Academia Oamenilor de Ştiinţă din România
Secţia de Ştiinţă Militară

DR. TEODOR FRUNZETI **DR. VLADIMIR ZODIAN**

Coordonatori

LUMEA 2007

ENCICLOPEDIE POLITICĂ ŞI MILITARĂ

STUDII STRATEGICE ŞI DE SECURITATE

Editura Centrului Tehnic – Editorial al Armatei

BUCUREŞTI 2007

Control text

Liana Maican

Coordonare:

Dr. Teodor Frunzeti
Dr. Vladimir Zodian

Colectiv de autori:

Dr. Teodor Frunzeti
Dr. Vladimir Zodian
Dr. Alexandra Sarcinschi
Mihai V. Zodian
Cristian Băhnăreanu
Adrian Pandea
Şerban Pavelescu
George Necula
Adriana Crăciunescu
Ruxandra M. Vidraşcu
Maria Postevka

Cu participarea:

Societăţii Scriitorilor Militari
Grupului de Analiză şi Prognoză PS

CUPRINS

Introducere

PARTEA I. STUDII DE SECURITATE

Sistemul relaţiilor internaţionale în 2007 (abordare academică)
Mihai V. Zodian
Dinamici globale şi actori non-statali
Dr. Teodor Frunzeti
Vulnerabilităţi, ameninţări şi riscuri în sistemul global
Dr. Teodor Frunzeti
Dr. Alexandra Sarcinschi
Securitatea internaţională. Dimensiuni, strategii, politici
Dr. Teodor Frunzeti
Dr. Alexandra Sarcinschi
Securitatea energetică (petrol şi gaze naturale)
Cristian Băhnăreanu
George Necula
Războiul începutului de mileniu
Dr. Teodor Frunzeti
Relaţiile transatlantice astăzi
Mihai V. Zodian
Acţiunea politico-militară în războiul împotriva terorismului
Adriana Crăciunescu
Dr. Vladimir Zodian
Coordonate ale politicii externe şi de securitate promovate de România
Mihai V. Zodian
Dr. Vladimir Zodian

PARTEA II. ANALIZE REGIONALE ŞI STUDII DE CAZ

Comlpexul de securitate din Zona Lărgită a Mării Negre
Maria Postevka
Cristian Băhnăreanu
Dr. Vladimir Zodian
Federaţia Rusă. Epoca Putin la apogeu
Cristian Băhnăreanu
Europa de Sud-Est. Accentuarea procesului de integrare în UE
Mihai V. Zodian
Statutul şi viitorul provinciei Kosovo, ultimul pas spre pacificarea Balcanilor
Elena Dana Frunzeti
„Marele joc" strategic în Zona caspică şi Asia Centrală
Cristian Băhnăreanu
Dr. Vladimir Zodian

Orientul Îndepărtat – prezent şi perspective
Cristian Băhnăreanu
Dr. Alexandra Sarcinschi
De la Orientul Mijlociu la Marele Orient
Ruxandra M. Vidraşcu
Turcia – ambiţia sintezei între Occident şi Islamul moderat
Mihai V. Zodian
Egipt. Provocările modernizării
Mihai V. Zodian
India şi Asia de Sud
Mihai V. Zodian
Dr. Vladimir Zodian
Integrare şi competiţie în Asia de Sud-Est
Mihai V. Zodian
Oceania în spaţiul Asia – Pacific
Ruxandra M. Vidraşcu
America Latină
Adrian Pandea
Dr. Vladimir Zodian
Africa post – Război Rece
Adrian Pandea
Dr. Vladimir Zodian
Lungul drum al păcii către Palestina
Ruxandra M. Vidraşcu
Irak – de la „războiul fulger" la „pacea armată"
Mihai V. Zodian
Ruxandra M. Vidraşcu
Iran. „Toamna revoluţiei islamice"
Mihai V. Zodian
Arabia Saudită, o monarhie absolută întârziată
Mihai V. Zodian
Ruxandra M. Vidraşcu
Statele Golfului
Ruxandra M. Vidraşcu

PARTEA III. CRONOLOGIE 2006-2007
Dr. Vladimir Zodian
Şerban Pavelescu
Ruxandra M. Vidraşcu

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

INTRODUCERE

Panorama anului 2007 se anunţă a fi, pentru unii, predictibilă, fără evenimente cruciale şi, din acest motiv, plicticoasă şi mediocră. În acest gen de reflecţie asupra viitorului imediat, marii actori ai momentului sunt incapabili să pună în scenă ceva major în afara partiturii interpretate până acum, resuscitarea interesului pentru evoluţiile globale fiind aşteptată în 2008, anul schimbării la vârf în SUA şi Rusia. Alţii, în schimb, cred că 2007 va fi anul declanşării celui de-al treilea război mondial, uneori denumit şi "final" sau Armaghedon. "Recitirea" Bibliei, descoperirea unor manuscrise aparţinând lui Nostradamus sau, pur şi simplu, predicţii întemeiate pe teoria conspiraţiei sunt invocate drept argumente de autoritate.

Comunitatea ştiinţifică ignoră şi blamează asemenea tentative de explicaţie ca fiind lipsite de consistenţă teoretică şi de suport factual şi asta în pofida succesului nebun pe care îl au materializările editoriale ale acestor profeţii. Nu este însă mai puţin adevărat că autori serioşi, de la cel mai înalt nivel academic, sunt nevoiţi să avertizeze asupra faptului că, de cele mai multe ori, nici savanţii şi cu atât mai puţin politicienii, nu au putut anticipa evenimente majore, cu impact global. Sara E. Thannhauser, în introducerea la *Characteristics of an Emerging World: Assumptions about the Drivers of Change*, sublinia că, în urmă cu o sută de ani, marile evenimente, fenomene şi procese ale secolului XX nu au fost anticipate de către politicieni, preocupaţi prea mult de realitatea imediată. Ar mai fi desigur şi alte cauze care limitează dramatic posibilitatea predicţiei în domeniul istoriei şi care depăşesc voinţa şi dorinţa decidenţilor sau cercetătorilor în domeniu. Încercarea de a trasa, fie şi schematic, liniile principale ale dezvoltării mondiale în anul 2007 este aşadar o provocare, fără îndoială stimulatoare, poate şi înşelătoare, şi, în acelaşi timp, un exerciţiu de umilinţă intelectuală. Cu alte cuvinte, deşi ţi-ai dori ca anticipările să-ţi fie apreciate drept profetice, trebuie să admiţi că instrumentele şi cunoştinţele la dispoziţie îţi permit cel mult o ipoteză. În fond, cartea de faţă pune la dispoziţia celor interesaţi o sumă de fapte, de sinteze, analize şi evaluări, toate provenite din surse deschise, pe care autorii le consideră suficient de relevante pentru a servi la explicarea oricărui eveniment major al anului 2007, oricât de surprinzător ar putea apărea la o primă privire.

*
* *

Globalizarea, ca proces definitoriu al lumii contemporane, ca linie de dezvoltare şi ca scop al acesteia, în egală măsură, se cere a fi analizată dintr-o dublă perspectivă: ca obiect al cunoaşterii şi ca atitudine a actorilor implicaţi. Anul trecut a adus în România cartea lui Thomas Friedman *Pământul este plat*, un eseu situat fără echivoc pe o poziţie pro-globalizare super-optimistă şi militantă. Lucrarea editorialistului de la „New York Times" a ajuns la a treia ediţie şi autorul a fost bucuros să anunţe că a operat revizuiri şi adăugiri ale versiunii iniţiale, toate venind în susţinerea optimismului propagat dintr-un început. Altfel spus, nimic din cele întâmplate între timp nu i-au tocit entuziasmul, ba dimpotrivă… Într-un interviu de promovare a cărţii, Friedman arată că „legea de oţel" a afacerilor în era globalizării postulează că „tot ceea ce se poate realiza, va fi realizat". Mergând mai departe, el susţine că într-o lume globalizată competiţia va fi purtată nu între state sau corporaţii, ci între individ şi propria sa imaginaţie. Şi pentru că totuşi în SUA, în pofida a ceea ce s-ar putea crede la o apreciere superficială, există un puternic curent de opinie

sceptic şi chiar antiglobalizare, Friedman a acordat o nouă şansă clasei de mijloc americane (adică tocmai cea pe care Gabor Steingart a identificat-o drept principalul perdant al globalizării), găsind nu mai puţin de nouă domenii ocupaţionale susceptibile să-i absoarbă pe cei care se tem că viitorul le pregăteşte surprize neplăcute. Dacă „lumea plată" acoperă o extremă din paleta poziţiilor faţă de globalizare, nu lipsesc criticii acerbi ai acesteia, cei care o admit, dar o pun în exclusivitate în seama unei noi conspiraţii, etc. Dar noutatea o reprezintă consolidarea unei tendinţe constituite din evaluări mult mai moderate, mai nuanţate. Optimismul anilor trecuţi, nu cel de tip Friedman, ci cel - hai să-i spunem „robust", clama globalizarea drept un proces obiectiv şi inexorabil, care, corect gestionat, va aduce beneficii, etc. O parte din prezumţiile de la care se pleca au fost însă infirmate de realitate, ceea ce a transformat atitudinea invocată mai sus într-o poziţie uşor ridicolă, lipsită de conţinut.

Atacându-l direct pe Friedman, ale cărui previziuni le compară cu cele ale lui Fukuyama despre „sfârşitul istoriei", identificate astăzi unanim drept un eşec teoretic exemplar, Pankaj Ghemawat, profesor la Harvard, şi-a argumentat poziţia în revista „Foreign Policy". Aducând în sprijin fapte şi cifre, Ghemawat susţine că partizanii globalizării de tip Friedman descriu o lume care pur şi simplu nu există! În realitate, nu se poate vorbi decât de o „semiglobalizare", în care graniţele au încă valoare de bariere protecţioniste şi despre care nu se poate afirma cu certitudine că va evolua în sensul globalizării. Această afirmaţie este susţinută de înclinaţia către protecţionism mai curând decât spre deschidere a celor implicaţi direct în acest proces şi în eşecul gen Doha al tentativelor de a stabili un consens internaţional privind viitorul globalizării.

Invocând între altele şi rezultatele negative ale reuniunii Organizaţiei Mondiale a Comerţului de la Doha, Rawi Abdelal şi Adam Segal şi-au pus întrebarea dacă nu cumva globalizarea a depăşit punctul său maxim. Răspunsul lor, consemnat în „Foreign Affairs", conturează un tablou confuz şi contradictoriu, în care revoluţia tehnologică, agentul nr. 1 al globalizării, va continua, dar va fi însoţită, în mod paradoxal, de o multiplicare a barierelor puse în calea circulaţiei libere a capitalului, a mărfurilor şi a forţei de muncă. Bătălia pentru resurse energetice este o bună exemplificare pentru modul în care va fi asumată globalizarea, cel puţin pe unele porţiuni ale sale. Deşi globalizarea ca proces va continua, ideea unei proliferări „fără frontiere" va scădea în mod dramatic.

Credem că o astfel de confruntare între liberalism şi conservatorism-protecţionism va fi principala sursă de evenimente „fierbinţi" la nivel mondial în perioada imediat următoare, fără capacitatea de a afecta liniile de forţă ale evoluţiei globalizării. Ademenirile pentru cei angrenaţi în globalizare sunt prezente într-o gamă foarte variată, de la iluminismul sui-generis al laptopului de 100 de dolari la populismul naţionalizărilor de tip sud-american. Alegerea unei asemenea căi va implica măcar o bătălie de imagine şi o retorică adecvată, adică sare şi piper pentru televiziuni şi internet, agenţii globali unei meta-istorii care de multe ori o precede şi o acoperă pe cea reală.

Există desigur şi pericole mai mari generate sau întreţinute de globalizare – terorismul, în primul rând – pe care, în aparenţă, la această dată sistemul mondial le poate gestiona cu succes. Oricum, la începutul anului 2007, o confruntare majoră pare mai puţin probabilă decât acum un an, în pofida exceselor retorice ale Kremlinului din primele luni şi chiar dacă războiul împotriva terorismului nu are încă un sfârşit previzibil. Totuşi, cei mai prudenţi nu uită modul dezastruos în care s-a sfârşit precedenta globalizare, cea dintre 1870 şi 1914, deşi un conflict generalizat la nivel regional sau mondial este greu de anticipat într-o perioadă marcată tocmai de scăderea constantă a numărului de conflicte armate. Toate sunt posibile într-o lume în care presupuşii piloni instituţionali ai globalizării nu funcţionează la randamentul dorit, iar singura super-putere a lumii se află în căutarea unui mod de a legitima şi ierarhiza presupuşii săi parteneri de viitoare multipolaritate. Numai că noua ordine mondială, propusă de George W. Bush, sau „noua nouă

ordine mondială" (Daniel Drezner), adică varianta George H. W. Bush, întârzie să se coaguleze, cu toate eforturile americane. Trecerea de la lumea guvernată de aranjamentele de după cel de-al Doilea Război Mondial la noua configuraţie, marcată decisiv de puterile emergente, pare mai curând un proces lung şi sinuos. Sunt comentatori care susţin că, din cauza războiului din Irak, a trecut neobservată o componentă mult mai pragmatică a strategiei promovate de administraţia actuală de la Washington: reconfigurarea politicii externe a SUA şi a instituţiilor internaţionale pentru a înlesni redistribuţia globală a puterii. Tentativa americană de rearanjare a ordinii mondiale a fost justificată de previziunile economice care susţineau că aşa-numitele ţări BRIC (Brazilia, Rusia, India şi China), dar şi altele (Indonezia sau Africa de Sud) se vor menţine pe un curs accelerat de creştere, ceea ce le va plasa pe poziţii de top, cel puţin din punct de vedere economic. Fiind vorba de un joc de sumă zero, câştigul noilor jucători globali va impune revizuirea cel puţin a reprezentării în instituţiile de anvergură ale lumii globale (Organizaţia Naţiunilor Unite, Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială, Organizaţia Mondială de Comerţ), care reprezentau fără îndoială voinţa americană, dar şi a aliaţilor europeni, din rândul cărora se vor recruta perdanţii, dacă nu cumva chiar găsirea unor noi forme de organizare. Sunt mutări pe care SUA doresc să le susţină în funcţie de propriile interese, conferind Indiei un loc privilegiat, tratând China cu atenţie deosebită, negăsind argumente pentru o revenire spectaculoasă a Rusiei, etc. Toate aceste schimbări au fost prevăzute în raportul din 2004 al *National Intelligence Council,* care evalua viitorul global până în anul 2020 (*Mapping the Global Future),* capitolul *Puterile în ascensiune: un peisaj geopolitic în schimbare* fiind exemplar din acest punct de vedere. Este sugestiv faptul că acestui capitol i-a fost ataşat un scenariu intitulat *Pax americana*, care prefigurează un viitor cu noi actori globali, dar în care SUA deţin în continuare rolul principal.

Realitatea a demonstrat, mai ales în confruntarea privind energia, că viitoarele vedete ale scenei mondiale s-au înscris, nu o dată, în raport cu Washingtonul, pe traiectorii mai curând centrifuge, decât centripete, şi chiar au iniţiat forme de organizare în absenţa acestuia, de gen Organizaţia de Cooperare de la Shanghai. Ceea ce este inacceptabil şi periculos pentru americani, fiindcă impune schimbarea regulilor jocului şi, în absenţa unei reacţii ferme, poate însemna preludiul anarhiei totale; presupuşii sacrificaţi ai noii ordini mondiale, ţările europene, sunt singurii aliaţi pe care se poate conta (în pofida disensiunilor din anii trecuţi). Sarcina Washingtonului este, aşa cum arăta Daniel Drezner, uşor de formulat dar greu e pus în practică: să-i menţină aproape pe vechii prieteni şi să-i aducă şi mai aproape pe cei noi… Iar James Dobbins avertiza că SUA sunt încă suficient de influente pentru a-şi permite aproape orice, dar nu sunt suficient de puternice pentru a face totul. Oricât de limitate par a fi uneori puterile SUA, oricât de ameninţătoare contestările la care sunt supuse, ar fi cel puţin o naivitate să nu să nu-ţi dai seama că agenda Washingtonului, fie el republican sau democrat, fie el înclinat spre o hegemonie liberală, aşa cum i se solicită dinspre Europa sau nu, va rămâne hotărâtoare pentru evoluţia mondială în următorii ani. O privire asupra acestei agende va fi suficient de lămuritoare pentru ceea ce ar trebui să urmărim cu atenţie sporită de-a lungul acestui an. Aşadar, Grupul de lucru „Rolul Americii în lume" de la Institutul pentru Studiul Diplomaţiei de la Universitatea Georgetown crede că viitorul imediat este marcat de un context geopolitic mai complex şi mai puţin centralizat, de o reducere a predictibilităţii schimbării, de noi contestări ale autorităţii americane, de continuarea globalizării cu învingătorii şi învinşii ei; toate vor conduce la o deplasare a politicii americane către Asia. La acestea se vor adăuga provocările transnaţionale, care vor adânci instabilitatea şi vor pune la încercare capacităţile de guvernare la nivel planetar. În consecinţă, noul preşedinte american va fi investit cu o moştenire „periculoasă", constituită din posibila convergenţă a ameninţărilor: terorismul, situaţia tensionată din Orientul Mijlociu,

proliferarea armelor de distrugere în masă, statele „slabe” (indexul statelor „eşuate” pe 2007, alcătuit de „Foreign Policy”, plasează pe locuri fruntaşe Irakul şi Afganistanul, care ar fi trebuit să beneficieze de experienţa americană în *nation-building*). Atenţia acordată ascensiunii Chinei, dar şi climatului economic vor completa o agendă extrem de încărcată, dar pe care SUA o pot gestiona în bune condiţii. Unii dintre actori chiar aşteaptă ca Washingtonul să-şi asume şi responsabilitatea, şi plata acestei transformări, complăcându-se în postura de *free-rideri,* ceea i-a făcut pe unii comentatori americani să recomande o încetinire a ritmului de creştere economică şi decontarea notei de plată pentru a readuce jocul la dimensiunile sale reale. Problema este că o parte din „răii platnici” cred că nu mai pot fi atinşi de eventualele sancţiuni şi că pot evolua independent de voinţa Americii şi a aliaţilor săi, ceea ce va constitui în continuare o ameninţare la adresa stabilităţii. Competiţia pentru resurse, în special pentru petrol, va oferi în continuare exemplele cele mai vizibile în această privinţă, dependenţa economiilor şi, implicit, a bunăstării generale faţă de aceste produse aducând un plus de emoţie oricărei crize în domeniu.

China rămâne etalonul de referinţă pentru evoluţia globalizării şi noua ordine economică mondială. Ascensiunea sa, lentă dar de neoprit, pe o poziţie dominantă în ecuaţia puterii este generatoare de optimism în zona economicului şi de îngrijorare în domeniul militar. În mod evident, creşterea economică a colosului asiatic este dependentă de bani străini, în special de cei americani, ceea ce este un punct slab în perspectivă. Trebuie să ţinem cont însă că în concepţia Washingtonului relaţia cu Beijingul este decisivă pentru configurarea viitorului şi forjarea noii ordini mondiale, politica inaugurată de Nixon şi menţinută până acum urmând a fi revizuită în sens pozitiv, efortul fiind îndreptat spre integrarea Chinei în organismele globale. Prezentarea oficială a noii vedete mondiale va avea loc cu ocazia Jocurilor Olimpice din 2008, un eveniment a cărui mediatizare va depăşi cu siguranţă pe cea a alegerilor din SUA şi Rusia. Cu toate acestea, viitorul Chinei rămâne incert, existând în egală măsură teama unei implozii sau a unei evoluţii necontrolate care ar transforma Beijingul în principalul rival al Washingtonului, ceea ce îndeamnă SUA la prudenţă şi la cultivarea unei relaţii privilegiate cu India. Investiţiile chineze în câmpuri petroliere africane pun în evidenţă riscul unui joc în afara cadrului economic liberal. În acelaşi timp, ne aduc aminte de situaţia dramatică de pe continentul negru, locul multor confruntări mai puţin vizibile pentru resurse energetice. Darfur rămâne simbolul eşecului generalizat de găsi o soluţie de securitate viabilă pentru o Africă rămasă captivă istoriei şi geografiei.

Alegerile din SUA şi Rusia, aproape simultane - un fel de aliniere a planetelor la nivel politic - obligă la reflecţie nu numai asupra rezultatelor lor, ci şi asupra presupuselor „manevre” preelectorale. Diferenţele dintre cele două evenimente cu implicaţii globale sunt majore şi îşi au sorgintea în istorie, în organizarea şi funcţionarea celor două democraţii.

În cazul SUA lucrurile sunt clare; indiferent de numele şi apartenenţa politică a noului preşedinte, surprizele sunt practic excluse: sistemul va reacţiona previzibil, menţinând, cu unele corecţii, acelaşi curs politic, economic şi militar. Peter W. Singer crede că alegerea unui nou preşedinte reprezintă o oportunitate unică de a compensa deficitul de imagine acumulat de SUA în ultimii ani. Această manevră este asemănată cu un „reboot” salvator dat unui calculator cu probleme. Implicit, autorul menţionat are credinţa că sistemul astfel resetat îşi va conserva parametrii unei bune funcţionări.

Este exact ceea ce nu se poate anticipa în cazul Rusiei, alegerile fiind, cel puţin din punct de vedere al istoriei, o achiziţie prea recentă pentru a conduce la rezultate anticipate în acelaşi mod ca peste Ocean. „Reboot”-ul este în acest caz o manevră periculoasă, care trebuie controlată pentru a evita surprizele. Este şi unul din motivele care a determinat poziţia adoptată de Rusia începând de la sfârşitul anului trecut: o serie de resetări care să testeze anduranţa sistemului atât

intern, cât mai ales internaţional. Solicitările formulate de Rusia au fost, până la un punct, previzibile şi rezonabile, atât timp cât reclamau o poziţie mai bună, pornind de la performanţele economice din ultimii ani şi chiar de la orgoliul unei foste super-puteri. Problemele au apărut atunci când, cel puţin la nivel retoric, s-a făcut apel la arsenalul Războiului Rece, mai ales în domeniile militar şi politic, pentru a revendica un statut pierdut de la începutul anilor 90 din secolul trecut. Până la acea dată, Kremlin Inc. (sintagma cu care opoziţia rusă a surprins „parteneriatul" dintre administraţie şi Gazprom) dovedise cu prisosinţă, mai ales fostelor republici sovietice şi europenilor, care este poziţia sa pe piaţa de energie şi în ce mod poate fi ea folosită. Totuşi, strategia de forţă adoptată de Rusia îşi are sorgintea în preţul petrolului şi al gazelor naturale, fără a fi susţinută de un progres instituţional, de dezvoltarea democraţiei, de o dezvoltare economică robustă, la care se adaugă probleme demografice serioase o situaţie fluidă la graniţe. Din aceste motive, Moscova a câştigat un capital de imagine care îi va permite, probabil, să impună candidatul „potrivit" la alegerile din 2008, dar insuficient pentru a obţine poziţia privilegiată pe care a reclamat-o atât de vehement. Locul său în viitorul global nu este unul din cele mai bune, în triada de putere prognozată de unii analişti – SUA, China, Rusia –, Kremlinul fiind în poziţia cea mai slabă, mereu oscilând între Est şi Vest, ceea ce nu permite o prea mare libertate de acţiune.

În mod paradoxal, poziţia dură a Rusiei conferă Uniunii Europene şansa de a reveni în prim-planul lumii contemporane, după ce statele bătrânului continent au fost plasate de majoritatea comentatorilor în rândul perdanţilor potenţiali ai globalizării şi ai noii ordini mondiale. Cu o configuraţie politică schimbată la nivelul „locomotivei franco-germane", mai puţin înclinată acum spre o decuplare de Washington, Europa simte nevoia unui nou început al alianţei cu SUA. Disensiunile mai vechi şi mai noi au avut drept rezultat o atitudine mult mai echilibrată faţă de relaţia transatlantică. De exemplu, Peter Rudolf, de la *Stiftung Wisssenschaft und Politik,* recomandă adoptarea, în raport cu SUA, a unei politici cu două viteze: cooperarea pe cât de mult este posibil, dublată de un criticism exercitat atât cât este necesar. Totuşi, presiunile exercitate de Rusia în domeniul energetic şi spectrul unei reescaladări a cursei înarmărilor au reanimat căutarea de noi soluţii de cooperare. Constituirea unei zone de comerţ liber UE-SUA, un adevărat NATO al economiei mondiale, este apreciată de cancelarul german drept o „idee fascinantă". Este de aşteptat ca, treptat, poziţia UE faţă de Rusia să se radicalizeze, breşele produse de aranjamentele economice din domeniul energetic să fie rezolvate, iar susţinerea cel puţin a unora dintre proiectele americane să fie mai generoasă. Totuşi, în special în domeniul securităţii, UE rămâne grevată de slăbiciuni instituţionale care par, cel puţin pe moment, insurmontabile, ceea ce vine în contradicţie cu poziţia extrem de rezervată a Germaniei şi a Franţei faţă de iniţiativele militare americane. NATO va rămâne şi pe viitor pilonul principal al apărării europene.

Sunt foarte puţine din problemele evocate mai sus care să nu aibă implicaţii directe pentru România. Marea Neagră rămâne zona principală a intereselor de securitate, nimic din ceea ce se va întâmpla în Transnistria, Ucraina şi Caucaz, soarta noilor trasee energetice, etc. neputând lăsa fără reacţie Bucureştii. Amplasarea scutului american în Europa Centrală, soluţiile care se vor găsi pentru protecţia flancului sudic, situaţia din Balcani, mai ales modul de rezolvare a problemei kosovare constituie un alt set de probleme. În fine, resursele energetice şi, nu în ultimul rând, consensul politic în privinţa sistemului de securitate completează o agendă densă, cu puncte care pot fi rezolvate folosind la maxim avantajele conferite de statutul de membru al NATO şi UE.

PARTEA I

STUDII DE SECURITATE

SISTEMUL RELAŢIILOR INTERNAŢIONALE ÎN 2007

(abordare academică)

Disciplina relaţiilor internaţionale reprezintă unul dintre cele mai interesante, dar şi cele mai controversate subdomenii ale studiului politicului. Definirea obiectului său scapă majorităţii specialiştilor, nu fiindcă însumarea unei serii de trăsături ar fi un demers prea dificil, ci deoarece orice categorisire riscă ignorarea unor elemente esenţiale uneori. Explicaţia rezidă în caracterul său contingent, mai precis în relaţia ambiguă cu o realitate aflată într-o schimbare continuă şi din ce în ce mai rapidă, ceea ce face necesară o revizuire permanentă a unor concepte şi metode considerate cândva sacrosante. „Relaţiile internaţionale nu au acel tip de existenţă esenţială în lumea reală, acel tip care să poată defini o disciplină academică", considera Chris Brown, în *Understanding International Relations*[1].

Autori mai radicali au contestat însuşi caracterul ştiinţific al unui asemenea demers, ţinând cont de semnele de întrebare ce apar o dată cu problema definirii, însă critica este prea „nedreaptă". Dacă facem o analogie cu alte domenii din studiile umaniste, observăm că problemele de configurare a obiectului sunt relativ similare, fapt ce nu împiedică activitatea de cercetare. De exemplu, economia în sens larg tinde să acopere toate activităţile umane, la fel şi politicul sau fenomenele sociale.

Mulţi sociologi contestă natura ştiinţifică a psihologiei ş.a.m.d. În consecinţă, dacă se adoptă o viziune generoasă şi fără prea multe judecăţi de-a gata, este posibilă efectuarea de studii autentic academice în relaţiile internaţionale (RI), chiar în condiţiile în care obiectul cercetării nu se defineşte cu uşurinţă.

Astfel, ca definiţie de lucru vom considera că obiectul disciplinei este studiul relaţiilor politice, în sens larg, realizate între state şi alţi actori asociaţi, fără a ignora impactul factorilor economici, dar şi al normelor sau al regimurilor. Principala preocupare este cercetarea cauzelor păcii şi ale războaielor. Ca demers intelectual, nu se reduce la probleme de securitate, sau studii diplomatice ci le depăşeşte ca anvergură, are alte obiective, fiind o cercetare publică, care ar trebui să determine descoperirea unor adevăruri. Nu este o ştiinţă a statului sau o activitate al cărei scop principal să-l constituie educarea viitorilor funcţionari sau lideri politici, deşi se ocupă şi de aceste lucruri. Logica intelectuală şi cea a puterii sunt separate prin definiţie, sau cel puţin autonome, altfel nu ar exista raţiuni pentru existenta unui demers de cercetare public.

După 1919, o parte a elitei anglo-saxone („idealiştii") a contestat metodele tradiţionale de studiu şi de interpretare a problemelor păcii şi războiului, punând bazele RI (Norman Angell, Alfred Zimmern, Arnold J. Toynbee). A fost o iniţiativă a societăţii civile (think tank-uri, catedre universitare, jurnale de specialitate), adresată opiniei publice, în care nu de puţine ori pledoaria în favoarea unor metode diferite de organizare şi de practicare a relaţiilor internaţionale se împletea cu justificări mai mundane, gen supravieţuirea şi extinderea imperiului britanic, sau creşterea puterii americane, dar realizate altfel. Toată logica IR se bazează pe ideea ca, prin gândire, se vor găsi soluţii noi la probleme vechi.

La nivelul cel mai general cu putinţă, teoriile din relaţiile internaţionale pot fi abordate fie din perspective filosofice, fie concentrându-ne asupra unor chestiuni de metodologie, analiză ca cele ale unităţii şi nivelului de analiză, fie prezentând interacţiunea dintre diversele şcoli. Toate paradigmele pot fi interpretate ca opoziţia între două mari concepţii despre om şi societate,

[1] Chris Brown, *Understanding International Relations* (Palgrave, New York, 2001).

întâlnite în toate disciplinele umaniste, cea optimistă, idealistă, şi cea conservatoare, realistă şi pesimistă. Prima pune accentul pe progres şi cooperare, a doua, pe recurenţe şi eternitatea conflictului (Hans J. Morgenthau[2]). Metodologic, relaţiile internaţionale por fi privite prin „lentilele" furnizate de concepţiile despre om, stat/societate şi sistem de state/societatea internaţională, o clasificare consacrată de Kenneth Waltz[3].

Cea mai bună metodă este, însă, de a descrie principalele „confruntări" academice între paradigmele concurente, care permite surprinderea caracterului în mişcare şi inovator al RI[4]. În cele ce urmează vor fi pe scurt descrise teoriile de referinţă, cu accent pe cele de actualitate. Apoi se va încerca formularea unor ipoteze despre cum se desfăşoară, în realitate relaţiile dintre state, care sunt factorii constrângători şi ce fel de politici au şanse mai mari sau mai mici de reuşită.

Marile paradigme

În mod obişnuit, RI sunt prezentate ca rezultat a trei-patru dezbateri intelectuale purtate începând din perioada interbelică, o dată cu recunoaşterea disciplinei în mediile academice, până în anii '90. Evoluţia teoriilor au fost influenţată atât de logica evenimentelor politice cât şi de diversele mode culturale. Studiile politice au fost puternic modelate de variantele americane ale filosofiei şi metodologiei pozitiviste. Acestea şi-au propus să creeze un domeniu de studiu, egal ca valoare ştiinţifică cu fizica sau biologia, pornind de la presupunerea că omul este o fiinţă raţională, iar viaţa politică se supune investigaţiei sale. Din acest punct de vedere, pozitivismul trebuie apreciat. În momentul, însă, în care se transformă într-o filosofie care postulează existenţa progresului uman, eventual cu ajutorul cunoaşterii, sau al legilor, sau altui principiu cu nuanţe metafizice, deci nedemonstrabile (în mai vechea tradiţie a lui Saint-Simon, Auguste Comte şi Karl Marx), atunci demersul este criticabil şi capătă un caracter mai degrabă prescriptiv decât descriptiv. Cercetarea ştiinţifică trebuie să fie în stare de a separa judecăţile factuale de cele normative, pentru a oferi o mai bună înţelegere a lumii.

Prima dezbatere i-a opus pe partizanii liberalismului instituţional („idealiştii") fondatorilor curentului realist (Edward Hallett Carr, Reinhold Niebuhr, Hans Morgenthau, Georg Schwartzenberger, chiar şi Frederick Schuman), în problemele păcii şi războiului, esenţială pentru RI. După cum am arătat mai devreme, cei dintâi au considerat că este posibilă constituirea unei formule de organizare internaţională, prin aplicarea principiului securităţii colective, care să ducă la eliminarea războiului dintre state. Caracterizaţi printr-o varietate de abordări, realiştii au apreciat drept utopice concepţiile „părinţilor" disciplinei relaţiilor internaţionale, punând accent pe putere, rolul subordonat al valorilor şi pe caracterul imoral şi imuabil al naturii umane. Esenţa politicii internaţionale este competiţia pentru putere între state, conflictele sunt inevitabile organizaţiile internaţionale singure nu pot impune pacea. Publicată în 1948, *Politics Among Nations,* celebra carte al lui Hans J. Morgenthau a consacrat acest curent, ca paradigmă esenţială a RI, statut pe care nu şi l-a pierdut nici astăzi. „Idealismul" nu a dispărut, totuşi, în întregime, supravieţuind, de pildă, în varianta funcţionalistă.

A doua dezbatere i-a pus faţă în faţă pe susţinătorii reformării studiilor umaniste după modelul fizicii şi al matematicii, behavioriştii, celor care au preferat o metodologie heterodoxă, care să includă aspecte culturale şi istorice în explicarea evoluţiilor RI, în anii '50-60. Realismul naturii umane a fost criticat deoarece ar avea un caracter metafizic. Neopozitiviştii au promovat o

[2] Hans Morgenthau, *Politics Among Nations,* 1978, Alfred A. Knopf, Inc., New York, Evan Luard, *Basic Texts in International Relations,* Macmillan, Londra, 1992.
[3] Kenneth Waltz, *Omul, statul şi războiul*, Institutul European, Iaşi, 2001.
[4] Iver Neumann, Ole Waever, *The Future of International Relations, Masters in the Making?,* Routledge, 2001.

structură de cercetare care să includă conceperea ipotezelor prin deducţie, adunarea materialului şi inferenţe, pornind de la convingerea că o formulă care a funcţionat în psihologie, va conduce la un progres în teoria relaţiilor internaţionale, chiar la matematizarea acesteia. Principalii exponenţi ai discuţiilor academice au fost David Singer sau Morton Kaplan din partea behavioriştilor şi Hedley Bull, considerat „tradiţionalist". Realiştii vor prelua analiza de sistem din ştiinţele politice propriu-zise. Scientismul a permis studiere aprofundată a războaielor, crizelor politice, influenţei comerţului. Adepţii behaviorismului au uitat că dilemele fundamentale nu pot fi rezolvate prin epistemologie. Teoria relaţiilor internaţionale a căpătat un caracter abstract, renunţarea la istorie determinând o „distanţare de realitate". S-a ajuns uneori la formularea de soluţii aparent fanteziste şi la o oarecare detaşare a mediului academic de cel politic. „Tradiţionalismul" a fost continuat de teoreticieni şi practicieni ca Henry Kissinger sau de susţinătorii „şcolii engleze".

A treia dezbatere este rezultatul atât al criticilor repetate ale scientiştilor îndreptate împotriva realismului politic, cât şi al evoluţiilor politice de după 1945, din statele dezvoltate ale „Lumii libere". S-au evidenţiat: neoliberalismul instituţional (Robert Keohane, Joseph Nye Jr.), neorealismul (Kenneth Waltz) şi diferite variante derivate din marxism (Immanuel Wallerstein). Plecând de la premise asemănătoare cu cele ale realismului (statul-actor raţional, obiectivul-maximizarea puterii, primatul considerentelor de securitate) Keohane şi Nye construiesc o teorie pluralistă, care se referă şi la regimuri, organizaţii internaţionale şi la valoarea cooperării dintre statele capitaliste, aflate într-o interdependenţă adâncită. Fenomenul limitează opţiunile statelor-naţiune. În replică, Kenneth Waltz a elaborat o teorie structuralistă radicală a RI. Autorul propunea un nivel de analiză fundamental, cel sistemic. Aceasta limitează deciziile şi direcţionează evenimentele, chiar dacă cei implicaţi sunt conştienţi sau nu de acest lucru.

Nici nu s-a terminat a treia dezbatere şi a început o altă confruntare între paradigme. De această dată, cauzele rezidă în consecinţele sfârşitului Războiului Rece şi ascensiunii curentului cultural post-modern, ce proclamă moartea „meta-naraţiunilor". Neorealismul şi neoliberalismul (aşa-zisa sinteză „neo-neo") au fost grupate de-a valma în cadrul unui model raţionalist materialist, criticat de constructivişti şi de adepţii teoriilor „deconstructiviste" (aşa-numitele teorii critice, feminismul, unii autori mai noi ai „şcolii britanice"). Constructiviştii ca Alexander Wendt pornesc de la premisa existenţei unui sistem internaţional, dar susţin că acesta este format din idei, nu putere şi critică realismul, pe care îl consideră, în bloc, materialist.[5] Ideile ar constitui interesele statelor, care formează sistemul internaţional. Schimbarea lor ar determina o eventuală tranziţie de la un sistem lockean (bazat pe suveranitate) la altul kantian. Considerentele de putere sunt evitate. Se poate răspunde arătând că puterea nu are neapărat un caracter material, în ciuda afirmaţiilor neorealiştilor, care au încercat să-şi fundamenteze teoriile pe un factor aparent uşor de măsurat. Din nou ies în evidenţă virtuţile realismului clasic, care nu ignoră rolul ideilor, nu depinde de existenţa statului-naţiune modern bazat pe suveranitate (lupta pentru putere ar continua şi într-o federaţie kantiană) şi nu porneşte de la concepte destul de dificile ca cel de structură de putere constrângătoare a sistemului, metodologia sa weberiană (individualism metodologic) permiţând reducerea constructului la consecinţele comportamentului agenţilor. Concepţiile deconstructiviste por fi respinse din cauza caracterului lor reducţionist şi simplist.

Teoria relaţiilor internaţionale este un teren de întâlnire a unor diferite şcoli de gândire, aflate într-o continuă schimbare. Un „fir roşu" leagă toate marile paradigme, tentativa de a găsi un răspuns marilor probleme ale păcii şi războiului. Abordarea de faţă porneşte de la concepţia neorealistă a sistemului relaţiilor internaţionale. Aceea care pune accent pe „logica anarhiei" şi

[5] Alexander Wendt, *Social Theory of International Relations*, Cambridge University Press, 1999.

tinde să reducă puterea la „capacităţi”, spre deosebire de tradiţionala concepţie a lui Hans Morgenthau.

Trei puncte trebuie avute în vedere: principiu, funcţii şi distribuţie a puterii. Primul criteriu este şi cel mai important. Astfel se deosebesc sisteme anarhice, în care nu există o guvernare centrală şi cele ierarhice, în care se întâlneşte o autoritate unică. Un sistem ierarhic atribuie roluri părţilor prin forţă sau convingere, în cel anarhic aşa ceva nu ar trebui să existe. În „anarhii”, puterea se împarte în funcţie de interacţiunile dintre actori.. Actorii trebuie să-şi maximizeze puterea şi să-şi dezvolte potenţialul militar pentru supravieţuire. Obiectivul minimal al statelor nu este, însă, creşterea puterii ci obţinerea securităţii. Se presupune că aceste „legi” sunt constante, indiferent de spaţiu, timp sau cultură, contrazicând unele dintre intuiţiile fundamentale ale realismului clasic. Neorealismul waltzian presupune existenţa unor diferenţe esenţiale între politica externă şi cea internă şi între economie şi relaţii internaţionale. În continuare, vom aborda chestiunea capabilităţilor, din perspective cantitative şi calitative[6].

Efectele sistemice ale distribuţiei de putere

Absenţa unei autorităţi centrale şi presupunerea că unităţile principalele – statele – îşi propun cel puţin să supravieţuiască implică constituirea unui sistem bazat pe autoajutorare, rivalităţi, balanţe recurente de putere, alianţe, curse ale înarmărilor şi-n cele din urmă, conflicte armate[7]. Primul nivel al structurii waltziene este însă prea vag pentru a permite elaborarea de afirmaţii concrete. Cum toţi actorii trebuie să-şi conserve identitatea şi să-şi apere interesele prin forţe proprii, diferenţierea funcţională dintre ei nu este relevantă pentru discutarea problemelor păcii şi războiului. Rămâne cel de-al treilea nivel, distribuţia de putere.

Avem de-a face cu două modele fundamentale, multipolaritatea, bipolaritatea, cărora li s-a adăugat, după prăbuşirea Uniunii Sovietice, încă unul, unipolaritatea. Cel dintâi este definit, de obicei, prin prezenţa a cel puţin patru mari actori, ale căror capacităţi sunt comparabile între ele. După Waltz, un sistem compus din trei mari puteri s-ar transforma automat într-unul bipolar, prin eliminarea uneia dintre ele. Deşi Randall Schweller a încercat să legitimeze existenţa unui sistem tripolar distinct, pornind de la realităţile lumii interbelice, iniţiativa sa se loveşte de dificultăţi conceptuale şi metodologice evidente[8]. În primul rând, modelul său de putere a urmat logica waltziană, Germania nazistă fiind înfrântă în cel de-al Doilea Război Mondial de o coaliţie care a reunit ceilalţi doi poli. De asemenea, diferenţa pe care autorul încearcă s-o realizeze între cele două niveluri ale marilor puteri nu este sustenabilă. Astfel, este greu de spus că Marea Britanie şi Franţa erau net inferioare Germaniei înainte de 1939, cum încearcă să demonstreze autorul. Existenţa mai multor poli de putere imprimă anumite tendinţe relaţiilor internaţionale, în concepţia neorealistă. Alianţele sunt flexibile şi de scurtă durată, însă formarea coaliţiilor reprezintă o modalitate esenţială pentru asigurarea securităţii[9]. Din acest motiv, sistemul internaţional este marcat de o profundă incertitudine şi există un risc mare de calculare eronată a şanselor de victorie. Conflictele dintre marile puteri sunt dese, exemplu fiind Europa secolului al XVIII-lea şi riscă să se intensifice, deoarece trebuie satisfăcute cerinţele fiecărui aliat, de teama abandonării coaliţiei.

După Waltz, bipolaritatea este cel mai stabil sistem, dar concluzia sa nu derivă din premisele structurale, ci din luarea în calcul a impactului tehnologiei militare, despre care vom

[6] Alexander Wendt, *op.cit.*
[7] Kenneth N. Waltz, *Teoria politicii internaţionale*, Polirom, Iaşi, 2007.
[8] Randall Schweller, *Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest,* New York: Columbia University Press, 1998.
[9] Waltz, *op.cit.*

vorbi mai jos, când vom discuta despre factorii la nivel de unitate[10]. În acest tip de sistem, alianţele sunt mai puţin importante pentru supravieţuirea superputerilor, deoarece nici unul dintre parteneri nu deţine resurse comparabile. Cursa înarmărilor dobândeşte un rol fundamental în rivalităţile internaţionale. Existând doar doi poli, flexibilitatea este redusă, dar calculele sunt mult mai uşor de realizat. Cu toate acestea, deoarece, prin implicarea superputerilor, orice conflict local se poate escalada într-unul general, nu se poate afirma aprioric că bipolaritatea este mai stabilă decât multipolaritatea, cum consideră Kenneth Waltz.

Unipolaritatea este cel mai complicat sistem internaţional, în primul rând, din cauza rarităţii sale. De obicei, apariţia unui hegemon tinde să fie contracarată de ceilalţi actori, dar nu este imposibilă; fiindcă o teorie structurală (unipolaritatea) poate indica numai tendinţe, nu şi rezultate concrete, care depind de interacţiunile actorilor. Sistemul respectiv este greu de definit. Trebuie comparat potenţialul hegemon cu fiecare actor separat, sau cu toţi ceilalţi la un loc. Pornind de la aceleaşi cifre, în prima situaţie ar reieşi existenţa unipolarităţii, în cea de-a doua, am avea de-a face cu un sistem multipolar. Prin definiţie, polaritatea reprezintă numărul actorilor majori din sistem şi nu ia în calcul interacţiunile dintre aceştia.

Robert Pape concepe sistemul unipolar drept unul în care „nici un stat nu este suficient de puternic pentru a contrabalansa o superputere pe cont propriu”[11]. Mai precis, nici un stat nu poate să reziste, cu şanse rezonabile, în faţa hegemonului. Definiţia trebuie însă ameliorată, deoarece pune prea mult accentul pe război. Este preferabilă extinderea prin luarea în calcul a competiţiei de securitate în sens general, drept criteriu, incluzând, pe lângă conflictele armate şi înarmarea, sau rivalităţile politico-ideologice. În consecinţă, unipolaritatea este sistemul internaţional în care o mare putere deţine resurse atât de mari de putere, comparabil cu oricare potenţial concurent, încât nu există un stat capabil să se angajeze, cu şanse de reuşită, într-o competiţie de anvergură cu acesta. Superputerea trebuie să domine în principalele domenii ale puterii din respectiva epocă.

Consecinţele unipolarităţii sunt derivate pornind de la premisele anarhiei: dorinţa de supravieţuire, accentul pus pe autoajutorare şi tendinţa de balansare. Puterile mijlocii sunt prinse între două tendinţe contradictorii: trebuie să-şi asigure securitatea, dar nu pot sfida direct singura superputere. Rezultă că balansarea externă în sensul său clasic va fi un fenomen destul de rar. În schimb, potenţialii competitori vor recurge la aşa-numita „soft-balancing”, o strategie indirectă, care implică formarea de coaliţii ad-hoc în funcţie de importanţa diverselor chestiuni sau în anumite regiuni. Concomitent, este de aşteptat şi alinierea cu hegemonul, în anumite limite, mai ales din partea statelor care anticipează beneficii pe termen scurt.

Balansarea internă ar trebui să fie destul de des întâlnită, în forma dezvoltării pe termen lung a potenţialului economic şi militar, deoarece, altfel, nu există nici o cale prin care s-ar putea realiza o tranziţie de la unipolaritate către un alt tip de sistem internaţional, cu excepţia unui colaps neanticipat al puterii dominante, un eveniment greu de prevăzut. Luând în calcul doar factorii sistemici, este greu de spus dacă unipolaritatea este mai stabilă, în comparaţie cu

---

[10] *Idem.*

[11] Robert Pape, „Soft Balancing Against the United States”, *International Security* vara 2005. Vezi şi Andrew J. Bacevich (coord), *The Imperial Tense*, Chicago**,** Ivan R. Dee, 2003; T. V. Paul, James J. Wirtz, Michel Fortmann, *Balance of Power*, Stanford, Stanford University Press, 2004; Stephen M. Walt, „Taming American Power”, *Foreign Affairs*, septembrie-octombrie 2005**;** Christopher Layne, „The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment”, *International Security*, toamna 2006; Randall L. Schweller. „Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing”, *International Security*, toamna 2004; Stephen Brooks, William Wohlforth, „Hard Times for Soft Balancing”, *International Security*, primăvara 2006; Keir A. Lieber, Gerard Alexander. „Waiting for Balancing: Why the World Is Not Pushing Back”, *International Security* vara 2005; T.V. Paul, „Soft Balancing in the Age of U.S. Primacy”, *International Security*, vara 2005.

bipolaritatea şi multipolaritatea. Conflictele se pot escalada, mai ales dacă este anticipată o implicare a superputerii. Pe termen lung, balansarea internă ar schimba ordinea internaţională, însă puterea dominantă poate decide să-şi izoleze şi slăbească preventiv potenţialii rivali. Dacă nu se va bucura de succes, este posibilă şi formarea unei coaliţii de contrabalansare.

Stabilitatea internaţională şi „balanţa" ofensivă-defensivă

Inabilitatea unei teorii sistemice de a explica stabilitatea relaţiilor internaţionale este uşor de explicat, deoarece, în esenţă, schimbarea constituie o consecinţă a acţiunii unităţilor, nu a structurii, care doar constrânge comportamentele lor, în viziunea neorealistă. Mai mulţi factori au fost luaţi în calcul la acest nivel: balanţa între ofensivă şi defensivă, balanţa intereselor, relaţiile de amiciţie-rivalitate şi natura alianţelor. Accentul va fi pus pe primul dintre ele, urmând parţial ideile lui K. Waltz şi conceptualizarea lui R. Jervis.

În *Cooperation Under the Security Dilemma*, Robert Jervis[12] a relansat teza impactului relaţiei dintre ofensivă şi defensivă şi a distincţiei între cele două ca variabile pentru a explica de ce în anumite contexte statele cooperează, iar în altele nu. Fiind o constantă, lipsa unei autorităţi unice în relaţiile internaţionale nu poate explica, de una singură, motivul pentru care nu asistăm la un conflict perpetuu, mai ales în contextul existenţei armamentului nuclear, ci doar încurajează „comportamente care-i lasă pe toţi actorii preocupaţi într-o situaţie mai rea decât ar fi putut să fie, chiar şi în cazul extrem în care toate statele ar dori să îngheţe statu-quo-ul"[13].

Concepţia poate fi utilizată ca o teorie de anvergură medie care să explice în ce circumstanţe este mai probabilă menţinerea securităţii, în completarea celei de mai mare anvergură a lui K. Waltz despre consecinţele structurii anarhice. Jervis analizează efectele structurii anarhice utilizând jocuri ca „vânătoarea cerbului" [14], sau „dilema prizonierilor". Cooperarea ar fi stimulată dacă ar scădea costurile defectării/exploatării, sau dacă ar creşte beneficiile colaborării între cei doi jucători. Astfel, s-ar ameliora consecinţele „dilemei securităţii", conform căreia înarmarea unui agent este percepută de ceilalţi ca o potenţială ameninţare, rezultând o spirală a înarmărilor în urma căreia, în loc să crească, securitatea tuturor scade. Aici intervine şi relaţia între ofensivă şi defensivă, ultima înţeleasă în sens restrâns, determinată de geografie, trăsăturile tehnologiei şi de concepţiile liderilor despre acestea.

Avem de-a face cu patru posibilităţi, sortate după gradul crescător de risc. Dacă tehnic există o deosebire clară între cele două şi defensiva este superioară ofensivei iar contextul este perceput corect de decidenţi, atunci sunt şanse mari ca declanşarea unui conflict să fie puţin probabilă, limitându-se implicaţiile negative ale structurii anarhice a sistemului internaţional, evidenţiate în jocurile de mai sus. Dacă expansiunea devine mai puţin costisitoare, „puterile statu-quo trebuie atunci să se comporte ca nişte agresori"[15]. În condiţiile în care distincţia nu este clară, iar avantajul revine defensivei, avem de-a face cu o dilemă ameliorată a securităţii. Cea mai periculoasă situaţie presupune absenţa unei deosebiri clare între cele două categorii de armament, iar ofensiva se află în avantaj. Şansele de război cresc exponenţial. Autorul greşeşte, însă, atunci când susţine că dilema securităţii poate fi eliminată în prima situaţie, deoarece şi atunci s-ar pune problema câştigurilor relative, a poziţiilor de putere ale statelor.

Teoria a fost criticată, deoarece şi-a propus să modereze unele concluzii ale modelului realist referitoare la incidenţa confruntărilor. De asemenea, autori ca J. Mearsheimer[16]. nu au fost

[12] Robert Jervis, „Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics* nr. 30, 1978.
[13] *Ibidem.*
[14] *Op. cit.*
[15] *Ibidem.*
[16] John J. Mearsheimer, *Tragedia politicii de forţă*, Antet, 2001.

mulţumiţi de distincţia dintre ofensivă şi defensivă în era nucleară, argumentând că marile puteri au redactat tot timpul planuri pentru câştigarea unui eventual război mondial. Sunt însă posibile două răspunsuri: strategiile făceau parte din rutina militară iar însăşi existenţa acestora oferea mai multă plauzibilitate politicii de intimidare nucleară[17].

În acest model, rolul armelor nucleare a dat naştere unor ambiguităţi. Existenţa unor arsenale masive şi a capacităţii de ripostă a permis stabilizarea relaţiei strategice dintre Statele Unite şi URSS/Federaţia Rusă. Practic, distrugerea asigurată[18] a fost echivalentul unei superiorităţi a defensivei faţă de ofensivă şi a stimulat diferenţierea dintre cele două tipuri de tehnologii şi politici. Recent, Jervis susţinea că am intrat în cea mai bună dintre lumile descrise mai sus, în care relaţiile dintre marile puteri vor fi, în general paşnice şi că acestea alcătuiesc o „comunitate de securitate"[19]. Ideile suferă, însă, de inconsistenţe interne, revendicându-se câte puţin din toate cele trei curente importante din domeniul relaţiilor internaţionale, realismul, liberalismul şi constructivismul.

Se poate, totuşi, păstra ideea principală a influenţei tehnologiei militare, într-o tradiţie realistă structurală revizuită. Argumentul principal al articolului rezidă în impactul mult discutatei „revoluţii în afaceri militare" şi al ideilor asociate acesteia, care au avut ca efect o tendinţă de creştere a avantajului ofensivei. Diferenţa dintre cele două tipuri de acţiuni se menţine la nivelul Războiului Rece. În consecinţă, politicile de expansiune devin mai probabile, indiferent de dorinţele actorilor. În schimb, conflictele se pot controla.

Balanţa sistemică de putere

În continuare, vom încerca să identificăm principalii actorii internaţionali, în funcţie de capacităţile lor de putere. Un actor major, în concepţia waltziană, trebuie să performeze în toate aceste categorii. Identificarea „clasamentului" ne permite să clarificăm tipul de sistem în care ne aflăm şi să trasăm evoluţiile recente. Primele două grile constituie o „fotografie" a momentului, în care ne propunem să stabilim sincronic relaţiile de putere. Al treilea tabel surprinde schimbările recente. Din raţiuni de simplificare, au fost aleşi indicatorii demografici, economici şi militari, cei mai des utilizaţi.

Tabelul 1. Ierarhia de putere la nivel internaţional

Indicator / Actor	Demografie	Economie	Forţe convenţionale	Arsenal nuclear
SUA	4	1	1	1
F. Rusă	5	5	3	1
China	1	3	2	4
UE	3	2	-	-
India	2	4	4	5

[17] Vezi şi Stephen Van Evera, „Offense, Defense, and the Causes of War", *International Security*, primăvara 1998 şi Charles L. Glaser şi Chaim Kaufmann. „What Is the Offense-Defense Balance and How Can We Measure It", *International Security*, primăvara 1998, Keir A. Lieber, „Grasping the Technological Peace, *International Security,* vara 2000.

[18] Robert Jervis, „Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics,* nr. 30, 1978.

[19] Robert Jervis, „Theories of War in an Era of Leading-Power Peace", Presidential Address, American Political Science Association, *American Political Science Review,* vol. 96, 2001.

Studiind ierarhia, putem susţine că Statele Unite au reuşit să îmbine capacităţile demografice, cu cele militare, economice într-un mod ce le detaşează radical faţă de alte centre internaţionale. Comparativ, Uniunea Europeană se confruntă cu dificultăţile integrării, creşterea lentă şi şomajul structural, China şi India sunt încă ţări în curs de dezvoltare, iar Federaţia Rusă nu a reuşit să-şi revină în totalitate din declin.

Tabelul 2. Relaţiile de putere între actorii majori din relaţiile internaţionale
Surse: CIA, *World Factbook*, *The Military Balance*, 2007[20]

Indicator / Actor	Populaţie	PIB (miliarde $)	Rata de creştere economică	Cheltuieli militare (miliarde $)	Cheltuieli ca procent din PIB	Personal militar (militari activi)	Focoase nucleare operaţio-nale
SUA	301 mil.	12 000	3,4% (2006)	559	4%	1,5 mil.	4683
F. Rusă	141 mil.	1 723	6,6% (2006)	59 estimare 2005	-3,7% estimare 2005	1 milion	5670
China	1,3 miliarde	10 000/ 2 500 (evaluare oficială chineză)	10%	87 (PPP), 45 (estimare 2004)	3,8%	2 225 milioane	145
UE	490 mil.	12	2,8%	-	Marea Britanie: 2,4%, Franţa: 2,6%, Germania 1,5%	191 mii 254 mii 245 mii	160 348
India	1,129 miliarde	4 000	8,5%	22 (buget militar)	2,5%	1,11 mil.	50 focoase depozitate

Cu o populaţie de aproximativ 300 milioane de locuitori, Statele Unite se situează în fruntea statelor dezvoltate. Mai important este că migraţia permite compensarea scăderii natalităţii, spre deosebire de majoritatea ţărilor UE, a F. Ruse şi a Japoniei. Economic, SUA au cel mai mare Produs Intern Brut din lume, calculat, în 2006 la circa 12 000 miliarde dolari, conform puterii de cumpărare raportate la dolar (aproximativ 20% din PIB-ul mondial). Rata de creştere s-a situat, anul trecut la 3, una dintre cele mai importante ale unui stat industrializat. Statele Unite sunt principalul beneficiar al „revoluţiei informatice", globalizării şi al noii economii. Creşterea economică a avut un caracter continuu, începând din 1991, deşi ritmul a fost afectat de criza sectorului ITC din 2000, de atentatele din 11 septembrie şi scandalurile Enron sau Worldcom. Din punct de vedere militar, Statele Unite sunt de neegalat în actualele condiţii. Doctrina, tehnologia avansată, arsenalul nuclear asigură primatul strategic al Washingtonului.

[20] CIA World Factbook, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html,
IISS, *The Military Balance 2007*, Londra.

Bugetul militar american de peste 500 miliarde de dolari îl depăşeşte pe cel combinat al următoarelor 20 de state. SUA deţin supremaţia aeriană, navală şi cosmică la nivel global, domină emisfera vestică şi joacă un rol esenţial prin prezenţa militară în Europa, Asia şi Orientul Mijlociu[21].

Izolat de Europa şi Asia prin Oceanul Atlantic şi Pacific, cu vecini inofensivi, Washington-ul este relativ protejat faţă de o serie de pericole clasice, deşi, după cum au arătat şi atentatele din 11 septembrie, poziţia geografică nu asigură securitatea absolută. Prin NATO, sunt garantul stabilităţii pe Bătrânul Continent şi în spaţiile adiacente. Alianţa japoneză, ANZUS şi cooperarea cu statele din ASEAN fac din Washington arbitrul relaţiilor din Asia de Est şi de Sud-Est. De asemenea, din anii ’80, americanii au iniţiat o „Revoluţie în Afacerile Militare”, ale cărei rezultate s-au văzut în conflictele din Orientul Mijlociu şi din Balcani.

În acelaşi timp, puterile medii şi regionale şi-au dezvoltat capacităţile interne, conform predicţiilor teoriei „soft-balancing”. Profitând de creşterea preţului petrolului din ultimii ani, Federaţia Rusă şi-a sporit semnificativ investiţiile militare, după un lung declin, în anii '90. Bugetului apărării s-a dublat între 2003 şi 2006.

Totuşi, Moscova suferă de probleme pe termen lung, cum ar fi structura economiei şi impresionantul declin demografic, care îi afectează şansele de a reveni }n prim-planul scenei internaţionale în viitorul apropiat. China reprezintă cazul cel mai interesant.

Economia a continuat să crească cu rate ridicate, de circa 10%, oferind o bază pentru consolidarea potenţialului de mare putere regională şi globală. Demografia fiind stabilizată, resursele au fost cheltuite şi pentru proiecte de reformare şi modernizare a capabilităţilor militare, dovadă expansiunea bugetului apărării. La rândul său, PIB-ul Indiei s-a mărit în ultimii ani. Deşi are o economie de anvergură, Uniunii Europene îi lipseşte unitatea politico-militară necesară unui rol sporit pe plan internaţional.

Tabelul 3. Evoluţia relaţiilor de putere, 2003-2006.

Surse: FMI şi The Military Balance 2004-2005 şi 2007[22]

Indicator / Actor	Populaţie		PIB (miliarde $)		Buget militar (miliarde $)		Personal militar (militari activi)	
	2003	**2006**	**2003**	**2006**	**2003**	**2006**	**2003**	**2006**
SUA	291 mil.	301 mil.	10 740	13 000	437	483	1,433 mil	1,5 mil
F. Rusă	143 mil.	141 mil.	1 304	1 727	10	24,9	1,212 mil	1 mil.
China	1,288 miliarde	1,3 miliarde	6 859	9,84	22	35 oficial	2,255 mil	2,225 mil
UE	450 mil.	490 mil.	11 847	13 881	M.Brit. 42 Franţa : 35 Germania: 27	50 45,3 37	207 mii 295 mii 284 mii	191 mii 254 mii 245 mii
India	1,049	1,129	3 000	4 158	16	22,3	1,325	1,11 mil

[21] Andrei Miroiu, Simona Soare, „*Military Balance 2007” şi evoluţia forţelor armate ale marilor puteri,* „Monitor Strategic”, nr. 1-2 2007.

[22] Tabel inspirat după William Wohlforth, „Revisiting balance of power theorz in Eurasia”, în T. V. Paul, James J. Wirtz, Michel Fortmann, *op.cit.* PIB-ul a fost calculat folosind metoda parităţii puterii de cumpărare faţă de dolar. Vezi IMF, *World Economic Outlook* şi *The Military Balance 2007*.

	miliarde	miliarde					mil	

Distribuţia armamentului nuclear între marile puteri

Inventarea armamentului nuclear, producerea în cantităţi consistente de către cele două superputeri în cursul Războiului Rece şi conştientizarea impactului său politic şi uman au forţat factorii de decizie să inoveze din punct de vedere strategic.

Aplicaţie a principiului intimidării, descurajarea este „un set de măsuri destinat să limiteze libertatea de alegere a unui oponent, prin creşterea costului unor alternative până la niveluri considerate drept inacceptabile”[23].

Adoptarea strategiei a reprezentat şi o modalitate de a evita o confruntare „caldă” între superputeri. Thomas Schelling a accentuat importanţa utilizării „forţei potenţiale”, nu a puterii brute ca atare[24].

Din definiţia de mai sus rezultă existenţa a două criterii: un potenţial nuclear suficient şi credibilitatea ameninţării. Practic, descurajarea este inclusă în tema mai largă a rolului forţei în lumea contemporană.

Robert Art deosebea patru funcţii ale forţei: apărarea, descurajarea, supunerea şi demonstraţia[25].

În general, se apreciază că descurajarea este stabilă, sub forma „distrugerii reciproc asigurate” atunci când părţile dispun de capacitatea de represalii, iar focoasele sunt instalate la bordul aviaţiei strategice, pe rachetelor balistice intercontinentale sau transportate de submarinele nucleare, considerate aproape invulnerabile. Problema este că o asemenea situaţie devine dificil de tolerat pe termen lung, populaţia fiind „ostatică”[26].

În consecinţă am asistat, în ultimele decenii, la perfecţionarea armamentului dincolo de cerinţele teoretice ale „balanţei terorii”, prin MIRV-uri, rachete de croazieră sau anti-balistice, alături de cele tactice şi intermediare, bombardiere invizibile, etc.

Jervis considera că descurajarea în sine reprezintă echivalentul nuclear al apărării clasice, în timp ce vehiculele multiple ghidate independent şi armele anti-rachetă au întrebuinţări ofensive, deoarece fac mai probabilă o primă lovitură nucleară, în cadrul unei strategii de contra-forţă (primele sunt mai precise şi pot lovi mai multe obiective simultan, iar apărarea poate fi folosită pentru a neutraliza rămăşiţele forţei de ripostă)[27].

Rolul „scutului nuclear” se poate schimba, însă, în condiţiile unei proliferări necontrolate Rachetele intercontinentale pot îndeplini ambele roluri, iar submarinele sunt defensive.

Tabelul 4 prezintă distribuţia arsenalelor nucleare în rândul marilor puteri. Se observă predominarea defensivei, în faţa ofensivei.

În primul rând, Statele Unite şi Federaţia Rusă sunt singurele state care se află în posesia întregii „triade”, submarine, rachete intercontinentale şi bombardiere strategice. Lor li se alătură state ca Franţa şi Marea Britanie, care menţin o forţă de ripostă amplasate pe submarine nucleare considerate indestructibile.

China menţine o postură de „descurajare minimală”, un arsenal redus, capabil însă de a produce pierderi serioase, fără a dispune de o forţă de ripostă sigură.

---

[23] Edward Luttwak, Stuart L. Koehl, *The Dictionary of Modern War,* New York, HarperCollins, 1991.
[24] Thomas C. Schelling, *Strategia Conflictului,* Editura Integral, Bucureşti, 2000.
[25] Robert Art, „To What Ends Military Power”, *International Security*, primăvara 1980
[26] *Idem*.
[27] Robert Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma,* „World Politics”, nr. 30, 1978.

India are la dispoziţie armament nuclear cu o anvergură mai curând regională.

Tabelul 4. Balanţa nucleară între marile puteri.

Surse: The Military Balance 2007, The nuclear information project, Status of World Nuclear Forces[28]

Arsenal nuclear / Actor	Focoase active	Focoase depozitate	Submarine strategice	ICBM-uri	Bombardiere	Sisteme anti-rachetă
SUA	4 683	9 962	14	500/550 (rezervă)	115	16 lansatoare de rachete cinetice
F. Rusă	5 670	15 000	15	500	80	100 rachete cu focoase nucleare tip Gazelle şi Gorgon
China	145	200	1	41	-	-
M. Brit.	160	200	4	-	-	-
Franţa	348	348	4	-	84 avioane de asalt	-
India	-	50	-	-	-	-

Doi factori importanţi afectează acest echilibru: dezvoltarea sistemelor de protecţie anti-rachetă şi proliferarea nucleară, fenomene interconectate. Primul subiect a revenit în actualitate, mai ales după victoria republicanilor, în 2001, în SUA. Dezvoltarea tehnologiilor anti-rachetă a început în anii ’50-’60, dar actualul „scut” american reprezintă continuarea „Războiului Stelelor”, programul lansat de preşedintele Ronald Reagan, în anii ’80 pentru a oferi o apărare completă. Armele nucleare pot fi transportate cu ajutorul aviaţiei, al rachetelor balistice lansate terestru sau maritim, sau al rachetelor de croazieră.

Dacă obiectivele iniţiale ar fi putut atinse, atunci clasicele ICBM-uri nu ar mai fi reprezentat o ameninţare, dar un stat ar fi fost vulnerabil în faţa submarinelor nucleare, avioanelor „invizibile”, rachetelor de croazieră, sau a celor balistice cu focoase multiple şi independente. Programul iniţial nu a satisfăcut aşteptările adepţilor săi. Administraţia G.W. Bush a relansat proiectul, punând accentul pe un sistem bazat la sol, singurul care poate lovi, momentan, rachete strategice intercontinentale. În teorie, după identificarea atacului, un interceptor este lansat, apoi se separă un vehicul cinetic care trebuie să doboare ICBM-ul inamic în timpul fazei intermediare[29]. Testele s-au dovedit a furniza rezultate confuze, dar „scutul” a fost declarat operaţional.

[28] The Military Balance 2007, The nuclear information project, Status of World Nuclear Forces, http://www.nukestrat.com/nukestatus.htm.

[29] Vezi *** Ground-based Midcourse Defense, http://www.missilethreat.com/systems/gmd_usa.html, *** Ground Based Interceptor, http://www.fas.org/spp/starwars/program/gbi.htm şi *** National Missile Defense, http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/.

Cu toate acestea, sistemul este încă într-un stadiu incipient. Apărarea poate fi contracarată cu momeli, lansări masive de rachete, lansări de MIRV-uri, noi tipuri de rachete, de armele lansate de pe submarine, din aer sau transportate de rachetele de croazieră. Sistemul nu afectează direct balanţa nucleară dintre Statele Unite şi Federaţia Rusă. Alte sisteme anti-rachetă sunt instalate în jurul Moscovei şi în Israel. Intitulat oficial A-135, cel rusesc continuă proiectele anilor '60, deoarece rachetele au focoase nucleare[30]. Există două tipuri de rachete, pentru a lovi în fazele intermediară şi finală. Sistemul suferă de vulnerabilităţi similare celui american, cărora li se adaugă cele provocate de învechirea unor echipamente. Cel israelian este de teatru şi se bazează pe rachete Arrow, superioare celor Patriot a căror performanţă în războiul din Golf purtat în 1990-1991 a făcut obiectul criticilor[31].

Se poate spune că, indiferent de miza de imagine, apărarea anti-rachetă nu a afectat până acum logica distrugerii asigurate, fiind destinată mai mult protejării în faţa unui număr redus de rachete. Pe termen lung, nu poate fi exclusă dezvoltarea unui sistem complet, dar nu este clar dacă noile tehnologii nu vor avantaja cel puţin la fel de mult şi armamentele ofensive. În consecinţă, se poate afirma, că din perspectiva teoretică, în cel mai bun caz, un asemenea sistem maximal ar contribui la ştergerea diferenţelor dintre ofensivă şi defensivă, situaţie ce poate fi compensată prin strategii sau regimuri adecvate.

*
* *

Studiul de faţă a pornit de la concepţia neorealistă a relaţiilor internaţionale, în care anarhia generează o stare de insecuritate potenţială, iar distribuţia de putere internaţională reprezintă principalul determinant structural, cel puţin pentru actorii majori. În condiţii de unipolaritate, însă, tendinţa către balansare nu se poate manifesta prin forme clasice, de coalizare din cauza diferenţei mari de capabilităţi între hegemon şi potenţialii săi rivali. Aceştia din urmă sunt obligaţi de condiţiile structurale să urmărească alinieri diplomatice de conjunctură şi să-şi dezvolte capacităţile interne, fenomen încurajat de existenţa armelor nucleare, care fac improbabile conflictele directe dintre posesori.

Statele Unite şi-au menţinut poziţia dominantă în sistemul internaţional, decalajul faţă de puterile mijlocii tinzând să se mărească. Momentan, Washington-ul se bucură de avantaje semnificative la nivel militar şi economic, demografic situându-se pe al patrula loc, dacă am considera Uniunea Europeană ca un actor politic unitar. Baza forţei sale armate rămân tehnologia avansată, arsenalul nuclear şi forţele aero-navale.

Puterile mijlocii au investit, la rândul lor, în dezvoltarea resurselor interne de putere, fără a realiza, însă, salturi majore. Federaţia Rusă a investit masiv în forţele sale armate, care însă înregistrează deficienţe majore, mai ales la nivel convenţional. China şi-a continuat dezvoltarea economică, permiţându-şi urmărirea unui program de modernizare militară, la fel şi India. Uniunea Europeană nu a reuşit, încă, să atingă unitatea politică necesară pentru a juca un rol

[30] Michael Jasinski, Russia: Strategic Early Warning, Command and Control, and Missile Defense Overview, http://www.nti.org/db/nisprofs/russia/weapons/abmc3/c3abmovr.htm#abmsys.
[31] Vezi *** Arrow, http://www.missilethreat.com/systems/arrow_israel.html şi Theodore A. Postol, *Lessons of the Gulf War Experience with Patriot,* „International Security", iarna 1991-92.

major în relaţiile internaţionale, un obiectiv deseori proclamat, dar astăzi lipsit de consecinţe practice semnificative.

DINAMICI GLOBALE ŞI ACTORI NON-STATALI

Globalizare şi democratizare

Mediul de securitate al secolului XXI este caracterizat de transformări substanţiale, care necesită adaptarea criteriilor clasice de analiză a securităţii internaţionale. Noile provocări la adresa securităţii, generate de suprapunerea unor fenomene precum globalizarea şi fragmentarea, se adaugă unor forme clasice de riscuri şi vulnerabilităţi regionale. Se menţin focare de tensiune tradiţionale, dar modul lor de dezvoltare este influenţat în mod intrinsec de apariţia unor riscuri neconvenţionale şi transfrontaliere, precum terorismul, crima organizată şi proliferarea armelor de distrugere în masă.

Unele grupuri de state au intrat într-o etapă post-industrială de dezvoltare, în vreme ce altele se află într-o perioadă de tranziţie politică şi economică spre modernitate. În anumite regiuni a crescut numărul „societăţilor fragile" şi, implicit, inabilitatea acestora de a controla evoluţiile de pe teritoriile naţionale proprii.

Abordarea riscurilor neconvenţionale după încheierea antagonismului bipolar impune necesitatea unor noi tipuri de solidaritate internaţională. Transformările profunde ale începutului de secol se află într-o relaţie de proporţionalitate directă atât cu creşterea rolului comunităţii internaţionale în prevenirea conflictelor, managementul şi soluţionarea crizelor cât şi cu extinderea geografică a procesului de democratizare.

Evoluţiile post – 11 septembrie 2001 au accentuat faptul că abordarea securităţii prin prisma strictă a factorului militar nu este suficientă. Condiţia *sine qua non* pentru un management cooperativ al securităţii nu este reprezentată doar de reformele instituţionale, ci şi de principiile indivizibilităţii securităţii, transparenţei şi angajamentului global şi regional al comunităţii internaţionale.

Principalele procese generatoare de securitate în plan continental sunt lărgirea NATO şi a Uniunii Europene. La acestea se adaugă dezvoltarea formelor de cooperare subregională, precum şi tendinţele de dezvoltare a unor sisteme de management al crizelor, prin coordonarea organizaţiilor cu responsabilităţi în domeniu (ONU, NATO, UE, OSCE). De asemenea, în noul context de securitate, adaptarea şi transformarea NATO va conduce la configurarea unor noi parteneriate şi forme de cooperare, precum şi la crearea unor instrumente specifice de contracarare a riscurilor neconvenţionale.

Anul trecut a cunoscut două procese istorice de extindere a celor mai importante organizaţii internaţionale de securitate şi economice, respectiv NATO şi UE. Opţiunile politice majore ale guvernelor (indiferent de componenţa partidelor politice a acestora) statelor deja membre sau doar candidate, demonstrează că globalizarea, tradusă şi prin integrare transnaţională, este un proces în continuă dezvoltare.

Se observă o serie de tendinţe de *globalizare a securităţii* prin mecanismele de implicare militară ale SUA, coaliţiilor, precum şi a NATO în diferite regiuni ale lumii. Aceste evoluţii a măsurilor de securitate se dezvoltă pe două dimensiuni principale, respectiv una *reactivă* (prin declanşarea/angajarea în intervenţii militare împotriva unor state generatoare de riscuri - Afganistan, Irak), ca şi pe o dimensiune relativ nouă, *anticipativă şi preventivă,* legată de abordarea

într-o manieră extinsă a surselor de risc, prin lansarea unor formule de parteneriat în flancul sudic al NATO, în Orientul Mijlociu, Caucaz şi Asia Centrală. Pe aceste două dimensiuni, globalizarea a permis inclusiv apariţia după războiul rece a unor strategii globale şi modificări fundamentale ale politicilor tradiţionale ale unor state din America Latină (Argentina) şi Asia (Japonia), prin participarea la coaliţia direcţionată de SUA.

Astfel, dincolo de funcţionarea comunităţii economice descrise de piaţa comună europeană, care rămâne bastionul integrării economice, este probabil ca analiştii mediului internaţional, să se concentreze pe analizarea fenomenului de globalizare a securităţii, mai precis a principiilor şi normelor NATO de securitate, prin diverse formule de cooperare, adaptate zonelor partenere.

Globalizarea economică, iniţiată prin exportul modelului liberalismului economic (exercitat în special de administraţiile republicane din SUA şi de *thatcherismul* britanic) în statele ex-comuniste, a generat dezbateri academice extinse. În prezent se constată însă o diminuarea a valorii şi eficienţei acestui model, cu o tendinţă de renaştere a economiei sociale, caracterizată prin valori mari a impozitelor şi programe publice de protecţie socială (pensii, asigurare medicală şi educaţie). Cele mai multe guverne europene promovează o astfel de politică socială, pe fondul unei recesiuni economice actuale.

Pierderea din relevanţă a statului naţional ca actor pe scena relaţiilor internaţionale este însoţită de promovarea acestuia ca ideal şi scop în sine de către entităţi ce luptă în continuare pentru afirmarea autonomiei naţionale şi recunoaştere statală. Kosovo şi Muntenegru în Balcani, Abhazia, Osetia de Sud şi Ajaria în Georgia, Transnistria în Republica Moldova, sunt doar o parte din zonele care au rămas în afara globalizării politice, economice şi culturale ce s-a conturat ca fenomen după 1990.

În acelaşi timp, state precum Bosnia şi Herţegovina, Afganistan şi Irak sunt încă dependente de asistenţă internaţională majoră pentru stabilizare, pentru realizarea unui mediu intern propice derulării reformelor economice necesare unei dezvoltări capabile să susţină independenţa politică.

Regiuni întregi din Africa se află în continuare în afara civilizaţiei occidentale, fiind caracterizate de sărăcie extremă confruntându-se cu cea mai ridicată rată a cazurilor de HIV/SIDA şi malarie. Datorită condiţiilor improprii de viaţă (mai mult de jumătate din populaţia continentului nu are acces la surse de apă potabilă) cauzate de sărăcia generalizată, Africa sub-sahariană găzduieşte numai 10% din populaţia globală şi 90% din cazurile de malarie soldate cu decese şi mai mult de 70% din cazurile de HIV/SIDA. O serie de state africane cum ar fi Nigeria, Kenya, Zimbabwe, se află în prezent în conjuncturi politice care necesită angajare şi susţinere din partea comunităţii internaţionale. O astfel de asistenţă trebuie să depăşească simplul sprijin pentru procesele electorale, să încurajeze participarea crescută la viaţa politică şi activism civic, să reitereze măsuri suplimentare nu numai pentru drepturile politice, ci şi pentru cele economice şi sociale. O parte din aceste regiuni, situate în continuare şi pentru o perioadă cel puţin medie de timp în afara controlului comunităţii internaţionale constituie deja *safe heavens* pentru grupările teroriste.

Fenomenul globalizării va fi caracterizat totuşi în următorii ani de incapacitatea eliminării inegalităţilor sociale şi de dezvoltare economică dintre nord şi sud şi în acelaşi timp de o extindere a proiectelor de asistenţă internaţională în zonele aflate în dificultate. Subdezvoltarea economică a regiunilor defavorizate şi potenţialul lor ridicat de a alimenta terorismul internaţional constituie argumentul principal ce va coaliza comunitatea internaţională (inclusiv statele neimplicate în Irak) în vederea susţinerii financiare a proiectelor de transformare socială şi extindere a globalizării în aceste regiuni.

Actorii non-statali

a. ***Organizaţii neguvernamentale şi mari companii***

Începând cu ultima decadă a secolului XX, pe scena relaţiilor internaţionale s-a conturat o nouă categorie de actori transnaţionali, anume organizaţiile neguvernamentale (ex: Freedom House - SUA, Médecins sans Frontières - Franţa) şi organizaţiile neguvernamentale internaţionale (ex: Amnesty International, Greenpeace, Human Rights Watch). Factorii care au condus şi continuă să contribuie la dezvoltarea acestei tendinţe sunt de ordin politico-diplomatic (reprezentarea ONG-urilor în cadrul ONU), academic (dezbateri privind conceptul de societate civilă globală, ai cărei agenţi principali sunt ONG-urile) şi tehnic (Internet, sistemele de comunicaţii ce favorizează răspândirea rapidă a informaţiei).

Dacă numărul ONG-urilor intrastatale (se constituie şi operează într-un singur stat) este de ordinul milioanelor, o parte a optat şi pentru varianta transnaţională, datorită scopurilor mai largi pe care le urmăresc (ex: drepturile omului, drepturile minorităţilor, asistenţă medicală, refugiaţi, protecţia mediului). Această evoluţie a condus la creşterea numărului organizaţiilor neguvernamentale internaţionale (aproximativ 44 000, conform raportului UNDP pe anul 2000, sau 47 000 în 2001, după statisticile Uniunii Asociaţiilor Internaţionale), dar şi a unora hibrid, în care este admisă integrarea unor agenţii guvernamentale (ex: Crucea Roşie Internaţională).

Atât la nivel naţional, cât şi internaţional, ONG-urile militează pentru scopuri bine determinate, urmărind să influenţeze indirect deciziile actorilor statali sau ale organizaţiilor internaţionale, prin manifestaţii, mass-media, cooptarea unor lideri politici, formatori de opinie sau factori decizionali la propria cauză. Mai mult, sunt implicate într-o serie de procese şi politici care se derulează pe scena internaţională, interacţionând cu state sau diverse organizaţii internaţionale: culeg informaţii privind violarea drepturilor omului, oferă expertiză şi date în procesele de negociere a tratatelor privind mediul înconjurător, susţin diverse proiecte umanitare în cazul conflictelor/dezastrelor naturale sau participă la procesele de promovare şi consolidare a principiilor şi valorilor democratice.

Există şi o categorie de false ONG-uri, finanţate de state cu regimuri totalitare sau de către grupări având interese minoritare, dezvoltă diverse activităţi, fiind constituite ca elemente de sprijin logistic, recrutare de membri, strângere de fonduri, pentru crima organizată sau organizaţii teroriste.

Un important raport al secretarului general ONU, K. Annan din 2006 rezervă un capitol aparte „marilor parteneri mondiali" (societatea civilă şi lumea afacerilor). Societatea civilă se asociază cu aşa-numita democraţie participativă, care ar trebui să interacţioneze cu democraţia reprezentativă. **Acţiunea mondială contra sărăciei**, de exemplu, şi-a făcut în mod serios simţită prezenţa în demersurile mondiale de profil. Societatea civilă a avut o contribuţie notabilă la crearea Curţii Penale Internaţionale şi în dezbaterile asupra minelor antipersonal, guvernării internetului, aplicarea programului ONU SIDA, în acţiunile Alianţei Civilizaţiilor, Grupului de examinare a raporturilor ONU – Societatea civilă, Dialogului la nivel înalt asupra migraţiilor internaţionale şi dezvoltării, etc.

Relaţiile dintre ONU şi mediul de afaceri s-au intensificat în 2005-2006. În legătură cu **Programul Mileniului**, se desfăşoară **Iniţiativa Încurajarea Întreprinderilor pentru Reducerea Sărăciei**. În iulie 2000, ONU a lansat un **Pact mondial** de responsabilizare socială a întreprinderilor şi de promovare a dialogului social. Unele principii şi obiectuve ONU (referitoare la democraţie,

dezvoltare durabilă, combatere a sărăciei au fost integrate în strategiile unor corporaţii internaţionale, regionale, naţionale,etc. Ambiţia ONU ar fi să se introducă anumite reglementări în competiţia economică mondială.

Topul mondial al celor mai importante companii

Compania	**Ţara**	**Profit** (miliarde dolari)	**Valoare de piaţă** (miliarde dolari)
Citigroup	SUA	24,6	230,9
General Electric	SUA	16,3	348,4
Bank of America	SUA	16,4	184,1
American Intl G.	SUA	11,9	172
HSBC.G	M. Brit.	12,3	193,3
Exxon Mobil	SUA	36,1	362,5
Shell	Olanda	25,3	203,5
B.P.	M. Brit.	22,6	225,9
JP Morgan Ch.	SUA	8,4	144,1
UBS	Elveţia	10,6	105,6
ING Group	Olanda	8,5	81,4
Toyota Motor	Japonia	10,9	175,5
Wal-Mart S.	SUA	11,2	188,8
Royal Bank of Scotland	M. Brit.	8,6	106,4
Total	Franţa	14,5	154,7
Chevron	SUA	14,1	126,8
BNP Paribas	Franţa	6,3	77,7
B Hathaway	SUA	6,7	133,6
Banco Santander	Spania	8,5	91,3
Barclays	M. Brit.	5,9	75,9

b. ***Minorităţi etnice (religioase)***

Pe fondul unui mediu economic nefavorabil şi a proliferării criminalităţii internaţionale şi transfrontaliere, cel mai adesea, printre factorii determinanţi ai conflictelor se regăsesc: existenţa unor pretenţii teritoriale reciproce, atât din partea statelor, cât şi a unor actori non-statali; clivajele etnice/religioase; balanţele locale specifice de forţe şi posibilitatea exercitării de presiuni din exterior asupra părţilor; scopurile şi ambiţiile liderilor; accesul actorilor - statali şi non-statali la echipamente militare.

Consolidarea puterii statale devine tot mai problematică, atât datorită eroziunii conceptului de suveranitate şi provocărilor din partea forţelor naţionaliste cât şi pierderii monopolului violenţei si capacităţii diferitelor forţe transnaţionale de a-şi procura armament. O problemă semnificativă o constituie în continuare dreptul popoarelor la autodeterminare, prevăzut în Carta ONU şi invocat de către grupurile etnice compacte care sunt angajate în lupta pentru autonomie. În aceste cazuri, privatizarea violenţei este legată de proliferarea economiei subterane şi a traficului ilegal, ca sursă de venit care să permită înarmarea grupurilor minoritare.

Un rol din ce în ce mai important în determinarea cursurilor de acţiune a grupurilor minoritare îl are şi implicarea sau neimplicarea factorilor externi (organizaţiile de securitate). Spre exemplu, la Kosovska Mitroviţa (17 martie 2004), grupuri de albanezi au atacat forţele de

menţinere a păcii şi au trecut în forţă podul care desparte cele două comunităţi din oraş. Cauzele ce au generat violenţele nu au fost numai fricţiunile repetate cu Belgradul şi suspiciunea între cele două comunităţi, ci şi frustrarea populaţiei albaneze şi lipsa de încredere în intenţiile comunităţii internaţionale privind stabilirea statutului provinciei.

O situaţie similară poate fi identificată şi la nivelul minorităţilor etnice şi religioase din Caucaz şi Asia Centrală, prin menţinerea unui potenţial de conflict crescut în zonele de criză, pe fondul incapacităţii comunităţii internaţionale de soluţionare a disputelor etnice sau teritoriale.

Mai mult, în lupta pentru auto-determinare a minorităţilor etnice şi religioase, există situaţii în care acestea aplică în continuare un dublu standard, care permite minorităţilor devenite majorităţi să nege altor grupuri drepturile similare cu cele care le-au legitimat cererile. Kosovo constituie în prezent scena unor astfel de dezbateri, în care sunt antrenate autorităţile de la Belgrad, reprezentanţii instituţiilor interimare de la Priştina şi întreaga comunitate internaţională. Comunitatea etnicilor albanezi, devenită majoritară, respinge categoric demersurile comunităţilor sârbe minoritare de obţinere a autonomiei administrative.

Problema kurdă este de asemenea una dintre temele pentru care comunitatea internaţională va trebui să identifice o modalitate de integrare şi soluţionare care să permită menţinerea stabilităţii într-o regiune deosebit de sensibilă şi de importanţă strategică pentru Alianţa Nord-Atlantică. Conflictul israeliano-palestinian dovedeşte dificultatea implementării cu succes a unei soluţii de constituire a unei statalităţi disputabile în zonă. În majoritatea statelor foste iugoslave, caracterizate de o diversitate etnică şi religioasă neomogenă geografic, lupta minorităţilor pentru autodeterminare va continua, cu implicaţii negative privind respectarea drepturilor omului şi ale minorităţilor.

În zonele Caucazului de sud şi de nord, există un sistem complex de stratificare etnică, care a generat în 2004 o serie de stări conflictuale în Abhazia, Osetia de Sud şi la graniţa cu Inguşetia. Intersectarea mai multor interese contradictorii (ale Rusiei de menţinere a influenţei politice şi a dependenţei economice şi ale SUA de contracarare a politicilor ruseşti şi de stabilizare regională) pe fondul luptei de independenţă politică şi economică a statelor, va genera în continuare tensiuni.

Singurele demersuri cu o oarecare eficienţă, cel puţin pe termen scurt, în domeniul tentativelor de soluţionare a unor dispute etnice, rămân cele ale statelor implicate sau cu interese majore într-o regiune anume, şi mai puţin cele ale organizaţiilor cu mandat în acest sens (ONU, OSCE). Singura dispută etnică majoră aparent în curs de rezolvare din cele fie premergătoare, fie post-Război Rece, rămâne Cipru, în cadrul unui context cu totul special, al aderării la UE şi al creării unor zone de prosperitate economică în plan intern.

c. *Organizaţiile teroriste*

Tacticile câmpului de luptă se află într-un proces de diversificare, concretizat de creşterea numărului organizaţiilor teroriste, a statelor vizate şi de amplificarea violenţei tehnicilor utilizate.

Analiza atacurilor Al-Qaeda din trecut (împotriva gării din Madrid, sinagogii din Istanbul, vasului de luptă american, ambasadelor americane din Africa), executate de activişti de diferite naţionalităţi şi din diferite organizaţii teroriste, ilustrează evoluţia organizaţiei conduse de Bin Laden către un model de organizare multicentric. Bin Laden este liderul Al-Qaeda, dar conduce şi Frontul Islamic al Lumii pentru Jihad împotriva Evreilor şi Cruciaţilor, organizaţie politică care acţionează ca o umbrelă pentru obţinerea sprijinului mai multor grupuri islamice de teroriști radicali (Abu Sayyaf în Filipine, Jaish-e-Muhammad în Pakistan, Grupurile Jihad în Egipt, GIA în Algeria şi alte organizaţii mai puţin cunoscute).

O altă transformare majoră o reprezintă reorientarea grupărilor teroriste de la ţintele guvernamentale, diplomatice şi militare către aşa numitele „ţinte uşoare” (trenuri, sinagogi, hoteluri, sedii de bănci), importante în special pentru că au o puternică încărcătură simbolică şi asigură provocarea unui număr semnificativ de victime. Astfel de acţiuni au obiectivul de a determina presiuni din partea opiniei publice naţionale asupra factorilor decizionali în sensul acceptării cererilor rebelilor.

Teroriştii şi alte grupări armate şi-au perfecţionat o manieră sofisticată de exploatare a aşa numitelor „zone gri”, în care guvernele dispun de o autoritate scăzută, în care se găsesc importante cantităţi de armament, populaţie săracă, preponderent musulmană, corupţia este răspândită, iar principiile statului de drept sunt ca şi inexistente (Africa de Vest, Afganistan, Sudan, Pakistan). Pentru Al-Qaeda şi alte organizaţii teroriste, „zonele gri" reprezintă adevărate „paradisuri” pentru finanţarea activităţilor lor, considerând că serviciile de informaţii occidentale nu dispun de capacitatea, resursele sau interesul de a le urmări acţiunile în astfel de regiuni.

Modalităţile de organizare a activităţilor dovedesc o mare adaptabilitate şi flexibilitate de acţiune şi organizare. Pentru a-şi finanţa activităţile, membrii Al-Qaeda s-au implicat în reţeaua de trafic de diamante din Africa, folosită de Hezbollah încă de la apariţia sa, reuşind totodată să înlăture divergenţele dintre musulmanii şiiţi şi sunniţi. După atacurile SUA asupra Afganistanului şi Irakului, şi ca urmare a prezenţei trupelor americane, s-a remarcat o creştere semnificativă a fluxurilor de voluntari şi de bani către aceste ţări din partea organizaţiilor teroriste afiliate la Al-Qaeda.

Un alt fenomen la care asistăm în prezent este acela al proliferării mesajului global al terorismului. Evoluţia tehnologică permite Al-Qaeda să-şi transmită mesajele pe distanţe mari şi către o audienţă lărgită. Dezvoltarea dimensiunii publice a violenţei pare să fi devenit o tactică aleasă de către Al-Qaeda şi grupurile islamice teroriste afiliate. Răpirile urmate de execuţii mediatizate sunt uşor de realizat şi produc un şoc maxim la nivelul opiniei publice internaţionale.

Se manifestă o serie de tendinţe la nivel statal şi a organizaţiilor internaţionale de abordare a cauzelor proliferării terorismului şi a elementelor sale de sprijin (trafic ilegal, crimă organizată, *safe heavens).* Pe această dimensiune însă prevenirea unor acţiuni teroriste rămâne un deziderat, fără ca mijloacele de acţiune statale să poată fi adaptate la fel de repede ca şi strategiile teroriste.

VULNERABILITĂŢI, AMENINŢĂRI ŞI RISCURI ÎN SISTEMUL GLOBAL

Vulnerabilităţile, ameninţările şi riscurile se analizează îndeobşte în raport cu tendinţele economice, politice, militare, ştiinţifice şi culturale, etc. în scheme ce includ raporturi/balanţe de putere, interese, scopuri etc. De cele mai multe ori, premisele ameninţărilor şi riscurilor de securitate sunt incluse în **vulnerabilităţi** (slăbiciuni interne ale sistemelor).

1. Câteva precizări teoretice

Analizele clasice utilizează statul ca unitate de comportament. B. Buzan, de exemplu, susţine că *„statele sunt, de departe, cel mai puternic tip de unitate din sistemul internaţional al legitimităţii politice”*. Statul domină în privinţa autorităţii, supunerii şi instrumentelor de forţă. **Punctul de vedere că statul este o entitate social-politică definită teritorial, prevalează în lumea contemporană**. Conceptul sistemic de stat pare cel mai indicat pentru analizele de securitate (statul însemnând instituţii şi societăţi integrate în sisteme de relaţii regionale, continentale şi globale). Dinamica internă şi cea internaţională sunt deopotrivă interesante în analizele de securitate. Statul depinde de: baza fizică, ideea de stat şi exprimarea instituţională a acestuia. *„Un stat fără o idee unificatoare* – consideră B. Buzan – *poate fi atât de dezavantajat, încât să devină incapabil să-şi menţină existenţa într-un sistem internaţional competitiv”*[32]. Statul trebuie să aibă o bază fizică de populaţie şi teritoriu, instituţii, ideea de stat, mărime şi suveranitate (autoguvernare). Ameninţările şi pericolele vizează atât ideea de stat cât şi instituţiile şi baza fizică (teritoriul şi populaţia). Din acest punct de vedere, analiştii împart statele în mai multe categorii, cel mai adesea în **state slabe** şi **state puternice** (după gradul de coeziune socio-politică, dimensiune, capacitate militară şi economică plasare geopolitică, voinţă politică). Insecuritatea reflectă o combinaţie de „vulnerabilităţi şi ameninţări”. Politica de securitate naţională şi internaţională se concentrează pe contracararea ameninţărilor şi diminuarea vulnerabilităţilor. Ameninţările pot fi: politice, militare, sociale, economice, ecologice etc. Ele se clasifică după: identitatea lor, apropierea în timp şi spaţiu, probabilitatea realizărilor, gravitatea consecinţelor, circumstanţele istorice, etc.

În mediile de specialitate, problematica securităţii se studiază la nivelurile: individ, stat, societate internaţională. Între stat şi sistemul internaţional de securitate s-ar plasa aşa-numitele „*complexe de securitate*”, (grupuri regionale sau zonale de state, caracterizate prin relaţii de amiciţie/inamiciţie şi distribuţia puterii – raporturi de forţe). Acelaşi B. Buzan identifică şi câteva complexe de securitate: America de Sud, Marele Orient Mijlociu (ca Maghrebul), Africa de Sud, Asia de Sud, Asia de Sud-Est, cu spaţii tampon între ele. Cei mai mulţi experţi sunt de acord că sistemul internaţional actual este **anarhic** (lipsit de o conducere centrală).

În lucrările de profil se operează şi cu aşa-numitele ansambluri regionale, mai mult sau mai puţin integrate în economia mondială: **NAFTA** (SUA, Canada, Mexic 21 634 000 milioane km^2, peste 420 milioane locuitori), **America Centrală şi de Sud** (18 623 000 km^2, 430 milioane locuitori), **UE** (4milioane km^2, 455 milioane locuitori), **Europa de Est şi fosta URSS** (23 milioane km^2), **Maghreb şi Orientul Mijlociu** (12 570 milioane km^2, 422 milioane locuitori), **Africa Subsahariană** (24 559 000 km^2, 726 milioane locuitori), **Asia de Sud** (4 481 000 km^2, peste 1,4 miliarde locuitori), **Pacificul Oriental** (24 827 000 km^2, 2 miliarde locuitori). Dintre

[32] Pe larg în B. Buzan, *Popoarele, statele şi teama*, Cartier, 2000

organizaţiile de cooperare şi integrare economico–politică regionale, se detaşează: NAFTA, UE, NATO, Consiliul de Cooperare al Golfului, CSI, Uniunea Africană, Organizaţia Grupului de la Shanghai, ASEAN, Asia – Pacific, Liga Arabă, Organizaţia Conferinţei Islamice, G 7–8, etc.

2. Context internaţional actual

Existenţa modernă a naţiunilor şi statelor – a ansamblului planetei noastre – presupune un permanent avans al cunoaşterii, capacitatea de a analiza şi prognoza, spiritul de adaptare şi acţiunea anticipativă. În acest context, **realizarea securităţii în multiplele ei ipostaze** reprezintă o condiţie obligatorie a supravieţuirii şi dezvoltării sistemelor social–politice. În mediile academice sau în centrele superioare de decizie, securitatea tinde să fie abordată în termeni asociaţi situaţiei drepturilor omului, interesului naţional şi cooperării/concurenţei internaţionale, integrităţii teritoriale, bunăstării, vulnerabilităţilor, pericolelor, ameninţărilor, riscurilor la nivelurile individual, naţional, zonal, regional sau global. Analiza de securitate include de obicei alegerea politică, capabilităţile şi intenţiile unui actor internaţional, şi tot mai presant, ameninţările. Securitatea s-a transformat mai mult decât oricând într-o **problemă globală**.

Mediul actual de securitate este marcat de modificări profunde în principalele domenii ale existenţei sociale. Războiul Rece s-a sfârşit în anii 1990–1991, URSS şi Iugoslavia s-au dezmembrat, NATO şi UE s-au extins spre Est, în direcţia bazinului Mării Negre, Caucazului şi Orientului Apropiat (de fapt între Marea Baltică şi Marea Neagră), UE accede spre statutul de actor mondial, la rivalitate cu SUA. În acelaşi timp, F. Rusă şi-a redus influenţa politico–militară la un moment dat, dar aspiră la o poziţie internaţională deosebită. R. P. Chineză şi India nutresc la rândul lor ambiţii de „*superputeri politico-economice*"; SUA rămân încă singura „*hiperputere*" (economică, tehnologică, politică şi militară). Globalizarea înregistrează progrese notabile (cooperare/concurenţă internaţională). Se amplifică revoluţiile în informatică, biologie, ştiinţele exacte, tehnologie, în „*explorarea spaţiului cosmic*", armele devin tot mai puternice şi mai „*inteligente*", etc. Cunoaşterea avansează în ritmuri ameninţătoare, cunoştinţele se difuzează rapid şi pe spaţii extinse, evenimentele se înlănţuie „*ameţitor*" şi „*derutant*", ritmul istoriei s-a accelerat considerabil. Societăţile tradiţionale preindustriale, economiile naţionale şi regionale, mentalităţile şi comportamentele sociale se remodelează, „*civilizaţiile se întrepătrund şi confruntă*", totul pare a se mişca inexorabil pe traiectoria „*satului global*". Vechii actori îşi reduc ponderea sau dispar de pe scena internaţională; alţi actori - de tip statal, sisteme integrate economico–politic şi militar, corporaţii şi ONG-uri transnaţionale, organizaţii regionale, continentale şi globale - îşi dispută şi împart „*prima scenă a lumii*". **Acum, la începutul mileniului III, este foarte clar că se naşte o nouă lume, chiar dacă într-un fel, continuă să coexiste cel puţin *„trei lumi"*** (în curs de industrializare-modernizare, industrială şi postindustrială în conformitate cu o terminologie deja consacrată).

3. Vulnerabilităţi

Ele se asociază cu procesele economico–sociale în derulare, resursele materiale existente, condiţiile de mediu, cu multiplele ipostaze ale comportamentului actorilor statali şi nonstatali.

Globalizarea a devenit, poate, problema cea mai arzătoare a vremurilor pe care le trăim. Toţi încearcă să o înţeleagă şi să atragă de partea lor oportunităţile create de acest fenomen. Aşa cum se constată şi în studiul specialiştilor Institutului de Studii Strategice al Universităţii Naţionale de Apărare al SUA, „*secolul XXI va fi primul secol cu adevărat global*". Prin urmare, tendinţa dominantă, unanim recunoscută, constă în integrarea la scară globală a principalelor forţe

ale economiilor, tot mai puţin naţionale şi tot mai mult dependente de centrele globalizatoare. Interdependenţa între ţări a crescut şi prin urmare, conjunctura internaţională determină tot mai mult conjunctura naţională, prin simplul fapt că exporturile reprezintă o parte tot mai importantă a producţiei. Astfel o recesiune în ţara unui partener comercial va avea repercusiuni inevitabile. În acest sens, toate ţările suportă constrângeri din exterior. Amploarea acestora depinde de gradul de deschidere al ţării respective.

Din sfera tehnologiei şi a economiei, globalizarea se revarsă tot mai puternic în cele mai variate domenii ale vieţii sociale: raporturi politice, sociale, demografice, de mediu, militare, cultură, religie, civilizaţie, mentalităţi, etc. Fiind un proces prin care lumea tinde să devină un spaţiu unic, globalizarea este fie contestată (de conservatori), promovată în mod curajos (de liberali), ca „instrument" al prosperităţii universale, păcii şi libertăţii, fie tratată ca pe un pericol din unghiul suprateritorialităţii şi dimensiunii planetare a relaţiilor sociale (de critici)[33]. Ea creează deopotrivă oportunităţi şi vulnerabilităţi pentru oricare entitate socială. Astfel, cea mai mare parte a prosperităţii mondiale şi îmbogăţirea standardului de viaţă din ultimii ani derivă din expansiunea comerţului global, investiţiilor, informaţiilor şi tehnologiei. De asemenea globalizarea a ajutat la progresul democraţiei prin extinderea „pieţei de idei" şi a idealurilor de libertate.

Aceste noi fluxuri comerciale de investiţii, informaţii şi tehnologie transformă securitatea naţională. Globalizarea ne-a expus la noi provocări, a schimbat modul în care cele vechi aduceau atingere intereselor şi valorilor noastre, dar în aceeaşi măsură a îmbunătăţit vizibil capacitatea noastră de a răspunde. Exemplele sunt nenumărate: provocările la adresa sănătăţii publice precum pandemiile (HIV/SIDA, gripa aviară), care nu cunosc graniţe; comerţ ilicit de droguri, fiinţe umane sau arme, ce exploatează uşurinţa de transport şi schimb a erei moderne; distrugerea mediului, cauzată de om sau de mari dezastre, precum inundaţii, uragane, cutremure sau tsunami. Pe de altă parte, statele fiind tot mai interdependente, se pot asocia mai uşor pentru combaterea ameninţărilor amintite.

Resursele energetice şi de materii prime sunt în general limitate şi repartizate integral pe suprafaţa planetei. Expansiunea industrială şi globalizarea economică acţionează ca *„devoratoare"* de materii prime şi produse energetice. Energetica se bazează pe combustibili fosili şi nucleari, nu pe resurse regenerabile. Cei mai mari consumatori sunt SUA, R.P. Chineză şi UE. Consumurile mondiale de ţiţei brut tind spre 80-90 barili/zi (extracţie de 20 milioane de barili/zi în regiunea Golfului), încă de la începutul secolului XXI; cel de gaze naturale a atins aproximativ 2 500 miliarde m^3 în 2000, la rezerve estimate de 160 000 m^3. Consumul de cărbune solid a evoluat spre 2 200 milioane tone în anul 2000. China şi Asia de Est şi Sud–Est (fără Japonia) vor consuma 30% din petrolul mondial spre 2010. Stocurile de petrol OECD sunt de 40 milioane barili/zi.

În regiunea Golfului se află în jur de 60% din rezervele petroliere ale lumii. Arabia Saudită dispune de 25% din rezervele mondiale, Irakul de 10%, Caspica şi Asia Centrală de 7%, iar F. Rusă aproximativ de 5%.

În domeniul gazelor naturale, clasamentul resurselor este condus de F. Rusă cu peste 47 000 miliarde m^3, urmată de Iran 24 000 miliarde m^3, Qatar 7000 miliarde m^3, Arabia Saudită 6 000 miliarde m^3, EAU 6 000 miliarde m^3, SUA şi Algeria 5000 miliarde m^3, Venezuela, Nigeria,

[33] J. A. Schulte, *Beyond the Buzzard: Toward a Critical Theory of Globalization*, în Koffman, ElE.ONore şi Gillian Youngs (eds.), "Globalization. Theory and Practice", Pinter, London, 1966.

Irak, Indonezia, Australia, Malaysia între 4 200–2 200 miliarde m^3. Până în anul 2030, ar trebui investiţi 20 000 miliarde dolari pentru satisfacerea cererii mondiale de energie.

Suprafeţele împădurite acoperă 3 856,1 miliarde ha, dar tăierile masive şi abuzive s-au intensificat în America Latină, Africa şi Asia de Sud şi Est. Energiile noi (atomică, eoliană, solară, pe bază de hidrogen, etc.) se dezvoltă într-un ritm inferior nevoilor de producţie. Nevoile sporite determină o competiţie în amplificare pentru **energie (hidrocarburi)** cu polarizarea atenţiei pe statele Golfului, bazinul caspic, Siberia de Est şi de Vest, Africa de Vest, Asia de Sud-Est, nordul Americii de Sud, Canada etc. Interesant este că şi competiţiile şi conflictele politico-militare se concentrează în spaţiile respective.

Asigurarea hranei este o problemă care preocupă cu precădere ţările suprapopulate sau sărace în resurse naturale din Africa şi Asia de Sud. Alături de lipsa de educaţie şcolară şi de asistenţă medicală calificată, foametea condamnă şi periclitează viaţa a peste 1 miliard de oameni (din cele peste 6 miliarde de locuitori ai planetei).

Resurse insuficiente de apă. Este o vulnerabilitate care afectează în special statele şi societăţile din Africa Sahariană, Orientul Apropiat şi Mijlociu sau Asia Centrală. Cele mai importante resurse de apă se plasează în Canada (2 850 km^3), Papua Noua Guinee (810 km^3), Norvegia, Noua Zeelandă, R.D. Congo, etc. Resurse minime şi slabe au: Kuwaitul (0,02 m^3), EAU, Mauritania, Libia, Iordania, Egipt, Yemen, Turkmenistan etc. Competiţia pentru resurse de apă opune ţările, uneori în forme violente, Orientul Apropiat şi Mijlociu – Turcia, Siria, Israelul, Iordania şi Irakul.

Degradarea mediului continuă să afecteze grav echilibrele naturale ale Terrei. *Cele mai simple exemple ale transformării decisive în intensitate şi extensiune a problemelor contemporane de mediu sunt cele referitoare la* ***încălzirea globală şi la subţierea stratului de ozon***.[34] Încălzirea globală este provocată de acumularea în atmosferă a unor cantităţi periculoase de gaze (dioxid de carbon, metan, oxid de azot şi sulf, clorofluorocarbonaţi), ajungându-se treptat la producerea „*efectului de seră*" (inclusiv la topirea catastrofală a calotelor polare, ridicarea nivelului mărilor, pierderea fertilităţii solurilor). Subţierea stratului de ozon permite razelor ultraviolete să determine efecte asemănătoare încălzirii globale. Conferinţa internaţională de la Paris din februarie 2006 sau forumul de la Davos au evidenţiat necesitatea unor măsuri ferme de mediu. UE şi SUA au adoptat strategii mai hotărâte în acest sens. Totuşi lumea se află departe de o armonizarea globală în domeniul mediului.

Problemele populaţiei. Tendinţa de creştere ritmică se manifestă cu pregnanţă în China, India, Asia de Sud–Est, Orientul Apropiat şi Mijlociu. Până spre 2050, actuala populaţie, de 6 miliarde locuitori, probabil că se va dubla. Expansiunea demografică (cu urmări economice, şocuri politice şi militare) se intersectează cu îmbătrânirea şi reducerea populaţiei în F. Rusă şi chiar în SUA ori UE. Suprapopularea unor ţări şi regiuni coroborată cu accentuarea sărăciei în spaţiile respective alimentează valurile de imigranţi ce ameninţă să *„inunde"* UE şi SUA. Pe de altă parte, există legături directe între expansiunea demografică şi exploatarea sălbatică şi degradarea solurilor, defrişarea pădurilor, conflictele economice şi etno-culturale, etc.

Bolile, sărăcia extremă, degradarea educaţiei, etc. sunt tot atâtea vulnerabilităţi ale contemporaneităţii. Zeci de milioane de oameni sunt atinşi de SIDA, cu precădere în Africa Subsahariană. Sporirea populaţiei în statele Golfului, Teritoriile Palestiniene, India, Bangladesh, Angola, R.D. Congo, etc. combinată cu susţinerea actualelor sisteme de redistribuire a resurselor materiale va continua să stimuleze instabilităţile locale şi regionale. În mod similar depopularea unor teritorii întinse şi foarte bogate în resurse (în Siberia de pildă), plasate în vecinătatea unor

[34] Pe larg în *Transformări globale*, Bucureşti, Polirom, 2004.

state în expansiune demografică (China) generează tot instabilitate politico-militară. Europa de Vest are o tendinţă de reducere şi îmbătrânire a populaţiei ce stimulează afluxul de imigranţi din *„lumea a treia”*, cu o multitudine de riscuri. SUA însă îşi menţin natalitatea convenabilă şi se preocupă de controlul imigraţiei (populaţia SUA a sporit cu 130 milioane locuitori în 50 de ani).

Dezechilibrele dintre statele bogate şi majoritatea statelor sărace afectează atât economia mondială, cât şi stabilitatea socială în vaste spaţii din America Latină, Africa, Asia etc. În raport cu indicatorul VNB, **Grupul NAFTA** (SUA, Canada, Mexic) îşi menţine cota de 35% din VNB-ul mondial, **Europa Occidentală** 27% şi **Pacificul de Vest** 24-25%; **America Centrală şi de Sud** acoperă aproximativ 4,2%. **Maghrebul şi Orientul Mijlociu** 3%; **Africa Subsahariană** 1%, **Asia de Sud** 1,9%. Sprijinirea economiilor subdezvoltate şi a ţărilor sărace au figurat pe agendele mai multor reuniuni internaţionale, de la runda de la Doha până la conferinţele speciale rezervate Africii (2005-2006). Dezbaterile continuă pe tema alocării unui ajutor de dezvoltare ce ar putea atinge până la 1% din PIB-ul statelor OECD.

Investiţiile străine directe (ISD) s-au diminuat într-o oarecare măsură, iar parţial, destinaţia lor s-a modificat. La sfârşitul anului 2000 s-a consemnat o sumă de 1 500 miliarde dolari, reducându-se la 534 miliarde dolari în 2002. Spre ţările dezvoltate s-au îndreptat în 2000, 1 227 miliarde dolari, spre America Latină, 95,4 miliarde dolari, spre Europa de Est, 26,6 miliarde dolari, spre Africa 8,7 miliarde dolari, spre Asia şi Pacificul de Vest 133 miliarde dolari. Peste 50 miliarde dolari au fost rezervate Chinei în 2003. În 2002, dintr-un total de 534 miliarde dolari ISD, 349 miliarde dolari au luat drumul ţărilor dezvoltate şi numai 6 miliarde dolari pe cel al Africii. Repartiţia pe state situează R. P. Chineză pe primul loc, Franţa pe locul doi, în timp de SUA ocupă locul patru. În 2001, SUA se plasau pe primul loc, cu 17% din totalul ISD, urmate de Marea Britanie, Franţa, Benelux, China. Douăsprezece ţări totalizau 530,3 miliarde dolari (72% din total). SUA continuă să atragă investiţii şi economia sa îşi menţine creşterea constantă (4-5%); investiţiile asiatice în această ţară le-au depăşit pe cele vest-europene. Deşi un dolar slăbit stimulează exporturile, fluxurile ISD cer un dolar puternic. În 2005, Japonia a primit 35,5 miliarde dolari, reprezentând 15% din investiţiile directe din China şi 12% din SUA. În acelaşi timp, Ajutorul Public pentru Dezvoltare (APD) s-a redus la 53,2 miliarde dolari în 2002, sporind însă în 2003 la 57 miliarde dolari. SUA alocă aproape 13 miliarde dolari în 2003, Japonia 9,2 miliarde dolari, Germania 5,36 miliarde dolari, Franţa 5,16 miliarde dolari, Marea Britanie 4,75 miliarde dolari, etc.

ONU, BM, OIM, UN Habitat, Interamerican Development Bank, G8 au elaborat mai multe programe de combatere a sărăciei. Pe lângă contribuţiile directe se contează pe diverse forme de stimulare a dezvoltării locale. Programe antisărăcie au UA, Venezuela, Ecuador, Bolivia, Brazilia, India, China, F. Rusă etc. Germania, la preşedinţia G8, susţine anularea datoriilor statelor foarte sărace (58 miliarde dolari în 2005), sporirea ajutorului internaţional şi un „parteneriat pentru Africa”.

Runda Doha. Agricultura rămâne unul dintre obstacolele în calea definitivării negocierilor de liberalizare a comerţului desfăşurate sub egida OMC. SUA şi UE îşi sponsorizează masiv producătorii, prestaţia lor fiind criticată atât de ţările în curs de dezvoltarea, cât şi de exportatorii din grupul format în jurul Australiei. Un raport al administraţiei de la Washington susţine că UE contribuie cu cca. 90% din totalul subvenţiilor pentru export de pe plan mondial. Nu trebuie uitat că statul american recurge des la practica ajutorului legat, condiţionând asistenţa externă de achiziţionarea de bunuri americane, mai ales alimentare. Practica este echivalentă financiar cu o subvenţie pentru export.

UE şi Statele Unite se situează pe primele locuri în ceea cea priveşte totalul finanţării agricole, conform documentului citat. Americanii consideră că europenii deţin peste jumătate din

asistenţa ce „deformează” comerţul. În schimb 70% din fondurile SUA destinate agriculturii nu intră în acest cadru, deşi şi acestea afectează schimburile. PAC este cifrată la circa 40% din bugetul comunitar. P. Mandelson, comisarul UE pentru Comerţ, afirma totuşi că Uniunea ar putea lua în calcul anul 2013 ca dată limită inferioară pentru anularea subvenţiilor exporturilor agricole (25 decembrie 2005, reuniunea OMC, Hong-Kong). Brazilia insistă asupra anului 2010. UE nu acceptă nici accesul liber pe pieţe pentru produsele din statele cele mai puţin dezvoltate (PMA). Ar trebui ca şi statele în curs de dezvoltare să-şi deschidă pieţele de servicii şi de produse manufacturate. Ca şi Brazilia, SUA acuză UE de „blocare” a negocierilor pentru liberalizarea comerţului mondial. UE, în schimb, apreciază că „ajutoarele umanitare şi alimentare” acordate de SUA susţin propria producţie agricolă. Asemenea dispute amână numeroase iniţiative de comerţ liber şi de ajutor pentru dezvoltare.

Divergenţe între Statele Unite şi Uniunea Europeană în ceea ce priveşte abordarea problemei ajutorului către statele în curs de dezvoltare şi reforma Naţiunilor Unite s-au menţinut şi în 2005-2006. După ce Washingtonul a „evitat” să acorde Germaniei un loc de membru permanent în Consiliul de securitate al ONU, s-a propus pe ultima sută de metri revizuirea drastică a strategiei de ajutorare a ţărilor sărace. Mai precis, americanii au dorit, printre altele, eliminarea referinţei la pragul ţintă de 0,7% din PIB pentru asistenţa de dezvoltare şi reducerea drastică a paragrafului despre sărăcie. Europenii au criticat poziţia americană, care riscă să încordeze inutil relaţiile Nord-Sud. Liderii G8 au confirmat decizia miniştrilor de Finanţe de a anula datoria multilaterală a statelor celor mai îndatorate din Africa Subsahariană, evaluată la circa 40-50 miliarde dolari. Creanţele către Banca Mondială, FMI şi Banca Africană pentru Dezvoltare implică un serviciu apreciat undeva între 1-2 miliarde dolari anual, pentru care datornicii ar fi fost obligaţi să-şi asume noi credite. În schimb statele africane au promis că vor aplica măsuri pentru „buna guvernare”, democratizare, liberalizare economică ş.a.m.d.

Rămân datoriile private şi cele bilaterale, cu un serviciu apreciat la cca. 6 miliarde anual. Totalul creanţelor se ridică la aproximativ 300 miliarde de dolari. Liderii G8 au căzut de acord asupra suplimentării ajutorului cu 50 de miliarde dolari, dintre care 25 miliarde dolari sunt destinaţi Africii până în 2010. Decizia a fost criticată din cauza termenului considerat prea îndepărtat şi a concesiilor minime făcute de Statele Unite. S-a apreciat că sumele ar trebui puse imediat la dispoziţie pentru a se evita eşecul îndeplinirii obiectivelor Declaraţiei Mileniului. Premierul Tony Blair solicitase statelor industrializate să contribuie cu 0,7% din PIB pentru dezvoltarea Africii reluând concluziile summitului ONU din 1992, ale Conferinţei din 2000 şi ale reuniunii de la Monterrey din 2002. Membrii G8 furnizează cca. 0,3% din PIB ca ajutor, dintre care jumătate este oferit de Uniunea Europeană. Cu circa 0,15% din Produsul Intern Brut destinate dezvoltării, SUA au lansat un program individual, subfinanţat, condiţionând asistenţa de o serie de criterii stricte, gen combaterea corupţiei, „buna guvernare”, etc. Sprijinirea economiilor subdezvoltate şi a ţărilor sărace figurează în continuare pe agenda mai multor reuniuni internaţionale, de la runda Doha, până la conferinţele speciale rezervate Africii (2005-2006). Dezbaterile continuă pe tema alocării unui ajutor de dezvoltare estimat până la 1% din PIB-ul statelor OECD.

Indicatorul Dezvoltării Umane (IDU) la nivelul 2004 – care include VNB pe locuitor, cât şi educaţia, sănătatea, condiţiile de viaţă şi muncă, speranţa de viaţă, etc. – stabileşte o ierarhie aparte: pe locul 1 se află Norvegia, 2 Islanda, 3 Suedia, 4 Australia, 7 SUA, 8 Canada, 9 Japonia, 13 Marea Britanie, 17 Franţa, 18 Germania, 63 F. Rusă. În cadrul Europei Est-Centrale ierarhia este următoarea: 28 Slovenia, 32 Cehia, 35 Polonia, 38 Ungaria, 41 Estonia, 57 Bulgaria, 72 România (din 175 de state). 36 de state din Africa Subsahariană se află pe ultimele poziţii, iar 10 state din Europa de Nord, pe primele 15 poziţii. **Statele Unite, Japonia şi Germania** acumulează

peste 50% din VNB-ul mondial, iar primele 20 de state dezvoltate, 85% din VNB-ul mondial (SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franţa, China, Italia, Canada, Spania, Mexic, Brazilia, India, Coreea de Sud, Olanda, Australia, Taiwan, Elveţia, Argentina, F. Rusă şi Belgia). Puterea economică şi bunăstarea se concentrează aşadar în Nord.

Buna guvernare şi respectarea drepturilor omului. În ultimii ani, dimensiunea non-militară a securităţii a câştigat teren în faţa celei militare. Motivul este simplu, fiind evocat deseori în studiile de securitate: conştientizarea faptului că, odată cu sfârşitul Războiului Rece, ameninţarea militară de mare amploare s-a diminuat, ea fiind înlocuită de noi riscuri, pericole şi ameninţări de natură politică, economică, socială, ecologică, etc. Totuşi, există o constantă ce traversează aceste două perioade de timp: nevoia de democratizare şi dezvoltare nu numai a fostelor ţări comuniste, ci şi a altor ţări slab dezvoltate din întreaga lume. Intensitatea acestei nevoi a variat în funcţie de paradigmele existente într-un moment sau altul al istoriei recente, atingând punctul culminant cu operaţii militare în Orientul Apropiat şi Mijlociu, după momentul 11 septembrie 2001.

Schimbarea a fost reflectată şi în strategiile de securitate ale anilor ’90. Pe lângă lupta împotriva terorismului şi integrarea europeană şi euroatlantică, statele europene şi nu numai (de exemplu SUA, ca unică superputere a lumii) au introdus noi concepte: *proasta guvernare*, ca potenţial de risc şi *buna guvernare*, ca deziderat şi modalitate de realizare a stării de securitate. Buna guvernare se asociază cu respectarea drepturilor omului şi cu starea de democratizare a societăţii. Organizaţii internaţionale, precum ONU, Comisia Europeană sau Banca Mondială au început să se preocupe din ce în ce mai mult de identificarea şi rezolvarea problemelor de guvernare şi de democratizare. Buna guvernare a devenit o condiţie esenţială pentru asistenţa de dezvoltare furnizată de agenţiile internaţionale donatoare. De asemenea, buna guvernare reprezintă una dintre principalele ţinte ale Scopurilor de Dezvoltare a Mileniului, agenda ONU pentru reducerea sărăciei şi îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă. În raport cu guvernarea democratică se înfruntă sisteme de valori diferite, de la cele occidentale, la „democraţia controlată sau socială”.

O vulnerabilitate majoră a lumii contemporane rezidă în **raportul dintre tendinţele dezvoltării accelerate ştiinţifice şi economice (tendinţe de mondializare) şi sistemele sociale, politice şi instituţionale în lentă prefacere**. La fel se conturează o **tensiune majoră la nivelurile culturilor şi mentalităţilor, ideologiilor şi credinţelor religioase confruntate cu mondializarea. Capacitatea de a gestiona (stăpâni) schimbarea la nivelurile local, naţional, regional şi mondial în economie, societate, politică şi în plan spiritual se conturează drept principalul factor de succes/insucces al acţiunii umane**. Promovarea relaţiilor contractuale, a **modelelor manageriale în planificarea şi realizarea celor mai importante acţiuni sociale se dovedeşte treptat superioară folosirii excesive a puterii şi comenzii strict ierarhizate**.

Occidentul va trebui – consideră Sophie Bessis – *să înveţe să construiască împreună cu ceilalţi. Faza terminală a unei evoluţii cu rădăcini vechi zdruncină o organizare a raporturilor mondiale care păruse imuabilă, aceea în care stăpânitorii se comportau ca şi cum erau singuri pe pământ.* ***Unificarea planetei care se înfăptuieşte astăzi sub egida Occidentului şi pe care o numim mondializare, necesită, în mod paradoxal, ca acesta să inventeze noi limbaje şi noi raporturi cu ceilalţi. Mai mult, să înceteze a le inventa de unul singur şi să-i lase pe aceştia din urmă să participe şi ei la crearea lor***.

4. Ameninţări.

Specialiştii în problemele globale consideră că există o serie de ameninţări care vizează atât statele puternice, cât şi pe cele slabe:

- Consecinţele negative ale globalizării economiei, soldate cu sărăcirea a milioane de oameni;
- Epidemiile care se răspândesc foarte repede, pe spaţii largi;
- Proliferarea armelor de distrugere în masă, cu precădere a celor nucleare.
- Actorii non-statali ce par capabili să-şi procure mijloace de luptă din această categorie;
- Terorismul internaţional care exploatează avantajele mondializării, cunoştinţelor, comunicaţiilor şi transporturilor. Statele slabe ajung cu uşurinţă victimele acestuia. Teroriştii au acces la reţelele financiare internaţionale şi la cele ale criminalităţii organizate;
- Conflictele locale şi interne, inter-religioase şi interetnice care se intersectează cu terorismul internaţional şi provoacă insecuritate regională. Aceasta nu poate fi combătută doar prin misiuni militare de stabilizare şi pace;
- Sărăcia, epidemiile, degradarea mediului ce stimulează războaiele locale şi terorismul internaţional;
- Reţelele crimei organizate (corupţie, comerţ ilicit, droguri, „*carne vie*", etc.) care ameninţă stabilitatea internaţională (ca şi supra-îndatorarea ţărilor sărace).

Experţii apreciază că o autentică contracarare a acestor ameninţări se poate realiza doar prin cooperare internaţională (alternativă la **unilateralism**). Nici un stat, oricât de puternic ar fi el, nu are capacitatea să înfrunte singur asemenea ameninţări; atacurile teroriste din SUA din 2001, Spania 2004, Turcia 2000-2006, Marea Britanie 2004-2006, Egipt 2004-2006 sau din F. Rusă 2000-2006, Maghreb 2007 sunt tot atâtea exemple edificatoare. Securitatea regională şi mondială apare tot mai evident sub forma unor „*interdependenţe de securitate*". Sistemele regionale şi mondiale de securitate ar trebui să pună accent pe prevenire, pe crearea de instrumente de control şi acţiune antiteroristă, pe măsuri complexe şi combinate, de natură militară, politică şi economică, de ameliorare a condiţiilor de viaţă şi de egalitate a şanselor. **Securitatea cooperativă** ar trebui să ţină seama de suveranitatea şi responsabilitatea statelor (şi a organizaţiilor internaţionale). Fiecare stat ar avea obligaţia de a-şi proteja **(conduce bine)** propriul popor şi de a dezvolta **relaţii de cooperare cu vecinii săi** (în acord cu **Carta ONU** şi **Declaraţia Universală a Drepturilor Omului**). Fiecare stat ar avea obligaţia să asigure **justiţia, demnitatea, bunăstarea şi siguranţa cetăţenilor săi**. Statele şi instituţiile internaţionale trebuie să-şi asume, în acest sens, responsabilităţi interdependente. Este absolut obligatoriu ca sistemul internaţional de securitate să se bazeze pe credibilitate, eficienţă şi echitate. Sistemul va asigura astfel: prevenirea, medierea şi oprirea conflictelor şi anihilarea ameninţărilor de proliferare a armelor de distrugere în masă şi restrângerea terorismului internaţional. Organismele internaţionale ar avea îndatorirea de a sprijini statele pentru a-şi îndeplini funcţiile unei bune guvernări (guvernanţe). Până acum instituţiile internaţionale s-au văzut depăşite (uneori cu excepţia NATO) de provocările terorismului internaţional, războaielor civile, genocidului etc.

În principiu, temele esenţiale de securitate internaţională se cuvin a fi soluţionate în cadrul ONU, în primul rând în Consiliul de Securitate. Acţiunile (sancţiunile, operaţiile de pace şi stabilizare) pendinte de securitatea internaţională sunt legitimate exclusiv de ONU; şi în cazurile acţiunilor militar-politice din Afganistan (2002) sau Irak (2003-2004), iniţiate de SUA şi de coaliţii internaţionale, s-a impus necesitatea legitimării lor, într-un fel sau altul, din partea Naţiunilor Unite. În procesele de stabilizare şi reconstrucţie din Balcani şi Afganistan s-a implicat şi NATO, mai puţin în Irak. OSCE a fost folosită în prevenirea conflictelor şi reconstrucţia democratică în Balcani, Caucaz, Asia Centrală.

Raportul secretarului general ONU, K. Annan din vara anului 2006, evidenţia atât reuşitele, cât şi nereuşitele comunităţii internaţionale. În domeniul aplicării principiilor **Declaraţiei Mileniului** din 2001, se observă: reducerea nivelului sărăciei extreme de la 28% din populaţie în 1990, la 19% în 2002; rata mortalităţii infantile în ţările în dezvoltare a coborât de la 95 decese la 1 000 naşteri la 79 în 2004; nivelul global mediu de şcolarizare a crescut de la 79% în 1991 la 86% în 2004. Totuşi peste 800 milioane de oameni suferă de subalimentaţie cronică. **Parteneriatul mondial pentru dezvoltare** de la Monterrey (Mexic), din 2002 prevedea că progresul multiplu este în primul rând obligaţia fiecărui stat în parte şi că acesta depinde de o bună guvernare. Statele dezvoltate s-au angajat să redimensioneze Ajutorul Public pentru Dezvoltare (APD), fluxurile de capital şi dispozitivul internaţional împotriva crizelor financiare. În ianuarie 2005, experţii ONU au elaborat un document conţinând obiective concrete de susţinere a dezvoltării. Cu toate acestea analizele din 2005 şi 2006 au scos în relief adâncirea decalajelor de dezvoltare dintre state şi din interiorul statelor.

Summitul mondial din toamna 2005 a adoptat un cadru de acţiune pentru 10 ani şi a stimulat încorporarea obiectivelor dezvoltării în strategiile şi politicile naţionale. S-au anulat diverse datorii ale statelor sărace faţă de Banca Africană de Dezvoltare şi Banca Mondială (Iniţiativa hotărâtă în favoarea ţărilor sărace). Marea majoritate a OECD (16 state) au rezervat 0,7% din PIB pentru APD până în 2015.

Prevenirea conflictelor şi reglementările de pace au stat de asemenea în atenţia comunităţii internaţionale. Cu sprijinul direct al ONU s-a stabilizat în două decenii situaţia din America Centrală. S-au oprit conflictele armate din Sierra LE.ONe, Coasta de Fildeş, Liberia, Angola, Congo, Camerun, Nigeria, Mozambic. Se susţin eforturile de stabilizare din Kosovo, Irak, Afganistan. Summitul mondial din 2005 şi-a concentrat atenţia asupra prevenirii conflictelor şi medierii. Prevenirea conflictelor necesită noi acte normative, activităţi politice şi măsuri instituţionale. Operaţiile de menţinere a păcii (în număr de 18) beneficiază de aportul a 65 000 militari, 7 500 poliţişti, 15 000 oameni personal civil; bugetul acestora se cifra în 2006, la 5 miliarde dolari (0,5% din cheltuielile militare mondiale). Misiunile de pace şi stabilizare se combină cu activităţi de reconstrucţie şi implică parteneriate speciale, de felul celor dintre ONU-UE sau ONU-UE-NATO. Comunitatea internaţională nu poate asigura însă o pace solidă la nivel local decât dacă toate părţile în conflict resimt această necesitate; concomitent, ajutorul internaţional de stabilizare, refacere post-conflict şi dezvoltare nu trebuie să lipsească din zonele atinse de flagelul războaielor civile.

Raportul **Annan** atrăgea atenţia şi asupra ameninţării terorismului internaţional. ONU a adoptat cel puţin 13 instrumente juridice universale pe această problemă, diverse protocoale şi amendamente (inclusiv o Convenţie internaţională privind terorismul nuclear). Statele au datoria de a coopera în lupta antiteroristă, de a bloca fondurile şi furniturile de arme destinate organizaţiilor teroriste. Se impune adoptarea unei strategii globale, coerente şi articulate. Lupta antiteroristă se corelează cu afirmarea deplină a drepturilor omului.

Pe agenda de securitate şi pace globală se înscriu şi capitole esenţiale dedicate dezarmării şi neproliferării armelor de distrugere în masă. Tratatul de Neproliferare a fost sfidat de Coreea de Nord şi de Iran. Nu există mijloace de reglementare a dezvoltării armelor-rachetă, a interzicerii militarizării spaţiului cosmic sau a folosirii fisiunii nucleare în scopuri militare.

Securitatea, pacea şi dezvoltarea lumii se asociază direct cu respectarea drepturilor omului şi a demnităţii umane. Primatul dreptului în relaţiile dintre state reprezintă condiţia esenţială a păcii şi stabilităţii. Dreptul la dezvoltare face parte dintre drepturile fundamentale ale omului. Un Consiliu al Drepturilor Omului a fost creat de ONU (2006). El colaborează cu Consiliul de Securitate şi Consiliul Economic şi Social. Summitul mondial din 2005 a încredinţat CS al ONU

dreptul de a sancţiona statele pentru crime de război, genocid, epurare etnică, crime contra umanităţii.

Democratizarea şi buna guvernare se corelează la rândul lor atât cu respectarea drepturilor omului, cât şi cu securitatea şi pacea internaţională. Din 2005 s-a activat un Fond ONU pentru Democraţie destinat cu precădere dezvoltării societăţii civile şi participării. În acelaşi timp se continuă acţiunea pentru: întărirea instituţiilor democratice statale; reforma Justiţiei şi Administraţiei; descentralizare şi guvernare locală; combaterea corupţiei şi a criminalităţii, etc. O conferinţă internaţională a noilor democraţii şi democraţiilor înnoite a reunit 120 de state. Temele „bunei guvernări şi ale responsabilităţii" sunt de maxim interes. „Statele membre trebuie să fie bine guvernate şi responsabile în faţa cetăţenilor lor pentru a se asigura dezvoltarea economică şi socială instaura o securitate durabilă şi pentru a garanta drepturile omului şi primatul dreptului".[35]

a) Proliferarea armamentelor

În momentul de faţă, atât armele de distrugere în masă, cât şi sistemele de armament convenţional ultramodern pot constitui o ameninţare majoră dacă ajung în posesia reţelelor teroriste sau a statelor inamice, ceea ce face necesară elaborarea unei strategii adecvate de prevenire. În SUA, tocmai în acest scop, a fost elaborată în decembrie 2002 „Strategia Naţională de Combatere a Armelor de Distrugere în Masă", care a definit trei direcţii principale de acţiune: contra-proliferarea, spre a combate utilizarea armelor de distrugere în masă; întărirea neproliferării, spre a combate proliferarea armelor de distrugere în masă; adoptarea unui sistem de management al consecinţelor, care să răspundă eficient eventualei utilizări a armelor de distrugere în masă.[36]

Tehnologiile biochimice, ca şi alte tehnologii, fie ele binefăcătoare sau periculoase, se răspândesc din ce în ce mai mult, pe măsură ce economia se globalizează şi se integrează la nivelurile regionale şi planetar. Drept consecinţă, statele, în primul rând cele puternic dezvoltate, care deţin infrastructuri şi suprastructuri sofisticate, devin tot mai vulnerabile, atât la atacurile cu arme biologice şi chimice, purtate de rachete cu rază lungă de acţiune, cât şi la folosirea unor mijloace clandestine, mai periculoase ca oricând. Armele biologice au gradul de periculozitate cel mai ridicat, comparabil cu al celor nucleare. De exemplu 10 kg de antrax provoacă un efect letal cel puţin la fel de mare ca o încărcătură nucleară de 10 kilotone. În plus armele biologice sunt mult mai ieftine, uşor de operaţionalizat şi de transportat.

Dacă armele chimice par a fi destinate în principal lovirii unor obiective militare sau cel puţin utilizării în acţiuni militare, cele biologice îi pun în pericol nu numai pe combatanţi, ci, în primul rând, populaţia civilă, în rândurile căreia pierderile pot fi foarte mari, iar efectele pot deveni de necontrolat.

Armele de distrugere în masă pot fi alese de unele state angajate în conflicte locale, ca soluţie optimă pentru victoria lor decisivă, atunci când acţiunile militare convenţionale nu le-ar oferi efectul pozitiv scontat, ceea ce poate deveni o ameninţare majoră pentru stabilitatea regională şi echilibrul de putere actual.

Înţelegerile internaţionale dintre marile puteri (ori cu statele deţinătoare de arme nucleare) de a nu folosi primele astfel de mijloace, pot face ca anumite alte state să fie şi mai dispuse să utilizeze arme chimice şi biologice, fără a se teme de posibilitatea unor represalii nucleare. De

[35] Nations Unies, *Rapport du Secrétaire Général sur l'activité de l'Organisation, 2006, Supplément no 1*, (Sesiunea a 61-a, A. G.).
[36] *National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction*, December 2002, p. 2. www.whitehouse.gov/news/release/2002/12/WMDsTRATEGY.PDF,

aceea astăzi, una dintre problemele statelor posesoare de mijloace nucleare este aceea de a stabili dacă pot să răspundă cu o lovitură nucleară la un atac cu arme biologice sau chimice.

- **Armele nucleare şi radiologice**

Piatra de temelie a regimului internaţional de neproliferare nucleară este *Tratatul de neproliferare nucleară din 1967*, prin care cele cinci puteri nucleare ale timpului (SUA, Marea Britanie, URSS, Franţa şi China) s-au angajat să nu exporte arme nucleare, componente ale acestora şi tehnologiile aferente, statelor ne-nucleare. Toţi semnatarii tratatului au căzut de acord supra măsurilor de siguranţă necesare şi a controalelor pe care Agenţia Internaţională pentru Energia Atomică urma să le execute în centralele nucleare electrice şi în alte instalaţii nucleare destinate unor utilizări paşnice. Testarea în anul 1998 a armelor nucleare, de către India şi Pakistan, a mai adăugat doi membri „Clubului Nuclear", deşi ambele ţări se află încă sub o presiune internaţională puternică, pentru a nu-şi desfăşura aceste arme. După abolirea regimului de apartheid, Africa de Sud a decis să se dezarmeze de arsenalul nuclear pe care-l poseda. În acelaşi mod au procedat şi Brazilia şi Argentina, care au renunţat la programele nucleare militare. Israelul şi-a dezvoltat ulterior o capabilitate nucleară proprie spre a se proteja în faţa ambiţiilor nucleare ale statelor musulmane, în special Irak şi mai ales Iran. Alte state continuă să depună eforturi pentru dezvoltarea unor programe nucleare cu ajutorul unora dintre puterile nucleare existente, neavând o capacitate proprie adecvată în acest sens. În plus, securitatea actuală a materialelor nucleare este discutabilă.

Reducerea armamentelor nucleare ale URSS şi SUA în baza tratatului START a dus la dezafectarea a mii de arme nucleare ca urmare a hotărârii comune de a opera diminuarea acestor arsenale cu 75% faţă de nivelul existent anterior anului 1991. Procesul s-a încheiat în 2003 şi a generat problema depozitării în siguranţă a materialelor nucleare rezultate din dezactivarea armelor respective, în special în F. Rusă, care nu deţinea tehnologia necesară acestui proces. Se apreciază că până în anul 2008, Rusia va trebui să depoziteze aproximativ şase tone de plutoniu şi treizeci de tone de uraniu îmbogăţit.[37] O sursă de îngrijorare majoră o constituie posibilitatea ca unele din aceste materiale să ajungă în posesia unor organizaţii teroriste sau a unor state, din dorinţa de a deveni puteri de nişă în acest domeniu sensibil.

La rândul său, Iranul islamist a moştenit de la şah proiectul Centralei de la Busher, destinat iniţial construirii armei nucleare. După 1979, noile autorităţi au susţinut şi susţin că aceste cercetări au drept obiectiv utilizarea paşnică a energiei atomice. În colaborare cu F. Rusă, din 1995 a început reconstrucţia şi dezvoltarea reactorului 1 al centralei. Au fost descoperite facilităţi de îmbogăţire a uraniului la Natanz (centrifugi) şi la Yazd, iar la Arak există o fabrică de apă grea. După ani de negocieri, Iranul a decis să ignore semnalele transmise de partenerii de dialog din UE şi să relanseze procesul de prelucrare. Dosarul a fost înaintat Consiliului de Securitate spre discutare de către Consiliul Agenţiei Internaţionale pentru Energia Atomică.

La sfârşitul anului 2004, Teheranul s-a angajat să nu reia activităţile de îmbogăţire a uraniului. Alegerea lui Ahmanidejad ca preşedinte (premier) a dus la o redeschidere a crizei. Iranul a ignorat acordul din 2004 şi a reluat îmbogăţirea uraniului. Inspectorii internaţionali au declarat că Teheranul a ascuns experimente asociate producţiei de plutoniu. Agenţia Internaţională pentru Energia Atomică a decis că Iranul a încălcat Tratatul de Neproliferare, însă F. Rusă, China şi statele nealiniate au criticat orice sancţiuni. Consiliul AIEA a hotărât să înainteze dosarul iranian Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite. În februarie 2006, în urma

[37] Cf. Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, *International Relations and World Politics*, second edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New York, 2001, p. 236.

repetatelor negocieri dintre UE (Franţa, Germania, Marea Britanie şi Iran), Agenţia a decis să se adreseze forumului suprem al ONU.

Totuşi SUA au anunţat în mai 2006 că sunt dispuse să negocieze direct cu Iranul. SUA, F. Rusă, China, Marea Britanie, Franţa şi Germania au elaborat o nouă ofertă pentru Iran în schimbul renunţării la activităţile legate de îmbogăţire. La 6 iunie 2006, autorităţile de la Teheran au primit oferta respectivă care conţinea posibilitatea reluării activităţii în scopuri paşnice, cu respectarea unor condiţii internaţionale. Ele au refuzat şi aceste propuneri, bazându-se şi pe opoziţia Moscovei şi Beijingului faţă de sancţiunile internaţionale. La sfârşitul lui decembrie 2006, CS. al ONU a condamnat oficial Iranul, cu posibilitatea aplicării de sancţiuni internaţionale. În februarie-martie 2007, presa a speculat pe marginea unui atac american asupra instalaţiilor nucleare iraniene. Americanii sunt dispuşi să discute bilateral cu iranienii, dacă aceştia din urmă abandonează îmbogăţirea uraniului.

Coreea de Nord a anunţat în 2002-2003 că se retrage din Tratatul de Neproliferare, denunţând şi un acord încheiat cu Statele Unite pentru îngheţarea programului nuclear din 1994. Evenimentele s-au desfăşurat în paralel cu intervenţia coaliţiei conduse de Statele Unite în Irak. Capacităţile nucleare ale regimului de la Phenian sunt greu de evaluat. În februarie 2007, negocierile în format lărgit (de 6) au ajuns la realizarea unui acord: Coreea de Nord abandonează programul nuclear militar în schimbul unor „compensaţii". SUA au acceptat în cele din urmă să poarte tratative directe cu R.P.D. Coreeană.

Strâns legat de proliferare, subiectul apărării anti-rachetă a revenit în atenţie, mai ales după victoria republicanilor în 2001. Apărătorii proiectului speră că acesta va reuşi să protejeze SUA de atacuri din partea „statelor-bandite", dar nu este exclusă ipoteza unei apărări mai comprehensive pe termen lung, perspectivă de trezeşte nemulţumiri la Moscova şi nu numai. Încă de la lansarea sa în 2000, Programul de Apărare împotriva Rachetelor (NMD) a trezit rezerve din partea europenilor, dar şi a canadienilor. UE s-a opus „relansării" unei curse a înarmărilor.

Statele Unite şi F. Rusă s-au angajat într-o controversă diplomatică în legătură cu proiectul care a fost însă depăşită, în mod aparent surprinzător, prin semnarea „Tratatului de la Moscova" din mai 2002, prin care ambele părţi acceptă să-şi reducă la cca. 1700-2000 focoasele strategice operaţionale. Nu există un sistem de inspecţie, reducerile pot fi puse în aplicare până în momentul în care expiră tratatul în 2012, iar focoasele pot fi stocate. După consultări cu partenerii, „umbrela" a fost extinsă şi asupra aliaţilor Washingtonului.

Programul nu a fost însă adoptat de NATO ca organizaţie. Pentru apărarea antirachetă, Alianţa nu va avea la dispoziţie decât forţa integrată de aviaţie de recunoaştere şi avertizare timpurie. Franţa a decis să-şi dezvolte propriul sistem SAMP/T *(Aster)*. Germania şi Italia au colaborat cu SUA în cadrul *Medium Extended Air Defence Systhems (MEADS)*, dar programul are dimensiuni şi obiective modeste. În 2004-2005, Pentagonul a planificat instalarea a 16 instalaţii de interceptare a rachetelor balistice în Alaska şi alte 4 în California.

Desfăşurările americane au accentuat actualitatea chestiunii la nivelul NATO. Înfiinţat în 1999, un grup de studiu a fost însărcinat cu realizarea unui raport despre fezabilitatea unui sistem anti-balistic al Alianţei. A fost contractat un nou studiu pentru a se evalua un potenţial *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (ALTBMD)* al NATO. La summitul de la Istanbul din iunie 2004 s-a decis examinarea opţiunilor pentru a face faţă ameninţărilor balistice. A fost antamat un program privind ALTBMD. Concomitent, SUA au început o serie de discuţii în statele est-europene pentru amplasarea de baterii şi sisteme radar, fiind vizate în principal Polonia, Cehia şi Ungaria (iunie 2003). Cca. 10 baterii de interceptare ar putea fi amplasate în exteriorul SUA. Negocierile avansate cu Cehia şi Polonia au atras replici dure din partea F. Ruse care are la dispoziţie un arsenal comparabil celui american, lipsindu-i însă resursele necesare.

Încrederea comunităţii internaţionale în puterea Agenţiei Internaţionale pentru Energia Atomică a fost pusă la încercare încă din 1990, când înainte de declanşarea Războiului din Golf, s-a mediatizat programul de înarmare nucleară a Irakului; tot aşa, după anul 2000, s-au aflat amănunte semnificative despre programele similare ale Iranului şi Coreii de Nord sau despre producerea artizanală de arme nucleare.[38]

- **Armele chimice şi biologice**

Armele chimice sunt mult mai uşor de produs decât armele nucleare şi se găsesc în arsenalele multor state. În ianuarie 1993, 130 de ţări au semnat Convenţia asupra armelor chimice, care a revizuit şi extins liniile directoare stabilite în 1925, prin Protocolul de la Geneva. Prin semnarea Convenţiei s-a decis să nu se dezvolte, să nu se producă, achiziţioneze, depoziteze sau transfere altora asemenea arme, să nu se utilizeze şi nici să nu se acorde asistenţă sau să se încurajeze alte state să se angajeze în asemenea activităţi.

Statele semnatare au căzut de acord să distrugă stocurile de arme chimice şi instalaţiile de producere a acestora. A fost constituită o structură specializată, Organizaţia pentru Interzicerea Armelor Chimice, cu rol similar celui al Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică, adică verificarea în primul rând a respectării angajamentelor luate de statele semnatare.

Deşi armele chimice au mare capacitate letală şi sunt foarte eficiente, ele nu au mai fost utilizate în mod constant în războiul modern (după 1917-1918).

- **Armamentul convenţional**

Termenul de armament convenţional sugerează că acesta ar fi de mai mică importanţă decât armamentul nuclear, chimic sau biologic. În realitate, armamentul convenţional are efecte letale tot mai mari, aşa cum s-a dovedit în conflictul din Golf din 1991, în campania aeriană împotriva sârbilor bosniaci din 1995, în cea din 1999 împotriva Iugoslaviei sau în conflictul din 2003 împotriva Irakului pentru înlăturarea de la putere a lui Saddam Hussein. Sistemul computerizat de ghidare a rachetelor şi utilizarea sistemelor prin satelit de identificare, stabilire şi determinare a ţintelor au făcut ca precizia sistemelor de armament de artilerie, aviaţiei de atac la sol şi altor sisteme de lovire să a producă rezultate de neimaginat cu puţin timp în urmă.

Unele dintre cele mai performante sisteme individuale de luptă moderne pot fi utilizate cu multă uşurinţă după o pregătire de durată medie.

O lungă perioadă, în timpul Războiului Rece, ambele superputeri, precum şi alianţele militare pe care le-au condus au fost preocupate în special de problemele privind armamentul nuclear, probleme ce încă interesează controlul armamentului.

Armamentul convenţional sau nenuclear a făcut de asemenea obiectul unor negocieri extinse, în special în Europa, în perioada de destindere la sfârşitul anilor şaizeci şi din anii şaptezeci ai secolului trecut. Odată cu sfârşitul Războiului Rece, s-a ajuns la un progres substanţial în ceea ce priveşte securitatea regională, realizându-se un regim de control al tipurilor, numărului, dislocării şi stării de pregătire de luptă a principalelor armamente convenţionale din Europa.

Cei aproape douăzeci de ani de negocieri, purtate la Viena, între NATO şi Tratatul de la Varşovia privind reducerea reciprocă şi echilibrată a forţelor convenţionale (MBFR) au produs rezultate nesemnificative.

---

[38] Pentru amănunte privind producerea artizanală de materiale nucleare a se vedea Phil Williams and Paul N. Woerner, *Nuclear Material Traffiking: An Interim Assessment, Transnational Organized Crime*, vol. 1, no. 2, Summer 1995, pp. 206-288.

Conferinţa pentru Dezarmare în Europa (CDE), care a avut loc la mijlocul anilor optzeci la Stokholm şi mai ales Conferinţa asupra Forţelor Armate în Europa (CFE), care a început la sfârşitul anilor optzeci şi s-a finalizat în 1990 la Viena - ambele sub auspiciile Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (CSCE) predecesoarea OSCE - au constituit paşi importanţi în procesul practic de control al armamentului, în special al celui convenţional.

CDE a impus măsurile de încredere şi creştere a securităţii militare prevăzute în Actul Final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa din 1975 de la Helsinki. CFE a produs un acord care specifică detalii precise privind tipul, numărul şi dispunerea diferitelor tipuri de armament convenţional aparţinând statelor membre ale NATO şi ale Tratatului de la Varşovia din Europa anului 1990.

Drept rezultat al acestor două acorduri, statele europene au beneficiat de un mediu de securitate optimizat, mult mai transparent şi deschis, permiţând un timp de avertizare mai lung şi reducând în mod substanţial ameninţarea cu declanşarea unui război pe continentul nostru.

Atenţia acordată procesului de control al armamentului a fost asociată cu transparenţă în domeniul politicii militare, materializată în schimbul reciproc de informaţii militare, inspecţii la faţa locului şi alte măsuri funcţionale şi concrete privind creşterea încrederii şi securităţii.

Deşi măsurile de control asupra armamentului nu au fost extinse în mod organizat şi serios în afara Europei, există suficienţi susţinători ai acestei idei, care afirmă că un asemenea regim de control ar fi benefic pentru unele regiuni greu încercate de conflicte mai vechi şi mai noi, precum Orientul Mijlociu, regiunea Golfului, Asia de Sud şi cea de Nord-Est.

Chiar dacă conflictele actuale nu vor putea fi rezolvate doar prin activităţi de control al armamentului, securitatea regională poate fi îmbunătăţită pe termen scurt, în măsura în care diversele state aflate în stare de adversitate unele faţă de altele vor putea cădea de acord asupra unui regim de încredere care să implementeze statutul forţelor lor militare.

Reducerea riscurilor declanşării războaielor prin asemenea mecanisme, în paralel cu măsurile de natură economică, culturală şi din alte domenii, unele specifice globalizării, îmbunătăţeşte caracteristicile climatului general, ajută la dezvoltarea relaţiilor reciproce şi multilaterale şi facilitează abordarea diferitelor conflicte latente sau îngheţate prin mijloace politice; se vizează atât implicarea directă a actorilor respectivi, cât şi angajarea organizaţiilor internaţionale abilitate.

Pe de altă parte, accentuarea competiţiei şi nevoia de fonduri tot mai mari pentru cercetarea ştiinţifică şi introducerea în fabricaţie a noi sisteme de armament au necesitat resurse financiare tot mai mari, pe care doar companiile foarte mari le pot mobiliza. Pentru un stat, a rămâne neconectat la acest proces global de interdependenţă înseamnă a-şi asuma riscul izolării şi excluderii din zona unor cercetări de vârf.

Având în vedere îngrijorarea crescândă a statelor în legătură cu lipsa de control asupra comerţului internaţional cu armament şi produse duale (de utilitate militară şi civilă), în anul 1994 au început negocierile de la Wassenaar (Olanda), la care au participat 33 de ţări producătoare şi exportatoare de armament, printre care şi ţara noastră. Rezultatul acestora s-a concretizat la începutul anului 1996, în primul pas al procesului numit atunci Procesul Wassenaar, în cadrul căruia statele participante s-au angajat la o serie de acţiuni:

- stabilirea Aranjamentului Wassenaar cu privire la controlul exporturilor de armament convenţional şi al bunurilor şi tehnologiilor duale;
- stabilirea cartierului general şi a secretariatului Aranjamentului Wassenaar la Viena;
- stabilirea unei reuniuni periodice la Viena a statelor semnatare şi luarea deciziilor în cadrul acestora prin consens;

- reuniuni periodice care să urmărească creşterea responsabilităţilor părţilor în realizarea transporturilor de armament convenţional, de bunuri şi tehnologii duale urmărind consolidarea păcii şi securităţii internaţionale şi regionale;
- promovarea transparenţei şi deschiderii, asigurând schimbul periodic de vederi şi informaţii cu privire la vânzările de armament;
- creşterea responsabilităţilor şi realizarea transferurilor armamentului convenţional, a bunurilor şi tehnologiilor duale, prevenind acumularea acestora în cantităţi în exces, care ar putea avea efect destabilizator în planul securităţii;
- perfecţionarea cooperării spre a preveni achiziţionarea de armament şi materiale duale speciale în scopuri militare dacă situaţia dintr-o anumită regiune sau comportamentul unui anumit stat este sau devine motiv de îngrijorare;
- asigurarea că transferurile de armament, bunuri şi tehnologii duale nu contribuie la dezvoltarea ori perfecţionarea capabilităţii militare care să submineze securitatea şi stabilitatea pe plan internaţional sau regional;
- menţionarea sub control real a exportului de articole de pe listele asupra cărora s-a căzut în prealabil de acord şi care sunt revizuite periodic, luându-se în considerare atât dezvoltarea tehnologiei, cât şi experienţa dobândită;
- schimburi semestriale de notificări referitoare la transferurile de armament, cu privire la aceleaşi categorii de armament cum sunt cele din registrul ONU al armamentului convenţional (tancuri de luptă, vehicule blindate de luptă, piese de artilerie de calibru, elicoptere de atac, nave de luptă, rachete sau sisteme de calibru);
- raportarea transferurilor de armament către alte ţări şi a refuzului unor asemenea transferuri pentru articole aflate sub control, de preferat în termen de 30 de zile, dar nu mai târziu de 60 de zile de la data acestui refuz;
- notificarea participanţilor (de regulă în 30 de zile, dar nu mai târziu de 60 de zile) cu privire la orice aprobare de licenţă emisă de către un stat participant, căruia nu i s-a permis să facă acest lucru în timpul a trei ani premergători, pentru vânzarea de armament unor state participante.

b) Criminalitatea organizată

Transformările din economia globală şi politica internaţională de după Războiul Rece au dat un impuls puternic activităţii criminale şi au consolidat organizaţiile acesteia.

Bazându-se pe creşterea traficului internaţional ilegal de bunuri, bani şi persoane, organizaţiile criminale şi-au extins influenţa şi puterea, au devenit şi mai bogate comparativ cu guvernele statelor cu care se confruntă. Acest tip de acţiune a devenit o ameninţare reală la adresa securităţii naţionale a multor state, precum şi la adresa securităţii internaţionale în general.

În majoritatea ţărilor foste comuniste violenţa, corupţia şi jefuirea fără scrupule a bogăţiilor şi averilor naţionale (a se vedea ţara noastră, în care foarte mulţi directori de întreprinderi de stat au reuşit dubla „performanţă" de a aduce în stare de faliment întreprinderile pe care le conduceau, şi în acelaşi timp de a se îmbogăţi datorită firmelor „căpuşă" create în acelaşi domeniu de activitate) asociate cu organizaţiile de tip mafiot în formare şi în ascensiune pun în pericol reformele democratice şi trezesc nostalgia pentru regimurile autoritare în cercurile cele mai defavorizate ale populaţiei.

Mai mult chiar, în unele state precum F. Rusă şi Ucraina, organizaţiile criminale, care utilizează în mod frecvent extorcarea de fonduri, traficul de arme, droguri şi chiar de material nuclear potenţial fisionabil sunt prin însăşi existenţa lor o ameninţare la siguranţa şi sănătatea publică.

În statele care furnizează materie primă pentru droguri, ca de exemplu cele din America de Sud şi Asia, organizaţiile criminale care controlează producţia, transportul şi desfacerea drogurilor constituie o ameninţare majoră la adresa democraţiei, a procesului electoral, a exercitării suveranităţii şi a aplicării legilor statelor respective.

În multe cazuri, organizaţiile criminale sunt conduse după reguli de management utilizate de orice firmă sau companie. Noul model de organizare a activităţii criminale tinde să se diferenţieze de modelul clasic. Noile entităţi criminale nu sunt restricţionate de frontierele dintre state, ba chiar dimpotrivă, nu au o ierarhie clar stabilită (se pare că nu folosesc o structură ierarhică de tip piramidal, ci structuri de conducere colectivă) şi posedă o structură permanentă foarte puţin dezvoltată, dar foarte elastică. În consecinţă, grupuri criminale mici, cu puţine resurse organizaţionale şi legături reduse cu economia legală şi infrastructura oficială a statului, pot produce daune serioase societăţii respective.

În acelaşi timp, trebuie aduse la lumină activitatea şi priorităţile transnaţionale ale grupurilor criminale puternice şi bine organizate, care menţin reprezentanţe în afara ţării lor de origine, cultivă cu asiduitate relaţii cu oficialităţi şi lideri politici pe care îi corup prin orice mijloace. Astfel de organizaţii realizează alianţe strategice cu reţele criminale din alte state şi penetrează economia legală a diferitelor ţări, în cadrul procesului de spălare a banilor proveniţi din activităţi ilegale.

În multe ţări precum SUA, Japonia, Italia şi mai nou, F. Rusă şi Ucraina se manifestă îngrijorare în legătură cu amploarea crescândă a operaţiilor ilegale ale grupurilor aparţinând crimei organizate, cu lărgirea ariei geografice a influenţei acestora şi cu puterea crescândă pe care o deţin. Drept rezultat al activităţii transfrontaliere, organizaţiile criminale sunt capabile să acumuleze bogăţii şi putere într-o asemenea măsură încât pun în pericol eficacitatea şi chiar legitimitatea funcţionării aparatului de stat din unele ţări.

Cele mai puternice grupări criminale se concentrează în:

- China continentală, Hong-Kong şi Taiwan – cele şase Triade;
- Italia – Mafia siciliană (sau Cosa Nostra), 'Ndragheta în Calabria, Camorra napolitană şi Sacra Corona Unita în Apulia;
- Mexic – cartelurile Juarez, Tijuana şi al Golfului ;
- F. Rusă – cel puţin 12 organizaţii de talie, de tip mafiot, ruseşti şi caucaziene;
- Ucraina – aproximativ acelaşi număr de grupări ca în F. Rusă operează şi în R. Moldova, Polonia, România şi Bulgaria;
- Turcia – mai multe organizaţii turceşti şi kurde structurate pe criterii de clan;
- SUA – mafia americană (Cosa Nostra) controlează şi activitatea criminală din Canada;
- Columbia – cartelurile din Medelin şi Cali.
- Balcani – reţele criminale cu baze în Albania sau Serbia.

Dintre acestea cele mai bine organizate sunt grupările columbiene, siciliene şi chineze. Ele sunt cele mai redutabile şi cu cea mai mare putere de adaptare la lupta dusă de autorităţile statale împotriva lor.

În ultimul timp, structurile crimei organizate ruseşti au început să rivalizeze ca putere şi bogăţie cu grupările mai vechi, tradiţionale. După afirmaţiile fostului director al CIA, John Deutsch, cele mai importante 200 grupări mafiote operează pe teritoriul F. Ruse, dar şi în multe zone ale globului. Alte organizaţii mai mici îşi au originea în Coreea de Sud, Filipine, Thailanda, Birmania, Pakistan, Israel, Nigeria şi Jamaica, etc.[39]

[39] National Defense University, 1997, *Strategic Assessment*, p. 199.

Marile organizaţii criminale sunt angajate în sustragerea, vânzarea şi traficul ilegal de droguri şi al altor substanţe restricţionate aflate sub controlul statului. Ele realizează profituri enorme şi din alte activităţi precum traficul ilegal de persoane, camăta, falsificarea documentelor de identitate şi a banilor, spălarea banilor proveniţi din activităţi ilegale, traficul de arme, fraude împotriva instituţiilor financiare, pirateria împotriva mărfurilor aflate sub regimul drepturilor de copyright sau a mărcilor înregistrate de firmă, crima plătită la comandă, prostituţia forţată, terorismul, perceperea taxei de protecţie şi extorcarea, furtul şi traficul de vehicule furate, corupţia în rândul sindicatelor, a politicienilor, poliţiei şi justiţiei. Toate acestea sunt activităţi ilegale foarte profitabile pentru infractori şi care afectează în egală măsură stabilitatea regională şi securitatea naţională a statelor în care se manifestă.

În rândul specialiştilor în domeniul combaterii criminalităţii organizate există un larg consens asupra faptului că prin crima organizată se erodează şi se degradează mediul strategic internaţional şi se ameninţă viziunea asupra a ceea ce este o societate stabilă şi dezirabilă. Caracterul precis şi dimensiunile reale ale fenomenului rămân estompate. Grupările aparţinând crimei organizate diferă semnificativ între ele în ceea ce priveşte mărimea, bogăţia acumulată, structura internă şi coeziunea, activităţile ilegale de bază, legăturile şi conexiunile internaţionale şi transnaţionale.

Creşterea volumului activităţii economice la nivel continental şi global permite organizaţiilor criminale să acţioneze în condiţii favorabile. Crearea Spaţiului Schengen în Europa Occidentală (ca urmare a Tratatului de la Maastricht, permiţând libera circulaţie a persoanelor în cadrul Uniunii Europene) ca şi stabilirea Zonei de Liber Schimb în America de Nord (NAFTA) au creat în mod neintenţionat, condiţii favorabile răspândirii criminalităţii, sub masca unor activităţi onorabile. De exemplu în SUA sunt verificate în fiecare an de către organele vamale numai 3% din totalul containerelor cu mărfuri care intră în această ţară.[40]

În unele state foste comuniste din Europa, aflate în diferite faze ale tranziţiei spre un capitalism real, dar aproape toate cu economiile încă într-un echilibru relativ, crima organizată s-a concentrat asupra câtorva activităţi specifice: traficul de droguri, contrafacerea diferitelor mărfuri, mergând de la băuturi alcoolice şi ţigări până la produsele de lux, contrabanda cu ţigări, dar şi cu alte bunuri, traficul de autovehicule şi obiecte de artă, furtul şi traficul de arme, traficul ilegal de persoane spre Europa de Vest, traficul de organe umane necesare operaţiilor chirurgicale de transplant. Dintre toate acestea cel mai bine organizat şi într-o expansiune continuă pare a fi traficul de droguri. Noi producători de droguri au apărut nu numai în America de Sud, ci şi în Vietnam, în fostele republici sovietice din Asia Centrală şi mai ales în Afganistan. Producţia acestora este orientată în special spre Europa de Vest, România constituind în principal o ţară de tranzit şi în secundar o piaţă de desfacere. Cu toate acestea consumul de droguri în ţara noastră este în creştere continuă şi constantă, consumatorii de predilecţie fiind tinerii, iar drogurile utilizate fiind marijuana, opiumul şi în mod surprinzător, cele de sinteză, cocaina şi heroina, care sunt şi cele mai nocive.

Polonia, China, F. Rusă, Azerbaidjan şi statele baltice pătrund pe piaţa drogurilor ca producători puternici şi exportatori ai unor droguri violente, de tipul amfetaminelor, care se pot găsi şi la noi în ţară. Consumul de cocaină şi heroină este de asemenea în creştere nu numai în Europa de Vest, ci şi în cea Centrală şi Estică.

Organizaţiile criminale, asemănător corporaţiilor moderne, au dezvoltat strategii noi şi aranjamente structurale pentru a fi mai competitive şi eficiente pe piaţa mondială, devenind în

[40] Charles W. Kegley Jr., Eugene R. Wittkopf, *World Politics, Trend and Transformation*, 6th edition, St. Martin's Press, New York, p. 188.

acest fel transnaţionale. Acest fenomen nou este încă dificil de definit cu precizie. Structurile crimei organizate spre deosebire de companiile ce se ocupă de relaţiile economice legale par să aibă mai multe elemente caracteristici comune precum:

- *stabilirea ori afilierea unor celule funcţionale în străinătate*; ca şi corporaţiile multinaţionale, grupările crimei organizate pot avea reprezentanţi permanenţi în alte ţări, pentru a derula cu operativitate principalele afaceri ale organizaţiei respective;

- *stabilirea de relaţii bazate pe corupţie cu liderii străini*; probabil cele mai clare şi semnificative exemple de acest fel pot fi întâlnite în America de Sud, unde crima şi degradarea morală, asociate cu industria cocainei s-au răspândit ca un cancer spre alte ţări şi chiar regiuni întregi. În ultimii zece ani, cartelurile cocainei din Columbia şi-au extins relaţiile politice, atrăgând prin corupţie liderii politici de nivelul cel mai înalt dintr-un număr de state din America Centrală şi din zona Caraibelor, ca de exemplu Panama, Bahamas, Insulele Turks şi Caicos. Scopul acestor relaţii este de a permeabiliza legislaţia antidrog din ţările respective, de a obţine facilităţi de operare şi de a asigura spălarea banilor murdari obţinuţi din traficul de droguri. În mod concret, este vorba de utilizarea aerodromurilor, posibilităţile de alimentare cu combustibil, stocarea drogurilor în tranzit, permisiunea de a înfiinţa laboratoare de producere a cocainei şi obţinerea de diferite facilităţi fiscale necesare spălării banilor. Conform unor acuzaţii care nu au fost încă probate, cartelurile drogurilor din Columbia ar fi contribuit cu fonduri la campania pentru alegerile prezidenţiale din 1994 din Panama, pentru candidatul Ernesto Perez Baldares şi în Mexic, pentru candidatul Ernesto Zedillo în acelaşi an;

- *alianţe strategice transfrontaliere*. Ca şi multe campanii multinaţionale, organizaţiile criminale caută parteneri în alte ţări, pentru a maximiza oportunităţile pe care le oferă anumite pieţe şi anumite conjuncturi, a perfecţiona logistica şi a reduce riscurile de operare. Adeseori toate acestea constau în utilizarea reţelelor deja existente aparţinând unor parteneri specializaţi în contrabandă sau în spălarea banilor şi care deţin avantajul unei cunoaşteri mai bune a condiţiilor locale, inclusiv relaţii bazate pe corupţie deja stabilite cu autorităţile locale. Exemplul cel mai caracteristic al unei asemenea cooperări este reprezentat de înţelegerile dintre sindicatele crimei organizate din Italia şi cartelurile drogurilor din Columbia pentru a vinde cocaină în SUA, Mexic, Italia şi în ţările Europei Centrale şi de Est;

- *investiţii legale în alte ţări*. Grupările crimei organizate deplasează din ce în ce mai multe mijloace financiare în afara ţării în care-şi au organizat activitatea ilegală de bază, în scopul ascunderii naturii ilegale a activităţii lor, al facilitării desfăşurării operaţiilor de afaceri şi al îmbunătăţirii legitimităţii şi imaginii lor pe piaţa externă. De exemplu, există dovezi că familia mafiotă siciliană Cuntrera-Caruana a deţinut un restaurant, un magazin de antichităţi şi o agenţie de voiaj în Anglia, ca acoperire pentru importul de cânepă indiană (canabis) din Kashmir şi de heroină din Thailanda. În mod similar, un lider al Camorrei napolitane deţinea cinci companii de transport containerizat în Marsilia pentru a facilita contrabanda cu ţigări şi heroină. Cartelul drogurilor din Cali a deschis o firmă de import-export produse agricole la Praga şi a înfiinţat un club al prieteniei polono-columbiene la Cracovia, ambele ca acoperire pentru traficul de cocaină.[41] În conformitate cu aprecierile ONU, dezvoltarea fără precedent a traficului ilegal de droguri, controlat de organizaţii multinaţionale puternice, beneficiind de sprijinul a nenumărate organizaţii criminale locale din diverse state, a generat la nivelul anului 1996 venituri de cca. 180 de miliarde de dolari.

O altă activitate îngrijorătoare privind crima organizată este contrabanda cu materiale nucleare. Traficul ilegal cu asemenea materiale îşi are originea în complexele nucleare ale

[41] National Defense University, *1997. Strategic Assessmenti*, p. 202.

fostelor state sovietice. Deşi multe dintre materialele furate şi oferite spre vânzare în anii ’90 pe piaţa internaţională au o semnificaţie militară foarte redusă, au fost descoperite cel puţin opt cazuri de trafic cu materiale care pot fi utilizate în scop militar. În patru dintre aceste cazuri, materialele nucleare în cauză au putu fi expediate din F. Rusă înainte de a fi interceptate de poliţie. În celelalte cazuri activitatea ilegală a putut fi anihilată la timp. Conform datelor furnizate de Ministerul Securităţii de Stat al F. Ruse, în 1996, traficul cu materiale radioactive nu a reprezentat una dintre activităţile principale ilegale ale crimei organizate din această ţară, în primul rând deoarece riscurile legate de derularea acestui tip de acţiuni ilegale sunt mult mai ridicate comparativ cu traficul de droguri, extorcarea de fonduri, contrabanda cu materii prime şi altele asemenea. S-a amplificat însă traficul ilegal cu materiale nenucleare (în special metalele rare) care pot fi utilizate atât în fabricarea de arme nucleare, cât şi pentru scopuri industriale civile.

În Afganistan, principala ramură a economiei a devenit producţia de droguri, toate facţiunile rivale, inclusiv cele musulman-fundamentaliste, realizând profituri din aceasta.

În mod paradoxal sistemul crimei organizate, în pofida aparentului efect destabilizator asupra sistemului politic, funcţionează adesea cu sprijinul guvernelor respective. Unul dintre motivele principale este reprezentat de ponderea veniturilor realizate din activităţile ilegale în unele economii naţionale. De exemplu, pentru ţările andine din America de Sud, cocaina constituie produsul principal de export şi în general, raportat la întreaga Americă Latină, cocaina reprezintă al doilea produs de export, după petrol. În Peru şi Bolivia, conform surselor americane, 75% din PIB este realizat din producerea şi prelucrarea plantelor de coca.

O ofensivă decisivă împotriva producerii drogurilor ar provoca măsuri violente de răspuns din partea carteluri drogurilor, o criză financiară regională, o criză economică majoră a tuturor industriilor conectate într-un fel sau altul cu aceea a drogurilor, intensificarea violenţei grupărilor rebele de gherilă, provocarea unei migraţii masive şi probabil violente a populaţiei, care şi-ar pierde principala sursă de venit, spre capitalele Lima (Peru), La Paz (Bolivia) şi Bogota (Columbia). Un factor ce complică şi mai mult situaţia în această zonă este acela că, în regiune, cartelurile drogurilor şi-au asumat o serie de funcţii sociale pe care în mod normal ar fi revenit statului, în special în domeniul bunăstării sociale, funcţionării justiţiei şi a ordinii publice.

Comerţul cu droguri asigură şi veniturile unor redutabile organizaţii teroriste şi extremiste. Astfel, fundamentaliştii din Asia Centrală de Sud şi de Sud-Est controlează principalele zone de culturi de droguri din Afganistan, Kashmir, Indochina, etc. Organizaţia kurdă PKK foloseşte, la rândul său, însemnate resurse financiare provenite din comercializarea drogurilor (ar „administra” 40% din intrările în UE).

În concluzie, crima organizată este una dintre ameninţările specifice societăţii globale, ea acţionând în ţara noastră în modalităţi specifice, în special datorită statutului conferit de economia românească, în tranziţie prelungită de la proprietatea de stat la proprietatea privată şi economia de piaţă liberă. Pe măsură ce economia naţională va depăşi perioada actuală de fragilitate, odată cu intrarea în Uniunea Europeană, statul va beneficia de mai multe resurse pentru a contracara efectul unor ameninţări asimetrice de acest fel.

c) Violenţa etnică şi religioasă. Conflicte teritoriale.

Valorile care sprijină existenţa grupurilor etnice şi religioase se referă la cultură, tradiţii şi cutume, limbă, mod de viaţă şi o anume psihologie comună. Toate acestea constituie fundamentul de la care se porneşte pentru a defini identitatea oricărui grup etnic. Asemenea valori nu pot fi nici eliminate şi nici distruse. Ele reprezintă o realitate obiectivă, definind fiecare grup etnic şi elementele sale caracteristice. A analiza sistemele de valori pe care se bazează grupurile etnice

este deosebit de important, deoarece astfel pot fi cunoscute izvoarele sale şi însăşi evoluţia grupului. Având în vedere multitudinea conflictelor etnice din întreaga lume, în special la zonele de interferenţă a diferitelor culturi şi civilizaţii, analiza etno-culturală devine obligatorie.

Există zone de conflict activ în Africa, Orientul Apropiat şi Mijlociu, America Latină, Spania, Irlanda de Nord, Caucaz, Balcani, Indonezia precum şi în alte zone şi regiuni.

În prezent, multe din zonele de conflict se interconectează şi intercondiţionează. Confruntările etnice şi religioase pot constitui un adevărat „cal troian", pe care unele grupări interesate îl pot utiliza cu scopul de a grăbi sfârşitul erei supremaţiei naţiunilor-state, fără însă a lua în considerare „efectul de bumerang" pe care l-ar putea avea aceste acţiuni destabilizatoare.

Recrudescenţa fenomenelor etnice şi religioase nu este exclusiv un efect al globalizării: ele au multiple conotaţii istorice, culturale şi în special economice. Se poate constata cu uşurinţă că acolo unde nu există probleme sociale şi economice nu există nici conflicte etnice, fără însă ca aceasta să însemne că nu există şi alte căi de alimentare a conflictelor etnice.

Prevenirea conflictelor presupune o abordare mai largă, depăşind zona culturală şi cea a economicului, căci conflictele etnice au cauze complexe, de natură istorică, culturală, teritorială şi politică, care se materializează într-o măsură mult mai mare în confruntarea de interese decât în cea de valori.

Interesele de natură etnică şi religioasă se bazează pe sistemele de valori, dar nu sunt un rezultat direct al acestora. Ele sunt un produs al necesităţii de a trăi într-o zonă geografică în care grupurile etnice acceptă ori, după caz, neagă sau sfidează statele în care trebuie să vieţuiască.

Modalităţile de exprimare a intereselor de natură etnică şi religioasă nu sunt întotdeauna foarte clare pentru cei din afara grupurilor etnice respective. De multe ori, ele sunt disimulate de unele revendicări aparent legitime, de respectare a drepturilor omului, a drepturilor minorităţilor, a autonomiei, etc.[42]

Mişcările religioase extremiste tind să aibă *caracter universal*. Spre deosebire de mişcările etnice, ele au tendinţa de a considera că opiniile pe care le exprimă trebuie să fie însuşite de toţi credincioşii propriei religii. Acestea au tendinţa de a crea o motivaţie transfrontalieră, transferând astfel propria opinie despre legitimitate din sfera ideatică spre motivaţia unor acţiuni politice. În multe cazuri de acest fel, frontierele internaţionale ale statelor sunt ignorate, nefiind recunoscute ca bariere în calea propagării credinţei, mai ales în situaţiile în care se face apel la violenţă.

Aceste mişcări extremiste au *caracter exclusivist* resping orice opţiuni contrare celor pe care promovează ele, atât pe cele teologice, cât şi pe cele politice sau în legătură cu ordinea socială. În plan practic, aceasta înseamnă că în societăţile în care asemenea opinii sunt predominante, orice individ care nu este un adept sau un credincios este considerat un cetăţean „de categoria a doua". În plus, ele au un caracter militant activ, utilizând cu uşurinţă mijloace coercitive.

Mişcările religioase extremiste au o *viziune despre societate cu totul diferită* de cea a organizaţiilor naţionaliste. Ele nu gândesc în termeni de idealuri, valori sau interese naţionale, ci au un alt sistem de raportare la social. Organizaţiile islamiste, de exemplu, nu sunt interesate de naţionalism, care este specific Occidentului. Ele doresc întoarcerea la „Ummah", adică la comunitatea tuturor musulmanilor, care trebuie să fie uniţi în jurul unui calif; aceasta a fost forma de organizare socială care a adus măreţie islamului în trecut.

[42] Cf. Lars Erik Cederman, *Emergent Actors in World Politics: How States and Nations Develop and Dissolve*, Princeton University Press, Princeton, N. J., 1997, p. 43.

Deşi mişcările religioase extremiste militante nu constituie singurul actor non-stat ale cărui activităţi contribuie la propagarea şi exacerbarea violenţei, mulţi experţi consideră că ele au tendinţa să stimuleze anumite tipuri de activităţi internaţionale destabilizatoare.

Între altele, se evidenţiază *iredentismul*, adică tendinţa unor grupuri etnice sau a unor grupări religioase de a revendica teritorii într-o zonă adiacentă, care în unele cazuri a fost pierdută în favoarea unui alt stat care o deţine în prezent. Pentru a îndeplini un asemenea obiectiv de cele mai multe ori este utilizată forţa armată.

Secesionismul este tendinţa unei minorităţi etnice sau religioase de a se separa de un stat recunoscut pe plan internaţional. Aceasta se realizează de asemenea prin violenţă, pe calea luptei armate. De obicei există o a treia parte implicată, care sprijină din punct de vedere logistic elementele secesioniste. În unele cazuri, sprijinul poate fi chiar mai substanţial, materializându-se în sprijin militar efectiv.

Revoltele secesioniste sunt o sursă importantă a războaielor civile. Violenţa internă constituie o reacţie faţă de frustrarea generată de percepţia unei părţi a populaţiei că este în mod nedrept privată de statutul şi starea materială de care se bucură grupurile avantajate. Când aşteptările populaţiei în privinţa a ceea ce ea poate avea în mod real sunt exagerate şi exploatate de cercuri interesate, sporeşte probabilitatea izbucnirii unui conflict social, a unuia etno-naţional ori chiar religios. În perioada Războiului Rece, războaiele civile au fost în general asociate cu mişcările de eliberare naţională din Africa şi Asia. După sfârşitul Războiului Rece însă s-a dovedit că nemulţumirile ţinute sub control în cadrul „blocurilor rivale" s-au dezlănţuit cu ferocitate, iar revoltele secesioniste s-au declanşat în multe state.[43]

Un al treilea tip de activitate internaţională pe care mişcările religioase militante au tendinţa să-l genereze este *migraţia*, adică părăsirea ţărilor de origine de către minorităţile religioase, în scopul de a scăpa de persecuţii.

Fie că această migraţie are loc de bunăvoie, fie că este realizată prin constrângere, rezultatul este acelaşi şi anume *formarea de diaspore*. Acestea sunt comunităţi etnice sau religioase care se coagulează în alte ţări, însă menţin legături economice, culturale, afective şi chiar politice cu ţările din care provin.

Terorismul internaţional a devenit pentru adepţii din străinătate ai unor religii o formă importantă de acţiune.

d) Terorismul internaţional.

După 11 septembrie 2000 şi chiar după recentul război din Irak, majoritatea statelor moderne continuă să-şi definească strategia de securitate naţională în condiţiile în care ameninţările cărora trebuie să le facă faţă îşi au rădăcini în locuri dintre cele mai surprinzătoare, iar terorismul este din ce în ce mai prezent, mai specific şi mai ancorat în capabilităţi materiale.

Ameninţările la adresa securităţii, cărora naţiunile trebuie să le facă faţă, sunt strâns legate atât de presiunea modernităţii şi globalizării, cât şi de delicatul caracter al identităţii, de responsabilitatea alegerii şi de vulnerabilitatea înstrăinaţilor, a celor ce nu-şi găsesc apartenenţa la grup. Scopurile pe termen lung legate de politicile antiteroriste trebuie să includă măsuri de prevenire şi de descurajare a tinerilor de a se alătura grupărilor teroriste. La prima vedere, aceasta ar putea fi interpretată drept un scop imposibil de pus în practică, fiind greu să identifici persoane cu potenţial terorist ridicat şi mai ales să le determini să nu se alăture unor grupări care ar putea comite acte teroriste.

[43] Steven R. David, *Internal War: Causes and Cures*, în „World Politics", nr. 49, iulie 1997, p. 552.

Preocupările academice cu privire la terorism sugerează că pentru înţelegerea motivaţiei teroriştilor se impune o abordare interdisciplinară. Teroriştii nu sunt motivaţi numai de factori psihologici, ci şi de cei sociali, politici, religioşi sau economici. Prin urmare, motivaţiile, scopurile, ideologiile etnice separatiste, anarhiste, revoluţionare sau fundamentalist-religioase diferă semnificativ, iar influenţa ideologică, în contextul socio-economicului, culturalului, demograficului şi a altor realităţi devine extrem de relevantă şi periculoasă.

Deşi este greu de acceptat de către lumea civilizată, terorismul a devenit o realitate cu implicaţii globale greu de prevenit şi gestionat. El nu se mai prezintă doar ca un gest criminal mărunt produs în disperare de cauză la o anumită evoluţie a sistemului social. Acum el s-a consacrat ca o acţiune deosebit de violentă, îndreptată împotriva ordinii de drept, desfăşurată în afara şi împotriva normelor internaţionale.

„Terorismul este teatru”[44] este definiţia pe care o dă expertul Brian Jenkins acestui fenomen complex. Perceput ca o piesă de teatru, terorismul poate fi văzut ca o prezentare deliberată către o audienţă largă pentru a evidenţia un mesaj sau a atrage atenţia asupra sa. Scopul şi intenţia unor asemenea acţiuni pot avea un impact sinistru asupra populaţiei, asupra naţiunii sau la nivel regional şi global.

Pe de altă parte, terorismul a fost reprezentat ca o tactică, strategie, crimă, datorie sfântă, reacţie justificată şi greşeală abominabilă. Totul depinde din ce punct de vedere este privit. „Pentru unii, un individ poate fi un terorist, în timp ce pentru alţii, el este un luptător pentru libertate”.[45]

Încercând să definim terorismul, constatăm că există o multitudine de astfel de definiţii, diferenţa dintre ele fiind dată de rolul şi responsabilităţile organizaţiei (agenţiei) emitente.

Departamentul Apărării al SUA[46] defineşte terorismul drept „folosirea calculată a violenţei nelegale sau ameninţarea cu folosirea acesteia, în scopul inducerii sentimentului de teamă, cu intenţia de a forţa sau intimida guvernele în vederea realizării scopurilor propuse, care pot fi în general politice, religioase sau ideologice”.

La rândul său, ONU[47] prezintă terorismul ca pe „o stare de anxietate inspirând acţiuni violente repetate, angajate de actori statali, grupări sau indivizi ce acţionează clandestin pentru motive foarte diverse, criminale sau politice în care, în deplin contrast cu asasinatele, ţinta directă a violenţei nu reprezintă şi ţinta principală”.

Guvernul Marii Britanii[48] defineşte foarte concis terorismul ca fiind „folosirea violenţei pentru realizarea unor stări finale politice şi care pot include utilizarea oricărei forme de violenţă, în scopul inducerii unui sentiment de frică în rândul opiniei publice sau a unei părţi a acesteia”.

Deşi există foarte multe definiţii atribuite terorismului, toate au în comun o gamă largă de elemente. Caracteristicile comune ale acestor definiţii se referă la următoarele aspecte:

- politic – un act terorist este un act politic sau care este comis cu scopul de a produce un efect politic;
- psihologic – orice act terorist cauzează un efect psihologic sau teroare. Victimele acestor acte sunt altele decât cele care au fost vizate iniţial;
- violent – violenţa, coerciţia sau fenomenele distructive sunt folosite conjugat pentru îndeplinirea scopurilor propuse. Chiar dacă pierderile sau efectele distructive produse nu sunt

[44] Bruce Hoffman, *În interiorul terorismului,* 1998.
[45] *Enciclopedia internaţională a terorismului*, 1998.
[46] *FM 100-20, Operaţii militare în conflicte de mică intensitate*, 5 decembrie 1990, amendată în 9 ianuarie 2003.
[47] *Enciclopedia internaţională a terorismului*, 1998.
[48] *Ibidem*.

rezultatul unui act terorist, totuşi ceea ce s-a produs este urmarea ameninţării sau violenţei potenţiale;

- dinamic – grupările politice solicită schimbări, revoluţii sau mişcări politice. Nimeni nu recurge la atacuri violente împotriva persoanelor străine sau inocente doar pentru „a menţine starea de fapt existentă";
- deliberat – acţiunile teroriste sunt planificate din timp şi minuţios (ele nu sunt întâmplătoare) şi au ca finalitate atingerea unor scopuri specifice bine precizate.

Cu ajutorul mijloacelor militare şi bazându-se pe elemente de război psihologic, terorismul urmăreşte obţinerea unor avantaje exclusiv sectare, prevalându-se de aşa-zise precepte religioase, în fond sloganuri, scoase din tenebrele istoriei.

În scopul apărării cetăţenilor, statelor şi a intereselor acestora în ţară şi în străinătate este de aşteptat ca fiecare membru al comunităţii internaţionale să întreprindă măsuri în următoarele domenii:

- elaborarea şi implementarea strategiilor naţionale de securitate;
- informarea populaţiei cu privire la pericolul reprezentat de grupările teroriste;
- integrarea măsurilor de protecţie a propriilor cetăţeni din străinătate;
- adoptare unor capabilităţi integrate de management al consecinţelor.

Violenţa politică, ca parte a condiţiei umane organizate social, poate deveni endemică în anumite condiţii favorizante. De aceea, comunitatea internaţională nu trebuie să tolereze grupările teroriste, care caută să combine puterea tehnologiei moderne cu cea a armelor de distrugere în masă, în scopul ameninţării permanente a societăţii civilizate şi a întregii omeniri. Cei mai importanţi actori internaţionali au, îndeosebi, responsabilitatea de a se abţine de la „manipularea" unor grupări teroriste în competiţia economică şi politică actuală.

Războiul împotriva terorismului nu poate fi comparat cu o „ciocnire a civilizaţiilor", ci mai degrabă cu o „ciocnire între civilizaţie şi cei care doresc să o distrugă"[49]. Ca atare, lumea civilizată trebuie să persevereze în lupta împotriva terorismului astfel încât să fie eliminată o ameninţare la modul ei de viaţă. Atâta timp cât teroriştii exploatează beneficiile oferite de noul mediu global şi acţionează în întreaga lume, răspunsul comunităţii internaţionale trebuie să fie, de asemenea, la nivel global.

Dacă teroriştii încearcă să fugă – consideră experţii americani - lumea civilizată trebuie să-i urmărească. Dacă aceştia se ascund, trebuie găsiţi. Câteva lupte vor putea fi cunoscute, altele nu. Campania de luptă împotriva terorismului va fi una de durată şi nemiloasă.

Majoritatea specialiştilor apreciază că simpla combatere fizică a terorismului nu este suficientă. Ea trebuie însoţită de combaterea fundamentului său ideologic, de demontarea şi demonetizarea justificării sale morale şi etice.

Este necesară construirea unei ordini internaţionale în care ţările şi popoarele să fie integrate într-o lume în care primează interesele şi valorile comune: demnitatea umană, respectarea legii, respectarea libertăţilor individuale, economia de piaţă şi libera iniţiativă, toleranţa religioasă. Trebuie să se înţeleagă că o lume în care aceste valori sunt asimilate ca standarde şi nu ca excepţii reprezintă cel mai bun antidot împotriva proliferării terorismului.

Victoria împotriva terorismului nu reprezintă un moment singular şi punctual, ci un efort de durată, susţinut al comunităţii internaţionale. Victoria va fi asigurată şi va fi de durată atâta timp cât comunitatea internaţională îşi menţine trează vigilenţa, va lupta şi va coopera neîntrerupt, în scopul prevenirii actelor şi grupărilor teroriste.

---

[49] *Strategia Naţională a SUA privind combaterea terorismului*, februarie 2003.

5. Modele de analiză şi scenarii pentru viitor

Există în prezent mai multe modalităţi de abordare a vulnerabilităţilor,ameninţărilor şi riscurilor, şi de soluţionare a problemelor planetei noastre, izvorâte din practica relaţiilor internaţionale de-a lungul timpului.

Timp de aproape cinci decenii paradigma Războiului Rece a funcţionat fără greş şi a dat răspunsuri adecvate la aproape orice problematică apărută în politica mondială. Această paradigmă, care azi reprezintă doar istorie, dar care devenise aproape unanim acceptată timp de două generaţii, a lăsat locul mai multor noi paradigme, odată cu de-structurarea sistemului comunist. Au apărut astfel următoarele paradigme:

O lume unită. Cel ce a lansat această paradigmă optimistă în legătură cu viitorul omenirii este Francis Fukuyama. În lucrarea *Sfârşitul istoriei*[50], el arată că lumea se îndreaptă spre un punct de oprire al evoluţiei pe baze ideologice a umanităţii şi spre răspândirea universală a democraţiei liberale de tip occidental, ca ultimă formă a sistemelor de guvernare.

Atenţia omenirii, după opinia lui Fukuyama, se va focaliza asupra rezolvării problemelor economice şi tehnice şi mai puţin asupra celor politice, căci, odată cu dezideologizarea relaţiilor internaţionale, războiul s-a încheiat, iar democraţia liberală este victorioasă. Modelul s-a dovedit construit pe o premisă falsă, căci confruntarea ideologică şi militară dintre capitalism şi comunism a fost înlocuită în scurt timp de alte tipuri de confruntare, mult mai diversificate.

Modelul liberal. Este tot un model optimist, care se bazează pe soluţii politice pentru a obţine şi prezerva pacea. Soluţia liberală se bazează pe utilizarea a patru instrumente: dreptul internaţional; organizaţiile internaţionale; integrarea politică şi democratizare.

Dreptul internaţional este un mecanism instituţionalizat, care comunică factorilor de decizie politică din diferite state o viziune unitară asupra naturii sistemului internaţional. Cu alte cuvinte, el furnizează o înţelegere comună şi unitară asupra „regulilor jocului" în relaţiile internaţionale. Regulile sporesc gradul de predictibilitate şi reduc nesiguranţa în relaţiile dintre state.

Aceste beneficii explică de ce statele sprijină aplicarea normelor dreptului internaţional şi în mod voit îşi adaptează politica şi acţiunile în conformitate cu prevederile sale.

Pe lângă avantaje evidente pe care dreptul internaţional public le conferă tranzacţiilor în domeniul economic, comerţului internaţional, schimburilor valutare, circulaţiei trimiterilor poştale, regimului datoriilor, protecţiei mediului înconjurător etc., el pune ordine în sistemul negocierilor în vederea constituirii, menţinerii funcţionalităţii şi perfecţionării unui sistem de securitate. Substituind rezolvarea diferendelor prin conflict armat cu rezolvarea pe cale instrumentelor juridice, dreptul internaţional reduce sursele de agresiune, încercând să înlocuiască anarhia cu ordinea în relaţiile internaţionale.

Mulţi jurişti, dar şi politicieni, critică totuşi sistemul de drept internaţional, ca fiind deficitar, datorită dependenţei de atitudinea şi comportamentul guvernelor. Deoarece instituţiile sistemului juridic internaţional sunt slabe în comparaţie cu cele aparţinând fiecărui stat în parte, în prezent există mai multe servituţi în funcţionarea dreptului internaţional.

În primul rând, nu există un corp legislativ la nivel internaţional, capabil să adopte legi obligatorii pentru toate statele. Şi în cadrul UE se pot stabili reguli şi norme doar atunci când statele europene doresc să le includă la tratatele la care subscriu în mod benevol şi explicit. Nu

[50] Francis Fukuyama, *The End of History*, în „The National Interest", 16/1989, p. 16.

există încă o metodă sistematică de amendare sau de anulare a acestor norme şi reguli, fapt afirmat în articolul 38 al Statului Curţii Internaţional de Justiţie.

În al doilea rând, nu există un organism juridic care să aibă puterea de a identifica regulile acceptate de state, de a ţine evidenţa şi de a lua măsuri în cazul violării lor. De fapt statele sunt responsabile de a îndeplini toate aceste atribuţii, iar Curtea Internaţională de Justiţie nu are puterea de a-şi exercita atribuţiile fără acordul statelor. În fine, nu există organisme abilitate cu aplicarea legii, aceasta de obicei făcându-se de către statele victime, cu sprijinul aliaţilor lor sau al altor părţi interesate. Nu există un sistem centralizat de proceduri de aplicare a legii, iar aplicarea însăşi este voluntară. Întregul sistem rămâne astfel la latitudinea statelor de a se supune sau nu regulilor la care au consimţit şi depinde de capacitatea fiecărui stat de a avea forţa necesară pentru a impune respectarea legii.[51]

Cu toate imperfecţiunile, dreptul internaţional are o contribuţie importantă la menţinerea păcii. Procedurile legale stabilite de dreptul internaţional au menirea de a rezolva orice diferend şi disputele înainte ca ele să degenereze în conflict sau război. Dreptul internaţional nu este destinat să prevină orice tip de război în mod nediscriminatoriu. Dreptul internaţional nu interzice războiul ca atare, ci îl menţine ca pe o sancţiune împotriva celor care încalcă norma. Războiul este ultima soluţie pentru a pedepsi agresiunea, asigurând viabilitatea şi credibilitatea structurii sistemului legal internaţional. Războiul declanşat de coaliţia internaţională împotriva Irakului în 1991, ca urmare a ocupării Kuwaitului de către Irak în 1990, s-a încadrat în această categorie, după cum şi războiul iniţiat de SUA şi aliaţii săi la 7 octombrie 2001 împotriva organizaţiei teroriste Al-Qaeda, condusă de Osama ben Laden, responsabilă de cele peste 3000 de victime, ca urmare a atentatelor de la New York şi Washington din 11 septembrie 2001, se încadrează în acelaşi tip ripostă, exercitarea dreptului la autoapărare.

Organizaţiile internaţionale, al doilea instrument agreat de susţinătorii paradigmei liberale, au un rol important în stabilirea ordinii internaţionale în secolul XXI. Comunitatea internaţională poate să întărească capacitatea dreptului internaţional de a preveni sau stopa agresiunea, inclusiv prin intermediul organizaţiilor internaţionale. Teoreticienii liberali recomandă crearea de organizaţii internaţionale, ca instrument de menţinere a păcii.

Ca şi predecesoarea sa, Liga Naţiunilor, Organizaţia Naţiunilor Unite are ca misiune de bază menţinerea păcii şi securităţii internaţionale. Stipulaţia din Carta ONU, că poate fi membru al Organizaţiei orice ţară iubitoare de pace, reafirmă acest obiectiv, aceeaşi cartă ONU cerând statelor membre să-şi rezolve disputele internaţionale prin mijloace paşnice. Principiul primordial al activităţii organizaţiilor internaţionale cu vocaţie de securitate este acela al *securităţii colective*, care prin contrast cu echilibrul de putere, cere fiecărui stat să-şi asume responsabilitate pentru asigurarea securităţii tuturor celorlalte ţări. Conceptul „presupune ca fiecare naţiune să perceapă orice provocare la adresa securităţii internaţionale în acelaşi fel cu celelalte state şi să-şi asume un risc similar pentru a o prezerva”.[52]

Se pare că organizaţiile regionale ai căror membri împărtăşesc interese şi tradiţii comune, oferă astăzi şanse mult mai mari de reuşită în gestionarea eficientă a situaţiilor de criză.

Al treilea instrument, *integrarea politică*, este un proces, dar în acelaşi timp şi produs al eforturilor de a constitui noi comunităţi politice şi instituţii supranaţionale. Rolul său primordial este de a creşte stabilitatea regională, de a reduce „apetitul” statelor de a-şi rezolva problemele

[51] Cf. Toni Pfanner, *Crearea unei Curţi Penale Internaţionale Permanente*, în „Revista Română de Drept Umanitar”, nr. 2 (20), 1998, p. 7.

[52] Henry A. Kissinger, *Balance of Power Sustained*, în „Rethinking America’s Security Beyond the Cold War to New World Order”, Norton, New York, 1992, p. 238.

utilizând forţa militară şi de a pune în aplicare reforma care să transforme instituţiile internaţionale din instituţii *ale statelor* în instituţii *deasupra statelor*.

Uniunea Europeană este cel mai elocvent exemplu al dezvoltării unei comunităţi integrate din punct de vedere economic şi, în viitor, politic.

Pentru a putea ajunge la integrare politică la nivel regional este necesar, socotesc unii specialişti, să fie îndeplinite anumite condiţii; apropierea geografică; creşterea economică constantă; existenţa unui sistem politic similar; o opinie publică şi lideri politici favorabili ideii de integrare; omogenitatea culturală; stabilitate internă; experienţă istorică şi dezvoltare socială apropiată; formă de guvernare şi sisteme economice compatibile; nivelul de pregătire militară şi logistica sistemului militar similare ori compatibile; o percepţie comună, unitară asupra ameninţărilor şi riscurilor la adresa securităţii; compatibilitate în procedurile administrative şi, în fine, o colaborare fructuoasă anterioară în anumite domenii.[53]

Democratizarea este cea de-a patra dimensiune a viziunii liberale asupra securităţii internaţionale. Premisa de la care se pleacă este aceea că tipurile de sisteme politice existente în diferite state sunt relevante pentru posibilitatea şi probabilitatea unui conflict armat. Contează într-o mare măsură dacă statele sunt guvernate în mod democratic, deoarece, dacă este aşa, lumea va deveni mai paşnică, afirmă adepţii liberalismului. Această teză este opusă celei agreate de adepţii realismului (şi în special ai neorealismului), care afirmă că natura formei de guvernare şi a sistemului politic nu influenţează într-o măsură semnificativă politica externă a statelor şi relaţiilor internaţionale. Adepţii realismului cred că guvernele, fie ele democratice sau autoritate, răspund în mod similar la ameninţările la adresa securităţii lor.

Efortul depus în momentul de faţă de către democraţiile occidentale pentru a lărgi şi a extinde propria comunitate (de exemplu prin extinderea NATO şi a Uniunii Europene) poate conduce la o transformare majoră în politica mondială, cu condiţia de a se continua politica de rezolvare a conflictelor potenţiale şi existente, şi anume prin compromis, negociere, mediere, arbitraj - într-un cuvânt, prin mijloace neviolente.

Adepţii liberalismului şi neoliberalismului văd conflictele armate ca pe un rezultat al deficienţelor instituţiilor internaţional, cu adânci rădăcini în istorie. Ei apreciază că actualul sistem internaţional, relativ anarhic, constituie o problemă şi nu o soluţie, aşa cum consideră adepţii realismului, deoarece instituţiile internaţionale slabe, lipsite de putere efectivă, măresc costul real al securităţii naţionale şi fac ca bunăstarea globală să fie dependentă, condiţionată şi subordonată bunăstării fiecărei naţiuni în parte.

În acest context, contribuţia instituţiilor internaţionale nu a fost la nivelul scontat; în ciuda unor acţiuni promiţătoare, conflictele armate încă sunt frecvente, ceea ce nu este surprinzător pentru un sistem în care statele alocă mai puţin de doi dolari pe an pentru educaţie fiecărui locuitor al planetei, se arată într-un document al Organizaţiei Naţiunilor Unite, în timp ce cheltuielile militare globale se ridicau la peste 960 de miliarde dolari în urmă cu zece ani, adică aproximativ 160 dolari pe cap de locuitor,[54] iar în 2005 s-au cifrat la 1 100 de miliarde de dolari.

Modelul realist. Adepţii teoriei *realiste* asupra relaţiilor internaţionale văd statele drept principalii şi unicii actori importanţi în afacerile mondiale. Conform acestei teorii, relaţia dintre state este dominată de anarhie şi prin urmare, pentru a-şi asigura supravieţuirea şi securitatea,

[53] Cf. Roger Cobb şi Charles Elder, *International Community*, Harcourt, Brace&World, New York, 1970, p. 32.
[54] Cf. Jeffrey Laurenti, *National Taxpayers, International Organizations*, United Association of the United States, New York, 1995, p. 11.

statele încearcă să-şi maximizeze puterea.[55] Pentru a atinge acest obiectiv, statele utilizează trei instrumente: *alianţele, echilibrul puterii şi controlul armamentului*.

Alianţele sunt înţelegeri formale între state, în scopul coordonării atitudinii adoptate în situaţia unor urgenţe militare. Alianţele sunt deci coaliţii cu caracter durabil în timp, care au drept principal scop creşterea puterii militare. Statele pot ajunge la acest rezultat pe două căi: prin achiziţii de noi de sisteme de armament sau prin constituirea de alianţe. Deşi alianţele răspund mai bine principiului economiei de forţe, deoarece costul efortului militar este împărţit între membrii lor, istoria demonstrează că majoritatea statelor au urmat ambele căi.

Făcând faţă unor pericole comune, statele au motive îndreptăţite pentru a se alia. „Beneficiul principal al alianţelor este în primul rând şi mod evident o securitate sporită. Avantajele securităţii, în cazul unei apărări comune în cadrul unei alianţe, include o mai redusă posibilitate de a fi atacat (efectul de descurajare), o mai mare capacitate de ripostă în cazul unei agresiuni (apărare) şi prevenirea posibilităţii unora dintre aliaţi de a încheia alianţe cu adversarul (efectul de excludere)".[56]

Avantajele de a face parte dintr-o alianţă se diminuează odată ce pericolul extern care determină constituirea alianţei dispare. Politicile şi strategiile de securitate şi militare adoptate sau formulate la nivelul alianţelor se bazează pe un simţ al conştiinţei riscurilor şi împărtăşirii unui destin comun de către toţi membrii alianţei.

Deşi adepţii *căii realiste* percep alianţele ca pe un instrument pe care statele pot să-l utilizeze spre propriul beneficiu, ei atenţionează totuşi că: formarea alianţelor tinde să diminueze capacitatea şi flexibilitatea în exprimarea opţiunilor; reduce capacitatea statelor de a se adapta schimbărilor survenite în mediul internaţional; slăbeşte capacitatea acestora de a influenţa deciziile unui partener prin reducerea numărului de parteneri potenţiali; elimină avantajele ce derivă din creşterea în mod deliberat a ambiguităţii în legătură cu intenţiile unui anumit stat; provoacă teamă adversarilor sau competitorilor; implică statele în dispute cu inamicii aliaţilor; menţine rivalităţile existente; stimulează resentimentele unor state prietene care se află în afara alianţei şi nu se bucură de avantajele acesteia; încurajează inamicii şi competitorii de a forma, la rândul lor, contra-alianţe, ducând la reducerea securităţii pentru ambele coaliţii.

Adepţii curentului *realist* ajung totuşi la concluzia că alianţele sunt benefice dacă reprezentanţii conducerii politice rămân flexibili şi dacă normele dreptului internaţional sprijină o interpretare elastică a angajamentelor asumate în cadrul alianţei, precum şi drepturile statelor neutre. Acurateţea acestor afirmaţii este evaluată cel mai bine prin exploatarea posibilei contribuţii a alianţelor la formarea şi menţinerea *echilibrului de putere*.

La baza *conceptului echilibrului de putere* se află ideea că pacea va rezulta ca urmare a distribuţiei puterii militare astfel încât nici una dintre părţile adverse să nu fie suficient de puternică pentru a-şi domina inamicul sau statul cu care se află în competiţie. Dacă un stat ori coaliţie acumulează suficientă putere pentru a ameninţa alte state, vor exista destule motive pentru cei supuşi ameninţării spre a-i determina să nu ţină seama de aparenţa şi momentana diferenţă de putere şi să se unească într-o alianţă defensivă. Noul pol de putere astfel creat, în conformitate cu teoria echilibrului de putere, va descuraja potenţialul atacator de a-şi urmări obiectivele expansioniste. Astfel prin libera competiţie, se va instala un echilibru care va asigura menţinerea *status quo*-ului. Teoria echilibrului de putere este fondată pe premisa că slăbiciunea

[55] Vezi Keneth N. Waltz, *The Emerging Structure of International Politics*, în „International Security", nr. 18, 1993, pp. 44-79.

[56] Glenn H. Snyder, *Alliance Threat: A Neorealist First Cut,* în *The Evolution of Theory,* International Relations, University of South Carolina Press, Columbia, 1991, p. 83. Vezi şi Ş. F. Cioculescu, *Introducere în teoria relaţiilor internaţionale*, Bucureşti, Editura Militară, 2007, p 189 şi urm.

unui stat favorizează agresiunea împotriva sa şi că o putere care să o contracareze trebuie folosită pentru a descuraja potenţialii agresori. Aceste supoziţii sunt totuşi criticabile, deoarece ele justifică cursa înarmărilor, care poate conduce spre un război global.

Teoria echilibrului de putere se ocupă în special cu analiza rivalităţilor şi ciocnirilor dintre marile puteri, ca de exemplu în cele două războaie mondiale. Declanşarea acestora este privită ca exemplul cel mai concludent al eşecului sistemului internaţional bazat pe echilibrul de putere, în timp ce rezultatele lor, drept reechilibrarea balanţei puterii.[57] Un exemplu edificator este Războiul Rece, pe durata căruia, după W. Kegley şi E. Wittkopf, se disting mai multe perioade: o primă perioadă este cea a *unipolarităţii*, între 1945 şi 1949, pe parcursul căreia SUA, singura posesoare a armei nucleare, a devenit superputerea dominantă; a doua perioadă, din 1949 până la începutul deceniului al şaptelea, s-a caracterizat prin *bipolaritate*, ca urmare a reechilibrării puterii, iniţial între Uniunea Sovietică şi SUA, apoi între cele două alianţe militare antagoniste, NATO şi Tratatul de la Varşovia; ultima perioadă a Războiului Rece, de la începutul anilor şaptezeci până la sfârşitul deceniului al nouălea, este caracterizată de *bipolicentrism*, adică în continuitatea superiorităţii marcante a celor două superputeri, în paralel cu erodarea coeziunii interne a celor două alianţe şi câştigarea capacităţii de manevră pentru unii din aliaţi. De exemplu România, în deceniul al şaptelea, a clădit foarte bune relaţii cu Europa de Vest şi cu Statele Unite (pe care din păcate nu le-a fructificat oportun), în timp ce Franţa a dezvoltat relaţiile cu Uniunea Sovietică, iar Germania Federală cu Polonia.[58] Unii analişti consideră că viitorul *echilibrului de putere* este cel al *multipolarităţii*, depăşindu-se situaţia actuală, în care SUA sunt singura putere globală. Se apreciază că sistemul internaţional multipolar va fi constituit în viitor din puteri relativ egale, care ar fi Statele Unite, China, Japonia, F. Rusă şi Uniunea Europeană.

Mulţi adepţi ai *teoriei realiste* văd *controlul armamentelor* ca o cale de a influenţa distribuţia internaţională a puterii militare într-un mod care să promoveze pacea şi securitatea naţională a tuturor statelor. De fapt, politicienii care au negociat tratatele privind controlul armamentelor au fost de cele mai multe ori adepţi ai *teoriei realiste,* care au perceput aceste demersuri ca pe nişte măsuri prudente, capabile să promoveze securitatea propriilor ţări. De multe ori însă se face confuzie între *controlul armamentului* şi *dezarmare*.

Controlul armamentului se referă la înţelegerile şi tratatele desemnate să stabilească nivelul acceptabil şi admisibil al armamentului, fie prin limitarea proliferării, fie prin stabilirea de restricţii referitoare la utilizarea lui. În schimb, *dezarmarea* caută să reducă sau să elimine armamentul în general ori doar anumite categorii specifice. La modul general, controlul armamentului constă în orice formă de constrângere privind utilizarea armamentului, în orice formă de cooperare între adversari sau competitori în acest sens. Controlul armamentului poate fi implicit sau explicit, formal sau informal, unilateral, bilateral ori multilateral. Este un fel de management comun al procesului de achiziţionare a armamentului de către statele participante, cu speranţa reducerii riscului declanşării unui război. Controlul armamentului admite existenţa războiului şi posibilitatea unui conflict armat. *Dezarmarea* este un concept complet diferit. Ea vizează reducerea drastică a tuturor sistemelor de armament, mergând până la eliminarea lor, în scopul eradicării războiului. Dezarmarea este bazată pe raţionamentul că dacă nu există armament, nu va mai exista război. În timp ce controlul armamentului încearcă să menţină un anumit *status quo*, procesul de dezarmare urmăreşte să-l modifice. Din acest punct de vedere,

[57] Vezi Inis L. Claude jr., *The Balance of Power Revisited*, în „Review of International Studies", no. 15, January 1989, pp. 77-85.
[58] Cf. Charles W. Kegley jr. şi Eugene R. Wittkopf, *op.cit.*, pp. 543-455.

controlul armamentului este un concept şi un proces conservator, în timp ce dezarmarea este unul radical.[59]

Controlul armamentului nu rezolvă problema de bază a rivalităţii dintre state, deoarece atâta timp cât statele deţin arsenale militare pe care pot să le utilizeze, toate înţelegerile şi tratatele privind controlul armamentului sunt doar ceva mai mult decât aranjamente de cooperare între adversari. Ele definesc şi delimitează competiţia, putând reduce distructivitatea războiului, dar nu acţionează asupra sursei conflictului. Managementul conflictelor politice, evitând ajungerea la un conflict şi la violenţă armată, poate fi cheia soluţiei controlului armamentului.

Modelul două lumi antagoniste. De mult timp oamenii percep lumea ca fiind constituită din două grupuri diferite: „noi şi ei". Aşa au gândit grecii şi romanii în antichitate, incluzându-se pe ei în lumea civilizată, ceilalţi fiind barbarii. În zilele noastre, specialiştii împart Lumea în Orient şi Occident, în Nordul dezvoltat şi Sudul înapoiat, în centru şi periferie, etc. După încheierea Războiului Rece, politologii americani au divizat lumea în zone de pace şi zone de turbulenţă, zona de pace incluzând Occidentul şi Japonia, cu 15% din populaţia lumii, iar în zona de turbulenţă restul de 85%.[60]

În funcţie de cum sunt definite părţile, o imagine a lumii împărţite în două trebuie într-o oarecare măsură să corespundă realităţii.

Cea mai obişnuită şi actuală diviziune, care apare sub nume diferite, este cea între ţările bogate (moderne, dezvoltate, Nordul) şi ţările sărace (tradiţionale, nedezvoltate sau în curs de dezvoltare, adică Sudul).

Diviziunea culturală între Vest şi Est a fost corelată din punct de vedere istoric cu diviziunea economică, iar accentul se pune mai puţin pe diferenţele de bunăstare economică şi mai mult pe *filosofia* pe care o susţine, pe valorile şi modul de viaţă. Fiecare dintre aceste imagini reflectă unele elemente ale realităţii, care în ziua de astăzi admit, de asemenea, limitări.

Ţările moderne bogate au caracteristici care le diferenţiază de ţările tradiţionale sărace, care au şi ele caracteristici comune. Diferenţele de bogăţie pot să ducă la conflicte între societăţi, însă realitatea sugerează că aceasta se întâmplă în primul rând atunci când societăţile bogate şi mai puternice încearcă să cucerească şi să colonizeze societăţi sărace şi mai tradiţionale. Occidentul a făcut acest lucru timp de 400 de ani, iar apoi unele colonii s-au revoltat şi au declanşat războaie de eliberare împotriva puterilor coloniale, care între timp îşi pierduseră voinţa de a fi imperii. În lumea de azi decolonizarea este un fapt împlinit, iar războaiele coloniale de eliberare au fost înlocuite de conflicte între popoarele eliberate, majoritatea având caracter interetnic, intertribal sau religios.

La nivel mult mai general, conflictele de amploare între „bogaţi" şi „săraci" sunt improbabile, deoarece cu mici excepţii, ţările sărace duc lipsă de unitate politică, putere economică şi capacitate militară pentru a putea provoca ţările bogate. Dezvoltarea economică din Asia şi din America Latină a estompat simpla dihotomie între cei care au şi cei care nu au. Statele bogate pot să lupte în războaie comerciale cu orice alt stat, cele sărace pot să lupte în războaie violente unele cu altele, însă un război internaţional de amploare între Sudul sărac şi Nordul bogat este aproape la fel de îndepărtat de realitate ca şi o lume armonioasă şi fericită.

---

[59] Cf. Joseph Kruzel, *American Security Policy in a New World Order*, în „American Defense Annual", 8th edition, New York, Lexington Books, 1991, pp. 1-23.

[60] Cf. Singer, Max şi Wildawski, Aaron, *The Real World Order: Zones of Peace, Zones of Turmoil,* Chatham House, Chatham, New York, 1993, p. 52.

Separarea lumii în entităţi distincte şi antagonice nu oferă prea multe posibilităţi de înţelegere a viitorului ei. La unele niveluri, Occidentul este o entitate. Cu toate acestea, ce anume au în comun societăţile non-occidentale, în afara faptului că se situează în afara Occidentului?

Civilizaţiile japoneză, chineză, hindusă, islamică şi africană au puţine valori în comun în termeni de religie, de structură socială, de instituţii şi valori dominante. Uniunea societăţilor non-occidentale şi dihotomia est-vest reprezintă defectele orientalismului pe care Eduard Sad le-a criticat în modul său propriu pentru promovarea diferenţei între familiar (Europa, Occidentul – „noi") şi străin (Orientul, Estul – „ei") şi pentru admiterea inerentei superiorităţi a primului asupra celui din urmă. În timpul Războiului Rece, lumea a fost polarizată într-o măsură considerabilă de-a lungul unui spectru cultural. Polarizarea culturală a Estului şi Vestului este în parte, o altă consecinţă a practicii – universale, însă neinspirate – de a numi *civilizaţia europeană* drept *civilizaţie occidentală*. Terra rămâne deosebit de diversificată pentru a putea fi în mod simplist analizată, pe divizări rigide din punct de vedere economic între Nord şi Sud, sau din punct de vedere cultural între Est şi Vest.[61]

Modelul civilizaţional. Samuel P. Huntington este un reputat profesor de ştiinţe politice la Universitatea Harvard şi autor al unor cărţi importante precum: *Ordinea politică şi societăţile în mişcare*, *Politica americană: promisiunea unei dezarmări* şi *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*. Ultima, apărută în 1997, reprezintă dezvoltarea unui articol de succes, publicat în anul 1993 în revista „Foreign Affairs", având drept titlu interogaţia *Ciocnirea civilizaţiilor?*. S. P. Huntington abordează şi susţine în cartea sa modelul civilizaţional al ordinii mondiale.

A vedea lumea în funcţie de câteva modele civilizaţionale are avantajul de a evita contradicţiile existente între celelalte paradigme, arată S. P. Huntington.[62]

După opinia lui S. P. Huntington, a vedea lumea în funcţie de şapte sau opt civilizaţii înseamnă a evita multe din aceste dificultăţi. Nu trebuie sacrificată realitatea în numele zgârceniei, aşa cum se întâmplă în cazul paradigmelor uni- sau bi-polare; nu trebuie nici sacrificată zgârcenia în numele realităţii, aşa cum o fac paradigmele statistice sau ale haosului. Modul său de a analiza prevede un cadru uşor accesibil şi inteligibil pentru a înţelege lumea, a distinge ceea ce este important de ceea ce nu este important în conflictele multiplicate, a prezice dezvoltările viitoare şi a prevedea puncte de reper pentru oamenii politici. O abordare civilizaţională, după S. P. Huntington, stabileşte în principiu următoarele: forţele de integrare în lume sunt reale şi sunt exact cele care generează contraforţele revendicărilor culturale şi cunoştinţelor civilizaţionale; lumea este bipolară într-un sens, însă principala distincţie este aceea între Occident, civilizaţia dominantă până în prezent şi toţi ceilalţi, care au totuşi în comun mai mult decât nimic; pe scurt, lumea este divizată între cea occidentală şi mai multe lumi non-occidentale; statele-naţiuni sunt şi vor rămâne cei mai importanţi actori în afacerile internaţionale, însă interesele lor, asocierile şi conflictele între ele sunt din ce în ce mai mult limitate de factori culturali şi civilizaţionali; lumea este într-adevăr anarhică, presărată de conflicte tribale şi de naţionalitate, însă conflictele care pun cele mai mari pericole pentru stabilitate sunt cele între state sau grupuri provenind din diferite civilizaţii.

O astfel de paradigmă civilizaţională prezintă o hartă relativă, dar nu foarte simplă pentru a înţelege ce se întâmplă într-o lume precum cea a sfârşitului secolului XX şi începutul secolului XXI. Oricum nici o paradigmă nu este bună la infinit. Modelul politicii mondiale dat de Războiul

[61] Cf. Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, Bucureşti, 1998, p. 45.
[62] *Ibidem,* p. 49.

Rece a fost foarte folositor şi relevant timp de 50 de ani, dar a devenit desuet la sfârşitul anilo'80 şi la un moment dat, paradigma civilizaţională va avea probabil un destin similar. Pentru perioada contemporană, această paradigmă se dovedeşte a fi un ghid util, arată S. P. Huntington, pentru a distinge ceea ce este mai important de ceea ce este mai puţin important. De exemplu, mai puţin de jumătate din cele 48 de conflicte etnice în desfăşurare în lume la începutul anului 1993, au fost între grupuri aparţinând de civilizaţii diferite. Perspectiva civilizaţională i-ar fi îndrumat pe secretarul general al ONU şi pe secretarul de Stat al SUA să-şi concentreze eforturile de pacificare asupra acelor conflicte care au un mai mare potenţial decât altele de a escalada în războaie extinse. Paradigmele generează de asemenea predicţii, iar un test crucial al validităţii şi al capacităţii paradigmelor de a fi utile constă în a evalua care dintre predicţiile care derivă din ele se deschid pentru a fi mai precise decât cele care provin din paradigme alternative. De exemplu, o paradigmă statică l-a condus pe John Mearsheimer să prezică faptul că „situaţia între Ucraina şi Rusia este de natură de a face posibilă izbucnirea competiţiei de securitate între ele. Marile puteri care au o frontieră comună lungă şi neprotejată, precum cea dintre F. Rusă şi Ucraina, se lasă deseori în voia unei competiţii condusă de temeri de securitate. F. Rusă şi Ucraina puteau să depăşească această dinamică şi să înveţe să trăiască împreună în armonie, însă ar fi fost neobişnuit dacă ar fi făcut-o".[63]

Pe de altă parte, o perspectivă civilizaţională accentuează apropiatele legături culturale, personale şi istorice dintre F. Rusă şi Ucraina, amestecul ruşilor şi ucrainenilor din ambele ţări şi se concentrează în schimb pe linia de falie civilizaţională care divide ortodocşii din estul Ucrainei de greco-catolicii (sau catolicii de rit oriental) din vestul ţării, un fapt istoric de primă importanţă şi de mare vechime, pe care Mearsheimer, acceptând conceptul „realist" al statelor privite ca entităţi unificate şi autoidentificate, îl ignoră total, după părerea lui S. P. Huntington. Dacă o perspectivă etatistă pune în evidenţă posibilitatea unui război ruso-ucrainean, o perspectivă civilizaţională minimalizează această posibilitate şi evidenţiază în schimb o alta, cea a Ucrainei scindată în două părţi, o separaţie care – factorii culturali ar fi condus la o atare presupunere – putea fi mai violentă decât cea din Cehoslovacia, însă mult mai puţin sângeroasă decât cea din Iugoslavia, apreciază S. P. Huntington.

Aceste predicţii diferite dau naştere la diverse priorităţi politice. Predicţia etatistă a lui Mearsheimer asupra posibilului război şi a cuceririi Ucrainei de către ruşi l-a dus la susţinerea ideii ca Ucraina să aibă arme nucleare. O perspectivă civilizaţională ar fi încurajat cooperarea dintre F. Rusă şi Ucraina, ar fi îndemnat Ucraina să renunţe la armele sale nucleare, ar fi promovat o substanţială asistenţă economică şi alte măsuri menite să ajute menţinerea unităţii şi independenţei ucrainene şi ar fi garantat evenimentele neprevăzute planificate pentru posibila scindare a Ucrainei, apreciază Huntington. Pentru a-şi susţine teoria, el arată că multe evenimente importante înregistrate după sfârşitul Războiului Rece erau compatibile cu paradigma civilizaţională şi puteau fi prezise pornind de la aceasta. Printre ele se numără: scindarea Uniunii Sovietice şi a Iugoslaviei; războaiele care au loc în fostele lor teritorii; accentuarea fundamentalismului religios pretutindeni în lume; conflictele din interiorul F. Ruse, Turciei şi Mexicului, care sunt în general de natură identitară; intensificarea conflictelor comerciale între Statele Unite şi Japonia; rezistenţa statelor islamice la presiunea exercitată de Occident asupra Irakului şi Libiei; eforturile statelor islamice şi confucianiste întreprinse pentru a-şi procura arme nucleare şi căile pentru a le utiliza; rolul continuu al Chinei de mare putere „outsider"; consolidarea noilor regimuri democratice numai în anumite ţări şi nu în altele; competiţia armelor din Asia de Est, în curs de desfăşurare.

[63] John J. Mearsheimer, *The Case for a Nuclear Deterrent*, în „Foreign Affairs", 72 (vara 1993), p. 54.

Ca toate paradigmele referitoare la ordinea mondială şi paradigma civilizaţională este un model simplificat. În timp ce modelul realist şi cel liberal consacră anumite instrumente pentru obţinerea şi menţinerea stabilităţii regionale şi globale, paradigma civilizaţională dezvoltată de Samuel P. Huntington nu o face. El este un fatalist. Liniile de falie care fac legătura şi totodată separă civilizaţiile sunt conform lui imuabile şi generatoare de conflict intercivilizaţional. În opinia sa, următorul tip de *război* este cel *al liniilor de falie*. Aparent evenimentele recente pot duce la concluzia că acest model ar fi corect. Dar măsurile luate de SUA cu sprijinul larg al NATO şi în general al întregii comunităţi internaţionale pentru combaterea terorismului, nu au nimic de a face cu un război de falie, intercivilizaţional.

Războiul împotriva terorismului nu este un război împotriva Islamului deoarece nu toţi musulmani sunt asociaţi sau sprijinitori ai terorismului. Extremismul religios se întâlneşte şi în lumea creştină, exemplul cel mai concludent fiind situaţia din Irlanda de Nord, unde comunitatea protestantă (loialistă) şi cea catolică se înfruntă de zeci de ani, ambele având drept „vârf de lance" în confruntarea reciprocă, organizaţii extremiste, Armata Republicană Irlandeză – IRA – fiind cea mai cunoscută. Aripă ultraradicală, IRA este de fapt o organizaţie teroristă dintre cele mai active şi mai de temut din Europa, cu extinse ramificaţii în SUA.

Paradigma promovată de S. P. Huntington poate fi criticată şi ca urmare a simplificării exagerate la care recurge aceasta pentru delimitarea tipurilor de civilizaţii la care se referă. După S. P. Huntington, doar religia defineşte tipurile contemporane de civilizaţii. Marile religii ale lumii de azi definesc tipuri distincte de civilizaţii: catolică şi protestantă (împreună); ortodoxă; islamică; hindusă; japoneză; confucianistă (sinică). Civilizaţiile africană şi latino-americană sunt neconvingător definite, lipsind din argumentaţia autorului apelul la diferenţa specifică.

S. P. Huntington emite multe „axiome" pe care nu le poate susţine sau demonstra. Este bine cunoscută situaţia referitoare la România, mai ales datorită gafei de a trasa linia de falie - graniţa dintre civilizaţia occidentală (catolică şi protestantă) şi cea ortodoxă – exact la limita estică şi sudică a Transilvaniei. De aici ar rezulta că România cuprinde regiuni care depind de două civilizaţii diferite. Aceasta, fără a ţine seama de faptul că în Transilvania ponderea adepţilor bisericii protestante şi celei catolice, inclusiv greco-catolicii, nu depăşeşte 25% din totalul populaţiei. Dacă şi alte elemente de analiză sunt fundamentate în acelaşi fel, cu argumente tot atât de „ştiinţific" susţinute, ne putem întreba dacă nu cumva întreaga construcţie intelectuală dezvoltată de Huntington este doar un simplu exerciţiu scolastic.

Dintre toate modelele trecute succint în revistă, doar două promovează şi instrumente prin intermediul cărora comunitatea internaţională poate interveni în sensul asigurării stabilităţii şi securităţii regionale şi globale. Acestea sunt modelul *realist* şi cel *liberal*. Practica relaţiilor internaţionale a dovedit că de fapt se poate vorbi de utilizarea concomitentă a tuturor instrumentelor specifice celor două modele menţionate. În anumite perioade primează soluţia realistă, în altele soluţia liberală.

De exemplu în anii '70, ca urmare a unui dezgheţ relativ în relaţiile Est-Vest, rolul organizaţiilor internaţionale şi al dreptului internaţional a sporit considerabil. În anii '80 însă, cursa înarmărilor nucleare a ajuns la apogeu, echilibrul puterii între cele două superputeri fiind menţinut printr-o continuă escaladare succesivă.

Imediat după sfârşitul Războiului Rece, timp de câţiva ani, instrumentele promovate de adepţii căii liberale păreau că vor rezolva definitiv problemele securităţii la nivel planetar. Democratizarea vieţii publice intrastatale, care a devenit un fenomen cu caracter de masă în covârşitoarea majoritate a statelor lumii, părea că va imprima un nou curs de acţiune relaţiilor interstatale. Organizaţiile internaţionale păreau că vor fi în măsură să gestioneze cu eficienţă securitatea regională şi globală. Conflictele armate, care au izbucnit curând în Balcani,

Transnistria, Caucaz, Orientul Mijlociu şi Africa au demonstrat că aşteptările optimiste ale omenirii au fost nerealiste.

Mecanismul luării deciziilor, specific organizaţiilor internaţionale de securitate, este greoi şi nu este urmat de posibilitatea aplicării rapide a soluţiilor stabilite, iar mecanismul de răspuns la crize rămâne birocratic şi foarte costisitor. De aceea, punerea în aplicare a hotărârilor ONU este de cele mai multe ori încredinţată unor organizaţii regionale cum este NATO.

Modelul „lumii unite", cel al „lumilor antagoniste", precum şi cel „civilizaţional" sunt fie excesiv de optimiste (lumea unită), fie excesiv de fataliste (celelalte două). Nici unul din ele nu promovează însă instrumente prin intermediul cărora să se facă necesarele corective în administrarea securităţii internaţionale. Ele radiografiază o anumită situaţie specifică şi se limitează la a descrie un viitor fie excesiv de optimist, fie excesiv de pesimist.

Cu siguranţă că nici unul dintre aceste modele nu poate să identifice singur soluţia optimă, dar o proporţie adecvată a instrumentelor preconizate, adaptate situaţiei concrete, o îmbinare a diverselor metode poate fi luată în considerare, spre a asigura optimizarea eforturilor comunităţii internaţionale în încercarea de a consolida pacea şi securitatea globală.

În prezent, ambiţiile pe care le au unii actori statali sunt mai mari decât capacitatea lor de a-şi susţine dorinţele prin capabilităţi politico-diplomatice, economice, financiare sau militare. Resursele pe care unele state le alocă menţinerii statutului de lider regional sunt insuficiente pentru a operaţionaliza acea capacitate de exercitare reală a puterii fără de care opţiunile politice nu rămân decât simple vorbe goale. Chiar unele organizaţii internaţionale, precum Organizaţia Naţiunilor Unite sau Uniunea Europeană, se află acum în faţa pericolului de a-şi pierde credibilitatea şi de a-şi deteriora semnificativ imaginea dacă nu vor fi capabile să gestioneze diverse conflicte şi crize. De exmplu, în cazul Libanului, ONU a reclamat în august 2006 o îmbunătăţire reală a situaţiei interne. Rezoluţia 1701 presupunea în plus faţă de separarea forţelor combatante, impunerea suveranităţii guvernului libanez, fără însă a arăta cum se poate realiza aceasta, în condiţiile în care puterea politică şi militară a organizaţiei Hezbollah este superioară celei a guvernului Libanului. Acesta din urmă nu va putea dezarma Hezbollahul, chiar dacă ar dori să o facă, atâta timp cât Siria şi Iranul nu o vor permite. În plus, orice eşec al aplicării rezoluţiilor Consiliului de Securitate al ONU va trebui privit ca un eşec al politicii europene faţă de crizele din Orientul Mijlociu. Orice iniţiativă de soluţionare a multiplelor şi complexelor probleme cu care se confruntă această regiune nu poate fi decât una globală, cu participarea tuturor elementelor de putere actuale, inclusiv a SUA. Europa singură nu poate dispune astăzi de puterea şi voinţa politică care să-i permită să se manifeste unitar şi suficient de coerent şi nici de capabilităţile militare pentru a gestiona o criză majoră, fără ajutorul SUA sau al NATO şi chiar al F. Ruse.

O interesantă prognoză asupra lumii viitoare oferă Proiectul Consiliului Naţional al Informaţiilor *Tendinţe 2020, coordonat de R. L. Hutchings*. Acest document insistă pe schimbarea logaritmică care se produce gradat, fără a se întâmpla ceva vizibil. Ca exemple se citează: prăbuşirea imperiului sovietic, presiunile crescânde asupra Chinei care pot produce şi ele o schimbare dramatică, imposibil de înţeles printr-o analiză lineară.[64]

Direcţiile evoluţiei vor fi determinate de:

Demografie: Europa, F. Rusă şi Japonia ar avea populaţii îmbătrânite, sisteme de pensii fără fonduri, sisteme de bunăstare social tensionate şi forţă de muncă tot mai redusă. Toate

[64] www.ooci.gov/nic/ss.ch

acestea vor însemna o creştere lentă sau inexistentă a economiei acestor zone, iar în ceea ce priveşte Europa, aici se va înregistra un aflux de populaţie musulmană care va umple golurile din rândul forţei de muncă.

- China, statul cel mai populat de pe glob, se confruntă cu două provocări demografice: o creştere uriaşă a populaţiei lucrătoare vârstnice în următorii 15 ani, ceea ce va presupune crearea masivă de locuri de muncă; după care va urma un declin accentuat al forţei de muncă şi o creştere rapidă a populaţiei pensionare.

Inovaţiile în domeniul tehnicii sunt imprevizibile prin definiţie; totuşi, cele din informaţii şi biotehnologie, inovaţiile ştiinţifice vor cunoaşte în continuare un ritm accelerat. Revoluţia informaţiilor pe baza computerului şi a telecomunicaţiilor se va amplifica în continuare, dacă nu exponenţial, măcar conform Legii lui Moore (puterea de procesare cu ajutorul PC pentru nişte costuri date se dublează la fiecare 18 luni).

Aceste tehnologii îi încurajează pe actorii neguvernamentali, alterează distribuţia puterii politice şi tensionează guvernele şi societăţile lipsite de capacitate de adaptare.

În **biotehnologie** se vor înregistra de asemenea progrese extraordinare, pe baza inovaţiilor DNA recombinatoare, cu profunde implicaţii juridice şi etice. Sunt posibile şi creşteri spectaculoase ale producţiei alimentare, după cum se pot consemna şi succese nebănuite în prevenirea şi eradicarea bolilor. Tot aşa de posibil este ca un virus modificat genetic şi cu putere de distrugere în masă să ajungă în mâinile unor grupuri mici sau indivizi.

Globalizarea, pe care o noi o definim în sensul economic al mobilităţii forţei de muncă, a capitalului şi tehnologiei, va continua. În timp ce în ansamblu, naţiunile se vor îmbogăţi, procesul acesta va înregistra câştigători şi perdanţi relativi în cadrul statelor. Conform modelului Samuelson-Stopler, atunci când două ţări se deschid economic una către cealaltă, factorul deficitar al fiecăreia va fi perdantul; pe când conform modelului Ricardo-Viner, natura fracturii este sectorială.

Forţele antiglobalizare au generat **căutarea identităţii** – conform teoriei *Imagined Communities*. După Războiul Rece, care s-a dovedit a nu fi fost „sfârşitul istoriei", am ajuns să fim martorii escaladării conflictelor motivate etnic, religioase şi teoriilor despre o inevitabilă „ciocnire a civilizaţiilor".

Ascensiunea **Islamului politic** este una dintre aceste forţe, considerate factori ai perioadei 2020, datorită expansiunii tineretului din unele ţări arabe, şomajului şi efectelor ortodoxismului educaţiei religioase.

Guvernabilitatea va spori capacitatea de adaptare a guvernelor pentru a beneficia de pe urma schimbării economice şi tehnologice rapide şi pentru a face faţă potenţialului impact destabilizator al schimbării respective. Elitele tradiţionale din Orientul Mijlociu, America Latină, Africa, etc. nu s-au dovedit pregătite pentru noile presiuni politice.

Sistemele politice care au putut răspunde provocărilor anilor '90 nu vor face faţă lumii din 2020 dacă nu se vor adapta mult mai radical decât par să o facă.

Puterea americană se înţelege în sensul *utilizării* ei (în mod justa sau injust). Interesează mai ales faptul de a *deţine* o astfel de putere fără egal. Ne-am afla într-o perioadă neobişnuită, poate unică în sfera politicii internaţionale, în care dominaţia unei ţări este atotcuprinzătoare. Experţii consideră că reacţiile tip echilibru de putere tradiţional – aşa cum ne-ar îndemna să credem şcoala realistă – nu sunt posibile pentru că alte state sau chiar combinaţie de state, nu au puterea de a-şi asuma astfel de strategii şi pentru că atitudinea Americii nu este suficient de coercitivă faţă de majoritatea lor. În orice caz este clar că unele state (denumite de americani *rogue states* - statele bandite sau paria) şi organizaţii teroriste vor încerca să-şi ascundă relativa

slăbiciune prin finanţarea **războaielor asimetrice**”, via insurgenţe, *jihaduri* şi procurarea de arme de distrugere în mase.

Tendinţe regionale

- În *Europa*, demografia şi migraţia vor avea un caracter crucial mai pronunţat decât dezbaterile la ordinea zilei despre constituţia europeană, securitatea europeană şi politica de apărare sau integrarea a zece noi membri în UE.
- *F. Rusă* se confruntă cu multe probleme care îi pun la încercare capacitatea de guvernare. Observatorii emit prognoze de la pesimiste până la apocaliptice; un studiu recent de la Goldman Sachs asupra „BRIC” – Brazilia, Rusia, India şi China – este foarte concludent.
- *Asia de Est* va fi dominată de problema chineză. Va fi ea o putere regională benignă, cu ambiţii globale limitate sau ne aflăm într-o nouă eră a competiţiei SUA-China?
- În *America Latină*, presiunile antiglobalizare pot copleşi guverne slabe şi pot resuscita mişcările radicale de clasă.
- Demografia şi boala, alături de o guvernare slabă, vor decide în continuare viitorul *Africii*. În această zonă, biotehnologia ar putea fi o carte sigură, cu potenţial de echilibrare de pe urma lipsei de hrană şi a bolilor.
- În *Orientul Mijlociu* există unele ţări în care nu va mai fi valabil contractul social, ceea ce va duce la radicalism.

Scenarii globale

Pax Americana sau „SUA ca *Ordnungsmacht*”. În acest scenariu, SUA s-au folosit de întâietatea dobândită după Războiul Rece, pentru a prefigura cu dificultate o nouă ordine globală. Puterea SUA este vectorul cheie, totuşi nu este vorba despre un sistem dominat de americani. Mai degrabă, sistemul reflectă o serie de angajamente necesare pentru a atrage către acest sistem unele ţări şi pentru a le menţine în cadrul său. În limbajul economiei politice, SUA asigură „bunurile publice” ale unei Pax Americana, pe care unii o consideră destul de profitabilă pentru ca să se opună liderilor americani. Deşi unipolar ca formă, sistemul este de fapt o întreprindere multilaterală în care puterea americană este relativ constrânsă.

Comerţul global şi cel financiar conform Pax Americana este mai eterogen, permiţând multe concesii pentru acomodarea şi integrarea Chinei, Indiei, Indoneziei, Braziliei şi altor puteri economice în curs de afirmare. Ele sunt în sistem, dar economia internaţională este mai puţin eficientă şi profitabilă pentru SUA. Pe scurt, geopolitica mizează pe economie în aceste scenariu. Sistemul internaţional este unul liber, cu puteri regionale şi organizaţii care joacă roluri importante, în timp ce SUA are rolul unui factor de echilibru din afară. Alte state sunt libere să-şi urmărească propriile interese şi să-şi vadă singure de propria securitate; aceasta în timp ce SUA îşi sacrifică în mod voluntar unele dintre interese de dragul „sistemului” şi conducerii sale.

Lumea tip Davos. Este lumea imaginată de elitele participante la Forumul Economic Mondial de la Davos. Globalizarea economică nelimitată condusă de corporaţii multinaţionale şi guverne cu orientare economică, se află la baza acestui scenariu. Puterile economice în curs de afirmare, conduse de China şi India, consideră că pot evolua şi prospera în cadrul regulilor existente ale sistemului comercial global. Spre deosebire de scenariul anterior, aceşti protagonişti joacă după regulile în funcţiune. Ei nu câştigă o putere comensurabilă în cadrul acestui sistem, nu urmăresc să stabilească regulile sistemului economic global; ei doresc însă să-şi ofere disponibilitatea atunci când turnura economică o cere. Economiile industriale avansate şi economiile în curs de afirmare sunt în gală măsură la înălţime în acest sistem, deşi acestea din

urmă se dezvoltă aproape în ritm triplu faţă de ţările OECD. S-ar estima că economia chineză o va depăşi cea a SUA până în 2020.

Se aud deja vocile perdanţilor relativi din cadrul acestei economii; câştigurile sunt distribuite cu generozitate, dar costurile se concentrează sectorial, de multe ori regional. Mediul global suferă, deşi economiile industriale avansate pot să limiteze consecinţele negative ale gazelor cu efect de seră şi încălzirea globală, în timp ce ţările sărace devin tot mai sărace. SUA prosperă conform acestui scenariu deşi rolul lor conducător este mult mai atenuat în contextul creşterii economice a puterilor rivale şi al diminuării utilităţii practice a vastului lor arsenal militar. Alte ţări sunt mai puţin înclinate să le urmeze recunoscându-le rolul conducător, dar au şi mai puţine motive să le critice sau să le obstrucţioneze. Lumea tip Davos este un sistem dinamic, deşi potenţial volatil, din cauză că multe forţe noi au apărut brusc. Până în 2020, ţările care s-au dezvoltat foarte rapid trebuie fie să realizeze o „stabilitate dinamică", fie să intre în colaps intern.

Noua dezordine mondială. Cel mai complicat scenariu. Spre deosebire de primele două, care au la bază politica şi economia, acesta este rezultatul confluenţei unor evenimente necorelate, dar plauzibile, care conspiră pentru a perturba ordinea globală: în Europa şi Japonia, două veri foarte călduroase succesive, cum a fost vara anului 2003, au contribuit la „înverzirea" scenei politice (percepţiile publice sunt cele care înclină balanţa, şi nu dovezile ştiinţifice).

Totodată progresele înregistrate de biotehnologie conduc la ascuţirea conflictelor globale pe tema organismelor modificate genetic; Europa se retrage într-un protecţionism verde şi are tendinţe de stabilire a ordinii, în timp ce SUA, China şi majoritatea lumii dezvoltate încurajează biotehnologia şi rezistă Europei în cadrul OMC.

Între timp SUA rămân preocupate de terorismul internaţional şi de conflictele încă nesoluţionate din Orientul Mijlociu. Cele două dinamici devin tot mai incandescente una în raport cu cealaltă.

Economia SUA are de suferit fiind afectată, dar şi contribuind la o recesiune economică globală, ceea ce duce la apariţia unui nou protecţionism, statele trebuind să ridice bariere tarifare pentru a-şi proteja propriile locuri de muncă.

Din cauza rivalităţilor dintre SUA şi Europa, cooperarea internaţională se erodează rapid. NATO cunoaşte o oarecare dezordine. Sistemul ONU este paralizat din cauza veto-urilor şi contra-veto-urilor devenite deja rutină. OMC nu mai funcţionează ca mecanism de soluţionare a litigiilor. UE pare „să meargă ca pe sârmă". SUA se descurcă destul de bine în comparaţie cu alţii în acest scenariu al dezordinii, dar evoluţia lor ulterioară este influenţată la maximum de sistemul global profund divizat.

Se pot imagina şi alte scenarii: al competiţiei SUA-China, al creşterii regionalismului sau cel al evenimentelor apocaliptice, care fac noua dezordine mondială.

*
* *

Tendinţa de accentuare a globalizării va continua pentru orizontul de timp previzibil, încercările de regionalizare, ca o contrapondere a globalizării, pot avea succes în domeniul economic şi mai puţin în cel al securităţii, în care competiţia, respectiv lupta pentru putere este mult mai directă. Mediul internaţional şi ordinea mondială în ansamblul său sunt un rezultat al competiţiei şi cooperării, în care orice sfidare manifestată în plan regional poate primi un răspuns de amploare globală, aşa cum reiese şi din evenimentele din Irak, Afganistan sau din criza iraniană.

SECURITATEA INTERNAŢIONALĂ
Dimensiuni, strategii şi politici

Dezbaterile privind securitatea, pacea şi războiul s-au corelat cu discuţiile despre monopolul de către stat asupra violenţei, în legătură cu percepţia folosirii forţei armate la nivelurile societăţii şi în plan global. În cursul Războiului Rece, principalul pericol la adresa securităţii era considerat a fi un potenţial dezastru total, militar, umanitar provocat de o amplă confruntare nucleară. Ulterior, s-a apreciat că problematica securităţii şi-a redus din interes. În prezent, dimensiunea militară a securităţii a fost readusă în atenţia analiştilor, prin iniţierea şi intensificarea luptei împotriva terorismului şi a fost recunoscută caracteristica de multidimensionalitate a riscurilor, pericolelor şi ameninţărilor. Agenda de securitate a actorilor statali şi nonstatali include astăzi concepte precum „securitate economică", „securitatea energetică", „securitatea energetică", „securitatea mediului", „securitatea individului", „securitatea individului şi a comunităţii", etc.

1. Consideraţii teoretice.

În faţa marilor transformări înregistrate în lume, s-a acordat o atenţie sporită securităţii în tripla sa ipostază individuală naţională, internaţională. În condiţiile în care cetăţenii multor ţări dezvoltate consideră că instituţiile specializate ale statului nu pot furniza securitate pe măsura nevoilor lor, statele democratice au considerat că este necesară ruperea de modul tradiţional de asigurare a securităţii, sub forma sporirii puterii militare naţionale şi militarizării politicilor, economiei sau vieţii societăţii. Importanţa devine tot mai mult echilibrat între calitatea vieţii şi capacităţile militare ale statului şi între societatea civilă şi cea politică, pe de o parte şi forţele armate, pe de altă parte. Strategiile de securitate naţională continuă totuşi să acorde un spaţiu mai amplu dimensiunii militare comparativ cu cel rezervat dimensiunilor nonmilitare ale securităţii.

Redefinirea conceptului de securitate se desfăşoară într-un context în care actorii statali şi nonstatali au viziuni diferite asupra provocărilor la adresa securităţii, în conformitate cu tradiţionala distincţie între Nord şi Sud din relaţiile internaţionale: Nordul şi-a centrat atenţia pe terorism şi armele de distrugere în masă, în ce Sudul este preocupat de sărăcie şi subdezvoltare. Elaborarea unei viziuni comune asupra securităţii este posibilă numai prin conştientizarea faptului că multe dintre actualele provocări sunt de fapt rezultatul existenţei unor vulnerabilităţi şi ameninţări comune ce necesită soluţii de aceeaşi natură. De aceea au apărut concepte de genul securitate colectivă, securitate comună sau securitate prin cooperare. Aceste trei concepte au o dimensiune militară predominantă.

În planul teoriei, *pozitivismul* promovează „abordări obiective" care nu pun probleme referitoare la ontologia şi epistemologia securităţii. Specialiştii fac totuşi distincţia între abordarea tradiţionalistă în studiile de securitate, cu o viziune centrată pe stat şi pe dimensiunea militară şi abordarea vastă a securităţii, ce doreşte să lărgească agenda de securitate prin analiza problemelor militare şi nonmilitare. *Realismul* rămâne puternic ancorat în analizarea raporturilor de putere dintre state. *Constructivismul* **se bazează pe credinţa** că lumea este produsul interacţiunii sociale, ce poate fi măsurată şi analizată cu mijloace ştiinţifice specifice. Această formă de constructivism social foloseşte în studiul securităţii ontologia subiectivă şi epistemologia obiectivă, cu alte cuvinte afirmă că lumea este construită social şi poate fi măsurată şi analizată. *Postmodernismul* este caracterizat de o mare diversitate a studiilor de securitate. Metodologia aferentă acestui curent de gândire este construită în jurul credinţei că lumea este produsul

interacţiunii noastre sociale şi nu poate fi măsurată şi analizată cu uşurinţă din cauza naturii contestate a cunoaşterii (ontologie şi epistemologie subiective). Rezultatele studiilor postmoderniste ridică multe întrebări referitoare la rolul pozitivismului în studiul securităţii, din mai multe puncte de vedere: metodologic, istoriografic, epistemologic, ontologic şi normativ. Adepţii postmodernismului împărtăşesc preocupările constructiviştilor referitoare la ambiguitatea ontologiei pozitiviste în studiile de securitate. Analiştii postmodernişti nu pregetă să reconsidere critic atât poststructuralismul (Simon Dalby, Jef Huyysmans), cât şi postmodernismul reprezentat de Michael Dillon şi David Campbell.

Între toate aceste curente de gândire se remarcă Şcoala de la Copenhaga, ai cărei reprezentanţi – Barry Buzan, Ole Waever şi Jaap de Wilde – sunt adepţii lărgirii sferei de definire a securităţii. Răspunzând acuzaţiilor aduse de tradiţionalişti, care afirmau că acest nou model este incoerent, reprezentanţii Şcolii oferă o metodă operaţională constructivistă, ce presupune, pe de o parte, încorporarea principiilor tradiţionaliste, iar pe de altă parte, eliminarea frontierei artificiale dintre securitate şi economie şi propunerea unor noi modalităţi de studiu a interrelaţionării domeniilor vieţii sociale. Securitatea este definită în funcţie de perceperea ameninţării la adresa existenţei unui obiect de referinţă ce este puternic valorizat. Acesta face parte dintr-o mulţime vastă, ce poate include: actori nonstatali, principii abstracte şi chiar natura, în sine. De asemenea, sursa ameninţării poate fi identificată în statele agresive, tendinţele sociale negative sau în diversitatea culturală.

În consecinţă, în concepţia Şcolii de la Copenhaga, ameninţările se pot manifesta într-o varietate de contexte politice sau domenii ale vieţii: politic, economic, militar, cultural, demografic, ecologic, etc. În opinia specialiştilor, studiile de securitate ar trebui să fie centrate pe identificarea, localizarea şi evaluarea celor mai importante măsuri de „securitate" iniţiate de actorii principali ai vieţii sociale. Ei ilustrează acest cadru de analiză prin aplicarea sa atât în domeniul militar, cât şi în cele nonmilitare ale securităţii, iar rezultatul constă într-o „hartă" a problemelor contemporane ale securităţii, fiecare fiind identificată în funcţie de patru variabile: caracteristica spaţială (local, regional, global), localizarea sectorială (militar, politic, economic, cultural, ecologic), identitatea principalului actor (state, actori societali, organizaţii internaţionale) şi natura obiectului de referinţă (state, naţiuni, principii, mediul înconjurător).

În prezent, dintre preocupările în domeniul studiului securităţii se remarcă cea a lui James N. Rosenau, care realizează o interesantă corelaţie între teoria complexităţii, a haosului şi conceptul de securitate.[65] Teoria complexităţii reprezintă o modalitate de investigare a dinamicii sistemelor non-lineare, ce nu este complementară metodelor lineare destinate măsurării unei lumi neregulate (de exemplu statistica). Sistemele non-lineare au următoarele caracteristici: intrările (inputs) şi ieşirile (outputs) nu sunt proporţionale; întregul nu este egal din puncte de vedere cantitativ cu suma părţilor sale, şi din punct de vedere calitativ, nu este identificabil prin caracteristicile elementelor componente; înlănţuirea cauză-efect nu este evidentă; fenomenele din acest mediu nu sunt previzibile, dar în interiorul graniţelor proprii se auto-organizează.

Alvin M. Saperstein scria în studiul *Complexitate, haos şi politica de securitate naţională: metafore sau instrumente?*[66] că interacţiunile dintre statele-naţiune, inclusiv războiul, sunt similare interacţiunilor dintre particule, ce sunt studiate de fizică. Din această perspectivă, el analizează succint cele două războaie mondiale.

---

[65] Rosenau, James N., *Many Damn Things Simultaneously: Complexity Theory and World Affairs*, Conference on Complexity, Global Politics, and National Security, RAND Corporation, 1996.

[66] Saperstein, Alvin M., *Complexity, Chaos, and National Security Policy: Metaphor or Tools?*, Conference on Complexity, Global Politics, and National Security, RAND Corporation, 1996

În acelaşi timp, James Rosenau studiază evoluţia mediului internaţional de securitate, înainte şi după Războiul Rece, prin prisma aceleiaşi teorii a complexităţii.[67] Principala concluzie este că după Războiul Rece se naşte o nouă epocă, a multiplelor contradicţii: sistemul internaţional este nu mai puţin dominant, dar mai puternic; statele se transformă, dar nu dispar; suveranitatea statului este erodată, dar puternic valorizată; graniţele nu permit trecerea intruşilor, dar sunt caracterizate de un grad crescut de porozitate, etc. Din analiza acestor contradicţii rezultă o serie de interogaţii complexe: poate fi evaluată o lume caracterizată de ambiguitate? Cum poate fi studiat un spaţiu politic aflat în continuă transformare, în care simultan, unele dimensiuni se erodează, iar altele se întăresc? Cum pot fi reconceptualizate politicile de securitate naţională, astfel încât să includă noţiuni diferite, precum identitate, afiliaţie şi teritorialitate? J. Rosenau afirmă că limpezimea unor asemenea întrebări, dar şi incertitudinea pe care o generează, întăresc convingerea că suntem adânc implicaţi într-un proces de transformare epocală, proces susţinut de o nouă viziune asupra lumii şi implicit asupra mediului de securitate. În centrul acestei viziuni se află convingerea că ordinea care caracterizează familiile, comunităţile, ţările şi sistemul global, se bazează pe contradicţii, ambiguităţi şi incertitudini.

2. Dimensiunile securităţii.

a) Securitatea umană.

Conceptul folosit cel mai des în analizele de securitate, în special ale dimensiunilor nonmilitare, este acela de *securitate umană*. De ce securitate umană? Pentru că subiectul şi obiectul de referinţă al securităţii este individul uman, iar starea de securitate a indivizilor trebuie să constituie punctul de pornire al oricărui studiu din acest domeniu, indiferent de nivelul analizat (naţional, zonal, regional sau global). Omul reprezintă elementul esenţial al oricărei forme de organizare socială, iar gradul de realizare a securităţii acestuia se reflectă în securitatea grupului din care face parte. În opinia noastră, *securitatea, şi în special securitatea umană, reprezintă o stare ce exprimă percepţia absenţei riscurilor, pericolelor şi ameninţărilor la adresa existenţei, valorilor şi intereselor indivizilor umani (în orice formă de constituire), dar şi procesele de formare şi de gestionare a acestei percepţii*.

Varietatea definiţiilor acestui concept demonstrează faptul că deocamdată problematica securităţii este departe de a fi pe deplin clarificată. Situaţia este cauzată de faptul că toate sensurile existenţei umane sunt construite prin definiţii rezultate din experienţa perceptivă a indivizilor. Astfel, realizarea stării de securitate, indiferent de nivelul şi domeniul la care ne raportăm, este îngreunată de uriaşa varietate a valorilor şi intereselor oamenilor, ce adesea intră în contradicţie, creând temeri asupra securităţii individuale, grupale, naţionale, statale, suprastatale.

Totuşi, trebuie accentuat faptul că existenţa individului uman nu se poate desfăşura în afara sistemului global şi în consecinţă analiza de securitate nu poate ignora elementele acestuia: contextul, atât structural, cât şi istoric ce defineşte parametrii de bază sau circumstanţele; cultura, adică per perspectivele ideologice, cogniţiile, sentimente şi judecăţile care dau sistemului valoare, sens şi orientare; structura de actori şi resursele acestora, cu ajutorul cărora realizează scopurile stabilite; procesele, relaţiile dinamice de cooperare sau antagonice, prin care actorii urmăresc realizarea scopurilor pe termen scurt sau lung; efectele sau consecinţele intenţionate şi neintenţionate ale acţiunilor şi proceselor.

[67] J. N. Rosenau, *op. cit.*, 1996.

Din altă perspectivă,[68] sistemul global poate fi văzut ca o juxtapunere a cinci subsisteme majore: politic, economic, social (mai exact socio-demografic, fără componenta culturală), cultural şi ecologic.

Subsistemele sunt inter-relaţionate şi în acelaşi timp reflectă natura specifică a elementelor constitutive (context, cultură, structură, procese, efecte).

Fiind date aceste componente ale sistemului global, analiza lor pune accentul pe unul sau altul dintre elemente, în funcţie de cadrul teoretic folosit. Aşa cum am evidenţiat anterior, în analiza de securitate există două teorii contemporane ce s-au afirmat: neorealismul şi postmodernismul. Neorealismul accentuează importanţa rolului statutului ca furnizor de securitate, în timp ce postmodernismul accentuează interdependenţele dintre actorii non-statali.

Neorealiştii reprezentaţi de Barry Buzan,[69] afirmă că abordarea securităţii doar din puncte de vedere al dimensiunii militare, promovată în timpul Războiului rece, nu a făcut altceva decât să prejudicieze dezvoltarea conceptului. Din acest motiv, sfera sa de cuprindere a fost lărgită prin introducere în analiză a noi dimensiuni ale securităţii – politică, economică, socială şi ecologică - cu observaţia că statul suveran rămâne principalul obiect de referinţă al analizei de securitate.

Postmoderniştii (Ken Booth)[70] sunt şi ei de părere că este nevoie de lărgirea sferei de definire a securităţii, însă că nu statul deţine principalul rol în realizarea stării de securitate, ci actorii non-statali, precum indivizii, grupurile culturale şi etnice, blocurile economice regionale, corporaţiile multinaţionale, organizaţiile nonguvernamentale, etc. Conceptul de securitate este lărgit atât pe verticală, cât şi pe orizontală, având în centru ideea conform căreia securitatea umană este diferită de securitatea statului şi cu mult mai importantă decât ea. Postmoderniştii şi în special Booth, consideră că statele şi guvernele nu constituie principalele obiecte de referinţă ale securităţii întrucât, deşi se presupune că ar trebui să reprezinte furnizorii de securitate pentru cetăţeni, ele au devenit surse de insecuritate pentru oamenii de care sunt responsabile.

Ambele abordări se adresează în special dimensiunilor non-militare ale securităţii, iar diferenţa principală dintre ele constă în natura obiectului de referinţă identificat în analiza de securitate. Punctul de vedere neorealist plasează securitatea umană alături de cea a statului, ca obiect de referinţă identic în teoria şi practica de securitate: analiza de securitate este preocupată de „soarta" colectivităţilor umane; acestea sunt constituite de cetăţeni ai statului, astfel că statul devine obiectul de referinţă al securităţii. În acelaşi timp, postmoderniştii afirmă că ideea de securitate a statului era folosită de guverne pentru a camufla realitatea şi a ascunde adevăratele probleme de securitate, care, de fapt, erau problemele regimului şi ale partizanilor săi, din acest motiv, abordarea promovând conceptul de securitate umană.

Toate cele şase dimensiuni sunt la fel de importante pentru realizarea stării de securitate şi, mai mult, ele inter-relaţionează. Astfel, dimensiunea politică vizează atât relaţia dintre stat şi cetăţenii săi, cât şi relaţiile internaţionale ale statului respectiv. Dimensiunea economică are în vedere fundamentarea economică a securităţii la toate nivelurile sale, cu accent pe cel individual. Acest ultim nivel este şi cel vizat de dimensiunea socială a securităţii: securitatea statului este

---

[68] J. Nef, *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*, Ottawa: IDRC Books, 1999.

[69] Barry Buzan, considerat a fi unul dintre principalii reprezentanţi ai Şcolii de la Copenhaga, este în prezent profesor la Londra, în Departamentul de Relaţii Internaţionale al Şcolii de Ştiinţe Politice şi Economice; este autor al unora dintre lucrările de bază pentru analiza de securitate, precum: *Popoarele, statele şi teama*, 1991 şi *SUA şi marile puteri: politica mondială în secolul XXI*, 2004.

[70] Ken Booth este profesor în cadrul Departamentului de Politică Internaţională al Universităţii din Wales şi autor al unor importante lucrări în domeniul securităţii, cum ar fi: *Noi idei despre strategie şi securitate internaţională*, 1991; *arta guvernării şi securitatea*, 1998; *Lumi în coliziune: teroarea şi viitorul ordinii globale*, 2002.

extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a avea la bază securitatea indivizilor. Dimensiunea culturală priveşte delicatele probleme legate de etnie şi religie, sursele unora dinte cele mai importante conflicte ale ultimelor decenii. În fine, dimensiunea ecologică, o problemă mai nou aflată în studiu, include trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie sau control poate naşte dispute internaţionale şi catastrofele naturale.

b) Dimensiunea politică.

În cadrul multitudinii de schimbări ce au marcat sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI, există o constantă ce traversează această perioadă de timp: nevoia de democratizare şi dezvoltare nu numai a fostelor ţări comuniste, ci şi a altor ţări slab dezvoltate din toată lumea. Intensitatea acestei nevoi a variat în funcţie de paradigmele existente într-un moment sau altul al istoriei recente, atingând punctul culminant, nu odată cu declanşarea conflictelor interetnice din Balcani, ci atunci când SUA şi NATO au iniţiat ample operaţii militare în Orientul Apropiat şi Mijlociu, după momentul 11 septembrie 2001. Toate acestea sunt repere pentru dimensiunea politică a securităţii, ce poate fi analizată pe două niveluri: cel intern, în care conceptele de *bună guvernare* şi proastă guvernare au un rol central şi cel extern, raportat la securitatea internaţională sau la dreptul internaţional.

Dimensiunea politică a securităţii este reflectată şi în strategiile de securitate ale anilor ’90. Pe lângă lupta împotriva terorismului şi integritatea europeană şi euroatlantică, statele europene şi nu numai (de exemplu SUA, ca unică superputere a lumii) au introdus noi concepte: *proasta guvernare*, ca potenţial risc sau *buna guvernare,* ca deziderat şi modalitate de realizare a stării de securitate. Mai mult, organizaţii internaţionale, precum ONU, Comisia europeană sau banca Mondială au început să se preocupe din ce în ce mai mult de identificarea şi rezolvarea problemelor de guvernare. Buna guvernare a devenit o condiţie esenţială pentru asistenţa de dezvoltare furnizată de agenţiile internaţionale donatoare. De asemenea, buna guvernare reprezintă una dintre principalele ţinte ale Scopurilor de Dezvoltare ale Mileniului, agenda ONU pentru reducerea sărăciei şi îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă.

În continuare ne vom opri asupra celor două concepte mai sus menţionate întrucât analiza lor presupune raportarea nu numai la nivelul intern, ci şi la cel extern al studiului dimensiunii politice a securităţii.

Guvernarea reprezintă în sens larg, procesul decizional şi cel prin care sunt sau nu sunt implementate deciziile. Conceptul este folosit într-o multitudine de sensuri şi domenii ale vieţii societăţii.

Agenţiile internaţionale de dezvoltare şi implicit, principalele organizaţii internaţionale, consideră că guvernarea este o activitate al cărei scop este supravegherea şi controlul societăţii pentru a urma o anumită direcţie ce reflectă nevoile programatice. Banca Mondială defineşte guvernarea prin tradiţiile şi instituţiile pe baza cărora se exercită autoritatea într-o ţară, cu scopul realizării binelui comun[71]. Aceasta include: procesul prin care sunt selecţionaţi, monitorizaţi şi înlocuiţi cei care deţin autoritatea; capacitatea guvernului de a gestiona eficient resursele şi de a implementa politicile; respectul cetăţenilor şi al statului pentru instituţiile care guvernează interacţiunile economice şi sociale dintre ei.

Comisia Europeană, ca principal organism al UE pentru rezolvarea problemelor de acest tip, consideră că guvernarea se referă la capacitatea statelor de a-şi „servi” cetăţenii, la regulile,

[71] www.worldbank.org/wbi/governance

procesele şi comportamentele prin care sunt exprimate şi gestionate interesele şi prin care este exercitată în societate puterea[72] în ciuda caracterului său larg şi deschis, strâns legat de aspectele de bază ale funcţionării oricărui sistem politic sau social.

În accepţiunea ONU, guvernarea este acel sistem de valori, politici şi instituţii prin care o societate îşi gestionează problemele economice, politice şi sociale[73]. Astfel societatea se organizează pe ea însăşi pentru a lua şi implementa decizii, prin acord mutual şi acţiune reciprocă. De asemenea, guvernarea include toate mecanismele şi procesele folosite de cetăţeni pentru a-şi articula interesele, rezolva divergenţele şi exercita drepturile şi obligaţiile legale.

Acţiunea agenţiilor de dezvoltare şi a organizaţiilor internaţionale este destinată instituirii unei *bune guvernări*. Este evident faptul că existenţa acestui concept implică nu numai existenţa celui de *proastă guvernare*, dar şi a unei metodologii de evaluare a guvernării.

Ce înseamnă *bună guvernare* şi ce înseamnă *proastă guvernare*? Cum pot fi măsurate, identificate? Care norme trebuie să prevaleze în măsurarea guvernării?

Pare dificil să răspundem la aceste întrebări, însă dacă stabilim un sistem de referinţă familiar, problemele par a se clarifica. Aşadar întrucât în opinia noastră fiinţa umană constituie punctul de plecare al unei astfel de analize, vom considera că domeniul drepturilor omului oferă cea mai bună abordare.

În acest sens, sunt importante nu numai reglementărilor ONU referitoare la drepturile omului şi la dezvoltare, ci şi teoriile psiho-sociale, referitoare la nevoile umane, ce trebuie satisfăcute pentru na asigura dezvoltarea acestora. Sintetizăm astfel două abordări ale dezvoltării: cea bazată pe drepturi şi cea bazată pe nevoi[74].

Prima, cea bazată pe drepturi, este construită pe următoarele afirmaţii; întotdeauna drepturile implică şi obligaţii; drepturile omului sunt universale; drepturile pot fi realizate numai dacă sunt luate în considerare atât rezultatele, cât şi procesele; drepturile sunt indivizibile întrucât sunt interdependente; în perspectiva aceasta, acţiunile caritabile sunt „obscene".

Abordarea bazată pe nevoie nu oferă indicatori clari pentru guvernare, întrucât este întemeiată pe principii mult mai ambigue decât cele anterioare; nevoile sunt întrunite sau satisfăcute;nevoile nu sunt neapărate universale; nevoile pot fi satisfăcute prin strategii care vizează rezultatele acţiunii; nevoile pot fi clasificate în funcţiei de priorităţi; nevoile pot fi satisfăcute prin acţiuni caritabile şi bunăvoinţă.

Această abordare nu este potrivită pentru scopul stabilit deoarece chiar dacă am opta pentru o anumită teorie a nevoilor, de exemplu cea a lui A. Maslow[75], ea rămâne ambiguă din cauza complexităţii naturii umane şi a lipsei unor reglementări coerente în domeniu.

Spre deosebire de abordare bazată pe nevoi, cea centrată pe drepturi oferă mai multe avantaje, din cel puţin trei motive. În primul rând, îşi centrează atenţia pe cetăţeni, buna guvernare fiind considerată un bun public la care aceşti au dreptul. În al doilea rând, acordă o deosebită atenţie drepturilor şi proprietăţii şi recunoaşte faptul că sărăcia nu este doar o consecinţă a excluderii economice, ci mai ales a nerespectării drepturilor cetăţenilor. În fine,

---

[72] European Commission, *Communication on Governance and Development,* 2003.UNDP, *Strategy Note on Governance for Human Development,* 2004.

[73] UNDP, *Strategy Note on Governance for Human Development,* 2004.

[74] Vezi Goran şi Julius Court, *Governance and Development*, în „World Governance Discussion Paper 1", United Nations University, 2002; Sen, Amartya, *Development as Freedom,* New York: Random House, 1999.

[75] Abraham Maslow (1908-1970) este creatorul piramidei nevoilor umane, o teorie ce porneşte de la ideea că fiinţele umane sunt motivate de nevoile nesatisfăcute, iar nevoile primare trebuie satisfăcute înaintea celor superioare. Această teorie a fost prezentată în lucrarea „Motivaţie şi personalitate", publicată în anul 1943.

această abordare aduce în prim-plan importanţa normelor şi a regulilor prin care societatea este guvernată şi este realizat procesul de dezvoltare a acesteia.

Specialiştii au propus următoarea grilă de analiză, formată din şase indicatori ai bunei guvernări[76]: participarea – gradul de implicare a decidenţilor; decenţa – gradul în care crearea şi implementarea legilor ţine de cont de demnitatea umană; corectitudinea – gradul în care oficialii publici, aleşi sau numiţi, îşi asumă responsabilitatea pentru acţiunilor lor şi răspund cerinţelor formulate de public; transparenţa – gradul în care deciziile luate de oficialii publici sunt clare şi deschise votului cetăţenilor sau reprezentanţilor acestora; eficienţa – gradul în care regulile facilitează procesul decizional rapid şi la timp.

c) Dimensiunea economică.

Problema dimensiunii economice a securităţii este una deosebit de controversată şi politizată. Iată cum se raportează la dimensiunea economică a securităţii principală curente politico-economice: mercantiliştii şi neomercantiliştii pun pe primul loc statul, ca gestionar al scopurilor sociale şi politice pentru care este generată bunăstarea şi ca furnizor al securităţii necesare desfăşurării tuturor activităţilor economice. Din această perspectivă, dimensiunea economică a securităţii este doare o parte a securităţii naţionale, ce reprezintă principala prioritate a statului; liberalii în schimb, pun pe primul loc economia şi afirmă că aceasta ar trebui să constituie baza oricărui construct social, iar piaţa trebuie să fie lăsată să opereze cât mai liber, fără intervenţia statului. În viziunea liberală, statul furnizează legile şi securitatea în domeniile politic şi militar şi sprijină constructele sociale în acele arii în care economia nu o poate face.

Din acest punct de vedere, principalul scop al securităţii constă în dezvoltarea regulilor care creează mobilitatea economiilor naţionale; socialiştii adoptă o poziţie intermediară, afirmând că economia constituie baza constructului social, iar statul nu poate exista în afara acestei logici, sarcina sa fiind aceea de a „guvern” economia în funcţie de scopurile politico-sociale ale justiţiei şi echităţii. Socialiştii pun accentul pe securitatea celui slab din punct de vedere economic şi împotriva celui puternic, bogat.

Aşadar, există modele diferite, atât economice, cât şi de securitate. Înainte de sfârşitul războiului rece, modelele economice aveau drept bază economiile naţionale, în mare măsură autosuficiente, excluzând posibilitatea cooperării externe semnificative şi promovând protecţia oferită de stat faţă de competiţia externă. Această concepţie a condus la izolare parţială. Corespunzător aceleiaşi perioade de timp, modelele de securitate erau centrate pe confruntarea echilibrată dintre puteri sau superputeri şi aliaţii lor. După Războiul Rece, liberalizarea şi democratizarea economică au determinat şi modificarea modelului de securitate, în prezent, realizarea securităţii fiind bazată pe interdependenţa şi cooperarea dintre state, atât în problemele interne, cât şi în cele externe.

Din punct de vedere operaţional, dimensiunea economică a securităţii poate fi analizată luând în considerare următorii indicatori, alături de cei specifici zonei sau regiunii analizate: la nivel naţional, capacitatea statului de a gestiona probleme precum inflaţia, şomajul, calitatea vieţii, balanţa de plăţi dezechilibrată, lipsa oportunităţilor economice, nivelul crescut de protecţionism, dependenţa de resursele naturale externe etc.; capacitatea statelor de a-şi menţine independentă producţia militară din punct de vedere economic, reflectând relaţia dintre puterea economică şi cea militară; la nivel internaţional, raportul dintre cei care pierd şi cei care câştigă pe piaţa globală şi ritmul în care acesta provoacă adâncirea inegalităţilor economice; comerţul ilegal cu fiinţe umane, droguri, arme uşoare, arme de distrugere în masă, etc.

[76] Hyden Goran şi Julius Court, *op. cit.,* 2002.

În prezent, problema cea mai importantă în ceea ce priveşte dimensiunea economică a securităţii este *sărăcia persistentă şi de mare amploare*.

Situaţia este cu atât mai dramatică cu cât observăm că sărăcia este concentrată pe largi zone: Asia de Est şi Sud-Est şi Africa. Acestea sunt zone în care s-a creat un cerc vicios din care ţările respective vor ieşi cu greu întrucât sărăcia provoacă boli infecţioase, degradarea mediului şi războaie civile care la rândul lor, determină creşterea în amploare a sărăciei.

Ieşirea din cercul vicios este posibilă doar prin eforturi internaţionale coordonate a căror finalitate este scăderea nivelului sărăciei şi întărirea capacităţii ţărilor sărace de a-şi rezolva propriile probleme şi de a preveni răspândirea ameninţărilor la adresa securităţii internaţionale. Aceste eforturi trebuie să vizeze şi celelalte dimensiuni ale securităţii întrucât, după cum vom arăta în continuare, problemele economice ale securităţii sunt legate nu numai de dimensiunea politică, ci şi de cea socială, culturală sau ecologică a securităţii. Puterea unei economii este determinată şi de aspecte precum: mărimea ţării, stabilitatea sistemului politic, relaţiile cu vecinii şi instituţionalizarea relaţiilor externe, capacitatea de adaptare instituţională şi umană la schimbările intervenite în condiţiile interne şi externe, etc.

d) Dimensiunea socială.

La fel ca celelalte dimensiuni ale securităţii, nici despre dimensiunea socială nu se poate vorbi fără a face referire la cea politică, economică, culturală, ecologică şi militară.

Dimensiunea socială poate fi analizată în termeni de populaţie şi mişcarea populaţiei (numărul, ritmul de creştere, evoluţia componentelor sporului natural şi a emigraţiei externe, structura demografică, durata medie a vieţii, nivelul de instruire dau profilul demografic al unei populaţii), norme şi reguli, statusuri şi roluri, interacţiuni între actorii sociali, etc. Dintre aceste aspecte este deosebit de important cel al populaţiei, întrucât numărul şi calitatea acesteia determină în mare măsură atât puterea statului, cât şi politicile pe care acesta le promovează la nivel naţional şi internaţional.

Cele mai importante tendinţe[77] ce se manifestă la nivel mondial au implicaţii esenţiale asupra securităţii, la oricare dintre nivelurile sale. Astfel, tendinţele manifestate de fertilitate în ultimii ani indică deplasarea centrului de greutate al populaţiei globale din lumea dezvoltată în lumea în curs de dezvoltare. Acest lucru este cu atât mai grav, aşa cum am arătat şi în paregraful dedicat dimensiunii economice a securităţii, aceeaşi zonă este caracterizată de acutizarea sărăciei. În acelaşi timp, în topul ţărilor cu cei mai mulţi locuitori, primele patru state (China, India, SUA şi Indonezia) vor rămâne pe acelaşi locuri în următorii 20 de ani, iar următoarele şase se vor schimba semnificativ: F. Rusă şi Japonia vor părăsi topul celor 10, în timp ce Nigeria, Pakistan, Bangladesh şi Etiopia vor urca. Pe lângă creşterea naturală a populaţiei se înregistrează sporirea numărului refugiaţilor care provin şi ei din ţările în curs de dezvoltare sau din cele măcinate de violenţe. În anul 1995, numărul acestora se ridica la peste 14,4 milioane, cu tendinţă de creştere. De asemenea, o altă tendinţă majoră a lumii de azi este urbanizarea masivă. Peste jumătate din populaţia lumii de azi trăieşte în arii urbane care, la unele naţiuni, devin disproporţionat de mari în raport cu suprafaţa ţării. Prognozele sugerează că până în anul 2015, în lume vor exista peste 20 de mega-oraşe (cu peste 10 milioane de locuitori).

Ce implicaţii au aceste tendinţe asupra securităţii? În primul rând, se observă schimbări majore în natura conflictului: este posibilă creşterea prevalenţei conflictului urban. Acesta este atractiv pentru forţele de insurgenţă şi gherilă, deoarece poate egaliza conflictul dintre forţele armate sofisticate din punct de vedere tehnologic şi cele mai puţin sofisticate (vezi cazul

[77]B. Nichiporuk, *The Security Dynamics of Demographic Factors*, RAND Corporation, 2000.

Irakului). Pe de altă parte şi influenţa diasporelor etnice este în creştere, datorită globalizării ele pot cu uşurinţă să modifice cursul conflictului din ţara-mamă.

În al doilea rând, există şi se vor manifesta în continuare schimbări ale surselor puterii naţionale: ratele diferite ale fertilităţii influenţează şi sursele puterii militare prin scăderea sau dimpotrivă creşterea populaţiei apte pentru serviciul militar. Statele cu fertilitate scăzută for fi determinate să înlocuiască puterea umană cu tehnologia în timp ce, în contrast, în statele cu fertilitate crescută, armata va fi alcătuită atât dintr-o forţă de elită unică, cât şi dintr-o forţă mai mare de rezervişti, mai puţin instruită sau echipată.

În fine, sunt şi vor fi înregistrate în continuare schimbări în sursele conflictului. În urmă cu aproximativ cinci decenii, forţele demografice aveau capacitatea de a schimba balanţa puterii însă în prezent, conflictul poate fi influenţat şi de fluxurile de refugiaţi (vezi cazul fluxului de refugiaţi kosovari în Macedonia). În plus, populaţiile relativ tinere manifestă o tendinţă crescută spre violenţă. Acest risc este prezent în multe dintre naţiunile din Orientul mijlociu şi din Africa.

De asemenea, ratele de creştere diferite din grupuri culturale sau populaţii vecine pot constitui baza declanşării unui conflict etnic, aşa cum s-a întâmplata în Bosnia-Herţegovina, unde teama că musulmanii îşi vor spori controlul, alături de colapsul aparatului de stat iugoslav, au alimentat acest tip de conflict. În acest context, trebuie subliniat faptul că relaţia dintre factorii demografici şi conflict nu se desfăşoară într-un singur sens: într-adevăr, manifestarea factorilor demografici constituie una dintre sursele conflictului, dar şi conflictul în sine creează profunde consecinţe demografice (de exemplu refugiaţii).

Cunoaşterea exactă a stării demografice ar putea reprezenta cea mai bună evaluare a durabilităţii dezvoltării economice şi implicit, a modalităţilor de realizare a stării de securitate. Aceasta pentru că interacţiunea securitate-economic-demografic este prezentă în toate stadiile dezvoltării individului. Pornind de la constrângerile economice resimţite de individ, trebuie să fie tot atâtea obiective ale strategiilor şi politicilor economice, sociale şi în final, de securitate.

e) Dimensiunea culturală.

Dimensiunea culturală a securităţii comportă două aspecte: pe de o parte, impactul culturii asupra securităţii, iar pe de altă parte, existenţa sau inexistenţa unei culturi de securitate. Acest din urmă aspect este evident mai ales în cazul absenţei unei culturi de securitate, ceea ce poate reprezenta o vulnerabilitate a naţiunii respective, cu implicaţii asupra întregii comunităţi internaţionale.

Impactul culturii asupra securităţii umane nu poate fi studiat fără referiri consistente la identitatea culturală locală, sistemele de valori care conservă capitalul social şi cultural şi sistemele indigene de cunoaştere. Ameninţările la adresa dimensiunii culturale a securităţii pot apărea din cauza dezvoltării unor politici al căror rezultat este marginalizarea populaţiei indigene sau omogenizarea unor populaţii diverse pentru a menţine stabilitatea politică. Unele ţări se confruntă cu conflicte etnice la nivel subnaţional, grupuri de diverse etnii sau practici religioase, diferite de cele ale populaţiei majoritare, implicându-se în dezbaterile politice (de exemplu în India de Nord, controlul economiei de către persoane din comunităţi de altă limbă sau etnie a condus la confruntări violente).

De asemenea analiza de securitate trebuie să se oprească şi asupra aspectelor tehnico-ştiinţifice ale dimensiunii culturale a securităţii. Un exemplu edificator este constituit de revoluţia în domeniul militar, ca segment al realităţii sociale. Fie că sursele acestui tip de revoluţie se află în sfera civilă a societăţii, fie că se află în cea militară, este evident faptul că saltul generat are multiple efecte asupra securităţii la toate nivelurile sale. Inovaţiile tehnico-ştiinţifice pot constitui

atât mijloace pentru creşterea gradului de realizare a stării de securitate, cât şi factori de risc, în funcţie de interesele umane şi de utilizarea ce decurge de aici.

La nivel internaţional se observă că globalizarea a accentuat fenomenul de aculturaţie împotriva căruia s-au ridicat multe voci, în special cele aparţinând grupărilor naţionaliste. În acest context, religia reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte ale dimensiunii culturale a securităţii, ea deţinând un rol-cheie atât prin prevenirea, cât şi prin provocarea unor variate forme de conflict (de la războiul tradiţional stat contra stat, până la formele neconvenţionale de violenţă politică exercitată de grupuri sau indivizi). Astfel, putem afirma că religia este relevantă pentru toate conflictele întrucât cuprinde concepte precum viaţa şi moartea, război sfânt sau război drept.

De asemenea, în analiza factorului religios al dimensiunii culturale a securităţii trebuie să se ţină seama de câteva axiome[78]: conflictele religioase tind să aibă un nivel mai mare de intensitate, severitate, brutalitate şi letalitate decât celelalte forme de conflict; războaiele au o durată mai mare atunci când religia este un important factor declanşator; în cazul eşecului unui stat, liderii religioşi reprezintă figuri principale de autoritate; factorii religioşi sunt invariabil legaţi de identitatea grupurilor etnice, de limba, teritoriul, politica şi economia acestora; factorii religioşi constituie o componentă esenţială a procesului de gestionare şi rezolvare a conflictelor.

Conform unui studiu realizat de Centrul pentru Informaţii de Apărare[79], la începutul anului 2005, în cele cinci mari regiuni ale globului se înregistrau 22 de conflicte armate majore şi 28 de „puncte fierbinţi", care ar putea să se transforme în războaie, având la bază cauze de natură etnică, religioasă, teritorială şi/sau ideologică.

Există mai multe motive pentru care, în ultimele decenii, chiar dacă numărul conflictelor intra şi inter-statale a scăzut, conflictele zonale sunt o trăsătură definitorie, iar natura lor este preponderent etnico-religioasă. Oricum, puterea religiei se manifestă şi în furnizarea resurselor ideologice necesare menţinerii ideii de justiţie socială; puterea religiei în furnizarea bazei ideologice pentru coerenţa şi coeziunea socială. La sfârşit de secol XX şi început de secol XXI, problemele lumii au devenit mult mai complexe, iar soluţiile oferite de diversele curente şi programe politice sunt din ce în ce mai incapabile să ofere explicaţii pentru riscurile, pericolele şi ameninţările cu care se confruntă omenirea. Chiar şi capitalismul şi democraţia întâmpină probleme semnificative în a explica motivele existenţei unor discrepanţe majore între idealul de dezvoltare impus lumii a treia şi realităţile cu care aceasta se confruntă. În schimb religia, chiar dacă nu oferă soluţii practice, reprezintă o adevărată alinare pentru mulţi dintre cei aflaţi într-o profundă stare de insecuritate.

f) Dimensiunea ecologică.

În ultimii ani este tot mai evident faptul că omenirea se află într-o profundă criză ecologică. Dimensiunea ecologică comportă mai mult decât celelalte dimensiuni ale securităţii, un discurs dramatic în favoarea securizării, atât din partea guvernelor, cât mai ales din partea societăţii civile, însă rezultatele nu sunt întotdeauna încununate de succes, chiar şi atunci când măsurile luate sunt de mare amploare. Priorităţile celor două agende nu sunt întotdeauna clare. Există dezbateri aprinse asupra tipului de probleme ce pot fi politizare şi a celor care necesită intervenţia imediată. Evident, dezastre concrete, precum Cernobâlul sau inundaţiile masive (vezi cazul Asiei de Sud-Est devastată de tsunami şi cel al României). Dictează acţiuni imediate care să prevină repetarea lor. În aceste cazuri, în general, locaţia geografică şi nivelul de bunăstare al ţării

[78]P. Otis, *Religion and War in the Twenty-first Century*, în „Religion and Security: The New Nexus in International Relations", Joint Military Intelligence College, 2004.
[79] Center for defense Information, *World at War*, în „The Defense Monitor", vol. XXXIV, nr. 1/2005.

respective joacă un rol decisiv în interesul acordat combaterii efectelor dezastrului. De exemplu, guvernele ţărilor sărace tind să perceapă politicile industriale de mediu drept ceva pe care nu şi-l pot permite.

Studiile de specialitate[80] au arătat în principal că există trei categorii de ameninţări ce definesc dimensiunea ecologică a securităţii: ameninţările din partea mediului natural la adresa civilizaţiei umane ce nu sunt rezultatul acţiunilor umane: cutremurele şi erupţiile vulcanice asupra cărora există dezbateri în ceea ce priveşte cauzele producerii lor; căderile de meteoriţi şi ciclul natural de întoarcere la o epocă glaciară; ameninţările cauzate de acţiunile umane asupra sistemelor naturale sau structurilor planetei, atunci când schimbările făcute par a constitui ameninţări existenţiale la adresa unei părţi sau a întregii civilizaţii. Un exemplu evident este poluarea, ce are printre efecte distrugerea stratului de ozon; ameninţările cauzate de acţiunile umane supra sistemelor naturale sau structurilor planetei, atunci când schimbările făcute nu par a constitui ameninţări existenţiale la adresa unei părţi sau a întregii civilizaţii însă pe termen lung există efecte perverse (de exemplu exploatarea resurselor minerale).

Aceste trei categorii cuprind o varietate de probleme precum: distrugerea ecosistemelor, schimbarea climei, pierderea biodiversităţii, distrugerea pădurilor, deşertificarea, distrugerea stratului de ozon, diverse forme de poluare etc.; problemele energetice: reducere, raritatea şi distribuţia inegală a resurselor naturale, poluare, gestionarea dezastrelor (nucleare, chimice); probleme legate de hrană: sărăcia, foametea, consumul în exces, degradarea terenurilor cultivabile şi a resurselor de apă etc.; conflicte sociale: războaiele ce produc pierderi ecologice.

Exceptând categoria „distrugerea ecosistemelor", nici una dintre celelalte nu este o problemă exclusiv ecologică. Acestea se intersectează cu celelalte dimensiuni ale existenţei umane, implicit ale securităţii, însă aici sunt privite din punctul de vedere al impactului pe care îl au asupra mediului natural. Mai mult, degradarea mediului include un lung şir de disfuncţii majore şi complexe, care se întreţin unele pe altele, sporind lanţul vulnerabilităţilor. De exemplu, despăduririle conduc la degradarea solului, ceea ce influenţează negativ producţia agricolă. Aceasta afectează atât exporturile, cât şi rezervele de hrană ale populaţiei, determinând apariţia anumitor boli, scăderea coeziunii sociale şi, implicit, mişcări sociale. În acest context, sunt accentuate tendinţe precum autoritarismul, violenţa, instabilitatea politică, dar şi strămutări masive de populaţie.

g) Dimensiunea militară a securităţii.

Vulnerabilităţile, ameninţările şi riscurile de natură militară continuă să ţină „capul de afiş" pe agenda de securitate contemporană deşi Războiul Rece s-a încheiat de aproape 20 de ani. Trendurile internaţionale prezente şi cele din perspectivă nu anunţă însă confruntări generalizare, cu arme de nimicire în masă. Competiţia dintre marii actori internaţional - care are dominante economico-politice şi uneori culturale – se intersectează cu o multitudine de forme de cooperare, alianţă şi integrare. Războiul este oficial interzis, prin reglementări speciale, ca mijloc de soluţionare a crizelor şi conflictelor, cu unele excepţii notabile. Totuşi, lumea asistă la relansarea „cursei înarmărilor", dezvoltarea puterii militare a statelor şi grupărilor de state, la proliferarea lentă şi legală/ilegală a armelor de nimicire în masă, la amplificarea terorismului, separatismului etnico-teritorial etc. În acest cadru, specialiştii în securitate acordă un spaţiu aparte definirii şi cercetării puterii militare, crizelor şi conflictelor, situaţiilor în care se recurge la folosirea forţei armate, etc.

[80] B. Buzan, O. Waever şi J. de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis,* Lynne Publishers Inc., USA, Colorado, 1998.

Puterea militară.

Existenţa şi manifestarea puterii militare au stat la baza edificării primelor puteri cu vocaţie globală, respectiv a imperiilor; ea a constituite instrumentul prin care puterea politică a reuşit să supună alte populaţii sau civilizaţii. În prezent, în privinţa puterii unui stat se manifestă două curente de opinie: cel dintâi, potrivit căruia puterea economică a trecut pe primul plan, puterea militară pierzându-şi importanţa şi al doilea, care susţine că puterea militară este singurul şi adevăratul determinant al puterii unui stat. Cu toate că utilizarea puterii militare este tot mai intens contestată în politica internaţională, ea continuă să fie folosită pentru deblocarea unor situaţii strategice, jucând un rol major în configurarea relaţiilor internaţionale şi a mediului global de securitate.

Puterea militară reprezintă, în viziunea majorităţii specialiştilor, capacitatea statului, susţinută de potenţialul său militar (buget, resurse umane, infrastructură, armament, logistică, industrie de apărare şi institute de cercetare-dezvoltare specifice, etc.), în scopul asigurării securităţii proprii şi aliaţilor şi îndeplinirii obiectivelor/intereselor politico-militare. SUA, de exemplu, nu au o definiţie pentru acest termen, vorbind mai mult despre *capabilitatea militară*, mai exacte despre abilitatea de a atinge un obiectiv specific pe timp de război (câştigarea unui război sau bătălii, distrugerea unor ţinte), incluzând structura forţelor, modernizarea, nivelul de răspuns şi sustenabilitate.

Aşadar, capacităţile militare se constituie într-un instrument de forţă al puterii cuprinzând: forţele armate active şi de rezervă, având ca principali indicatori: numărul de persoane (pe categorii de forţe armate) şi tipurile de unităţi şi mari unităţi combatante; numărul şi calitatea sistemelor de arme importante: tancuri, tunuri, avioane, elicoptere, nave de suprafaţă şi submarine; numărul şi calitatea sistemelor de comunicaţii şi de tehnologie a informaţiei; diversitatea şi calitatea elementelor de infrastructură; mărimea bugetului alocat apărării şi repartiţia acestuia pe categorii de cheltuieli, mai ales cele pentru modernizare şi înzestrare. În plus, pentru a obţine succesul strategic, operativ şi tactic, toate aceste elemente trebuie asociate cu aportul inteligenţei şi tehnologiei militare, cu transformările aduse de revoluţia în afacerile militare. Nu în ultimul rând, o calitate superioară a actului de conducere, nivelul de instruire, satisfacţiile materiale şi spirituale, întărirea moralului şi coeziunii propriilor trupe vor spori gradul de eficienţă al îndeplinirii misiunilor încredinţate.

Capacitatea unui stat de a-şi folosi potenţialul militare în conformitate cu politica de apărare şi promovare a intereselor naţionale dă dimensiunea reală a puterii militare. Ca indicatori pot fi utilizaţi: nivelul de proiecţie şi susţinere a forţelor în diferite teatre de operaţii, inclusiv în afara frontierelor naţionale; nivelul de descurajare pe care îl produce; rezultatul analizei comparate între sistemele de arme din înzestrarea proprie şi cele mai importante la nivel mondial. În prezent, se pare că apelul la forţa armată reprezintă acţiunea de ultimă instanţă, instrumentul agreat în soluţionarea unor situaţii conflictuale constituindu-l diplomaţia şi diplomaţia militară. Accentul se pune pe cooperare, folosirea forţelor militare de „pace”, concentrarea eforturilor de sporire a gradului de coeziune şi a nivelului de interoperabilitate în cadrul organizaţiilor de securitate şi coaliţiilor militare.

Avantajul tehnologic, supremaţia informaţională, noile generaţii de arme şi războiul bazat pe reţea, forţele expediţionare şi mijloacele superspecializate constituie noile elemente care caracterizează puterea militară a începutului de secol XXI. Dezvoltarea şi implementarea acestora necesită resurse financiare importante, resurse de care unii dispun, alţii nu, care dau dimensiunea reală a prăpastiei tehnologice între statele lumii. Puterea militară depinde prin urmare, în mare

măsură, de puterea economico-financiară a statului, de investiţiile în inteligenţă şi cercetare, de achiziţiile tehnologice şi umane.

3. Tensiuni, crize şi conflicte.

Trăim într-un secol în care complexitatea mediului de securitate determină reevaluarea conceptelor clasice ale teoriei relaţiilor internaţionale. Astfel, *asimetria şi gestionarea crizelor* sunt în prezent cele mai uzitate concepte în analizele de relaţii internaţionale, însă nu le putem ignora pe cele clasice, precum: *tensiunea, criza şi conflictul*. Tranziţia de la starea de tensiune la cea de conflict este un proces ce precede majoritatea schimbărilor dramatice ale mediului de securitate, fie pozitive, fie negative. Exemplele sunt numeroase: Bangladesh (1971), Panama (1987-1989), Kosovo (1999), Afganistan (2001-2006), Irak (1997-1998; 2002-2006), etc.

Tranziţia *tensiune-criză-conflict* nu poate fi analizată fără a defini şi operaţionaliza fiecare dintre aceste concepte.

Tensiuni.

Acestea se caracterizează în sentimente de ostilitate ce nu sunt foarte manifeste, cauzate de existenţa unei balanţe neechilibrate între elemente sau tendinţe opuse. În tranziţia de la tensiuni la conflicte, primele semnalează potenţionalitatea conflictului. Dacă ne raportăm la interese ca vectori de putere, atunci acest spaţiu al intereselor este unul al potenţialelor conflicte sau aşa cum îl numeşte R. J. Rummel un *spaţiu de conflict*. Deşi la prima vedere, sintagma *spaţiu de conflict* pare a reprezenta un spaţiu în care se desfăşoară un conflict, definiţia lui R. J. Rummel este diferită: „un spaţiu în care conflictul poate izbucni, chiar dacă nu va exista niciodată unul în desfăşurare". Din teoria sa asupra conflictului rezultă că realitatea în care trăim este un spaţiu de conflict şi mai mult, orice spaţiu chiar şi unidimensional este caracterizat de posibilitatea existenţei unor vectori opuşi ce creează tensiuni.

Crize.

Acumularea accentuată a dificultăţilor şi izbucnirea conflictuală a tensiunilor fac dificilă funcţionarea normală a sistemului social şi declanşează puternice presiuni spre schimbare. Este momentul în care apare *criza* ca manifestare a unor dificultăţi temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, **exprimând incapacitatea sa de a funcţiona în modalitatea existenţă. Ieşirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin importante modificări adaptative ale structurii sale**.

Crizele sunt evenimente caracterizate prin probabilitate redusă şi consecinţe importante care ameninţă o organizaţie în scopurile ei cele mai profunde. Din cauza probabilităţii lor reduse, aceste evenimente sfidează orice interpretare şi cer un efort susţinut de înţelegere. Conform lui K. E. Weick, pentru rezolvarea unei crize în curs de desfăşurare este nevoie de acţiune, ce, în mod simultan, generează materialul brut din care rezultă cunoaşterea şi care afectează însăşi desfăşurarea crizei. Există un echilibru firav între acţiune şi inacţiune: acţiunea poate avea consecinţe periculoase, însă produce cunoaştere, în timp ce inacţiunea este o cale sigură, dar generează confuzie. Crizele care afectează grupurile sociale diferă prin cauzele şi durata lor. Evident, din cauza multitudinii tipurilor de crize, raţiunea umană poate juca numai un rol limitat în desfăşurarea lor. Cu toate acestea, ele antrenează acţiunea umană, ceea ce poate transforma micile deviaţii în crize majore. Acelaşi K. E. Weick susţine că acţiunile desfăşurate în sensul

înţelegerii joacă un rol central în geneza crizelor şi, în consecinţă, dacă se doreşte stăpânirea şi prevenirea lor, atunci trebuie înţelese.

Există patru surse importante ale crizelor: la nivelul individual, la nivelul organizaţiei, la nivelul societal şi la nivelul sistemului:

- *La nivel individual,* criza îşi are sursele în erorile provenite din: lipsa atitudinilor de bază (inexistenţa unor rutine prestabilite sau nerespectarea lor, lipsa atenţiei sau neglijenţa), disfuncţionalităţi ale regulilor prestabilite (greşeli ale legilor, aplicarea unor reguli/rutine la probleme false, evaluarea greşită a tipului de problemă/criză), lipsa de cunoaştere a problemelor.
- *La nivel organizaţional*, criza este declanşată de: lipsa instrumentelor pentru managementul eficient (imposibilitatea de a descoperi problema, lipsa infrastructurii de reacţie), problemele ergonomice (lipsa indicatorilor), procedurile problematice şi nesigure (lipsa responsabilităţilor, incapacitate de problematizare), problemele de informare (fragmente de informaţii ce împiedică privirea de ansamblu asupra problemei), existenţa unor scopuri şi interese în competiţie între diferitele părţi ale organizaţiei (competiţie de interese, costuri mari ale rezolvării crizei).
- *La nivel societal*, recesiunea economică, instabilitatea politică, tensiunile intergrupale, degradarea mediului sunt surse ale crizei.
- *La nivelul întregului sistem,* avem de-a face cu complexitatea interacţiunilor şi cu efectul domino.

Centrul pentru Prevenirea Conflictelor (CPC), a identificat mai multe elemente care reprezintă un fel de barometru al păcii şi conflictului: pace stabilă, pace instabilă, criză, război, reconstrucţie, criză post-conflict, reconciliere. Delimitarea dintre aceste stadii este făcută doar din motive operaţionale, demarcaţiile dintre ele fiind vagi. Astfel, *criza* este definită ca un nivel al conflictului caracterizat de stări tensionate între forţele armate mobilizate, cum ar fi cazul relaţiilor dintre Statele Unite ale Americii şi Uniunea Sovietică din anii ’50 sau relaţiile dintre Coreea de Nord şi Coreea de Sud. Trecerea de la un nivel la altul poate fi determinată de următorii factori: intensitatea şi numărul nemulţumirilor, percepţii şi atitudini diferite ale părţilor, unele faţă de altele; intensitatea emoţională şi investiţiile psihologice în poziţiile părţilor; nivelul mobilizării şi organizării politice; coeziunea dintre liderii respectivelor părţi şi membrii grupărilor; densitatea comportamentelor ostile; gradul de ameninţare sau de folosire a armelor; numărul susţinătorilor fiecărei părţi etc. Pe continuumul prezentat de Centrul pentru Prevenirea Conflictelor, putem identifica, în concordanţă cu tema acestui studiu teoretic, următoarele stări:

- *pacea instabilă* cu *starea tensionată*;
- *războiul* cu *starea de conflict*.

Teoretic, din perspectiva aceleiaşi viziuni a Centrului pentru Prevenirea Conflictelor, mediul înconjurător în cazul unei *crize*, poate fi caracterizat astfel: acumularea tensiunilor şi a neîncrederii; polarizarea diferenţelor sociale şi politice; uzul armelor; desfăşurarea unor acţiuni provocatoare, a unor acţiuni sporadice, neorganizate, cu un nivel scăzut de violenţă; ostilitate intergrupală; represiune, insurgenţă, violarea sistematică a drepturilor omului; declinul percepţiei asupra legitimităţii guvernului naţional; mobilizare naţională ş.a.m.d.

Timpul de acţiune într-un astfel de caz este scurt, iar obiectivele primare vizează: reducerea şi controlul mijloacelor specifice de coerciţie ce pot fi folosite în conflicte violente; blocarea acţiunilor violente; reducerea tensiunilor; îngheţarea ostilităţilor; rezolvarea disputelor violente; reducerea tensiunilor; îngheţarea ostilităţilor; rezolvarea disputelor politice; menţinerea nivelului primar de securitate; crearea unor mijloace non-violente pentru rezolvarea crizei. Aceste

obiective pot fi atinse cu ajutorul instrumentelor de natură diplomatică, militară, economică, socială şi politică adaptate fiecărui caz, însă eşecul duce la *conflict*.

În plan internaţional, există o largă varietate de definiţii ale crizei: de la cele elaborate de specialiştii în studii de securitate, la cele enunţate în documentele oficiale ale instituţiilor de securitate. De exemplu, Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord a convenit asupra următoarei definiţii: *criza poate fi înţeleasă drept o situaţie manifestată la nivel naţional sau internaţional, ce este caracterizată de existenţa unei ameninţări la adresa valorilor, intereselor sau scopurilor principale ale părţilor implicate*. Specialiştii Centrului European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall" consideră că spectrul crizelor, cu care se confruntă organizaţiile de securitate, include atât crizele internaţionale, cât şi pe cele cu o dimensiune pur naţională. De exemplu, primele pot include: forme de autoapărare individuală sau colectivă (a căror importanţă a fost subliniată de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001); crize ce necesită un răspuns sau operaţii de menţinere a păcii, aşa cum s-a întâmplat în Balcani şi în Orientul Mijlociu; dezastre naturale, tehnologice şi umanitare ce afectează mai multe state. Crizele naţionale pot fi de natură politică, economică, militară, socială, de mediu, tehnologică sau chiar umanitară. De remarcat este faptul că atât la nivel naţional, cât şi la nivel internaţional, crizele reprezintă adesea o combinaţie complexă între aceste tipuri diferite.

În acest context şi Uniunea Europeană doreşte clarificarea conceptuală a termenului de *criză*. În raportul *Eu Crisis Response Capability*, se consideră că la o primă analiză este evidentă limitarea folosirii conceptului de criză numai la sensul de situaţii pre-conflict, în care mediul este volatil, pacea este foarte fragilă, iar decidenţii politici se află în situaţia de a răspunde la criză, nu de a o preveni. Problema pare a fi mult mai complicată: se vorbeşte despre prevenirea conflictelor nu numai în contextul prevenirii răbufnirii violenţei, ci şi în escaladarea şi revenirea ulterioară. De asemenea, realitatea se complică şi în sensul că atât la nivelul cunoaşterii comune, cât şi în uzul formal, conceptul de criză – în special în sintagma „gestionarea crizelor" – tinde să se refere la situaţiile pre-conflictuale, la cele conflictuale, dar şi la cele post-conflictuale.

În ceea ce priveşte securitatea regională, Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa reprezintă unul dintre principalele instrumente de avertizare timpurie, prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor şi reabilitare post-conflict. Aşadar, se poate afirma că OSCE se implică preponderent în ultima etapă a tranziţiei *tensiuni-crize-conflicte,* deşi este activă în toate fazele ciclului conflictual.

Conflicte.

Adesea, înţelesul conceptului de *conflict* este redus la *conflictul armat*, chiar dacă sfera sa de cuprindere este mult mai largă. Din punct de vedere al ştiinţelor socio-umane, *conflictul* este o manifestare deschisă a unor antagonisme între două entităţi, individuale sau colective, cu interese incompatibile pe moment, în privinţa deţinerii sau gestionării unor bunuri materiale sau simbolice. Interesele divergente pot provoca în cadrul aceleiaşi colectivităţi confruntări ale unor categorii de indivizi cu statusuri şi roluri diferite, iar la nivel naţional şi internaţional, înfruntarea dintre grupări religioase, naţionale sau etnice, clase sociale, instituţii sociale şi state.

Întrucât prin soluţionarea conflictelor este menţinut echilibrul sistemelor sociale, unii specialişti consideră conflictul ca fiind procesul fundamentale al mişcării sociale. Atât în cadrul grupurilor, cât şi în cadrul întregului sistem social, conflictul produce o schimbare ale cărei consecinţe pot fi: crearea sau revitalizarea cadrului normativ în care are loc „competiţia"; formarea de structuri pentru consolidarea noului cadru; stimularea căutării de aliaţi şi de noi asocieri ale grupului; stimularea, în cadrul grupurilor aflate în conflict a schimbărilor orientate

spre realizarea concomitentă a unei coeziuni şi integrări mai mari şi crearea premiselor pentru noi conflicte interne şi lupta pentru putere.

Cursul unui conflict depinde de comportamentul şi răspunsul actorilor implicaţi. Conform teoriei lui P. S. Douma referitoare la originile conflictului contemporan, există trei categorii importante de astfel de comportamente/răspunsuri: comportamentul/răspunsul statelor faţă de situaţii conflictuale ce (nu) escaladează; comportamentul/răspunsul actorilor substatali/internaţionali faţă de situaţii conflictuale ce (nu) escaladează; comportamentul/răspunsul altor state (vecine) faţă de situaţii conflictuale ce (nu) escaladează.

Acelaşi analist prezintă şi principalii factori cauzatori ai tranziţiei la starea de conflict:

- *Factorii politico-militari*: procesele implicate în formarea statelor şi a naţiunilor; rolul bunei guvernări, democraţiei, drepturilor omului, drepturilor minorităţilor; rolul factorilor etno-culturali; centralizarea/monopolul puterii de stat; mecanismul de tranziţie a puterii; rolul forţelor armate; proliferarea armelor în interiorul statelor, etc.

Importanţa factorilor politico-militari în izbucnirea unui conflict violent a fost adesea subliniată în literatura contemporană, însă analiza lor nu este consistentă, această dimensiune fiind tratată ca un fel de „cutie neagră". În cele mai multe cazuri a fost folosită o tipologie ce încerca să clasifice diversele sisteme politice pe o scală de la regimurile represive şi coercitive la cele democratice. În alte cazuri au fost folosite categorii nominale, precum cele din tipologia lui Michael Brown referitoare la liderii slabi şi vecinii slabi. Cu toate acestea, faptul că anumite categorii sunt utile pentru a caracteriza regimurile politice, pentru o analiză profundă a factorilor politici, pare mult mai potrivită examinarea proprietăţilor sistemice ale statului şi a modalităţilor în care elita politică dominantă menţine relaţiile cu grupurile subordonate.

Presupunând că statele sunt capabile să susţină un nivel suficient al capacităţii instituţionale pentru a preveni colapsul, analiza trebuie să testeze un număr de criterii, pentru a putea evalua măsura în care puterea statului poate fi clasificată calitativ. Astfel se poate afirma că dacă regimul politici este înclinat să aplice mecanismele difuziunii puterii, posibilitatea declanşării unui conflict este cu mult diminuată, în timp ce tranziţia rapidă a puterii între grupuri socio-economice, religioase sau etnice diferite are efect contrar, stabilitatea fiind asigurată de existenţa unei ierarhii necontestate şi legitime.

- *Factorii socio-economici*: sărăcia sau inegalităţile socio-economice; distribuţia teritorială/etnică a creşterii economice; angajarea forţei de muncă şi remunerarea acesteia; performanţa indicatorilor umani; natura (non)discriminatorie a politicilor socio-economice guvernamentale, etc.

În multe studii contemporane a fost subliniat rolul sărăciei şi al inegalităţilor socio-economice, aceştia fiind principalii factori declanşatori ai conflictelor violente, în special la nivel naţional. În prezent, se vorbeşte din ce în ce mai mult de „bătălia pentru resurse", ca un concept ce înglobează toţi aceşti factori. Mai mult, dinamica creşterii economice, stagnarea sau declinul economiei naţionale sunt alţi importanţi factori cauzatori ai conflictului. Astfel, creşterea nivelului de sărăcie şi a inegalităţilor socio-economice determină creşterea probabilităţii de izbucnire a unui conflict, iar creşterea economică o diminuează.

- *Factorii externi*: aranjamentele regionale de securitate; asistenţa militară externă (inclusiv comerţul cu armament); ajutorul financiar pentru părţile implicate; intervenţiile economice externe; programele de ajustare structurală; condiţiile impuse de către donatori sau FMI părţilor conflictuale, etc.

Analiza factorilor externi trebuie să ia în considerare o arie largă de probleme, precum cele enumerate mai sus, însă ea se va axa şi pe activităţile politico-militare ale celorlalţi actori neimplicaţi direct în conflict. De exemplu, dacă asistenţa militară externă (furnizarea de armament) creşte, probabilitatea de escaladare a conflictului creşte şi ea sau dacă sporeşte intervenţia economică, conflictul poate izbucni mai uşor, iar în ansamblu, pe măsură ce aranjamentele de securitate regională devin instabile, posibilitatea de declanşare a unui conflict se măreşte.

Modelul de analiză de conflict propus de P. S. Douma decelează câteva faze ale ciclului conflictual. Prima fază este reprezentată de *tensionarea conflictului*, în care părţile ameninţă cu folosirea forţei, iar conflictul nu este violent. Urmează *faza de escaladare*, în care este introdusă violenţa, părţile se organizează şi încep folosirea sistematică a forţei. În ultima fază, *faza de de-escaladare*, luptat este terminată, iar conflictul poate fi încheiat cu un *acord de pace* de a cărui formulare depinde succesul acţiunii. În cadrul fiecărei faze, interacţionează factori specifici,influenţând astfel cursul conflictului. Specialiştii afirmă că, întrucât există diferenţe calitative între diverşii factori, este necesară clasificarea lor: *factorii declanşatori* – evenimente unice care pot declanşa un conflict, dar nu sunt nici necesare, nici suficiente pentru a-l explica, iar în altă fază a ciclului de viaţă a conflictului pot lua o formă complet diferită; *factorii pivotali* – factori unici sau configuraţii de factori ce apar în majoritatea fazelor ciclului de viaţă a conflictului. Pentru a rezolva conflictul, decidenţii politici trebuie să ia în considerare, în primul rând, acest tip de factori; *factorii mobilizatori* – probleme sau procese în jurul cărora sunt grupaţi actorii conflictului. În fiecare fază a conflictului, mobilizarea grupurilor implicate poate lua forme diferite. Este importantă analiza modalităţii în care sunt corelaţi factorii mobilizatori şi cei pivotali şi cum diferă aceştia de factorii agravanţi; *factorii agravanţi* – factori ce pot interveni alături de cei mobilizatori şi/sau pivotali, sporindu-le sau reducându-le intensitatea şi pot lua altă formă în fiecare stadiu al conflictului. De exemplu, proliferarea necontrolată a armamentului de calibru mic într-un sistem politic instabil poate înclina balanţa spre soluţiile violente în detrimentul dezbaterii politice. Factorii agravanţi pot fi identificaţi şi în domeniu economic, politic sau cultural şi sunt strâns legaţi de politicile guvernamentale sau cele ale actorilor externi implicaţi.

La fel de importante precum factorii implicaţi în declanşarea şi desfăşurarea unui conflict, sunt *elementele conflictului*. Conform lui R. J. Rummel, elementele conflictului sunt: *spaţiul, structura, situaţia, comportamentul*.

- *Spaţiul*. În stadiul de potenţialitate, elementele spaţiului conflictului sunt componente comune ale spaţiului socio-cultural. Acesta este definit de religie, filozofie, etică, legi, ştiinţă, limbaj, artă, delimitând spaţiul înţelegerii noastre, al valorilor şi normelor. Potenţialitatea conflictului rezidă în sfera subiectivă a realităţii, în matricea de sensuri, valori, norme, percepţii ale statutului social. Interesele divergente ale oamenilor nu sunt rezultatul unor factori, condiţii sau evenimente obiective, ci la origine sunt subiective. La nivelul societăţii, unele nevoi sunt mai proeminente în raport cu altele: de exemplu, foametea este o sursă evidentă a protestelor de masă, însă majoritatea conflictelor sunt provocate de nevoile de securitate (instabilitate politică, ameninţări externe).
- *Structura*. Structura conflictului include diferenţele socio-culturale dintre indivizi. Cu cât aceste diferenţe sunt mai mari, cu atât este mai crescută posibilitatea ca atitudinile indivizilor să fie în contradicţie. În mare parte, diferenţele culturale, de statut sau de clasă sunt elemente ce definesc dispoziţiile noastre divergente. Pentru ca acestea să fie într-adevăr opuse, oamenii trebuie să fie conştienţi de propria existenţă şi de a celorlalţi. Aşadar, concluzionează R. J.

Rummel, conştientizarea mutuală a existenţei reprezintă un element esenţial al structurii conflictului.

• *Situaţia*. Situaţia de conflict este creată de „atitudinile stimulatoare", prin afirmarea intereselor. Interesele sunt vectori de putere şi reprezintă condiţii necesare pentru crearea unei situaţii conflictuale. Conflictul de interese este un element dominant al acestui tip de situaţie, însă nu suficient – mai sunt necesare trei elemente: structura aşteptărilor în cadrul cărora există sau sunt activate interesele, capacităţile părţilor conflictuale, voinţa lor de a-şi realiza un interes şi existenţa unui eveniment declanşator (o schimbare subită în structura relaţiilor sociale).

• *Comportamentul*. Confruntarea dintre două sau mai multe forţe se finalizează în „acomodare" şi „echilibrarea puterilor". Actele sau acţiunile manifeste implicate în aceste proces de echilibrare reprezintă comportamentul conflictual. Un asemenea comportament nu este neapărat violent, coercitiv sau antagonist, ci poate fi chiar cooperativ sau contractual.

R. J. Rummel afirmă că există cinci faze ale unui conflict, ce descriu o spirală şi evidenţiază natura multidimensională a conceptului propus: transformarea spaţiului socio-cultural în interese opuse; manifestarea intereselor divergente şi apariţia stării de insecuritate; echilibrarea puterilor, ce se poate manifesta ca un comportament conflictual; echilibrarea puterilor prin structurarea aşteptărilor; apariţia evenimentului declanşator, ce reînnoieşte ciclul: reapariţia stării de insecuritate induce din nou nevoia de echilibru şi de creare a unei noi structuri de aşteptări.

Gestionarea crizelor şi prevenirea conflictelor.

Tranziţia de la tensiuni la conflicte este un proces ce include şi starea de criză. În abordarea contemporană a acestei problematici, aşa cum am afirmat mai sus, accentul este pus pe *gestionarea crizelor* ca soluţie pentru *prevenirea conflictelor* şi ca activitate reactivă orientată spre problemele în curs de escaladare. În cadrul ştiinţelor militare, gestionarea crizei poate fi înţeleasă pe larg ca un sistem de implicare a organizaţiilor, a aranjamentelor şi a măsurilor ce urmăresc: aducerea crizei sub control; asigurarea condiţiilor necesare gestionarilor crizei care prin acţiunile lor pot modela cursul viitor al crizei şi pot adopta în consecinţă soluţiile acceptabile.

În dezvoltările actuale, în cazul confruntării cu violenţă armată, trebuie urmărite două obiective principale: în primul rând, stabilirea unui acord politico-militar, în timp ce sunt analizate cauzele crizei şi, în al doilea rând, scăderea efectelor crizei şi ajutorarea victimelor. Gestionarea crizei include mai mult decât ajutorul umanitar. Dacă acesta din urmă nu este însoţit de acţiunea politică, el are tendinţa de a se transforma cel mult într-o modalitate de a stăpâni superficial conflictul sau situaţiile instabile. Pacea nu înseamnă doar absenţa războiului. Pacea durabilă presupune restabilirea justiţiei şi a respectului pentru drepturile fundamentale ale individului, de aceea gestionarea crizei ar trebui direcţionată spre găsirea şi aplicarea unor soluţii durabile, abordând o viziune holistică asupra factorilor implicaţi. Un răspuns eficient la criză necesită o atitudine comprehensivă a actorilor politici, militari şi a celor cu scopuri umanitare, acordând importanţa cuvenită responsabilităţilor, mandatelor şi sferelor de competenţă specifice fiecărei părţi. Relaţiile de dialog şi de complementaritate dintre aceşti actori ar trebui să urmărească stabilirea şi menţinerea sprijinului comun pentru rezolvarea crizei. În acest sens, comunitatea internaţională dispune de instrumente legale – precum Carta Naţiunilor Unite, ce oferă cadrul politic pentru o asemenea acţiune – dar şi de mijloacele diplomatice, politice şi militare pentru a lua decizii importante atunci când este nevoie. Scopul principal al acţiunilor politico-militare ar trebui să fie întotdeauna restabilirea legii şi ordinii, ceea ce ar avea un impact pozitiv şi asupra activităţii organizaţiilor umanitare. Încă este parţial valabilă afirmaţia lui von Clausewitz că războiul este continuarea politicii prin alte mijloace, iar în cazul de faţă se poate

spune că desfăşurarea forţelor militare trebuie să fie întotdeauna un instrument pentru realizarea unor scopuri politice precise.

La nivel internaţional, un rol major în gestionarea crizelor revine instituţiilor internaţionale de securitate. La baza tuturor acţiunilor de acest tip se află Carta Naţiunilor Unite, care are ca scop principal menţinerea păcii şi securităţii internaţionale. Însă în prezent, deşi ONU a instituţionalizat o serie de proceduri preventive şi de asistenţă a statelor implicate în conflicte (prevenirea crizelor, operaţiile de menţinere a păcii şi operaţiile de consolidare a păcii), NATO este organizaţia care dispune de cea mai coerentă strategie a *gestionării crizelor*. Organizaţia consideră conceptul de gestionare a crizelor ca reprezentând *acele acţiuni coordonate, iniţiate cu scopul de a evita o criză, a preveni escaladarea sa într-un conflict armat şi de a stopa ostilităţile, dacă acestea apar*. De asemenea, NATO a stabilit următoarele obiective ale gestionării crizelor: contribuţia la reducerea tensiunilor şi prevenirea transformării lor în crize; gestionarea crizei ce se manifestă pentru a preveni escaladarea ei într-un conflict; asigurarea din timp a pregătirii civile şi militare pentru crize de diferite grade; în cazul izbucnirii ostilităţilor, controlul răspunsului, prevenirea escaladării şi determinarea oricărui agresor să înceteze atacul şi să se retragă de pe teritoriul Alianţei (acest obiectiv nu este aplicabil crizelor tehnologice, umanitare şi naturale) de-escaladarea cu scopul restabilirii normalităţii după ce escaladarea sau ostilităţile au fost stopate sau sunt sub control; aplicarea „lecţiilor învăţate" din alte experienţe similare.

În ceea ce priveşte UE, se încearcă delimitarea a două strategii ce compun *răspunsul la criză* adică *gestionarea crizelor* şi *rezolvarea conflictelor*. Referitor la gestionarea crizelor, Uniunea Europeană defineşte acest concept astfel: *acţiuni iniţiate pentru a preveni escaladarea pe verticală (intensificarea violenţelor) şi pe orizontală (răspândirea teritorială) a conflictelor violente existente*. Rezolvarea conflictelor are în vedere *acţiunile întreprinse pe termen scurt pentru a stopa un conflict violent*. Modelul european de răspuns la criză include patru faze ce formează un ciclu continuu: *construcţia păcii* pre-conflict şi post-conflict. Modelul accentuează: *prevenirea conflictelor* prin măsuri structurate pe termen lung (regim internaţional de construcţie a păcii, construcţia păcii în interiorul ţării); *impunerea păcii*, în sensul *gestionării conflictului* prin măsuri coercitive, de tipul răspunsului la agresiunile din afara graniţelor, menţinerea păcii sau intervenţiei de protecţie; *menţinerea păcii – prevenirea conflictului* prin scurtarea perioadei măsurilor opţionale: diplomaţie preventivă, desfăşurare preventivă; *restabilirea păcii – gestionarea conflictului* prin măsuri non-coercitive cum ar fi: restabilirea păcii pe căi diplomatice, menţinerea tradiţională a păcii.

O altă abordarea a problematicii gestionării crizelor şi în special a prevenirii conflictelor este aceea a OSCE. Atunci când este confruntată cu un conflict sau o situaţie cu potenţial de conflict, organizaţia foloseşte o serie de instrumente al căror scop este rezolvarea problemei: *misiuni pentru strângerea datelor şi misiuni ale raportorilor* – vizite pe termen scurt în teatru ale experţilor şi personalităţilor din ţările OSCE; *misiuni şi alte tipuri de activităţi de teren* – principalele instrumente pentru prevenirea conflictelor pe termen lung, gestionarea crizelor, rezolvarea conflictelor şi reabilitarea post-conflict a regiunii; *reprezentanţi personali ai preşedinţiei OSCE*, care au un mandat precis şi clar referitor la sarcinile ce le sunt desemnate în special în domeniul prevenirii conflictelor şi al gestionării crizelor; *comitete ad-hoc*, formate dintr-un număr restrâns de membri ai OSCE care au drept principală misiune consilierea preşedinţiei organizaţiei pe probleme de prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor şi rezolvarea disputelor; *mecanisme pentru rezolvarea paşnică a conflictelor* – proceduri care facilitează contactul prompt şi direct între părţile conflictuale. Avantajul acestora constă în faptul că nu necesită realizarea consensului, putând fi astfel activate de către un număr mic de membri ai OSCE şi permiţând reacţia rapidă; *operaţii de menţinere a păcii* – important element

operaţional al capabilităţii generale a OSCE de prevenire a conflictelor şi gestionare a crizelor. Este important de subliniat faptul că acest instrument poate fi folosit şi în cazul în care părţile conflictului sunt membri ai OSCE, însă nu a fost aplicat niciodată într-o astfel de situaţii.

Mijloace politice şi militare de soluţionare a crizelor şi conflictelor.

Noul secol în care am trecut de câţiva ani a început într-o atmosferă de optimism, bazat pe ideea că odată cu încheierea Războiului Rece, lumea se va îndreptata spre o eră de pace şi stabilitate. Acest optimism avea ca principal punct de sprijin concepţia că o creştere a interdependenţei economice şi în mod simetric a prosperităţii a tot mai multor naţiuni (şi în consecinţă a unei tot mai mari părţi a populaţiei), va determina ca utilizarea puterii militare şi a războiului – ca instrumente de promovarea a intereselor (naţionale sau de grup) – să fie percepută drept un comportament inacceptabil în relaţiile internaţionale. Renunţarea la ameninţarea nucleară în relaţiile dintre cele două superputeri din perioada Războiului Rece şi dintre NATO şi Tratatul de la Varşovia a încurajat scenariile pacifiste. În acelaşi sens au acţionat şi transformări de felul colapsului URSS şi al comunismului est-european.

Cu toate acestea, războaiele locale au proliferat, din Balcani în Asia Centrală, din Irak în Africa de Vest. În momentul de faţă, sunt în curs de desfăşurare conflicte deschise, dintre cele mai virulente în Irak şi Afganistan, în timp ce altele se află în state latentă sau sunt „îngheţate", având însă un mare potenţial de reîncălzire, precum cele din Sierra-LE.ONe, Congo, Transnistria, Kosovo, etc.

În reconfigurarea raportului mondial de putere, puterea militară se manifestă aşadar în continuare ca un ingredient indispensabil, la care fac apel toţi protagoniştii – principali sau secundari. Relansarea „metodologiei militare" de acţiune în caz de conflicte locale, pune într-o lumină nouă şi problematica securităţii naţionale, regionale şi globale.

Analiştii pe temele securităţii internaţionale încearcă să determine care sunt elementele din mediul internaţional care pot produce îngrijorare la adresa securităţii şi bunăstării cetăţenilor lumii şi ce poate fi făcut pentru a atenua sau chiar a înlătura sursele de turbulenţă. Întrebări asemănătoare au fost puse şi acum 200 sau o 150 de ani, răspunsurile fiind însă de fiecare dată diferite. Se apreciază că procesul reevaluării securităţii naţionale şi internaţionale ce fusese revizuit prin sfârşitul Războiului Rece a fost din nou modificat prin introducerea în această ecuaţie globală a elementului terorismului internaţional, o forţă de o amploare cu care lume nu s-a mai confruntat niciodată până acum, deşi terorismul şi colaborarea internaţională între foşti terorişti existau de peste o sută de ani.

Epoca post Război Rece – în ciuda trendului de vertiginoasă dezvoltare economică şi de ofensivă a democraţiei – nu a impus eliminarea soluţionării militare în diversele dispute din pieţe locale; eforturi notabile în această direcţie însă s-au consemnat. Totuşi, în unele spaţii, remodelările geopolitice au deschis adevărate „Cutii ale Pandorei", care până atunci fuseseră îngrădite şi ţinute sub control de către cele două superputeri, în cadrul ordinii mondiale bipolare. Cea mai mare parte a „noilor conflicte", care au fost şi continuă să fie conflictele intrastatale, au izbucnit în regiuni în care slăbiciunea guvernelor statelor a devenit mai accentuată într-un cadru de securitate nou. Lumea a devenit, într-o oarecare măsură, mai nesigură, iar popoarele, grupurile etnice şi guvernele urmăresc scopuri şi obiective mai complexe decât înainte. Liniile de despărţire şi frontierele dintre acţiunile guvernelor, forţelor militare şi populaţiei civile, sectorului public şi celui privat au devenit mult mai estompate şi neclare.

Asistăm, pe de altă parte, astăzi la apariţia unei noi generaţii de combatanţi, entităţile sub-statale, grupurile non-naţionale şi transnaţionale, a căror identitate este fundamentată pe o bază comună, ca de exemplu ideologia, apartenenţa tribală, cultura, etnicitatea, religia, geografia,

activităţile economice ilegale sau pe o combinaţie a unora sau a tuturor acestor factori. Aceste entităţi au devenit mai violente şi vizează să modifice echilibrul intern al forţelor pentru a-şi promova propriile interese. Exacerbat până la extrem, un asemenea conflict ar tinde spre fragmentarea structurilor statale şi societale şi împinge într-o stare de instabilitate multe zone şi regiuni inducând o creştere a violenţei în cadrul sistemului internaţional.

Specialistul elveţian, L. Monnerat, sublinia că viitorul nu va cunoaşte noţiunile de izolare sau de neutralitate. „Vom fi atacaţi pentru ceea ce suntem şi nu se va ţine cont de convingerile şi îndoielile noastre … Vom fi judecaţi şi condamnaţi pe baza unor reguli care ne scapă, asimilaţi şi asociaţi unor lupte care ne depăşesc … Dincolo de toate, vom fi constrânşi să ne raliem unei părţi a Occidentului, să ne protejăm interesele şi să ne mobilizăm cetăţenii în faţa unei ameninţări multiforme care se alimentează din forţa şi din slăbiciunile noastre, din rigoarea şi din toleranţa noastră, din ceea ce reprezintă caracteristicile unitare ale societăţii noastre şi din ceea ce ne diferenţiază unii de alţii". Pe de altă parte, tendinţele de a generaliza modelele civilizaţionale – prin alte mijloace decât dialogul culturilor – se poate solda cu tensiuni şi conflicte armate. Realitatea probează că în astfel de zone de „export de modele avansate", apar baze de antrenament şi sanctuare pentru reţelele fundamentaliste, teroriste şi criminale, care exploatează în interes propriu instrumentele, disfuncţionalităţile şi servituţile globalizării. Instrumentele principale ale acestor reţele sunt internetul şi tehnologia modernă a informaţiei care le permit să comunice, să acţioneze şi să se deplaseze aproape oriunde în lume fără a fi detectaţi. Transparenţa şi permeabilitatea frontierelor vor complica într-un fel şi mai mult procesul de gestionare a securităţii naţionale şi internaţionale, permiţând tensiunilor şi conflictelor să se propage cu uşurinţă dintr-o ţară în alta. Trebuie să ne aşteptăm ca momentul declanşării unor conflicte viitoare şi cel al finalizării lor să nu fie foarte clare, după cum este de aşteptat ca nu toate conflictele să fie urmate de o stare de pace. Dimpotrivă, contextul de securitate ar putea alunea spre o zonă crepusculară între pace şi război.

Chiar şi într-o astfel de perspectivă, puterea militară, singură, nu ar avea capacitatea de a soluţiona problemele conflictuale ale epocii actuale şi de perspectivă. Procesele globalizării economice şi interacţiunii între culturi, cele ale afirmării drepturilor omului, guvernării democratice, reducerii decalajelor dintre Nord şi Sud sunt prea complicate pentru a fi rezolvate prin recursul tradiţional la arme. Astfel de probleme reclamă dialog şi negociere, cooperare internaţională, elaborarea unui set de valori democratice care să fie respectate de actorii internaţionale, buna funcţionare a organizaţiilor internaţionale etc. Arsenalele nemilitare de gestionare a crizelor şi de stingere a conflictelor rămân instrumente politico-diplomatice de importanţă capitală pentru prezervarea păcii, fiind cele mai indicate din punctul de vedere al raportului dintre resursele investite şi rezultatele obţinute.

Totuşi, complementaritatea utilizării instrumentelor militare şi a mijloacelor nemilitare în soluţionarea crizelor şi a conflictelor este astăzi evidentă şi poate mai eficace decât oricând în istoria universală. Soluţiile politice sprijinite de măsuri de descurajare prin mijloace militare sau, după caz, de utilizare efectivă, controlată şi limitată a acestui instrument de putere pot conduce la rezultate durabile în timp. Folosirea puterii militare, pe baza unei legislaţii internaţionale specifice, în situaţii şi în formule în acord cu voinţa comunităţii internaţionale – poate contribui aşadar la asigurarea stabilităţii şi păcii.

Balanţa de putere, dilema apărării.

În numeroase studii de securitate se apreciază că existenţa balanţei de putere reprezintă o condiţie de bază a realizării într-un grad cât mai mare a stării de securitate la nivel internaţional.

Alături de acest concept, studiile de securitate pot opera şi cu cel de *balanţă a ameninţării*. Spre deosebire de balanţa de putere, ce se regăseşte în istorie ca scop conştient încă din secolul XVI, aceasta din urmă a fost propus de către Stephen M. Walt abia în anul 1985 (în articolul intitulat „Alliance Formation and the Balance of Power" publicat în revista *International Security*, 1985), modificând teoria clasică realistă şi creând şcoala nerealistă şi a relaţiilor internaţionale. Balanţa ameninţării se referă la determinarea comportamentului alianţelor de state în funcţie de ameninţarea ce o percep ca venind din partea altor state. Astfel, statele vor căuta realizarea unui echilibru prin alierea împotriva ameninţării percepute, deşi există riscul ca statele foarte slabe să adere în masă la entitatea care ameninţă, crezând că în acest mod îşi protejează propria securitate. Se observă că spre deosebire de teoria balanţei de putere în care însăşi puterea mai mare a unui stat era considerată ca ameninţare, în teoria propusă de Walt, statele nu se aliază împotriva puterilor în devenire, ci împotriva celor care manifestă intenţii ofensive.

În enunţarea acestor două teorii am făcut apel indirect la un alt concept clasic în relaţiile internaţionale şi deosebit de important pentru studiile de securitate: *superputere*. O superputere reprezintă un stat de prim rang în sistemul internaţional, ce are capacitatea de a influenţa evenimente şi de a-şi proiecta puterea la scară mondială, deţinând un nivel superior de putere faţă de o „mare putere". În prezent, specialiştii în relaţii internaţionale, consideră că SUA reprezintă singura entitate statală care îndeplineşte condiţiile necesare pentru a fi numită superputere sau dată fiind natura parţial unipolară a lumii contemporane, *hiperputere*. În acelaşi timp, entităţi precum Uniunea Europeană, China şi India au potenţialul cel mai ridicat de a deveni superputeri, fiind numite în prezent *superputeri emergente*. Criteriile clasice care determină existenţa unei superputeri sunt: puterea economică, puterea militară, puterea politică şi puterea culturală. Acestea iau în considerare factori diverşi, de natură geografică, demografică, politică, economică, financiară, militară, culturală etc. Cu toate că această teorie este bine închegată, există mulţi contestatari care consideră că trăsăturile lumii complexe a zilelor noastre şi creşterea din ce în ce mai mare a interdependenţei dintre naţiuni şi state au determinat incapacitatea conceptului de superputere de a surprinde realitatea, ei afirmând că lumea este în prezent *multipolară*.

Legat de conceptele menţionate anterior, în special de cele de *mare putere* şi *superputere,* relaţiile internaţionale furnizează studiilor de securitate un nou termen, cel de *echilibrare off shore* (în larg, peste hotare). Acesta este un concept strategic folosit în teoria realistă, ce descrie un tip de strategie în care o mare putere foloseşte puterile regionale pe care le agreează pentru a controla mediul de securitate şi a afla dacă apar puteri potenţial ostile în spaţiul respectiv. Analiştii afirmă că astfel, o mare putere îşi poate menţine statutul fără a investi masiv în desfăşurări de forţe.

În ceea ce priveşte relaţiile dintre state, studiile de securitate pot folosi şi conceptul de *dilema securităţii* ce este ce este utilizat frecvent de către adepţii cognitivismului în teoriile internaţionale, care consideră că războiul este în principal rezultatul unui eşec al procesului de comunicare. Conceptul este atribuit lui John Herz (în lucrarea „Political Realism and Political Idealism", 1951) şi se referă la o situaţie în care două sau mai multe state sunt atrase într-un conflict, chiar război, pe probleme de securitate, chiar dacă nici unui dintre acestea nu doreşte conflictul respectiv. De cele mai multe ori se vorbeşte despre o dilemă de securitate atunci când două sau mai multe state nu se simt în siguranţă faţă de altele. Nici unul dintre statele implicate nu-şi asigură starea de securitate, în timp de celelalte state interpretează aceste acţiuni drept ameninţare. De cele mai multe ori, conceptul acesta este ilustrat prin *cursa înarmării*, văzută ca simbol al competiţii pentru o stare de securitate iluzorie.

O altă problemă identificată în relaţia dintre state în ceea ce priveşte realizarea securităţii naţionale şi a apărării este numită *dilema apărării*. Este vorba despre cazurile în care un stat nu

poate folosi mijloace militare pentru a-şi atinge scopurile. De exemplu, dacă o naţiune are drept interes major menţinerea unui anumit tip de sistem economic internaţional, atunci majoritatea intereselor sale nu pot fi protejate şi promovate în principal prin mijloace militare.

Analizând aceste concepte, observăm că „renaşterea studiilor de securitate", aşa cum a fost formulată de Stephen M. Walt, reprezintă un impuls în dezvoltarea disciplinei relaţiilor internaţionale. Noul secol ne-a introdus într-o lume în care pe de o parte, problemele de securitate deja existente se adâncesc, iar, pe de altă parte, apar unele noi, surprinzându-i atât pe specialişti, cât şi publicul larg. În aceste context, importanţa studiilor de securitate este manifestă, iar nevoia de definire mult mai clară a sferei lor – vitală.

4. Strategii şi politici de securitate.

SUA

Strategia americană de securitate este construită pe trei concepte: securitatea naţională (National Security), securitatea spaţiului de interes[81] (Homeland Security) şi autoapărare colectivă (Collective Self-Defense).

Astfel, pentru conceptul de *securitate naţională*, SUA propun o definiţie ce include sintagmele *apărare naţională* şi *relaţii externe*. Mai precis, securitatea naţională cuprinde totalitatea condiţiilor furnizate de: un avantaj militar sau de apărare asupra unei naţiuni străine sau asupra unui grup de naţiuni; o poziţie favorabilă în sistemul relaţiilor internaţionale; o capacitate de apărare ce permite statelor să reziste cu succes acţiunii ostile sau distructive iniţiată din interior sau exterior, directă sau indirectă. Securitatea naţională depinde de aplicarea complementară a instrumentelor puterii naţionale: diplomatic, economic, informaţional şi militar[82].

În ceea ce priveşte documentul principal referitor la *securitatea naţională,* SUA au adoptat la începutul anului 2006 o nouă *Strategie de Securitate Naţională*[83], ce se doreşte a fi orientată spre diplomaţie. Cu toate acestea, SUA afirmă că îşi vor menţine în continuare atitudinea pro-activă referitoare la evoluţia mediului de securitate şi nu vor exclude loviturile preemptive (la o ameninţare iminentă). Aşa cum se afirmă şi în document, este evident faptul că avem de a face cu o strategie pe timp de război, impusă de provocările cărora Washingtonul consideră că trebuie să le facă faţă. În acest sens, cei doi piloni ai Strategiei sunt: promovarea libertăţii, justiţiei şi demnităţii umane prin: înfrângerea tiraniei, încurajarea democraţiei efective şi extinderea prosperităţii; confruntarea cu provocările epocii în care trăim prin asumarea leadership-ului comunităţilor de democraţii în ascensiune.

Documentul acordă un spaţiu important problemelor precum terorismul, conflictele regionale, combaterea sărăciei şi a decalajelor de dezvoltare, globalizarea, etc., rezervând SUA,

---

[81] Traducerea *ad litteram* a conceptului „Homeland Security" este „securitatea patriei", însă ea nu poate cuprinde toate caracteristicile prezentate de teoriile americane şi europene în domeniu. Conform Dicţionarulrui Explicativ al Limbii Române, patria reprezintă teritoriul care istoriceşte aparţine unui popor şi unde acesta trăieşte; ţara în care s-a născut, în care trăieşte şi al cărei cetăţean este cineva". (Ediţia a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Editura Univers Eciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 759). O astfel de sferă de definire este mult prea îngustă pentru a putea reflecta complexitatea conceptului. Aici este vorba despre securitatea a ceea ce numim „casă", fie că acest spaţiu este teritoriul naţional, fie cel al Uniunii Europene, fie cel transatlantic. O traducere a sa, ce ar putea cuprinde toate aceste caracteristici, poate fi „securitatea spaţiului de interes": securitatea intereselor statului, ale unei organizaţii zonale, regionale sau chiar globale, în spaţiul circumscris acestora, dar şi în afara sa.

[82] SUA, *Joint Publication 1. Joint Warfare of the Armed Forces of the United States*, 14 noiembrie 2000, p. 1-6.

[83] The White House, *The National Security Strategy of the United States of America*, March 2006.

în acelaşi timp, rolul de lider în rezolvarea problemelor ce decurg de aici. Este subliniat faptul că provocările pe care America le întâmpină sunt considerabile, dar dispune încă de destulă putere şi influenţă pentru a le faţă. Deşi autorii afirmă că noua Strategie este destul de ambiţioasă, idealistă în obiective şi realistă în mijloace, ei recunosc limitele pe care chiar şi o naţiune puternică, precum SUA, le poate avea.

În documentele americane este definit şi conceptul de *securitate a spaţiului de interes*, adică *Homeland Security*. SUA au făcut primul pas în structurarea acestui concept, în urma atentatelor teroriste din septembrie 2001, considerând că este necesară îmbunătăţirea securităţii teritoriului propriu, iniţiind acţiuni în următoarele şase domenii: informaţii şi avertizare, securitatea frontierelor şi a transportului, contra-terorism intern, protecţia infrastructurii critice, apărare împotriva terorismului, pregătirea şi răspunsul la urgenţe[84]. Conform *Dicţionarului de Termeni Militari şi Asociaţi* , elaborat de Departamentul Apărării, *Homeland Security* reprezintă acel efort naţional concertat spre prevenirea atacurilor teroriste în interiorul SUA, reducerea vulnerabilităţii Americii la terorism, minimizarea distrugerilor şi refacerea după ce atacurile au avut loc[85]. *Homeland* în acest context desemnează regiunea fizică ce include Statele Unite continentale, Alaska, Hawai, teritoriile şi posesiunile SUA, apele teritoriale şi spaţiul aerian înconjurător[86].

Conceptul american de *Homeland Security* extinde şi recombină responsabilităţile unei mari părţi a executivului, incluzând Biroul Federal de Investigaţii, Garda Naţională, Agenţia Federală pentru Gestionarea Urgenţelor, Paza de Coastă, serviciu pentru Imigrare şi Naturalizare, Administraţia pentru Securitatea Transporturilor, Agenţia Centrală de Informaţii, etc. Administraţia Bush a consolidat multe dintre aceste activităţi sub conducerea Departamentului pentru Homeland Security, înfiinţat sub auspiciile „Actului pentru Homeland Security”[87] din anul 2002.

Viziunea americană asupra securităţii naţionale este compatibilă cu cea a majorităţii statelor membre ale NATO.

Concepţia apărării naţionale se regăseşte în *Strategia Militară Naţională*, bazată pe S*trategia de Securitate Naţională* şi în *Strategia de Apărare Naţională a SUA*.

Strategia Militară Naţională[88] stabileşte: principiile ce ghidează dezvoltarea Forţei Întrunite (*Joint Force*): agilitate, fermitate şi integrare; obiectivele militare: protejarea SUA de orice atac sau agresiune externă, prevenirea conflictelor şi a atacurilor-surpriză, victoria în faţa adversarilor; caracteristicile forţelor: integrare totală, expediţionare, legate în reţele, descentralizate, adaptabile, letale, superioritate decizională; capabilităţile şi funcţiile: aplicarea forţei, capacităţii militare de desfăşurare şi susţinere, securizarea spaţiului de luptă, realizarea superiorităţii decizionale.

Obiectivele *Strategiei de Apărare Naţională a SUA*[89] reprezintă legătura dintre activităţile militare şi cele ale celorlalte agenţii guvernamentale cu scopul realizării intereselor naţionale. Activităţile implicate de apărarea naţională trebuie să faciliteze asigurarea stării de securitate a

---

[84] *The National Strategy for Homeland Security*, Office of the Homeland Security, USA, 2002, p. viii.
[85] US Department do Defense, *Joint Publication 1-02. DOD Dictionary of Military and Asociated Terms*, 12 aprilie 2001 (actualizat la 19 septembrie 2006), p. 243.
[86] Ibidem, p. 243.
[87] *Homeland Security Act of 2002*, reprezintă denumirea prescurtată a documentului *An Act to establish the Department of Homeland Security, and for other Purposes*.
[88] SUA, *The National Military Strategy of the United States of America. A Strategy for Today; A Vision for Tomorrow*, Joint Chiefs of Staff, 2004.
[89] SUA, *National Defense Strategy of the United States of America*, Secretarul Apărării SUA, March 2005.

SUA şi a partenerilor săi. Astfel sunt evidenţiate patru obiective ale apărării naţionale: asigurarea securităţii SUA faţă de orice atac direct; securizarea accesului strategic şi păstrarea libertăţii globale de acţiune; întărirea alianţelor şi parteneriatelor pentru a face faţă provocărilor comune; stabilirea condiţiilor de securitate ce conduc la o ordine internaţională favorabilă.

Strategia de Apărare Naţională subliniază importanţa acţiunilor în sprijinul aliaţilor şi prietenilor, împotriva potenţialilor adversari şi a agresiunilor acestora. Documentul din 2005 oferă patru modalităţi de implementare a strategiei; crearea unei apărări active în profunzime; susţinerea unui proces continuu de transformare; adoptarea unei abordări bazate pe capabilităţi; gestionarea riscurilor.

Scopul stabilirii acestor direcţii este de a structura planificarea şi decizia strategică la nivelul tuturor instituţiilor implicate în proces şi, mai mult, de a răspunde provocărilor la adresa mediului de securitate intern.

Referitor la conceptul de *autoapărare colectivă*, SUA îl definesc drept „actul apărării altor forţe care nu aparţin SUA”[90]. În concepţia americană, doar autorităţile de comandă naţionale pot autoriza forţele americane să-şi exercite dreptul de autoapărare colectivă.

Din toate documentele prezentate, pot fi sintetizate principalele interese de securitate pe care Statele Unite îşi întemeiază dimensiunea militară a securităţii: salvgardarea teritoriului şi populaţiei SUA, cu alte cuvinte, plasarea apărării naţiunii pe o poziţie prioritară în agenda de securitate; stabilitate şi securitate globală prin prevenirea apariţiei unui actor internaţional ostil, a unei puteri sau a unei grupări de puteri expansioniste, ce ar putea pune la încercare puterea militară a SUA; stabilitate şi securitate în principalele regiuni ale globului, prin prevenirea/constrângerea puterilor regionale ostile intereselor SUA şi aliaţilor şi partenerilor regionali ai acestora; extinderea şi conservarea condiţiilor generatoare de democraţiei efectivă şi creştere economică durabilă.

Se observă că SUA şi-au adaptat masiv politicile şi strategiile militare de securitate la noile circumstanţe ale mediului internaţional de securitate. Aceasta a condus şi la modificarea instrumentelor politico-militare ale puterii naţionale, precum: inovaţiile tehnologice aplicate în industria de apărare, controlul armamentelor şi neproliferare nucleară, operaţii umanitare şi de pace, intervenţie militară efectivă.

Aşadar **SUA** şi-a fixat o agendă specifică de scopuri şi obiective de politică externă ce ia în calcul mai multe riscuri, ameninţări şi pericole. Scopul principal al Americii rezidă în asigurarea prosperităţii şi securităţii naţionale, promovarea, la nivel global, a intereselor naţionale, extinderii comerţului liber, a liberalizării accesului la resursele şi pieţele planetei, etc. America trebuie să rămână prima putere tehnologico-militară şi economică şi să contracareze toate provocările externe majore.

Pentru Washington ameninţările şi pericolele decurg din : proliferarea armelor de nimicire în masă, îndeosebi a celor nucleare (cu atenţia concentrată pe statele din vechea *Axă a Răului* – Iran şi Coreea de Nord); conflictele interne interetnice şi religioase; terorismul internaţional, alimentat de fundamentalisme (cu precădere islamice); criminalitatea transfrontalieră (droguri, trafic de carne vie, corupţie – criminalitate – terorism, etc.); conflictele dintre state (concentrate în Asia de Est şi de Sud şi în Africa Subsahariană); degradarea calităţii vieţii şi a mediului; inegalităţile Nord-Sud, migraţia umană în ascensiune; slăbiciunea unor state, regimurile dictatoriale şi încălcarea drepturilor omului, **proasta guvernare**, politicile economice protecţioniste, concurenţa economică *neloială*, etc. La Washington, sunt analizate cu atenţie şi

[90] US Department of Defense, *Joint Publication 1-02. DOD Dictionary of Military and Associated Terms*, 12 aprilie 2001 (actualizat la 19 septembrie 2006), p. 95.

tendinţe mai noi care ar putea contraveni intereselor SUA pe termen mediu şi lung: expansiunea economico-politică a Chinei, aspiraţiile „imperiale" ale F. Ruse, acumularea de tensiuni în relaţiile transatlantice, recrudescenţa antisemitismului şi a unor naţionalisme periculoase.

Interesele americane sunt cu adevărat globale, SUA fiind considerată singura superputere globală reală (militară, economică, politică), în măsură să dinamizeze procesele de mondializare, liberalizare, democratizare a lumii. Administraţia G. Bush s-a dovedit cel mai activ *partener internaţional*, promovând lupta împotriva terorismului internaţional şi mai multe strategii de remodelare a sistemelor de securitate regionale şi mondiale, de acţiune preventivă împotriva *provocărilor epocii*, de impunere şi menţinere a păcii sau de reconstrucţie post-conflict şi democratizare.

NATO, UE, OSCE, parteneriatele cu F. Rusă şi Ucraina, ONU, Asia-Pacific, relaţiile speciale cu India, China, Pakistan, etc. sunt apreciate drept structuri de promovare a securităţii, stabilităţii şi păcii la nivelurile regional şi global. Pe lângă mijloacele politico-militare, Washingtonul ia tot mai evident în calcul şi dezvoltarea pârghiilor politico-democratice, a celor economice şi culturale în prevenirea şi gestionarea crizelor şi conflictelor internaţionale. Deşi persistă încă multe acuzaţii de **unilateralism** în abordarea temelor majore ale securităţii internaţionale (şi se critică scenariile acţiunilor preventive sau remodelării post-conflict), Administraţia G. Bush s-a dovedit capabilă să pună în centrul preocupărilor sale, în momentele cruciale, interesele comunităţii internaţionale şi să se adapteze realităţilor din diverse spaţii ale planetei. **Chiar dacă nu convine (din diverse motive), unor actori internaţionali, primatul politico-militar şi tehnologic al SUA în lumea contemporană rămâne o condiţie a stabilităţii şi securităţii, într-o lume care nu mai este bipolară, dar nici riguros guvernată de parteneriate, cooperare, interese şi obiective unanim împărtăşite**.

Uniunea Europeană.

Strategia Europeană de Securitate a fost aprobată la 12 decembrie 2003, fiind pregătită sub responsabilitatea Înaltului Reprezentant pentru Politica Externă şi de Securitate Comună a UE, Javier Solana. Odată cu apariţia PESA, Europa a formulat pentru prima oară o strategie de securitate întrunită. Această poate fi considerată drept un corespondent şi totodată o reacţiei la Strategia de Securitate Naţională a SUA.

Documentul începe cu declaraţia conform căreia „Europa nu a fost niciodată atât de prosperă, atât de sigură şi de liberă", dar conchide că „Lumea este plină de noi pericole şi oportunităţi". Alături de aceste afirmaţii, documentul susţine ideea că, pentru a asigura securitatea Europei într-o lume a globalizării, cooperarea multilaterală în Europa şi în afara acesteia trebuie să fie un imperativ deoarece „nici o naţiune nu este în stare să se confrunte singură cu actualele provocări complexe". Strategia de Securitate Europeană identifică o serie de ameninţări cu care trebuie să se confrunte Europa; terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, statele falimentare şi crima organizată[91].

Documentul Solana, după cum este cunoscută *Strategia de Securitate*, vizează stabilirea obiectivelor strategice ale Uniunii Europene din perspectiva asumării unui rol mult mai pronunţat în demersul global de gestionare a noilor tipuri de riscuri şi ameninţări. Pornind de la analiza globală a impactului acestora asupra securităţii europene, se stabileau trei obiective majore pe care Uniunea trebuie să le promoveze în susţinerea valorilor şi principiilor care o guvernează: promovarea unei politici eficiente de prevenire a conflictelor, prin utilizarea întregului set de capabilităţi (militare şi civile) pe care UE le posedă; orientarea demersurilor Uniunii în vederea

[91] L.A. Ghica (coordinator), *Enciclopedia Uniunii Europene*, Bucureşti, Editura Merobia, 2006, p. 193 şi urm.

creării unui climat de securitate în imediata vecinătate a Europei (Orientului Mijlociu, Balcani şi Caucaz); menţinerea ordinii internaţionale prin promovarea multilateralismului efectiv, prin respectarea şi dezvoltarea dreptului internaţional, în deplin acord cu principiile Cartei Naţiunilor Unite.

Politica Europeană de Securitate şi Apărare nu este implementată în acelaşi mod în care sunt implementate celelalte politici publice ale Uniunii Europene, ca, de exemplu, cele din domeniile agriculturii, pescuitului, transportului, sau cercetări ştiinţifice.

Având în vedere caracterul foarte sensibil al subiectului, ce poate afecta foarte uşor relaţiile internaţionale, tratatele UE acordă o mare importanţă statelor membre, dar şi instituţiilor Uniunii Europene în care acestea participă direct – Consiliului European şi Consiliului de Miniştri, precum şi componentelor acestora şi comitetelor şi grupurilor de lucru.

Conform mandatului transmis prin intermediul Strategiei Europene de Securitate, statele membre au decis, la Consiliul European din iunie 2004, adoptarea unei noi abordări în ceea ce priveşte procesul de dezvoltare a capacităţilor europene în domeniul securităţii şi apărării. Din această perspectivă a fost adoptat noul Obiectiv Global al UE (Headline Goal 2010 - HG 2010), care vizează focalizarea demersurilor UE asupra îmbunătăţirii calitative a capacităţilor de apărare, precum şi adaptarea acestora la cerinţele formulate prin intermediul Strategiei de Securitate. În mod concret, HG 2010 vizează: creşterea interoperabilităţii forţelor puse la dispoziţia UE, precum şi consolidarea capacităţilor de dislocare şi sprijin ale acestora; extinderea spectrului de misiuni pe care UE le va îndeplini, în spiritul prevederilor Strategiei de Securitate, prin includerea unor tipuri noi de operaţii, precum: dezarmare, asistenţă pentru state terţe în combaterea terorismului, reforma sectorului de securitate; dezvoltarea capacităţilor de reacţie rapidă ale UE, atât pe palierul decizional (obiectivul fiind ca decizia privind lansarea unei operaţii să poată fi luată în termen de 5 zile), cât şi în ceea ce priveşte dislocarea în teatru de operaţii (maxim 10 zile de la adoptarea deciziei). În condiţiile actuale însă, UE nu-şi poate asigura securitatea politico- militară prin forţe proprii, în afara structurilor NATO. Mai mult, în 2005-2006 a ieşit în evidenţă şi vulnerabilitatea energetică a UE, de exemplu în raporturile cu F. Rusă. Pe acest fundal, s-au amplificat dezbaterile interne între statele Uniunii, cu precădere între cele din „Noua Europă", care resimt o constantă presiune rusă la frontiere, şi Franţa sau Germania.

Federaţia Rusă.

În luna ianuarie a anului 2000, preşedintele Vladimir Putin a semnat un decret prin care aproba noul *Concept de Securitate Naţională*. Spre deosebire de cel promovat în urmă cu trei ani de către preşedintele B. Elţîn, acest document a trecut cu uşurinţă de dezbaterea sa în cadrul Consiliului de Securitate.

Viziunea impusă de acest Concept a creat totuşi multe discuţii la nivelul comunităţii internaţionale din diverse motive. În primul rând, el afirmă existenţa a două tendinţe globale opuse ce puneau într-o lumină nefavorabilă existenţa parteneriatelor dintre SUA şi celelalte state ale lumii: una reprezentată de formarea unei lumi multipolare, în care scade din ce în ce mai multa importanţa folosirii forţei militare în relaţiile internaţionale şi o a doua care dă naştere unui nou sistem internaţional, bazat pe dominaţia comunităţii de ţări dezvoltate, aflată sub conducerea SUA. Descrierea principalelor caracteristici ale dezvoltării globale sublinia faptul că rolul forţei militare rămâne esenţial şi că un mare număr de ţări produc armament nuclear, dorind astfel sporirea influenţei lor lume.

În acest context, documentul defineşte interesele naţionale ale F. Ruse pe scena internaţională: menţinerea suveranităţii şi întărirea poziţiei F. Ruse ca mare putere; în domeniul

militar, apărarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii teritoriale a statului şi prevenirea oricărei agresiuni militare împotriva F. Ruse şi a aliaţilor săi.

Un alt punct asupra căruia comunitatea internaţională şi-a exprimat interesul este reprezentata de discrepanţele dintre obiectivele securităţii naţionale. Lista include sporirea potenţialului militar al statului şi menţinerea acestuia la un nivel înalt, alături de întărirea regimului de neproliferare a armelor de distrugere în masă. Patru dintre aceste obiective sunt legate de controlul armamentelor, inclusiv ale celor nucleare: înregistrarea unui progres în controlul armamentului nuclear, menţinerea stabilităţii strategice în lume pe bazele implementării integrale de către toate statele semnatare a angajamentelor internaţionale în domeniu; realizarea unor angajamente reciproce în sfera reducerii şi eliminării armelor de distrugere în masă şi a celor convenţionale, promovarea măsurilor de întărire a încrederii şi a stabilităţii, asigurarea controalelor asupra exporturilor internaţionale de bunuri cu dublă utilizare şi bunuri, tehnologii şi servicii militare; ajustarea la noile condiţii internaţionale a acordurilor existente referitoare la controlul armamentelor şi dezarmare; promovarea ideii de creare a unor zone denuclearizate.

Conform Conceptului, F. Rusă trebuia să posede forţe nucleare capabile să provoace pagube oricărui agresor individual sau oricărei coaliţii agresoare: „este permisă folosirea oricăror mijloace necesare, inclusiv a armelor nucleare, pentru a respinge o agresiune armată, dacă toate celelalte măsuri de rezolvare a crizei au fost epuizate sau s-au dovedit a fi ineficiente[92]”. Această frază poate fi interpretată ca o dorinţă de slăbire a controlului asupra folosirii armelor nucleare. De asemenea, spre aceeaşi idee conduce şi faptul că în document nu se spune nimic despre angajamentul Moscovei de a nu folosi armele nucleare împotriva statelor nenucleare, care sunt parte a Tratatului de Neproliferare.

Analiza prevederilor asupra problemei nucleare trebuie să ia în considerare că acest Concept stabileşte cadrul de bază pentru folosirea diverselor mijloace de luptă. Mai multe detalii au apărut în *Doctrina Militară a Rusiei*, ce a fost adoptată cu o lună mai târziu (februarie 2000). Acest document relevă multe dintre preocupările referitoare la problema armelor nucleare. El conţinea asigurări univoce negative şi stipula că F. Rusă „îşi rezervă dreptul de a folosi arme nucleare drept răspuns la folosirea unor astfel de arme împotriva sa sau a aliaţilor săi, dar şi ca ripostă la agresiuni la scară largă cu folosirea armelor convenţionale, în situaţii critice pentru securitatea naţională a Federaţiei Ruse şi a aliaţilor săi[93]”.

Doctrina evidenţiază de asemenea că ameninţările interstatale la adresa securităţii naţionale a F. Ruse sunt condiţionate de o serie de factori precum: eforturile anumitor state şi organizaţii interstatale de a slăbi şi chiar a submina rolul mecanismelor de securitate internaţională, în primul rând al ONU şi OSCE; pericolul diminuării influenţei politice, economice şi militare a Rusiei în lume; reîntărirea blocurilor şi uniunilor politico-militare, în primul rând extinderea NATO spre Est; instalarea de baze militare străine şi desfăşurarea de trupe importante în apropierea frontierelor ruse; proliferarea armelor de distrugere în masă şi a vectorilor de transport a acestora; slăbirea proceselor de integrare în CSI; apariţia şi escaladarea unor conflicte în proximitatea frontierelor ruse şi a frontierelor statelor membre CSI; pretenţiile teritoriale faţă de F. Rusă.

Moscova consideră că ameninţările la adresa securităţii sale naţionale se manifestă îndeosebi în tentativele anumitor state de a îndeplini următoarele obiective: a zădărnici planurile F. Ruse de a-şi întări rolul de centru de influenţă într-o lume multipolară; a împiedica realizarea

[92] *Russian Federation's New National Security Concept*, www.scrf.gov/ru
[93] *Russian Federation's Military Doctrine*, www.scrf.gov/ru

intereselor sale naţionale; a slăbi poziţiile Rusiei în Europa, Orientul Apropiat, Transcaucazia, Asia Centrală şi în regiunea Asia-Pacific.

F. Rusă a reuşit între 2000-2004 să-şi recapete parţial locul de primă mărime pe scena internaţională. Sub conducerea lui V. Putin, F. Rusă şi-a consolidat economia şi administraţia şi s-a lansat în *jocuri de putere* pe arenele regionale şi continentale. Gândirea de securitate avansată de administraţia de la Kremlin, scoate ami insistent în evidenţă ameninţările şi pericolele decurgând din: terorism, fundamentalism, conflicte interetnice şi interstatale, liberalizarea completă a economiei, etc. Astfel, Moscova a avansat: strategii ale *vecinătăţii apropiate* şi ale parteneriatelor cu SUA, UE, China, India, ASEAN; coagularea unor *blocuri* economico-politico-militare în spaţiul fostei URSS (CSI, Spaţiul Economic Unic); refacerea puterii nucleare (şi militare) şi menţinerea parităţii strategico-nucleare cu SUA. Recent, V. Putin a reiterat *dreptul* F. Ruse de a aplica *lovituri preventive* şi de a acţiona militar împotriva *grupărilor teroriste*, în orice parte a globului. În mai multe rânduri, în 2005-2007¸ preşedintele V. Putin a insistata asupra temelor: egalităţii de tratament între Occident şi F. Rusă; lumii multipolare, respingerii „exportului de democraţie", dezvoltării Tratatului de Securitate Colectivă şi OCS, dreptului F. Ruse la „interese speciale" şi spaţiu rezervat acestora, etc. La începutul anului 2007, Kremlinul a alocat fonduri impresionante pentru modernizarea arsenalului militar şi a reacţionat dur la ideea amplasării Scutului Antirachetă american în Europa. La fel ca UE, F. Rusă se axează pe *cooperare internaţională*, sub umbrela ONU. Kremlinul încearcă să folosească eficient armele sale economice (petrol, gaze naturale, materii prime) şi avantajele tehnologiei sale militare de vârf. În interior însă şi la frontierele sale persistă tensiuni şi crize etno-politice şi economice (Caucazul de Nord, Transnistria, Abhazia, Osetia, etc.). Mai nou, în contextul disputelor cu Occidentul, F. Rusă a suspendat aplicarea Tratatului referitor la forţele convenţionale din Europa.

Pe plan mai larg, F. Rusă se implică în soluţionarea conflictelor israelo-palestinian, din R. Moldova, Caucazul de Sud, a crizei nord-coreene, a tensiunilor din Asia Centrală, Kashmir, iraniano-americane, etc. Concomitent, Moscova menţine parteneriatul cu NATO şi a susţinut acţiunile Coaliţiei Internaţionale în Afganistan. În momentul de faţă, analiştii apreciază că F. Rusă ia în calcul posibile ameninţări provocate de agitaţiile naţionaliste şi fundamentaliste, dar şi pericolele ce ar decurge din extinderea influenţei UE, NATO, Chinei sau a Indiei.

Republica Populară Chineză.

În mod oficial, China urmăreşte în sfera securităţii câteva obiective majore: pacea durabilă, dezvoltarea armonioasă şi cooperarea multidimensională.

În ultimii ani, China a promovat un *Nou Concept de Securitate (NCS)*, care afirmă angajamentul său de a promova mai eficient pacea şi prosperitatea în noua ordine mondială. NCS este considerat eficient pentru contracararea de către China a aşa-perceputului control american şi pentru afirmarea rolului de conducător regional responsabil şi pacifist al ţării. NCS are în vedere: securitatea prin cooperare; o înţelegere mai largă a conceptului de securitate, care include şi ameninţările din afara conflictului militar tradiţional, stat versus stat; cooperarea pentru securitate al cărei scop constă în promovarea încrederii între state, nu categorisirea acestora în potenţiali adversari sau prieteni; dialogul multilateral; măsurile de edificare a încrederii; controlul armamentului şi neproliferarea; interacţiunea economică extinsă, ca politică ce reduce tensiunile sociale interne; denunţarea folosirii forţei şi a ameninţării cu folosirea forţei pentru a stopa disputele politice; relaţiile, bazate pe egalitate şi respect, dintre ţările puternice şi cele slabe.

În 2006, oficialităţile de la Beijing au pus în evidenţă mai puternic corelaţia dintre securitate, apărare şi edificarea unei „societăţi armonioase". China promovează şi pe plan internaţional, mult mai activ decât în trecut, o direcţie de „armonie" la nivel mondial (opusă

unilateralismului american). De asemenea, liderii chinezi – ca şi cei ruşi - resping „modelul de dezvoltare unic" şi „exportul de democraţie".

NCS reafirmă ideea neamestecului în problemele altor ţări, ceea ce sugerează o continuare a disputelor între SUA şi China asupra unor aspecte precum: asistenţa acordată Taiwanului de către SUA sau plângerile depuse de Departamentul de Stat American şi de alte organizaţii şi cetăţeni ai SUA asupra nerespectării drepturilor omului în China. Beijingul ar putea folosi principiul „beneficiului mutual" în relaţiile economice ca bază pentru contracararea reclamaţiilor referitoare la violarea obligaţiilor ce reies din rolul său de membru al Organizaţiei Mondiale a Comerţului (admisă în 2001).

Obiecţiile Chinei vizavi de extinderea spre Est a NATO şi de prezenţa americană în Asia de Est (inclusiv parteneriatele de securitate cu Japonia, Australia şi Coreea) reprezintă o problemă căreia oficialii chinezi îi acordă din ce în ce mai multă importanţă. Australia de exemplu, consideră China ca fiind un foarte important partener de comerţ. Refacerea parţială a puterii militare a Japoniei nu poate fi privită cu linişte la Beijing, chiar dacă americanii şi niponii subliniază caracterul ei preponderent defensiv.

NCS furnizează însă şi un cadru pentru sprijinirea activităţilor americane pe care China le agreează (schimburile bilaterale şi lupta împotriva terorismului), iar pe de altă parte denunţă acţiunile SUA ce sunt contrare politicilor chineze (aşa-numitul „hegemonism american" şi alianţele din regiunea Asia-Pacific). Conceptul este destul de flexibil pentru a rezista fluctuaţiilor din raporturile americano-chineze. Cele două ţări sunt în prezent în relaţii relativ bune, astfel încât Beijingul poate găsi modalităţi paşnice de aplicare a noul concept de securitate. Totuşi specialiştii estimează că republica îşi va folosi influenţa pentru a contesta cel puţin la nivel regional poziţia de lider pe care o deţin SUA.

În timp ce NCS reflectă încrederea Chinei în sine şi înţelegerea normelor internaţionale, conceptul este perceput mai degrabă ca o ajustare tactică decât ca o schimbare majoră în gândirea strategică chineză. Mai nou, unii analişti de la Beijing sugerează că americanii s-au lansat într-o politică de „încercuire" a ţării lor prin: întărirea alianţei cu Japonia şi ASEAN; dezvoltarea cooperării politico-militare cu India; garantarea securităţii Taiwanului; stabilirea de baze militare şi de relaţii speciale în Pakistan şi Asia Centrală: În replică, în aprilie 2005 s-au perfectat tratate de prietenie şi parteneriate strategice cu Pakistanul sau India. Concomitent, s-au intensificat relaţiile cu Asia de Sud-Est. China nu acceptă primatul unei singure puteri în Asia de Sud.

În cadrul ONU, Beijingul insistă pe rolul decisiv al Consiliului de Securitate. Prioritare pentru China sunt problemele Extremului Orient, Asiei Centrale şi de Sud-Est. Raporturile cu F. Rusă şi statele din Asia Centrală se centrează pe cooperarea bilaterală şi în cadrul Organizaţiei de la Shanghai. Dacă în anii 2000-2001 se lua în calcul o posibilă „axă anti-hegemonistă" F. Rusă-China, astăzi evoluţiile sunt departe de o astfel de alianţă, cu toate că Moscova alimentează încă arsenalul militar chinez. Interesele ruse şi chineze se confruntă totuşi în Asia Centrală, Siberia de Est şi Coreea. După 2001, Moscova resimte o insistentă „presiune" a imigraţiei ilegale chineze în Siberia şi pare a favoriza prezenţa militară occidentală în Asia Centrală şi relaţiile economice strânse în Japonia. La rândul său, criza prelungită din Coreea de Nord nu poate fi gestionată exclusiv de China. O extindere a penetraţiei economice chineze se înregistrează în Africa şi America Latină.

Teme importante ale politicii externe chineze se referă la „criza nucleară" provocată de Coreea de Nord sau la tensiunile sporite din raporturile cu Japonia (ambele puteri se concurează economic şi politici în Asia de Est şi de Sud-Est, deşi schimburile reciproce au înregistrat peste 195 miliarde de dolari în 2005). De asemenea, China aspiră la consolidarea unei „pieţe comune"

în Asia de Est şi de Sud-Est şi participă activ la dialogul Asia-Pacific. O direcţie prioritară a Chinei se referă la „parteneriatul" cu Uniunea Europeană, îndeosebi cu Germania şi Franţa.

Beijingul îşi asumă din ce în ce mai evident un „rol mondial", transformând China în cel mai important interlocutor politic şi economic din spaţiul asiatic. Aşa se explică şi interesul deosebit acordat, în principal de experţii americani, studierii perspectivelor ascensiunii R. P. Chineze la rangul de superputere.

OSCE.

Organizaţia, cu extindere euroatlantică şi eurasiatică, este prevăzută cu un Consiliu Ministerial, un Consiliu Superior, un Comitet Permanent şi o Adunare Parlamentară. OSCE a fost recunoscută de către statele membre ca fiind „un prim instrument pentru avertizarea timpurie, prevenirea conflictelor şi managementul crizelor". Cu toate acestea, crizele din Bosnia-Herţegovina, Cecenia şi Kosovo au arătata că organizaţia mai are încă multe de făcut pentru a consolida cooperarea şi securitatea în Europa. Summitul de la Budapesta din 1994 a decis creşterea competenţei preşedintelui executiv şi a secretarului general, a secretariatului, a Înaltului Comisar pentru minorităţi Naţionale şi a Biroului pentru Instituţii Democratice şi Drepturile Omului, a Curţii pentru Conciliere şi Arbitraj. A fost aprobat şi codul de conduită în problemele politico-militare ale securităţii, în care este stipulat rolul forţelor armate în societăţile democratice.

OSCE ocupă astăzi un loc important în cadrul organizaţiilor interguvernamentale în general şi în cadrul procesului european de securitate în mod special. Acest rol rezultă din numărul mare de membri ai organizaţiei, din abordarea extensivă a securităţii europene, din instrumentele pe care le poate utiliza în prevenirea conflictelor şi din tradiţia consolidată a utilizării unui dialog deschis şi a regulii consensului (acum, consens minus unu), din aderarea tuturor membrilor la acelaşi sistem de norme şi valori, din existenţa unui mecanism bine stabilit cu privire la contactele dintre statele membre şi la cooperarea dintre ele, precum şi dintre ele şi organizaţia însăşi.

Priorităţile OSCE sunt următoarele: consolidarea valorilor comune ale statelor membre şi ajutarea lor în construirea societăţii civile democratice, bazate pe supremaţia legii; prevenirea conflictelor locale, restaurarea stabilităţii şi readucerea păcii în zonele de conflict; surmontarea unor deficite reale ori numai presupuse ale stării de securitate a statelor membre şi prevenirea unor noi destructurări ale acestora, prin promovarea unui sistem regional de securitate bazat pe cooperare.

Operaţiile de mare anvergură desfăşurate prin organizarea OSCE în Bosnia-Herţegovina, Albania, Croaţia, Cecenia şi Kosovo au propulsat organizaţia în atenţia nu numai a opiniei publice şi mass-media internaţionale, dar şi în cea a factorilor de decizie politică şi au generat noi aşteptări în legătură cu potenţialul ei. Având în vedere numărul din ce în ce mai mare de acţiuni şi activităţi practice pe teren, în care este angajată, OSCE este acum judecată şi apreciată mai mult pentru eficacitatea sa operaţională decât pentru rolul său politic şi modul în care şi-l îndeplineşte. Totuşi, în prezent se manifestă dispute între Occident şi F. Rusă cu privire la viitorul OSCE.

NATO.

Tendinţa actuală evidenţiază transformarea NATO dintr-o organizaţiei de apărare colectivă într-o „comunitate de securitate". Oricum, NATO reprezintă cea mai redutabilă forţă politico-militară a lumii.

Luând în considerare aceste realităţi, la Summitul NATO de la Praga din noiembrie 2002, a fost luată decizia importantă de a se lansa un proces profund de transformare a Alianţei, care a

inclus lărgirea, remodelarea structurii militare de comandă şi a structurii de forţe. Statele membre s-au angajat ferm în direcţia îmbunătăţirii capabilităţilor militare ale Alianţei în câteva domenii-cheie, precum înfiinţarea *Forţei de Răspuns a NATO (NRF)* – ca instrument întărit al nevoilor operaţionale viitoare şi catalizator al procesului de transformare. NRF a oferit Alianţei un punct de plecare imediat într-un proces complex şi dificil.

Datorită acestor evenimente istorice şi asumării unei responsabilităţi crescânde în rezolvarea problemelor legate de securitate într-un context global, NATO a început să recunoască nevoia de a se implica în roluri precum prevenirea conflictelor, managementul crizelor, menţinerea păcii, intervenţia la dezastre şi ajutorul umanitar.

NATO a identificat de asemenea provocările viitoare cărora va trebui să le facă faţă odată cu afirmarea ameninţărilor asimetrice. Pentru asigurarea succesului în aceste noi misiuni, NATO a decis să-şi reformuleze modul de gândire. Căile şi mijloacele militare trebuie să implice sprijinul mutual, într-o manieră coordonată, al instrumentelor politice, civile şi economice ale naţiunilor membre. Viteza de răspuns la orice fel de criză este un facilitator critic în obţinerea succesului sau în a face faţă consecinţelor. Viteza presupune agilitate, coordonare şi antrenament. Forţele NATO trebuie să acţioneze întrunit de la bun început, să coopereze cu uşurinţă, să fie dislocabile în timp scurt şi sustenabile pentru perioade extinse, pe scurt, să fie expediţionare. Această abordare va oferi NATO flexibilitate şi îi va permite să-şi adapteze forţele pentru a face faţă unor nevoi schimbătoare şi unor medii diferite. Mai mult, va permite Alianţei îndeplinirea unor cereri sporite cu încărcătură politică, reducerea riscurilor, micşorarea pierderilor omeneşti, precum şi evitarea daunelor colaterale.

Un răspuns la noul mediu de securitate presupune: lupta împotriva terorismului, acasă şi în zonele în care se desfăşoară acţiuni militare; apărarea împotriva armelor de distrugere în masă; managementul consecinţelor dezastrelor naturale; sprijin în cadrul crizelor umanitare; oponenţi convenţionali, cât şi neconvenţionali şi asimetrici; operaţii prelungite; obţinerea supremaţiei în capacitatea de intrare timpurie şi rapidă şi de susţinere a luptei; zone geografice noi şi variate.

NATO cooperează cu UE (parteneriat) în Balcanii de Vest. În prezent asigură conducerea operaţiei de stabilizarea şi reconstrucţie din Afganistan (în cooperare cu ONU, UE, F. Rusă etc.), oferă sprijin coaliţiei internaţionale din Irak şi forţelor internaţionale sub mandat ONU din Libanul de Sud. NATO cooperează cu numeroase state în cadrul PfP, dezvoltă parteneriate speciale cu F. Rusă şi Ucraina şi studiază posibilitatea unor parteneriate cu Japonia, Australia, Noua Zeelandă, Pakistan. Albania, Croaţia şi Macedonia se află în procesul invitării în NATO, iar Georgia dezvoltă un program distinct de apropiere de standardele organizaţiei.

Deosebit de important este faptul că integrarea în NATO nu se reduce la o clasică relaţie de alianţă politico-militară. Integrarea presupune: adoptarea valorilor economiei concurenţiale, drepturilor omului, libertăţilor civice, democraţiei, statului de drept, bunei guvernări, reglementarea raporturilor cu statele vecine, nerecurgerea la arme în soluţionarea disputelor etc. **Evenimentele de după 1990 au demonstrat că spaţiile şi statele din zonă de „responsabilitate" NATO au devenit cu adevărat stabile, antrenându-se în procese decisive de remodelare economico-socială şi politică**.

ASEAN.

Liderii a trei din ţările partenere de dialog ai ASEAN (cunoscuţi şi sub numele de *ASEAN plus 3*) şi anume China, Japonia şi Coreea de Sud, desfăşoară o şedinţă împreună cu liderii ASEAN. O şedinţă separată este stabilită pentru liderii a alte două ţări partenere de dialog ASEAN (cunoscute şi sub numele de ASEAN-CER) şi anume Australia şi Noua Zeelandă. La cel de al 11-lea summit ASEAN de la Kuala Lumpur din Malaysia au fost programate alte noi

întâlniri: *Summitul Asiei de Est* – care întruneşte ASEAN şi şase parteneri de dialog şi anume China, Japonia, Coreea de Sud, Australia, Noua Zeelandă şi India; *Summitul ASEAN-Rusia* – întâlnire între liderii ASEAN şi preşedintele F. Ruse.

ASEAN evoluează în direcţia integrării economice şi instituţionale regionale, pregătindu-se şi o **Constituţie** distinctă. În acelaşi timp, s-au încheiat diferite acorduri de cooperare antiteroristă şi de promovare a drepturilor omului, democraţiei şi bunei guvernări.

Uniunea Africană.

Uniunea Africană este o organizaţie compusă din 53 de state africane. Fondată în iulie 2002 în Africa de Sud, UA a fost formată ca succesoare, prin contopire, a Comunităţii Economice Africane (AEC) şi a Organizaţiei Unităţii Africane (OAU). Pentru viitor, UA doreşte să aibă o singură monedă şi un singur sistem integrat de apărare, dispunând de forţe armate proprii şi de instituţii suprastatale, incluzând un Cabinet al şefului de stat al Uniunii Africane. Scopul organizaţiei este acela de a asigura democraţia în Africa, respectarea drepturilor omului şi o economiei care să beneficieze de dezvoltare durabilă, în special prin închiderea tuturor conflictelor intraafricane şi crearea unei pieţe comune africane.

Uniunea Africană este condusă de către Adunarea şefilor de state şi de guverne ale Uniunii Africane şi de către Parlamentul Pan-african, amândouă asistate de către Comisia UA. Alte structuri sunt: Curtea Africană de Justiţie, Consiliul Executiv, Comisariatul pentru Drepturile Omului şi Popoarelor, Consiliul pentru Pace şi Securitate, Consiliul Economic şi Social, etc.

Prima intervenţie militară a Uniunii Africane într-un stat membru s-a consemnat în mai 2003, când o forţă multinaţională de menţinere a păcii, compusă din militari ai Africii de Sud, Etiopiei şi Mozambicului, a fost dislocată în Burundi, pentru a asigura implementarea diferitelor acorduri de pace. De asemenea, mai sunt trupe ale UA dislocate în Sudan, pentru menţinerea păcii în Zona Conflictuală a Darfurului.

Organizaţia de Cooperare de la Shanghai – SCO.

Organizaţia de Cooperare de la Shanghai (SCO) este o structură interguvernamentală, fondată la 14 iunie 2001, de către conducătorii Republicii Populare Chineze, Rusiei, Kazahstanului, Kârgâzstanului şi Uzbekistanului. Exceptând Uzbekistanul, celelalte state au fost membre ale Organizaţiei Shanghai Five (Grupul Celor Cinci de la Shanghai); după includerea Uzbekistanului în 2001, membrii au redenumit organizaţia, adoptând denumirea actuală.

Organizaţia de Cooperare de la Shanghai este nu numai cea mai tânără organizaţie internaţională, dar şi una dintre cele mai ambiţioase. La iniţiativa F. Ruse, SCO doreşte să aibă un rol mult mai important în Asia Centrală şi în cea de Sud-Est, asumându-şi pe lângă funcţiile economice şi un important rol de securitate. În această direcţie, viziunea preşedintelui V. Putin ar consta în transformarea organizaţiei într-o structură cu un rol similar cu cel al NATO, prin intermediul căreia să poată fi contracarată influenţa SUA în regiune.

Organizaţia de Cooperare de la Shanghai este o structură cu ambiţii politice, economice şi militare ce exced statutul său regional. Nu trebuie să uităm că două dintre statele fondatoare, Rusia şi China, sunt membri permanenţi ai Consiliului de Securitate al ONU. Totodată, instituţionalizarea acestei organizaţii este încă relativ fragilă, structurile şi procedurile de funcţionare, dar în primul rând cele de luare a deciziilor nefiind încă suficient de rodate. Rămâne de văzut dacă în viitor F. Rusă va reuşi să-şi impună agenda proprie tuturor statelor membre, aşa cum încearcă în prezent.

Organizaţia de Cooperare de la Shanghai este primordial centrată în jurul naţiunilor membre ale Asiei Centrale şi împărtăşeşte îngrijorările acestora, îndeosebi cele legate de principalele ameninţări, cum ar fi terorismul, separatismul şi extremismul.

Începând cu anul 2003, s-a înfiinţat la Shanghai un Centru Întrunit de Combatere a Terorismului. După un an, la Summitul din 16-17 iunie 2004 al SCO, desfăşurat la Taşkent, în Uzbekistan, s-a ajuns la acordul de a forma o Structură regională de Antiterorism (RATS). Pe 21 aprilie 2006, Organizaţia de Cooperare de la Shanghai a decis fondarea unui nou institut de luptă transfrontalieră împotriva drogurilor şi a crimei organizate.

Grigori Logninov, reprezentantul Rusiei, a declarat în aprilie 2006, că SCO nu intenţionează să devină un bloc militar, dat a subliniat şi faptul că datorită creşterii ameninţărilor terorismului, extremismului şi separatismului, este absolut necesară o implicare pe scară largă a forţelor armate pentru rezolvarea problemelor de securitate.

Au fost efectuate un număr de exerciţii militare întrunite ale SCO: primul s-a desfăşurat în 2003 şi a avut loc în Kazahstan, iar cel de-al doilea în China. La o scară mai mare, dar în afara cadrului SCO, a avut loc, pentru prima dată, un exerciţiu militar de cooperare Rusia-China, care s-a desfăşurat în 2005, sub denumirea Misiune de Pace 2005 (început la 19 august 2005). Luând în considerare succesul deplin declarat de organizatorii exerciţiului militar sino-rus, oficialii ruşi au demarat discuţiile în cadrul SCO în legătură cu cooptarea Indiei pentru un exerciţiu întrunit în viitor. Următorul exerciţiu militar întrunit este plănuit să se desfăşoare în anul 2007, în Rusia, în apropierea Munţilor Urali şi foarte aproape de Asia Centrală, după cum s-a convenit la întâlnirea miniştrilor Apărării ai SCO, din aprilie 2006. Vor fi folosite în acest exerciţiu forţe aeriene şi rachete ghidate de precizie. Ministrul rus al Apărării, Serghei Ivanov, a declarat că exerciţiile vor dovedi transparenţă şi vor fi deschise publicului şi mass-mediei.

Mongolia a devenit primul stat căruia i s-a acordat statutul de observator în 2004, la Summitul de la Taşkent. Pakistan, India şi Iran au primit statutul de observator la Summitul SCO de la Astana, în Kazahstan, la 5 iulie 2005. Toate aceste patru ţări au solicitat statutul de membru deplin al organizaţiei. Ministrul adjunct de Externe al Chinei, Li Hui, a afirmat că SCO nu va primi noi membri până când cei şase membri actuali nu vor face un studiu aprofundat asupra consecinţelor extinderii organizaţiei. Reprezentantul permanent al F. Ruse la Secretariatul SCO, Grigori Logninov, a afirmat că lărgirea SCO este împiedicată de un „mecanism imatur de admitere a noilor membri", în timp ce secretarul general chinez, Zhang Deguang, a susţinut că o supra-extindere ar putea împiedica intensificarea cooperării.

Într-o serie de întâlniri care au avut loc în februarie 2006 cu oficialităţile şi mass-media chineză, preşedintele Pakistanului, Pervez Musharraf, a făcut declaraţii în favoarea aderării Pakistanului la SCO şi a dobândirii statutului de membru deplin. China a afirmat că va transmite dorinţa Pakistanului tuturor membrilor. În schimb, Musharraf a fost invitat oficial la cel de–al şaselea Summit al SCO, care a avut loc Shanghai, în iunie 2006. SCO a încurajat India să adere la organizaţie, afirmând că va primi statutul de membru dacă se va decide să-l solicite. S-a afirmat că F. Rusă sprijină aderarea Pakistanului doar dacă aderă concomitent şi India.

Republica Belarus a solicitat şi ea statutul de observator la organizaţie, promiţându-i-se sprijinul Kazahstanului în realizarea acestui deziderat. Totuşi, ministrul Apărării al Rusiei, Serghei Ivanov, şi-a manifestat neîncrederea în posibilitatea aderării Belarusului, afirmând că aceasta este o ţară pur europeană. Partidul Radical a chemat la aderarea Serbiei la Uniunea Rusia-Belarus. Partidul Radical Sârb a adoptat această poziţie deoarece consideră Uniunea Europeană ca fiind o forţă negativă, care acţionează împotriva intereselor Belgradului şi pentru că doreşte relaţii mai strânse cu F. Rusă.

ONU.

Organizaţia Naţiunilor Unite este o structură interguvernamentală cu vocaţie universală. Ea urmăreşte atingerea unor scopuri şi obiective multiple. Acestea se regăsesc în Carta ONU, aşa cum a fost ea adoptată la San Francisco în 1945. Aceste scopuri sunt următoarele: să menţină pacea şi securitatea internaţională. ONU va lua măsuri colective eficace pentru prevenirea şi înlăturarea ameninţărilor împotriva păcii şi pentru reprimarea oricăror acte de agresiune sau a altor violări ale păcii şi va înfăptui, prin mijloace paşnice şi în conformitate cu principiile justiţiei şi dreptului internaţional, aplanarea sau rezolvarea diferendelor sau situaţiilor cu caracter internaţional care ar putea duce la o violare a păcii; să dezvolte relaţii prieteneşti între naţiuni, întemeiate pe respectarea principiului egalităţii în drepturi a popoarelor şi dreptului lor de a dispune de ele însele şi de a lua orice alte măsuri potrivite pentru consolidarea păcii mondiale; să realizeze cooperarea internaţională, rezolvând problemele internaţionale cu caracter economic, social, cultural şi umanitar, promovând şi încurajând respectarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale pentru toţi, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie; să fie un centru în care să se armonizeze eforturile naţiunilor către atingerea acestor scopuri comune[94].

Pacea, securitatea, cooperarea, justiţia, dreptul internaţional, relaţiile paşnice între toate naţiunile, egalitatea în drepturi a popoarelor şi dreptul lor de a-şi hotărî soarta, respectul demnităţii omului sunt valori comune ale tuturor naţiunilor, pe care ONU, centrul coordonator al acţiunilor internaţionale, este chemată să le promoveze. În acest scop este nevoie să fie respectate principiile cuprinse în articolul 2 al Cartei.

Semnată în 1945, Carta ONU a avut în vedere un sistem de norme care să asigure „cea mai redusă posibilitate de a direcţiona spre armamente resursele umane şi economice ale lumii". Cu toate acestea, armamentul nuclear a intrat în exploatare militară la doar câteva luni după semnarea Cartei, generând o reacţie imediată în mediul internaţional, pentru formularea unor concepte ce vizau limitarea proliferării şi încurajarea dezarmării.

ONU a organizat mai multe forumuri mondiale în care s-au discutat problemele dezarmării, cele principale fiind Primul Comitet al Adunării Generale şi Comisia ONU pentru Dezarmare. Problemele înscrise pe agenda acestor forumuri au inclus de-a lungul timpului, luarea în considerare a interzicerii experienţelor nucleare, exercitarea controlului armamentului în spaţiul cosmic, eforturi vizând interzicerea armelor chimice, dezarmarea nucleară şi dezarmarea în domeniul armamentului convenţional, înfiinţarea de zone libere de arme nucleare, reducerea bugetelor militare şi măsurile menite a întări securitatea internaţională.

Operaţiile ONU de pace sunt finanţate pe baza angajamentelor statelor, utilizând o formulă ce derivă din cea a bugetului normal, dar la care se aplică o suprataxă pentru statele membri permanenţi ai Consiliului de Securitate, care trebuie să aprobe toate operaţiile militare. Această suprataxă are rolul de a suplini contribuţiile mult mai modeste ale statelor mai puţin dezvoltate. În decembrie 2000, ONU a revizuit modalităţile de alocare atât a contribuţiei normale, cât şi a contribuţiei de menţinere a păcii. Scala de alocare a cheltuielilor pentru operaţii de menţinere a păcii se revizuieşte din 6 în 6 luni; fondurile alocate pentru operaţiile de menţinere a păcii sunt în general modeste, cel mai mare nivel al cheltuielilor alocate acestui scop a fost în anii 1994-1995, când s-a ajuns la un total de 3,5 miliarde de dolari SUA. Ulterior, nivelul cheltuielilor s-a redus, astfel încât cheltuielile totale în anul 2000 au fost de 2,2 miliarde de dolari.

[94] Cf. Carta ONU, art. 1, în A. Bolintineanu şi M. Maliţa, *Carta ONU*, Bucureşti, Ed. Politică 1970, p. 318 (traducere neoficială în limba română).

Ca răspuns la provocarea reprezentată de gestionarea problemelor unei societăţi în curs de globalizare, Organizaţia Naţiunilor Unite a evoluat treptat, fiind în prezent un complex de instituţii politice.

Statele în curs de dezvoltare de exemplu, exploatând avantajul oferit de principiul 1 stat/1 vot, care guvernează activitatea Adunării Generale, încearcă să direcţioneze activitatea ONU spre acele domenii care sunt considerate pentru ele cele mai importante. Aceste priorităţi au fost reflectate în numărul mare de diverse agenţii afiliate, create pentru a rezolva, sau cel puţin pentru a se ocupa de o varietate foarte mare de probleme. Marile puteri şi statele dezvoltate se concentrează pe rolul decizional al Consiliului de Securitate.

În ultimii ani au fost multe voci care au solicitat o „reformă" a Naţiunilor Unite, fără a fi însă clar ce anume ar trebui reformat. S-au conturat totuşi două tendinţe, o primă tendinţă reprezentată de cei care ar dori ca ONU să joace un rol mai mare în afacerile mondiale şi o a doua tendinţă susţinută de cei care au în vedere reducerea rolului ONU la activităţi umanitare. Pe de altă parte, există adepţi ai ideii desfiinţării complete a ONU, precum şi adepţi ai ideii de a transforma organizaţia într-un adevărat guvern mondial.

La 21 martie 2005, Kofi Annan a prezentat Adunării Generale un raport deosebit de important în reforma ONU, denumit „Spre o libertate lărgită".

Una dintre problemele principale luate în discuţie în cadrul procesului de reformă este schimbarea numărului de membrii permanenţi ai Consiliului de Securitate, care nu mai reflectă raporturile mondiale de putere din lumea de azi. Există în prezent mai multe planuri, dintre care două sunt actuale, cel propus de Secretarul General şi cel propus de Grupul G4.

Summitul mondial din septembrie 2005 a stabilit: constituirea unei comisii de construcţie a păcii, care să asigure un mecanism general de sprijinire a statelor care ies din diferite conflicte; statuarea dreptului comunităţii internaţionale de a interveni în cazurile în care guvernele diferitelor state nu sunt capabile să-şi îndeplinească responsabilităţile de a proteja proprii cetăţeni de atrocităţi şi de alte crime violente; constituirea Consiliului pentru Drepturile Omului oficial din 9 mai 2006 şi devenit operaţional la 19 iunie acelaşi an; dedicarea de resurse suplimentare Agenţiei de Monitorizare Internă a ONU; alocarea de resurse consistente în scopul îndeplinirii obiectivelor de dezvoltare stabilite la Summitul Mileniului; condamnarea clară şi lipsită de ambiguitate a terorismului „în toate formele sale de manifestare".

ONU a avut deci o contribuţie notabilă la elaborarea strategiei globale şi complexe de securitate. Aceasta porneşte de la interdependenţa dintre dezvoltare, democraţie, cooperare, excluderea războiului, bună guvernare şi pace mondială.

SECURITATEA ENERGETICĂ (PETROL ŞI GAZE NATURALE)

Sfârşitul Războiului Rece a modificat, fără îndoială, balanţa de putere mondială. Odată cu prăbuşirea comunismului s-a simţit nevoia de schimbare a lumii, devenind tot mai pregnantă aspiraţia spre instituirea şi consolidarea unei noi ordini internaţionale democratice în sistemul relaţiilor politice şi economice dintre ţări şi popoare. Totuşi, vechile probleme ale lumii contemporane, precum creşterea demografică necontrolată în unele regiuni şi îmbătrânirea dramatică a populaţiei în altele, reducerea rezervelor de apă, hrană şi resurse energetice, degradarea mediului, etc., s-au acutizat şi au efecte nebănuite. În plus, altele noi şi-au făcut apariţia: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată. Intensificarea conflictelor locale şi regionale, determinate, în principal, de cauze de natură etnică, religioasă, teritorială sau ideologică, dar cu un puternic substrat economic; ele au impus dezvoltarea şi amplificarea mijloacelor non-militare de securitate internaţională, instrumentul militar constituind ultima măsură dorită.

Globalizarea transcende toate aceste caracteristici ale lumii moderne. Procesul favorizează atât creşterea economică şi dezvoltarea prin integrarea economiilor lumii, cât şi aspecte mai puţin dorite, precum accentuarea decalajelor economice şi a sărăciei în unele zone, migraţia ilegală, mondializarea criminalităţii etc. Sporirea gradului de interdependenţă şi interacţiune în planurile economic, tehnologic, cultural şi politic determină o evoluţie similară şi în planul securităţii, cu implicaţii importante în domeniul creşterii stabilităţii relaţiilor internaţionale.

În prezent, puterea tehnologică, forţa economică a statelor şi grupărilor de state, mai ales în domeniul energetic, au trecut pe primul plan, stabilind regulile unei competiţii/cooperări ce face tot mai puţin apel la războiul clasic. Astfel, securitatea nu mai poate fi analizată doar în termeni tradiţionali, ci trebuie abordată pe multiplele ei dimensiuni de manifestare: politică, socială, economică, militară şi ecologică.

În abordarea de faţă vom face o analiză a rolului pe care îl joacă resursele energetice, în special petrolul şi gazele naturale, în crizele şi conflictele începutului de mileniu, ţinând cont de jocul intereselor actorilor implicaţi în această „goană după aurul negru". Credem că un astfel de studiu reprezintă un demers util pentru a înţelege mediul de securitate actual şi provocările epuizării resurselor energetice cărora statele trebuie să fie pregătite să le răspundă.

1. Securitatea energetică.

În anii din urmă, modelul extins al conceptului de securitate a căpătat din ce în ce mai multă consistenţă şi o largă acceptare, pe măsură ce omenirea s-a confruntat cu diverse probleme ce nu mai au nimic de-a face cu domeniul militar. Astfel, când vorbim de securitate trebuie să avem în vedere multiplele ei planuri de manifestare, de la domeniul politic, până la cel ecologic. Desigur că interesele de securitate ale cetăţenilor nu pot fi satisfăcute fără asigurarea securităţii economice, şi implicit a securităţii energetice, a statului respectiv.

Pentru cei mai mulţi specialişti, *securitatea energetică* înseamnă producerea energiei necesare în propria ţară şi o dependenţă cât mai redusă de importurile externe. Securitatea energetică vizează trei dimensiuni: asigurarea unor surse alternative de aprovizionare, identificarea unor rute energetice alternative şi securizarea surselor şi rutelor de transport existente. Însă, realităţile epocii actuale au demonstrat că marii consumatori ar trebui să renunţe

la utopia independenţei energetice totale şi să accepte interdependenţa energetică[95].

Securitatea energetică este adesea percepută ca o „umbrelă" ce acoperă multe preocupări legate de energie, creştere economică şi putere politică. Viziunea asupra securităţii energetice depinde în mare măsură de poziţia ocupată în circuitul economic. Astfel, consumatorii şi industriile energofage doresc preţuri rezonabile şi se tem de întreruperi ale aprovizionării. Ţările mari producătoare de petrol consideră securitatea veniturilor şi a cererii părţi esenţiale ale oricărei discuţii despre securitatea energetică. Companiile de petrol şi gaze afirmă că accesul la noi rezerve, abilitatea de a dezvolta o nouă infrastructură şi regimuri de investiţii stabile ca elemente critice în procesul de asigurare a securităţii energetice. Ţările în dezvoltare sunt preocupate de capacitatea de a plăti resursele necesare dezvoltării economice şi de şocurile în balanţa de plăţi. Companiile puternice sunt preocupate de integritatea întregii reţele. Atenţia decidenţilor este îndreptată asupra riscurilor de subminare a aprovizionării şi securităţii infrastructurii datorită terorismului, conflictelor sau dezastrelor naturale. De asemenea, sunt preocupaţi de mărimea capacităţii excedentare, rezervele strategice şi surplusul de infrastructură. Prin urmare, de-a lungul circuitului economic preţurile şi diversitatea surselor de aprovizionare reprezintă componente critice ale securităţii energetice.

Marii actori ai „scenei energetice" au percepţii diferite asupra securităţii energetice. Pentru SUA, termenul însemnă în primul rând reducerea dependenţei de resursele din Golful Persic. Europa poate avea securitate energetică, mai ales, în condiţiile în care F. Rusă se obligă să asigure hidrocarburile necesare, iar Moscova înţelege prin aceasta acces pe pieţele occidentale. În viziunea Chinei, securitatea energetică înseamnă atât securitatea aprovizionării (accesul la resursele energetice globale), cât şi securitatea cererii – consum energetic eficient şi protecţia mediului. Tematica securităţii energetice este intens dezbătută în cadrul summit-urilor G8 în încercarea de a ajunge la un numitor comun, mai ales în ceea ce priveşte liberalizarea pieţei energetice din Rusia. La Summit-ul G8 de la St. Petersburg, din iulie 2006[96], trebuia să fie semnat un acord care să permită accesul companiilor energetice ruseşti pe pieţele occidentale în schimbul recunoaşterii principiilor economice internaţionale şi accesului investitorilor străini pe piaţa energetică internă. Discuţiile continuă şi astăzi.

NATO, prin vocea secretarului său general, Jaap de Hoop Scheffer, a recunoscut necesitatea de a include tema securităţii energetice pe agenda Alianţei: "În prezent, din motive evidente, inclusiv posibilitatea ca teroriştii să atace resursele noastre energetice, este rezonabil ca aliaţii să discute acest aspect"[97]. De altfel, Conceptul Strategic al NATO prevede protejarea rutelor vitale de aprovizionare ca fiind una dintre problemele critice pentru securitatea membrilor organizaţiei. Prin urmare, securitatea energetică nu mai este doar o problemă economică, ci devine una mult mai profundă, cu implicaţii politico-militare.

Globalizarea a promovat cu şi mai multă insistenţă actorii internaţionali non-statali. Companiile petroliere se plasează ca putere tehnologică, financiară şi economică în avanscena politico-economică a epocii. Dintre ele se remarcă: Exxon Mobil (valoare de piaţă de 362 miliarde dolari), PP (225 miliarde), Shell (205 miliarde), Gazprom (184 miliarde, locul 53 în topul companiilor lumii), PetroChina (172 miliarde), Total (154 miliarde), Chevron (126 miliarde), ENI (114 miliarde), Petrobras-Petroleo Brazil (100 miliarde), Conoco Ph (83 miliarde), etc. Aceste companii insistă pentru liberalizarea accesului la resurse.

---

[95] D. Yergin, *Ensuring Energy Security*, în „Foreign Affairs", March/April 2006.

[96] *G8 Summit St. Petersburg Russia 2006*.

[97] Jaap de Hoop Scheffer, *Speech at the 42nd Munich Conference on Security Policy*, 2 April 2006, www.securityconference.de/konferenzen.

Desigur că securitatea energetică nu este ameninţată doar de terorism, tulburări politice, conflicte armate, piraterie, ci este vulnerabilă şi la uragane, inundaţii, cutremure sau distrugeri provocate de „mâna omului". De exemplu, o explozie produsă pe un câmp petrolifer din China va determina guvernul chinez să cumpere mai mult petrol, ceea ce va duce la creşterea preţului internaţional al petrolului şi implicit şi al benzinei în SUA. Prin urmare, securitatea energetică trebuie să ţină cont de provocările pe care le aduce cu sine procesul de globalizare, orice disfuncţionalitate sau vulnerabilitate dintr-o parte a mapamondului (a unei surse energetice) afectând consumatorii din întreaga lume.

În opinia lui Daniel Yergin, preşedintele Cambridge Energy Research, cele zece principii-cheie ale securităţii energetice[98] sunt:

- diversificarea surselor de aprovizionare energetică reprezintă punctul de pornire al asigurării securităţii energetice;
- existenţa unei singure pieţe a petrolului;
- importanţa existenţei unor capacităţi excedentare, stocuri de urgenţă şi a unui surplus de infrastructură critică;
- bizuirea pe pieţele flexibile şi evitarea tentaţiei de a le gestiona la scară mică poate facilita ajustări rapide şi chiar minimizarea daunelor pe termen lung;
- înţelegerea importanţei interdependenţei reciproce dintre companii şi guverne la toate nivelurile;
- dezvoltarea relaţiilor dintre furnizori şi consumatori ca recunoaştere a interdependenţei reciproce;
- crearea unui cadru de securitate fizică proactiv care să implice atât producătorii, cât şi consumatorii;
- furnizarea de informaţii de bună calitate publicului înainte, în timpul şi după ce intervine o problemă;
- investirea cu regularitate în transformarea tehnologică în cadrul industriei specifice;
- obligaţia de a cerceta, dezvolta şi inova pentru o stabilitate energetică pe termen cât mai lung şi perioade de tranziţie.

Aceste principii, dacă ar fi aplicate, ar putea asigura pe piaţa mondială a energiei o mai mare conlucrare şi cooperare a actorilor implicaţi şi chiar o interdependenţă benefică părţilor.

Resursele alternative.

Spectrul epuizării tot mai apropiate a resurselor neregenerabile[99] – petrol, gaze naturale, cărbune – a impus căutarea unor soluţii alternative, cu costuri cât mai reduse şi mai ales nepoluante. În prezent, există deja o serie de tehnologii energetice bazate pe resurse regenerabile, alternative la arderea combustibililor fosili, precum energia nucleară, solară, eoliană, geotermală, hidraulică, hidroenergie, biomasă, energia termofotovoltaică[100], energia produsă de valuri, maree şi curenţi marini etc.

S-au evidenţiat mai multe puncte de vedere asupra rezervelor petroliere totale. C.

[98] D. Yergin, „Energy Security and Markets", *Energy and Security*: *Toward a New Foreign Policy Strategy,* Jan H. Kalicki and David L. Goldwyn, eds. (Woodrow Wilson Press, co-publisher Johns Hopkins University Press, 2005).

[99] Unele studii privind consumurile actuale şi creşterea acestora în viitor avansează ideea că rezervele de petrol se vor epuiza în următorii 45-50 de ani, gazele naturale în 60 de ani, iar cărbunele peste 100 de ani.

[100] Metodă relativ nouă de producere a energiei electrice ce se bazează pe celule de combustie care convertesc energia termică sau radiaţiile infraroşii, produse prin arderea gazelor naturale sau prin concentrarea energiei solare, în energie electrică

Campbell, reputat expert din Londra, apreciază că ar exista rezerve globale certe de 900 miliarde barili. US Geological Survey le cifrează la 3 000 miliarde barili. Agenţia Internaţională pentru Energie plasează maximum producţiei petroliere în 2013-2037. În ritmul actual al consumului (80-100 milioane barili pe zi), resursele cunoscute s-ar epuiza în 60 de ani, dar companiile şi statele nu oferă cifre reale. Cele mai mari rezerve estimate de petrol greu (cu rafinare scumpă) se află în Venezuela (1 000 miliarde barili dintr-un total de 1 200). Canada posedă cele mai importante rezerve estimate de „nisip petrolier" (1 800 miliarde barili). SUA, la rândul lor, beneficiază de cantităţi impresionante de şisturi bituminoase. Petrolul asigură 40% din necesarul de energie şi 70% din necesarul destinat transporturilor. SUA consumă 25% din producţia petrolieră mondială (200 000 barili pe zi). Un spaţiu larg de dezvoltare se conturează, în acest context, pentru utilizarea gazelor naturale şi a surselor alternative de energie.

Realizarea unei dezvoltări durabile, bazată pe energie şi tehnologii curate, necesită o redefinire a obiectivelor economice şi sociale mondiale[101]: stabilizarea creşterii demografice (o populaţie mai mare la un nivel mai înalt de industrializare va determina o poluare mai accentuată şi un consum mai mare de resurse); redimensionarea creşterii economice şi restructurarea tehnologică; modificarea tendinţelor de producţie şi consum; crearea unui cadru internaţional instituţional şi legislativ adecvat; îmbunătăţirea substanţială a situaţiei în ţările în dezvoltare. Desigur, că ţările industrializate şi post-industrializate sunt majoritatea de acord cu aceste obiective, însă renunţarea la combustibilii fosili şi trecerea la resursele regenerabile şi nepoluante nu poate fi înfăptuită prea curând şi fără cheltuieli destul de ridicate. De aceea, se pare că lumea dezvoltată ar putea să se reîntoarcă la energia nucleară.

În ultima perioadă, însă, Germania, Spania, Suedia şi Marea Britanie au demarat un program de închidere a centralelor atomoelectrice. În contextul reducerii dependenţei de importul de resurse energetice, multe state din Uniunea Europeană dezaprobă această tendinţă şi recomandă diversificarea surselor de energie, inclusiv solare, eoliene, biocombustibili, hidrogen, etc., precum şi creşterea capacităţilor de înmagazinare şi stocare a petrolului şi gazelor, pentru atenuarea eventualelor crize temporare.

Energia nucleară pare a fi cea mai fiabilă soluţie, chiar în condiţiile în care costurile de construcţie a unui reactor sunt destul de ridicate, iar accidente, precum cel de la centrala de la Cernobîl, au obligat forurile internaţionale competente să impună măsuri de securitate mult mai severe. Astfel, după o perioadă de respingere şi chiar renunţare la energia nucleară, marile economii ale lumii iau în considerare tot mai serios varianta reactivării şi construcţiei de noi reactoare nucleare. Studii de avangardă plasează, totuşi, SUA în primul eşalon al cercetărilor energetice, cu accent pe hidrogen şi „cărbunele lichid" (America deţine resurse imense de cărbune).

„Aurul negru" înseamnă adesea dificultăţi şi mizerie pentru societăţile unde acesta este descoperit. Majoritatea ţărilor producătoare de hidrocarburi, mai ales cele din Orient şi Africa, sunt conduse de regimuri autoritare şi corupte, marcate de o dezvoltare economică nesustenabilă şi conflicte violente. Principalele puteri şi marile companii multinaţionale apelează tot mai des la diferite metode clandestine pentru a controla câmpurile bogate în resurse energetice şi chiar la intervenţia militară. Mai mult, diferite facţiuni de rebeli acţionează împotriva propriilor guverne în speranţa obţinerii unei părţi din veniturile industriei petroliere. De asemenea, disputele teritoriale asupra rezervelor de hidrocarburi reprezintă o altă verigă a legăturii dintre aceste resurse şi violenţă. În viitor, ne putem aştepta ca, odată ce producţia de hidrocarburi va atinge cotele maxime iar consumul va continua să crească şi preţurile să continue trendul ascendent,

[101]I. Bari, *Probleme globale contemporane,* Bucureşti, Editura Economică, 2003, p. 379.

disputele şi conflictele pe marginea acestor resurse epuizabile să sporească şi să constituie o constantă pe agendele de securitate ale comunităţii internaţionale.[102]

De-a lungul istoriei, sunt cunoscute destule cazuri de crize şi conflicte generate de neînţelegeri privind resursele energetice. Atacul japonez de la Pearl Harbor a fost, în parte, consecinţa deciziei SUA din 1941 de a limita exporturile de petrol către insulele nipone, drept urmare a invadării Chinei. Operaţiile din Angola şi Cecenia au la bază puternice motivaţii economice, ştiut fiind faptul că deţin importante rezerve energetice de o calitate superioară sau asigură rute de tranzit. Intervenţia SUA şi aliaţilor săi din 1991 în Kuwait a fost motivată în principal de necesitatea de a securiza petrolul din zonă şi de a-l împiedica pe Saddam Hussein să-şi extindă controlul asupra lui. Iranul şi statele Golfului îşi dispută de decenii resursele regiunii, etc.

Pe acest fundal, numeroase crize energetice au avut loc din 1970 până astăzi:

- criza petrolului din 1973, cauzată de faptul că majoritatea statelor arabe producătoare de petrol din OPEC au boicotat furnizarea de ţiţei, ca răspuns la sprijinul acordat Israelului de către Occident în războiul de Yom Kippur;
- criza energetică din 1979 ca urmare a revoluţiei iraniene;
- explozia preţurilor petrolului din 1990, cauzată de războiul din Golf;
- creşterile importante ale preţurilor resurselor energetice (2001-2006), în contextul stagnării producţiei mondiale de petrol, corelată cu creşterea cererii în SUA, China şi India.

Conform datelor oferite de un studiu al Centrului american de Informaţii de Apărare, conflictele majore aflate în derulare la începutul anului 2006 implică ţările bogate în resurse energetice[103]. Legătura strânsă dintre resursele energetice şi conflicte derivă din două caracteristici esenţiale ale acestora: importanţa vitală pentru puterea economică şi militară a naţiunilor şi distribuţia geografică inegală. Exemplul cel mai recent este constituit de „criza gazului" declanşată de Moscova la începutul anului 2006, ce a generat o repliere a principalilor beneficiari ai resurselor ruseşti. Refuzul Ucrainei de a plăti preţul de 250 USD/m^3 cerut de companiile ruseşti, faţă de 60 USD/m^3 cât practică F. Rusă pe plan intern, decizie urmată de sistarea livrărilor, a declanşat o întreagă dezbatere internaţională. Teoretic, consumul Occidentului ar putea fi acoperit din alte surse şi, astfel, F. Rusă ar deveni un „depozit" de resurse energetice mult prea mari pentru satisfacerea doar a cererii interne şi a aliaţilor săi apropiaţi. Practic, însă, interesele Moscovei nu pot fi ignorate, iar menţinerea influenţei şi chiar consolidarea acesteia în zonele adiacente (Caucaz, ţărmul estic al Mării Negre şi parţial Asia Centrală) îngreunează planurile traseelor de transport energetic ce o ocolesc. Mai mult, infrastructura rusă de distribuţie spre Europa, precum şi ofensiva companiilor energetice ruseşti, ce au dobândit poziţii importante pe piaţa sud-est europeană, ar putea filtra aprovizionarea Occidentului. Se pare că totul nu este decât o negociere a oportunităţilor şi avantajelor, astfel încât se aşteaptă ca NATO şi UE să penetreze spaţiul de influenţă al fostelor republici sovietice, iar F. Rusă să ocupe poziţii cât mai avantajoase pe pieţele europene.

Riscul unor conflicte având la bază accesul, controlul şi exploatarea resurselor energetice se va menţine, în continuare, destul de ridicat. Un astfel de conflict poate lua diverse forme, de la un război clasic ce implică forţele militare ale marilor puteri (precum în războiul din Golful Persic), până la lupte interne pentru putere între diferite facţiuni politice, etnice sau tribale (în Africa, de exemplu). În unele cazuri, conflictele în desfăşurare sunt intensificate de descoperirea

[102] Ibidem, p. 379 şi urm.

[103] D. Smith, *World at War*, în „The Defense Monitor", vol. XXXV, nr. 3, May/June 2006, Center for Defense Information.

unor rezerve energetice, iar în altele acestea au fost declanşate de problematica resurselor energetice din zonă.

Prin urmare, motivele sunt numeroase, iar consecinţele dintre cele mai dezastruoase:

• *dispute teritoriale* – neînţelegeri asupra zonelor de graniţă şi a celor maritime, care brusc devin foarte valoroase ca urmare a descoperirii unor importante rezerve de hidrocarburi. Exemple de astfel de zone sunt cele din: Marea Caspică, mai ales cele revendicate atât de Azerbaidjan, cât şi de Iran; sudul Mării Chinei, pretinse de China, Vietnam, Filipine şi Malaysia; precum şi peninsula Bakassi din vestul Africii, reclamată de Nigeria şi Camerun;

• *lupte ale separatiştilor* – atunci când veniturile obţinute din producţia de petrol dintr-o zonă locuită mai ales de o minoritate etnică sunt acaparate de guvern. Membrii minorităţii încearcă adesea să se separe şi să-şi facă propriul stat, astfel încât să obţină toate veniturile din petrolul respectiv. Astfel de situaţii se întâlnesc în Indonezia (regiunea Aceh), Irak (regiunea kurdă) şi partea de sud a Sudanului. În alte cazuri, precum regiunea Delta din Nigeria, minorităţile etnice luptă pentru a obţine o mai largă autonomie şi astfel un procent mai mare din veniturile din petrol;

• *ciocniri ale diferitelor facţiuni şi dinastii* – datorită faptului că oricine controlează guvernele statelor producătoare de petrol, controlează totodată şi alocarea veniturilor. Astfel, cei care deţin acest control caută să-şi menţină puterea cât mai mult posibil, apelând la orice mijloace, inclusiv represiune, iar cei excluşi de la putere sunt interesaţi să uziteze de orice mijloace, inclusiv rebeliune armată, terorism sau lovitură de stat, pentru a câştiga controlul. Arabia Saudită şi Nigeria sunt exemplele cele mai cunoscute. În alte ţări, precum Venezuela, disputele asupra distribuţiei veniturilor din petrol au căpătat accente de violenţă politică.

Competiţia pentru resurse energetice în lumea contemporană rămâne încă o sursă importantă de crize şi conflicte atâta timp cât cererea creşte mult mai rapid decât oferta, iar rezervele majore de hidrocarburi sunt localizate în zone caracterizate de profunde dezechilibre politico-economice şi instabilitate.

2. Dimensiunea economică a securităţii energetice.

Accesul diferenţiat la resurse afectează relaţiile dintre state cu consecinţe dintre cele mai distrugătoare. Asistăm la o accentuare a dezastrelor naturale, epuizare a resurselor energetice, creştere demografică corelată cu reducerea resurselor de apă şi hrană, încălzire a climei etc., fenomene ce continuă să influenţeze stabilitatea şi securitatea globală. „Prăbuşirea" unor state din cauza proastei guvernări, condiţiilor economice precare, tulburărilor sociale etc., răspândirea conflictelor de tip etnico-religios rămân realităţi ale mediului de securitate actual ce impune dezvoltarea unor noi parteneriate, a unor noi forme de cooperare regională şi locală.

Resursele energetice şi de materii prime sunt, în general, limitate şi repartizate neuniform pe întinderea Terrei. De altfel, există şi o lege a rarităţii resurselor, care constă în aceea că volumul, structura şi calitatea resurselor economice şi bunurilor se modifică mai încet decât volumul, structura şi intensitatea nevoilor umane. Spectrul epuizării în următorii ani a resurselor energetice a făcut ca o parte însemnată a politicilor externe, dar şi a celor de putere, să fie preocupată de accesibilitatea conductelor şi terminalelor, viitoarele trasee ale rutelor energetice, parteneriate, etc.[104] Concomitent, se încearcă: identificarea celor mai eficiente căi de utilizare şi a posibilităţilor de substituire a acestor resurse; diminuarea dezechilibrelor de mediu determinate de

[104] Ibidem, p. 6.

exploatarea, condiţionarea, prelucrarea şi utilizarea resurselor. Poziţia unei ţări în sistemul economic şi politic internaţional depinde de multe ori de capacitatea sa de a produce petrol şi gaze naturale, de controlul pe care îl exercită asupra rezervelor de resurse energetice.

Amplificarea gradului de interdependenţă a ţărilor privind valorificarea acestor resurse duce la noi şi complexe probleme cu privire la necesitatea asigurării accesului tuturor statelor la ele[105]. Cu toate acestea, marile puteri caută să obţină controlul asupra celor mai însemnate resurse energetice ale planetei şi implicit asupra preţurilor lor. Astfel, în ultimii ani, în peisajul petrolier, se remarcă câteva direcţii: tendinţa de reorganizare a pieţei mondiale pe blocuri şi alianţe energetico-economice, ce se confruntă cu cea de liberalizare completă a lor; tendinţa de modificare a sistemului de cote petroliere şi de fixare a preţurilor; tendinţa F. Ruse de a constitui un nou centru de preţuri de referinţă pe piaţa mondială. Iată cum problemele energetice devin probleme de securitate, iar securitatea alimentării cu energie se transformă într-o preocupare comună a marilor actori ai acestei competiţii dinamice. Un studiu al ONU[106] făcea următoarea apreciere: „Importanţa energiei pentru industrie în ansamblu său şi rolul vital al petrolului ca sursă de energie şi ca produs indispensabil pentru activităţile militare par a fi contribuit la transformarea problemelor energiei într-un element fundamental al securităţii".

Pe scena internaţională, tendinţele economice şi politico-militare sunt interdependente şi fără îndoială că există o legătură (nu numai corelativă, dar şi cauzală) între deţinerea, aprovizionarea, cererea şi utilizarea resurselor energetice, răspândirea lor geografică şi accesul la ele, afacerile regionale şi globale privind securitatea.

Distribuţia rezervelor şi dinamica mondială a comerţului petrolier.

a) Federaţia Rusă.

F. Rusă este foarte importantă pentru pieţele energetice mondiale deoarece dispune de cele mai mari rezerve de gaze naturale din lume, se află pe locul 2 la rezervele de cărbune şi pe locul 8 la cele de petrol. De asemenea, F. Rusă este cea mai mare exportatoare de gaze naturale, fiind pe locul 2-3 la exporturile de petrol şi al treilea mare consumator mondial de energie. Hidrocarburile reprezintă 20% din PIB şi 40% din încasările la buget. F. Rusă se bucură de o poziţie geopolitică favorabilă, fiind situată între două cele mai dinamice regiuni ale economiei mondiale – Europa Occidentală şi regiunea Asia-Pacific. De fapt, F. Rusă reprezintă şi un coridor de transport între Europa şi Asia.

Petrolul. Rezervele certe de petrol ale Rusiei se cifrează la 60 mld. barili, majoritatea concentrate în Siberia de Vest, între munţii Urali şi Platoul Central Siberian. În anii '80 această regiune, cunoscută ca „Inima Rusiei", a făcut ca Uniunea Sovietică să devină, în anumite perioade, cel mai mare producător mondial de petrol, cu un vârf al producţiei de 12,5 milioane barili/zi în 1988 (majoritatea provenit din Rusia). Din 2003 se constată o revigorare a producţiei ruse de petrol şi a exporturilor sale: producţia de petrol va atinge 9,44 milioane barili/zi în 2005.

Exploatarea. Prima zonă de extracţie este Siberia de Vest („al treilea Baku"), cu zăcămintele situate în ţinutul Tiumen, pe cursul inferior al fluviului Obi. Deşi începute după 1965 şi desfăşurate în condiţiile dificile ale climatului subpolar, exploatările de aici dau aproape jumătate din producţia CSI. Exploatările mai importante se află în perimetrele Surgut şi

[105] C. Gh. Balaban, *Resursele energetice – obiect al unor ample dezbateri internaţionale*, în Impact Strategic, nr. 1[18]/2006, Bucureşti, Editura U.N.Ap., 2006, p. 27.

[106] T. Anastasie, *Consideraţii privind corelaţia „securitate - economie"*, în volumul Seminarului cu participare internaţională al CSSAS „*România - membru al Alianţei Nord-Atlantice*", 3-4 iunie 2004,Bucureşti, p. 102.

Mamontovo.

În partea europeană, cea mai mare cantitate de petrol se obţine în zona Volga-Urali, denumită şi „al doilea Baku" – ce deţine locul întâi la producţie, remarcându-se exploatările de la Romaskino, Surgorovo şi Tuimazî, precum şi cele de la Samarra şi Volgograd în partea de sud-vest. Celelalte subzone ale părţii europene sunt: Caucazul de Nord şi vecinătăţile sale nordice (Baku I), cu exploatări terestre şi submarine concentrate în perimetrul Baku-Groznîi-Maikop, Republica Belarus (Mozîr), Ucraina (Poltava) şi bazinul Peciora. Baku este însă controlat de Azerbaidjan.

În partea asiatică, se mai exploatează petrol pe ţărmul nordic şi estic al Mării Caspice, în zonele Emba şi, respectiv, peninsula Mangîşlak şi zona Okarem, ultima în Turkmenistan. În 1998 a intrat în exploatare un mare zăcământ la Tenghiz, în vestul Kazahstanului. Alte exploatări sunt plasate în Valea Fergana (Uzbekistan) şi în Insula Sahalin în Extremul Orient rus, la Marea Japoniei.

Gazele naturale. F. Rusă posedă cele mai mari rezerve mondiale de gaze naturale, duble faţă de a doua ţară din clasament, Iranul. Cota Rusiei în rezervele mondiale explorate de gaze naturale era de 33%, iar în cele presupuse de 60%. Dintre mărfurile energetice şi de combustibili livrate pe pieţele externe de-a lungul ultimilor zece ani, capitolul cel mai important pentru intrările valutare ale F. Ruse rămâne gazul natural. De altfel, în următoarele decenii, gazul natural va depăşi petrolul ca cerere pe piaţa internaţională (este şi mai puţin poluant). Producţia a crescut cu 1.13% în 2005.

Mari companii din domeniul energetic: *Lukoil* – cea mai veche companie, integrată în întregime, diversificată internaţional, participarea statului fiind redusă; *Iukos* – a fost cel mai mare producător din Rusia, companie integrată în întregime (astăzi controlată de stat); *Surgutneftegaz* – „regatul pustnicului", cu o sporire profitabilă a producţiei, agendă de management neclară, integrată, izolată şi izolaţionistă; *Tatneft* – în etapa de extracţie singurul producător în Tatarstan, limitat geografic dar mişcându-se spre etapa de rafinare, cu o participaţie mare a guvernului tătar; *Transneft* – deţine monopolul asupra conductelor, controlată 100% de guvern, important plătitor de taxe; *Gazprom* – deţine monopolul efectiv asupra gazelor naturale, controlată de guvern, se confruntă cu restructurarea sectorului (a achiziţionat recent 75% din compania privată *Sibneft*); *Rosneft* – o continuatoare a industriei petroliere sovietice, deţinută de stat. F. Rusă asigură 7% din capacitatea de rafinare a lumii (China şi Japonia, câte 6%).

Exporturile de petrol. Vânzările pe piaţa internă rusă sunt mai puţin atractive datorită discrepanţei considerabile dintre preţul intern şi preţurile pieţei mondiale. Preţurile interne ruse ating aproximativ 50% din preţul mondial. Exporturile ruseşti de petrol şi gaze tranzitează prin conducte F. Rusă, Ucraina, Belarus, Ungaria, Slovacia, Republica Cehă şi Polonia. Majoritatea exporturilor de petrol şi gaze naturale sunt destinate Europei de Est, Olandei, Italiei, Germaniei, Franţei etc. Deci, F. Rusă este un furnizor important de petrol brut şi gaze naturale al Europei. Exporturile ruse de petrol s-au ridicat, în 2006, la 233 milioane t, dintr-o producţie de 480 milioane t.

Există o reţea unică de transport prin conducte. Întinderea acestor magistrale se cifra, la sfârşitul anului 2000, la 217 000 kilometri, din care 151 000 reprezentau gazoducte şi 66 000 oleoducte. Prin acest sistem de transport F. Rusă are posibilitatea de a regla livrările de gaze naturale şi petrol pe pieţele internă şi externă. Moscova dezvoltă: gazoductele din Marea Neagră şi Marea Baltică, conductele din Balcanii de Est, conducta caspică, conductele spre Asia de Est.

Importante zăcăminte de hidrocarburi se află în Siberia de Est şi de Nord-Est şi în Sahalin. În 2005, Transneft lucra la perfectarea proiectului conductei Angarsk-Daqing (2 500 km) şi la proiectul Angarsk-Nahodka (destinat Coreii de Sud, Japoniei, Chinei de Nord-Est). China a dorit

să poată achiziţiona parte din Iukos, companie ce se angajase să-i livreze mari cantităţi de petrol. Gazprom a preluat recent controlul asupra exploatărilor Sahalin 1 şi Sahalin 2 unde rămân acţionari şi mari companii americane şi japoneze (Sodeco, Mitsui, Mitsubishi, etc.).

În final, putem spune că economia rusă e în continuare dependentă de exporturile petrol şi gaze naturale, fluctuaţia preţurilor pe pieţele internaţionale repercutându-se negativ asupra creşterii economice. Aderarea la Organizaţia Mondială a Comerţului ar putea da un nou impuls economiei federaţiei, dar procesul e încă frânat de nerealizarea liberalizării economice.

b) Orientul Apropiat şi Mijlociu.

În prezent, această regiune deţine 60% din rezervele de petrol şi produce în jur de 20 de milioane barili/zi. Tendinţa este de a creşte această cotă, singurele fluctuaţii negative fiind înregistrate de Kuwait şi mai ales de Irak, în urma celor două războaie. În actualul climat al preţului petrolului, **Arabia Saudită** susţine că-şi poate creşte capacitatea de producţie până 15 mil. barili/zi şi să o menţină la acest nivel aproximativ 50 de ani (are 25% din rezervele mondiale). Această ţară exportă peste 8 mil. barili zilnic, sub formă de petrol brut şi de produse petroliere, practic 10% din consumul mondial. Alianţa americano-saudită şi influenţa Riadului în Golf fac din Arabia Saudită un actor energetic „global".

Un caz aparte este cel al **Iranului**, ţară deosebit de bogată în resurse minerale, în special petrol şi gaze naturale. Iranul deţine circa o zecime din rezervele mondiale de petrol şi o şeptime din cele de gaze naturale, fiind la acest capitol, al doilea deţinător de rezerve după F. Rusă. În plus, oricine va exploata petrolul caspic trebuie să ia în considerare poziţia Iranului. Galopanta sa creştere demografică, cât şi regimul islamic ostil SUA fac din Iran un fel de „vârf de lance" al aşa-numitei „renaşterii islamice". Teritoriul Iranului face legătura dintre Orientul Mijlociu, Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală şi Asia de Est. Teheranul pretinde proprietatea a 20% din rezervele Mării Caspice, rezerve estimate între 17 şi 33 de miliarde de barili de petrol şi la zeci de miliarde de metri cubi de gaze. Iranul are cea mai numeroasă populaţie dintre toate ţările Golfului, adică peste 68 de milioane de locuitori, din care 40% trăiesc sub limita sărăciei. Producţia petrolieră este de 3,979 milioane de barili pe zi, faţă de un consum de 1,425 milioane de barili. Partenerii comerciali principali, în domeniul exportului sunt: Japonia, cu 18,4%; China, cu 9,7% şi Italia, cu 6%; iar la nivelul importurilor: Germania, cu 12,8%; Franţa, cu 8,3% şi Italia,cu 7,7%. Cu toate acestea, subdezvoltarea capacităţilor industriale produce chiar şi crize energetice interne (2006).

Irakul, rivala istorică a Iranului, are o populaţie care este afectată de război şi de o rată a şomajului de 30%. Producţia sa petrolieră estimată (rezerve de peste 110 miliarde barili) în 2004 era de 2,093 milioane de barili pe zi, raportată la un consum de 351.500 barili. Exporturile ţării se îndreaptă spre S.U.A., 51,9%; Spania, 7,3% şi Japonia, 6,6%; iar importurile provin, în principal din: Siria, 22,9%; Turcia, 19,5% şi din S.U.A., 9,2%. Estimări noi susţin că rezervele locale s-ar cifra la 200 miliarde de barili. Disputele interne pe energetică şi luptele dintre facţiuni pun în grav pericol industria petrolieră.

Kuwait, ţara cu cea mai mare concentraţie geografică a rezervelor petroliere (aproape 100 miliarde barili), are o situaţie fragilă din punct de vedere demografic, ca şi alte state ale Golfului, deoarece peste jumătate din populaţia ţării este reprezentată de emigranţi, care nu deţin cetăţenia kuwaitiană. Petrolul asigură aproximativ jumătate din produsul intern brut (95% din valoarea exporturilor şi 80% din veniturile bugetului). Cu excepţia peştelui, Kuwaitul depinde aproape în totalitate de importuri, în ce priveşte asigurarea hranei necesare populaţiei. Producţia petrolieră este de aproximativ 2,418 milioane de barili pe zi, faţă de un consum de 305 000 de barili. Principalii parteneri comerciali sunt: Japonia, cu 20,5%; Coreea de Sud, cu 15,7% şi S.U.A., cu

12,4%, la nivelul exporturilor; iar în cel al importurilor, avem: S.U.A., cu 12,9%; Germania, cu 11,9% şi Japonia, cu 7,9%. **Qatarul** are aproximativ 500 milioane t petrol şi 7 000 m^3 de gaze naturale. **Omanul** produce 50 milioane t petrol şi 7 miliarde m^3 gaze naturale.

Emiratele Arabe Unite au o populaţie de peste două milioane de locuitori, dintre care 73,9% sunt expatriaţi. Producţia petrolieră a înfloritorului stat arab este de 2,396 milioane de barili pe zi, raportată la un consum de 310 000 de barili. Principalii parteneri economici ai ţării sunt: Japonia, cu 24,8%; Coreea de Sud, cu 9,9% şi India, cu 5,4%, în domeniul exporturilor; iar în ce priveşte importurile: China, cu 10%; India, cu 9,8% şi Japonia, cu 6,8%.

Principalele companii petroliere, care acţionează în zona Golfului Persic.

În *Iran* se găsesc următoarele companii de stat: National Iranian Oil Company (NIOC), care, în ciuda problemelor tehnologice, este una dintre puţinele companii autohtone din regiune care se ocupă în principal cu explorarea petrolului, precum şi cu rafinarea şi transportul. A doua este National Iranian Gas Company (NIGC), iar ultima este National Petrochemical Company (NPC). Cunoaştem istoria înlocuirii, în 1954, a Anglo Iranian Oil Company cu un consorţiu internaţional, precum şi felul cum mai târziu, în 1979 aveau să se rupă relaţiile cu SUA care au impus Iranului un adevărat embargo economic. În prezent, principalii actori străini implicaţi în producţia petrolieră iraniană sunt: Gazprom, Petronas, Shell şi Total. F. Rusă şi Uniunea Europeană ocupă locurile principale pe fondul delimitării politice a SUA faţă de Iran. Însă în contextul creşterii preţului barilului de petrol, tot mai multe companii încearcă să participe la dezvoltarea potenţialului petrolier iranian. Dintre acestea, printre care unele se află încă la stadiul de negociere, notăm: Elf Aquitaine, Japex (Compania petrolieră a statului japonez), PetroCanada şi Ultramar (Canada) şi Compania naţională chineză. Iar, un eveniment cu totul special este permisiunea pe care au primit-o din partea SUA două companii americane (Chevron şi Coastal) de a importa petrol iranian. Situaţia internă tensionată a Iranului, precum şi goana transnaţionalelor după petrol vor duce în mod inevitabil, în următorii ani, la o întâlnire completă a cererii cu oferta şi la nivelul acestei ţări.

În ce priveşte *Irakul*, acesta şi-a înfiinţat odată cu naţionalizarea petrolului, propria companie de stat, Irak National Oil Company (INOC) care controla mai multe companii de stat autonome, respectiv: State Company for Oil Projects (SCOP); Oil Exploration Company (OEC); Northern Oil Company (NOC) şi Southern Oil Company (SOC); State Organization for Oil Marketing (SOMO), care se ocupa cu vânzările de petrol şi relaţiile cu OPEC şi, în final, Iraqi Oil Tankers Company (IOTC). În prezent, necesitatea refacerii instalaţiilor a adus, în prim plan, companiile de service petrolier, precum Halliburton, Hawer-Baker Engineering Inc şi Pullman Kellogg, dar şi Mobil Oil. Companiile americane cu care conducerea irakiană tratează în prezent sunt: Coastal Corporation, Phoenix, Chevron Corporation şi Mobil Corporation. Contracte s-ar fi încheiat deja cu Coastal, Lukoil din Rusia şi Total din Franţa. De asemenea, un mare interes în cumpărarea petrolului irakian vine din partea Shell, BP, Chevron, Lukoil şi Coastal.

Kuwaitul are, ca şi Irakul, o companie de stat, Kuwait Petroleum Corporation, incluzând la rândul său alte şase companii petroliere: Kuwait Oil Co (KOC); Kuwait National Petroleum Co; Petrochemical Industries Co (PIC); Kuwait Oil Tanker Co; Kuwait Foreign Petroleum Exploration Co (Kufpec) şi Kuwait Petroleum International (KPI, London). Principalele companii petroliere străine implicate sunt: BP, Chevron, Getty Oil, Gulf Oil, Compania petrolieră arabă care aparţine Japoniei, Mobil Corporation, Royal Dutch Shell, Shell International Petroleum Corporation Ltd, Texaco şi Total.

În *Arabia Saudită*, activează un mare număr al companiilor de stat. Acestea sunt: celebrul Saudi Aramco, Samarec, Petromin, Petromin Lubricating Oil, Refining Company, Saudi Arabian Basic Industries (SABIC). La nivelul consorţiilor întâlnim alcătuiri, precum: Star Enterprise (US)

format din Saudi Refining Inc (50%) şi TEXACO (50%) şi Ssangyong Oil Refining Co.(Coreea de Sud), compus din Saudi Aramco (35%) şi Ssangyong (65%). Nevoia de proiecţie a acestei formidabile forţe determină Arabia Saudită să aibă şi cel mai mare număr de reprezentanţi în capitalele lumii petrolului: Londra, New York, Tokyo, Houston, Rotterdam.

Emiratele Arabe Unite au compania de stat, Abu Dhabi National Oil Company (ADNOC), care controlează nu mai puţin de 21 de companii. Toate acestea sunt cel puţin 60% aflate în proprietatea ADNOC. În Emirate sunt prezente şi consorţiile: Abu Dhabi Company for Onshore Oil Operations (ADCO), în care ADNOC deţine 60%, BP (9,5%), Shell (9,5%), Total (9,5%), Exxon (4,75%), Mobil (4,75%), Partex (2%); Abu Dhabi Marine Operating Company (ADMAOPCO), unde ADNOC deţine 60%, BP (14,7%), Total (13,3%) şi compania japoneză Jodco (12%); şi Zakum Development Company (ZADCO), unde ADNOC deţine nu mai puţin de 88%, iar un consorţiu format din BP, Jodco şi Total participă cu celelalte 12%. Principalele companii străine implicate în Emirate sunt: BP, Caltex Petroleum Corporation, Mitsui & Company Ltd, Parrex, Penzoil, Shell Gas BV şi Total.

După aceste precizări economice trebuie să accentuăm faptul că SUA, care menţine prin prezenţa lor militară actuala structură frontalieră a regiunii, se află în relaţii bune sau relativ bune cu toate conducerile statelor petroliere ale regiunii, în afară de aceea a Iranului.

c) Asia Centrală şi Caucaz.

Interesele marilor actori energetici se concentrează, mai ales, în fostele republici sovietice Kazahstan şi Azerbaidjan (zona Caspicii ar deţine 5-7% din resursele mondiale de petrol). Desigur că un loc şi rol important revine în acest joc şi Turkmenistanului şi Uzbekistanului din punct de vedere al rezervelor de gaze naturale, şi Georgiei şi Armeniei, în Caucaz, în domeniul rutelor şi proiectelor de tranzit energetic.

Kazahstan deţine cele mai bogate resurse energetice din regiunea Mării Caspice şi circa 2/3 din producţia totală a zonei. Industria petrolieră înseamnă aproape 30% din PIB-ul şi mai mult de jumătate din veniturile din export. Rezervele sale sunt cifrate la 9 mld. barili petrol şi 65 mld. m^3 gaze naturale. Principalele câmpuri petroliere sunt la Kashagan, Tenghiz, Kurmangazy şi Karachaganak. Producţie de 1,29 mil. barili/zi în 2005, iar guvernul speră ca acesta să crească la 3,5 mil. barili/zi în 2015. De asemenea, investiţiile în bazinul Mării Caspice vor progresa de la 3,8 mld. USD în 2003-2005 la 16,8 mld. USD în perioada 2011-2015.

Creşterea economică a **Azerbaidjanului** depinde în mare măsură de dezvoltarea resurselor sale de petrol (13 mld. barili) şi gaze naturale şi de valorificarea acestora în circuitele energetice de la Marea Caspică. Odată cu punerea în funcţiune a oleoductului Baku-Tbilisi-Ceyhan, se aşteaptă ca PIB-ul ţării să se dubleze până în 2008. Rezervele naţionale de petrol se găsesc în largul Mării Caspice (câmpurile Azeri-Chirag-Guneshli), iar cele de gaze în câmpul Shah Deniz. Producţia se situează la cote medii de 580 000 barili/zi.

Principalele companii petroliere.

Kazahstan – KazMunaiGaz, compania naţională de petrol şi gaze. Companii străine implicate în energetica kazahă sunt: Chevron, Total, CNPC, BG Group, Lukoil, ExxonMobil, Shell, ENI, etc.[107]

Exporturile ce au însumat 1,1 mil. barili/zi s-au îndreptat spre nord (prin sistemul de conducte al F. Ruse şi reţeaua de cale ferată), vest (prin conducta caspică Tenghiz-Novorossiisk,

[107] Vezi Energy Information Administration, *Kazakhstan: Major Oil and Natural Gas Projects*, October 2006, http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Kazakhstan/kazaproj.html.

inaugurată în noiembrie 2001) şi sud (prin schimburi cu Iranul). Mai nou, Kazahstan exportă circa 30.000 braili/zi spre China (spre care s-a construit o conductă de 1.000 km). Consumul intern se ridică la 222.000 barili/zi.

Azerbaidjan – The State Oil Company of the Azerbaidjan Republic (SOCAR), consorţiu internaţional Azerbaidjan International Operating Company (AIOC) având ca parteneri: BP, Chevron, SOCAR, Inpex, Statoil, ExxonMobil, TPAO, Devon Energy, Itochu, Delta/Hess[108].

Exporturile au atins, în 2005, 310 000 barili/zi şi au fost direcţionate în special spre F. Rusă, Italia, Turcia şi Germania. Consumul intern a înregistrat nivelul de 132 000 barili/zi. Se proiectează: o cale ferată Azerbaidjan, Georgia, Turcia, un gazoduct pe traseul B.T.C., rute alternative Azerbaidjan, Georgia, Marea Neagră, România, UE şi Ucraina, UE.

d) America de Nord, Centrală şi de Sud.

Regiunea este împărţită între SUA, important producător şi consumator de hidrocarburi, şi ţări bogate în resurse precum Canada, Venezuela şi Mexic. SUA posedă 3% din totalul rezervelor certe de petrol ale lumii.

Distribuţia rezervelor şi situaţia comerţului petrolier.

Statele Unite ale Americii reprezintă cea mai mare şi mai diversificată economie a lumii, ce produce, de exemplu, 20% din energia electrică a Terrei. În urmă cu două decenii deţinea primul loc în producţia petrolieră mondială, devenind din ce în ce mai dependente de importurile energetice. Rezervele americane se cifrează la 21,4 mld. barili de petrol şi la 192,5 mld. m^3 de gaze naturale. Marile zone de exploatare se găsesc în:

- regiunea Golfului Mexic, cuprinzând sudul statului Texas şi statul Louisiana, circa o treime din rezerve şi peste 40% din producţia naţională;
- Middlecontinent – 35% din totalul rezervelor şi 30% participare la producţie;
- Panhandle (în nord), Ranger, Sweetwater şi Electra (în partea central-estică) din statul Texas; în jurul oraşelor Oklahoma City, Ponca City şi Wichita din statul Oklahoma; statele Kansas şi Arkansas;
- regiunea montană din vestul SUA, cu exploatările din statele California (bazinele Los Angeles, St. Joaqin şi Santa Maria), Colorado, Utah şi New Mexico;
- zona din sudul Marilor Lacuri, în statele Illinois, Indiana şi Michigan;
- Alaska – zăcămintele terestre şi submarine din nord (Prudhoe Bay) şi în sud (Cook Inlet).

Producţia medie pe zi era de 8,69 mil. barili, a treia după cea a Arabiei Saudite şi F. Ruse.

Canada. Rezervele de petrol (17,8 mld. barili petrol şi 56,6 mld. m^3 gaze naturale) sunt concentrate în depozitele de nisip petrolier din provincia Alberta (Pembina, Readwater, Judy Creek şi Rainbow Lake) şi zonele vecine (Saskatchewan şi Columbia Britanică). De asemenea, exploatări importante sunt în Nova Scotia şi Newfoundland. Mai nou, s-au descoperit importante resurse în delta fluviului Mackenzie şi în platoul continental al Mării Beaufort. Producţia petrolieră însuma 3,15 mil. barili/zi. Un atu al Canadei vor fi zăcămintele „petroliere nisipoase”.

Sectorul petrolier al **Mexicului** este o componentă crucială a economiei, reprezentând circa 1/3 din veniturile guvernului. Rezervele sale sunt cifrate la 12,9 mld. barili petrol şi 16 mld. m^3 de gaze naturale. Statul dispune de trei zone petroliere importante: prima în zona Golfului Campeche (cu zăcăminte submarine) şi alte două situate în Peninsula Yucatan (Campo de

[108] Vezi EIA, Azerbaidjan: Production-Sharing Agreements, June 2006 http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Azerbaijan/azerproj.html.

Reform) şi litoralul vestic al Golfului Mexic. Producţia sa de petrol se ridică la 3,83 mil. barili/zi în 2005.

Venezuela. Petrolul reprezintă principala resursă a acestei ţări, membră de prim rang a OPEC. Rezervele sale se ridică la 79,7 mld. barili petrol şi 151,4 mld. m^3 gaze naturale. Două zone sunt importante din punct de vedere al extracţiei: laguna Maracaibo (80% din producţia naţională), principalele exploatări fiind la Mene Grande, Cabimas, Lagunillas, Mara, Tra Juana etc.; Oriente, situată pe cursul mijlociu al fluviului Orinoco, cu extracţii la Oficina, Jusepin, El Temblador etc. Producţia de petrol atinge 2,86 mil. barili/zi.

Principalele companii petroliere.

SUA – Amerada Hess, Anadarko, Apache, ChevronTexaco, CITGO, Occidental Petroleum Corporation, Marathon Oil, Shell, Sunoco, Unocal, Valero Energy Corp., Williams. La 5 aprilie 2005 ChevronTexaco şi-a manifestat intenţia de a achiziţiona Unocal pentru 16,8 mld. USD. BP, ExxonMobil, şi ConocoPhillips acţionează în câmpurile petroliere din Alaska şi platformele marine din Golful Mexic.

Consumul era la nivelul anului 2005 de 20,7 mil. barili/zi. Importurile nete au însumat circa 12,2 mil. barili/zi (58% din necesar), în principal din Canada, Mexic, Arabia Saudită, Venezuela şi Nigeria. SUA acoperă 30% din capacitatea de rafinare a lumii, iar OPEC - 10%.

Canada – cel mai mare operator intern este Imperial Oil, deţinut în majoritate de ExxonMobil. Alte companii care acţionează în regiune sunt: EnCana (cel mai mare operator independent), Talisman Energy, Suncor, Royal Dutch Shell, EOG Resources, Husky Energy şi Apache Canada.

Exporturile s-au ridicat la 0,8 mil. barili/zi de petrol (circa 99% din exporturi spre SUA), la un consum intern de 2,3 mil. barili/zi.

Mexic – monopolul industriei de petrol şi gaze este deţinut de cea mai mare companie de stat din Mexic şi una din cele mai mari din lume este Petroleos Mexicanos (Pemex).

Exporturile au însumat 1,8 mil. barili/zi, din care 88% spre SUA şi 11% spre Europa. Consumul intern se ridică la 2 mil. barili/zi.

Venezuela – Petroleos de Venezuela S.A. (PdVSA), companie de stat. Operatorii străini care acţionează pe piaţa energetică sunt: ChevronTexaco, BP, ConocoPhilips, ExxonMobil, Total, Statoil, Repsol-YPF, Petrobas (Brazilia), Petropars (Iran), CNPC (China) şi ONGC (India). Recent, regimul Chavez a impus supremaţia statului în sectorul energetic.

Exporturile se cifrează la 2,4 mil. barili/zi, în special spre SUA, America de Sud, Europa, Caraibe şi China. Consumul intern s-a ridicat 0,6 mil. barili/zi.

Hidrocarburi se exploatează şi în: Ecuador, Paraguay, Bolivia, Columbia, Brazilia etc. Guvernele din Ecuador şi Bolivia se străduiesc să menţină controlul de stat asupra energeticii. Compania naţională petrolieră a Braziliei este foarte activă în regiune şi pe alte pieţe. America Latină s-a transformat, totodată, în scena concurenţei dintre companiile de profil din SUA, UE, China. Iranul încearcă să constituie o „alianţă energetică" anti-SUA cu state din America Latină (Venezuela, Bolivia, Ecuador).

e) Asia de Sud şi de Sud-Est.

Regiunile Asiei de Sud şi de Sud-Est şi de Est sunt dezavantajate, atât sub aspectul raportului rezerve-consum, cât şi în privinţa investiţiilor în domeniul petrolier, unde tonul este dat de Indonezia, piesa de greutate a regiunii. În ansamblu, spaţiul respectiv posedă mai puţin de 5% din rezervele mondiale de petrol.

China reprezintă cea mai dinamică economie a regiunii şi a lumii, însă cu un consum de resurse energetice pe măsură. Nefiind bogată în hidrocarburi (doar 18,25 mld. barili de petrol şi

53,3 mld. m^3 de gaze naturale), ea se bazează pe importurile masive de energie – al doilea importator mondial de petrol, imediat după SUA. Principalele câmpuri petroliere din nord-estul Chinei sunt: Daqing, cu o producţie de circa 930 000 barili/zi, şi Shengli – 535 000 barili/zi. De asemenea, se adaugă Bohai Bay, precum şi sudul Mării Chinei, Liaohe (257 000 barili/zi), Xinjiang (222 000), Changqing (162 000), etc. În zona maritimă de nord-est s-au descoperit 3 mii miliarde barili la Jidong Nanpu.

Producţia petrolieră atins 3,8 mil. barili/zi, la un consum intern de 6,9 mil. barili/zi. Importurile petroliere ale Chinei sunt repartizate astfel: 46% din Orientul Mijlociu, 32% din Africa şi 5% din regiunea Asia-Pacific. Angola reprezintă cea mai mare contributoare la necesităţile petroliere ale Chinei, urmată de Arabia Saudită.

Brunei dispune de rezerve de 1,5 miliarde barili; produce 200 000 barili/zi şi 11,4 miliarde m^3 gaze naturale/an.

Indonezia este cel mai mare stat cu structură de arhipelag şi are cea mai numeroasă populaţie musulmană a lumii. Indonezia este totodată principalul posesor de hidrocarburi al regiunii. Rezerva petrolieră a ţării este estimată la 4,301 miliarde de barili. Totuşi, începând cu 2004, Indonezia a devenit stat importator de petrol din pricina producţiei, în scădere puternică datorită lipsei investiţiilor. Balanţa rămâne totuşi puternic pozitivă la nivelul gazelor naturale, la o producţie de 83,4 miliarde de m^3, raportată la un consum de 22,5 miliarde de m^3. Principalii parteneri comerciali ai Indoneziei sunt: Japonia cu 22,3%, S.U.A. cu 12,3% şi Singapore cu 8,4%, în ce priveşte exporturile, iar în domeniul importurilor: Singapore cu 13,1%; Japonia cu 13,1% şi China cu 8,8%.

Malaysia este al doilea stat al regiunii în privinţa rezervelor petroliere, cu un volum de aproximativ 3 miliarde de barili. Producţia petrolieră este de 770 000 de barili pe zi, faţă de un consum intern de 510 000 de barili. De asemenea, Malaysia importă gaze naturale, cu un volum de aproximativ 22,41 miliarde de m^3. Principalii săi parteneri comerciali sunt: S.U.A., 18,8%; Singapore, cu 15% şi Japonia, cu 10,1%, ca destinaţii de export; iar la nivelul furnizorilor, liderii sunt: Japonia, 16,1%; S.U.A., cu 14,6% şi Singapore, cu 11,2%.

Situată în Asia de Sud, **India**, a doua revelaţie economică contemporană, beneficiază de o rezervă insuficientă pentru nevoile sale, de numai 5,848 miliarde de barili. Producţia sa petrolieră atinge 785 000 de barili pe zi; iar principalii parteneri comerciali sunt: SUA cu 17%; Emiratele Arabe Unite, cu 8,8% şi China, cu 5,5% în ceea ce priveşte exporturile; iar la nivelul importurilor: China, cu 6,1%; SUA, cu 6% şi Elveţia, cu 5,2%.

Zăcăminte de hidrocarburi au început să fie exploatate în: Pakistanul de Vest, Bangladesh, Vietnam, Myanmar, Thailanda, Timorul de Est, Cambodgia. Dispute persistă asupra hidrocarburilor din Marea Chinei de Sud şi Marea Chinei de Est.

Principalele companii petroliere.

China – în 1998, guvernul chinez a reorganizat sectorul de petrol şi gaze de stat în două mari companii: China National Petroleum Corporation (CNPC) – domină nordul şi vestul – şi China Petroluem and Chemical Corporation (Sinopec) – domină sudul. Alături de acestea activează compania de stat China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) dedicată în principal explorărilor şi producţiei de petrol marin şi oceanic. În paralel cu implicarea pe piaţa internă, companiile chineze şi-a extins activităţile şi în exterior:

- CNPC – a investit peste 8 mld. USD în industria petrolieră din Sudan; în octombrie 2005, a finalizat achiziţionarea companiei PetroKazahstan; tot în 2005, a preluat activele companiei Encana în Ecuador şi cele ale PetroCanada în Siria;

• Sinopec – în iunie 2006, a achiziţionat 97% din Udmurtneft (unitate a TNK-BP) pentru 3,5 mld. USD; în octombrie 2004 a semnat un Memorandum cu guvernul iranian pentru cumpărarea a 51% din câmpul petrolier Yadavaran; pentru 4,5 mld. USD a achiziţionat 40% din Synenco Energy ce exploatează nisipurile petroliere Northern Lights din Canada.

• CNOOC – în 2005, a cumpărat participaţiile companiei Repsol-YPF în Indonezia; în ianuarie 2006, a achiziţionat 45% dintr-un câmp petrolier şi de gazeifer din Delta Nigerului pentru 2,3 mld. USD; alte activităţi de mai mică anvergură în Guineea Ecuatorială şi Kenya.

Deşi după legislaţia internă companiile naţionale trebuie să deţină cel puţin 51% din orice nouă descoperire, firmele străine sunt interesate să participe pe piaţa chineză de petrol şi gaze. ConocoPhillips deţine cea mai mare participaţie în regiunea Bohai Bay, unde mai acţionează şi Kerr-McGee, Apache, ChevronTexaco şi Royal Dutch Shell. În sudul Mării Chinei operează ENI ChevronTexaco, precum şi Husky Energy, Devon Energy şi Kerr-McGee alături de CNOOC. De asemenea, pe piaţa chineză mai operează: Agip, BP, ConocoPhillips, ExxonMobil, Mitsubishi, Saudi Aramco, Total.

Producţia petrolieră *indoneziană* a scăzut, începând cu 2002, printr-o reducere generală de şapte procente; situaţia a fost resimţită de toţi producătorii, cu excepţia Exxon Mobil şi Exspan (compania naţională indoneziană). A intrat în derivă şi Caltex Pacific Indonesia (CPI), principalul producător petrolier local, care şi-a redus producţia cu 10,2%, odată cu pierderea unui teren petrolier în favoarea guvernului regional din Siak, în august 2002. În urma acestei pierderi, ponderea CPI în cadrul producţiei petroliere indoneziene a scăzut la 44%. De asemenea, compania de stat, Pertamina şi-a redus producţia cu 8,3%, datorită scăderii capacităţii terenurilor sale din sudul Sumatrei şi din Kalimatan. În schimb, producţia companiei naţionale indoneziene, Exspan creştea cu 3,6 %, datorită terenului petrolier din Rimau, în sudul Sumatrei. De asemenea, creştea ponderea companiilor chinezeşti, ajungând la 12% din producţia indoneziană, datorită cumpărării filialelor Repsol-YPF şi Devon de către „China National Offshore Oil Corporation" (CNOOC) şi Petrochina.

Astfel, situaţia principalelor companii petroliere din Indonezia, la nivelul anului 2002 era următoarea: Caltex, în scădere cu 10,2%; CNOOC/YPF Maxus, în scădere cu 8,5%; Conoco Philips, în scădere cu 17,4%; Total Fina Elf, în scădere cu 11,1%; Exspan, în creştere cu 3,6%; British Petroleum, în scădere cu 8,5%; Unocal, în scădere cu 5,2%; Vico, în scădere cu 11,2%; Pertamina, în scădere cu 8,3%; Petrochina, în scădere cu 7,4%; Exxon Mobil, în creştere cu 88,5%, dar având totuşi o producţie redusă, din cauza unei perioade de 4 luni, în care producţia sa în zona Aceh a fost oprită din motive de securitate; Kondur Petrol, în scădere cu 19,2%; Talisman, în scădere cu 7,8% şi ceilalţi, în scădere cu 3%. Pentru prima dată apare pe lista producătorilor, cu 13,9% mii de barili pe zi, „PT Bumi Siak", compania guvernului regional din Siak.

Situaţia aceasta se datorează în mare parte şi lipsei investiţiilor, care să conducă la exploatarea unor terenuri noi şi la îmbunătăţirea productivităţii vechilor terenuri. De aceea 80% din rezervele sigure aparţin unor terenuri a căror exploatare a început înainte de anul 1971, în timp ce numai 5% aparţin terenurilor intrate în circuitul producţiei după 1990. Investiţiile în domeniul hidrocarburilor au scăzut în Indonezia de la 4,8 miliarde de dolari în 1998, la 3,4 miliarde în 2002. De asemenea, noile terenuri atrag tot mai puţini investitori, iar numărul contractelor semnate cu guvernul a coborât de la 28, în 1997 la 8, în 2001, pentru a ajunge la unul singur în 2002. Surse guvernamentale au afirmat totuşi că noile terenuri sunt foarte atractive; în special cele 7 terenuri off shore din estul insulei Java, deoarece riscul de securitate este mult redus, comparativ cu terenurile on shore. Totuşi, companiile acuză, în principal, instabilitatea contractelor, lipsa transparenţei fiscale şi securitatea deficitară. China este singurul investitor ale

cărui companii îşi amplifică participarea, spre deosebire de celelalte companii străine. Deşi Pertamina rămâne compania de stat proprietară a tuturor terenurilor petroliere şi cea care reglementează industria petrolieră naţională, odată cu legea autonomiei regionale, conducerile provinciilor reclamă proprietatea terenurilor petroliere pentru ele însele.

Începând din 2005, Indonezia se îndreaptă decisiv spre statutul de ţară importatoare de petrol, după ce proiectele întreprinse de Conoco Philips, Unocal Corp şi Petrochina Co, nu au reuşit să oprească reducerea producţiei petroliere locale. Pentru a se reîntoarce la statutul de exportator, Indonezia trebuie să-şi rezolve disputele contractuale, care au redus investiţiile din partea companiilor străine, inclusiv Exxon Mobil Corp. Această companie s-a confruntat în insula Java cu solicitarea companiei de stat, PT Pertamina, de creştere a preţului licenţei de exploatare. Depozitul de la Cepu (Java) este estimat la 600 de milioane de barili, ceea ce ar putea însemna o producţie de 17.000 de barili pe zi. Disputa are la bază solicitarea din partea Exxon, pentru a i se extinde licenţa de a dispune de 20% din petrolul de aici, pentru următorii 20 de ani.

Filialele locale Mitsubishi şi Shell controlează petrolul din Brunei. Conducta dintre Yadana (off shore din Myanmar) şi rafinăriile de la Ratchaburi (Thailanda) a fost construită de Total Fina Elf, Unocal, APEP-Thailanda şi Myanmar Oil-Gas Entreprise. Piaţa de hidrocarburi din Filipine este controlată de Petron (40% a statului), Aramco S, Shell, Caltex (Chevron), PNOC, Nido P (australiană) etc. Australia se plasează pe locul şase mondial între exportatorii de gaze lichefiate; Japonia importă cele mai mari cantităţi de gaze lichefiate din regiune. Canadienii de la Niko R. Ltd au descoperti depozitul de gaze naturale din Golful Bengal, etc.

În *Malaysia,* principalele companii petroliere sunt: CS Mutiara Petroleum Sdn Bhd (CS Mutiara), un consorţiu din care deţin câte 50%: Petronas Carigali Sdn Bhd şi Shell Exploration and Production Malaysia BV (care a descoperit recent noi rezerve de gaze naturale în nord-estul coastei Malaysiei peninsulare).

Petronas a fost înfiinţată în 1974, pentru dezvoltarea resurselor de hidrocarburi ale ţării. De asemenea, în afara teritoriului naţional, Petronas colaborează cu China National Petroleum Corp, în Sudan; cu Gazprom şi Total lucrează la dezvoltarea câmpurilor off shore de gaze naturale din sudul Iranului.

India devine, în prezent, o destinaţie tot mai atractivă pentru companiile petroliere. Astfel, în 2005 au obţinut concesiuni: British Petroleum, British Gas şi Kuwait Foreign Petroleum Exploration Co. Aceşti nou sosiţi fac concurenţă companiilor canadiene, precum: Calgary's Niko Resources Ltd. sau Canoro Resources Ltd.

Acest interes recent pentru rezervele petroliere indiene se datorează succeselor companiei Niko, care a descoperit în 2002 o importantă rezervă de gaze naturale în Golful Bengal. Preţul acţiunilor companiei Niko a crescut peste sută la sută, ca urmare a acestui succes; compania fiind considerată un actor de primă importanţă în India. În aceeaşi perioadă, compania Caim Energy, din Scoţia, a descoperit rezervă petrolieră on shore semnificativă. Aceste reuşite au atras atenţia şi altor companii străine de profil.

Totuşi, cea mai importantă pondere este păstrată, în continuare de companiile canadiene. Niko, Canoro şi Talisman Energy Inc. au concesionat ultimele terenuri oferite de statul indian, respectiv 12 perimetre on shore şi 6 off shore. India are, în continuare o mare nevoie de investiţii financiare şi sprijin tehnologic, pentru a demara exploatarea celei mai mari părţi a rezervelor sale, precum cea situată în regiunea munţilor Himalaya. Ca şi actor local, un important rol îl are compania GAIL India Ltd. Această regiune prezintă aşadar un potenţial de creştere, în special în domeniul gazelor naturale, ce se va putea materializa, pe măsură ce impedimentele politice, economice, tehnologice şi de securitate vor fi depăşite.

f) Africa.

În prezent, Africa asigură aproximativ 7% din producţia petrolieră mondială. Africa de Nord apare ca fiind uşor avantajată, în privinţa petrolului faţă de Africa de Vest, cealaltă regiune bogată în hidrocarburi a continentului. Marele avantaj istoric al **Africii de Nord** este acela de a se găsi în proximitatea UE.

Principalul stat petrolier al regiunii este **Libia**, cu un volum estimat al rezervelor dovedite de 39,126 miliarde de barili, la nivelul anului 2006; urmează Algeria cu 11,350 miliarde de barili şi Egiptul cu 3,700. Libia produce aproximativ 1,643 milioane de barili pe zi, din care consumă 236 000 şi are ca principali parteneri comerciali, în ce priveşte exportul, pe: Italia 37%, Germania 16,6%, şi Spania 11,9%; iar în ce priveşte importul: Italia 25,5%, Germania 11% şi Coreea de Sud 6,1%. **Egiptul** realizează 700 000 de barili pe zi, raportaţi la consumul de 566 000. Principalii săi parteneri economici sunt: Italia, S.U.A. şi Marea Britanie, în privinţa exporturilor şi S.U.A., Germania şi Italia la nivelul importurilor. Sectorul hidrocarburilor este principala activitate economică din **Algeria**, aducând 60% din resursele bugetare, 30% din produsul intern brut şi 95% din câştigurile rezultate din export. Algeria produce 1,373 milioane de barili pe zi şi consumă 232 000. Principalii parteneri economici ai ţării sunt: S.U.A. 22,6%, Italia 17,2% şi Franţa 11,4 %, în domeniul exportului şi Franţa 30,3%, Italia 8,2% şi Germania 6,5%, în cel al importului.

În **Nigeria** petrolul asigură 20% din produsul intern brut, 95% din valoarea exporturilor şi 65% din veniturile bugetului. În plus, producţia alimentară internă nu este suficientă pentru a acoperi consumul populaţiei. Producţia petrolieră este de 2,45 milioane de barili pe zi, raportată la un consum intern de 310 000 de barili. Principalii parteneri economici sunt: S.U.A. 47,4 %, Brazilia 10,7% şi Spania 7,1%, la capitolul exporturi; iar la cel al importurilor se găsesc: China 9,4%, S.U.A. 8,4 % şi Marea Britanie 7,8%.

O poziţie economică privilegiată în regiune este aceea a **Gabonului**, unde condiţiile de stabilitate politică au fost suficiente pentru ca ţara să aibă un venit mediu pe cap de locuitor de patru ori mai mare decât majoritatea ţărilor sub-sahariene, datorită populaţiei de numai 1 400 000 aproximativ şi a abundenţei resurselor naturale. Producţia sa petrolieră este de 268 900 de barili pe zi, raportată la un consum intern de 12 250 de barili. Principalii săi parteneri economici sunt: S.U.A. 52,9%, China 8,5% şi Franţa 7,3%, în privinţa exporturilor; iar de cealaltă parte întâlnim: Franţa 43,8%, S.U.A. 6,3% şi Marea Britanie 5,9%.

Republica Democratică Congo se bucură de cele mai mari resurse dintre cele două ţări care poartă acest nume, dar nu este şi cea mai mare producătoare petrolieră din cauza nesiguranţei şi a problemelor legate de infrastructură. Războiul izbucnit în august 1998 a redus drastic exporturile ţării şi veniturile bugetare, provocând şi moartea a circa 3,5 milioane de locuitori. Condiţiile s-au îmbunătăţit cu începere din 2002, iar producţia petrolieră estimată în 2003 era de 22 000 de barili pe zi, faţă de un consum intern de 8 300 de barili. În schimb, **Republica Congo**, care are o populaţie de numai peste 3 milioane şi rezerve petroliere dovedite de 93,5 milioane de barili beneficiază de o producţie de 267,100 de barili pe zi, faţă de un consum de 5 200 de barili.

Angola, ţară în jurul căreia se vehiculează cifre foarte contradictorii, în privinţa rezervelor dovedite ("Oil and Gas Journal" – 5,4 miliarde barili). Pe lângă agricultura de subzistenţă care asigură 85% din resursele populaţiei, Angola este nevoită să şi importe alimente. Situaţia generală de sărăcie nu s-a îmbunătăţit, chiar dacă inflaţia s-a redus, începând din 2003 când Banca Centrală a introdus un program prin care s-a urmărit cumpărarea unei mari părţi din kwanţii (moneda naţională angoleză) aflaţi în circulaţie şi în ciuda importantelor rezerve naturale ale ţării, de aur, diamante, rezerve forestiere şi resurse piscicole din partea Atlanticului. Producţia petrolieră estimată este de 1,6 milioane de barili pe zi, faţă de un consum intern de numai 46 000

de barili. Principalii săi parteneri economici sunt: S.U.A. 37,7%, China 35,6% şi Taiwan 6,7%, în planul exporturilor, iar în cel al importurilor partenerii sunt: Coreea de Sud 28,3%, Portugalia 13,1% şi S.U.A. 9,3%.

În **Africa Centrală şi de Est**, Ciadul deţine resurse de 1,500 miliarde de barili, iar Sudanul de aproape 1 miliard barili-zi. Ciadul şi-a început exporturile petroliere în 2004 datorită investiţiilor companiilor americane. Producţia petrolieră a atins 225 000 de barili pe zi, iar consumul estimat în 2003 era de numai 1 450 de barili. Partenerii comerciali ai Ciadului sunt: S.U.A. 67,7%, China 21,5% şi Portugalia 4,3% ca şi destinaţii de export; iar la importuri: Franţa 21,9%, Camerun 16,1% şi S.U.A. cu 10,8%. Sudanul, marcat de islamism şi conflicte interne, are o producţie de 401 300 de barili faţă de un consum de aproximativ 70 000; dintre partenerii comerciali se remarcă: China 66,9%, Japonia 10,7% şi Arabia Saudită cu 4,4% din exporturi; importurile se orientează asftel: China 13%, Arabia Saudită 11,5% şi Emiratele Arabe Unite 5,9%. Explorările sunt însă în dezvoltare în întreaga Africă, descoperindu-se hidrocarburi în mai multe zone.

Principalele companii petroliere.

În *Algeria*, toate companiile străine sunt obligate să lucreze în parteneriat cu Sonatrach (compania naţională), cu o participaţie de regulă majoritară din partea acesteia. Cel mai mare producător petrolier străin din Algeria este Anadarko din S.U.A., care extrage aproximativ 53 000 de barili pe zi. O altă companie străină, ce deţine un rol important în producţia petrolieră algeriană este BHP-Biliton din Australia; ea urmează să-şi crească producţia până la 80 000 de barili pe zi; lista continuă cu alte două companii americane Amerada Hess şi Burlington Resources, Talisman Energy din Canada, Cepsa din Spania şi Agip din Italia. Există contracte pentru creşterea gradului de recuperare a resurselor petroliere (Halliburton la Hassi Messaoud). Companiile care au câştigat noi concesiuni în anul 2004 sunt: Amerada Hess (S.U.A.), BHP-Biliton, CNPC (China), Petroceltic (Irlanda), Repsol-XPF (Spania), Sinopec (China) şi Statoil (Norvegia).

În *Libia* activează atât companii aflate în întregime în proprietatea N.O.C. (National Oil Corporation), cât şi un consorţiu creat sub conducerea sa şi în care intră: Agip Oil Ltd, Veba Oil Operations din Canada, Repsol Oil Operations din Spania, Losma Grand M Ltd, aparţinând Libiei, Agip Gas Company, International Petroleum Libya Ltd, Total Fina Elf din Franţa şi compania germană Wintershall A.G. Companiile străine, care operează în Libia pe baza unor acorduri de distribuire a profitului încheiate la momentul inceperii explorărilor sunt: Agip North Africa, BV Company din Canada, Repsol Exploration Company, OMV Exploration and Production Company, Veba Exploration Company, Turkish Petroleum Company, REMSA Group (Repsol,Total, Elf, OMV) şi Total Fina Elf, în domeniul explorării.

În cazul *Nigeriei*, observăm activitatea unor puternice consorţii consolidate în timp, precum: Shell Petroleum Development Company, consorţiu înfiinţat de Shell Petroleum, unde apar, ca acţionari, NNPC (National Nigerian Oil Company) 55%, Shell International 30%, Elf Petroleum 10% şi Agip Oil 5%. Acest consorţiu este cel mai important din Nigeria şi realizează aproape jumătate din producţia zilnică a ţării (aproximativ 900 000 de barili pe zi) plus rezervele. Consorţiul are concesionate peste 100 de terenuri petroliere şi deţine o reţea de 6000 km de conducte. Al doilea consorţiu este Mobil Producing Nigeria Unlimited şi îi are ca acţionari pe: NNPC 60% şi Mobil 40%. Producţia zilnică a consorţiului depăşeşte 520 000 de barili şi manifestă o politică foarte agresivă de explorare şi dezvoltare. Chevron Nigeria Limited este deţinut de NNPC 60%, şi Chevron Texaco 40%; concesiunile sale reprezintă circa 25 de terenuri, care acoperă 5 180 de kilometri pătraţi off shore şi 2 590 on shore, având o producţie de 420 000

de barili pe zi. Nigeria Agip Oil Company (NAOC) este consorţiul la care NNPC participă de asemenea cu 60%, Agip Oil cu 20% şi Philips Petroleum tot cu 20%; producţia sa este de circa 145.000 de barili pe zi. Elf Nigeria Limited ocupă cea de-a cincea poziţie; NNPC are 60%, iar Total Fina Elf 40%, realizând o producţie în jur de 125 000 pe zi din 12 terenuri situate atât on shore, cât şi off shore. În Texaco Overseas (Nigeria) Petroleum Company, NNPC posedă 60%, iar Chevron şi Texaco câte 20%.

g) Europa.

Continentul european este cel mai puţin bogat în resurse energetice, doar câteva state putându-se lăuda cu o oarecare independenţă energetică. Dintre acestea se remarcă Norvegia şi Marea Britanie, care îşi împart importantele rezerve din Marea Nordului.

Economia **Norvegiei** este puternic dependentă de industria naţională de petrol şi gaze. Rezervele se cifrează la 7,7 mld. barili, cea mai mare din vestul Europei. Exploatările sunt plasate în platforma Mării Nordului, extracţii ce au fost extinse în ultimii ani spre Marea Norvegiei şi spre nord – Marea Barents. Extracţiile de petrol gravitează în jurul marelui areal Ecofisk, alături de Grane, Heidrun, Gullfaks, Snorre şi mai recent Troll. Producţia petrolieră ajunsese la începutul anului 2006 la o medie de 2,8 mil. barili/zi. Resursele estimate de gaze naturale ating nivelul de 73,4 miliarde m^3. Norvegia preconizează să asigure 25% din importul UE de gaze naturale.

Marea Britanie reprezintă a doua putere economică şi cel mai mare producător de petrol şi gaze al UE. Rezervele numără circa 4 mld. barili. Principalele exploatări sunt situate la graniţa apelor teritoriale britanice cu cele norvegiene, pe o suprafaţă de 440 000 km^2, în două zone de câmpuri petroliere: zona centrală a Mării Nordului şi cea a insulelor Shetland. În ultima perioadă, noi câmpuri petroliere au fost date în exploatare, precum Wytch Farm, Alwyn North, Balmorel, Clyde, Crawford, Eider, Highlander, Innes, Ness, Petronella. Producţia petrolieră este în scădere şi a atins 1,87 mil. barili/zi la un consum aproape egal. **Danemarca** dispune de rezerve petroliere de 1,3 miliarde barili, cu o producţie de 376.000 barili pe zi. Marea Britanie, însă, ocupă locul patru mondial între exportatorii de gaze naturale, după F. Rusă, SUA şi Canada (domină organizaţia UKOOA – asociaţie a operatorilor off shore).

Balcanii, o regiune ale cărei state nu sunt nici mari producătoare energetice, nici mari consumatoare, dar o importantă punte de tranzit dinspre Rusia şi bazinul caspic spre marii consumatori vestici. Instabilitatea politico-economică din ultimii ani a descurajat orice investiţii externe serioase în sectorul energetic. Rezervele regiunii însumează circa 345 mil. barili, iar principalele exploatări se găsesc în Albania (198 mil. barili) şi Marea Adriatică. Producţia se cifra, în 2005, la 41 000 barili/zi. Se speculează că mari rezerve s-ar afla în Adriatica de Nord-Est.

România este cea mai mare deţinătoare de hidrocarburi din Europa Centrală şi de Est, dispunând de resurse de petrol de circa 956 mil. barili şi 3,55 trilioane m^3 de gaze naturale. Principalele câmpuri petroliere se găsesc în zona Podişului şi Subcarpaţilor Getici, zona Câmpiei Dunării, zona Subcarpaţilor dintre Dâmboviţa şi Buzău, zona Câmpiei de Vest şi zona Subcarpaţilor Moldovei. De asemenea, extracţie de petrol se face şi din Platforma continentală a Mării Negre. Producţia de petrol a însumat, în 2005, circa 115 000 barili/zi.

Principalele companii petroliere.

Norvegia – Statoil, companie majoritar de stat, controlează peste 60% din producţia de petrol şi gaze, şi Norsk Hydro. Alte companii internaţionale private care acţionează pe platoul continental al Norvegiei, dar în parteneriat cu Statoil, sunt: ConocoPhilips, ExxonMobil şi BP. În ultima perioadă, datorită costurilor mari de exploatare şi taxelor, marile companii au început să se

retragă – BP şi chiar Statoil (controlată de stat), ca şi Norsk Hydro, care şi-au manifestat interesul pentru proiecte în America Latină şi Africa.

În 2005, Norvegia era al 3-lea mare exportator de petrol al lumii, după Arabia Saudită şi Rusia. Exporturile s-au cifrat la 2,2 mil. barili/zi, faţă de un consum intern de 228 000 barili/zi. Principalii parteneri comerciali sunt: Marea Britanie (36%), Olanda, Franţa şi SUA. Fuziunea NorskHydro-Statoil va duce la apariţie celei mai mari companii off shore din lume. Compania DNO se extinde în nordul Irakului.

Marea Britanie – BP este cel mai mare producător de petrol din Marea Britanie, alături de Shell, ChevronTexaco, Total, Marathon etc. În 2004, exporturile s-au concentrat spre SUA (28%), Olanda (21%), Germania (17%) şi Franţa (14%). În cele două ţări, se remarcă tendinţa de intrare pe piaţă a operatorilor de mai mică amploare.

Danemarca – aici acţionează compania Daneză de Petrol şi Gaze sau Maersk Oil, subsidiară a puternicei companii internaţionale de transport A.P. Moller Maersk Group.

Balcanii – în 2003, Lukoil a achiziţionat 79,5% din compania Beopetrol (Serbia), iar MOL 25%+1 din compania INA (Croaţia). Albania şi-a anunţat intenţia de a privatiza compania de stat ARMO. Gazprom, Lukoil şi OMV par a-şi disputa regiunea.

În 2005, consumul total al regiunii era de 237 000 barili/zi, ceea ce face ca statele din Balcani să fie dependente de importurile petroliere (circa 80%).

România – OMV deţine 51% din capitalul celei mai mari companii petroliere, Petrom, ce este preocupată de viitorul rafinăriilor Arpechim şi Petrobrazi. Lukoil a achiziţionat pachetul majoritar de acţiuni a rafinăriei Petrotel, iar Petromidia este controlată din Olanda prin Grupul Rompetrol NV. Cu un consum intern de petrol este de 241 000 barili/zi în 2005, România este relativ dependentă de importurile de resurse energetice din Federaţia Rusă.

Compania italiană ENI acţionează în 70 de ţări şi are aproximativ 72 000 de salariaţi. ENI este cotată pe bursa din Milano şi pe cea din New York. În anul 2005, compania a realizat o producţie de 1,7 milioane de barili pe zi, în creştere cu şapte procente faţă de anul anterior şi dispunea la data de 31 decembrie 2005 de o rezervă dovedită de peste 2 miliarde de barili. Comapnia acţionează în: Italia, Africa de Nord, Africa de Vest, Marea Nordului, Golful Mexci, Australia şi America de Sud. De asemenea, ENI acţionează în zone precum Marea Caspică, Orientul Mijlociu şi Îndepărtat, India şi Alaska.

Compania spaniolă Repsol are cele mai importante rezerve petroliere în America de Sud, unde întâmpină unele probleme, în special politice, cum este cazul cu Bolivia; are încă o colaborare amplă cu compania venezueleană de stat PdVSA. De asemenea, în Libia, Repsol este cea mai importantă companie privată. Pe de altă parte, Repsol îşi extinde activitatea în Africa de Nord, printr-un proiect de exploatare a gazelor naturale în Algeria, în regiunea Gassi Touil. De asemenea, Repsol este implicată în exploatarea petrolului rusesc, iar în luna februarie 2006 a semnat un acord strategic cu compania West Siberian Resources. Compania Repsol deţine şi un terminal de gaze naturale în Canada.

Total din Franţa este grupul petrolier integrat situat pe locul patru la nivel mondial şi care are principala capacitate de rafinare din Europa, aproximativ 2,7 milioane barili pe zi. *Total* gestionează o importantă reţea de distribuţie, aproximativ 17 000 de staţii localizate, în principal, în Europa şi Africa. Principala componentă a activităţii sale este aşadar cea de downstream, compania fiind puternic axată şi pe chimizare. Compania franceză acţionează în 130 de ţări cu aproximativ 95 000 de salariaţi.

Shell este compania europeană care ocupă poziţia de lider în SUA în rafinarea, transportul şi distribuţia carburanţilor. Acest grup de comapnii din domeniul energetic şi petrochimic operează în peste 140 de ţări şi teritorii şi are aproximativ 109 000 salariaţi. Rezervele sigure

deţinute de Shell sunt apropiate ca volum de cele ale Exxon şi British Petroleum, atingând un cuantum de circa 11,5 miliarde de barili. De asemenea, compania produce bitum, produse rafinate şi derivaţi chimici, transportă gaze naturale, realizează tranzacţii cu electricitate, dezvoltă exploatarea surselor de energie regenerabilă şi deţine 45 000 de staţii de distribuţie.

Germania deţine o subsidiară bazată pe exploatarea petrolului şi a gazelor naturale, Wintershall, în cadrul grupului BASF, care este cel mai mare grup industrial din lume în domeniul produselor chimice. Wintershall se află în strânse relaţii de afaceri cu Gazprom. De asemenea, compania investeşte sume importante în exploatarea unor zăcăminte petroliere, în zona de sud a Mării Nordului. Wintershall urmăreşte, în prezent, construirea unei conducte de gaze care să tranziteze Marea Baltică, ocolind Ucraina.

3. Dimensiunea politico-militară a securităţii energetice.

Strategiile energetice ale marilor actori.

Tensiunile apărute pe plan mondial, în special ca urmare a creşterii preţurilor hidrocarburilor şi necesităţile economice complexe, au impus modificări substanţiale ale politicilor şi strategiilor energetice ale marilor actori. Lumea îşi caută un nou drum în acest sector vital.

Statele Unite ale Americii.

SUA reprezintă cel mai mare producător/consumator de energie din lume. După sfârşitul „Războiului Rece", Washingtonul a proclamat dreptul tuturor statelor şi companiilor la integrare în circuitul liberalizat al economiei mondiale. Unii parteneri şi adversari ai americanilor îi acuză că, de fapt, s-au lansat în ofensiva pentru instaurarea controlului asupra principalelor resurse de hidrocarburi. În realitate, SUA deţin supremaţia în privinţa capitalului şi tehnologiei, având capacitatea de a-şi asigura din resurse proprii independenţa energetică. Totuşi, hidrocarburile fiind nervul economiei contemporane, Washingtonul nu poate ignora modul în care sunt administrate pieţele, resursele şi circuitele de tranzit. În ultimii doi ani, Administraţia G. Bush a lansat o serie de iniţiative, care împreună alcătuiesc o strategie energetică comprehensivă, menită să contracareze provocările energetice pe termen lung. Astfel, Documentul de Politică Energetică (The Energy Policy Act of 2005 - EPAct), Iniţiativa Americană a Competitivităţii (The American Competitiveness Initiative - ACI) şi Iniţiativa Energetică Avansată (The Advanced Energy Initiative - AEI) şi măsurile anunţate la începutul anului 2007[109] asigură cadrul creşterii securităţii energetice a SUA într-o manieră echilibrată, comprehensivă şi ecologică.

Obiectivele principale ale acestei strategii cuprinzătoare sunt: diversificarea resurselor energetice ale Americii (promovarea surselor de energie alternativă şi regenerabile, încurajarea dezvoltării energiei nucleare într-o manieră protejată şi sigură, creşterea producţiei de benzine convenţionale, investiţii în ştiinţă şi tehnologie), sporirea utilizării eficiente şi a conservării energiei casnice, îmbunătăţirea eficienţei energetice a mijloacelor de transport, modernizarea infrastructurii energetice, creşterea Rezervei Strategice de Petrol.

Autorităţile americane pun accent pe corelaţia dintre securitatea energetică, comerţ liber, liberalizarea pieţelor regionale şi naţionale, progresele democraţiei, combaterea terorismului şi a

[109] Michael T. Klare, *The Bush/Cheney Energy Strategy: Implications for US Foreign and Military Policy*, Hampshire College, A Paper prepared for the Second Annual Meeting of the Association for Study of Peak Oil, Paris, 26-27 mai 2003; http://energycommerce.house.gov; http://www.whitehouse.gov/stateoftheunion, 2006, 2007.

proliferării nucleare, etc. În această viziune sunt privite cu îngrijorare: folosirea metodelor „şantajului energetic"; crearea de „carteluri ale gazelor naturale"; asocierea dintre resursele energetice, regimuri dictatoriale şi fundamentaliste şi arme nucleare. Un impresionant dispozitiv de puncte de sprijin şi de forţe aero-navale asigură protecţia americană (uneori şi NATO) asupra principalelor trasee energetice transcontinentale.

Uniunea Europeană.

La data de 8 martie 2006, UE a adoptat un nou proiect de strategie energetică europeană, respectiv Strategia Europeană pentru Energie Sustenabilă, Competitivă şi Sigură[110]. Cele şase direcţii de acţiune vizate de UE în vederea asigurării sustenabilităţii, competitivităţii şi securităţii energetice sunt:

- asigurarea integrităţii pieţei interne de gaz şi curent electric, prin adoptarea unor standarde şi reguli comune, dar şi prin construirea unor reţele comune sau interconectarea celor deja existente;
- garantarea securităţii fluxului energetic şi consolidarea în acest sens a solidarităţii între statele membre, prin revizuirea legislaţiei privitoare la stocurile naţionale de gaz şi petrol;
- diversificarea surselor de energie;
- protecţia mediului şi promovarea unor politici de economisire a energiei, într-o manieră compatibilă cu obiectivele de la Lisabona;
- crearea unui plan tehnologic strategic în privinţa energiei;
- formularea unei politici externe comune pentru toate statele Uniunii Europene care să identifice priorităţile UE pentru construirea unei noi infrastructuri de protecţie a sistemului energetic, adoptarea unui Tratat Energetic European, adoptarea unui nou parteneriat energetic cu F. Rusă, crearea unui mecanism de reacţie în cazul unor crize determinate de scurt-circuitări ale aprovizionării energetice a Europei.

Strategia energetică a UE – corelată cu Strategia de Securitate – a fost completată la începutul anului 2007, în contextul dificilelor negocieri cu F. Rusă. Pentru a se contracara dependenţa UE de livrările de hidrocarburi din F. Rusă (ce s-ar putea situa, în viitor, la 50-70%), Bruxellesul insistă pe: reducerea drastică a risipei de energie; creşterea proporţiei energiei neconvenţionale şi regenerabile; sprijinul acordat rutelor alternative de aprovizionare (Asia Centrală, Africa de Nord, Orientul Apropiat şi Mijlociu). UE solicită F. Ruse relaţii stabile de lungă durată, acceptarea Cartei Energiei şi liberalizarea pieţei interne; Polonia şi alte state pledează pentru înfiinţarea unui „NATO energetic". La Consiliul European de primăvară, din 8-9 martie 2007, liderii statelor membre ale UE au adoptat un ambiţios pachet de măsuri în domeniul energetic. Acordul presupune ca: până în 2020 o cincime din energia consumată în UE să fie "verde", cu amendamentul că fiecare ţară va putea să folosească resurse diferite; reducerea cu 20% a emisiilor de CO^2 până în 2020 faţă de nivelul din 1990, precum şi creşterea ponderii biocombustibililor în transportul auto până la 10% din total.

Federaţia Rusă.

Strategia energetică a F. Ruse, aprobată la 23 mai 2003[111] (şi alte documente oficiale adoptate ulterior) subliniază necesitatea întăririi poziţiei federaţiei pe piaţa energetică mondială,

[110] European Commission, *ESSCSE*, 8 March 2006, http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006.

[111] Energy Strategy of the Russian Federation to the Year 2020; *Russia's Energy Strategy as Current Development Program for the Fuel and Energy Complex*, The report of Deputy Minister of Industry and Energy Andrei Dementiev at the Valdai International Discussion Club, 7 September 2006

maximizarea eficienţei exporturilor sectorului energetic şi asigurarea accesului companiilor ruseşti în condiţii egale la pieţele externe, tehnologie şi finanţe. Principiile de bază ale acesteia sunt: securitate energetică, eficienţă energetică, şi compatibilitate ecologică, iar instrumentele necesare implementării se referă la dezvoltarea mediului de afaceri, planificare strategică şi ajustare tehnică. Conducerea de la Moscova a reuşit în numai câţiva ani să impună controlul statului asupra marilor companii şi afaceri din energetică, înseosebi prin Gazprom. Concomitent, principalele companii ruse s-au lansat în ofensivă pe pieţele energetice din UE, Balcani, Asia Centrală, Asia de Sud-Est, Orientul Apropiat şi Mijlociu.

Prioritatea strategiei ruse o reprezintă îmbunătăţirea eficienţei energetice. Strategia enunţă şi alte obiective foarte importante pentru atingerea acestui deziderat, precum:

– definitivarea reformei structurale a monopolurilor existente în sistemul energetic şi de combustibili, precum şi restructurarea industriei cărbunelui;

– extinderea schimbărilor structurale în sectoarele sistemului energetic şi îmbunătăţirea structurii balanţei energetice;

– reducerea costurilor de producţie, optimizarea utilizării potenţialului industrial disponibil, lichidarea întreprinderilor nerentabile şi sporirea profitabilităţii celorlalte;

– nivelul preţurilor interne ale resurselor energetice să asigure autofinanţarea producătorilor din sectorul energetic;

– creşterea calităţii managementului societăţilor pe acţiuni.

Interesant este paragraful care defineşte complexul energetic şi de combustibili rus ca un instrument al politicii interne şi externe; rolul F. Ruse pe pieţele energetice mondiale determină un impact geopolitic major. Criza energetică de la începutul anului 2006, a demonstrat că Moscova nu „se joacă" atunci când îi sunt afectate interesele, arma energetică constituind, încă, un element eficient de presiune politico-militară. Din 2005, F. Rusă a început să întrebuinţeze în mod deschis o „diplomaţie energetică" aparte. Statele „prietene" din CSI sau din afara organizaţiei beneficiază de preţuri preferenţiale. Alte state trebuie să achite facturi la nivelul pieţei internaţionale. Adeseori, exporturile de energie sunt sistate până la rezolvarea unor dispute bilaterale. Mai nou, Moscova pare sedusă de organizarea unui „cartel al gazelor naturale" ce ar trebui să dicteze fluxurile şi preţurile în domeniu (se caută parteneri în Algeria, Statele Golfului, Iran, etc.). Asemenea tendinţe se opun trendurilor globalizării, amplifică confruntările dintre puteri şi nu rezolvă problematica propriilor slăbiciuni economico-tehnologice.

China.

În opinia specialiştilor chinezi, una dintre cele mai mari ameninţări potenţiale care poate afecta dezvoltarea economică, stabilitatea socială şi chiar securitatea naţională este constituită de lipsa resurselor energetice. Prin urmare, China a decis[112] constituirea unui Grup de Conducere în domeniul Energiei Naţionale (State Energy Leading Group), prezidat de primul ministru. Atribuţiile sale vizează dezvoltarea energetică şi politicile de economisire, securitatea energetică şi cooperarea externă. De asemenea, guvernul chinez a înfiinţat un grup de lucru care să elaboreze noua legislaţie a energiei. Ea va constitui baza pentru o strategie energetică pe termen lung, ce va regla toate aspectele legate de explorare, producţie, consum şi cooperare internaţională. În prezent, China a ajuns în poziţia de numărul doi în consumul mondial de hidrocarburi. China urmăreşte să reducă energia consumată pe unitatea de PIB cu 20% până în anul 2010[113]. Pe de

[112] http://english.people.com.cn, 2005-2006.

[113] The Stanley Foundation, *China's Energy Security and Its Grand Strategy*, în "Policy Analysis Brief", September 2006.

altă parte, China reprezintă un actor activ în procesul cooperării energetice pe baze reciproc avantajoase. Ea va promova dezvoltarea energetică, alături de prioritatea sa principală – conservarea energiei. În ultimii ani, se observă o schimbare a mix-ului energetic: cărbunele – principalul combustibil; electricitatea – inima; iar petrolul, gazele naturale şi resursele regenerabile utilizate la potenţialul maxim. Beijingul pune în prim-plan: parteneriatul energetic cu F. Rusă şi Asia Centrală; cooperarea cu statele Asiei de Sud-Est şi de Sud şi cu statele Golfului; companiile chineze de petrol sunt tot mai active în Africa şi America Latină. În mod normal, China se opune „politicii blocurilor energetice".

Parteneriate energetice.

Obiectivele **parteneriatului strategic ruso-american** se referă, în primul rând, la colaborarea în domeniul resurselor energetice. F. Rusă dispune de uriaşe cantităţi de petrol şi gaze naturale, iar SUA doresc şi alte surse de aprovizionare în afară de cele situate în zona ţărilor OPEC. În prima fază a parteneriatului (1991-2001), energia nu a fost considerată un element-cheie al relaţiilor ruso-americane, mai ales din cauza lipsei unor rute sigure şi a preţurilor mari de transport. Faza a doua a fost marcată de iniţiativa F. Ruse de a creşte substanţial exporturile de petrol şi gaze naturale, în scopul stabilizării preţurilor mondiale (întâlnirea Putin-Bush de la Ljubljana din iunie 2001). O nouă dezvoltare a relaţiilor energetice dintre cele două ţări a avut loc prin adoptarea „Joint statement on the new Russian-American energy dialogue" (mai 2002).

Declaraţia SUA-Rusia de cooperare în domeniul energetic adoptată de preşedinţii G. W. Bush şi V. Putin la Bratislava (februarie 2005), confirmă direcţiile curente de dezvoltare a relaţiilor bilaterale – sporirea securităţii energetice, diversificarea rezervelor energetice, îmbunătăţirea transparenţei mediului de afaceri şi de investiţii, diminuarea obstacolelor în scopul sporirii parteneriatelor energetice comerciale, dezvoltarea resurselor într-o manieră de siguranţă ecologică. Se adaugau alte cinci priorităţi pentru viitor: intensificarea şi dezvoltarea dialogului pe teme energetice; extinderea sistemului rusesc de conducte pentru a spori exporturile de petrol şi gaze pe piaţa SUA; creşterea investiţiilor americane în producţia de gaz rusesc pentru SUA; armonizarea reglementărilor legale, administrative şi în domeniul taxelor pentru companiile energetice private din ambele ţări; iniţierea de proiecte comune concrete nu mai târziu de 2008.

Proiectul Siberia-Murmansk aduce în prim-plan expresia cea mai concretă a sensului parteneriatului strategic Rusia – Statele Unite: *domeniul energetic*. El a fost iniţiat la 1 iunie 2003, la Sankt Petersburg, în timpul întâlnirii dintre G. W. Bush şi V. Putin. Proiectul valorează în jur de 4 mld. USD şi constă în construirea unei conducte care să transporte petrolul din vestul Siberiei spre Murmansk şi, de aici, cu ajutorul petrolierelor, în SUA. Conducta ar trebui să fie terminată în 2007. Dependenţa SUA de petrolul Orientului Mijlociu se va reduce astfel semnificativ, întrucât se pare că peste 14% din petrolul necesar SUA va fi adus, începând cu 2010, din F. Rusă.

Cu ocazia **summit-ului UE-Rusia** (Paris, 30 octombrie 2000) a fost iniţiat un dialog bilateral în domeniul energetic[114], menit să securizeze accesul UE la imensele rezerve de resurse ale F. Ruse. Dialogul se bazează pe faptul că interdependenţa dintre cele două părţi va creşte: pe de o parte UE vizează securitatea aprovizionării, iar pe de altă parte Rusia urmăreşte sporirea investiţiilor şi facilitarea accesului companiilor energetice ruse pe piaţa UE şi mondială.

Ideea de bază a acestui dialog rezidă într-un echilibru echitabil al intereselor: F. Rusă are nevoie de sporirea investiţiilor europene pentru dezvoltarea industriei energetice, iar UE de acces

[114] European Commission, *European Union – Russia Energy Dialogue*, http://ec.europa.eu/energy/russia/overview/index_en.htm.

sigur şi pe termen lung la petrolul şi gazele ruseşti. UE insistă atât în cadrul negocierilor pentru accederea Rusiei la Organizaţia Mondială a Comerţului, cât şi prin Dialogul energetic pentru ca F. Rusă să-şi liberalizeze şi privatizeze piaţa energetică, în special cea a gazelor naturale.

Parteneriatul strategic dintre China şi Rusia are o importanţă foarte mare nu numai pentru mediul de securitate din Extremul Orient, de pe continentul asiatic şi din zona Asia-Pacific, ci şi pentru mediul de securitate din întreaga lume. China are numeroase resurse, dar şi mari nevoi de resurse, îndeosebi energetice. Ea participă activ la realizarea marilor proiecte de valorificare a resurselor energetice din Asia Centrală şi din imensul spaţiu rusesc. De asemenea, China face parte, împreună cu Coreea de Sud, cu Japonia şi cu Rusia, din Forumul Asiei de Nord-Est care are ca obiectiv exploatarea şi transportul petrolului şi gazului siberian şi din Extremul Orient şi realizarea unei puternice rezerve strategice energetice.

În urma vizitei lui V. Putin în China, în martie 2006, cele două state au consolidat relaţiile de cooperare. Parteneriatul sino-rus nu vizează neapărat crearea unui pol de putere ruso-chinez, ci valorificarea resurselor existente aici şi consolidarea celor două state Rusia şi China. Paşi importanţi au fost realizaţi în acest sens: a fost semnat un Memorandum între CNPC şi Russia Natural Gas Corporation Limited, în scopul aprovizionării Chinei cu gaze naturale (circa 30-40 mld. m^3) prin două conducte din Siberia spre Xinjiang Uygur (operaţională din 2010) şi provincia Heilongjiang (funcţională din 2015); CNPC şi Transneft au parafat un acord de construcţie a unei conducte care să lege Siberia de Est cu Oceanul Pacific în valoare de 11,5 mld. USD; CNPC va investi 500 mil. USD în compania rusească Rosneft.

OPEC. Organizaţia, cu sediul la Viena, reuneşte Algeria, Angola, Iran, Irak, Indonezia, Kuwait, Nigeria, Qatar, Arabia Saudită, EAU, Venezuela. OPEC asigură aproximativ o treime din producţia petrolieră mondială şi are o contribuţie de seamă la stabilirea preţurilor de piaţă. A fost avantajat în 2005-2006 de creşterea preţurilor spre 80 dolari barilul de petrol; în a doua jumătate a anului 2006, preţurile însă au scăzut spre 50-55 dolari barilul. Un loc aparte revine Arabiei Saudite ca putere moderată. Noile descoperiri de zăcăminte din Irak ameninţă însă întâietatea saudiţilor. Stocurile petroliere din SUA şi operaţiile bursiere (cu centrul în SUA şi Marea Britanie) exercită, la rândul lor, înrâuriri asupra preţurilor pretoliere. Venezuela şi Iranul au încercat, fără succes, să orienteze OPEC împotriva SUA.

În general, se apreciază că statele OPEC ar controla două treimi din resursele mondiale de petrol. Alte statistici indică la producţia de petrol: 41,7% OPEC, 23,8 % OECD, 14,8 spaţiul fost sovietic[115].

*
* *

Problematica securităţii energetice rămâne deschisă. În abordarea ei intervin atât interese economice, cât şi scopuri şi obiective de natură politico-militară. De asemenea, securitatea energetică ar reclama şi respectarea unor noi norme şi instituţii internaţionale de reglementare a pieţei mondiale a hidrocarburilor. Blocarea unor pieţe ar frâna creşterea economică naţională, regională şi globală; lipsa de reglementări – pe o piaţă totuşi limitată – ar stimula crearea de blocuri rivale şi escaladarea competiţiei, de la formele sale economice, spre cele politico-militare. Viitorul paşnic al Terrei este, în condiţiile evidenţiate, strâns asociat cu o **securitate energetică cooperativă**.

[115] *Wikipedia,* OPEC.

RĂZBOIUL ÎNCEPUTULUI DE MILENIU

Istoria omenirii înseamnă atât istorie a creaţiei, inovaţiei, descoperirii succesive „a tainelor naturii", cât şi conflict armat, provocat dintr-o multitudine de cauze (de la dorinţă de acumulare de bunuri, până la competiţie de sisteme de valori).

În realitate, pacea şi războiul au fost stări ale existenţei noastre istorice, nu întotdeauna clar departajate. Nu toate păcile au favorizat dezvoltarea societăţii şi a statelor şi nu toate războaiele au fost „nedrepte". De asemenea, nu întotdeauna cei care „s-au pregătit sistematic de luptă" au fost agresorii cei mai necruţători. Dacă acceptăm că istoria omenirii include şi istoria războaielor ei („drepte" şi „nedrepte") atunci înseamnă că nici o **şansă reală de pace** nu va putea fi luată în serios fără o adevărată cunoaştere a cauzelor şi consecinţelor războaielor. De la asemenea consideraţii am pornit în momentul în care ne-am hotărât să încredinţăm tiparului lucrarea de faţă.

Revoluţie în afacerile militare.

Încă din antichitate pregătirea, desfăşurarea şi finalizarea războaielor a fost puternic influenţată de curentele doctrinare predominante, promovate de renumiţi comandanţi militari. Unele dintre aceste doctrine şi-au demonstrat superioritatea de-a lungul unei perioade scurte de timp, într-o bătălie sau o campanie, în timp ce altele şi-au dovedit perenitatea în sfera artei militare. Pe baza lor au fost elaborate ulterior acele forme de conceptualizare ce au fost denumite principii ale războiului şi care au direcţionat şi impulsionat şcolile de gândire ale strategiei militare universale. Principiile războiului au cunoscut o aplicabilitate diferită, în funcţie de dezvoltarea ştiinţei şi tehnologiei în general şi a celei militare în special. În aplicarea acestor principii şi în dezvoltarea ştiinţei şi artei militare în general, rolul marilor personalităţi militare a fost deosebit de important, întrucât inteligenţa aplicată creator şi capacitatea de a sesiza şi exploata la maxim avantajele noilor tehnologii materializate în sisteme performante de armament, a marcat un avantaj strategic deosebit de important ce a dus la câştigarea războaielor.

Teoreticienii militari au perceput cu mai mult timp în urmă perioadele de discontinuitate în ducerea acţiunilor militare în special şi a războiului în general, cauzate de apariţia unor noi sisteme de armament şi tehnologii. Specialiştii sovietici au numit aceste perioade de discontinuitate *„revoluţii tehnico-ştiinţifice".* Analiştii americani le-au denumit *„Revoluţii în Afacerile Militare".* Există însă o diferenţă între cele două concepte şi bineînţeles mutaţiile produse de conştientizarea lor sunt diferite. Pe scurt, diferenţa constă în aceea că în timp ce accepţia sovietică - şi acum cea rusă – are în vedere strict dimensiunea tehnică şi tehnologică a mutaţiilor; accepţiunea iniţial americană şi acum, din ce în ce mai mult şi a altor teoreticieni occidentali este mult mai largă şi pune accentul tocmai pe raportul dintre dezvoltarea tehnologică şi semnificaţia mutaţiilor produse în doctrina militară şi chiar în alte domenii ale vieţii sociale.

În accepţiunea ştiinţei militare occidentale, *Revoluţia în Afacerile Militare* constă într-o schimbare majoră în natura războiului, determinată de o utilizare ingenioasă a unor noi tehnologii care, combinate cu schimbări semnificative în doctrina militară şi conceptele organizatorice şi operaţionale, modifică în mod fundamental caracterul şi conducerea operaţiilor şi acţiunilor militare. Înainte de a analiza care este stadiul actualei Revoluţii în Afacerile Militare, în scopul înţelegerii pe deplin a acestui concept, vom prezenta câteva exemple istorice concludente şi edificatoare.

Lecţiile trecutului. Câteodată Revoluţia în Afacerile Militare este determinată de schimbările în tehnica şi tehnologia militară, ce devin astfel *„motorul"* schimbării naturii

războiului şi luptei armate aşa cum se întâmplă în zilele noastre. În unele cazuri însă, acest *„motor”* este reprezentat de transformări social-politice şi doctrinare.

Războaiele Revoluţiei Franceze din 1789 şi apoi cele din epoca lui NapolE.ON I au reprezentat o revoluţie în afacerile militare nu prin natura noilor tehnologii, ci prin făurirea primelor armate care să nu fie considerate proprietatea unui monarh, ci primele armate naţionale. Înarmarea poporului - la levée en masse - a permis concentrarea tuturor resurselor naţiunii în vederea apărării patriei, efort logistic şi financiar pe care nici un monarh nu ar fi fost capabil să-1 întreprindă. Deşi tehnica militară nu era cu mult diferită de cea folosită pe timpul lui Frederic cel Mare, cu douăzeci de ani mai devreme, arta militară a Revoluţiei şi a Primului Imperiu a fost total diferită, iar o motivaţie total diferită, cea a soldatului cetăţean, a fost cea care a determinat înalta calitate a forţei morale a trupelor franceze. Forţa morală superioară („mobilizarea idealurilor”), combinată cu abandonarea sistemelor de încadrare a comandamentelor şi cu geniul lui NapolE.ON I au conferit mult timp superioritate militară Franţei imperiale.

Cu toate acestea, majoritatea revoluţiilor în afacerile militare au fost determinate de schimbările în tehnica militară. În perioada dintre cele două războaie mondiale, singurii care au reuşit să dezvolte o doctrină strategică bazată pe utilizarea a două noi sisteme de tehnică de luptă - blindatele şi aviaţia - au fost germanii, generalul Heinz Guderian fiind părintele spiritual al *blitzkrieg-ului.* Acesta poate fi numit, în conformitate cu unii autori, *un sistem combinat* de revoluţie în afacerile militare[116].

Un tip diferit de revoluţie în afacerile militare îl constituie cel bazat pe un *unic sistem* de noua tehnologie militară. Un exemplu concludent îl constituie revoluţia nucleară din deceniile cinci şi şase, în care o singură tehnologie - fisiunea-fuziunea nucleară - a provocat revoluţia. Dacă vrem să privim şi mai departe în istorie, revoluţia determinată de invenţia prafului de puşcă este de asemenea bazată pe o unică tehnologie, care însă a determinat modificări majore în ducerea războiului prin utilizarea artileriei de câmp şi de asediu, armamentului de foc portativ folosit de infanterie şi, nu în ultimul rând, a artileriei navale.

Schimbările ce au loc în zilele noastre sugerează că Revoluţia în Afacerile Militare în curs de desfăşurare nu este bazată pe un *sistem unic,* nici pe unul *combinat,* ci este una bazată pe un *sistem integrat.* Perspectiva aceasta vizează dezvoltarea rapidă a noilor tehnologii, care conduce în final la dezvoltarea mai multor sisteme militare avansate. Aceste sisteme, împreună cu noile concepte organizatorice şi operaţionale pe care le generează, vor deveni sisteme integrate. În contrast cu situaţia interbelică ori chiar cu cea din primele decenii de după cel de-al doilea război mondial, noua concepţie bazată pe *„un sistem al sistemelor”* va valorifica eficient efectul cumulativ al utilizării concomitente a tuturor posibilităţilor oferite de noile tehnologii.

În timpul celui de-al doilea război mondial, fiecare nou sistem de armament acţiona în propriul său mediu de operare: operaţiile trupelor de blindate se desfăşurau pe câmpurile de luptă terestre, bombardamentul strategic avea loc în mediul aerian, pe mări şi oceane operau forţe navale bazate pe portavioane, în timp ce operaţiile amfibii se planificau şi executau la intersecţia mediului terestru cu cel acvatic. Numai ocazional noile sisteme de armament interacţionau unele cu altele. În revoluţia în afacerile militare în curs de desfăşurare însă, utilizarea integrală a tuturor noilor sisteme va fi esenţială pentru a se exploata eficient avantajele oferite de valoarea fiecăruia din ele în parte. Fără îndoială, această viziune nu exclude posibilitatea unei revoluţii în afacerile

---

[116] Jeffrey McKitrick, James Blackwell, *The Revolution in Military Affairs,* în *Battlefield of the Future, 2*1st. Century Warfare Issues, 1997 şi on line: www.cdsar.af.mil./battle/chp.3.html

militare de tip *sistem unic*. Pentru a evita surpriza strategică este necesar să continuăm sa gândim la noi descoperiri şi inovaţii în domenii deosebit de importante şi sensibile, precum tehnologia sistemelor informative şi a celor informaţionale, biogenetica şi bioingineria, etc. Descoperiri cu totul deosebite în aceste domenii pot determina un neprevăzut avantaj militar al unei singure ţări, cea care va poseda la un moment dat rezultatele unor asemenea cercetări ştiinţifice. Acelaşi lucru este de asemenea adevărat şi pentru un *sistem combinat* de revoluţie în afacerile militare. Mai mult chiar, există posibilitatea ca revoluţia informaţională sa determine schimbări sociale greu de imaginat, punându-ne astfel în faţa unei *revoluţii social-militare.* Un asemenea tip de revoluţie determină schimbări profunde, dar de un alt tip asupra naturii şi fizionomiei războiului.

Este deosebit de important să ne amintim că tehnologia, noile sisteme de armament, facilitează, dar nu determină prin ele însele revoluţii în afacerile militare. Precedentele revoluţii în afacerile militare au avut drept linii directoare cerinţele ce au determinat structurile militare să se inoveze, să se automodernizeze, astfel încât să fie în măsură să depăşească limitările practicii curente existente în vremea respectivă. Aceste cerinţe strategice, operative şi tactice au determinat dacă tehnologiile să fie adoptate, precum şi modul lor de utilizare şi valorificare. Fără aceste cerinţe, stagnarea poate deveni un fenomen dominant, chiar în statele posedând tehnologii cu implicaţii revoluţionare (situaţie în care s-au găsit, de exemplu, Anglia şi Franţa, în perioada interbelică).

Revoluţiile trecute din afacerile militare oferă şi o altă lecţie importantă pentru cea în curs de desfăşurare. În trecut, multe din noile tehnologii au fost folosite în viaţa civilă şi chiar în scopuri militare cu mult timp înainte de a determina schimbările majore ale unei revoluţii în afacerile militare. De exemplu, căile ferate au început să fie utilizate încă din 1830, dar prima folosire a lor pe scară largă pentru a executa mobilizarea armatei se datorează Prusiei în 1866. Armata prusiană a aplicat planul de mobilizare conceput de mareşalul Helmuth von Moltke, obţinând încă de la începutul campaniei împotriva Austriei un avantaj semnificativ. În mod similar, tancurile, radioul şi sprijinul aviaţiei pentru trupele de uscat au fost utilizate încă din primul război mondial, dar aceste noi tehnologii nu au determinat o revoluţie până în anii treizeci, când teoreticienii germani au stabilit concepte organizatorice şi operaţionale adecvate, stabilind premisele pentru uimitoarele succese ale Germaniei din primi ani ai celei de a doua conflagraţii mondiale.

Tradiţie şi actualitate în „asimetria militară”.

O dezbatere recentă vizează aşa-numita **„asimetrie”**. Ca situaţie înregistrată documentar, asimetria există de sute de ani. În ştiinţa militară occidentală, termenul „asimetrie” este utilizat de cel puţin două decenii. Instituţii importante, precum Institutul de Studii Strategice din Washington sau revista **Joint Force Quarterly**, de asemenea din SUA, i-au acordat atenţia cuvenită şi au publicat studii şi ample articole pe această temă. În publicaţii oficiale ale Departamentului Apărării al SUA conceptul de asimetrie este menţionat şi explicat începând din ultimul deceniu al secolului trecut, ca de exemplu în *Joint Doctrine Encyclopedia* din 1997, *Doctrine for Joint Operations* (Joint Pub 3-0) din 1995, sau mai recent *Joint Vision 2020* apărută în anul 2000. În Europa conceptul de „asimetrie” - sub această denumire - este mai puţin vehiculat; totuşi, în studii ale **Fundaţiei pentru Cercetări Strategice**, ale **Centrului European pentru Studierea Conflictelor (FRS)** sau ale **Centrului Beaumarchais pentru Cercetări Internaţionale**, toate din Franţa, el se regăseşte sub diferite aspecte.

În ţara noastră, înainte de 1990, termenul de „asimetrie” era complet necunoscut în ştiinţa militară, din raţiuni foarte uşor de înţeles. Accesul la informaţii provenind din Occident era

drastic limitat, mai ales în ce priveşte lucrările contemporane sau dezbaterile de idei din forurile ştiinţifice şi academice. Totuşi, lucrări precum *Arta războiului* a lui Sun Tzî, *Despre război* a lui Clausewitz sau *Strategia – Acţiunile indirecte* a lui Liddell Hart au fost traduse şi tipărite, toate acestea fiind însă lucrări clasice, în care termenul de „asimetrie" nu se regăseşte ca atare. Cercetătorii contemporani, aşa cum vom arăta mai departe, fac trimiteri şi la aceste lucrări, luându-le în considerare ca dovezi în sprijinul explicării aplicării în practică a conceptului de asimetrie strategică.

Ce înţeleg însă prin asimetrie promotorii acestui concept? Trebuie pornit de la semnificaţia generală a termenului simetrie. În *Dicţionarul explicativ al limbii române,* publicat de Academia Română în 1998, la pagina 988, prin simetrie se înţelege „proprietatea unui ansamblu spaţial de a fi alcătuit din regularităţi; proporţionalitate, corespondenţă, armonie între părţile unui tot, între elementele unui ansamblu; corespondenţă exactă (ca formă, poziţie, etc.) între părţile (opuse) ale unui tot". În dicţionarul american *Webster's New World Dictionary,* publicat în 1995 de Simon & Schuster Inc., New York, la pagina 598 se arată că prin simetrie se înţelege „corespondenţa părţilor opuse în ceea ce priveşte mărimea, forma şi poziţia". În dicţionarul francez **Nouveau Petit Larousse**, ediţia 1972, la pagina 992, simetria este definită ca fiind „corespondenţa poziţiei, formei, măsurii în raport cu un ax, între elementele unui ansamblu sau între mai multe ansambluri".

După cum este lesne de observat, dicţionarele generale sunt puse de acord unele cu celelalte şi acordă conferă aceeaşi semnificaţie termenului. Pe cale de consecinţă, prin asimetrie se înţelege lipsa simetriei în cadrul aceleiaşi corespondenţe. Revenind la înţelesul militar al asimetriei, în *Joint Doctrine Encyclopedia (Enciclopedia Doctrinei Întrunite Inter-categorii de Forţe)*, termenul „asimetric" este explicat pe larg. „Un sistem întrunit între categorii de forţe îşi manifestă puterea într-un atac asimetric, ameninţând inamicul dintr-o multitudine de direcţii, cu o mare varietate de sisteme de armament". Atacul executat de pe uscat asupra unei baze de submarine, loviturile executate de pe nave cu rachete de croazieră sau raidurile executate de forţele speciale asupra unor radare importante utilizate de forţele aeriene, loviturile aeriene executate asupra transporturilor logistice vitale executate la sol constituie toate *acţiuni asimetrice* care pot produce efecte devastatoare şi slăbirea inamicului, concomitent cu evitarea pierderilor şi economisirea resurselor proprii.

Interacţiunea categoriilor de forţe ale trupelor proprii la acţiunile inamicului constituie o altă modalitate prin care comandantul forţelor întrunite realizează concentrarea forţelor de amploarea dorită. Forţele întrunite desfăşoară atât acţiuni simetrice cât şi asimetrice pentru a valorifica punctele tari ale forţelor proprii şi pe cele slabe ale inamicului şi pentru a menţine libertatea de acţiune în operaţiile viitoare. Istoria operaţiilor întrunite evidenţiază letalitatea ridicată a operaţiilor asimetrice şi marea sensibilitate la nivel operaţional faţă de o asemenea ameninţare. Acţiunile asimetrice pot crea un avantaj decisiv atunci când punctelor decisive ale inamicului (cele prin care se poate ataca centrul său de greutate) li se opun prin surprindere elementele trupelor proprii care exercită forţa cea mai puternică.

Operaţiile asimetrice ating eficacitatea maximă atunci când sunt desfăşurate nu împotriva forţelor adversarului pregătite pentru luptă, ci împotriva acelora care se află în deplasare, se mobilizează sau sunt în refacere sau pe timpul pregătirii (incluzând şi producţia industrială). În acest fel, forţele întrunite caută toate ocaziile pentru a opune forţa asimetrică superioară împotriva unui inamic care oferă vulnerabilitatea maximă – atacurile aeriene împotriva forţelor terestre aflate în deplasare în coloane (de exemplu operaţiile de interdicţie executate cu forţele aeriene şi speciale împotriva tentativelor trupelor germane, care încercau să-şi întărească dispozitivul din Normandia în vara anului 1944), atacurile navale împotriva transporturilor de trupe (atacurile

executate de SUA împotriva întăririlor japoneze în Insula Guadalcanal în al doilea război mondial), operaţiile forţelor terestre împotriva bazelor aeriene şi navale cât şi a dispozitivelor de lansare a rachetelor (operaţiile manevriere ale forţelor Naţiunilor Unite în Europa în anul 1944 pentru a distruge bazele germane de submarine şi instalaţiile de lansare ale rachetelor V-1 şi V-2). Există numeroase moduri în care forţele întrunite pot să planifice operaţii terestre, aeriene, navale, spaţiale sau ale forţelor speciale împotriva diferitelor capabilităţi ale forţelor adversarului"[117].

După cum se poate lesne observa, asimetria nu este un factor de succes în sine. Ea produce efecte doar dacă poate genera surprinderea adversarului. Putem astfel deduce că de fapt asimetria este una dintre modalităţile principale de obţinere a surprinderii, la toate nivelurile acţiunilor militare: strategic, operativ şi tactic. Ea nu este menţionată de nici un autor şi de nici o doctrină oficială drept principiu al luptei armate, în schimb surprinderea este considerată astfel. Trebuie menţionat, de asemenea, că nici *Glosarul NATO de termeni şi definiţii, AAP-6(U)*, ediţia 1997, nu face referiri la termenul de „asimetrie".

Cu toate acestea, mulţi specialişti americani au dezvoltat conceptul de „asimetrie în acţiunile militare". Astfel, Steven Metz şi Douglas V. Johnson II, de la **Institutul de Studii Strategice** arată că „în domeniul militar şi în cel al securităţii naţionale, prin asimetrie se înţelege a acţiona, a organiza şi a gândi în mod diferit decât oponenţii, pentru a fi în măsură să se obţină efectele maxime din avantajele proprii, a exploata slăbiciunile adversarilor, a cuceri iniţiativa şi a obţine o mai mare libertate de acţiune. Asimetria poate fi politico-strategică, militaro-strategică, de nivel operativ sau o combinaţie a acestora. Ea poate presupune utilizarea unor diferite metode, tehnologii, valori, organizaţii, perspective temporale sau a unor combinaţii ale acestora. Ea poate fi realizată pe termen scurt sau lung, poate fi deliberată sau din întâmplare. Poate fi discretă ori urmărită în completarea unor abordări simetrice. Poate avea dimensiuni atât psihologice cât şi fizice."[118] Aceşti doi autori mai adaugă, după cum se poate remarca, la posibilitatea obţinerii surprinderii prin asimetrie şi avantajele câştigării iniţiativei şi asigurării libertăţii de acţiune. Utilizând asimetria se pot materializa, deci, câteva dintre principiile luptei armate sau ale războiului care creează condiţiile de succes ale acţiunilor militare, indiferent de amploarea acestora. Întreaga dezbatere asupra „asimetriei" se concentrează totuşi asupra modului în care „se gândeşte" războiul sau operaţia, asupra „avansului de concepţie". A „proiecta" surprinderea. A surprinde prin gândire şi execuţie, a avea capacitate de anticipare şi creaţie au fost şi vor fi condiţii ale victoriei militare.

După cum am evidenţiat anterior, folosirea asimetriei este la fel de veche ca războiul însuşi. În urmă cu peste 2500 de ani, Sun Tzî, strateg şi autor chinez, arăta în lucrarea sa *Arta războiului*: „întreg războiul este bazat pe inducere în eroare. Atunci când te confruntţi cu un inamic trebuie să-i oferi o momeală pentru a-l ademeni; provoacă-i dezordine şi loveşte-l. Când se concentrează, fii pregătit şi atacă-l; când este puternic, evită-l".[119] Sun Tzî este primul autor de la care ne-a rămas o abordare a asimetriei cuprinzând şi aspectele psihologice şi informaţionale, dacă vrem, primele elemente de război psihologic şi informaţional, în termenii lumii de azi.

În Evul Mediu, de asemenea, pot fi evocate suficiente exemple ale atacurilor asimetrice. Astfel, în timpul Războiului de o sută de ani dintre Franţa şi Anglia, în bătălia de la Crécy (1346), armata franceză, ce se baza pe forţa de izbire a cavaleriei grele, a fost distrusă în mare parte prin

---

[117] *Joint Doctrine Encyclopedia*, Joint Chiefs of Staff, 1997, vol. I, p. 59

[118] Steven Metz, Douglas V. Johnson II, *Asymmetry and U.S. Military Strategy*, Strategic Studies Institute, Special Report, January 2001, p. 5

[119] Sun Tzî, *Arta războiului*, Editura Militară, Bucureşti, 1976

acţiunile arcaşilor englezi şi nu prin acţiunile cavaleriei. În luptele de apărare susţinute de principatele române, aplicarea tacticii pământului pârjolit, tăierea liniilor de comunicaţii şi dezorganizarea logisticii înainte de angajarea bătăliei decisive au constituit o constantă a strategiei militare utilizate de domnitori, (Basarab I, Mircea cel Bătrân, Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, etc.).

Chiar şi în bătăliile decisive se recurgea la asimetrie, atât din punctul de vedere al cantităţii de forţe şi mijloace angajate, cât şi din acela al formelor şi procedeelor acţiunilor tactice şi strategice. La nivel tactic, de multe ori se utiliza ambuscada, după care forţele inamice în dezordine erau nimicite pe timpul urmăririi. La nivel strategic, era adoptată fie retragerea deliberată, fie aşteptarea strategică, iar alteori manevra pe direcţii interioare, mai rar cea pe direcţii exterioare.

Exemplele cele mai elocvente de neutilizare a avantajelor pe care le conferă asimetria sunt războiul de independenţă din 1877-1878 şi Primul Război Mondial. Războiul ruso-turc din 1877-1878, la care Armata Română a participat la campania din Bulgaria, a fost o aplicare clasică a principiului *simetriei*. Forţele adverse puteau să-şi anticipeze unele celorlalte acţiunile, nici una din părţi nefiind capabilă să utilizeze nici sisteme noi de armamente, necunoscute pentru adversar, nici forme şi procedee de acţiune neaşteptate, nici chiar forme de manevră care să ia adversarul prin surprindere, la nivel operativ şi strategic. Primul Război Mondial, de asemenea, pe toată durata celor 4 ani, a demonstrat modul în care comandanţii şi statele majore ale părţilor implicate în conflict au aplicat *ad literam* preceptele învăţate în academiile militare europene ale vremii. Nici una dintre părţi nu a adus modificările necesare în arta militară pentru a obţine un avantaj marcant asupra adversarului. Potenţialele economice şi militare ale părţilor adverse angajate în război fiind simetrice, singurul rezultat palpabil al războiului până la revoluţia bolşevică din Rusia l-a constituit numărul impresionant al morţilor din ambele tabere. Deznodământul războiului nu a fost stabilit ca urmare a superiorităţii în plan militar a vreuneia din părţi, ci ca urmare a epuizării voinţei politice şi chiar a voinţei naţionale (o componentă esenţială a puterii naţionale) a Germaniei şi Austro-Ungariei, zguduite din temelii de revoluţii naţionale şi tulburări sociale. Aceasta a fost „lovitura asimetrică" resimţită de Puterile Centrale. Armatele Germaniei, la data capitulării, se mai aflau încă pe teritoriul francez, dar şi în îndepărtatul Caucaz. Înaltul comandament german a utilizat diversiunea internă în Rusia, încurajând preluarea puterii de către bolşevici în 1917. Americanii, la rândul lor au promovat principiul autodeterminării naţiunilor, subminând toate imperiile multietnice.

Ce au învăţat liderii militari ai puterilor europene din desfăşurarea primei conflagraţii mondiale? Cei care au intuit revoluţia în modul de ducere a acţiunilor militare produse de inventarea radioului, a tancurilor şi a aviaţiei au reuşit să pună de acord posibilităţile tehnice ale acestor noi mijloace cu tacticile, tehnicile şi procedurile lor de întrebuinţare pe câmpul de luptă. În toate aceste trei domenii novatoare germanii au avut iniţiativă şi întâietate, ceea ce le-a creat un avantaj evident în prima jumătate a celui de-al doilea război mondial. La fel de importantă s-a dovedit strategia de valorificare a „spaimei de un nou război generalizat", în statele democratice din Vest. Sovieticii în schimb, şi-au transferat sistemul „comunismului de război" în domeniul militar, creându-şi o redutabilă putere armată.

Spre deosebire de Primul Război Mondial, în care acţiunile simetrice au condus la o stagnare aproape generalizată (pe frontul de vest, în anii 1916-1917, orice încercare de trecere la ofensivă având drept rezultat insignifiante cuceriri teritoriale obţinute cu preţul a zeci şi sute de mii de morţi), cel de-al Doilea Război Mondial reprezintă materializarea cea mai sugestivă a *asimetriei*, sub toate formele şi aspectele sale, dar în primul rând în ceea ce priveşte strategia utilizată.

Dacă în Primul Război Mondial părţile beligerante foloseau aceeaşi doctrină de întrebuinţare a diferitelor arme, în cel de-al Doilea Război Mondial armata germană şi-a depăşit iniţial cu mult adversarii. Generalul Heinz Guderian a fost teoreticianul militar care a revoluţionat tactica utilizării trupelor de tancuri. El a fost promotorul loviturilor concentrate, executate cu trupe blindate, cu mare putere de izbire şi de foc şi mare capacitate de manevră. Aceste lovituri vizau străpungerea dispozitivului de apărare al adversarului, dezvoltarea ofensivei în adâncime, cu mare viteză, atacarea şi distrugerea rezervelor, a bazelor logistice şi a punctelor de comandă, încercuirea şi nimicirea ulterioară a forţelor aflate la contact. Unităţile şi marile unităţi de tancuri dispuneau de legături asigurate prin radio pentru toate maşinile de luptă, ceea ce era de asemenea o premieră. Spre deosebire de acest mod de utilizare a tancurilor, în armatele franceză şi engleză tancurile erau folosite doar pentru sprijinul infanteriei, considerată încă, în mod eronat, ca forţa cea mai capabilă să asigure succesul ofensivei. Armata Roşie avea de asemenea mii de tancuri, dar acestea încă nu acţionau concertat cu infanteria şi aviaţia. Surprinderea germană a fost deci îndeosebi de **concepţie** (avans de gândire) şi de execuţie.

Utilizarea masată a loviturilor aviaţiei pentru cucerirea şi păstrarea supremaţiei aeriene, pentru sprijinul apropiat al forţelor terestre în ofensivă şi în special al tancurilor, cât şi pentru executarea unor lovituri strategice, la mare adâncime în dispozitivul adversarului au constituit, de asemenea, elemente noi în doctrina de ducere a războiului. Unul dintre cei mai importanţi promotori ai noului mod de ducere a războiului aerian a fost mareşalul H. Göring. Aviaţia şi tancurile au fost cei doi vectori principali ai *blitzkrieg*-ului (războiul fulger) care au asigurat succesul Germaniei în prima parte a celui de-al Doilea Război Mondial, atât pe frontul de vest cât şi pe cel de est.

Prin ce a promovat şi exploatat *blitzkrieg*-ul asimetria? În primul rând prin utilizarea de către armata germană a unor procedee de acţiune militară pentru care adversarul nu era pregătit. Fie că a fost vorba de Polonia, de Norvegia, de Franţa şi Anglia sau de U.R.S.S., rezultatul a fost acelaşi: luarea prin surprindere a adversarului. În al doilea rând, sistemele de valori ale părţilor beligerante erau complet diferite. În timp ce ţările Naţiunilor Unite – cu excepţia U.R.S.S. – promovau valorile democraţiei, iar în relaţiile internaţionale principiului dreptului internaţional, atât Germania cât şi Japonia erau state totalitare ce puneau în practică şi teorii rasiste. În al treilea rând, timpul era un element de mascată asimetrie: în timp ce pentru Germania şi Japonia era esenţială obţinerea victoriei şi câştigarea războiului într-un timp cât mai scurt, datorită resurselor economice şi umane limitate, pentru coaliţia Naţiunilor Unite scurgerea timpului avea o semnificaţie diferită şi anume, posibilitatea mobilizării imenselor resurse materiale şi umane pe care SUA şi U.R.S.S. le deţineau. În al patrulea rând, asimetria s-a manifestat şi din punct de vedere al ideologiilor beligeranţilor: ideologia naţional-socialistă (nazistă) pentru Germania, cea comunistă pentru URSS şi cea liberală pentru SUA, Franţa şi Marea Britanie. Chiar finalul celei de-a doua conflagraţii mondiale a fost marcat de asimetrie: cele două bombe atomice lansate de SUA asupra unor localităţi japoneze, Hiroshima şi Nagasaki – în august 1945 - care au determinat capitularea Japoniei şi sfârşitul războiului în Pacific.

Configuraţia ordinii internaţionale după sfârşitul războiului a fost asimetrică faţă de cea anterioară şi chiar faţă de cea din timpul său. Anterior războiului, democraţiile occidentale erau în opoziţie cu Germania iar după semnarea, la 23 august 1939, a pactului Ribbentrop-Molotov şi cu URSS. Pe timpul războiului Naţiunile Unite (SUA, Marea Britanie, URSS, China şi Franţa) erau opuse Germaniei şi Japoniei. La scurt timp după terminarea conflagraţiei, forţele aliate s-au regrupat în tabere diferite: SUA, Marea Britanie, Franţa şi Germania ca membre NATO, iar URSS, ca iniţiatoare a Tratatului de la Varşovia. Totuşi în ambele situaţii se poate afirma şi că raţiunile geopolitice le-au pus în umbră pe cele ideologice.

Următoarea conflagraţie importantă a secolului trecut, Războiul din Coreea, desfăşurat între 1951-1953, a opus SUA şi celelalte state mandatate de Consiliul de Securitate al ONU, Coreii de Nord sprijinită de R.P. Chineză, care urmărea să anexeze şi partea de sud a peninsulei coreene. Acest război a fost prin excelenţă simetric, valorificând strategia şi tactica utilizate în cel de-al Doilea Război Mondial, doar diferenţa de potenţial militar în favoarea SUA conducând la o victorie a acesteia în 1950. Totuşi şi în acest caz, intervenţia „voluntarilor chinezi" a surprins Pentagonul, inclusiv prin capacitatea combativă foarte ridicată (1951-1953).

Războiul din Vietnam, în schimb, a fost total diferit. El a început în 1963 sub preşedintele Kennedy şi s-a încheiat în 1974 prin abandonarea Vietnamului de Sud de către forţele americane în faţa forţelor opoziţiei comuniste, sprijinite constant de R.P. Chineză şi de URSS. Acest conflict a opus armatei americane forţele de gherilă poate cele mai bine pregătite din întreaga istorie a artei militare. Din punctul de vedere al tipurilor de organizaţii militare angajate în război, al strategiei, artei operative şi tacticii utilizate, al voinţei (foarte puternică la comuniştii vietnamezi şi mai puţin puternică la militarii americani), al susţinerii naţionale (de asemenea foarte puternică la comuniştii vietnamezi şi trebuind să facă faţă unei dezaprobări publice a unei părţi din ce în ce mai importante în rândul cetăţenilor SUA) acest conflict a fost cu totul asimetric, el fiind probabil prima înfrângere militară a SUA şi singura până în prezent. Războiul din Vietnam, însă, ilustrează şi două ipostaze ale gândirii politico-militare americane; o înţelegere a realităţilor din Indochina în anii '60; înţelegerea acestora şi capacitate de anticipare a evoluţiilor ulterioare, în etapa finală a conflictului.

Următorul conflict de amploare, războiul din Golful Persic din 1991, a opus Irakul coaliţiei multinaţionale conduse de SUA. Deşi unii analişti militari americani îl includ în galeria conflictelor asimetrice (datorită unor diferenţe în ceea ce priveşte accesul la tehnologia de ultimă oră), totuşi caracteristicile sale generale şi fundamentale sunt ale unei confruntări de tip simetric. Tipurile de structuri militare, dotarea şi tehnicile, tacticile şi procedurile utilizate au fost nu identice, dar respectând aceleaşi principii ale războiului şi urmând aceleaşi modele clasice. Diferenţele au fost mai semnificative în ceea ce priveşte valoarea factorului uman, nivelul voinţei şi capacitatea liderilor militari de pe toate treptele scării ierarhice. Dacă deznodământul a venit relativ rapid, după 39 de zile de campanie aeriană şi doar 4 zile de ofensivă a forţelor terestre, aceasta nu înseamnă în mod necesar că războiul a fost asimetric.

Cu totul asimetric este însă conflictul în curs de desfăşurare, războiul împotriva terorismului, care a debutat cu atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 din SUA, de la New York şi Washington. În acest conflict, o organizaţie teroristă, cea mai virulentă, cea mai cinică dar şi cea mai bine organizată din întreaga istorie a terorismului, se opune nu numai ordinii internaţionale actuale bazate pe dreptul internaţional dar respinge *de facto* şi în bloc întregul sistem de norme şi valori proprii democraţiilor occidentale. Organizaţia Al-Qaeda, căci despre ea este vorba, care a fost întemeiată de Osama Ben Laden în anii optzeci ai secolului trecut, a avut drept scop iniţial lupta împotriva forţelor militare sovietice ce ocupau Afganistanul. Această reţea internaţională controlează o serie de afaceri legale derulate în mai multe ţări occidentale, aceasta fiindu-i şi principala sursă de venituri, alături de donaţiile fidelilor islamici fundamentalişti. După 1989, când trupele sovietice au părăsit Afganistanul, SUA nu au mai acordat sprijin logistic mujahedinilor, iar relaţiile dintre organizaţia lui Osama Ben Laden şi Statele Unite s-au deteriorat treptat, evoluând de la cooperare la adversitate declarată. Al-Qaeda este vinovată de o multitudine de atentate teroriste împotriva militarilor şi civililor americani şi a unor obiective militare şi civile americane din Africa, Asia şi chiar din Statele Unite.

Atacurile executate de terorişti sunt nediscriminatorii, vizând atât militari cât şi civili neînarmaţi. Spre deosebire de alte organizaţii ce urmăresc ca prin activităţi teroriste să

îndeplinească anumite obiective politice sau, şi mai simplu, să-şi elibereze colegii aflaţi în închisoare sau să primească o răscumpărare substanţială, organizaţia Al-Qaeda nu are de făcut nici un fel de „târg" şi nu acceptă nici o negociere. Ceea ce urmăreşte este distrugerea unei civilizaţii (cea occidentală), considerată ostilă preceptelor islamului, de aici rezultând necesitatea de a fi eliminată. Mijloacele utilizate de teroriştii sunt cu totul asimetrice, începând de la cele mai simple încărcături explozive aflate în autovehicule conduse de şoferi sinucigaşi (ca de exemplu la Dirhan în Arabia Saudită în 1991) şi terminând cu avioane civile deturnate şi folosite, de asemenea, în atacuri sinucigaşe, cu pasageri cu tot, ca în atacurile de la 11 septembrie 2001, când din patru avioane deturnate, trei şi-au atins ţintele).

Utilizând procedeele luptei subversive şi fiind foarte puternic motivaţi, mergând până la acceptarea sacrificiului propriei vieţi pentru „cauză", beneficiind de experţi în probleme financiare, telecomunicaţii, dar şi în domeniul ideologic şi al propagandei, Al-Qaeda a devenit un actor de temut pe scena internaţională, ce sfidează nu numai SUA, unica putere globală în prezent, dar chiar ideea de statalitate laică, singurul stat acceptabil fiind, în viziunea acestei organizaţii, unul organizat pe principii religioase, islamic.

Iată deci că asimetria a fost şi este o constantă a conflictelor armate de-a lungul istoriei. Asimetria singură nu explică în suficientă măsură modalităţile concrete în care se manifestă fiecare conflict militar în parte. Ea este o proprietate cu caracter de repetabilitate sau de constanţă, în majoritatea conflictelor, dar nu spune totul despre intimitatea derulării acestora.

Avansul sau întârzierea la nivelul gândirii militare au uneori drept cauză principală „sindromul ultimului război". Imediat după terminarea unui război sau conflict el este atent „disecat" şi analizat, atât din punct de vedere al ştiinţei politice, cât şi din cel al ştiinţei militare, formulându-se concluzii şi învăţăminte care să-i pregătească pe teoreticienii şi politicienii ambelor domenii pentru a acţiona cu succes fie pentru prevenirea, fie pentru câştigarea următoarelor războaie sau conflicte.

Aceste deziderate nu au funcţionat şi nu funcţionează întotdeauna după dorinţa celor în cauză. De cele mai multe ori analiştii conflictelor suferă de acest „sindrom al ultimului război", adică aplică concluziile şi învăţămintele extrase din ultimul conflict la care ţara lor a participat sau, dacă nu a fost cazul, care s-a desfăşurat în regiune sau în lume în ultima perioadă. Cu cât succesul în „ultimul război" a fost mai mare, cu atât specialiştii militari se ataşează mai serios de „reţetele verificate". Nu întotdeauna aceste concluzii sunt valabile şi pentru conflictul următor.

Dimpotrivă chiar, forţele militare care se pregătesc pe baza exclusivă a războiului anterior, chiar dacă l-au câştigat, riscă să fie învinse în următorul conflict. Aşa s-a întâmplat cu Franţa după Primul Război Mondial, când întreaga doctrină de pregătire a armatei s-a bazat pe formele şi procedeele de acţiune utilizate în acest conflict. Franţa a luptat în 1940 aşa cum luptase şi între anii 1914-1918 şi a fost învinsă în mai puţin de o lună. La fel s-a întâmplat şi în Vietnam în 1954, când trupele franceze au fost învinse la Dien Bien Phu de forţele comuniste comandate de generalul Giap, ceea ce a determinat retragerea Franţei din Vietnam şi împărţirea acestei ţări în două state: Vietnamul de Nord, cu regim comunist şi Vietnamul de Sud cu guvern capitalist, de orientare naţionalistă. Irakul a încercat în 1991 să lupte împotriva forţelor multinaţionale conduse de SUA în acelaşi fel în care luptase timp de aproape 10 ani împotriva Iranului, numai că de această dată a fost învins.

De aici rezultă o concluzie foarte importantă pentru specialiştii în analiză politică şi pentru planificatorii strategici: fiecare război, fiecare conflict armat are elemente specifice, de irepetabilitate, care-i conferă o fizionomie proprie, total diferită de conflictele precedente şi de cele următoare. Această individualizare şi specificitate se corelează cu inovaţiile tehnologice care au revoluţionat producţia de sisteme de armament şi tehnică militară şi care au produs mutaţii continue în modul de ducere a războiului, incluzând formele şi procedeele de ducere a acţiunilor militare, tehnicile, tacticile şi procedurile corespunzătoare, incluzând şi comanda şi controlul bazate pe informaţii, computere şi

comunicaţii adecvate. Termenul cel mai potrivit pentru a denumi acest caracter de irepetabilitate şi de specificitate propriu războiului modern este cel de *idiosincrazie*.[120]

Atât *asimetria* cât şi *idiosincrazia* sunt trăsături caracteristice, datorate părţii implicate în război care dispune de mai multă imaginaţie şi iniţiativă, are o gândire creatoare şi vizionară. Ele nu sunt un dat, nu se impun de la sine, ci sunt rezultatul activităţii umane şi al revoluţiei în afacerile militare. Cei ce decelează posibilităţile superioare ale unor noi sisteme de armament, ale unor noi forme şi procedee de utilizare a acestora, ce adaptează permanent tactica la posibilităţile tehnice ale armamentului, creează o relaţie de asimetrie între părţile adverse. Tancurile contra cavaleriei, aviaţia contra tancurilor, structurile teroriste contra armatei, iată câteva exemple sugestive ale asimetriei. Numai abordarea bazată pe idiosincrazie a fenomenului război, cu toate componentele sale în sfera socialului, economicului, politicului şi nu în ultimul rând al ştiinţei şi artei militare asigură evitarea şabloanelor şi a stereotipiilor mentale. Iată de ce între revoluţia în afacerile militare, asimetrie şi idiosincrazie este o legătură foarte strânsă. Toate aceste trei concepte, care până în prezent nu au fost analizate încă în conexiune reciprocă, presupun o mare deschidere şi apetenţă faţă de nou, curaj, asumarea responsabilităţilor şi iniţiativă din partea liderilor politici şi militari.

Abordarea modernă a fenomenului război impune reconsiderarea statului ca unic deţinător al puterii armate, capabil să folosească „violenţa organizată". Într-o perioadă în care statele au încetat să mai fie singurii actori importanţi în arena internaţională, competiţia pentru putere şi supremaţie este din în ce mai acerbă. Statul ca instituţie, este în competiţie cu forţe ce acţionează legal, precum corporaţiile multinaţionale sau organizaţiile internaţionale (inter-guvernamentale şi non-guvernamentale), dar şi cu forţe ce acţionează ilegal, unele dintre ele chiar malefice, precum organizaţiile teroriste internaţionale sau fenomene precum criminalitatea organizată, traficul ilegal de droguri şi fiinţe, imigraţie ilegală, traficul ilegal de arme, inclusiv de arme nucleare, chimice sau biologice. Toate aceste reţele ilegale se sprijină reciproc şi se interconectează, vehiculând şi producând sume de bani ce depăşesc venitul naţional al multor state din lumea a treia.

Cu cât sfidările la adresa securităţii statelor în general se diversifică, cu atât responsabilii de soarta stabilităţii interne, regionale şi internaţionale trebuie să dezvolte instrumentele juridice, informaţionale, în sfera siguranţei naţionale, economice şi, în ultimă instanţă, militare pentru a răspunde tuturor provocărilor, de intensităţi dintre cele mai diverse şi în final de manifestări diferite. Sistemul organizării armatelor suferă asemenea influenţe.

În această conjunctură, a înţelege care este sensul actualei revoluţii în afacerile militare înseamnă a înţelege că armatele de mase, bazate pe conscripţie şi-au trăit traiul, nu mai corespund complexităţii misiunilor pe care le au de îndeplinit. Militarul ce execută serviciul militar obligatoriu nu are timpul necesar pentru a deveni un foarte bun luptător şi un bun specialist. De ce să nu o recunoaştem, mulţi dintre ei nu sunt nici motivaţi pentru aşa ceva. Toate armatele moderne au trecut la profesionalism, care este total diferit de ceea ce unii acuză a fi mercenarii. Militarii profesionişti îşi servesc patria şi nu altă ţară, prestează jurământ de credinţă faţă de aceasta şi îşi construiesc o carieră, pe termen lung sau scurt, după caz, în acest domeniu al apărării naţionale. Armatele de profesionişti au o capacitate de luptă mult mai ridicată în timp de pace decât cele bazate pe conscripţie şi pot face faţă într-un timp foarte scurt unor evenimente neprevăzute şi unor ameninţări diverse, având o capacitate de reacţie mai rapidă la acestea. Armatele de profesionişti sunt mult mai deschise introducerii progresului tehnic, pregătirea utilizatorilor făcându-se mai uşor, mai rapid şi mai ieftin.

---

[120] Idiosincrazie – reacţie individuală specifică fiecărui om (*Nouveau Petit Larousse*, Librairie Larousse, Paris, 1972, p. 524); orice particularitate caracteristică cuiva sau a ceva (*Webster's New World Dictionary*, Simon & Schuster Inc., New York, 1995, p. 292), reacţie proprie caracteristică unor indivizi (*Dicţionarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 471).

Alternanţa „armate de masă” / „armate de profesionişti” marchează, de altfel, întreaga istorie militară. „Înarmarea generală” datează din zorii istoriei, în societăţile pre-statale. Cetăţile greceşti şi Roma, de exemplu, s-au bazat pe armate de cetăţeni. A fi cetăţean însemna a avea calitatea de om liber şi **dreptul de a purta arme**. Confruntarea dintre Roma şi Cartagina a echivalat, în secolul III î. Hr., cu cea dintre armata de cetăţeni şi forţa de mercenari. În final, Roma şi-a profesionalizat armata. Ulterior, armatele de cetăţeni şi cele de profesionişti au coexistat, până în pragul secolului XIX. Profesionalizarea armatei a depins de: capacitatea economică a statului, perfecţionarea mijloacelor de luptă, natura scopurilor politice de război, contextele geopolitice. Transformarea armatei într-o „corporaţie profesionistă”

Se conturează astăzi premise pentru găsirea celor mai eficiente şi eficace soluţii strategice, operative şi tactice, pentru utilizarea tehnicii şi tehnologiei militare moderne în spaţiul acţiunii armate. Noile forme şi procedee de acţiune, proceduri de stat major, de exercitare a conducerii utilizând mijloace tehnice performante, utilizarea sistemelor GPS, a comunicaţiilor prin satelit, a sistemelor de armament cu capacitate de lovire la mare distanţă şi cu mare precizie, creşterea capacităţii de manevră în timp real, transcontinentală şi intercontinentală folosind capacităţi extinse de transport aerian, inclusiv pentru logistică, creşterea protecţiei trupelor proprii până la atingerea coeficientului de „pierderi zero” în anumite acţiuni militare, concentrarea logistică eficace, spre a susţine ritmuri înalte de ducere a acţiunilor militare la mari distanţe de teritoriul naţional sunt, toate, noi concepte operaţionale, care au devenit deja efective, suprapunându-se pe o foarte bună pregătire individuală a militarilor şi colectivă a unităţilor.

Aceste capabilităţi extinse creează un avantaj marcant asupra adversarului *dacă* capacitatea comandamentelor diferitelor structuri militare permite valorificarea lor la locul şi momentul oportun. Prin însumare se generează un avantaj asupra adversarului, o relaţie de asimetrie în unul sau mai multe domenii, după caz. În momentul în care comandantul structurii militare respective, în urma analizei situaţiei, consideră că nu se află în cea mai avantajoasă situaţie dintre cele posibile, că nu are suficientă libertate de acţiune şi că, în consecinţă, nu poate asigura caracterul asimetric al raporturilor dintre forţele proprii şi cele ale adversarului, el va utiliza toate mijloacele la îndemână, prin intermediul conceptelor operaţionale enumerate mai sus, iar în viitor şi al altora posibile, pentru a se plasa într-o situaţie iniţială cât mai avantajoasă, accentuând caracterul relaţiei de asimetrie cu adversarul, a executa lovituri decisive într-un timp scurt şi cu hotărâre şi a obţine succesul.

Trebuie evitată repetarea unor scheme tactice deja utilizate şi a unor forme de manevră repetitive ce ar mări gradul de predictibilitate al acţiunilor, oferind astfel adversarului şansa contracarării la timp a acţiunilor proprii.

Numai prin efort de imaginaţie, prin vizualizarea întregului spaţiu de confruntare, prin managementul unor informaţii detaliate şi valide, urmată de ierarhizarea priorităţilor şi a obiectivelor de nimicit, poate fi continuată şi exploatată *asimetria,* generând *idiosincrazie,* configurând astfel o tipologie a conflictului, atât în ansamblul său, cât şi la nivelul acţiunilor militare şi de orice altă natură, diferit de cele care îl preced.

Nimeni nu a putut prevedea, imediat după sfârşitul Războiului din Vietnam, care va fi fizionomia Războiului din Golf ce urma să aibă loc după doar cincisprezece ani, după cum nimeni nu a putut prevedea în 1991 care va fi configuraţia războiului împotriva terorismului ce a urmat după alţi zece ani. Care va fi deci şi cum se va desfăşura următorul conflict de amploare pe planeta noastră? Tocmai datorită idiosincraziei este foarte dificil de prognozat.

Sensul evoluţiei ştiinţei şi artei militare este însă prognozabil. Cunoscând şi exploatând conceptul de *revoluţie în afacerile militare*, analiştii politico-militari şi militari pot şi trebuie să identifice acele elemente caracteristice din mediul internaţional şi intern de securitate ce influenţează

(indiferent în ce fel) fizionomia unui potenţial conflict armat, de fapt a celui mai plauzibil model prognozabil.

Este foarte important să se identifice, în primul rând, forţele şi tendinţele ce acţionează în mediul internaţional şi intern, pe baza acestora putându-se apoi analiza pericolele, ameninţările, riscurile şi provocările la adresa securităţii interne şi internaţionale. Acestea, la rândul lor, constituie, pentru planificatorii militari, sursa pe baza căreia pot fi construite scenarii strategice adecvate, cuprinzând previziunile considerate cele mai probabile privind operaţionalizarea unor pericole şi ameninţări cu impact direct asupra securităţii şi apărării statelor, precum şi modalităţile acţionale considerate optime pentru contracararea, cu mijloace dintre cele mai diverse, dar în primul rând prin utilizarea forţei militare, a acestor pericole şi ameninţări.

Competitorii viitorului.

Pentru a putea înţelege potenţialul impact al *revoluţiei în afacerile militare* este necesar să se înţeleagă natura relaţiilor existente între statele lumii. Prestigioşi analişti consideră că accentul se va pune în mod diversificat pe competiţie şi parteneriat. Ameninţările pe care le provoacă această configuraţie, precum şi vulnerabilităţile competitorilor vor influenţa modul în care ţara noastră poate să valorifice revoluţia în afacerile militare pentru a-şi spori securitatea naţională. Este necesar să subliniem că este vorba despre competitori şi parteneri *militari* şi nu despre competitori din punct de vedere politic sau economic, care totuşi influenţează în mare măsură aspectul militar.

Evaluarea unor cursuri de acţiune posibile şi probabile, prognoza naturii unor viitori competitori şi parteneri, structura forţelor lor militare şi a modului lor de a conduce acţiuni armate constituie probleme a căror rezolvare este departe de a aparţine unei ştiinţe exacte. Dacă evenimentele din ultimii treisprezece ani pot constitui un criteriu de referinţă, atunci prognozele actuale se vor îndeplini numai într-o măsură redusă, iar viitorul prezintă o cotă deosebit de ridicată de incertitudine.

Dr. Paul Bracken de la Universitatea Yale în articolul său „The Military After Next" (Organismul militar după etapa imediat următoare)[121] caracterizează naţiunile ca fiind *competitori de tip A, B şi C*. *Competitorii de tip A* sunt cei în măsură să *concureze global* cu Statele Unite ale Americii, în întreg spectrul puterii militare. *Competitorii de tip B* sunt *competitori regionali*, în măsură să concureze pentru supremaţie regională şi nu mondială, ca cei de tip A, pe baza unui potenţial militar limitat. *Competitorii de tip C* sunt organizaţiile teroriste, ţările în măsură să desfăşoare conflicte locale de mică intensitate, cartelurile drogurilor şi alţii asemenea. În plus, competitorii de acest tip pot fi caracterizaţi ca fiind *competitori de nişă*. Un competitor de nişă, după acelaşi autor, poate fi un stat care s-a specializat într-un domeniu de vârf al puterii militare, astfel încât să se încadreze din acest punct de vedere într-o clasă superioară.

Dr. Stephen Rosen de la Universitatea Harvard şi-a axat analiza viitorilor competitori pe împărţirea lumii în *zone de pace şi zone de turbulenţă*. Conform diviziunii făcute de acest autor, toate ţările cu un sistem politic democratic şi cu o economie dezvoltată se află în zona de pace, în timp ce toate celelalte ţări se situează în zona de turbulenţă. Conflictele vor apărea între naţiunile din zona de turbulenţă sau între unele state din această zonă şi state din zona de pace. Este foarte puţin probabil, după dr. Rosen, să se imagineze scenarii de conflicte între statele ce se află în zona de pace[122].

Pentru a înţelege natura viitorilor competitori şi, chiar mai important, pentru a putea face previziuni privind eventualele situaţii de criză în care aceştia ar putea fi implicaţi relativ la securitatea regională în Europa şi în zona de interes a ţării noastre, trebuie să se înţeleagă foarte bine trăsăturile

[121] Paul Bracken, *The Military After Next*, „Washington Quarterly", no. 4 (16), 1993, p. 157-174.

[122] Stephen Peter Rosen, *Briefing of Future Competitors, U.S. Army Roundtable Conference on the Revolution*, în „Military Affairs", U.S. Army TRADOC, Fort Monroe, Virginia, 27 septembrie 1993.

specifice ale *identităţii naţionale* a acestor state. Prin *identitate naţională* înţelegem totalitatea factorilor obiectivi şi subiectivi care determină aceste state să „avanseze" de la *competitori de nişă* la *competitori regionali* şi de aici spre *competitori globali*.

Aceşti factori trebuie să includă, fără a fi însă limitaţi la acestea, următoarele: *contextul istoric; credinţele, obiceiurile şi tradiţiile culturale şi sociale; geografia* (mărimea, natura şi forma teritoriului, accesul la oceanul planetar); *demografia* (rata şi sensul de creştere, vârsta medie a populaţiei, speranţa de viaţă); *dezvoltarea economică* (raportul dintre ramurile economiei, produsul intern brut, gradul de satisfacere din producţia internă a nevoilor proprii); *sistemul politic* (democratic sau autoritar, stabilitatea politică); accesul la *piaţa internaţională şi la tehnologii de vârf; puterea militară* (structura forţelor armate, dotarea, dislocarea, gradul de pregătire pentru luptă); *natura alianţelor* (acordurile de cooperare, aliaţii şi adversarii tradiţionali). Într-un cuvânt, este esenţial ca pe baza înţelegerii a ceea ce este în momentul de faţă o naţiune sau o regiune să se poată prefigura sensul a ceea ce ea ar putea deveni în viitor.

A înţelege specificul *identităţii naţionale* a unei naţiuni este însă numai o parte a ecuaţiei. În egală măsură de importantă este evaluarea forţelor şi tendinţelor ce se manifestă la nivel naţional şi regional (uneori chiar la nivel global), ce pot acţiona sinergic cu identitatea naţională, propulsând ţara respectivă spre un statut competitiv.

Tendinţele existente în economie, ritmul şi amploarea introducerii progresului tehnic şi tehnologic, dezvoltarea sistemelor de armament, proliferarea acestora, apariţia şi dezvoltarea noilor concepte organizatorice şi operaţionale vor interacţiona cu identitatea naţională şi cu evenimentele curente ce au loc în viaţa fiecărei naţiuni şi în lume în general.

În timp ce unii analişti apreciază că tendinţa unor ţări de a-şi depăşi statutul, devenind din competitori regionali competitori globali (ca de exemplu, China şi Japonia), era previzibilă, ar trebui totuşi ca asemenea prognoze să nu fie înţelese cu 100% şanse de îndeplinire. Orientările existente în sistemul internaţional pot determina cursuri neprevăzute ale acţiunilor unor state şi ale evenimentelor ce au loc în mediul internaţional, putând da naştere unor competitori surpriză, în special în domeniul actorilor non-state. Fără îndoială, evaluarea tendinţelor în contextul elementelor de specialitate ale *identităţii naţionale* poate ajuta la restrângerea plajei posibililor competitori.

Reţinând ca importantă necesitatea analizării identităţii naţionale a statelor potenţiali competitori, următorul nivel al analizei trebuie să se concentreze asupra *celor trei dimensiuni ale revoluţiei în afacerile militare,* necesare unui stat pentru a putea fi considerat *competitor*. În primul rând, sau prima dimensiune, constă într-o decizie conştientă din partea conducerii politice a statului respectiv de a se angaja în *îndeplinirea globală a întregului complex de măsuri şi a activităţilor necesare circumscrierii în noua revoluţie în afacerile militare*. În al doilea rând, ne referim la *capacitatea de a achiziţiona sau dezvolta noile sisteme* bazate pe acele tipuri de tehnologie performantă specifică revoluţiei în afacerile militare. Cea de-a treia dimensiune, dar probabil cea mai importantă în atingerea stadiului de competitor, este *capacitatea de a adapta acestor noi tehnologii conceptele şi doctrinele organizatorice şi operaţionale*, astfel încât să se atingă potenţialul militar maxim.

În analiza revoluţiei în afacerile militare în curs de desfăşurare – care ar putea dura câţiva zeci de ani – se pot identifica, după unii autori[123], un număr de candidaţi la statutul de *competitori globali* (de tip A), alături de SUA. Acestea ar fi: Rusia, Japonia, China, o Coree unificată, o coaliţie a statelor din sud-estul Asiei, etc. Rămâne însă discutabil câte dintre acestea vor atinge şi mai ales când, acest statut de competitor. O chiar mai interesantă şi provocatoare alternativă vizează apariţia a noi centre de putere, fără ca acestea să fie considerate ca atare în momentul de faţă. Un exemplu concludent este

[123] Jeffrey McKitrick, James Blackwell, *op. cit,* p. 5.

ascensiunea neaşteptată a Japoniei la rangul de *competitor global* de-a lungul deceniului patru al secolului nostru. Aceşti competitori-surpriză pot avea potenţialul de a evolua în primele decenii ale secolului al XXI-lea de la statutul de *competitor de nişă* la cel de *competitor regional* sau chiar *global*. Totuşi, specialiştii americani apreciază că în momentul de faţă şi în perioada imediat următoare Statele Unite ale Americii vor fi singura *putere globală,* toate celelalte state competitive nedepăşind nivelul de *puteri regionale.*

Înţelegerea naturii competiţiei şi a competitorilor este importantă, deoarece permite identificarea tipurilor de ameninţări şi riscuri la adresa securităţii naţionale a statelor. Având în vedere experienţa trecutelor revoluţii în afacerile militare, noi concepte operaţionale şi organizaţionale vor fi experimentate în armatele statelor posedând noi tipuri de tehnologie militară.

De exemplu, în perioada interbelică, forţele armate ale Germaniei, Angliei şi Franţei au urmat direcţii doctrinare diferite de utilizare a tancurilor. În mod similar, SUA şi Anglia au elaborat concepţii diferite de utilizare a aviaţiei bazate pe portavioane. Faptele au demonstrat că nu întotdeauna cei ce au inventat o anumită categorie de tehnică militară au găsit şi soluţia doctrinară optimă de întrebuinţare a sa (de exemplu Anglia, care a inventat atât tancul cât şi portavionul). De cele mai multe ori, succesul va apărea tocmai din competiţia dintre doctrine şi de capacitate de efort militar. Obţinerea unui avantaj faţă de competitorii din aceeaşi categorie, prin revoluţie în afacerile militare, va necesita înţelegerea soluţiilor adoptate de competitori prin doctrinele strategice şi respectiv operative, astfel încât să se poată elabora calea proprie optimă de abordare.

Revoluţia în afacerile militare în curs de desfăşurare şi modul specific în care atât statele membre ale NATO, cât şi alte state aflate în vecinătatea României îşi adaptează sau construiesc doctrinele militare, cu toate componentele lor (doctrina strategică, cea operativă şi, respectiv, tactică), constituie baza obiectivă de la care se poate porni procesul complex al formulării noii doctrine strategice româneşti. Soluţiile bazate, pe de o parte, pe prevederile strategiei de securitate naţională a României, iar pe de altă parte, pe caracteristicile revoluţiei în afacerile militare, vor asigura eficienţa maximă a utilizării puterii armate a naţiunii, angajarea resurselor în forme şi procedee ale acţiunilor militare moderne, eficace şi eficiente, utilizând la maximum caracteristicile geostrategice ale spaţiului naţional şi exploatând, conform posibilităţilor reale, caracteristicile noilor sisteme de armament cu care Armata României va fi dotată.

Aceasta asigură eficientizarea acţiunilor militare ale structurilor aparţinând armatei noastre, fie că ne referim la apărare naţională, la apărare colectivă împreună cu armatele unor ţări membre ale NATO sau la operaţii de răspuns la crize.

Acţiunile militare desfăşurate în conflictele recente scot în evidenţă un dezechilibru neaşteptat: pe de o parte sunt utilizate tehnologii dintre cele mai avansate pentru a susţine operaţii informatice, operaţii imagologice sau operaţii în spaţiul cosmic, iar pe de altă parte, creşte vulnerabilitatea globală a societăţii moderne contemporane faţă de ameninţări dintre cele mai simple, precum destabilizarea sistemului energetic sau agresiunile la adresa mediului înconjurător. Chiar în acţiunile militare, planificatorii le acordă cea mai mare atenţie, considerându-le un risc major pentru succesul operaţiilor, pierderilor masive de vieţi omeneşti, utilizării acţiunilor teroriste de către adversar, utilizării armelor de distrugere în masă. Angajarea în acţiuni armate în mediul urban şi în general în zone construite, angajarea în conflicte de mică intensitate, care nu permit exploatarea avantajului tehnicii militare moderne, constituie în sine o capcană, chiar pentru armatele cele mai moderne şi bine pregătite. A duce un război aşa cum doreşte adversarul înseamnă ca cel puternic să nu-şi poată exploata superioritatea. Evitarea angajării unor acţiuni militare decisive prin pertractări repetate şi infructuoase, ca şi politizarea excesivă a deciziilor militare de nivel operativ micşorează eficienţa acţională a forţelor armate. Războiul din Vietnam a fost un exemplu concludent în acest sens, comandanţilor militari americani restrângându-li-se nepermis de mult libertatea de acţiune. La

fel de dificilă este purtarea unui război în care unul dintre adversari nu respectă nici o regulă internaţională.

Conflictele militare la începutul secolului XXI.

În momentul de faţă sunt luate în considerare două tipuri de conflicte militare previzibile: *războaie convenţionale*, de tipul armată contra armată, de mică, medie sau chiar mare intensitate, duse între state din categoria competitorilor regionali (sau chiar sub acest nivel de putere); *războaie neconvenţionale*, de tipul armată contra armată şi/sau alte structuri decât armata duse între competitori globali şi/sau regionali şi competitori de nişă. Dacă nu vom reuşi să ne desprindem de stereotipiile de gândire ale unor modele doctrinare şi acţionale datând din perioada Războiului Rece şi nu vom înţelege modul complet diferit în care trebuie analizate nivelurile strategic şi operativ, nu vom ajunge la o conceptualizare adecvată a evenimentelor curente şi cu atât mai puţin la o capacitate de anticipare rezonabilă.

Din punctul de vedere al scopului şi obiectivului acţiunilor militare, acestea vor continua să fie de două feluri: de coerciţie a forţelor adverse (care în esenţă se materializează în distrugerea, anihilarea, sau după caz, respingerea forţelor inamice); de management al violenţei (care se materializează în limitarea crizelor, ţinerea sub control a unui conflict sau oprirea unui război). Al doilea tip de acţiune strategică utilizează cu precădere acţiunile de stabilitate sau acţiunile militare altele decât războiul şi numai în subsidiar acţiunile de luptă, în timp ce primul tip de acţiune strategică utilizează exclusiv acţiunile de luptă.

Acest cadru general de acţiune trebuie luat în calcul pentru generarea şi evoluţia de noi tehnologii şi a unor tehnici şi tactici adecvate de utilizare a acestora în condiţii dintre cele mai diferite, în care se vor putea regăsi structurile militare luptătoare, de sprijin de luptă şi logistice, corespunzător celor două tipuri de acţiuni militare enunţate anterior. Planificatorii militari, atât cei cu atribuţii la nivel strategic, cât şi cei de la nivel operativ trebuie să elaboreze cursuri ale acţiunilor militare care să aibă în vedere crearea unei relaţii asimetrice în favoarea forţelor proprii şi, respectiv, combaterea oricărei posibile şi previzibile relaţii asimetrice în favoarea adversarului.

Deci evoluţia mediului strategic internaţional şi intern oferă premisele analizei pe baza căreia teoreticienii militari au ajuns la concluzia că, în momentul de faţă, sunt posibile două tipuri reprezentative de conflict armat: unul major, la nivelul teatrului de acţiuni militare şi altul de intensitate redusă. Acesta din urmă s-ar putea desfăşura, atât sub forma unui **conflict interstatal,** cât şi sub aceea a unui **conflict intrastatal**. Fiecare dintre cele două tipuri de conflict se diferenţiază prin elemente care îl definesc şi îl individualizează.

Războiul (conflictul) major, la nivelul unui teatru de acţiuni militare, este tipul ce poate surveni între state sau coaliţii de state. Cel mai probabil, un asemenea tip de război ar putea surveni între state aparţinând zonei de turbulenţă şi cele din zona de pace, sau numai între state din zona de turbulenţă. Este aproape imposibil de pronosticat să fie angajate în conflict numai state din zona de pace, mai ales dacă acestea şi-au consolidat sistemul democratic şi au o economie de piaţa stabilă, dinamică şi integrată în pieţele regionale şi în piaţa mondială.

Acţiunile militare specifice acestui tip de confruntare vor fi planificate şi desfăşurate, pentru a se obţine rezultate decisive în timp scurt, învingând forţele armate ale adversarului, atingând obiectivele politico-militare ale războiului şi reducând, la minimum, pierderile forţelor proprii şi ale celor aliate statului aflat în ofensivă strategică. Totodată, asemenea acţiuni militare se vor caracteriza prin largi concentrări de forţe şi mijloace convenţionale pe direcţiile ce permit exploatarea superiorităţii tehnologice şi manifestarea spiritului ofensiv al comandanţilor grupărilor de forţe operaţionale. Grupările de forţe operaţionale vor fi sprijinite de importante

structuri logistice, ce se vor caracteriza prin flexibilitate, raportul dintre forţele combatante şi cete de logistică schimbându-se, din ce în ce mai mult, în favoarea acestora din urmă.

Forţele armate moderne vor deplasa şi desfăşura, în timp scurt, efective importante pe teatre de acţiuni militare, la distanţe apreciabile faţă de teritoriul lor naţional sau faţă de zonele de dislocare curentă (valabil, în special, pentru SUA). Grupările constituite vor avea un pregnant caracter intercategorii de forţe, asigurând o calitate superioară în pregătirea pentru luptă a efectivelor, atât la nivel individual, cât şi colectiv al unităţilor şi marilor unităţi. Armatele moderne, în măsură să angajeze un astfel de conflict major, vor beneficia de unele atribute, care te vor crea o superioritate globală asupra adversarilor lor:

- capacitatea de a proiecta puterea militară globală (deplasarea şi desfăşurarea strategică oriunde pe glob);
- superioritatea în domeniul culegerii, prelucrării şi exploatării informaţiilor;
- capacitatea de a elabora o doctrină adecvată la nivel strategic, inter-categorii de forţe, cât şi inter-arme în cadrul categoriilor de forţe ale armatei;
- capacitatea de a câştiga iniţiativa şi a obţine succesul în operaţii integrate, utilizând concepte operaţionale moderne;
- forţe robuste, dotate cu sisteme de armament modern, cu mare putere de foc, asigurându-se un avantaj major asupra adversarilor.

Cooperarea dintre forţe aparţinând diferitelor state, în acţiuni militare, va deveni o regulă a managementului crizelor şi conflictelor armate. Această cooperare se va desfăşura atât în cadrul unor alianţe tradiţionale, ca de exemplu NATO, cât şi în afara acestora, în cadrul unor coaliţii ad-hoc, aşa cum a fost cea constituită pe timpul Războiului din Golf, (din perioada 1990-1991). Categoriile de forţe ale armatei vor îndeplini misiuni specifice în cadrul unor acţiuni strategice integrate.

Obţinerea succesului în luptă necesită „*orchestrarea*" unor misiuni diferite, coordonate, astfel încât să aibă un puternic efect cumulat, în măsură să conducă la înfrângerea adversarului.

Forţele aeriene vor îndeplini misiuni referitoare la câştigarea controlului spaţiului aerian, sprijinul aerian pentru trupele de uscat şi marina militară, distrugerea infrastructurii şi interzicerea fluxului logistic al adversarului, interzicerea eforturilor acestuia de a utiliza rezervele la toate eşaloanele.

Forţele terestre vor bloca ofensiva forţelor adverse, le vor distruge prin efectele focului direct şi indirect şi vor executa contralovituri, astfel încât să cucerească obiectivele importante şi dominante deţinute de adversar.

Forţele navale vor cuceri controlul asupra porturilor cheie şi a direcţiilor de operaţii navale, vor lansa operaţii de desant, asigurând flancurile grupărilor terestre de atac şi vor participa la apărarea antiaeriană a trupelor din zonele de operaţii.

Această combinaţie de misiuni, conduse sincronizat şi într-un ritm înalt al ducerii acţiunilor de luptă, constituie baza obţinerii succesului în operaţii care, uneori, se dovedesc adevărate „operaţii chirurgicale", executate contra cronometru. Pentru a putea face faţă cerinţelor expuse anterior, forţele militare participante la operaţii specifice unui conflict militar major trebuie să dea dovadă de robusteţe. Cu cât obiectivele strategice şi operative impuse forţelor armate sunt mai ambiţioase şi mai complexe, cu atât mai robuste trebuie să fie forţele destinate acţiunilor militare. Robusteţea forţelor militare se materializează în patru domenii:

- cantitate;
- pregătire pentru luptă şi operativitate;

- modernizare;
- sprijin.

Asigurarea personalului militar suficient contribuie la respectarea principiului concentrării eforturilor prin utilizarea unei proporţii adecvate între structurile luptătoare şi cele logistice, în măsură să optimizeze eficienţa acţională a tuturor tipurilor de unităţi în acelaşi timp, toate structurile luptătoare trebuie să se afle într-un raport echilibrat. De exemplu, operaţiile aeriene necesită o combinaţie de unităţi de aviaţie, care să poată asigura îndeplinirea calitativă a unei game largi de misiuni: asigurarea superiorităţii aeriene; lovituri în adâncime; interdicţie aeriană; sprijin aerian apropiat pentru forţele terestre şi marina militară.

Operaţiile forţelor terestre necesită o combinaţie de trupe blindate şi mecanizate, infanterie, paraşutişti, trupe aeromobile, artilerie, elicoptere de atac, etc. Operaţiile navale necesită nu numai portavioane, dar şi alte nave de suprafaţă (crucişătoare, distrugătoare şi fregate), submarine şi nave de asalt, în afara celor auxiliare. Proporţia exactă a forţelor şi mijloacelor, utilizate de fiecare categorie de forţe ale armatei, va oscila foarte mult de la o operaţie la alta. Operaţia „Furtună în Deşert" (Desert Storm) a fost o bătălie clasică de blindate din punctul de vedere al trupelor terestre, dar un război în Peninsula Coreea ar putea fi caracterizat prin utilizarea, în principal, a infanteriei uşoare.

Forţele armate moderne de astăzi sunt constituite pe baza principiului diversităţii. Ele posedă suficientă forţă combativă pentru a îndeplini aproape orice misiune ori combinaţie de misiuni. Acestea pot desfăşura diferite tipuri de campanii, ceea ce constituie o condiţie indispensabilă de îndeplinit pentru naţiunile care aspiră să ajungă competitori regionali sau globali.

Capacitatea combativă este rezultatul acţiunii convergente a mai multor factori: personal militar de înaltă calitate; un grad ridicat de asigurare cu personal militar din serviciul activ; un proces extensiv şi intensiv de pregătire pentru luptă a trupelor; sisteme de armament în stare operativă; proceduri operaţionale eficiente; capacitate de a acţiona într-un ritm rapid.

Consecinţele acestor factori sunt foarte importante, privind eficacitatea şi eficienţa în acţiune; de exemplu, piloţii forţelor aeriene şi cei ai marinei statelor membre NATO, zboară în misiuni de antrenament, în medie 150 de ore pe an, iar cei din SUA, chiar 220 ore pe an, în timp ce piloţii forţelor armate ale Rusiei zboară 50 de ore pe an. Referitor la trupele de uscat, o divizie mecanizată din armata SUA poate consuma zilnic peste 1 000 tone de muniţie de toate tipurile şi calibrele (o performanţă, atât din punctul de vedere al puterii de foc, cât şi din cel al logisticii), în timp ce o divizie similară din armata rusă - doar jumătate din această cantitate.

Procesul de modernizare a forţelor armate necesită utilizarea unor sisteme de armament şi muniţie de înaltă tehnicitate, care să le egaleze sau să le depăşească pe ale competitorilor, în domeniile-cheie. Tancurile necesită un nivel înalt de putere de foc, mobilitate, fiabilitate şi supravieţuire. Avioanele de luptă necesită o rază de acţiune crescută, sarcină utilă mare, avionică superioară şi manevrabilitate ridicată. Navele de luptă vor trebui să fie în măsură să supravieţuiască, într-un mediu ostil, să facă faţă independent unei întregi game de ameninţări şi să-şi utilizeze puterea de lovire, cu eficacitate ridicată, la distanţe mari.

În ultimii ani, dezvoltarea tehnologiei militare s-a axat pe două direcţii. Una a fost şi este experimentarea de noi sisteme performante de armament. A doua este direcţia principală, de altfel, după anul 1990, privind modernizarea muniţiei, sistemelor de comandă, control, transmisiuni, calculatoare electronice, cercetare, tehnologie spaţială, rachete şi alte noi tehnologii. Efectul este acela de menţinere, în continuare, a unui marcat avantaj al armatelor moderne în cadrul procesului generat de modernizare a structurilor militare.

Susţinerea logistică este privită, în armatele moderne, ca determinantă în stabilirea capacităţii combative a structurilor militare la nivel strategic. Capacitatea logistică a forţelor armate poate fi factorul hotărâtor în obţinerea succesului chiar şi în războaiele scurte - eventual de durata a câtorva săptămâni - cum se apreciază că ar putea fi războaiele majore la nivelul unui teatru de acţiuni militare (având ca punct de plecare analiza Războiului din Golf). De exemplu, acele forţe aeriene care pot asigura o rată de întrebuinţare în luptă a aeronavelor proprii de două ieşiri pe zi pentru o perioadă îndelungată de timp, vor avea un avantaj evident faţă de forţele aeriene ale adversarului, care nu ar putea asigura decât o rată de întrebuinţare de o singură ieşire pe zi. În mod similar, eficacitatea forţelor armate este puternic influenţată de capacitatea menţinerii fluxurilor de aprovizionare cu carburanţi-lubrifianţi, muniţie, evacuarea, repararea şi înlocuirea blindatelor, vehiculelor şi tractoarelor din dotare, menţinerea viabilităţii comunicaţiilor şi înlocuirea pierderilor în efective, produse trupelor. Forţele armate cu o capacitate de susţinere efectivă în aceste domenii se vor găsi într-o situaţie avantajoasă, în comparaţie cu cele care au o capacitate mai redusă.

Orice război în care ar putea fi implicate statele ce constituie, în momentul de faţă, puterile globale şi regionale, ridică mai multe probleme, cărora acestea trebuie să le facă faţă. În primul rând este vorba de durata şi costul final al conflictului, care pot fi influenţate, în mod semnificativ, de fizionomia acţiunilor militare din perioada iniţiată a conflictului. Dacă prin acţiuni militare hotărâte, decisive, se asigură contracararea obiectivelor strategice ale adversarului, încă de la începutul conflictului, succesul ar putea fi obţinut în timp scurt; dacă decizia militară nu este obţinută în timp scurt, conflictul se poate prelungi chiar mai mult, iar obţinerea victoriei se poate dovedi mai dificilă şi mai costisitoare.

Se apreciază că un conflict major de apărare, la nivelul unui teatru de acţiuni militare, s-ar putea derula după un model având trei faze. În **Faza I** efortul principal va fi concentrat spre a opri invazia forţelor adversarilor în zonele înaintate şi spre a apăra obiectivele importante de infrastructură şi formele de teren, de a căror menţinere depinde stabilitatea apărării. **Faza a ll-a v**a fi caracterizată de operaţii vizând distrugerea forţelor inamicului şi urmărirea obiectivelor operaţionale ce decurg din aceasta, concomitent cu creşterea capacităţii combative a trupelor prin aducerea de întăriri. **Faza a lll-a** va consta într-o contraofensivă decisivă, vizând distrugerea forţelor adversarilor, restaurarea frontierelor de stat şi îndeplinirea obiectivelor politice principale ale războiului. După consumarea acesteia, trupele vor fi retrase în conformitate cu aranjamentele potitico-diplomatice vizând încheierea păcii.

Analiştii militari americani apreciază că, în momentul de faţă, există posibilitatea declanşării unui conflict major, la nivelul unui teatru de acţiuni militare, în două zone ale globului: în Orientul Mijlociu-Golful Persic şi în Peninsula Coreea. În Europa de Sud-Est, mai concret în Balcani, chiar dacă pericolul izbucnirii unui conflict se menţine ridicat (datorită situaţiei din Kosovo, Bosnia şi Herţegovina), amploarea previzibilă a acestui conflict nu îl poate propulsa la nivelul unuia major, el rămânând, cel mai probabil, unul de intensitate redusă. Cu toate acestea, a existat riscul ca prin escaladarea unui asemenea tip de conflict, prin eventuala intervenţie a unor actori de talie (a F. Ruse şi a NATO).

Orice încercare de a analiza diferitele focare de conflict trebuie să ţină cont de mai mulţi factori care pot influenţa fizionomia si rezultatul acţiunilor militare: forţele angajate de fiecare parte; timpul disponibil pentru alarmarea, mobilizarea şi desfăşurarea forţelor; strategia şi doctrina părţilor; eficacitatea operaţională, gradul de letalizare a sistemelor de armament utilizate; factorul moral.

Al doilea tip de război specific epocii contemporane este conflictul de intensitate redusă. Acest tip de confruntare militară nu este definit cu precizie, ca de altfel nici limitele

sale. Conflictul de intensitate redusă cuprinde o gamă de operaţii şi de acţiuni militare având un caracter integrat, interarme şi intercategorii de forţe ale armatei, din punct de vedere al amplitudinii luptei armate, al tipului acţiunilor militare şi cantităţii forţelor şi mijloacelor angajate, cât şi din cel al obiectivelor urmărite; conflictul de intensitate redusă se situează între angajarea în acţiuni militare în timp de pace şi un război major la nivelul unui teatru de acţiuni militare.

Scopul angajării în conflicte de intensitate redusă este de a proteja interesele şi cetăţenii statului respectiv, de a sprijini demersurile politice, de a facilita acţiunile diplomatice, de a promova idealuri democratice de bază şi de a interzice activităţi ilegale specifice. Formele conflictului de intensitate redusă, în viziunea normativităţii şi a specialiştilor militari occidentali sunt: lovituri şi intervenţii militare limitate; demonstraţii de forţă; impunere de sancţiuni navale şi a zonelor de interdicţie aeriană.

Angajarea în acţiuni militare în timp de pace se transpune în următoarele tipuri de operaţii: evacuarea personalului din diverse ţări fără a se utiliza lupta armată; operaţiile antidrog; implementarea acordurilor de pace şi toate formele de operaţii de pace; sprijinul operaţiilor umanitare şi înlăturarea efectelor dezastrelor şi calamităţilor naturale; sprijinul acordat organelor de stat pentru restabilirea ordinii constituţionale. Aceste tipuri de acţiuni militare se mai numesc, în viziune americană, şi operaţii de stabilizare, aşa cum se arată în „Strategic Assessment"/1998, editat de **Institutul de Studii Strategice Naţionale al Universităţii Naţionale de Apărare a SUA**.

Durata unui conflict sau a unei acţiuni militare din categoriile enumerate mai sus, acoperă de la câteva zile, la câţiva ani, iar efectivele militare angajate pot, de asemenea, varia de la 100 la peste 50 000 de militari. Aceste operaţii pot fi desfăşurate de un singur stat sau de o coaliţie de state, iar conflictul de intensitate redusă poate fi un conflict interstatal sau intrastatal.

Statele NATO în general, dar şi alte state din comunitatea internaţională, apreciază că trebuie depuse toate eforturile pentru a preveni sau stopa conflictele locale şi crizele, înainte ca ele să necesite o soluţie militară. Dacă totuşi, eforturile în această direcţie nu sunt încununate de succes, o soluţie militară rapidă poate fi cea mai bună cale de a opri, rezolva ori reduce consecinţele negative ale unui conflict care, altfel poate să se amplifice, devenind mult mai costisitor, cauzând pierderi umane mult mai mari şi necesitând în final un efort mult mai mare din partea comunităţii internaţionale spre a-l putea stopa (ca de exemplu în cazul conflictului din Bosnia-Herţegovina). Se pare că aceasta a fost de altfel cauza grabei cu care SUA au mobilizat o intervenţie NATO într-un timp foarte scurt, succedând eşecului convorbirilor de la Rambouillet, din martie 1999, dintre sârbii şi albanezii din Kosovo.

Din această cauză, armatele moderne - aparţinând competitorilor globali şi unora dintre cei regionali - sunt pregătite să poarte, cu succes, operaţiuni de tip diferit, chiar concomitent, în cadrul conflictelor de intensitate redusă. Unele state au capacitatea de a-şi proiecta forţa militară la distanţe relativ mari. Astfel, singurul stat cu capacitate de proiectare globală ridicată a forţelor armate este SUA. Franţa, Anglia şi Rusia au, de asemenea, capacitatea de proiectare globală, dar limitată. Toate armatele statelor NATO au capacitatea de proiectare regională, ca şi alte ţări, de exemplu Israel, Africa de Sud şi, probabil, China. Capacitatea de proiectare a forţei militare este determinată de existenţa unor tipuri de structuri militare cu grad de pregătire pentru luptă ridicat şi foarte ridicat, în general de tip profesionist, care să necesite un timp foarte scurt de pregătire în vederea îndeplinirii unor misiuni neprevăzute. În general, aceste condiţii sunt îndeplinite de o categorie aparte de structuri militare, numite generic forţe de intervenţie rapidă şi forţe de reacţie rapidă.

În afară de existenţa unor asemenea structuri distincte specializate, mai este necesară deţinerea unei capacităţi logistice adecvate pentru transportul pe calea aerului şi, eventual, cu mijloace navale a efectivelor destinate a fi proiectate, cât şi pentru sprijinul logistic şi, eventual, transmiterea de întăriri la nevoie, în sprijinul acestora. Se apreciază că armatele moderne trebuie să fie în măsură să conducă operaţii în cadrul conflictelor de intensitate redusă în orice fel de mediu strategic, inclusiv în aceea în care adversarii folosesc mijloace asimetrice, ca de exemplu armele de nimicire în masă. De asemenea, forţele participante la acest tip de operaţii pe alte teatre de acţiuni militare trebuie să fie în măsură a fi retrase, reconstituite sau regenerate şi apoi deplasate şi desfăşurate pentru a participa la un conflict major la nivelul unui teatru de acţiuni militare. Participarea forţelor armate la acţiuni şi operaţii specifice conflictelor de intensitate redusă se face pe baza planurilor întocmite din timp de pace pentru rezolvarea unor situaţii neprevăzute.

Deoarece operaţiile, în cadrul conflictelor de intensitate redusă, nu necesită întotdeauna o participare cu forţe militare foarte numeroase şi nu servesc întotdeauna la atingerea sau prezervarea unor interese vitale ale statelor care le iniţiază, ele necesită un efort susţinut din partea guvernelor respectivelor state pentru a mobiliza sprijinul opiniei publice şi al forţelor politice. Uneori, chiar preocuparea pentru modul în care opinia publică şi mass-media vor recepta eventualele pierderi umane pot determina adevărate psihoze ce depăşesc cu mult preocuparea comandanţilor de la toate eşaloanele pentru protecţia adecvată a forţelor din subordine. Aşa s-a întâmplat, de exemplu, cu forţele americane din Liban în anul 1983, precum şi cu cele acţionând în Somalia în anul 1993, în sprijinul misiunii sub mandat ONU, UNOSOM II.

Modul în care mass-media reflectă desfăşurarea unor astfel de operaţii constituie adeseori principatul factor determinant în obţinerea sprijinului acasă, în ţara respectivă.

În multe situaţii specifice conflictelor de intensitate redusă, participarea armatelor moderne constă într-o măsură importantă în operaţii militare altele decât războiul. Uneori, chiar acest tip de acţiuni non-combatante devin preponderente faţă de cele de luptă, aşa cum se întâmplă în operaţiile de menţinere a păcii. În alte situaţii, operaţiile psihologice, cele de relaţii publice şi afaceri civile, poliţie şi menţinere a ordinii publice şi sprijin logistic al autorităţilor civile joacă un rol important (de exemplu, în cadrul operaţiei ONU în Haiti - UNMIH).

Un rol important în cadrul operaţiilor altele decât războiul (angajarea în acţiuni militare în timp de pace) îl ocupă acţiunile şi operaţiile militare în sprijinul autorităţilor civile. Armatele moderne şi-au dezvoltat o doctrină specifică acestui tip de misiuni, de exemplu, în forţele terestre şi infanteria marină americană, această doctrină este conţinută în manualul comun **FM 100-19/ FMFM 7-10**, elaborat de cele două categorii de forţe armate amintite. Sunt identificate patru categorii de acţiuni şi operaţii militare: asistenţă în caz de dezastre; asistenţă pentru protecţia mediului înconjurător; intervenţie pentru apărarea ordinii constituţionale; asistenţă în cadrul comunităţilor locale.

Pentru asistenţă în caz de dezastre se stabilesc principiile cooperării cu alte organisme guvernamentale specializate, cu responsabilităţi clare pentru fiecare. Asistenţa pentru protecţia mediului înconjurător constă în luarea de măsuri specifice în cazul răspândirii în mediu a materialelor periculoase, decontaminarea terenului şi apei, conservarea resurselor naturale şi culturale naţionale prin dezvoltarea de noi tehnologii pentru reducerea poluării. Intervenţia pentru apărarea ordinii constituţionale include asistenţa în operaţii antidrog, asistenţă în rebeliuni, răscoale şi alte tipuri de dezordini publice de amploare (precum răscoala din Los Angeles din anul 1992), combaterea terorismului, dezafectarea substanţelor explozive. Acţiunile în sprijinul comunităţilor locale au drept scop creşterea bunăstării generate. Acţiunile sunt diversificate, cuprinzând lucrări publice, educaţie şi antrenament de specialitate, sponsorizarea

unor construcţii de interes local şi a unor evenimente şi aniversări locale, asistenţa medicală şi poliţienească de urgenţă. Pe baza doctrinei existente, efectivele de militari sunt antrenate, iar între comandanţii de unităţi şi autorităţile civile există planuri şi protocoale de cooperare corespunzătoare.

Este foarte important de subliniat că, din toată gama de misiuni în sprijinul autorităţilor civile, singura categorie ce poate fi inclusă în cadrul unor acţiuni specifice de intensitate redusă este intervenţia pentru apărarea ordinii constituţionale, cu condiţia să se folosească forţa letală. Dacă se folosesc numai metode de tipul activităţii specifice poliţiei, atunci acţiunile respective se încadrează într-o altă categorie, operaţii militare altele decât războiul. De fapt, limita dintre cele două categorii de acţiuni este foarte greu de identificat şi depinde de poziţia celui ce face analiza situaţiei respective. De exemplu, confruntarea militară ce a avut loc în provincia Kosovo, între miliţiile albaneze, forţele politice şi organizaţiile paramilitare sârbe, percepţia sârbă a fost că, de fapt, este vorba de apărarea ordinii constituţionale, iar operaţiile militare au fost considerate drept operaţii antiteroriste şi anti-insurgenţă. Albanezii kosovari au tratat autorităţile de la Belgrad ca „forţe de represiune străine".

Dintre toate formele conflictului de intensitate redusă, cele care folosesc acţiunile de luptă drept mijloc principal pentru îndeplinirea obiectivelor politice sunt loviturile şi intervenţiile militare limitate.

De exemplu, intervenţia militară limitată a Marii Britanii împotriva Argentinei, din anul 1982, aşa numitul Război pentru Insulele Falkland (Malvine), prezintă toate elementele caracteristice ale unui conflict de intensitate redusă: scopul politico-militar a fost clar definit drept limitat pentru ambele părţi; zona acţiunilor militare a fost de asemenea limitată, nici una din părţi neangajând acţiuni militare în afara acesteia. Marea Britanie, deşi avea posibilitatea să o facă, nu a iniţiat nici un fel de acţiuni militare împotriva teritoriului continental al Argentinei, ci s-a limitat strict la recucerirea Insulelor Falkland; după îndeplinirea obiectivului operaţional - reinstituirea suveranităţii asupra insulelor - Marea Britanie nu a escaladat, în nici un fel, conflictul.

Exemple caracteristice de lovituri cu obiectiv limitat sunt loviturile aeriene executate de Statele Unite asupra unor obiective din Afganistan şi Sudan, în august 1998, drept răspuns la atacurile teroriste asupra ambasadelor americane din Kenya şi Tanzania. De asemenea, intervenţia militară a NATO, din anul 1995, constând în lovituri aeriene asupra forţelor sârbilor bosniaci, premergător şi concomitent desfăşurării ofensivei croato-musulmane împotriva aceloraşi forţe sârbe, a premers şi, de fapt, a facilitat Acordul de la Dayton, dintre cele trei părţi implicate în conflict, iniţiind fragilul proces de pace din Bosnia-Herţegovina. La fel şi acţiunea NATO împotriva Serbiei din 1999.

Spre deosebire de participarea celorlalţi actori de pe scena internaţională, implicarea armatelor moderne în conflictele de intensitate redusă se bazează, în mare măsură, pe aceleaşi proceduri de stat major şi operaţionale, ca şi participarea la un război major la nivelul unui teatru de acţiuni militare, în sensul utilizării pe scară largă a unui sistem modern C4I (comandă, control, comunicaţii, computere şi informaţii), valorificând tehnologia modernă, de vârf, şi beneficiind de operaţii de sprijin, utilizând tehnologia şi mijloacele spaţiale şi un sistem informaţional global, sisteme de armament de înaltă precizie, un sistem logistic extins, bazat pe o capacitate de deplasare şi transport de anvergură globală.

Aceleaşi tipuri de suport tehnologic (cu excepţia mijloacelor de lovire letale) şi de transport au început să fie utilizate, tot mai frecvent, în toată gama de operaţii militare altele decât războiul, inclusiv în operaţiile umanitare şi în cele vizând înlăturarea urmărilor unor dezastre naturale sau artificiale, crescând astfel eficacitatea şi eficienţa acţiunilor de acelaşi tip.

„Războiul modern de generaţia IV”.

Pentru înţelegerea fizionomiei acţiunilor militare specifice războiului modern şi a elementelor ce le diferenţiază de acţiunile militare tradiţionale, este necesar să ne aplecăm asupra elementelor caracteristice ale operaţiilor şi acţiunilor militare, astfel încât, să descifrăm conţinutul unor noi concepte operaţionale. Conceptul de *cea de-a patra generaţie a războiului modern* a apărut în gândirea de la sfârşitul anilor optzeci ai secolului trecut, ca un mod distinct de a caracteriza dinamica şi direcţia spre care se îndrepta din punct de vedere strategic doctrina militară. Teoreticienii şi analiştii militari au delimitat evoluţia războiului modern în mai multe faze. Prima generaţie a războiului modern, cea de după Pacea de la Westfalia (1648), a fost dominată de războiul de mase şi a culminat cu războaiele Revoluţiei Franceze şi mai ales cu războaiele napolE.ONene de la începutul secolului al XIX-lea. A doua generaţie a războiului modern a fost caracterizată de creşterea puterii de foc dar nu în egală măsură şi a capacităţii de manevră şi a culminat cu Primul Război Mondial. A treia generaţie a fost dominată de dezvoltarea capacităţii de manevră, revoluţie inaugurată de armata germană prin teoria *blitzkrieg-ului* în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Cea de-a patra generaţie a războiului modern a evoluat începând cu anii '70 ai secolului trecut, după războaiele din Vietnam şi Afganistan şi pune accentul pe modul în care un inamic de tip neconvenţional poate exploata schimbările din mediul politic, economic şi social în propriul interes şi beneficiu[124] . Acest tip de război este în esenţă caracterizat de o asimetrie marcată în domeniile obiectivelor şi mijloacelor utilizate de părţile adverse.

Un exemplu edificator este astăzi Irakul. La 1 mai 2003 preşedintele SUA, G. W. Bush a declarat sfârşitul operaţiilor militare majore în Irak. Pacea însă nu s-a instaurat în această ţară, trupele coaliţiei anti-Saddam Hussein nu au fost retrase, iar mişcarea de insurgenţă din Irak abia atunci a început să se cristalizeze. În fiecare zi opinia publică, ca şi specialiştii în problemele militare şi în general de securitate, află despre atentate cu bombe, majoritatea de tip sinucigaş, despre asasinarea unui anumit număr important de civili şi militari irakieni sau ai coaliţiei.

După numai trei luni de la declaraţia preşedintelui G. W. Bush, o serie de atacuri cu bombe a lovit ambasada Iordaniei din Bagdad, mulţimea adunată la ceremonia absolvirii Academiei irakiene de poliţie de către o nouă promoţie şi cartierul general al misiunii ONU în Irak. A fost asasinat tot atunci ayatolahul Mohammed Bakr al Hakim, liderul Consiliului Suprem al Revoluţiei Islamice din Irak şi a avut loc un atentat asupra şefului poliţiei din Bagdad. Toate aceste atacuri au marcat începerea campaniei de insurgenţă teroristă împotriva forţelor coaliţiei conduse de SUA în Irak. Această campanie a continuat şi după transferul de autoritate către guvernul instaurat ulterior. Violenţa continuă încă în Irak deşi guvernele succesive s-au străduit să asigure securitatea populaţiei şi să reconstruiască ţara, cu sprijinul coaliţiei.

În timp ce situaţia de securitate se deteriora în Irak, situaţia din Afganistan evolua spre un război din a patra generaţie. Forţele Al-Qaeda şi talibane nu au atacat în mod direct trupele SUA şi ale coaliţiei conduse de acestea, ci au acţionat mult mai agresiv împotriva forţelor regimului preşedintelui Hamid Kharzai. Învinse în mod decisiv în campania de tip convenţional susţinută de trupele americane şi cele ale Coaliţiei Nordului, forţele anti-coaliţie au trecut la acelaşi mod de a duce războiul ca cel adoptat în anii '80 împotriva forţelor sovietice de ocupaţie. Încercările făcute de forţele talibane de a dezorganiza procesele democratice, prin atentate masive la secţiile de votare, demonstrează că acestea au înţeles că războiul de generaţia a patra este mai mult o luptă

[124] Thomas X. Hammer, *Insurgency: Modern Warfare Evolues into a Fourth Generation,* în „Strategic Forum”, no. 214, January, 2005, Institute for National Strategic Studies, p. 2

politică decât una militară în adevăratul sens al cuvântului. Încercând să-i împiedice pe cetăţenii afgani să meargă la vot, talibanii au căutat de fapt să submineze legitimitatea câştigătorului alegerilor, indiferent cine ar fi fost acesta. În loc de a încerca să învingă în luptă forţele guvernamentale, obiectiv greu, dacă nu chiar imposibil de realizat, având în vedere raportul de forţe existent, talibanii au încercat să distrugă legitimitatea forţelor politice la conducere.

În Irak atacurile împotriva conductelor petroliere vizează atât obiective politice cât şi economice. Insurgenţii şi grupările extremiste pun practic o taxă pe întreaga economie mondială, contribuind, prin atentatele pe care le fac, la creşterea preţului petrolului pe plan global. Ei urmăresc ca aceste atacuri să slăbească guvernul irakian şi concomitent să menţină sub presiune economică şi politică guvernul SUA.

Operaţiile militare din Irak şi Afganistan au însă şi alte caracteristici. Acestea se desfăşoară în state cu populaţii musulmane cu structuri tribal-militare tradiţionale, cu diferite conflicte inter-religioase şi inter-etnice de sute de ani. Societăţile respective aproape că nu au tradiţii democratice şi nu sunt deschise faţă de valorile occidentale. Este deci un „teren fertil" pentru dezvoltarea celor mai virulente reacţii armate fundamentaliste. Din motivele enunţate, oficialităţile americane şi aliate au dat repetate asigurări de respectare a specificului civilizaţiei în ambele ţări şi au promovat, în primul rând, eforturile interne de stabilizare.

În ţări precum Arabia Saudită, Turcia, Spania, Marea Britanie organizaţia Al-Qaeda şi structurile afiliate acesteia au executat o serie de atentate spectaculoase, promiţând şi ameninţând cu atacuri teroriste de mare amploare în SUA. În ciuda declaraţiilor făcute de Administraţia G. Bush, cu privire la victoria obţinută în Irak şi Afganistan, succesul în lupta antiteroristă nu este încă un fapt pe de-a întregul împlinit.

Aceste atacuri teroriste destabilizatoare nu sunt totuşi un element de noutate, ci o continuare a unui tip de război inaugurat cu aproape şaptezeci de ani în urmă, războiul din a treia generaţie, în care statele occidentale şi în primul rând SUA deţin supremaţia, spre un alt tip de război, cel din a patra generaţie. Există dovezi că forţele anti-coaliţie din Afganistan, dar mai ales din Irak, încearcă să depăşească stadiul tactic şi să acţioneze la nivelul unor adevărate campanii, vizând obiective strategice. În acelaşi timp, Al-Qaeda îşi urmăreşte obiectivele proprii: să învingă SUA şi aliaţii acestora, oriunde în lume.

Adversarii SUA de pe diferite continente ştiu că această unică putere globală a putut fi învinsă la diferite niveluri acţionale, de la tactic la strategic, doar prin război din a patra generaţie: în Vietnam, în Liban şi în Somalia.

Prin această formă de război asimetric au fost învinse trupele franceze în Vietnam în anii '50 ai secolului trecut şi cele sovietice în Afganistan în anii '80. Războiul din a patra generaţie continuă să însângereze Cecenia şi Irakul deopotrivă. Acest succes al unor puteri minore, nici regionale şi nici măcar de nişă, al unor actori non-statali împotriva unor armate moderne şi puternice este esenţial pentru a înţelege specificul acestei noi forme război şi pentru a găsi un răspuns adecvat la ea.

Fostul lider comunist chinez Mao Zedong a fost primul care a definit insurgenţa modernă ca o luptă în primul rând politică şi care a utilizat-o cu succes atât împotriva trupelor japoneze de ocupaţie, cât şi după cel de-al Doilea Război Mondial în lupta împotriva guvernului naţionalist condus de Jiang Jieshi, până în 1949 când a fost proclamată Republica Populară Chineză. De atunci şi până în prezent, fiecare insurgent a învăţat, de obicei printr-un proces dificil şi dureros, din proprie experienţă, din succese şi eşecuri proprii şi ale colegilor lor de luptă. Fiecare insurgent şi-a adoptat propria modalitate de a lupta la experienţa şi capacitatea personală, neexistând nici o regulă strictă, nici proceduri de operare obligatorii precum cele înscrise în manualele şi regulamentele militare. La experienţa precedentă s-a adăugat mereu câte ceva nou. Efectul

cumulativ al tuturor acestor experienţe individuale şi de grup este o nouă abordare a războiului, în condiţiile în care *combatanţii insurgenţi au acces la unele dezvoltări ale erei informaţionale,* dar nu la toate, aşa cum au armatele moderne. Forţele talibane în Afganistan, luptătorii ceceni sau cei ai reţelei internaţionale Al-Qaeda sunt doar exponenţii de azi ai unei abordări care se dezvoltă de zeci de ani în America Centrală, în Asia, Africa şi chiar Europa (de exemplu în Kosovo).

De la cel de-al Doilea Război Mondial până în prezent, războaiele au fost un amestec de conflicte convenţionale şi neconvenţionale, fie că este vorba de războiul civil din China de până în 1949, de exemplu, de războaiele din Indochina, dintre Franţa şi Vietnam şi apoi dintre SUA şi Vietnam, de războiul de independenţă din Algeria, de războiul civil din Nicaragua, de revoluţia islamică din Iran sau de războiul sovieto-afgan, de cele două Intifade din teritoriile arabe ocupate de Israel sau de campania dusă de Hezbollah în Libanul de Sud. Fiecare dintre aceste conflicte s-a sfârşit cu schimbări majore în plan politic, economic şi social în teritoriile entităţilor implicate. Chiar dacă nu toate schimbările au fost în beneficiul populaţiei care a trebuit să le suporte, ele au reprezentat un rezultat de necontestat. Chiar conflictele neconvenţionale în care forţele insurgente au fost învinse, ca de exemplu în Malaysia, Oman şi Salvador, au provocat schimbări semnificative.

Aspecte strategice. Războiul din generaţia a patra urmăreşte să modifice sistemul de gândire al conducerii politice a adversarului, ca obiectiv prioritar. Acest obiectiv nu poate fi atins prin acţiune fizică directă, de distrugere a forţelor armate şi a capacităţii de a genera şi regenera puterea de luptă a adversarului, aşa cum de regulă se întâmplă în războaiele din generaţiile anterioare. Atât bătăliile decisive din războaiele napolE.ONiene cât şi campaniile manevriere şi loviturile de precizie ale războaielor din secolul trecut sunt irelevante pentru noul tip de război, din generaţia a patra.

Mult mai relevante sunt căile prin care *mesajele* specifice sunt direcţionate spre conducerea politică a adversarului şi spre toţi aceia care pot influenţa această conducere (de exemplu mass-media, diverse cercuri şi grupuri de influenţă, mediile de afaceri). Deşi fiecare mesaj în parte este emis direcţionat şi personalizat pentru o audienţă specifică, toate mesajele sunt destinate a îndeplini acelaşi obiectiv de bază: să schimbe poziţia politică şi deciziile ce derivă din aceasta la nivelul adversarilor, bazându-se pe modul în care aceşti adversari acţionează în scopul prezervării şi promovării intereselor naţionale proprii.

Luptele duse în Afganistan şi Irak prezintă aceste elemente caracteristice. În fiecare din aceste ţări insurgenţii emit, prin fiecare acţiune teroristă, un mesaj către proprii suporteri, un altul către populaţie şi opinia publică şi un altul către liderii coaliţiei antiteroriste. Suporterilor li se transmite că radicalii apără credinţa islamică şi îşi apără ţara împotriva străinilor invadatori, populaţiei, opiniei publice internaţionale şi din ţările ce simpatizează cu coaliţia antiteroristă li se transmite să nu se amestece în lupta dintre insurgenţi şi invadatorii care vor fi alungaţi în cele din urmă, iar forţelor coaliţiei şi în primul rând forţelor SUA li se transmite să se retragă din ţările ocupate, fiind atenţionate că s-au angajat într-un război costisitor şi fără sfârşit. Totuşi, Al-Qaeda, în Irak, mizează şi pe înteţirea disputelor dintre sunniţi şi şiiţi, în ultimul timp lovind preponderent în şiiţi.

Războiul din generaţia a patra este un război sângeros. Numai în Irak de exemplu, în perioada mai 2003–martie 2005 pierderile trupelor americane au fost de peste 1 500 de militari morţi şi peste 10 000 de răniţi, la care se adaugă pierderile celorlalte ţări ale coaliţiei şi cele din rândul forţelor de securitate şi a populaţiei irakiene, care de fapt sunt cele mai mari.

Pierderile trupelor SUA sunt în această perioadă de peste cinci ori mai mari decât cele din timpul scurtului război de mare intensitate ce a dus la răsturnarea regimului lui Saddam Hussein

şi la capturarea acestuia. Şi în celelalte zone de conflict, precum Afganistan, Cecenia sau teritoriile palestiniene ocupate de Israel pierderile cele mai mari de vieţi omeneşti se semnalează în rândul populaţiei civile. Mai mult chiar, cea mai mare parte a acestora nu sunt produse prin utilizarea armamentului şi echipamentelor de tip militar, ci prin folosirea unor mijloace improvizate, care pot fi procurate cu relativă uşurinţă de către terorişti. Astfel, organizaţiile şi reţelele teroriste nu au nevoie de întreaga infrastructură militară indispensabilă pentru ducerea războiului din generaţiile anterioare, ceea ce le conferă o mult mai mare libertate de acţiune şi determină o abordare strategică diferită de cea specifică războiului convenţional.

Cei care practică războiul din a patra generaţie nu trebuie să organizeze producţia economiei de război şi nici să se ocupe de protejarea acesteia de atacurile adversarilor, întrucât utilizează bunuri ce se găsesc în mod curent pe piaţă. În acelaşi timp, caracterul acţiunilor întreprinse este eminamente ofensiv. Logistica utilizată este foarte simplă, chiar rudimentară, neexistând un sistem de aprovizionare centralizat specific armatelor convenţionale şi mai ales nefiind necesară executarea transporturilor de persoane şi bunuri. Doar banii şi ideile sunt capitalul utilizat, de cele mai multe ori în formă digitală şi folosind vectori informatici.

La nivel strategic, importanţa mass-media în modelarea conduitei şi deciziilor politice a participanţilor la diferite conflicte va continua să crească. Aceasta a fost demonstrat atât în luarea deciziilor SUA de a interveni în războiul civil din Bosnia Herţegovina cât şi în organizarea intervenţiei militare din Somalia, în ambele zone SUA neavând anterior decât interese umanitare. Acoperirea de către mass-media a diferitelor evenimente va continua să producă efecte operaţionale de la nivelul strategic până la cel tactic al acţiunii militare. Mai mult chiar, acoperirea mass-media a unui anumit eveniment de amploare tactică, de exemplu, îi poate conferi acestuia o semnificaţie mult mai mare, de amploare strategică chiar, amplificându-i consecinţele şi importanţa în mod corespunzător.

În egală măsură trebuie remarcate alte câteva elemente de analiză. Forţele care recurg la metode asimetrice şi neconvenţionale de luptă, în anumite spaţii, dispun de baze interne şi mai ales externe de sprijin. Aşa s-a întâmplat în Vietnam, când baza strategică a Vietkongului se afla în Vietnamul de Nord şi în China. La fel şi în Irak sau Afganistan, bazele de sprijin sunt situate în statele vecine. Pe de altă parte, în cazul Irakului şi al Afganistanului situaţia militară este ţinută sub control, elementul vulnerabil în conflict fiind însă administraţiile civile în funcţiune.

Aspecte politice. Indivizii şi structurile care aplică principiile războiului din a patra generaţie exploatează avantajele organizaţiilor bazate pe reţea atât la nivel transnaţional cât şi naţional şi sub-naţional. Se abuzează de asemenea de vulnerabilităţile specifice multitudinii de organizaţii internaţionale, atât neguvernamentale cât mai ales inter-guvernamentale, care pot fi utilizate şi exploatate în scopul obţinerii unor avantaje, prin transmiterea de mesaje politice în statele ce sunt reprezentate de acestea. Deşi aceste organizaţii nu pot fi utilizate în mod direct, pentru a-i face să se răzgândească pe liderii politici odată ce o decizie este luată, ele pot fi întrebuinţate, în unele cazuri, pentru a încetini sau chiar paraliza un răspuns internaţional într-o situaţie de criză specifică.

Un obiectiv primordial al celor ce utilizează procedeele războiului din a patra generaţie este de a induce o stare de paralizie politică atât în cadrul organizaţiilor internaţionale – ceea ce de multe ori nici nu este o sarcină foarte dificil de îndeplinit - cât şi în cadrul sistemului social al diferitelor state ţintă. În afară de atacurile politice obişnuite pot fi influenţate şi alte aspecte sensibile din mediul socio-economic. De exemplu, situaţia de securitate dintr-o anumită ţară are un efect direct asupra capacităţii guvernului respectiv de a se împrumuta pe piaţa internaţională de capital.

De aceea, chiar numai ameninţarea cu acţiuni teroriste poate fi suficientă, în unele cazuri, pentru a determina unele ţări să negocieze cu organizaţiile teroriste. Astfel, dacă obiectivul activităţii teroriste este de a paraliza procesul politic dintr-o ţară, pot fi utilizate cu succes o multitudine de metode.

Grupările rebele nigeriene uzitează de exemplu ameninţări cu sabotarea conductelor şi instalaţiilor petroliere pentru a forţa guvernul să accepte să negocieze. Creşterea preţului petrolului în ultimii doi ani nu a făcut decât să ofere argumente şi mai convingătoare guvernului nigerian, pentru care pierderile cauzate de reducerea producţiei petroliere pentru export înseamnă reducerea veniturilor în mod sensibil. Pe măsură ce globalizarea se manifestă tot mai intens în toate domeniile vieţii sociale, care sunt tot mai strâns interconectate, potenţialul pentru abordări tot mai diferite creşte în mod corespunzător, ca şi efectul acţiunilor din cadrul războiului din a patra generaţie, care se sprijină reciproc din ce în ce mai mult.

Victoria rămâne fără doar şi poate scopul politic principal. Pentru radicali islamişti, victoria înseamnă cucerirea puterii politice şi organizarea statului şi a societăţii pe bazele rigorismului islamic. Al-Qaeda şi afiliaţii săi îşi propun să înfiinţeze „califate", din Valea Fergana, până în Maroc. Victoria politică – la capătul unui lung şir de acţiuni asimetrice – implică şi o umilire de proporţii a „Occidentului ateu" şi totuşi „cruciat".

Un plan de acţiune coerent realizat de cei ce practică războiul din a patra generaţie exploatează cu consecvenţă elementele şi aspectele transnaţionale. Acestea pot fi reprezentate nu numai de organizaţii ce promovează credinţe extremiste, cum sunt Jihadul islamic sau organizaţiile naţionaliste extremiste, cum sunt cele palestiniene sau kurde, dar şi de organizaţii misionare ale bisericilor creştine, organizaţii umanitare, structuri economice şi financiare sau organizaţii ale crimei organizate, precum cele ale traficanţilor de droguri şi armament. Trăsătura caracteristică principală a organizaţiilor trans-frontaliere este că ele nu-şi desfăşoară activitatea în interiorul graniţelor unui singur stat, dar şi că membrii acestora nu au nici o relaţie de subordonare faţă de structurile guvernamentale oficiale ale statelor din care provin.

Utilizarea elementelor trans-frontaliere variază în funcţie de situaţia strategică, dar ele conferă organizaţiilor teroriste avantaje operaţionale certe. Caracterul transnaţional le conferă mai multă flexibilitate de reacţie în lupta cu aparatul de stat cu care se află în conflict. În plus, au o bază mai largă de selecţie a aderenţilor şi simpatizanţilor. În multe cazuri, organizaţiile trans-frontaliere activează sub acoperirea unor organizaţii caritabile sau culturale. Uneori, chiar organizaţiile caritabile au sprijinit organizaţiile teroriste, ca de exemplu Armata Republicană Irlandeză (IRA) sau Al-Qaeda. În unele cazuri, organizaţii întregi acţionează deschis de partea unora dintre promotorii războiului din a patra generaţie, ceea ce uneori poate conferi o oarecare legitimitate unor asemenea actori şi chiar modifica părerile opiniei publice despre o anumită situaţie specifică.

Unele dintre ţintele principale ale mesajelor transmise în cadrul războiului din a patra generaţie sunt instituţiile politice naţionale. Insurgenţii care au luptat împotriva SUA au ştiut foarte bine – fie că ei au fost nord-vietnamezi, sandinişti din Nicaragua sau palestinieni – că dacă Congresul SUA nu ar fi alocat resursele financiare necesare, aliaţii SUA nu ar fi mai putut susţine efortul de război. De aceea, Congresul a fost ţinta numeroaselor mesaje prin care se arăta că războiul era de necâştigat şi că nu ar mai fi avut nici un sens să se continue lupta. Mişcarea sandinistă nicaraguană a dus o susţinută activitate pentru a-i convinge pe unii congresmeni americani să se ralieze de bunăvoie propriei lor reţele, prin sponsorizarea unor călătorii ale acestora, ale personalului auxiliar utilizat de congresmeni, sau de diferitele culte religioase, în Nicaragua. Dacă ar fi putut convinge oficialii americani că Anastasio Somoza (preşedintele

nicaraguan) era liderul unui guvern corupt, ar fi putut face lobby pentru a se opri de către Congres ajutorul american care se acorda guvernului lui Somoza.

Societatea civilă, reprezentată de diferite grupuri de iniţiativă, cultele religioase, organizaţiile diasporei şi chiar firme de lobby specializate au fost şi sunt actori importanţi în modelarea politicii naţionale, în diferite state.

Organizaţiile sub-naţionale pot reprezenta atât grupuri etnice minoritare în situaţia în care acţionează ca de exemplu populaţia bască din Spania, sau care se proclamă grupuri minoritare pe baza altor criterii decât cele etnice (de exemplu organizaţia **Fiii Libertăţii** sau auto-proclamata naţiune ariană). Aceste grupuri pot fi ori inamici ori aliaţi ai puterii constituite legal la un moment dat, depinzând în ce măsură una dintre aceste situaţii convine mai bine propriilor lor interese. Există chiar posibilitatea ca unele elemente ale grupurilor subnaţionale să sprijine guvernul statului respectiv, în timp ce alte elemente să se opună acestuia, sprijinind grupările insurgente.

Alianţele politice, interesele şi poziţia diferitelor facţiuni şi grupuri insurgente se vor putea schimba în funcţie de diferitele aspecte politice, economice, sociale şi militare ale conflictului respectiv. În timp ce acest factor a fost de fapt prezent în toate războaiele, el va deveni un element caracteristic, decisiv, al războaielor din generaţia a patra. Este mult mai uşor pentru actorii non-statali să-şi schimbe poziţia în timpul unui conflict, decât pentru unul sau altul dintre state. Guvernele sunt de obicei asociate cu o cauză specifică, de regulă în legătură cu interesele naţionale sau cu modul în care sunt percepute acestea de către politicienii ce deţin puterea la un moment dat. De aceea, datorită temerii de a-şi pierde credibilitatea în faţa propriei populaţii, guvernele sunt mai stabile în susţinerea uneia dintre părţile angajate într-un conflict oarecare. Spre deosebire de guverne, entităţile non-statale intervin în a susţine una sau alta din părţi, exclusiv în funcţie de propriile nevoi şi interese, iar dacă acestea se schimbă, ele, de asemenea, se pot reorienta cu mult mai multă uşurinţă. Totuşi, în numeroase situaţii, organizaţiile respective, chiar şi cele trans-frontaliere, depind de susţinerea diferitelor state, care le manevrează în jocurile politico-economice la nivel regional. Chiar şi regimul lui Saddam Hussein a fost manevrat de americani, ruşi sau de monarhiile Golfului în conflictul cu Iranul. **Hezbollahul** libanez nu poate acţiona fără sprijin iranian şi multe miliţii africane în luptă sunt „sponsorizate" de companii rivale. În cazul Balcanilor de Vest, regimul Miloşevici a pierdut războaiele sale tocmai datorită „izolării lui diplomatice". În cazul Afganistanului, radicalii neotalibani sunt activi în zone pakistaneze „scăpate" de sub control oficial. O condiţie politică a acestui tip de război rezidă în instalarea sa în spaţii geopolitice în care se manifestă rivalităţi tradiţionale între actori internaţionali regionali; insurgenţele valorifică (dacă nu chiar exprimă) asemenea rivalităţi. Altă condiţie politică propice se referă la exploatarea slăbiciunilor sistemelor de securitate ale marilor puteri sau ale organizaţiilor internaţionale. După cum se cunoaşte, inclusiv un consens în lupta împotriva terorismului trans-frontalier nu poate fi în mod real realizat.

Aspecte operaţionale. Pentru a putea influenţa în mod eficace întreaga gamă de structuri şi reţele ce participă la războiul din a patra generaţie, cei ce planifică acţiuni specifice de combatere a ameninţărilor şi respectiv atacurilor asimetrice trebuie să fie în măsură să utilizeze o multitudine de căi pentru a transmite mesaje adecvate. Canalele tradiţionale, atât oficiale cât şi neoficiale, ca de exemplu cele diplomatice, sunt în continuare importante, dar alături de ele trebuie exploatate şi cele mai de curând intrate în competiţie. Mass-media a acţionat ca un prim factor de influenţare (justificare) în luarea deciziilor politice şi uneori şi a celor militare, în conflictele din Vietnam, Bosnia-Herţegovina, Kosovo sau Somalia, pentru a enumera doar câteva. În prezent, marea diversitate, fragmentarea şi reprezentarea unor interese diferite în mass-media constituie o mare provocare pentru toate părţile implicate într-un conflict, în încercarea de a-şi

transmite mesajele într-un mod cât mai convingător şi penetrant în mediile politice şi către opinia publică internă şi internaţională. Lobby-ul ca mijloc de influenţare politică, atunci când este efectuat de profesionişti, s-a dovedit deosebit de util şi eficace, deşi este destul de scump.

Un canal important pentru transmiterea mesajelor cu scop de influenţare este acum Internetul, a cărui putere, în special în societăţile dezvoltate şi în mass-media este deosebit de mare. Internetul pune la îndemâna diferiţilor actori posibilitatea de a comunica direct, fără intervenţii direcţionate de raţiuni politice sau financiare, cum se întâmplă în presa scrisă sau în cea audio-vizuală, sau pur şi simplu fără intervenţia diferiţilor directori sau redactori şefi ce au propriile puncte de vedere de susţinut.

Fie că este vorba de a susţine campania împotriva minelor antipersonal, interzicerea utilizării energiei nucleare sau campania teroristă a lui Abu Musab-al-Zarqawi în Irak, Internetul asigură un acces direct, de la emitent la cititor, căruia i se transmite un mesaj neprelucrat şi nefiltrat. De asemenea, Internetul s-a dovedit foarte eficace în campaniile de colectare a fondurilor, inclusiv pentru organizaţiile teroriste, de diferite orientări şi afiliaţii.

Un element important în campaniile specifice războiului de generaţia a patra este acela că audienţa nu este o masă omogenă. Ea este din ce în ce mai fragmentată, în diferite grupuri de interese, care posedă o relativ mare mobilitate şi capacitate de transformare, regrupare şi realiniere, în funcţie de modul în care sunt afectate de derularea respectivului conflict sau campanii.

În timpul Intifadei anti-israeliene militanţii palestinieni şi-au ajustat mesajele în mod diferit, în funcţie de audienţa ţintă. Forţele israeliene au utilizat aceleaşi tehnici, iar forţele ce se opun coaliţiei multinaţionale în Afganistan şi în special în Irak fac astăzi acelaşi lucru. SUA şi aliaţii lor din coaliţie, în schimb, au reacţionat doar defensiv din acest punct de vedere şi au înţeles greu şi relativ târziu importanţa unor asemenea mesaje specifice unui război politic. Purtătorii de cuvânt americani din Irak menţionau că pierderile trupelor americane erau nesemnificative, în timp ce prima pagină a principalelor ziare din SUA şi din Europa erau ocupate în fiecare zi cu ştiri privind atacurile împotriva forţelor Coaliţiei.

Pentru a avea succes, toţi cei care se ocupă de planificarea operaţională în cadrul conflictelor sau războaielor din generaţia a patra trebuie să stabilească cu claritate care este mesajul pe care vor să-l transmită, să aleagă reţeaua cea mai potrivită pentru aceasta şi care va fi răspunsul aşteptat, precum şi modul în care va fi recepţionat acesta. De exemplu, în Bosnia, luarea de ostatici din rândul militarilor ONU de către forţele sârbe în timpul campaniei de bombardare a acestora de către forţele NATO a constituit doar primul pas dintr-un întreg ciclu. Mass-media a fost apoi utilizată pentru a transmite imagini cu militarii destinaţi operaţiilor de menţinere a păcii, legaţi cu lanţuri de clădirile care se dorea a fi protejate de bombardamentele NATO. După aceasta, sârbii au urmărit şi analizat reacţiile diferitelor guverne, transmise prin televiziune, faţă de acest eveniment. Tot în acest conflict, forţele musulmane bosniace au manipulat uneori opinia publică internaţională anunţând dinainte corespondenţii de presă să fie prezenţi în diferite locuri, în general pieţe aglomerate, unde apoi aveau loc diverse masacre, puse pe seama „inamicului”.

Astfel, ei au putut desfăşura această acţiune, să o transmită prin intermediul diferitelor canale de televiziune, să urmărească şi să analizeze reacţiile şi apoi să decidă ce urmau să facă ulterior. Toate acestea s-au derulat într-o succesiune mult mai rapidă decât ar fi permis mecanismul birocratic al NATO pentru raportare şi luare a deciziei.

În timpul primei Intifade, palestinienii au luat decizia de a limita utilizarea violenţei. Ei au ajuns să trimită împotriva armatei israeliene nu luptători de gherilă puternic înarmaţi, cu armament greu, ci adolescenţi înarmaţi doar cu pietre. În cele din urmă, israelienii au neutralizat

Intifadele, dar au acceptat să se înscrie într-un proces de pace ce rămâne dificil. Astăzi facţiunile palestiniene (laică – Fatah şi religioasă – Hamas) sunt, însă, în prag de război civil. Evenimentele din Teritoriile Palestiniene şi din Liban demonstrează însă că forţa militară nu poate instaura singură pacea.

În mod similar, întreaga serie de atentate cu bombă înfăptuite de către insurgenţii irakieni a fost direcţionată cu grijă împotriva poliţiei irakiene, cel mai de încredere sprijin al autorităţii provizorii irakiene, a organizaţiilor neguvernamentale ce lucrau în folosul ONU, a partidelor politice kurde şi a clericilor şiiţi. Chiar dacă fiecare atentat era separat în timp şi spaţiu de celelalte, toate împreună urmăreau în mod concertat să atace şi să submineze poziţia strategică deţinută de forţele americane în Irak. Chiar dacă forţele americane nu aveau încă, la acea dată, dovezi despre o coordonare centralizată a tuturor acestor atacuri era evident că acestea toate constituiau o abordare unitară a conflictului, vizând în mod clar alungarea din Irak a forţelor coaliţiei. Întrebarea care se punea era cum reuşeau insurgenţii, fără o coordonare centralizată şi unitară să se sprijine reciproc, în diferite regiuni ale Irakului. Insurgenţii puteau primi informaţii unii despre alţii şi despre acţiunile întreprinse, prin simpla monitorizare a ştirilor furnizate atât de mass-media irakiană cât şi de cea americană şi internaţională.

Atacurile care aveau succes erau luate drept model şi erau în timp scurt repetate, în timp ce acelea care dădeau greş nu, necomiţându-se aceleaşi erori de mai multe ori. Insurgenţii au dovedit în acest fel caracteristicile unui sistem cu capacitate de autoreglare. Fiecare atac era destinat să prevină constituirea şi consolidarea unei autorităţi guvernamentale stabile, chiar după legitimarea ei prin alegeri. Deşi nu toate atacurile teroriste au fost încununate de succes, ele şi-au atins măcar parţial scopul prin reducerea la minim a activităţii ONU şi prin izgonirea organizaţiilor neguvernamentale. Mai mult chiar, mai multe ţări ale coaliţiei şi-au retras forţele militare din Irak, iar altele şi-au anunţat intenţia de a o face, sau cel puţin de a-şi reduce prezenţa militară, sub presiunea opiniei publice din ţările respective. În acelaşi timp, instabilitatea din zonă şi frecventele atacuri asupra instalaţiilor petroliere, în special asupra conductelor de transport, partea cea mai vulnerabilă, a făcut ca preţul petrolului să se menţină în mod artificial foarte ridicat. Acţiunile în curs (ca şi cele din anii Războiului Rece) probează că aplicarea de procedee asimetrice impune anumite condiţii obligatorii: sprijinul majorităţii populaţiei pentru radicali (redus la 10-15% în Irak); existenţa unor luptători fanatizaţi, capabili să-şi asume riscuri maxime şi de lungă durată; slăbiciunea forţelor locale şi de securitate; şi din nou, o serioasă susţinere externă.

Uneori, acţiunile specifice războiului din generaţia a patra se desfăşoară în paralel cu cele specifice unor generaţii anterioare. De exemplu, forţele armate israeliene care se confruntau cu contracararea revoltei palestiniene trebuiau să ţină cont că forţele convenţionale ale statelor arabe se aflau în apropierea frontierelor lor, iar forţele militare americane în timpul războiului din Vietnam se confruntau atât cu forţele convenţionale ale Vietnamului de Nord cât şi cu forţele insurgente din Vietnamul de Sud.

În mod evident, nici una dintre acţiunile descrise anterior nu este limitată din punct de vedere al spaţiului şi timpului, putând să se producă oriunde şi oricând. Al-Qaeda a demonstrat cu prisosinţă că poate acţiona oriunde, de la Bali, la Washington şi de la New York, la Madrid. Deşi nu toate ţintele sunt la fel de atractive pentru organizaţiile teroriste, fără îndoială că în prezent sunt vizate cu predilecţie obiective americane, militare şi guvernamentale, în egală măsură cu cele civile, fără deosebire, şi de regulă se urmăresc obiective unde impactul mediatic este cel mai mare.

Capacitatea în creştere de lovire a organizaţiilor radicale şi teroriste a determinat, însă, şi măsuri serioase de protecţie. Americanii, europenii, ruşii, chinezii şi-au pus la punct strategii şi

sisteme antiteroriste şi antigherilă. Adeseori, lovirea unor obiective din state occidentale sau din F. Rusă s-a soldat cu rezultate contrare: au sporit sentimentele de solidaritate naţională, s-au amplificat resentimentele xenofobe, s-au adoptat măsuri de control asupra circulaţiei bunurilor şi persoanelor şi de urmărire internaţională a reţelelor de sprijin terorist. Consiliul de Securitate ONU are tot mai multe pârghii de control şi de acţiune, folosirea lor depinzând de obţinerea votului unanimităţii membrilor permanenţi.

Gama posibililor adversari care să utilizeze metode specifice războiului din generaţia a patra este astăzi foarte largă, fiind necesar să amintim că structurile specifice acestor organizaţii nu au nevoie de un sistem complicat de comandă şi control. Într-o perioadă în care armata americană în primul rând, dar şi alte armate moderne cheltuiesc sume importante de bani pentru a-şi moderniza sistemul de comandă şi control, tehnologia comercială, la îndemâna oricui, asigură comunicaţii sigure doar prin intermediul unui laptop şi al unei cărţi de credit valabile.

Adversarii diferitelor state şi ai actualei ordini internaţionale vor încerca să-şi mascheze activităţile în tumultul activităţii cotidiene inofensive. Ei vor utiliza diferite firme comerciale sau de altă factură, spre a-şi ascunde obiectul real al activităţii, vor utiliza pentru deplasare diferite vehicule comerciale spre a masca transportul de arme, muniţii şi exploziv. Persoanele implicate în asemenea activităţi vor face tot posibilul spre a trece neobservaţi, spre a nu se deosebi cu nimic de nişte cetăţeni paşnici şi obişnuiţi, cu nimic diferiţi de mulţi alţii.

Drept rezultat, detectarea şi identificarea lor, mai ales înainte de producerea unor atentate teroriste rămâne deosebit de dificilă.

Consideraţii tactice. Războiul din generaţia a patra are loc în mediul specific războiului de mică intensitate. Fiecare practicant al unor asemenea acţiuni a studiat lecţiile Războiului din Golf din 1990-1991 cât şi cele mai recente din Afganistan şi Irak, iar multe dintre ei chiar au participat sau încă mai participă la acţiuni în aceste zone. Ei sunt conştienţi că atât timp cât forţele de coaliţie şi mai ales SUA vor expune obiective care pot fi considerate ţinte, acestea cu siguranţă vor fi atacate şi uneori distruse. Succesul obţinut în Somalia şi experienţa din Bosnia, Kosovo sau Cecenia este fructificată acum în Afganistan şi Irak, unde se evită cu desăvârşire lupta cu mijloace convenţionale.

În încercarea de a-i face să-şi schimbe planurile pe conducătorii adversarilor lor, adepţii şi practicanţii războiului din generaţia a patra vor utiliza mai multe metode tactice spre a-şi transmite mesajul preşedinţilor, prim miniştrilor, guvernelor, parlamentelor, electoratului şi opiniei publice în general. Mesajele cu impact dramatic şi imediat, cu cât mai sângeros, chiar apocaliptic, cu atât mai penetrant şi mai bine servind scopului propus, sunt cele transmise prin televiziune. Pe termen lung, chiar dacă efectul nu este imediat, ci de durată, mesajele cu efectele cele mai puternice sunt cele transmise prin intermediul mediului de afaceri, al diferitelor culte religioase şi biserici, al mediului universitar, economic şi artistic şi chiar prin sistemul de protecţie socială.

În timp ce mesajele se bazează pe teme de importanţă strategică, transmiterea acestora se face prin mijloace tactice, ca de exemplu vizite ghidate în tabere de refugiaţi, interviuri în exclusivitate acordate de conducători au unor reţele de insurgenţi sau de-a dreptul teroriste, răpirea unor anumite persoane, atent selecţionate, decapitări ale prizonierilor, explozii ale maşinilor capcană, asasinarea diverşilor conducători politici, militari şi religioşi, a poliţiştilor, oamenilor de afaceri şi funcţionarilor publici.

Acest tip de război presupune un amestec şi o combinaţie permanentă de actori internaţionali, trans-naţionali, naţionali şi sub-naţionali. Deoarece planificarea unor campanii specifice războiului din generaţia a patra va avea în vedere utilizarea tuturor mijloacelor posibile,

armatele moderne de tip convenţional vor trebui să fie pregătite să le facă faţă în egală măsură, începând de la nivelul tactic. Provocarea va fi cu atât mai mare cu cât unii dintre actorii implicaţi vor fi violenţi şi alţii nonviolenţi. De fapt, termenul de *necombatant* poate fi utilizat cu mai multă uşurinţă şi precizie în războaiele de tip convenţional dintre state, decât în războiul din generaţia a patra dintre state şi actori non-state.

Actorii non-violenţi, fiind în mod legal necombatanţi vor deveni unul dintre factorii decisivi ai acţiunii respective. Utilizând mulţimi mari de civili neînarmaţi, mase mari de protestatari, interviuri în mass-media, site-uri pe Internet şi alte metode non-violente, practicanţii războiului din a patra generaţie pot crea dileme tactice serioase pentru adversarii lor. Vor trebui create şi utilizate resurse serioase de forţe poliţieneşti, militare, de propagandă, de informaţii şi politice pentru a face faţă unor asemenea provocări şi ameninţări. Acţiuni semi-militare tactice, ca de exemplu atacurile teroriste, ori de gherilă sau chiar, în rare situaţii, cele militare convenţionale, vor avea legătură directă cu mesajul de transmis de către grupuri diferite.

Este tot atât de adevărat că folosirea acestor mesaje nu este, totuşi, în orice situaţie încununată de succes. Acesta din urmă depinde de mulţi factori, inclusiv de tipul de societate. Gherilele cecene nu impresionează în mod deosebit opinia publică din F. Rusă. De asemenea, nici islamiştii din China pe locuitorii Shanghaiului. Chiar şi în SUA sau UE, de nenumărate ori mesajele organizaţiilor radicale au avut ecou, îndeosebi când au fost utilizate în competiţiile politice interne. Statele puternice nu pot fi înfrânte prin astfel de tactici. Atacul din 11 septembrie 2001 a promovat un „val de simpatie" pentru instituţiile statului american. În Algeria de pildă, radicalii islamişti – care au terorizat populaţia – au pierdut războiul cu guvernul. În schimb, victoriile par să aparţină Islamului moderat, în Algeria, ca şi în Turcia, Irak, Afganistan. Kurzii din Turcia sau Iran nu vor putea obţine nici o victorie militară asupra autorităţilor.

Armele de distrugere în masă. Actualele conflicte pun în evidenţă şi alte vulnerabilităţi ale ţărilor dezvoltate din punct de vedere economic (faţă de un posibil atac cu armele de distrugere în masă). Chiar şi un atac limitat cu mijloace biologice, ca de exemplu microbii unor boli contagioase, cum ar fi ciuma, ar putea avea drept rezultat imediat afectarea unor segmente importante de servicii publice sau activităţi economice, cum ar fi poşta, transporturile, în special cele aeriene, şi comerţul. Vărsatul de vânt, dacă s-ar transforma în epidemie, ar produce pierderi economice considerabile, doar prin timpul de carantină necesar perioade de incubare.

Atacurile cu mijloace de distrugere în masă executate cu mijloace artizanale ar putea viza un atac de distrugere fizică a unor obiective, cât şi dezorganizarea unor segmente ale vieţii sociale, crearea unei stări de nesiguranţă şi panică în rândul autorităţilor, dar mai ales în cel al populaţiei. Posibilitatea ca o singură persoană să paralizeze activitatea unor instituţii ale autorităţilor publice doar prin desfacerea unor scrisori conţinând spori de antrax, aşa cum s-a întâmplat nu demult în Statele Unite, este foarte verosimilă şi uşor de înfăptuit în practică. Utilizarea unor containere din cele ce sunt uzual folosite în transportul de mărfuri pentru a distribui arme de distrugere în masă, sau chiar numai încărcături explozive de mare putere, va avea drept rezultat nu numai afectarea comerţului internaţional, dar chiar afectarea profundă a sistemului economic mondial.

Întrucât în comerţul internaţional utilizarea containerelor standardizate a devenit o practică de rutină, tot de rutină trebuie să devină şi controlul transporturilor aeriene, rutiere şi maritime pentru evitarea oricăror tipuri de atentate teroriste prin utilizarea acestora. Organizaţiile teroriste ar putea utiliza de asemenea cu mare uşurinţă nave cu pavilioane de complezenţă spre a transporta persoane sau arme şi a le utiliza prin surprindere, întrucât în prezent, posibilitatea unui

control eficace al unor asemenea transporturi este foarte redusă pentru structurile cu atribuţii în domeniul siguranţei, mai ales în largul apelor internaţionale.

În plus, existenţa unor uzine şi fabrici unde se produc materiale chimice toxice şi se utilizează procese tehnologice cu mare risc de accidente, constituie prin ele însele un pericol. Atunci când aceste produse, ce sunt necesare de altfel societăţii moderne, sunt uşor accesibile reţelelor şi organizaţiilor teroriste care le pot utiliza în atacuri chimice, la fel cum pot utiliza cisternele de transport gaze naturale lichefiate sau cisterne de benzină ori vehicule ce transportă deşeuri radioactive ori alte materiale la fel de periculoase, este indiscutabil că riscul unor evenimente teroriste creşte în mod exponenţial.

Desigur, aceleaşi instrumente de distrugere în masă pot produce pierderi grave şi în zonele de acţiune ale organizaţiilor radicale. În plus folosirea unor astfel de mijloace de luptă poate compromite total scopurile sau obiectivele mişcărilor radicale în Occident şi justifica, totodată, cele mai dure riposte. De aceea, astăzi, unele state de pe „Axa Răului" preferă să se limiteze, în principal, la practicarea „şantajului nuclear".

Durata războiului din generaţia a patra. Orizontul de timp al războiului din generaţia a patra este diferit de cel al armatelor moderne ce se raportează la generaţia a treia, adică a războiului convenţional. Un prim element important este că orizontul de timp avut în vedere pentru războiul din generaţia a patra este mult mai lung. Pentru statele care se angajează în războaie convenţionale, un război care durează de exemplu cinci sau şase ani este un război lung aşa cum a fost cel de-al Doilea Război Mondial.

Războiul din Coreea a durat patru ani (de fapt un an de confruntare propriu-zisă), implicarea majoră a SUA în războiul din Vietnam a durat circa şase ani, din 1965 în 1971, războaiele arabo-israeliene nu au durat nici unul mai mult de o lună, iar războiul din Bosnia-Herţegovina a durat trei ani, din 1992 până în 1995. Adepţii războiului din generaţia a patru sunt mai puţin grăbiţi. Rezistenţa comunistă din Vietnam a luptat timp de treizeci de ani, întâi împotriva japonezilor, apoi împotriva trupelor franceze şi apoi împotriva celor americane, pentru ca până la urmă să izbândească. Armata populară chineză de eliberare a luptat timp de douăzeci şi opt de ani împotriva armatei guvernului chinez naţionalist, pentru ca până la urmă să învingă şi să determine guvernul să se retragă din China continentală în Taiwan. Rezistenţa comunistă s-a opus cu mijloace militare guvernului nicaraguan timp de optsprezece ani – fiind înfrântă totuşi de o altă „rezistenţă anticomunistă"- iar militanţii palestinieni se opun de peste 50 de ani Israelului. Până în prezent, conflictul din Cecenia durează de ceva mai mult de zece ani, iar Al-Qaeda este prezentă în activitatea teroristă încă din 1984, când a fost înfiinţată de Maktab al-Khidamar.

Numeroase alte acţiuni de insurgenţă, în întreaga lume, au durat zeci de ani. De aceea, orice stat, în momentul când se angajează împotriva unui asemenea oponent, trebuie să-şi planifice un angajament pe termen lung, pentru care trebuie să fie pregătit nu numai din punct de vedere al susţinerii financiare şi logistice, ci în primul rând din punct de vedere psihologic. Un asemenea efort de durată înseamnă o focalizare a priorităţilor naţionale în această direcţie şi o conştientizare a clasei politice şi a întregii opinii publice cu privire la asumarea unei asemenea responsabilităţi şi a unui asemenea efort de lungă durată. În asemenea cazuri, şi clasa politică şi populaţia trebuie să fie pregătite pentru acceptarea pierderilor de vieţi omeneşti şi a unor sacrificii materiale. În caz contrar, ar putea exista riscul succesului pentru adversari. Din aceste motive, sunt de preferat coaliţiile de state şi sprijinul ONU sau al organizaţiilor regionale. NATO are mecanisme comune antiteroriste. CSI şi Grupul de la Shanghai şi-au dezvoltat mecanisme asemănătoare. ASEAN urmăreşte ţeluri similare.

Organizaţiile care adoptă procedeele specifice războiului din a patra generaţie sunt diferite de cele specifice structurilor statale. Ele sunt dedicate unui angajament politic pe termen lung şi în mai mică măsură se concentrează asupra obţinerii unor rezultate tactice imediate sau pe termen scurt. De asemenea, aceste organizaţii nu se percep pe ele însele drept organizaţii militare ori teroriste, ci mai curând drept reţele care generează puterea politică indispensabilă unui asemenea tip de război.

Astfel, aceste organizaţii sunt legate între ele pe baza unor crezuri şi idei comune sau foarte asemănătoare. Conducerea organizaţiilor, ca şi organizaţiile, sunt relaţionate unele cu altele în reţele orizontale, fără o conducere unică şi piramidal ierarhizată, ceea ce le conferă o mare capacitate de supravieţuire în confruntarea cu adversarii şi o mare capacitate de continuitate în acţiunile militare, prin preluarea reciprocă a misiunilor atunci când se confruntă cu pierderi ca urmare a atacurilor suferite. Conducerea şi liderii individuali ai acestor structuri recunosc că de fapt cea mai importantă funcţie a conducerii colegiale este de a sprijini psihic organizaţiile respective şi nu pur şi simplu de a câştiga sau de a învinge într-o acţiune sau alta.

Toţi aceşti reprezentanţi şi adepţi ai războiului din generaţia a patra se concentrează asupra aspectelor politice ale conflictelor, deoarece ei sunt conştienţi că războiul în care se angajează este de fapt o acţiune preponderent politică. Deoarece scopul principal include o schimbare a atitudinii politice a adversarilor, cu siguranţă că obiectivele intermediare sunt alese dintre acelea care se referă la schimbarea părerilor şi atitudinilor reprezentanţilor unei audienţe diverse şi numeroase, ştiind totodată că timpul este un avantaj de partea lor.

Aşa cum am subliniat anterior, adepţii războiului din generaţia a patra nu au ca obiectiv învingerea inamicului pe câmpul de luptă sau, în orice caz, prin acţiuni militare, ci vizează subminarea voinţei acestuia de a continua lupta şi a putea chiar să iasă învingători dintr-un conflict în care forţele militare ale adversarului ar putea fi intacte. Ei au obiective strategice de îndeplinit, adică să câştige un război şi nu o luptă sau chiar o bătălie. În final însă, contează în mod obligatoriu preluarea puterii politice în statul respectiv.

Strategia de contracarare a adepţilor „acţiunii asimetrice" reclamă demersuri combinate: politice, diplomatice, economice, militare, umanitare, etc. Ei pot fi învinşi, dar numai prin acţiuni coerente, atent planificate, pe termen lung, care să angajeze agenţii şi structuri guvernamentale şi internaţionale, în egală măsură cu elemente ale societăţii civile şi ale sectorului privat. Aceste eforturi la nivel naţional şi internaţional ar trebui organizate nu ca până în prezent, într-o structură birocratică, de tip piramidal, ci, asemenea oponenţilor, într-o structură de reţea. Acest proces inter-ministerial şi inter-agenţii trebuie să rămână o prezenţă constantă şi permanentă pe întreaga durată a unui conflict de acest tip, de la planificarea iniţială şi până la dez-angajarea post-conflict. Esenţială rămâne câştigarea suportului populaţiei din zonele de conflict. Controlul spaţiului pe care acţionează „insurgenţii" rămâne obligatoriu. În cazuri precum Salvador, Columbia, Nicaragua, Peru s-au creat „miliţii" locale anti-gherilă; ele au folosit exact procedeele de luptă ale adversarilor, anihilându-i treptat. Concomitent, autorităţile au adoptat măsuri economice de susţinere a populaţiei. La fel s-a procedat şi în Algeria. În Irak, strategia anti-insurgenţă se axează pe realizarea acordului politic dintre şiiţi, sunniţi şi kurzi. În sudul Afganistanului se revine la lupta anti-insurgentă cu susţinerea miliţiilor locale. Victoria autorităţilor în cazurile evidenţiate depinde în mare măsură şi de comportamentul statelor vecine: Pakistan, Iran, Siria, Iordania, Arabia Saudită, etc.

În afară de planificarea angajării într-un conflict pe termen lung, dificultatea cea mai mare pentru statele moderne va fi tocmai schimbarea culturii organizaţionale, de la tipul piramidal la cel în reţea, ceea ce va genera schimbări semnificative în abordarea problematicii securităţii naţionale în ansamblu, cât şi în domenii mai înguste şi specializate, privind pregătirea şi

promovarea personalului din toate domeniile implicate. Actualul sistem, creat de fapt la sfârşitul secolului XIX, nu poate asigura flexibilitatea necesară unui răspuns adecvat faţă de ameninţarea unui război specific generaţiei a patra, cu oponenţi neconvenţionali şi non-statali.

Procesul de transformare instituţională a început deja în statele afectate de acest tip de conflict şi în special în SUA, care sunt angajate încă din septembrie 2001 într-un conflict asimetric, de a cărui amploare pare că opinia publică încă nu este conştientă pe deplin. Adaptarea la acţiuni asimetrice este un proces complex şi pe care armatele moderne şi în special cea americană în parcurg în prezent. În cadrul acestor transformări conceptele de „război bazat pe reţea" (network centric warfare) şi de „operaţii bazate pe efecte" (effects-based operations) deschid drumul unor modificări de esenţă a modalităţilor de utilizare a forţelor armate.

Războiul bazat pe reţea.

Abordarea problematicii *războiului bazat pe reţea,* trebuie făcută pornind de la precizarea că sintagma „*interconectarea forţelor în reţea"* este fundamentală pentru definirea întregului concept. Această relaţionare nu este o simplă conectare a componentelor forţei, ci un mecanism complex de dezvoltare şi optimizare a proceselor distributive de cooperare, destinat să asigure diseminarea tuturor informaţiilor existente la un moment dat, indispensabile comandanţilor pentru a-şi elabora deciziile referitoare la acţiunile majore din câmpul de luptă (manevra dominantă, angajamentul de precizie, protecţia multidimensională şi concentrarea logistică).

„*Interconectarea forţelor în reţea"*, prin facilitarea accesului în timp real la informaţii, permite totodată optimizarea colaborării şi sincronizării acţionale a forţelor.[125] De fapt, întregul concept de război bazat pe reţea este centrat pe capacitatea de a disemina oportun atât mijloace cât şi informaţii. Aceste diseminări sunt posibile deoarece reţeaua este constituită ca ansamblu de noduri (entităţi) şi legături digitale prin care acestea se inter-relaţionează.

Având în vedere aceste aspecte, rezultă că noţiunea de reţea trebuie percepută ca o modalitate de dispunere sistemică, interconectată şi dispersată a nodurilor, ca entităţi generatoare de putere de luptă.

Înţelegerea corectă a esenţei războiul bazat pe reţea, presupune o abordare sistemică a acestuia, ce trebuie să aibă ca punct de plecare analiza celor trei domenii – fizic, informaţional şi cognitiv – în şi prin care acesta se manifestă. Primul domeniu este reprezentat de mediile consacrate în gândirea militară, în care se desfăşoară războiul. În acestea funcţionează interconectate mijloacele de lovire, senzorii şi mijloacele informatice şi de transmisiuni prin care se asigură comunicaţiile şi se vehiculează fluxurile de informaţii.

Aceste ultime trei elemente constituie de altfel cel de-al doilea domeniu, cel prin care informaţiile sunt culese, prelucrate şi diseminate în timp real. Importanţa acestui domeniu este deosebită, pentru că de dimensiunea şi de funcţionalitatea sa depinde câştigarea supremaţiei informaţionale şi implicit asigurarea şi menţinerea supremaţiei acţionale.

Spre deosebire de primele două domenii amintite, domeniul cognitiv-decizional este un domeniu nematerial. Acesta este spaţiul proceselor psihice de analiză şi decizie al comandanţilor de pe toate treptele ierarhice, de stabilire a tacticilor, tehnicilor şi procedurilor adecvate pentru câştigarea luptei, bătăliei şi în final a războiului. Este domeniul care, în condiţii de relativ echilibru între beligeranţi, generează iniţiativa acţională şi implicit îndeplinirea scopurilor.

[125] *Dezbateri GMR* – col. dr. Cătălin-Marius Târnăcop – GMR nr. 3 / 2003, p. 114

Tot din aceeaşi perspectivă a analizei sistemice, trebuie avut în vedere faptul că războiul bazat pe reţea este un concept, centrat pe existenţa unei reţele informaţionale, care conectează şi relaţionează următoarele subsisteme:

- *de senzori*; acesta startează funcţionarea acestui tip de război, prin asigurarea forţelor participante la acţiunile militare cu informaţii despre triada consacrată în domeniul cercetării: trupe proprii, inamic şi mediul înconjurător; include totalitatea senzorilor din mediile de desfăşurare a acţiunilor militare, de la cei mai simpli până la cei integraţi în platforme tehnice complexe;
- *de recepţie, prelucrare, transport, stocare şi de protejare a informaţiilor*;
- *al mijloacelor ce asigură accesul forţelor la informaţii*.

Din aceeaşi perspectivă, a teoriei sistemelor, se impune a releva de asemenea faptul că operarea conceptului de război bazat pe reţea se realizează prin trei subsisteme: *al senzorilor, al informaţiilor şi al elementelor luptătoare.*

Interconectarea, prin intermediul comenzii-controlului, a unor senzori şi a unor mijloace de lovire reprezintă procesul de constituire a ceea ce în gândirea militară se regăseşte sub denumirea generică de *platformă*. Condiţia esenţială de asigurare a puterii de luptă a oricărui tip de platformă, o reprezintă asigurarea datelor necesare angajării ţintelor ce se înscriu în posibilităţile mijloacelor de lovire respective.

Este evident că principalul dezavantaj în funcţionarea unei platforme îl reprezintă imposibilitatea angajării ţintelor în condiţiile în care posibilităţile acţionale ale mijloacelor de lovire sunt inferioare celor ale senzorilor. Acest dezavantaj poate fi înlăturat în situaţia desfăşurării războiului bazat pe reţea, prin faptul că alăturarea mai multor platforme asigură un mod de lucru întrunit, bazat în principal pe complementaritatea acţională.

Asimilarea inovaţiilor din informatică facilitează şi executarea de *operaţii bazate pe efecte*, „proces ce vizează obţinerea unui răspuns strategic dorit sau efectul asupra inamicului, prin aplicarea sinergică, multiplicativă şi cumulativă a capabilităţilor întregului personal militar şi civil la nivel tactic, operativ şi strategic”.[126] Altfel spus, un efect este răspunsul, evenimentul sau consecinţa fizică funcţională sau psihologică ce rezultă din acţiunile specifice militare sau non-militare.

Operaţiile bazate pe efecte asigură „o perspectivă pentru planificarea, executarea şi evaluarea operaţiilor militare pentru a produce efecte care impun rezultatele politice dorite”.[127] Acestea au perspective tactice mai complexe. Specialiştii militari folosesc strategii, cunoştinţe, tehnici şi tactici noi pentru a evita conflictele de uzură, implicând forţele în locul şi momentul potrivit pentru a atinge efectele strategice şi operaţionale.

Totodată, operaţiile bazate pe efecte sunt „acţiuni militare în care prima măsură întreprinsă vizează preluarea controlului asupra sistemelor principale şi vitale care permit adversarului să existe şi să lupte”.[128]

Operaţiile bazate pe efecte sunt considerate de specialiştii militari americani drept elemente de susţinere a războiului paralel. Accesul la tehnologia de ultimă generaţie şi spiritul novator al comandanţilor militari permit planificarea şi desfăşurarea unor operaţii militare al căror obiectiv să nu fie uzura sau anihilarea forţelor adversarului, ci controlul acestora,

---

[126] Allen W. Batschelet, *Effects-based operations: A New Operational Model? Strategy Research Project, 2002*

[127] Desmond Saunders-Newton, Aaron B. Frank, *Effects-Based Operations: Building the Analytic Tools,* „Defense Horizons”, no. 19, 2002

[128] General-locotenent dr. Eugen Bădălan, general de brigadă dr. Teodor Frunzeti, *Asimetria şi idiosincrasia în acţiunile militare,* Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2004, p. 56

bineînţeles cu pierderi minime din partea trupelor proprii. Cu alte cuvinte, a-i crea adversarului percepţia că este de prisos să opună rezistenţă şi să lupte este tot atât de eficace ca şi eliminarea fizică a forţelor acestuia. Deşi această concepţie poate fi considerată ca o prelungire a obiectivului tradiţional al extenuării adversarului, este mai curând o aplicare a obiectivului câştigării rapide a supremaţiei faţă de adversar, extenuarea acestuia fără o uzură excesivă şi extensivă.

Conflictele din Bosnia, Kosovo şi Irak au confirmat o maturizare a noului concept de operaţii bazate pe efecte. Conform susţinătorilor operaţiilor bazate pe efecte, spre deosebire de vechile abordări focalizate pe anihilare sau pe războiul de uzură, noul mod de conducere a operaţiilor se concentrează mai mult pe generarea efectelor dorite, decât asupra obiectivelor sau distrugerii fizice a ţintelor.

Înţelegerea noului tip de război cu care se confruntă lumea de azi este esenţială pentru a se putea da un răspuns adecvat celor mai destabilizatoare forţe ale epocii. Acest răspuns trebuie realizat prin toate instrumentele de putere de care dispune lumea civilizată occidentală şi ar trebui să fie concertat pe baza împărtăşirii unor idealuri şi valori comune.

Cunoaşterea noilor ameninţări militare (în general de securitate) şi a noilor forme de război cu care se confruntă lumea de azi ni se pare absolut obligatorie pentru factorii politici şi structurile cu misiuni complexe de apărare. Doar astfel se poate opune o ripostă adecvată diverselor tipuri de agresiune, prin toate instrumentele de putere de care dispune lumea democratică.

RELAŢIILE TRANSATLANTICE

Relaţiile transatlantice sunt un subiect captivant şi de maximă importanţă în domeniul politicii mondiale. Statele Unite şi aliaţii europeni controlează cele mai importante resurse de putere, fie ele politico-militare sau economice de pe Planetă. Timp de 50 de ani, cooperarea între actorii din acest spaţiu a asigurat supravieţuirea „Lumii libere" în faţa ameninţării comuniste şi a contribuit în mod esenţial la destrămarea Uniunii Sovietice. În ultimii ani, s-au manifestat diferenţe de opinii, fricţiuni şi tensiuni, nu neapărat noi, care au culminat cu „divorţul" din timpul crizei irakiene. Scopul nostru este de a încerca să prezentam, uneori în detaliu, de ce s-a ajuns la o asemenea situaţie şi să încercăm o evaluare a perspectivelor pe termen mediu şi lung.

În opinia noastră, cea mai bună cale pentru a surprinde esenţa relaţiilor dintre SUA şi statele europene o reprezintă sinteza dintre propoziţiile curentului realist şi cel neoliberal. Astfel, accentul va fi pus pe state, ca actori centrali ce încearcă să-şi maximizeze securitatea, puterea şi influenţa pe scena internaţională. Realizarea intereselor primează asupra valorilor. Totuşi, în anumite condiţii (blocaj nuclear, regimuri politice identice, beneficii economice), statele acceptă să colaboreze, cooperarea lor atingând uneori forme destul de complexe.

Mai întâi însă, trebuie arătat că, spre deosebire de alte spaţii, relaţiile transatlantice sunt puternic instituţionalizate. Alături de actorii statali, întâlnim alianţe ca NATO, structuri ca Uniunea Europeană, care se suprapun peste tot felul de formule de cooperare multilaterală locală, cum ar fi Consiliul Baltic, Consiliul Nordic, OECD, cărora li adaugă instituţii cu o anvergură mai mare, ca: OSCE, OMC şi chiar Naţiunile Unite. Accentul va fi pus pe Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord şi pe Uniunea Europeană, datorită rolului central pe care-l joacă în configurarea legăturilor dintre SUA şi aliaţii lor.

NATO şi securitatea europeană

Alianţa Nord-Atlantică este principalul garant al securităţii în spaţiul euro-atlantic şi reprezintă rezultatul implicării Statelor Unite în protejarea intereselor comune pe Bătrânul Continent, în faţa ameninţării sovietice. Majoritatea membrilor Uniunii Europene fac parte şi din Alianţă, cu excepţia statelor neutre, a Ciprului şi a Maltei. Sfârşitul Războiului Rece, destrămarea URSS au pus Alianţa în faţa unor noi provocări şi întrebări fundamentale. Una dintre trăsăturile sale definitorii este uimitoarea sa rezistenţă în timp. Potrivit lui Stephen M. Walt, unul dintre cei mai importanţi teoreticieni în domeniu, acest lucru se explică prin reacţia faţă de ameninţarea sovietică, interesele economice ale SUA în Europa şi prin existenţa unor elite politice „atlanticiste"[129][130].

Totuşi, trebuie amintit că, spre deosebire de coaliţiile tradiţionale, NATO este puternic instituţionalizat, atât din punct de vedere politic, cât şi militar. Alături de valorile comune şi de asemănarea regimurilor politice, factorul mai sus-menţionat îi asigură o stabilitate mai mare în faţa divergenţelor dintre aliaţi sau a provocării reprezentate de destrămarea Uniunii Sovietice. Dispariţia ameninţării teritoriale directe reprezentate de sovietici a determinat, printre altele, un proces de reformă a obiectivelor şi structurilor NATO, accentul punându-se din ce în mai mult pe

[129] Stephen Walt, „The ties that fray: why Europe and America are drifting apart", *The National Interest,* toamna 1998; „The imbalance of power, On the prospects for effective American-European relations", *Harvard Magazine,* Vol. 106, martie-aprilie 2004.
[130] *Idem.*

combaterea terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, cooperarea cu foştii adversari, managementul crizelor, impunerea păcii şi operaţiile umanitare.

După atentatele din 11 septembrie 2001, Alianţa a invocat articolul 5, de asistenţă mutuală, din tratatul de la Washington. NATO a decis să facă schimb de informaţii cu autorităţile americane, să ofere sprijin militar, să permită survolul spaţiului aerian al statelor membre şi să ofere acces la facilităţile sale logistice. SUA şi aliaţii au apreciat că terorismul internaţional şi proliferarea armelor nucleare reprezintă principalele ameninţări la adresa ordinii şi păcii mondiale. NATO şi partenerii săi încep să-şi concerteze eforturile în sensul contracarării acestor „noi riscuri şi ameninţări".

Alianţa şi UE au declanşat procese de extindere paralele în Europa de Centrală şi de Est, considerate însă ca fiind complementare pentru asigurarea în sens larg a securităţii. O altă consecinţă a constat într-o distanţare lentă a percepţiilor şi uneori a intereselor statelor din spaţiul nord-atlantic, deşi cele două declaraţii transatlantice au prevăzut realizarea unui parteneriat egal şi deplin în probleme de securitate sau economice, precum şi rolul central al NATO în asigurarea securităţii europene. SUA au devenit mai preocupate de problemele de securitate din Orientul Mijlociu, Asia Centrală şi de Nord-Est, decât fuseseră în timpul Războiului Rece.

Concomitent, vest-europenii s-au concentrat pe „adâncirea integrării" şi au manifestat o preferinţă pentru „o autonomie lărgită" şi apoi pentru egalitate cu nord-americanii. Această tendinţă a inclus dezvoltarea PESC, dar şi asumarea unor responsabilităţi privind misiunile de menţinere a păcii, în afara mijloacelor tradiţionale de acţiune comune (ajutoare, declaraţii politice, etc.).

Nu trebuie uitat faptul că, din timpul operaţiilor desfăşurate de Alianţă în Peninsula Balcanică, a ieşit în evidenţă o diferenţă între capacităţile militare ale Statelor Unite şi cele ale aliaţilor europeni. Pe de o parte, asimetria a favorizat relativa ignorare a NATO în anumite subiecte de către Washington, considerată „o cutie de scule", decidenţii americani preferând, de câteva ori, să se orienteze spre „coaliţii ale celor capabili şi doritori". Pe de altă parte, a alimentat doleanţele cercurilor europene care au criticat politica SUA, considerată o „hiperputere". În interiorul Alianţei, diferenţa de capacităţi şi potenţialele sale consecinţe politico-diplomatice a constituit unul dintre cei mai importanţi stimuli ai reformării structurii şi forţelor. Criza din Irak a intensificat aceste probleme şi le-a complicat. S-a vorbit chiar de perspectiva dispariţiei NATO, în cercurile europene şi chiar şi în cele americane.

Uniunea Europeană

Una dintre cele mai controversate teme din domeniul relaţiilor internaţionale îl constituie definirea şi clarificarea naturii şi a rolului Uniunii Europene (UE) pe scena internaţională. Felul în care este caracterizată Uniunea va determina, în mod necesar şi modul în care Politica Externă şi de Securitate este analizată şi evaluată. În mod tradiţional, relaţiile politice internaţionale au constituit domeniul privilegiat al statelor, aşa-numita politică înaltă. O consecinţă este faptul că mijloacele de analiză din domeniu se confruntă cu dificultăţii destul de mari în studiul PESC. Structura complexă a Uniunii, cu diferite funcţii şi grade de integrare, pune o serie de probleme logice atunci când este vorba de investigarea politicii sale externe. Diverşi autori o consideră când o „politee", o comunitate politică de securitate, o reţea pluralistă sau o construcţie economică cu un rol politic diminuat, dacă nu inexistent. Astfel, principalele teme din studiul Uniunii Europene în domeniul relaţiilor internaţionale îl reprezintă cauzele procesului de integrare, rolul statelor membre şi al instituţiilor supranaţionale şi capacitatea de acţiune a acesteia. În mare parte, se reflectă disputa publică dintre federalişti şi interguvernamentalişti, purtată cu ocazia dezbaterilor asupra viitorului Europei, din ultimii ani.

Din punctul nostru de vedere, una dintre cele mai interesante interpretări aparţine curentului interguvernamentalismului liberal. Abordarea a fost popularizată de Stanley Hoffman în anii `60, în condiţiile divergenţelor dintre membrii Comunităţii, provocate de refuzul Franţei de a accepta introducerea votului majoritar în Consiliul de Miniştri. Partizanii săi încearcă să concilieze realismul statocentric cu anumite variante de neoliberalism instituţional, criticând neofuncţionalismul pentru ignorarea importanţei statelor în construcţia europeană. Construcţia naţională este rezultatul deciziilor politicienilor care au urmărit să-şi realizeze propriile interese. Pe lângă obiectivele militare, acestea sunt constrânse de interdependenţa economică, iar un factor esenţial în formularea politicilor îl reprezintă caracterul democratic al statelor membre[131].

Moravcsik consideră că integrarea reflectă interesele statelor membre, care au căutat o metodă de a rezista presiunilor generate de dezvoltarea comerţului, a investiţiilor şi de mobilitatea crescândă a capitalului după cel de-al doilea război mondial. Cooperarea europeană a fost cerută de către marii producători naţionali şi de necesitatea de a face faţă competiţiei cu Statele Unite şi Japonia. Interesele economice sunt considerate ca având un rol mai important decât cele de securitate în adoptarea diferitor poziţii naţionale. Desfăşurarea negocierilor a reflectat „interdependenţa asimetrică" dintre state, adică guvernele care beneficiază cel mai mult de ajungerea la un compromis tind să ofere concesiile cele mai importante[132]. Funcţia jucată de structurile comunitare nu contrazice, ci întăreşte puterea statelor, evitând ca acestea să-şi încalce angajamentele pe termen mediu şi lung. Cu toate acestea, nu sunt contrazise în întregime tezele federaliste sau funcţionaliste.

Interguvernamentalismul liberal priveşte construcţia comunitară ca un set de reguli şi de instituţii, concepute de statele europene democratice din raţiuni economice, în primul rând. PESC a fost concepută ca un mijloc de a asocia uniunii monetare o construcţie politică, dar aceasta serveşte în principal interesele statelor membre, nu eventualele preferinţe comunitare. În consecinţă, eficienţa politicii va fluctua în funcţie de modalităţile în care statele reuşesc să ajungă la compromisuri.

Precizări metodologice

Relaţiile transatlantice vor fi abordate din perspectivele evoluţiei balanţei de putere la nivel internaţional şi cea a interdependenţei economice. Ultima tematică a fost aleasă deoarece economia este legată indisolubil de chestiunile strategice, una dintre funcţiile sale fiind chiar producerea mijloacelor de forţă. Interdependenţa sau autarhia afectează deciziile politice. Prima tinde să reducă spaţiul de confruntare şi de competiţie, în timp ce izolarea are efecte contrare[133]. Percepţiile, chestiunile de cultură şi de civilizaţie vor fi puse deoparte din raţiuni de spaţiu, dar şi pentru că legătura lor cu fenomenele politice este destul de greu de surprins. Problematica va fi împărţită în două mari teme: relaţiile politico-militare şi cele economice.

Agenda de securitate transatlantică

Relaţiile transatlantice sunt abordate în principal din perspectivă politico-militară în literatura de specialitate, din motive lesne de înţeles. Considerentele de securitate primează, în momentele decisive, în faţa celor economice sau culturale. Dezbaterea din ultimii ani s-a axat tocmai pe asemenea probleme.

---

[131] Andrew Moravcsik, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Routledge, 1998.

[132] *Idem.*

[133] Robert O. Keohane, *After hegemony, Cooperation and discord in the world political economy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1984).

Sfârşitul Războiului Rece a fost marcat de valul revoluţiilor din Europa de Est. În Uniunea Sovietică, perestroika a eşuat lamentabil în 1991, iar Pactul de la Varşovia şi-a trăit ultimele momente. Schimbarea balanţei de putere au propulsat SUA la rangul de stat dominant pe scena internaţională. Franţa, Germania şi alte state europene au început să emită pretenţii de „autonomie" şi au „adâncit" integrarea europeană, UE fiind văzută fie ca o contrapondere la forţa Statelor Unite, fie un partener în asigurarea securităţii internaţionale. După 11 septembrie 2001, o serie de „constante" se schimbă dramatic. Administraţia Bush declanşează războiul împotriva terorismului internaţional, cu prime obiective gruparea condusă de Osama ben Laden şi regimul taliban din Afganistan. Noua strategie de securitate a Statelor Unite prevede recurgerea la acţiuni preemtive împotriva inamicilor care ar putea ameninţa Statelor Unite şi pe aliaţii sau partenerii lor cu utilizarea armelor de nimicire în masă. Se evidenţiază discrepanţele dintre poziţiile SUA şi UE asupra rolului ONU.

În cele ce urmează, vor fi dezbătute cele mai importante dintre ele: poziţiile uneori divergente, alteori convergente faţă de problema combaterii terorismului şi a proliferării armamentului de nimicire în masă, cu accent pe Orientul Mijlociu, criza şi războiul din Irak; transformarea NATO şi apărarea europeană; „adâncirea" şi extinderea Uniunii Europene. În partea a doua va fi prezentat „lipiciul" economic, pentru a afla dacă interdependenţa dintre cele două maluri ale Atlanticului este în creştere sau în scădere.

Chestiunea Orientului Mijlociu şi războiul din Irak

Orientul Mijlociu prezintă o importanţă strategică de primă mână atât pentru Statele Unite, cât şi pentru Uniunea Europeană. Spaţiul respectiv este traversat de noile ameninţări, specifice perioadei de după terminarea Războiului Rece, ca: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflicte nesoluţionate, regimuri autoritare, state slabe, sau migraţia necontrolată. În acelaşi timp însă, regiunea deţine unele dintre cele mai importante surse de materii prime energetice pentru UE, Asia şi Statele Unite, fiind absolut necesare pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a economiei internaţionale.

Problemele Orientului Mijlociu a fost abordate în mod diferit de către factorii de decizie americani şi europeni. Primii au pus accentul pe: utilizarea forţei militare şi a presiunilor diplomatice pentru a-şi proteja interesele, mai ales după atentatele din 11 septembrie 2001; declanşarea unei campanii globale împotriva terorismului islamic şi adoptarea unei strategii de securitate care prevede „construirea unei balanţe de putere care să favorizeze libertatea" şi recursul la atacul „preemtiv"/preventiv împotriva forţelor care ameninţă securitatea SUA prin intermediul armelor de nimicire în masă şi al terorismului[134]. Deşi divizaţi politic, europenii au insistat mai mult pe cooperare, multilateralism, asistenţă financiară şi negocieri, decât pe recurgerea la forţă. Regiunea a fost în mare parte inclusă în noua politică de vecinătate, Uniunea angajându-se să investească pentru dezvoltarea ţărilor respective şi pentru răspândirea democraţiei. Totuşi, identificarea ameninţărilor nu diferă în mod radical, după cum arată şi strategia de securitate europeană. Paragrafele de mai jos sunt dedicate celor trei mari subiecte pe agenda de securitate a Orientului Mijlociu: Irakul, conflictul israeliano-palestinian şi programul nuclear iranian, în special primului dintre ele.

[134] Borgna Brunner, Iraq Crisis, 2002-2003, http://www.infoplease.com/spot/iraqtimeline2.html, Philip H. Gordon, "The Crisis in the Alliance", www.brookings.edu/views/op-ed/**gordon**/20030224.**h**tm, Europa Liberă, Iraq Timeline, 1991-2005, http://www.rferl.org/specials/iraqcrisis/iraq-timeline.asp.

Cea mai importantă provocare la adresa stabilităţii relaţiilor transatlantice a fost atitudinea multor state europene faţă de politica aplicată de administraţia Bush pentru soluţionarea problemei irakiene. Din toamna lui 2002, a devenit evident că Washingtonul favorizează o abordare militară, cu sau fără sprijinul ONU şi al unor aliaţi. Arzătoarea chestiune a Irakului i-a găsit pe europeni divizaţi. Franţa si Germania au contestat poziţia SUA, alături de Belgia, preşedintele Comisiei Europene, Romano Prodi, etc. Marea Britanie şi Spania s-au aliniat politicii administraţiei Bush. Divergenţele au împiedicat formularea unei politici comune, coerente şi eficiente a Uniunii Europene, mecanismul Consiliului European dovedindu-se insuficient. Secretarul american al Apărării, Donald Rumsfeld a susţinut că Bătrânul Continent se divide in Vechea şi în Noua Europă şi că centrul de gravitate al NATO se mută spre Est (22 ianuarie)[135]. Peste câteva zile, opt state membre şi candidate UE au publicat o scrisoare de sprijinire a Washingtonului. Membrii „grupului de la Vilnius" au adoptat o atitudine similară. În replică, preşedintele Franţei, J. Chirac a criticat dur statele est-europene pentru politica lor proamericană. La rândul său, NATO a trecut printr-o criză politică, în februarie-aprilie 2003.

Franţa şi Germania şi-au coordonat poziţiile cu Federaţia Rusă, sau chiar R. P. Chineză. Mai mult chiar, preşedintele Chirac a devenit purtătorul de cuvânt al celor care se opun intervenţiei coaliţiei conduse de Statele Unite. Cele trei state au insistat pentru continuarea inspecţiilor, în cadrul dezbaterilor din Consiliul de Securitate al ONU, iar pe 11 februarie Berlinul, Parisul şi Moscova au publicat o declaraţie comună îndreptată împotriva politicii americane[136]. Administraţia Bush a decis să acţioneze fără o nouă rezoluţie a Consiliului de Securitate. Coaliţia condusă de SUA a început operaţiile militare împotriva regimului lui Saddam Hussein din Irak, acuzat de încălcare a documentelor internaţionale de interzicere a armelor de nimicire în masă (19 martie-1 mai 2003) şi de susţinere a terorismului internaţional. Consiliul European şi-a manifestat suportul faţă de suveranitatea, integritatea teritorială şi dezarmarea Irakului şi faţă de rolul central al ONU pe scena internaţională (20 martie 2003), o formulă ambiguă, care nu a reprezentat mai mult decât „cel mai mic numitor comun" al intereselor şi politicilor ţărilor UE.

În vara-toamna lui 2003, factorii de decizie americani şi-au intensificat apelurile la implicarea internaţională pentru stabilizarea şi reconstrucţia Irakului, pe fondul intensificării conflictului neconvenţional. Parisul, Berlinul şi Moscova au insistat pentru o abordare multilaterală, a implicării Naţiunilor Unite, fără a preciza ce înţeleg prin această formulare destul de ambiguă şi a transferului de putere către „poporul irakian". Preşedintele George W. Bush a lansat proiectul de democratizare al Orientului Mijlociu, într-un discurs ţinut la Washington (6 noiembrie), pe care l-a promovat în timpul vizitei ulterioare la Londra. Politica SUA faţă de regiune urma să includă aplicarea principiului multilateralităţii, recurgerea la forţă în situaţii excepţionale, necesitatea implicării statelor europene şi pacea între israelieni şi palestinieni. Liderii de opinie americani s-au pronunţat din ce în ce mai mult pentru implicarea NATO în gestionarea situaţiei de securitate, o măsură propusă neoficial de secretarul de stat Colin Powell în timpul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic din decembrie 2003.

La începutul lui 2004 s-a conturat o oarecare apropiere între interesele şi politicile americane şi cele franco-germane. Atentatele de la Madrid din 11 martie au demonstrat încă o dată necesitatea combaterii terorismului. Totuşi, noul guvern socialist spaniol a retras trupele din Irak şi s-a alăturat „nucleului franco-german" al UE. Factorii de decizie de la Washington au

[135] BBC, "Outrage at 'old Europe' remarks", http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2687403.stm

[136] Europa Liberă, Iraq Timeline, 1991-2005, http://www.rferl.org/specials/iraqcrisis/iraq-timeline.asp, Borgna Brunner, Iraq Crisis, 2002-2003, http://www.infoplease.com/spot/iraqtimeline2.html

conceput proiectul Marelui Orient Mijlociu, pe baza ideilor prezentate de preşedintele George W. Bush, în primăvara lui 2004. Acesta prevedea democratizarea regiunii prin implicarea statelor G8 în stabilirea instituţiilor electorale, sprijinirea financiară a societăţii civile liberale, „buna guvernare" şi cooperarea economică. Politica americană a integrat mai vechea iniţiativă de parteneriat SUA-Orientul Mijlociu şi s-a alăturat intenţiei de a crea o zonă de liber schimb, anunţată în 2003. Proiectul a fost, însă, criticat de aliaţii arabi ai Americii şi de către statele UE. În paralel, s-au creionat detaliile proiectului de repoziţionare a forţelor americane, iar europenii au lăsat să se înţeleagă că ar accepta un rol pentru NATO în Irak. La rândul său, UE a conceput o nouă politică privind crearea „unui inel de ţări" aflate într-un grad de înaltă integrare politică şi economică, pentru a evita „crearea unor noi linii de diviziune" şi asigurarea securităţii în regiunile respective (martie 2003-mai 2004). Pornind de la o concepţie cooperativă asupra securităţii, UE a propus statelor din regiune un mai bun acces la piaţa internă, sprijin pentru reforme, creşterea asistenţei financiare şi participarea la diverse programe comunitare. În respectiva strategie a fost integrat şi „Procesul Barcelona", care includea înfiinţarea unei zone de liber-schimb până în 2010.

Un compromis s-a realizat în cadrul reuniunii G8 de la Sea Island (8-10 iunie 2004), la care au luat parte majoritatea statelor vizate, cu notabila excepţie a Arabiei Saudite şi a Egiptului. Intitulat „Parteneriatul pentru Progres", proiectul de reformare a Marelui Orient Mijlociu are un mai pronunţat caracter multilateral decât versiunea anterioară şi prevede explicit soluţionarea conflictului israeliano-palestinian printre obiectivele sale principale. Statele G8 vor colabora cu guvernele din această regiune, pentru aplicarea reformelor. Sunt stabilite: un „Forum pentru viitor", comparat uneori cu procesul Helsinki, care va grupa miniştrii de externe şi ai finanţelor ai statelor dezvoltate şi ale ţărilor din Orientul Mijlociu, care va discuta despre propunerile necesare, incluzând şi reprezentanţi ai societăţii civile. De asemenea, sunt incluse şi programe de ajutor pentru IMM-uri sau de înlăturare a analfabetismului. Obiectivele „Parteneriatului pentru Progres" sunt mult mai puţin revoluţionare decât s-a aşteptat iniţial şi se pot realiza gradual, pe termen lung.[137] Temerile privind reformarea peste capul elitelor locale nu s-a materializat, dar dificultăţile rămân mari, dovadă stând refuzul principalilor aliaţi ai SUA din Orientul Mijlociu arab de a accepta chiar şi asemenea obiective limitate.

Miza crizei de la începutul anului 2003 a depăşit cazul propriu-zis al Irakului, tinzând spre confruntarea a două concepţii de organizare internaţională, una centrată pe America, alta pe concertul puterilor şi instituţionalism. Relaţiile din interiorul comunităţii occidentale au fost atât de puternic afectate, încât Franţa a fost considerată mai mult ca un rival al SUA, s-a proclamat „moartea NATO", iar Washingtonul a fost privit ca un nou „jandarm mondial".

Cele două mari instituţii integratoare ale Occidentului – Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord şi Uniunea Europeană – au fost direct afectate de orientările politice contradictorii ale principalilor membri. Statele din Europa de Est şi de Sud-Est au fost puse în dificultate în faţa noilor evoluţii care păreau de negândit la începutul anilor `90. Victoria militară rapidă în sens clasic a evidenţiat, încă o dată, faptul că Statele Unite sunt puterea dominantă în sistemul internaţional, însă confruntările de intensitate medie declanşate după mai 2003 au arătat că unilateralismul nu este o strategie întotdeauna adecvată pentru un stat democratic.

Relaţiile s-au apropiat în ultimii ani, în special după alegerile prezidenţiale americane de la sfârşitul lui 2004. În al doilea său mandat, administraţia Bush a lansat o serie de iniţiative diplomatice conciliatorii la adresa oficialilor europeni. Noii lideri din Franţa, Germania şi Marea

[137] Charles Recknagel, "U.S.: Washington's 'Greater Middle East Initiative' Stumbles Amid Charges It Imposes Change", Martie 2004, www.rferl.org/featuresarticle/2004/03/aa4668e1-6bc1-46dc-9a0d-e62d8657857d.html

Britanie sunt consideraţi pro-americani, iar relaţiile cu Federaţia Rusă s-au răcit în ultimii ani. Americanii şi europenii şi-au armonizat poziţiile faţă de programul nuclear al Iranului în mod intenţionat, pentru a evita o ruptură similară celei din 2003.

De asemenea, Franţa şi Statele Unite au cooperat în Liban, după asasinarea premierului Rafik Hariri. Diferenţe de interese şi politici persistă, însă, în ceea ce priveşte Irakul şi Afganistanul. În primăvara lui 2007 s-a desfăşurat reuniunea anuală SUA-UE, în cadrul căreia cele două părţi au convenit asupra unei declaraţii referitoare la adâncirea integrării economice la nivel transatlantic. Taxele vamale fiind deja reduse în majoritatea domeniilor, documentul prevede armonizarea reglementărilor, considerat ca având măsuri protecţioniste indirecte[138]. A fost înfiinţat şi un Consiliu economic comun.

NATO şi evoluţia PESC

NATO este principalul garant al securităţii în spaţiul euro-atlantic şi reprezintă rezultatul implicării Statelor Unite în protejarea intereselor comune pe Bătrânul Continent, în faţa ameninţării sovietice. Sfârşitul Războiului Rece şi destrămarea URSS au pus Alianţa în faţa unor noi provocări şi întrebări fundamentale. Dispariţia ameninţării teritoriale directe reprezentate de sovietici a determinat, printre altele, un proces de reformă a obiectivelor şi structurilor NATO, accentul punându-se din ce în mai mult pe combaterea terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, cooperarea cu foştii adversari, managementul crizelor, impunerea păcii şi operaţii umanitare. Alianţa şi UE au declanşat procese de extindere paralele în Europa de Centrală şi de Est, considerate însă ca fiind complementare pentru asigurarea în sens larg a securităţii.

O altă consecinţă a constat într-o distanţare lentă a percepţiilor şi uneori a intereselor statelor din spaţiul nord-atlantic. SUA au devenit mai preocupate de problemele de securitate din Orientul Mijlociu, Asia Centrală şi de Nord-Est, decât fuseseră în Războiul Rece. Concomitent, vest-europenii s-au concentrat pe „adâncirea integrării" şi au manifestat o preferinţă pentru „o autonomie lărgită" şi apoi pentru egalitate cu nord-americanii. Această tendinţă a inclus dezvoltarea PESC, dar şi asumarea unor responsabilităţi privind misiunile de menţinere a păcii, în afara mijloacelor tradiţionale de acţiune comune (ajutoare, declaraţii politice, etc.).

Nu trebuie uitat faptul că, din timpul operaţiilor desfăşurate de Alianţă în Peninsula Balcanică, a ieşit în evidenţă o diferenţă între capacităţile militare ale Statelor Unite şi aliaţilor europeni. Pe de o parte, asimetria a favorizat relativa ignorare a NATO în anumite subiecte de către Washington, considerată „o cutie de scule", decidenţii americani preferând de câteva ori să se orienteze spre „coaliţii ale celor capabili şi doritori". Pe de altă parte, a alimentat doleanţele cercurilor europene care au criticat politica SUA, considerată o „hiperputere". În interiorul Alianţei, diferenţa de capacităţi şi potenţialele sale consecinţe politico-diplomatice a constituit unul dintre cei mai importanţi stimuli ai reformării structurii şi forţelor[139]. Dimensiunea şi complexitatea subiectului au impus tratarea sa în două secţiuni separate. În cele ce urmează sunt abordate consecinţele crizei irakiene asupra funcţionării Consiliului Nord-Atlantic la începutul lui 2003 şi a proiectelor de apărare europeană; mult discutata diferenţă de capacităţi între Statele Unite şi aliaţii europeni; reforma NATO şi apărarea europeană; relaţiile dintre cele două forţe de răspuns rapid; proiectul de modificare a structurii de forţe americane, în paralel cu transformările

[138] ***, Framework on Transatlantic Economic Integration, http://ec.europa.eu/external_relations/us/sum04_07/results.htm.

[139] Robert E. Hunter, *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion - or Competitor?* RAND, 2002.

armatelor franceză, germană şi britanică; divergenţele privind programul de apărare contra rachetelor balistice intercontinentale şi modificarea misiunilor Alianţei Nord-Atlantice, alături de exercitarea de către UE de responsabilităţi în domeniul securităţii. Într-un alt capitol sunt studiate adâncirea integrării europene şi dubla extindere.

Divergenţele în problema Irakului au afectat şi NATO. Tensiunile dintre coaliţia americano-britanică şi cea franco-germană s-au proiectat asupra activităţii Alianţei, la începutul lui 2003. SUA au cerut asigurarea protecţiei Turciei, în cazul unui atac din partea Irakului baasist. La rândul lor, autorităţile de la Ankara au invocat articolul 4 al tratatului Atlanticului de Nord, care se referă la efectuarea de consultări, atunci când securitatea unui membru poate fi ameninţată (6-19 februarie)[140].

Opoziţia Franţei a blocat convorbirile din Consiliul Nord-Atlantic, cel mai înalt for de decizie al NATO. Comitetul de Planificarea a Apărării - în care Paris-ul nu este membru - a decis, în cele din urmă, desfăşurarea de avioane de avertizare rapidă şi de baterii anti-rachetă în Turcia (19 februarie)[141]. Operaţia a luat sfârşit în aprilie-mai. SUA se vor orienta şi spre alte formule de cooperare interstatală (coaliţii *ad-hoc*), ca rezultat al imposibilităţii impunerii unor decizii unanime şi favorabile în cadrul NATO, pentru operaţii altele decât cele care cad sub incidenţa articolului 5 al Tratatului de la Washington. În mod paradoxal, parlamentul de la Ankara a refuzat participarea Turciei la intervenţia coaliţiei conduse de Statele Unite.

Un subiect de seamă pe agenda relaţiilor transatlantice este politica externă şi de securitate europeană, în special evoluţiile legate de proiectele de apărare. Din perspectivă americană, sporirea efortului militar al aliaţilor reprezintă un avantaj, în sensul că Statele Unite nu ar mai fi însărcinate cu cele mai importante contribuţii în executarea acţiunilor care servesc interesul comun. Totuşi, factorii de decizie de la Washington şi-au manifestat îngrijorarea în legătură cu potenţiala „decuplare" între SUA şi europeni[142]. De cealaltă parte a Atlanticului, nucleul franco-german a insistat pentru dezvoltarea unei capacităţi „autonome" în interiorul Uniunii, inclusiv pentru a restrânge libertatea de acţiune a SUA, iar Marea Britanie s-a alăturat pentru a compensa refuzul său de a participa la Uniunea Economică şi Monetară, dar şi pentru a media între cele două tendinţe.

Un compromis a fost încheiat în cursul reuniunii Alianţei Nord-Atlantice de la Washington (23-25 aprilie 1999), şefii de stat şi de guvern lansând proiectul privind dezvoltarea Identităţii Europene pentru Securitate şi Apărare (ESDI) în interiorul NATO. Consiliul European de la Köln (3-4 iunie 1999) a decis elaborarea unei Politici Europene de Securitate şi Apărare (ESDP, ulterior CESDP/CSDP) în cadrul PESC, constatând diferenţa de capacităţi militare dintre SUA şi statele UE, evidentă în timpul crizei din Kosovo[143]. Primatul Alianţei Nord-Atlantice în asigurarea securităţii a fost reafirmat de către liderii europeni, care convin şi asupra completei integrări a UEO în UE. Uniunea Europei Occidentale supravieţuieşte mai ales datorită articolului 5 al tratatului de la Bruxelles, referitor la apărarea colectivă.

Uniunea Europeană a definitivat obiectivele ESDP, incluzând înfiinţarea unei forţe de reacţie rapidă, destinată misiunilor tip „Petersberg", în situaţiile în care NATO decide să nu se implice („dreptul primei alegeri") şi crearea sau consolidarea instituţiilor necesare aplicării acesteia (Comitetul Reprezentanţilor Permanenţi, Comitetul Politic şi de Securitate, Comitetul Militar al Uniunii Europene, Unitatea de Planificare a Politicilor, Statul Major). UE şi NATO au

---

[140] NATO Update, http://www.nato.int/docu/update/2003/02-february/index-e.htm.
[141] *Idem.*
[142] Robert E. Hunter, *op. cit.*
[143] NATO Update.

finalizat procedurile în cadrul acordurilor „Berlin plus", din 2000. Declaraţia comună NATO-UE, asupra Politicii Europene de Securitate şi Apărare (decembrie 2002) a prevăzut: un parteneriat strategic în gestionarea crizelor, desfăşurarea de consultări şi dezvoltarea complementară a potenţialului militar[144].

Conflictul de opinii şi interese de la începutul lui 2003 a avut un impact şi asupra evoluţiei CESDP. Franţa, Germania, Belgia şi Luxemburg au publicat proiectul despre crearea unui comandament european separat de NATO (aprilie 2003), la Tervuren (Belgia), în replică la intervenţia Statelor Unite în Irak[145]. Anunţul a provocat critici din partea autorităţilor de la Washington şi îngrijorări la Londra. În cele din urmă s-a ajuns la un compromis. Astfel, Marea Britanie, Franţa şi Germania au căzut de acord, în septembrie 2003, asupra înfiinţării unei celule de planificare operaţională europeană separată de NATO, în interiorul comandamentului european, dar Consiliul European de la Bruxelles (decembrie 2003) a recunoscut rolul central al Alianţei Nord-Atlantice în asigurarea securităţii pe continent. NATO a trimis ofiţeri de legătură la Statul Major European (EUMS)[146]. Cu toate acestea, nu a fost eliminată în întregime posibilitatea teoretică ca UE să întreprindă operaţii separate de cele ale Alianţei, fără a face apel la facilităţile acesteia. O strategie de securitate europeană a fost adoptată cu această ocazie. S-au înregistrat şi progrese în armonizarea dintre structurile NATO şi UE. De pildă, în martie 2003, au luat sfârşit discuţiile tip „Berlin plus", în special prin preluarea de către instituţiile europene a normelor de protecţie a informaţiilor elaborate de Alianţa Nord-Atlantică.

Deşi s-a vorbit mai puţin pe acest subiect, problema diferenţei de capacităţi/capabilităţi (de putere militară, mai precis) nu şi-a pierdut din importanţă, dimpotrivă. Statele Unite şi-au demonstrat încă o dată superioritatea, spulberând fără prea multe lupte serioase armata irakiană (19/20 martie-1 mai 2003). După multe estimări, aliaţii britanici au fost puşi în dificultate din cauza incompatibilităţii cu forţele americane, mai ales în ceea ce priveşte tehnologia de vârf. Diferenţa de capacităţi îşi are originea în mai multe fenomene, legate între ele: interesele strategice globale ale SUA, faţă de relativa ignorare a factorului militar în multe ţări europene; asimetrii în bugete (peste 500 de miliarde dolari în Statele Unite; circa 260 miliarde, bugetele însumate ale statelor UE) sau eficienţa demersurilor americane în domeniu, comparativ cu vulnerabilităţile europenilor (doar 3% din cei circa 2 milioane de militari pot fi desfăşuraţi în misiuni expediţionare, după unele estimări); importanţa mare acordată în SUA cheltuielilor de cercetare (aproximativ jumătate provenind din surse militare)..

Din perspectiva SUA, decalajul a pus sub semnul întrebării importanţa strict militară a NATO, în acţiuni de combatere a terorismului şi a proliferării armamentului nuclear, în situaţiile în care este nevoie de un răspuns rapid. Washingtonul a insistat că dacă nu se transformă pentru a fi capabil de a opera alături de forţele americane, Alianţa riscă să devină doar o „cutie de scule". S-au exprimat unele critici din partea liderilor europeni, dar principiile au fost acceptate. La summit-ul NATO de la Praga (21-22 noiembrie 2002) s-a decis reformarea structurii de comandă, pentru a permite adaptarea Alianţei[147]. Comandamentul Aliat pentru Transformare a înlocuit comandamentul Atlanticului, iar cel european a preluat responsabilitatea operaţiilor. Modificarea structurilor a intrat în vigoare în septembrie 2003. Un rol esenţial îl joacă Comandamentul Aliat pentru Transformare a cărui misiune este, printre altele, de a reforma caracterul forţelor NATO, din subunităţi, unităţi şi mari unităţi destinate apărării teritoriale în forţe capabile să execute

[144] *Ibid.*
[145] Charles Grant, "Reviving European defence cooperation",
NATO Review, iarna 2003.
[146] *Ibid.*
[147] NATO Update.

misiuni expediţionare în „marele arc de criză", sursa principală a noilor ameninţări, terorismul şi proliferarea armelor de distrugere în masă. Responsabili europeni au sugerat că experienţa americană nu se poate aplica *ad literam* NATO, deoarece acesta este o structură multinaţională.

Tot la Praga a fost elaborată un nou „Angajament pentru capacităţi" (PCC), care a înlocuit proiectul lansat la reuniunea de la Washington, în aprilie 1999. Acesta îşi propune reducerea decalajului dintre forţele americane şi cele europene prin nu mai puţin de 450 de proiecte, grupate în opt categorii[148]. Iniţiativa vizează direct slăbiciunile în sistemele de comandă şi comunicaţii informatizate (C4ISR), armament de precizie, mobilitate, transport, compatibilitatea forţelor, etc. În cursul reuniunii din luna decembrie 2003, miniştrii apărării ai NATO au apreciat să au fost realizate progrese, dar au insistat asupra dezvoltării capacităţilor de proiectare a forţelor (mijloace de transport aeriene, navale şi aprovizionarea în aer a aparatelor). La summit-ul de la Istanbul (28-29 iunie 2004), liderii Alianţei au considerat că s-au înregistrat progrese în aplicarea iniţiativei lansate la Praga, în special în ceea ce priveşte transportul strategic şi instalarea unui sistem de monitorizare terestră, echivalentul celui american JSTAR. De asemenea, a fost apreciată operaţionalizarea unui batalion pentru combaterea efectelor atacurilor cu arme de nimicire în masă. Nu în ultimul rând statele membre au promis că vor dirija reforma forţelor armate astfel încât circa 8% să poată fi desfăşurate rapid în teatrul de operaţii, iar 40%, să fie dislocabile.

Cu toate acestea, problema îmbunătăţirii capacităţilor militare nu a fost rezolvată. Ca toate alianţele, NATO suferă de problema acţiunii colective, în sensul în care membrii tind să-şi reducă investiţiile, dacă există cel puţin un aliat interesat de asigurarea securităţii grupului. Nu este prima dată când o astfel de iniţiativă nu-şi atinge obiectivele. De exemplu, majoritatea membrilor nu au crescut cheltuielile militare peste procentul de 2% din PIB, cum au promis. La reuniunea de la Riga din noiembrie 2006, au fost lansate, însă, două contracte pentru achiziţionarea de avioane de transport cu rază mare de acţiune[149].

Un element principal al procesului de transformare al NATO îl constituie înfiinţarea Forţei de Răspuns Rapid. Ideea a fost lansată la reuniunea de la Varşovia de către SUA (septembrie 2002) şi adoptată în timpul summitului Alianţei de la Praga. Originea sa se regăseşte în necesitatea redimensionării forţelor pentru a face faţă „noilor ameninţări", dar mai ales în conştientizarea decalajului dintre forţele americane şi cele europene. Misiunile constau în operaţii de apărare colectivă, combaterea terorismului, operaţii de menţinere a păcii, etc., dar şi în stimularea şi „răspândirea" reformelor militare americane în rândul statelor europene[150]. Spre deosebire de conceptele tradiţionale, forţa ar trebui să poată fi trimisă în misiuni la nivel global, va fi integrată şi se va putea măsura cu cele mai bune unităţi americane. Viitoarea Forţă de Răspuns Rapid a NATO va fi compusă din 21 000 de militari (o brigadă terestră alcătuită din cinci batalioane combinate/*battle groups*, sprijin aerian la nivelul a 200 de ieşiri/zi şi un grup naval centrat în jurul unui portavion). De asemenea, alţi circa 40 000 de militari vor fi disponibili pentru a înlocui elementele forţei, o dată la şase luni. NRF trebuie să fie desfăşurabilă în cinci zile (HRL) şi capabilă de a rezista circa o lună în teatrul de operaţii[151]. „Resursele" provin din forţele

---

[148] *Ibid.*
[149] Carl Ek, "NATO's Prague Capabilities Commitment", CRS 2007, http://fas.org/sgp/crs/row/RS21659.pdf.
[150] Timothy A. Chafos, *The European Union's Rapid Reaction Force and the North Atlantic Treaty Organization Response Force*, Army Command and General Staff College, 2003, http://stinet.dtic.mil/oai/oai?&verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA416120 ; Adunarea Parlamentară a UEO, "The EU headline goal and the NATO Response Force (NRF)", 2003, http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2003/1825.html.
[151] *Idem.*

HRL ale NATO şi din unităţile de elită ale statelor componente. Este vorba, în principal, despre Comandamentul Aliat pentru Corpul de Reacţie Rapidă (ARRC), Corpul germano-olandez şi despre Eurocorps (pus la dispoziţia Alianţei prin acordurile tip Berlin). O critică a vizat neparticiparea unităţilor americane la constituirea acestei grupări.

În timpul reuniunii miniştrilor apărării ai statelor membre NATO din iunie 2003 a fost adoptat conceptul Forţei, care pune accentul pe caracterul său expediţionar, impulsionând astfel tendinţa Alianţei de a căpăta o dimensiune globală. O „conferinţă a capacităţilor" (16 iunie) a stabilit ca punct de reper punerea la dispoziţie, într-o primă etapă, a unei brigăzi până în toamna lui 2003, fără a schimba obiectivul iniţial de operaţionalizare. Miniştrii apărării ai NATO au trecut în revistă calendarul NRF în cursul reuniunii informale de la Colorado Springs, în timpul căreia au ieşit în evidenţă şi unele incompatibilităţi în procedurile de gestionare a crizelor între americani şi europeni (8-9 octombrie). Peste o săptămână a fost lansată oficial Forţa de Reacţie Rapidă, în fapt un „prototip" (circa 2 000 de militari). Şefii de stat şi de guvern ai Alianţei au afirmat, la summit-ul de la Istanbul (28-29 iunie 2004), că Forţa va fi disponibilă, în formatul iniţial, conform planificării. La reuniunea de la Poiana Braşov, miniştrii apărării au recunoscut că NRF a dobândit capacitatea operaţională iniţială, fiind capabilă să desfăşoare pe teren aproximativ 17 000 de militari. În noiembrie 2006, forţa a fost declarată operaţională.

La rândul său, Uniunea Europeană a urmărit dobândirea unei capacităţi de acţiune autonome, obiectiv exprimat în cadrul summit-ului de la Helsinki (decembrie 1999), în principal prin aşa-numita forţă de reacţie rapidă (*Headline Goal Task Force*), care urma să fie implementat în colaborare cu NATO, „pentru a evita duplicarea inutilă"[152]. Acesta se referea la capacitatea UE de a desfăşura maximum 60 000 de militari (un corp armată) pentru îndeplinirea misiunilor tip Petersberg (misiuni de luptă în operaţii de gestionare a crizelor, inclusiv pentru „crearea" păcii, de menţinere a păcii şi cele umanitare şi de salvare), în 60 de zile, pentru operaţii de maximum 1 an durată. Pentru realizarea sa, la conferinţele pentru capacităţi din 2000 şi 2001, statele membre au contribuit cu circa 100 000 de militari, 400 de aparate de luptă şi 100 de nave[153]. De la început au planat o serie de ambiguităţi. Este vorba despre o „armată europeană" sau reprezintă mai mult un cadru, care serveşte pentru orientarea CESDP? Evoluţia evenimentelor pare să încline spre a doua ipoteză. Relaţiile cu NATO au fost clarificate, cel puţin până acum, prin acordurile „Berlin plus", mai sus menţionate. Unele neclarităţi au continuat să persiste. Astfel, obiectivele europene au fost contrapuse celor ale NATO, cu accentul pe o potenţială rivalitate cu Forţa de Răspuns Rapid a Alianţei. De asemenea, vor fi respectate angajamentele propuse, ţinând cont de reducerile bugetelor apărării şi de divergenţele dintre viziunile politice în interiorul UE?

Conştienţi de limitările existente, factorii de decizie europeni au elaborat un Plan de Acţiune pentru Capacităţi (ECAP, februarie 2002), deoarece slăbiciunile nu proveneau din cantitatea efectivelor şi a armamentului. Problemele se refereau la tehnica avansată, capacitatea de planificare, structurile de comandament informatizate şi abilitatea de a acţiona în „timp real". Beneficiind de suportul tehnic al NATO, experţii au identificat peste 40 de domenii unde europenii înregistrează deficienţe, iar 19 grupuri de lucru au fost înfiinţate pentru a soluţiona 24 dintre ele. Participarea era, însă, opţională. Interesant este că circa 70% dintre propunerile pentru PCC au fost considerate importante în planul UE. Coordonarea cu NATO s-a realizat pe baza principiilor acordurilor tip Berlin, reafirmate în concluziile summit-urilor de la Helsinki şi

[152] Adunarea Parlamentară a UEO, "ESDP developments and the Headline Goal 2010", http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2005/1898.php#P227_43623

[153] Adunarea Parlamentară a UEO, "The EU headline goal and the NATO Response Force (NRF)", 2003, http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2003/1825.html.

Laeken. Un Mecanism de Dezvoltare a Capacităţilor a răspuns de coordonarea cu Angajamentul NATO de la Praga şi cu procesul de planificare şi evaluare al PfP, în principal în ceea ce priveşte achiziţionarea de mijloace de transport strategic. Pentru o mai bună ameliorare a cooperării, în mai 2003 a fost înfiinţat Grupul NATO-UE privind capacităţile.

În mai 2003, liderii europeni au declarat că Uniunea este capabilă să îndeplinească „întreg spectrul de misiuni Petersberg", cu excepţia unor limitări, esenţiale de fapt, deşi „obiectivul general" stabilit în 1999 era teoretic îndeplinit. Miniştrii apărării ai statelor UE au fost conştienţi de slăbiciunile europene, în ciuda publicităţii. Cele 19 grupuri de lucru ECAP au fost înlocuite cu 15 „grupuri de proiect" pentru a elabora soluţii pentru dezvoltarea capacităţilor privind: aprovizionarea aeriană, aviaţia de recunoaştere fără pilot, protecţie NBC, forţe speciale, transport aerian strategic (primul Airbus 400M va acţiona abia peste 4 ani), elicoptere, etc.[154]. O Agenţie pentru Apărare a fost înfiinţată (noiembrie 2003) în scopul reducerii diferenţei de capacităţi militare între Statele Unite ale Americii şi ţările europene (trebuia să intre în funcţiune la sfârşitul anului). Noi reforme au avut loc la începutul lui 2004. Planul de acţiune a fost ameliorat prin încorporarea unui calendar, obligaţia unui raport semestrial şi printr-o Chartă mai precisă a capacităţilor pentru rezolvarea limitărilor în vederea finalizării îndeplinirii obiectivului general de la Helsinki. Evaluarea din mai 2004 a precizat că în 23 de puncte considerate importante nu s-a înregistrat nici o modificare semnificativă în intervalul 2003-2004, dar majoritatea sunt incluse în proiectele grupurilor ECAP. Consiliul a stabilit că mai trebuie adoptate măsuri pentru rezolvarea deficienţelor din cadrul „*Headline Goal 2003*".

Noua strategie de securitate europeană (decembrie 2003) stabileşte ca ameninţări: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, statele „eşuate" şi criminalitatea organizată[155]. Uniunea îşi propune prin acest document să acţioneze la scară globală şi militează pentru formarea unei „ordini multilaterale eficiente", fără a exclude acţiunile preventive[156]. UE trebuie să fie mai activă, să-şi dezvolte forţe rapide şi flexibile, iar resursele strategice trebuie combinate şi puse în comun. Se face referinţă şi la „un spectru mai larg de misiuni", inclusiv la operaţii de dezarmare, asistenţă în combaterea terorismului şi reforma sistemului de securitate. Relaţia transatlantică este considerată un element fundamental şi „de neînlocuit" iar NATO, drept „o expresie importantă" a acesteia. Aranjamentele tip „Berlin plus" sunt considerate fundamentul parteneriatului cu Alianţa.

Alte propuneri au fost lansate încă de la sfârşitul lui 2003, în paralel cu pregătirea noii strategii de securitate. Marea Britanie şi Franţa s-au pronunţat pentru redactarea unui nou obiectiv general al CESDP, valabil după 2003. Accentul urma să fie pus pe forţe de reacţie rapidă capabile să acţioneze în serviciul ONU, calitatea unităţilor şi inter-operabilitate. Ulterior, Parisul, Berlinul şi Londra se pun de acord în privinţa dezvoltării grupurilor de luptă (similare celor din compunerea Forţei de Răspuns Rapid a NATO), pentru îndeplinirea misiunilor „Petersberg", la solicitarea ONU şi a aplicării prevederilor strategiei adoptate în noiembrie 2003, iar miniştrii apărării îşi asumă iniţiative, în mai 2004[157]. Concepţia a fost ameliorată în urma deciziilor Consiliului European din 17-18 iunie 2004. Propunerile franco-britanice privind concentrarea pe calitate şi inter-operabilitate se regăsesc în concluziile preşedinţiei Consiliului. Astfel, un nou obiectiv general (*Headline Goal*) trebuie realizat până în 2010. O „celulă" civil-militară se va înfiinţa în cadrul Statului Major European, pentru planificarea operaţiilor şi se va constitui un

[154] *Ibid*
[155] Strategia de securitate europeană, ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/reports/76255.pdf
[156] *Ibid.*
[157] Adunarea Parlamentară a UEO, "The EU battlegroups, mai 2007", http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2007/1964.php#P84_2410.

grup naval de luptă, cu un portavion ca nucleu, până în 2008 (potenţială suprapunere cu proiectele NATO). Încă o dată, iese în evidenţă faptul că apărarea europeană este, din multe puncte de vedere, un produs al „cooperării structurale" dintre Paris, Londra şi Berlin.

Proiectul prevedea înfiinţarea a minimum nouă grupuri de luptă, echivalente cu un batalion (1 500 militari, circa 14 000 de militari în total), plus sprijin aerian şi naval. Organizarea se inspiră din experienţa NATO şi din cea a operaţiei *Artemis,* trimise în Congo în 2003. Militarii pot fi desfăşuraţi în 15 zile de la luarea deciziei şi vor acţiona timp de aproximativ 30 de zile. Acestea nu se vor suprapune, oficial, cu forţa de reacţie UE convenită în urma summit-ului de la Helsinki şi nici cu cea a NATO[158]. Nu este însă clar dacă nu cumva Uniunea Europeană nu a amânat, indirect, termenul prevăzut pentru dobândirea capacităţii de îndeplinire a misiunilor tip „Petersberg" din 2003 în 2010 şi a revizuit modalităţile de realizare a acesteia. Cincisprezece grupuri de luptă au fost înfiinţate până acum, dintre care patru sunt furnizate de Marea Britanie, Franţa, Italia şi Spania, restul având un caracter multinaţional. Până acum au fost folosite în cadrul misiunii de evacuare, trimise anul trecut, tot în Congo.

Principala critică la adresa strategiei de securitate europene vizează, însă, absenţa unui concept, sau a unei doctrinei care să dirijeze acţiunile întreprinse în favoarea satisfacerii intereselor statelor membre şi a Uniunii, aşa cum, de pildă, administraţia Bush a lansat noţiunea de preemţiune. Un alt punct pe agenda transatlantică de apărare îl reprezintă relaţia dintre Forţa de Răspuns Rapid a NATO şi cele două Obiective generale ale Uniunii. De pildă, care este diferenţa dintre conţinutul practic al misiunilor? În perspectivă franceză, „crearea păcii" a tins să denote operaţii tip primul război din Golf, dar viziunea britanică, mai modestă, s-a impus. Totuşi, deşi „rezervorul" de unităţi terestre, maritime şi aeriene este în mare parte comun, misiunile diferă. Forţa NATO trebuie să ia parte la conflicte de „înaltă intensitate" alături de unităţile şi marile unităţi americane, în timp ce grupările UE servesc unor obiective mai limitate. Grupările desemnate prin „*Headline Goal 2003*" vor servi realizării misiunilor tip Petersberg. Forţele din cadrul „*Headline Goal 2010*" sunt destinate intervenţiei pentru gestionarea crizelor, deşi conceptul nu este încă suficient dezvoltat, de pildă în ceea ce priveşte pregătirea rezervei sau a grupărilor auxiliare navale şi terestre. Pe hârtie, Uniunea Europeană ar trebui să aibă o forţă de reacţie rapidă de două ori mai mare decât cea a NATO în ceea ce priveşte componenta terestră, fundamentată pe acelaşi tip de unităţi - batalioanele combinate. Proiectul escadrei UE este foarte asemănător cu cel al componentei navale a NRF, deşi relaţiile dintre flotila comunitară şi grupările de luptă nu sunt prea bine definite. Totuşi, nu forţele sunt problema, ci politica. Dacă acordurile Berlin plus vor fi aplicate în continuare, atunci o eventuală suprapunere nu va fi prea importantă. Grupările diferă şi prin structurile de comandă. NRF este integrată lanţului de comandă al alianţei, fiind subordonată Comandamentului Nordic. Conform procedurilor Uniunii pentru misiunile de menţinere a păcii, este desemnată o „ţară-gazdă", care preia responsabilitatea planificării şi conducerii operaţiilor.

Un impact de perspectivă asupra relaţiilor transatlantice, a NATO în particular şi a problemelor mondiale de securitate, îl va avea redesfăşurarea pe dimensiuni globale a forţelor americane. În noiembrie-decembrie 2003, SUA au început o serie de consultări cu aliaţii din NATO şi cu partenerii lor, în principal cu Federaţia Rusă. Washington-ul doreşte în mod special crearea unor puncte de sprijin apropriate de noile zone de conflict. Un proiect a fost conceput la începutul acelui an de către comandantul forţelor din Europa, generalul James Jones. Preşedintele Statelor Unite ale Americii, George W. Bush, a anunţat retragerea a circa 60-70 000 de militari din bazele situate în Europa şi Asia şi înlocuirea lor cu forţe mai reduse şi mai mobile, capabile să

[158] Ibid.

facă faţă noilor ameninţări de securitate (16 august 2004)[159]. Reducerile privesc în principal forţele terestre şi vor fi implementate în minimum o decadă. Planul este legat de proiectele de desfăşurare a unor forţe în statele primite recent în Alianţa Nord-Atlantică ca Polonia, Bulgaria şi România, drept consecinţă a extinderii NATO. Washington-ul doreşte în mod special crearea unor puncte de sprijin apropriate de noile zone de conflict. Acestea vor permite SUA şi Alianţei Nord-Atlantice să monitorizeze mai eficient Rusia vestică, Bielorusia, Ucraina, Republica Moldova, Balcanii, Caucazul şi Orientul Mijlociu. De asemenea este armonizată cu desfăşurările de forţe din Asia Centrală şi Orientul Mijlociu.

Încă de la lansarea sa în 2001, programul de Apărare contra Rachetelor (NMD) a trezit rezerve din partea europenilor, dar şi a canadienilor. UE s-a opus „relansării" unei curse a înarmărilor. Iniţiativa americană se referă de fapt la o serie de proiecte care acoperă ameninţările strategice şi pe cele tactice (cu rază scurtă şi medie de acţiune) şi sunt separate pe mai multe nivele, în funcţie de cele trei faze de zbor ale unei rachete balistice (lansare, intermediară sau finală)[160]. Obiectivele sunt mult mai modeste, în principal protecţia faţă de rachetele lansate de „rogue states", cu arsenale limitate şi tehnologii depăşite. Principalele programe se referă la: un sistem terestru (GBMD); sistemul naval de teatru AEGIS şi un laser aeropurtat, ambele cu un potenţial strategic; noi tipuri de sateliţi; o variantă ameliorată a sistemului Patriot[161].

Cel mai des discutat program este cel terestru, singurul care poate lovi, momentan, rachete strategice intercontinentale. În teorie, după identificarea atacului, un interceptor este lansat, apoi se separă un vehicul cinetic care trebuie să doboare ICBM-ul inamic în timpul fazei intermediare[162]. Testele s-au dovedit a furniza rezultate confuze. Oficial, au fost definite trei tipuri de capabilităţi: în prima, pot fi doborâte zeci de focoase, transportate de rachete simple, cu maximum 100 de interceptoare, iar în următoarele, criteriile devin mai realiste, fiind inclusă posibilitatea lansării de momeli[163]. În 2004-2005, Pentagonul a planificat instalarea a 16 instalaţii de interceptare a rachetelor balistice în Alaska şi a alte patru în California[164]. Concomitent, SUA au început o serie de discuţii cu statele est-europene pentru amplasarea de baterii şi sisteme radar, fiind vizate, în principal, Polonia, Cehia şi Ungaria. Sistemul a fost declarat operaţional anul acesta, un test din luna septembrie fiind considerat reuşit în mod oficial[165]. Apărarea poate fi contracarată cu momeli, lansări masive de rachete, lansări de MIRV-uri, noi tipuri de rachete, de armele lansate de pe submarine, din aer, sau transportate de rachetele de croazieră şi nu afectează direct balanţa nucleară între Statele Unite şi Uniunea Sovietică.

După consultări, „umbrela" a fost extinsă şi asupra aliaţilor Washingtonului. Programul nu a fost adoptat de NATO ca organizaţie. Pentru apărarea anti-rachetă, Alianţa nu avea la dispoziţie decât forţa integrată de aviaţie de recunoaştere şi avertizare timpurie. Franţa a decis să-şi dezvolte

---

[159] Michael Thurston, "US pullout puts pressure on Europe's defence plans", France Presse, 2004, defensenews.com/story.php?F=3131481&C=Europe.

[160] Vezi ***, U.S. Missile Defense Programs at a Glance, http://www.armscontrol.org/factsheets/usmissiledefense.asp;

[161] Idem;

[162] Vezi *** Ground-based Midcourse Defense, http://www.missilethreat.com/systems/gmd_usa.html, *** Ground Based Interceptor, http://www.fas.org/spp/starwars/program/gbi.htm şi *** National Missile Defense, http://www.fas.org/spp/starwars/program/nmd/;

[163] Idem;

[164] *** Labored, Not Layered, Missile *Defense*, August 25, 2003, http://www.armscontrolcenter.org/archives/000290.php;
BBC, "US considers Polish missile base", http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4445284.stm;

[165] Conferinţa de presă a generalului Obering, 1 septembrie 2006, http://www.defenselink.mil/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=3710;

propriul sistem, SAMP/T (*Aster*). Germania şi Italia au colaborat cu SUA în cadrul *Medium Extended Air Defence Systems* (MEADS), dar programul are dimensiuni şi obiective modeste[166]. Totuşi, desfăşurările americane au accentuat actualitatea chestiunii la nivelul NATO. Înfiinţat în 1999, un grup de studiu a fost însărcinat cu realizarea unui raport despre fezabilitatea unui sistem anti-balistic al Alianţei. La summitul alianţei de la Istanbul din iunie 2004, s-a decis examinarea opţiunilor pentru a face faţă ameninţărilor balistice[167]. Decizia finală ar putea fi adoptată în 2008. Un program privind o apărare de teatru a fost antamat. Federaţia Rusă a protestat împotriva amplasării de facilităţi ale proiectului american în Europa de Est şi în Caucaz, într-un limbaj amintind de Războiul Rece.

Nu în ultimul rând, trebuie evidenţiată schimbarea radicală a NATO, dintr-o alianţă preocupată strict de respingerea unei agresiuni clasice, într-o structură de proiecţie a forţei, în Balcani, dar mai ales în „Marele Orient Mijlociu", pentru combaterea terorismului şi menţinerea stabilităţii, o transformare aflată, încă, în curs de desfăşurare. Imediat după 11 septembrie 2001, Alianţa a invocat articolul 5, de asistenţă mutuală, din tratatul de la Washington. NATO a decis să facă schimb de informaţii cu autorităţile americane, să ofere sprijin militar, să permită survolul spaţiului aerian al statelor membre şi să ofere acces la facilităţile sale logistice. O serie de aparate de avertizare rapidă sunt trimise în SUA. Ulterior Alianţa a adoptat o serie de măsuri pentru prevenirea şi combaterea terorismului, inclusiv prin operaţia navală „Active Endeavour". De asemenea, s-a angajat în sprijinirea aplicării iniţiativei pentru combaterea proliferării armelor de nimicire în masă a administraţiei Bush (PSI). Cooperarea europenilor a jucat un rol esenţial în capturarea şefului programului nuclear pakistanez, Abdul Qadeer Khan (toamna 2003).

Încă de la summit-ul desfăşurat la Reikjavik (mai 2002), s-a discutat despre necesitatea reînnoirii Alianţei, după atentatele executate de organizaţia lui Osama Ben Laden. Peste câteva luni, NATO a acceptat să acorde sprijin misiunii ISAF, din Afganistan, desfăşurată sub egida ONU (septembrie 2002). Este remarcabil că procesul a continuat, cu unele dificultăţi, desigur, în ciuda confruntării dintre SUA şi apropiaţii lor şi Franţa şi Germania, în problema Irakului, de la începutul lui 2003.

Alianţa Nord-Atlantică a preluat comanda misiunii ISAF din Kabul, în august 2003. Este prima operaţie din afara regiunii Euro-Atlantice din istoria NATO. Consiliul Nord-Atlantic a discutat despre extinderea zonei de responsabilitate a misiunii ISAF, spre nordul şi poate chiar asupra întregului teritoriu al Afganistanului, în cursul reuniunii din decembrie 2003. La summit-ul de la Istanbul (28-29 iunie), şefii de stat şi de guvern ai Alianţei Nord-Atlantice au promis că vor trimite 3 500 de luptători în Afganistan, pentru a acţiona în nordul ţării, în perioada alegerilor (octombrie 2004). Circa 500 de militari vor servi în cadrul aşa-numitelor „echipe de reconstrucţie provincială". Două batalioane italiene şi spaniole sunt destinate forţei de reacţie rapidă şi rezervei ISAF (circa 1 800 de oameni). Aproximativ 20 000 de militari americani au executat şi execută misiuni în sudul şi în estul Afganistanului contra partizanilor al-Qaeda şi ai fostului regim taliban. Asupra angajamentului NATO s-au exprimat dubii, deoarece statele membre nu ar fi dispuse să desfăşoare trupe, în principal din motive politice. Reprezentanţii Alianţei au garantat că promisiunile vor fi respectate. Autoritatea NATO a fost extinsă în tot Afganistanul, pe fondul disputelor dintre membri, la reuniunea de la Riga. Franţa, Germania şi alte state europene au refuzat să trimită forţe noi sau să ridice restricţiile referitoare la condiţiile de angajare în luptă. În

[166] ***Medium Extended Air Defense System, http://www.army-technology.com/projects/meads; *** SAMP/T, http://www.gbad.org/gbad/amd_SAMP_T.html;
[167] *** Missile defence, How did it evolve? http://www.nato.int/issues/missile_defence/evolution.htm;

consecinţă, forţele americane care participau la o operaţie autonomă au fost integrate în misiunea alianţei.

Mai problematică este, în mod evident, chestiunea implicării Alianţei Nord-Atlantice în Irak. Alianţa a acordat sprijin forţelor poloneze, care au în responsabilitate un sector al Coaliţiei din acest stat (3 iunie 2003). În timpul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic la nivel de miniştrii de externe (4-5 decembrie), şeful diplomaţiei americane, Colin Powell, a pledat pentru participarea NATO la gestionarea situaţiei de securitate din Irak, fără a înainta o cerere formală. Flexibilizarea poziţiilor în prima parte a lui 2004 a condus la compromisul de la Istanbul (28-29 iunie). Precizăm că Parisul şi Berlinul nu au acceptat trimiterea de trupe sub „drapelul" NATO şi nici instruirea forţelor locale pe teritoriul Irakului. Diplomaţii americani şi francezi au ajuns, ulterior, la o înţelegere care va permite implicarea directă a NATO în Irak, pentru instrucţia noilor forţe de securitate (30 iulie).

Uniunea Europeană a declanşat, în paralel, primele misiuni de menţinere a păcii din istoria sa (ianuarie-martie 2003)[168]. Cu această ocazie, s-au pus în aplicare şi prevederile acordurilor „Berlin plus", referitoare la coordonarea dintre UE şi NATO în executarea misiunilor de menţinere a păcii. Un parteneriat NATO-UE pentru asigurarea stabilităţii în Balcani a fost încheiat pe 29 iulie 3003. Documentul prevede: unitatea de viziune asupra problemelor de securitate în regiune, efectuarea de consultări reciproce, promovarea reformei armatelor, a democratizării şi combaterii terorismului. Uniunea Europeană a preluat conducerea misiunii de poliţie din Bosnia-Herţegovina la 1 ianuarie 2003. La reuniunea Consiliului Nord-Atlantic la nivel de miniştri ai apărării din decembrie 2003, s-a evocat şi posibilitatea transferului operaţiunii SFOR din Bosnia către UE până la sfârşitul lui 2004. Alianţa Nord Atlantică a stabilit, la summit-ul de la Istanbul (iunie 2004), încheierea misiunii SFOR din Bosnia-Herţegovina. În locul său, a fost trimisă o forţă a Uniunii Europene (*Anthea*). Decizia a demonstrat reducerea riscului de conflict din fosta republică iugoslavă dar şi o oarecare detensionare a relaţiilor transatlantice.

Pe baza unui acord cu NATO, la sfârşitul lui martie 2003, UE a preluat comanda operaţiei de menţinere a păcii din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (*Concordia*). Considerând că situaţia s-a ameliorat, decidenţii europeni au înlocuit forţa cu o misiune de poliţie (*Proxima,* 15 decembrie). De asemenea, Uniunea a desfăşurat forţe în regiunea Bunia, din Congo (iulie 2003), o operaţie desfăşurată fără sprijinul Alianţei Nord-Atlantice. Pe fondul escaladării crizei din vestul Sudanului, în septembrie 2004, Uniunea Europeană a ameninţat autorităţile de la Khartoum cu impunerea de sancţiuni în cazul în care refuză să aplice prevederile rezoluţiilor ONU. Secretarul general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer a declarat că Alianţa este disponibilă să vină în întâmpinarea politicii europene, inclusiv prin acordarea de sprijin unei eventuale misiuni de menţinere a păcii a Uniunii Africane. Există şi posibilitatea desfăşurării unei forţe europene în Kosovo[169].

Alianţa Tratatului Atlanticului de Nord nu a fost scutită de efectele negative ale divergenţelor dintre coaliţia condusă de Statele Unite şi cea formată în jurul „nucleului franco-german". Cu toate acestea, structura sa instituţională şi-a demonstrat rezistenţa, permiţând reducerea tensiunilor şi moderarea preferinţelor naţionale. Proiectul apărării europene nu a evoluat spre o alternativă credibilă la securitatea furnizată de NATO, ci îşi demonstrează mai mult caracterul complementar. Prin adaptarea graduală şi lipsită de dificultăţi la cerinţele noului mediu de securitate, Alianţa poate să reprezinte la începutul secolului XXI, în continuare,

[168] Consiliul European, EU Operations, http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=268&lang=en&mode=g.
[169] *Ibid.*

principala expresie a relaţiilor transatlantice în domeniul securităţii. Pentru a avea o mai bună perspectivă, trebuie examinate evenimentele şi procesele cu importante consecinţe pe termen mediu şi lung, ca „adâncirea integrării" UE şi cele două extinderi ale NATO şi UE.

Dezbaterea constituţională şi dubla extindere

O complicaţie în studiul, dar şi în practica relaţiilor transatlantice, îl reprezintă caracterul complex, aflat în schimbare, al Uniunii Europene, cu mai multe nivele de decizie stratificate, între care există relaţii de cooperare dar şi de rivalitate (comunitar, naţional, interguvernamental, supranaţional, regional). Din exterior, este uneori dificil de înţeles felul în care se formează şi este aplicată o politică externă comună a unei Uniuni compusă din 25 de state, care adeseori vorbesc în limbi diferite (vezi celebra critică a fostului secretar de stat american Henry Kissinger). Statele Unite au oscilat între a critica mecanismul de decizie, pe care nu-l pot influenţa în mod direct, decât poate după adoptarea deciziei, în multe cazuri, şi ignorarea UE în probleme de „Înaltă Politică", din cauza divergenţelor interne. În cele ce urmează vor fi investigate fenomenele principale din ultima perioadă: adâncirea integrării, materializată în acordul privind tratatul Constituţional şi lărgirile NATO şi UE, privite de cele mai multe ori ca fiind complementare, însă, cel puţin în anumite cazuri, considerate drept politici concurente.

Şefii de stat şi de guvern ai ţărilor UE au lansat dezbaterea despre viitorul Europei în timpul reuniunii de la Laeken (15 decembrie 2001). Lucrările Convenţiei pentru viitorul Europei au început la sfârşitul lui februarie 2002, condusă de fostul preşedinte francez, Valéry Giscard d'Estaing. La Consiliul European de la Salonic (19-20 iunie 2003), s-a prezentat proiectul Tratatului Constituţional, redactat în iunie de Convenţia pentru Viitorul Europei. Textul prevedea: înfiinţarea funcţiilor de Preşedinte al Consiliului European şi de Ministru de Externe: deciziile din cadrul Consiliului se iau pe baza sistemului de dubla majoritate, etc. CESDP era renumita Politică de Securitate şi Apărare Comună (CSDP). De asemenea, a fost inclusă şi o clauză de consultare reciprocă în cazul unei agresiuni îndreptate împotriva unui stat membru, care participă la „cooperarea întărită" în domeniul apărării. În acelaşi timp, s-a recunoscut şi rolul central al NATO pentru asigurarea securităţii europene. Proiectul conţinea şi o clauză de solidaritate, aplicabilă doar în cazuri de atacuri teroriste şi de dezastre naturale. Documentul a avantajat statele mari, gen Franţa şi Germania, dar a trezit protestele celor medii ca Spania şi aspiranta Polonia. Marea Britanie s-a opus tendinţelor federaliste şi a promovat garantarea primatului NATO. Se poate afirma că problema esenţială care a animat aceste dezbateri era cea a balanţei de putere ce va rezulta în urma lărgirii Uniunii. SUA au primit cu ambiguitate iniţiativa, conform multor analişti. Americanii au aprobat, în principiu, adâncirea integrării europene, dar s-au opus tentativelor de a crea o a doua superputere. Consiliul a decis convocarea unei Conferinţe interguvernamentale pentru dezbaterea documentului în toamna lui 2003 şi adoptarea lui cel târziu până la alegerile pentru Parlamentul european din iunie 2004.

În octombrie, preşedinţia italiană a inaugurat discuţiile din cadrul Conferinţei interguvernamentale dedicată adoptării Tratatului Constituţional, pe baza proiectului Convenţiei. Principala divergenţă a constat în sistemul de vot cu dublă majoritate. Acesta prevedea că deciziile vor fi adoptate în unele domenii cu o majoritate calificată a 51% din statele membre, reprezentând 60% din totalul populaţiei. Propunerea a divizat UE între nucleul franco-german şi Spania, Polonia şi alte ţări ce şi-au propus menţinerea aranjamentul de la Nisa. Reuniţi în decembrie 2003 la Bruxelles, şefii de stat şi de guvern ai ţărilor membre şi candidate UE nu au reuşit să ajungă la o înţelegere asupra sistemului de vot din cadrul Consiliului European.

Preşedinţia irlandeză a preluat greaua responsabilitate a apropierii poziţiilor celor două tabere, pe care părea să le separe o adevărată prăpastie. „Taoiseach"-ul (şeful guvernului de la

Dublin) Bertie Ahern a întreprins un adevărat „balet diplomatic" în capitalele europene, în scopul obţinerii unui compromis. Poziţia Dublinului a adus o serie de avantaje puţin observate la început, după cum au subliniat şi comentatorii de la BBC. Ţară mică, vorbitoare de engleză, în aceleaşi timp pro-americană şi filo-comunitară, Irlanda a avut „uşi deschise" în principalele centre de decizie ale statelor Uniunii. La aceasta se adaugă calităţile de negociator ale „taoiseach"-ului, demonstrate şi cu ocazia acordului din „Vinerea cea Bună" (între Marea Britanie, Irlanda şi partidele din Irlanda de Nord, aprilie 1998). Dar toţi aceşti factori ar fi jucat un rol mai puţin semnificativ dacă ambele părţi nu ar fi înţeles că blocajul din decembrie 2003 dăunează tuturor. O contribuţie a avut-o şi schimbarea de guvern din Spania. În martie 2004, preşedinţia irlandeză a concluzionat, după summit-ul de la Bruxelles, că nu s-a creat un consens în privinţa tratatului Constituţional şi a reluat demersurile diplomatice.

La summitul istoric de la Bruxelles (17-18 iunie 2004), şefii de stat şi de guvern reuşesc, în cele din urmă, să ajungă la un compromis privind tratatul constituţional. Se prevede introducerea sistemului de vot cu dublă majoritate, calculată ca reprezentând 55% dintre membrii Consiliului şi 65% dintre locuitori. Tratatul Constituţional nu creează un super-stat de dimensiuni continentale, ci o Uniune de tip nou, „subsidiară" statelor-naţiuni, care-şi păstrează atribuţiile mai ales în ceea ce priveşte politica externă şi de securitate, taxele, etc. Sunt create posturile de Preşedinte al Consiliului European şi cel de Ministru al Afacerilor Externe al UE, care, însă, nu va stabili linia politică a statelor UE, ci va avea mai mult funcţii de reprezentare. Prevederile despre apărare nu conţin modificări radicale faţă de textul Convenţiei. Tratatul a fost semnat pe 29 octombrie 2004, la Roma, pe Colina Capitolină.

Momentul de criză pentru construcţia comunitară ce a urmat, în 2005, ar fi părut, poate, de neimaginat cu şase luni înainte. Depăşind chiar şi cele mai pesimiste previziuni ale partizanilor constituţiei, cetăţenii francezi s-au mobilizat pentru a o respinge decisiv, pe 29 mai 2005. Exemplul lor a fost urmat peste câteva zile de olandezi, într-o consultare ale cărei rezultate erau constrângătoare din punct de vedere juridic. Liderii europeni au încercat să repare ceea ce se mai putea repara, dar semnalele transmise imediat după referendum au fost pline de ambiguităţi.

La o rată de participare de aproximativ 70%, circa 55% dintre francezi s-au pronunţat împotriva ratificării tratatului[170]. Reacţia autorităţilor nu s-a lăsat aşteptată, dar acţiunile acestora au făcut obiectul a nenumărate critici. După cum anunţase, fostul preşedinte Jacques Chirac nu a demisionat, refuzând astfel să urmeze exemplul celebrului Charles de Gaulle. El a promis că va ţine cont de „mesajul" cetăţenilor şi a transmis celorlalţi lideri europeni mesajul că ţara sa va continua să-şi îndeplinească obligaţiile faţă de UE. În Olanda, Constituţia a fost respinsă de aproximativ 63% dintre cetăţenii ce şi-au exprimat opiniile la urne, iar rata de participare a depăşit 62% din totalul cetăţenilor cu drept de vot. Deşi referendumul din 1 iunie 2005 a avut un caracter consultativ, politicienii au promis că documentul nu va fi ratificat, dacă la consultare vor lua parte mai puţin de 30% dintre electori. Premierul Jan Peter Balkenende s-a declarat dezamăgit şi a precizat că rezultatul nu poate fi ignorat. El a admis existenţa unui decalaj între elitele Uniunii şi cetăţenii obişnuiţi[171].

Liderii europeni au încercat să ajungă la un compromis, dar diviziunile nu au întârziat să apară. Iniţial, preşedintele Comisiei de la Bruxelles, José Manuel Durao Barroso, şi cel al Consiliului de Miniştri din acea vreme, Jean-Claude Juncker, au solicitat celorlalte state să continue ratificarea. S-a sperat că un număr suficient de membri îşi vor da acordul asupra intrării

[170] « La France rejette nettement le traité constitutionnel », http://www.lemonde.fr/web/articleinteractif/0,41-0@2-631760,49-655407@51-655458,0.html;
[171] *Dutch Reject EU Constitution*, 01.06.2005, http://www.dw-world.de/dw/article/0,1564,1603076,00.html;

în vigoare a documentului pentru a presa opinia publică din ţările refractare în favoarea unui rezultat pozitiv într-un al doilea referendum. Consiliul European de vară din 16-17 iunie 2005 a refuzat, însă, să adopte o hotărâre definitivă referitoare la soarta Tratatului Constituţional. În schimb, şefii de stat şi de guvern s-au pronunţat în favoarea unei „perioade de reflecţie" de un an, pentru o nouă evaluare.

Se sperase ca reuniunea să stabilească dacă referendumurile vor continua sau nu şi eventual să abordeze o altă metodă de promovare de reformelor constituţionale. Compromisul a lăsat la latitudinea membrilor această chestiune, deşi s-a reafirmat încrederea în valoarea Constituţiei şi în necesitatea ratificării tratatului. S-a crezut într-o ameliorare a situaţiei în următoarele 12 luni, care vor fi martore, totuşi, la o încinsă dezbatere despre bugetul comunitar, la tentative de relansare a economiei UE, afectată de ritmuri lente de creştere şi de şomaj, la alegerile din Germania, la discuţii în legătură cu aderarea Turciei, etc. În Marea Britanie, executivul a decis să renunţe la referendum, anticipând un rezultat nefavorabil, în ciuda criticilor opoziţiei conservatoare şi a solicitărilor partenerilor europeni. Autorităţile de la Londra au apreciat că este nevoie de o „perioadă de reflecţie", dar un nou test a avut loc pe 10 iulie 2005.

Una dintre marile preocupări, după eşecurile din 29 mai şi 1 iulie 2005, a fost de a da asigurări că Uniunea Europeană nu-şi va abandona responsabilităţile externe. Înaltul reprezentant pentru politica externă şi de securitate a Uniunii Europene, Javier Solana, ministrul de externe al Luxemburgului, Jean Asselborn şi comisarul pentru relaţii externe, Benita Ferrero-Waldner, au purtat discuţii la Washington cu oficialităţi americane, pe care au încercat să le convingă că respingerea Tratatului Constituţional în Franţa şi Olanda nu va afecta cooperarea între cele două părţi. Secretarul de stat american, Condoleezza Rice şi-a exprimat „înţelegerea" pentru „perioada dificilă" prin care trece UE, dar şi-a exprimat speranţa că în cele din urma se va coagula o Europă deschisă, nu una atrasă prea mult de problemele sale interne.

Cea mai des invocată interpretare a eşecului Tratatului Constituţional se referă la mult discutata problemă a „deficitului democratic". În varianta funcţionalistă, construcţia europeană se baza pe o formulă de colaborare economică sectorială, gestionată de o autoritate supranaţională, care să conducă, extinzându-se domeniu cu domeniu, la formarea unui nou tip de solidaritate şi la un transfer al loialităţii dinspre nivelul statelor-naţiune către cel european. Instituţia tipică era „tehnocratica" Comisie de la Bruxelles, în care se presupunea că deciziile experţilor vor prevala asupra subiectelor politice clasice. Metoda a fost denumită „federalism gradual", sau funcţionalism european. În primele variante ale „planului Monnet", structuri gen Consiliul European, Consiliul de Miniştri sau Parlament nici măcar nu existau. Aspectul aparent „ezoteric", îndepărtat şi perspectiva „bruxelizării" politicilor au trezi reacţii politice puternice, amplificate recent de controversa referitoare la extindere[172].

Principala obiecţie la aceste măsuri priveşte, însă, absenţa unui „demos", a unei identităţi politice europene clare şi robuste, comparabilă cu cea a statelor-naţiune. Conform diverselor sondaje, procentajul celor ce se consideră în primul rând cetăţeni comunitari este îngrijorător de mic. În multe ţări susţinerea populară pentru integrare a scăzut în ultimele decenii. Integrarea este un proces relativ recent, cu aproximativ 50 de ani vechime. Era dificil să se formeze o nouă mentalitate în acest interval. S-a arătat şi că fenomenul afectează toate statele democratice dezvoltate.

A doua interpretare pune accentul pe cauzele economice. Uniunea a înregistrat o creştere, în 2003, cu numai 0,9% din PIB (incluzând şi noii membri, doar 0,6% pentru „zona euro"). În 2004, indicatorul s-a apropiat de 2%. Şomajul a stagnat la aproximativ 8 % (8,8% în „zona euro",

[172] Loukas Tsoukalis, *Ce fel de Europa ?,* Editura All Bic, Bucuresti, 2005

indicator cu valori mari în Spania, Italia, Franţa şi Germania), iar inflaţia a rămas redusă. Comparativ, între 1996 şi 2000, economia americană a înregistrat o creştere medie anuală de 4,2%, în timp ce în Uniunea Europeană s-a atins numai media de 2,9%[173]. Productivitatea a atins valori duble în SUA, comparativ cu ţările UE. Cu toate aceasta, UE a rămas prima putere comercială mondială, cu o greutate de aproximativ 20% în schimburile comerciale internaţionale.

Dificultăţile par a se concentra în Germania, Italia Spania şi Franţa. Situaţia este puţin mai îmbucurătoare în celelalte ţări. Problemele UE pot fi explicate prin mai multe cauze. Şomajul de aproximativ 9% limitează sporirea cererii şi stimularea dezvoltării economice. Companiile se confruntă cu un deficit tehnologic în domeniile informatic şi al telecomunicaţiilor, spre deosebire de corespondentele lor din SUA. Ţările nordice, Marea Britanie şi Irlanda au evitat, însă, destinul partenerilor lor europeni. Din exterior, creşterea euro faţă de dolar pare a fi limitat expansiunea comerţului internaţional al UE, care se confruntă şi cu o competiţie acerbă cu Statele Unite, Japonia şi mai nou, China. Nu trebuie ignorat nici impactul creşterii preţului petrolului.

Încetinirea dezvoltării economiei afectează statutul internaţional al Uniunii Europene. În interior, fenomenul creşterii limitate a creat presiuni asupra regimurilor şi a politicilor comune. Programul pieţei interne nu a rezolvat, în mod definitiv, mai vechile controverse asupra „eurosclerozei". Controversa despre directiva referitoare la liberalizarea serviciilor demonstrează limitele deschiderii economiilor Uniunii Europene. Lansarea monedei unice a sporit coerenţa ţărilor participante, dar efectele de stimulare a dezvoltării par a se lăsa încă aşteptate. Statele mari din „zona euro" nu au reuşit, de multe ori, să respecte regulile din Pactul de Stabilitate şi Dezvoltare.

Perceperea consecinţelor extinderii poate fi luată şi ea în considerare, pentru o mai bună înţelegere a situaţiei. Este evident că, într-o Europă cu 27 sau 30 de membri, autoritatea şi puterea Parisului va fi mai mică decât în Comunitatea din anii '50. Acesta este şi unul dintre motivele pentru care ţări ca Marea Britanie au promovat succesive lărgiri ale Uniunii. În acelaşi timp, am asistat la o extindere graduală a domeniilor, politicilor şi competenţelor UE care compensează „diluarea" potenţială, legând mai puternic statele membre între ele.

Candidatura Turciei aduce cu ea un set diferit de probleme. O mare parte a europenilor, mai ales în Franţa, se opune aderării statului, din diferite considerente. Sunt invocate drept contra-argumente: religia musulmană şi diferenţa de civilizaţie, guvernarea islamistă, rolul predominant al armatei, natura semi-democrată a regimului, respectarea drepturilor minorităţilor, refuzul recunoaşterii genocidului îndreptat împotriva armenilor, statutul femeii, mai ales după venirea la putere a guvernului Erdogan, problemele economice, dimensiunea populaţiei şi greutatea instituţională asociată, relaţiile cu Grecia şi subiectul Cipru. Sondaje recente par însă a infirma, cel puţin parţial, această ipoteză.

Nu trebuie ignorate nici condiţiile particulare. Electoratul s-a folosit de ocazie pentru a da o lovitură unor politicieni în care nu mai are încredere. În Franţa, şomajul depăşise 10%, un prag rămas constant în ultimul deceniu, în ciuda nenumăratelor promisiuni ale fostului preşedinte Chirac şi ale socialiştilor. Mai grav, credibilitatea întregii elite de la Paris a fost pusă sub semnul întrebării, Constituţia fiind promovată de majoritatea politicienilor, a oamenilor de afaceri, a media, a intelectualilor de frunte.

Adeseori s-au ignorat şi ambiguităţile Parisului. Pentru această capitală, UE reprezenta o Franţă mai mare, o compensaţie pentru pierderea imperiului şi a statutului său internaţional. De aceea, liderii francezi au militat pentru crearea unei „Europe putere", capabile să concureze, de la

[173] Jean-Philippe Cotis, *Understanding Economic Growth* (Palgrave Macmillan, New York, 2004; *CIA World Factbook*, http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ee.html#Econ;

egal la egal cu Statele Unite şi alte mari puteri. Acordul tacit era cel al unei conduceri politice a Parisului, în schimbul dominaţiei economiei germane. Parisul a respins proiectul unei Comunităţi a Apărării în 1954 şi a stat la originea „crizei scaunului gol". Întotdeauna a manifestat rezerve faţă de conceptul de supranaţionalitate. Aranjamentul a început să fie pus sub semnul întrebării la sfârşitul Războiului Rece, în condiţiile dispariţiei ordinii bipolare, destrămării URSS, reunificării Germaniei şi a discuţiilor referitoare la posibilitatea sfârşitului prezenţei americane în Europa. Tratatele de la Maastricht, Amsterdam şi Nisa şi intervenţia NATO în Balcanii de Vest au liniştit pentru moment aceste temeri, dar problema declinului influenţei Franţei în UE a revenit în atenţie odată cu lărgirea din mai 2004, cu perspectiva aderării Turciei, cu numirea Comisiei Barroso.

În Olanda, presupusul caracter „neoliberal" nu a figurat pe agenda dezbaterii. În primul referendum din ultimii 200 de ani, au contat mai mult criticile referitoare la „birocraţia" de la Bruxelles, migraţia ilegală, frica de diluare într-un super-stat european, controversa referitoare la integrarea Turciei. Ţara a fost afectată, în ultimii ani, de o creştere a extremei drepte, scandalul asasinării lui Pim Fortuyn şi a lui Theo van Gogh, dispute despre statutul comunităţii musulmane şi a capacităţii societăţii olandeze de a o integra.

Un nou plan a fost elaborat în timpul preşedinţiei germane din prima parte a lui 2007. Cancelarul german, Angela Merkel va propune, se pare, convocarea unei noi conferinţe pentru aprobarea proiectului, care deja trezeşte reacţii negative din partea Poloniei. Documentul ar menţine principalele prevederi instituţionale ale tratatului eşuat, aducând unele schimbări cosmetice şi ar putea să intre în vigoare până în iunie 2009. Nou preşedinte francez, Nicholas Sarkozy a declarat că va renunţa la referendum[174]. Nu este clar nici ce se va întâmpla în Marea Britanie, unde succesorul lui Tony Blair, Gordon Brown ar trebui, teoretic, să organizeze un referendum.

Pe termen mediu, sunt posibile mai multe evoluţii. Uniunea ar putea continua să funcţioneze într-o structură asemănătoare cu cea actuală, eventual cu unele mici modificări referitoare la sistemul de vot, timp de câteva decenii. Există şi posibilitatea formării unei federaţii care să preia din ce în ce mai multe atribuţii de la statele membre. Nu sunt excluse nici scenariile unei Europe „à la carte", cu diverse modalităţi de cooperare, sau al cercurilor concentrice, în care un grup să preia iniţiativa adâncirii integrării. Totul depinde de deciziile liderilor europeni, de constrângerile sistemului internaţional, de impactul factorilor economici.

Solidaritatea franco-germană pare a fi, la rândul său, afectată. Deşi opiniile publicului german şi ale conducerilor landurilor nu sunt neapărat prea diferite de cele franceze, cele două ţări au ajuns să se situeze pe poziţii diferite în ceea ce priveşte viitorul Comunităţii. Liderii UCD au adoptat o atitudine nuanţată faţă de alinierile tradiţionale şi o linie politică pro-americană.

În cel mai rău caz, am asista la o stagnare politică timp de cel puţin un deceniu şi revenirea la formulele ambigue şi controversate consacrate de tratatul de la Nisa din 2000/2001. Se poate replica, totuşi, că Uniunea Europeană are deja o ordine constituţională, consacrată prin tratatele fundamentale, începând cu cel de la Roma[175]. Eşecul Tratatului ar avea mai puţine efecte negative decât s-ar părea la prima vedere, deoarece structura instituţională comunitară a rămas în picioare, chiar dacă va funcţiona după regulile tratatului de la Nisa.

Un impact profund asupra relaţiilor transatlantice îl au cele două procese paralele, dar legate, de extindere a NATO şi a UE. Concepute în prima parte a ultimului deceniu, acestea şi-au propus ca principale obiective stabilizarea şi democratizarea Europei de Răsărit, în care Alianţa gestionează problemele de securitate, iar UE răspunde de dezvoltarea economică. Statele Unite au

[174] EurActiv, http://www.euractiv.com/en/future-eu/eu-search-new-treaty/article-163412.
[175] Andrew Moravcsik, *Despotism in Bruxelles?*, Forreign Affairs, mai-iunie 2001;

promovat lărgirea NATO pentru a preveni apariţia de noi ameninţări de securitate în regiune, consolida Alianţa şi a garanta pe termen lung câştigurile obţinute în 1989, inclusiv în faţa unei potenţiale „renaşteri imperiale" în Federaţia Rusă. După 11 septembrie, s-au adăugat şi necesităţile combaterii terorismului, a proliferării armamentului nuclear şi de „proiectare a puterii" în „marele arc de criză". Europenii au sprijinit politica americană, printre altele şi de teama reluării tradiţionalei competiţii pentru securitate, care ar fi putut afecta şi vestul continentului. Extinderea Uniunii Europene are la bază atât motive geopolitice, cât şi economice: consolidarea regimurilor liberale din Est în principal, întărirea puterii şi influenţei Germaniei, interesul britanic de a echilibra Parisul şi Berlinul, aspiraţiile Franţei de a crea un mare actor continental, mărirea spaţiului geografic, a populaţiei şi a pieţei interne comunitare. Pentru fostele state comuniste, dubla integrarea reprezenta şi reprezintă „revenirea în Europa", mai lumesc vorbind, stabilizare politică, protecţie în faţa temerilor create de politica oscilantă a Moscovei şi bunăstare economică.

Extinderea „Big Bang" a NATO reprezintă, în mare măsură, o reuşită a actualei administraţii americane. Preşedintele SUA, George W. Bush a anunţat lărgirea Alianţei Nord-Atlantice de la Marea Baltică la Marea Neagră, iîntr-un discurs ţinut la Varşovia, în iunie 2001. Prin declaraţia de la Roma (mai 2002), se pun bazele unui nou parteneriat Vest-Est, prin înfiinţarea noului Consiliul NATO-Rusia. Acesta se va ocupa de probleme legate de: combaterea terorismului, gestionarea crizelor, proliferarea armelor de distrugere în masă, etc. La renumitul summit de la Praga (21-22 noiembrie 2002) a şefilor de stat şi de guvern ai ţărilor membre NATO şi a celor candidate, Alianţa a decis să invite şapte ţări din Europa Centrală şi de Est să adere: Estonia, Lituania, Letonia, Slovacia, Slovenia, România şi Bulgaria („al doilea val" post Război Rece). Washingtonul şi-a exprimat voinţa de a susţine extinderea Alianţei în Balcanii de Vest şi chiar în Caucaz. În martie 2003, statele NATO au semnat protocoalele de aderare la Tratatul Atlanticului de Nord cu cele şapte state aspirante. Pe 29 martie 2004, Estonia, Lituania, Letonia, Slovacia, Slovenia, România şi Bulgaria a devenit membre cu drepturi depline ale Alianţei. Summitul de la Istanbul (28-29 iunie 2004) a reprezentat prima participare a noilor membrii la o reuniune la nivel înalt a şefilor de stat şi de guvern din statele NATO.

La rândul său, Uniunea Europeană a deschis negocierile de aderare cu Polonia, Cehia, Ungaria, Slovenia, Estonia şi Ciprul la summitul de la Luxemburg, din 12-13 decembrie 1997. Cele „două valuri" au fost unificate prin decizia de a purta tratative şi cu Bulgaria, Malta, Lituania, Letonia şi Slovacia, adoptată la reuniunea a şefilor de stat şi de guvern ai statelor membre UE de la Helsinki (10-11 decembrie 1999), ţinând cont şi de raţiuni politice, care au inclus efectele campaniei din Kosovo, hotărârea NATO de a nu primi noi membri la summit-ul de la Washington (23-25 aprilie 1999), dar şi de subtila politică britanică de apropiere faţă de Germania (axa „New Labour") şi de Franţa (declaraţia de la Saint-Malo), menţinând „relaţia specială" cu SUA. Consiliul European de la Copenhaga a stabilit încheierea formală a negocierilor de aderare cu Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Cehia, Ungaria, Slovacia, Slovenia, Cipru şi Malta (12-13 decembrie 2002). Şefii de stat şi de guvern ai ţărilor Uniunii au sprijinit data-ţintă de integrare a României şi Bulgariei, anul 2007, dacă aceste două ţări reuşesc să îndeplinească condiţiile. Turcia a dobândit statutul de candidată, însă viitorul său statut este, în continuare neclar. Extinderea a modificat interiorul UE, transformând-o dintr-un „club restrâns" al statelor dezvoltate şi relativ omogene cultural, politic şi social din vestul Europei într-o Uniune euro-mediteraneană, cu circa 450 de miliarde de locuitori şi un teritoriu de circa 4,3 milioane de kilometri pătraţi. Este adevărat că noii membri nu au contribuit decât cu o creştere de 5 % din PIB-ul comunitar. România şi Bulgaria au fost primite în 2007 în Uniunea Europeană.

Printre alte consecinţe, criza irakiană a determinat apariţia unor semne de întrebare în legătură cu politica dublei extinderi, în sensul compatibilităţii dintre lărgirea NATO şi cea a UE, după declaraţiile privind „noua şi Vechea Europă, scrisoarea de sprijin a „Grupului de la Vilnius" faţă de politica SUA şi reacţia dură a preşedintelui francez, Jacques Chirac. Se poate însă remarca faptul că procesele de integrare nu au fost în mod esenţial îngreunate, nici SUA, nici statele europene neavând interesul şi voinţa de a aplica politici obstrucţioniste. Prin cea de-a cincea extindere, Alianţa a devenit mai puternică din punct de vedere politic, elitele din noile state fiind în general „atlanticiste" şi îndatorate SUA, chiar dacă a existat o opoziţie la adresa războiului Irak din partea opiniei publice. De asemenea, primirea a 10 noi membri în UE a diminuat audienţa cercurilor critice faţă de politica americană. Totuşi, este previzibil un proces de apropiere faţă de linia „europeană", printr-un fel de proces de „socializare". Dubla extindere a atras şi va atrage ambele structuri spre „Marele Orient Mijlociu" şi spre Federaţia Rusă.

Orice concluzii referitoare la relaţiile dintre NATO şi Uniunea Europeană nu pot fi decât provizorii, din moment ce avem de-a face cu actori, instituţii şi tendinţe cu o natură complexă şi care se află într-o continuă şi uneori rapidă schimbare. Acest lucru nu înseamnă că nu se pot evidenţia unele tendinţe. Constrângerile structurale de putere determină atât Statele Unite, cât şi ţările din UE să continue reforma instituţiilor, forţelor şi a misiunilor Alianţei. Acelaşi factor obligă statele europene să acorde o mai mare atenţie cerinţelor apărării.

Problema priveşte sensul demersurilor respective. Vor fi ele dirijate spre o mai bună cooperare cu SUA în gestionarea agendei de securitate, sau servesc pentru a balansa puterea americană? La rândul său, prin proiectul tratatului Constituţional, Uniunea Europeană va dobândi mai multă coerenţă în calitate de actor pe scena internaţională, deşi rămân ambiguităţi. Şi aici se pune problema relaţiilor cu SUA. Va fi noua Uniune un partener global al Americii, sau se va distanţa treptat? Cele două extinderi pară să apropie Washingtonul de aliaţii europeni, dar şi aici pot fi identificate unele dileme. O tentativă de răspuns va fi prezentată la sfârşitul capitolelor. Mai întâi, trebuie examinat şi un domeniu unde cooperarea transatlantică a fost cel puţin la fel de importantă ca şi în problemele de securitate şi anume cel economic.

Relaţiile economice

Statele Unite şi Uniunea Europeană reprezintă, alături de Japonia, centrul economiei mondiale. Cele două împreună contribuie la realizarea a circa jumătate din Produsul Intern Brut la nivel mondial şi aproximativ 40% din comerţul global. În paragrafele următoare vor fi prezentaţi principalii indicatori, studiate relaţiile în întreaga lor complexitate şi precizate punctele de apropiere, dar şi sursele de tensiune, pentru a sublinia impactul acestora asupra relaţiilor transatlantice, în genere.

Între cooperare şi competiţie

Cu o suprafaţă de peste 9 milioane de kilometri pătraţi, SUA au înregistrat un PIB de 13 miliarde de dolari în 2006, la o populaţie de circa 300 miliarde de locuitori. La formarea PIB-ului, serviciile au cea mai mare contribuţie (72%), urmate de industrie (26,2%) şi de agricultură (1,4%). Statele Unite au realizat o creştere economică de 3,4% în 2006, la care a contribuit mult sporirea cheltuielilor consumatorilor. Uniunea Europeană a înregistrat un PIB de circa 13 000 miliarde dolari (incluzând indicatorii noilor membri)[176], la o populaţie de 490 milioane de locuitori. La formarea PIB-ului din cele mai importante economii europene, serviciile contribuie

[176] IMF, *World Economic Outlook* 2007.

cu aproximativ 65-70%, industria cu până în 30% iar agricultura, cu circa 1% (exceptând Franţa şi Italia). În 2006, creşterea economică în spaţiul european s-a ridicat la circa 2,8% din PIB

Deficitele bugetare au devenit unele din cele mai importante probleme dezbătute în statele din cadrul Uniunii Economice şi Monetare. Cele mai importante economii nu au reuşit să respecte limita de 3% impusă de Pactul de Stabilitate şi Dezvoltare. Astfel, Franţa a înregistrat un nivel de circa 4% al creşterii diferenţei dintre venituri şi cheltuieli, raportat la PIB, Germania s-a apropiat de nivelul de 4%, încălcări explicate, în principal, prin creşterea foarte lentă. Deşi pare mare în valoare absolută, deficitul bugetar american este, astfel, comparabil cu cel realizat de primele economii din Uniunea Europeană. Uniunea Europeană efectuează un procent deloc de neglijat din investiţiile străine directe pe plan internaţional şi este considerată drept prima putere comercială pe plan mondial şi cel mai important donator internaţional. Ponderea sa în schimburile comerciale internaţionale se apropie de aproximativ 20%.

Slăbesc legăturile?

Ceea ce iese în evidenţă în studiul relaţiilor transatlantice din perspectivă economică este uimitoarea lor interdependenţă, care contrastează cu divergenţele politice, sau cu celebrele dispute despre oţel sau alimente modificate genetic. Originile fenomenului pot fi trasate încă din secolul XIX, când SUA s-au industrializat cu ajutorul importului de capital britanic şi al exporturilor agricole, dar mai ales după cel de-a doilea război mondial. „Sistemul american" creat atunci presupunea, pe lângă înfiinţarea unor alianţelor militare, şi reconstrucţia economică a Europei, deschiderea pieţei americane pentru importurile de dincolo de ocean, liberalizarea comerţului european şi o gestiune comună a marilor probleme comerciale şi financiare, prin intermediul unor instituţii ca: GATT (acum OMC), FMI şi BIRD.

Principalul partener comercial al UE sunt Statele Unite, tranzacţiile cu acestea reprezentând, în medie, circa 20% din totalul schimburilor Uniunii. În 2003, Uniunea a exportat bunuri în valoare de peste 200 miliarde euro, importând produse în valoare de aproximativ 157 miliarde euro (268 şi respectiv 178 miliarde euro în 2006)[177]. De asemenea, UE a exportat servicii evaluate la aproximativ 115 miliarde euro şi a importat de circa 100 miliarde euro (123 miliarde euro, respectiv 113 miliarde în 2006). Invers, Uniunea este unul dintre primii parteneri comerciali ai SUA, cu o cotă de peste 20% în comerţul cu mărfuri. Între cele două centre ale economiei globale există o serie de dispute comerciale, ca cea privind oţelul, dar valoarea nu depăşeşte 5% din totalul schimburilor[178].

Deşi unii oficiali ai SUA s-au arătat îngrijoraţi în legătură cu efectele extinderii UE, totuşi trebuie remarcat faptul că introducerea tarifului vamal unic determină reducerea taxelor de la o medie de 9% la circa 4%. Astfel, din punct de vedere comercial, extinderea UE este, per ansamblu, favorabilă intereselor Statelor Unite, care au la dispoziţie o piaţă de mai mari dimensiuni.

Mult mai apropiate sunt cele două economii dacă ne uităm la alţi indicatori, ca investiţiile străine directe, sau la proprietăţile deţinute de firmele americane în UE şi ale companiilor europene în SUA, fenomen evidenţiat, printre alţii, de Joseph P. Quinlan[179]. Astfel, globalizarea este, în mare parte, un fenomen de integrare al economiilor americană şi europeană. De-a lungul

---

[177] Comisia Europeană, An increasing trade surplus with the USA, http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/07/57&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en.

[178] *Ibid.*

[179] Joseph Qiunlan, „*Drifting apart or growing together? The primacy of the transatlantic economy*" (Washington, CTR, 2003).

ultimei decade, investiţiile străine americane (peste 700 miliarde dolari) au avut ca principală destinaţie statele UE (Marea Britanie, Olanda, Germania, etc.)[180]. Europenii investiseră, până în 2000, circa 800 miliarde de dolari în economia SUA, ocupând o poziţie dominantă, din acest punct de vedere, în raport cu alte economii, crescând exponenţial începând din 1995-1996 (cu un regres după 2000). Totuşi, s-au remarcat fluctuaţii în ultimii ani. Astfel, în 2005, investiţiile directe ale firmelor din UE au atins numai 29 miliarde euro, comparativ cu circa 27 miliarde.

Acelaşi fenomen s-a înregistrat şi în rândul companiilor din interiorul UE. Oamenii de afaceri din SUA şi Uniunea Europeană au tins să achiziţioneze companii situate pe ambele maluri ale Atlanticului. Acest lucru nu a exclus unele tensiuni, dar rezultatul a fost o mai mare apropiere. De pildă, comisarul european pentru concurenţă, Mario Monti, a blocat fuziunile dintre General Motors şi Honeywell (2001) şi a impus amenzi companiei Microsoft (2003-2004), ajungându-se la situaţia în care marile companii americane trebuie să ţină cont de „birocraţii de la Bruxelles" atunci când pregătesc o fuziune.

După cum s-a văzut mai sus, legăturile dintre economiile americane şi europene se află într-o continuă dezvoltare, Uniunea Europeană reuşind să depăşească statutul de „partener junior" prin creşterea producţiei, a comerţului, a investiţiilor străine, dar mai ales prin reuşita iniţială a Uniunii Economice şi Monetare şi a lansării monedei euro, prin intermediul cărora a câştigat aproape o paritate cu SUA în sistemul financiar mondial, depăşind ca valoare dolarul şi a dobândit chiar superioritate în luarea deciziilor în cadrul unor instituţii ca FMI şi Banca Mondială.

Euro permite, în teorie, şi o „ieftinire" a costurilor exercitării rolului de putere dominantă a SUA, în condiţiile în care există o cooperare reală cu aliaţii săi. Nu ar mai fi necesar ca Federal Reserves să exercite singure funcţia de „bancher salvator" în diverse situaţii de criză, evitându-se, astfel, o creştere excesivă a costurilor supremaţiei politico-militare americane, pe termen lung. Nu este exclus şi scenariul unei regionalizări a economiei internaţionale în jurul unor blocuri valutare, dacă divergenţele se accentuează, dar riscurile sunt mari pentru toate părţile.

Interdependenţă nu înseamnă, însă, egalitate perfectă. Din multe puncte de vedere, economia americană îşi păstrează atuurile, relaţia nefiind scutită de o oarecare asimetrie. Acest lucru iese în evidenţă atunci când este examinat fenomenul creşterii diferenţiate din ultima decadă, lămuritor fiind studiul economistului şef al OECD, Jean-Philippe Cotis[181]. El a evidenţiat că a avut loc o creştere rapidă a economiei SUA, până în 2001, însă „modelul nu a fost repetat în cele mai multe dintre economiile importante ale OECD". Dimpotrivă, pe continent au predominat creşterea lentă şi şomajul structural. Punctul de turnură este situat după 1995.

Între 1996 şi 2000, economia americană a înregistrat o creştere medie anuală de 4,2%, în timp ce în Uniunea Europeană s-a atins numai media de 2,9%. Cauza rezidă în dezvoltarea productivităţii americane, datorită noilor tehnologii informatice şi de comunicaţii. Ţările europene care au imitat modelul american sunt Marea Britanie şi Suedia, nu cele din „motorul franco-german".

În replică, UE a lansat, în 2000, strategia de la Lisabona, însă foarte puţini factori de decizie mai cred că economia europeană va deveni în 2010 cea mai competitivă economie din lume. Interdependenţa asimetrică este demonstrată şi de faptul că, o dată cu recesiunea economiei americane din 2000/2001, ratele de creştere europene au coborât de la 3,6% în 2000, la 0,9% în 2003, dar şi-au revenit ulterior.

---

[180] *Idem.*

[181] Jean-Philippe Cotis, *Understanding Economic Growth* (Palgrave Macmillan, New York, 2004.

Ţinând cont de dimensiunile, legăturile bilaterale şi complexitatea celor două economii, nu este de mirare faptul că relaţia transatlantică a jucat un rol fundamental în „guvernarea" economiei internaţionale. Nu este de mirare că mulţi analişti consideră că problemele economice au fost în mod deliberat separate de cele politice, în timpul crizei politice determinate de războiul din Irak, pentru „limitarea daunelor"[182]. Colaborarea este şi fundamentul funcţionării G8, al FMI, a Băncii Mondiale şi a altor instituţii internaţionale. Pe plan bilateral, o parte a prevederilor celor două declaraţii transatlantice s-au realizat, dar constituirea unei zone de liber schimb se pare că nu se va realiza în curând.

Concluzii provizorii

Diferenţele de percepţie, interese şi politici dintre SUA şi „nucleul franco-german" al Uniunii Europene persistă. Este probabil ca problematica Orientului Mijlociu să joace, în continuare, un rol important în configurarea relaţiilor transatlantice. Washington-ul insistă pentru implicarea aliaţilor occidentali în gestionarea situaţiei de securitate din Irak, în timp ce Parisul şi Berlinul continuă să ridice obiecţii, aşteptând, probabil, unele avantaje. Criza iraniană a determinat o anumită convergenţă între cele două maluri ale Atlanticului.

Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord este influenţată, în bună măsură, de deosebirile de interese, percepţii şi putere dintre SUA, Franţa, Germania şi partenerii lor. Totuşi, s-a înregistrat o anumită convergenţă, ambele părţi recunoscând oficial valoarea NATO în gestionarea situaţiei de securitate din Europa şi „Marele Orient Mijlociu". Alianţa influenţează în mod direct politicile de securitate ale statelor membre, suprimând, prin simpla sa existenţă, competiţia de securitate tradiţională de pe Bătrânul Continent, ţine la respect Federaţia Rusă, este principalul factor de stabilizare în Peninsula Balcanică şi ar putea îndeplini aceeaşi funcţie în Orientul Mijlociu, unde este, de altfel, implicată, prin misiunile din Afganistan şi Irak, dar şi prin formulele de parteneriat cu majoritatea statelor din zonă. De asemenea, se pare că NATO influenţează chiar şi dezvoltarea relaţiilor comerciale între cele două maluri ale Atlanticului. Destrămarea URSS, ascensiunea SUA ca putere dominantă, parteneriatul oscilant cu Federaţia Rusă, războiul contra terorismului internaţional, crizele şi conflictele din Orientul Mijlociu determină o transformare logică a funcţiilor şi a structurilor Alianţei. Acest proces este şi va rămâne în continuare afectat de divergenţele şi tensiunile dintre Washington, Londra, Berlin şi Paris.

Uniunea Europeană se află, la rândul său, într-un proces de schimbare, prin „adâncirea" integrării, componentei economice clasice adăugându-i-se una politică. Totuşi, nu am asistat şi probabil nu vom asista, în viitorul previzibil, la apariţia unei federaţii supranaţionale. Acţiunile sale externe vor fi dominate, din câte se pare, de interesele şi de politicile guvernanţilor din Paris, Berlin, Londra, Roma, etc., cărora li se adaugă şi instituţiile comunitare, gen noul ministru de externe, Comisia şi Parlamentul, ale căror competenţe sunt drastic limitate. „Înalta Politică" continuă să fie un „domeniu rezervat" al membrilor.

Din punct de vedere economic asistăm la o integrare în ascensiune a Statelor Unite şi Uniunii Europene, spre deosebire de divergenţele politice. De multe ori este greu de distins între firmele americane propriu-zise şi cele europene. Economia creează astfel un interes comun în prezervarea şi dezvoltarea relaţiilor transatlantice, care aduc beneficii de ambele părţi ale Atlanticului şi constituie unul dintre pilonii globalizării. Pornind de la realitatea mai sus evocată şi presupunând că politicienii acţionează pe baza unor motive raţionale, nu este greu de dedus că apropierea comercială, financiară şi din domeniul producţiei restrânge marja de manevră a

[182] Johannes F. Linn, *Trends and Prospect in Transatlantic Economic Relations*, Brookings, aprilie 2004.

decidenţilor americani şi europeni, o ruptură reală fiind prea costisitoare. De aici rezultă că nu este exclusă, ba chiar este de aşteptat, o detensionare a relaţiilor politico-militare între SUA şi „nucleul franco-german", în primul rând deoarece sunt greu de separat, pe termen lung, problemele strategice de cele economice.

Revenim la Stephen M. Walt. După cum am constatat, există un număr mare de probleme comune ale SUA şi aliaţilor europeni, chiar dacă ameninţarea sovietică a dispărut. Stabilitatea Bătrânului Continent, terorismul, proliferarea armamentului de nimicire în masă, relaţiile oscilante cu Federaţia Rusă, Balcanii şi uneori chiar cu Orientul Mijlociu sunt tot atâtea subiecte pentru care este necesară cooperarea între cele două părţi. Structura de putere şi noile ameninţări ar impune o remodelare a legăturilor transatlantice, nu un „divorţ"[183]. Integrarea economică, în loc să slăbească, s-a dezvoltat, într-un ritm accelerat. Consecinţele schimbării generaţiei de politicieni sunt greu de prevăzut. De pildă, nu este exclus ca noua administraţie Bush să fie mai înclinată acum spre concesii, decât în mandatul precedent. Pornind de la supoziţia naturii de „interdependenţă asimetrică" a relaţiilor transatlantice, am putea asista la o „reconciliere" pe termen mediu, dacă factorii de decizie vor considera că preţul disputelor este prea mare, iar avantajele insignifiante. Nu întotdeauna, însă, realitatea ascultă de prescripţiile teoretice.

ACŢIUNEA POLITICO-MILITARĂ ÎN RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI INTERNAŢIONAL

[183] Vezi Ronald Asmus, *Rebuilding the Transatlantic Alliance*, Foreign Affairs, septembrie/octombrie 2003 şi Henry Kissinger, Lawrence Summers, Charles Kupchan, Charles A. *et al, Renewing the Atlantic Partnership,* raport independent, sponsorizat de Council on Foreign Relations, New York, 2004)

Alături de proliferarea armelor de distrugere în masă şi crima organizată, terorismul a căpătat noi valenţe. Fiind în continuă ascensiune, mai ales după 11 septembrie 2001, terorismul internaţional poate fi apreciat drept un fenomen agresiv, complex şi omnidirecţional, care îmbracă forme de manifestare din ce în ce mai imprevizibile şi mai greu de contracarat, folosind pentru atingerea scopurilor propuse, atât mijloace tradiţionale, cât şi cele mai noi realizări ale ştiinţei şi tehnicii.

Contextul de stimulare a terorismului

Transformările în curs şi tendinţele incluse în procesele mondializării au stimulat într-un fel *anarhia globală* şi reacţiile violente la prefacerile structurale, inclusiv cele teroriste. Concentrarea de forţe politico-economice şi militare în câteva spaţii (America de Nord, UE, F. Rusă, R.P. Chineză, India), slăbirea şi fragmentarea unor state şi societăţi, dezindustrializarea, redislocările economice, migraţia masivă a forţei de muncă, etc. au evidenţiat vulnerabilităţi majore la nivelul unor societăţi, spaţii culturale şi state.

Crizele economice au depăşit frontierele. State şi societăţi cu suport economic preindustrial sau chiar industrial n-au reuşit să se adapteze noilor realităţi. Economiile lor au intrat în criză, generând crize sociale şi valuri de violenţă politică şi militară. Proasta guvernare şi regimurile dictatoriale s-au transformat în factori de destabilizare locală şi chiar regională. În mod obişnuit, asemenea regimuri (Iran, Coreea de Nord) s-au lansat în adevărate curse ale înarmărilor cu mijloace de nimicire în masă şi au oferit sprijin forţelor de destabilizare din alte ţări.

Difuzarea tehnologiilor a avut efecte contradictorii; printre ultimele se înregistrează *terorismul informaţional*. Stăpânirea tehnologiei de vârf a potenţat forţa de reacţie a extremiştilor religioşi sau laici. Valorificarea unor produse – realizată în mod rapid şi diversificat pe pieţele regionale şi la nivel global – permite consolidarea reţelelor de sprijin logistic pentru organizaţiile teroriste.

Fenomenul terorismului contemporan este analizat în mediile specializate din cele mai diferite unghiuri. Sunt specialişti care consideră că dimensiunile regionale şi mondiale ale terorismului internaţional precum şi mijloacele tehnice avansate folosite se corelează cu aşa-numitele procesele complexe ale *mondializării*. Alţi experţi apreciază că motivele reale ale terorismului se asociază cu aşa-numitele procese de *ciocnire a civilizaţiilor*. Pentru cei mai numeroşi doctrinari politico-militari, acţiunile teroriste se încadrează în tipologia *conflictelor asimetrice*. Studiindu-se urmările *prăbuşirii* ideologiilor marxiste şi naţionalist-tradiţionaliste se consideră că asistăm la o recrudescenţă a *religiilor militante,* care recurg inclusiv la mijloace armate, pentru a-şi promova obiectivele (islamul sau hinduismul). De asemenea, specialiştii în securitate internaţională, apreciază că *expansiunea terorismului* la scară regională se coroborează şi cu repoziţionările geopolitice de după sfârşitul Războiului Rece, cu extinderea influenţei Occidentului şi a R. P. Chineze, reducerea puterii *imperiale* a F. Ruse ori competiţia pentru resurse energetice şi pieţe *de desfacere*. În fine, se atrage atenţia că acţiunile teroriste se intersectează şi cu rezistenţa la anumite structuri de dominaţie politică, etnică sau religioasă, cu nenumărate conflicte interetnice şi interconfesionale.

O anumită confuzie persistă în definirea conţinutului, formelor şi obiectivelor terorismului. În optica majorităţii specialiştilor, terorismul se defineşte prin **violenţă**, **mai exact prin utilizarea sistematică a unor acte de violenţă în scopul propagării insecurităţii**. Întrebuinţarea violenţei armate se realizează în afara legilor *păcii şi războiului*. Obiectivul imediat rezidă în obţinerea şi propagarea **terorii**, *armă psihologică redutabilă*, care afectează atât componentele civile sau militare ale societăţii, cât şi instituţiile economice şi politico-

administrative; obiectivul pe termen mediu şi lung al terorismului constă tocmai în destructurarea sistemelor economico-politice şi sociale, deci în obţinerea victoriei (**scopul final**).

În acelaşi timp, trebuie să remarcăm faptul că nu există un *terorism în stare pură, capabil să genereze o anarhie perpetuă*. Există cu precădere doctrine, strategii, politici, structuri organizatorice şi de susţinere teroriste, tactici, manevre, procedee, campanii, operaţii, acţiuni teroriste. În mod curent, terorismul se cuplează cu diverse doctrine şi mişcări politice, sociale, religioase, etc. De aceea, în orice analiză serioasă ar trebui să facem distincţia absolut necesară dintre terorism ca fenomen istoric şi metodologia acţiunilor de tip terorist utilizate în contextul unor conflicte politico-militare. Această distincţie se impune, mai ales în cazul examinării motivaţiilor de război drept-nedrept; scopul politico-militar al acţiunilor şi operaţiilor armate desfăşurate într-un astfel de context politico-militar are de obicei o relevanţă superioară mijloacelor folosite.

Un alt element definitoriu pentru cunoaşterea fenomenului terorismului se referă la conflictele de tip violent care sunt analizate. În conflictele de tip militar, se întrebuinţează **violenţa armată**, după reguli specifice, cu scopul obţinerii victoriei militar-politice, prin intermediul nimicirii sau paralizării, în principal, a forţei armatei adverse. Violenţa teroristă vizează, aşa cum am mai arătat, generalizarea stării psihologice **de teroare şi a climatului de insecuritate locală sau generală.** Teroarea cu efecte paralizante este îndreptată atât asupra populaţiei civile, cât şi asupra mijloacelor de forţă ale adversarului.

Tipologia clasică a acţiunilor teroriste include: atacuri împotriva forţelor de ordine şi militare, a instituţiilor administraţiei publice şi locale, a unor simboluri politice, religioase, etnice, culturale; lovirea populaţiei civile în şcoli, universităţi, mari magazine, pieţe, săli de spectacole, mijloace de transport terestru, aerian şi naval; lichidarea unor lideri şi personalităţi politice, economice, culturale, a unor lideri de opinie, etc.; folosirea tehnicilor de luptă psihologică la nivel local, naţional şi internaţional, cu precădere prin intermediul mass-media. Organizaţiile teroriste dispun de baze de sprijin, de structuri de luptă, de informaţii, de antrenament, de *sanctuare* şi *state-gazdă,* etc. Grupurile teroriste sunt conduse *centralizat şi descentralizat* şi recurg la surprindere, raid, ambuscadă, combinarea acţiunilor teroriste cu cele de gherilă clasică. Surprinderea, conspirativitatea, dezinformarea, menţinerea constantă a iniţiativei, inventivitatea debordantă, disciplina, spiritul de sacrificiu, fanatismul, flexibilitatea, mobilitatea, etc. caracterizează acţiunile grupurilor teroriste: în mod repetat, toate pun în dificultate forţele tradiţionale militare şi de ordine publică.

Medii publicistice şi academice europene au anumite puncte de vedere deosebite faţă de cele americane, în problemele terorismului. Prestigiosul *Courier International,* din 25-27 octombrie 2004, susţine că până la o anumită limită **fenomenul terorist contemporan ar fi un produs mediatic şi politic**. Andy Beckett consideră că ameninţările teroriste au fost exagerate şi deformate de politicieni, mass-media şi servicii secrete. Adam Curtis, celebru realizator britanic de televiziune presupunea de curând că „teama de un inamic fantomatic este tot ceea ce le-a rămas politicienilor, într-o epocă în care toate marile idei şi-au pierdut credibilitatea". Jonathan Eyal afirma că însuşi conceptul de război antiterorist rămâne încă neclar. Crispin Black susţine că „există o imensă falie între ambiţiile declarate şi posibilităţile reale ale teroriştilor". Alţi analişti sunt tentaţi să presupună că „psihoza teroristă" se încadrează într-o logică a „gestionării riscurilor". Aceste riscuri ar fi provocate îndeosebi de degradarea valorilor sfârşitului de secol XX şi mai puţin de o ameninţare teroristă copleşitoare.

În paralel cu amplificarea şi diversificarea atacurilor teroriste şi a ţintelor acestora – având drept urmare creşterea numărului de victime – se remarcă unele tendinţe în organizarea şi susţinerea fenomenului terorist internaţional, determinate îndeosebi de creşterea capacităţilor şi

posibilităţilor financiare ale grupărilor teroriste. Proliferarea armelor de distrugere în masă, amploarea fără precedent a traficului de droguri, imigraţiei ilegale şi crimei organizate, - activităţi de pe urma cărora se adună importante sume de „bani negri" în conturile multor organizaţii teroriste, - au facilitat recrutarea unui număr însemnat de luptători bine pregătiţi, mulţi dintre aceştia, participanţi la diferite acţiuni militare în „puncte fierbinţi" din zonele de conflict, gata oricând să execute orice fel de acte teroriste.

Forţele armate în lupta antiteroristă

Modul de acţiune al organizaţiilor teroriste, caracterizat prin faptul că acestea nu respectă nici un fel de reguli sau valori umane acceptate de lumea civilizată, micşorează posibilitatea ca acţiunile lor să fie prevăzute, depistate şi contracarate în timp util.

Organismele militare specializate ale statelor democratice angajate în campania împotriva terorismului, deşi adaptate la noile condiţii pe care le presupune noua formă de luptă şi se depun eforturi deosebite în acest sens, nu sunt încă pregătite suficient pentru a combate şi contracara toate acţiunile teroriste.

Având acces la multiple resurse financiare şi la tehnologie ultramodernă, beneficiind de noi doctrine şi strategii, organizaţiile teroriste şi-au perfecţionat în mod evident sistemul de organizare, conducere şi execuţie. Ca urmare, strategiile şi doctrinele pentru contracararea riscurilor asimetrice, inclusiv a terorismului au fost reevaluate cu destulă greutate, fiind elaborate noi concepţii de constituire, dotare şi instruire a unor forţe capabile să poarte lupta cu elementele teroriste. În plus, misiunile ce revin structurilor cu responsabilităţi în domeniu (serviciile speciale şi poliţieneşti), implicate în această acţiune deosebit de complexă, au fost adaptate şi diversificate pentru a putea răspunde noilor cerinţe operaţionale.

Având în vedere gradul de periculozitate extrem pe care îl prezintă terorismul asupra bunăstării şi siguranţei individuale şi colective, guvernele ţărilor democratice au implicat în această campanie fără precedent structurile tradiţionale destinate apărării suveranităţii şi integrităţii teritoriale (forţele armate), considerându-se că astfel de ameninţări atentează la siguranţa şi securitatea oricărui stat care se confruntă cu acestea. Alături de misiunile sale tradiţionale (de apărare a ţării), armata trebuie să îndeplinească o serie de misiuni altele decât războiul, care presupun menţinerea şi perfecţionarea caracteristicilor specifice instituţiei militare (decizie şi reacţie rapidă, disciplină, mobilitate, putere de luptă, eficienţă, credibilitate, etc.).

Pentru aceste forţe armate, războiul clasic, convenţional, a fost înlocuit cu un nou tip de război, neconvenţional, atipic şi asimetric, cu dimensionare şi amplitudine globală, un război împotriva terorismului.

Experienţa acumulată în această perioadă a evidenţiat că pentru a putea lupta eficient în acest război, este nevoie de o abordare conceptuală şi acţională diferită şi de măsuri specifice, atât la nivelul organismelor naţionale cât şi a celor internaţionale, cum ar fi:

- intensificarea cooperării internaţionale pentru armonizarea cadrului legislativ, conceptual şi instituţional în vederea combaterii terorismului;
- amplificarea eforturilor diplomatice în vederea determinării statelor sponsor şi gazdă să renunţe la sprijinul terorismului;
- conştientizarea şi educarea populaţiei în vederea combaterii acţiunilor teroriste;
- securizarea frontierelor şi întărirea măsurilor de securitate şi pază a obiectivelor civile şi militare de importanţă naţională şi locală;
- reducerea vulnerabilităţii instituţiilor administrative, economice, sociale, culturale, militare, etc. faţă de terorism şi activităţile crimei organizate;

- realizarea unui sistem unic de management al informaţiilor la nivel naţional şi perfecţionarea cooperării dintre structurile cu implicare în combaterea terorismului şi crimei organizate.

Lordul George Robertson, fost secretar general al NATO, aprecia că războiul împotriva terorismului: „Este o noţiune nouă, o noţiune diferită. Acum ne confruntăm cu nişte oameni care recurg la tehnici inimaginabile (...). Cred că va trebui să gândim diferit. Mijloacele cu care am fost înzestraţi până acum nu mai sunt de folos pentru a contracara aceste ameninţări periculoase ale viitorului".

Lupta, începută în 11 septembrie 2001, este departe de a se fi încheiat. Comunitatea internaţională trebuie să ofere soluţii echilibrate şi unanim acceptate pentru a se evita crearea unei diviziuni între comunitatea islamică şi cea ne-islamică, ceea ce ar avea consecinţe dezastruoase asupra mediului de securitate în ansamblul său. O altă problemă cu implicaţii deosebite asupra procesului internaţional de destindere şi cooperare îl reprezintă respectarea principiilor democratice, libertăţilor şi drepturilor omului, la fel ca şi legalitatea măsurilor întreprinse pentru combaterea terorismului.

În consecinţă, crearea unui echilibru optim între nevoia de a combate terorismul şi efectele distructive pe care le implică aceasta, reprezintă condiţia esenţială a întregului demers al Comunităţii internaţionale.

„Acest război – avertiza fostul secretar de Stat al Apărării, Donald Rumsfeld, – nu poate fi purtat de o mare alianţă, unită în jurul unui proiect unic de luptă împotriva unei puteri ostile. Strategia sa trebuie să includă coaliţii cu geometrie variabilă de ţări, care se va putea schimba şi evolua. Unele state vor putea aduce un sprijin diplomatic, altele unul financiar, altele un sprijin logistic şi militar".

Noul tip de război este permanent şi pretutindeni, lupta împotriva terorismului fiind abordată altfel decât până acum, atât în plan militar cât şi în plan politic, diplomatic, cultural, psihologic şi informaţional.

Conform unor statistici realizate de Departamentul de Stat al SUA, în lume anual, se săvârşesc de la 320 la 660 de acte teroriste, având un număr variabil de victime, cele mai multe fiind din rândurile populaţiei civile. Statistica nu prezintă întreaga imagine, cu dramatismul şi impactul psihologic pe care le induc atentatele teroriste asupra opiniei publice. Cea mai mare ameninţare actuală, după opinia analiştilor americani, o reprezintă pericolul întrebuinţării de către grupările teroriste a armelor de distrugere în masă (NBC). ONU, SUA, UE, F. Rusă, R. P. Chineză şi alte state au înfiinţat organisme specializate în combaterea terorismului, adoptându-se legislaţii de profil şi creându-se forţe specializate. Eforturile antiteroriste internaţionale s-au intersectat cu edificarea de structuri regionale antiteroriste şi cu lansarea unor iniţiative de combatere a sărăciei şi a subdezvoltării, precum şi pentru promovarea democraţiei şi a drepturilor omului.

Acţiunile militare ale unor coaliţii internaţionale conduse de SUA în Afganistan şi în Irak au scos în evidenţă faptul că lupta efectivă, confruntarea armată trebuie transferată pe teritoriul atacatorilor, al complicilor lor şi ale celor care îi sprijină concomitent cu sporirea stării de alertă şi protecţie pe plan intern.

Combaterea terorismului înseamnă un război în detaliu, care cuprinde, pe lângă operaţii de mare anvergură, cum este cazul ripostei date de SUA şi aliaţii săi în Afganistan şi Irak şi acţiuni ale unor structuri specializate pe arii geografice extinse, acolo unde au fost localizate elemente teroriste sau susţinători ai acestora pe o perioadă de timp nedefinită. Este un conflict care depinde de decizia politică, tehnologia informaţiilor şi capacităţile de mobilizare a resurselor, dar care

necesită răbdare, subtilitate şi confidenţialitate alături de o pregătire desăvârşită a elementului uman.

În consecinţă, succesul în războiul împotriva terorismului va fi condiţionat în mare măsură de capacitatea planificatorilor şi a comandanţilor militari de a aborda conflictul într-un mod original şi neconformist (*out of box*), în afara tiparelor clasice existente.

Anul 2003 a reprezentat un moment important în cadrul acestei lupte încă de la începutul său, o dată cu declanşarea campaniei din Irak (martie 2003) şi terminând cu capturarea dictatorului Saddam Hussein (decembrie 2003) şi organizarea alegerilor libere din ianuarie 2005.

Campania din Irak este unică în istorie, după cum o descrie generalul Tommy Franks, caracterizată prin şoc, surpriză, flexibilitate, folosirea muniţiilor cu precizie înaltă în lovirea ţintelor, desfăşurată la o scară cum nu a mai fost niciodată, alături de folosirea unor forţe copleşitoare.

Conform sloganului „şoc şi groază", combinarea sarcinilor specifice informaţiilor, supravegherii şi cercetării şi întrebuinţarea armelor de precizie şi elementelor de aviaţie au permis ducerea operaţiilor într-un ritm susţinut, cu efect de lovire de o precizie excelentă a ţintelor planificate, indiferent de condiţiile atmosferice precum şi limitarea la maximum a pierderilor colaterale.

Sfârşitul operaţiilor militare majore nu a însemnat şi încetarea ostilităţilor. Acestea au continuat sub alte forme mult mai imprevizibile şi mai periculoase, chiar dacă amploarea lor s-a redus semnificativ. Pierderile provocate în rândul forţelor multinaţionale au crescut în mod progresiv. Trupele de coaliţie (SUA, Marea Britanie alături de alte 35 de ţări, printre care şi România) s-au confruntat cu o serie de ameninţări asimetrice venite mai ales din partea armatei neregulate, a trupelor paramilitare şi a atentatorilor sinucigaşi. Asemenea „martiri" au reuşit să facă 85 de victime la Najaf, să ucidă pe trimisul ONU la Bagdad, făcând cele mai multe victime din rândul trupelor americane (15 morţi şi 21 răniţi) după declararea încheierii operaţiilor de luptă majore în Irak (mai 2003). Aceste evenimente nu au avut impact semnificativ asupra operaţiilor militare sau au încălcat flagrant prevederile Convenţiei de la Geneva şi au expus unor multiple riscuri populaţia civilă irakiană. Pe durata contracarării acestor situaţii, forţele Coaliţiei şi-au demonstrat capacitatea de a-şi adapta rapid tacticile şi dimensiunile forţelor folosite. Conlucrarea în cadrul Coaliţiei a prezentat avantaje politice, diplomatice şi militare, a implicat un schimb eficient şi oportun de informaţii şi asumarea de riscuri. În ciuda tuturor rezervelor manifestate înainte de începerea conflictului, Coaliţia a obţinut sprijinul statelor din zonă (toate, ţări musulmane), care au făcut eforturi deosebite pentru a compensa neparticiparea Turciei.

Chiar dacă Irakul a reprezentat frontul central în războiul împotriva terorismului, peste tot în lume au avut loc acţiuni teroriste, care au atras atenţia comunităţii internaţionale şi au mobilizat-o în vederea contracarării acestora. În paralel cu operaţiile militare concepute şi desfăşurate împotriva grupărilor teroriste identificate sau a susţinătorilor acestora s-au amplificat şi atacurile asupra ţintelor civile.

Astfel în Afganistan, forţele talibane şi Al Qaeda s-au adaptat, angajându-se în atacuri de mai mică amploare, mai ales împotriva personalului civil din cadrul organizaţiilor umanitare şi din rândul forţelor multinaţionale. În Arabia Saudită au avut loc mai multe atacuri teroriste ca şi în Indonezia, Maroc, Spania, Pakistan, India, F. Rusă, Turcia, etc.

În F. Rusă, numai în 2003, au avut loc peste 500 de atacuri teroriste, dintre care 368 în Cecenia, în care şi-au pierdut viaţa peste 200 de persoane şi au fost rănite alte 600. Toate acestea dovedesc că nici autorităţile de la Moscova nu controlează complet situaţia în teren, în ciuda eforturilor depuse în acest sens (86 de cazuri rezolvate).

Cu toate demersurile politice şi diplomatice pentru normalizarea situaţiei din Israel şi Teritoriile Palestiniene, atacurile teroriste şi ripostele armate israeliene s-au succedat necruţător. Oficialităţile scot totuşi în evidenţă faptul că în 2003, atacurile teroriste au înregistrat o scădere cu 30%, în timp ce numărul de victime a scăzut de asemenea cu 50% în comparaţie cu anul 2002.

Anii 2003-2004 au fost „cu adevărat dureroşi", aşa cum i-a caracterizat fostul secretar general al ONU, Kofi Annan, „ajungându-se în plus şi la cele mai grave disensiuni între statele membre ONU de la sfârşitul Războiului Rece încoace". De asemenea, a mai menţionat el, „lumea se află în pragul declanşării unui război al culturilor, după atacurile din 11 septembrie, campania antiteroristă din Irak şi conflictul persistent israeliano-palestinian".

Acţiunile militare din Afganistan şi Irak au demonstrat în egală măsură atât capacităţile, cât şi limitele în lupta cu noile tipuri de ameninţări. Concludente în acest sens sunt aprecierile lui Lawrence Korb, membru al Consiliului pentru Relaţii Externe şi înalt oficial la Pentagon în perioada Regan, potrivit căruia: „America nu poate gestiona în acelaşi timp problemele legate de lupta antiteroristă, de statele rebele şi de armele de distrugere în masă apelând doar la propriile forţe armate. Cooperarea cu celelalte state ar sprijini direct armata americană şi ar contribui la formarea suportului internaţional necesar acţiunilor desfăşurate unilateral în SUA".

Contribuţia şi implicarea fiecărei entităţi organizaţionale, demersul individual şi colectiv pentru găsirea şi aplicarea celor mai adecvate şi eficiente modalităţi de aplanare şi soluţionare a crizelor constituie garanţia stabilităţii şi securităţii locale, regionale şi globale.

Atentate şi atentatori la început de mileniu (2001-2007)

- **2001 (11. 09. 2001)**. SUA sunt lovite de atentate de amploare, ce vizează World Trade Center din New York şi sediul Pentagonului din Washington (aproximativ 3000 de morţi). Administraţia G. Bush declanşează războiul împotriva terorismului internaţional purtat în principal împotriva redutabilei reţele teroriste Al-Qaeda (organizaţie de extracţie islamic-fundamentalistă wahhabită, condusă de Ben Laden). Sunt anihilate în 2001-2002, structurile fundamentaliste din Afganistan (talibane) şi Asia Centrală (susţinătorii fundamentalişti ai proiectului „Califatul de Fergana").

- **2002**. Serie de atentate teroriste în: Afganistan (31 ianuarie), Arabia Saudită (12 mai, 8 noiembrie), Maroc (16 mai), Indonezia (5 august), Irak (7 şi 19 august, 12 noiembrie), Turcia (15 şi 20 noiembrie), F. Rusă (5 decembrie). Irakul devine teatrul principal al acţiunilor teroriste, mai ales după încetarea operaţiilor militare ale Coaliţiei conduse de SUA împotriva regimului Saddam Hussein.

- **2004**. Nouă serie de atentate teroriste în: Irak (3 martie, 6 august), Spania (11 martie), Uzbekistan (29 martie), Arabia Saudită (29-30 mai), Pakistan (31 iulie), Bangladesh (21 august), F. Rusă (24 august, 1-3 septembrie, Beslan-Osetia de Nord), Israel-Beersheba (31 august).

- **În anul 2005**, au avut loc mai multe atacuri teroriste în:

- **Egipt (23. 07. 2005)** la Sharm-el Sheik – 7 atacuri cu bombă soldate cu 88 morţi, 200 răniţi şi pagube materiale care au afectat serios turismul – sector cheie al economiei egiptene;

- **Turcia (30. 04. 2005)** în Kuşadasî, din provincia Bingo din estul Turciei, la Izmir, majoritatea atentatelor fiind revendicate de gruparea autointitulată *Şoimii Libertăţii Kurdistanului*;

- **Indonezia, Bali ((3. 10. 2005)** 25 de morţi (dintre care 4 turişti străini – Australia, Japonia) şi 107 răniţi.

- **India (12. 07. 2005)** la Bombay – 7 explozii în sistemul de transport feroviar, soldat cu 190 de morţi şi aproape şi aproape 800 de răniţi.

- **Marea Britanie (7 iulie 2005)**, Londra, au explodat aproape simultan 4 bombe în urma cărora au murit 56 de persoane, iar 700 au fost rănite.

- În 2005, în lume au avut loc **391 acţiuni teroriste** care s-au soldat cu peste **7111 victime**, dintre care peste **4732 de răniţi**, peste **2379 de morţi şi importante pagube materiale**.

- Cele mai multe manifestări ale fenomenului terorist s-au înregistrat în Asia, 358 de victime dintre care în Irak 297 de victime.

- În anul 2006

- **Turcia (29. 08. 2006)**. Un lanţ de atentate a zguduit Turcia, exploziile soldându-se cu 27 de răniţi. 3 explozii au avut loc în sudul staţiunii Marmaris, iar cea de a 4-a într-un cartier rezidenţial din Istanbul. Printre victime s-au numărat şi 10 cetăţeni britanici.

- **Afganistan (29. 08. 2006)**. Cel puţin 17 persoane şi-au pierdut viaţa şi alte 47 au fost rănite într-un atentat sinucigaş comis la Lashkar Gah, capitala provinciei Helmand din sudul ţării, unde talibanii sunt deosebit de activi.

- **Irak (30. 12. 2006)**. 30 de persoane au murit în urma exploziei unei maşini-capcană în oraşul şiit Kufa şi a provocat rănirea a 45 de persoane. Atentatul a avut loc la numai câteva ore după execuţia fostului preşedinte irakian Saddam Hussein.

- 2007, India (6. 01. 2007). Şir de atentate teroriste în care au fost ucise cel puţin 32 de persoane, iar 25 au fost rănite în urma mai multor atacuri atribuite rebelilor separatişti din statul Assam din nord-estul Indiei.

Atacurile teroriste au fost revendicate de structuri cu o intensă activitate teroristă, dar şi de către altele nou înfiinţate:

- Al-Qaeda şi grupările afiliate acesteia – în Arabia Saudită, Irak, Algeria;
- Ansar al-Sunna în Irak;
- Hezbollah – în Israel şi Liban;
- Brigăzile Martirilor Al-Aqsa, Comitetul pentru Jihad şi Rezistenţă Populară, Hamas şi Brigăzile Eyyedin Al-Qassem – în Fâşia Gaza;
- Grupul Islamic Armat – în Algeria;
- Gruparea „Jihad în Marea Sirie" – în Liban;
- Abu Sayaff – în Filipine;
- Armata islamică din Irak – în Irak
- Şoimii Libertăţii Kurdistanului - în Turcia;
- Lashkar – e – Jhangvi – în Pakistan;
- Grupul Salafist pentru Predică şi Luptă – în Algeria;
- Congresul Poporului din Kurdistan (PKK-Kongra-Gel) – în Turcia;
- Brigăzile Abu Hafs Al Masri – în Marea Britanie;
- Gruparea Separatistă Bască ETA – în Spania;
- Grupări ale rebelilor separatişti musulmani – în Spania;
- Grupări ale rebelilor separatişti musulmani – India;
- Jammah Islamyah – Malaysia, Thailanda, Indonezia, Filipine;
- Neotalibanii în Afganistan;
- Recurg la acţiuni de tip terorist: Tigrii Tamili din Sri Lanka, islamiştii din Sudan, Somalia, Etiopia, Sahara de Vest, Darfur, autonomiştii din Belucistan, R. D. Congo, Thailanda,

Sri Lanka, Timor, America Centrală, Columbia, Peru, Bolivia, Spania de Nord, Balcanii de Vest (cu accent pe Kosovo), Nigeria, etc.

Rapoartele Anuale (axate pe anii 2005, 2006) ale Departamentului de Stat al SUA asupra Terorismului evidenţiază eforturile concertate ale comunităţii internaţionale care au dus la îmbunătăţirea mediului de securitate, în mod special în domeniile securizării frontierelor şi transporturilor, în îmbunătăţirea documentelor de securitate, în întreruperea finanţării terorismului şi în restricţionarea circulaţiei teroriştilor. Cu toate acestea, numărul de incidente a crescut, iar atacurile în Irak şi Afganistan au sporit. Majoritatea victimelor sunt civili nevinovaţi, cei mai mulţi fiind musulmani. Atacurile asupra copiilor reprezintă mai mult de 80 de procente. Teroriştii folosesc drept ţinte şi muncitori aparţinând societăţilor economice, au atacat structuri de poliţie, lideri guvernamentali, jurnalişti, etc.

În ceea ce priveşte Al-Qaeda, deşi s-au capturat şi eliminat mulţi dintre liderii acestei organizaţii teroriste, au mai rămas elemente suficiente din conducere. Ei sunt o provocare şi pentru comunitatea internaţională. Organizaţia se adaptează, reprofilează şi reorientează foarte uşor. Ea dezvoltă repede noi metode ca răspuns la acţiunile şi măsurile antiteroriste. Al-Qaeda foloseşte grupări locale şi încearcă să se erijeze într-o mişcare de gherilă transnaţională. Ea se autodescrie ca fiind o mişcare de gherilă transnaţională, dar aplică şi tactici clasice la nivel global. Prin intermediari, propagandă prin internet şi populaţie de imigranţi, ea inspiră celulele locale să atace; acţiunile respective se combină cu infiltrarea clandestină peste graniţe pentru a transfera fonduri şi materiale.

Anumite state persistă să sponsorizeze terorismul, iar Iranul este în continuare în capul listei. Iranul rămâne o ameninţare pentru ţările vecine. Continuă să destabilizeze Irakul prin punerea de arme la dispoziţia teroriştilor, prin instruirea şi finanţarea acestora. Parte dintre cele mai sofisticate şi puternice dispozitive explozive care se găsesc în Irak includ componente care provin din Iran. Autorităţile de la Teheran şi-au extins influenţa asupra organizaţiilor Hezbollah, Jihadul Islamic şi Hamas. Se ignoră rezoluţiile ONU şi se pun la dispoziţia militanţilor islamişti arme şi posibilităţi de instrucţie.

Siria, la rândul ei, rămâne un factor activ în Liban şi Teritoriile Palestiniene. Extremiştii tranzitează Siria şi pătrund în Irak. Siria persistă să acorde sprijin politic şi material Hezbollahului, dar şi sprijin politic grupărilor extremiste palestiniene, inclusiv Jihadului Islamic şi Hamasului, care îşi au conducerea în exil în Damasc.

Multe dintre statele care sponsorizează terorismul au un potenţial mare de deţinere a armelor de distrugere în masă. Un program WMD sub controlul statelor care sponsorizează terorismul poate ajunge foarte uşor în cadrul grupărilor teroriste care nu vor ezita să-l folosească. Tocmai de aceea, trebuie acordată o atenţie deosebită acestor state, care trebuie privite ca potenţiali susţinători ai WMD.

Zone de reşedinţă şi acţiune ale organizaţiilor teroriste

Datorită faptului că zonele de reşedinţă a teroriştilor capătă din ce în ce mai multă importanţă, SUA cooperează cu multe state partenere din întreaga lume pentru a întări capabilităţile contra-teroriste şi pentru construi şi susţine statele bine guvernate, democratice care răspund nevoilor propriilor popoare şi care în acelaşi timp controlează cu eficienţă teritoriul naţional suveran.

Multe dintre atacurile teroriste din 2006 au avut loc în Irak. Creşterea numărului atacurilor teroriste se datorează şi bombardărilor simbolurilor sfinte ale şiiţilor. Unul din obiectivele strategice al SUA în Irak este acela de a preveni acţiunile Al-Qaeda, obiectiv care se alătură

aceluia de a construi un stat irakian democratic pentru ca grupările teroriste să „se mai desfăşoare în voie în Al Anbar sau oriunde altundeva în Irak". Grupări precum Al-Qaeda în Irak-AQI, Ansar al-Islam-AI sau Ansar al-Sunna-AS cât şi PKK consideră Irakul o potenţială ţară de reşedinţă. Irakul rămâne totuşi un aliat în lupta împotriva terorismului internaţional. Dezvoltarea forţelor de securitate irakiene impune instruire/pregătire şi resurse înainte ca ele să intre efectiv în această luptă cu grupările teroriste sau la graniţele acestui stat, fără să mai apeleze la asistenţă internaţională. Serviciile de informaţii irakiene continuă să-şi îmbunătăţească capacităţile, iar în 2006 au solicitat sprijin suplimentar înainte de a identifica şi acţiona adecvat împotriva ameninţărilor interne şi externe în viitor. Comunitatea internaţională face tot posibilul pentru a reduce violenţele în Irak, pentru a îmbunătăţii serviciile şi pentru a creşte numărul oportunităţilor economice cu succes. Încercările de a creşte stabilitatea în Irak vor depinde de dorinţa guvernului irakian şi a liderilor politici irakieni de a face acest lucru în interesul etniilor din această ţară. Guvernul irakian trebuie să continue să autorizeze propriile forţe de securitate să înlăture elementele extremiste.

În Pakistan, zonele de la frontiera de nord au devenit „raiul" pentru teroriştii Al-Qaeda şi pentru alte grupări extremiste după „căderea talibanilor" în decembrie 2001. În ciuda eforturilor Pakistanului de a elimina ameninţările şi de a instaura o guvernare eficientă în zonele de frontieră, ele continuă să fie spaţii rezidenţiale pentru terorişti şi de instabilitate pentru Pakistan şi statele vecine. Guvernul pakistanez menţine aproximativ 80 000 de militari de-a lungul frontierei cu Afganistanul. Statele aliate au planuri de a ajuta la modernizarea şi creşterea capacităţii unităţilor de grăniceri pentru ca aceştia să devină mai eficienţi. Armata pakistaneză şi trupele de grăniceri luptă împotriva Al-Qaeda şi a altor grupări. Eşecurile liderilor tribali în ceea ce priveşte promisiunile făcute guvernului, în termenii Acordurilor North Waziristan semnate în septembrie 2006, au dus la infiltrarea insurgenţilor în Afganistan.

Specialiştii recunosc că acţiunile militare singure nu duc la eliminarea ameninţărilor teroriste. Tocmai de aceea ei insistă pe cooperarea cu ambasadorii şi reprezentanţii inter-agenţiilor prin Iniţiativa Strategică Regională (RSI) în ţările în care operează teroriştii, în vederea combaterii acestora, întocmirii strategiilor, planurilor de acţiune şi recomandărilor politice. Din momentul în care capacitatea partenerilor din regiune va excede ameninţarea, necesitatea de a se coopera cu NATO şi Coaliţia internaţională va scădea, iar ameninţarea se va reduce la un nivel la care forţele locale vor fi capabile să-i facă singure faţă. La sfârşitul lunii decembrie 2006, strategia grupurilor de lucru RSI era definitivată pentru Asia de Sud-Est, Irak şi vecinii săi, estul Mediteranei, vestul Mediteranei şi estul Africii. Din 2007, s-au organizat runde de discuţii cu ambasadorii din Trans-Sahara, noi runde de discuţii fiind planificate în a doua parte a anului pentru Asia de Sud şi America Latină, în paralel cu activităţile desfăşurate de grupurile de lucru. Strategia americană împotriva terorismului internaţional este structurată pe mai multe etape: o campanie globală împotriva violenţelor extremiste şi distrugerea reţelelor teroriste; o serie de acţiuni regionale care să ducă la distrugerea „reşedinţelor"; numeroase programe bilaterale în domeniul securităţii şi dezvoltarea de programe de asistenţă în vederea construirii instituţiilor democratice, întăririi rolului justiţiei, pentru lupta cu nedreptăţile politice şi economice şi pentru dezvoltarea capacităţilor militare şi de securitate.

Sunt de consemnat succesele şi insuccesele în acest domeniu. Afganistanul care rămâne ameninţat de talibani, insurgenţi şi extremişti religioşi; strânsa cooperare între Pakistan, Marea Britanie şi SUA s-a soldat cu atacurile de la Londra; capturarea liderului Al-Libbi a dus la ruptura între Orientul Mijlociu şi Nordul Africii, la moartea locotenenţilor lui Al-Zawahiri în Pakistan; în 2006, canadienii au dejucat planurile extremiştilor în propriul lor teritoriu şi au arestat 17

persoane în Toronto; în martie 2006, australienii au arestat 3 suspecţi de terorism în Melbourne în cadrul unei acţiuni contra-teroriste.

Cooperarea internaţională

Un rol crucial în lupta împotriva terorismului internaţional revine **Iniţiativei Strategice Regionale (RSI)**. Aceasta dezvoltă reţele regionale flexibile şi echipe naţionale interconectate. Biroul Departamentului de Stat al Coordonării Luptei Împotriva Terorismului (S/CT) cooperează cu ambasadori şi reprezentanţi ai diferitelor agenţii în teatre de operaţii teroriste cheie, pentru a evalua pericolul, planifica strategii coroborate, planuri de acţiune şi recomandări politice.

Iniţiativa Strategică Regională se aplică în relaţiile cu aliaţii şi partenerii SUA, cum ar fi Malaysia, Indonezia şi Filipine în Marea Sulawesi; Mauritania, Algeria, Maroc, Niger, Ciad şi Mali cooperează în cadrul RSI în lupta cu GSPC/AQIM. Din decembrie 2006, grupările strategice RSI erau pregătite pentru a se implica în problemele zonei de sud-est a Asiei, Irakului, zonei de est a Mediteranei, cea de vest şi zonei Capul Horn a Africii. Programele RSI se focalizează asupra dezvoltării unei înţelegeri comune a situaţiei strategice a zonei respective. Făcând uz de o perspectivă multilaterală, grupările naţionale relaţionate trec la identificarea oportunităţilor de colaborare şi încearcă să atragă resurse nu numai pentru a elimina „sanctuarele" teroriştilor, dar şi pentru a se ocupa de condiţiile de care profită extremiştii pentru a-şi face recrutările.

Blocarea şi interzicerea finanţării reţelelor teroriste sunt de maximă importanţă. Din septembrie 2001, guvernul SUA poate să blocheze oficial bunurile indivizilor şi entităţilor care asigură sprijin, oferă ajutor sau sunt asociate în vreun fel cu teroriştii sau organizaţiile teroriste desemnate. Ordinul se referă de asemenea, la organizaţiile subsidiare, organizaţiile de front, agenţii sau asociaţii lor. Rezoluţia 1267 a CS a ONU şi alte rezoluţii cer statelor membre să impună sancţiuni financiare şi alte sancţiuni asupra grupurilor şi indivizilor listaţi asociaţi cu Al-Qaeda sau talibanii. Rezoluţia 1735 a CS a ONU clarifică procedurile atât pentru includerea pe listă cât şi excluderea de pe listă a grupurilor teroriste şi a entităţilor sub incidenţa rezoluţiei 1267, în efortul de a se mări transparenţa. De asemenea, se încurajează statele membre să actualizeze secţiunea privind talibanii a listei de sancţiuni consolidate 1267, atât prin înaintarea numelor adiţionale pentru includerea în Lista de Consolidare a indivizilor şi entităţilor asociate cu talibanii, în special a acelora responsabili pentru recenta dezvoltare a violenţei talibanilor din Afganistan. În decembrie 2006, SUA şi Franţa au co-sponsorizat rezoluţia 1730 în răspuns la o solicitare de a îmbunătăţi procedurile pentru scoaterea indivizilor şi entităţilor din Lista Consolidată a Comitetului 1267.

Rezoluţia 1673 a CS ONU, adoptată în aprilie 2006, a reautorizat şi a îmbunătăţit amendamentul Comitetului 1540 care se ocupă cu prevenirea şi interzicerea accesului terorist la WMD. Rezoluţia 1686, adoptată în iunie 2006, a extins amendamentul Comisiei Internaţionale de Investigaţie Independentă şi a susţinut intenţia a se continua asistenţa tehnică acordată autorităţilor libaneze în privinţa investigaţiilor care au avut loc în atacurile teroriste din Liban începând cu 1 octombrie 2004. Rezoluţia 1699, adoptată în august 2006, a sprijinit şi încurajat cooperarea intensă dintre ONU şi Interpol pentru a favoriza aplicarea sancţiunilor care au în vedere acţiunile teroriste.

Comitetul Împotriva Terorismului (CTC) a fost înfiinţat după 11 septembrie 2001 prin rezoluţia 1373 a Consiliului de Securitate cu scopul de a spori capacitatea statelor membre ONU în lupta împotriva terorismului. Direcţia Executivă a Comitetului Antiterorist (CTED), înfiinţată prin rezoluţia 1535 din 2004, a devenit perfect operaţională în decembrie 2005. Mandatul CTED este acela de a spori abilitatea comitetului de a monitoriza aplicarea rezoluţiei 1373 şi de a-şi continua munca de creştere a propriei capacităţi de a facilita asistenţa tehnică a statelor membre şi

de a promova o cooperare strânsă cu organizaţiile internaţionale regionale şi subregionale. CTED a vizitat zece state în anul 2006, iar CTC a aprobat 17 vizite pentru perioada următoare. Rezoluţia 1624/2005 privind incitarea la terorism şi refuzul adăposturilor teroriste, a determinat CTC-ul să includă, printre altele, aplicarea rezoluţiei 1624/2005 şi dialogul dintre state. CTC-ul realizează aceste acţiuni în cadrul vizitelor sale în state membre.

Comitetul de Sancţiuni 1267 menţine o listă a indivizilor şi entităţilor asociate cu Al-Qaeda, talibanii, Ben Laden supusă unor sancţiuni internaţionale - îngheţarea bunurilor, interzicerea călătoriilor şi interzicerea traficului de arme. Comitetul a realizat un acord în vederea schimbului de informaţii cu Interpol-ul, cu scopul întăririi sancţiunilor.

Adunarea Generală ONU a negociat şi adoptat trei rezoluţii referitoare la terorism, 61/40, 61/86 şi 61/161, continuându-şi negocierile pentru Convenţia cu privire la Terorismul Internaţional. De asemenea Adunarea Generală ONU a adoptat, în 2005, Convenţia Internaţională pentru Reprimarea Actelor de Terorism Nuclear, instrument important care începând cu iulie 2006 a fost semnat de 106 state. În septembrie 2006, Adunarea Generală ONU a adoptat **Strategia Antiteroristă Globală** a organizaţiei.

Un Grup Operativ de Implementare a Luptei Împotriva Terorismului reuneşte 23 de entităţi ale sistemului ONU, care ating diferite aspecte ale terorismului. Personalul de specialitate al Secretariatului ONU al Secţiei de Prevenire a Terorismului de la Viena a continuat să sprijine statele pentru întocmirea cadrului legal necesar pentru a deveni parte la acesta şi pentru aplicarea convenţiilor şi protocoalelor internaţionale privind lupta împotriva terorismului. Organizaţia Internaţională de Aviaţie Civilă a adoptat standardele de securitate privind trecerea frontierei. Organizaţia Maritimă Internaţională, angajată în acţiuni privind securitatea, se ocupă cu activităţi de contracarare a teroriştilor care operează în zona de transport comercială. În luna februarie 2006, s-a adoptat un nou protocol la Convenţia 1988 pentru Reprimarea Actelor Ilegale împotriva Siguranţei Navigaţiei Maritime de pe Platforma Continentală. Agenţia Internaţională pentru Energia Atomică Internaţională (IAEA) a lansat un plan de acţiune pentru securitate nucleară pentru a combate ameninţarea terorismului referitor la materialele nucleare şi alte materiale radioactive. IAEA a promovat standarde mult mai riguroase pentru securitatea surselor radioactive şi a emis primul cadru internaţional referitor la controlul exportului pentru surse radioactive.

G8 - SUA, Canada, Franţa, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie şi F. Rusă – s-a implicat în dezvoltarea standardelor şi practicilor privind acţiunile de luptă antiteroriste elaborate la cel mai avansat stadiu. Acestea au inclus standarde privind securitatea documentelor de transport şi controalele stricte pentru securitatea exporturilor şi depozitelor pentru a atenua ameninţarea aeroporturilor cu achiziţii ilicite de rachete anti-aeriene cu lansare de pe umăr (sisteme de apărare antiaeriană portabile sau MANPADS). Iniţiativele de luptă antiteroriste ale G8 au adesea un impact care trece dincolo de graniţele statelor membre. În anul 2006, G8 a completat Iniţiativa de Transport Internaţional în condiţii de Siguranţă şi cu Facilităţi (SAFTI) şi a emis două documente legate de lupta antiteroristă pentru Summit-ul de la St. Petersburg. Totodată din 2004, liderii G8 şi-au exprimat angajamentul pentru apărare împotriva bioterorismului. Prin acţiunile Grupului de Experţi în Bioterorism (BTEX), eforturile G8 pentru contracararea bioterorismului includ întărirea capabilităţilor naţionale şi internaţionale privind bio-supravegherea, creşterea protecţiei aprovizionării globale cu alimente şi îmbunătăţirea răspunsului la bioterorism şi a capabilităţilor de temperare a bioterorismului. În luna iulie 2006, la Summit-ul de la St. Petersburg, s-a anunţat un plan de acţiune pentru garantarea infrastructurii energiei critice, incluzând: definirea şi ordonarea vulnerabilităţilor din punctele de infrastructură

ale energiei critice; evaluarea riscurilor care apar şi a celor potenţiale ale atacurilor teroriste; dezvoltarea celor mai bune practici pentru securitatea efectivă în toate sectoarele de energie.

La Summit-ul de la Evian din iunie 2003, liderii G8 au adoptat un plan pentru a construi voinţa politică şi capacitatea globală de a lupta împotriva terorismului şi au înfiinţat Grupul de Acţiune Antiterorist (CTAG) care să aplice acest plan. CTAG sprijină eforturile Comitetului Antiterorist al ONU pentru a monitoriza şi promova aplicarea rezoluţiei 1373, prin dezvoltarea unui forum activ pentru donatori, pentru a coordona cooperarea antiteroristă şi ajutorul ţărilor din lumea a treia. CTAG promovează acţiunile antiteroriste prin luarea în considerare a priorităţilor privind nevoile şi stabilirea scopurilor, coordonarea ajutorului în vederea lărgirii capacităţii de luptă antiteroristă din ţările destinatare. De asemenea, CTAG încurajează statele să-şi îndeplinească obligaţiile lor care derivă din rezoluţia 1373 şi din cele 13 convenţii şi protocoale internaţionale privitoare la lupta antiteroristă. Sub conducerea prin rotaţie de către preşedintele G8, CTAG se întruneşte de trei ori pe an cu participarea activă a statelor membre G8, Comisiei Europene, Comitetului Antiterorist al ONU şi altor state şi organizaţii.

Sub conducerea Departamentului de Trezorerie, SUA au jucat un rol puternic în dezvoltarea noilor iniţiative din cadrul FATF de a elabora măsuri de contracarare a spălării banilor şi a terorismului financiar. SUA au devenit co-preşedinte, împreună cu Italia, a Grupului de Revizuire a Cooperării Internaţionale care examinează ameninţările sistemice AML/CTF şi au participat la studii major ale FATF (de ex. Spălarea Banilor din Operaţiuni Comerciale) şi la evaluări reciproce FATF. SUA şi Unitatea de Cooperare Juridică a UE (Eurojust) au fost de acord să îmbunătăţească cooperarea şi schimbul de informaţii printre anchetatori şi procurori, angajând un Procuror de Legătură al SUA la Eurojust. Se depun forturi pentru a se ratifica Acordul privind asistenţa juridică reciprocă şi extrădarea SUA-EU dintre SUA şi statele membre UE. Au început discuţii la nivel de experţi legate de recunoaşterea reciprocă a prevederilor Operatorului Economic Autorizat UE şi Parteneriatul Vamă-Comerţ SUA Împotriva Terorismului. În octombrie 2006, SUA şi UE au finalizat un acord interimar în legătură cu procesarea datelor înregistrate privind numele pasagerilor. Se studiază compatibilitatea programelor de evaluare a aeroporturilor şi măsurile de securitate a aeroporturilor internaţionale.

Pe de altă parte, statele membre **OSCE** s-au angajat să devină părţi la cele 13 convenţii şi protocoale antiteroriste ale ONU, să conlucreze pentru a moderniza documentele de călătorie şi transportul securizat pe containere, pentru a preveni şi elimina finanţarea organizaţiilor teroriste, şi pentru a aplica rezoluţia 1540 a Consiliului de Securitate, de contracarare a proliferării armelor de distrugere în masă (materiale înrudite şi mijloace de livrare). De asemenea, OSCE a organizat două ateliere de lucru regionale referitoare la: standardele de minimă securitate ale ICAO (Organizaţia Internaţională a Aviaţiei Civile) pentru manipularea şi eliberarea de paşapoarte, vizitele sponsorizate de către ICAO şi alţi experţi care să asigure asistenţă în privinţa noilor caracteristici de securitate ale documentelor de călătorie şi creşterea cooperării statelor membre OSCE cu Interpol-ul.

La rândul său, **NATO** îndeplineşte un rol primordial în combaterea terorismului la nivel regional în Europa şi în exterior. În primul rând, NATO contribuie la războiul împotriva terorismului prin conducerea de operaţiuni privind securitatea şi stabilitatea în Afganistan şi prin continuarea Operaţiunii Active Endeavor (OAE), operaţiune navală care vizează combaterea terorismului prin monitorizarea traficului maritim în Mediterana. Alianţa este angajată şi în acţiunea de lungă durată de transformare a forţelor şi capabilităţilor sale pentru o mai bună descurajare şi apărare împotriva ameninţărilor secolului XXI, incluzând terorismul şi lucrează îndeaproape cu ţările şi organizaţiile partenere pentru a asigura interoperabilitatea forţelor şi mai larga cooperare.

Şi **Uniunea Africană** are câteva instrumente juridice în lupta împotriva terorismului între care se remarcă Convenţia asupra Prevenirii şi Combaterii Terorismului (1999), Protocolul 2002 la Convenţie şi Planul 2004 de Acţiune.

Administraţia americană conlucrează îndeaproape cu **ASEAN** pentru lărgirea cooperării în lupta împotriva terorismului. În luna iulie 2006, secretarul de Stat american, C. Rice şi ASEAN au semnat „Documentul Cadru pentru Planul de Acţiune privind Parteneriatul Lărgit ASEAN-SUA". Planul de Acţiune identifică o gamă de măsuri pentru întărirea cooperării privind securitatea maritimă, întărirea legii, securitatea graniţelor, difuzarea informaţiilor, eliminarea transferurilor ilicite de bani şi scurgerea de bani pentru acţiuni teroriste şi alte probleme referitoare la crimele transnaţionale. În iulie 2005, miniştrii de Externe ai ARF au adoptat „Declaraţia în legătură cu Difuzarea Informaţiilor şi Schimbul de Informaţii Secrete şi Integritatea şi Securitatea Documentelor în Cooperarea Lărgită pentru Combaterea Terorismului şi alte Crime Transnaţionale", angajându-se să îmbunătăţească cooperarea în rândul participanţilor din aceste zone.

APEC-ul s-a preocupat de constituirea unui cadru de siguranţă pentru mişcarea bunurilor, serviciilor şi a oamenilor din această regiune. Gruparea Operativă a Luptei Împotriva Terorismului (CTTF) a APEC a fost înfiinţată în anul 2003 pentru a coordona declaraţiile liderilor şi miniştrilor privind lupta împotriva terorismului şi neproliferarea. Sunt urmărite grupările teroriste transnaţionale cu scopul eliminării pericolelor severe şi a celor ce decurg din extinderea proliferării armelor de distrugere în masă şi a mijloacele lor de livrare. În anul 2006, s-a introdus prima iniţiativă bioterorism/bioapărare în APEC pentru a se proteja aprovizionarea cu alimente.

APEC este angajată şi în menţinerea securităţii maritime regionale şi a porturilor şi în consolidarea regimurilor internaţionale de neproliferare. În anul 2005, membrii APEC au adoptat Cadrul pentru Comerţul în Siguranţă şi au asigurat crearea capacităţii pentru 11 economii de a aplica Codul de transport internaţional şi măsurile de securitate privind facilităţile portuare. Sistemele de control ale exportului APEC au fost întărite prin iniţiativele de creare a capacităţii, precum ar fi Conferinţa pe probleme de Control al Exportului 2005 pentru Economiile APEC. De asemenea, APEC a asigurat măsuri de siguranţă privind sursele radioactive prin Acordul privind introducerea Codului de Dirijare al Agenţiei Internaţionale pentru Energia Atomică (IAEA) şi a Ghidului de Import/Export pentru Sursele Radioactive până la sfârşitul anului 2006. Securitatea aeroporturilor a fost în continuare mărită printr-un Acord al membrilor APEC care a preluat Evaluările privind Vulnerabilitatea Sistemului Antiaerian Portabil (MANPADS) la aeroporturile internaţionale bazate pe ICAO sau linii de ghidare similare internaţionale.

Iniţiativa de Parteneriat pentru Orientul Mijlociu (MEPI) a Departamentului de Stat american a continuat să asigure sprijin real pentru reformiştii din regiune. Aceasta se aplică în 16 ţări şi în Teritoriile Palestiniene. MEPI a investit în programe care se întind de la şcoli, până la reţeaua femeilor de afaceri arabe. În mod concret, MEPI a monitorizat alegerile din Yemen în cursul cărora nu s-au înregistrat violenţe şi pe cele din Bahrain, la care a participat peste 70% din electorat, alegerile nefiind boicotate; a asigurat asistenţă participării femeilor la vot în primele alegeri parlamentare din Kuwait; astfel, Kuwaitul s-a alăturat Oman-ului, Bahrain-ului, Qatar-ului şi UAE în încurajarea acordării dreptului la vot al femeilor. Concomitent, MEPI a contribuit la întărirea societăţii civile, prin facilitarea dialogului dintre activişti, ONG-uri şi guverne în cadrul acţiunii G8 a Iniţiativei din Orientul Mijlociu şi Africa de Nord şi prin acordarea unor beneficii unui număr mare de organizaţii ale societăţii civile din regiune pentru a avansa ordinea de zi ce are ca scop libertatea (Freedom Agenda).

Programul de Asistenţă în domeniul Luptei Antiteroriste (ATA) asigură statelor partenere instruirea, echipamentul şi tehnologia necesară pentru creşterea capabilităţilor lor în scopul capturării şi arestării teroriştilor şi pentru crearea unei anumite cooperări şi interactivităţi între ofiţerii care aplică legea cu un impact de durată. La nivel operaţional, absolvenţii ATA au condus investigaţia unui număr de atacuri teroriste recente. În Indonezia, o unitate specială instruită şi echipată de DS/ATA a descoperit unul din cei mai căutaţi terorişti din regiune. Programul ATA a avut o importanţă crucială în ajutorarea diverselor iniţiative locale. În Tanzania, asistenţa ATA a contribuit la înfiinţarea unui Centru de luptă antiteroristă şi la introducerea unui mecanism inovator de comunicare curentă. În Columbia, ATA a finanţat o facilitate de instruire în Sibate, care a devenit un centru internaţional de instruire. În 2006, ATA a sponsorizat 289 de cursuri şi consultaţii tehnice şi a instruit aproximativ 4816 participanţi din 77 de state. În 20 de ani de la înfiinţare, ATA a pregătit peste de 57 116 studenţi din 151 de ţări, asigurând programe adecvate necesităţilor şi condiţiilor locale ale fiecărei naţiuni partenere. Această pregătire a inclus: managementul crizelor şi răspunsul la crize, terorismul cibernetic, protecţia demnitarilor, detectarea bombelor, securitatea aeroporturilor, controlul la frontiere, intervenţia în răpiri şi negocierea, riscul în luarea ostaticilor, răspunsul la incidentele care implică arme de distrugere în masă, contracararea finanţării terorismului şi interzicerea organizaţiilor teroriste.

Programul de Interdicţie a Activităţii Teroriste (TIP) a ajutat în mod prioritar ţările expuse riscului activităţilor teroriste, pentru a-şi lărgi capabilităţile lor privind securitatea graniţelor. TIP a asigurat statelor participante un sistem computerizat de listare pentru identificarea călătorilor suspecţi în porturile şi aeroporturile de intrare. În egală măsură, TIP a promovat cooperarea lărgită cu guvernele gazdă din zonele unde se aplică regula de drept, anticorupţia şi activitatea de respectare a aplicării legii. Din 2001, SUA au asigurat asistenţă TIP pentru peste 20 de state, asistenţă care a fost indispensabilă în activitatea de împiedicare a deplasării teroriştilor.

Activitatea de Pregătire a Finanţării Antiteroriste. Ca răspuns la dezvoltarea noilor standarde internaţionale împotriva creşterii ameninţării care venea din partea curierilor de bani iliciţi în numerar şi a contrabandei cu numerar, Departamentul de Stat a conlucrat cu partenerii săi pentru a desfăşura un curs de instruire privind interzicerea contrabandei cu valută.

Creşterea Dezvoltării Economice. Extinderea cercului de prosperitate este vitală pentru securitatea naţională. Sărăcia, instituţiile slabe şi corupţia pot transforma naţiunile cu potenţial mare în spaţii de recrutare a teroriştilor. Ajutorul motivat şi bine conceput reprezintă un potenţial mecanism cu pârghii care poate stimula statele în adoptarea politicilor economice corecte, ajutând la îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă precare, exploatate de terorişti.

Raportul Provocărilor Mileniului (MCA) aprobat de Congresul SUA, în 2004, reprezintă un nou model pentru realizarea dezvoltării, prin asigurarea asistenţei pentru acele state care guvernează corect, investesc pentru ameliorări sociale şi încurajează libertatea economică. Planul unui acord MCA asigură un stimulent puternic pentru ţările cele mai sărace, în direcţia realizării unor reforme. Buna guvernare şi politicile de succes, fără ajutor extern, constituie soluţiile cheie pentru dezvoltarea economică. Sectorul privat al SUA se orientează către lumea în dezvoltare, incluzând comerţul şi investiţiile (450,2 miliarde dolari în 2004), iar ajutorul extern s-a redus (19,7miliarde dolari). Capitalul neutilizat în ţările în curs de dezvoltare datorită politicilor mediocre şi a drepturilor de proprietate neadecvate este estimat 9000 de miliarde de dolari.

Iniţiativa Ţărilor Sărace cu Datorii Mari (HIPC) şi **Iniţiativa Multilaterală de Achitare a Datoriilor** (MDRI), introdusă în anul 2006, promovează auto-susţinerea în ceea ce priveşte datoriile, reduce posibilitatea apariţiei unor tensiuni relaţionate cu datoriile financiare şi

fac posibil ca ţările sărace să îşi redirecţioneze resursele pentru a reduce sărăcia şi a promova o creştere economică.

Agenţia SUA pentru Dezvoltare Internaţională (USAID) promovează programe de asistenţă externă care susţin interesele cheie ale politicii SUA şi au un impact public şi diplomatic pozitiv. Se aplică programe de ajutor umanitar şi iniţiative de creştere economică, agricolă, a comerţului, în domeniul sanitar, a democraţiei şi în prevenirea conflictelor.

Angajamentului Economic Total continuă reforma economică, sprijină statul de drept şi integrarea economică globală la nivel mondial, incluzând ţările cu populaţii predominant musulmane. **Angajamentul Economic Total** cuprinde: discuţii bilaterale pe cu oficialii guvernamentali-gazdă, atât cu oficiali ai Ambasadelor Statelor Unite cât şi cu oficiali din larga serie de agenţii SUA care participă la aceste discuţii; dialoguri structurate oficiale, dialoguri economice la nivel înalt, acordurile TIFA (Acordul Cadru de Comerţ şi Investiţii, programe SUA de asistenţă bilaterală şi multilaterală pentru reforma economică); crearea capacităţii comerciale şi a principiului de drept administrate în principal prin USAID, Millennium Challenge Corporation (Corporaţia Cerinţele Mileniului) şi Iniţiativa Parteneriatului pentru Orientul Mijlociu a Departamentului de Stat. Programele sunt adesea completate cu asistenţa tehnică asigurată de birourile şi agenţiile SUA de specialitate.

În acelaşi timp, SUA cooperează cu organizaţiile neguvernamentale (ONG-uri), precum **Transparency International** şi cu asociaţiile de comerţ americane şi internaţionale - precum Camerele Americane ale Consiliilor de Comerţ şi Afaceri - pentru a se fixa în avans problemele de preocupare reciprocă din domeniul reformei.

Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE) are în aplicare mai multe programe relevante legate de activitatea comercială globală care afectează zone din regiune având importante populaţii musulmane, Albania, Bosnia-Herţegovina şi Kosovo. În decembrie 2006, sub conducerea Pactului de Stabilitate, ţările din Europe de Sud-Est au semnat Acordul de Liber Schimb în Europa Centrală (CEFTA), amendat şi lărgit, care aduce regiunii avantajele comerţului liber, ameliorează climatul investiţiilor şi încurajează stabilitatea prin creşterea cooperării economice.

Grupul de Lucru Comercial al Pactului de Stabilitate a încurajat negocierea, ratificarea şi implementarea unei reţele de acorduri de comerţ liber bilaterale printre membrii Pactului de Stabilitate şi sprijină negocierea unui singur acord comercial regional având scopul de a armoniza acordurile comerciale bilaterale la care să adere toţi membrii sud-europeni. SUA sprijină acest proces prin asigurarea de asistenţă tehnică pentru bariere tarifare mai scăzute în interiorul regiunii, corespunzătoare principiilor care funcţionează la nivelul OMC.

Pactul de Stabilitate concurează la dezvoltarea unei pieţe comune a energiei între Uniunea Europeană şi Europa de Sud-Est. La 25 octombrie 2006, Albania, Bosnia- Herţegovina şi UNMIK/Kosovo (alături de alte state din sud-estul Europei) au semnat Tratatul Comunităţii de Energie de la Atena. Acesta va institui un cadru comun de reglementare pentru comerţ în domeniul electricităţii şi gazelor şi va facilita finanţarea şi investiţiile atât de către donatorii oficiali cât şi investitorii particulari în reabilitarea infrastructurii existente şi construirea unei noi infrastructuri. Concomitent, **OECD Investment Compact for Southeastern Europe** vizează să amelioreze condiţiile de investiţii în regiune, stabilind angajamente pentru reforma politică de care au nevoie statele în vederea creării unei economii de piaţă robuste şi capabilă de autosusţinere şi pentru a încuraja creşterea investiţiilor directe locale şi pe cele străine. Albania şi Bosnia şi Herţegovina (alături de alte naţiuni din Europa de Sud-Est) sunt state semnatare ale documentului.

Principalele acţiuni teroriste (repartizate pe zone)

Africa

Acţiunile armate ale grupărilor teroriste se concentrează în Africa de Nord şi în Cornul Africii (Al-Qaeda, Hezbollah, GSPC, etc.). Se recrutează aderenţi, se intensifică propaganda fundamentalistă în Africa de Vest, s-au semnalat atacuri repetate în Algeria, Mali, Darfur, Somalia, Ciad şi activităţi subversive în Nigeria şi Sudan. UA promovează în spaţiul saharian **Trans-Sahara Counterterrorism Initiative** cu participarea statelor interesate şi a UA. TSCTI are obiective militare, politice, economice şi umanitare. Se insistă pe buna guvernare, alegeri democratice, ajutor militar şi asistenţă contra-teroristă, etc. Centrul de Studii şi Cercetări asupra Terorismului, al UA se află la Alger; se preconizează constituirea de unităţi de luptă antitero.

Principala bază militară americană din Africa s-a instalat în Djibuti. Pe de altă parte, Etiopia a dezvoltat proiecte ample de luptă împotriva terorismului în cooperare cu autorităţile americane, cu US Army Special Forces şi Combined Joint Task Force – Horn of Africa (CJTF-HOA). Mali a beneficiat cel mai mult de asistenţa **Pan-Sahel Initiative** (PSI), confruntându-se cu luptătorii GSPC; în ţară activează influenta sectă fundamentalistă Dawa.

Mauritania s-a confruntat cu atacuri ale GSPC în vara 2006. În schimb Nigeria joacă un rol foarte activ în efortul antiterorist. O legislaţie destul de dură sancţionează actele teroriste într-un stat divizat în comunităţi musulmane şi creştine. Şi în Africa de Sud au fost perfecţionate instrumentele de contracarare a terorismului. Tanzania desfăşoară în mod constant o cooperare antiteroristă cu americanii (programul ATA). La fel şi Uganda, considerată un aliat de bază al Occidentului.

Africa de Nord şi Orientul Mijlociu

Algeria continuă să se confrunte cu salafiştii din GSPC, oficial afiliaţi la Al-Qaeda. Ar fi peste 800 luptători în acţiune, faţă de 28 000 în 1990. În august-octombrie 2005, au fost ucişi peste 118 funcţionari guvernamentali şi 110 islamişti. Anterior, în primăvara şi vara 2005, au fost ucişi 142 funcţionari şi 285 islamişti. Bahreinul sprijină **Middle East Africa Financial Action Task Force (MENA FATE)**.

În Egipt, s-au intensificat atacurile extremiştilor. Grupul Salafist –Beduin cooperează cu Al Qaeda. Armata şi-a concentrat atenţia asupra Peninsulei Sinai. Iordania acordă suport luptei împotriva terorismului internaţional, în special împotriva Al-Qaeda; în noiembrie 2006, s-au întărit măsurile de securitate. Marocul a lansat proiecte de reducere a sărăciei şi de democratizare; are probleme cu organizaţia extremistă Salafiya Jihadiya (3000 extremişti arestaţi) şi cu GICM (Grupul de luptă Islamic Marocan, afiliat Al Qaeda).

Irakul, Teritoriile Palestiniene şi Libanul concentrează principalele activităţi extremiste şi acţiuni teroriste. În spaţiul acestor state operează grupări armate puternice (Hezbollah, Hamas, diferite organizaţii radicale sunnite, celule Al-Qaeda, până la 20 000 de luptători străini în Irak, radicalii kurzi din Turcia, etc.).

Bine antrenate şi înarmate, grupările respective beneficiază şi de asistenţă externă. Radicalii religioşi au câştigat o influenţă politică marcantă în Fâşia Gaza şi Libanul de Sud. Prin activităţile militare şi politice desfăşurate de organizaţiile radicale se îngreunează soluţionarea prelungitelor crize locale şi a crizei regionale; foarte grave sunt componentele de război civil dezvoltate atât în Teritoriile Palestiniene, cât şi în Liban şi Irak. În Arabia Saudită, guvernul a trecut la ofensivă după atentatele din 2003-2004, atât pe linie militară cât şi în domeniile bancar şi diplomatic (Conferinţa împotriva terorismului cu participarea a 50 de state musulmane). Yemenul rămâne vizat în continuare de celule Al-Qaeda şi de grupări islamiste locale (Al-Zindani).

Asia de Sud

Terorismul a cunoscut o intensificare evidentă în Afganistan, Pakistan, India, Bangladesh. De asemenea, acte teroriste s-au înregistrat în Sri Lanka şi Nepal. Afganistanul a cunoscut o recrudescenţă extremistă în 2006. Programul de Întărire a Păcii (PTS) s-a soldat însă cu demobilizarea a 63 000 foşti luptători islamişti (în 2005). Bangladesh-ul s-a remarcat prin amplificarea luptei organizaţiei Jamaat ul Mujahedin (JMB). SUA au acordat asistenţă tehnică guvernului. În India, s-au individualizat prin acte teroriste organizaţiile din Kashmir şi extremiştii de stânga sau membrii sikh. Forţe terestre şi navale americane au cooperat cu autorităţile indiene (Departments Antiterrorism Assitance Program, US-India Counterterrorism Joint Working Group). Pakistanul a depus eforturi, uneori notabile pentru combaterea terorismului. Totuşi, talibanii şi Al-Qaeda continuă să opereze în nordul şi nord-estul ţării şi să traverseze frontiera în Afganistan. Pe de altă parte, autorităţile se confruntă cu o însemnată creştere a opoziţiei islamiste. NATO a preluat responsabilitatea conducerii luptei antiteroriste în Afganistan şi în asigurarea conlucrării cu Pakistanul.

Asia-Pacific

Zone din Indonezia, Filipine, Sudul Thailandei se detaşează ca spaţii afectate de terorism. **Jemaah Islamiya** rămâne încă redutabilă. Terorismul se combină cu traficul de droguri n Afganistan, Bangladesh, Myanmar, etc. Australia, Noua Zeelandă, SUA, China, ASEAN şi-au perfecţionat cooperarea împotriva terorismului internaţional. China promovează acţiunile antiteroriste şi în cadrul Organizaţiei de Cooperare de la Shanghai. SUA, China şi ASEAN şi-au perfecţionat cooperarea împotriva terorismului internaţional. SUA, China şi ASEAN se preocupă intens de securizarea rutelor maritime din regiune.

Cele două Americi

Al-Qaeda şi alte organizaţii teroriste au lansat mai multe ameninţări şi au desfăşurat diverse activităţi împotriva securităţii SUA. Organizaţia Statelor Americane şi-a activat Comitetul Interamerican împotriva Terorismului.

SUA, Argentina, Brazilia şi Paraguay au cooperat în Grupul 3+1 pentru Aria de Securitate de contracarare a terorismului, criminalităţii transfrontaliere (aceste activităţi se întrepătrund în Bolivia, Peru, Columbia) şi traficului de droguri. Totodată, SUA susţin guvernele legitime (din Columbia şi Peru de exemplu) în lupta împotriva crimei organizate şi a grupărilor de gherilă de tip FARC sau M. R. Tupac Amaru. Mexicul şi Canada sunt împotriva terorismului internaţional (alături de Marea Britanie, Australia, Japonia, Olanda, România, Polonia, Georgia, Danemarca, etc.).

Venezuela, Bolivia şi Ecuador solicită să se opereze „distincţia" dintre „rezistenţa armată la opresiune" şi „terorism". Îndeosebi preşedintele Venezuelei, H. Chevaz, întreţine relaţii cordiale cu liderii islamici ai Iranului, stat suspectat de alimentarea conflictelor locale din Orientul Mijlociu. În orice caz, America Latină pare să fie ieşit definitiv din „epoca gherilelor şi războaielor civile" de după cel de al conflict mondial.

Europa şi CSI

UE şi-a elaborat o strategie proprie de securitate şi cooperează cu NATO, SUA, F. Rusă, etc. Marea Britanie şi Spania au fost scenele celor mai grave atentate şi ameninţări teroriste, preponderent islamiste (500 atacuri în 2006). Celule teroriste, afiliate sau nu la Al-Qaeda, s-au înregistrat în mai multe zone din UE. Balcanii de Vest rămân pe mai departe ca un spaţiu de

posibilă ameninţare extremistă. În Grecia operează teroriştі de extremă stângă, iar în Turcia, naţionalişti kurzi şi fundamentalişti.

Un spaţiu de manifestare a terorismului s-a demarcat în Caucazul de Nord şi în zona Volga-Urali din F. Rusă. În Azerbaidjan s-a identificat o celulă Al-Qaeda Caucaz. Pe ansamblul CSI, fundamentalismul islamic pune probleme de securitate internă în Uzbekistan, Tadjkistan şi Kârgâzstan. Cooperarea antiteroristă se manifestă între SUA, F. Rusă, NATO, în cadrul OSCE sau a Organizaţiei de Cooperare de la Shanghai.

Mai multe state europene – din cadrul şi din afara NATO – participă la lupta împotriva terorismului internaţional în Afganistan şi Irak; de asemenea, state ale UE sunt încadrate în forţa internaţională din sudul Libanului, acordă asistenţă forţelor de securitate din Irak şi Afganistan sau încadrează la procesele locale de stabilizare şi reconstrucţie. România are o contribuţie notabilă în stabilizări locale regionale şi în operaţiile împotriva terorismului internaţional.

Perspective

În viitor, este de presupus ca extremiştii şi teroriştii să caute atacarea unor ţinte dintre cele mai diverse prin care să se asigure, pe lângă distrugeri şi pierderi considerabile, un puternic impact psihologic asupra opiniei publice. Între acestea, obiectivele militare constând din persoane, instalaţii şi echipamente pot constitui ţinte posibile care pot fi vizate în mod direct, acţiunile teroriste de tip asimetric asigurând eficacitatea atacurilor întreprinse de numeroase organizaţii şi grupări.

Terorismul pune la dispoziţia indivizilor sau a grupurilor de mici dimensiuni mijloace şi capacităţi necesare lovirii cu succes a unor forţe considerabile sau chiar a unor structuri ale autorităţii statale, pe care nu le-ar putea angaja într-o acţiune militară de tip clasic.

În acest context, este de aşteptat ca mijloacele de producere a atacurilor teroriste să se diversifice, **un rol major revenind probabil mijloacelor chimice şi biologice, precum şi celor informatice** mizându-se în mod deosebit pe impactul psihologic al acestora asupra opiniei publice.

Escaladarea fenomenului terorist influenţează cu siguranţă atât relaţiile internaţionale cât şi dezvoltarea economico-socială a ţărilor aflate încă în plină perioadă de tranziţie.

Prin urmare, terorismul internaţional constituie cea mai acută formă de agresiune împotriva civilizaţiei, valorilor democratice şi stabilităţii internaţionale, fiind un rezultat al globalizării, dar şi o forţă anti-globalizare. Modalitatea cea mai eficientă de combatere a acestuia o reprezintă coordonarea, concertarea şi continuarea eforturilor tuturor statelor democratice şi a organizaţiilor internaţionale în vederea realizării unui complex de măsuri pentru protejarea instalaţiilor militare şi civile şi identificarea unor soluţii tehnologice clare care să limiteze şi contracareze acţiunile teroriste. Totodată, se impun noi eforturi de combatere a „cauzelor structurale” ce alimentează terorismul internaţional.

COORDONATE ALE POLITICII EXTERNE ŞI DE SECURITATE PROMOVATE DE ROMÂNIA

Mutaţiile profunde de pe scena internaţională din ultimii 15 ani au afectat şi opţiunile politice externe ale României.

Majoritatea statelor din lumea dezvoltată sunt democraţii. Deşi există o controversă încă în curs de desfăşurare privind legătura dintre regimul politic liberal şi cooperare, se poate argumenta chiar şi pe o linie realistă, că acestea sunt mai predispuse să colaboreze. Michael Doyle şi Francis Fukuyama au mers mai departe susţinând că războiul între democraţii este imposibil. În democraţii, însă, nu se poate trece peste legătura directă care există între caracterul regimului şi urmărirea scopului bunăstării, deoarece printre altele, conducătorii depind de voturile cetăţenilor. Unul dintre principalele obiective al statelor moderne îl constituie bunăstarea, care presupune existenţa unei economii competitive şi a unui nivel de trai ridicat al populaţiei. Competitivitatea depinde de calitatea tehnologiei de producţie, sistemul bancar, dar şi de piaţă. Dezvoltarea economică contribuie la asigurarea coerenţei politice interne şi la creşterea capacităţii de acţiune pe plan extern a statelor.

În consecinţă, putem afirma că inclusiv pentru România, obiectivele politicii externe sunt diverse şi anume: securitatea, bunăstarea, prestigiul, susţinerea unor formule de organizare politică, etc.. Factorii care influenţează acţiunile statelor pot fi şi ei împărţiţi în: externi (distribuţia internaţională a puterii, evoluţiile regionale, percepţia ameninţărilor) şi interni (selecţia elitelor, afinităţi ideologice, coerenţa politică şi socială, economie, cultură), iar primilor li se va acorda prioritate.

Poziţie şi resurse

România are o suprafaţă de 238 391 km^2 şi o populaţie de 22 milioane locuitori; alte milioane de români trăiesc în statele vecine. Ţara noastră este situată la intersecţia Europei Centrale cu Europa de Sud-Est şi cu Estul continentului, în sudul „istmului ponto-baltic". Geografia a jucat un rol de seamă în istoria statului, desemnându-l ca o „frontieră a Occidentului în Răsărit" şi ca un spaţiu de intersecţie şi de sinteză uneori a diverselor culturi şi civilizaţii. Politic, statul român este direct influenţat de evoluţiile din spaţiile respective. În acelaşi timp, poziţia poate reprezenta un atu, mai ales în relaţiile cu statele interesate de evenimentele din zona Mării Negre, a Orientului Mijlociu şi de spaţiul CSI.

Sistemul de securitate se află într-un proces de reformă şi modernizare, pentru a se adapta provocărilor secolului XXI şi cerinţelor ce decurg din calitatea de stat membru NATO. Totalul efectivelor active ale armatei era în 2005, de 90 000 de oameni, dintre care 75 000 militari şi 15 000 angajaţi civili. Jandarmeria număra circa 50 000 de militari. Forţele armate aveau la dispoziţie peste 1 200 de blindate, 1 300 piese de artilerie, peste 170 de avioane, etc. Principalele probleme tehnice constau, înainte de începerea reformelor, în învechirea arsenalului, doctrina militară depăşită, probleme de instrucţie, experienţa de luptă redusă, etc..

Poziţia geografică reprezintă un punct forte, dar şi o vulnerabilitate, în funcţie de context. Aderarea la NATO permite, însă, depăşirea „complexului" aşezării între Est şi Vest, într-o zonă afectată de conflicte şi instabilitatea. Situată la „intersecţia" Europei Centrale, de Est şi de Sud-Est, România ocupă o poziţie geopolitică şi geostrategică importantă. Mărimea şi potenţialul său material şi uman, dispunerea pe axa Dunării, pe litoralul de vest al Mării Negre şi pe singura direcţie terestră de „pătrundere" din Ucraina şi Federaţia Rusă spre Balcani, pot să-i permită României îndeplinirea unor roluri internaţionale „complexe" (favorizarea sau blocarea fluxurilor de produse, oameni şi idei între estul şi sud-estul Europei, între centrul Europei, Orientul

Apropiat şi Mijlociu şi Caucaz). În plus, la cumpăna secolelor XX-XXI - ca şi în alte momente ale istoriei moderne - România joacă un rol dinamic la „frontierele răsăritene" ale Occidentului democratic, în vecinătatea unor spaţii tensionate sau până de curând dominate de crize şi conflicte.

Nu trebuie însă neglijate nici o serie de vulnerabilităţi interne. Populaţia este într-o relativă scădere şi mai ales afectată de procesul de îmbătrânire, care nu este compensat printr-o dezvoltare economică corespunzătoare. Sărăcia şi ruralizarea constituie cele mai dificile probleme interne. Totuşi, în ultimii ani, o serie de firme au reuşit să se folosească de avantajele aşa-numitei noi economii. Regimul politic nu este pe deplin consolidat, dar a făcut faţă testelor alternanţelor la guvernare. Se înregistrează serioase rămâneri în urmă în domeniul edificării statului de drept şi în cel al combaterii „corupţiei instituţionalizate". În ciuda deficienţelor remarcate, sistemul de securitate se modernizează în continuare pentru a creşte capacitatea României de a se impune în noua sa calitate de membru al NATO.

Nu trebuie ignorate nici evoluţiile externe. Mediul de securitate din vecinătatea imediată a României a fost caracterizat în primii ani ai deceniului trecut prin instabilitate, tensiuni inter-statale şi războaie civile. Destrămarea URSS a determinat o înclinare decisivă a balanţei de putere în favoarea Occidentului, reprezentat de Statele Unite şi de Comunitatea/Uniunea Europeană. „Lumea liberă" a decis să se extindă spre Est prin intermediul NATO şi a Uniunii Europene, pentru a stabiliza acest spaţiu şi a sprijini eforturile de reformele pentru democratizare şi liberalizare economică.

Faţă de spaţiul CSI au existat două temeri mari, cea a unei restauraţii imperiale a Moscovei şi cea a instaurării unui climat de dezordine, care ameninţa fostele „state satelit". La sud, dezintegrarea violentă a RSF Iugoslavia a demonstrat încă o dată că „sfârşitul istoriei" încă nu a venit. La vest, trebuiau reglementate relaţiile cu Ungaria. Amintim şi presiunile statelor *Grupului de la Vişegrad* pentru „reîntoarcerea în Europa". România avea de ales între a se dirija către Occident şi a se confrunta singură cu aceste probleme de securitate pe care nu le putea rezolva pe cont propriu.

Factorii economici oferă o a doua explicaţie. Vestul reprezenta singura sursă de modele de dezvoltare, tehnologii şi capital pentru un stat „în curs de dezvoltare", care trecea printr-o gravă recesiune, agravată şi de erorile factorilor de decizie. Nici neutralitatea, nici apropierea de spaţiul CSI nu ofereau soluţii realiste. Pentru prima variantă nu existau resurse, în sensul cel mai larg al cuvântului, iar a doua variantă poate fi exclusă din start. De asemenea, valorile au jucat un anumit rol, deşi acesta este destul de greu de contabilizat. România modernă s-a format prin alinierea la Europa. După 1989, legăturile au fost reluate în mod gradual. S-a creat o puternică tendinţă pro-occidentală în interiorul societăţii româneşti care a fost foarte greu de ignorat, indiferent de forţa politică aflată la guvernare.

Se poate afirma că politica externă românească post-comunistă a fost influenţată de: fenomenele de securitate petrecute la nivel mondial şi regional; chestiuni interne precum necesitatea stabilizării noului regim politic şi nu în ultimul rând, nevoia de modele de dezvoltare economică şi de resurse pentru asigurarea bunăstării. Occidentul a fost considerat drept cea mai potrivită sursă de securitate, resurse materiale. De asemenea s-a manifestat şi puternica aspiraţie de „întoarcere în Europa". Evoluţia evenimentelor din România în 1989–2004 s-a sincronizat cu direcţia est–europeană dominantă a prăbuşirii regimurilor comuniste şi a instaurării treptate a societăţii democratice şi a economiei libere de piaţă. Aderarea la NATO, integrarea în UE şi participarea activă la procesele OSCE au devenit, alături de stabilirea de relaţii de bună vecinătate cu statele din Europa Centrală, de Est şi de Sud–Est, priorităţile agendei diplomatice româneşti.

Aderarea la NATO, consecinţe pe termen scurt şi mediu

Alianţa Nord-Atlantică s-a transformat încă din timpul Războiului Rece în principalul garant al securităţii în spaţiul euro-atlantic şi reprezintă la origini, rezultatul implicării Statelor Unite în protejarea intereselor comune pe Bătrânul Continent în faţa ameninţării sovietice. Sfârşitul Războiului Rece şi destrămarea URSS au pus NATO în faţa unor noi provocări şi întrebări fundamentale. Una dintre trăsăturile sale definitorii este uimitoarea sa rezistenţă în timp. Potrivit lui Stephen M. Walt, unul dintre cei mai importanţi teoreticieni în domeniu, acest lucru se explică prin reacţia faţă de ameninţarea sovietică, interesele economice ale SUA în Europa şi prin existenţa unor elite politice „atlanticiste".

Alianţa poate fi considerată drept principalul nucleu al unei „comunităţi pluraliste de securitate", o „comunitate politică", care implică realizarea nu numai a intereselor, ci şi a valorilor comune. Spre deosebire de coaliţiile tradiţionale, NATO este puternic instituţionalizată, atât din punct de vedere politic, cât şi militar. Alături de normele comune şi de asemănarea regimurilor politice, factorul mai sus-menţionat îi asigură o stabilitate mai mare în faţa divergenţelor dintre aliaţi sau a provocării reprezentate de destrămarea Uniunii Sovietice. Dispariţia ameninţării teritoriale directe reprezentate de sovietici a determinat printre altele un proces de reformă a obiectivelor şi structurilor NATO, accentul punându-se din ce în mai mult pe combaterea terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, cooperarea cu foştii adversari, managementul crizelor, impunerea păcii şi operaţiile umanitare.

După atentatele din 11 septembrie 2001, Alianţa a invocat articolul 5, de asistenţă mutuală, din Tratatul de la Washington. NATO a decis să facă schimb de informaţii cu autorităţile americane, să ofere sprijin militar, să permită survolul spaţiului aerian al statelor membre şi să ofere acces la facilităţile sale logistice. SUA şi aliaţii au apreciat că terorismul internaţional şi proliferarea armelor nucleare reprezintă principalele ameninţări la adresa ordinii şi păcii mondiale. NATO şi partenerii săi trebuiau să înceapă să-şi concerteze eforturile în sensul contracarării acestor „noi riscuri şi ameninţări".

Alianţa a declanşat un proces de extindere în Europa de Centrală şi de Est, considerat însă ca fiind complementar cu lărgirea paralelă a UE, pentru asigurarea securităţii în sensul larg al termenului. Aceasta a asigurat şansa statelor din Europa de Est de a-şi soluţiona cele mai urgente probleme de securitate şi a se „ancora" pe termen mediu şi lung în interiorul civilizaţiei occidentale. Lărgirea va spori credibilitatea NATO ca principală instituţie de gestionare a agendei politico-militare în spaţiul european.

Bucureştiul şi-a anunţat intenţia de a adera la Alianţa Nord-Atlantică în decembrie 1993. România a fost prima ţară din Europa de Est care a aderat la programul *Parteneriatului pentru Pace (PfP)*, lansat de NATO la iniţiativa Statelor Unite. În ciuda criticilor care au văzut în acesta o tentativă de întârziere a extinderii Alianţei Nord-Atlantice, se poate apreciat că implicarea în această formulă de cooperare a permis o mai bună direcţionare a reformelor politice şi militare, alături de un transfer de *know-how* dinspre ţările occidentale către România. Programul individual avea o valabilitate de doi ani şi implica evaluări anuale din partea NATO.

Din 1995, armata a fost inclusă în procesul *Planning and Revision of the Partnership for Peace (PARP)* de planificare, evaluare, antrenament, interoperabilitate, transfer de cunoştinţe şi proceduri NATO. România a luat parte la peste 3 000 de activităţi în cadrul acestui program, care au cuprins: controlul democratic asupra forţelor armate; reorganizarea forţelor armate în raport cu criteriile PfP şi NATO; operaţionalizarea unor unităţi militare destinate pentru PSO/sub conducere NATO; reorganizarea învăţământului militar; introducerea sistemului de planificare la standardele NATO, etc. Ciclul I PARP s-a derulat între anii 1995-1997, incluzând 18 din cele 19 obiective propuse de Alianţă; ciclul II PARP a fost extins din 1997-1999 în 2000, cu 44 obiective

de inter-operabilitate şi a vizat selecţionarea şi pregătirea unor unităţi şi elemente de infrastructură destinate pentru operaţii de pace. Cel de-al treilea ciclu PARP a fost rezervat perioadei 2001-2006, România asumându-şi 84 de obiective (PGS) de interoperabilitate, din 88 propuse de NATO. Dintre acestea se remarcă: antrenarea ofiţerilor de stat major în acord cu procedurile NATO; antrenarea personalului militar şi civil pentru lucru în structurile integrate NATO/PfP; managementul situaţiilor tactice şi operative în activitatea de stat major; proceduri de lucru cu organismele internaţionale şi organizaţiile guvernamentale şi neguvernamentale; elemente de comandă - control; reguli specifice de angajare; doctrina NATO, etc.

Summitul de la Washington din 1999 a adus mai multă claritate şi coerenţă în procesul de aderare, în primul rând prin introducerea *Planului de Acţiune pentru Aderare (MAP)*. Aplicarea acestuia a impus accelerarea reformei militare, dar nu numai. Planul cuprindea probleme politice şi economice, chestiuni militare, resurse, de securitate şi juridice. Spre deosebire pe PfP, perspectiva aderării era mai clar conturată, dar invitarea depindea de reformele interne deci nu era garantată. Până la acceptarea în rândurile Alianţei Nord-Atlantice, s-au derulat cinci cicluri MAP. Planul includea adoptarea de către România a politicilor şi strategiilor Alianţei, reforma armatei, activitatea în cadrul unor structuri NATO, identificarea şi punerea la dispoziţie a fondurilor necesare, protecţia informaţiilor. Rezultatele erau evaluate în cursul unei reuniuni speciale a Consiliului Nord-Atlantic la care luau parte şi reprezentanţii autorităţilor de la Bucureşti.

România şi-a afirmat solidaritatea cu Alianţa în cursul proceselor de management a crizelor şi în cadrul acelora de pace şi stabilizare din Kosovo şi FRI a Macedoniei din 1995-2001, ca şi în lupta împotriva terorismului internaţional, angajată energic după atacurile teroriste împotriva SUA din 11 septembrie 2001. Membră a *Grupului de la Vilnius* al statelor candidate la aderarea la NATO, ţara noastră şi-a manifestat cu diferite prilejuri susţinerea consecventă a obiectivelor antiteroriste ale NATO şi OSCE. Oficialităţile de la Washington au apreciat în mod deosebit angajamentul politico-militar al României în lupta împotriva terorismului în Afganistan şi Irak. După cum se ştie la summit-ul de Praga, Bucureştiul a fost invitat să devină membru al Alianţei, alături de alte şase ţări din Europa Centrală şi de Est. La 3 octombrie 2001, NATO a activat procedurile pentru a oferi asistenţă SUA, în conformitate cu Articolul 5 al Tratatului de la Washington. România s-a comportat ca un aliat *de facto,* oferind teritoriul său pentru derularea de eventuale operaţii ale Alianţei Nord-Atlantice, prin cooperarea cu statele occidentale pentru combaterea terorismului, în principal cu SUA şi prin implicarea sa în operaţiile de menţinere a păcii şi stabilizare din Afganistan.

Extinderea *Big Bang* a NATO reprezintă în mare măsură o reuşită a actualei administraţii americane. Preşedintele SUA, George W. Bush, a anunţat lărgirea Alianţei Nord-Atlantice - de la Marea Baltică la Marea Neagră - într-un discurs ţinut la Varşovia în iunie 2001. Prin declaraţia de la Roma (mai 2002) s-au pus bazele unui nou parteneriat Vest-Est, prin înfiinţarea noului Consiliu NATO-Rusia. Acesta se ocupă de probleme legate de: combaterea terorismului, gestionarea crizelor, proliferarea armelor de distrugere în masă, etc. La summit-ul de la Praga (21-22 noiembrie 2002) al şefilor de stat şi de guvern ai ţărilor membre NATO şi a celor candidate, Alianţa a decis să invite şapte ţări din Europa Centrală şi de Est să adere: Estonia, Lituania, Letonia, Slovacia, Slovenia, România şi Bulgaria („al doilea val" post Război Rece). Washingtonul şi-a exprimat voinţa de a susţine extinderea Alianţei în Balcanii de Vest şi chiar în Caucaz. În martie 2003, statele NATO au semnat protocoalele de aderare la Tratatul Atlanticului de Nord cu cele şapte state aspirante. Pe 29 martie 2004, Estonia, Lituania, Letonia, Slovacia, Slovenia, România şi Bulgaria au devenit ţări membre cu drepturi depline ale Alianţei. Summitul de la Istanbul (28-29 iunie 2004) a reprezentat prima participare a noilor membri la o reuniune la nivel înalt a şefilor de stat şi de guvern din statele NATO.

Una dintre componentele fundamentale ale relaţiilor României cu NATO şi unul dintre elementele care a contribuit la succesul eforturilor de aderare îl reprezintă reforma armatei. Demarată imediat după prăbuşirea comunismului, ea a căpătat un nou conţinut şi dimensiuni mai ample după 1999. Scopul constă în dezvoltarea capacităţilor de „proiecţie a puterii" pentru asigurarea securităţii în cadrul NATO, cu accent pe Europa de Sud-Est şi pentru participarea la misiuni de combatere a terorismului şi gestionare a păcii în alte zone, mai ales în Orientul Apropiat şi Mijlociu.

În anii din urmă a sporit însemnătatea României ca „furnizor" de securitate în Balcani, Europa de Est şi bazinul Mării Negre. O tendinţă de acest gen est încurajată explicit de Statele Unite, prin demersurile de susţinere a activităţilor PfP, cu aportul Croaţiei, FRI a Macedoniei, Georgiei şi Ucrainei. Iniţiativa de consolidare a „flancului" sudic al NATO, prin aderarea „în tandem" a României şi Bulgariei la Alianţă şi extinderea cooperării între România, Bulgaria, Grecia şi Turcia au deschis perspective favorabile stabilităţii balcanice în bazinul Mării Negre şi Caucaz. La summit-ul de la Istanbul din 28-29 iunie 2004, şefii de stat şi de guvern ai NATO au „încurajat" Albania, Croaţia şi Macedonia să-şi continua reformele pentru aderarea la Alianţă. „Revoluţiile orange" din ultimele ţări au atras atenţia asupra necesităţii angajării statelor de către instituţiile euro-atlantice pentru asigurarea stabilităţii regimurilor.

O dezvoltare remarcabilă au cunoscut relaţiile României cu Ungaria, de la cele politico–militare la cele economice. Hotărârea premierilor de la Bucureşti şi Budapesta de la începutul anului 2005 de a impulsiona aceste relaţii se va materializa inclusiv prin „şedinţe comune ale guvernelor" (după modelul franco–german). Parteneriatul real dintre Ungaria şi România, încurajat de liderii NATO şi UE poate fi apreciat drept o contribuţiei majoră la stabilitatea Europei Centrale.

România şi relaţiile transatlantice

Evoluţia relaţiilor transatlantice a fost marcată în ultimii ani de o serie de dezbateri legate de: raporturile dintre „cei doi piloni", cel european şi cel american, problematica Orientului Mijlociu, „adâncirea" integrării europene sau de tematica mai generală a organizării internaţionale, de relaţiile cu F. Rusă, Ucraina şi China (tema embargoului pe armamente, etc.). Privind relaţiile cu SUA şi UE, consolidarea NATO şi a Uniunii ca fiind obiective de importanţă fundamentală, România a căutat să se adapteze fluctuaţiilor recente, fără a prejudicia nici unul dintre interesele sale vitale.

Problemele Orientului Mijlociu au fost abordate în mod diferit de către factorii de decizie americani „hobbes-ieni" şi europeni „kantieni" (Robert Kagan). Primii au pus accentul pe: utilizarea forţei militare şi a presiunilor diplomatice pentru a-şi proteja interesele, mai ales după atentatele din 11 septembrie 2001; declanşarea unei campanii globale împotriva terorismului islamic şi adoptarea unei strategii de securitate care prevede „construirea unei balanţe de putere care să favorizeze libertatea" şi recursul la atacul „preemtiv" împotriva forţelor care ameninţă securitatea SUA prin intermediul armelor de nimicire în masă şi al terorismului. Deşi divizaţi politic, europenii au insistat mai mult pe cooperare, multilateralism, asistenţă financiară şi negocieri, decât pe recursul la forţă.

Miza crizei de la începutul anului 2003 a depăşit cazul propriu-zis al Irakului, tinzând spre confruntarea a două concepţii de organizare internaţională. Administraţia Bush a recurs în cele din urmă la forţă considerând că regimul lui Saddam Hussein nu se supune deciziilor anterioare ale Naţiunilor Unite referitoare la terorism şi la proliferarea armamentului de nimicire în masă. Franţa si Germania, alături de F. Rusă au contestat poziţia SUA. Dezacordul părţilor s-a extins la nivelul de decizie al NATO. Alianţa a fost divizată politic între susţinătorii „nucleului franco-

german", cei ai SUA şi cei „neutri", procesul decizional în legătură cu problema irakiană fiind astfel blocat. Relaţiile din interiorul comunităţii occidentale au fost atât de puternic afectate, încât Franţa a fost considerată un rival al SUA, s-a proclamat „moartea NATO", iar Washingtonul s-a văzut privit ca un nou „jandarm mondial". Statele din Europa de Est şi de Sud-Est s-au simţit puse în dificultate în faţa noilor evoluţii, care păreau de negândit la începutul anilor '90. Victoria militară rapidă în sens clasic a evidenţiat încă o dată faptul că Statele Unite sunt puterea dominantă în sistemul internaţional, însă confruntările de intensitate medie declanşate după mai 2003 au arătat că instrumentul militar nu este o soluţie întotdeauna adecvată pentru un stat democratic.

La începutul lui 2004 s-a conturat o oarecare apropiere între interesele şi politicile americane şi cele franco-germane. Factorii de decizie de la Washington au conceput proiectul *Marelui Orient Mijlociu*, pe baza ideilor prezentate de preşedintele George W. Bush în primăvara lui 2004. Acesta prevedea democratizarea regiunii prin implicarea statelor G8 în stabilirea instituţiilor electorale, sprijinirea financiară a societăţii civile liberale, „buna guvernare" şi cooperarea economică. Proiectul a fost criticat de aliaţii arabi ai Americii. În paralel, s-au creionat detaliile proiectului de repoziţionare a forţelor americane, iar europenii au lăsat să se înţeleagă că ar accepta un rol pentru NATO în Irak. La rândul său, UE a conceput o nouă politică privind crearea „unui inel de ţări" aflate într-un grad de înaltă integrare politică şi economică, pentru a evita „crearea unor noi linii de diviziune" şi asigurarea securităţii în regiunile respective (martie 2003-mai 2004). Uniunea a propus statelor din regiune un mai bun acces la piaţa internă, sprijin pentru reforme, creşterea asistenţei financiare şi participarea la diverse programe comunitare. În respectiva strategie a fost integrat şi „Procesul Barcelona", care includea înfiinţarea unei zone de liber-schimb până în 2010.

Un compromis s-a realizat în cadrul reuniunii G8 de la Sea Island (8-10 iunie 2004), la care a participat majoritatea statelor vizate, cu notabila excepţie a Arabiei Saudite şi a Egiptului. Intitulat „Parteneriatul pentru Progres", proiectul de reformare a Marelui Orient Mijlociu are un mai pronunţat caracter multilateral decât versiunea anterioară şi prevede explicit printre obiectivele sale principale soluţionarea conflictului israeliano-palestinian. Statele G8 vor colabora cu guvernele din această regiune, pentru aplicarea reformelor. Sunt stabilite: un „Forum pentru viitor" comparat uneori cu procesul Helsinki, care va grupa miniştrii de externe şi ai finanţelor ai statelor dezvoltate şi ale ţărilor din Orientul Mijlociu, forum care va discuta despre propunerile necesare incluzând şi reprezentanţi ai societăţii civile. De asemenea sunt incluse şi programe de ajutor pentru IMM-uri sau de înlăturare a analfabetismului. Obiectivele „Parteneriatului pentru Progres" sunt mult mai puţin revoluţionare decât s-a aşteptat iniţial, ele urmând a se realiza gradual, pe termen lung. Temerile privind reformarea peste capul elitelor locale nu s-a materializat, dar dificultăţile rămân mari dovadă stând refuzul principalilor aliaţi ai SUA din Orientul Mijlociu arab de a accepta chiar şi asemenea obiective limitate.

Pentru relaţiile transatlantice, documentul a reprezentat însă un pas înainte. Divergenţele privind implicarea Alianţei Nord-Atlantice în Irak au fost depăşite în cursul summit-ului SUA-UE de la Dublin (26 iunie 2004), în scopul limitat al instruirii armatei irakiene. Un al doilea acord de principiu s-a referit la necesitatea reducerii datoriei Irakului. La reuniunea la nivel înalt de la Istanbul a Consiliului Nord-Atlantic (28-29 iunie) au fost oficializate deciziile din capitala Irlandei.

Franţa şi Germania nu s-au raliat politicii americane în Irak şi au restrâns la maxim implicarea NATO, atât în Irak, cât şi în Afganistan. D. Rumsfeld a mers atât de departe încât a lansat o apreciere privind existenţa unei Vechi şi Noi Europe, ultima fiind activă în NATO. Pot fi înaintate două explicaţii: autorităţile de la Paris şi Berlin au rămas nemulţumite de noua

configuraţie regională sau liderii europeni au adoptat o tactică de aşteptare în perspectiva alegerilor generale americane din noiembrie 2004, dar şi ca o consecinţă a intensificării confruntărilor din Irak. În august 2004, Franţa şi-a declarat sprijinul faţă de noul guvern de la Bagdad şi s-a arătat dispusă să accepte reducerea datoriei. Ulterior, cele două state au început să cedeze puţin câte puţin în chestiunea implicării Alianţei Nord-Atlantice pentru instrucţia forţelor irakiene. Cu toate acestea, reuniunea informală a miniştrilor apărării din statele membre NATO de la Poiana Braşov (13-14 octombrie 2004) nu s-a încheiat cu o armonizate a punctelor de vedere între SUA, Franţa şi Germania. Reuniunea de la Nisa, din februarie 2005, a consemnat din nou un angajament limitat al NATO în Irak.

În chestiunile conflictului israeliano-palestinian şi ale programului nuclear iranian s-au creionat două poziţii, Marea Britanie alăturându-se de această dată, Franţei şi Germaniei, din raţiuni de interes naţional, dar şi pentru a servi ca o „punte" între cele două maluri ale Atlanticului. Succesiunea paşnică la conducerea Autorităţii Palestiniene din toamna 2004 încurajează relansarea procesului de pace din regiune. Criza iraniană este însă în continuă desfăşurare. Recent am asistat la o intensificare a semnalelor din partea americană pentru ameliorarea relaţiilor transatlantice. După instalarea sa în cadrul celui de al doilea mandat, preşedintele G. Bush a ales Europa ca loc de desfăşurare al primului său turneu internaţional. Noul secretar de Stat, Condoleezza Rice şi şeful Pentagonului, Donald Rumsfeld au luat parte la reuniunile Consiliului Nord-Atlantic din 9-10 februarie 2005. Condoleezza Rice s-a folosit de ocazie pentru a pleda în favoarea unei mai mari apropieri între cele două părţi. În timpul unui discurs ţinut la Paris, secretarul de Stat a declarat că este nevoie de un „nou început" în relaţiile transatlantice care să fie centrate în jurul „răspândirii globale a libertăţii". Discursul său a fost bine primit de oficialii europeni.

România a susţinut poziţia Coaliţiei conduse de SUA în cel de-al treilea război din Golf şi a luat parte la acţiunile de stabilizare a Irakului. Concomitent, Bucureştiul s-a pronunţat în favoarea eliminării tensiunilor transatlantice. Ca şi celelalte state ale „Grupului de la Vilnius", România şi-a atras critici din partea Franţei, la începutul lui 2003. Autorităţile de la Bucureşti au sprijinit ideea de extindere a atribuţiilor NATO în spaţiul „Marelui Orient Mijlociu". La Nisa, guvernul român şi-a asumat noi angajamente de susţinere a Alianţei în Irak (trupe, formare de cadre). În acelaşi timp, noua politică de vecinătate a Uniunii Europene a fost bine primită în cercurile politice bucureştene.

Un subiect clasic pe agenda relaţiilor transatlantice îl reprezintă *Politica Externă şi de Securitate Europeană*, în special evoluţiile legate de proiectele de apărare. Din perspectiva americană, sporirea efortului militar al aliaţilor reprezintă un avantaj, în sensul că Statele Unite nu ar mai fi însărcinate cu cele mai importante contribuţii în executarea acţiunilor care servesc interesul comun. Totuşi, factorii de decizie de la Washington şi-au manifestat îngrijorarea în legătură cu potenţiala „decuplare" între SUA şi europeni. De cealaltă parte a Atlanticului, nucleul franco-german a insistat pentru dezvoltarea unei capacităţi „autonome" în interiorul Uniunii, inclusiv pentru a restrânge libertatea de acţiune a SUA; Marea Britanie s-a alăturat acestei direcţii pentru a compensa refuzul său de a participa la Uniunea Economică şi Monetară, dar şi pentru a media între cele două tendinţe.

Un compromis a fost încheiat în cursul reuniunii Alianţei Nord-Atlantice de la Washington (23-25 aprilie 1999), şefii de stat şi de guvern lansând proiectul privind dezvoltarea *Identităţii Europene pentru Securitate şi Apărare (IESA)* în interiorul NATO. Consiliul European de la Köln (3-4 iunie 1999) a decis elaborarea unei *Politici Europene de Securitate şi Apărare (PESA, ulterior PESAC/PSAC)*, în cadrul PESC, constatând diferenţa de capacităţi militare dintre SUA şi statele UE, evidentă în timpul crizei din Kosovo. Primatul Alianţei Nord-Atlantice în

asigurarea securităţii a fost reafirmat de către liderii europeni, care convin şi asupra completei integrări a UEO în UE. Uniunea Europei Occidentale supravieţuieşte mai ales datorită articolului referitor la apărarea colectivă.

Uniunea Europeană a definitivat obiectivele PESA, incluzând înfiinţarea unei Forţe de Reacţie Rapidă, destinată misiunilor tip „Petersberg", în situaţiile în care NATO decide să nu se implice („dreptul primei alegeri") şi crearea sau consolidarea instituţiilor necesare aplicării acesteia (Comitetul Reprezentanţilor Permanenţi, Comitetul Politic şi de Securitate, Comitetul Militar al Uniunii Europene, Unitatea de Planificare a Politicilor, Statul Major). UE şi NATO au finalizat procedurile în cadrul acordurilor „Berlin plus", din 2000. Declaraţia comună NATO-UE, asupra Politicii Europene de Securitate şi Apărare (decembrie 2002) a prevăzut: un parteneriat strategic în gestionarea crizelor, desfăşurarea de consultări şi dezvoltarea complementară a potenţialului militar. Proiectul a fost integrat în noul tratat Constituţional al UE, care a introdus şi instituţia ministrului de externe, care ar trebui să aibă la dispoziţie un serviciu diplomatic.

La începutul anului 2005, la München, autorităţile germane au lansat propunerea de a se coordona interesele strategice SUA şi UE şi în afara NATO; s-a propus constituirea unei comisii bilaterale în acest sens. D. Rumsfeld a replicat în sensul că NATO rămâne principala organizaţie destinată abordărilor strategice între SUA şi europeni (12 februarie 2005).

România a privit favorabil dezvoltarea PESC şi a PSAC, angajându-se să depună eforturi pentru realizarea ambelor proiecte în cursul negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. În acelaşi timp, autorităţile de la Bucureşti s-au pronunţat pentru menţinerea NATO ca principală organizaţie responsabilă în ceea ce priveşte rezolvarea chestiunilor de securitate pe plan european şi în regiunile învecinate.

„Parteneriatul strategic" cu Statele Unite

„Axa Washington–Londra–Bucureşti" va fi axa strategică pentru preşedintele României. Presupusa sacrificare a integrării europene în favoarea legăturilor mai strânse cu Statele Unite a provocat o serie de controverse în rândul formatorilor de opinie. Preşedintele României, Tr. Băsescu a precizat ulterior că afirmaţia sa are în primul rând conotaţii în ceea ce priveşte asigurarea securităţii statului român. Un al doilea motiv îl constituia faptul că SUA şi Marea Britanie se numără printre puterile cele mai interesate de dezvoltarea unei politici externe mai active a Occidentului în bazinul Mării Negre „extinse". Nu în ultimul rând, este vorba despre amplificarea legăturilor economice şi atragerea companiilor americane, pentru investiţii în România.

După reuniunea la nivel înalt de la Madrid din 1997, politica externă românească s-a orientat mai clar către dezvoltarea relaţiilor politice şi militare cu Washingtonul. Vizita preşedintelui Bill Clinton a oferit ocazia proclamării unui „parteneriat strategic" între cele două ţări (11 iulie 1997). Această formulă de cooperare a fost destinată dezvoltării relaţiilor bilaterale şi ameliorării pregătirii României pentru îndeplinirea condiţiilor de aderare la NATO.

Parteneriatul a permis o mai bună concepere şi aplicare a reformelor militare, implicarea României în misiunile de menţinere a păcii şi de stabilizare din Balcani şi Afganistan, combaterea terorismului şi a criminalităţii transfrontaliere.

De asemenea, nu trebuie neglijată contribuţia decisivă a SUA la democratizarea regimului politic din România şi la tentativele depuse pentru consolidarea statului de drept. Bucureştiul s-a raliat poziţiei atlantice în timpul campaniei din Kosovo (martie-iunie 1999) şi a pus la dispoziţia Alianţei Nord-Atlantice spaţiul aerian, terestru şi maritim. Această politică a contribuit printre altele şi la decizia Consiliului European de începere a negocierilor de aderare la Uniunea Europeană (decembrie 1999).

Statul român a susţinut proiectele de cooperare regională promovate de Statele Unite în regiunea Europei de Sud-Est. Este vorba despre SECI şi SEEI. În schimb, SUA au sprijinit în continuare obiectivul României de aderare la NATO în timpul summit-ului de la Washington şi au favorizat dobândirea de către aceasta a preşedinţiei OSCE în timpul lui 2003.

Atentatele din New York şi Washington au determinat, după cum am mai arătat, o reacţie de solidaritate cu Statele Unite din partea României, inclusiv prin schimbul de informaţii şi prin participarea la operaţiile din Afganistan.

Ulterior, România a luat parte la campania din Irak şi la procesul de reconstrucţie al acestei ţări. Aderarea la NATO a reprezentat cel mai mare succes al parteneriatului cu Statele Unite. Washingtonul s-a manifestat şi în favoarea acordării unui loc ţării noastre în Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite, în perioada 2004-2005.

Relaţiile economice au cunoscut o evoluţie ascendentă. Potrivit datelor furnizate de MAE, SUA ocupă locul 4 în ceea ce priveşte investiţiile străine directe şi al topului companiilor străine prezente în România. Vânzările în Statele Unite au reprezentat în 2003, 4% din exporturile totale ale statului român. Aderarea la Uniunea Europeană va implica aplicarea tarifului vamal unic (în medie de 4%) produselor vamale importate.

În acest context este de apreciat faptul că noua administraţie de la Bucureşti a preluat politica de apropiere faţă de Statele Unite şi că intenţionează să dezvolte relaţiile între cele două ţări. Noul preşedinte al României a avut întrevederi cu şeful statului american la sfârşitul lunii februarie şi la Bruxelles, cu ocazia primului turneu european al lui George W. Bush, dedicat ameliorării relaţiilor transatlantice.

Cu această ocazie, Alianţa urma să ţină o reuniune specială a Consiliului Nord-Atlantic. O vizită în SUA a fost programată pentru începutul lunii martie.

Preşedintele G. Bush l-a felicitat pe Tr. Băsescu pentru contribuţia românească la procesul democratic din Irak. La fel, premierul britanic, Tony Blair a reconfirmat susţinerea sa pentru România. În acelaşi timp, în *Discursul de investire*, preşedintele american a reiterat angajamentul SUA pentru susţinerea democraţiei şi libertăţii, pentru combaterea dictaturii şi terorismului, împreună cu aliaţii şi partenerii lor.

Cu puţin timp în urmă, SUA au propus UE o „strategie" comună de combatere a corupţiei, care interesează indirect şi România. Se propun măsuri de transparenţă în mediul de afaceri, susţinere pentru statele ce combat corupţia, aplicarea Convenţiei ONU de specialitate, etc.

O ocazie pentru clarificarea viitoarei configurări a relaţiilor româno-americane l-au oferit recentele întâlniri prilejuite de reuniunile Consiliului Nord-Atlantic la nivel de miniştri de externe şi apărare, dar şi de vizitele comandantului forţelor americane din Europa, generalul J. Jones şi de o delegaţie compusă din experţi ai Congresului american, imediat după preluarea puterii.

SUA intenţionează să-şi instaleze baze militare în România, un subiect ce va fi tratat separat. Un ajutor de circa 28 de milioane dolari ar urma să fie acordat statului român.

La întâlnirea dintre ministrul american al Apărării, Donald Rumsfeld şi omologul său român, Teodor Atanasiu s-a stabilit suplimentarea efectivelor româneşti din Irak, o decizie importantă mai ales din punct de vedere politic (9 februarie 2005). România îşi manifestă, cu această ocazie, ataşamentul faţă de direcţia susţinerii internaţionale a democraţiei în Irak şi se pronunţă pentru asigurarea unui rol ONU, după alegerile din 30 ianuarie. Statul român îşi va lărgi probabil asistenţa acordată noii armate irakiene.

În cadrul NATO s-au cristalizat relaţii speciale între România, Marea Britanie, Italia, Franţa, Germania, etc. Experţii britanici oferă o asistenţă consistentă în trainingul armatei române. Cooperarea cu italienii pe teatrul din Irak a înregistrat succese notabile.

Asistenţă în formarea de cadre şi reforma armatei au oferit şi Franţa, Germania şi Olanda. Britanicii contribuie şi la modernizarea flotei noastre militare. La 31 ianuarie 2005, Tr. Băsescu şi Tony Blair s-au declarat de acord ca România şi Marea Britanie să avanseze un „proiect comun de securitate" în Marea Neagră.

*
* *

Aderarea la NATO poate fi considerată drept un punct culminat al apropierii dintre Washington şi Bucureşti. Dezvoltarea relaţiilor cu Statele Unite va rămâne o preocupare centrală a României în perioada următoare, alături de integrarea în Uniunea Europeană. Evenimentele din Peninsula Balcanică au arătat că este esenţial ca SUA să rămână „o putere europeană", rolul lor fiind de neînlocuit în asigurarea stabilităţii regionale.

Amplasarea de baze va servi interesele naţionale ale României. Prezenţa unor trupe americane va spori securitatea stalului, împreună cu noua calitate de membru al Alianţei Nord-Atlantice. De asemenea, va contribui probabil la accelerarea transformării NATO
într-un instrument de proiectare a securităţii în zona Orientului Mijlociu extins şi eventual, în bazinul Mării Negre. Preşedintele Tr. Băsescu a explicat şi Moscovei justificarea prezenţei unor baze SUA în România, subliniind că acestea nu trebuie considerate „provocări la adresa Rusiei" (14–15 februarie 2005). Pe de altă parte, raportorul Parlamentului European pentru România, P. Moscovici, a subliniat că UE înţelege relaţiile speciale cu SUA: „Cred că aceste relaţii sunt naturale". Deci avem dreptul să întreţinem relaţii puternice cu SUA, dar apartenenţa la UE este ceva mult mai profund, este un proiect politic împărtăşit, sunt valori comune, nu este doar alianţă economică, alături de o mare alianţă militară. „Este o legătură" istorică, culturală, economică, de civilizaţie. Ambasadorul Luxemburgului, F. Kartheiser constată la rândul său că „nu este nici un conflict (…), relaţiile bune cu o ţară nu exclud relaţiile privilegiate cu alte ţări".

Integrarea în Uniunea Europeană

Uniunea Europeană este o asociaţie de state caracterizată prin grade diferite de integrare. Oficial, obiectivul său îl constituie realizarea unei „uniuni din ce în ce mai strânse" între membrii săi, o formulă destul de vagă, care acoperă perspective diferite, de la formule federale, la cele confederale. Fundamentul său îl reprezintă dezvoltarea cooperării funcţionale între state şi cedarea de suveranitate, care se extinde de la un domeniu la celălalt, începând cu realizarea, în 1951, a Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului, proces continuat prin instituirea Comunităţii Economice şi a Euratom-ului în 1958, a Actului Unic European în 1987, a Tratatului Uniunii Europene din 1992. Anii 2003-2004 au fost marcaţi de negocierea Tratatului Constituţional, o premieră în relaţiile internaţionale.

Momentan, Uniunea este structurată în funcţie de domeniile de activitate şi de competenţe, în trei piloni. Primul dintre ele cuprinde Comunitatea Europeană şi Uniunea Economică şi Monetară. Al doilea pilon se referă la Politica Externă şi de Securitate, iar ultimul este reprezentat de Justiţie şi Afacerile Interne. Atribuţiile instituţiilor şi ale statelor membre şi mecanismele de decizie sunt diferite. Astfel în primul pilon predomină „metoda comunitară", Curtea de Justiţie se bucură de jurisdicţie deplină, iar Comisia, fie coordonează o serie de politici, fie are drept de iniţiativă. Dimpotrivă, în problemele referitoare la Politica Externă şi de

Securitate, statele membre beneficiază de principalele drepturi de decizie. În consecinţă, natura PESC este diferită de cea a politicii agricole sau de cea comercială.

UE este prima putere comercială pe plan mondial, unul dintre centrele economiei mondiale şi cel mai important donator internaţional. Populaţia sa numără după extindere circa 450 de miliarde de oameni, iar teritoriul este de circa 4,3 milioane de km^2. PIB-ul s-a ridicat în 2002, la peste 9 000 miliarde de euro. Nu există un consens teoretic în ceea ce priveşte explicarea existenţei şi a semnificaţiei sale. Modele diferite impun concluzii contradictorii în ceea ce priveşte atât Uniunea Europeană, cât şi Politica Externă şi de Securitate Comună. *Concepţiile neo-funcţionaliste* o văd drept o continuare a integrării, care tinde spre o anumită coerenţă. *Realiştii* susţin însă primatul statului, în timp ce *interguvernamentaliştii liberali* atrag atenţia asupra valorii cooperării. *Constructiviştii* consideră că interacţiunea dintre state afectează tradiţionalele interese de politică externă, în timp ce *alţi cercetători* se referă la multiplicitatea nivelurilor de decizie. Cu toate acestea, cei mai mulţi autori sunt de acord în ceea ce priveşte caracterul complex şi multidimensional al Uniunii, care trezeşte probleme de conceptualizare şi afectează uneori coerenţa acţiunilor.

Uniunea Europeană reprezintă o destinaţie finală şi un miraj pentru cei mai mulţi români. Integrarea în UE înregistrează în România cel mai mare sprijin popular din statele Europei Centrale şi de Est. Se crede că o dată primiţi în „clubul european", cele mai importante probleme economice şi sociale se vor rezolva aproape de la sine. Integrarea europeană va reprezenta probabil unul dintre cele mai urgente subiecte de pe agenda politică, economică şi socială a României, în următorii ani. După căderea regimului comunist, lărgirea UE a fost concepută, în paralel cu extinderea NATO, ca o metodă pentru asigurarea stabilităţii în Europa Centrală şi de Est.

România a înregistrat o întârziere comparabilă cu cea evidenţiată în timpul eforturilor de aderare la Alianţa Nord - Atlantică din raţiuni politice, economice şi tehnice. Un acord de comerţ şi cooperare a fost semnat în octombrie 1990, la doi ani după Polonia şi Ungaria. Documentul se referea în principal la legăturile economice şi includea prevederi referitoare la comerţ, educaţie sau turism. Anul următor, statul român a fost inclus în rândul ţărilor beneficiare ale asistenţei comunitare prin programul PHARE. România a încheiat negocierile în 1992 şi a semnat Acordul European în anul următor, documentul intrând în vigoare integral din 1995. Şi în acest caz, se remarcă o nesincronizare de doi ani comparativ cu ţările CEFTA. În această etapă s-a creat cadrul instituţional pentru dialogul politic: întâlniri regulate, Consiliul de Asociere, Comitetul Parlamentar, etc. În iulie 1997, Comisia de la Bruxelles a recomandat Consiliului European să nu înceapă tratativele cu autorităţile de la Bucureşti, hotărâre adoptată la reuniunea la nivel înalt de la Luxemburg, din decembrie. A fost al doilea „duş rece" din acel an, după decizia Consiliului Nord-Atlantic de la Madrid.

Uniunea Europeană a început să acorde o mai mare importanţă problemelor Europei de Sud-Est, în contextul crizei din Kosovo, care a evidenţiat necesitatea unei abordări pe termen lung a surselor conflictuale. Pactului de Stabilitate şi „procesului de stabilitate şi asociere" i-au corespuns declanşarea negocierilor cu România şi Bulgaria şi oferirea unei perspective Turciei, la reuniunea şefilor de stat şi de guvern de la Helsinki, din 9-11 decembrie. Pentru a nu fi excluse din „primul val", România şi Bulgaria şi-au propus aderarea în 2007. Tratativele au început în februarie-martie 2000, când România a deschis cinci capitole de negociere şi s-au încheiat nu fără dificultăţi, în decembrie 2004.

Autorităţile de la Bucureşti vor trebui să adopte măsuri speciale în 11 cazuri, din cadrul domeniilor concurenţei şi justiţie şi afaceri interne. Până la sfârşitul lunii martie 2005 s-a realizat o strategie clară de combatere a corupţiei. În cursul vizitei lui Tr. Băsescu la Londra (31 ianuarie

2005), Tony Blair şi alte oficialităţi britanice au insistat pe această temă şi au acceptat trimiterea unor consilieri speciali în România. La 25 aprilie 2005, România şi Bulgaria au semnat Tratatele de Aderare la UE. Totuşi, Bucureştiul va face obiectul unui regim de monitorizare chiar mai strict decât cel impus Sofiei. Motivaţia rezidă într-o anumită neîncredere faţă de capacitatea statului român de a-şi onora angajamentele în termenele stabilite. De asemenea sunt prevăzute „clauze de salvgardare" care pot limita implicarea României şi Bulgariei în diverse politici comunitare până la trei ani după aderare.

Mai nou, UE şi-a reexaminat parteneriatele cu F. Rusă şi Ucraina şi a lansat strategia amplă a „vecinătăţii sale apropiate". De asemenea sunt semnale că oficialităţile de la Bruxelles intenţionează să se implice activ alături de F. Rusă şi SUA în rezolvarea crizelor din Transnistria sau din Caucaz. La 10 mai 2005, UE şi F. Rusă au semnat un „nou parteneriat strategic".

Pe acest fundal, oficialităţile de la Bucureşti au lansat o acţiune de promovare a valorilor europene în R. Moldova, Ucraina şi în bazinul Mării Negre (vizitele preşedintelui Tr. Băsescu la Chişinău şi Moscova, din 21 ianuarie şi 14–15 februarie 2005 sau relansarea Organizaţiei GUUAM).

Consecinţele aderării sunt încă greu de anticipat. Pe termen scurt, ar trebui satisfăcute cerinţele UE referitoare la ajutoare de stat, corupţie, protecţia mediului. Pe termen mediu, vom fi martorii unei transformări graduale a societăţii româneşti, nu fără unele costuri. Integrarea europeană nu va conduce, automat, la o dezvoltare economică deplină în absenţa unor eforturi interne. Precedentele Greciei şi Irlandei sunt lămuritoare. Acestea sunt însă probleme tehnice. Apartenenţa la lumea occidentală a României nu va mai fi chestionată de nimeni. Vom asista la o amplificare a relaţiilor cu statele europene în diverse domenii. Impactul asupra politicii externe şi de securitate este mai greu de întrevăzut. Pentru aceasta este nevoie de o detaliere a mecanismelor europene în domeniu şi a gradului de integrare.

România şi PESC

Aplicarea PESC nu afectează dreptul statelor membre de a-şi aplica propriile politici externe şi de securitatea, ci le oferă acestora un mijloc suplimentar de acţiune. În ciuda teoriilor funcţionaliste până acum guvernele nu au părut a fi prea dornice de a-şi delega atribuţiile unor instituţii supranaţionale. Pentru România, Politica Externă şi de Securitate Comună ar permite dobândirea unei „voci" în interiorul unui for de prestigiu pe plan internaţional, concomitent cu aprofundarea relaţiilor cu SUA sau Marea Britanie.

Principala responsabilitate în formularea Politicii Externe şi de Securitate Comune revine Consiliului European, care defineşte principiile generale şi stabileşte strategiile comune. Instituţia reuneşte şefii de stat şi de guvern ai statelor membre, la şedinţe participând şi preşedintele Comisiei Europene. Statele au posibilitatea de a urmări o „cooperare întărită" în domeniul PESC, dacă aceasta nu afectează principiile generale şi consistenţa acţiunilor UE. Consiliul Afacerilor Generale este responsabil de aplicarea politicii şi poate înainta propuneri şefilor de stat şi de guvern ai Uniunii Europene. Statul care deţine preşedinţia rotativă reprezintă Uniunea în faţa comunităţii internaţionale. Pentru a ameliora eficienţa acţiunilor UE în exterior, s-a stabilit ca secretarul general al Consiliului să deţină şi funcţia de Înalt Reprezentant pentru PESC. Postul a fost atribuit fostului secretar general al Alianţei Nord-Atlantice, Javier Solana.

O atenţie specială se acordă Politicii de Securitate şi Apărare, ţinând cont de centralitatea relaţiilor transatlantice pentru autorităţile de la Bucureşti. Uniunea Europeană a urmărit dobândirea unei capacităţi de acţiune autonome, obiectiv exprimat în cadrul summit-ului de la Helsinki (decembrie 1999) în principal prin aşa-numita forţă de reacţie rapidă (*Headline Goal Task Force*), care urma să fie implementat în colaborare cu NATO, „pentru a evita duplicarea

inutilă". Acesta se referea la capacitatea UE de a desfăşura maxim 60.000 de militari (un corp armată) pentru îndeplinirea misiunilor tip Petersberg (misiuni de luptă în operaţii de gestionare a crizelor inclusiv pentru „crearea" păcii, de menţinere a păcii şi cele umanitare şi de salvare), în 60 de zile, pentru operaţii de maxim 1 an durată.

Formal obiectivul a fost atins în mai 2003. Liderii europeni au declarat că Uniunea este capabilă să îndeplinească „întreg spectrul de misiuni Petersberg", cu excepţia unor limitări esenţiale deşi „obiectivul general" stabilit în 1999 era teoretic îndeplinit. Decidenţii au înfiinţat 15 „grupuri de proiect" pentru a elabora soluţii pentru dezvoltarea capacităţilor privind: aprovizionarea aeriană, aviaţia de recunoaştere fără pilot, protecţie NBC, forţe speciale, transport aerian strategic, elicoptere, etc. Ameliorarea capacităţilor a impulsionat înfiinţarea Agenţie pentru Înzestrare, prin noul Tratat Constituţional.

O revizuire a concepţiei a fost iniţiată de Marea Britanie şi Franţa. Accentul urma să fie pus pe forţe de reacţie rapidă capabile să acţioneze în serviciul ONU, calitatea unităţilor şi interoperabilitate. Un nou obiectiv general (*Headline Goal*) trebuie realizat până în 2010. Vor fi înfiinţate minim nouă grupuri de luptă, echivalente cu un batalion (1500 militari, circa 14000 de militari în total), plus sprijin aerian şi naval. Organizarea se inspiră din experienţa NATO. Militarii pot fi desfăşuraţi în 15 zile de la luarea deciziei şi vor acţiona timp de aproximativ 30 de zile. Primele unităţi trebuie să devină operaţionale în 2005, iar toate batalioanele trebuie pregătite până în 2007.

Nu în ultimul rând, în 2003, Uniunea Europeană a elaborat o strategie de Securitate. Documentul identifică ca ameninţări: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, statele „eşuate" şi criminalitatea organizată. Uniunea îşi propune prin acest document să acţioneze la scară globală şi militează pentru formarea unei „ordini multilaterale eficiente", fără a exclude acţiunile preventive. UE trebuie să fie mai activă, să-şi dezvolte forţe rapide şi flexibile, iar resursele strategice trebuie combinate şi puse în comun. Se face referinţă şi la „un spectru mai larg de misiuni", inclusiv la operaţii de dezarmare, asistenţă în combaterea terorismului şi reforma sistemului de securitate. Relaţia transatlantică este considerată un element fundamental şi „de neînlocuit", iar NATO, drept „o expresie importantă" a acesteia. Aranjamentele tip „Berlin plus" sunt considerate fundamentul parteneriatului cu Alianţa.

România a primit favorabil iniţiativa dezvoltării unei politici europene de securitate şi apărare. În cursul conferinţelor pentru capacităţi a pus la dispoziţie o companie de infanterie şi alte forţe. Bucureştiul a menţinut circa 400 de militari în misiunea „*Althea*" din Bosnia - Herţegovina. De asemenea, au fost trimise cadre şi în forţa de poliţie condusă de europeni. Interesul statului român este ca viitoarea dezvoltare a proiectului să nu intre în contradicţie cu afilierea la NATO. Tratatul Constituţional, deşi nu exclude „cooperarea structurată", recunoaşte importanţa primordială a Alianţei Nord-Atlantice. De altfel atunci când s-au înregistrat tensiuni interatlantice pe diverse teme, România a preferat să probeze prin angajamentele concrete şi acţiuni practice satisfacerea intereselor comunitare şi de alianţă.

Peninsula Balcanică

Europa de Sud–Est cuprinde aproximativ 500 000 km^2, cu o populaţie de 50 milioane de locuitori. Spaţiul este delimitat de Marea Neagră, Marea Egee Marea Mediterană şi Marea Adriatică, fiind legat de cele mai importante trasee şi direcţii strategice din Europa Centrală şi de Est şi din Orientul Apropiat şi Mijlociu. Populaţia se structurează în popoarele slave, catolice în vest, ortodoxe în nord, la sud aflându-se grecii ortodocşi, albanezi, sârbi, turci şi români balcanici. În acelaşi timp Balcanii au fost spaţiul de confruntare între marile puteri: Franţa, Germania, Marea Britanie, SUA şi F. Rusă; după 1945, în Europa de Sud–Est s-a stabilit un

echilibru între NATO şi Pactul de la Varşovia (condus de URSS), RSF Iugoslavia ocupând o poziţie de „tampon" între cele două blocuri. După 1989–1991 în condiţiile destrămării URSS şi a desfiinţării structurii de alianţă politico–economică, influenţa rusă s-a redus considerabil în regiune, cea cultural religioasă menţinându-se puternică (în Grecia, Bulgaria, Serbia şi Macedonia). În paralel şi la nivelul puterilor occidentale aflate „în ofensivă" în Balcani, se pot identifica rivalităţi politico–economice în Europa de Sud-Est care se intersectează cu iniţiativele comune promovate de NATO şi UE. Geostrategic, Balcanii au îndeplinit în istorie rolul de „cap de pod" pentru puterile orientale care încercau să penetreze în Europa Centrală şi de Est şi pentru puterile europene, care încercau să înainteze în bazinul Mediteranei de Est şi al Mării Negre, în Orientul Apropiat şi Mijlociu. În egală măsură, Europa de Sud–Est a constituit un punct de sprijin esenţial pentru puterile navale care vizau menţinerea echilibrului continental.

Cele mai grave crize europene din anii '90 au vizat spaţiul fostei RSF Iugoslavia. Această criză de durată a reprezentat o provocare pentru NATO, UE, F. Rusă, OSCE şi pentru toate statele din regiune. Soluţiile aplicate în vederea reglementării crizelor şi a conflictelor din fosta RSFI au determinat experimentarea unor noi formule de organizare a arhitecturii de securitate şi pace în Europa, aplicarea lor fiind încă în plină desfăşurare.

Bucureştiul a avut o poziţie tradiţională de menţinere a echilibrului în peninsulă şi de nestimulare a conflictelor locale.

România a contribuit la implementarea măsurilor multilaterale pentru stabilizarea Bosniei; unităţi române au participat şi continuă să o facă şi în prezent, la cele mai importante misiuni de pace din republică. Autorităţile de la Bucureşti au avut contribuţii şi la edificarea unei Macedonii independente şi democratice; o acţiune diplomatică constructivă a iniţiat şi preşedinţia română a OSCE, în timpul crizei din anii 2000-2001. Relaţiile cu Bulgaria au cunoscut un dinamism deosebit, bazându-se pe obiectivele comune ale ambelor state în procesele de aderare la NATO şi de integrare în UE. S-a dezvoltat cooperarea cu Grecia şi Turcia, ambele state încadrate în NATO. În acelaşi timp, Bucureştiul
s-a pronunţat în favoarea menţinerii integrităţii Serbiei şi Muntenegrului. În relaţia cu Belgradul, nu ar trebui neglijat statutul românilor balcanici.

Trilateralele România–Bulgaria-Turcia şi România-Bulgaria-Grecia, ca şi cooperarea Grecia–Bulgaria–România-Turcia pentru accederea rapidă a României şi Bulgariei în NATO au jucat un rol tot mai important în stabilirea noii configuraţii a flancului sudic al NATO, în Europa de Sud-Est. Aceste formule de relaţii multilaterale au urmărit şi accelerarea apropierii României, Bulgariei şi Turciei de standardele UE. Pe lângă cooperarea cu Bulgaria în „tandemul pentru UE", o relaţie cu totul specială (economică, politică şi militară) apropie România de Turcia.

În ultimul deceniu atât SUA cât şi NATO şi UE au lansat în Balcani mai multe iniţiative de remodelare regională a sistemului de relaţii dintre state. S-a considerat că printr-o reţea de asemenea iniţiative se pot depăşi conflictele tradiţionale interetnice şi teritoriale. În acest context, România rămâne un „partizan" constant al tendinţei evidenţiate. Astăzi Bucureştiul poate oferi asistenţă tehnică statelor din Peninsula Balcanică aspirante la calitatea de membru al NATO. Ar fi vorba de schimburi de experienţă, cooperarea pentru reforma armatelor, democratizare, adaptarea doctrinelor. Ca stat membru, ţara noastră serveşte ca o verigă de legătură - alături de Bulgaria, Grecia şi Turcia - între membrii tradiţionali ai Alianţei Nord-Atlantice şi aspiranţi. Nu ar trebui neglijate focarele de tensiuni încă existente din Kosovo, semnele de întrebare referitoare la viitorul Serbiei şi Muntenegrului şi viabilitatea Bosniei-Herţegovina. Dincolo de participarea la stabilizarea Balcanilor de Vest şi de sprijinul diplomatic acordat proiectelor occidentale, politica externă a României a fost criticată pentru absenţa unei note proprii.

Tematica cooperării balcanice şi a relaţiilor de bună vecinătate include şi respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor minorităţilor. Dacă România este considerată drept un model de respectare a drepturilor minorităţilor şi de participare a acestora la viaţa culturală, economică şi politică, nu se poate susţine că alte state balcanice îndeplinesc cu adevărat standardele europene în materie. Serbia–Muntenegru are încă serioase probleme în abordarea raporturilor dintre populaţia majoritară şi minorităţi. Nici Grecia, Albania, Bulgaria sau Turcia nu sunt întrutotul aliniate cerinţelor occidentale. Bucureştiul a evitat în general să stimuleze conflictele interetnice şi din acest motiv poate de multe ori a pus în surdină nemulţumiri legitime. În timpul din urmă, însă, s-au înregistrat câteva luări de poziţie mai ferme în privinţa asigurărilor drepturilor românilor balcanici, îndeosebi din Macedonia, Bulgaria şi Serbia; în această ţară de care ne leagă o tradiţie de amiciţie s-au înregistrat în 2004, de pildă, acţiuni violente ale administraţiei de la Belgrad contra importantei comunităţi „vlahe" din Valea Timocului.

Iniţiativele de cooperare bi- şi multilaterală pot completa şi chiar suplini pentru perioade de timp determinate unele aranjamente de securitate tradiţionale în materie. De asemenea acestea se pot constitui în vectori către instituţiile economice şi de securitate integratoare. Dintre numeroasele astfel de iniţiative ce activează în special în centrul şi sud - estul Europei pot fi evidenţiate următoarele: Iniţiativa Europei Centrale, Acordul/Zona Central Europeană de Comerţ Liber, Cooperarea Economică a Mării Negre, Cooperarea Balcanică/Sud-Est Europeană, Procesul de stabilitate şi bună vecinătate în Sud-Estul Europei – Royaumont - Iniţiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei.

Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE) este o iniţiativă lansată de Germania în calitatea sa de deţinătoare a preşedinţiei Uniunii Europene (UE), cu ocazia reuniunii comune a miniştrilor de externe ai ţărilor membre ale UE şi ai ţărilor din Europa de Sud-Est (ESE), din 10 iunie 1999. Iniţiativa NATO pentru Europa de Sud-Est (SEEI) a luat naştere în 1999. România a coordonat din octombrie 2000, procesul de elaborare a „Documentului comun de evaluare a riscurilor şi oportunităţilor în domeniul securităţii în Europa de Sud-Est" (SEECAP) aprobat de reuniunea NATO/EAPC de la Budapesta din mai 2001, o iniţiativă a României.

Iniţiativa de Cooperare Sud-Est Europeană (SECI) a apărut în urma ideii lansate de ambasadorul SUA, Richard Schifter, în toamna anului 1996. Proiectul este destinat faciliteze colaborarea între părţi prin susţinerea unor proiecte de cooperare economică şi comercială şi să încurajeze integrarea ţărilor din zonă în structurile europene. Statele participante la SECI sunt: Albania, Bosnia-Herţegovina, Bulgaria, Croaţia, Macedonia, Grecia, R. Moldova, România, Serbia şi Muntenegru, Slovenia, Turcia şi Ungaria. SECI şi-a coordonat din ce în ce mai mult acţiunile cu Pactul de Stabilitate. România găzduieşte din 2001, un centru regional pentru combaterea criminalităţii transfrontaliere.

Procesul de Cooperare din Europa de Sud-Est (SEECP) a fost inaugurat în 1988 şi blocat pe durata crizelor din fosta Iugoslavie. Este o iniţiativă a statelor balcanice România, Turcia, Grecia, FRI a Macedoniei, Bulgaria şi Albania. Lor li s-au alăturat Serbia şi Muntenegru şi Bosnia-Herţegovina. În 1996, la Sofia, s-a desfăşurat o reuniune a miniştrilor de externe care a propus: întărirea securităţii şi cooperării politice; intensificarea relaţiilor economice; extinderea cooperării în domeniile democraţiei, etc. *Charta* de la Bucureşti pentru relaţii de bună vecinătate şi cooperare s-a adoptat la 13 februarie 2000. În aprilie 2004, România a preluat preşedinţia anuală a forumului. Printre obiective se numără crearea unei „pieţe comune" a energiei, acceptarea Croaţiei şi a Moldovei, sprijinirea statelor Chartei Adriaticii în eforturile de aderare la Alianţa Nord-Atlantică. În mai 2005 a avut loc la Bucureşti o reuniune specială a SEECP; R. Moldova se va integra în viitor în acest *Proces*.

Integrarea politică şi militară a Balcanilor în spaţiul euro–atlantic se corelează şi cu tendinţe de integrare economică, la nivel regional şi în UE. Un rol important în direcţiile enunţate revine şi proceselor din sectoarele emergente, vitale pentru economia contemporană.

Republica Moldova

R. Moldova şi-a dobândit independenţa în 1991. Este membră a CSI, a Consiliului Europei, PfP şi GUUAM. Transnistria, la est de Nistru s-a autoproclamat independentă în 1990; de la început ea s-a manifestat ca un factor de destabilizare internaţională şi un „centru al crimei organizate" est–european. Considerată „bază înaintată" a F. Ruse, a oferit suport Armatei a 14-a care trebuia evacuată încă din 1999. De asemenea, voluntarii din Transnistria au fost semnalaţi alături de secesioniştii din Abhazia şi Osetia de Sud.

Din 2001, la Chişinău se află la putere comuniştii, în frunte cu V. Voronin, care a promovat în principal o politică incorectă faţă de România şi de români, deşi atracţia exercitată de UE şi NATO este în creştere în societate. Mediul politic se caracterizează prin divizare: comuniştii lui V. Voronin, democrat–creştinii pro–occidentali, Moldova Noastră moderat pro–rusă, Moldova Democrată, extrema stângă (mai 2004). În iunie 2004, V. Voronin propunea un pact de stabilitate şi securitate al R. Moldova, garantat de România, SUA, UE, Ucraina şi F. Rusă.

O caracteristică a republicii rezidă în crima organizată foarte dezvoltată, asociată reţelelor internaţionale din Transnistria, Ucraina, F. Rusă şi Balcani. Statul are o economie dependentă energetic total de Moscova.

Occidentul (UE, NATO inclusiv OSCE, la 2 mai 2004) a solicitat în mai multe rânduri, în martie–mai 2004, retragerea Armatei a 14-a ruse din Transnistria. Moscova a replicat că trupele ei garantează „pacea" din stânga Nistrului.

Conflictul armat din Transnistria (1990-1992) s-a suprapus în mod semnificativ cu apariţia enclavelor orientate spre Moscova şi în alte state desprinse din URSS; în Georgia s-au detaşat practic enclavele Abhazia şi Osetia de Sud, iar autoritatea Kievului a fost sistematic contestată în Crimeea şi în provinciile din est şi sud, zone cu populaţie majoritar rusofonă. Tensiunile din Transnistria - ca şi din enclavele menţionate – sunt menite, aşa cum evidenţia V. Socor, să perpetueze influenţa Moscovei în spaţiile respective sub pretextul „operaţiilor de pace", recunoscute oficial de OSCE (fără SUA, NATO sau UE).

În cazul Moldovei (ca şi în Georgia–Osetia de Sud) s-au avansat mai multe proiecte de federalizare garantate de F. Rusă, OSCE, Ucraina, în absenţa României (2002–2004). Până în momentul de faţă, nici un proiect nu s-a tradus în fapt datorită opoziţiei Occidentului. Neoficial, s-au vehiculat şi proiecte de proclamare a independenţei Transnistriei ori de unificare cu Ucraina şi F. Rusă.

La cumpăna anilor 2004–2005 s-au înregistrat câteva modificări semnificative în interiorul şi exteriorul republicii. V. Voronin pare să încline spre Occident şi chiar ia în calcul transformarea partidului său într-o direcţie social–democrată. În schimb, grupările de centru (cu excepţia democrat creştinilor) sunt curtate insistent de Moscova. Concomitent s-a simţi o oarecare influenţă a schimbărilor „portocalii" din Ucraina în preliminariile alegerilor generale din 6 martie. Pe de altă parte, atât UE cât şi SUA dau semne că intenţionează să se implice direct în soluţionarea conflictului din Transnistria (cu sau fără participarea României).

Preluarea puterii la Bucureşti de către preşedintele Tr. Băsescu s-a soldat şi cu începutul unor prefaceri în relaţiile dintre Bucureşti şi Chişinău. Dacă în 2004, V. Voronin a refuzat să se întâlnească cu I. Iliescu la ceremoniile dedicate lui „Ştefan cel Mare şi Sfânt", Tr. Băsescu a identificat modalităţi de reluare a dialogului dintre cele două state. Iniţial imediat după câştigarea alegerilor prezidenţiale la Bucureşti, Tr. Băsescu a afirmat că va face din relaţiile cu R. Moldova

o prioritate a României. R. Moldova va trebui susţinută politic şi economic, chiar şi împotriva presiunilor ruseşti. R. Moldova susţine preşedintele este tot un stat românesc şi Bucureştiul are datoria de a sprijini Chişinăul în direcţia unei posibile integrări euro–atlantice. În mod neaşteptat, asemenea puncte de vedere deschise şi tranşate n-au trezit reacţii violente şi de respingere, nici la Chişinău, nici la Moscova. Doar un diplomat german cu rang înalt a observat că înainte de a „împinge" Moldova spre UE, România ar trebui să se concentreze pe propriile probleme de aderare. Alte oficialităţi germane au susţinut însă că Berlinul „înţelege perfect" poziţia României faţă de Moldova. Reacţii dure faţă de România au avut însă liderii din Transnistria şi unele publicaţii ruse.

La 21 ianuarie, Tr. Băsescu şi V. Voronin au semnat o mult aşteptată declaraţie comună. La 14 februarie, Tr. Băsescu şi V. Putin au examinat posibilitatea participării României la soluţionarea crizei din Transnistria. Anumiţi analişti au speculat imediat că F. Rusă încearcă să-şi schimbe atitudinea faţă de România în contextul tensiunilor dintre Moscova şi Kiev. Oricum, toţi actorii internaţionali recunosc în fine, la 15 ani de la prăbuşirea comunismului, dreptul României de a se interesa de soarta R. Moldova, stat locuit preponderent tot de români …

La începutul anului 2005, B. Jackson afirma că UE are un rol primordial în promovarea democraţiei şi stabilităţii în „vecinătatea" Uniunii, cu toate că un timp oficialităţile de la Bruxelles au evitat să se implice în crizele şi conflictele din Transnistria. Abhazia, Osetia de Sud, etc. F. Rusă nu este exclusă din acest proces de extindere a democraţiei şi cooperării, deşi secretarul de Stat, C. Rice îşi exprima de curând anumite temeri cu privire la soarta viitoare a democraţiei de la Moscova. Occidentul apreciază că o „punte democratică" spre F. Rusă se poate construi inclusiv în R. Moldova, criza din Transnistria oferind Kremlinului şi ocazia de a-şi demonstra „vocaţia constructivă" în relaţiile internaţionale. Bucureştiul exercită presiuni diplomatice pentru o reglementare a crizei din Transnistria, în cooperare cu Ucraina, UE, SUA şi OSCE. O atenţie particulară se acordă democraţiei şi cooperării în bazinul Mării Negre şi revigorării organizaţiei GUUAM.

În paralel, UE şi-a intensificat demersurile în favoarea R. Moldova, numind şi un responsabil special pentru negocierea crizei din Transnistria. De aceea, „The Guardian" considera în februarie 2005 că Transnistria a devenit deja o problemă europeană şi că Bruxelles, „pe tăcute", a invitat R. Moldova să dezvolte alături de UE „relaţii extinse economice şi de securitate". „Noua politică" a Bucureştiului în est este astfel înţeleasă ca o contribuţie aparte în cadrul demersurilor europene şi euroatlantice.

Ucraina

Relaţiile dintre Bucureşti şi Kiev pot fi analizate în contextul aderării României la NATO şi UE, al tentativei F. Ruse de a-şi menţine puterea şi influenţa în spaţiul CSI şi al problematicii R. Moldova.

Acceptarea oficială a României în cea mai puternică alianţă din istorie a fost urmată însă de tensiuni fără precedent în relaţiile cu Ucraina, care şi-au atins punctul culminant în septembrie-octombrie 2004. „Revoluţia orange" şi eşecul politicii de amestec a preşedintelui V. Putin au creat un nou cadru de abordare a raporturilor bilaterale, mai ales că Ucraina întreţine relaţii de parteneriat cu Alianţa Nord - Atlantică şi a fost inclusă de Uniunea Europeană în noua sa politică de vecinătate. Kievul aspiră să devină membru al UE, în special după victoria lui V. Iuşcenko.

Disensiunile mai noi dintre România şi Ucraina îşi au originea în gestiunea succesiunii URSS. Cele două mize constau în delimitarea platoului continental, implicit şi a zonei economice exclusive la Gurile Dunării şi canalul Bâstroe. La mijloc stau interese strategice, de conjunctură politică, dar şi economice, în zonă fiind descoperite o serie de hidrocarburi. Semnat în 1997 - în

conformitate cu cerinţele de aderare la NATO şi UE - tratatul de bază nu a servit totuşi ca un mijloc de rezolvare a tuturor chestiunilor aflate în litigiu. În primăvara lui 2004 a mai fost încheiat un tratat referitor la regimul frontierei.

Problema platoului continental derivă din statutul Insulei Şerpilor, situată la 22 de mile maritime de Sulina, cu o suprafaţă de 17 hectare, cedată forţat în 1948 Uniunii Sovietice. Discuţiile întreprinse cu fostul regim comunist nu au condus la nici un rezultat. După dobândirea independenţei, Kievul a preluat pretenţiile sovietice. În timpul discutării tratatului politic, subiectul a fost lăsat în suspensie presupunându-se probabil că se va găsi o soluţie în doi ani. Prin respectivul document s-a recunoscut apartenenţa Insulei Şerpilor la statul ucrainean. Politica Ucrainei se aseamănă celei chineze în Marea Chinei de Sud. Ţara vecină a susţinut că Insula Şerpilor este locuită. S-au deschis un oficiu poştal şi o sucursală a unei bănci. Există şi instalaţii militare din cadrul sistemului de supraveghere aeriană. În consecinţă, teritoriul ar fi beneficiat de marea sa teritorială, propriul său platou continental şi zonă economică exclusivă. Teritoriul suveran al României ar fi redus la 9 mile, iar Ucraina ar beneficia de exclusivitatea drepturilor de exploatare pe un spaţiu de până la 200 de mile calculul pornind din această insulă. Statul român a replicat că zona este nelocuită, în consecinţă nu ar trebi să beneficieze de mare teritorială, platou continental şi zonă economică. Negocierile bilaterale nu au condus la vreun rezultat. După 24 de runde de discuţii inutile, ministrul român de externe a decis să înainteze litigiul în faţa Curţii Internaţionale de Justiţie, măsură prevăzută în tratatul de bază (septembrie 2004). Decizia este definitivă, iar în caz de nerespectare poate fi informat Consiliul de Securitate al ONU. Blocajul a coincis cu agravarea tensiunilor referitoare la construcţia canalului Bâstroe, reuniunea NATO din Poiana Braşov şi alegerile generale din România şi Ucraina.

O a doua chestiune este cea a controversatului canal Bâstroe. Din octombrie 2001 s-au început lucrările la un nou canal care ar lega braţul Chilia al Dunării de Marea Neagră, afectând rezervaţia Delta Dunării. Autorităţile române au reacţionat cu precauţie la anunţarea proiectului. Kievul a susţinut că nu este vorba despre o construcţie nouă, ci despre o modernizare menită a reducere costurile tranzitului prin România. Kievul a încălcat mai mult de 10 tratate, a afectat ecosistemul în condiţiile în care circa 70 de nave tranzitează România. Lucrările au fost intensificate începând din primăvara lui 2004, trezind un prim protest din partea Departamentului de Stat american şi al organizaţiilor ecologiste ucrainene, ruseşti şi române. Ulterior, proiectul a fost criticat de Comisia Europeană, Comisia Dunării, statul român, cancelarul Gerhard Schroeder, etc.

Fără a începe consultări cu partea română, pe 24 august 2004, fostul preşedinte L. Kucima a inaugurat un prim tronson al controversatului canal, de ziua independenţei statului său. România a luat o poziţie mai fermă, de condamnare a „politicii faptului împlinit", după cum s-a exprimat preşedintele I. Iliescu. Ucraina a instalat balize, încălcând frontiera cu nave militare. S-a cerut înfiinţarea unei comisii internaţionale pentru analizarea cazului şi a fost informat NATO. Construcţia a fost interpretată şi ca o reacţie la aderarea la Alianţa Nord - Atlantică. Proiectul ucrainean a fost condamnat de reprezentanţii comunităţii internaţionale încă o dată, dar protestele au fost ignorate. F. Rusă s-a solidarizat cu Ucraina în această problemă, prin vocea ambasadorului la Kiev, V. Cernomârdin, o reacţie considerată „firească" de preşedintele României din acea vreme (2 septembrie 2004). În cele din urmă, balizele au fost înlăturate de pescarii lipoveni din zonă.

Tensiunile s-au intensificat o dată cu apropierea campaniilor electorale şi a reuniunii NATO din România. Nave militare ucrainene au încercat din nou să amplaseze balize în apele teritoriale româneşti.

Secretarul general al Alianţei a afirmat că nu există o poziţie oficială NATO în problema canalului Bâstroe şi că diferendul trebuie rezolvat între cele două părţi (14 octombrie 2004). Conform informaţiilor disponibile, autorităţile de la Bucureşti nu au invocat, cel puţin oficial, articolul 4 al Tratatului de la Washington, care permite efectuarea de consultări pe probleme de securitate, ci s-au mulţumit să-şi informeze aliaţii despre dificultăţile recente şi să acţioneze în principal prin metode diplomatice. În noiembrie anul trecut activitatea a fost temporar oprită, schimbarea puterii de la Kiev modificând probabil datele problemei. Au avut loc discuţii la diferite niveluri, iar noul preşedinte al Ucrainei, V. Iuşcenko a promis că situaţia va fi abordată împreună de cele două ţări. O comisie mixtă de experţi urmează să se pronunţe în acest an.

Amintim că în Ucraina locuiesc circa 500 000 de români concentraţi în general în teritoriile pierdute de România în favoarea fostei URSS, teritorii care nu au intrat în componenţa Republicii Moldova. Politica Kievului a fost adeseori criticată pentru tratamentul discriminatoriu aplicat minorităţilor. Noul preşedinte a promis că va respecta drepturile tuturor naţionalităţilor. O ultimă chestiune priveşte recuperarea a circa 800 milioane de dolari, valoarea investiţiei pentru combinatul Krivoi Rog.

Acestor probleme li se adaugă şi implicaţiile conflictului din R. Moldova–Transnistria. În mod obişnuit, Kievul a susţinut (alături de Moscova) poziţia administraţiei secesioniste de la Tiraspol (ucrainenii formează peste 50% din populaţia slavă a acestui teritoriu). În acest cadru, Kievul s-a opus constant ca Bucureştiul să participe la soluţionarea negociată a crizei. Rămâne de văzut ce atitudine va adopta în viitor preşedintele V. Iuşcenko, în situaţia în care Occidentul se implică tot mai serios în conflictul dintre Chişinău şi Tiraspol.

Ucraina este un stat-pivot în relaţiile Vest-Est. Supravieţuirea sa ca stat şi întărirea acesteia ar slăbi şansele unei reveniri a F. Ruse la tradiţionala politică imperială, deşi Moscova va continua să se bucure de o influenţă în definirea evoluţiilor din ţara vecină. „Revoluţia portocalie" ar putea oferi condiţii favorabile orientării occidentale a Kievului, în ciuda fracturii culturale. De asemenea ar putea oferi ocazia soluţionării litigiilor referitoare la platoul continental sau canalul Bâstroe. Noul preşedinte al României a vizitat deja Kievul cu prilejul instalării preşedintelui V. Iuşcenko. O politică ambiţioasă la Marea Neagră nu poate ignora dezvoltarea relaţiilor cu Ucraina. În aprilie 2005 a avut loc la Chişinău o reuniune GUUAM la nivel înalt şi s-au impulsionat demersurile pentru diversificarea cooperării la Marea Neagră.

Federaţia Rusă

Configurarea relaţiilor viitoare cu F. Rusă constituie una dintre cele mai mari necunoscute ale acţiunii externe a României. Percepţiile interne, trecutul, situaţia din Republica Moldova şi Ucraina, schimbările din bazinul Mării Negre, legăturile dintre F. Rusă, Statele Unite, Alianţa Nord-Atlantică şi Uniunea Europeană, toţi aceşti factori vor afecta politica faţă de Kremlin.

Poate cel mai important dintre ei este viitorul statul al Moscovei. Integrarea europeană şi euro-atlantică a României a fost favorizată de un dezechilibru de putere între Vest şi Est, ce a caracterizat perioada de după sfârşitul Războiului Rece şi destrămarea Uniunii Sovietice. La 14 ani, incertitudinile persistă încă. Puterea potenţială a Federaţiei este impresionantă. Cu un teritoriu de 17 milioane km^2, statul rus se întinde pe 11 fuse orare, învecinându-se la vest cu Europa Occidentală, la sud, cu Asia Centrală şi la Est cu R. P. Chineză, Japonia şi Statele Unite. Poziţia sa centrală în Eurasia îi asigură cel puţin un cuvânt greu de spus în principalele probleme, dar o fac vulnerabilă în faţa presiunilor divergente şi convergente. Absenţa unor aliaţi importanţi şi vecinătatea cu principalele centre de putere ale lumii constituie una dintre principalele vulnerabilităţi ale Kremlinului. În plus, F. Rusă nu are un larg acces la rutele maritime globale.

Populaţia se ridică abia la circa 142 milioane locuitori, dintre care peste 80% ruşi. Importante comunităţi de musulmani sunt concentrate în sud. Se înregistrează un declin demografic care îngrijorează elita moscovită, în comparaţie cu evoluţiile din sudul islamic şi China. Are loc o migraţie în Siberia „asiatică", spaţiu locuit doar de 30 milioane de ruşi. Unul dintre atuurile F. Ruse îl reprezintă resursele naturale, care au făcut ca teritoriul său să fie considerat, cândva, drept „inima lumii", însă dezvoltarea economică nu a reuşit să le pună în valoare în mod corespunzător.

Cu toate acestea, Moscova rămâne a doua putere militară a lumii. F. Rusă deţinea la sfârşitul lui 2002, peste 3 000 de focoase nucleare cu destinaţie strategică, amplasate pe rachete intercontinentale, aviaţia de bombardament şi submarine şi alte circa 3 000 tactice. Arsenalul strategic trebuie redus la aproximativ 2 000 focoase până în 2012. F. Rusă are capacităţi tehnice şi de producţie de armament chimic şi probabil biologic.

Politica sa externă şi natura regimului sunt în continuare problematice. Kremlinul militează *oficial* pentru crearea unei „lumi multipolare", ceea ce ar implica limitarea puterii americane în general şi în spaţiul fost sovietic, în special. Moscova s-a pronunţat în favoarea cooperării bilaterale şi instituţionalizate cu ţările occidentale, India, statele arabe şi cu R P Chineză. De asemenea, întreţine relaţii de cooperare cu state ca Iranul, Siria sau Coreea de Nord.

Statele occidentale au căutat să dezvolte relaţii preferenţiale cu Moscova, cu scopul stabilizării şi al gestionării problemelor de securitate din spaţiul CSI. Astfel F. Rusă ar urma să fie „ancorată" în rândul comunităţii internaţionale, fără a se abandona un scepticism faţă de intenţiile acesteia. NATO şi-a întărit parteneriatul cu F. Rusă, în special după atentatele din 11 septembrie 2001. Noul Consiliu NATO–Rusia a primit atribuţii sporite, inclusiv dreptul de a participa la toate fazele discutării şi elaborării unor decizii comune, în domeniile antiterorismului, de pildă. Statul rus şi-a moderat parţial opoziţia tradiţională faţă de extinderea Alianţei Nord-Atlantice, mulţumindu-se probabil cu faptul împlinit.

F. Rusă nu a agreat nici extinderea Uniunii Europene în Est şi au existat diferende în ceea ce priveşte statutul enclavei Kalinigrad şi problemele balcanice. Franţa, Germania şi Rusia s-au coalizat în 2003 contestând acţiunea coaliţiei conduse de Statele Unite în Irak. Un alt obiectiv şi poate cel mai important se referă la domeniul energetic, UE reprezentând unul dintre principalii importatori ai resurselor de materii prime ruseşti. După lărgire, F. Rusă a ajuns în „vecinătatea apropriată" a UE. Din perspectiva moscovită, obiectivele parteneriatului strategic includ dezvoltarea capacităţii europenilor de a-şi asigura securitatea, cooperarea în misiuni de menţinere a păcii sau gestionarea crizelor „pentru a contrabalansa NATO-centrismul din Europa", în favoarea OSCE şi dezvoltarea „infrastructurii economice şi legale" continentale. La 10 mai 2005 a fost perfectat un nou parteneriat UE–F. Rusă.

Kremlinul intenţionează să-şi păstreze dacă nu statutul de putere mondială, măcar pe cel de putere regională, prioritatea fiind acordată fostelor republici sovietice, după retragerea din Europa de Est şi replierea din Balcani. În acest scop s-au elaborat doctrinele „vecinătăţii apropiate" şi loviturilor preventive împotriva oricărei ameninţări antiteroriste şi de destabilizare. Deşi CSI rămâne o structură laxă, Moscova a manifestat tendinţe centralizatoare prin tratatul de securitate colectivă şi spaţiul economic unificat. Între F. Rusă şi Bielorusia (R. Belarus) a lui V. Lukaşenko a fost promulgată o uniune. Statul rus încearcă să-şi menţină puterea şi influenţa în spaţiul Mării Negre şi în Asia Centrală. Încălcându-şi obligaţiile ce-i reveneau prin Tratatul Modificat de Reducere a Armamentului din Europa, F. Rusă şi-a menţinut forţele armate din Republica Moldova şi Georgia. Ucraina va rămâne probabil în centrul politicii sale externe est-europene. Din inabilitate şi aspiraţie de control total, Moscova a transformat alegerile din toamna-iarna lui 2004 dintr-o luptă politică între diverse grupuri de interes, într-o bătălie între democraţie

şi tiranie, Occident şi „Imperiul Răului”. Eşecul major al politicii sale externe ar putea avea efecte negative asupra aspiraţiilor Kremlinului, dacă nu vor fi găsite soluţii. Există şi posibilitatea extinderii democratizării în F. Rusă.

Relaţiile dintre România şi F. Rusă au fost influenţate de declinul relativ al acesteia din urmă, de istoria zbuciumată şi de evoluţiile din Europa de Est, Balcani şi bazinul Mării Negre. După 1989 autorităţile de la Bucureşti au semnat un tratat de prietenie cu fosta Uniunea Sovietică, singurul de acest gen din Europa Centrală şi de Est. Aderarea la NATO şi integrarea europeană au fost adeseori percepute ca şi în alte state învecinate drept o şansă de a evita o eventuală revenire imperială a Moscovei. Pe fondul unor sentimente populare nefavorabile relaţiile au stagnat până la semnarea unui tratat politic în 2003. Documentul a evitat discutarea unor probleme emoţionale ca Tezaurul şi Tratatul de Neagresiune Germano - Sovietic incluse într-o declaraţie anexă, alături de participarea la războiul contra Uniunii Sovietice. F. Rusă a recunoscut României dreptul de a adera la orice alianţă doreşte şi s-a proclamat importanţa integrării europene, indivizibilitatea securităţii pe plan european.

Relaţiile economice au cunoscut o transformare radicală, o dată cu dispariţia „lagărului socialist” şi a CAER-ului. Producătorii români s-au orientat spre piaţa Uniunii Europene, considerată mai profitabilă. Exporturile în F. Rusă au scăzut în timp ce România a continuat să rămână dependentă de importurile de petrol şi gaze naturale rezultând un deficit comercial. Potrivit MAE, importurile din F. Rusă s-au cifrat în 2003 la aproximativ 2 000 miliarde dolari, în timp ce exporturile au depăşit numai cu puţin 50 miliarde dolari. Totuşi România depinde într-o oarecare măsură de importurile energetice din Est, mai puţin însă decât alte state est–central europene.

Aderarea la Alianţa Nord-Atlantică a oferit o protecţie solidă României, alături de tendinţa de a se adapta politicii comune faţă de Moscova. Bucureştiul a devenit prin noul său statut, un partener al F. Ruse în problemele de combatere a terorismului şi a criminalităţii organizate, în sistemul patronat de NATO. De asemenea integrarea la Uniunea Europeană va oferi ocazia autorităţilor de la Bucureşti să se implice în aplicare politicii de vecinătate. Atenţia acordată de unele cercuri politice americane spaţiului Mării Negre, după reuniunile la nivel înalt ale NATO de la Praga şi Istanbul, va influenţa din ce în ce mai mult relaţiile cu Moscova. O schimbare de orientare profundă a Ucrainei ar spori şansele unei ameliorări a legăturilor bilaterale. Principalele subiecte se referă la conflictul din Transnistria, evoluţiile din vecinătatea României, problemele economice legate de transportul de petrol şi gaz natural sau chestiuni tehnice precum licenţa asupra armamentului de model sovietic.

Imediat după alegerile generale din 2004, preşedintele Vladimir Putin a adresat o invitaţie noului preşedinte al României. În timpul vizitei la Moscova (14-15 februarie), Traian Băsescu a solicitat liderului de la Kremlin participarea la rezolvarea conflictului din Transnistria considerat „o problemă de securitate naţională”. El a promis că instalarea unor baze americane în România nu denotă intenţii ostile faţă de Moscova. Statul român doreşte să dezvolte relaţiile economice pentru balansarea dezechilibrului comercial şi creşterea investiţiilor pe piaţa rusă. Cealaltă parte şi-a manifestat interesul de a se implica în construirea reactoarelor 3 şi 4 ale centralei de la Cernavodă; instalaţiile au fost construite însă cu tehnologie canadiană. Cu această ocazie s-a convenit ca efectele integrării europene asupra intereselor economice ruseşti să fie abordate în cursul unor întâlniri bilaterale pentru ca ultimele să nu aibă de suferit.

Relaţiile dintre UE şi F. Rusă prezintă o mare importanţă pentru România, stat membru NATO şi aspirant pentru aderarea la Uniune în 2007. Viitorul acestora va depinde în bună măsură de politica adoptată de acest stat în bazinul Mării Negre. După Turcia, F. Rusă este actorul cel mai activ în bazinul Mării Negre, uneori încercându-se chiar o cooperare privilegiată Moscova–

Ankara (ce ar fi contribuit la „stabilizarea" Caucazului). Astăzi, Moscova oscilează între pragmatism şi o viziune imperială centralizatoare tot mai dificil de realizat în situaţia în care prezenţa SUA, NATO şi UE a ajuns tot mai persistentă în regiune. Este îndoielnic că prin acţiuni gen menţinerea forţelor din Transnistria şi sprijinul direct şi indirect acordat regimului de la Tiraspol vor determina o ameliorare a situaţiei din Republica Moldova sau a relaţiilor cu autorităţile de la Bucureşti. Acelaşi lucru este valabil pentru mai îndepărtatele conflicte, „calde" sau „îngheţate" din Georgia şi enclava Nagorno-Karabah. Aflată pe viitoarea frontieră europeană, România va trebui să acţioneze pentru a proteja Uniunea de fenomene gen migraţia ilegală sau expansiunea criminalităţii organizate în spaţiul Comunitar. În acelaşi timp, F. Rusă rămâne un important partener din punct de vedere energetic şi o putere regională care nu poate fi uşor neglijată, mai ales de un stat ce-şi propune adoptarea unei politici mai active în Est. Aflată pe viitoarea frontieră europeană, România va trebui să acţioneze pentru a proteja Uniunea de fenomene gen migraţia ilegală sau expansiunea criminalităţii organizate în Spaţiul Comunitar.

Caucazul de Sud

Sudul Caucazului este unul dintre cele mai frământate spaţii ale Europei. Armenia, Azerbaidjanul şi Georgia au ieşit din cadrul URSS. În zonă s-au înregistrat însă: un conflict interetnic între Armenia, grupările din Nagorno-Karabah şi Azerbaidjan, mişcări separatiste în provinciile georgiene Abhazia şi Osetia de Sud. Acestora li se adaugă consecinţele potenţiale ale escaladării conflictului din Cecenia. De fapt ca şi în Balcani, Caucazul a devenit scena recrudescenţei aspiraţiilor naţionaliste, conflictelor interetnice şi religioase, expansiunii fundamentalismului islamic şi extinderii terorismului internaţional.

Armenia, Azerbaidjanul şi Georgia leagă zonele cu resurse de hidrocarburi din Asia Centrală de bazinul Mării Negre şi Europa de Sud-Est. Dimensiunile resurselor au dat naştere unor estimări adeseori exagerate. Departamentul american al energiei a apreciat că rezervele de petrol ating maxim 33 miliarde de barili, iar cele de gaze naturale, de circa 230 mii miliarde metri.

Statele occidentale au acţionat pentru asigurarea unor surse multiple de livrare pentru a evita dependenţa de reţelele de transport deţinute de F. Rusă. La iniţiativa UE, Armenia, Azerbaidjan, Georgia şi statele de la Marea Caspică au decis să se implice în proiectul de dezvoltare a coridoarelor de transport şi energie direcţionate către statele vest-europene (programul *TRACECA*). Iniţiativa este inclusă în cadrul de asistenţă al Uniunii pentru fostele state sovietice, TACIS. La acea vreme existau două rute de transport: oleoductul nordic Baku-Novorosiisk şi conducta vestică de mică capacitate Baku-Batumi (Supsa). A fost proiectată o a treia variantă, Baku-Ceyhan susţinută de statele occidentale, care are avantajul de a limita monopolul transportului petrolier rus. La sfârşitul lui 2001 Georgia şi Azerbaidjanul au convenit asupra unui acord pentru realizarea conductei de transport de gaz Baku–Tbilisi-Erzerum (Turcia). Oleoductul va trece la doar 15 km nord de enclava Nagorno-Karabah şi va traversa teritoriul instabilei Georgia. Ultimul tronson urmează să fie construit în sudul Turciei, pe lângă zonele predominant kurde. Conducta ar trebui finalizată în acest an. F. Rusă a lansat împreună cu două companii americane, proiectul oleoductelor caspice, care leagă câmpul petrolier Tengiz de portul Novorosiisk. Lucrările au început în 1999. O primă etapă a luat sfârşit în 2001, proiectul având ca termen final anul 2014.

Reţeaua de transport ar trebui prelungită şi în Balcani. Momentan au fost propuse trei mari proiecte. Oleoductul ce ar lega Bulgaria de Albania prin Macedonia este destinat ocolirii Strâmtorilor de către exportatorii ruşi. Cu un scop similar a fost lansat şi oleoductul Burgas-Alexandroupolis. Un memorandum de înţelegere a fost iniţiat în toamna lui 2004. România a

promovat realizarea unei conducte Constanţa-Trieste, care să traverseze teritoriul Serbiei. În noiembrie 2004 a fost semnat un acord pentru demararea proiectului.

Criza din Armenia–Azerbaidjan

Caucazul de Sud ca şi cel de Nord pune serioase probleme de securitate.

Ciocniri armate s-au înregistrat în 2004 între forţele ruse, locale şi miliţii cecene pro–ruse din Osetia de Sud şi trupele georgiene. Avertismentele ferme ale Washingtonului (care oferă asistenţă politică şi militară Georgiei) au temperat „zelul războinic al Moscovei". În ianuarie 2005 guvernul din Tbilisi a oferit o largă autonomie Abhaziei şi Osetiei de Sud. F. Rusă susţine că cele două provincii se află într-o situaţie similară provinciei Kosovo. Un al doilea conflict a avut ca miză Nagorno-Karabah, enclavă majoritar armeană în Azerbaidjan. Conflictul a izbucnit în 1989, când Erevanul a sprijinit mişcarea secesionistă, beneficiind de asistenţa Moscovei. Până la sfârşitul lui 1993, forţele armene şi armata Karabah-ului au cucerit enclava şi culoarul de legătură Laccin. F. Rusă a mediat un armistiţiu între Armenia şi Azerbaidjan, în mai 1994. De atunci, s-a înregistrat un blocaj politico-diplomatic. Statul rus menţine o prezenţă militară în Armenia şi Georgia şi se bucură de influenţă politică la Baku. Zona respectivă oferă şi o legătură terestră cu statele Orientului Mijlociu. OSCE şi NATO au oferit mai multe scenarii de soluţionare a conflictului.

Armenia, Azerbaidjanul şi Georgia au semnat în 1999 acordul de parteneriat şi de asociere cu UE. Statele Unite şi-au ameliorat relaţiile cu regimul de la Baku începând din 2002. Astfel au fost eliminate restricţiile asupra asistenţei economice şi exportului de armament impuse în timpul războiului din Nagorno-Karabah. De asemenea, s-au apropiat de autorităţile de la Tbilisi. În februarie 2002, a fost anunţată cooperarea dintre trupele georgiene şi câteva sute de instructori americani pentru stabilizarea situaţiei din Valea Pankisi, pe care Rusia o considera un refugiu pentru separatiştii ceceni. Victoria lui Saakashvili, împreună cu schimbările din Ucraina au dat impresia unei „contagiuni orange" în regiune. De fapt manifestările de instabilitate din Caucazul de Sud au corespondenţe şi în Caucazul de Nord, inclus în F. Rusă, dar locuit de populaţii preponderent musulmane. Occidentul promovează proiecte de stabilitate la care să participe şi comunitatea internaţională, în timp ce Moscova apreciază că zona face parte din „sfera sa de autoritate". În mai 2005 M. Saakashvili a lansat propunerea unei conferinţe internaţionale pentru democraţie în Marea Neagră, agreată de România şi Ucraina.

Georgia şi Azerbaidjanul şi-au manifestat dorinţa de aderare la NATO, cu ocazia reuniunii la nivel înalt de la Praga. În mai 1994, Georgia, Armenia şi Azerbaidjanul au semnat documentul cadru al Parteneriatului pentru Pace, lansat de NATO. La summit-ul de la Istanbul, şefii de stat şi de guvern ai Alianţei au inclus zona Mării Negre printre spaţiile de interes. O nouă politică faţă de aceste state s-ar putea contura în perioada următoare. Armenia, Azerbaidjanul şi Georgia ar putea fi incluse în următoarele valuri de extindere ale NATO. De asemenea, a fost activată organizaţia de cooperare GUUAM, o formulă sprijinită şi de România, în ultimii ani (Moscova apreciază GUUAM drept o provocare la adresa CSI!). Turcia - cu susţinere SUA şi NATO – a promovat în mai multe rânduri constituirea unui pact de stabilitate, cooperare şi luptă împotriva terorismului care să includă şi Georgia şi Azerbaidjanul.

F. Rusă a replicat prin consolidarea controlului politico–militar în Caucazul de Nord, deşi fragilitatea orientării respective s-a dovedit cu ocazia atentatelor de la Moscova şi Beslan. Armata rusă şi-a menţinut prezenţa în Georgia, Armenia şi Republica Moldova. La iniţiativa Kremlinului, F. Rusă, Belarus, Armenia, Kazahstanul, Kârgâzstanul şi Tadjikistanul au format în mai 2002, Organizaţia Tratatului de Securitate Colectivă, o instituţionalizare a alianţei stabilite cu zece ani înainte. Moscova şi-a propus şi crearea unui bloc economic, politic şi militar al CSI,

corespunzător structurilor UE şi NATO, aflat sub o „singură comandă”. Eşecul din Ucraina puse sub semnul întrebării viabilitatea tentativei de control imperial a spaţiului fost sovietic. Moscova patronează un fel de „axă” F. Rusă–Armenia–Iran, opusă cooperării Turcia–Georgia–Azerbaidjan. F. Rusă oferă sprijin militar şi energetic Armeniei, iar Iranul construieşte o conductă spre Armenia. Această ţară are relaţii tensionate cu Azerbaidjanul şi Georgia şi foarte tensionate cu Turcia. Simultan la Erevan se manifestă opoziţia pro-occidentală; opoziţia şi puterea se plasează totuşi pe aceeaşi „lungime de undă” în problema Nagorno–Karabah.

Cel mai important for multilateral de colaborare din regiune este BSCE (Organizaţia Cooperării Economice la Marea Neagră). BSCE a fost înfiinţată în 1992 la iniţiativa unei Turcii aflată într-o puternică „ofensivă” în Balcani, Caucaz, Asia Centrală (în spaţiile turco-musulmane). Ea îşi propune să adâncească cooperarea economică în scopul întăririi stabilităţii şi securităţii regionale. Declaraţia de la Bucureşti din 1995 a statelor BSCE a contribuit la consolidarea organizaţiei. România a deţinut preşedinţia organizaţiei în 2000. Membrii au fondat o Bancă pentru Comerţ şi Dezvoltare şi îşi propun interconectarea reţelelor energetice.

În domeniul militar s-a constituit grupul de Cooperare Navală la Marea Neagră (*BLACKSEAFOR*). Iniţiativa a fost lansată de Turcia în aprilie 1998 şi cuprinde Bulgaria, Georgia, România, F. Rusă şi Ucraina. Forţa trebuie activată cel puţin o dată pe an şi formată din minimum 4-6 nave din cadrul celor şase state riverane, incluzând o navă de comandă-control. Preşedinţia se deţine prin rotaţie, în ordine alfabetică. România contribuie cu o corvetă.

*
* *

Poziţia geostrategică a României a făcut necesară din ce în ce mai mult adoptarea unei politici coerente faţă de aceste spaţii. Acţiunile sale în conflictele din Peninsula Balcanică au furnizat unul dintre argumentele pentru aderarea la NATO şi integrarea în Uniunea Europeană, în special în timpul crizei din Kosovo. Noua administraţie de la Bucureşti şi-a asumat un rol activ şi în „bazinul larg” al Mării Negre, pe coordonatele direcţiilor promovate de NATO şi UE. Demersurile în direcţia enunţată ale preşedintelui Tr. Băsescu, din ianuarie-februarie 2005 au fost primite cu interes, atât la Londra şi Washington, cât şi la Chişinău, Kiev, Moscova, Ankara sau Tbilisi.

România în organizaţiile internaţionale

Organizaţiile internaţionale şi principiile de drept constituie instrumente principale în desfăşurarea relaţiilor internaţionale. Existenţa lor permite asigurarea unei stabilităţi, o oarecare „democratizare” a deciziilor, facilitează contactele şi oferă un acces sporit la informaţii. Cele mai înalte aspiraţii legate de înfiinţarea lor eliminarea războiului şi asigurarea stabilităţii nu s-au realizat pe deplin. De mai multe ori organizaţiile internaţionale au fost percepute ca instrumente ale politicii de putere, capacitatea lor autonomă de legiferare şi acţiune fiind redusă, dacă nu inexistentă în numeroase momente cheie. Indiferent de pildă de poziţia avută faţă de conflictul din Irak a fost evident că Organizaţia Naţiunilor Unite nu este adaptată noului mediu internaţional de securitate. Cauza rezidă în diferenţa dintre structura şi principiile de funcţionare a acestora, structura sistemului politic mondial şi noile ameninţări. În acelaşi timp, organizaţiile internaţionale au dobândit un rol major în configurarea noilor pieţe economice (UE, ASEAN, Asia–Pacific), la nivel regional şi mondial, prin OMC.

Cu toate acestea, astăzi, este clar că organizaţiile internaţionale au impus reglementări în sistemul internaţional şi că în afara ONU de pildă, acţiunile statelor nu pot fi considerate legitime. Concomitent respectivele organizaţii asigură unor state mici ca România o voce la masa tratativelor, o mai mare vizibilitate şi o mai bună capacitate de negociere în diverse probleme. Sprijinirea existenţei şi funcţionării eficiente a acestora a constituit un obiectiv tradiţional al politicii externe româneşti începând din perioada interbelică. Contextul de la sfârşitul Războiului Rece a permis deblocarea acestora, începând cu Organizaţia Naţiunilor Unite. Totodată a ieşit în evidenţă necesitatea adaptării lor pentru o mai bună gestionare a păcii şi securităţii la nivel internaţional şi regional.

Organizaţia Naţiunilor Unite

Fondată în 1945 pentru a gestiona pacea, securitatea şi cooperarea mondială, ONU a înregistrat în şase decenii de existenţă numeroase succese, dar şi răsunătoare eşecuri. Oricum în anii Războiului Rece organizaţia a avut contribuţii remarcabile la împiedicarea unei confruntări distrugătoare între blocuri şi a asigurat un cadru instituţional de negociere. După 1989–1990, ONU s-a văzut confruntată cu noile provocări ale epocii: terorismul internaţional, conflictele interetnice şi inter-religioase, accentuarea decalajelor economice, proliferarea armamentului de nimicire în masă şi a crimei organizate. Acestora li se adaugă mutaţii profunde pe scena internaţională, determinate de ascensiunea politico–economică a unor state şi „blocuri economice": China, India, Germania, Japonia, Brazilia, UE, ASEAN, MERCOSUR, etc. Pe acest fundal ONU a fost relativ depăşită de conflictele din fosta Iugoslavie, spaţiul „fost sovietic", sau zona Golfului. În momentul de faţă, organizaţia trece prin transformări structurale, de la rediscutarea raporturilor dintre omnipotentul Consiliu de Securitate şi Adunarea Generală, până la remodelarea Consiliului de Securitate.

După cum am arătat, Bucureştiul a sprijinit ideea securităţii colective, încă de la început, din raţiuni ce au ţinut de percepţia ameninţărilor, de interesele naţionale şi de potenţialul politico–militar al statutului său. România a intrat în Organizaţia Naţiunilor Unite în 1955. O dată cu sfârşitul Războiul Rece, a crescut vizibilitatea conflictelor locale, în timp ce în regiunile învecinate, destrămarea RSFI şi URSS a fost urmată de altele noi. Autorităţile române au contribuit la eforturile internaţionale desfăşurate sub egida Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite, pentru menţinerea păcii pe plan regional şi internaţional.

În timpul primului război din Golf, a fost trimis 1 spital de campanie în zonă. Un demers similar a fost întreprins în operaţia din Somalia. Un detaşament a luat parte la misiunea forţei multinaţionale de protecţie din Albania, de refacere a instituţiilor statului şi a ordinii publice, aflată sub autoritatea ONU în 1997. Au fost trimişi militari în misiunile din Ruanda, Angola, Congo, Etiopia, în misiunea ONU din Kosovo, etc.

Un moment important l-a reprezentat dobândirea unui loc de membru nepermanent în Consiliul de Securitate în 2004 şi în 2005. România a exercitat preşedinţia organismului în iulie 2004 şi va mai conduce încă o dată lucrările în octombrie. De asemenea, a condus un comitet pentru neproliferare şi al altuia referitor la Irak. A contribuit la discutarea problematicii Kosovo şi a crizei din Darfur, escaladată în primăvara-vara anului trecut.

În august 2002, autorităţile de la Bucureşti au semnat cu Statele Unite un acord de excludere a militarilor şi diplomaţilor americani de sub jurisdicţia Curţii Internaţionale de Justiţie, atrăgându-şi criticile ţărilor europene. Comisia de la Bruxelles a reproşat absenţa consultărilor, în timp ce autorităţile române au susţinut că au informat instituţiile comunitare. Deşi a susţinut de la început ideea CPI, România a fost singura ţară din Europa de Est care a încheiat acest tip de acord.

Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa

OSCE este o instituţie regională, înfiinţată în spiritul şi litera Capitolului VIII al Chartei ONU şi este considerată drept cea mai incluzivă structură pan-europeană. Avându-şi originea în Conferinţa ce s-a încheiat prin semnarea Actului Final de la Helsinki, instituţionalizată în 1995, OSCE şi-a concentrat eforturile în mare parte pentru gestionarea situaţiei în spaţiu ex-sovietic, fără a fi însă neglijată Peninsula Balcanică.

În cadrul CSCE a fost elaborat Tratatul de Reducere a Forţelor Convenţionale din Europa, ce prevede limitări ale tancurilor, blindatelor, artileriei, elicopterelor şi aviaţiei de luptă pentru a împiedica un potenţial atac prin surprindere efectuat cu forţe convenţionale. Tratatul a fost modificat în 1999 la reuniunea OSCE de la Istanbul, înlocuindu-se abordarea pe blocuri cu limitări naţionale şi teritoriale. Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa şi-a dezvoltat o adevărată specializare în prevenirea crizelor şi conflictelor, organizarea şi monitorizarea alegerilor sau în „reconstrucţia democratică" a statelor afectate de războaie civile. Democratizarea este inclusă ca o dimensiunea suplimentară pentru asigurarea securităţii, o abordare ce şi-a dovedit eficienţa în Ucraina, de pildă, atrăgând asupra organizaţiei critici şi ameninţări cu blocarea bugetului.

România a sprijinit OSCE şi a deţinut preşedinţia organizaţiei în anul 2001. Funcţia a permis medierea crizei din Macedonia, împreună cu reprezentanţii NATO, ai Uniunii Europene, SUA şi Franţei. De asemenea, a luat parte la misiunile de teren din peninsula Balcanică şi a sprijinit iniţiativa adoptării unei Charte referitoare la securitatea europeană (1999).

Consiliul Europei

Înfiinţat în 1949, Consiliul Europei s-a specializat cu timpul pe dimensiunea democratizării şi a respectării drepturilor omului. Principalele instituţii sunt Consiliul, compus din şefii diplomaţiilor şi Adunarea Parlamentară. După prăbuşirea comunismului, Consiliul Europei (CE) a contribuit la liberalizarea regimurilor politice din Europa Centrală şi de Est, apartenenţa la această instituţie fiind privită ca un „paşaport" către NATO şi UE.

România a aderat la CE în 1993 şi a semnat Convenţia Europeană a Drepturilor Omului un an mai târziu. A fost suspusă unui regim de monitorizare până în aprilie 1997. Autorităţile de la Bucureşti au fost condamnate în ultimii ani de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru nerestituirea unor case naţionalizate.

România şi FMI

Fondul Monetar Internaţional este una dintre cele mai respectate organizaţii internaţionale cu care a avut de-a face România. A fost înfiinţat conform acordurilor de la Bretton Woods pentru a asigura stabilitatea sistemului financiar internaţional şi a contribui la asigurarea lichidităţilor de către state. Votul în Consiliul de Administraţie este ponderat pe baza contribuţiei financiare a membrilor, SUA situându-se pe primul loc. Pondere europenilor va creşte, pe fondul dezvoltării Uniunii Economice şi Monetare şi al ratificării Tratatului Constituţional.

Relaţiile cu Fondul au jucat un rol important în definirea politicilor macroeconomice ale României, mai ales începând din 1999, când au existat probleme serioase în legătură cu balanţa de plăţi. FMI a avut un rol deosebit în perioada tranziţiei, în structurarea unui mediu de afaceri concurenţial. Totodată, FMI a exercitat presiuni pentru reducerea implicării statului în economie, reducerea rolului statului în economie, garantarea disciplinei financiare, elaborarea unei legislaţii financiare şi fiscale moderne, aşezarea pe baze sănătoase a raporturilor dintre actorii economici, stat şi partenerii sociale. În 2004 a fost dus până la capăt un acord tip *stand-by*. Experţii Fondului

au mai încheiat un acord în acel an, apreciind că România înregistrează deficienţe în ceea ce priveşte *arieratele* şi colectarea taxelor. Reforma fiscală a fost negociată cu echipa FMI, care a acceptat în cele din urmă programul oficial şi ţinta de inflaţie. De asemenea a fost apreciată ideea reformării Codului Muncii.

În februarie 2005 au avut loc noi negocieri între guvernul de la Bucureşti şi FMI. Deşi a acceptat introducerea cotei unice de impozitare şi recalcularea pensiilor, Fondul a insistat pentru o politică fiscală eficientă, pe aplicarea frecventă a legii falimentului, recuperarea datoriilor către stat, reducerea deficitului de cont şi pe austeritatea bugetară. Strategia FMI vizează eliminarea „jocurilor politice" din economie şi respectarea regulilor jocului cererii şi ofertei în economie.

Banca Mondială

Banca Mondială este a doua instituţie înfiinţată în cadrul sistemului de la Bretton Woods, pentru a finanţa programe de dezvoltare. Fondurile sunt atrase de piaţa privată de capital. Din consorţiu fac parte Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, Corporaţia Financiară Internaţională, Asociaţia de Dezvoltare Internaţională, Agenţia pentru Garantarea Investiţiilor Multilaterale şi Centrul Internaţional pentru Soluţionarea Diferendelor referitoare la Investiţii.

Asistenţa Băncii Mondiale în România a vizat programe de asistenţă pentru restructurarea industrială şi privatizare. Circa 3 miliarde de dolari au fost investiţi, după prăbuşirea comunismului. Numai la începutul lunii februarie 2005 au fost acordate peste 400 de milioane de dolari pentru sectorul minier şi cel al transporturilor. Autorităţile de la Bucureşti speră că vor adera şi la Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică care alături de apartenenţa la Organizaţia Mondială a Comerţului ar însemna acceptarea pe deplin a României în grupul statele dezvoltate.

*
* *

România a continuat să acţioneze în cadrul organizaţiilor internaţionale pentru realizarea unor obiective politice sau economice, legate de cele ale aderării la NATO şi al integrării europene. Statutul de membru al Consiliului de Securitate a permis creştere vizibilităţii ţării pe plan internaţional, acelaşi lucru fiind valabil şi pentru preşedinţia în exerciţiu a OSCE. Colaborarea cu FMI şi Banca Mondială a permis aplicarea reformelor necesare, în cele din urmă, pentru realizarea aspiraţiilor euroatlantice. Nu în ultimul rând, activitatea în Consiliul Europei a încurajat demersurile de instaurare a democraţiei şi a statului de drept.

Relaţiile transatlantice reprezintă cheia menţinerii stabilităţii şi o garanţie a dezvoltării pe Bătrânul Continent. În ultimii ani, am asistat la o serie de divergenţe şi tensiuni, provenite din mai multe surse: Orientul Mijlociu, Protocolul de la Kyoto, Curtea Penală Internaţională, comerţ, fuziuni, etc.. Punctul culminant a fost atins după cum se ştie la începutul lui 2003, în momentul intervenţiei coaliţie conduse de Statele Unite în Irak, fără a se obţine o nouă rezoluţie din partea Consiliului de Securitate a Naţiunilor Unite. Franţa şi Germania s-au opus şi şi-au coordonat poziţiile cu F. Rusă şi China. Funcţionarea mecanismului de decizie din NATO şi Uniunea Europeană a fost afectată. Am asistat la o dezbatere între „hobbesieni" şi „kantieni", referitoare la cele mai bune metode de rezolvare a problemelor păcii şi securităţii pe plan mondial, la dreptul de intervenţie şi limitele suveranităţii, dar şi la rolul organizaţiilor internaţionale.

Franţa şi Germania au început să cedeze puţin câte puţin în chestiunea implicării Alianţei Nord-Atlantice pentru instrucţia forţelor irakiene. S-a ajuns la un acord referitor la o strategie pe termen lung pentru reformarea politică şi dezvoltarea economică în Orientul Mijlociu. Alte deosebiri de vederi s-au referit la situaţia programului nuclear iranian şi la conflictul israeliano-palestinian. România a mizat pe menţinerea unităţii occidentale şi a refuzat să facă discriminări. Autorităţile de la Bucureşti au susţinut acţiunile coaliţiei împotriva regimului baasist, ca şi alte state precum Marea Britanie, Italia, Spania şi Polonia. Parteneriatul strategic cu Statele Unite va reprezenta o direcţie fundamentală a politicii externe Româneşti, în anii ce vor urma. În ceea ce priveşte dezvoltarea IESA, România s-a pronunţat pentru realizarea acestui proiect, complementar transformării NATO.

Accelerarea integrării în Uniunea Europeană reprezintă o altă prioritate a României. Se anticipează că tratatul de aderare va fi încheiat în aprilie 2004. Bucureştiul va face obiectul unui regim de monitorizare chiar mai strict decât cel impus Sofiei. O eventuală decizie de amânare cu un an a aderării urmează să fie luată cu majoritate calificată. România are interesul ca procesul de extindere să continue, cel puţin în ceea ce priveşte Balcanii de Vest şi Turcia. În noul context internaţional, statele Uniunii Europene îşi dezvoltă o Politică Externă şi de Securitate, unul dintre elementele esenţiale ale dimensiunii politice. Aceasta include coordonarea politicilor naţionale, acţiuni şi politici comune şi dezvoltarea unor instrumente pentru participarea la misiuni de menţinere a păcii, în general. România s-a aliniat celor mai importante poziţii europene şi a primit favorabil iniţiativa unei politici europene de securitate şi apărare.

Aderarea la NATO a imprimat o nouă dimensiune relaţiilor cu statele din bazinul Mării Negre, a Caucazului, Caspicii, Ucrainei şi F. Ruse aflate în imediata vecinătate a comunităţii euro-atlantice. Noua administraţie de la Bucureşti s-a pronunţat pentru adoptarea unei politici ambiţioase în zonele respective, în colaborare cu Statele Unite şi Marea Britanie. Primirea României şi a Bulgariei în NATO a crescut numărul statelor balcanice membre ale Alianţei Nord-Atlantice, alături de Grecia şi Turcia. La rândul său, UE a dat undă verde negocierilor cu Turcia, a acceptat Cipru, a lansat cea mai ambiţioasă misiune din istoria sa în Bosnia-Herţegovina, a continuat demersurile diplomatice în Macedonia, Serbia şi Muntenegru. Autorităţile de la Bucureşti au continuat demersurile politice şi diplomatice pentru stabilizarea zonei balcanice şi au susţinut lărgirea NATO şi a UE. În est România are un interes particular în dezvoltarea relaţiilor cu R. Moldova de care ne leagă atâtea tradiţii şi interese comune. Liderii politici români au sprijinit în ultimii ani implicarea Chişinăului în diverse formule de cooperare regională şi integrare în UE. Recent, Bucureştiul si-a propus să contribuie la gestionarea conflictului din Transnistria, problemă discutată la Moscova de şeful statului în februarie 2005.

O politică externă activă la Marea Neagră nu poate ignora dezvoltarea relaţiilor cu Ucraina. „Revoluţia orange" ar putea favoriza soluţionarea litigiilor referitoare la platoul continental, sau canalul Bîstroe. Caucazul rămâne caracterizat de „conflicte îngheţate", provocate de slăbiciunea statelor respective, vulnerabilităţile economice şi istoria tensionată a diferitelor comunităţi. Bucureştiul şi-a manifestat, recent, interesul pentru „conflictele îngheţate" din Osetia de Sud şi Nagorno-Karabah.

În consecinţă, România are capacitatea să fructifice poziţia geografică şi resursele în contextul cristalizării unor noi strategii NATO şi UE în Balcani, Caucaz şi bazinul Mării Negre în general. Concomitent, România va avea ocazia de a-şi promova anumite interese specifice, prin noul său statut de membru al NATO şi al Uniunii Europene. De asemenea, Bucureştiul va acţiona probabil şi pentru întărirea organizaţiilor internaţionale, pentru gestionarea eficientă a principalelor probleme de securitate pe plan mondial, pentru contracararea riscurilor şi ameninţărilor specifice epocii noastre.

Politica externă şi Strategia de Securitate Naţională a României

Strategia de securitate naţională a României, aprobată de CSAT la 17 aprilie 2006 identifică drept **vulnerabilităţi**: dependenţa accentuată de unele resurse vitale greu accesibile; tendinţele negative persistente în plan demografic; nivelul ridicat al stării de insecuritate socială; proporţia redusă, fragmentarea şi rolul încă nesemnificativ al clasei mijlocii; insuficienta dezvoltare a societăţii civile şi a spiritului civic; slăbiciunile infrastructurii strategice; starea precară de sănătate a populaţiei; disfuncţionalităţile sistemului de învăţământ; organizarea inadecvată a sistemului situaţiilor de criză, etc.

Principalele **ameninţări** sunt: terorismul internaţional; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele regionale; criminalitatea transnaţională organizată; proasta guvernare; ameninţări de mediu, etc.

Securitatea naţională este definită ca o **condiţie fundamentală** a existenţei naţiunii şi statului român. Politica şi strategia de securitate naţională figurează printre drepturile imprescriptibile ce derivă din **suveranitatea poporului**. Securitatea naţională se realizează în contextele regionale, euro-atlantic şi global.

La categoria **interese naţionale fundamentale** figurează: integrarea deplină în UE; menţinerea integrităţii, unităţii, suveranităţii, independenţei şi indivizibilităţii statului; economia de piaţă competitivă; modernizarea radicală a sistemului de educaţie; creşterea bunăstării generale; afirmarea şi protejarea culturii, identităţii naţionale şi vieţii spirituale.

Scopul Strategiei rezidă în **mobilizarea naţiunii** pentru accelerarea proceselor de modernizare şi integrare, în vederea construirii unui **viitor mai sigur** şi prosper, într-o democraţie matură, consolidată şi deplin integrată în comunitatea europeană şi euro-atlantică. **Obiectivele majore** se corelează cu promovarea libertăţilor economice, politice, sociale, a respectului pentru demnitatea umană, cu acţiuni constante de dezvoltare şi securitate alături de naţiunile aliate şi partenere. Strategia se securitate naţională promovează o atitudine de **contracarare pro-activă** a riscurilor şi ameninţărilor, prevenirea conflictelor, managementul eficient al situaţiilor de criză, participarea activă la promovarea democraţiei şi la construcţia securităţii şi prosperităţii în vecinătatea României şi în alte zone de interes strategic, etc.

Condiţiile realizării intereselor naţionale fundamentale sunt:

a) în plan intern: stabilitatea politică; activarea societăţii civile; exerciţiul deplin şi responsabil al drepturilor şi libertăţilor democratice; utilizarea eficientă a resurselor umane, economice şi tehnologice; menţinerea stabilităţii sistemului financiar-bancar şi a pieţei de capital; protejarea resurselor naturale şi de mediu;

b) în plan extern: reconstrucţia şi dinamizarea cooperării trans-atlantice; consolidarea relaţiilor de parteneriat strategic; promovarea democraţiei, păcii şi stabilităţii în zonele de interes strategic; sprijinirea comunităţilor româneşti din arealul istoric, a românilor de pretutindeni pentru păstrarea şi promovarea identităţii naţionale şi culturale. Se remarcă faptul că aşa-numitele **condiţii** reprezintă în realitate şi **obiective** ale politicii de **securitate naţională**. Între obiectivele securităţii naţionale se înscriu şi promovarea acestor valori şi interese, care are în vedere: creşterea capacităţii de acţiune a instituţiilor care au responsabilităţi primordiale în domeniul securităţii naţionale; consolidarea rolului României în cadrul Alianţei Nord-Atlantice şi al Uniunii Europene; întărirea capacităţii ţării noastre de a acţiona ca vector dinamic al politicilor UE şi NATO vizând securitatea euro-atlantică; dezvoltarea economică susţinută şi accesul la resurse vitale; prevenirea şi contracararea eficientă a terorismului internaţional, proliferării armelor de distrugere în masă şi a criminalităţii transfrontaliere ce provine din sau tranzitează prin România; participarea activă, în spiritul legalităţii internaţionale şi al multilateralismului efectiv, la

operaţiuni în sprijinul păcii şi la alte acţiuni vizând soluţionarea crizelor internaţionale; reconfigurarea securităţii energetice a României în acord cu politica energetică a Uniunii Europene; măsuri efective pentru stoparea declinului demografic al României.

Tendinţele din relaţiile internaţionale ar fi: extinderea democraţiei şi cooperarea instituţionalizată; coexistenţa şi confruntarea unor tendinţe pozitive majore cu altele care generează ameninţări şi pericole; se manifestă conflicte pentru resurse, pieţe şi ciocniri identitare de natură religioasă, etnică, ideologică şi culturală; mediul internaţional de securitate se află într-o perioadă de schimbare rapidă, cu semnale de pericol şi de incertitudine; noile ameninţări asimetrice amplifică vechile aspecte de insecuritate ale mediului global; se întrevede construcţia unui echilibru global în următorii ani; se accelerează procesele de globalizare şi integrare regională, dar şi procese de fragmentare statală; revigorarea eforturilor statelor de prezervare a influenţei lor în dinamica relaţiilor internaţionale; creşterea ponderii intervenţiei actorilor ne-statali în această dinamică; lumea este complexă, dinamică şi turbulentă; confruntarea definitorie se poartă între valorile democraţiei şi totalitarismului, bazat pe terorismul internaţional.

În contextul acestei configuraţii complexe a scenei globale – se subliniază în **Strategie** – regiuni întregi sunt afectate de stări de instabilitate şi conflict, de sărăcie şi frustrare care generează sau favorizează amplificarea noilor riscuri şi ameninţări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securităţii României. La nivel regional, şi în sud-estul Europei – îndeosebi în Balcanii de Vest şi în regiunea Mării Negre – persistă sau sporesc în intensitate stări de tensiune determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum şi de criminalitatea transfrontalieră în creştere; multe dintre aceste tensiuni au potenţial exploziv.

Lichidarea comunismului ca sistem politic şi instaurarea democraţiei în Europa Centrală şi de Est, extinderea NATO şi a Uniunii Europene, deschiderea frontierelor, intensificarea fluxurilor de persoane, mărfuri şi capital, precum şi dezvoltarea tehnologică au creat premise favorabile pentru racordarea noilor democraţii la zona de prosperitate şi securitate euro-atlantică.

Pentru România, aceste fenomene, coroborate cu situaţia sa geopolitică, se constituie în **oportunităţi strategice** importante, între care cele mai semnificative sunt: apartenenţa la Alianţa Nord-Atlantică; integrarea în spaţiul economic, politic, cultural şi de securitate comunitar; parteneriatul strategic cu SUA; creşterea rolului şi a ponderii regiunii Mării Negre în preocupările de securitate şi energetice ale Europei; experienţa acumulată în participarea la misiuni internaţionale în sprijinul păcii; gradul ridicat de interoperabilitate a instituţiilor de securitate şi apărare ale României cu structurile similare ale statelor membre ale Alianţei Nord-Atlantice şi Uniunii Europene.

Principiile ce călăuzesc fundamentarea Strategiei de securitate naţională sunt: convergenţa dinte politica de securitate şi politica de dezvoltare economico-socială; abordarea sistemică şi comprehensivă a politicii de securitate; abordarea cu prioritate a problematicii securităţii cetăţeanului şi securităţii publice; deplina concordanţă între evaluarea mediului de securitate, opţiunea politică şi acţiunea strategică. În procesul de înfăptuire a obiectivelor asumate, strategia asigură evaluarea reală a riscurilor şi ameninţărilor, identificarea corectă a valorilor şi intereselor fundamentale ce trebuie protejate, stabilirea judicioasă a obiectivelor şi a căilor de înfăptuire a lor, modalităţi adecvate de mobilizare a resurselor necesare pentru realizarea proiectului naţional.

Prioritar, **căile construcţiei** ce vizează promovarea acestor valori şi interese şi înfăptuirea acestor obiective se definesc astfel: priorităţile participării active la înfăptuirea securităţii internaţionale; construcţia noii identităţi europene şi euro-atlantice a României; securitatea şi

stabilitatea regională în contextul unei noi paradigme; asumarea rolului de vector dinamic al securităţii în zona Mării Negre.

Securitatea regională. Europa de Sud-Est şi Zona Mării Negre

Strategia de Securitate Naţională evidenţiază că România trebuie să joace un rol de importanţă majoră în procesul de definire şi implementare a politicilor stabilizatoare, de cooperare şi asistenţă de securitate ale NATO şi Uniunii Europene în Europa de Sud-Est şi de Est, precum şi în Caucazul de Sud, Orientul Mijlociu şi Regiunea Caspică.

În anii precedenţi, România s-a aflat între două focare majore de instabilitate şi conflict. Absenţa unor strategii anticipative adecvate ale comunităţii internaţionale pentru aceste regiuni – strategii apte să prevină violenţele majore şi crimele împotriva păcii şi umanităţii – a făcut ca violenţele din spaţiul ex-iugoslav să fie de lungă durată, iar eforturile vizând soluţionarea problemelor să sufere de lipsă de coerenţă şi perspectivă. Prin intervenţia comunităţii euro-atlantice şi prin măsuri de impunere şi menţinere a păcii luate în ultimii ani, intensitatea conflictelor care au afectat pacea şi securitatea în Balcani s-a diminuat în mod semnificativ, iar prin admiterea României şi Bulgariei în NATO situaţia din regiune a devenit mai stabilă. Aportul României la securitatea regională a fost direcţionată spre afirmarea rolului de contributor activ în domeniul securităţii şi de factor de cooperare, stabilitate democratică şi progres.

Dată fiind proximitatea geografică şi conexiunile regionale, interesul primordial al României în acest domeniu constă în democratizarea, dezvoltarea economică, stabilitatea şi orientarea regiunii spre integrarea europeană, simultan cu sporirea importanţei României ca factor de securitate regional. Dacă, la nivel global, România a dovedit că poate aduce o contribuţie importantă la stabilizarea şi democratizarea unor state precum Afganistan sau Irak, că este capabilă şi dispune de experienţa necesară pentru a fi un promotor al democraţiei şi stabilităţii în zone în care are interese legitime, la nivel regional, ţara noastră îşi va asuma un rol pro-activ mai pronunţat. În acest context, eforturile strategice vor fi direcţionate pentru soluţionarea problemelor de securitate care afectează încă Balcanii de Vest şi vecinătatea estică a României, în aşa fel încât cele două regiuni să poată intra treptat într-un proces efectiv de integrare europeană şi euro-atlantică.

Cooperarea regională în domeniul securităţii – materializată în existenţa unui număr mare de organizaţii – oferă oportunitatea perfecţionării mecanismelor comune de evaluare a mediului strategic, de identificare a unei agende comune a riscurilor şi a unor instrumente adecvate pentru gestionarea crizelor. Armonizarea eforturilor acestora, orientarea activităţilor lor în deplină consonanţă cu eforturile NATO şi ale Uniunii Europene, dar mai ales *creşterea responsabilităţii statelor sud-est europene, a conducătorilor acestora şi a forţelor politice naţionale pentru securitatea regiunii, sporirea contribuţiei lor la soluţionarea stărilor de tensiune, criză şi conflict, reprezintă imperativele majore ale noii paradigme de securitate regională.*

În fapt, **soluţiile la problemele regionale trebuie să vină preponderent din cadrul regiunii**. Este timpul ca statele sud-est europene, forţele politice din aceste ţări, organizaţiile guvernamentale, non-guvernamentale sau civice, conducătorii politici şi reprezentanţii diferitelor mişcări să-şi asume răspunderea directă pentru soluţionarea problemelor cu care se confruntă regiunea, în condiţiile în care comunitatea internaţională a făcut şi face eforturi majore. Aceasta impune – pentru factorii politici responsabili din zonă – o conştiinţă civică modernă şi matură, promovarea fermă a principiilor democratice, deplin respect pentru demnitatea umană, libertatea şi identitatea tuturor, preocupare activă pentru menţinerea stabilităţii frontierelor şi încetarea propagandei în favoarea violenţei etnice sau religioase şi separatismului.

Obiectivul fundamental al acţiunii tuturor acestor factori trebuie să-l reprezinte securitatea democratică, justă şi egală pentru toţi şi canalizarea eforturilor ce vizează prosperitatea oamenilor spre pregătirea integrării în Uniunea Europeană. Obiectivele României în regiune vizează consolidarea perspectivelor europene ale acestor state, eliminarea riscurilor legate de terorism, de crima organizată şi de trafic ilegal, şi edificarea stabilităţii durabile, bazate pe democraţie, prosperitate, respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

În atingerea acestor obiective, România va sprijini activ, în conformitate cu principiile dreptului internaţional, aplicarea rezoluţiilor Consiliului de securitate, a deciziilor şi recomandărilor OSCE şi ale Consiliului Europei şi va contribui eficient, amplificându-şi relaţiile cu statele din regiune, la înfăptuirea măsurilor şu programelor politice, economice şi de securitate în cadrul NATO şi UE. În acest domeniu, prioritară este înlăturarea blocajelor din calea soluţionării diferendelor şi stărilor de tensiune, care să permită dezvoltarea instituţiilor democratice, să genereze securitate şi să deschidă perspectivele prosperităţii, prin respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului şi acceptarea multiculturalităţii.

Într-un astfel de registru modern vor fi abordate şi preocupările legitime ale statului român pentru îmbunătăţirea statutului juridic, a condiţiilor de viaţă şi a tratamentului de care se bucură comunităţile româneşti din alte state, conform cu normele internaţionale, cu standardele europene şi angajamentele asumate prin acorduri bilaterale.

Ca stat e frontieră al Uniunii Europene şi ca membru al NATO, România are interesul major de a se învecina cu state stabile, democratice şi prospere, deoarece acestea menţin pacea şi buna-înţelegere în relaţii, creează comunităţi pluraliste şi au un comportament predictibil în domeniul securităţii. **Strategia** pune accent pe **construirea unui regim de securitate şi prosperitate în zona Mării Negre**.

România are un interes strategic fundamental ca regiunea extinsă a Mării Negre să fie stabilă, democratică şi strâns conectată la structurile europene şi euro-atlantice.

Contracararea acestor riscuri şi ameninţări este, înainte de toate, o responsabilitate primordială a statelor riverane la Marea Neagră. Ele trebuie să fie, în primul rând, conştiente de existenţa acestor pericole şi sunt obligate să dezvolte politici interne, externe şi de securitate capabile să neutralizeze fenomenele negative în interiorul propriilor graniţe şi **să se abţină de la sprijinirea, în orice fel, a mişcărilor separatiste, a organizaţiilor extremiste sau teroriste, a activităţilor infracţionale**. Ţările riverane Mării Negre sunt obligate să coopereze activ şi eficient, să promoveze măsuri destinate creşterii încrederii în regiune şi să-şi îndeplinească cu bună credinţă obligaţii privind reducerea armamentelor convenţionale şi retragerea forţelor militare staţionate ilegal pe teritoriul altor state.

În acelaşi timp, pornind de la caracterul indivizibil al securităţii în spaţiul euro-atlantic în acord cu cerinţele globalizării, de la nevoia unui tratament egal pentru toate entităţile care au interese în zonă – inclusiv NATO şi Uniunea Europeană – România apreciază că regiunea Mării Negre este un spaţiu geo-politic deschis comunităţii democratice internaţionale, în cadrul căruia se pot manifesta plenar statele aliate, partenere şi prietene. În acest scop, România promovează activ ideea necesităţii definirii şi implementării **unei strategii euro-atlantice pentru regiunea Mării Negre**, luând în consideraţie experienţa abordării concertate NATO-UE în procesul de stabilizare din Europa de Sud-Est şi nevoia unui echilibru apt să favorizeze poţiunea democratică a statelor, să preîntâmpine agravarea riscurilor şi ameninţărilor şi să contribuie activ şi eficient la soluţionarea conflictelor, stărilor de tensiune şi disputelor.

Extinderea responsabilităţilor Uniunii Europene în ceea ce priveşte stabilizarea şi reconstrucţia regiunii, consolidarea prezenţei şi a contribuţiei Alianţei Nord-Atlantice şi a Programului de Parteneriat pentru Pace la procesele de promovare a democraţiei, păcii şi

securităţii, ca şi prezenţa unor capacităţi operaţionale americane în regiune, reprezintă factori de importanţă vitală, în măsură să contribuie la fundamentarea unei astfel de strategii.

În acest context, prioritar pentru România este armonizarea şi eficientizarea proceselor instituţionale de cooperare iniţiate în anii care au trecut de la prăbuşirea imperiului sovietic, contracararea tentaţiilor monopoliste sau hegemonice şi **stabilirea unui nou cadru de dialog şi cooperare** la care să participe toate statele şi organizaţiile democratice interesate, în condiţiile în care, pentru această regiune, imperativul etapei este **trecerea de la vorbe la fapte**, de la discuţiile despre importanţa şi identitatea geo-politică a regiunii extinse a Mării Negre la proiectarea de strategii şi programe şi la implementarea acestora prin acţiuni concrete. În acest sens, România acţionează ferm pentru organizarea Forumului Mării Negre pentru Dialog şi Cooperare – iniţiativă consacrată preponderent promovării democraţiei şi dezvoltării economice, creşterii încrederii, consolidării stabilităţii, păcii şi securităţii. Concomitent, România va sprijini activ procesul de constituire – în spaţiul adiacent Mării Negre – a unei euro-regiuni de dezvoltare economică aptă să faciliteze cooperarea cu statele membre ale Uniunii Europene, să stimuleze dezvoltarea infrastructurii energetice şi de transport, să promoveze comerţul, investiţiile şi perfecţionarea mecanismelor de piaţă.

În ceea ce priveşte problematica soluţionării **conflictelor îngheţate**, România va folosi noua fereastră de oportunitate pentru menţinerea ei pe agenda politică a principalilor actori de securitate, va promova strategii politice şi diplomatice ofensive şi se va implica mai activ în funcţionarea mecanismelor care acţionează pentru soluţionarea prin mijloace paşnice a acestor conflicte. Ineficienţa unora dintre mecanismele folosite până în prezent pentru soluţionarea acestor conflicte impune necesitatea re-analizării lor şi o implicare mai activă a statelor şi organizaţiilor care pot aduce o contribuţie pozitivă în acest scop. Este necesar ca, în cadrul unei astfel de strategii, să fie definit un set de principii, norme şi reguli de conduită unitare, conforme cu interesele oamenilor, comunităţilor şi statelor din zonă, cu interesele de securitate ale comunităţii euro-atlantice şi cu prevederile dreptului internaţional, apte să răspundă adecvat diferenţelor specifice fiecărui conflict în parte. Setul de principii, norme şi reguli de conduită ar putea cuprinde obligaţii referitoare la: nerecunoaşterea regimurilor separatiste şi neîncurajarea lor în orice formă; retragerea trupelor străine staţionate ilegal în perimetrul diferitelor enclave; evacuarea depozitelor de armament, muniţii şi explozivi sub control internaţional; desfiinţarea formaţiunilor paramilitare constituite de regimurile ilegale pe teritoriul regiunilor separatiste; declanşarea unui proces dinamic de evoluţie democratică având ca scop reintegrarea acestor regiuni în cadrul statelor democratice din care fac parte de drept.

Strategia de Securitate Naţională subliniază faptul că România urmăreşte implicarea directă în procesul de soluţionare paşnică a conflictelor şi disputelor din proximitatea sa strategică, atât prin acţiuni naţionale cât şi în format multilateral, vizând promovarea democraţiei, sprijinirea eforturilor de apropiere de structurile europene şi euro-atlantice şi a celor având ca scop construcţia securităţii şi prosperităţii. Interesul României este ca procesele de lărgire ale celor două organizaţii să nu conducă la crearea unor noi linii de separaţie în regiunea Mării Negre, astfel că ţara noastră va sprijini efectiv perspectiva integrării europene şi euro-atlantice a statelor din vecinătate.

Pe temeiul relaţiilor speciale dintre România şi Republica Moldova şi în consens cu responsabilităţile fireşti ce decurg din comunitatea de istorie, limbă şi cultură, cu principiul „o singură naţiune – două state" şi cu spiritul politicii europene de vecinătate, **vom acorda o atenţie deosebită cooperării cu Republica Moldova**. România are datoria politică şi morală de a sprijini acest stat în parcurgerea procesului de modernizare, democratizare şi integrare europeană, de a face tot ce este posibil pentru a susţine – din punct de vedere politic, economic şi diplomatic

– principiul suveranităţii şi integrităţii sale teritoriale, precum şi pentru a spori contribuţia noastră la extinderea spaţiului de securitate şi prosperitate. În acest scop, vom continua să monitorizăm cu atenţie evoluţia conflictului din Transnistria, să contribuim activ la identificarea unor soluţii viabile – bazate pe democratizarea şi demilitarizarea regiunii, pe retragerea trupelor şi armamentelor staţionate ilegal în estul Republicii Moldova – şi să sprijinim implicarea decisivă în procesul de pace a Uniunii Europene şi SUA. Este, de asemenea, o datorie a noastră să nu acceptăm ca Republica Moldova să fie supusă şantajelor de nici o natură şi să sprijinim autorităţile şi populaţia în depăşirea dificultăţilor privind asigurarea cu energie.

Un rol important în cadrul procesului de cooperare la Marea Neagră trebuie să revină **dimensiunii economice** a cooperării. În acest scop, România va desfăşura o politică externă şi de cooperare economică marcată de pragmatism şi de folosire a instrumentelor oferite de formatele bilaterale şi multilaterale pentru participarea la proiectele economice cu impact major în consolidarea democraţiei, securităţii şi stabilităţii. Eforturile vor viza, cu prioritate, dezvoltarea coridoarelor energetice şi de transport capabile să conecteze economic şi comercial regiunea pontică la statele comunităţii euro-atlantice şi să permită o valorificare superioară a potenţialului oferit de porturile maritime şi fluviale din regiune, concomitent cu o atenţie sporită acordată protecţiei mediului şi restabilirii echilibrului ecologic al Mării Negre.

Preocupările vor viza, totodată, dezvoltarea, cu prioritate, a unor programe prin care vor fi sporite capabilităţile naţionale şi regionale de monitorizare şi intervenţie rapidă pentru prevenirea şi contracararea riscurilor de securitate provenite din spaţiul maritim. De asemenea, vor fi susţinute iniţiativele prin care va fi sporită capacitatea regională de răspuns la crize şi de contracarare a ameninţărilor asimetrice, precum şi cele prin care va fi îmbunătăţit cadrul legislativ necesar pentru creşterea încrederii la nivel regional.

Subsumat acestui interes, obiectivul strategic al ţării noaste – vector dinamic al securităţii democratice, stabilităţii şi prosperităţii economice – este acela de a stimula o implicare europeană şi euro-atlantică cât mai puternică în regiune.

Localizată la interferenţa a trei zone de importanţă deosebită – Europa, Orientul Mijlociu şi Asia Centrală – regiunea Mării Negre este o zonă principală de tranzit pentru resurse energetice şi, totodată, un spaţiu important de manifestare a unor riscuri asimetrice şi focare de conflict, având un impact semnificativ asupra securităţii euro-atlantice. Departe de posibilitatea de a fi considerată o simplă zonă-tampon sau periferică, regiunea Mării Negre este un **conector de importanţă primordială**, situat pe coridorul ce leagă comunitatea euro-atlantică (în calitate de furnizor de securitate şi consumator de energie) de arealul strategic Orientul Mijlociu – Regiunea Caspică – Asia Centrală (în calitate de furnizor de energie şi consumator de securitate). Din punct de vedere energetic, regiunea Mării Negre este principalul spaţiu de tranzit şi – într-o măsură importantă – o sursă majoră pentru energia ce se consumă în Europa, în timp ce prognozele întrevăd posibilitatea creşterii substanţiale a ponderii sale în următoarele decenii, fapt ce îi conferă un rol crucial în securitatea energetică a Europei.

Andrei Miroiu, director al Centrului de Studii Internaţionale şi de Securitate din Bucureşti şi Simona Soare, analist în cadrul aceleiaşi instituţii, apreciază anumite deschideri şi înnoiri din **Strategie** şi remarcă tendinţa de abordare corelată a diferitelor componente ale securităţii naţionale; în acelaşi timp, se atrage atenţia că posibilele viitoare schimbări în structura de putere a sistemului internaţional pot re-ordona priorităţile de securitate ale României.

Participări militare româneşti în afara frontierelor

Angajamentele militare externe ale României respectă orientările fundamentale ale factorilor naţionali de decizie, legile statului şi prevederile documentelor de alianţă şi ale

parteneriatelor noastre strategice. Aceste angajamente includ o largă paletă de acţiuni (asistenţă umanitară, menţinere sau impunere a păcii, operaţii de stabilitate şi reconstrucţie democratică, etc.). În cadrul KFOR şi SFOR, România şi-a mărit contribuţia, între 1991-2005, cu aproximativ 100%. În cursul „războiului împotriva terorismului internaţional", s-au deplasat forţe pe teatrele de operaţii din Afganistan şi Irak, în cadrul ISAF şi **Enduring Freedom** . Pe termen mediu, tendinţa va fi de diminuare a implicării în acţiunile din Irak şi suplimentarea capacităţilor din Afganistan. Concomitent, guvernul de la Bucureşti sprijină structurile europene de gestionare a crizelor, pace şi stabilizare.

Totodată, s-a oferit asistenţă militară bilaterală şi PfP, de exemplu în cazul Georgiei. Structura sud0est europeană SEEBRIG este pregătită pentru operaţii de gestionare a crizelor regionale. De asemenea, România îndeplineşte un rol activ în procesul SEDM şi SEECP, în BLACKSEA FOR şi **Border Defence Initiative**. Militarii români au participat şi la FYROM, MONUK - Congo, UNMIK - Kosovo, ALTHEA - Bosnia-Herţegovina, UNOB - Burundi, UNMEE – Etiopia,UNOCI – Coasta de Fildeş, UNML – Liberia, etc.

Direcţii de acţiune externă 2005-2007

Încă de la instalarea sa în funcţia de preşedinte al României, Traian Băsescu a indicat orientarea politicii statului preponderent spre Occident, cu accent pe relaţiile cu SUA şi Marea Britanie. Această direcţie strategică s-a nuanţat prin introducerea unui solid „pilon european" şi deschiderea spre „Estul democratic".

Alinierea mai coerentă la politicile UE a devenit evidentă după 1 ianuarie 2007, dată la care România a fost oficial inclusă în Uniune. Încă din primele săptămâni ale anului 2007, preşedinţia română a subliniat oficial hotărârea sa de a se comporta ca un membru activ şi responsabil al UE, de a pleda pentru adâncirea cooperării cu UE, SUA, NATO, pentru dezvoltarea politicilor regionale ale UE, etc. S-au amplificat relaţiile cu Germania, Franţa, Italia, Spania, Marea Britanie, Austria, Polonia, Ungaria, Bulgaria, etc. În privinţa raporturilor speciale de parteneriat cu SUA, oficialii de la Bruxelles şi Bucureşti şi-au exprimat voinţa de a le aborda în contextul consolidării cooperării transatlantice. Participarea României la lupta împotriva terorismului internaţional, mai ales în Irak şi Afganistan, a rămas foarte activă; s-au avansat şi unele opinii de reducere a angajamentului în Irak.

Un demers politico-economic „incisiv" al preşedinţiei române a vizat elaborarea unei **strategii de cooperare în bazinul Mării Negre** şi extinderea ei spre Caucazul de Sud şi Asia Centrală. Preşedintele Tr. Băsescu a pledat, în 2005-2006, pentru implicarea directă a NATO şi UE în soluţionarea „conflictelor îngheţate", antiterorism, securitate energetică, cooperare economică. Iniţiativele sale s-au lovit de reticenţele F. Ruse şi Turciei şi au fost privite uneori cu „rezervă" de către UE, dar aprobate deschis de SUA şi Marea Britanie. În cele din urmă, la începutul anului 2007, preşedinţia română şi UE şi-au armonizat abordările strategice în privinţa Mării Negre. Vor avea prioritate scopurile şi obiectivele **Politicii Europene de Vecinătate** şi **Sinergiei Europene** în regiune. Pe aceleaşi coordonate vor evolua şi relaţiile de cooperare dintre R. Moldova şi UE, alt obiectiv prioritar al Bucureştiului. R. Moldova a aderat deja la Pactul de Stabilitate, CEFTA şi la Politica Europeană de Vecinătate. Guvernul condus de C. Popescu-Tăriceanu a avut o contribuţie însemnată la obţinerea aranjamentelor respective, cu sprijinul constant al Austriei şi Germaniei.

Tematica balcanică s-a aflat în mod constant pe agenda diplomaţiei de la Bucureşti. S-au dezvoltat formulele de colaborare regională şi bilaterală, îndeosebi cele subordonate obiectivelor integrării europene. În problema Kosovo, România a recomandat "precauţie", dar s-a declarat decisă să respecte o poziţie comună a UE. O preocupare specială a preşedinţiei a vizat

aprofundarea relaţiilor cu R. Moldova, Ucraina, Turcia şi statele din Caucazul de Sud. Pe plan mai larg, autorităţile de la Bucureşti au relansat cooperarea cu Japonia, China, India, statele arabe, etc.

Demne de remarcat au fost eforturile preşedinţiei române de a se remodela cadrul regional de cooperare la Marea Neagră. În 2005-2006 se aveau în vedere: restructurarea Organizaţiei de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN) şi crearea unui forum de discutare a problemelor politice, de securitate, culturale, etc. Şi Bruxelles-ul împărtăşeşte opinia concentrării cooperării regionale pe bazele OCEMN. Forumul regional a fost inaugurat de către România în prima parte a anului 2006, dar F. Rusă şi Turcia şi-au limitat drastic participarea; simultan, ambele state au trecut la o extindere a relaţiilor bilaterale şi au insistat pe rolul OCEMN. Uniunea Europeană a preluat iniţiativa organizatorică în 2007, propunând crearea unui cadru stabil de cooperare regională, în noua sa calitate de riveran la Marea Neagră. Implicarea UE a crescut şi în negocierile de securitate din Transnistria şi Caucazul de Sud. Demersurile organizatorice româneşti s-au corelat tot mai evident cu orientările Uniunii.

Pe linia identificării de „rute energetice alternative", preşedinţia română de după 2004 a inaugurat o politică de strângere a relaţiilor cu statele din Caucazul de Sud, prioritar cu Azerbaidjanul. În 2005-2006 au avut loc câteva întâlniri la nivel înalt şi s-au perfectat înţelegeri economice. O atenţie specială s-a acordat traseului energetic Azerbaidjan–Georgia–România, cu baza energetică la Constanţa. Proiectul negociat de cele trei state ar putea fi corelat cu vechiul proiect al conductei Constanţa-Trieste, reluat în aprilie 2007 de Austria, România şi Croaţia. Compania **OMV** şi compania **Petrom** oferă susţinere proiectelor respective. **OMV** şi-a folosit relaţiile bune cu F. Rusă şi Ucraina, lansând proiecte de hidrocarburi în ambele state, fără participare românească. În mai 2007, la Viena, în prezenţa preşedintelui V. Putin, s-a negociat o amplă cooperare cu **Gazprom**. Tulburările din Turcia şi acordurile pentru „conductele Gazprom" din Balcani ar putea amâna *sine die* lucrările gazoductului **Nabucco**.

Simultan, Austria, cu sprijinul unor bănci şi companii germane, susţine atât proiectul conductei „Nabucco", cât şi proiectul conductei Constanţa-Trieste; puternice cercuri politice şi de afaceri din Germania, Austria, Slovenia, Ungaria, etc. au elaborat un amplu scenariu al „Europei Danubiene", o structură multi-rol de cooperare în vastul spaţiu traversat de axa Marea Neagră-Dunăre-Rin-Marea Nordului. Sub asemenea auspicii politice favorabile, nu este de mirare că firmele şi băncile din Austria, Italia şi Germania au câştigat primele poziţii economice în România (şi nu numai).

În contextul evidenţiat, România ocupă o poziţie geo-politică de excepţie. Având cele mai importante resurse energetice din Europa de Sud-Est, România a reprezentat şi reprezintă un spaţiu de cooperare şi dispută internaţională. Integrarea sa în NATO şi UE a clarificat problema alinierii sale politice, militare şi economice. Rămân totuşi de soluţionat problemele concrete ale pregătirii orientărilor cadru şi instrumentelor externe menite să impulsioneze dezvoltarea economică constantă. În interiorul puterii executive din România se observă de asemenea deosebiri de puncte de vedere între luările de poziţie în probleme externe ale preşedinţiei şi cele ale guvernului. Sunt analişti care apreciază că pe fundalul acestor neclarităţi şi tensiuni politice între Bucureşti şi Moscova, s-a ajuns la planificarea unor trase energetice cu participare rusă în afara spaţiului României.

Până în momentul de faţă, Bruxelles-ul nu a intervenit în modalităţile alese de state şi companii pentru dezvoltarea comerţului energetic cu F. Rusă sau cu alţi parteneri. UE nu a reuşit nici să impună suspendarea unor embargouri energetice aplicate de F. Rusă unor companii din estul Europei. O poziţie ambiguă a abordat Bruxelles-ul şi în disputele româno-ucrainene asupra Canalului Bîstroe şi a zonei maritime a Insulei Şerpilor. Dependenţa energetică de F. Rusă şi

profiturile înregistrate în afacerile din CSI au marcat vizibil strategiile şi acţiunile UE în ţările baltice, Polonia, Ucraina, Georgia, etc.

Pe acest fundal, în economia României – îndeosebi în energetică – se resimt influenţele politice şi economico-financiare externe. Sub unghiul abordărilor geo-politice, cele mai presante influenţe provin din SUA, UE (Europa Occidentală), Europa de Est, Balcani şi Orientul Apropiat şi Mijlociu. Evoluţiile din energetică – cu accent pe industria petrolieră – se plasează la intersecţia intereselor marilor centre de putere: UE, F. Rusă şi SUA.

Nenumărate situaţii în UE probează influenţa politicului asupra economiei şi promovarea externă a intereselor statelor occidental. Sunt astfel cunoscute marile companii energetice din Vest cu participare semnificativă de stat: **EDF** – Franţa (87% stat), **RWE** – Germania (84% stat, în diferite forme), **ENEL** – Italia (32% stat), **Vatenfall** – Suedia (100% stat), **CEZ** – Cehia (61% stat), **Fortrum** – Finlanda (51,52% stat), etc. Guvernul de la Paris îi încurajează pe aşa-numiţii „campioni economici naţionali". În Germania, capitalul străin nu poate achiziţiona mai mult de 25% din „companiile strategice". Sunt de notorietate intervenţiile guvernelor spaniol şi francez pentru a se bloca preluarea companiilor **Endessa** de către **E.ON** – venituri de 66 miliarde euro – sau **Suez** de către **ENEL**. Rivalitatea **E.ON-ENEL** în UE trădează şi o rivalitate între „sudul latin" şi „nordul germanic" al Uniunii. Guvernul britanic a permis companiei spaniole **Iberdola** să achiziţioneze **Scottish Power**. Cazul **Suez** rămâne foarte semnificativ. Această companie franceză este cel de-al 5-lea producător de electricitate din UE şi al 6-lea operator de gaze, al 2-lea furnizor de servicii industriale şi energetice în Europa, cu 200 milioane clienţi. Parisul a insistat ca **Gaz de France** să preia **Suez**. În competiţia europeană, acest furnizor va crea un gigant apropiat de nivelul **E.ON**.

Rolul marcant al strategiilor politice europene în România este deja de domeniul evidenţei. Pe linie legislativă sau fiscală, România trebuie să respecte orientările şi directivele UE. În acelaşi timp, România ar trebui să participe nemijlocit la elaborarea principalelor decizii de la Bruxelles. Concomitent, situată fiind în proximitatea F. Ruse, stat cu imense resurse energetice, România se vede nevoită să ia în calcul strategiile politico-economice ale Moscovei. În privinţa intereselor SUA, guvernanţii români examinează îndeosebi orientările cu privire la libera circulaţie a capitalurilor şi securitatea energetică.

În 2005-2006 s-au definitivat măsurile pentru instalarea unor baze americane de dimensiuni mici şi medii în România şi Bulgaria. La 5 decembrie 2005, în prezenţa C. Rice, Secretar de Stat al SUA, au fost semnate documentele cadru. Bazele americane vor fi incluse în remodelarea dispozitivului NATO şi american de la Baltica, la Marea Neagră. Concomitent, SUA poartă negocieri pentru instalarea unor elemente din Scutul Antirachetă (în ciuda opoziţiei F. Ruse) în Europa Centrală. Anul 2008 va fi marcat printr-un Summit NATO la Bucureşti şi prin acceptarea candidaturilor Albaniei, Croaţiei şi Macedoniei la această organizaţie.

Vecinătatea Balcanilor şi a Orientului Apropiat şi Mijlociu şi a spaţiului Mării Negre obligă factorii politici de la Bucureşti să urmărească atât oportunităţile de cooperare locale şi regionale, cât şi ameninţările ce decurg din conflicte armate şi terorism internaţional.

În prezent, raporturile politice regionale sunt caracterizate prin tendinţe contradictorii de cooperare şi confruntare. Există mai multe tensiuni între UE (dependentă de importurile de petrol şi gaze naturale) şi F. Rusă pe teme energetice şi de democraţie. În interiorul Uniunii, se exprimă diferite puncte de vedere în raport cu F. Rusă. În altă ordine de idei, s-au accentuat dezacordurile ruso-americane pe temele Kosovo, Scutului Antirachetă, internaţionalizării Mării Negre. Tensiunile dintre F. Rusă şi UE sunt preponderent economice. Bruxelles-ul – deşi dependent de importurile de petrol şi gaze naturale – solicită Moscovei să ratifice Carta Energetică Europeană şi să-şi liberalizeze piaţa energetică. Moscova s-a văzut acuzată în repetate rânduri de „şantaj

economic". Preşedintele V. Putin consideră că relaţiile UE-F. Rusă trebuie să se bazeze pe reciprocitate şi cere dreptul pentru companiile din ţara sa de a achiziţiona masiv active energetice din UE. De asemenea, Moscova acuză statele din „Noua Europă" de „pro-americanism" şi ostilitate în raporturile cu F. Rusă. Din aceste cauze – dar şi altele – negocierile ruso-europene pentru un „Parteneriat Întărit" progresează cu greutate. Nici raporturile ruso-americane nu mai au caracterul amiabil din trecutul apropiat. Moscova apreciază că Administraţia de la Washington se implică în sprijinirea „cercurilor naţionaliste" din Ucraina şi Georgia şi că încearcă să impună o prezenţă masivă a NATO şi în Marea Neagră şi Caucazul de Sud.

Într-un context internaţional afectat de dispute de putere, se înregistrează o constantă preocupare a decidenţilor politici din SUA şi UE de a reduce dependenţa energetică de F. Rusă şi de a deschide „trasee alternative" spre bazinul de hidrocarburi din Asia Centrală. Anul 2006 a fost martor al inaugurării traseului petrolier Baku-Tbilisi-Ceyhan. În primăvara 2007, preşedinţia germană a UE a lansat **Sinergia** (strategia) **pentru Marea Neagră** şi **Strategia pentru Asia Centrală**. În paralel, preşedinţia rusă a perfectat noi acorduri de colaborare cu Turkmenistanul şi Kazahstanul şi a întărit Organizaţia de Cooperare de la Shanghai. Tot în mai 2007 s-au perfectat acordurile politice pentru o rută energetică alternativă Azerbaidjan, România, Ucraina, Polonia, Lituania. În mod întâmplător, în aprilie-mai 2007, în Ucraina şi România s-au declanşat serioase crize politice. Concurenţa politico-economică este evidentă în Balcani. Aici, F. Rusă, Bulgaria şi Grecia construiesc o conductă între Marea Neagră şi Marea Egee. Companii americane şi albaneze, din Macedonia şi Bulgaria, pregătesc o conductă Adriatica-Marea Neagră. Moscova – încercând să controleze şi „rutele alternative" – avansează proiectul unei conducte „Gazprom" din Bulgaria şi Serbia, în Ungaria şi Austria; în nord se va construi un „gazoduct baltic".

Deosebit de avantajoase pentru unele companii energetice din România sunt însă prevederile energetice mai noi ale UE şi planurile de promovare a resurselor energetice regenerabile şi alternative. Bruxelles-ul acordă avantaje substanţiale cu prioritate companiilor care investesc în energia regenerabilă. În consecinţă, se estimează un avânt al centralelor hidroelectrice, eoliene şi biocombustibililor, cu urmări benefice şi asupra culturii de plante tehnice. La fel, investiţiile în energetica nucleară vor stimula dezvoltarea companiilor de profil, autohtone şi străine. Oricum, România pare a se transforma în „baza energetică" a UE în Europa de Sud-Est. Pe plan mai amplu, se pare că politicile europene de apropiere a nivelurilor economiilor uniunii vor aduce o infuzie masivă şi ritmică de capital şi tehnologie pe piaţa din România, în infrastructură, energetică, servicii publice, amenajări funciare, agricultură, etc.

PARTEA II

ANALIZE REGIONALE ŞI STUDII DE CAZ

„COMPLEXUL DE SECURITATE" DIN ZONA LĂRGITĂ A MĂRII NEGRE

Referindu-ne la problematica Zonei lărgite a Mării Negre, apreciem că aceasta întruneşte caracteristicile unui „complex de securitate", concept consacrat în studiul relaţiilor internaţionale de Barry Buzan.

Prestigiosul specialist britanic B. Buzan aparţine unui curent de gândire în domeniul relaţiilor internaţionale, plasat pe undeva la intersecţia realismului şi liberalismului (între primatul acordat abordărilor de putere şi cel referitor la importanţa cooperării multilaterale, instituţiilor şi reglementărilor internaţionale). Lucrarea sa de referinţă, *Popoarele, statele şi teama*[184], propune soluţii complexe de analizare a problematicii securităţii, păcii şi războiului.

Pentru B. Buzan, securitatea este un concept (şi o anumită stare reală) care trebuie să se raporteze la nivelurile individ, stat şi sistemul internaţional de state. Contribuţii notabile aduce autorul în definirea relaţiilor securitate individuală, securitate naţională, securitate internaţională, dinamica sistemului internaţional de state, caracterizarea vulnerabilităţilor şi ameninţărilor, natura „anarhică" a sistemului internaţional, diversele componente ale securităţii (socială, economică, militară, etc.).

1. Consideraţii teoretice.

Evaluarea noastră se centrează pe întrebuinţarea modelul „Buzan" de analiză a **securităţii regionale** (complexele de securitate), cu aplicare directă asupra Zonei lărgite a Mării Negre.

B. Buzan susţine că există o relativă autonomie a complexelor regionale de securitate, în calitatea lor de componente ale sistemului internaţional de state. Sistemul internaţional de state are o „ierarhie de niveluri de analiză", fiecare nivel având caracteristicile sale (nivelurile sunt local, regional, global). **În termenii securităţii, regiune înseamnă un sub-sistem distinct şi semnificativ de relaţii de securitate, format de un grup de state care au fost sortite să se găsească în apropiere geografică unele faţă de altele... În definirea securităţii regionale, elementul principal care trebuie să fie adăugat relaţiilor lor de putere, este modelul amiciţiei şi inamiciţiei**[185]. Amiciţia şi inamiciţia se corelează parţial cu **elementul de putere în regiune**, parţial cu **tradiţiile istorice şi cu valorile de civilizaţie** (dispute de frontieră, incompatibilităţi, adversităţi şi afinităţi etno-culturale şi ideologice, etc.). Complexele regionale de securitate definesc grupuri de state ale căror prime preocupări de securitate sunt interdependente. Este vorba despre „interdependenţa" intereselor şi a rivalităţilor.

Complexele regionale de securitate sunt **„puncte nodale de intensă interdependenţă"** între state. Ele s-au construit în timp şi în spaţiu şi au o puternică încărcătură istorică şi geografică. Factorul principal care defineşte un complex este, de obicei, un nivel ridicat al ameninţării, fricii, care este resimţit mutual de două sau mai multe state importante"[186]. Uneori, un nivel înalt al încrederii şi prieteniei serveşte ca formă unificatoare. Alteori, complexele de securitate acoperă spaţii omogene din punct de vedere etno-cultural (zona Golfului). În mod normal, un complex de securitate se individualizează prin **distribuţia puterii, amiciţie/inamiciţie, coeziunea social-politică la nivelul statelor şi al regiunii**.

În cadrul unui complex de securitate, pot funcţiona două sau mai multe sub-sisteme de securitate ce reprezintă „noduri distincte" de „interdependenţe de securitate" (în Europa – UE,

184 B. Buzan, Popoarele, statele şi teama, Chişinău, Editura Cartier, 2000.

185 Ibidem, p. 195.

186 Ibidem, p. 199.

„sub-sistemele" nordic, central, continental, sud-estic, sudic, etc.). „Controversele în jurul unor asemenea chestiuni – relevă B. Buzan – reflectă ambiguităţile adevărate din lumea reală. Un lucru important pentru analiza securităţii generale este că un oarecare sens al coerenţei dinamicii securităţii regionale să fie interpus între nivelul global şi cel al statului. În opinia mea, este o greşeală analitică mult mai mare a nu avea o concepţie sistematică asupra dinamicii securităţii regionale decât a avea una discutabilă. **Chestiunea principală este recunoaşterea faptului că o dinamică puternică a securităţii locale există aproape întotdeauna într-un sistem internaţional structurat anarhic**"[187].

Metoda „Buzan" presupune, în practică, după identificarea complexului de securitate, analizarea lui metodică. Se începe de la nivelul mediului de securitate al statelor componente (ce fel de structuri social-politice au, ce vulnerabilităţi interne transmit la nivelul sistemului regional, cum sunt constituite sub-sistemele de securitate) din cadrul complexelor regionale, dinamica relaţiilor amiciţie-inamiciţie, ameninţările externe la nivelul complexelor de securitate. În toate analizele se operează cu indicatori economici, sociali, politici, militari. Securitatea economică tinde să deţină o importanţă tot mai mare. Forţa economică determină **puterea modernă a statelor, stabilitatea şi coeziunea internă, structura intereselor externe, perspectivele integrării regionale şi globale**. Sistemele de valori, amiciţia/inamiciţia între culturi şi grupuri civilizaţionale sunt, la rândul lor, luate în calcul.

Complexele regionale de securitate au ca structuri esenţiale (definitorii): distribuţia puterii şi amiciţia/inamiciţia. „Schimbările majore în fiecare dintre ele ar necesita în mod normal redefinirea complexului ... dacă complexele de securitate posedă structuri, atunci putem căuta consecinţele rezultate din **efectele structurale** sau din **procesele schimbării structurale**"[188].

Schimbările internaţionale într-un complex de securitate împing structura esenţială (distribuţia puterii în interior) spre: menţinerea status-quo-ului; transformarea internă (cu menţinerea frontierelor complexului); transformarea externă (se extind sau se restrâng frontierele externe); acoperirea (o mare putere ia sub control regiunea). **Crearea comunităţii de securitate constituie o importantă transformare structurală internă**, materializată de CE, NATO, binomul SUA-Canada. Integrarea, cu dimensiunile de securitate, este exprimată de UE.

„Acoperirea înseamnă că una sau mai multe puteri externe se mută direct în complexul local, având ca efect suprimarea dinamicii indigene de securitate"[189]. Acoperirea poate fi materializată de o structură **imperială** sau de o alianţă **inegală**.

În privinţa statului ca actor în complexele regionale şi în sistemul relaţiilor internaţionale, B. Buzan a elaborat un model structural aparte. Statul, ca sistem, este compus din: baza fizică a statului (teritoriul, populaţia, economia, centrate pe coeziunea social-economică); ideea de stat (ideologia unificatoare); exprimarea instituţională a statului (cu accentul pe coeziunea socio-politică dintre guvern şi societate), la care se adaugă **mărimea** şi **suveranitatea.** Statele slabe au grade reduse de coeziune economico-socială şi socio-politică; puterile slabe sunt cele care au forţe economice sau militare reduse. „Puteri reduse" ca Australia ori Olanda sunt însă „**forţe economice**". „Securitatea naţională – remarcă B. Buzan – nu poate fi percepută separat de structura internă a statului, iar punctul de vedere din interior adesea nu străbate prin imaginea superficială a statului ca obiect coerent al securităţii. Un stat puternic se defineşte pe sine din interior şi acoperă spaţiul dintre vecinii săi cu o prezenţă socio-politică solidă. **Un stat foarte slab poate fi definit mai curând ca o prăpastie între vecinii săi, având prea puţină substanţă**

187 Ibidem, p. 206.

188 Ibidem, p. 215.

189 Ibidem, p. 225.

politică sau deloc”[190] **dedesubtul faţadei unei statalităţi recunoscute internaţional. „Existenţa statelor puternice nu garantează prin sine securitatea, dar absenţa lor continuă va contribui, fără îndoială, la un climat de insecuritate”**[191].

În fine, analizarea securităţii naţionale şi a complexelor de securitate impune identificarea **vulnerabilităţilor şi a ameninţărilor**. După B. Buzan, vulnerabilităţile sunt slăbiciuni de sistem (stat, complex de securitate) de natură economică, politică, socială, militară, culturală, instituţională. **Ameninţările** provin preponderent din exterior. Ameninţările se împart în: ameninţări reale şi percepţii deformate asupra unor presupuse ameninţări. Principalele tipuri de ameninţări rămân cele: militare, politice, sociale, economice, ecologice, etc.

„Capacitatea economică este fundamentul esenţial pe care se sprijină statutul relativ al marilor puteri din sistem”[192]. Principalii factori care determină intensitatea unei ameninţări sunt: specificitatea identităţii acesteia, apropierea ei în timp şi spaţiu, probabilitatea îndeplinirii ei, gravitatea consecinţelor, percepţia ameninţării raportată la circumstanţele istorice.

2. Caracteristicile geopolitice ale Zonei lărgite a Mării Negre

Zona lărgită a Mării Negre[193] include spaţii maritime şi terestre din Europa de Est şi de Sud-Est, Caucaz şi Orientul Apropiat; este o zonă de intersecţie a direcţiilor strategice şi traseelor ce asigură legăturile dintre Occident şi Orient, de competiţie şi cooperare între importanţi actori internaţionali, sisteme economico-sociale şi de valori diferite. După 2004, Marea Neagră s-a identificat ca limită estică a UE şi NATO, demarcaţie situată în proximitatea CSI şi a statelor din Tratatul de Securitate Colectivă. Organizaţii precum OSCE şi Consiliul Europei, Consiliile NATO-F. Rusă şi NATO-Ucraina, PfP înglobează însă state de la Est şi la Vest de limita de mai sus, pe care Occidentul nu o consideră o autentică „frontieră”. Regiunea analizată are şi o valoare economică deosebită prin: resursele energetice şi de materii prime terestre şi maritime; capacităţile locale industriale moderne sau în curs de modernizare; numărul şi gradul de educaţie al populaţiei; amploarea schimburilor comerciale regionale şi trans-regionale, etc. Totodată, importanţa politico-militară a Zonei lărgite a Mării Negre s-a evidenţiat în decursul istoriei. Actuala configuraţie etno-culturală s-a fixat în secolele IX-XVII. Astăzi, principalele puteri ale lumii – cu excepţia Chinei – sunt prezente într-o regiune marcată îndeosebi de redutabile arsenale militare NATO şi ruseşti. „Conflictele îngheţate” din Zona lărgită a Mării Negre şi distanţa relativ redusă faţă de teatrele de confruntare armată din Asia Centrală, Liban, Teritoriile Palestiniene şi Irak pun în relief şi mai mult problematica securităţii, păcii şi cooperării.

3. Actori internaţionali

F. Rusă este statul cel mai important în regiune (142 milioane locuitori, 17 milioane km^2, rezerve de petrol de 60 miliarde barili şi de gaze naturale de 47 000 miliarde m^3, industrie nucleară şi de armament, armament nuclear). Ea traversează o perioadă de restructurare economică, consolidare a autorităţii statului şi de modernizare a instituţiilor. Anterior, anii 1990-1992 au fost marcaţi de impactul dezmembrării URSS şi al dizolvării Tratatului de la Varşovia. Republicile unionale s-au transformat în state independente şi acestea au format CSI. Pe fundalul liberalizării economice haotice din „Epoca Elţîn” s-a constituit o „oligarhie” şi un sistem „mafiot” de administrare a statului, punându-se sub semnul întrebării stabilitatea social-politică.

190 Ibidem, pp. 111-112.

191 Ibidem, p. 115.

192 Ibidem, p. 135.

193 Pe larg în Mihail. E. Ionescu, Securitate şi stabilitate în bazinul Mării Negre în epoca post-Război Rece, în Marea Neagră, de la lacul bizantin la provocările sec. XXI, Bucureşti, Editura Militară, 2006, pp. 364-430.

Concomitent, s-a declanşat conflictul armat din Cecenia şi a început ascensiunea islamismului fundamentalist.

După 2000, sub conducerea preşedintelui V. Putin, s-a procedat la reorganizarea administraţiei, întărirea statului, stimularea companiilor de stat. Kremlinul a preluat prin firme de stat (**Gazprom** în primul rând) controlul asupra energeticii. În exterior, conducerea de la Kremlin, s-a străduit să refacă statutul regional şi global al F. Ruse de mare putere. S-a activat politica „vecinătăţii apropiate", s-a dezvoltat Tratatul de Securitate Colectivă, s-au perfecţionat structurile organizaţiei Grupului de la Shanghai (SCO). Opunându-se „unilateralismului" american, F. Rusă şi-a modificat strategiile de securitate, arogându-şi dreptul de a interveni în „vecinătatea apropiată". În 2003-2004, Moscova a încercat să organizeze o „axă" cu Berlinul şi Parisul contra acţiunii Coaliţiei patronate de SUA în Irak. Din 2005, Moscova s-a străduit să atragă Beijingul şi New Delhi într-un „bloc antihegemonic". Concomitent, s-a activat strategia „diplomaţiei energetice" care vizează: furnizarea de energie ieftină statelor „aliate" şi de energie scumpă „adversarilor"[194]. Mai mult, Moscova a exercitat presiuni asupra Georgiei, Ucrainei şi R. Moldova, a încurajat ascensiunea guvernului V. Ianukovici la Kiev, a strâns relaţiile cu Turcia, a impulsionat cooperarea energetică cu Bulgaria şi Grecia, stimulând expansiunea companiilor strategice **Gazprom** şi **Lukoil** în Balcani.

În relaţiile cu UE, F. Rusă urmăreşte: creşterea dependenţei Uniunii de livrările de hidrocarburi; exploatarea divergenţelor dintre UE şi SUA şi dintre Noua şi Vechea Europă. Pe plan global, însă, F. Rusă cooperează cu SUA şi Occidentul în combaterea terorismului internaţional şi a ameninţării fundamentalismului islamic. În privinţa Orientului Apropiat şi Mijlociu, Moscova protejează alianţa anti-occidentală Siria-Iran-Hezbollah-Hamas, deşi participă în continuare la procesul de pace din Teritoriile Palestiniene. La începutul anului 2007, preşedintele V. Putin a pledat, din nou, în favoarea recunoaşterii *de facto* a unei sfere ruse de influenţă în CSI şi a egalităţii militare cu SUA.

Bazinul Mării Negre a stat permanent în atenţia Rusiei. Încă din secolul XVIII, Rusia a sperat să transforme Marea Neagră în „propriul său lac". În prezent, F. Rusă are o ieşire relativ limitată la Marea Neagră. Totuşi, Kremlinul insistă să joace un rol major în regiune prin: colosala sa forţă militară; „diplomaţie energetică"; flota militară; susţinerea „republicilor secesioniste" Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud. Obiectivele ruseşti în Marea Neagră rămân: contracararea influenţei SUA, NATO şi UE; minimalizarea GUAM şi combaterea „revoluţiilor portocalii" în Ucraina şi Georgia; soluţionarea conflictelor locale cu excluderea ONU, UE, SUA şi a riveranilor Mării Negre; blocarea sau concurarea rutelor energetice alternative din bazinul Caspic şi Asia Centrală; exploatarea divergenţelor dintre statele regiunii şi din interiorul acestora, dintre Georgia, Turcia şi Armenia, dintre ruşi, tătari şi ucraineni în Ucraina, dintre georgieni, abhazi, azeri, etc.; executarea de presiuni economice şi politice asupra R. Moldova, Ucrainei, Georgiei, etc. Concomitent, F. Rusă dispune încă de baze navale importante (din Ucraina în Georgia), controlând nordul şi centrul bazinului Mării Negre. Cu toate acestea, Kremlinul se vede obligat să ia în calcul faptul că principalele sale conducte de petrol şi gaze tranzitează Belarus, Lituania, Ucraina şi Polonia, transportul spre UE fiind practic controlat, încă, de actori locali. Ca efect, se exercită presiuni pentru achiziţionarea transportatorilor de gaze naturale din Belarus şi Ucraina.

F. Rusă a încercat un timp să întrebuinţeze OCEMN ca un fel de instrument de cooperare economică regională sub egida sa, sau să creeze o „trilaterală" cu Ucraina şi Turcia. Admiterea României şi Bulgariei în NATO şi UE, în 2002-2007, a schimbat însă radical datele problemei. UE şi NATO şi-au împins frontierele la Marea Neagră. Bruxelles-ul a lansat o strategie proprie de

194 J. Bugajski, Pacea rece, Bucureşti, Editura Casa Radio, 2005, p. 2667 şi urm. Vezi şi www.eia.doc.gov/emen/obs/russia.

vecinătate care se prelungeşte până în Asia Centrală. NATO promovează o orientare distinctă în Caucazul de Sud. Perspectiva este ca problematica Mării Negre să se internaţionalizeze, indiferent de obstacolele vremelnice. **Vecinătatea NATO şi UE, de fapt, a modificat clar în favoarea Occidentului raportul de forţe economice, politice, tehnologice şi de populaţie în bazinul Mării Negre** (doar o comparaţie UE-F. Rusă ar fi îndeajuns în acest sens: UE are 450 milioane locuitori, PIB de aprox. 13 000 miliarde dolari; F. Rusă – 142 milioane locuitori, PIB de aproximativ 1 140 miliarde dolari).

Belarus (10 milioane locuitori, 207 600 km^2) se plasează într-un spaţiu racordat Europei de Est şi conectat, prin Ucraina şi F. Rusă, la bazinul Mării Negre. Face parte din CSI, Tratatul de Securitate Colectivă, Spaţiul Economic Unic, Uniunea Rusia-Belarus, etc. Economie încă nereformată. Deţine un grup comun de forţe armate cu F. Rusă şi un sistem de apărare aa organizat de F. Rusă. Regimul prezidenţial al lui A. Lukaşenko (reales în 2006) promovează o politică autoritară, contestată de Occident. Depinde energetic şi economic de F. Rusă. Dispute ruso-belaruse pe marginea preţului hidrocarburilor; Gazprom-ul intenţionează să ia sub control rutele energetice locale, ce fac legătura între F. Rusă şi UE. Relaţii tensionate cu Polonia şi statele baltice şi în curs de ameliorare cu Ucraina.

Ucraina (48 milioane locuitori, dintre care 20% ruşi, 603 700 km^2, PIB – 80 miliarde dolari). Din 2004, Ucraina a devenit scena unor insistente confruntări între partidele democratice şi pro-occidentale (Ucraina Noastră, Blocul I. Timoşenko) şi cele conservatoare şi pro-ruse (Partidul Regiunilor, Partidul Comunist, Partidul Socialist). Astăzi, puterea se află într-un echilibru fragil, fiind dominată de rivalitatea dintre preşedintele reformator (cu atribuţii limitate) V. Iuşcenko şi premierul conservator V. Ianucovici. În consecinţă, reformele stagnează, oligarhii îşi menţin forţa economică şi politică, diplomaţia se apropie de Kremlin, etc. Aprovizionarea cu gaze naturale a fost preluată de un satelit **Gazprom**, iar F. Rusă şi-a întărit prezenţa în Crimeea. Curentele xenofobe şi anti-occidentale au câştigat teren. Premierul V. Ianukovici afirmă oficial că ţara sa urmăreşte să adere la UE, dar că apropierea de NATO n-ar fi dorită de „majoritatea populaţiei". Politica contradictorie a Kievului[195] este exprimată şi de: ciocnirea tendinţelor de cooperare cu Polonia, România şi Georgia şi a celor de alimentare a tensiunilor cu România şi de „minimalizare" a GUAM; poziţia relativ favorabilă Moscovei în conflictul din Transnistria; ezitările înregistrate în administrarea conductei Brodi-Odessa, fie ca traseu al exporturilor ruseşti, fie ca traseu al importurilor de hidrocarburi din Caucazul de Sud. Ucraina escaladează în continuare – sub noua guvernare V. Ianukovici – tensiunile cu România, pe tema delimitării perimetrului Insulei Şerpilor.

Desigur, Ucraina are o poziţie vulnerabilă între Est şi Vest, cu o importantă minoritate rusă, concentrată în Crimeea şi în bună parte pe litoralul maritim. De asemenea, tensiunile religioase dintre greco-catolicii de la Vest de Nipru şi ortodocşii de la Est de fluviu precum şi dependenţa energetică de F. Rusă afectează în mod serios atitudinea Ucrainei pe scena regională şi internaţională. În Crimeea se conturează noi tensiuni între ruşii majoritari, ucraineni şi tătarii musulmani.

România (22 milioane locuitori, 237 500 km^2) controlează Delta Dunării şi Gurile Dunării (4 200 km^2) şi 245 km de litoral maritim, cu zona de exclusivitate aferentă, având o poziţie strategică la Pontul de Vest. Ca forţă economică, România se plasează la nivelul de

195 www.rfe/r/Newsline, oct-dec.2006.

mijloc, între F. Rusă şi Turcia (PIB - 100 miliarde dolari), înaintea Ucrainei, Bulgariei şi statelor din Caucazul de Sud. Schimbările sale economice sunt direcţionate în proporţie de 70% spre UE. Bucureştiul promovează o orientare proprie de cooperare la Marea Neagră, corelată cu obiectivele SUA, NATO şi UE. Bucureştiul insistă ca SUA, UE şi NATO să promoveze o politică activă la Marea Neagră, sprijină GUAM şi proiectele rutelor energetice alternative. România se manifestă ca un actor ferm aliat Occidentului în regiune şi ca bază sigură pentru rutele energetice alternative. De aici şi nervozitatea manifestată de Moscova în relaţiile cu Bucureştiul.

Republica Moldova (4,3 milioane locuitori, 37 700 km^2, PIB - 1,6 miliarde dolari). Independentă din 1991, R. Moldova face parte din CSI şi GUAM, participă la PfP, la lupta împotriva terorismului internaţional şi primeşte asistenţă UE, BM şi FMI. Economia Republicii se bazează pe agricultură şi industrie uşoară, principalele capacităţi moderne industriale aflându-se în republica „secesionistă" Transnistria şi este dependentă energetic de F. Rusă. Populaţie majoritar românească („moldovenii"), cu minorităţi de ruşi, ucraineni, găgăuzi, bulgari. Din martie 2005, regimul preşedintelui V. Voronin a balansat între apropierea de Occident, dezvoltarea relaţiilor cu România şi încălzirea relaţiilor cu F. Rusă. România promovează o „strategie specială" de sprijinire a R. Moldova şi a integrării sale în UE. Criza din Transnistria afectează serios comportarea acestui stat din proximitatea Mării Negre. Moscova oferă scenarii alternative: federalizarea republicii sau independenţa Transnistriei, ambele cu păstrarea unei prezenţe militare ruse.

Bulgaria (7,8 milioane locuitori, 110 971 km^2, PIB - 30 miliarde dolari). Cu toate că are o solidă tradiţie slavă şi ortodoxă, Bulgaria s-a aliniat la tendinţele modernizatoare, la NATO şi UE[196]. Persistă însă problemele legate în special de minoritatea musulmană turcă. Minoritarii turci constituie aproximativ 8-10% din populaţie şi sunt concentraţi în două regiuni: Arda, incluzând Kudzali, şi toată jumătatea de est a zonei de graniţă cu Grecia, mai puţin ţinutul Mariţa. În plus, sute de mii de slavi s-au refugiat şi din Macedonia, în cursul tulburărilor etnice locale.

Premierul de centru-dreapta, SimE.ON de Saxa-Coburg Gotha, a pierdut şefia guvernului în 2005, iar socialiştii au fost acuzaţi de ineficienţă în combaterea corupţiei şi a crimei organizate (asociată cu reţelele din Ucraina şi F. Rusă), ca şi de duplicitate faţă de Occident. Totuşi, Bulgaria s-a integrat în NATO şi UE, în 2002-2007, a primit baze militare americane şi a încurajat GUAM-ul. În paralel, Sofia a încheiat contracte favorabile cu **Gazprom** şi **Lukoil**. Se pregătesc mai multe conducte de tranzitare a petrolului rusesc spre Grecia şi Adriatica. Kremlinul nu-şi ascunde intenţia de a folosi Bulgaria ca „bază" pentru expansiunea sa energetică în Balcani şi Europa Centrală. Guvernul din Sofia este parte şi în Proiectul Nabucco (conducta de gaze naturale Europa Centrală-Iran). Concomitent, companii ruseşti vor moderniza reactoarele de la Kozlodui. România şi Bulgaria au adus litoralul de Vest al Mării Negre în „frontierele" UE.

Turcia (77 milioane locuitori, 20% kurzi, 776 620 km^2, PIB - 385 miliarde dolari), domină litoralul sudic al Mării Negre, controlează Strâmtorile şi asigură tranzitul dintre Orient spre Occident şi dinspre Europa de Nord, Europa de Est şi Orientul Apropiat şi Mijlociu. Redutabilă ca putere militară, element de bază şi avansat în dispozitivul NATO, poartă negocieri de aderare la UE. România, Bulgaria şi Turcia asigură larga faţadă NATO în Marea Neagră şi în direcţia Caucazului de Sud. Are economie robustă, în curs de înnoire, cu asistenţă financiară internaţională. Regimul politic dominat de musulmani moderaţi este relativ stabil, armata

196 „Le Monde" 2007, dec.-ian.2007, p. 81.

garantând individualitatea statului laic. Exercită o influenţă marcantă în Caucazul de Sud (Azerbaidjan) şi Irakul de Nord şi asigură ruta energetică alternativă Baku-Tbilisi-Ceyhan. De asemenea, gazoductul „Blue Stream" uneşte F. Rusă de Turcia. Ankara a aderat la Proiectul Nabucco. Probleme interne: tensiunile dintre turci şi kurzi şi dintre islamici şi grupările laice. Tensiuni în relaţiile cu Armenia, Siria, Irakul şi Grecia. Ankara exercită influenţă în mediile musulmane din Crimeea şi Caucazul de Nord şi de Sud. După ce au sprijinit independenţa cecenă, turcii au adoptat o poziţie moderată. În Azerbaidjan, influenţa turcă sunnită se intersectează cu cea iraniană şiită. Pentru Occident, Turcia reprezintă o piesă politico-militară esenţială în regiune şi în strategia rutelor energetice alternative (din Asia Centrală, Iran şi Irak – „placă turnantă energetică").

După 2003, V. Putin a avansat o deschidere în raporturile economico-politice cu Turcia[197], stimulând cooperarea bilaterală, ca o contrapondere la NATO şi UE. SUA cooperează îndeaproape cu Turcia, încurajează aderarea sa la UE şi soluţionarea disputelor interne prin negocieri.

Caucazul constituie o subzonă în extremitatea sud-estică a Europei, în vecinătatea bazinului Caspicii, Asiei Centrale şi Orientului Apropiat şi Mijlociu, pe litoralul de est al Mării Negre. Acest spaţiu ocupă o poziţie geopolitică esenţială între Marea Neagră şi Caspica, între Asia şi Europa, precum şi pentru traseele energetice alternative din Caspica şi Asia Centrală. De aceea, Caucazul se menţine în atenţia marilor actori internaţionali.

Caucazul de Sud este alcătuit din statele independente Georgia, Armenia şi Azerbaidjan, membre ale CSI, PfP şi Consiliului Europei.

Georgia (5 milioane locuitori, cu minorităţile azeră, osetină, abhază, armeană, 69 492 km^2, PIB - 4 miliarde dolari) reprezintă o piesă esenţială în geopolitica regiunii Caucazului. Teritoriul său permite supravegherea şi funcţionarea rutelor terestre dintre Marea Caspică şi Marea Neagră şi dintre Caucazul de Nord şi de Sud. Agenda de securitate domină agenda politică de la Tbilisi. Între frontierele Georgiei s-au înfiinţat republicile separatiste Abhazia şi Osetia de Sud, care nu acceptă dialogul diplomatic şi solicită integrarea în F. Rusă. Acordul cu Moscova din 2005 prevedea retragerea trupelor ruse din Georgia. În zonele separatiste s-au menţinut trupe ruseşti de „pace". ONU şi OSCE nu pot încă aduce la masa tratativelor partidele în dispută. Trupele ruse din bazele georgiene se redislocă în Armenia.

La începutul anului 2004, preşedintele M. Saakaşvili a preluat puterea la Tbilisi pe fondul unei „revoluţii portocalii", ca şi V. Iuşcenko în Ucraina. Ulterior, a fost recuperată provincia autonomă Adjaria şi s-au intensificat relaţiile cu NATO, UE, SUA şi GUAM. Moscova a acuzat în mai multe rânduri autorităţile de la Tbilisi de „favorizare" a rebelilor ceceni[198]. În anii 2005-2006 s-au înregistrat tensiuni foarte serioase cu F. Rusă, inclusiv „un război economic". Georgia solicită o „soluţie internaţională" pentru conflictele din Abhazia şi Osetia de Sud, cu participarea ONU. Tranzitul de hidrocarburi din Georgia se realizează prin conductele Baku-Tbilisi-Ceyhan şi Baku-Batumi. Abhazia (F. Rusă) stăpâneşte porturile nordice de la Marea Neagră.

Armenia (4 milioane locuitori, 30 000 km^2, PIB - 2 miliarde dolari) ocupă o poziţie geopolitică dificilă, între Georgia, Turcia, Iran şi Azerbaidjan, fiind lipsită de ieşire la mare. Principala temă politică este asociată cu prelungita criză din enclava Nagorno-Karabah (teritoriu

197 www.president.kremlin.ru, 2003.

198 www.rfe/rl.Newsline, nov. 2005-oct.-dec.2006

din Azerbaidjan, administrat de forţe armene secesioniste). Aliată cu F. Rusă şi apropiată de Iran – contrapondere la axa Tbilisi-Ankara-Baku – Armenia a acceptat încetarea focului în Nagorno-Karabah în 1997. Firmele ruse au întâietate în sistemul ei energetic. S-a realizat o anumită deschidere spre UE şi SUA. În 2005, Armenia a solicitat F. Ruse să instaleze pe teritoriul său trupele şi instalaţiile ce se vor retrage din Georgia; astfel, Armenia şi-a întărit rolul de principală bază rusească din Caucazul de Sud. Vechile şi actualele dispute (stimulate şi de genocidul armenilor din 1915) întreţin neîncrederea dintre Everan şi Ankara, deşi Occidentul pledează pentru soluţionarea lor negociată; dialogul pare a se fi relansat la începutul anului 2006, atât cu Azerbaidjanul, cât şi cu Turcia. Oficial, Everanul promovează o „politică de echilibru" între Vest şi Est şi se arată interesat, îndeosebi de cooperarea cu UE.

Azerbaidjan (8 milioane locuitori, majoritari şiiţi şi alte 15 milioane azeri în Iran, 86 600 km^2, PIB - aproximativ 5 miliarde dolari) controlează enclava Nahicevan (între Iran, Turcia şi Armenia), are resurse energetice importante (petrol, gaze naturale, aluminiu, metale neferoase, etc.), cu o capacitate de rafinare de 20 milioane tone. Rezervele posibile de petrol se cifrează la 13 miliarde t[199].

Se află în dispută cu Armenia asupra enclavei Nagorno-Karabah (cu populaţie majoritar armeană); guvernul din Baku a pierdut 20% din teritoriu în conflictul din 1990-1997 şi susţine în refugiu peste 750 000 de oameni. Se consemnează tensiuni cu Iranul pentru zăcămintele de hidrocarburi din Caspica, dar şi acţiuni de cooperare politică, militară şi economică. În 2005 a intrat în funcţiune conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan, care asigură un traseu alternativ pentru petrolul caspic. Regimul semi-autoritar al preşedintelui I. Aliev întreţine relaţiile economice în general normale cu F. Rusă. Concomitent, Baku şi Ankara au oferit asistenţă Georgiei pentru a rezista „războiului economic" cu F. Rusă (blocarea schimburilor comerciale, mărirea excesivă a preţului gazelor naturale, etc.). Ca şi Georgia, Azerbaidjanul primeşte asistenţă militară SUA şi NATO şi se bucură de atenţia deosebită a UE, pe linia cooperării energetice. La începutul anului 2007 s-a consolidat cooperarea Azerbaidjan-Turcia-Georgia prin proiectele căii ferate Kars-Tbilisi-Baku şi oleoductului Baku-Tbilisi-Ceyhan. Caucazul de Sud se conturează astfel ca o „poartă" a Occidentului spre Asia Centrală.

Iranul are la rândul lui interese în Caucaz. Populaţia Azerbaidjanului este de orientare şiită, iar între Baku şi Teheran s-au perfectat mai multe acorduri economice şi politico-militare. Teheranul se vede obligat să menajeze Azerbaidjanul deoarece 15-20 milioane azeri trăiesc în Iran, clerul siit azer ocupând poziţii cheie în această ţară. În principiu, Iranul, Armenia şi F. Rusă îşi coordonează acţiunile, în competiţie cu Turcia, Georgia, Azerbaidjan (agreate de Occident).

Caucazul de Nord

Spaţiul respectiv se află în componenţa F. Ruse. Caucazul de Nord – cucerit în secolele XVIII-XIX – îi asigură federaţiei parte din ieşirea la Marea Neagră şi la Marea Caspică (bogată în resurse de hidrocarburi, 7% din totalul mondial). De asemenea, Caucazul de Nord joacă rolul de „trambulină" spre Caucazul de Sud şi Orientul Apropiat şi Mijlociu. Subzona are resurse energetice şi este traversată de conductele dinspre Azerbaidjan şi Kazahstan spre terminalul petrolier de la Novorossiisk. Din acelaşi spaţiu pornesc şi traseele energetice spre Turcia.

199 M. Cohen, Energy. Security in the Black Sea, „Monitor Strategic", nr. 1-2, 2006, pp. 26-27.

Federaţia Rusă are în componenţă republicile autonome[200]: Karachai-Cerkesă, Adygeya, Kabardino-Balkaria, Inguşetia, Cecenia, Daghestan. Peste 50 de populaţii caucaziene, turcice şi indo-europene, musulmane şi ortodoxe trăiesc în aceste teritorii. Osetinii (creştini şi musulmani) locuiesc în Osetia de Nord, din cadrul F. Ruse, şi în Osetia de Sud, în Georgia. În Daghestan populaţia turcă (nogai) se află în dispută cu avarii şi lakii. Caucazienii cerkessi au fost împărţiţi în trei grupuri cu autonomii specifice: Adygeyanii, cerkessii, kabardinii. Grupul karachai-balkarii s-a divizat în două entităţi administrative autonome. Caucazienii ceceni au fost opuşi inguşilor, populaţie aproape identică etno-cultural cu ei. Ingusii şi osetinii iranieni sunt într-o veche dispută teritorială. Majoritatea populaţiilor din republicile caucaziene respectă preceptele Islamului sunnit. În continuarea Caucazului de Nord se află republicile musulmane: Kalmâkia, Başkortosan, Tatarstan, Mordvinia, Chiuvaşia, Udmurtia. În mod tradiţional, Caucazul de Nord a pus „probleme de ordine internă" Rusiei imperiale, de unde şi repetatele acţiuni armate în subzonă şi colonizările de „cazaci" ruşi şi ucraineni. În 1941-1945, unele populaţii musulmane au sprijinit trupele Axei împotriva Armatei Roşii; sute de mii de oameni au fost ulterior deportaţi în Siberia, revenind în teritoriile lor relativ recent.

Caucazul de Nord a fost marcat şi de războiul din Cecenia din anul 1994-1996 şi de acţiunea în forţă a armatei ruse din 2000. Moscova apreciază că situaţia din Cecenia s-a stabilizat sub regimul Kadirov, cu participarea unor impresionante forţe militare ruse. Pe plan mai larg, subzona rămâne străbătută de ciocniri cu islamiştii radicali, organizaţi pe fronturi distincte în principalele zone cu populaţii preponderent musulmane.

De fapt, din Crimeea până în Nagorno-Karabah, întreg spaţiul adiacent Mării Negre ridică serioase probleme de securitate şi stabilitate. Moscova apreciază ca fiind „interne" problemele din Caucazul de Nord, caută să reducă autonomiile republicilor şi respinge orice tentativă de reglementare a lor la nivel internaţional.

Alţi actori internaţionali care acţionează în Zona lărgită a Mării Negre sunt: SUA, NATO, UE, OSCE, GUAM, FMI, Banca Mondială, Consiliul Europei, ONU.

SUA promovează o strategie proprie în Marea Neagră. Washingtonul pledează pentru: internaţionalizarea zonei; întărirea democraţiei şi independenţei economice; dezvoltarea statelor, impulsionarea cooperării regionale; liberul acces la resursele energetice; reglementarea negociată a conflictelor locale; combaterea terorismului internaţional, a criminalităţii transnaţionale, etc. Baze militare şi puncte de sprijin americane se instalează în România, Bulgaria şi Georgia. Washingtonul participă direct şi indirect la negocierea crizelor locale. SUA au încurajat „revoluţiile portocalii" din Georgia, Ucraina precum şi GUAM-ul, apropierea statelor din regiune de NATO şi de UE, deschiderea rutelor energetice alternative[201], etc. Atitudinea americanilor a provocat iritare în F. Rusă, care consideră că adeseori Washingtonul se amestecă direct în „vecinătatea sa apropiată". Fundaţia Heritage (C. Cohen, C. Irwin) consideră că SUA au interese în Zona lărgită a Mării Negre de natură energetică, politică şi militară. Noua orientare pro-rusă de la Kiev şi apropierea dintre Moscova şi Ankara impun regândirea strategiei americane în regiune. SUA şi UE ar putea elabora şi aplica o politică coordonată, favorizându-se European Neighborhood Policy. Totodată, s-ar impune dezvoltarea activităţilor PfP, a iniţiativelor riveranilor, a cooperării militare cu România, Bulgaria, Turcia. Obiectivele majore ale strategiei SUA ar fi: securitatea politico-militară regională, securitatea energetică, combaterea terorismului

200 Pe larg în Limbile lumii, Mică enciclopedie, București, Ed. Ştiinţifică, 1981, p. 130 şi urm.

201 www.eia.doc.gov/emen/cabs/caspian.

internaţional şi a proliferării nucleare, limitarea ascensiunii Iranului, etc. Pe baza acestor studii s-a elaborat o *Strategie pentru Marea Neagră (2005-2006)*.

Alianţa Nord-Atlantică îşi consolidează dispozitivul strategic în Europa de Sud-Est şi pe litoralul vestic şi sudic al Mării Negre. În paralel, activează Consiliile NATO-F. Rusă şi NATO-Ucraina, aceasta din urmă aplicând şi un plan individual de acţiune. Ucraina, Georgia şi Azerbaidjan şi-au exprimat voinţa de a se integra în Alianţă. Summitul de la Istanbul, din iunie 2004, a acordat o atenţie particulară securităţii în bazinul Mării Negre, Caucazul de Sud, Asia Centrală. În 2006 s-au temperat demersurile Ucrainei de aderare la NATO, orientare care este zgomotos respinsă de Moscova. În 2005-2006 s-a abordat şi tematica folosirii NATO pentru securizarea traseelor energetice alternative. Cu toate acestea, nu s-a realizat încă o prezenţă navală majoră a NATO în Marea Neagră datorită rezervelor F. Ruse şi Turciei.

Uniunea Europeană a ajuns riverană la Marea Neagră în 2007. În 2005-2007, Bruxelles-ul a elaborat o strategie şi o politică pentru Europa de Est şi Marea Neagră. S-a conturat şi o dimensiune estică a Politicii de Vecinătate, cu participarea activă a Germaniei şi Poloniei. R. Moldova, Ucraina, Georgia, Armenia şi Azerbaidjan au semnat acorduri bilaterale speciale (Planuri de Acţiune). Negocierile dintre Kiev şi Bruxelles evoluează spre un acord de liber schimb. Continuă tratativele pentru Parteneriatul UE-F. Rusă, blocate de Polonia, în 2006. UE participă ca observator la discuţiile pe marginea soluţionării conflictului din Transnistria sau aplică sancţiuni Belarusului pentru măsurile antidemocratice ale preşedintelui A. Lukaşenko. *Strategia UE pentru Marea Neagră şi Caucaz* include organe specializate ale Uniunii şi diverse formule de cooperare regională (inclusiv o conferinţă permanentă cu participarea statelor riverane şi a UE).

Implicarea UE în Zona lărgită a Mării Negre şi a bazinului Caspicii s-a amplificat în contextul tensiunilor energetice UE-F. Rusă şi al impulsionării rutelor energetice alternative. Uniunea activează atât pentru stabilirea unui „parteneriat energetic serios" cu F. Rusă, cât şi pentru dezvoltarea relaţiilor cu Georgia, Azerbaidjan şi statele din bazinul Caspicii. Preşedinţia germană a UE, inaugurată la 1 ianuarie 2007, a avansat noi proiecte ambiţioase în aceste direcţii[202]. În schimb, preşedintele V. Putin a avertizat, în februarie 2007, că se opune extinderii influenţei UE în CSI. În 2006, acelaşi preşedinte rus s-a arătat iritat de aderarea României şi Bulgariei la Uniune, fără „consultarea" Kremlinului. Moscova mizează pe divergenţele din cadrul UE şi dintre UE şi SUA faţă de problematica regiunii (americanii insistând pentru o viziune comună euro-atlantică, germanii şi francezii „menajând" interesele ruseşti).

Organizaţia de Securitate şi Cooperare în Europa este angajată în reglementarea conflictelor din regiune[203] (Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabah, etc.). Soluţiile avansate de OSCE nu s-au finalizat, din numeroase motive, obiective şi subiective; persistă, între altele, neînţelegeri între F. Rusă şi alte state cu privire la responsabilităţile OSCE, la misiunile sale şi la restructurarea ei. Oricum, Moscova încă refuză să se achite de anumite angajamente de dezangajare militară adoptate în cadrul OSCE. Simultan, Moscova ezită să accepte introducerea „conflictelor locale" de la Marea Neagră pe agenda Consiliului de Securitate ONU.

202 www.rfe/r/Newsline, preşedinţia germană, dec. 2006-ian-2007/eu.observer, dec.-ian.2007.

203 Doctor M. Malee, Securitz Challanges in the South Caucasus, în „Monitor Strategic ", nr. 1-2, p. 29 şi urm.

Banca Mondială şi **Fondul Monetar Internaţional** acţionează pentru restructurarea şi modernizarea economiilor statelor din Zona lărgită a Mării Negre. **Consiliul Europei** analizează respectarea principiilor democraţiei şi drepturilor omului. **GUAM** (Georgia, Ucraina, Azerbaidjan şi Moldova), înfiinţată în 1997, ar trebui să ofere o alternativă de „cooperare democratică" în regiune, opusă tradiţionalelor raporturi de putere ce au marcat negativ relaţiile dintre statele est-europene. **OCEMN** s-a constituit pentru dezvoltarea „cooperării regionale" pe multiple planuri, cu accent pe dimensiunea economică. Există şi un grup regional de cooperare navală (Blackseafor).

4. Caracteristicile complexului de securitate din Zona lărgită a Mării Negre

a) **Vulnerabilităţi**.

Zona lărgită a Mării Negre etalează un complex de vulnerabilităţi.

- La nivel economic, statele din regiune parcurg etape diferite de restructurare economică. Bulgaria, România şi Turcia sunt aliniate, în proporţii diferite, desigur, la UE. F. Rusă are o economie cu puternice componente etatiste şi oligarhice. Ucraina nu şi-a clarificat proiectul economic de viitor. Georgia şi Armenia sunt relativ slabe economic. F. Rusă domină energetic regiunea. Azerbaidjanul deţine o poziţie de excepţie în sfera hidrocarburilor. Economia regiunii este marcată de „războiul traseelor energetice" dintre F. Rusă şi Occident. UE se prezintă drept principala putere economică în proximitatea regiunii.

Competiţia pentru transportul hidrocarburilor s-a soldat, în 2005-2006, cu spargerea unui vechi monopol rusesc. Conductele petroliere Baku-Tbilisi-Ceyhan şi Tbilisi-Supsa concurează conducta „caspică" rusească, având terminalele la Novorossiisk şi Tuapse. Ankara urmăreşte să dezvolte traseele Kirkuk (Irak)-Ceyhan şi Nabucco. UE-România-Azerbaidjan preconizează să lanseze în 2009 linia alternativă energetică maritimă cu baza în zona Constanţa. În total, prin Marea Neagră se tranzitează aproximativ 3 milioane barili/zi. După 2005, Moscova şi-a multiplicat presiunile pentru controlul rutelor energetice, preconizând: dublarea „Blue Stream" (conducta de gaze naturale din Marea Neagră spre Turcia), construirea conductei Burgas-Alexandroupolis şi a conductelor Burgas-Serbia-Croaţia-Adriatica şi Samsun-Ceyhan. Conductele planificate în Balcani şi Anatolia ar bloca proiectele Nabucco şi Constanţa-Trieste.

Conductele de gaze naturale în funcţiune (Rusia, Ucraina, România, Bulgaria, Turcia, „Blue Stream" şi Tabriz-Istanbul) asigură un volum de 40 miliarde m^3/an. Gazoductul din Caucazul de Sud va transporta 7 miliarde m^3/an[204].

- La nivel social-politic, societăţile din regiune sunt deosebite. Procesele de modernizare au înregistrat ritmuri mari alerte în România, Bulgaria şi Turcia. F. Rusă evidenţiază o societate relativ echilibrată, cu o amprentă tradiţionalistă. Ucraina are probleme rezultate din antagonismele de dezvoltare Est-Vest. Turcia include o componentă importantă de societate de tip musulman. Caucazul este impregnat de relaţii tradiţionale de clan şi de islamism. Procesele de democratizare înaintează cu dificultate, în ciuda „revoluţiilor portocalii" din 2004-2005 din Georgia şi Ucraina; în Ucraina „revoluţia portocalie" a fost contracarată de conservatori.

- Regimurile politice funcţionează în conformitate cu valorile europene în România şi Bulgaria şi, parţial, în Turcia. Regimuri puternice se manifestă în Turcia, Azerbaidjan şi Georgia. Ucraina se menţine ca scenă a rivalităţilor preşedinte-premier. Belarus cunoaşte guvernarea forte a preşedintelui Lukaşenko. F. Rusă, sub V. Putin, promovează doctrina „democraţiei controlate".

- Alte vulnerabilităţi decurg din: rivalităţile etno-religioase (ortodocşi şi greco-catolici majoritari în est şi nord, musulmani dominanţi în sud şi vest); disputele teritoriale locale;

204 Pe larg în E.B. Rumer, J. Simon, Toward Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region, în „Monitor Strategic", nr. 1-2, p. 5-24.

conflictele locale de după 1990 (Transnistria, Abhazia, Osetia de sud, Nagorno-Karabah); tensiunile ruso-ucrainene, tensiunile kurdo-turce, etc.

Transnistria. Teritoriul de la est de Nistru şi-a proclamat independenţa în 1990. Au urmat confruntări violente cu forţele R. Moldova, încheiate în 1992. Este un factor de destabilizare internaţională şi un „centru al crimei organizate" în spaţiul est-european. Considerată „bază înaintată" a F. Ruse, Transnistria oferă suport Armatei a 14-a, care trebuia evacuată încă din 1999. R. Moldova, condusă de comunişti din 2001, în frunte cu V. Voronin, a promovat mult timp o politică incorectă faţă de România şi de români, cu toate că atracţia faţă de UE şi NATO este în creştere în societate.

Conflictul armat din Transnistria (1990-1992) s-a suprapus în mod semnificativ cu apariţia enclavelor „satelite" Moscovei şi în alte state desprinse din URSS; în Georgia s-au detaşat practic enclavele Abhazia şi Osetia de Sud, iar autoritatea Kievului a fost sistematic contestată în Crimeea, cu populaţie majoritar rusofonă. Tensiunile din Transnistria – ca şi din enclavele menţionate – sunt menite, aşa cum evidenţia V. Socor, să perpetueze influenţa Moscovei în spaţiile respective, sub pretextul „operaţiilor de pace" recunoscute oficial de OSCE (fără SUA, NATO sau UE). În cazul Moldovei (ca şi în Georgia - Osetia de Sud) s-au avansat mai multe proiecte de federalizare, garantate de F. Rusă, OSCE, Ucraina, în absenţa României (2002-2004). Recent, UE şi SUA au fost admişi ca observatori în „procesul de pace". Până în momentul de faţă, nici un proiect nu a fost tradus în fapt datorită opoziţiei Occidentului. Neoficial, s-au vehiculat şi proiecte de proclamare a independenţei Transnistriei ori de unificare cu Ucraina şi F. Rusă. Preşedintele V. Putin a afirmat, în mai multe rânduri, că în cazul „conflictelor îngheţate" din Zona lărgită a Mării Negre ar trebui aplicată o „soluţie tip Kosovo".

Conflicte majore în Caucaz.

Contradicţiile, tensiunile, crizele şi conflictele din Caucaz formează un adevărat complex de insecuritate la frontiera sudică a F. Ruse şi la confluenţa Europei de Est cu Asia Centrală şi de Est. La baza acestei situaţii trebuie puse cauze etnice, politice, religioase, economice, culturale, care se includ în sistemul regional de securitate (ca efect al unor acumulări istorice, dar şi al unor evenimente recente); lor li se adaugă acţiunile unor tendinţe şi ale unor actori internaţionali majori, în contextul mutaţiilor geopolitice şi geo-economice produse la încheierea Războiului Rece şi în decursul integrării Caucazului în circuitul economiei mondiale. Specificul regiunii, de spaţiu al afirmării unor vechi şi noi entităţi etno-politice, pune în lumină mai accentuat decât în Balcani componenta religioasă a conflictelor din Caucaz, spaţiu tradiţional de ciocnire frontală între creştinism şi islamism.

Nagorno-Karabah.

Provincia este populată în proporţie de 80% de armeni creştini (monofiţi), restul locuitorilor fiind azeri musulmani. Nagorno-Karabah făcea parte până în 1990 din Azerbaidjan, cu statut de autonomie locală (în ţară atitudinea faţă de Nagorno-Karabah a devenit reperul esenţial al aprecierii oamenilor politici armeni). În 1998 s-a declanşat mişcarea pentru independenţa provinciei, prin manifestări de stradă la Everan, în Armenia. În 1991, Armenia, şi-a proclamat independenţa, iar în 1992-1993 s-au desfăşurat ciocniri armate între miliţiile armene şi azere din Nagorno-Karabah şi Armenia. F. Rusă a acordat asistenţă militară armenilor. Azerbaidjanul, Turcia şi grupările fundamentaliste islamice s-au raliat azerilor din provincie. Din 1994, Moscova asigură protecţia militară externă a Armeniei şi paza frontierelor sale. La intervenţia OSCE, s-a ajuns la Acordul secret, din iulie 1997, dintre Armenia şi Azerbaidjan.

Regimul de la Everan susţine că abandonând Nagorno-Karabah, Armenia ar pierde şi tot sudul ţării, prins între enclava Nahiceva şi Azerbaidjan.

Dezacordul dintre Armenia şi Azerbaidjan, rămâne, deci, profund, după cum reiese din eşecul medierii SUA, din aprilie 2001. Armenia nu admite nici o concesie majoră, din cauza extremei presiuni populare ce se exercită asupra liderilor săi. Preşedintele Ter-Petrosian, adept al unei soluţii negociate, a pierdut puterea în octombrie 1999, în faţa şefului Partidului Războiului, Robert Kocharian; un grup terorist a atacat Parlamentul din Everan cu scopul de a face imposibil compromisul cu azerii. Moscova încearcă o mediere proprie între Everan şi Baku. SUA, OSCE, UE au în vedere o reglementare internaţională, garantată de Occident, cu participarea F. Ruse şi ONU. O astfel de soluţie ar asigura stabilitatea politică regională şi ar stimula cooperarea economică, cu accent pe dezvoltarea celei petroliere. Negocieri azero-georgiene s-au desfăşurat şi sub patronaj occidental. În prezent OSCE depune eforturi pentru o soluţie politică.

Conflictul din Cecenia.

Antagonismele ruso-cecene îşi au originea în conflictele din secolul XVIII. Cecenia (150 clanuri-teips) a opus o dârză şi prelungită rezistenţă Rusiei ţariste şi bolşevice. Odată cu dezmembrarea URSS, Cecenia, preponderent musulmană, şi-a proclamat independenţa. Puterea a fost preluată de generalul sovietic Djohar Dudaev, considerat de Moscova naţionalist-extremist. Conducerea lui Dudaev era contestată şi de mai multe grupări interne, favorizate de structurarea societăţii pe clanuri (democraţie militară, cu tendinţe egalitariste, lipsită de aristocraţie).

Iniţial, în 1991-1992 a izbucnit sângerosul război între inguşii musulmani şi osetinii creştini. Ruşii au intervenit de partea osetinilor, iar cecenii au ameninţat cu sute de mii de voluntari din Confederaţia Popoarelor din Caucaz.

În 1993 şi 1994 armata rusă a trecut frontierele Ceceniei (Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a suspendat F. Rusă, ca urmare a agresiunii armate şi exceselor asupra populaţiei, dar Georgia şi Armenia - creştine - au aprobat intervenţia militară). Cecenii au primit asistenţă militară din Azerbaidjan, Pakistan, Sudan, Arabia Saudită, etc. Republicile şi regiunile musulmane autonome de F. Rusă s-au solidarizat, în forme diferite, cu cecenii. Acordul de pace din 1996 prevedea retragerea armatei ruse şi auto-administrarea Ceceniei; F. Rusă se angaja să plătească compensaţii de război şi 100 dolari pe tona de petrol tranzitată prin Cecenia. „Caucazul de Nord – aprecia Fiona Hill – este un butoi cu pulbere în care un conflict dintr-o republică are potenţialul de a deveni o conflagraţie regională care se va răspândi dincolo de frontierele acesteia, în restul F. Ruse”.

Noul preşedinte, Aslan Mashadov, ales în 1997 şi-a propus să refacă şi să modernizeze ţara. Liderul S. Basaiev, fost prim-ministru, a organizat, însă, în 1998, „opoziţia extra-parlamentară”. Între timp, F. Rusă a refuzat să-şi respecte angajamentele din 1996 şi Cecenia a intrat într-o gravă criză economică. Numeroşi foşti „lorzi ai războiului”, din 1994-1996, s-au reprofilat pe activităţi din categoria „criminalităţii internaţionale” şi au acceptat să propovăduiască wahhabismul (din Arabia Saudită) într-o ţară dominată de sufism (islamism cu puternice reminiscenţe „păgâne”); o incursiune cecenă în Daghestan a provocat noua intervenţie militară a F. Ruse şi declanşarea „Djhadului wahhabit” în Cecenia, în 1999-2000. Conflictul armat a fost reluat în septembrie 1999 (odată cu încetarea campaniei NATO împotriva Iugoslaviei). Deşi au instalat o administraţie locală (în 2000), trupele ruse se confruntă în continuare cu gherilele cecene (în rândul lor luptau talibani, membri Al-Qaeda, fundamentaliştii comandantului saudit Hattah, iranieni, palestinieni, etc.). La finele anului 2001, liderii separatişti ceceni (Aslan Mashadov) l-au solicitat pe Eduard Şevarnadze să medieze un acord cu Moscova. Rebelii propuneau o reglementare de tip Kosovo. Alegerile din octombrie 2003 au permis

instalarea unei administraţii pro-ruse. Aparent „pacificată”, republica a cunoscut acţiuni de amploare ale „rebelilor”, culminând cu asasinarea preşedintelui Kadirov (2004). Cecenia rămâne pe mai departe un „butoi” cu pulbere şi sunt analişti care consideră că soluţia din anii 1996-1999 ar fi fost mult mai benefică pentru F. Rusă, în condiţiile în care spaţiul de tensiune-conflict nu poate fi total izolată de exterior. La începutul anului 2005 şi A. Mashadov a fost eliminat de forţele ruse de securitate. Succesorii săi au creat „fronturi islamice” în Caucazul de Nord şi la Volga inferioară, dar luptele au pierdut din intensitate.

Moscova este preocupată, îndeosebi, de conducta Baku-Novorossiisk, motiv pentru care nu poate ceda Cecenia. În acelaşi timp, ea încearcă să-şi extindă controlul în Georgia şi să-şi consolideze dispozitivul din Daghestan. La începutul lunii septembrie 2002, Moscova a ameninţat cu o intervenţie armată în Georgia pentru capturarea gherilelor cecene. SUA s-au opus, însă, oricărei acţiuni militare în zonă. Realitatea este că numeroşi luptători ceceni s-au refugiat în Georgia, în special în valea Pankini. Astăzi se poate vorbi de un fel de condominium ruso-american de echilibru în Georgia.

Evenimentele din ultimul timp evidenţiază însă tendinţe destul de periculoase: în Cecenia, regimul pro-rus nu se poate consolida pe deplin; acţiunile de gherilă se extind în Daghestan, Inguşetia şi în alte republici nord-caucaziene; soluţiile preponderent militare n-au efect, uzând forţele armate clasice şi „speciale”, etc.

Tensiunile din Daghestan

Republica (autonomă) Daghestan face parte din F. Rusă şi ocupă o poziţie strategică între Georgia, Cecenia, Azerbaidjan şi Marea Caspică. Populaţia de aproximativ 1,9 milioane locuitori este alcătuită din aproximativ 30 de clanuri de musulmani sufiţi. Autoritatea reală aparţine clanurilor şi potentaţilor, ultimii întreţinând mici armate personale. Sunt localităţi unde legile statului au fost înlocuite cu Sharia islamică. Fiinţează numeroase fundaţii musulmane cu fonduri saudite sau iraniene.

Pe teritoriul republicii trece o parte din „conducta strategică” Baku-Groznîi-Novorossiisk. Cecenii – care sunt reprezentaţi şi printre clanurile dintre frontierele Daghestanului – au urmărit să anexeze republica, în ciuda opoziţiei lakilor şi avarilor şi să constituie un „front islamic” la Marea de Azov, împreună cu Azerbaidjanul, Iranul şi Turkmenistanul (posibil). Localnicii au primit cu relativă ostilitate incursiunea cecenă din august-septembrie 1999. În anii din urmă, abuzurile administraţiei centrale şi locale, criza economică şi acţiunile gherilelor cecene au creat un teren favorabil pentru răspândirea wahhabismului. Situaţia rămâne tensionată, dar controlabilă, atâta timp cât forţele militare ruse „garantează ordinea” în republică.

Crizele din Georgia.

Georgia şi-a recâştigat independenţa în 1991. Problemele minorităţilor (armeni, ceceni, osetini, abhazi, daghestani, etc.) şi vecinătatea cu Osetia de Nord, Inguşetia, Cecenia, Kabardino-Balkaria şi Daghestanul au agravat constant situaţia guvernului din Tbilisi, aflat oricum în relaţii tensionate cu F. Rusă. Zonele de instabilitate etno-religioasă sunt: Abhazia, Osetia de Sud şi, până de curând, Adjaria, etc.

Abhazia - zonă din nord-vestul Georgiei, ce controlează accesul la Marea Neagră. Populaţia ibero-caucaziană aparţine religiei musulmane. În 1992, Abhazia şi-a proclamat independenţa şi miliţiile musulmane au început să atace trupele georgiene. În octombrie 1992, s-a creat o misiune ONU de observatori (UNOMIG). F. Rusă a protejat Abhazia şi a permis, inclusiv, unor efective cecene să acţioneze împotriva Georgiei (din septembrie 1993). Reglementarea

paşnică a conflictului urma să se realizeze de către Georgia, Abhazia, F. Rusă şi ONU. Din 2001, se află în provincie 104 observatori militari UNOMIG. În prezent, domneşte un calm relativ în Abhazia. Presat de F. Rusă, regimul din Tbilisi a acceptat prelungirea prezenţei militare ruse în Georgia. În ultimul timp, Georgia solicită înlocuirea trupelor ruse cu forţe internaţionale. Consilierii SUA oferă asistenţă de „instrucţie antiteroristă" trupelor guvernului georgian, ameninţat de infiltrările grupurilor islamice cecene şi de luptătorii pentru independenţă din Osetia de Sud (inclusă în Georgia) sau de autonomiştii armei din Santskhe-Javakheti. Preşedintele M. Saakaşvili a ordonat, în 2006, izgonirea unor formaţiuni rebele din Defileul Kodori.

Nici CSI nu a reuşit să armonizeze punctele de vedere divergente ale F. Rusă şi Georgiei cu privire la Abhazia, Osetia de Sud şi în problema gherilelor cecene refugiate în zonele montane de la frontiera dintre Georgia şi Cecenia. Luptele au luat amploare în Abhazia (zona Gali), în decembrie 2001, cu prilejul atacurilor executate de „miliţii" georgiene şi de gherile cecene (Ruslan Ghelaev). Manifestaţii populare s-au desfăşurat la Tbilisi şi Zugdidi, solicitând guvernului georgian să trimită armata împotriva autorităţilor „separatiste" din Abhazia. Parlamentul din Tbilisi a votat o hotărâre de retragere a trupelor ruse din Abhazia şi a ameninţat cu ieşirea Georgiei din CSI. Unităţi ale armatei şi „voluntari" georgieni s-au concentrat în Valea Kodori (unde acţionează elicoptere ruse de la baza din Gudauta şi forţele abhaze).

În principiu, Moscova condiţionează o mediere între Georgia şi Abhazia de încetarea tolerării gherilelor cecene în Georgia de Nord. Susţinerea Moscovei pentru Abhazia s-a manifestat şi în decembrie 2003, cu prilejul crizei regimului Şevarnadze. În 2004, facţiunile pro-ruse din Abhazia şi-au disputat puterea cu violenţă. Abhazia, pe de altă parte, controlează un posibil terminal petrolier la Marea Neagră. Astăzi, americanii şi europenii presează „provinciile rebele" să ajungă la un „modus vivendi" cu guvernul central. Autorităţile din Tbilisi au oferit, în 2006-2007, o largă autonomie federală, Abhaziei şi Osetiei de Sud. Aceste regiuni s-au subordonat cu Transnistria şi cer alipirea la F. Rusă.

Osetia de Sud.

Separatiştii osetini (100 000 oameni) au început lupta armată în 1990-1991. Zeci de mii de georgieni au fost ucişi sau au părăsit provincia. În iunie 1992 (Acordul de la Soci), B. Elţân a mediat încetarea focului şi a deplasat o forţă de pace de 1 700 oameni. S-a constituit şi un grup de negociere a viitorului provinciei (OSCE, F. Rusă, Georgia, Osetia de Nord, din cadrul F. Ruse). În timpul din urmă s-a implicat şi UE. În 2004, peste 50 de oameni au fost ucişi în ciocniri de frontieră. Schimbările recente de la Tbilisi şi o atitudine activă a SUA pot deschide noi perspective de negociere; Georgia oricum nu accepta secesiunile din Abhazia şi Osetia de Sud.

b) **Ameninţări**. Conflictele locale amintite mai sus pot pune în pericol securitatea şi stabilitatea întregii regiuni. Ameninţările militare externe veneau în mod tradiţional din partea Rusiei; astăzi, contextul internaţional blochează o eventuală recurgere la forţe militare în regiune de către o mare putere. Ameninţările externe pot proveni din partea promovării unor „orientări imperiale", terorismului internaţional, fundamentalismului islamic, crimei organizate, traficului de oameni, droguri, migraţiei ilegale, etc.

c) **Distribuţia puterii în regiune**. UE şi NATO etalează o clară superioritate economică şi militară în spaţiul limitrof Mării Negre. F. Rusă posedă, însă, cel mai redutabil instrument militar regional. Un echilibru politico-militar caracterizează deci Zona lărgită a Mării Negre.

d) **Raporturile amiciţie/inamiciţie**. Regiunea posedă o încărcătură ridicată de tensiuni şi de relaţii neamicale, acumulată în timp şi spaţiu, mai ales în: R. Moldova; între Caucazul de Nord, Georgia, Nagorno-Karabah, Bulgaria de Est (bulgari-turci); Turcia de Sud (turci-kurzi), Armenia-Azerbaidjan, Armenia-Turcia, România-Rusia, etc. Ameliorarea relaţiilor amiciţie/inamiciţie se poate realiza doar în contextul modernizării şi democratizării statelor riverane, respectării valorilor şi principiilor democraţiei şi drepturilor omului şi internaţionalizării Mării Negre. Mai devreme sau mai târziu, vecinătatea UE şi NATO va exercita o forţă de atracţie în creştere în Zona lărgită a Mării Negre şi va impulsiona extinderea economiei de piaţă şi a valorilor democraţiei în întreg spaţiul analizat.

Concluzii

Aplicând metoda „Buzan", putem afirma că Zona lărgită a Mării Negre reprezintă un „complex de securitate". Spaţiul său poate fi cât de cât delimitat. În interiorul regiunii se înregistrează interacţiuni economice, politice, militare, culturale între actorii-state. Aceste interacţiuni şi interdependenţe au continuitate istorică. Există vulnerabilităţi şi ameninţări comune. Zona nu este însă omogenă din punct de vedere etno-cultural, ca forţă economică şi militară, ca sistem de valori. **Specificul „complexului de securitate" din Zona lărgită a Mării Negre rezidă, în momentul de faţă, în caracterul său de spaţiu de cooperare şi concurenţă între UE, NATO şi F. Rusă. Pe de altă parte, construcţia etno-statală nu s-a definitivat în regiune şi persistă „veleităţi imperiale". De asemenea, trebuie adăugate interdependenţele dintre procesele din interiorul regiunii şi cele din UE, Orientul Apropiat şi Mijlociu şi Asia Centrală. Zona face mai ales obiectul extinderii certe a influenţei sistemelor de valori euro-atlantice opuse „sferelor de influenţă" politico-militare, specifice Războiului Rece. Occidentul nu doreşte „decuplarea" F. Ruse din regiune, ci tocmai integrarea ei într-un circuit internaţional normal de competiţie/cooperare pe multiple direcţii.**

FEDERAŢIA RUSĂ – EPOCA PUTIN LA APOGEU

F. Rusă ocupă o suprafaţă de 17 075 500 km^2, cu o populaţie de 142 milioane locuitori (dintre care 22% în Siberia). PIB – 1 140 miliarde dolari (Le monde en 2007, Le monde. The Economist). Ea deţine poate cele mai importante resurse de materii prime din lume: minereu de fier (1/3 din rezervele mondiale), cărbune (1/3 din rezervele mondiale), aur, nichel, crom, bauxită, azbest, diamante, săruri de potasiu, uraniu, potenţial electric deosebit. A doua putere nucleară a lumii. F. Rusă este foarte importantă pentru pieţele energetice mondiale deoarece dispune de cele mai mari rezerve de gaze naturale din lume, se află pe locul 2 la rezervele de cărbune şi pe locul 8 la cele de petrol. De asemenea, F. Rusă este cea mai mare exportatoare de gaze naturale, fiind pe locul 2-3 la exporturile de petrol şi al 3-lea mare consumator mondial de energie.

Stabilizare şi relansare economică.

Perioada 2000-2005 a beneficiat de mărirea preţurilor petrolului (până spre 58 dolari barilul), prin urmare, de favorizarea economiei ruse. Creşterea economică a evoluat între 4,7%-6,7%, cu un excedent de cont curent de aproape 30 miliarde de euro în primele nouă luni din 2004 şi rezerve valutare ale băncii centrale de 80 miliarde de euro. În momentul de faţă Kremlinul (bazat pe aparatul de stat şi pe silovikii) este preocupat de preluarea sub control a sectoarelor energetice şi mai puţin de atragerea de investiţii străine. Hidrocarburile reprezintă 20% din PIB şi 40% din încasările la buget. S-au rambursat majoritatea datoriilor externe, rezerva în devize atingând 215 miliarde euro. Investiţiile străine directe s-au cifrat la 6,4 miliarde de euro (cu 50% mai mult decât în 2003), depăşind 8 miliarde de dolari în 2006. Totuşi, în 10 ani, F. Rusă a primit 41 euro pe cap de locuitor, prin comparaţie cu 1 400 euro în Ungaria. Mediul de afaceri rămâne relativ ostil investitorilor străini: 20 companii private ruseşti controlează 40% din producţia industrială; nici o tranzacţie importantă nu se poate realiza fără aprobarea Kremlinului; doar câţiva giganţi americani şi germani sunt acceptaţi de liderii F. Ruse; toate concesiunile miniere străine trebuie să aibă parteneri locali; persistă încă o anumită neîncredere în capacitatea administraţiei de a pune în operă reforme structurale (aproape 2 000 miliarde de euro au fost scoase din ţară după 1991).

Petrolul.

Rezervele certe de petrol ale Rusiei se cifrează la 60 miliarde barili, majoritatea concentrate în Siberia de Vest, între munţii Urali şi Platoul Central Siberian. În anii ’80 această regiune, cunoscută ca „Inima Rusiei”, a făcut ca Uniunea Sovietică să devină, în anumite perioade, cel mai mare producător mondial de petrol, cu un vârf al producţiei de 12,5 milioane barili/zi în 1988 (majoritatea provenit din Rusia). În cele din urmă, un asemenea nivel al producţiei s-a dovedit a fi de nesusţinut, iar „valurile” de producţie mandatată de stat au secătuit un număr de mari câmpuri petroliere ale ţării. Industria petrolieră a cunoscut o „prăbuşire” după destrămarea Uniunii Sovietice în 1991, când sistemul planificat de stat a fost zguduit şi s-a oprit creşterea consumului intern. Proclamarea independenţei fostelor state sovietice din Caucaz şi Asia Centrală a agravat criza industriei petroliere, 7% din resursele mondiale ieşind de sub controlul direct al Moscovei. Resursele de gaze naturale se cifrează la totalul impresionant de 47 000 m^3.

Din 1996, producţia rusă a scăzut la circa 6 milioane barili/zi, mai puţin de jumătate din vârful de producţie din era sovietică. La sfârşitul anilor ’90, industria petrolieră a Rusiei număra 143 000 de sonde, din care aproximativ 40 000 erau în conservare. O nouă scădere a producţiei

petroliere ruse a început în 1999, scădere pe care mulţi analişti au atribuit-o creşterii preţurilor mondiale ale petrolului din acea perioadă (preţurile s-au triplat în perioada ianuarie 1999-septembrie 2000) şi efectelor crizei financiare şi devalorizării rublei din august 1998. În 2002 producţia totală de combustibili lichizi a fost de 7,65 milioane barili/zi (din care 7,4 milioane barili/zi petrol brut). Totuşi, din 2003 se constată o revigorare a producţiei ruse de petrol şi a exporturilor sale: producţia de petrol a atins 8,8 milioane barili/zi în 2004.

În prezent, rezervele primare ale zăcămintelor de petrol se află în fază de studiu. Cota rezervelor greu accesibile, cu un nivel redus de eficienţă, reprezintă 55% în balanţa generală a rezervelor explorate. A crescut numărul zăcămintelor de mare randament şi cu un grad ridicat de irigare. La jumătate din zăcăminte, extracţia de petrol este nerentabilă. Conform datelor specialiştilor Ministerului Energiei rus, dacă s-ar menţine nivelul actual al cheltuielilor pentru prospectarea zăcămintelor, forarea de noi sonde, dezvoltarea tehnologiilor de forare, s-ar reduce drastic extracţiile de petrol în Rusia. Pentru atingerea ritmurilor optime de dezvoltare a complexului petrolier sunt necesare, până în 2005, minim 36 miliarde de dolari, în timp ce potenţialul global de investiţii al acestei ramuri este evaluat la 100-150 miliarde de dolari. Per ansamblu, pe următorii 20 de ani, Moscova ar avea nevoie de 1 000 miliarde de dolari investiţii în energie.

Mari companii din domeniul energetic: *Lukoil* – cea mai veche companie, integrată în întregime, diversificată internaţional, participarea statului fiind redusă; *Iukos* – cel mai mare producător din Rusia, companie integrată în întregime, cea mai transparentă, complet privată; a făcut obiectul unor lovituri administrative şi financiare, parte din activele sale fiind preluate de stat; *Rosneft* – s-a consolidat după ieşirea din competiţie a Sibneft şi Iukos; *Transneft* – deţine monopolul asupra conductelor, controlată 100% de guvern, important plătitor de taxe; *Gazprom* – redevenit majoritar de stat, are monopolul efectiv asupra gazelor naturale, controlată de guvern, se confruntă cu restructurarea sectorului şi s-a extins în petrol, achiziţionând Sibneft. De asemenea, Gazprom a preluat controlul asupra amplasamentelor Sahalin 1, 2 în detrimentul firmelor occidentale.

În 2003, două importante fuziuni au fost anunţate: Tyumen Oil Company (TNK) cu British Petroleum (BP) şi Iukos cu Sibneft, ultima – blocată de stat. Înainte de aceste fuziuni, industria petrolieră rusă era dominată de 5 companii: Iukos, Lukoil, Surgutneftegaz, TNK şi Sibneft. Împreună, aceste companii deţineau aproximativ 70% din producţia de petrol a ţării. Restul de 30 de procente aparţinea celor circa 150 de producători petrolieri mici şi mijlocii ruşi.

Exporturile de petrol. Mai mult ca orice, producţia de petrol rusă e constrânsă de capacitatea de export a ţării. Începând cu 2003, când producţia de petrol a crescut semnificativ, infrastructura de export petrolier a fost depăşită de cantitatea livrată. Ca rezultat, producătorii ruşi de petrol afirmă că se lovesc constant de o „strangulare” a fluxurilor, ceea ce le restricţionează creşterea productivităţii.

Exporturile de petrol prin conducte se află sub controlul exclusiv al statului prin monopolul deţinut de Transneft. Sistemul de conducte Transneft are o capacitate maximă de export curentă de circa 3,5 milioane barili/zi. În 2002, exporturile nete de petrol ale Rusiei au însumat aproximativ 5 milioane barili/zi, de unde rezultă un deficit al Transneft de 1,5 milioane barili/zi. În consecinţă, producătorii de petrol ruşi au profitat recent de avantajul preţurilor mondiale ale petrolului tot mai mari şi au redirecţionat surplusul de petrol, pe calea ferată şi pe barje, spre pieţele externe. Aceste măsuri au provocat mărirea costurilor prin raportare la transportul prin conducte. Vânzările pe piaţa internă rusă sunt mai puţin atractive datorită discrepanţei considerabile dintre preţul intern şi preţurile pieţei mondiale. Preţurile interne ruse ating aproximativ 50% din preţul mondial.

Guvernul rus a recunoscut problema şi depune eforturi pentru dezvoltarea unei noi infrastructuri de export. În discuţie sunt nu numai direcţia şi scopul acestor îmbunătăţiri, ci şi rolul potenţial pe care firmele private şi investitorii l-ar putea avea în aceste proiecte cel puţin la nivelul cheltuielilor Transneft al statului.

Exploatarea. Prima zonă de extracţie este Siberia de Vest („al treilea Baku"), cu zăcămintele situate în ţinutul Tiumen, pe cursul inferior al fluviului Obi. Deşi începute după 1965 şi desfăşurate în condiţiile dificile ale climatului subpolar, exploatările de aici dau aproape jumătate din producţia CSI. Exploatările mai importante se află în perimetrele Surgut şi Mamontovo.

În partea europeană, cea mai mare parte a producţiei se obţine în zona Volga-Ural, denumită şi „al doilea Baku" – ce deţine locul întâi la producţie, remarcându-se exploatările de la Romaskino, Surgorovo şi Tuimazî, precum şi cele de la Samarra şi Volgograd în partea de sud-vest. Celelalte subzone ale părţii europene sunt: Caucazul de Nord şi vecinătăţile sale nordice (Baku I), cu exploatări terestre şi submarine concentrate în perimetrul Baku-Groznîi-Maikop, Republica Belarus (Mozîr), Ucraina (Poltava) şi bazinul Peciora. Baku este însă controlat de Azerbaidjan.

În partea asiatică, se mai exploatează petrol pe ţărmul nordic şi estic al Mării Caspice, în zonele Emba şi, respectiv, peninsula Mangîşlak şi zona Okarem, ultima în Turkmenistan. În 1998 a intrat în exploatare un mare zăcământ la Tengiz, în vestul Kazahstanului. Mici exploatări sunt plasate în Valea Fergana (Uzbekistan) şi în Insula Sahalin în Extremul Orient rus, la Marea Japoniei.

Rafinarea. F. Rusă dispune de 42 de rafinării petroliere – multe vechi şi ineficiente, necesitând modernizări – cu o capacitate totală de procesare de 5,4 milioane barili/zi. Cele mai importante sunt: rafinăria Ufa (cea mai mare rafinărie a lumii, cu o capacitate de aproximativ 500 000 barili/zi), rafinăria Omsk, rafinăria Angarsk, rafinăria Novo-Gorkovski, rafinăria Novo-Ufimski, rafinăria Ryazan, rafinăria Novo-Kuibyshevsk, rafinăria Perm, rafinăria Moscow, Ufaneftechim, rafinăria Syzran, rafinăria Saratov, rafinăria Volgograd, Nijnekamskneftechim, rafinăria Orsk, rafinăria Achinsk, rafinăria Komsomolsk, rafinăria Habarovsk, rafinăria Buhara.

Având în vedere nevoia internă de 2,63 milioane barili/zi în 2002, capacitatea de rafinare depăşeşte cu mult cererea de produse rafinate. În plus, din cauză că de obicei un baril de petrol brut pe piaţa rusă se vinde cu puţin mai mult de jumătate din preţul mondial al petrolului brut, multe companii petroliere ruse preferă mai degrabă să exporte petrolul brut decât să-l rafineze în ţară.

Gazele naturale.

F. Rusă posedă cele mai mari rezerve mondiale de gaze naturale, mai mult decât de 2 ori decât a doua ţară din clasament, Iranul. Cota Rusiei în rezervele mondiale explorate de gaze naturale era de 33%, iar în cele presupuse de 60%. Dintre mărfurile energetice şi de combustibili livrate pe pieţele externe de-a lungul ultimilor zeci de ani, capitolul cel mai important pentru intrările valutare ale F. Ruse rămâne gazul natural. De altfel, în următoarele decenii, gazul natural va depăşi petrolul ca cerere pe piaţa internaţională (este şi mai puţin poluant).

Transportul prin conducte. F. Rusă se bucură de o poziţie geopolitică favorabilă, fiind situată între două cele mai dinamice regiuni ale economiei mondiale – Europa Occidentală şi regiunea Asia-Pacific. De fapt, F. Rusă reprezintă şi un coridor de transport între Europa şi Asia.

Există o reţea unică de transport prin conducte. Întinderea acestor magistrale se cifra, la sfârşitul anului 2000, la 217 000 kilometri, din care 151 000 erau gazoducte şi 66 000 oleoducte. Prin sistemul magistralelor de transport se transferă în proporţie de 100% întreg volumul de gaze

naturale extrase, 99% din petrolul extras şi peste 50% din producţia realizată în întreprinderile de prelucrare a petrolului. La începutul mileniului trei, transportul prin conducte acoperea 57% din totalul transporturilor de mărfuri ale ţării.

Din punctul de vedere al capacităţii (12 km/1 000 km^2) magistralelor de transport prin conducte, F. Rusă ocupa, la începutul noului mileniu, unul dintre primele locuri în lume. Este singurul mijloc de transport din F. Rusă care se apropie de standardele mondiale la nivelul de dezvoltare. Dezvoltarea sistemului de gazoducte şi oleoducte comportă nu doar un interes strategic, ci şi un important factor geopolitic. Prin acest sistem de transport F. Rusă are posibilitatea de a regla livrările de gaze naturale şi petrol pe pieţele internă şi externă.

În perspectivă, transportul prin conducte ar putea furniza Moscovei venituri uriaşe. De exemplu, proiectul privind construirea oleoductului Tenghiz-Novorossiisk, realizat de Consorţiul Caspic de Transport prin conducte (KTK), ar putea aduce, în viitor, până la 33 miliarde de dolari. F. Rusă ar putea obţine venituri însemnate şi din taxele de tranzitare pe teritoriul ţării a gazelor naturale şi a petrolului, extrase în ţările CSI.

Principalele porturi/conducte de export petrol şi gaze. Exporturile ruseşti de petrol şi gaze tranzitează prin conducte F. Rusă, Ucraina, Belarus, Ungaria, Slovacia, Republica Cehă şi Polonia. Porturile importante pentru exporturile de petrol sunt: Novorossiisk (Rusia, la Marea Neagră), Primorsk (Rusia, la Marea Baltică/Golful Finic), Tuapse (Rusia), Ventspils (Letonia), Odessa (Ucraina).

Principalele oleoducte sunt: Drujba (cu o capacitate estimată în 2002 la 1,2 milioane barili/zi), Sistemul de conducte baltic (1 000 000 barili/zi), conducta Caspian Pipeline Consortium (CPC) Tengiz-Novorossiisk (564 000 barili/zi, pentru petrol brut din Kazahstan). Principalele gazoducte sunt: Brotherhood, Progress şi Union (cu capacitate estimată la nivelul anului 2002 de 1 miliard m^3 fiecare); Northern Lights (0,8 miliarde m^3); Volga/Ural-Vyborg (spre Finlanda, 0,1 miliarde m^3); Yamal (spre Europa prin Belarus, 1 miliard m^3, parţial operaţională); Blue Stream (spre Turcia prin Marea Neagră, 0,56 miliarde m^3, a cărui construcţie a fost terminată în octombrie 2002).

Majoritatea exporturilor de petrol şi gaze naturale sunt destinate Europei de Est, Olandei, Italiei, Germaniei, Franţei, etc. Moscova urmăreşte să „flancheze" UE prin: gazoductul din Baltica, conducta marea Neagră-Marea Egee, gazoductul Marea Neagră-Ungaria (rivalul **Nabucco**), parteneriatul energetic cu Algeria, etc. Deci, F. Rusă aspiră să devină furnizor decisiv de petrol brut şi gaze naturale al Europei. Toate porturile şi conductele operează la sau aproape de capacitate maximă, lăsând puţine alternative în cazul în care vor apărea probleme la terminalele de export ruseşti. În plus, multe din oleoductele ţării sunt acum într-o stare avansată de uzură şi prin urmare Ministerul Energiei arată că circa 5% din producţia de petrol brut din F. Rusă se pierde prin conectarea ilegală la conductele statului.

Epoca Putin.

Prăbuşirea regimurilor comuniste în Est şi a URSS, ca şi dezmembrarea Tratatului de la Varşovia în 1990-1991 au fost primele evenimente marcante ce au exprimat pregnant pierderea Războiului Rece de către Moscova. F. Rusă a intrat relativ vertiginos într-un proces de „micşorare" internaţională şi internă. Puterea economică şi coeziunea statului au fost grav afectate. Spaţii întregi de întâietate sovietică au ieşit de sub „umbrela Moscovei", în Europa de Est, Balcani, Caucaz sau Asia Centrală. Acest proces de „micşorare" s-a oprit, în linii generale, în 2000-2002, odată cu instalarea „echipei Vladimir Putin" la conducerea federaţiei. Noul preşedinte s-a lansat, în etape, într-o politică de anvergură de refacere internă şi de repoziţionare a F. Ruse pe scena internaţională. În 2003-2005, autoritatea Moscovei în CSI a fost totuşi diminuată, ca

efect al „revoluţiilor colorate” din Georgia, Ucraina, Kârgâzstan şi a noii orientări a regimului de la Chişinău. În 2005-2006, Moscova a recuperat însă din terenul pierdut în Ucraina şi Asia Centrală.

În interior, alegerile din decembrie 2003 – câştigate de Rusia Unită – au consacrat opera de restaurare a puterii statului şi au oferit suport popular şi parlamentar regimului V. Putin. Realegerea lui V. Putin în funcţia de preşedinte a conferit un nou element de forţă reformei în etape şi consolidării statului. Regimul actual de la Moscova, deci, poate fi considerat o combinaţie de democraţie şi dirijism de stat. Întărirea administraţiei de stat, a sectoarelor economiei de stat şi controlul pieţii „libere” reprezintă factorii de succes ai preşedintelui. Analiştii estimează că o largă coaliţie de forţe politice de centru şi centru-stânga a pus la respect dreapta liberală şi stânga comunistă, exact ceea ce nu ar fi reuşit Kerenski, în 1917. Structurile de informaţii, forţele Ministerului de Interne, armata (cu toate veleităţile ei de autonomie), birocraţia, capitalul „naţional” se află în spatele lui V. Putin. Preşedintele a dat asigurări investitorilor străini şi patronatelor că privatizarea şi liberalizarea vor fi revizuite şi apoi amplificate din 2004, într-un sistem de ordine internă şi de stabilitate politico-socială. Moscova nu va admite nici un ultimatum sau şantaj economico-financiar şi nu acceptă să piardă controlul asupra resurselor de materii prime, în primul rând asupra petrolului şi gazelor naturale.

În legătură cu rezultatul alegerilor parlamentare din F. Rusă, analiştii şi presa internaţională au avansat puncte de vedere în general emoţionale. La început, în UE şi în SUA s-au înregistrat luări de poziţie adverse, mergând până la agitarea pericolului instaurării „ţarismului liberal” sau al ascensiunii „fascismului”. Descumpăniţi de pierderile liberalilor ruşi, dezbinaţi şi timoraţi, unii occidentali au ajuns să-i „plângă” pe comunişti. În realitate, alegerile din decembrie 2003 nu au reprezentat o victorie a „noului KGB”, ci o izbândă a noii burghezii ruse (60% din deputaţi, oameni de afaceri), asociată unui stat puternic, opusă oligarhilor Epocii Elţân, consideraţi „agenţi” ai capitalului transnaţional. Însuşi preşedintele G. W. Bush l-a felicitat personal pe V. Putin (10 decembrie 2003) pentru succesul Rusiei Unite, cu toate că anterior *Washington Post* îl catalogase pe liderul rus drept reacţionar.

V. Putin s-a detaşat iniţial, prin rolul de „arbitru” între grupările politico-economice: pro-UE, pro-SUA, naţionalist modernă, naţionalist tradiţională, comunistă, etc. În 2005-2006, conducerea de la Kremlin a adoptat anumite măsuri de tip „autoritar”: pentru a se contracara „revoluţiile colorate”, s-au redus libertăţile ONG-urilor de influenţă occidentală şi s-a promovat un naţionalism moderat (mişcarea prezidenţială de tineret). Cele mai importante organe mass-media au intrat sub controlul marilor companii de stat şi a apropiaţilor preşedintelui. Concomitent, numeroşi teoreticieni au avansat conceptul **democraţiei controlate**, oficialităţile respingând categoric „exportul de democraţie” şi ordinea mondială unipolară. În prezent, scena politică internă este dominată de partidul prezidenţial Rusia Unită, urmat la distanţă de Rusia Dreaptă, de comunişti şi de o firavă prezenţă a partidelor de centru-dreapta şi liberale. Mai multe sectoare cheie sunt sub control de stat, iar participările externe se menţin la niveluri inferioare, sau lipsesc. A. Illarionov denumeşte modelul V. Putin „stat corporaţional” amintind de „modelul economic saudit”. Pe acest fundal, sporurile reale de producţie şi baremurile de productivitate sunt mediocre. Investiţiile în tehnologie, modificări structurale, stimularea companiilor mici şi mijlocii nu impresionează (prin contrast cu RP Chineză). Corupţia atinge niveluri ridicate, fiind considerată o problemă de stat. Pieţele energetică şi financiar-bancară sunt aproape interzise companiilor şi capitalurilor străine. Economia rusă aproape că nu contează în competiţia/cooperarea internaţională din sfera înaltei tehnologii civile şi industriei de vârf. Pe plan extern, V. Putin ţine seama de capitalurile internaţionale din SUA, UE şi de dinamismul Chinei.

Analiştii ruşi consideră totuşi că principalele probleme ale federaţiei rămân: modernizarea administraţiei, a legislaţiei, justiţiei, armatei; stabilitatea mediului de afaceri; combaterea dură a corupţiei; atragerea capitalurilor internaţionale; relansarea producţiei autohtone, etc. Nesoluţionarea problemelor majore ar duce la o deviere pe direcţia unei ţări exportatoare de petrol, piaţă pentru Occident şi în curând pentru China. Misiunea lui V. Putin ar fi tocmai să impună „de sus în jos" – cu suport popular – modernizarea F. Ruse.

Consolidarea preşedintelui V. Putin şi a doctrinei sale, parţial autoritară, impune unele schimbări semnificative; oligarhii şi oamenii de afaceri, în general, au trebuit să părăsească politica. Ei au încă o influenţă marcantă, mai importantă decât cea a birocraţiei militar-administrative. Pe de altă parte, statul intervine în jocurile economice interne şi protejează interesele firmelor ruse în exterior. V. Putin a promovat întărirea considerabilă a *Gazprom* în ţară şi a recurs la „diplomaţia energetică" în exterior. Energetica nucleară, industria de armament (exporturi de 6 miliarde dolari în 2006) contribuie la relansarea puterii ruse; cu toate acestea, ţara are nevoie de investiţii, fondurile rezultate din activităţile energetice trebuie să rămână între frontierele sale. Legea trebuie impusă şi respectată în afaceri, în economie şi societate.

Reformele fiscale şi limitarea autonomiilor celor 89 de provincii, restructurarea pensiilor şi ajutoarelor de stat, în 2004, au provocat tensiuni politice şi sociale. Au avut loc numeroase greve şi demonstraţii ale categoriilor defavorizate. Concomitent, persistă tensiunile în republicile cu populaţie majoritar musulmană, de felul Osetia de Nord, Ceceniei, Daghestanului, Tatarstanului, etc.

Puterea militară – la întâlnirile cu înalţi comandanţi, V. Putin şi S. Ivanov, omul său de încredere de la Apărare, au insistat asupra modernizării, organizării, profesionalizării armatei, controlului politico-financiar asupra ei, schimbării educaţiei şi mentalităţii comandanţilor. F. Rusă dispunea în 2005 de: 6 armate de rachete strategice (300 000 de oameni), 47 divizii motorizate, 21 divizii de tancuri, 6 de desant aerian, 7 de artilerie, 8 de geniu (1300000 oameni), cu 44 000 tancuri şi blindate, 50 000 guri de foc de artilerie, 4 flote maritime, 7 000 avioane, etc.

În 2005-2006, Moscova s-a relansat în etape într-o vastă operaţie de întărire a puterii militare. S-au restructurat forţele convenţionale, cu accent pe militarii de profesie şi unităţi mobile. Până în 2015, se vor introduce în dotare: 50 noi rachete balistice, 34 rachete Topol-M, 50 bombardiere strategice, 31 nave, bugetul pe 2007 atingând nivelul de 146 miliarde dolari. Ministrul Apărării, S. Ivanov afirmă că se va trece la cea de-a cincea generaţie de arme strategice (apărare aa, arme ofensive, rachete sol-aer, arme spaţiale, sisteme de rachete S-400, crearea unui sistem cosmic de recunoaştere, comunicaţii şi retransmisie, finalizarea de noi complexe de lansare a rachetelor, etc.).

Justiţia – proiectul noului Cod Penal prevede pedepse serioase pentru criminalitatea economică. Se dezbate în parlament şi Codul Fiscal cu taxele la exporturi petroliere. Sistemul de taxe de export pentru produse petroliere va face economia rusă mai puţin atractivă şi va irita UE şi SUA.

Economia – pe linia întăririi poziţiilor de stat în economie se plasează: anihilarea scurgerilor de capitaluri în exterior, în „paradisuri fiscale"; obligativitatea capitalului intern de a desfăşura afaceri legale, „la vedere"; controlul asupra modului de folosire a capitalurilor private. F. Rusă va investi mai serios în exterior; se va încuraja energetica nucleară (40 de noi centrale vor asigura 20% din consumul energetic intern). V. Putin va achita datoriile către FMI până în 2007. FMI încurajează creşterea economică a Rusiei. *Energetica* va deveni o pârghie de putere internă şi externă a „noului imperiu liberal". Exporturile de petrol şi gaze – din „poziţie strategică centrală" – se vor corela cu obiectivele politico-diplomatice şi militare vizate (Strategia energetică din 2003). Visul liderilor de la Kremlin este să aibă o contribuţie majoră la stabilirea

preţului internaţional al hidrocarburilor şi la gestionarea pieţii de profil. Oricum, Moscova nu înţelege să abdice de la rolul său de control major energetic în F. Rusă şi CSI, şi mai ales în „vecinătatea apropiată".

Aşa cum G. W. Bush se bizuie pe câţiva „giganţi petrolieri", şi V. Putin manifestă un interes crescut pentru folosirea petrolului ca sursă de capital, inclusiv politic, în ţară şi în exterior. În apropierea sa, acţionează **Gazprom** şi **Lukoil**, dar o relaţie bună există cu **TNK-BP** (aici, ruşii, britanicii şi americanii lucrează împreună). V. Putin se află în raporturi tensionate cu „oligarhii liberali" (mai vechii săi aliaţi), de felul lui M. Hodorkovski (**Iukos**) sau Berezovski. S-a ajuns la această situaţie datorită opoziţiei unei părţi a oligarhilor faţă de reorganizarea sistemului puterii în federaţie pe principiul întăririi rolului stabilizator al preşedintelui şi al guvernului central. Se consideră că superprofiturile oligarhilor trebuie îndreptate spre bugetul de stat şi folosite în vederea aplicării programelor sociale, dezvoltării regionale, modernizării industriei, etc. Prin redistribuirea rentelor de export s-ar putea dubla bugetul şi asigura stabilitatea social-politică (academician D. Lvov); s-ar reduce şi povara fiscală ce apasă asupra investitorilor mici şi mijlocii. Rentele de export asigură 70% din buget. Totuşi, alţi experţi atrag atenţia că birocraţia ar confisca superprofiturile din export şi menţionează că modelul liberal respectat astăzi în F. Rusă împiedică statul să investească în economie; investitorii însă nu sunt încurajaţi prin lege să-şi dezvolte companiile.

După cum s-a arătat anterior, controlul asupra resurselor petroliere şi de gaze şi asupra relaţiilor de afaceri dintre capitalul rus şi exterior se corelează cu aşa-numita „instaurare a imperiului liberal" în F. Rusă. În acest context se includ: elaborarea unei noi strategii militare, de nivel global, ce acceptă din nou „războiul nuclear" şi operaţii ofensive preventive în „vecinătatea apropiată"; tentativele insistente de creare a unor noi blocuri politice, economice şi militare în Eurasia (CSI, Spaţiul Economic Unic), asemănătoare cu UE şi NATO; obstinaţia Moscovei în susţinerea politico-diplomatică a „multilateralismului" pe arena mondială, etc. Complicatul „joc de balans" între UE şi SUA sau între China şi Occident se intersectează la V. Putin cu răbufniri la adresa „agenţilor" sau „organizaţiilor" din Vest, care „se amestecă" în CSI. Actuala putere de la Moscova apreciază că nu poate renunţa la interesele sale „speciale" în R. Moldova, Ucraina, Caucazul de Sud, Asia Centrală şi admite cu foarte mare greutate, atât vertiginoasa extindere UE şi NATO spre Est, cât şi acţiunea altor actori internaţionali în spaţiul CSI. La un moment dat, chiar preşedintele rus a invitat statele CSI să participe „în bloc" la procesele de mondializare; doctrina respectivă este menită să contracareze atracţia pe care o exercită, îndeosebi în plan economic, transnaţionalele americane, UE, Japonia şi chiar China asupra fostelor state sovietice.

Programul de relansare a F. Ruse la nivel global promovat de V. Putin (în alte forme decât cele ale URSS) prezintă totuşi câteva „vulnerabilităţi": persistă o slăbiciune economică internă, pe fondul unei economii care nu este încă cu adevărat diversificată şi liberalizată; imensa nevoie de fonduri pentru dezvoltare; riscul unei confruntări politico-diplomatice cu alţi actori internaţionali, amplificarea fundamentalismelor în condiţiile existenţei unei turbulente minorităţi islamice de peste 20 milioane locuitori; concentrarea atenţiei pe dispute politico-diplomatice cu SUA şi neglijarea „expansiunii tăcute" a capitalurilor şi a „familiilor chineze" în Siberia şi vest-europene în Rusia europeană şi Ucraina; riscul unei confruntări economico-politice cu UE în condiţiile extinderii Uniunii spre Est, etc.

Din ce în ce mai presante sunt problemele sociale. Astfel, populaţia scade în continuare, în ciuda stabilităţii economice şi a programelor de combatere şi reducere a sărăciei (PIB-ul a crescut cu 6% în 2006, excedentul comercial cu 40%). Sistemele de sănătate şi învăţământul necesită reforme urgente. Programele de susţinere a creşterii demografice prevăd noi ajutoare materiale, noi salarizări în domeniul sanitar de specialitate. Se propune alocarea unor sume suplimentare din

Fondul de Stabilizare alimentat de beneficiile exporturilor de hidrocarburi; OECD avertizează însă că prosperitatea F. Ruse bazată pe aceste exporturi vulnerabilizează economia. La fel, afluxurile de petro-dolari au întărit rubla şi au afectat exporturile ruseşti şi rata inflaţiei (peste 10%). OECD atrage atenţia şi asupra rolului conservator al monopolurilor de stat (Gazprom, Rosneft, Rosoboronexport-armament) în economie.

Ameninţări externe

Se consideră că, la nivel internaţional, principalele ameninţări împotriva securităţii naţionale a F. Ruse sunt condiţionate de următorii factori:

- eforturile anumitor state şi organizaţii interstatale pentru a slăbi şi chiar a submina rolul mecanismelor de securitate internaţionale, în primul rând al ONU şi OSCE;
- pericolul slăbirii influenţei politice, economice şi militare a Rusiei în lume;
- reîntărirea blocurilor şi uniunilor politico-militare, în primul rând extinderea NATO spre Est;
- instalarea de baze militare străine şi desfăşurarea de trupe importante în apropiere de frontierele ruse;
- proliferarea armelor de distrugere în masă şi a vectorilor de transport a acestora;
- slăbirea proceselor de integrare în CSI;
- apariţia şi escaladarea unor conflicte în proximitatea frontierelor ruse şi a frontierelor exterioare ale statelor membre CSI;
- pretenţiile teritoriale faţă de F. Rusă.

Rusia consideră că ameninţările din domeniul internaţional la adresa securităţii sale naţionale se manifestă îndeosebi în tentativele anumitor state de a realiza următoarele obiective:

- a împiedica Rusia să-şi întărească rolul de **centru de influenţă** într-o lume multipolară;
- a împiedica realizarea intereselor sale naţionale;
- a slăbi poziţiile Rusiei în Europa, Orientul Apropiat, Transcaucazia, Asia Centrală şi în regiunea Asia-Pacific.

Terorismul reprezintă, în concepţia securităţii naţionale a Rusiei, o ameninţare extrem de gravă.

Rusia consideră că **Terorismul internaţional** a angajat o campanie deschisă pentru a destabiliza situaţia în ţară.

Ameninţări în domeniul militar

Conducerea F. Ruse apreciază că ameninţările în domeniul militar au crescut simţitor.

Aceste ameninţări sunt:

- cea mai substanţială ameninţare ar putea rezulta, după cum apreciază ruşii, din noul concept strategic NATO adoptat la Washington în 23-24 aprilie 1999 şi anume din ideea de **a interveni în afara zonei de responsabilitate** şi, mai ales, fără permisiunea Consiliului de Securitate al ONU;
- avansul tehnologic în creştere al unor mari puteri şi sporirea capacităţii lor de a produce armamente de o nouă generaţie creează condiţii de relansare a cursei înarmărilor care va avea ca urmare schimbarea fundamentală a naturii operaţiilor militare şi a mijloacelor de desfăşurare a acestora;
- intensificarea activităţii serviciilor secrete pe teritoriul F. Ruse;
- încetinirea reformei militare şi a reformei complexului militaro-industrial;
- insuficienţa finanţare a apărării naţionale;
- imperfecţiuni ale bazei juridice.

Toate acestea determină un nivel periculos de scăzut în ceea ce priveşte pregătirea operaţională a forţelor armate, formaţiunilor şi organelor militare, reducerea inadmisibilă a echipamentelor şi tehnologiilor de vârf, acuitatea extremă a problemelor sociale şi, în consecinţă, slăbirea securităţii naţionale a F. Ruse.

Z. Brzezinski apreciază că societatea rusă contemporană se află în faţa unor „opţiuni strategice fundamentale". Curentele de gândire ce exprimă aceste opţiuni s-ar clasifica astfel: „1. prioritate «parteneriatului strategic avansat» cu America, ceea ce, pentru unii dintre adepţi, era de fapt un nume de cor pentru un condominium mondial; 2. accent pe «străinătatea apropiată» ca preocupare principală a Rusiei, unii susţinând o formă de integrare economică dominată de Moscova, iar alţii aşteptându-se la o eventuală refacere, într-o oarecare măsură, a controlului imperial, prin care s-ar crea o putere mai capabilă să contrabalanseze America şi Europa; 3. o contra-alianţă însemnând un fel de coaliţie eurasiană anti-SUA, menită să reducă predominarea americană în Europa". **Eurasianismul** este, în mod particular, atractiv deoarece ar oferi Rusiei o „identitate" care nu este nici total europeană, nici prea asiatică. Totuşi, popoarele asiatice din F. Rusă şi din „vecinătatea apropiată" nu par interesate de „eurasianism". În practică, elita rusă – în pofida nostalgiilor sale şi a reflexelor imperiale, până la un punct explicabile, se integrează vizibil în marile circuite economice, politice şi culturale ale epocii noastre, se aliniază la capitalism şi Occident. Doar locul şi rolul F. Ruse în lumea de mâine se „joacă" în condiţiile industrializării, a dispariţiei „imperiilor ideologice", a raportării puterii – în primul rând al celei politico-militare – la tehnologia şi economia de vârf.

Din această cauză, problemele reale şi prioritare ale F. Ruse rămân totuşi cele de reorganizare internă (economico-socială şi politică), de disciplinare a capitalului şi a muncii, de stabilire a unui sistem solid de alianţe externe, etc. De asemenea, în relaţia cu finanţele internaţionale nu mai sunt de acceptat nici raporturile „semicoloniale" din epoca Elţân, nici practicile excesive ale capitalismului de stat. Altfel, administraţia V. Putin ar putea naviga pe traiectoria de politică externă a fostei URSS, fără a avea resursele economico-politice şi puterea politico-militară ale regimului comunist sTallinist. Cadrul internaţional fiind dominat de ascensiunea UE, Japoniei, SUA, Chinei şi chiar a Indiei, în anumite circumstanţe, s-ar putea contura şi pericolul armonizării intereselor acestora pe seama bogăţiilor ruse.

Politica externă

Analiştii obiectivi recunosc prefacerile pozitive din F. Rusă de după 2000, în primul rând redresarea situaţiei economice şi a instituţiilor de stat; ei apreciază inclusiv dificultăţile reale pe care le întâmpină „transplantarea" unui model de democraţie occidentală în vastele spaţii eurasiatice, într-un mediu puternic marcat de regimuri de forţă. În acelaşi timp, analizele corecte nu pot exclude aportul echipei actuale de la conducerea F. Ruse în reafirmarea acestei mari puteri pe scenele regionale şi pe cea mondială. De înţeles sunt – până la un moment dat – şi temerile, idiosincrasiile, „interesele speciale" şi ambiţiile Kremlinului în viaţa internaţională. Nimeni nu poate nega, de exemplu, că Moscovei nu-i pot fi indiferente evoluţiile politice, economice şi militare din Europa de Est, Caucazul de Sud sau Asia Centrală. De asemenea, Rusia nu-şi poate permite să se „dezintereseze" de curentele politice dominante din Ucraina şi Belarus, ori de raporturile de putere din Extremul Orient. Asemenea preocupări ne par absolut firești, la fel ca şi demersurile pentru stabilirea de parteneriate egale şi reale cu SUA, UE, NATO, China, India. Alte atitudini însă, ce fac trimitere la fostele „practici ţariste şi sovietice" contrastează cu trendurile lumii contemporane.

Raporturile F. Rusă – Statele Unite

F. Rusă şi SUA şi-au menţinut relaţiile de parteneriat politico-militar şi economic, chiar dacă s-au înregistrat repetate neînţelegeri şi tensiuni pe temele extinderii NATO, Transnistriei, Iranului, Caucazului, etc. Ambele state ocupă primele poziţii în ierarhia „puterilor nucleare", cu arsenale militare impresionante, cu observaţia că SUA deţin întâietatea în tehnologia de vârf şi că au o prezenţă militară activă la nivel global, preponderent în contextul „luptei împotriva terorismului internaţional". Stindardul luptei împotriva terorismului internaţional a permis, de altfel, o strânsă cooperare ruso-americană în Afganistan şi, parţial, în Asia Centrală. În momentul în care Washingtonul a lansat campania diplomatică împotriva „Axei Răului" (Irak, Iran, Coreea de Nord), au ieşit în relief şi interesele divergente dintre cele două părţi. Raporturile bilaterale s-au dereglat serios în prima parte a anului 2003, în preliminariile şi odată cu declanşarea intervenţiei militare a SUA împotriva regimului lui Saddam Hussein din Irak. Moscova (în surdină şi Parisul şi Berlinul) au acuzat Washingtonul că preconizează remodelarea unilaterală a Orientului Apropiat şi Mijlociu şi instaurarea hegemoniei asupra principalelor resurse petroliere ale planetei.

La sfârşitul lunii mai 2003, pe fundalul prăbuşirii iminente a regimului lui Saddam Hussein în Irak, liderii de la Moscova şi Washington au avut o nouă rundă de convorbiri, reconfirmând angajamentul lor împotriva proliferării armelor de nimicire în masă şi a terorismului internaţional. Totuşi, V. Putin i-a reproşat indirect omologului său nord-american: tendinţa SUA de a „tutela" politica externă şi energetica rusă; o serie de abateri de la regulile parteneriatului, precum declanşarea intervenţiei militare din Irak fără asentimentul F. Ruse, UE şi ONU sau tentaţia de a reduce influenţa Moscovei în Orientul Apropiat şi Mijlociu, Europa de Est, Caucaz şi Asia Centrală.

Concomitent, F. Rusă s-a situat alături de Franţa, Germania şi, parţial, China pe poziţia concertării eforturilor diplomatice de descurajare a „unilateralismului" SUA şi de promovare a „multilateralismului" (conducerea la nivel global de către un directorat al marilor puteri). Poziţia fermă a SUA în privinţa extinderii NATO şi a bazelor militare în Europa de Est a obligat F. Rusă la o „defensivă activă" în regiune, corelată cu intensificarea cooperării politice, economice şi tehnologice cu Franţa şi Germania. În replică, în Europa s-a conturat un fel de „axă diplomatică" Moscova–Paris-Berlin de descurajare a „unilateralismului" american. Cristalizarea acestei axe a determinat în mare măsură, apropierea şi mai accentuată de Washington a „Grupului de la Vilnius", alcătuit din aspirantele est-europene la NATO, state alergice la orice iniţiative ce pot aminti de înţelegerile ruso-germane dintr-un trecut nu prea îndepărtat. Imediat, publicaţii din Franţa au catalogat statele respective – între care şi România – drept „cai troieni americani în Europa", iar o relativ cunoscută analistă franceză a scris mai multe materiale pe tema „gorbacioviştilor" răsăriteni trecuţi de partea Washingtonului.

Treptat, V. Putin a recunoscut că, practic, nu se pune problema ca F. Rusă să împiedice extinderea NATO şi UE. În schimb, el a solicitat în mod repetat ca marii actori internaţionali să recunoască prin reciprocitate dreptul Moscovei de a deţine întâietatea în CSI şi pe acela de a nu stânjeni procesul de transformare a acestei comunităţi „într-un bloc politic, economic şi militar". Planul unui „imperiu liberal" sub egida Moscovei a fost însă considerat de occidentali ca anacronic, în contradicţie cu mondializarea relaţiilor politico-diplomatice şi economice. Aşa se face că în prezent, statele din „vecinătatea imediată" a F. Ruse, fără a renunţa la raporturile tradiţionale cu Moscova, şi-au dezvoltat relaţiile cu Occidentul, China şi Japonia: Ucraina, în sistemul parteneriatelor speciale cu NATO şi UE; Georgia şi Azerbaidjanul, evident înclinate spre occidentali; Uzbekistanul şi Kazahstanul, căutând să valorifice oportunităţile echilibrului de forţe

din Asia Centrală şi concurenţa dintre companiile energetice din SUA, F. Rusă, UE, China şi Japonia pentru explorarea resurselor de petrol şi gaze naturale din bazinul caspic.

În 2004-2005 (inclusiv în februarie şi mai) au avut loc noi convorbiri ruso-americane la nivel înalt. Atmosfera a fost ceva mai relaxată, cele două părţi neajungând totuşi la un acord deplin în problemele Orientului Apropiat şi Mijlociu (problemele palestiniană şi irakiană). Este însă adevărat că liderii de la Moscova şi Washington au avertizat Iranul şi Coreea de Nord să nu-şi amplifice programele nucleare şi s-au pronunţat în favoarea combaterii terorismului internaţional. Intervenţia SUA în Irak şi alte teme regionale şi globale – consideră partea rusă – au nevoie de abordări multilaterale, la nivelul Consiliului de Securitate.

Sfârşitul anului 2003 a înregistrat şi o anumită înăsprire în tonul dialogului ruso-american pe tema Transnistriei şi a Caucazului. Problema „cecenă" a tensionat constant raporturile cu Occidentul. SUA, alături de UE şi OSCE, susţin revendicarea retragerii bazelor militare ruse din Transnistria şi Georgia; respingerea „Planului de federalizare a Moldovei" şi victoria lui Saakaşvili la Tbilisi au fost socotite sfidări la adresa Moscovei. În ansamblu, F. Rusă consideră orientările regionale nord-americane contestări ale întâietăţii sale în spaţiul CSI, dar în ciuda diverselor speculaţii, nu se întrevede revenirea la o atmosferă de „Război Rece". O expresie a evoluţiei contradictorii a relaţiilor actuale dintre F. Rusă şi SUA o reprezintă faptul că propaganda semioficială care încearcă să acrediteze ideea că americanii ar urmări „încercuirea Rusiei" prin baze militare şi „state satelit" coexistă cu diversificarea cooperării în cadrul Consiliului NATO - Rusia şi în domeniul cosmic. Cu toate acestea, din diferite raţiuni, Moscova pare dispusă să se angajeze într-un fel de nouă cursă a înarmărilor strategice şi a explorării spaţiului cosmic, la care participă, în principal, SUA, UE şi China, actori internaţionali mult mai bine poziţionaţi economic. Occidentul consideră că şi problematica tensionată a Caucazului impunea noi eforturi internaţionale, abordările tradiţional „imperiale" ale Moscovei fiind depăşite de noile evoluţii (fundamentalismul islamic şi naţionalismele din regiune). Mai nou, susţinerea acordată de americani lui V. Iuşcenko în Ucraina a deranjat serios F. Rusă, ca şi încurajarea „revoluţiilor colorate" în spaţiul CSI. La fel, aspiraţiile occidentale de includere a Mării Negre în procesele NATO şi UE sunt apreciate în mod constant ca sfidări la adresa Rusiei. La Moscova se sugerează că americanii ar urmări „încercuirea şi destabilizarea" Rusiei prin valuri de „revoluţii portocalii".

Relaţiile economice au stat îndeosebi sub semnul cooperării şi concurenţei energetice. Pentru Washington, securitatea energetică a devenit o prioritate a politicii externe şi comerciale. SUA produce 7-8 milioane barili/zi, dar consumul va creşte de la 19,5 milioane barili/zi la 25,5 milioane barili/zi, în 2020 (importul actual de 7,5 milioane barili/zi echivalează cu ansamblul consumului petrolier al Indiei şi Chinei). „National Energy Policy", din mai 2001 releva – pe lângă orientările referitoare la promovarea surselor neconvenţionale – necesitatea identificării de noi surse energetice externe (Africa) şi de încheiere a unor alianţe energetice de durată (în Orientul Apropiat şi Mijlociu, bazinul caspic, F. Rusă). Accesul la bazinul caspic a fost obţinut încă din anii '90 prin apropierea de Azerbaidjan. Din toamna anului 2001, s-au diversificat şi relaţiile cu Kazahstanul şi Uzbekistanul. Simultan,
s-au perfectat mai multe înţelegeri cu partenerii ruşi, cu prioritate cu producătorii privaţi („oligarhii). În 2006, cu sprijin american, s-a inaugurat ruta alternativă petrolieră Baku-Tbilisi-Ceyhan, racordată şi la Kazahstan.

În ianuarie 2003, sub egida Departamentului de Stat şi al Departamentului de Comerţ al SUA, a avut loc la New Orleans „Conferinţa oportunităţilor" pentru bazinul caspic. Companiile Chevron Texaco şi BP, alături de alte companii şi bănci occidentale, şi-au manifestat intenţia de a-şi extinde implicarea în regiune, îndeosebi în Azerbaidjan şi Kazahstan. Compania rusă Lukoil

– cu participări occidentale, favorizată de V. Putin –s-a angajat în competiţia internaţională, orientându-se spre Europa de Est, Balcani, Orientul Apropiat şi Mijlociu, Kazahstan, etc. Gazprom, un gigant energetic axat pe gaze naturale, a fost foarte activ în aceleaşi spaţii. Spre sfârşitul anului 2002, Gazprom a construit cel mai mare gazoduct subacvatic în Marea Neagră cu terminalul în Turcia, intrat efectiv în funcţiune la finele anului 2003. În Balcani, Washingtonul a urmărit să-şi asigure controlul strategic asupra spaţiului în care „rutele energetice" UE şi ale F. Ruse operau joncţiunea. Drept rezultat, a fost încurajat aşa-numitul Coridor nr. 10 – Skopje-Kosovo-Belgrad-Zagreb-Ljubljana. Alături de el s-a acordat atenţie proiectelor Burgas-Skopje-Dűrres-Brindisi, susţinut de SUA şi Italia. Mai la nord, se plasează proiectul Constanţa-Belgrad-Trieste cu o ramificaţie spre Ungaria. Italia, Germania, Ucraina şi F. Rusă favorizează Coridorul nr. 5 – Kiev-Slovacia-Ungaria-Ljubljana-Zagreb. Coridorul nr. 4 ar uni Constanţa cu Budapesta, Austria şi Germania. Grecia, SUA şi Bulgaria insistă pentru conducta Burgas-Marea Egee. Coridoarele din Caucazul de Nord şi Caspica sunt controlate de ruşi, la nord şi de americani şi turci, la sud. Petrolul din nordul Irakului este controlat de americani şi turci până la terminalele din Marea Mediterană sau Bosfor şi Dardanele. UE se vede obligată să negocieze în principal cu F. Rusă, Ucraina, SUA şi Turcia. De aici, şi interesul Bruxelles-ului pentru petrolul şi gazele naturale din Africa de Nord şi de Vest sau Norvegia. În Irak, F. Rusă a încheiat – înainte de intervenţia americană din 2003 – aranjamente energetice favorabile; viitorul contractelor irakiene este incert, soarta lor fiind încredinţată noilor autorităţi de la Bagdad, tutelate de SUA. O constantă cooperare energetică apropie F. Rusă de Iran.

Dacă SUA deţin poziţii avantajoase în Arabia Saudită şi Irak, F. Rusă pare consolidată în Bazinul Caspic, cu deosebire în Kazahstan, Uzbekistan şi Turkmenistan. Azerbaidjanul duce o politică de independenţă energetică faţă de Moscova, demonstrată şi de demararea lucrărilor la conductele Baku-Erzerum şi Baku–Tbilisi-Ceyhan.

O tendinţă de apropiere energetică ruso - americană s-a profilat în Extremul Orient. Încă din 1994 şi-a intrat în atribuţii *Gore - Chernomyrdin Commission on US Cooptation*. *Permission's Business Development Commitee* coordonează cooperarea regională între: **US West Coast, Asociaţia Extremului Orient, Russian - American Dialogue şi Russian - American Pacific Partnership**. Acestea reprezintă structuri ale cooperării regionale şi generale între F. Rusă şi SUA. Investiţii importante pe termen lung s-au concretizat în complexele Sahalin 1 şi 2. Exxon Mobil îşi propunea să investească 30 miliarde de dolari în Sahalin 1 până în 2030; în total, companiile SUA vor investi până la 40 miliarde de dolari în petrolul şi gazele lichefiate din Sahalin. Din mai 2002, relaţiile de cooperare energetică au devenit şi mai strânse. Accentul se pune pe acorduri interguvernamentale ce prevăd transfer de tehnologie şi dezvoltare tehnică în schimbul accesului la resurse, proces coordonat de Ministerul Economiei şi Comerţului. **Rosneft** şi **Zarubezneft** pregătesc proiectele acordurilor şi le înaintează ministerului de resort. Măsura a întărit rolul statului în economie şi a sporit seriozitatea angajamentelor ruse; din alt punct de vedere, noua direcţie impusă de V. Putin a introdus „filtre birocratice" în cooperarea regională.

În Extremul Orient Rus sunt în diferite faze proiectele: Sahalin 1, 12 miliarde de dolari **(Exxon Mobil, Sodeco** – Japonia, **ONGC Videsh Ltd**. – India, **SMNG-Shele** – Rusia, **Rosneft-Astra**), **Halliburto**n explorează în Ciukotka; Sahalin 2 – 20 miliarde de dolari (**SEIC** – SUA, **Mitsui** – Japonia, **Shell, Mitsubishi** – Japonia). Lor li se adaugă în fază de pregătire: Sahalin 3-6 (**Exxon Mobil, Chevron Texaco-Rosneft, SMNG, BP, Alfa Group** – Rusia, **Alfa Eco** – Rusia, **PetroSA**, etc.). Loviturile aplicate de Kremlin oligarhilor de la Iukos au afectat atât Sibneftul, cât şi contractele cu investitori occidentali, sporind riscul de ţară al F. Ruse. În 2005-2006 totuşi, **Gazpromul** a preluat iniţiativa în ambele complexe Sahalin.

Într-o oarecare măsură, SUA au încurajat F. Rusă să devină un lider petrolier mondial. Summit-ul energetic ruso-american din 21-23 septembrie 2003 de la St. Petersburg, de exemplu, a schiţat bazele acestei alianţe: SUA (şi Marea Britanie) vor investi capitaluri imense (**Chevron Texaco, Exxon Mobil, BP, etc.**) şi vor transfera tehnologia necesară industriei extractive, rafinăriilor, conductelor de petrol şi gaze, instalaţiilor portuare, etc. În septembrie se schiţa planul ca patru companii private (între care Iukos) să formeze un consorţiu menit să spargă monopolul Transneft şi să exporte 2,4 milioane barili/zi, în SUA (investiţie de 4 miliarde de dolari). Petrolul din F. Rusă ajunge în SUA în 9 zile, în timp ce din Golf se consumă în 32 de zile, ultimul fiind mai ieftin; americanii ar finanţa şi oleoductul din Siberia de Vest spre Murmansk. F. Rusă trebuia să democratizeze accesul la capacităţile economice proprii, să garanteze proprietatea şi investiţiile străine, etc., să liberalizeze licenţele petroliere. **Lukoil** urma să primească fonduri din partea **Overseas Private Investment Corporation,** agreată de Administraţia SUA, necesare terminalului de la St. Petersburg. La West Qurna (în sud-estul Irakului) un zăcământ de 15 miliarde barili de ţiţei va fi exploatat de **Lukoil**, şi de americani.

Concomitent, SUA s-au orientat şi spre gazele naturale pe o perioadă de investiţii de 5-10 ani. Resursele de gaze naturale din Canada sunt pe cale de reducere. Se va accelera deci importul de gaze naturale din F. Rusă. Acum, SUA importă din toată lumea 65 miliarde m^3, iar în 2020 vor importa 100 miliarde m^3 anual. Astăzi, SUA consumă 670 miliarde m^3 gaze naturale, un sfert din consumul mondial. F. Rusă dispune de cele mai importante rezerve de gaze naturale ale Terrei. A. Miller, preşedintele **Gazprom** a vizitat Washingtonul la începutul lunii septembrie 2003. A fost foarte bine primit de Spencer Abraham, secretarul pentru Energie, şi de Donald Evans, secretarul pentru Comerţ. Discuţii cu partea rusă au avut loc şi pe probleme de energie nucleară. **United Financial Group** va susţine cooperarea. S-a negociat şi reducerea barierelor comerciale în energetică. De asemenea s-a examinat cooperarea în energia electrică.

În această atmosferă, la 17 decembrie 2003, la Seattle, s-a inaugurat *Conferinţa internaţională a gazului lichefiat (GNL)*. Între 1990-2002, exporturile ruseşti de gaz lichefiat au scăzut de la 2,5 milioane la 1 milioane tone. La dezbateri a participat şi Igor Iusufov, ministrul rus al Energiei. F. Rusă nu poate încă să se alinieze în interior la preţurile mondiale (de la 115 dolari tona în interior, la 210-340 în UE şi SUA). SUA însă, îşi vor dubla consumul de hidrocarburi în 10-15 ani şi au nevoie de noi şi ample exporturi. F. Rusă va încheia relaţii serioase şi stabile de livrare de GNL cu UE şi SUA. Acestea din urmă au piaţa cea mai dinamică şi cea mai voluminoasă, deşi pe această piaţă se exploatează intens GNL canadian. Un zăcământ important este în curs de pregătire în zona Shtokman, în Marea Barents. SUA ar putea livra tehnologia înaltă de producţie CNL. UE este alt partener important, achiziţionând majoritatea în cele 80 procente exporturi ruseşti de GNL din afara CSI.

Perspectivele promiţătoare ale lărgirii cooperării energetice cu Occidentul, în particular cu SUA şi Marea Britanie au suferit „ajustări" tot în luna septembrie 2003, prin decizia Moscovei de a constitui un „Spaţiu Economic Unic" în Eurasia; în compunerea lui ar trebui să intre: F. Rusă, Belarus, Ucraina şi Kazahstan. SUA şi UE au criticat planul noii „pieţe comune" răsăritene, bazată pe o bază energetică integrată. Oficiali şi experţi de la Washington şi Bruxelles au apreciat că Spaţiul Economic Unic ar trăda tendinţele „neo-imperiale" ale Kremlinului (confirmate, după opinia lor, de aranjamentele energetice negociate cu Ucraina, Georgia, Armenia, Kazahstan şi Turkmenistan). În egală măsură, apariţia unui „bloc economic", prevăzut cu structuri politice şi militare integrate ar „filtra" liberalizarea economiilor din Eurasia şi democratizarea reală a societăţii. Spre deosebire de Spaţiul Economic Unic, Organizaţia pentru Cooperare de la Shanghai s-a bucurat de încurajare din partea SUA şi UE, deşi Japonia a oferit o investiţie de 7,5 miliarde de dolari pentru valorificarea zăcămintelor din Siberia de Est, la concurenţa cu

oleoductul Baikal-Daqing.

Puterea energetică încurajează F. Rusă să-şi refacă forţa economică afectată de schimbările majore din anii ’90. De asemenea, Moscova are capacitatea de a folosi argumentul petrol-gaze în susţinerea înţelegerilor sale cu SUA, UE, China şi Japonia, puteri deficitare, în diferite grade, din punct de vedere energetic. Totuşi, decalajul de tehnologie nu-i îngăduie F. Ruse să-şi dispute direct, „la nivel strategic”, cu SUA controlul asupra celor mai însemnate resurse energetice ale planetei. Pe termen mediu, avantajele F. Ruse în calitate de exportator de petrol şi gaze s-ar putea reduce considerabil, deoarece: SUA impulsionează valorificarea zăcămintelor africane; SUA şi UE susţin financiar şi tehnic trasee alternative în Bazinul Caspic, Asia Centrală şi exploatările din Africa de Nord; progresele cercetării ştiinţifice şi ale tehnologiei moderne impulsionează folosirea unor surse de energie neconvenţională; baza tehnică a energeticii ruse se află într-un stadiu avansat de uzură, iar înnoirea ei impune un aport substanţial de capital occidental; simpla poziţie de furnizor de petrol şi gaze naturale nu poate avantaja pe termen lung F. Rusă în competiţia cu statele avansate tehnologic, inclusiv cu China. Respingând pretenţiile Moscovei de a-şi constitui „propriul OPEC” în Bazinul Caspic, Washingtonul pledează în continuare pentru: liberalizarea mediului rus de afaceri; integrarea deplină a Rusiei în economia mondială; limitarea controlului birocratic asupra economiei; încetarea campaniei împotriva oamenilor de afaceri cu opinii liberale şi catalogaţi drept pro-occidentali.

Raporturile F. Rusă - Uniunea Europeană.

Raporturile F. Rusă cu Uniunea Europeană au evoluat într-un cadru complex. Ca şi în cazul relaţiilor cu SUA, direcţiile cooperării cu UE au aspecte contradictorii, determinate de interesele părţilor, forţa economico-politică şi militară şi de apartenenţele lor la diferite sisteme de alianţe internaţionale. Atât UE cât şi F. Rusă încearcă să identifice – până la o limită – o platformă comună de reducere a presiuni SUA şi de interdependenţă economico-politică. F. Rusă solicită egalitate economico-politică cu SUA. UE – aproape egală economic cu SUA – priveşte Eurasia ca un „spaţiu natural” de promovare a intereselor proprii, la rivalitate cu SUA, China şi Japonia. La Bruxelles s-a cristalizat o poziţie în general favorabilă F. Ruse, mai ales pe plan economic. În 1999, la Köln s-a adoptat o **Strategie specială a relaţiilor UE-F. Rusă**, centrată pe apropierea de Moscova, cooperare economică, politică, de securitate şi promovare a democraţiei.

De un interes deosebit se bucură relaţiile din sectorul energetic. **Politica energetică comună a UE** respectă orientările cadru ale **Cartei Energiei** şi **Cărţii Verzi**, din noiembrie 2000. Actualmente, baza energetică este reprezentată de combustibilii fosili (80% din consum, 60% din importuri). Consumul se repartizează astfel: 41% petrol, 22% gaze naturale, 16% cărbune, 15% energie nucleară, etc. Spre 2030, dependenţa de surse energetice externe va atinge pragul de 70%. UE importă 45% din petrolul său din Orientul Apropiat şi Mijlociu şi 40% din F. Rusă. SUA, F. Rusă şi OPEC controlează practic necesităţile de petrol şi gaze ale UE. Iată motivul esenţial pentru care Bruxelles-ul ar promova strategia „spaţiului comun economic” UE-F. Rusă şi pentru care acordă atenţie dezvoltării cooperării cu Algeria, Venezuela, Iranul şi chiar Irakul (până în primăvara anului 2003). Ignorând dificultăţile din cadrul noilor negocieri dintre europeni şi ruşi, Germania a impulsionat în mod unilateral raporturile bilaterale: peste 15 000 firme activează în F. Rusă, băncile germane asistă Gazpromul şi Kremlinul în criza Iukos; la 15 aprilie 2005, s-au încheiat numeroase parteneriate economice, inclusiv acordul pentru „Conducta Nordică”.

În momentul de faţă, F. Rusă încearcă încă să obţină recunoaşterea calităţii de hegemon (lider) al Eurasiei (în accepţiunea sa de bloc economic, politic şi militar patronat de Moscova). Din aceste motive, oficialităţile de la Kremlin preferă să negocieze direct cu marile puteri

occidentale – cultivând apropierea de Germania, Franţa, Italia şi Spania – şi priveşte cu o anumită neîncredere pretenţiile integratoare ale Comisiei Europene de la Bruxelles. Un reproş insistent adresat Comisiei se referă la demersurile sale de impunere a normelor UE în negocierile bilaterale dintre F. Rusă şi statele membre. Totodată, Moscova consideră drept un „exces birocratic" practica UE de supervizare a tuturor acordurilor economice şi contractelor dintre companiile ruse şi cele din Europa Occidentală. Pe de altă parte, Moscova are la rândul ei pretenţia de a „filtra" acordurile comerciale, politice şi de altă natură dintre UE şi statele foste sovietice. De exemplu, în ultimele luni ale anului 2003 şi în ianuarie 2004, F. Rusă a protestat împotriva dreptului pe care şi l-au „arogat" UE şi OSCE de a monitoriza regimurile politice şi respectarea drepturilor omului în CSI; nu sunt agreate nici implicările UE şi OSCE în rezolvarea crizei cecene, ori în gestionarea crizei din Transnistria. De altfel, Moscova refuză aplicarea angajamentelor sale OSCE din 1999 de a-şi retrage trupele pe teritoriul propriu. Concomitent, Kremlinul şi-a manifestat constant nemulţumirea pentru regimul vizelor, tratamentul rusofonilor din ţările baltice, situaţia enclavei Kaliningrad, etc.

În linii generale, însă, relaţiile F. Ruse cu Europa Occidentală au cunoscut o evoluţie evidentă în 2003, mai ales în cadrul parteneriatului UE-F. Rusă cât şi în Consiliul UE-F. Rusă. Moscova apreciază că UE şi F. Rusă au economii complementare şi interese comune de securitate continentală şi globală. F. Rusă ar pune la dispoziţie imensele sale resurse şi o piaţă de mari dimensiuni în schimbul investiţiilor UE şi a transferului de tehnologie de vârf. V. Putin, mai evident decât B. Elţân, încurajează edificarea unei Politici Europene Externe şi de Securitate, Proiectul Armatei Europene şi distanţarea în anumite situaţii a Bruxelles-ului de iniţiativele internaţionale SUA sau NATO (în Balcani, Orientul Apropiat şi Mijlociu, Caucaz, etc.). Inferioară net din punct de vedere economic faţă de UE, dar evident superioară ca putere militară, Moscova speră să pună în funcţiune un parteneriat complex, capabil să transforme posibilul „binom UE-F. Rusă" într-un actor global comparabil cu SUA. Tendinţa evidenţiată a ieşit în relief încă de la începutul anului 2003, atunci când – în circumstanţele intervenţiei militare SUA în Irak – s-a coagulat aşa-numita *axă* Paris-Berlin-Moscova. Pe undeva, în replică, Grupul de la Vilnius („Noua Europă") şi-a intensificat cooperarea cu SUA şi Marea Britanie.

Aşa cum cunoaşte, încă din 1990-1991, Europa de Vest a lansat un amplu program de dezvoltare: *TACIS* (asistenţă tehnică), *TRACECA* (se referă la coridoarele de transport şi conductele de petrol şi gaze) şi *INOGATE* (reţeaua interstatală de petrol şi gaze). F. Rusă a devenit curând, sub preşedinţia lui B. Elţân un fel de imensă piaţă de desfacere şi sursă esenţială ale materiei prime şi resurse energetice. Un fel de „capitalism sălbatic" ameninţa să se finalizeze cu rapida destrămare a federaţiei, incapabilă să se adapteze rapid internaţionalizării capitalului şi muncii. Procesul respectiv s-a oprit în 2000-2002, odată cu instalarea „echipei V. Putin", când s-a optat pentru mult amânatul proces de modernizare „de sus în jos". Chiar dacă politic UE a încurajat reluarea locului F. Ruse, de mare putere pe scena internaţională, problematica economică a devenit mai greu de rezolvat decât în anii '90. În principiu, UE şi-a limitat relativ frontierele estice la statele baltice, Polonia şi România, cu tendinţe de influenţare a R. Belarus, Moldovei, Ucrainei şi statelor caucaziene. Moscova, la rândul ei consideră că aceste state componente ale „blocului" CSI, trebuie să fie angajate în procese de integrare în Est dificil de înfăptuit, date fiind resursele economice mediocre ale F. Ruse.

Conducerile politice şi economice din Europa Est-Centrală au adoptat, treptat, un comportament aparte în relaţiile energetice cu F. Rusă: aici se dezvoltă tendinţa de constituire a unui „nucleu de petrol şi gaze" cu o importantă participare ruso-germană; în Polonia şi ţările baltice se poate observă consolidarea controlului local asupra rafinării, transportului şi distribuţiei petrolului şi gazelor şi exercitarea de presiuni asupra Moscovei pentru liberalizarea energeticii. În

direcţiile evidenţiate s-au înregistrat: preluarea **Petrom – România** de către **OMV** (capital austriac, arab, american, rus, etc.); **OMV** deţine acţiuni la **MOL – Ungaria**, aceasta având importante participări la **INA – Croaţia** şi **Slovnaft** – **Slovacia**. Firmele **Slovintegra** şi **Slovbena din** Slovacia au achiziţionat acţiuni **MOL. PKN-Orlen** a luat sub control **Unipetrol – Cehia. E.ON** şi **Gaz de France** domină centrul şi sud-estul continentului, cooperând însă cu **Gazprom**. În domeniul petrolier, **Lukoil** (cu participarea de 20% **Conoco Phillips**) este bine reprezentat în România, Macedonia, Turcia şi Serbia (deţine **Neftochim** – Bulgaria, rafinăria **Odessa** în Ucraina, părţi din **H. Petroleum** şi OKTA, etc.).

UE tratează cu multă atenţie relaţia cu F. Rusă fără a-şi neglija însă propria „expansiune politico-economică". Totuşi, la finele anului 2003, negocierile F. Rusă-UE înregistrau încă numeroase tensiuni, referitoare la: refuzul Moscovei de a liberaliza energetica şi de a restructura Gazprom; decalajul dintre normele politice şi economice UE şi evoluţiile centraliste din mediile politic şi economic din F. Rusă; regimul vizelor pentru cetăţenii ruşi; statutul real al enclavei Kaliningrad şi al forţelor ruse din Transnistria; problemele minorităţilor ruse din ţările baltice, etc. De aceea, în toamna anului 2003, turneul european al preşedintelui rus, V. Putin, s-a axat pe dezvoltarea relaţiilor cu statele membre ale UE, într-o încercare de a contrabalansa influenţa SUA şi de a reduce impactul negativ al iniţiativei Spaţiului Economic Unic, din septembrie 2003.

Din punct de vedere energetic, există şi o compatibilitate a intereselor. Moscova doreşte să mărească exportul petrolier, la rivalitate cu OPEC-ul, venind în întâmpinarea cerinţelor tuturor statelor occidentale dezvoltate. UE şi-a propus sporirea importurilor de ţiţei provenit din F. Rusă şi din zona Mării Caspice. În strategia comună – inspirată de cancelarul german, G. Schroeder – au fost prevăzute: realizarea unui spaţiu economic comun pe termen mediu, abolirea parţială a vizelor, cooperarea pentru combaterea proliferării nucleare şi a altor ameninţări. Importantă este zona de liber schimb, deoarece, UE este deja primul partener comercial al F. Ruse. Discuţiile despre aderarea ei la OMC fac parte din strategia respectivă.

Dacă apropierea ruso-germană se axează pe problemele economice, cea franco-rusă vizează mai ales aspectele politice şi de securitate. F. Rusă şi Franţa promovează cooperarea în domeniul tehnologiei de vârf. Astfel, F. Rusă primeşte dreptul de a lansa rachete de tip Soiuz din Guyana Franceză (America de Sud). Vor urma discuţii tripartite cu implicarea Agenţiei Spaţiale Europene, pentru finanţarea rampei de lansare, care va fi suportată în principal de Franţa. F. Rusă va putea trimite rachete în spaţiu, în colaborarea cu UE, începând din 2006. Soiuz ar trebui să înlocuiască modelul Ariane pentru plasarea sateliţilor europeni pe orbită. Franţa sfidează, cu această ocazie, „hiperputerea" americană, aducând rachete ruseşti în zona tradiţională de influenţă a SUA.

Comisia Europeană şi-a menţinut, însă, condiţiile relativ dure pentru acceptarea F. Ruse în Organizaţia Mondială a Comerţului. Tratativele recente dintre reprezentanţi ai CE şi autorităţile ruse s-au derulat cu greutate. Moscova a respins cererea de desfiinţare a monopolului Gazprom şi de liberalizare a pieţei energetice. Conform presei occidentale, Comisia nu pare însă dispusă să renunţe la aceste cerinţe. Diverşi comentatori menţionau că occidentalii nu sunt încântaţi nici de prezenţa masivă a companiilor energetice ruseşti în Europa Centrală şi de Est. UE nu are încredere nici în mediul de afaceri rusesc. Directorul general pentru energie şi transport, F. Lamoureux a propus Moscovei crearea unui fond pentru garantarea investiţiilor, în special în domeniul energetic. UE doreşte şi introducerea euro ca monedă complementară dolarului pentru exportul rus de petrol, o idee contestată încă de producătorii ruşi ca BP-TNK şi de financiarii ruşi.

În decembrie 2003, Moscova a acuzat vehement UE de „dictat economic" ca urmare a solicitărilor Bruxelles-ului de restructurare şi liberalizare a energeticii ruse. Asemenea cerinţe, incluse şi în condiţiile acceptării în OMC, ar periclita proiectele „spaţiului economic comun" UE-

F. Rusă şi integrării sistemelor energetice ale celor două părţi. V. Putin le-a comunicat oamenilor de afaceri străini că F. Rusă nu-şi va restructura sistemul energetic după criterii UE şi că nu se vor mări semnificativ preţurile la energie pe piaţa rusă. Preţul scăzut la energie este un avantaj al pieţii respective. F. Rusă nu doreşte să adere cu orice preţ la OMC şi are posibilitatea de a crea „spaţii economice integrate" şi cu alte state, dacă UE pune condiţii de dictat. Viceprim-ministrul V. Hristenko, şi ministrul Economiei şi Comerţului, German Gref, i-au şocat pe observatorii occidentali, afirmând că UE reprezintă o ameninţare pentru Moscova. Totuşi, Moscova a aderat la Protocolul de la Kyoto pentru emisiile nocive de gaze deşi acesta conţine clauze de „restricţionare a dezvoltării economice". La 2 februarie 2004, V. Putin a înaintat Bruxelles-ului 14 condiţii pentru susţinerea extinderii UE în Est (reducerea taxelor vamale pentru importurile ruse, eliminarea restricţiilor cantitative impuse exporturilor petrol-gaze, reducerea taxelor vamale pentru oţelurile ruseşti şi de grâne, ameliorarea regimului vizelor, protecţia minorităţilor ruse din statele UE, etc.). Negocierile energetice cu UE nu s-au finalizat cu rezultate concrete nici măcar la întâlnirea la vârf de la Samara din mai 2007.

Repoziţionarea F. Ruse în lume (2005-2007)

Sub conducerea preşedintelui V. Putin, F. Rusă s-a lansat într-un efort constant de repoziţionare pe scena internaţională. Precizate în 2004, scopurile Moscovei au fost urmărite cu tenacitate în 2005-2007: dreptul la propria sa sferă de influenţă („vecinătate apropiată"); egalitatea strategică cu SUA; respingerea unipolarităţii şi promovarea multipolarităţii (acordurile de cooperare cu China şi India, cu ASEAN şi Organizaţia Conferinţei Islamice, etc.); ambiţia de a edifica un „pol mondial de putere" şi o societate cu o „cale proprie de dezvoltare", cu valori parţial diferite de modelul occidental; participarea F. Ruse la soluţionarea problemelor cruciale ale lumii (de la dosarul nuclear nord-coreean la cel iranian, etc.).

În „vecinătatea apropiată", Moscova şi-a întărit poziţiile în Uzbekistan, Tadjikistan şi probabil Turkmenistan, americanii evacuând bazele din Uzbekistan. În 2006, la Kiev s-a instalat guvernul V. Ianukovici, lider al partidului prorus al Regiunilor, şi competitor al preşedintelui V. Iuşcenko. Tensiuni s-au manifestat frecvent în relaţiile ruso-georgiene şi, mai nou, în raporturile ruso-azere. R. Moldova pare să fi capitulat în faţa ofensivei economice ruse. Avanposturi ale influenţei ruse se menţin în Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud sau Armenia. V. Putin a inaugurat şi o spectaculoasă apropiere economică între F. Rusă şi Turcia. Cu toate acestea, spaţiile Mării Negre, Caspicii şi Asiei Centrale rămân deschise influenţelor SUA, UE şi Chinei, puteri economice superioare F. Ruse. În Balcani, Moscova cultivă tradiţionala prietenie cu Grecia, Bulgaria şi Serbia, adoptă un ton „aspru" faţă de România şi se opune semioficial independenţei Kosovo; penetrarea energetică rusă în regiune concurează traseele alternative din Caucazul de Sud.

În raporturile cu marile puteri, Moscova a adoptat o strategie complexă. Relaţiile strategice cu SUA sunt în continuare esenţiale, deşi între ambele state s-au angajat competiţii politice, diplomatice, de propagandă şi de armamente. UE este tratată cu atenţie deosebită, exploatându-se dependenţa sa de importurile energetice, ca şi deosebirile de interese dintre „Vechea şi Noua Europă". În momentul de faţă, negocierile pentru un nou Parteneriat se desfăşoară însă cu mare greutate. În plus, în ciuda reticenţelor ruse, UE (cu precădere Germania) lansează strategii proprii de penetrare economico-politică în zonele Mării Negre, Caucazului, Asiei Centrale, se implică în soluţionarea „conflictelor îngheţate", critică încălcările drepturilor omului în Est, etc.

În prima jumătate a lunii mai 2007, preşedintele V. Putin a obţinut o spectaculoasă reconfirmare a acordurilor de conlucrare energetică cu Turkmenistanul şi Kazahstanul, devansând

aşa-numita Strategie UE de extindere a cooperării economice în regiune. Asia Centrală s-a transformat în scena competiţiei/cooperării între F. Rusă, China, UE şi SUA. S-a întărit Organizaţia de Cooperare de la Shanghai, dar elementul său dinamic economic este China; de altfel, China are tot interesul să stabilească în zona respectivă rute comerciale alternative spre Occident şi propriile sale trasee energetice. Pe de altă parte, Beijingul tratează cu precauţie scenariile ruse de creare a unei alianţe „antihegemonice" globale cu India şi F. Rusă. De aceea, de la caz la caz, China sprijină în CS. ONU punctele de vedere ale F. Ruse (sancţiunile împotriva programului nuclear iranian), sau cooperează cu SUA (soluţionarea dosarului nuclear nord-coreean).

Succese notabile a înregistrat diplomaţia rusă în Orientul Apropiat şi Mijlociu. Pe fundalul prelungirii crizei din Irak şi a semieşecului militar israelian din Libanul de Sud, din vara anului 2006, Moscova a revenit în forţă pe scena regională. Administraţia V. Putin a ajuns astfel, din nou, principalul interlocutor al Occidentului în abordarea conflictelor din Liban şi Teritoriile Palestiniene şi a complicatului dosar nuclear iranian. O alianţă Siria, Iran, Hamas tinde să echilibreze influenţa SUA şi a statelor arabe moderate în regiune, F. Rusă fiind principalul „sponsor" militar şi politic (şi nuclear) al „axei" de mai sus. Se conturează chiar o posibilă conferinţă regională de pace şi stabilizare – propusă de mult timp de Moscova – cu participarea membrilor permanenţi ai CS. ONU şi a statelor din Orientul Mijlociu (cel puţin pe problematica irakiană). În Afganistan, pe alt front principal „antiterorist", sprijinul F. Ruse asigură pe mai departe suportul logistic al operaţiilor internaţionale.

Alte iniţiative ruse vizează: amplificarea raporturilor cu statele arabe, latino-americane, africane şi sud-est asiatice; alimentarea cu arme a regimului H. Chavez din Venezuela; negocierea unui posibil cartel al gazelor naturale cu Iranul, Venezuela, Algeria, etc.; apropierea de ASEAN şi de Organizaţia Conferinţei Islamice; sprijinirea programelor militare şi nucleare ale Chinei şi Indiei, etc.; acceptarea rolului decisiv al CS. ONU în rezolvarea crizelor locale, regionale şi globale (nu însă în „vecinătatea apropiată").

Diplomaţia rusă de astăzi oferă o imagine foarte vie şi etalează un spirit ofensiv manifest. Ca rezultat, administraţia V. Putin este considerată un interlocutor cu greutate în principalele cancelarii ale lumii. Această poziţie a fost reiterată şi cu ocazia summitului G8 (cu participare G5) din iunie 2007 de la Heiligendamm (Germania). La o cercetare mai atentă, însă, se remarcă decalajul dintre multitudinea de scopuri, obiective şi direcţii de acţiune şi potenţialul economic, militar şi instituţional redus aflat la dispoziţie. Din această cauză, în curând va sosi vremea unor „opţiuni cruciale": înscrierea F. Ruse pe o direcţie autentică de modernizare şi cooperare internaţională (ce presupune şi o anumită occidentalizare) sau antrenarea ei în scenarii de competiţie şi confruntare, de creare de blocuri şi sfere de influenţă (mai exact, repetarea scenariului Războiului Rece, cu finalul cunoscut).

EUROPA DE SUD-EST
ACCENTUAREA PROCESULUI DE INTERGARE ÎN UE

Europa de Sud-Est formează un complex de securitate bine individualizat din punct de vedere geografic şi ca spaţiu civilizaţional (preponderent ortodox, dar şi de interferenţă între catolicism şi islamism). Din punct de vedere statal, spaţiul este serios fragmentat (Grecia, Bulgaria, Albania, Bosnia-Herţegovina, Serbia, Muntenegru - din 2006 -, Macedonia, Croaţia, Slovenia, parţial România, parţial Turcia). În Serbia, Voievodina deţine prerogative proprii de auto-administrare; Kosovo este plasat sub control internaţional. Cipru încă se împarte în regiuni administrative distincte – greacă şi turcă. Grecia, Turcia, Bulgaria, Slovenia şi România fac parte din NATO; Grecia, Bulgaria, România şi Cipru sunt membre UE, în timp ce Croaţia şi Turcia au început negocierile de aderare. Toate statele balcanice activează în cadrul OSCE şi sunt incluse în Pactul de Stabilitate din Balcani.

La *Iniţiativa Central-Europeană* au aderat: România, Bulgaria, Macedonia, Slovenia şi Albania, ţări incluse cu ani în urmă în procesele de extindere UE şi NATO. În regiune acţionează, de asemenea, SECI şi SEDM (Conferinţa Miniştrilor Apărării din Europa de Sud-Est). Pactul de Stabilitate dezvoltă procesele de cooperare regională şi integrare europeană. În Bosnia-Herţegovina, Kosovo şi Macedonia s-au desfăşurat forţe de poliţie şi militare ONU şi NATO de menţinere a păcii. Contingente UE de menţinere a păcii staţionează în Macedonia şi Bosnia-Herţegovina. Aşadar, spaţiul de securitate balcanic etalează o puternică prezenţă militară NATO, nord-americană şi europeană, datorită importanţei sale strategice excepţionale. În momentul de faţă, complexul de securitate din Europa de Sud-Est – tradiţională arenă de confruntare între marile puteri europene moderne (Germania, Rusia, Marea Britanie şi Franţa) şi între superputerile postbelice (SUA - URSS) – trece printr-un proces profund de restructurare politică, economică şi militară. SUA, UE şi NATO, cu sau fără participarea ONU şi OSCE, controlează cele mai semnificative evoluţii locale, orientate în direcţiile: prevenirii, stopării şi gestionării conflictelor armate şi politice; democratizării ţărilor balcanice; dezvoltării economiilor de piaţă şi societăţii; integrării în structuri regionale, europene şi euroatlantice de securitate.

Se consideră că momentele critice de confruntare şi război au fost depăşite în 1999-2000, odată cu stingerea conflictului local din Kosovo şi înaintarea pe calea identificării unei soluţii politice pentru aşa-numita *„problemă”* a succesiunii iugoslave. Reaprins în Macedonia, în prima jumătate a anului 2001, conflictul armat interetnic dintre minoritatea albaneză şi majoritatea slavă a fost menţinut sub control NATO, UE şi OSCE. Sub acelaşi control se gestionează procesele politice din Kosovo.

Problematica de securitate a Europei de Sud-Est rămâne, totuşi, preocupantă datorită tensiunilor şi crizelor locale, a cristalizării unor opţiuni convergente sau relativ diferite cu privire la regiune (de fapt cu privire la remodelarea internaţională) între SUA şi UE şi a încercărilor F. Ruse de a-şi menţine prestigiul şi influenţa prin mijloace politico-diplomatice, economice, culturale, etc.

Vulnerabilităţi

Balcanii etalează variate şi persistente vulnerabilităţi. De aceea, decenii de-a rândul au fost caracterizaţi drept „butoiul cu pulbere al Europei”; evenimentele de după 1990 au reconfirmat, într-o oarecare măsură, expresiva caracterizare lansată la cumpăna secolelor XIX-XX.

- Din punct de vedere economico-social, spaţiul de securitate sud-est european evidenţiază o serie de „slăbiciuni de structură”, care decurg din: sărăcia relativă a solului şi subsolului;

nivelul organizării producţiei; repartiţia şi schimbul apropiate de modelul „epocii coşului de fum” (industrii grele, depăşite astăzi); infrastructura slab dezvoltată; lipsa capitalului necesar investiţiilor de modernizare industrială şi de promovare a serviciilor. O piaţă relativ „săracă”, puţin atractivă pentru marii investitori occidentali se combină cu persistenţa unor mentalităţi „tradiţionaliste” în numeroase zone din Albania, Grecia, fosta Iugoslavie, etc. Un loc important îl ocupă încă „economia subterană”, tradiţională în regiune, dar relansată în atmosfera de conflicte armate şi de dezorganizare a statului şi a economiilor etatist-comuniste.

- Acestor „slăbiciuni organice” li se adaugă: impactul negativ al războaielor şi conflictelor armate locale (fosta Iugoslavie, Bosnia-Herţegovina, Kosovo, Macedonia) asupra economiilor naţionale şi a circuitelor economice regionale; unele rezultate nefavorabile obţinute în aplicarea reformelor de modernizare în fostele state socialiste; creşterea demografică vertiginoasă din anumite zone (Albania, Kosovo), în condiţiile neimplementării complete a reformelor economice şi a stagnării sau chiar a regresului producţiei industriale; unele consecinţe ale proceselor de regionalizare şi mondializare economică, etc.

- Vulnerabilităţile economice ale Europei de Sud-Est reprezintă un serios handicap în competiţia est-europeană pentru integrarea euro-atlantică. Acest handicap economic sporeşte dependenţa statelor din regiune faţă de marii investitori străini şi împiedică constituirea unei baze economice solide, absolut necesară înfăptuirii cooperării economice şi politice în plan regional. Fiind un generator de insecuritate economică până în 2000, Europa de Sud-Est ar trebui să aibă prioritate pe agenda de lucru a UE, NATO şi OSCE.

- Din punct de vedere politic, principala carenţă a complexului balcanic de securitate constă în incapacitatea componentelor sale (state - naţiuni) de a preveni şi gestiona crizele şi conflictele locale. Foarte îngrijorător este faptul că nici în prezent nu s-a încheiat (definitivat) procesul inaugurat în 1989-1990, de remodelare politico - teritorială a regiunii. Tensiunile persistă în Serbia, Bosnia-Herţegovina, Kosovo şi Macedonia.

- În egală măsură, rămânerile în urmă în domeniule asimilării sistemelor moderne de valori democratice, dezvoltarea confuză a regimurilor democratice, reflexele autoritare ale liderilor, semnalele de intoleranţă politică, toate denotă o relativ instabilă bază organizatorică-socială a democraţiei în Balcani. Ţările balcanice evoluează între turbulenţă şi stabilitate. La nivel politic, regiunea are nevoie de o constantă şi substanţială asistenţă din partea NATO şi UE.

- Din punct de vedere militar, cu unele excepţii, statele din Balcani nu au resursele şi mecanismele necesare gestionării şi rezolvării crizelor şi conflictelor de amploare şi nici posibilitatea de a contracara, prin forţe proprii, agresiunile externe.

- În cuprinsul regiunii, controlul politic asupra forţelor armate a fost obţinut în general cu destulă dificultate (România face o fericită excepţie de la această regulă). Cu toate acestea, în Turcia, Grecia, Macedonia, Serbia şi Croaţia, armata deţine încă poziţii puternice şi acţionează ca un redutabil grup de presiune asupra mediului politic, mai ales că societatea civilă nu oferă probe clare de activism.

Pe de altă parte, controlul autorităţilor asupra unor formaţiuni şi organizaţii paramilitare (de tip UCK sau miliţii macedonene, sârbe, bosniace, etc.) nu pare pe deplin convingător. În unele cazuri, formaţiunile militare s-au dovedit atât de incisive, încât au pus în dificultate forţele armate regulate şi forţele internaţionale de menţinere a păcii (conflictul din prima parte a anului 2001 din Macedonia, dintre miliţiile albaneze, susţinute din Kosovo, Albania, armata Macedoniei şi miliţiile slave) sau incidentele din Kosovo, din 2003-2006.

În ultimul timp, cu precădere după atacul terorist asupra SUA din 11 septembrie 2001, s-a descoperit existenţa unor nuclee şi reţele teroriste în Balcani, preponderent de orientare islamistă (Bosnia-Herţegovina, Kosovo, Albania, Macedonia). Grupări teroriste de extremă stângă

operează în Grecia şi Turcia. Bulgaria, la rândul ei, a fost centrul mai multor dezvăluiri despre activitatea unor reţele teroriste.

- Gradul de instabilitate politico-militară din Europa de Sud-Est este subliniat şi de crearea în regiune a unor zone „tradiţional" sau potenţial conflictuale cu o fizionomie proprie: Tracia de Est, insulele din partea răsăriteană a bazinului Mării Egee, Cipru, Macedonia de Sud, Albania de Sud, Kosovo, Bosnia-Herţegovina, Voievodina, etc. În zonele respective s-au acumulat în timp tensiuni economice, politice, militare, etno-culturale, etc.

- Din punct de vedere etno-cultural, Europa de Sud-Est reprezintă un autentic mozaic de popoare, culturi şi religii. Raporturile de intoleranţă între componentele complexului regional au fost mult timp mai puternice decât cele de toleranţă constructivă şi de cooperare. Până în 1999, conflictele interbalcanice, interetnice şi interconfesionale s-au soluţionat prin recurgerea la arme şi purificare etnică (Croaţia, Bosnia-Herţegovina, Kosovo). România face într-un fel notă aparte prin legislaţie şi practică politico-civică. Între altele, guvernul de la Bucureşti nu-şi incită conaţionalii din dreapta Dunării în scopul obţinerii de avantaje în relaţiile cu statele balcanice sau pentru amplificarea şi exploatarea unor tensiuni politice locale.

- O vulnerabilitate a Balcanilor, întâlnită şi în alte spaţii de securitate ale Europei, rezidă şi într-o întreagă istorie de dispute teritoriale şi de conflicte etno-culturale şi religioase. Depăşirea handicapului unui trecut istoric împovărător reclamă iniţiative şi instrumente de ordin economic, politic şi militar. În egală măsură se impune o intensă activitate de remodelare a concepţiilor şi mentalităţilor oamenilor, de educaţie în spiritul respectării drepturilor şi libertăţilor civice, al toleranţei politice şi religioase, al cooperării pe multiple direcţii al convieţuirii în comun. În prezent, nesoluţionarea statutului provinciei Kosovo s-a transformat într-un fel de „bombă cu ceas" în Balcanii de Vest.

- Coroborarea efectelor vulnerabilităţilor economico-sociale, politice, militare şi etno-culturale ar conduce către definirea în continuare a Balcanilor drept spaţiu de relativă insecuritate. **Între 2001 - 2006, gradul de insecuritate internă al regiunii a scăzut, păstrându-se în limite „gestionabile", cu observaţia că, în principal, actorii internaţionali externi au avut iniţiativa şi capacitatea de a localiza şi stinge conflictele. Este o caracteristică actuală a complexului de securitate balcanic.**

Ameninţări

Interne: vulnerabilităţile trecute în revistă anterior sunt premize pentru tot atâtea ameninţări, în situaţia în care acţiunea lor se face resimţită pe termen mediu sau lung, cu grade sporite de intensitate: fragilitatea sistemelor economice moderne; prelungirea proceselor de redefinire naţional-teritorială în Balcani; turbulenţa politică la nivelul mediilor interne de securitate şi teritoriale: ritmul lent în care se edifică un sistem de securitate regională, etc.

Externe: statele din Balcani sunt marcate de lipsa de resurse energetice proprii; un conflict armat în Orientul Apropiat şi Mijlociu, generat de nerezolvarea crizelor din Palestina şi Golful Persic, s-ar putea repercuta negativ asupra dinamicii economice în curs de coagulare în interiorul Pactului de Stabilitate; încetarea asistenţei economice internaţionale în regiune (rol preponderent UE) ori un eventual eşec al implementării monedei unice în spaţiul UE s-ar resimţi acut şi în sens negativ în Europa de Sud-Est.

Se poate considera că neîncadrarea pe termen lung a statelor din Balcani în procesele de integrare UE şi NATO – coroborată cu incapacitatea lor de a edifica un sistem regional de securitate – constituie principalele ameninţări externe în complexul de securitate analizat.

La fel de periculoasă ar fi şi extinderea masivă a reţelelor şi acţiunilor teroriste în regiune. De asemenea, Balcanii ar fi expuşi şi la transformarea concurenţei pentru influenţă în regiune, la

nivelul politicilor promovate de Occident şi Rusia, în ciocnire politico-militară directă sau prin interpuşi. Pe fundalul evidenţiat mai sus, o premiză negativă pentru stabilitatea în Balcani ar fi deschisă şi de conturarea unor tensiuni între UE (Germania) şi SUA.

Semnificativă pentru persistenţa unor riscuri şi ameninţări în regiune rămâne şi astăzi o **Declaraţie** a statelor sud-est europene din anul 2000:

- Intervenţia comunităţii internaţionale, în special a NATO a reuşit să reducă şansele declanşării în viitorul apropiat a unui nou război în regiune.

- Statele din Europa de Sud-Est s-au angajat (conform **Cartei de la Bucureşti**, din februarie 2000) să promoveze relaţii de bună vecinătate şi de colaborare reciprocă. Sub egida NATO, UE, ONU sau OSCE s-au dezvoltat formulele de cooperare regională. Structuri de tip SEECAP, SEDM, Pactul de Stabilitate sau SEEI au contribuit la detensionarea reporturilor dintre statele balcanice.

- Statele s-au angajat să aplice măsurile convenite cu OSCE (CSBM şi controlul armamentului) în scopul menţinerii stabilităţii în Peninsula Balcanică. Un pas înainte în acest sens îl constituie înfiinţarea *Brigăzii Multinaţionale pentru Menţinerea Păcii din Sud-Estul Europei*.

- În mediul de securitate din Peninsula Balcanică se manifestă o serie de vulnerabilităţi şi de riscuri care ar putea afecta pe termen mediu stabilitatea regională.

- Naţionalismul agresiv continuă să se manifeste în zonele care au fost obiect al disputelor în ultimul deceniu. Din această cauză se impune menţinerea forţelor internaţionale în Bosnia-Herţegovina, Kosovo sau Macedonia.

- Nici diferendul dintre Grecia şi Turcia nu a fost rezolvat definitiv, în ciuda numeroaselor tentative de mediere.

- Între riscurile la adresa securităţii din Europa de Sud-Est se detaşează şi terorismul.

- Unele state din regiune (Albania, Bosnia-Herţegovina, Macedonia) se confruntă cu probleme instituţionale.

- Nu în ultimul rând, trebuie menţionate dificultăţile economice. Sărăcia afectează securitatea balcanică deoarece favorizează instabilitatea socială şi tensiunile interetnice.

Interesele regionale ale marilor puteri.

Uniunea Europeană.

La începutul crizei din R.S.F. Iugoslavia, Comunitatea Europeană – din care făcea parte un singur stat balcanic, Grecia – s-a pronunţat pentru continuarea negocierilor între republicile iugoslave şi pentru identificarea unei soluţii de supravieţuire a statului federativ. Această opinie era împărtăşită şi de SUA şi de URSS.

În cele din urmă, Consiliul Miniştrilor de Externe ai CE (UE) a recunoscut la 16-17 decembrie 1991, independenţa Croaţiei şi Sloveniei (parţial, sub presiunea Germaniei). Ulterior, UE a participat la procesele din 1992-1996 şi la gestionarea crizelor din Kosovo şi Macedonia. De asemenea, UE a lansat Pactul de Stabilitate, dar un Plan Marshall pentru Balcani nu a fost pus încă în aplicare. Mai multe iniţiative au vizat susţinerea economică a regiunii, cu accent pe Balcanii de Vest.

Între altele, extinderea UE constituie o contribuţie de seamă la pacea şi securitatea în Balcani, ca şi lărgirea NATO de altfel. După intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam (1997), s-au definitivat principiile şi etapele extinderii UE: un prim val a cuprins statele baltice şi cele central-europene, inclusiv Slovenia şi Cipru (mai 2004); cel de-al doilea val este alcătuit de România şi Bulgaria, care au semnat Tratatul de Aderare, la 25 aprilie 2005. În cele din urmă,

Bruxelles-ul va integra Croaţia şi toată Europa de Sud-Est. La 3 decembrie 2003, CE a decis să includă în programul de preaderare: Croaţia, Albania, Bosnia-Herţegovina, Serbia, Muntenegru şi Macedonia. Cu excepţia Serbiei, toate statele au încheiat acorduri de stabilitate şi asociere (2005-2006). O situaţie aparte o are Turcia, membră NATO, care se confruntă – după aprecierile UE – cu o serie de probleme de natură diplomatică şi de politică internă. Oricum, o Uniune Europeană ar fi mult mai slabă fără Turcia, pilon al stabilităţii şi modernizării în Orientul Apropiat şi Mijlociu şi spaţiu strategic de tranzit spre Caucazul de Sud şi Asia Centrală.

O menţiune specială trebuie făcută pentru interesele balcanice ale principalelor puteri europene. Obiectivele Germaniei din 1989-1990 – chiar dacă nu în mod obligatoriu întemeiate pe precedente tradiţionale şi formulări precum „Mittel-Europa" şi „Drang nach Ostern" – urmăreau să asigure, prin investiţii, întâietatea economică a Berlinului în Est. Nu este vorba de faptul că Germania se temea de reînvierea militarismului şi imperialismului rus după încheierea Războiului Rece. Mai curând, politica Berlinului era motivată de factori economici şi sfere istorice de influenţă. Simultan, fostele componente ale Imperiului Austro-Ungar, Ungaria, Cehoslovacia, Croaţia, Slovenia şi mare parte din Polonia erau ţinte naturale ale parteneriatelor economice pentru statul german reunificat. Ungaria, partea cehă a Cehoslovaciei de dinaintea „divorţului de catifea", Croaţia, Slovenia şi Polonia urmau să fie preferenţial ajutate. Alte state care făceau parte din Europa Centrală sau de Sud-Est – precum România, Bulgaria, Albania, Serbia şi Turcia – din cauza aşezării lor geografice şi a „specificului" cultural, politic şi economic au figurat în „eşalonul doi" al intereselor economico-politice ale Berlinului. Astăzi se constată o dezvoltare a relaţiilor economice şi politice ale Germaniei, îndeosebi cu Croaţia, Bosnia-Herţegovina, România, Bulgaria, etc. Austria are la rândul ei o prezenţă economică şi politică în Balcani (în energetică şi finanţe).

La sfârşitul lunii octombrie 2003, cancelarul german G. Schroeder a vizitat Belgradul şi Zagrebul. Cu această ocazie a promis o rapidă integrare în UE a Croaţiei şi susţinerea pentru Uniunea Serbia-Muntenegru (desfăcută în 2006). În prezent, Germania şi Austria sunt foarte bine poziţionate în economiile regiunii, în sectoarele bancar, energetic, construcţii, manufacturier, comercial, etc.

După 1990, Franţa, la rândul ei, a avut tendinţa să joace un rol economic şi politic activ în Serbia, Bulgaria şi România. Companiile franceze ocupă poziţii importante în sectoarele bancar, auto, energetic, ciment, comercial din România. Pe de altă parte, Italia are şi ea tendinţa să joace un rol economic şi politic activ în Croaţia, Serbia, Bulgaria şi România. Italia s-a preocupat cu precădere de cooperarea cu Albania şi ocupă un loc însemnat în comerţul cu România.

UE în ansamblul său şi-a modificat strategia balcanică odată cu integrarea României şi Bulgariei şi cu progresele în direcţia integrării din Balcanii de Vest. Bruxelles-ul deţine acum iniţiativa politică, economică şi culturală şi contribuie la stabilitatea şi securitatea peninsulei. Strategia balcanică a Uniunii se corelează cu politicile de vecinătate în bazinele Mediteranei şi Mării Negre. Miza Bruxelles-ului este de a oferi prin integrare un cadru favorabil rezolvării problemelor social-economice şi celor de construcţie naţională din Balcani. Sunt totuşi şi opinii care contestă capacitatea UE de a remodela statele şi aspiraţiile naţionale în plan regional.

Statele Unite.

Poziţia Statelor Unite faţă de Europa de Sud-Est imediat după 1989 s-a încadrat în concepţia Washingtonului asupra evoluţiei situaţiei geopolitice şi geostrategice europene şi din bazinul Mării Mediterane. În viziunea SUA, tendinţa fundamentală a epocii rezidă în progresele considerabile ale democraţiei, drepturilor omului, economiei de piaţă, etc. Prezenţa SUA în Europa este o expresie a legăturilor transatlantice, care se află la temelia NATO şi a comunităţii

statelor democratice. În Europa Centrală, de Est şi Sud-Est trebuiau încurajate forţele progresului şi democraţiei, precum şi descurajaţi factorii ce întreţineau stările de tensiune şi conflictele interetnice şi interreligioase, etc. Parteneriatul cu F. Rusă şi Ucraina, participarea activă la OSCE şi înnoirea NATO, extinderea UE sunt apreciate drept mijloace esenţiale ale restructurării în sens pozitiv a arhitecturii de securitate în spaţiul balcanic; în acest spaţiu, SUA se detaşează ca o putere care deţine un avans tehnologic şi militar evident şi, prin urmare, îşi asumă responsabilităţi politico-militare excepţionale.

În anii 1989-1992, SUA au avut o atitudine de neimplicare directă în gestionarea crizei declanşate în fosta R.S.F. Iugoslavia. Mai mult, nord-americanii au considerat Iugoslavia ca „un vechi partener" opus „hegemoniei sovietice", şi în consecinţă nu au încurajat mişcările centrifuge din federaţie. Din 1992, atitudinea Washingtonului a început să se modifice din numeroase cauze: refuzul lui S. Miloşevici de a accepta democratizarea societăţii şi restructurarea democratică a federaţiei; voinţa fermă a Sloveniei şi Croaţiei de-a obţine şi a-şi apăra independenţa; vidul de putere provocat de dispariţia Tratatului de la Varşovia şi a URSS de pe scena politică şi militară europeană şi internaţională; iniţiativele, unele unilaterale, promovate de UE (Germania şi Franţa) în disputele inter-iugoslave, etc. Apariţia de noi state independente în Europa de Est, Caucaz şi Asia Centrală şi capacitatea acestora de a promova politici externe distincte de F. Rusă au obligat de asemenea Statele Unite să-şi reformuleze obiectivele de politică externă, să se implice în dinamica politico-diplomatică pe spaţii largi, dincolo de vechea „Cortină de Fier". Pe acest fundal, constituirea unui cadru de stabilitate în Balcani devenea absolut obligatorie, în perspectiva prefigurării unor tensiuni şi crize în Caucaz, Asia Centrală, Orientul Apropiat şi Mijlociu.

În mod concret, SUA şi-a întărit cooperarea cu Grecia şi Turcia şi au depus eforturi în scopul reducerii tensiunilor dintre aceste „piese de bază" ale dispozitivului flancului stâng al NATO. Concomitent, Washingtonul a câştigat o serioasă influenţă pe lângă guvernele din Albania şi Macedonia căutând să preîntâmpine atragerea acestor state în conflictul din fosta Iugoslavie. Alături de UE şi chiar de F. Rusă, SUA au impus restrângerea graduală a spaţiului conflictual din fosta Iugoslavie şi aducerea părţilor adverse la masa tratativelor. Simultan, Statele Unite şi-au lărgit relaţiile cu România, Bulgaria, Grecia şi Turcia.

Instrumentul predilect pentru gestionarea crizelor a fost furnizat de NATO, sigura organizaţie internaţională capabilă să efectueze operaţii umanitare sau de menţinere, impunere a păcii şi stabilitate. O dată cu Acordurile de la Dayton (1995), Washingtonul a elaborat o strategie de abordare a problematicii balcanice, între care se încadrează şi SECI. Din 1999, SUA au jucat un rol primordial în proiectarea şi implementarea unei „reţele complexe de securitate şi stabilitate" în Balcani, fixată pe raporturi NATO, NATO - PfP, UE, OSCE, etc. Drept rezultat, Europa de Sud-Est este pe cale să devină o regiune relativ stabilă, în care se conturează mecanisme de dezvoltare a cooperării, bi - şi multilaterale, relaţii de bună vecinătate şi instrumente de prevenire şi gestionare a crizelor. Washingtonul – alături de Bruxelles – se implică în controlul politico-militar regional şi impulsionează programele de integrare în NATO şi UE. Pe de altă parte, SUA se preocupă îndeaproape, de consolidarea cooperării regionale, democratizarea societăţii, combaterea corupţiei şi a crimei organizate; şi problemele energetice se află la loc central pe agenda guvernului american, de la crearea unui sistem regional integrat (şi racordat la UE), la gestionarea viitoarelor trasee de petrol şi gaze din Caucaz şi Orientul Apropiat şi Mijlociu.

În mai 2003, americanii au obţinut acceptarea unei Carte a Adriaticii, susţinută şi de preşedinţia italiană a UE. Serbia a primit ajutoare financiare în schimbul democratizării. La Washington s-au manifestat două tendinţe: de menţinere a Uniunii Serbia, Muntenegru, Kosovo având statutul de provincie autonomă (orientarea UE şi a F. Ruse); de desfacere a Uniunii Serbia-

Muntenegru în trei state independente, decizie prin care s-ar constitui un nucleu albanezo-musulman în centrul şi vestul Balcanilor. Albania, Macedonia şi Croaţia sunt luate în calcul în procesul de extindere a NATO. România şi Bulgaria au devenit membre NATO în aprilie 2004. Summit-ul de la Istanbul din 28-29 iunie 2004, a reconfirmat această orientare (de altfel, prin Carta Adriaticii, SUA oferă asistenţă pentru aderarea Croaţiei, Albaniei şi Macedoniei). Sub patronajul SUA şi UE, la 3 iulie 2004, statele din Balcanii de Vest – cu excepţia Serbiei-Muntenegru şi a Sloveniei – au decis să constituie un forum regional pentru migraţie, azil şi refugiaţi. Din 2006, Balcanii de Vest au fost incluşi în PfP, iar între SUA, Muntenegru şi Serbia s-au stabilit relaţii de cooperare şi în domeniul militar. În plus, în 2006-2007, a început transferarea unor baze americane în România şi Bulgaria. Ele se alătură forţelor americane din Balcanii de Vest şi contribuie la întărirea apărării NATO şi a securităţii şi stabilităţii în regiune. Aderarea Turciei la UE se bucură la Washington de un sprijin consistent (ca şi în cazul României şi Bulgariei).

F. Rusă

F. Rusă s-a confruntat în ultimul deceniu cu o criză provocată de pierderea statutului de a doua superputere mondială. Iniţial în 1990-1991, Moscova a pledat pentru un „directorat" al marilor puteri în Balcani şi în favoarea menţinerii R.S.F. Iugoslavia. Se lucrase atunci şi la un fel de Alianţă Balcanică sub egida Kremlinului, agreată de Paris şi Berlin până la un moment dat şi luată în calcul la Sofia şi Bucureşti. Cu timpul, concomitent cu evoluţiile crizei iugoslave şi cu implicarea serioasă a SUA în regiune, Moscova a renunţat la pretenţiile de hegemonie politică în Europa de Sud-Est. Analiştii consideră că Rusia de astăzi se concentrează asupra problemelor restructurării societăţii şi întăririi CSI, concomitent cu renegocierea parteneriatelor cu SUA şi UE şi a amplificării relaţiilor cu statele din Asia Centrală şi Extremul Orient. Totuşi, F. Rusă, deşi favorizează anumite abordări de securitate – participând la cooperarea cu NATO – nu a agreat extinderea Alianţei spre Est. Parteneriatul F. Rusă - SUA este perceput la Moscova ca o posibilitate de înţelegere globală. Parteneriatul F. Rusă - NATO, reînnoit în mai 2002 – în pofida unor tendinţe anti-occidentale din cadrul elitei ruse –, priveşte tematica combaterii terorismului, criminalităţii transfrontaliere şi a proliferării armelor nucleare. Moscova apreciază OSCE ca o organizaţie destinată prevenirii conflictelor, cu toate că în timpul din urmă militează pentru reorganizarea ei.

În egală măsură, poziţia actuală a F. Ruse faţă de problemele Europei de Sud-Est exprimă capacitatea remarcabilă a diplomaţiei Moscovei de a se adapta realităţilor epocii. Confruntată cu o criză de prestigiu datorată disoluţiei Tratatului de la Varşovia şi cu dezmembrarea URSS, conducerea F. Ruse a abandonat tonul dur în raporturile cu Occidentul, în plină criză iugoslavă. Locul vechilor ameninţări şi presiuni a fost luat de deschidere, dialog şi negociere. Oferind suportul său de putere şi influenţă lui S. Miloşevici, B. Elţân a promovat totuşi, nuanţarea poziţiilor ruse în conflictul din Bosnia-Herţegovina. F. Rusă a participat, astfel, la lucrările Grupului de Contact (1999) şi a recunoscut Acordurile de la Dayton. În timpul crizei din Kosovo, avansarea unor propuneri concrete de către Moscova a contribuit la începerea negocierilor şi la încetarea loviturilor aeriene aliate. După Kosovo, preşedintele V. Putin a acceptat – cu anumite condiţii – integrarea Balcanilor şi a spaţiului Marea Baltică - Marea Neagră în structurile euroatlantice; concomitent, el a dat un nou impuls diplomaţiei de cooperare şi parteneriat cu Occidentul (mai 2002), în mod particular cu SUA, chiar dacă a reclamat repoziţionarea principalilor parteneri, în sensul recunoaşterii influenţei sale predominante în CSI. În condiţiile în care Europa de Sud-Est evoluează pe traiectoria integrării în NATO şi UE, F. Rusă rămâne, pe mai departe, foarte activă din punct de vedere cultural şi economic în Balcani.

Jocuri petroliere în Balcani

Balcanii asigură legăturile dintre Europa Occidentală, Centrală şi Orientul Apropiat şi Mijlociu. Atenţia noastră se va concentra asupra aspectelor energetice ale schimburilor economice regionale şi internaţionale. În principiu, spaţiul balcanic este marcat prin demersuri de cooperare, dar şi prin competiţia dintre marii actori ai epocii.

De pildă, grupul austriac **OMV** şi companiile ruse **Gazprom** şi **Lukoil** (prin alianţă) se concurează serios pe piaţa rafinării şi distribuţiei. În România, rafinăriile **Oltchim** şi **Arpechim** concurează **Petromidia** care dispune de o tehnologie mai dezvoltată şi de o poziţie excelentă la Marea Neagră (pe culoarul caucazian şi turcesc). OMV ţinteşte la 20% din piaţa balcanică, dar susţine şi gazoductul „Nabucco", ce ar trebui să unească Orientul Apropiat şi Mijlociu cu Balcanii şi Europa Centrală, (proiect favorizat de SUA şi de Germania).

De altfel analiştii remarcă faptul că în preliminariile extinderii UE şi NATO în Europa de Est şi de Sud-Est, strategia Moscovei a inclus ofensiva **Lukoil** şi **Gazprom** în regiunile de mai sus. Moscova şi-a asigurat relativ monopolul transportului de petrol şi gaze, pentru 15 ani prin Ucraina, precum şi din Kazahstan şi Turkmenistan. Încă din primăvara 2003, oficialităţile ruse şi-au exprimat oficial şi neoficial interesul pentru privatizarea **Distrigaz** şi **Petrom.** Ambele companii comandă practic economia naţională. Guvernul român a respins iniţial participarea **Gazprom** şi **Lukoil** la privatizarea **SNP Petrom**, pe motiv că se opune construirii „unui monopol privat" în locul unuia de stat (**Lukoil** deţine un lanţ de benzinării şi rafinăria **Petrotel** scutită de fisc de la plata a zeci de miliarde de lei). Menţionăm faptul că **Lukoil** a participat cu 23% la **Hellenic Petroleum** şi are investiţii în energetică în Cipru, Bulgaria (2 rafinării), Polonia, Serbia (sistem de benzinării), Ucraina (rafinării), Turcia (rafinării), Irak, Iran, China, Asia Centrală, Bazinul Caspic, etc. Grupul de companii, **Hellenic Petroleum** (greci, ruşi, americani, etc.) dispune de rafinării în Grecia, Macedonia, Muntenegru, Serbia; controlează oleoductul Salonic - Skopje şi este interesat de conducta F. Rusă-Ucraina-România-Bulgaria-Salonic. S-a aliat cu britanicii în Libia. **Hellenic Petroleum**, care a participat la licitaţia de privatizare a **Petrom**, vizează hegemonia petrolieră în Balcanii de Sud şi de Vest (interese financiare anglo-saxone, greceşti, ruse, etc. Grecii de la **Banc Post** deţin 50% din **Lukoil Europe Holding (Petrotel)**.

Competiţia internaţională pentru **Petrom** a ţinut „capul de afiş" al „bătăliei petroliere" din Europa de Sud-Est.

În iunie 2003, România şi SUA au semnat un *Acord de Cooperare Energetică,* care prevedea asistenţa americană pentru privatizarea energeticii româneşti. Se estima că **Petrom** va fi preluat de o companie de peste ocean. Imediat, compania **General Electric** şi-a fixat un stat major balcanic la Bucureşti. Între 14-19 iulie 2003, o delegaţie SUA la nivel de subsecretar de stat pentru Energie s-a deplasat în Bulgaria şi România (oameni de afaceri din electricitate, petrol, gaze naturale, industria de apărare, telecomunicaţii, transporturi, etc.). Concomitent, Bruxelles-ul a definitivat „foaia de parcurs" a integrării energeticii româneşti.

Alături de **Hellenic Petroleum**, la competiţia pentru Petrom a participat **PKN-Orlen** Polonia (extracţie, rafinare, transport), fondată de polono-americanul A. Mierzwy (fost consilier economic guvernamental în Franţa, Marea Britanie, Noua Zeelandă, etc.), adept al asocierii cu **MOL**. Compania **PKN-Orlen** este apropiată de **Conoco Phillips** şi deţinea sute de staţii de benzină (500 în Germania), susţinând proiectul conductei Caucaz - Ucraina - Polonia, agreat de UE şi concurent al conductei ruse „Drujba".

Aspirant la **Petrom** a fost şi **MOL** (Ungaria), companie de stat foarte dinamică, ce încearcă să se extindă în Croaţia (a cumpărat **INA**), Slovacia (**Slovnaft**), Cehia şi România, la concurenţă sau în cooperare cu **PKN-Orlen**; şi-a disputat şi **Unipetrol** (Cehia). Capitalul german

favorizează **MOL**, mai ales că **OMV** deţine acţiuni ale acestei companii ungare de stat. S-au înregistrat tentative de coalizare **OMV, MOL** şi **PKN-Orlen** pentru a face faţă presiunii excepţionale a **Gazprom** şi **Lukoil** în Europa Est-Centrală. Un asemenea trust ar depinde totuşi de petrolul rusesc, cel puţin până la sosirea marilor transporturi caucaziene şi irakiene prin culoarele caspico-turce şi ar avea nevoie de o putere financiară de 10 miliarde de dolari (exact cât **OMV, Petrom, MOL** şi **PKN-Orlen** la un loc). UE (Germania) încearcă să preia direct distribuţia din F. Rusă şi să elimine intermediarii locali.

Din Marea Britanie şi SUA şi-au manifestat interesul pentru **SNP Petrom**: **Halliburton** (venit de 13 miliarde de dolari în 2003, apropiată Administraţiei G. W. Bush), **ALON – SUA** (SUA, Israel), **Occidental Oil & Gas Corporation** ca şi multinaţionala **Glencore International AG** – fondată de controversatul om de afaceri M. Rich – (cifră de afaceri 43,7 miliarde de dolari).

OMV, prin **Regal Petroleum** ar fi avut afaceri controversate în Ucraina; pe de altă parte, **Halliburton**, apropiată de vicepreşedintele SUA, D. Cheney a prosperat pe baza contractelor încheiate cu Pentagonul în Balcani şi Irak şi a dezvoltat afaceri în Kazahstan şi Extremul Orient Rus. **Conoco Phillips** (anglo-americană) gigant mondial energetic, ocupă locul 3 petrolier în SUA, după **Exxon Mobil** şi **Chevron Texaco**. Aceasta din urmă se axează tot mai mult pe prelucrare, afaceri excelente în F. Rusă (din 1992) şi îşi manifestă interesul pentru culoarul Marea Caspică-România-Trieste; compania deţine un pachet semnificativ de acţiuni la **Lukoil**. Aceeaşi opţiune pentru culoarul Marea Caspică-Adriatica o sprijină şi **ENI** (Italia), retrasă brusc din „cursa pentru **Petrom**" (explorare, producţie, rafinare, comerţ), apropiată de finanţele anglo-americane, foarte dinamică în F. Rusă (aliată **Gazprom**), Asia Centrală, Marea Nordului, Africa de Vest, Libia, Iran, etc. La început (august 2003) şi-a manifestat interesul pentru **SNP Petrom** şi **TNK - BP**, joint venture ruso-britanic de dimensiuni mari în Ural şi Siberia de Vest, constituit la paritate de TNK (ruso-american-internaţional) şi BP.

Gazprom s-a profilat, la rândul său ca un competitor redutabil pentru **SNP Petrom**. Cea mai mare companie de gaze din lume, **Gazprom**, ocupă o poziţie de excepţie pe piaţa internaţională (venituri în 2003 de peste 16 miliarde de dolari). În Europa de Est are poziţii cheie în Ucraina, Belarus şi statele baltice. În ciuda diferendelor legate de birocratizarea companiei şi de slaba liberalizare a energeticii ruse, **Gazprom** este favorizat de occidentali. **Ruhrgas**, de exemplu, avea proiecte de participare la un consorţiu ruso-ucrainean pentru transportul gazelor naturale. Ca o înlesnire pentru UE, Moscova a permis partenerilor **Gazprom** să revândă parte din gazele naturale importate din F. Rusă. **Gazprom** a avut un profit de 3,4 miliarde de dolari în primele 6 luni din 2003, exportul spre UE sporind cu 10% (90% din exporturi din UE şi Turcia). Proiectul „Nabucco" condus de **OMV** (România va deţine 20% din investiţie prin **Romgaz**) va face o anumită concurenţă Gazpromului.

Dacă **Gazprom** domină Eurasia şi Europa de Est în materie de gaze naturale, dezvoltând alianţe cu germanii de la **Wintershall** şi **Ruhrgas, Lukoil** a devenit cea mai activă companie petrolieră rusă (având capital privat anglo-saxon şi internaţional) în Europa de Est şi de Sud-Est, Caucaz, Orientul Apropiat şi Mijlociu, Asia Centrală. A egalat şi chiar a depăşit **Iukos** şi **Sibneft** (ieşite între timp din jocurile energetice), cu o cifră de afaceri de 15 miliarde de dolari. În 2003, acoperea 20% din producţia de petrol a F. Ruse şi 8% din producţia rafinată; este integrată pe verticală (deţine rezerve, exploatează ţiţei, prelucrează, distribuie, dezvoltă petrochimia). Dispunea în 2003 de 1384 puncte de desfacere în F. Rusă, peste 2000 în SUA şi 883 în CSI şi Europa de Est; operează în 30 de state şi în 60 de provincii din F. Rusă şi ocupă locul 4 în lume pentru rezerve proprii, după **Exxon Mobil, Shell** şi **Petro China**. Investeşte până la 20 miliarde de dolari în nordul Mării Caspice, zona Timano-Peciora. Cooperează cu: **Exxon Mobil, BP, Chevron, Huricane** (Canada). În 2003-2004, a fost favorizată de „scandalul" Iukos şi de

anularea fuziunii **Iukos-Sibneft**, care ar fi creat prima forţă petrolieră privată a F. Ruse, cu o valoare de piaţă de 46 miliarde de dolari. V. Putin a considerat că prin această manevră, corelată cu negocierile secrete ale lui M. Hodorkovski la Londra şi Washington, F. Rusă ar fi scăpat de sub control până la 20% din capacităţile sale petroliere (preluate de **Exxon** sau **Chevron**). Forţa **Lukoil** a crescut în 2003 prin contractul cu **Kazmunaigaz**, de exploatare a 50% din zăcămintele a două platouri maritime din Marea Caspică. **Lukoil** şi-a extins sistemul de rafinare şi în Turcia şi intenţionează modernizarea rafinăriilor sale din statele balcanice (a achiziţionat şi **Beopetrol** din Serbia).

Iukos a acţionat ofensiv în Polonia şi în Slovacia, unde deţinea 49% din **Sloval Transpetrol**, proprietarul sectorului din „Drujba", pe segmentul slovac. La sfârşitul anului 2003, compania rusă intenţiona să extindă conducta în Germania şi Austria. În Austria, **Iukos** coopera cu **OMV** pentru conducta **Bratislava–Schwechat**.

Mai mult decât Austria, Germania este reticentă la preluarea distribuţiei de petrol şi gaze de către alte companii decât cele naţionale (**E.ON-Ruhrgas**). Pentru a rezista giganticului petrolier **Lukoil**, UE a căutat să structureze un consorţiu **OMV–MOL–PKN-Orlen** (cam 5 miliarde de dolari cifră de afaceri), deşi capitalul german preferă cooperarea ruşilor în domeniul gazelor naturale (distribuţie, prelucrare). În cele din urmă, în 2004, **OMV** a preluat **Petrom**. S-a constituit astfel cel mai puternic grup petrolier regional din cadrul UE, din Europa de Est şi de Sud-Est. Între timp, **Gazprom** şi-a întărit prezenţa în Bulgaria, Serbia, Ungaria şi preconizează construirea unui depozit de 2 miliarde m^3 în România.

Pe lângă *Nabucco*, Balcanii vor fi dotaţi, în viitor, cu un ramificat sistem de conducte: Constanţa-Trieste, Burgas-Macedonia-Albania, Burgas-Marea Egee (Grecia). În 2006-2007 s-au finalizat tratativele pentru „conducta rusă" Bulgaria-Grecia-Marea Egee şi pentru „conducta americană" Adriatica-Albania-Macedonia-Bulgaria. **Gazprom** pregăteşte un traseu de gaze naturale Serbia-Europa Centrală sau Adriatica.

Washingtonul pare, însă, preocupat de piaţa energiei electrice în România şi Europa de Sud-Est, cu toate că nu este dezinteresat nici de petrol. **OMV** ar reprezenta o „punte" de capital austriac şi american, arab şi chiar rus. SUA apreciază că România oferă următoarele oportunităţi pe termen mediu: **este cea de-a doua piaţă din Europa de Est; s-au înregistrat trei ani de creştere economică neîntreruptă; se prefigurează restructurarea şi privatizarea sectorului energetic şi dezvoltarea infrastructurii.** În viitor, în România se vor investi cu garanţia statului, 20 miliarde de dolari în energetică, 10 – în transporturi, 20 – în mediu, câteva miliarde în IT, sistemul medical, etc. UE sprijină tratatul balcanic pentru piaţa comună energetică, integrată în piaţa Uniunii (din 2003).

Repere geopolitice.

Turcia.

Suprafaţă de 776 6820 km^2, 73 700 000 de locuitori – musulmani sunniţi, dintre care 20% kurzi –, PIB – 385 miliarde dolari. Are o poziţie strategică remarcabilă, controlând trecerea din Balcani în Orientul Apropiat şi Mijlociu şi ieşirea din Marea Neagră. Potenţialul său uman şi cel militar, fac din Turcia un „pilon" NATO şi euroatlantic.

Economia Turciei, cu toate aspectele sale negative, este un amestec complex între comerţul şi industria modernă şi agricultura tradiţională. Sectorul privat a cunoscut o dezvoltare rapidă şi puternică, dar statul are un rol major în industria de bază, în domeniul bancar, transporturi şi comunicaţii. În 2005-2006: s-a depreciat moneda; datoria publică atinge 66% din PIB; creştere economică de 5%; inflaţie de 10%; şomaj de 10%; deficit comercial în creştere;

datorie externă de 200 miliarde euro în 2005. Industria textilă şi de confecţii (este o mare exportatoare) deţine poziţii importante, fiind aproape exclusiv privatizată.

Economia are o tendinţă de revigorare, cu puternică asistenţă FMI şi SUA (ultima infuzie este de peste 8 miliarde de dolari). Guvernul musulman moderat se află în echilibru fragil cu armata (adeptă a statului laic) şi grupările democrate de centru-dreapta şi centru-stânga. Sunt necesare reforme economice, structurale şi continuarea democratizării statului, inclusiv soluţionarea disputelor cu Kurzii. În prima etapă a crizei iugoslave, Ankara a fost tentată să susţină activ „panislamismul balcanic" (albanez, bosniac). Astăzi, Turcia se arată interesată de admiterea în UE şi de gestionarea tranzitului de petrol şi gaze din Irakul de Nord, Caucaz şi Marea Neagră.

Albania.

Suprafaţă de 28 748 km^2, 3 200 000 de locuitori, PIB – 4,8 miliarde de dolari. Guvernul sprijină protejarea drepturilor etnicilor albanezi din afara graniţelor ţării (Kosovo, Macedonia, Serbia, Muntenegru, Grecia). Majoritatea albaneză din Kosovo solicită independenţa faţă de Republica Serbia. Albanezii din Macedonia denunţă discriminări în educaţie, în obţinerea de posturi în administraţia publică şi în ceea ce priveşte reprezentarea în guvern.

În prezent, se înregistrează anumite disensiuni între musulmani (70%), catolici (20%) şi ortodocşi (10%). De asemenea, se manifestă tensiuni între populaţiile ce folosesc dialecte de origine toskă şi ghegă, una din cauze fiind recunoaşterea ca limbă oficială doar a dialectului tosk (vorbit în sudul Albaniei, în timp ce dialectul gheh este folosit de majoritatea albanezilor în nordul ţării şi în Kosovo). Promovarea ideii de „Albania Mare", combinată cu proiectul unei „axe pan-albaneze", susţinut de unii lideri (Fatos Nano, Hashim Thaci şi Arben Djaferi) pune în pericol stabilitatea regională.

În Albania subzistă şi problema celor aproximativ 400 000 de etnici greci din treimea sudică a ţării, care numesc această zonă „Epirul de Nord" şi care susţin tendinţele de autonomie. Ţara evoluează clar spre Occident, beneficiind de susţinere îndeosebi din partea SUA şi a Italiei. Alături de Kosovo, Macedonia şi Grecia participă la proiectele magistralelor de petrol şi gaze din sudul şi vestul Balcanilor. Trupele albaneze sunt încadrate în forţele Coaliţiei Internaţionale din Irak.

În interior, au persistat rivalităţile dintre grupările de clanuri teritoriale, precum şi dintre socialişti (Fatos Nano) şi dreapta (Sali Berisha). În februarie 2004, au avut loc ciocniri de stradă la Tirana între aderenţii şi poliţia guvernului socialist, acuzat de „politici mafiote". La conducere se află democraţii lui S. Berisha, dar socialiştii s-au consolidat şi localele din 2007. UE şi SUA insistă pentru o democratizare reală a regimului politic, marcat încă de acţiunea clanurilor etno-economico-politice. În egală măsură, se înregistrează o vie activitate a reţelelor crimei organizate, cu prelungiri în întreaga zonă a Balcanilor, în Mediterana de Est şi Centrală şi o corupţie generalizată. Lipsesc investiţiile străine directe.

Bulgaria.

110 912 km^2, 7 800 000 milioane locuitori, PIB – 136 miliarde de dolari. Economia a crescut constant în 2005-2006 cu 6%, iar şomajul a coborât la 10%. Deficitul balanţei de cont curent atinge 12% din PIB.

În Bulgaria au existat probleme legate în special de minoritatea musulmană turcă. Minoritarii turci reprezintă aproximativ 8-10% din populaţie şi sunt concentraţi în două regiuni: Arda, incluzând Kudzali şi toată jumătatea de est a zonei de graniţă cu Grecia, mai puţin ţinutul Mariţa. Bulgarii s-au temut de posibilitatea izbucnirii unui conflict cu minoritatea turcă,

asemănător celor din Bosnia şi Kosovo.

Pe fondul interzicerii unui partid al etnicilor macedoneni de către Curtea Constituţională de la Sofia, în august 2000 au apărut primele tensiuni între autorităţi şi această minoritate. Macedonia a fost şi este considerată zonă de dispute între Bulgaria, Serbia şi Grecia. De la început, guvernul bulgar a recunoscut Macedonia (1991), în timp ce Grecia s-a opus vreme îndelungată. În ceea ce priveşte problema slavilor macedoneni, opinia majorităţii bulgarilor este diferită de cea a oficialilor. Bulgarii îi consideră de aceeaşi naţionalitate cu ei şi resping ideea conform căreia Macedonia este locuită de o naţiune slavă distinctă.

Ţiganii bulgari au crescut la număr după anii '60-'70, devenind cel mai mare grup minoritar şi creând mai multe probleme guvernului de la Sofia. O mare parte dintre ei se identifică cu etnicii turci prin credinţe religioase şi nume proprii.

Deşi economia a crescut constant cu 3-4% între 2002 – 2004, premierul de centru dreapta, SimE.ON de Saxa-Coburg s-a confruntat cu amplificarea sprijinului electoral pentru socialişti; de asemenea, administraţia are probleme foarte serioase de combatere a corupţiei şi crimei organizate, multe reţele fiind conexate cu cele din Ucraina şi F. Rusă. Socialiştii sunt acuzaţi de duplicitate faţă de Occident şi relaţii privilegiate cu F. Rusă şi Saddam Hussein (februarie-martie 2004). Ei au şi format guvernul de coaliţie în vara anului 2005.

Oricum, Bulgaria este ferm angajată în procesele extinderii UE, a intrat în NATO în aprilie 2004, se pregăteşte să primească baze SUA şi participă la acţiunile de pace din Irak. La 25 aprilie 2005, a semnat Tratatul de Aderare la UE şi s-a integrat oficial în ianuarie 2007. Persistă în opinia publică o clară simpatie pentru F. Rusă, bazată pe solidaritatea slavă şi tradiţiile cooperării ruso-bulgare. Populaţia a suportat greu şi pierderile umane înregistrate în Irak.

Grecia.

131 960 km^2, 11 000 000 locuitori, PIB – 236 miliarde de dolari. Deficit bugetar 3%, creştere economică 4%, datorie publică 104% din PIB, accelerarea privatizărilor, asanare treptată a finanţelor, etc.

Din 7 martie 2004, în urma alegerilor, puterea a fost câştigată de Partidul Noua Democraţie condus de Costas Karamanlis (pro-american). Noua Democraţie a învins şi în localele din octombrie 2006. Se preconizează un nou val de liberalizări economice şi privatizări. Grecia are dispute maritime, aeriene şi teritoriale cu Turcia în Marea Egee şi în Tracia. De asemenea cu Macedonia, în ceea ce priveşte denumirea oficială a noului stat, constituit după 1991. Mai nou, au apărut tensiuni între Atena şi Washington, după ce SUA au recunoscut oficial „statul Macedonia". Deşi în prezent relaţiile greco-turce cunosc o perioadă de detensionare şi nu există pericolul degenerării acestora într-un conflict deschis, situaţia continuă să reprezinte un factor de risc. Majoritatea greacă din Cipru a blocat primirea „republicii turce" din nord, în UE. De asemenea, tensiuni s-au manifestat şi în relaţiile cu Albania.

Grecia se manifestă ca un factor activ în Balcani şi UE. Chiar dacă nu agreează intervenţia în Irak, elita greacă cooperează intens financiar şi industrial cu SUA. Atena încearcă să devină lider regional în finanţe, comunicaţii, petrochimie; în domeniul petrolier se au în vedere proiecte comune cu Bulgaria, Turcia, F. Rusă, Albania, Macedonia, România, Italia, etc. Între Atena şi Moscova s-au dezvoltat raporturi de „solidaritate ortodoxă", cu autentică tradiţie istorică.

Serbia.

102 170 km^2, 9,5 milioane locuitori. În 2005-2006 economia s-a redresat, inflaţia s-a redus la 7,5%, investiţiile străine au atins 7 miliarde de dolari. De-a lungul frontierelor fostei RSF Iugoslavia trăiesc grupuri mai mult sau mai puţin numeroase de conaţionali din etniile de bază din

statele vecine: în Voievodina şi pe Valea Timocului, importante comunităţi de români; în Voievodina, o energică minoritate maghiară. În sud se află zeci de mii de albanezi. Fosta R.S.F. Iugoslavia avea un caracter plurietnic în care sârbii reprezentau puţin peste o treime din populaţia totală a ţării; circa 3 milioane de sârbi locuiau în Bosnia-Herţegovina şi Macedonia.

După destrămarea R.S.F. Iugoslavia şi a Iugoslaviei restrânse, minorităţile sârbe din noile state independente au creat tensiuni în Balcanii de Vest. În acelaşi timp, sutele de mii de refugiaţi sârbi din Croaţia şi Bosnia-Herţegovina au bulversat situaţia internă din Serbia şi Muntenegru. Pe acest fundal au luat amploare mişcările naţionaliste, acţiunile teroriste şi activităţile crimei organizate.

După proclamarea Uniunii Serbia-Muntenegru, Serbia a trecut în 2003 printr-o criză instituţională prelungită, în pofida alegerilor din toamnă. În timp ce partidele pro-occidentale s-au dovedit greu de convins să formeze guvernul, radicalii şi socialiştii au câştigat teren. Tensiunile din Voievodina şi problema Kosovo, mai ales ciocnirile de după 15 martie 2004 au alimentat sentimentele anti-occidentale în opinia publică şi au stimulat curentele ultranaţionaliste şi „pan-ortodoxe". Muntenegru a înclinat evident spre independenţă, ameninţând să lase Serbia fără ieşire la mare şi, posibil, fără hidrocarburi. În 2004 - 2005, UE a avertizat în mod serios Muntenegru să nu mai agite proiectul independenţei unilaterale. Serbia-Muntenegru urma să fie integrată rapid şi unificată în UE, dacă se accelera democratizarea.

Asasinarea premierului pro-occidental Zoran Djindjici în martie 2003 a aruncat ţara într-o criză politică prelungită. Socialiştii şi radicalii ultranaţionalişti au preluat practic iniţiativa. Vojislav Kostuniţa (Partidul Democratic din Serbia) a adoptat o orientare ambiguă. Vuk Draşkovici (Partidul Reînnoirea Serbiei) rămâne alături de gruparea forţelor politice pro-vest (în total 146 de locuri în Parlamentul Serbiei, din 250). Guvernul Serbiei este condus de V. Kostuniţa, opus socialiştilor şi radicalilor. După 27 iunie 2004, V. Kostuniţa a contribuit decisiv prin votul partidului său, la alegerea pro-occidentalului B. Tadici în funcţia de preşedinte al Serbiei.

La începutul anului 2005, s-a constituit **Mişcarea pentru un Muntenegru Independent** (alianţă între grupări sârbe de centru şi minoritari albanezi şi croaţi). V. Vlahovici, ministrul de Externe, s-a pronunţat pentru independenţă, dar UE nu a acceptat dezmembrarea Uniunii. Şi premierul local, M. Djukanovici, a promovat „doctrina independenţei" şi a apropierii rapide de Occident (Muntenegru controlează ieşirea Serbiei la Marea Adriatică; republica are o cotă înaltă de criminalitate organizată).J. Solana şi alţi lideri europeni au obligat Muntenegru şi Serbia să încheie noi acorduri de menţinere a uniunii, în aprilie 2005; aceste acorduri sunt obligatorii pentru declanşarea Procesului de Stabilizare şi Asociere, iniţiat de UE. În cele din urmă, în primăvara 2006, populaţia din Muntenegru a votat majoritar pentru independenţă. În 2006, Serbia a fost invitată în PfP.

Negocierea statului Kosovo reprezintă pe mai departe principala problemă politică a Serbiei; se adaugă şi întârzierile în cooperarea cu TIP de la Haga. Constituţia din octombrie 2006 include această provincie în Serbia.

Alegerile parlamentare de la începutul anului 2007 au fost câştigate de partidele democratice (PDS şi PD), radicalii neobţinând mai mult de 30%; totuşi, nici PDS, nici PD nu optează deschis pentru „abandonarea" provinciei Kosovo, în ciuda puternicei presiuni internaţionale (Belgradul contează pe sprijinul F. Ruse şi Chinei în CS. ONU). F. Rusă anunţă că acceptarea soluţiei „Kosovo independent" va permite aplicarea aceluiaşi model şi în rezolvarea „conflictelor îngheţate" din zona Mării Negre. SUA şi UE optează pentru un „Kosovo suveran", sub control internaţional.

Muntenegru.

13 812 km^2 , 800 000 locuitori. Independent din mai 2006. S-a angajat într-un proces accelerat de integrare euro-atlantică, sub conducerea social-democraţilor independenţi (învingători în alegerile din septembrie 2006). A fost cooptat în PfP. Investiţii ruse de 1,5 miliarde, egale cu PIB-ul.

Bosnia–Herţegovina.

51 130 km^2, 3,9 milioane locuitori, PIB – 5,5 miliarde de dolari, este alcătuită din *Federaţia Croato-Musulmană* şi din *Republica Srpska*. Populaţia se împarte în: 43% bosniaci musulmani, 33% sârbi ortodocşi, 17% croaţi. Tito a impulsionat dezvoltarea industriei de apărare, astfel încât Bosniei i-au revenit o mare parte din uzinele militare iugoslave. Înverşunatele lupte interetnice din Bosnia au dus la scăderea producţiei cu 80% în perioada 1990-1995, precum şi la creşterea şomajului şi a sărăciei. În 1996-1998, nivelul producţiei a revenit la rate mai ridicate, dar în 1999 şi 2000, creşterea a încetinit vizibil, PIB-ul rămâne mult sub nivelul din 1990. Marca germană (ulterior euro) introdusă ca monedă naţională în 1998 a fost larg acceptată, astfel încât Banca Centrală a Bosniei şi Herţegovinei şi-a mărit rezervele. Statul primeşte asistenţă pentru reconstrucţie, precum şi ajutoare umanitare de la comunitatea internaţională, dar va trebui să se pregătească pentru etapa în care asistenţa se va diminua. Echilibrul intern este asigurat de forţele NATO şi, mai nou, UE. În primăvara 2004, ca expresie a stabilizării relative din Bosnia-Herţegovina, Washingtonul a decis să transfere majoritatea misiunilor de securitate către UE. La 14 iunie 2004, s-a decis ca un număr limitat de forţe americane să rămână în ţară. Alegerile din octombrie 2004 au fost câştigate de partidele naţionaliste moderate (HDZ – croat, SDA - musulman şi SDS - sârb).

Probleme serioase ridică reforma instituţională (de întărire a autorităţilor federale), mai ales restructurarea poliţiei, organizată pe criterii etnice. R. Srpska a ameninţat că dacă va fi obligată să-şi dizolve forţele proprii, s-ar putea declara independentă. Alegerile generale din octombrie 2006 n-au rezolvat reforma instituţională, chiar dacă partidele tradiţionaliste (SDA musulman, SDS sârb şi HDZ croat) au pierdut teren în favoarea reformatorilor (SNSD sârb şi SBIH musulman). Din aceste motive, mandatul autorităţii internaţionale s-a prelungit, chiar dacă UE şi-a redus efectivele militare.

Croaţia.

56 540 km^2, 4,4 milioane locuitori, PIB – 50 miliarde de dolari. Înainte de destrămarea R.S.F. Iugoslavia, Croaţia era zona cea mai prosperă şi mai industrializată după Slovenia, producţia/locuitor fiind cu aproape 1/3 peste media din federaţie.

Investiţiile şi ajutoarele occidentale, în special în turism şi industria petrolieră sunt factori importanţi pentru reconstrucţia economică. În ultimul timp, economia a ieşit din recesiune, în principal, datorită turismului. Şomajul ridicat rămâne un element-cheie negativ. Întârzierile în accelerarea reformelor economice sunt parţial rezultatul împotrivirii populaţiei la măsurile referitoare la reducerea locurilor de muncă, a salariilor şi a beneficiilor sociale. Pe parcursul anului 2003 (noiembrie), conducerea a trecut prin alegeri libere sub controlul de centru-dreapta, conduse de premierul Ivo Sanader; Croaţia candidează la admiterea în UE şi NATO, cu susţinere germană şi americană. Întârzierile în predarea unor posibili „criminali de război” au contribuit, în 2005, la amânarea începerii convorbirilor de aderare la UE. În cele din urmă, Croaţia a demarat în acelaşi an negocierile de aderare şi candidează la admiterea în NATO. Se depun eforturi – sub presiune occidentală – pentru respectarea drepturilor minorităţii sârbe (6% din populaţie) şi relansării cooperării cu Serbia şi Muntenegru. De altfel, deosebirile dintre croaţi şi sârbi decurg

mai mult din religie şi cultură (catolici versus ortodocşi) decât din limba vorbită. Se menţin fricţiunile cu Slovenia şi Italia pentru delimitarea zonelor economice din Adriatica.

Macedonia.

25 719 km^2, 2 milioane locuitori, PIB – 3,7 miliarde de dolari, creştere economică – 5%. Macedonia, independentă din 1991, este cunoscută drept un spaţiu mai puţin dezvoltat economic în cadrul fostei R. S. F. Iugoslavia; ea furniza numai 5% din totalul producţiei de bunuri şi servicii. Destrămarea R.S.F. Iugoslavia a privat Macedonia de accesul la pieţele protejate şi la ajutoarele financiare de la „centru". Absenţa infrastructurii, sancţiunile ONU aplicate Iugoslaviei şi embargoul economic grecesc au împiedicat creşterea economică până în 1996. Puterea a demonstrat preocuparea continuă pentru realizarea reformei economice, liberalizarea comerţului şi integrarea regională. UE a încheiat cu acest stat un Acord de Stabilizare şi Asociere.

Anii 1999-2002 au fost marcaţi de confruntări etno-confesionale (la o populaţie de 2 milioane de locuitori există o minoritate albaneză de 22%, restul populaţiei fiind de origine slavă şi foloseşte, în principal, un dialect apropiat de limba bulgară). Înţelegerile de la Ohrid, din 2001, cooptarea albanezilor în conducere, intervenţia internaţională şi dislocarea în ţară de trupe NATO şi UE au adus situaţia sub control şi au permis adâncirea reformelor democratice. Macedonia ocupă o poziţie cheie la intersecţia comunicaţiilor regionale dintre Balcanii de Vest şi de Sud şi în proiectele energetice regionale. Forţe militare SUA şi UE de stabilizare.

Decesul preşedintelui B. Trajkovski (25 februarie 2004), într-un controversat accident aerian, a ameninţat să redeschidă criza internă (naţionaliştii macedoneni contra albanezilor). Puternica emigraţie macedoneană din Occident (600 000 de oameni) şi din Bulgaria (peste 1 milion de oameni) aderă în majoritate la proiectul „Bulgariei Mari", cu includerea Macedoniei. Din aprilie 2004, noul preşedinte Brako Crvenkovski (social-democrat) s-a pronunţat pentru continuarea proceselor de democratizare şi integrare euroatlantică. Naţionaliştii, conservatorii macedoneni şi albanezi contestă o asemenea direcţie internă. La 12 august 2004, s-a adoptat cu dificultăţi legea autonomiei administrative (76 districte cu drepturi lărgite pentru minorităţi, cu precădere pentru cea albaneză). Guvernul de până în iulie 2006 s-a bazat pe social-democraţi, liberali şi pe albanezii din Uniunea Democratică pentru Integrare.

Din primăvara anului 2006, VMRO-DPMNE de centru dreapta a câştigat alegerile, formând guvernul N. Gruevski. Încadrat cu tehnocraţi, guvernul a lansat un nou program de reforme economice, promovarea investiţiilor străine directe (2 miliarde de dolari în 2005), modernizarea sistemului bancar, relansarea privatizării. Persistă tensiuni între guvern (ce include şi albanezi) şi UDAI, moderate de NATO, UE, SUA. La fel, continuă fricţiunile cu Grecia şi chiar cu Bulgaria. Cu toate acestea, Macedonia candidează la admiterea în NATO şi UE.

Slovenia.

20 254 km^2, 2 milioane locuitori, PIB – 22 miliarde de dolari. Deşi Slovenia continuă să aibă cel mai mare PIB/locuitor dintre ţările aflate în tranziţie din regiune, ea ar trebui să accelereze procesul de privatizare şi reforma pieţei de capital şi să elimine restricţiile pentru investiţiile străine. Aproape 45% din economie este deţinută de stat, astfel încât nivelul investiţiilor străine directe, ca procent din PIB, este cel mai scăzut din regiune. Creşterea exporturilor se estimează că se va încetini datorită slăbirii pieţelor UE. Inflaţia a sporit de la 6,8% la 8,9% în 2000 şi rămâne un element de îngrijorare. Oricum, chiar dacă are un potenţial demografic redus (2 milioane de locuitori, dintre care 5% sârbi şi croaţi), economia sa gravitează spre Europa Centrală (serioasă influenţă culturală germană). Alegeri în octombrie 2004 au fost câştigate de centru-dreapta condus de J. Jansa, cunoscut adversar al comuniştilor iugoslavi.

Statutul provinciei Kosovo.

Definirea viitorului statut al provinciei Kosovo continuă să reprezinte una dintre cele mai arzătoare probleme de pe agenda de securitate a Europei de Sud-Est. Confruntările recente nu au făcut altceva decât să reamintească faptul că amânarea identificării de soluţii este câteodată, cea mai costisitoarea abordare. Comunitatea internaţională s-a angajat în favoarea construirii unei societăţi multietnice, începând din 1999, dar liderii sârbi şi albanezi par a sprijini de multe ori, diverse proiecte de segregare. Alegerile din octombrie 2004 au generat veritabile controverse. În cele din urmă, dubla integrare în NATO şi UE va oferi un răspuns pe termen lung dilemelor de securitate ale comunităţilor albaneză şi sârbă, deopotrivă. Planurile de partaj pot determina noi afluxuri de populaţie având consecinţe negative pe plan regional.

De fapt, la cumpăna secolelor XX-XXI, provincia Kosovo a devenit un factor de destabilizare a Serbiei şi a Balcanilor de Vest, prin reizbucnirea disputei politico-militare dintre comunităţile locale. Politicienii albanezi au militat şi militează pentru obţinerea independenţei, un obiectiv împărtăşit de majoritatea populaţiei, în timp ce Belgradul şi minoritatea sârbă s-au opus secesiunii sau au acceptat, în cel mai bun caz, un partaj. Sârbii consideră Kosovo „sanctuar naţional". Albanezii invocă dreptul la autodeterminare, iar radicalii socotesc provincia indispensabilă, ca o „placă turnantă" între zonele locuite de ei în Macedonia, sudul Muntenegru şi statul albanez independent.

Există însă o mai veche dispută politico-teritorială: provincia Kosovo face parte din fâşia dintre portul Bar (la Marea Adriatică) şi zona Skopje (Macedonia), spaţiu asupra căruia au emis pretenţii Serbia, Muntenegru şi Albania, încă din anii 1912-1913. Populaţia se ridică la aproximativ 2 milioane de locuitori (90% albanezi, circa 7% sârbi). Cei aproape 130 000 de sârbi rămaşi după 1999 sunt concentraţi mai ales la nord de râul Ibar, însă cifrele sunt controversate. Un studiu al *Iniţiativei pentru Stabilitatea Europeană* indică faptul că mai mult de 70 000 de sârbi locuiesc la sud, împrăştiaţi în comunităţi rurale învecinate cu localităţile albaneze. Religia islamică este dominantă, urmată de creştinismul ortodox şi catolic. Provincia traversează o continuă criză economico-socială cu origini în perioada iugoslavă, şomajul înregistrând cifre record (recent, peste 50% din totalul populaţiei active). De asemenea s-a manifestat o creştere demografică rapidă în rândul locuitorilor de origine albaneză, circa jumătate având vârsta sub 20 de ani.

În contextul reaşezării geopolitice a Balcanilor de Vest şi al prelungirii stărilor de tensiune în „noua" Iugoslavie (constituită în 1992 din Serbia şi Muntenegru), s-a redeschis şi „problema Kosovo". Provincia a pierdut în 1989 statutul de autonomie deţinut în cadrul Serbiei, ca urmare a ascensiunii lui S. Miloşevici. Majoritatea albaneză a optat pentru independenţă sub preşedinţia lui Ibrahim Rugova, liderul Alianţei Democratice (septembrie 1990).

Izbucnirea conflictelor dintre Serbia, Croaţia şi Slovenia avea să acutizeze situaţia din provincie. Gruparea Armata de Eliberare din Kosovo (UCK) a avansat un program de obţinere a independenţei prin mijloace violente. La începutul lui 1998, confruntările dintre poliţie, forţele sârbe şi albaneze s-au generalizat. UCK a cucerit circa 30% din teritoriul provinciei, dar autorităţile de la Belgrad au replicat printr-o campanie de „purificare etnică". Se estimează că au murit 1 500 de locuitori, în timp ce alţi aproximativ 400 000 şi-au părăsit casele în acel an.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluţia 1199 (septembrie 1998), care cerea retragerea forţelor sârbe din regiune. Iugoslavia (Serbia-Muntenegru) a acceptat o misiune de monitorizare. Noi ciocniri şi masacre au obligat statele Grupului de Contact (SUA, F. Rusă, Marea Britanie, Franţa, Germania şi Italia) să impună începerea negocierilor de la Rambouillet (6 februarie 1999). Tratativele s-au întrerupt în februarie şi în martie 1999, prefigurându-se o

ciocnire cu NATO.

Acţiunile NATO au fost motivate atât de principii democratice, cât şi de interese strategice: afirmarea rolului NATO de garant al securităţii europene, aplicarea în situaţii excepţionale a noii doctrine a intervenţiei umanitare, necesitatea stabilizării Balcanilor de Vest, etc. Continuarea operaţiunilor în forţă iniţiate de Belgrad în provincie a determinat Consiliul Nord-Atlantic să someze Serbia (13 octombrie 1998), solicitând încetarea acţiunilor armatei federale. Acţiunea energică a Alianţei l-a determinat pe S. Miloşevici să accepte temporar condiţiile Rezoluţiei ONU nr. 1119 şi să procedeze la retragerea unei părţi a forţelor sale, concomitent cu prezenţa în Kosovo a unei misiuni OSCE. În ianuarie 1999, au reizbucnit luptele dintre UCK şi armata şi poliţia iugoslavă. Demersurile diplomatice eşuând, s-au creat condiţiile necesare pentru efectuarea de către forţele NATO a unei operaţii unilaterale de pace.

Consiliul Nord-Atlantic din 23 martie 1999 a trecut peste blocajul Consiliului de Securitate ONU (deoarece F. Rusă se opunea intervenţiei militare) şi a ordonat declanşarea campaniei aeriene „Forţa Aliată". Reuniunea G8 (mai 1999) a permis o armonizare a poziţiilor statelor occidentale cu cele ale F. Ruse. În cele din urmă, S. Miloşevici cedează, lipsit de sprijinul total al Moscovei. La Kumanovo s-a încheiat un acord care a pus capăt operaţiunii NATO (9 iunie). ONU a autorizat prin Rezoluţia 1244, desfăşurarea unei misiuni de menţinere a păcii în Kosovo, sub comanda NATO - KFOR.

KFOR a asigurat trecerea la starea de pace în Kosovo şi protecţia celor aproape 1 milion de refugiaţi albanezi reîntorşi; s-a garantat, într-o anumită măsură, şi revenirea refugiaţilor sârbi, apreciaţi între 70 000 şi 100 000. După cinci ani de calm relativ, confruntările au reizbucnit în 2003-2004 punând uneori în dificultate forţele NATO şi poliţia internaţională.

Criza din Kosovo a marcat, totuşi, reculul ONU în gestionarea confruntărilor din Balcani şi a chestiunilor de securitate post-Război Rece, în general. Divergenţele dintre membrii permanenţi ai Consiliului de Securitate au blocat mecanismul decizional al Naţiunilor Unite, împiedicând organizaţia să acţioneze eficient pentru soluţionarea crizei. Ulterior, UNMIK (misiune ONU) a administrat *de jure* Kosovo şi a încercat să democratizeze societatea, prin politica „standardelor înaintea statelor" elaborată gradual începând din 2002.

Naţiunile Unite şi OSCE au supervizat alegerile municipale (octombrie 2000) şi pe cele legislative (noiembrie 2000) care s-au soldat cu victoria Ligii Democratice şi desemnarea lui Ibrahim Rugova în funcţia de preşedinte. Atribuţii limitate au fost acordate autorităţilor provinciale. Revoltele din 2003 au evidenţiat din multe puncte de vedere unele slăbiciuni ale administraţiei internaţionale. Consiliul de Securitate a condamnat acţiunile violente anti-sârbeşti din 2004 la care au participat peste 50 000 de albanezi. Într-un gest de sfidare, Adunarea de la Priştina a amendat unilateral Cadrul Constituţional (8 iulie 2004), transferând majoritatea competenţelor dinspre administraţia ONU spre structurile locale, o modificare respinsă de Serbia şi de reprezentanţii comunităţii internaţionale.

Tensiuni şi proiecte internaţionale

Concomitent cu reaşezările din Uniunea Serbia-Muntenegru, mediul politic din Kosovo a acumulat noi tensiuni, manifestate în relaţiile dintre: comunităţile albaneză şi sârbă, dintre grupările şi curentele politice albaneze moderate şi extremiste şi dintre localnici şi forţele internaţionale de pace. În raport cu problema statutului s-au cristalizat şi curentele de opinie şi acţiune: **I. Rugova**, pe o poziţie moderată (a acceptat, la un moment dat, statutul de provincie lărgită în Serbia), **Hashim Thaci**, liderul Partidului Democrat din Kosovo, pe o poziţie radicală, **Belgradul**, cu mai multe opţiuni (autonomie lărgită în anumite condiţii; separare pe criterii etnice).

Ascensiunea partidelor democrate sârbe a permis prezentarea într-o lumină mai favorabilă a acestor poziţii. În vara lui 2003, Consiliul de Securitate ONU recomanda Belgradului şi Priştinei să continue negocierile pentru a ajunge la o înţelegere în conformitate cu rezoluţiile organizaţiei. În toamna lui 2003 au început oficial convorbirile Belgrad - Priştina, dar prima reuniune tehnică s-a sfârşit cu menţinerea divergenţelor.

La 4 ianuarie 2003, a fost asasinat comandantul albanez Tahir Zemaj, apropiat al preşedintelui I. Rugova. El a condus forţele armate ale Republicii Kosovo (FARK) de orientare moderată, finanţate de diaspora albaneză şi adversare ale grupării paramilitare care îl are în frunte pe Hashim Thaci (extremistă).

Câteva zile mai târziu, prim-ministrul sârb, Zoran Djindjici a avertizat că în situaţia în care albanezii din Kosovo îşi intensifică presiunile pentru obţinerea independenţei, va solicita convocarea unei conferinţe internaţionale cu scopul modificării frontierelor în Balcanii de Vest. Belgradul sugera unificarea Republicii Srpska cu Serbia, în schimbul unui Kosovo independent, manevră diplomatică prin care s-ar fi remodelat sistemul de securitate patronat de SUA şi UE; I. Rugova a primit această propunere cu un relativ interes.

În ziua de 16 ianuarie, Z. Djindjici revenea asupra proiectului său, pledând pentru revenirea în Kosovo a 150 000 de refugiaţi sârbi drept condiţie a continuării dialogului politic între Belgrad şi Priştina; albanezii avertizau că Z. Djindjici urmărea divizarea provinciei şi „anexarea Republicii Srpska, în perspectiva separării definitive a Serbiei de Muntenegru.

Şeful misiunii UNMIK, Michael Steiner susţinea, însă, că doar Consiliul de Securitate poate aproba o modificare a statutului provinciei şi respingea orice tentativă diplomatică sârbo-albaneză care ar ignora atributele de autoritate ale ONU.

Reprezentanţii SUA şi UE insistau în primele luni ale anului 2003 asupra intensificării transferului local de autoritate către noua administraţie aleasă din Kosovo. Totuşi, atât albanezii cât şi sârbii au acţionat în conformitate cu strategia faptului împlinit.

Astfel, la 25 februarie, sârbii kosovari proclamau întrunit *Parlamentul Districtelor Sârbe Metohija* şi au organizat forţe paramilitare. Imediat, la 7 martie, Z. Djindjici propunea divizarea provinciei pe criterii etnice şi înfiinţarea unei federaţii; în ziua de 12 martie, însă, Z. Djindjici a fost asasinat, sârbii pierzând o personalitate cu influenţă marcantă în plan european.

Din acest moment, albanezii kosovari preiau iniţiativa politică şi la 9 iunie, I. Rugova propunea deschis proclamarea independenţei „statului Kosovo", demers respins de către autorităţile din Belgrad. Albanezii kosovari sunt acuzaţi că vizează în fapt obţinerea independenţei ca etapă a proiectului „Albaniei Mari", obiectiv politic ce s-ar solda cu efecte negative asupra stabilităţii Balcanilor de Vest şi nu numai.

În ziua de 2 iunie, preşedinţii Albaniei şi Bosniei-Herţegovina reuniţi la Ohrid şi-au exprimat asentimentul pentru dezvoltarea cooperării între statele lor şi au insistat ca UE să elaboreze proiecte clare şi coerente de implicare a Balcanilor de Vest în curentele de integrare europeană (politică economică, militară, etc.).

UE, însă, a reiterat în ziua de 22 iunie 2003, condiţionarea susţinerii sale de normalizarea situaţiei politice, cu accent pe reluarea negocierilor directe dintre Belgrad şi Priştina, cu scopul definirii poziţiei provinciei autonome Kosovo în cadrul Serbiei.

Din 2004, a fost lansat un „parteneriat european" destinat Albaniei, Bosniei-Herţegovina, Croaţiei, Macedoniei, Uniunii Serbia-Muntenegru cu „foi de drum" în vederea unei posibile integrări (la o dată neprecizată). Personalităţi din SUA, precum R. Holbrooke se pronunţau în favoarea recunoaşterii statului independent Kosovo.

În Kosovo, se înregistrau acţiuni de aplanare a tensiunilor şi de sancţionare a responsabililor sârbi şi albanezi pentru crime de război. La 16 iulie 2003, justiţia locală condamna

patru şefi militari albanezi. La câteva zile doar, la 21 iulie, se declanşau represalii albaneze lângă clădirea tribunalului districtual din Priştina; la 13 august, extremiştii albanezi atacau în zona localităţii Gorazdevici. În acelaşi timp, se multiplicau loviturile împotriva forţelor ONU.

În ziua de 14 august, Belgradul anunţa intenţia sa de a cere o sesiune specială a Consiliului de Securitate pentru a opri valul de violenţe ce ar putea impune trimiterea de forţe speciale în provincie, dacă ONU nu garantează stabilitatea locală.

La sfârşitul lunii august 2003, Consiliul de Securitate recomanda Belgradului şi Priştinei să continue negocierile pentru a ajunge la o înţelegere în conformitate cu rezoluţiile ONU (Kosovo autonom, în frontierele Serbiei). La mijlocul lunii septembrie 2003, se aştepta începerea oficială a convorbirilor Belgrad-Priştina.

Un nou val de violenţe a zguduit provincia după 15 martie 2004. Incidente sângeroase între sârbi şi albanezi au avut loc la Caglaviţa (lângă Priştina), Mitroviţa. Peste 4 000 de sârbi şi ţigani şi-au abandonat localităţile. Deşi iniţial surprinse de amploarea ciocnirilor armate, forţele NATO (cu întăriri de 3 000 de oameni) au restabilit în final ordinea.

Grupul de Contact a cristalizat „politica standardelor" în noiembrie-decembrie 2003, lăsând de înţeles că discuţiile privind statutul provinciei Kosovo ar putea începe la jumătatea anului 2005. Revoltele din martie 2004 au evidenţiat riscurile tergiversării, afectând cauza albanezilor pe plan internaţional. Proiectul unei societăţi multietnice a început să fie pus sub semnul întrebării.

În acelaşi timp, UNMIK, forţele NATO şi reprezentanţii UE riscau să fie prinşi „în foc încrucişat" între radicalii din ambele părţi. Planul detaliat al ONU (29-30 martie 2004) a acordat o mai mare importanţă respectării drepturilor minorităţilor şi întoarcerii refugiaţilor.

Noul premier sârb, Vojislav Kostuniţa a propus un proiect care prevede „cantonizarea" pe criterii etnice a provinciei (martie 2004), respins de reprezentanţii ONU, NATO şi UE. Cercurile din Belgrad au sugerat şi împărţirea teritoriului, de-a lungul râului Ibar. Un proiect iniţiat de statul austriac prevede o organizare asemănătoare cu aceea a Belgiei (iulie 2004), idee aflată în atenţia oficialilor UE.

Apropierea alegerilor a răcit relaţiile inter-comunitare, guvernul de la Belgrad solicitând minorităţii sârbe boicotarea procesului electoral (august 2004). Ministrul Administraţiei, Zoran Loncar s-a opus presiunilor exercitate de reprezentanţii SUA şi ai statelor europene, în cadrul unei şedinţe a Consiliului de Securitate. Un semnal pozitiv l-a transmis, însă, semnarea unei declaraţii de către liderii sârbi şi albanezi din Kosovo, pentru atingerea în comun a standardelor democratice.

Anii 2005-2006 au fost marcaţi de impasul negocierilor sârbo-albaneze. Atitudinea albanezilor s-a înăsprit după decesul lui I. Rugova. Proiectul reprezentantului ONU, M. Ahtisaari prevede o suveranitate a provinciei, sub supraveghere internaţională, cu garantarea autonomiilor locale sârbe. Tratativele de la Viena, de la începutul anului 2007 bat pasul pe loc. În plus, radicalii albanezi au început să acţioneze violent împotriva forţelor internaţionale.

În cursul crizei din Kosovo, statele UE au condamnat încălcarea drepturilor omului şi s-au pronunţat pentru identificarea unei soluţii diplomatice. Uniunea Europeană a susţinut procesele de democratizare din Serbia şi constituirea Uniunii Serbia-Muntenegru, a promovat cooperarea regională prin intermediul Pactului de Stabilitate şi s-a implicat în medierea crizelor din Macedonia şi Serbia de Sud/Valea Presevo din 2001.

Tendinţa actuală este aceea de sporire a aportului economic al UE în regiune şi de preluare a unor responsabilităţi de menţinere a păcii (Macedonia, Bosnia-Herţegovina). Aderarea la UE este privită ca soluţionarea pe termen lung a rivalităţii din provincia Kosovo şi din întreaga Peninsulă Balcanică.

Consiliul European de la Feira a stabilit că ţările din Balcanii de Vest pot adera la Uniune, dacă îndeplinesc condiţiile prevăzute de Procesul de Stabilizare şi Asociere (iunie 2003), iar statele balcanice au susţinut obiectivele acestuia. Consiliul European de la Salonic a lansat (iunie 2003) o strategie vizând integrarea ţărilor din regiune fără a include, însă, aceste termene. Peste o lună, NATO şi UE au încheiat un parteneriat pentru asigurarea stabilităţii în Balcani.

Stabilitatea în Kosovo este o piesă esenţială în sistemul de securitate din Balcani. Realizarea ei depinde de mai mulţi factori, între care se remarcă: voinţa comunităţilor albaneze şi sârbe de a ajunge la negocieri reale şi la elaborarea unui proiect viabil de convieţuire interetnică; eforturile comunităţii internaţionale, în primul rând ale statelor vecine, precum şi ale UE, SUA, NATO şi CS. ONU de a se ajunge la o soluţie unanim acceptată.

Atingerea unui nivel convenabil de stabilitate reclamă şi anihilarea unor surse de conflict prelungit. Factorii locali şi forurile internaţionale au responsabilitatea de a tempera zelul extremiştilor albanezi şi sârbi. Pe de altă parte UE, Banca Mondială şi FMI au datoria de a opera coordonat în scopul refacerii economice a regiunii şi a integrării ei în circuitele economice balcanice şi internaţionale. Pentru România, ca şi pentru alte state din Europa de Sud-Est, stabilitatea în Kosovo reprezintă o condiţie a stabilităţii şi păcii regionale.

STATUTUL ŞI VIITORUL PROVINCIEI KOSOVO, ULTIMUL PAS SPRE PACIFICAREA BALCANILOR

Introducere

Kosovo, provincie situată în sud-vestul Serbiei, încă parte componentă, din punct de vedere tehnic, a statului sârb, a fost condusă de către o administraţie interimară a Naţiunilor Unite (United Nations Interim Administration in Kosovo – UNMIK), sub mandatul oferit de rezoluţia ONU nr.1244, din 13 iunie 1999. Forţa NATO de menţinere a păcii (KFOR), care a fost trimisă în teatru în iunie 1999, încă asigură securitatea provinciei. Deşi mai multe structuri militare şi civile (NATO, ONU, OSCE, etc.) au stabilit o prezenţă pe teren, nu au reuşit să rezolve principalele probleme structurale ale Kosovo: dorinţa de răzbunare a albanezilor şi expulzarea sârbilor kosovari; slaba dezvoltare a instituţiilor statale şi mai ales a cadrului legislativ şi lipsa unei infrastructuri civile funcţionale. Kosovo este, în prezent, mai divizat etnic decât oricând în trecut, cu o mare parte din sârbii din provincie părăsind teritoriul acesteia şi cu cei rămaşi fiind concentraţi în enclave. Funcţia de reprezentant special al secretarului general al ONU este considerată de cei mai mulţi kosovari ca o poziţie politică, fără ca ocupanţii acesteia, de multe ori pentru scurt timp, să fie implicaţi în realităţile provinciei. Soren Jessen-Petersen a fost numit în această poziţie din 2004 până în iunie 2006. Joachim Rücker l-a înlocuit pe acesta în luna august a aceluiaşi an. În tot acest timp, prin alegerile din octombrie 2004, pe scena politică din Kosovo au revenit în forţă partidele albaneze pro-independenţă, în timp ce Belgradul a continuat politica sa de respingere a oricăror discuţii şi negocieri în vederea obţinerii independenţei provinciei.

Viaţa politică din Serbia este, de asemenea, profund afectată de problema Kosovo. La 12 săptămâni de la alegerile generale, ţara nu are, încă, un nou guvern. Blocul democratic este fragmentat, aparent incapabil să ajungă la un acord în vederea formării unei coaliţii şi se confruntă cu presiuni mari din partea radicalilor ultranaţionalişti. Termenul de constituire a noului guvern (trei luni de la alegeri, conform Constituţiei) a expirat la data de 14 mai, după această perioadă fiind necesare alte alegeri generale.

Serbia doreşte atragerea de sprijin pentru continuarea negocierilor şi numirea unui alt reprezentant special. Se apreciază că lansarea de noi negocieri ar putea avea loc numai dacă autorităţile de la Belgrad renunţă la poziţia inflexibilă actuală şi ar oferi şi o strategie concretă pentru Kosovo, acceptabilă şi pentru comunitatea internaţională. Un scenariu vehiculat este acela în care Belgradul ar solicita "continuarea negocierilor pe termen limitat", la expirarea căruia părţile implicate să se pună de acord asupra divizării Kosovo. Creşterea presiunilor internaţionale în favoarea aplicării planului Ahtisaari ar putea, însă, compromite şansele Belgradului de a mai păstra o parte din Kosovo.

Comunitatea internaţională a fost preocupată de soluţionarea problemei statutului provinciei Kosovo din 1999, dar mai ales în ultimii trei ani, după violenţele din martie 2004 şi după elaborarea politicii „standarde înainte de statut" a trimisului secretarului general al ONU în Kosovo. După ce, pe parcursul anului 2005, au avut loc mai multe sesiuni consecutive de negocieri, în toamna 2006 era planificată adoptarea unei rezoluţii a CSONU, pe baza raportului privind progresele din provincie elaborat de diplomatul finlandez Martti Ahtisaari, trimisul special al Secretarului General al Naţiunilor Unite. Raportul în cauză a fost însă amânat, în principal datorită alegerilor generale din Serbia din ianuarie a.c., considerându-se că profilarea independenţei Kosovo ar fi putut alimenta opţiunea electoratului sârb în pentru partidul Radical ultranaţionalist.

Riscurile unei astfel de politici au fost evidenţiate de o serie de think-tankuri[205] şi observatori avizaţi ai evoluţiilor din Balcani şi analişti în domeniul gestionării conflictelor etnice. Principala presupunere a decidenţilor din comunitatea internaţională a fost că este posibilă implementarea unei soluţii negociate între Belgrad şi Priştina, dacă în Serbia vor conduce moderaţii grupaţi în jurul preşedintelui pro-european Tadici. În realitate, politica Belgradului referitoare la Kosovo s-a schimbat extrem de puţin în ultimii trei ani, chiar Tadici refuzând adeseori să accepte orice negociere pentru independenţa provinciei. De asemenea, în plan intern au fost înregistrate schimbări nesemnificative la nivelul opţiunilor electorale ale sârbilor faţă de principalele partide de pe scena politică de la îndepărtarea lui Miloşevici din 2000. În concluzie, pericolul real al acestei abordări constă în faptul că orice amânare a deciziei asupra statutului este considerată de către comunitatea albaneză ca o concesie clară făcută Serbiei, ceea ce duce în mod inerent la radicalizarea poziţiilor albanezilor kosovari şi la o creştere a riscului de violenţe în provincie. Raportul Ahtisaari a fost văzut ca o măsură de detensionare a acestor temeri şi de furnizare a unui cadru general acceptat pentru o decizie politică. A încercat să realizeze acest lucru integrând în conţinutul său prevederi referitoare la suveranitatea albanezilor, inclusiv asigurarea unui loc în ONU pentru Kosovo, fără a se menţiona explicit independenţa provinciei.

Naţiunile Unite vor elabora cât de curând rezoluţia cu privire la statutul provinciei Kosovo. Evenimentul constituie o bună ocazie de trecere în revistă a evenimentelor din fosta Iugoslavie şi mai ales a eforturilor depuse la nivel internaţional pentru soluţionarea sumei de conflicte şi probleme din regiune, în special referitoare la situaţia din provincie.

Balcanii constituie de peste 10 ani în acelaşi timp o sursă de documentare deosebit de importantă privind apariţia şi manifestarea conflictelor naţionaliste, cât şi ţinta activităţilor de mediere, intervenţie şi sprijin internaţional pentru stabilizarea zonei Europei de Sud-Est. Pentru a putea înţelege cu adevărat sursa caracterului atât de complex şi dificil al conflictelor etnice din Fosta Iugoslavie, precum şi de ce au eşuat strategiile internaţionale de mediere trebuie să ne aplecăm mai întâi asupra specificului naţionalismului din Balcani.

1. Problema Federaţiei Iugoslave şi contextul izbucnirii conflictelor

Dezmembrarea Iugoslaviei socialiste poate fi considerată efectul unor conflicte care s-au întreţinut şi agravat reciproc. Cele mai importante dintre acestea au fost situaţiile generate de etno-naţionalismul iugoslav alimentat de cereri şi nemulţumiri istorice; de conflictele dintre interesele politice şi economice; de mediul extern caracterizat de schimbare şi tranziţie de la comunism la democraţie; şi de caracteristicile structurale ale comunismului iugoslav, care a făcut dificilă gestionarea de către regimul federal a tensiunilor manifeste din anii ’80 şi ’90.

În războiul desfăşurat începând cu 1991 în spaţiul fostei Iugoslavii s-au confruntat trei comunităţi care se percepeau ca popoare distincte şi care aspirau să-şi creeze fiecare propriul stat, sau să-l consolideze: croaţii, sârbii şi musulmanii bosniaci. Fiecare au avut însă o altă percepţie privind statul naţional. “Dreptul statal” croat, legat în principal de suveranitatea teritorială, se deosebeşte de viziunea mai etnică şi naţionalistă a sârbilor, în vreme ce musulmanii din Bosnia sau din Sandjak au oscilat din 1878 între integrarea într-un ansamblu mai cuprinzător (fosta Iugoslavie, blocul croat, solidaritatea musulmană) sau constituire propriei entităţi statale.

[205] A se vedea rapoartele International Crisis Group *“Kosovo’s Status: Difficult Months Ahead”*, din decembrie 2006 şi *“Kosovo Status: Delay is Risky”* din noiembrie acelaşi an.

În centrul problemelor etnice din peninsula Balcanică din perioada de după războiul rece a stat Iugoslavia, care, de-a lungul existenţei sale, a fost mai degrabă o viziune a statalităţii decât un stat multinaţional tradiţional. Pentru istorici, Iugoslavia a fost întotdeauna o sursă de fascinaţie. Lederer nota "nicăieri în Europa nu poate fi găsită o reţea mai complexă de interacţiuni … teritoriul Iugoslaviei s-a dezvăluit ca un microcosmos al regiunii ca întreg".[206]

Deşi termenul "Iugoslavia" nu a fost utilizat în mod oficial decât începând cu 1929, iugoslavismul, un tip de naţionalism generalizat, a fost un factor important în crearea unui stat al slavilor de sud în zorii prăbuşirii Imperiului Habsburgic şi înfrângerii Puterilor Centrale în 1918. În ciuda diferenţelor culturale, religioase, sociale şi politice ale celor trei grupări etnice principale – slovenii, croaţii şi sârbii – acestea au ajuns, încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, să împărtăşească o serie de interese geostrategice şi economice comune şi au început să perceapă eventualele avantaje ale unei securităţi colective. În concluzie, iugoslavismul, o teorie a unei identităţi culturale comune şi un program de eliberare de imperiul habsburgic şi de unificare a tuturor slavilor din sud a fost principala forţă care a făcut posibilă crearea unui stat federal după primul război mondial. Iar centrul noului stat a fost regatul Serbiei şi Muntenegrului, care erau de altfel independente încă din 1878.

În mare parte, crearea noului stat a simbolizat eliberarea de dominaţia imperiilor străine, fie cel Otoman, fie cel Austro-ungar şi a debutat prin cooperarea croato-sârbă împotriva acestui gen de inamici comuni. În plus, părţi din ceea ce fusese Imperiul Habsburgic şi care s-au alăturat acestei formaţiuni centrale pentru a forma noul stat în 1918, au apărut la acel moment ca fiind elemente naturale a ceea ce putea constitui un nou stat stabil – o "Serbie mare". În Bosnia şi Herţegovina, sârbii au reprezentat cea mai mare parte din populaţie; de asemenea, în Croaţia trăia o proporţie semnificativă de populaţie sârbă, iar în Voivodina sârbii erau iarăşi predominanţi. Totuşi, Lederer argumenta că după 1918 a fost

Dificil de evaluat cât de larg a reuşit iugoslavismul să angajeze imaginarul popular şi în ce măsură a co-existat cu, sau a dislocat loialităţile particulare ale sârbismului sau croaţionismului … În secolele XIX şi XX, iugoslavismul a fost puternic conectat cu naţionalismele croat, sârb şi sloven. Imediat după cele două războaie mondiale, a reuşit o oarecare diminuare a lor, dar niciodată o anihilare a acestora.[207]

Timp de 70 de ani după formarea statului slav, iugoslavismul s-a dovedit a fi o idee durabilă, în special combinată cu doctrina titoistă, în al doilea stat iugoslav după cel de-al doilea război mondial. Cu toate acestea, istoria Iugoslaviei a început să fie confruntată cu conflicte etnice. Constituţia din 1921 a permis formarea unui stat centralist ce reflecta dominaţia sârbă. Această tendinţă s-a confruntat cu opoziţia Croaţiei, care milita pentru adoptarea unei formule mult mai relaxate, mai federale. Într-un efort de a promova unitatea, Regele Alexandru I s-a declarat el însuşi patriot iugoslav şi a încercat să înfrângă atât naţionalismul croat cât şi pe cel sârb. Deşi relaţiile sârbo-croate s-au îmbunătăţit pentru o perioadă, extremismul s-a dezvoltat în paralel, şi a pregătit terenul pentru formarea statului nazist marionetă al Croaţiei şi pentru conflictele sârbo-croate din al doilea război mondial. Aproape un milion de iugoslavi au murit în confruntările cu co-naţionalii lor în timpul războiului, dar apariţia liderului comunist Tito cu sprijinul Marii Britanii şi a Uniunii Sovietice, ca erou în războiul brutal împotriva Germaniei în 1944, a deschis noi speranţe pentru promovarea egalităţii naţiunilor în cadrul statului iugoslav.

[206] Lederer, I.J., "Nationalism and the Yugoslavs", în P.F. Sugar şi I.J. Lederer *Nationalism in Eastern Europe*, University of Washington Press: Seattle, 1996, pp.396-97.
[207] Lederer, p.398.

Cu toate acestea, rămâneau multe probleme nesoluţionate, în special pentru croaţi, iar presiunile pentru obţinerea autonomiei s-au intensificat în anii ’50 şi ’60, în cei 20 de ani până la moartea lui Tito succesul relativ al Iugoslaviei a devenind dependent de conducerea acestui lider charismatic şi de funcţionarea unui sistem economic socialist centralizat combinat cu elemente de piaţă.

Sârbii îşi percep continuitatea ca pe aceea a unui popor al cărui stat şi a cărui nobleţe au fost distruse de Imperiul Otoman la sfârşitul secolului al XIV-lea (sau la mijlocul secolului al XV-lea, deoarece o rămăşiţă de regat se păstrase după bătălia de la Kosovopolje, din 18 iunie 1389). Această continuitate a fost posibilă doar datorită identificării cu Biserica Ortodoxă autocefală, în cadrul sistemului otoman de recunoaştere oficială a unui rol politic distinct al comunităţilor religioase, migraţiile împrăştiind poporul sârb pe o arie discontinuă ce se întindea pe mai bine de 1000 de km de la nord la sud, de la Karlovac până la Kosovo. Religia ortodoxă a funcţionat ca o redută de rezistenţă, fără care sârbii ar fi fost probabil absorbiţi de o masă catolică ori ar fi trecut la religia islamică. Populaţia sârbă a fost, în spaţiul balcanic, prima care a identificat în mod clar religia cu apartenenţa la o naţiune.

Nostalgia sârbilor după imperiul din secolele XIII-XIV, corelată cu puternica dispersare geografică a diasporei, i-a împiedicat pe sârbi să ajungă la noţiunea de suveranitate teritorială promovată, de exemplu, de germani. Concepţia naţionalistă, după care “unde este îngropat un sârb acolo este Serbia”, poate conduce foarte bine la cea de teritoriu pur din punct de vedere etnic, sau măcar de teritoriu care nu trebuie lăsat pe mâna unor conducători musulmani sau catolici. De aici vine ideea “Serbiei Mari”, care nu concepe să se autolimiteze la un teritoriu definit juridic, şi care cuprinde, alături de o legitimitate de tip istoric (“Kosovo a fost în Evul Mediu pământ sârbesc şi aşa trebuie să rămână”), una de tip democratic/demografic (unele localităţi din Croaţia ori din Bosnia erau, în 1991, locuite de sârbi).

După răscoalele conduse de Karagheorghevici şi Miloş Obrenovici (1804-1828), sârbii şi-au refăcut treptat statul, devenit juridic independent în 1878. “Complexul politic” al sârbilor de popor de eroi, care crede că are vocaţia de a-i uni pe toţi slavii de Sud, se opune “complexului cultural” al croaţilor, care se consideră mai civilizaţi, ceea ce a dus la un întreg şir de neînţelegeri.

Sub influenţa unor lingvişti ca Vuk Karadzici (1787-1868), întemeietorul limbii moderne, sârbii se socotesc eliberatorii, în 1918, ai unui mic popor slav de Sud. Atentatul din 1914 şi caracterul unitar al Constituţiei din 28 iunie 1921 decurg tocmai din această concepţie: sârbii doresc să alcătuiască un singur popor, considerându-se eroii acestuia, pe când croaţii vor să încheie un contract între două popoare egale, dar distincte.

Ocuparea ţării de către trupele naziste şi formarea unui stat marionetă croat nazist independent au amplificat conflictele interetnice, prin crearea unor graniţe în plin proces de expansiune ale acelui stat şi prin introducerea ideologiei extremiste în conflicte care până atunci s-au exprimat mai ales în termeni culturali, procedurali, instituţionali sau constituţionali. Violenţa interetnică din timpul războiului, manifestată cel mai dur în Bosnia, a avut un efect puternic asupra conflictului naţionalist iugoslav postbelic, nu numai prin crearea nemulţumirilor inter-grup privind trecutul recent, ci şi prin creşterea mizei jocului (posibilitatea unui stat de a deveni o minoritate în interiorul unui teritoriu stabilit pe criterii etnice).

Regimul comunist care a venit la putere după cel de-al doilea război mondial a încercat să facă faţă moştenirii istorice lăsate de acesta, într-o primă fază prin suprimarea manifestărilor şi comemorărilor legate de conflictului etnic. Totuşi, conducerea comunistă nu a făcut decât eforturi insuficiente şi inconsistente pentru soluţionarea de o manieră constructivă a nemulţumirilor istorice ale grupurilor etnice. Regimul a adoptat o structură federală în mare parte determinată de criterii etnice, ca o formă de concesie simbolică pentru identităţile naţionale ale grupurilor.

Conducătorul iugoslav, Tito, a rupt relaţiile cu regimul stalinist, partidul comunist iugoslav fiind astfel obligat să capete legitimitatea populară şi susţinerea claselor sociale. Deplasarea ideologiei iugoslave de la cea stalinistă la conceptul auto-gestionării a condus la un proces important de descentralizare politică şi economică[208].

Sub forma sa monarhică (1918-1941) sau federalo-comunistă (1945-1990), Iugoslavia i-a unit pe toţi sârbii într-un singur stat, deşi aceştia lipseau din Slovenia şi nu existau în număr mare decât în patru republici din şase (Serbia, Bosnia şi Herţegovina, Muntenegru şi Croaţia), precum şi în Voivodina şi Kosovo, regiuni autonome ale Serbiei. Confruntarea care a avut loc între reformiştii şi conservatorii din interiorul grupului conducător a culminat în 1966 şi a condus la descentralizarea regiunilor, mai precis la creşterea puterii bazei organizaţionale şi politice a suporterilor reformatorilor în luarea deciziilor independent de structura centrală. Între timp, descentralizarea teritorială a deschis posibilităţile de exprimare şi manifestare reînnoită a naţionalismelor, în contextul disputelor inter-regionale privind reforma federală economică, politică şi constituţională. Mai ales după Constituţia din 1974, sârbii şi-au considerat autoritatea slăbită de cuplul de lideri alcătuit din slovenul Edvard Kardeli şi croatul Tito, care a condus ţara între 1966 şi 1979. În ciuda dispersării constituţionale, rolul deţinut de sârbi în cadrul organelor de securitate le asigura o putere apreciabilă.

Situaţia din Iugoslavia a fost considerată întotdeauna una complicată, dar problemele care au condus rapid la dezintegrarea statului pot fi grupate într-un număr limitat de factori. În afară de problemele istorice, care constituie cel mai important aspect, pot fi identificate alte patru dimensiuni: moartea lui Tito în 1980, deteriorarea rapidă a economiei după încetarea supervizării de Fondului Monetar Internaţional în 1986, alegerea lui Slobodan Miloşevici ca noul lider comunist sârb în anul 1987 şi, cel mai important, constituţia federală din 1974.

Constituţia greoaie prin care se încerca echilibrarea puterilor statelor iugoslave, creată de Tito în 1974, a fost menită să gestioneze relaţiile federale în anii de după moartea liderului comunist. Constituţia a fost considerată un factor de protecţie a croaţilor, slovenilor şi albanezilor din Kosovo în faţa ambiţiilor hegemonice ale Serbiei dar, în acelaşi timp, constituţia a stimulat dezvoltarea unui sentiment real de nemulţumire în rândul sârbilor care nu a fost gestionat corespunzător, până în momentul accederii la putere a lui Miloşevici, în 1987. Principalul motiv pentru această nemulţumire a fost faptul că, în principiu, constituţia furniza fundamentul pentru dezintegrarea efectivă a Serbiei. Serbia a fost divizată în trei unităţi constituţionale, permiţând astfel ca Voivodina şi Kosovo să devină *de facto* republici independente.

În plus, constituţia, care a lăsat Serbia un teritoriu practic nedefinit, deschidea drumul pentru implicarea Voivodinei şi Kosovo în problemele interne ale Serbiei, în timp ce aceasta din urmă nu avea prerogative legale pentru o intervenţie similară în afacerile celor două provincii. În momentul respectiv, al adoptării constituţiei, rezistenţa formală exprimată împotriva legii fundamentale a fost minimă, în parte datorită loialităţii liderilor comunişti faţă de Tito. După moartea acestuia însă, societatea civilă, mediul academic şi artistic au început să tragă diverse semnale de alarmă referitoare la ceea ce percepeau ei ca fiind o discriminare a Serbiei în cadrul federaţiei iugoslave. În urma acestor mişcări a rezultat amplificare semnificativă a naţionalismului sârbesc.

După cum era de aşteptat, după dispariţia lui Tito în 1980, puterea s-a deplasat, într-un ritm şi mai accelerat faţă de perioada anterioară, de la centrul federal la liderii regionali de partid şi, pe măsură ce economia şi-a început evoluţia descendentă, liderii locali au început să devină mai interesaţi de problemele etnice şi de aprofundarea diviziunilor dintre naţiunile membre.

[208] Acest proces s-a derulat iniţial în limitele unei democratizări şi economii de piaţă limitate.

Din păcate, pe măsură ce problemele au escaladat, sistemul complex de împărţire a puterii descris de constituţia din 1974 s-a dovedit ineficient pentru îmbunătăţirea relaţiilor dintre politicienii regionali. După 1987, catastrofa economică care s-a manifestat printr-o hiper-inflaţie, a determinat Slovenia şi Croaţia să solicite adoptarea urgentă a unor reforme economice şi politice, dar speranţele acestora au fost spulberate de alegerea lui Slobodan Miloşevici ca noul lider comunist sârb.

Accederea lui Miloşevici la vârful piramidei comuniste a creat cadrul favorabil re-apariţiei sentimentelor naţionaliste în rândul sârbilor, precum şi în rândul altor republici, în special Slovenia şi Croaţia. Miloşevici şi-a construit o reputaţie naţionalistă remarcabilă, prin apărarea intereselor minorităţii sârbe în interiorul provinciei autonome Kosovo dominată de albanezi.

În Iugoslavia de după Tito, albanezii, în proporţie de peste 90% în Kosovo, au cerut o formă de auto-determinare şi autonomie. Aceste pretenţii erau însă considerate în Serbia ameninţări la adresa integrităţii teritoriale a statului, Miloşevici fiind prin urmare decis să suprime cererile albanezilor. În acelaşi timp, lider atât naţionalist cât şi comunist, Miloşevici a refuzat orice formă de reformă economică, solicitată de republicile de orientare occidentală Slovenia şi Croaţia, singura prioritate pentru administraţia Serbiei fiind soluţionarea situaţiei din Kosovo în termenii lui Miloşevici. În timp ce aceasta se înrăutăţea, iar soluţiile păreau din ce în ce mai îndepărtate, răbdarea Sloveniei şi Croaţiei părea de asemenea să atingă limita superioară.

Până în toamna anului 1989, Iugoslavia ajunsese în punctul critic; decizia Sloveniei de a introduce o nouă constituţie, ce garanta dreptul acestui stat de a ieşi din federaţie, a generat puternice manifestaţii publice de protest anti-slovene în Serbia şi Muntenegru, în timp ce în Kosovo demonstraţiile de stradă au fost suprimate de către autorităţile militare sârbe.

În februarie 1990, Partidul Comunist Sloven a pus în practică decizia sa din luna ianuarie a aceluiaşi an de a ieşi din congresul federal, votând auto-dizolvarea; ulterior, în iulie, Adunarea Naţională Slovenă a adoptat o declaraţie de suveranitate.

Alegerile din primăvara anului 1990 din Croaţia şi Slovenia au confirmat sprijinul pentru formaţiunile naţionaliste din aceste ţări, aşa cum a făcut-o şi referendumul din decembrie 1990 privind viitorul Sloveniei, în cadrul căruia 88% din populaţie a votat pentru independenţă.

În Kosovo, politica de suprimare exercitată de autorităţile sârbe a atins un nou prag în momentul în care Adunarea Naţională Sârbă a anunţat dizolvarea guvernului şi a Adunării Provinciale a Kosovo şi a introdus nou reguli de cenzură. Aceasta a fost perioada în care, pentru prima dată după 1946, Serbia a exercitat un control administrativ şi executiv maxim asupra provinciei, un nou pas în procesul de reîncorporare deplină a Kosovo sub autoritatea Serbiei.

De-a lungul anului 1989, Iugoslavia a devenit din ce în ce mai mult preocupată de propriile probleme etnice, manifestând un nivel scăzut de receptivitate faţă de mişcările şi schimbările istorice ce aveau loc în acea perioadă în întreaga Europă Centrală şi de Est.

În acelaşi timp, duritatea acţiunilor lui Miloşevici a generat o imagine deosebit de negativă a Iugoslaviei în plan internaţional. Noul climat european de liberalizare politică şi economică nu a reuşit decât să accentueze tendinţele naţionaliste, comuniste şi anti-democratice ale regimului Miloşevici. Prin urmare, Iugoslavia era, la sfârşitul anilor ’80, cu mult în urma restului Europei, iar statele din nord, Croaţia şi Slovenia, sufereau de pe urma acestei înapoieri.

Cu toate aceste evoluţii negative, până la sfârşitul anului 1990 toate republicile iugoslave, inclusiv Serbia şi aliatul său apropiat, Muntenegru, au reuşit să organizeze alegeri multipartide, deşi în Slovenia şi Croaţia acestea nu au făcut decât să legitimeze puterea naţionaliştilor, care aveau ca principal punct pe agendă distanţarea de Serbia şi mai ales de regimul lui Miloşevici. Astfel de evoluţii au reuşit să radicalizeze şi mai mult populaţia şi discursurile liderilor politici. Astfel, în Macedonia alegerile au fost câştigate de naţionalişti, ceea ce a generat un val de

îngrijorări privind posibila recrudescenţă a naţionalismului pan-macedonean în Balcani. În Bosnia şi Herţegovina, alegerile au desemnat de asemenea câştigători reprezentanţii politici ai etnicilor musulmani.

În cei trei ani de dinaintea situaţiei tensionate din iunie 1991, au fost lansate mai multe iniţiative pe plan intern pentru soluţionarea crizei iugoslave. Cu toate acestea, cea mai importantă problemă era generată de conflictul dintre federalişti şi confederalişti, pe fondul unor presiuni puternice pentru dezmembrarea completă a statului. În octombrie 1990, Croaţia şi Slovenia au prezentat propunerile de transformare a federaţiei Iugoslavia într-o alianţă de state independente. Cu toate aceste compromisuri, Miloşevici a rămas fixat pe ideea federală şi a ameninţat că dacă se va avansa spre soluţia unei confederaţii, va considera graniţele interne ale statului o problemă politică deschisă.

Restul statelor mai sărace şi guvernul central erau în continuare ataşate de ideea unui sistem federal descentralizat şi reformat; de exemplu, în februarie 1991, Macedonia a înaintat o astfel de propunere[209].

În luna iunie a aceluiaşi an, preşedinţii celor şase republici au căzut de acord pentru organizarea unei runde finale de discuţii, în cadrul unor eforturi de a stabili un nou sistem guvernamental pentru ţară, dar negocierile nu au făcut altceva decât să readucă la suprafaţă fricţiunile şi neînţelegerile existente.

Se pare că aceste discuţii au fost în cel mai bun caz dorite şi provocate doar de actori străini, în special de către Comunitatea Europeană, extrem de interesată de soluţionarea crizei interne din Iugoslavia.

Deşi interesul regional pentru menţinerea stabilităţii era deosebit de mare, în situaţia în care era evident că Iugoslavia era o ţară în pragul războiului civil, intervenţia internaţională s-a limitat la solicitarea adresată părţilor implicate de a găsi o soluţie paşnică, la comentarea unor incidente izolate şi particulare şi la celebra monitorizare de rutină a situaţiei generale.[210]

2. Dezintegrarea unei federaţii

Statele balcanice, formate în cea mai mare parte din statele Fostei Republici Iugoslave, care constituie renumitul "butoi cu pulbere" al istoriei europene au constituit, după anii '90, o sursă majoră de instabilitate şi conflict. Stabilitatea şi ordinea impusă regiunii de cele două mari puteri rezultate de după cel de-al doilea război mondial au separat statele sovietice de cele din Europa Occidentală, cu Iugoslavia care a funcţionat ca o zonă tampon pe durata războiului rece. Aceste aspecte au contribuit semnificativ la îngheţarea potenţialului conflictual din zonă, determinat de explozia naţionalismului, ca reacţie la secolele de persecuţie şi dominare din timpul imperiilor islamice şi creştine din secolul XIX.[211]

Regimul iugoslav a fost slăbit încă mai mult de schimbările care aveau loc în mediul internaţional în urma prăbuşirii comunismului în Europa de Est şi Uniunea Sovietică. Astfel, odată cu revoluţiile din Centrul şi Estul Europei şi cu colapsul Uniunii Sovietice în 1991, acest sistem de securitate şi stabilitate impusă s-a prăbuşit complet. Procesul de democratizare din Ungaria şi Polonia s-a asociat rapid cu afirmarea naţionalismelor polonez şi ungar. Căderea zidului Berlinului a însemnat reafirmarea principiului de auto-determinare naţională, ca bază şi

[209] "Macedonia Offers Proposal For Unity", *International Herald Tribune*, 23-24 Februarie 1991.
[210] "The Withering of Yugoslavia", *International HT*, 29 noiembrie 1990.
[211] Schevill, F., *A History of the Balkans*, Marboro, New York, 1992.

justificare pentru reunificare Germaniei de Vest cu cea de Est. Pe teritoriul Uniunii Sovietice, declaraţiile de suveranitate ale republicilor şi altor unităţi sovietice mai mici dar omogene etnic şi răspunsul relativ paşnic al guvernului sovietic la acestea au amplificat simţitor puterea principiului de auto-determinare. Utilizarea forţei de către statul central în faţa mişcărilor regionale de auto-determinare naţională pare să fi fost mai degrabă excepţia decât regula. Mai mult, ameninţarea externă sovietică ce a reprezentat principalul motiv pentru unitatea iugoslavă din 1948, a dispărut odată cu dezmembrarea acestui stat.

În acelaşi timp, naţionalismul etnic a câştigat legitimitate în Europa de Est şi fosta Uniune Sovietică atât ca bază pentru opoziţia faţă de comunism dar şi ca o formă credibilă de provocare la adresa statului naţional *per se*. Pentru o serie de actori internaţionali, sprijinul politic şi diplomatic oferit naţionalismul regional din Iugoslavia, care în trecut fusese adeseori considerat ilegitim şi mai degrabă o violare a normelor internaţionale de ne-amestect în afacerile interne ale unui stat suveran, a devenit sprijin pentru democratizare. Diviziunile politice determinate de probleme istorice nerezolvate, conflictele politice şi economice generate de reformă şi legitimarea internaţională a procesului de auto-determinare au fost factorii care s-au întărit reciproc şi care au contribuit la exacerbarea conflictelor etnice din Iugoslavia.

Drept consecinţă, vechile conflicte au reizbucnit pe fundalul acestui vacuum de reguli şi angajamente de securitate şi s-au agravat treptat, pe măsură ce tensiunile din Iugoslavia au subminat orice tentativă coerentă de refacere a stabilităţii în regiune. Orice încercare de a explica raţiunea conflictelor etnice din Balcanii de după 1990 se va confrunta cu dificultăţile impuse de unicitatea regiunii. Nicăieri în Europa şi în foarte puţine alte regiuni de pe glob se regăseşte un asemenea amestec de grupuri etnice, religioase şi culturale diferite ca în peninsula balcanică.

Pot fi identificate mai multe surse de tensiuni în cadrul sistemului internaţional care nu pot fi aplicate la conflictele balcanice. O analiză a disputelor din regiune necesită o trecere în revistă a problemelor naţionale, etnice, religioase, teritoriale, economice şi politice ale statelor.[212] Deşi toate dificultăţile menţionate au avut un impact asupra evoluţiei mediului de securitate din regiunea balcanică, problemele etnice au fost de departe cele mai nocive. În Balcani, conflictele etnice au fost exacerbate atât de numărul acestor dispute cât şi de apropierea geografică de ţările de origine ale minorităţilor – legând toate statele balcanice în cadrul unei mari probleme comune. Acest lucru este bine evidenţiat de cazul distribuţiei populaţiei Serbiei în toate statele fostei Republici Iugoslavia, în special în Bosnia şi Herţegovina şi în Croaţia dar şi în provincia Kosovo; a populaţiei ungare în Voivodina şi Transilvania; a populaţiei albaneze în Kosovo şi Macedonia; a populaţiei turce în Bulgaria. În mod asemănător,

Problema naţională a fost punctul slab al stabilităţii din regiunea balcanică timp de generaţii. Naţionalismul se manifestă în diverse modalităţi şi nu este o problemă discretă. Nu numai că fricţiunile naţionaliste conduc la tensiuni internaţionale în legătură cu cerinţele grupurilor, dar generează şi conflicte etnice şi teritoriale care sunt extrem de nocive pentru pacea şi stabilitatea regionale. Mai mult, rivalităţile naţionale au fost şi sunt în continuare utilizate pe plan intern de către toate statele din Balcani ca instrument de propagandă şi de legitimare publică şi de diminuare a nepopularităţii şi neliniştilor populare.[213]

În Balcani, resurgenţa naţionalismului şi conflictului etnic de tip "hiper-", "pan-" şi "sub-statal" a distrus state şi comunităţi şi a redus ideea unei Europe "libere şi întregi" la stadiul unei utopii. Naţionalismul şi etnicitatea au fost întotdeauna forţe importante în regiunea balcanică, ce

[212] Economides, S., *The Balkan Agenda: Security and Regionalism in the New Europe*, London Defence Studies, Centre for Defence Studies/Brassey's London, 1992, p.5.
[213] Economides, pp.5-6.

au înlocuit ca forţă ideologică, în anii imediat de după căderea comunismului, golul lăsat de doctrina comunistă.

După moartea lui Tito, în Iugoslavia au apărut semnalele unor tensiuni care prevesteau fie o schimbare constituţională în direcţia unei federaţii mai libere sau, în absenţa unei înţelegeri, conflict şi separare.

Forţa conducătoare era Serbia, cea mai puternică dintre cele şase republici, cel mai mare grup etnic şi cel care avea cel mai mare număr de etnici în afara republicii: 2 milioane de sârbi în Croaţia şi Bosnia în afară de cei 10 milioane din Serbia. De asemenea, Belgradul controla armata federală iugoslavă, de 135.000 de oameni.

Liderii sârbi se bucurau şi de sprijinul Bisericii Ortodoxe în interiorul şi în afara Serbiei – în special în Grecia şi Cipru –, instituţie care avea să joace un rol important în atenuarea sancţiunilor economice din 1991. Religia a reprezentat un element extrem de important al naţionalismului din Balcani, războaiele pe cale să izbucnească având şi puternice implicaţii religioase.

Slobodan Miloşevici provenea din Liga Comuniştilor şi ajunsese preşedinte al Republicii Serbia în anul 1987. Prin actele sale pe scena internaţională s-a promovat, în interiorul ţării, cu imaginea unui lider naţionalist şi a unui politician abil şi loial ideii de Iugoslavia. În 1989 a anulat statutul de autonomie a celor două provincii, Kosovo şi Voivodina, cea dintâi având în acel moment o populaţie alcătuită în proporţie de 90% din albanezi, iar cea de-a doua cu o populaţie majoritar ungurească; a acordat ajutor politic şi militar sârbilor din Croaţia care luptau pentru crearea unei regiuni sârbe autonome; a reluat pretenţiile sârbilor asupra unor regiuni din Bosnia; a obstrucţionat numirea croatului Stipe Mesic în funcţia de preşedinte al federaţiei. A susţinut menţinerea federaţiei iugoslave în cadrul graniţelor de la începutul anilor ’90 şi a reuşit să obţină susţinerea Comunităţii Europene şi a Statelor Unite care, chiar dacă ameninţau cu impunerea de sancţiuni economice, doreau să obţină sprijinul lui Miloşevici pentru numirea lui Mesic ca preşedinte al federaţiei şi în soluţionarea situaţiei din Kosovo.

Pentru statele din afara Iugoslaviei, federaţia reprezenta garanţia stabilităţii, dar pentru sloveni şi croaţi ea reprezenta dominaţia sârbilor, în timp ce pentru aceştia constituia o entitate artificială, în care sârbii trăiau în republici cu majoritate nesârbească. În iunie 1991, Slovenia şi Croaţia şi-au declarat independenţa, respingând nu numai federaţia din momentul respectiv, ci şi orice modificare a ei.

Slovenia, compactă şi omogenă din punct de vedere al compoziţiei etnice, destul de izolată şi având o populaţie de numai un milion de locuitori, a fost prima republică ce şi-a promovat interesele şi intenţiile de obţinere a independenţei. Fiecare republică iugoslavă avea propriile forţe de apărare, distincte faţă de armata federală, ale cărei entităţi erau izolate unele de altele şi de rezervele lor; tentativele armatei iugoslave de a prelua conducerea Sloveniei au fost descurajate de trupele slovene. Miloşevici era mulţumit de cum evoluau evenimentele, el intenţionând să mobilizeze cea mai mare parte din armata federală împotriva Croaţiei. Această strategie a conducerii de la Belgrad şi diferenţă esenţială dintre cele două republici (Slovenia şi Croaţia) nu a fost percepută corect de la început de negociatorii Comunităţii Europene, care aveau o viziune tot mai nerealistă asupra situaţiei.

Pe de altă parte Croaţia, care reprezenta o cincime din teritoriul Iugoslaviei, cu o populaţie de 4,5 milioane, găzduia 600 000 de sârbi, în special în zona estică (Slavonia Orientală) şi în

Krajna[214], între coasta adriatică şi Bosnia. Istoria ei (ca şi cea a Serbiei) poartă amprenta unor lupte crâncene între croaţi şi sârbi în timpul celui de-al doilea război mondial, instigate de bisericile rivale romano-catolică şi ortodoxă. Armata federală, deşi a fost înfrântă în Slovenia, a invadat simultan Croaţia, a pus stăpânire pe o treime din teritoriul acesteia, semnând şi anulând în acest timp mai multe de acorduri de încetare a focului.

Croaţia a pierdut Slavonia Orientală în favoarea trupelor federale, iar Krajna în favoarea sârbilor din regiune. În Slavonia, crimele comise de sârbi la Vukovar au adus croaţilor simpatie pe plan internaţional, care până în acel moment fusese cel mult reţinută. Singura excepţie a fost Germania, care a acţionat consecvent în vederea obţinerii de către Croaţia a recunoaşterii internaţionale a independenţei.

Atacul militar sârb împotriva Croaţiei, deşi soldat cu un succes rapid, a fost suspendat în prima parte a anului 1992, când atât sârbii cât şi croaţii şi-au îndreptat atenţia spre Bosnia. În această etapă, croaţii, slovenii şi sârbii au dezmembrat efectiv federaţia şi şi-au creat state separate. Croaţii şi sârbii însă nu erau dispuşi să permită Bosniei să devină un al patrulea stat. Intervenţia internaţională a avut o dublă motivaţie. Cea dintâi a fost aceea de a pune capăt luptelor, de teama de a nu cuprinde întreaga Iugoslavie şi zonele învecinate. În acest sens, în 1991, ONU a impus în prima fază, sau cea sârbo-croată a războiului, un embargo asupra furnizării de arme oricărei zone din Iugoslavia. În plus, Comunitatea Europeană, ulterior împreună cu ONU şi – din 1994 – şi cu un Grup de Contact format din cinci ţări (Statele Unite, Rusia, Marea Britanie, Franţa şi Germania) au încercat să negocieze pe cale diplomatică un acord între combatanţi. Cea de a doua raţiune pentru intervenţia internaţională a reprezentat-o protecţia refugiaţilor şi a victimelor civile.

Luptele care au început în republicile din nord ameninţau să se extindă pentru că proclamarea independenţei de către Slovenia şi Croaţia avea să dea cu siguranţă tonul şi celorlalte republici pentru separare, mai ales că Serbia şi Muntenegru aveau, în continuare, numeroase comunităţi minoritare pe teritoriul lor, iar populaţia Bosniei era alcătuită în exclusivitate din minorităţi.

Obiectivul iniţial al diplomaţiei internaţionale a fost de a negocia un acord politic între sârbi şi croaţi care să pună capăt altor tulburări de acest fel înainte de a deveni violente. Acordul putea presupune refacerea federaţiei iugoslave – o soluţie la care s-a renunţat rapid – sau acceptarea dezmembrării ei şi trasarea unor noi graniţe. O troică alcătuită din miniştrii de externe ai CE a fost urmată de un singur negociator, lordul Carrington, care a fost înlocuit rapid de lordul Owen şi în cele din urmă de Karl Bildt. ONU l-a numit iniţial pe Cyrus Vance şi apoi pe Thorvald Stoltenberg să colaboreze cu lordul Owen până când acest format a fost substituit în 1994 de Grupul de Contact al celor cinci. Toate aceşti diplomaţi s-au străduit să obţină semnarea unor acorduri de încetare a focului şi să stabilească o împărţire general acceptată a Bosniei în cadrul graniţelor existente, dar cu o nouă structură. Acordurile de încetare a focului au fost adoptate şi apoi încălcate cu regularitate, în timp ce propunerile teritoriale au fost toate refuzate, fie de către una din tabere, fie de cealaltă, cu o uşurinţă care i-a dezarmat pe negociatorii care depuseseră atâtea eforturi pentru soluţionarea problemei.

După cum am mai precizat, un alt doilea aspect al intervenţiei internaţionale l-a constituit ajutarea victimelor de război şi protejarea personalului misiunii trimisă pe teren pentru acest scop. În această direcţie au fost implicate mai multe agenţii, inclusiv agenţii ONU, precum şi o forţă

[214] Krajna era la origine o zonă de tampon croato-sârbă împotriva turcilor, creată în secolul al XVI-lea de Habsburgi, sârbii fiind refugiaţi din imperiul otoman. În epoca modernă Krajna s-a întins spre sud, pentru a cuprinde Knin şi zona dimprejur populată de sârbi, mult mai puternic anticroaţi decât sârbii din Krajna.

ONU (UNPROFOR), ai cărei militari au fost recrutaţi din peste 20 de ţări, şi care a fost dislocată pentru oferirea de ajutor persoanelor afectate de conflict şi pentru protejarea personalului ONU, dar care nu avea ca mandat implicarea în ostilităţi. UNPROFOR nu a fost o forţă de impunere, nici una de menţinere a păcii. A fost o misiune umanitară, dar înfiinţată contrar uzanţei ONU de a trimite astfel de trupe numai în paza post-conflict. UNPROFOR a constituit o tentativă de a pune capăt luptelor şi o reacţie la neaşteptat de atrocele violenţe comise în timpul luptelor. Această forţă ONU a fost trimisă în plin război fără a avea autoritatea sau capacitatea de a se implica în conflict şi în speranţa că şi-ar putea îndeplini sarcinile în ciuda războiului care se desfăşura în zonele în care ea opera. Datorită acestor caracteristici, UNPROFOR o operaţiune unică în analele Consiliului de Securitate al ONU. Misiunea ONU a înregistrat succese în zone şi în maniere diferite, iar activitatea ei a fost în permanenţă susţinută de demersurile diplomatice pentru încetarea războiului.

3. Criza din Kosovo

Conflictele dintre grupurile etnice majore din Iugoslavia au constituit o trăsătură distinctă a statului chiar de la formarea acestuia în 1918. Conflictul dintre naţionalismul croat şi cel sârb din perioada interbelică a paralizat instituţiile federale şi a condus la două reorganizări majore ale statului. Prima astfel de reformă a fost o încercare de a menţine unitatea statală prin înlocuirea unităţilor administrative care se suprapuneau pe teritoriile naţionale istorice (ex. Croaţia, Serbia) cu unităţi ale căror graniţe erau determinate în funcţie de factorii geografici majori ai ţării (în principal râuri). Eşecul acestui efort de a des-etniciza statul a fost urmat de un acord semnat în 1939 între conducerea Serbiei şi cea a Croaţiei care urmărea acomodarea naţionalismului croat prin constituirea unui stat croat în interiorul statului existent. Această a doua reformă a deschis drumul către federalizarea statului în state distincte pentru sloveni, croaţi şi sârbi. Izbucnirea celui de-al doilea război mondial a pus capăt procesului declanşat, care ar fi condus poate la detensionarea etnică în regiune prin partiţie teritorială. Chiar şi în aceste condiţii, nu sunt suficiente motive pentru a considera că o împărţire teritorială a Iugoslaviei ar fi rezolvat pretenţiile teritoriale conflictuale ale Serbiei şi Croaţiei pentru acelaşi pământ şi nici că ar fi reuşit acomodarea aspiraţiilor minorităţilor albaneze şi musulmane, care rămâneau nerecunoscute în acest format.

Kosovo, cea mai săracă dintre regiunile Iugoslaviei, a fost cea în care a început destrămarea statului creat de Tito. Situaţia din Kosovo era trecută cu vederea în Occident, în vreme ce în Slovenia şi Croaţia această provincie era privită ca o povară inevitabilă pentru bugetele lor, precum şi cea mai indezirabilă destinaţie pentru recruţii care efectuau serviciul militar obligatoriu. Cu toate acestea, naţionaliştii sârbi au devenit ostili lui Tito tocmai în privinţa politicii faţă de Kosovo, mai ales în privinţa modificărilor intervenite în această politică în anii ’60, acesta fiind şi motivul principal pentru care ei au ajuns să respingă viziunea lui Tito asupra Iugoslaviei. Dezbinările apărute în privinţa provinciei Kosovo i-au determinat pe naţionaliştii sârbi să înceapă elaborarea unui nou set de obiective politice pe termen lung.

Modificarea politicii lui Tito faţă de Kosovo pe la jumătatea anilor ’60 a afectat profund relaţiile dintre albanezii care locuiau în această provincie şi sârbii care fuseseră, până atunci, privilegiaţi. În vreme ce sârbii din Kosovo, deşi în general mai săraci decât iugoslavii din afara graniţelor acestei republici, continuau să fie avantajaţi din punct de vedere economic faţă de vecinii lor, albanezii, pierduseră practic privilegiile asociate cu dominaţia politică. Pe lângă aceasta, datorită exploziei demografice a populaţiei albaneze, balanţa demografică se înclina din ce în ce mai clar în favoarea fostelor minorităţi privilegiate. Drept urmare, sârbii din Kosovo erau

îngrijoraţi cu privire la viitorul lor sub dominaţia noii majorităţi şi extrem de critici la adresa noii administraţii şi au înţeles că, abia odată cu moartea lui Tito, dominaţia majorităţii era potenţial reversibilă.

Sârbii au încetat să mai reprezinte populaţia majoritară în această regiune încă de la sfârşitul secolului al XVII-lea. Cu toate acestea, pentru majoritatea populaţiei sârbe Kosovo este considerat un tărâm sfânt, sortit să rămână pentru totdeauna sârbesc. Acest ataşament afectiv faţă de Kosovo, supranumit "leagănul naţiunii sârbe", nu se poate explica decât apelând la un sentiment de nostalgie colectivă faţă de ceea ce ar fi putut să fie, dacă imperiul sârb medieval nu ar fi fost distrus de asaltul turcilor asupra Europei. Rădăcinile acestui ataşament sale se află în valorile promovate de Biserica Ortodoxă Sârbă, care a cultivat şi perpetuat conştiinţa naţională în timpul dominaţiei otomane, şi în legendele din folclorul sârbesc care au fost transmise din generaţie în generaţie de-a lungul secolelor.

Kosovo a fost, în 1389, scena bătăliei decisive dintre armata sârbă şi turcii cotropitori şi este identificat cu sălaşul spiritual al Bisericii Ortodoxe Sârbe. Aici s-a înfiinţat, în 1346, Patriarhia Ortodoxă Sârbă, cu sediul la Pec, oraş care a rămas centrul Bisericii în timpul primelor trei secole de dominaţie musulmană. La începutul anilor '90, cele mai vechi şi renumite mânăstiri ortodoxe dăinuiau încă în Kosovo, ca un puternic memento al acestei epoci. Legendele despre tragica bătălie de la Kosovopolje abundă în folclorul sârb şi au inspirat generaţii de artişti. De fapt, în bătălia de la Kosovopolje au luptat, probabil, toate popoarele creştine din Balcani, inclusiv albanezii, deşi acest eveniment nu este comemorat decât printre sârbi, căci pentru aceştia a însemnat sfârşitul imperiului lor şi începutul dominaţiei otomane.

Pretenţiile sârbilor faţă de provincia Kosovo nu se puteau împăca cu faptul că albanezii reprezintă majoritatea populaţiei în această provincie, ceea ce explică brutalitatea politicilor administraţiei iugoslave din Kosovo între cele două războaie mondiale şi chiar în anii '60. Când Tito a decis să-i emancipeze pe albanezii din Kosovo, noua politică a fost inevitabil în detrimentul sârbilor din această provincie şi al idealurilor naţionale sârbe. Drept urmare, deşi a încercat să fie imparţial în raporturile cu cele două popoare, refuzând astfel să transforme provincia Kosovo în republică, aşa cum ar fi dorit albanezii, Tito nu a reuşit decât să-i determine pe sârbi să accepte noua ordine.

Deşi doar ceva mai puţin de o treime din sârbii din Kosovo s-au stabilit efectiv în această provincie în secolul XX pentru a coloniza pământurile care au fost confiscate de la albanezi, relaţiile dintre sârbii şi albanezii din Iugoslavia erau în esenţă de natură colonială. În Kosovo existau două culturi, însă aparatul de stat iugoslav nu era preocupat decât de interesele populaţiei sârbe. Numeroşi sârbi erau de părere că soluţia ideală era expulzarea în Turcia a populaţiei albaneze, care, de altfel, era şi îndemnată să emigreze. În mod ironic, mulţi dintre albanezii care au emigrat în Turcia au devenit la rândul lor o pătură privilegiată de colonişti în partea turcă a Kurdistanului.

Odată cu schimbarea survenită prin preluarea conducerii de către populaţia majoritară în anii '60, a început şi ascensiunea albanezilor în societatea iugoslavă; pentru prima dată, aceştia au început să se mândrească cu originea lor naţională. Deşi din punct de vedere social erau încă dezavantajate faţă de celelalte popoare iugoslave, albanezii au dobândit importante câştiguri culturale. Învăţământul primar s-a generalizat, iar pe întreg teritoriul provinciei s-au înfiinţat licee albaneze, cu un plan de învăţământ albanez, cu acces la manuale din Albania şi uneori chiar cu profesori veniţi de acolo. Deşi albanezii erau acum cei care conduceau destinele provinciei, situaţia economică din Kosovo nu s-a ameliorat, deoarece creşterea demografică depăşea orice ritm de creştere a nivelului PIB-ului. În Kosovo, aşa cum se întâmpla frecvent în fostele colonii care îşi dobândiseră recent independenţa, puterea era concentrată în mâinile unei mici oligarhii,

care se pricepea de minune să proclame identitatea naţională albaneză, dar care era lipsită de experienţa şi cunoştinţele necesare pentru a gestiona o economie. Valul de ajutoare economice îndreptat de autorităţile federale către provincie era investit fără chibzuinţă şi în mare parte risipit pe proiecte personale, ori irosit pentru a întreţine stilul de viaţă privilegiat al noii elite.

Mişcarea populară de protest a populaţiei albaneze din Kosovo din anul 1968 a demonstrat uşurinţa cu care agendele economice şi politice legitime promovate de guvernul comunist puteau activa naţionalismul etnic reprimat. În acelaşi mod, mesajul a fost chiar şi mai puternic în 1971, când o reformă iniţiată de guvernul federal pentru creşterea puterii regiunilor, aproape că a permis preluarea puterii de către un grup de intelectuali naţionalişti şi tineri comunişti din Croaţia. Ulterior, a luat fiinţă o mişcarea naţionalistă de masă croată, care a pus în pericol integritatea teritorială a statului federal, ceea ce a provocat un răspuns militar prompt din partea autorităţilor. Mişcarea de masă în cauză ar fi trebuit înţeleasă ca o avertizare la adresa regimului privind riscurile induse de o descentralizare promovată înainte ca dezvoltarea economică să creeze interese comune care să depăşească delimitările etnice şi să formeze forţe politice integratoare. Dar reformele economice care ar fi reuşit o astfel de performanţă, unind barierele activităţile interregionale s-au dovedit a fi imposibil de adoptat. Descentralizările din anii ’60 şi ’70 au condus la adoptarea unei noi constituţii în 1974 şi la un stat hiper-descentralizat în care puterea politică şi economică, atât la nivelul statului cât şi la cel al partidului comunist era concentrată în mâinile liderilor regionali.

Instituţiile federale de luare a deciziilor operau pe baza unor reguli adânc înrădăcinate de împărţire a puterii care oferea fiecărei conduceri regionale dreptul de vot pentru apărarea intereselor economice regionale. Moartea lui Tito în 1980 a dus la dispariţia singurei contraponderi la tendinţele de blocaj inter-regional la care conducea în mod inevitabil maniera de decizie în contextul condiţiilor economice şi politice ale statului iugoslav.

După moartea lui Tito, disparităţile economice dintre regiuni au făcut dificil procesul de obţinere a unui consens asupra politicilor federale de reducere a datoriei internaţionale, a inflaţiei, a declinului economic, care începuseră deja să producă efecte negative asupra nivelului de trai în Iugoslavia anilor ’80. Nivelul de dezvoltare economică şi cel de trai erau deja în 1984 de 8 ori mai mare în Slovenia decât în Kosovo, iar diferenţa era în creştere[215]. De asemenea, Slovenia şi Croaţia, mai dezvoltate decât alte regiuni iugoslave, îşi protejau resursele în faţa taxelor federale şi în special faţă de tendinţa de a continua politicile titoiste de re-distribuire a bogăţiei obţinute în regiunile din nord prin subvenţii, către serviciile sociale şi proiectele de dezvoltare a altor regiuni mai întârziate, precum Bosnia, Kosovo şi Macedonia. Problemele economice determinau în aceste regiuni nemulţumiri sociale, care au izbucnit pentru a patra oară în mişcări de masă extinse şi de violenţă redusă în Kosovo, în 1981.

În acest context, propunerile de reformă economică prin eliminarea barierelor din calea schimbului economic şi prin democratizarea instituţiilor federale prin înlocuirea sistemului de împărţire a puterii cu un sistem majoritar parlamentar au fost primite cu o opoziţie puternică de regiuni. Incapacitatea liderilor post-comunişti de a reforma regimul, chiar confruntaţi cu o criză economică manifestă, a delegitimat sistemul comunist, care s-a bazat multă vreme în susţinerea sa pe rolul instrumental al bunăstării economice. În acelaşi timp, susţinerea afectivă, emoţională a populaţiei era orientată în Iugoslavia către identităţile naţionale şi etnice, nu către menţinerea unei

[215] Pentru date comparative economice şi sociale pentru regiunile din 1984, a se vedea **Federal Statistical Office**, **Yugostavia 1945-1985**: *Statistical Review* (Belgrade: Federal Statistical Office, 1986). Pentru o analiză a diferenţelor regionale regionale, a se vedea: Djiana Plestina, *"Regional Development in Communist Yugoslavia"* (Boulder, Colo.: Westview Press, 1992).

structuri federale. În consecinţă, performanţa economică nesatisfăcătoare din anii ’80 nu numai că a slăbit legitimitatea regimului iugoslav, dar a crescut şi valoarea alternativei: regimuri naţionale bazate pe regiuni[216].

Deşi procentul de albanezi din administraţia provinciei Kosovo nu l-a egalat niciodată pe cel din populaţia totală a provinciei, pentru sârbi timpuri grele veniseră. Lipsiţi de privilegiile de odinioară şi îngrijoraţi de creşterea demografică masivă din rândul populaţiei albaneze, sârbii din Kosovo erau nemulţumiţi, iar unii dintre ei au ales chiar să părăsească provincia. Între 1961 şi 1981 numărul sârbilor din provincia Kosovo a scăzut de la 227.000 (18,4%) din totalul populaţiei la 209.500, respectiv 13,2%. În acelaşi timp, populaţia albaneză a crescut de la 646.605 la 1.226.736 de locuitori. Înainte de 1981 acest exod al sârbilor din Kosovo nu a constituit un subiect de discuţii pentru mass-media iugoslave, dar după apariţia tulburărilor din această provincie în 1981, o parte a presei sârbe a început să publice articole care relatau despre cazuri în care albanezii erau acuzaţi de hărţuire şi intimidare a sârbilor din Kosovo.

La data de 11 martie 1981 studenţii de la Universitatea din Pristina au organizat o demonstraţie prin care protestau faţă de condiţiile precare de trai din cămine. În cadrul negocierilor ce au urmat cu autorităţile academice, studenţii şi-au manifestat nemulţumirea faţă de sărăcia şi nivelul ridicat al ratei şomajului în Kosovo. După ce manifestanţii s-au împrăştiat, poliţia a arestat instigatorii, valul de reţineri având însă un efect contrar celui scontat. Astfel, şi mai mulţi studenţi au ieşit în stradă, cerând eliberarea colegilor lor, manifestându-şi nemulţumirea faţă de lipsa de perspective şi revendicând ca provinciei Kosovo să i se acorde statutul de republică. Când poliţia a făcut abuz de forţă împotriva demonstranţilor şi revolta s-a extins la întreaga provincie, comuniştii locali au cerut ajutor Belgradului, iar la 3 aprilie 1981 a fost instituită legea marţială.

Demonstraţiile studenţeşti fuseseră motivate de sărăcia extremă în care se zbătea provincia; la vremea respectivă, lipsurile erau agravate de recesiunea prin care trecea economia iugoslavă. Pe măsură ce nivelul de trai a început să scadă în întreaga ţară, impactul cel mai puternic a fost resimţit în zonele cele mai sărace ale ţării. La sfârşitul anilor ’60 şi în anii ’70 albanezii din Kosovo îşi manifestaseră adeseori nemulţumirile prin proteste de stradă, aşa că demonstraţiile studenţeşti nu erau în sine un fenomen nou. Elementul de noutate a constat în amploarea represiunii, în Kosovo fiind comasate trupe şi efective de poliţie şi din alte republici, în scopul de a izola provincia. Universitatea de la Pristina a fost închisă, iar legea marţială a rămas în vigoare timp de două luni. Conform cifrelor oficiale, 12 persoane şi-au pierdut viaţa în timpul revoltei, iar alte 150 au fost rănite. Având în vedere că ziariştilor străini le-a fost interzis accesul în provincie, cifra reală a victimelor e posibil să fi fost cu mult mai mare.

Consecinţele tulburărilor represiunii din 1981 nu au fost percepute imediat, deşi recurgerea la forţă a fost un element extrem de semnificativ. În viziunea lui Tito, Iugoslavia fusese concepută astfel încât, teoretic, toate popoarele iugoslave să beneficieze de acelaşi tratament şi să considere, prin urmare, că apartenenţa la aceeaşi patrie nu este o iluzie. Tito însăşi s-a străduit să rămână imparţial şi să nu favorizeze niciodată un popor în detrimentul altuia, astfel încât să poată interveni şi să soluţioneze oricând un eventual conflict. Atunci însă, când armata iugoslavă a îndreptat armele împotriva cetăţenilor săi albanezi, viziunea titoistă asupra ţării a fost puternic zguduită. La numai un an de la moartea acestuia şi cu peste un deceniu înainte ca ţara să se prăbuşească într-un război civil, Iugoslavia lui Tito dispăruse deja, cel puţin conceptual, chiar dacă formal ea încă exista.

[216] A se vedea Steven L. Burg, “Elite conflict in Post-Tito Yugoslavia”, *Soviet Studies* 3, nr.2 (aprilie 1986), pag. 170-193.

Agravarea situaţiei din Kosovo constituia, în realitate, declanşatorul unei noi faze de conflicte, capabile să zădărnicească eforturile de pace din întreaga zonă. Intensificarea confruntărilor din regiune făcuse ca 60.000 de persoane să se refugieze în ţările vecine. SUA şi-au dat seama că trebuie să rezolve problema şi, în februarie 1999, la Rambouillet, în Franţa, le-a prezentat sârbilor şi albanezilor un proiect de acord care stabilea pentru Kosovo un statut de autonomie de trei ani, în schimbul demilitarizării Armatei de Eliberare din Kosovo (Kosovo Liberation Army - KLA) şi a dreptului de extrateritorialitate a NATO în Serbia şi Muntenegru. Deoarece KLA nu dorea decât independenţa, aceasta a semnat proiectul numai când a fost sigură că sârbii vor respinge documentul. Pentru SUA aceasta nu era decât proba că Miloşevici nu intenţiona să medieze nimic.

Fără să obţină consensul ONU (din cauza opoziţiei Rusiei şi Chinei), pe 24 martie 1999 NATO şi-a început intervenţia militară împotriva Serbiei, care a avut un impact devastator asupra populaţiei civile. Medierea câtorva ţări europene şi a Rusiei a condus, la 10 iunie 1999, la încetarea bombardamentelor NATO, la retragerea trupelor sârbe din provincie şi la instaurarea unei administraţii internaţionale în Kosovo. Rezoluţia 1244 votată de ONU a stabilit că regiunea Kosovo va rămâne în cadrul federaţiei iugoslave, deşi forţele politice albaneze din Kosovo interpretaseră acţiunea militară a NATO nu ca pe un act îndreptat spre apărarea drepturilor unei minorităţi (cum susţinuseră public aliaţii), ci ca pe un război de eliberare. S-au născut aşadar deziluzii şi tensiuni atât între comunitatea kosovară albaneză şi cea sârbă, cât şi între albanezi şi reprezentanţii comunităţii internaţionale. Violenţa, chiar şi într-un cadru de relativă „normalizare", nu s-a diminuat, şi curând conflictul militar s-a extins în Serbia meridională, pe unde treceau căile traficului ilegal de droguri şi arme controlate de mafiile sârbă şi albaneză.

4. Planurile internaţionale cu privire la Kosovo

Cel mai important aspect referitor la Kosovo îl reprezintă conflictul dintre albanezi şi sârbi. Cel mai mare eşec al actorilor internaţionali a fost dorinţa acestora de a construi, impune şi menţine o societate multietnică în Kosovo în interiorul căreia albanezii şi sârbii ar beneficia de aceleaşi drepturi şi statute. Cu puţin timp înainte de asasinarea primului ministru sârb Zoran Djindjici în martie 2003, acesta declara:

"*Sârbii şi albanezii nu au trăit niciodată împreună în Kosovo şi Metohia. Au trăit întotdeauna alături. O societate kosovară multietnică este o iluzie imensă. Nu a existat niciodată. Întotdeauna a fost vorba de co-existenţă*[217]."

Charles Kupchan, expert în cadrul Consiliului pentru Relaţii Externe aprecia: "În teorie, ca şi în practică, societatea multietnică nu există. Presupunând contrarul şi negând sau întârziind independenţa ar conduce la conflicte şi vărsare de sânge[218]." În ciuda existenţei îndelungate într-o provincie sârbă, cei mai mulţi dintre albanezii kosovari nu se identifică cu Serbia şi nici nu nutresc sentimente de loialitate faţă de acest stat. Chiar înainte de declanşarea de către regimul Miloşevici a campaniei de epurare etnică a albanezilor din Kosovo din 1998, guvernul sârb instaurase o politică de discriminare generalizată. Miloşevici promovase politici care vizau înlocuirea muncitorilor albanezi cu cei sârbi, închiderea şcolilor şi universităţilor conduse de albanezi şi interzicerea televiziunilor, posturilor de radio şi a publicaţiilor de limbă albaneză. În

[217] Citat preluat de pe site-ul http://en.wikipedia.org/wiki/Zoran_%C4%90in%C4%91i%C4%87

[218] A se vedea raportul International Crisis Group "Kosovo Status – Difficult Months Ahead", publicat în decembrie 2006, pe site-ul http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/balkans/

acelaşi timp, albanezii kosovari nu acceptau aceste măsuri cu pasivitate; Armata de Eliberare a Kosovo a executat numeroase acte teroriste, în special împotriva sârbilor. Prin urmare, după terminarea conflictului deschis din 1999, cele două comunităţi au rămas în mare parte ostile una faţă de cealaltă. În acest climat de segregare istorică şi ostilitate reciprocă au încercat Statele Unite, NATO, Rusia şi Naţiunile Unite să rezolve tensiunile, elaborând diverse soluţii şi scenarii.

Eforturile de reconstrucţie naţională în Kosovo au debutat imediat după bombardamentele NATO, moment în care Naţiunile Unite au fost însărcinate cu guvernarea provinciei. Tentativele de construcţie socială din Kosovo sunt în măsură să incite interes şi pentru că sunt asemănătoare, din anumite puncte de vedere, altor proiecte elaborate de puterile internaţionale pentru democratizarea şi dezvoltarea diverselor naţiuni pe tot globul. Planurile pentru Kosovo au fost integrate într-o serie de documente adoptate de Naţiunile Unite, NATO şi Rusia. Aceste texte, în special Rezoluţia Consiliului de Securitate a ONU nr. 1244 şi raportul UNMIK "Standarde înaintea statutului" vorbesc despre necesitatea implementării instituţiilor democratice, a unei economii funcţionale de piaţă în condiţiile domniei legi, precum şi protecţiei drepturilor minorităţilor. În acelaşi timp, absolut toate proiectele referitoare la provincie abordează problema statutului în contextul unei adversităţi aproape instinctive din partea Statelor Unite şi ai aliaţilor săi faţă de tot ce înseamnă partiţie şi schimburi de populaţii. Aceştia, deşi valorizează pluralismul, văd realizându-se acest lucru numai în contextul unei structuri statale unice. Prin urmare, au decis să facă posibilă existenţa unei "societăţi democratice sustenabile şi multietnice, în care toate comunităţile au şansa de a trăi în demnitate şi securitate". SUA se opun deschis oricăror variante care vizează partiţia, cantonizarea sau separarea etnică. Subsecretarul de stat american Nicholas Burns declarase la un moment dat că "este periculos pentru străini să traseze arbitrar linii de demarcaţie care să redefinească realitatea şi graniţele altor popoare." Dar trasarea unor astfel de linii este exact ce au făcut oficialităţile americane în conflictul din Kosovo, fără a ţine cont de realităţile din teren. Ar putea fi argumentat că orice demers internaţional de soluţionare a unui conflict care determină schimbări interne în respectivul stat constituie, prin definiţie, o tentativă ce ignoră faptele de pe teren, tocmai pentru că încearcă schimbarea acestor realităţi deplorabile. Prin urmare, interesul comunităţii internaţionale de a reconstrui Kosovo nu reprezintă un moft, ci un imperativ moral ca răspuns la acţiunile intenţionate de epurare etnică şi deciziile comunităţii internaţionale nu pot fi acuzate de a nu ţine cont de starea de pe teren, existând un motiv moral pentru a schimba această realitate. Cu toate că este dificil de afirmat că politicile ONU şi SUA pentru Kosovo au fost elaborate fără bune intenţii, ele au pornit, totuşi, de la o serie de presupuneri eronate. Fără îndoială că epurările etnice trebuiau oprite. Dar planurile pentru construirea unui Kosovo multietnic şi sustenabil au fost elaborate abia ulterior.

În conformitate cu planurile elaborate după bombardarea Belgradului de către NATO în 1999, puterile străine au căutat să îşi impună propriile concepţii despre reconstrucţia naţională a provinciei. Astfel, misiunea ONU din Kosovo (UNMIK) a devenit un tutore sau guvernator al acesteia, având puteri de a modela şi conduce societatea politică şi civilă kosovară după cum considera potrivit. Constituită de către Consiliul de Securitate ONU imediat după război, UNMIK a fost concepută ca o administraţie civilă interimară, cu puteri similare cu cele ale unui guvern naţional. Administratorul UNMIK-ului deţine atribuţii care îl fac pară un proconsul implicat într-un demers de civilizare imperialistă. Acest comportament a fost ilustrat şi de rapoartele International Crisis Group, care au arătat cum, pentru a "crea democraţie acolo unde nu a existat niciodată", Bernard Kushner, fostul şef al administraţiei din Kosovo a interzis ziarelor să publice materiale care ar fi alimentat ostilitatea dintre cele două comunităţi, a numit judecători astfel încât consiliile legislative să devină multietnice şi a făcut din marca germană moneda oficială a provinciei. UNMIK a încercat să construiască un Serviciu de Poliţie mixt, sistemul de justiţie

trebuia de asemenea să reflecte amestecul de etnicităţi, iar Naţiunile Unite au numit consilieri municipali din toate etniile din Kosovo în localităţile mixte[219].

Opt ani mai târziu, inutilitatea eforturilor de a impune astfel de planuri asupra populaţiilor care au suferit atât de mult precum albanezii din Kosovo, şi care îşi doresc cu înflăcărare independenţa, începe să devină evidentă. O parte din sârbii din provincie au avut, de asemenea, de suferit într-o asemenea măsură, încât favorizează, la rândul lor, o formă sau alta de separare. De exemplu, majoritatea sârbilor care trăiesc izolaţi în enclavele lor se tem, de cele mai multe ori, să se deplaseze în regiuni ale provinciei populate de albanezi. Aceasta deoarece rata criminalităţii inter-etnice continuă să se menţină la cote înalte, iar în cele mai multe cazuri cooperarea dintre comunităţi este, practice, inexistentă.

5. Raportul Ahtisaari, reacţii locale şi internaţionale

Documentul publicat pe 2 februarie stabileşte principiile esenţiale pentru o autoguvernare a Kosovo, fără a vorbi de independenţă. Negocierile prelungite, derulate timp de un an şi jumătate înainte de publicarea raportului, au determinat promovarea de propuneri pentru autonomia unor municipalităţi, cele mai multe din localităţile menţionate în raport fiind locaţii importante pentru moştenirea culturală şi religioasă sârbă[220]. Atunci când au început negocierile, partea albaneză a exprimat rezerve cu privire la rezultatele finale ale discuţiilor, dar atmosfera generală era oricum dominată de convingerea că principalii actori internaţionali implicaţi în negocieri susţin ca rezultat final independenţa Kosovo. Deşi albanezii nu au putut opune foarte mare rezistenţă la propunerile de protejare a locaţiilor de importanţă culturală, după violenţele din martie 2004 care au dus la distrugerea a numeroase monumente ortodoxe sârbeşti, exista o convingere puternică în rândul populaţiei kosovare că, având în vedere angajamentul americanilor faţă de principiul independenţei, acest rezultat era practic inevitabil.

În vara lui 2006 a apărut, totuşi, un semnal de alarmă în rândul populaţiei albaneze din Kosovo, când, alături de planurile, în fapt aşteptate, de recunoaştere a unui statut special regiunii locuite majoritar de sârbi din nordul râului Ibar din Mitroviţa, au apărut şi alte localităţi cu aceleaşi drepturi, fapt care ar conduce, practic, la delimitarea unei regiuni compacte sârbeşti, în sud-estul provinciei. Aceste comunităţi ar urma, conform raportului, să fie finanţate direct de Belgrad ceea ce conferă guvernului sârb un rol clar în politica internă a Kosovo.

În acelaşi timp, raportul propune o reevaluare a rolului trimisului internaţional special, care primeşte puteri post-statut semnificativ sporite faţă de cele anticipate şi aşteptate de albanezii kosovari. Prin urmare, având în vedere evoluţiile şi proiectele propuse de ambele părţi în ceea ce priveşte statutul provinciei, se pare că în loc de a fi promovat conceptul de independenţă aflat în discuţii în perioada 2004-2006, raportul pregăteşte revenirea la conceptul de "independenţă condiţionată" din perioada 1999-2003. Pentru mulţi dintre albanezii din provincie acest fapt echivalează, practic, cu o reîntoarcere la "autonomia în cadrul Serbiei" şi o pierdere majoră.

După cum era de aşteptat, în Serbia raportul a fost respins de către toate forţele politice, cu excepţia minusculului Partid Liberal. Martti Ahtisaari a fost chemat la Londra, pentru o discuţie personală cu primul ministru britanic Tony Blair, care a vrut să ştie de ce raportul nu conţine menţionarea explicită a independenţei. În Kosovo, raportul a fost prezentat cu grijă, dar problemele au apărut încă din discuţiile referitoare la apariţia ambasadorului într-o conferinţă de

[219] A se vedea rapoartele International crisis group referitoare la Balcani, publicate pe site-ul www.
[220] De exemplu mânăstirile de la Decani, Graciniţa dar şi altele.

presă care să facă documentul public. Ahtisaari a hotărât să organizeze respective conferinţă de presă, în ciuda rezervelor unora dintre consilierii său. Evenimentul de presă a fost dominat de primele 2 întrebări, în care reprezentantul unui ziar albanez întreba dacă Ahtisaari intenţiona de fapt să recompenseze epurarea etnică organizată de sârbi, iar un ziarist sârb dorea să afle dacă raportul avea în vedere ca obiectiv divizarea Kosovo.

Aceste probleme au indicat de fapt distanţa enormă dintre percepţiile "străzii" cu privire la conţinutul raportului şi răspunsurile orchestrate şi atent pregătite de oficialii kosovari, precum Hashim Thaci, liderul PDK, şi Fatmir Sejdiu, preşedintele provinciei şi anturajul său. Au exprimat, de asemenea, dificultăţile cu care continua să se confrunte reprezentantul ONU în relaţia sa cu departamentul juridic din cadrul sediului Naţiunilor Unite de la New York, structură care, sub influenţa actorilor europeni, a tergiversat şi chiar blocat multe iniţiative ale lui Ahtisaari. Date fiind aceste percepţii publice, chiar şi primul ministru Agim Ceku a dorit să facă referire la punctele slabe ale raportului, în special după ce a avut o întrevedere cu liderii Forţei de Protecţie a Kosovo (Kosovo Protection Force).

Mişcarea studenţească radicală Vetevendosje a organizat o acţiune populară pentru condamnarea raportului, în data de 10 februarie, care a dus la ciocniri violente, în urma cărora au decedat doi dintre manifestanţi, şi la demisia ministrului kosovar de interne şi comandantul britanic al trupelor de poliţie, Steven Curtis.

Cea mai importantă prioritate a comunităţii internaţionale pentru Kosovo este, în prezent, restabilirea şi chiar consolidarea autorităţii politice în plan intern a unor lideri respectabili şi percepuţi ca moderaţi, precum Thaci şi Ceku, ultimul dintre aceştia înregistrând chiar o importantă pierdere de imagine ca urmare a evenimentelor recente de la Priştina. Ca o consecinţă a acestor mişcări populare, forţele radicale din Kosovo (Liga Naţională pentru Eliberarea Kosovo, LKCK şi Mişcarea Populară din Kosovo, LPK) au fost propulsate din nou în centrul discursului politic kosovar, după ce un număr de ani au fost condamnate la o existenţă marginală. Demararea procesului liderului partidului Alianţei la tribunalul de la Haga va avea, cel mai probabil, efectul de a amplifica şi extinde influenţa acestor mişcări, Haradinaj fiind unul dintre puţinii lideri care au întrunit atât o experienţă activă în cadrul LPK prin participarea la războiul din 1999 în cadrul Armatei de Eliberare din Kosovo, cât şi şansa accederii la poziţii politice de rang înalt în provincie, cu girul comunităţii internaţionale.

După cum s-a observat, discuţiile demarate la 21 februarie între echipa de negociatori kosovari şi guvernul sârb nu au condus la nici un rezultat în direcţia identificării unei soluţii acceptate de ambele părţi. Cele două tabere au poziţii rigidizate şi, mai ales şi din lumina violenţelor din februarie de la Priştina, iniţiativa pare din ce în ce mai mult în mâinile radicalilor, atât kosovari cât şi sârbi. Naţionaliştii sârbi mizează, de exemplu, pe opoziţia Rusiei în Consiliul de Securitate ONU faţă de independenţa provinciei, dar chiar dacă acest lucru nu se va întâmpla, influenţa crescândă a Rusiei în regiune se va materializa într-o susţinere deschisă şi puternică a iniţiativelor sârbeşti. Radicalii kosovari s-au mobilizat şi au beneficiat de sprijin popular semnificativ, pentru a combate prevederile referitoare la drepturile comunităţii sârbeşti din provincie, cuprinse în raportul Ahtisaari. Faptul este relevant, dacă luăm în calcul rapiditatea cu care s-a reuşit mobilizarea şi gradul de implicare afectivă a maselor, care de fapt s-au angajat în reacţii violente împotriva forţelor de poliţie din cadrul UNMIK.

Din perspectiva evoluţiilor politice din Kosovo, divizarea principalului partid din Priştina, Liga Democrată a Kosovo, condusă pentru o lungă perioadă de timp de Ibrahim Rugova, a determinat apariţia unei noi formaţiuni politice, care, în conformitate cu rezultatele celor mai recente sondaje de opinie, se află la egalitate cu partidul-mamă în preferinţele electoratului

(fiecare partid înregistrând în jur de 30% din voturi)[221]. Sub multe aspecte, cadrul instituţional construit de Raportul Ahtisaari reface modelul de guvernare care a funcţionat în timpul conducerii lui Rugova, respectiv existenţa unui parlament slab, concomitent cu funcţionarea unei birocraţii extinse şi greoaie şi uşor de controlat de către comunitatea internaţională. Acest tip de instituţii seamănă, într-o mare măsură, cu administraţia kosovară din perioada titoistă, dinainte de regimul lui Miloşevici. Pe de altă parte însă, partidele politice din Kosovo s-au dezvoltat în principal într-o direcţie opusă modelului titoist de guvernare, iar apariţia şi câştigarea sprijinului popular de către PDK demonstrează faptul că societatea şi viaţa politică din Kosovo au evoluat semnificativ, fapt care a scăpat atenţiei actorilor internaţionali.

În afară de ambiguităţile conţinute de raportul ONU, o serie de alte realităţi politice internaţionale vor avea impact pe termen scurt asupra situaţiei din Kosovo. Printre acestea, se numără:

a) Kosovo şi diaspora din Statele Unite.

Diaspora albaneză din SUA reprezintă un grup extins şi bine organizat, constituit din aproximativ 500 000 de persoane. Tradiţional, marea majoritate a acestora sunt susţinători şi votanţi ai republicanilor, fiind mici oameni de afaceri care locuiesc în periferiile urbane ale comunităţilor de negri în cadrul cărora Partidul Democrat este principala forţă politică. Din această perspectivă, în contextul apropierii alegerilor prezidenţiale din 2008, administraţia Bush are tot interesul să sprijine o decizie pentru independenţa provinciei balcanice, în caz contrar diaspora albaneză fiind mult mai dispusă să voteze candidatul democrat la preşedinţie, respectiv Hillary Clinton, cunoscută ca o puternică şi consecventă susţinătoare a aspiraţiilor acestora. În statul Ohio, de multe ori decisiv pentru rezultatele alegerilor prezidenţiale, se presupune că etnicii sârbi au votat cu republicanii în ultimul timp, şi că au reprezentat chiar o cantitate semnificativă pentru rezultatul alegerilor din 2004. Totuşi, în cadrul alegerilor generale de anul trecut pentru congresul american, se pare că sârbii au revenit la votul lor tradiţional, în sprijinul democraţilor.

b) Demisia premierului britanic Tony Blair este un factor ce va lucra în favoarea cerinţelor sârbe, existând aşteptarea ca guvernele britanice viitoare, în special unul conservator, să se dovedească sensibile la solicitările părţii sârbe.

c) Statele islamice, în special Arabia Saudită, în baza angajamentului lor de a sprijini reconstrucţia Kosovo, vor fi, cel mai probabil, îngrijorate de menţionarea în raport a faptului că "provincia Kosovo nu va avea o religie oficială", în timp ce în cadrul aceluiaşi document se stabilesc o serie de drepturi de proprietate pentru Biserica Ortodoxă Sârbă ce conduc la impresia că aceasta are puterea unei religii oficiale, de stat. În acelaşi timp, în raport nu sunt menţionate proceduri de compensare a noului stat kosovar sau a autorităţilor islamice din Kosovo pentru distrugerea bibliotecilor islamice de către forţele de securitate sârbeşti în 1999.

d) Raportul, aşa cum a fost formulat constituie, practic, un cadou politic pentru preşedintele rus Vladimir Putin. Documentul oferă Rusiei posibilitatea demarării a unei multitudini de acţiuni, cu riscuri limitate sau nule, de la inacţiune, obstrucţionare limitată, până la exercitarea votului în Consiliul Permanent de Securitate a ONU. Este foarte posibil ca respectivele paragrafe să fi fost redactate tocmai ca o încercare de a câştiga bunăvoinţa părţii ruse. Dacă acest lucru este real şi dacă atitudinea ruşilor va fi favorabilă raportului în contextul

[221] *OSCE Kosovo Information,* 20 februarie 2007, accesibil la http://www.osce.org/kosovo/

unui vot la Consiliul de Securitate, acordarea independenţei pentru albanezi ar fi o binecuvântare pentru comunitatea internaţională, iar creditul va reveni în exclusivitate preşedintelui Putin. Dimpotrivă, dacă raportul ar fi stabilit cu claritate obiectivul independenţei provinciei şi ar fi menţionat şi un nivel ridicat de determinare pentru realizarea acestuia pe plan internaţional, oportunităţile rămase la latitudinea preşedintelui Putin de a stabili agenda pe problematica independenţei la cel mai înalt nivel nu ar mai fi existat. Având în vedere că raportul lasă la dispoziţia administraţiei ruse o gamă largă de acţiuni, este foarte probabil ca decidenţii ruşi să nu îşi facă poziţia cunoscută decât în ultimul minut, ceea ce determină puterile europene să fie foarte îngrijorate referitor la care va fi aceasta.

e) Influenţele macedonene

Guvernul de la Skopje a urmărit cu interes evoluţiile din Serbia, iar premierul macedonean Gruevski a dat semnale pozitive timp de mai multe luni cu privire la independenţa Kosovo. Reforma internă derulată în baza prevederilor Acordului de la Ohrid a înregistrat progrese limitate, dar nivelul dialogului intercomunităţi este acceptabil, şi este puţin probabil ca etnia albaneză din Macedonia să devină violentă ca urmare a raportului Ahtisaari. Totuşi, după publicarea documentului, datorită prevederilor favorabile pentru comunitatea sârbă şi a lipsei de claritate referitor la delimitările frontaliere, premierul macedonean a reiterat îngrijorările guvernului său faţă de problemele încă nesoluţionate dintre Macedonia şi Kosovo. Aceste afirmaţii au fost, probabil, lansate pentru a pregăti terenul unor viitoare discuţii pe această temă, unde Skopje doreşte să se asigure de rolul principal. În acelaşi timp, investiţiile ruse din Macedonia vor putea determina o anumită influenţă a Kremlinului asupra opţiunilor de politică externă a Macedoniei cu privire la Kosovo.

f) Uniunea Europeană

Uniunea pare a fi dedicată pe deplin ideii independenţei provinciei, dar chiar şi în cadrul comunităţii europene se menţin o serie de diferenţe de opinie între state precum Grecia, Slovacia şi Ungaria care, oficial, împărtăşesc poziţia Uniunii dar care, practic, acţionează adeseori în favoarea Serbiei; există apoi un număr de ţări care manifestă un anumit angajament faţă de independenţa Kosovo şi care recunosc iminenţa acestei decizii şi acţionează constructiv în direcţia implementării deciziilor comunităţii internaţionale. Cele mai importante state din această categorie sunt Italia, Spania şi Franţa. A treia categorie de ţări sunt cele care susţin pe deplin cauza independenţei provinciei, respective Slovenia, M. Britanie, Austria şi Germania, iar din afara Uniunii, Elveţia. Aceste divergenţe sugerează faptul că Uniunea Europeană va fi capabilă, cel mai probabil, să joace un rol constructiv în problematica statutului Kosovo atât timp cât va fi posibil un progres real în plan internaţional în aplicarea unei soluţii, dar în eventualitatea unei crize, chiar şi numai diplomatice, UE nu va fi în măsură să formuleze o opţiune unitară.

g) Influenţele albaneze

În Albania, raportul a fost salutat de diplomaţi, dar nu a fost promovat puternic la nivelul publicului larg. Cu toate acestea, ciocnirile şi violenţele din 10 februarie au fost relatate pe larg în presa albaneză şi au generat multe comentarii difuzate, în special, de televiziune. O criză în Kosovo ar fi extrem de neplăcută pentru guvernul de la Tirana, având în vedere apropierea geografică a provinciei. Cel puţin din acest motiv, autorităţile albaneze vor sprijini politicile Statelor Unite pe această problematică. Pe de altă parte, este cunoscută influenţa politică semnificativă a Franţei, Albania guvernul cu cel mai mare număr de miniştri francofoni din Europa de Est, cu excepţia României.

Concluzii

Dezmembrarea Iugoslaviei poate fi considerată fie un proces continuu de conflicte, fie ca o succesiune de conflicte separate, dar conectate. Conflictele din Iugoslavia au debutat cu incapacitatea elitelor din vechiul regim de a ajunge la un acord pentru transformarea paşnică şi democratică a statutului lor comun şi au continuat cu confruntări mai mult sau mai puţin violente în Slovenia, Croaţia, Bosnia, Kosovo şi Macedonia. Au fost caracterizate de existenţa unor cereri conflictuale privind drepturile de auto-determinare, suveranitate şi integritate şi de eforturile mediatorilor internaţionali de a soluţiona aceste conflicte, în linie cu normele şi interesele organizaţiilor internaţionale. Demersurile de conformare la normele internaţionale au influenţat comportamentul mediatorilor în fiecare caz, în timp ce acceptarea acestor norme din partea părţilor în conflict a fost bazată mai ales pe interesele lor politice punctuale.

Conflictele generate de dezmembrarea Iugoslaviei sugerează faptul că acţiunea mediatorilor constituie un factor important, chiar dacă nu determinant, de influenţare a modului în care părţile dintr-un conflict îşi urmăresc realizarea scopurilor: negociere sau violenţă. Această parte a lucrării a analizat diferenţele structurale dintre conflictele din Croaţia, Bosnia şi Kosovo pe de o parte şi cele din Slovenia şi Macedonia pe de alta, pentru a extrage o serie de concluzii privind factorii care determină ca un conflict să fie dificil de soluţionat. Diferenţele dintre caracteristicile structurale ale acestor conflicte sugerează o serie de factori care pot contribui la specificul confruntărilor şi la dificultatea de mediere de către terţi.

Evoluţiile din ultimul timp din Kosovo nu au urmat cursul dorit de comunitatea internaţională. După cum s-a întâmplat adeseori în secolul trecut, evenimentele de stradă din Kosovo au avut frecvent puterea de a influenţa agenda politică din federaţia iugoslavă. Aşa au stat lucrurile cu demonstraţiile studenţeşti din 1981, cu acţiunile din 1988-1989 şi marşurile împotriva regimului lui Miloşevici din 1989, precum şi cu violenţele din 2004. Se pare că acest fapt nu a fost luat în calcul de către negociatorii din cadrul procesului de la Viena sau de administraţia Bush, care, prin lipsa deciziilor clare şi agreate, menţin o anumită vulnerabilitate în Kosovo care face ca orice acord să fie greu aplicabil.

Pe măsură ce timpul trece, va veni momentul ca puterile implicate în provincie să îşi reducă trupele de menţinere a păcii. De asemenea, va trebui să se conştientizeze că pentru Kosovo rezoluţia 1244 este un scenariu politic "ştiinţifico-fantastic" elaborat fără a se analiza în detaliu şi cu seriozitate viaţa şi lipsa de cooperare inter-etnică din provincie. De asemenea, nu trebuie ignorat că în ultimii ani Kosovo a rămas în cadrul graniţelor sârbeşti doar din punct de vedere tehnic, politicile administrative fiind gestionate local şi nu central, de către Belgrad. Naţiunile Unite continuă să promoveze contrariul şi pentru că există riscul de utilizare a cazului Kosovo ca precedent pentru alte instanţe de separare etnică prin violenţă, în special în alte zone încă problematice din această perspectivă, precum Macedonia. De asemenea, Rusia şi Spania sunt cel puţin la fel de îngrijorate că un asemenea precedent ar încuraja comunităţile separatiste de pe teritoriul naţional să-şi intensifice acţiunile violenţe pentru obţinerea independenţei. Spre deosebire de eşuatele planuri de construcţie a unei societăţi multietnice şi sustenabile, proiectul unei independenţe reale şi recunoscute internaţional pentru albanezii din Kosovo are meritul de a ţine cont de aspiraţiile populaţiei majoritare şi de a înlocui planurile ONU şi SUA cu decizii luate de kosovari.

Cei mai mulţi sârbi rămaşi după conflict sunt concentraţi în nordul provinciei, într-o zonă învecinată cu Serbia. Această regiune ar putea fi cu uşurinţă anexată Serbiei, sau respectivele

familii de sârbi ar putea schimba locuinţele cu albanezii de pe teritoriul sârbesc care doresc reîntoarcerea în Kosovo. Pentru sârbii care nu pot să părăsească Kosovo sau nu se pot alipi de Serbia, locuind în zone aflate în interiorul provinciei, trebuie asigurate drepturi speciale, ca parte din acordul de separare a Kosovo. De asemenea, o protecţie deosebită trebuie asigurată şi pentru locaţiile de cult ortodoxe.

Departe de a provoca o destabilizare a regiunii, separarea Muntenegrului de Serbia de anul trecut a avut loc în mod paşnic, fapt pentru care creditul aparţine în mare parte Belgradului. Dacă provincia Kosovo ar urma aceeaşi cale, sunt şanse ca în plan regional independenţa sa să nu determine foarte multe probleme. Totuşi, tensiunile istorice, situaţia sârbilor din Kosovo, precum şi valoarea simbolică, afectivă şi religioasă a provinciei pentru cei mai mulţi dintre sârbi, fac ca acceptarea necondiţionată a independenţei Kosovo de către Belgrad să fie foarte puţin probabilă. Tocmai de aceea factorii internaţionali implicaţi în negocieri şi cu un cuvânt de spus ar trebui să indentifice un pachet real de compensaţii la proiectul înaintat la ONU în vederea luării unei decizii pentru soluţionarea statutului, odată cu raportul Ahtisaari. Iar pachetul de compensaţii trebuie să ia în calcul ambele comunităţi, la fel cum soluţia finală trebuie să demonstreze importanţa şi relevanţa ambelor părţi (sârbă şi kosovoară) şi nu să fie un instrument de aplicare a unor sancţiuni pentru o percepută vină istorică recentă.

Prin urmare, comunitatea internaţională trebuie să identifice o modalitate de implementare a unei soluţii fără consens şi, poate mai important – pentru că este foarte posibil ca să fie asumat raportul Ahtisaari şi să se treacă la aplicarea acestuia, indiferent de consecinţe – cum să fie menţinută o astfel de decizie. Limitările şi punctele slabe ale raportului, prezentate deja în lucrare, nu reprezintă un preambul promiţător.

Există, totuşi, o serie de iniţiative clare – de exemplu eforturile de susţinere a clasei politice albaneze, demersurile de eliminare a tensiunilor din rândul populaţiei sârbe şi mai ales angajamentele de a eficientiza activitatea UNMIK.

Problematica relaţiei dintre trimisul special al SGONU şi sediul organizaţiei trebuie să fie clarificată şi procesul de luare a deciziilor referitoare la Kosovo din cadrul ONU trebuie să devină mai transparent. De exemplu, în interiorul comunităţii albaneze din provincie există de ceva timp suspiciuni că factorii de decizie de la ONU sunt influenţaţi de foşti politicieni implicaţi în elaborarea soluţiilor pentru conflictul din Bosnia şi Herţegovina. Având în vedere că situaţia din Bosnia şi Herţegovina a fost mult diferită faţă de Kosovo, intenţia acestora de a extinde expertiza acumulată de ei poate reprezenta un obstacol real în faţa soluţionării durabile a problemei statutului provinciei.

Pot fi aplicate un număr de măsuri populare menite a recupera încrederea populară în procesul de tranziţie. Organizarea unui referendum sub supervizarea comunităţii internaţionale cu privire la independenţa Kosovo ar conferi o nouă legitimitate decidenţilor şi un nou canal de comunicare a opţiunii şi activismului politic popular care, în caz contrar, ar alimenta mişcări violente şi distructive.

„MARELE JOC" STRATEGIC ÎN ZONA CASPICĂ ŞI ASIA CENTRALĂ

La scurt timp după atentatele din SUA, din 11 septembrie 2001, atenţia factorilor politico-militari şi a opiniei publice s-a concentrat asupra Asiei Centrale, Zonei Caspice şi Afganistanului. Aceste spaţii se caracterizează prin: întindere (4 milioane km^2), populaţie redusă (55-60 milioane locuitori), poziţii strategice pe rutele ce unesc Extremul Orient şi Asia de Sud cu Europa şi F. Rusă, Asia Centrală cu Oceanul Indian; resurse energetice semnificative (5-7% din totalul mondial: 17-33 miliarde barili petrol, 23 mii de miliarde m^3 gaze naturale); incapacitatea statelor din regiune de a-şi asigura prin forţe proprii securitatea externă; structura definitorie a populaţiei, bazată pe popoare iraniene şi turcice, de religie musulmană; spaţiu de întâlnire a civilizaţiilor ortodoxă, sinică şi musulmană, etc. Specialiştii consideră că în acest spaţiu tradiţional de rivalitate internaţională se desfăşoară „Marele Joc", cu participarea F. Ruse, Chinei, SUA şi UE[222].

1. Spaţiul, resursele şi populaţia.

Turkmenistan (face parte din CSI)

Populaţie de 5 500 000 locuitori, la o suprafaţă de 428 100 km^2. PIB – 7,6 miliarde de dolari. Are ieşire la Marea Caspică, iar 80% din teritoriu este deşertul Garagum (Kara Kum). Resurse de gaze naturale şi petrol. Grupuri etnice: turkmeni 77%, uzbeci 9,2%, ruşi 6,7%, kazahi 2%, alţii (turci) 5,1%. Religii: musulmani 89%, ortodocşi 9%, necunoscute 2%. Anexat Rusiei între 1865 şi 1885, devine republică sovietică în 1925. Îşi recapătă independenţa după dizolvarea URSS, în 1991. Cu o structură socială bazată pe clanuri şi triburi, a abordat reformele economice cu precauţie, bazându-se pe exportul de gaze – existente în cantităţi foarte mari – şi bumbac, dar suferă din cauza lipsei de rute pentru exportul gazelor. Republică prezidenţială autoritară, preşedintele Saparmurat Niazov (din 1990) fiind şi prim-ministru (până la decesul său din decembrie 2006). Parlament dominat de Partidul Democratic din Turkmenistan, condus de preşedintele statului. Exilaţi politici în Federaţia Rusă, Iran, Turcia, Occident, etc. Rezerve de petrol de 373 milioane barili şi de gaze naturale de 3 000 miliarde m^3. Locul 4 mondial la producţia de gaze naturale. Creştere economică de 8%-10%, în 2003-2004.

În momentul de faţă, puterea a fost preluată de G. Berdimuhammedov şi se fac pregătiri pentru alegerile prezidenţiale. Occidentul, şi în special Germania, intenţionează să introducă Turkmenistanul în sistemul rutelor energetice alternative. China, la rândul ei, vizează construirea unei conducte de gaze naturale. La fel şi Iranul, Afganistanul şi Pakistanul.

Kazahstan (face parte din CSI)

Populaţie de 15 000 000, la o suprafaţă de 2,7 milioane km^2 (57% păşuni, 12% teren arabil). PIB – 24,6 miliarde de dolari. Grupuri etnice: kazahi aproape 60% (amestec turco-mongol), ruşi 22%, ucraineni 3,3%, uzbeci 2,5%, germani 2,4%, alţii 8%. Religii: musulmani sunniţi (majoritari), ortodocşi şi protestanţi.

Importante resurse petroliere şi de minereuri (argint, cupru, zinc, titaniu, bauxită, aur, etc.). Cu rezerve de 2 000 miliarde m^3, poate deveni un important exportator de gaze naturale în lume. Rezerve petroliere certe de 2,7 miliarde barili şi producţie de 20 milioane t/an. Dispune de

[222] Pe larg în *Lumea 2005*, Bucureşti, Editura CTEA, 2005, p. 365 şi urm.

un sector agricol bine dezvoltat, industrie extractivă şi de prelucrare a ţiţeiului, de construcţii de maşini. Privatizarea a înregistrat progrese după 1995-1997. Conducte petroliere 2 850 km (ţiţei), 1 500 km (produse rafinate); 3 480 km (conducte de gaze) – în 1992.

A făcut parte din Imperiul Mongol şi din Hoarda de Aur, fiind organizat în trei hanate, în secolele XVIII-XIX. Acestea au fost ocupate de ruşi până spre 1868. Devenind republică sovietică în 1936 (după desprinderea din Uzbekistan), Kazahstanul a suferit afluxuri importante de emigrări între anii '50-'60 (ca urmare a programului agricol prin care cetăţenii sovietici erau încurajaţi să cultive terenurile desţelenite). Acest lucru a dus la crearea unui amestec etnic, slavii întrecând ca număr populaţia locală. După 1991, mulţi colonişti s-au întors în F. Rusă. Actualele probleme cu care se confruntă Kazahstan ţin de dezvoltarea unei identităţi naţionale coezive, valorificarea resurselor energetice şi exportul lor pe piaţa mondială, continuarea apropierii de statele vecine[223]. Primeşte ¾ din IDE regiunii (investiţii străine), creştere economică constantă. În 2004-2005, Kazahstanul a relansat proiectul creării unei Uniuni în Asia Centrală, după modelul UE. Se speculează că acest proiect s-ar corela cu extinderea NATO şi UE spre Est şi cu revigorarea temporară a GUAM-ului.

La 8 iunie 2002, printr-un tratat bilateral de 15 ani, Kazahstanul primea acces nelimitat pentru exporturile sale de gaze naturale prin conductele Federaţiei Ruse. Se consideră că s-a instaurat un fel de „*monopol*" rusesc al transportului de hidrocarburi. Totuşi, se remarcă o tendinţă naţională foarte puternică. Astfel, pe lângă relaţiile speciale cu F. Rusă, Kazahstanul a dezvoltat parteneriate cu SUA şi China, şi pune accent pe extinderea cooperării cu UE. Partide politice: Partidul Popular al Unităţii (lider, preşedintele ţării Nursultan A. Nazarbaiev, din 1991 şef al statului), Partidul Civic, Otan, Partidul Agrarian, Partidul Comunist. Republică parlamentară – preşedinte „*paternalist*". Aparat de stat dominat de „interese de familie". În ianuarie 2007 a avut loc o schimbare a echipei guvernamentale. K. Masimov, din partea Otan, devine premier.

Potenţialul energetic în dezvoltare. Strategia de dezvoltare până în 2010 prevede intensificarea exporturilor de petrol. În Marea Caspică, în sectoarele Kazahstanului, se estimează că ar exista între 6,8-34 miliarde t de ţiţei (Departamentul de Stat, 30 miliarde t.) şi 20 trilioane m^3 gaze naturale. Resursele sunt repartizate la 6 regiuni, dintre care: Atirau, Aktimbinsk, Kazahstanul de Vest şi Mangistau (în Vest), cu 94% din total. Rezervele comerciale se află în Karaganda şi Kzil-Or. Resurse mai reduse se găsesc în Janbil, în sudul ţării. Atirau şi Mangistau conţin 70% din rezervele comerciale.

Export de 8,6 miliarde de dolari (55% petrol şi gaze). Import de 6,4 miliarde, datorie externă de 16,7 miliarde, şomaj de 8,3%. Economie de piaţă funcţională recunoscută de SUA (2002). Parteneriat strategic cu SUA (din 2002, baze militare ruse şi facilităţi SUA, NATO). Relaţii solide cu FMI, face parte din CSI, Consiliul Europei, din uniunea economică cu Federaţia Rusă, Ucraina şi Belarus, OTSC şi din Grupul de la Shanghai. Relaţii în dezvoltare cu China.

În 2002 se plasa pe locul 10 mondial la extracţia de petrol. La Tengiz, sunt estimate rezerve de 7 miliarde barili, la Karachaganak – 8 miliarde barili, iar la Kashagan – 9 miliarde barili. Toate marile bănci internaţionale au sucursale aici (ABN-AMRO, Citibank, HSBC etc.). Din 1993 până în 2002, investiţii străine de 18,4 miliarde de dolari. S-au semnat şi câteva zeci de acorduri de cooperare militară. SUA echilibrează influenţele ruse şi chineze în regiune. Companiile americane au investit peste 6 miliarde dolari până în 2002.

Principalele companii petroliere occidentale şi ruse, de altfel, sunt reprezentate în zonă: la Kashagan acţionează AGIP, subsidiară ENI/Italia. Partenerul său este Offshore K. International

[223] O. Roy, *Noua Asie Centrală sau fabricarea naţiunilor*, Cluj, Editura Dacia, 2001, pp. 196-197.

Operating Company. Zăcământul din Kashagan este gestionat de Chevron Texaco (250 000 barili/zi) care va investi 3 miliarde de dolari până în 2006; Uzenul aparţine companiei naţionale Kazmunaigaz, prin subsidiara Uzermunaigaz (rezerve 1,5 miliarde barili); Karachaganak va fi dezvoltat de un consorţiu anglo-italian, cu investiţie de 4 miliarde de dolari până în 2006. Aici s-ar afla rezerve de 2,4 miliarde barili petrol şi 16 trilioane m^3 gaze naturale; din iunie 2003, Kazmunaigaz licitează petrolul din Marea Caspică; Compania petrolieră de stat poartă denumirea de Kazakoil. Conductele sunt controlate de Kaztransoil. Acces Industries, companie americană (ruso-americană) este asociată cu TNK–Tyumen Oil Company la rafinăria din Orsk. Chevron şi Mobil – SUA formează un consorţiu pentru exploatarea zăcămintelor din Marea Caspică pe baza înţelegerilor din Federaţia Rusă şi Kazahstan privind împărţirea sectoarelor caspice. Kazahstanul dispune de rafinăriile din Pavlodar (vest), Atirau (vest) şi Shimkent (sud). Toate produceau 143 000 barili/zi ţiţei rafinat 2002. Rafinăria Atirau a fost modernizată cu susţinerea Japan Gas Comp. şi Marubeni[224].

Infrastructura pentru gaze naturale este, totuşi, slab dezvoltată. Cele mai importante resurse se concentrează la Karachaganak în nord-vestul Kazahstanului (40% din total). Gazul din Kazahstanul de Vest se exportă în Federaţia Rusă. În schimb, Kazahstanul îşi acoperă 40% din nevoile interne importând gaz natural din Turkmenistan şi Uzbekistan. Transportul de gaz din Uzbekistan este perturbat de conflictele dintre Uzbekistan şi Tadjikistan. Doar înţelegerile politice dintre Federaţia Rusă, SUA şi China menţin stabilitatea relativă a statelor din Asia Centrală şi fac ca afacerile să prospere.

Kazahstan are nevoie urgentă de conducte de gaze, în primul rând pentru a lega vestul cu nordul şi sudul ţării. Funcţionează companiile Kazakgaz în vest şi Alangaz în sud-est. Sunt necesare investiţii de miliarde dolari. Consorţiul din 2002, dintre Kazmunaigaz şi Gazprom (KazRosGaz), se concentrează pe legăturile cu sistemele ruse de conducte. Din 2002, Kazmunaigaz a preluat reţeaua naţională de conducte de gaze de 5 400 mile, 26 staţii compresor şi 308 unităţi de transport. Consorţiul Shell, Chevron, Mobil studiază conducta Kazahstan-Baku. Caspian Pipeline Consortium (Tengiz-Novorossiisk) s-a inaugurat în noiembrie 2001 (în 2002, a tranzitat 260 000 barili/zi şi poate atinge 1,3 milioane barili/zi), costă jumătate din transportul pe CF (3 dolari barilul în loc de 6 dolari). Consorţiul (cu B Gas, Lukoil, Agip – Italia, Texaco) şi-a propus un oleoduct Kazahstan-Novorossiisk.

Atât Federaţia Rusă, cât şi SUA şi UE se concentrează şi asupra energiei electrice. Kazahstan Electricity Grid Operating Company (KEGOC) administrează reţeaua naţională (din vest şi sud). Are nevoie de 258 milioane de dolari pentru modernizare. Împrumuturi de 140 milioane de dolari de la Banca Mondială, 56 milioane de la Banca Europeană de Reconstrucţie şi Dezvoltare şi câteva sute de mii de dolari de US Trade Admin. Compania regională din Kazahstanul de Est, subsidiară AES-SUA, administrează pentru 15 ani, din 2000, reţeaua din estul ţării. AES-SUA este foarte bine implementată în energia electrică locală. 85% din producţia şi distribuţia electrică s-a privatizat. AES-SUA exercită un fel de control.

Monopolul rusesc asupra transporturilor de hidrocarburi a fost afectat de cooptarea Kazahstanului în sistemul alternativ Baku-Tbilisi-Ceyhan şi de construirea unei conducte de peste 1 000 km, Kazahstan-China.

Kârgâstan (face parte din CSI)

Populaţie de 5 milioane locuitori, suprafaţă 198 500 km^2. Teren cu reţea hidrografică bogată (o mare parte înalt şi accidentat – Munţii Tien Shan, 40% păşuni permanente). PIB – 1,6

[224] *Lumea 2005*, pp. 366-368.

miliarde de dolari. Grupuri etnice: kârgâsi 52%, ruşi 18%, uzbeci 12,9%, ucraineni 2,5%, germani 2,4%, alţii (turcico-mongoli) 11,8%. Religii: musulmani 75%, ortodocşi 20%, alţii 5%. Resurse de aur şi metale rare, petrol, gaze naturale, zinc, mercur, bismut, etc. Economie predominant agrară. Exportă bumbac, aur, uraniu şi electricitate (mai ales în F. Rusă). Minele de aur din Kumtar asigură 40% din producţia industrială. Anumite reforme economice curajoase (din 1994). Asistenţă externă serioasă[225].

Odinioară provincie a Hanatului de Kokand (mongolo-iranian), Kârgâzstanul a fost disputat de ruşi şi de chinezi. În 1876 făcea parte din Guvernoratul general rusesc de Turkestan. Participă la răscoala generală antirusă din Asia Centrală din 1916; din 1936 devine republică unională în URSS. Recăpătându-şi independenţa după 1991, Kârgâstan se confruntă cu probleme în introducerea principiilor democratice şi a libertăţii politice, relaţiile interetnice, terorism şi privatizarea întreprinderilor deţinute de stat. Baze militare ruse şi americane. Partide politice: Uniunea Forţelor Democratice, Partidul Comunist, Partidul Acţiunii, etc. Republică prezidenţială, preşedinte Askar Akaiev (din 1990) – „*regim paternalist*", cu elemente de democraţie politică. La începutul anului 2005, o revoltă s-a soldat cu răsturnarea regimului prezidenţial. Cu toate acestea, disputele interne persistă între adepţii noului preşedinte K. BAkaiev şi grupările reformatoare.

Uzbekistan (face parte din CSI)

Populaţie de 25 155 064 locuitori, la o suprafaţă de 447 400 km^2, ieşire la Marea de Aral. Grupuri etnice: uzbeci (turcici) 80%, ruşi 5,5,%, tadjici 5%, tătari 1,5%, alţii 5%. Religii: musulmani 88% (majoritatea sunniţi), ortodocşi 9%, alţii 5%. Şomajul este de 20%, iar la 60% din populaţie trăieşte în mediul rural. PIB – 18 miliarde de dolari. Comunităţi importante de uzbeci trăiesc în Tadjikistan (25% din populaţie), Afganistan şi Turkmenistan. Poziţia centrală şi populaţia numeroasă fac din Uzbekistan un „pivot" în Asia Centrală.

Datorită climei uscate, pe 10% din suprafaţă se practică agricultura intensivă. Exportă: bumbac, aur, petrol, produse chimice. Reforma economică a fost inaugurată în 1994. Foarte bogată în resurse de cărbune, aur, gaze naturale, argint, uraniu, cupru etc. Rezerve de gaze naturale de peste 1 000 miliarde m^3. Exporturi de gaze naturale de 20-30 miliarde m^3. Locul trei mondial la export de bumbac. O treime din schimburile economice cu UE.

Centru al imperiilor mongole din secolele XIII-XV şi al Hanatului de Kokand. Uzbekistanul a exercitat o influenţă marcantă, inclusiv în Iranul de Est şi Asia de Sud. Cucerit de ruşi între 1868-1876. Rezistenţă antisovietică 1917-1920. Republică sovietică unională. Independent din 1991, Uzbekistanul[226] a încercat să limiteze dependenţa de agricultură prin dezvoltarea industriei extractive (petrol şi minerale). Problemele majore actuale constau în prezenţa grupurilor militante islamice cu baze în Tadjikistan şi Afganistan, respectarea drepturilor omului şi democratizarea societăţii. Partide politice: Partidul Democratic al Poporului (fost comunist) domină parlamentul, Partidul Naţional Democratic Fidokorlar, Partidul Progresului Patriei etc. Republică prezidenţială, regim autoritar al preşedintelui Islam Karimov (din 1990). Revendică întâietatea regională la rivalitate cu Kazahstanul. Mişcarea Islamică din Uzbekistan reprezintă radicalismul musulman (vizează înfiinţarea Califatului de Fergana); islamismul politic este ilustrat de partidul Hizb ut-Tahrir. Parteneriat temporar cu SUA, baze militare SUA până în 2005, politică de echilibru între Federaţia Rusă, SUA şi China. Totuşi, în 2004 s-au întărit relaţiile cu Federaţia Rusă (privilegii pentru Lukoil în zonele de gaze naturale Handium, Hanzak, Shadin), s-au anulat facilităţile fiscale pentru firmele străine şi s-au adoptat măsuri împotriva

[225] https://www.cia.gov/cia/publications/factbook.
[226] J. S. Goldstein, *International Relations*, ed. 6, Pearson, Longman, 2005, p. 433 şi 439.

ONG-urilor de „inspiraţie occidentală”.

În 2005-2006, în Kârgâstan şi Uzbekistan s-au desfăşurat acţiuni de stradă de schimbare democratică a regimului politic. Preşedintele Karimov a reprimat revolta de la Andijan (19 mai 2005). Concomitent, Uzbekistanul s-a distanţat de GUAM şi de „Occidentul ce-i reproşează lipsa de democraţie”.

Tadjikistan

Populaţie de 6 578 680 locuitori, la o suprafaţă de 143 000 km^2. Teren înalt şi accidentat, munţii Pamir şi Allai, cu văile Fergana (nord), Kafornihon şi Vakhsh (în sud). Grupuri etnice: tadjici (iranieni) 64,9%, uzbeci (turcici) 25%, ruşi 3,5% (în scădere din cauza emigrării), alţii (amestec de arabi, persani, turcici şi vorbitori de farsi–persană), 6,6%. Religii: musulmani sunniţi 80%, musulmani şiiţi 5%, alţii[227].

Bogăţii naturale: mercur, cărbune, zinc, antimoniu, tungsten, aur, cupru, etc. Tadjikistanul deţine aproape cel mai mic PIB (1-2 miliarde de dolari) dintre fostele republici sovietice, economia fiind serios afectată de războiul civil şi pierderea pieţelor tradiţionale de desfacere. Majoritatea populaţiei trăieşte sub limita sărăciei, depinzând de comerţul cu heroină şi de ajutorul Federaţiei Ruse, Occidentului, Chinei, Iranului şi al Uzbekistanului. Bază militară rusă la frontiera cu Afganistanul.

După proclamarea independenţei în 1991, a cunoscut un război civil timp de 5 ani, în 1997 semnându-se un acord între părţile combatante. Parlamentul este dominat de Partidul Democratic din Tadjikistan (majoritar), Partidul Renaşterii Islamice şi de Partidul Comunist. Republică prezidenţială autoritară, sub conducerea lui Imamoli Rahmanov, reconfirmat la alegerile din 2006.

Azerbaidjan (membru CSI)

Are ieşire la Caspica şi face parte din complexul energetic Caspica-Asia Centrală. Resurse energetice importante (petrol, gaze naturale, aluminiu, metale neferoase, etc.). Capacitate de rafinare de 20 milioane t.; rezerve estimate de 13 miliarde barili[228]. A încheiat numeroase acorduri cu marile companii petroliere internaţionale. Puternic regim prezidenţial (preşedintele I. Aliev susţinut de partidul majoritar al Noului Azerbaidjan).

Deşi are un tratat de neagresiune cu Iranul, se bucură de atenţia deosebită a UE, NATO şi SUA. Aderă la proiectul relansării GUAM, la apropierea de NATO şi UE şi la dezvoltarea cooperării în Marea Neagră şi Caspica. Recent americanii şi NATO au primit importante facilităţi militare. Susţine Georgia în disputele economice cu federaţia Rusă. Este considerat vital pentru Occident în sensul că poate asigura o rută alternativă de aprovizionare cu hidrocarburi atât prin porturile georgiene de la Marea Neagră (pe direcţiile Constanţa şi Odessa), cât şi prin conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan.

Armenia (membru CSI)

Ocupă o poziţie izolată în Caucazul de Sud, între Georgia, Azerbaidjan şi Turcia. Conducerea de stat este dominată de naţionalişti, dar a realizat o relativă deschidere spre UE şi SUA; ciocniri permanente între clanurile puterii şi opoziţie. Importantele comunităţi armene din Franţa (peste 500 000 oameni), America şi Federaţia Rusă sprijină modernizarea ţării, dar îşi dispută influenţa politică la Erevan. Este considerată cea mai avansată bază politico-militară a

[227] https://www.cia.gov/cia/publications/factbook.
[228] http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/contents.html.

Federaţiei Ruse în Caucaz; întreţine relaţii bune cu Iranul. Raporturile cu Turcia şi Azerbaidjanul sunt în mod constant tensionate. Chiar şi relaţiile cu Moscova par afectate de manifestările xenofobe din Rusia şi de „războiul economic" ruso-georgian[229].

Georgia (face parte din CSI)

La începutul anului 2004, puterea a fost prelevată de M. Saakaşvili; lider din noua generaţie, format în SUA, M. Saakaşvili a avut un rol primordial în revolta populară din noiembrie-decembrie 2003, soldată cu înlăturarea de la putere a preşedintelui E. Şevarnadze, care înclina o reorientare a politicii externe spre Moscova. În 2004 se fac epurări masive în administraţia coruptă. Totodată a fost recuperată Adjaria dar se acumulează tensiuni şi ciocniri „*de frontieră*" în Osetia de Sud şi Abhazia. „Război economic" cu Federaţia Rusă în 2006. Speranţele Georgiei pe termen lung sunt legate de apropierea de NATO, UE, SUA şi de dezvoltarea coridorului internaţional de transport prin porturile Batumi şi Poti de la Marea Neagră[230]. Aderă la proiectele dezvoltării GUAM şi cooperării în Marea Neagră (alături de Ucraina). Negocieri pentru retragerea forţelor militare din bazele ruseşti. Occidentul apreciază în mod deosebit Georgia ca o piesă esenţială pentru rutele alternative de aprovizionare cu hidrocarburi din spaţiul Caspica-Asia Centrală.

Federaţia Rusă domină prin poziţia şi forţa sa militară Asia Centrală şi Zona Caspică. Spaţiul respectiv este însă şi un fel de „pântec moale" al Rusiei: ieşirea la Caspica este controlată etnic de populaţii turcice musulmane; spaţiul Caspica-Asia Centrală se află în apropierea resurselor de materii prime din Siberia de Vest (Caspica-Asia Centrală şi Siberia de Vest sunt teritorii plane şi deschise, lipsite de „aliniamente naturale de protecţie")[231].

Bazinul de hidrocarburi dintre Munţii Urali şi Platoul Central Siberian - „Inima Rusiei" - a făcut ca Uniunea Sovietică să devină, în anumite perioade, cel mai mare producător mondial de petrol, cu un vârf al producţiei de 12,5 milioane barili/zi în 1988. În cele din urmă, un asemenea nivel al producţiei s-a dovedit a fi de nesuţinut, iar salturile comandate de stat au secătuit un număr de mari câmpuri petroliere ale ţării. Proclamarea independenţei fostelor state sovietice din Caucaz şi Asia Centrală a agravat criza industriei petroliere, 7% din resursele mondiale ieşind de sub controlul direct al Moscovei. Resursele de gaze naturale se cifrează totuşi la totalul impresionant de 47 000 m^3. În acest context, a sporit valoarea geopolitică a Ceceniei, Daghestanului şi Tatarstanului, republici care facilitează exploatarea şi transportul hidrocarburilor. În toate republicile amintite, populaţia este majoritar musulmană şi acţionează mişcări islamiste şi autonomiste.

În mod obişnuit, Federaţia Rusă controlează transporturile de hidrocarburi din Asia Centrală, şi parţial extracţia şi producţia. Turkmenistanul şi Kazahstanul au asigurat, de pildă, Gazpromului monopolul exporturilor spre Europa. În perspectivă, transportul prin conducte ar putea furniza Moscovei creşteri considerabile de venituri. De exemplu, proiectul privind construirea oleoductului Tengiz-Novorossiisk, realizat de Consorţiul Caspic de Transport prin conducte (KTK), ar putea aduce, în viitor, până la 33 miliarde de dolari. Conducta Caspian Pipeline Consortium (CPC) Tengiz-Novorossiisk funcţionează la rivalitate cu Baku-Tbilisi-

[229] RFE/RL Newsline, dec. 2006.
[230] http://www.globalsecurity.org; dr. M. Malek, *Security Challenges in the South Caucasus*, în „Monitor Strategic", nr. 1-2, pp. 37-38.
[231] J. Bugajski, *Pacea rece. Noul imperialism al Rusiei*, Bucureşti, Editura Casa Radio, 2005, pp. 15-19.

Ceyhan. O altă conductă porneşte din Baku şi ajunge la Novorossiisk. Se depun eforturi pentru realizarea unui „sistem caspic" de conducte. Sistemul respectiv se bucură şi de atenţia Germaniei.

2. Vulnerabilităţile spaţiului Caspica-Asia Centrală.

Tensiunile, disputele şi conflictele interetnice, inter-religioase şi de supremaţie politică regională reprezintă principalele vulnerabilităţi în spaţiul analizat. Lor li se adaugă: ritmul lent de modernizare a economiei şi societăţii, sărăcia, şomajul, răspândirea curentelor islamiste radicale[232], etc.

a) Disputele de frontieră

Uzbekistan-Tadjikistan-Kârgâzstan

Zona (districtul) Khuiud din Uzbekistan a fost cedată, la intervenţia Moscovei, Tadjikistanului (1929), şi denumită **Leninabad.** În 1938, Uzbekistanul a primit Karakalpakistan de la Kazahstan. În condiţiile în care fundamentaliştii islamici au executat incursiuni în Uzbekistan, de la bazele temporare din Tadjikistan şi Kârgâstan (1999-2000), guvernul de la Taşkent a luat iniţiativa unilaterală de a mina toate frontierele ţării. Din 1999, Uzbekistanul a introdus şi un riguros regim de vize pentru statele vecine (urmat de Federaţia Rusă în 2000); restricţiile sunt foarte severe în provinciile de frontieră Andijan, din Uzbekistan şi Batken, din Kârgâstan („*cuib de rebeli fundamentalişti*"). Guvernul de la Taşkent se bazează în revendicările sale teritoriale pe mai multe „*pârghii de constrângere*": existenţa unor minorităţi uzbece la frontierele cu Tadjikistanul, Kârgâzstanul şi Turkmenistanul; puterea economică şi militară proprie (Tadjikistanul şi Kârgâzstanul depind parţial de importul de energie electrică din Uzbekistan).

Uzbekistanul a evacuat 2 000 „*gospodării*" din zona de frontieră Surkhan-Daria (cu Tadjikistanul), în cursul anilor 1999-2000. Minoritatea uzbekă din Tadjikistan (1,2 milioane oameni) este, pe de altă parte bănuită de tendinţe profundamentaliste de către guvernul din Taşkent În 2002, Uzbekistanul şi-a reglementat frontiera cu Tadjikistanul, favorizându-se accesul liber în Samarkand. Anterior, în 1998, Taşkentul a impus vize pentru locuitorii din Kârgâstan, îngreunând traficul de frontieră în Valea Fergana. Pe lângă enclavele cu „*suveranitate*" din ambele state, rămâne problema tensionată a utilizării resurselor de apă din Valea Fergana. Uzbekistanul a închiriat rezervorul Andijan dar Tadjikistanul este nemulţumit de compensaţiile primite.

Este de menţionat că tadjicii reprezintă 25% din populaţia de 27,8 milioane locuitori a Afganistanului iar uzbecii aproape 3 milioane oameni. Ambele comunităţi dispun de importante forţe paramilitare. În 2005, generalul uzbek Dostum a preluat oficial conducerea armatei afgane[233].

Uzbekistan-Kazahstan

Frontiera dintre cele două state s-a delimitat în proporţie de 96% (noiembrie 2001). În decembrie 2001, localitatea cu majoritate kazahă Bagir, de la 7 km nord de Taşkent s-a proclamat independentă, decizie anulată prin intervenţia poliţiei uzbece. În Kazahstan, trăiesc însă, 400 000

[232] O. Roy, *op. cit.*, p. 266 şi urm.
[233] *Lumea 2005,* pp. 381-382.

uzbeci, dispuşi în zonele de frontieră.

Uzbekistan-Turkmenistan

Deşi tensiunile de frontieră nu sunt foarte accentuate, situaţia dificilă a minorităţii uzbece din Turkmenistan tensionează relaţiile dintre cele două state. Turkmenistanul revendică, pe criterii istorice, zonele Khiva şi Horezm. Uzbekistanul emite pretenţii asupra zonelor Tashauz (Dashoguz) şi Turkmenabad (Cheriev). În 1990, Uzbekistanul a întrerupt orice legătură cu Turkmenistanul. Din 1996 relaţiile au devenit relativ normale, pentru ca în 2001 să se reglementeze traseul frontierei comune de 1 700 km.

Securizarea frontierelor republicilor din Asia Centrală cu Federaţia Rusă, China şi Iranul au fost relativ simplu de rezolvat; mai dificile sunt problemele frontierelor cu Afganistanul, în condiţiile în care milioane de tadjici, uzbeci şi turkmeni se află în afara statelor lor naţionale.

b) Problema enclavelor

O altă sursă de tensiune o reprezintă controlul asupra Văii Fergana, populată de „*enclave etnice*": Kârgâzstanul găzduieşte 7 enclave: 2 spre Tadjikistan (Varukh); 1 la nord de Isfana, Shahmardan, şi altele de mai mici dimensiuni. Comunităţile tadjice (1,2 milioane oameni) sunt etnic majoritare în oraşele istorice Samarkand şi Buhara, din Uzbekistan (incluse în teritoriul acestei republici în 1924). Fundamentaliştii ocupă poziţii solide în Tadjikistan şi în comunităţile tadjice din Uzbekistan.

Pe teritoriul Kârgâzstanului se află zona Osh, locuită majoritar de uzbeci, din epoca Hanatului de Kokand, care controla Valea Fergana. Taşkentul se interesează mai mult de enclavele cu „*suveranitate*" din Sokh şi Shahmardan şi de culoarele deschise prin teritoriul kârgâs. Limitele enclavelor au fost minate în 1999-2000 împotriva gherilelor fundamentaliste. Acordul din februarie 2001 prevede că Taşkentul îşi menţine coridorul spre Sokh iar Bişkekul primeşte un coridor spre enclava kârgâsă din Barak-Uzbekistan.

După cum am evidenţiat anterior, pe teritoriul Kârgâzstanului se află enclave „*suverane*" tadjice în Varukh şi vest Qalacha, în Valea Fergana şi la nord de Isfana. În timpul atacurilor fundamentaliste din 1999 şi 2000, Kârgâzstanul a dispus trupe în districtul Leilak din provincia Batken şi în provincia Osh şi a mărit numărul posturilor fixe la frontiera cu Tadjikistanul. Înţelegerea de frontieră din iunie 2001 a reglementat utilizarea resurselor de apă în provinciile Sugh, tadjikă şi Batken, kârgâsă. Trebuie menţionat şi faptul că „revoluţia lalelelor" din februarie-aprilie 2005, din Kârgâstan s-a declanşat în zonele locuite de minoritatea uzbekă. În 2005-2006 s-au semnalat numeroase infiltrări islamiste din Afganistan şi Tadjikistan.

Disputele de frontieră, enclavele „*suverane*" şi problemele minorităţilor rămân factori de accentuare a instabilităţii în Asia Centrală. Soluţionarea lor durabilă se poate obţine numai într-un context regional de înţelegere şi cooperare, într-un sistem internaţional favorabil democraţiei, dezvoltării economico-sociale şi toleranţei religioase.

c) Războiul civil din Tadjikistan.

Tadjikistanul este o ţară clar divizată din punct de vedere al reliefului şi parţial al populaţiei. Jumătatea estică şi sud-estică prezintă un teren înalt (Munţii Pamir cu 7 495 m), jumătatea vestică şi sud-vestică – platou. Populaţia se împarte în clanuri tradiţionaliste şi provincii: zona Leninabad, modernizată parţial, este un rezervor de cadre politico-administrative, provincia Karategin furniza cadrele militare; zona Kurgan-Tiube (cu Valea Vakhsh – centrul agricol), regiunea autonomă Gorno-Badakhshan (Pamir), provincia Garni (zona submontană a Pamirului) au cunoscut puţine transformări modernizatoare în anii regimului sovietic. Din punct

de vedere religios, majoritatea tadjicilor sunt de credinţă musulmană sunnită, dar şi sufită - islam popular şi hanafită - islam „*liberal*"; ismaeliţii şi fundamentaliştii islamici sunt concentraţi, mai ales în sudul ţării şi în nordul Afganistanului (aproape 7 milioane oameni).

O importantă minoritate uzbekă (25%) vorbitoare de limbă „*turcă*" – într-o „*masă de vorbitori*" de limbă „*iranică*" – complică situaţia etno-lingvistică a ţării, favorizând tensiunile interetnice şi religioase.

Pe acest fundal tensionat, de rivalităţi tradiţionale, s-a ajuns, curând după dezmembrarea URSS, la declanşarea unei violente lupte pentru putere. Iniţial, conducerea a revenit lui Rahman Nabiev, în 1991, fost prim-secretar al Partidului Comunist din Tadjikistan. Liderii locali din zonele Pamirului şi sub-Pamirului (Partidul Renaşterii Islamice), însă, s-au coalizat şi au preluat controlul asupra capitalei Duşanbe, în septembrie 1992. O altă coaliţie de lideri locali din nord şi vest – susţinută de Uzbekistan şi Federaţia Rusă – a recucerit capitala, la 24 octombrie 1992. A urmat exodul a peste 600 000 de oameni din sud-estul ţării în statele vecine (cu precădere, în Afganistan). Din 1993, coaliţia învingătoare, cu nucleul de bază în zona Kulob (în sud), l-a impus ca preşedinte pe Imamoli Rahmanov (Frontul Popular). Luptele nu au încetat, totuşi, în centrul, sudul şi estul Tadjikistanului, „*rebelii*" fiind ajutaţi de clanurile tadjice islamiste din Afganistan. ONU a intervenit pentru aplanarea conflictului armat şi la 20 octombrie 1994 s-a semnat un acord de încetare a focului între autorităţile din Duşanbe şi Opoziţia Unită, condusă de Saied Abdullah Nuru, urmat de Acordul de Pace din 27 mai 1997, de la Moscova. Forţele Opoziţiei au fost integrate în administraţie, armată, poliţie, etc.; partidele religioase moderate au primit dreptul de a funcţiona legal[234].

Cu toate acestea, puterea de la Duşanbe – ce beneficiază de ajutorul militar permanent al Federaţiei Ruse (Divizia 201 mecanizată, cu bază permanentă din 1999) – s-a confruntat, în continuare, cu atacurile fundamentaliştilor islamici; promotori ai islamismului intolerant, aceştia urmăresc constituirea unui „*califat*" islamic cu centrul în Valea Fergana, extinzându-şi raidurile în Uzbekistan, Tadjikistan şi Kârgâstan, uneori în Turkmenistan şi chiar în vestul Chinei, în zonele cu populaţii musulmane „*rebele*". Ciocniri violente au avut loc în vara şi toamna anului 2000 şi în centrul Tadjikistanului, ţara devenind principalul „*factor de insecuritate*" din regiune (cu excepţia Afganistanului). Cristalizarea acestei „*baze*" ofensive fundamentaliste la frontierele republicilor din Asia Centrală cu Afganistanul şi Iranul (ambele conduse de regimuri fundamentaliste şiite şi sunnite) a determinat o preocupare specială a Federaţiei Ruse şi Chinei pentru întărirea în comun a securităţii regionale (2000-2001) şi ulterior, a creat premise favorabile pentru stabilirea unei „*Alianţe*" antiteroriste, la care s-a „*alăturat*" şi SUA (2001). În vara anului 2001, în perspectiva unei ofensive fundamentaliste cu participare locală şi talibană s-a constituit şi o Forţă de Reacţie Rapidă, cu participarea Federaţiei Ruse, Tadjikistanului, Uzbekistanului şi Kârgâstanului. Concomitent, China s-a alăturat cooperării militare antifundamentaliste, prin intermediul *Grupului de la Shanghai*.

Regimul politic din Tadjikistan rămâne instabil. Opoziţia liberală şi islamică reclamă grave atentate la adresa libertăţilor electorale şi represiunii poliţieneşti. Occidentul, Federaţia Rusă, China, Iranul, India oferă sprijin economic pentru menţinerea stabilităţii politice într-o ţară aflată în proximitatea „câmpului de luptă antiteroristă" din Afganistan.

d) Tensiuni politico-religioase în Uzbekistan.

Ca şi Kazahstanul, Uzbekistanul aspiră la rolul de „*lider regional*". Puterea laică – reprezentată de preşedintele Islam Karimov – ocupă poziţii tari în stat, susţinută de o forţă armată

[234] O. Roy, *op. cit.*, pp. 202-206.

redutabilă (80 000 de oameni). Opoziţia este divizată în: grupări laice democrate, islamice populare, sunniţi şi radicali islamişti. Radicalii islamişti, constituiţi în Mişcarea Islamică din Uzbekistan, se opun guvernului inclusiv prin acţiuni de tip terorist. Islamul radical (politic) s-a dezvoltat în Valea Fergana (împărţită între Kârgâstan, Tadjikistan şi Uzbekistan), unde trăiesc 10 milioane de uzbeci (aproape jumătate din populaţia ţării); începând din 1989–1991, wahabbiţii, adepţi ai „*islamului din epoca Profetului*" s-au organizat în şcoli şi în reţele de prozeliţi. În acelaşi timp, şi-au dezvoltat legăturile cu Arabia Saudită şi cu alte state islamice (Libia, Pakistan).

În 1991, muftiul de Taşkent, Mohammed Sardik s-a declarat „*independent*" de controlul statului, ca şi de Partidul Renaşterii Islamice şi de fundamentaliştii din Valea Fergana. Autoritatea sa se exercita, în special, în rândul grupărilor care rămâneau credincioase islamului „*popular*" (respectă „*Sharia*" şi tradiţiile preislamice, inclusiv „*cultul Sfinţilor*"). În 1993, autorităţile l-au înlocuit cu Muhtarkhan Abdullaiev. Radicalizarea islamului „*popular*" şi răspândirea fundamentalismului islamic au fost stimulate, între altele, după cum recunosc şi oficialităţile, de problemele sociale deosebite ale ţării (ca şi în restul republicilor din Asia Centrală).

Conflicte violente între autorităţi şi islamişti s-au înregistrat, în mai 1992, în zona Namangan – teritoriul uzbek dintre frontierele Tadjikistanului şi Kârgâstanului; în decembrie 1992, a fost arestat Abdullah Utaev, liderul Partidului Renaşterii Islamice. În august 1999, islamiştii fundamentalişti, organizaţi în Mişcarea Islamică din Uzbekistan au trecut la acţiuni de forţă, răpind un grup de geologi japonezi; MIU a solicitat o despăgubire de 6 milioane de dolari şi a făcut public programul său de creare a unui „*stat islamic*" în Valea Fergana, cu componente din Uzbekistan, Tadjikistan şi Kârgâstan. Înfruntările dintre trupele guvernamentale şi MIU au luat amploare în sudul şi estul Uzbekistanului, în 2000 şi 2001, concomitent cu penetrarea influenţei talibanilor sunniţi în Asia Centrală (la concurenţă cu fundamentalismul şiit iranian). De altfel, atacurile fundamentaliştilor în Uzbekistan, Tadjikistan şi Kârgâzstan, din vara şi toamna anului 2000 s-au desfăşurat în conexiune cu ofensiva talibanilor împotriva generalului Ahmad Shah Massud, din nordul Afganistanului (Valea Toloqan). Chiar dacă talibanii i-au oferit o „*pace*" de capitulare lui Massud – mijlocită de diplomaţi din Turkestan – preşedintele afgan în exil, tadjicul Burhanuddin Rabbani a solicitat ajutorul statelor din Asia Centrală pentru izgonirea fundamentaliştilor din Kabul.

În octombrie 2000, Federaţia Rusă a intervenit deschis, la rândul ei, pentru întărirea rezistenţei conduse de Massud, bazată pe importantele minorităţi tadjikă şi uzbekă din Afganistan.

Uzbekistanul a cunoscut noi agitaţii islamiste şi atentate extremiste în 2001-2005. O gravă criză a avut loc în 2005, cu epicentrul în Andijan. Regimul actual se confruntă deci, atât cu presiuni liberale, cât şi cu atacuri fundamentaliste. El este sprijinit de Federaţia Rusă şi China, dar criticat de Occident pentru autoritarism, proastă guvernare, corupţie etc. În ultimul timp, Germania pledează pentru o atitudine mai „flexibilă" a UE faţă de Karimov şi în favoarea unei democratizări „în trepte". Analizând cele mai noi experienţe din statele musulmane, numeroşi analişti au ajuns la concluzia că transformarea rapidă şi radicală a regimurilor în funcţiune ar favoriza islamismul extremist.

e) Kârgâstan – rivalităţi politice şi fundamentalism islamic.

Terenul înalt şi accidentat (mai frământat decât în Tadjikistan), cu slabe resurse agricole, a favorizat împărţirea populaţiei pe grupuri şi clanuri. Principalele grupuri de populaţie sunt: ong (dreapta), sol (stânga) şi ichkilik (centru). „*Ong*" include clanul Adigine din sudul ţării, „*sol*", clanuri din nord şi vest, „*ichkilik*", clanuri din sud, unele tadjice. Minoritatea uzbekă reprezintă circa 13% din populaţie, iar rusofonii sunt în scădere numerică.

Conducerea politico-administrativă şi militară aparţine clanurilor din nord şi rusofonilor, cu toate că cele din sud sunt foarte bine reprezentate în parlament. Clanurile uzbece şi tadjice, din zonele mai înapoiate economic au fost parţial câştigate de ideile fundamentalismului islamic[235].

Puterii centrale i se opune în mod constant o „*Opoziţie Democratică*", mai mult o alianţă de clanuri. Conflictele de putere – arareori violente, deoarece regimul preşedintelui Askar Akaiev avea o coloratură „*liberală*" – sunt predominant expresia rivalităţii dintre clanurile tradiţionale.

Zonele sudice şi vestice ale Kârgâstanului sunt în permanenţă scena acţiunii grupărilor fundamentaliste. Guvernul din Bişkek acuză neîncetat Tadjikistanul şi Uzbekistanul de susţinere a fundamentaliştilor, deşi cele trei state sunt asociate în CSI şi în structuri regionale de securitate şi combatere a terorismului şi separatismului.

Infiltrări ale grupurilor fundamentaliste s-au înregistrat şi din Afganistan (1996-2001). O situaţie tensionată s-a consemnat, în numeroase rânduri, la frontiera cu China, în apropierea zonelor musulmane din ţara vecină. Acţiunile gherilelor fundamentaliste se întrepătrund cu activităţile traficanţilor de droguri şi de arme (ciocniri armate cu forţele de ordine în 1999, 2000, 2001, 2005, 2006).

După atacurile fundamentaliştilor din vara şi toamna anului 2000, comandanţii armatei tadjice se aşteptau la o ofensivă de primăvară, în 2001, declanşată de fundamentaliştii din Asia Centrală şi Afganistan. Măsuri de întărire a dispozitivului de frontieră au fost înregistrate în ianuarie-mai 2001; cu toate acestea, fundamentalişti uzbeci au continuat să opereze, în zona muntoasă Batken, imobilizând peste 3 000 de militari kârgâsi. China a oferit asistenţă regimului Akaiev în schimbul combaterii organizaţiilor extremiste uighure.

În primele luni ale anului 2005, atât clanurile uzbece şi tadjice cât şi mare parte din cele kârgâse s-au răsculat împotriva clanului Akaiev, instaurând un regim cu deschidere spre democraţie.

Moscova şi Beijingul au „insinuat" că schimbările din Kârgâstan au fost „sugerate" de americani şi „finanţate" de G. Soroş (ca şi cele din Georgia şi Ucraina). Ulterior, noul regim al preşedintelui K. BAkaiev s-a orientat parţial spre Federaţia Rusă, China şi Kazahstan, punând în discuţie şi prezenţa militară americană. Criza internă, de asemenea, persistă.

f) Turkmenistanul „naţionalismului de stat".

Preşedintele „*pe viaţă*" Saparmurat Niazov (din 1990) a promovat o orientare politică internă autoritară şi de „*turkmenizare*" a ţării[236]. În exterior, Aşhabadul a afişat o politică de „*neutralitate*"; a refuzat asistenţa militară CSI (rusă) şi a dezvoltat relaţii de cooperare cu Iranul (unde locuiesc turkmeni) şi cu talibanii din Afganistan. Opoziţia, fie „*democratică*", fie „*islamică*", este periodic reprimată. Situaţia internă poate fi, însă, complicată prin presiunile pe care puterea centrală le exercită asupra minorităţii uzbece de la frontiera de nord de a se integra în linia generală de „turkmenizare" a ţării. Niazov nu a participat direct la Alianţa Internaţională Antiteroristă „*care a răsturnat regimul taliban din Afganistan*" (2001-2002). Turkmenistanul a propus, totuşi, la 31 august 2000, crearea unui „*grup de lucru – 6+2*", alcătuit din China, Tadjikistan, Uzbekistan, Turkmenistan, Pakistan, Federaţia Rusă şi SUA pentru rezolvarea conflictului intern din Afganistan, sub egida ONU.

În 2005-2006, Turkmenistanul a menţinut relaţiile bune cu Federaţia Rusă, a impulsionat raporturile cu China şi Iranul şi a oferit asistenţă energetică Ucrainei. Moartea fulgerătoare a lui Niazov ameninţă să afecteze stabilitatea internă a unui regim autoritar, unic totuşi în Asia

[235] https://www.cia.gov/cia/publications/factbook.
[236] O. Roy, *op. cit.*, p. 197.

Centrală.

g) Kazahstanul „multicultural”.

Cea mai puternică republică din Asia Centrală şi cea mai modernă, Kazahstanul a emis, imediat după destrămarea URSS, pretenţii de „*întâietate regională*”. Rivalul său la întâietate între fostele republici sovietice pare a fi Uzbekistanul (care ocupă şi o poziţie geopolitică centrală, de excepţie). Poziţia Kazahstanului este relativ fragilă datorită compoziţiei etno-culturale a populaţiei: aproape 60% kazahi musulmani sunniţi şi restul ruşi şi ucraineni ortodocşi. Preşedintele Nursultan Nazarbaiev (din 1991) încurajează o direcţie de proeminenţă a statului laic şi de libertate religioasă. Pe de altă parte, anumite măsuri (legea din 1991 cu privire la autoritarismul de familie şi introducerea „*limbii de stat*” – kazahe) ca şi repartizarea posturilor cheie kazahilor au provocat nemulţumirea şi exodul ruşilor şi rusofonilor. La un moment dat, s-a profilat separarea regiunilor de nord (rusofone) de restul ţării, situaţie ce a determinat mutarea capitalei de la Almaty la Astana. Ambele comunităţi, kazahă şi rusofonă, îşi au propriile grupări etno-religioase extremiste („*Arat*” kazahii, „*cazacii din Semirechensk*”, ruşii). Majoritatea kazahă a ţării trăieşte în mediul rural şi împărtăşeşte opinii religioase musulmane liberale şi tolerante. Kazahstanul este relativ depărtat de centrele fundamentalismului islamic din Asia Centrală, de Sud şi de Vest. De asemenea, Kazahstanul a înregistrat un ritm alert de modernizare, graţie resurselor sale impresionante de petrol şi gaze naturale şi investiţiilor externe de capital (peste 20 miliarde de dolari până în 2003).

Astăzi, puterea din Astana – asociată, prin solide tratate politico-economice cu Federaţia Rusă – este „*curtată*” în egală măsură şi de investitorii străini (occidentali, ruşi, chinezi şi japonezi) şi de autorităţile de la Moscova, Washington, Tokyo, Beijing, Paris, Berlin, Londra, Teheran etc. În cursul campaniei antitalibane, Kazahstanul a participat la „*Alianţa Internaţională Antiteroristă*”, ca „*bază de rezervă*”. În acelaşi timp, a susţinut acţiunile antifundamentaliste şi antiseparatiste din 2000-2001, din China şi republicile din Asia Centrală. Ca şi Uzbekistanul, Kazahstanul a încheiat un Parteneriat strategic cu SUA. Pare singura ţară din fostul spaţiu sovietic unde se încearcă edificarea unei societăţi moderne de convieţuire multiculturală, musulmană şi ortodoxă. De aceea, în 2006 a solicitat preşedinţia OSCE, în pofida opoziţiei SUA şi a Marii Britanii.

h) Terorismul internaţional, fundamentalismul islamic şi separatismul.

Triumful vremelnic al regimului taliban la Kabul, în 1996, a stimulat intensificarea activităţilor fundamentaliştilor islamici în Asia Centrală şi în vestul Chinei[237]. Pericolul fundamentalist – căruia i s-au asociat tendinţele separatiste şi atacurile teroriste – a luat, astfel, amploare în 1998-2000, culminând cu luptele din vara şi toamna anului 2000. În prima parte a anului 2001, statele din Asia Centrală (mai puţin Turkmenistanul), F. Rusă şi China şi-au multiplicat demersurile în favoarea realizării unui „*front comun*” antiterorist, antiseparatist şi antifundamentalist. În august 2001, „*Organizaţia pentru Cooperare de la Shanghai*” a stabilit măsuri conjugate antiteroriste şi antiseparatiste (reuniunea de la Almaty, Kazahstan), cu accent pe fundamentalismul islamic din provincia chineză Xiajiang (Uighur). Acestor demersuri li s-a alăturat şi Iranul, în vederea identificării unei soluţii paşnice, sub egida ONU, pentru înlăturarea regimului rival al talibanilor din Kabul. Federaţia Rusă, Tadjikistanul, Uzbekistanul şi

[237] J. S. Goldstein, *op. cit.*, p. 75; vezi şi S. P. Huntington, *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Bucureşti, Editura Antet, 1997, pp. 239-246 şi gl. bg. (r) Gh. Văduva, *Terorismul*, Bucureşti, Editura AISM, 2002, pp. 43-48.

Kârgâstanul au constituit o Forţă de Reacţie Rapidă comună, iar F. Rusă şi-a întărit dispozitivul din Tadjikistan; simultan, statele SCO au acordat asistenţă rezistenţei antitalibane din Afganistan şi au perfectat acorduri de cooperare antiteroristă.

La începutul lunii septembrie 2001 (după atacul terorist asupra SUA), Federaţia Rusă şi republicile din Asia Centrală s-au integrat în Alianţa Internaţională Antiteroristă, iniţiată de Washington. Spre sfârşitul lunii septembrie, a devenit clar că forţele aeriene şi speciale ale SUA şi NATO puteau folosi bazele aeriene din Uzbekistan – baza principală de ofensivă împotriva talibanilor – Tadjikistan şi Kârgâstan; Kazahstanul a rămas „*în linia a doua*" a efortului militar din Afganistan, în vreme ce Turkmenistanul a evitat să se angajeze direct în conflict (Turkmenistanul şi Uzbekistanul nu au aderat la momentul respectiv la Tratatul de Securitate Colectivă al CSI). Între 1-23 octombrie 2001, reuniunea şefilor serviciilor de securitate şi speciale din CIS de la Duşanbe a decis: statele CIS nu vor participa cu forţe armate regulate la campania antiteroristă din Afganistan; sprijinul lor va consta din suport logistic şi informaţional; „*Alianţa Nordului*" din Afganistan va beneficia de ajutorul CIS, cu precădere ale guvernelor republicilor din Asia Centrală; Federaţia Rusă va întări dispozitivul defensiv de la frontiera tadjiko-afgană. La 5 octombrie, secretarul de stat SUA, Donald Rumsfeld a stabilit înţelegerile de cooperare militară cu Uzbekistanul (folosirea bazei de la Hanabad), extinse ulterior cu Tadjikistanul, Kârgâstanul şi parţial, Kazahstanul. Declanşarea bombardamentelor aviaţiei SUA asupra poziţiilor talibane din Afganistan a fost însoţită şi de lovirea unor baze fundamentaliste ale MIU din Balkh şi Konduz (lideri uzbeci conduceau câteva mii de fundamentalişti uzbeci, tadjici, arabi, pakistanezi, uighuri şi ceceni, în nordul Afganistanului).

Din noiembrie 2001, frontul antitaliban s-a deplasat de la frontierele republicilor din Asia Centrală, o dată cu recuperarea oraşului, Mazar-i Sharif de către „*Alianţa Nordului*" şi încetarea controlului taliban în zona Toloqan-Konduz. Republicile Asiei Centrale au primit câteva mii de militari NATO, instalaţi în baze din: Hanabad, Termez, Qarshi (Uzbekistan), Kuliab, Kurgan-Tiube, Kojand (Tadjikistan), Manas (Kârgâzstan), etc. Între 20-28 decembrie 2001, s-a consumat conferinţa de la Taşkent a republicilor din Asia Centrală. S-a hotărât crearea organizaţiei Central Asian Cooperation Community, de cooperare economică, politică şi militară („*zonă de securitate*"). CAC s-a pronunţat pentru dezvoltarea legăturilor cu statele occidentale, cu cele asiatice şi cu SCO (Shanghai); ultima s-a pronunţat, însă, la 7 ianuarie 2002, împotriva prezenţei militare occidentale în Asia Centrală şi de Sud şi a fundamentalismului şi separatismului cecen şi uighur. În aprilie 2002, secretarii pentru securitate ai CIS au evidenţiat un rol major al republicilor din Asia Centrală în asigurarea stabilităţii regionale şi din Afganistan (susţinerea Operaţiei „*Enduring Freedom*").

Pe de altă parte, la 4 iunie 2002, s-au inaugurat lucrările „*Conference on Interaction and Confidence – Building Mesures in Asia*" (CICA), în prezenţa reprezentanţilor din 15 state (Almaty), eveniment marca o extindere a proceselor OSCE (organizaţie ce include republicile central asiatice) în Asia de Sud şi de Est. Federaţia Rusă pledează, în timpul din urmă, pentru transformarea Tratatului de Securitate Colectivă al CSI într-o organizaţie regională de securitate.

În 2003-2004, NATO şi-a instalat baze în Asia Centrală şi forţe în Afganistan. SUA, NATO, UE, OSCE – alături de F. Rusă – încearcă să umple „*vidul de securitate*" apărut în regiune prin dezmembrarea URSS. Marile bănci internaţionale, marile corporaţii internaţionale şi guvernele principalelor puteri au furnizat importante sume sub forma împrumuturilor, asistenţei economice, umanitare şi militare. Republicile din Asia Centrală s-au racordat serios la principalele circuite ale economiei şi politicii mondiale, Occidentul – în principal SUA, Canada şi UE (Germania, Franţa, Marea Britanie) – şi Japonia, echilibrând influenţa regională exercitată până în 2001, predominant de F. Rusă, China şi Iranul. Pericolele teroriste, fundamentaliste şi

separatiste s-au redus considerabil în primăvara anului 2002, prin înfrângerea talibanilor şi inaugurarea procesului de reconstrucţie a Afganistanului. Cu toate acestea, în zonele din Kârgâstan, Tadjikistan, nord-vestul Chinei, estul şi sudul Afganistanului, nord-vestul şi nord-estul Pakistanului, sau în Kashmir, activează importante nuclee islamiste, teroriste şi de traficanţi de droguri.

i) Efectele tensiunilor şi conflictelor din Caucaz.

Contradicţiile, tensiunile, crizele şi conflictele din Caucaz afectează direct şi indirect stabilitatea în spaţiul Caspica-Asia Centrală; ele creează un adevărat *complex de insecuritate,* la frontiera sudică a Federaţiei Ruse şi la confluenţa Europei de Est cu Asia Centrală şi de Vest.

Nagorno-Karabah.

În 1988, s-a declanşat mişcarea pentru independenţa provinciei (aflată în componenţa Azerbaidjanului), prin manifestaţii de stradă la Erevan, în Armenia. În 1991, Armenia şi-a proclamat independenţa, iar în 1992-1993 s-au desfăşurat ciocniri armate între „*miliţiile*" armene şi azere din Nagorno-Karabah şi Armenia. F. Rusă a acordat asistenţă militară armenilor. Azerbaidjanului, Turcia şi grupările fundamentaliste islamice s-au raliat azerilor din provincie. Din 1994, Moscova asigură „*protecţia militară*" externă a Armeniei şi paza frontierelor sale. La intervenţia OSCE, s-a ajuns la Acordul secret, din iulie 1997, dintre Armenia şi Azerbaidjan. Regimul de la Erevan susţine că abandonând Nagorno-Karabah, Armenia ar pierde şi tot sudul ţării, „*prins*" între enclava Nahicevan şi Azerbaidjan[238].

„Conflictul îngheţat" din Nagorno-Karabah destabilizează Caucazul de Sud şi poate pune sub semnul întrebării funcţionarea rutelor energetice alternative dintre Caspica, Asia Centrală şi Occident. De aici şi interesul deosebit al Federaţiei Ruse, SUA, UE şi NATO pentru soluţionarea conflictului respectiv. Un compromis definitiv pare însă greu de acceptat de Armenia şi de Azerbaidjan; la Baku se exercită, mai ales, presiuni ruse condiţionându-se neoficial „neutralitatea pozitivă" a Moscovei de menţinerea Azerbaidjanului în afara unor angajamente clare şi de substanţă cu Occidentul.

Tensiuni şi conflicte în Caucazul de Nord

Federaţia Rusă a înglobat Caucazul în secolele XVIII-XIX în detrimentul imperiilor otoman şi persan. În anii 1990-1991, statele caucaziene şi-au proclamat independenţa, dar au rămas în CSI. Influenţa occidentală în regiune a favorizat, după încetarea Războiului Rece, detaşarea relativă a Georgiei, Azerbaidjanului şi Armeniei de F. Rusă; în paralel, regiunea a fost penetrată de islamismul radical şi terorism, tensiunile istorice, etnice, politice şi religioase (ortodoxie – islam) reapărând în prim-planul actualităţii. În Caucazul de Nord, F. Rusă înglobează republicile autonome: Karachai-Cerkesă, Adyghe, Kabardino-Balkaria, Inguşetia, Cecenia, Daghestan[239]. În Daghestan, masa populaţiei turcice (noghai şi kumiks) se află în relaţii tensionate cu avarii şi lakii; în nordul Daghestanului – provincie strategică la frontierele Ceceniei şi Azerbaidjanului – s-a autoproclamat Republica din Lezghistan. Majoritatea populaţiilor din republicile caucaziene ale F. Ruse aparţine islamului sunnit. Pe de altă parte, în estul F. Ruse, între Volga, Urali şi Marea Caspică se află zone, mai mult sau mai puţin autonome cu importante populaţii musulmane: Kalmîkia, Astrakhan, Başkortostan, Tatarstan, Mordvinia, Chiuvaşia,

[238] F. Karimli, *Caucazul de Sud. Tensiuni geopolitice şi ţinuturile istorice*, în „Geopolitica", nr. 11, 2005, pp.163-164.
[239] R. Moldovan, *Aspecte geoistorice în spaţiul caucazian*, în „Geopolitica", nr. 11, 2005, pp.175-176.

Udmurtia, etc. Deşi nu recunoaşte oficial, Moscova este preocupată în cel mai înalt grad de extinderea mişcărilor secesioniste şi fundamentaliste pe propriile teritorii caucaziene.

Conflictul din Cecenia

În mod neoficial „*pacificată*", Cecenia a cunoscut acţiuni de amploare ale „*rebelilor*" culminând cu asasinarea preşedintelui Kadirov (2004). Ea rămâne pe mai departe un „*butoi*" cu pulbere şi sunt analişti care consideră că soluţia din anii 1996-1999 ar fi fost mult mai benefică pentru F. Rusă, în condiţiile în care spaţiul de tensiune-conflict nu poate fi total izolat de exterior. La începutul anului 2005 preşedintele Aslan Mashadov a fost eliminat de forţele ruse de securitate. În 2006, „clanul Kaidirov" revenit la conducere a început să solicite cote mai importante din beneficiile petroliere ale zonei.

Moscova este preocupată, îndeosebi, de conducta Baku-Novorossiisk, motiv pentru care nu poate ceda în Cecenia. În acelaşi timp, ea încearcă să-şi extindă controlul în Georgia şi să-şi consolideze dispozitivul din Daghestan. Începutul lunii septembrie 2002, Moscova a ameninţat cu o intervenţie armată în Georgia pentru capturarea gherilelor cecene. SUA s-au opus, însă, oricărei acţiuni militare în zonă. Realitatea este ca numeroşi luptători ceceni s-au refugiat în Georgia, în special, în Valea Pankisi. Astăzi se poate vorbi de un fel de condominium ruso-american de echilibru în Georgia. În 2005-2006, relaţiile cu Georgia au devenit şi mai tensionate. F. Rusă sprijină deschis „republicile secesioniste" din această ţară.

Tensiunile din Daghestan

Republica (autonomă) Daghestan face parte din F. Rusă şi ocupă o poziţie strategică între Georgia, Cecenia, Azerbaidjan şi Marea Caspică. Populaţia de aproximativ 1,9 milioane locuitori este alcătuită din aproximativ 30 de clanuri de musulmani sufiţi. Autoritatea reală aparţine clanurilor şi potentaţilor locali, ultimii întreţinând mici armate personale. Sunt localităţi unde legile statului au fost înlocuite cu Sharia islamică. Fiinţează numeroase fundaţii musulmane cu fonduri saudite sau iraniene.

Pe teritoriul republicii trece o parte din „*conducta strategică*" Baku-Groznîi-Novorossiisk. Cecenii – care sunt reprezentanţi şi printre clanurile dintre frontierele Daghestanului – au urmărit să anexeze republica (în ciuda opoziţiei lakilor şi avarilor) şi să constituie un „*front islamic*" la Marea de Azov, împreună cu Azerbaidjanul, Iranul şi Turkmenistanul (posibil). Localnicii au primit cu relativă ostilitate incursiunea cecenă din august-septembrie 1999. În anii din urmă, abuzurile administraţiei centrale şi locale, criza economică şi acţiunile gherilelor cecene au creat teren favorabil pentru răspândirea wahabbismului. Situaţia rămâne tensionată, dar controlabilă atât timp cât forţele militare ruse „*garantează ordinea*" în republică.

Crizele din Georgia

Georgia şi-a recâştigat independenţa în 1991. Problemele minorităţilor (armeni, ceceni, osetini, abhazi, daghestani, etc.) şi vecinătatea cu Osetia de Nord, Inguşetia, Cecenia, Kabardino-Balkaria şi Daghestanul agravează constant situaţia autorităţilor din Tbilisi, aflate oricum în relaţii tensionate cu F. Rusă. Zonele de instabilitate etno-religioasă sunt: Abhazia, Osetia de Sud, şi până de curând Adjaria, etc.

Abhazia – zona în nord-estul Georgiei, ce controlează accesul la Marea Neagră. Populaţia ibero-caucaziană aparţine religiei musulmane[240]. În 1992, Abhazia şi-a proclamat independenţa şi miliţiile musulmane au început să atace trupele georgiene. F. Rusă a protejat Abhazia şi a permis,

[240] F. Karimli, *op. cit.*, pp. 165-166.

inclusiv, unor efective cecene fidele să acţioneze împotriva Georgiei (din septembrie 1993). Reglementarea paşnică a conflictului urma să se realizeze de către Georgia, Abhazia, Federaţia Rusă şi ONU. Din 2001, se află în provincie câteva zeci de observatori militari UNOMIG. În prezent, domneşte un calm relativ în Abhazia. Astăzi, americanii şi europenii presează „provinciile rebele" să ajungă la un *modus vivendi* cu guvernul central.

Osetia de Sud

Separatiştii osetieni (100 000 oameni) au început lupta armată în 1990-1991. Zeci de mii de georgieni au fost ucişi sau au părăsit provincia[241]. În iunie 1992 (Acordul de la Soci), B. Elţîn a mediat încetarea focului şi a deplasat o forţă de pace de 1 700 oameni. S-a constituit şi un grup de negociere a viitorului provinciei (OSCE, F. Rusă, Georgia, Osetia de Nord, din cadrul F. Ruse). În timpul din urmă s-a implicat şi UE. Schimbările recente de la Tbilisi şi o atitudine activă a SUA anunţau noi perspective de negociere; Georgia oricum nu accepta secesiunile din Abhazia şi Osetia de Sud. Se susţine o soluţie de integritate teritorială, cu largă autonomie locală şi retragerea forţelor ruse de pace.

Abhazia şi Osetia de Sud promovează obţinerea independenţei depline şi alipirea la F. Rusă. Deţinând cele două „republici secesioniste", Moscova presează direct Georgia şi îşi împinge avangărzile militare doar la câteva zeci de kilometri de conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan. Întreruperea tranzitului pe această conductă ar paraliza complet ruta energetică alternativă din bazinul Caspicii.

3. Jocul marilor puteri în Asia Centrală şi zona Caspică

Asia Centrală a cunoscut, aşadar, transformări radicale din anii 1990-1991: URSS s-a destrămat, Kazahstanul, Uzbekistanul, Turkmenistanul, Tadjikistanul şi Kârgâzstanul au devenit state independente, membre ONU, OSCE, PfP, Consiliului Europei, SCO etc. Concomitent, în zonă s-a amplificat ciocnirea între tendinţele de modernizare social-economică şi cele tradiţionaliste, pe fundalul proceselor regionale de cristalizare a identităţilor naţionale (pe temelii laice sau etno-religioase), iar bogatele resurse de petrol şi gaze naturale au trezit interesul marilor puteri şi companiilor internaţionale şi au favorizat integrarea rapidă a Asiei Centrale în economia mondială. Astfel putem spune că acest spaţiu traversează o perioadă de remodelare geopolitică, amplificată de concurenţa de putere dintre marii actori internaţionali.

Federaţia Rusă

Ca succesor al URSS, F. Rusă nu şi-a ascuns niciodată pretenţia de a-şi promova – prin mijloace economice, politice şi militare – interesele speciale în Asia Centrală, de a-şi menţine şi extinde influenţa predominantă. Kremlinul include Asia Centrală în „vecinătatea sa apropiată", zonă în care declară că are „interese speciale" şi „drept de intervenţie armată defensivă"; Asia Centrală este un adevărat „scut de securitate" pentru Eurasia. În plus, din Asia Centrală se „administrează" legăturile terestre (Drumul Mătăsii) dintre Occident şi Orient, dintre principalele economii ale lumii, cu excepţia SUA. Strategii ruşi apreciază că pierderea controlului asupra Asiei Centrale ar avea „efecte catastrofale" pentru stabilitatea zonelor din sudul federaţiei, bogate în hidrocarburi şi populate cu comunităţi musulmane. Ca urmare, statele din regiune s-au integrat în CSI şi au stabilit raporturi de alianţă cu Moscova (Tratatul de Securitate Colectivă). Atenţia

[241] Ibidem, p. 165.

conducătorilor ruşi, s-a concentrat, în primul rând, asupra Kazahstanului, statul cu cele mai importante resurse energetice (cu baze pentru cercetări spaţiale, nucleare şi de rachete strategice) şi asupra Kârgâstanului (la frontiera cu China), ambele având, între frontierele lor, şi semnificative populaţii rusofone. Raporturile cu Uzbekistanul şi Turkmenistanul au evoluat mai puţin favorabil, din cauza faptului că guvernul de la Taşkent a aderat la GUAM; ulterior s-a retras din GUAM şi s-a integrat în sistemul CSI de securitate colectivă. Astăzi, acorduri militare şi de securitate asociază strâns F. Rusă şi Uzbekistanul, cel mai puternic stat din regiune. O atenţie particulară s-a acordat Tadjikistanului care ocupă o poziţie cheie la frontiera cu Afganistanul şi China, pe „*direcţia strategică*": sudul F. Ruse – India – Oceanul Indian, într-o zonă de permanentă „*agitaţie*" islamistă[242].

Chiar în anii războiului din Cecenia (1994-1996) şi ai „*războiului civil*" din Tadjikistan (1992-1997), Federaţia Rusă a luat iniţiativa – în asociere cu China – creării unui sistem regional de securitate, îndreptat împotriva „terorismului" şi „*fundamentalismului islamic*". Aşa a apărut (în 1995-1996) Grupul de Shanghai (SCO), alcătuit din F. Rusă, China şi fostele republici sovietice din Asia Centrală. În iulie 2000, F. Rusă, China, Kazahstanul, Kârgâstanul şi Tadjikistanul (Grupul de Shanghai – Uzbekistanul observator) au decis să-şi întărească cooperarea în lupta împotriva „*terorismului*" şi „*fundamentalismului islamic*". Summit-ul „*Grupului de la Shanghai*", din aprilie 2001, a reiterat aceste hotărâri; în preliminariile „*crizei afgane*" grupul a decis să se opună şi unei ordini mondiale „*unipolare*" (aluzie la SUA). Anterior, în octombrie 2000, F. Rusă, Belarus, Kazahstan, Tadjikistan şi Kârgâstan au înfiinţat „*Uniunea Economică Euro-Asiatică*", structurată formal după modelul UE.

Lărgirea NATO, din noiembrie 2002 – urmată de extinderea UE, între 2004 şi 2007 – tinde să transforme F. Rusă într-un „*partener al Europei*", fără „*drepturi speciale*", în reglementarea problemelor continentului. UE şi NATO refuză să privească F. Rusă ca „mandatar" principal al regiunii în relaţiile internaţionale. În consecinţă, Moscova şi-a intensificat implicarea în Asia Centrală şi parţial în Orientul Apropiat şi Mijlociu. Imediat după Summit-ul NATO de la Praga, din 2002, şi după întâlnirile cu preşedintele G. W. Bush şi liderii UE, V. Putin a efectuat un turneu diplomatic în China şi India, ambele state fiind, totodată, şi „*partenere*" ale SUA (începutul lunii decembrie 2002). Deşi Moscova a reiterat sprijinul său limitat pentru prezenţa NATO şi UE, în Asia Centrală, în contextul proceselor de stabilizare din Afganistan, a avertizat Washingtonul că ar trebui să desemneze o limită temporală a prezenţei sale militare în regiune. La începutul anului 2005, Kremlinul a depus mai multe eforturi pentru a realiza un sistem de „parteneriate" între UE (Germania), F. Rusă, India şi China cu scopul nedeclarat de a descuraja „infiltrarea americană" în Eurasia. F. Rusă a oferit asistenţă Uzbekistanului în criza din 2006. În Kârgâstan, influenţa rusă a crescut în 2005-2006. V. Putin s-a pronunţat în mai multe rânduri împotriva „exportului de democraţie" şi a „revoluţiilor portocalii" locale. În cele din urmă, americanii au trebuit să renunţe la baza din Uzbekistan. Penetrarea chineză în regiune nu a putut fi, însă, oficial contracarată.

Moscova a apelat şi la CSI (Tratatul de Securitate Colectivă al Comunităţii) pentru stabilizarea regiunii. O Forţă Comună de Intervenţie Rapidă era proiectată încă din 2000, cu unităţi din Federaţia Rusă, Kazahstan, Tadjikistan şi Kârgâstan iar între Consiliul de Securitate din F. Rusă şi instituţiile similare din aceste trei republici s-au semnat acorduri de cooperare. La 21 aprilie 2000, şefii de state din Uzbekistan, Kazahstan, Kârgâstan şi Tadjikistan au încheiat un acord de cooperare în lupta antiteroristă. În sudul Tadjikistanului, în aprilie 2001, s-au desfăşurat

[242] A. Jack, *Rusia lui Putin. Toamna oligarhilor*, Bucureşti, Editura All, 2006, p. 296 şi urm.; vezi şi Z. Brzezinski, *Marea tablă de şah*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2000, pp. 53-60.

manevre militare cu state-majore şi forţe armate din F. Rusă, Kazahstan, Tadjikistan, Kârgâstan şi Uzbekistan. Manevrele „*Southern Shield Exercise 2001*" au avut loc exact atunci când se intensificau ciocnirile din Afganistan, dintre trupele talibanilor şi cele ale „*Alianţei Nordului*". Concomitent, Moscova a încurajat cooperarea militară dintre Iran şi Tadjikistan, cu aportul F. Ruse (înţelegerile din martie 2001).

În egală măsură, liderii F. Ruse s-a preocupat şi de problematica Afganistanului; în pofida eşecului militar înregistrat în anii '80, Afganistanul rămâne o „*piesă*" esenţială în jocul de forţe şi interese din spaţiul Asiei Centrale şi de Sud, locul în care se interferează politicile F. Ruse, SUA, Chinei, Indiei, Iranului şi Pakistanului. Moscova a urmărit ca nici o putere străină să nu-şi impună controlul în Afganistan şi ca ţara să nu devină o „*rampă*" de lansare „*a războiului islamic*" în republicile musulmane din Asia Centrală. De aceea, preluarea puterii la Kabul de către talibani (1996) a fost considerată o ameninţare directă, F. Rusă sprijinind „*Alianţa Nordului*" (compusă din trupele minorităţilor uzbece şi tadjice, ostile guvernului paştun - populaţie iraniană din Kabul); de asemenea, împreună cu Teheranul şi Beijingul, Moscova a încercat, în 2000-2001 să închege un „*front antitaliban*" şi să susţină o ofensivă a Alianţei Nordului şi autorităţilor din Herat (pro-iraniene) împotriva talibanilor, aflaţi în relaţii din ce în ce mai tensionate cu SUA şi Pakistan (anterior americanii şi pakistanezii sprijiniseră instalarea regimului taliban la Kabul, împotriva facţiunilor proruse).

Campania SUA împotriva regimului taliban, din toamna anului 2001, a fost astfel primită cu o oarecare satisfacţie de F. Rusă şi de statele din Asia Centrală, care se pregăteau deja de prin toamna anului 2000 să intervină împotriva regimului fundamentalist de la Kabul. Cooperarea F. Ruse şi a Alianţei Nordului – cu aportul Tadjikistanului, Uzbekistanului şi Kazahstanului – a reprezentat un factor esenţial în prăbuşirea regimului taliban, sub loviturile Alianţei antiteroriste (conduse de SUA) şi în menţinerea stabilităţii actuale din Afganistan.

Problema controlului resurselor petroliere şi de gaze naturale din regiune preocupă Kremlinul în cel mai înalt grad. După cum se cunoaşte, Asia Centrală şi bazinul Mării Caspice adăpostesc zăcăminte importante, după Golf şi Siberia, ce pot fi valorificate foarte avantajos pe pieţele UE, ale Indiei, Chinei, Japoniei şi Asiei de Sud-Est. F. Rusă este cel de-al doilea exportator mondial de petrol şi vizează: controlul asupra celor mai importante zăcăminte din Kazahstan (zona Tengiz) şi al conductelor de transport din Siberia şi Asia Centrală spre Occident; să iniţieze – cu sprijin internaţional sau nu – noi proiecte de construire a unor conducte de transport spre Europa Occidentală, China şi India; să-şi asigure o participare semnificativă la principalele proiecte internaţionale (nord-americane şi UE) pentru extragerea, prelucrarea şi transportul petrolului şi gazelor naturale[243] etc. La sfârşitul anului 2002, Gazprom indica drept priorităţi: gazoductul Marea Baltică-Marea Britanie (5,7 miliarde de dolari); gazoductul Ural-Europa (prin Polonia şi Germania); asocierea Kazahstanului la livrările de gaze naturale (50 miliarde m^3 pe an din 2006), etc. Din 2005-2006, „Gazoductul Baltic" a devenit o prioritatea la Kremlin. În paralel, V. Putin a întărit considerabil Gazpromul şi a obţinut stabilirea de preţuri de livrare a gazelor naturale în raport cu atitudinea diferitelor capitale faţă de Moscova. În 2006, s-au amplificat referirile la tentativele F. Ruse de a constitui un „OPEC al gazelor naturale".

Statele riverane Mării Caspice se plasează pe poziţii diferite în raport cu exploatarea şi valorificarea resurselor locale. Iranul solicită încheierea unui acord între statele implicate (Kazahstan, Iran, Azerbaidjan, F. Rusă, Turkmenistan) de împărţire a bazinului Mării Caspice în sectoare egale şi distincte (Iranul şi F. Rusă deţin nave militare în Marea Caspică, Azerbaidjanul

[243] Dr. E. B. Rumer, dr. J. Simon, *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, în „Monitor Strategic", nr. 1-2, 2006, pp. 8-12.

solicită instalarea unei baze NATO, încurajat de Turcia). Statele din Caucaz şi Asia Centrală depind de reţelele de transport ruse, motiv pentru care încearcă să promoveze şi proiecte alternative (Baku-Ceyhan, Turcia sau Azerbaidjan-Iran, pentru Azerbaidjan). Turkmenistanul era interesat, de exemplu, de proiectele SUA de „*spargere*" a monopolului oleoductelor ruse prin Iran, Afganistan şi Pakistan. India, China şi Japonia presează în aceeaşi direcţie. Companiile internaţionale (britanice, nord-americane şi vest-europene) finanţează atât studiile de prospectarea, extragerea, prelucrarea şi transportul gazelor naturale cu sau fără participare rusească („*British Petroleum*" în Azerbaidjan şi Iran. „*Chevron*" în Kazahstan şi F. Rusă). Moscova are în atenţie: proiectul „*coridorul transsiberian*", cu autostradă şi conducte de petrol şi gaze naturale ce ar permite mărfurilor din Japonia şi China să ajungă în 8-12 zile în Occident; calea ferată şi autostrada din sudul F. Ruse-Kazahstan-Iran-Pakistan-India; conducta de gaze naturale Novi Urengoi-Tomsk-Xian-Shanghai; conducte de gaze naturale Saha-Iacuţia-Habarovsk-Vladivostok-Seul (cu o variantă spre Tokyo).

În septembrie 2003, s-a desfăşurat reuniunea primilor miniştri din Grupul de la Shanghai pe temele cooperării energetice, telecomunicaţii şi antiterorism. Moscova a reiterat hotărârea sa de a construi conducta Baikal-Daqin de 2.400 km (50% finanţare chineză). SUA participă atât la lucrările conferinţei pentru exploatarea Mării Caspice, cât şi la finanţarea unor proiecte strategice ruseşti pentru transportul petrolului şi gazelor naturale. Mijloacele prin care F. Rusă îşi promovează „interesele speciale" în regiune au fost perfecţionate după 2004. Ele sunt diversificate. Astfel, se întrebuinţează formule de integrare politică, economică şi militară, se acceptă un „condominium" economic Rusia-China şi chiar cooperarea cu SUA şi UE în combaterea terorismului internaţional[244]. Achiziţionarea de companii locale, menţinerea monopolurilor Gazprom, stimularea activităţilor companiei petroliere Lukoil, furnizarea de ajutoare economice şi militare, susţinerea regimurilor care se opun „exportului de democraţie", sunt alte modalităţi de afirmare a primatului rusesc în Asia Centrală. La fel de importantă pare a fi şi preocuparea pentru crearea unui „OPEC al gazelor naturale" cu republicile central-asiatice, Iranul şi Algeria, menit a întrebuinţa „arma energetică" în disputele politico-economice regionale şi globale.

Pe fundalul conflictului din Afganistan, declanşat în toamna anului 2001, Uzbekistanul şi Turkmenistanul (locuite de populaţii turcice, orientate spre Ankara şi adversare ale tadjicilor de limbă şi influenţă iraniană) au căutat să apeleze la SUA ca o contrapondere la monopolul transportatorilor ruşi.

În paralel cu instalarea de forţe americane şi NATO în Uzbekistan şi Kârgâstan, s-a început pregătirea unor proiecte de anvergură pentru un sistem de conducte cu terminalele în Pakistan, la Oceanul Indian. În a doua parte a anului 2003 şi în 2004-2005, s-au intensificat negocierile regionale pentru sistemul de conducte Asia Centrală-Oceanul Indian şi s-a semnat un „*parteneriat*" pentru Securitate între India şi SUA. Concomitent, s-a construit conducta Kazahstan-China şi s-au perfectat înţelegerile pentru conducta Turkestan-China. În 2005-2006, Moscova a recuperat în influenţă în Uzbekistan şi Kârgâstan. Cu toate acestea, Washingtonul şi Beijingul se prezintă, drept parteneri-concurenţi ai F. Ruse, în jocul petrolier – deci şi politico-militar – din Asia Centrală. Cu atât mai importantă devine, sub acest unghi, evoluţia viitoare a evenimentelor în Turkmenistan.

---

[244] J. Tenier, *Intégrations régionales et mondialisation*, Paris: La Documentation française, 2003, pp. 173-181.

Statele Unite

Au deţinut poziţii de primă mărime în proximitatea Asiei Centrale până când fundamentaliştii islamici au preluat conducerea Iranului în 1979 şi sovieticii s-au implicat în criza afgană. În anii '80, Washingtonul a sprijinit deci direct şi indirect lupta armată a mujahedinilor afgani împotriva Armatei Roşii. După retragerea sovieticilor din Afganistan şi proclamarea statelor independente din Asia Centrală, Washingtonul s-a concentrat asupra: echilibrării „*raportului de forţe*" regional, grav afectat prin destrămarea URSS; atragerea Kazahstanului, Uzbekistanului, Turkmenistanului, Tadjikistanului şi Kârgâstanului în circuitul economiei mondiale şi contracararea „*monopolului F. Ruse*" asupra resurselor petrolifere şi alianţelor militare din regiune; sprijinirea independenţei statelor din Asia Centrală, a regimurilor laice şi democraţiei; combaterea fundamentalismului islamic şi a terorismului internaţional, a traficului de arme şi componente nucleare şi a celui de droguri etc. În acelaşi timp, aranjamente politico-militare s-au materializat cu: Kazahstanul (denuclearizare, controlul armamentelor, conversia industriei militare, reforma militară, etc.), Tadjikistanul, Uzbekistanul, Kârgâstanul şi Turkmenistanul (prin intermediul PfP, al GUAM şi direct).

La nivel politico-diplomatic, SUA au devenit foarte active din anii 1998-1999. Criza prelungită din Afganistan – ulterioară retragerii Armatei Roşii – a figurat pe agenda priorităţilor Washingtonului. În 2000-2001, SUA s-au alăturat eforturilor ONU pentru „*pacificarea*" Afganistanului şi stoparea activităţilor grupurilor fundamentaliste tadjice, uzbece, turkmene şi kârgâse, susţinute de guvernul taliban de la Kabul (Grupul „*6+2*" de gestionare a crizei, format din SUA, China, Federaţia Rusă şi cele 5 republici din Asia Centrală). SUA căutau să realizeze o prezenţă semnificativă în fiecare dintre regiunile Asiei (de Est, Centrală şi de Vest) şi încercau să aibă un cuvânt important în gestionarea problemelor regionale şi continentale.

Implicarea directă a SUA în Asia Centrală a luat amploare după atacul terorist de la 11 septembrie 2001, când s-au pus bazele unei Alianţe Antiteroriste[245] (SUA, Federaţia Rusă, state UE, state NATO şi partenere, republicile din Asia Centrală, China, Japonia, Pakistanul etc.). Şefii de stat ai celor „*Trei Mari*" – SUA, F. Rusă şi China – s-au întâlnit în toamna anului 2001, cu prilejul reuniunii Procesului de Cooperare Asia-Pacific (octombrie, Shanghai). Cei „*Trei Mari*" au condamnat „*terorismul internaţional*" şi au hotărât să-şi „*intensifice*" cooperarea. Lupta împotriva „*terorismului internaţional*" se va desfăşura sub egida ONU, aceeaşi organizaţie urmând să gireze şi reconstrucţia Afganistanului; unităţi nord-americane şi aliate (din International Security Assistance Force – ISAF) staţionau deja la Kandahar, Kabul, Herat, Shindad, Baghram etc. (12 000 militari, dintre care 8 000 nord-americani şi 1 000 canadieni). Baze SUA şi NATO s-au instalat în republicile Asiei Centrale, la Manas, Kurshi, Kriliab, Kakaidii, etc. Uzbekistanul – cu o poziţie centrală în regiune şi cu aspiraţii de întâietate în întreaga Vale Fergana – părea să devină obiectul unei atenţii speciale. Conferinţa miniştrilor de Externe NATO, de la Madrid (3 iunie 2003), a confirmat angajamentul nord-atlantic pe termen lung în Asia Centrală; acum NATO conduce efectiv forţele internaţionale locale din Afganistan. Asia Centrală joacă un rol crucial în sprijinirea demersurilor NATO, Uzbekistanul şi Tadjikistanul oferind baze pentru forţele Alianţei.

Acest angajament politico-militar occidental este însoţit de extinderea implicării marilor grupuri economice. Summit-ul NATO de la Istanbul, din iunie 2004, a reconfirmat respectivul angajament. Autorităţile din Moscova privesc cu sentimente amestecate această prezenţă militară occidentală în Asia Centrală, mult prea apropiată de bazele militare strategice din Kazahstan şi de câmpurile petrolifere din bazinul Mării Caspice. Pe de altă parte, Moscova se consideră

[245] J. Goldstein, *op. cit.*, p. 75.

îndepărtată din poziţia de principal intermediar între statele Asiei Centrale şi Occident; cu toate acestea, raţiuni pragmatice îi dictează preşedintelui V. Putin să opteze pentru un parteneriat cu Vestul, în locul unei atitudini neproductive de adversitate. Exploatarea diferenţelor de orientări, în anumite cazuri, dintre SUA şi UE oferă preşedintelui rus o anumită marjă de manevră.

Opţiunile F. Ruse nu au coincis cu cele ale SUA şi în privinţa evoluţiilor din Iran şi Irak. F. Rusă considera ambele state drept parteneri ideali pentru exporturile de produse industriale şi de armament; contracte excelente au fost realizate de Moscova, Teheran şi Bagdad, înainte de 2003, pentru livrări de centrale nucleare şi exploatarea câmpurilor petrolifere. Din astfel de raţiuni, F. Rusă s-a opus, la nivel politico-diplomatic oricărei acţiuni în forţă a SUA în Irak şi Iran şi a descurajat iniţiativele vizând autonomizarea teritoriilor locuite de minorităţile kurdă, azeră sau turkmenă. SUA dimpotrivă, au afirmat în mai multe rânduri că statele respective sprijină „*terorismul internaţional*" („*Axa Răului*" – Irak, Iran, Coreea de Nord) şi grupările ostile guvernului central din Kabul (Karzai). Pe undeva, în replică la apropierea dintre F. Rusă, Armenia şi Iran, SUA cultivă relaţiile cu Azerbaidjanul, Turkmenistanul, Turcia, Uzbekistanul, Georgia şi statele Golfului. Victoria relativă a Coaliţiei Internaţionale în Irak a modificat parţial, şi atitudinea F. Ruse faţă de Iran. La începutul lunii iunie 2003, Moscova s-a văzut nevoită să solicite Teheranului acceptarea inspecţiilor internaţionale în domeniul nuclear. Mai mult, cu prilejul întâlnirii V. Putin – G. W. Bush de la Moscova, de la sfârşitul lunii mai 2003, se părea că preşedintele rus şi-a dat acordul pentru „*evoluţie democratică*" în această ţară. Totuşi, evenimentele din 2004-2005 demonstrează susţinerea de care se bucură conservatorii de la Teheran în Federaţia Rusă şi China şi parţial în UE.

Pe fundalul prelungirii luptelor de gherilă în Irak şi a reluării acţiunilor neotalibanilor în anumite provincii din Afganistan, F. Rusă şi-a recâştigat din influenţa în Asia Centrală. Gruparea Dostum (uzbekă) din Afganistan este aproape autonomă. Armata Nordului (tadjikă), la fel; ambele sunt iritate de întărirea influenţei paştunilor şi întreţin relaţii „speciale" cu Moscova. O întoarcere la situaţia din anii '90 este, însă, greu de întrevăzut deoarece: China este deja o prezenţă foarte serioasă în regiune; UE şi SUA au strategii explicite de deschidere a Asiei Centrale spre economia mondială; fundamentalismul islamic nu dă semne de epuizare; naţionalismul câştigă teren în toate statele Asiei Centrale, chiar şi în republicile ruse de la Caspica; un condominium ruso-chinez asupra Asiei Centrale ar avea anumite şanse de materializare doar dacă s-ar reveni la politica „blocurilor" şi a sferelor rigide de influenţă etc. Cooperarea internaţională şi modernizarea regiunii sunt perspectivele unui viitor, ce nu exclude totuşi alte tensiuni şi poate crize locale. Occidentul insistă pe relaţii de concurenţă/cooperare, fără folosirea mijloacelor militar-administrative în dinamicile economico-politice.

Demersurile SUA în direcţia democratizării societăţii şi respectării drepturilor omului au fost percepute la Moscova şi în cercurile conducătoare din republicile din Asia Centrală ca acte de ostilitate. F. Rusă şi-a amplificat iniţiativele în vederea retragerii bazelor americane şi contracarării „revoluţiilor portocalii". În perioada 2005-2006, cele mai multe regimuri forte din regiune s-au consolidat şi au amplificat cooperarea cu F. Rusă şi China. Uzbekistanul a adoptat o atitudine de ostilitate manifestă faţă de americani, Kazahstanul a fost „deranjat" de vetoul SUA şi al Marii Britanii la candidatura sa în fruntea OSCE, iar în Kârgâstan se pune sub semnul întrebării menţinerea singurei baze militare americane. F. Rusă a apreciat ca un amestec în vecinătatea sa apropiată stimularea de către americani a „revoluţiilor portocalii" în Uzbekistan şi Kârgâstan (precum şi în Ucraina şi Georgia) în anii 2004-2006. În 2005, F. Rusă, China şi statele din regiune chiar au pus la punct o platformă a „democraţiei controlate", antiliberală. Se apreciază că destabilizarea în sens democratic a Asiei Centrale ar deschide drum liber islamiştilor radicali.

China

Aflată într-un continuu proces de redimensionare economică şi politico-militară, China s-a afirmat ca actor major internaţional în Asia Centrală (unii analişti estimează ca până în 2050 ar putea deveni puterea predominantă a Asiei de Est şi Centrale). Politica sa se bazează pe temeiuri economice (cucerirea de pieţe noi, aprovizionarea cu petrol şi materii prime) şi politice. China are atuuri remarcabile: dispune de capital; oferă o imensă piaţă de desfacere pentru produsele locale; posedă o tehnologie superioară şi o forţă de muncă numeroasă, disciplinată şi eficientă; nu condiţionează cooperarea de natura regimurilor politice etc. Beijingul pare interesat cu prioritate de stabilirea unei legături directe cu UE (ocolind F. Rusă) în lungul „Drumului Mătăsii" (Asia Centrală, Caspica, Marea Neagră). Concomitent, din Asia Centrală produsele şi influenţa Chinei pot ajunge relativ uşor în regiunea petrolier-strategică a Orientului Mijlociu (ocolind Afganistanul şi Pakistanul).

Încetarea Războiului Rece a coincis cu lansarea unui „*adevărat salt înainte*" al Chinei, antrenată într-un amplu proces de modernizare economico-socială şi militară. Concomitent cu reducerea prezenţei politico-militare a F. Ruse în Asia Centrală şi Extremul Orient, Beijingul şi-a intensificat programul nuclear şi de modernizare a forţelor armate. Influenţa Beijingului a crescut considerabil; preponderent, pe cale economică şi prin susţinerea culturală a comunităţilor (minorităţilor) chineze din teritoriile limitrofe. Deşi, China ţinteşte, îndeosebi, Asia de Sud-Est şi Extremul Orient (Coreea, Siberia, Mongolia), Asia Centrală şi Pakistanul stau la rândul lor în atenţia planificatorilor din Beijing. În august 2001, chiar înainte de atentatele din SUA, s-a încheiat un contract petrolier foarte favorabil cu Pakistanul iar cooperarea cu Kazahstanul a atins un nivel ridicat în domeniul petrolului şi gazelor naturale. „Ofensiva economică" a Chinei a atins „aliniamentul strategic" Marea Caspică-Iran-Golful Persic. Kazahstanul, Turkmenistanul, Iranul, facilităţile portuare din Pakistan, de la intrarea în Golf se află în atenţia strategilor politico-economici de la Beijing. De aceea, China continuă să fie considerată drept un „concurent" pe termen lung pentru anumite cercuri din F. Rusă, în Asia Centrală, Siberia şi Extremul Orient, mai ales acolo unde se află zone-teritorii pierdute din „*Imperiul Celest*" prin „tratate inegale"[246]. De asemenea, emigraţia ilegală chineză din Siberia de Est provoacă temeri serioase la Moscova.

Totodată, sunt şi grupuri influente în Japonia, SUA şi India care apreciază China ca pe o „*ameninţare*": Japonia se pune în continuare la adăpost sub „*umbrela nucleară*" a SUA; India îşi dezvoltă propriul arsenal nuclear şi caută să-şi diversifice relaţiile cu F. Rusă şi SUA; SUA au semnat un tratat nuclear cu India şi, alături de F. Rusă, livrează arme în cantităţi impresionante, inclusiv sisteme foarte moderne. UE şi SUA, ca şi Japonia, Taiwanul şi Coreea de Sud investesc, însă, masiv în China (aproximativ 550 miliarde de dolari, în ultimele decenii, apreciată ca o piaţă de primă mărime a lumii, mai ales după admiterea în OMC).

În Asia Centrală, China se arată îngrijorată de activităţile fundamentaliştilor islamici din provincia Xiajiang (Uighur). La Beijing se insistă pe dezvoltarea zonelor de colonizare recentă de la frontierele nord-vestice ale Chinei. În acelaşi timp, Beijingul se opune „*oricărei hegemonii*" în Asia Centrală, în principal în Organizaţia Grupului de la Shanghai[247]. Temerile provocate de fundamentaliştii islamici şi de „*expansiunea tăcută chineză*", justifică, desigur, deschiderea Moscovei către o prezenţă semnificativă a Occidentului în Asia Centrală. Oficialii ruşi sunt, totuşi, dispuşi să încurajeze o asemenea prezenţă occidentală în exclusivitate în condiţiile negociate cu Moscova.

Un rol aparte se conturează pentru SCO (Organizaţia de Cooperare de la Shanghai),

[246] Z. Brzezinski, *Convieţuirea cu China, Europa, Rusia*, Bucureşti, Editura Historia, 2006, p. 15 şi urm.
[247] T. Frunzeti, *Globalizarea securităţii*, Bucureşti, Editura Militară, 2006, pp. 321-328.

patronată de China şi F. Rusă (între care funcţionează un parteneriat special). SCO s-a dotat cu formule de cooperare economică, cu accent pe energetică şi liber schimb. Fără o publicitate excesivă, China construieşte infrastructuri (conducte, căi ferate, şosele) în lungul „Drumului Mătăsii", redeschizând la sud de F. Rusă traseul ce leagă trei dintre cele patru mari economii ale lumii (UE, China, Japonia-Coreea de Sud). De asemenea, s-a extins cooperarea regională împotriva terorismului şi separatismului, nedeclarat contra „exportului de democraţie". Ambiţiile liderilor SCO ar fi să creeze un „pol alternativ" regional, prin includerea Iranului, Pakistanului, Indiei, Belarusului, etc. Evoluţia SCO pe direcţia unui „bloc economico-politic şi militar" pare, în realitate, improbabilă, din cauze obiective şi subiective (rivalităţi interne, dispute frontaliere, decalaje de putere economico-militară în raporturile cu UE, SUA, Japonia, etc.).

Statele din Asia Centrală, la rândul lor, au reacţii contradictorii în raporturile cu China. Pe de o parte, sunt interesate de dezvoltarea relaţiilor economice şi politice (Kazahstanul şi Uzbekistanul au „relaţii speciale" cu Beijingul) şi au nevoie de ajutoare şi investiţii chineze; pe de altă parte încercă să practice un „joc de echilibru" între Moscova şi Beijing. Într-un astfel de joc sunt „bine venite" şi marile puteri occidentale. În republicile din regiune se înregistrează temeri referitoare la ascensiunea fulminantă economică, politică şi militară a Chinei şi la posibilitatea revenirii în forţă a unui „Nou Imperiu Celest" în Asia centrală (spaţiu tradiţional de ciocnire între civilizaţiile musulmană şi sinică).

Iran

A fost considerat „*protector istoric*" al Asiei Centrale prin afinităţile etnice, de limbă şi religioase cu popoarele din regiune şi prin tradiţiile hegemonice ale fostului Imperiu Persan. În acelaşi timp, Iranul deţine o poziţie cheie pe rutele exporturilor de petrol şi gaze naturale din Turkmenistan, Kazahstan şi Uzbekistan, prin proiectele de oleoducte şi gazoducte spre Golf. Rival al fundamentaliştilor talibani sunniţi din Kabul, Teheranul şiit a încurajat rezistenţa afgană, după 1996, şi a sprijinit „*din umbră*" campania Alianţei Internaţionale Antiteroriste din 2001-2002. Instalarea de baze militare SUA şi NATO în Asia Centrală şi nominalizarea Iranului în „*Axa Răului*", au determinat, între altele, apropierea Teheranului de Moscova, precum şi de UE. De asemenea, a fost pus în surdină, dezacordul iraniano-chinez pe temele exercitării influenţei majore în Asia Centrală, cu toate că Beijingul suspectează încă Teheranul de solidarizare cu grupările fundamentaliste din vestul şi nord-vestul Chinei. Şi SUA au acuzat Iranul de amestec în „*problemele interne*" ale Afganistanului, de tolerare a activităţilor Al-Qaeda şi de apropiere de politica antiamericană a Irakului. Odată cu răsturnarea regimului dictatorial de la Bagdad, Washingtonul şi-a intensificat presiunea asupra Iranului, pentru reformarea puterii politice şi chiar în vederea slăbirii sistemului fundamentalist, ameninţat şi de minorităţi (kurdă, arabă, turkmenă, etc.). Liderii de la Teheran apreciază că americanii ar urmări, în prezent, încercuirea şi dezmembrarea Iranului, prin „*evoluţii democratice*" sau implozie. În paralel, Iranul se preocupă de: întărirea controlului asupra unor sectoare de la Caspica[248]; dezvoltarea relaţiilor cu statele din Asia Centrală; intensificarea cooperării petroliere cu India, Pakistanul, China sau Japonia. F. Rusă şi China consideră Iranul drept o „piesă de rezistenţă" în „sistemul internaţional antihegemonist" din Orientul Apropiat şi Mijlociu şi Asia Centrală.

Turcia

Ca şi în cazul Caucazului de Sud, Turcia şi-a manifestat, începând cu 1990-1991, interesul pentru republicile din Asia Centrală. Ankara se consideră legată de populaţiile turcice din regiune

[248] T. Troncotă, *Geopolitica resurselor energetice*, în „Geopolitica", nr. 19, 2006, pp. 134-135.

prin afinităţi etnice, culturale, religioase, etc. În mod obişnuit, Ankara promovează întărirea relaţiilor economice, culturale şi militare cu statele din zonă (câteva mii de ofiţeri locali s-au pregătit în şcolile sale militare). Un interes deosebit îl reprezintă şi cooperarea în domeniul petrolier. Pe de altă parte, modelul „*statului musulman laic*" a fost receptat pozitiv şi aplicat de toţi liderii naţionali din Asia Centrală şi, fără îndoială, combătut de fundamentaliştii islamici. Ascensiunea islamiştilor moderaţi în Turcia, după alegerile din 2002, contribuie, indirect, totuşi, la încurajarea facţiunilor fundamentaliste din regiune. În ansamblu, Turcia este percepută, în continuare, ca un „*aliat strategic*" al SUA în Asia Centrală, aidoma Pakistanului, în Asia de Sud. Ankara – „*prinsă*" între UE şi NATO – susţine iniţiativele occidentale în Asia Centrală, actualul guvern trebuind să se conformeze orientării respective, mai ales că se află sub o supraveghere insistentă a armatei şi cercurilor liberale şi laice.

Uniunea Europeană

Influenţa actorilor internaţionali majori (SUA, F. Rusă şi China) şi regionali (Iran, Turcia) în Asia Centrală, are efecte multiple; ea contribuie la includerea regiunii în principalele circuite economice şi politice mondiale; simultan, poate genera intensificarea tensiunilor şi a conflictelor (între Uzbekistan şi vecinii săi, de exemplu), ca urmare a „*jocului*" marilor puteri cu interese opuse. UE (în special, Franţa, Italia, Marea Britanie şi Germania) aspiră să obţină o poziţie distinctă în regiune, cu accent în sectoarele energetice, ca şi Japonia sau Coreea de Sud. În particular, Germania pare să promoveze cea mai ambiţioasă „*politică europeană*" în Asia Centrală, prin stabilirea de relaţii privilegiate cu statele regiunii, cu F. Rusă şi China. Alături de Franţa, Germania a susţinut parţial poziţia F. Ruse în criza irakiană şi în relaţiile cu Iranul. De altfel, pentru UE participarea directă la valorificarea resurselor energetice şi de materii prime din Asia Centrală şi Siberia este vitală în perspectiva accentuării curentelor concurenţiale în relaţiile dintre principalele „*blocuri economice*" ale lumii. SUA, Marea Britanie şi alte state pledează pentru concertarea acţiunilor internaţionale în Asia Centrală (SUA, UE, NATO, F. Rusă) cu o solidă şi constantă asistenţă a organismelor şi corporaţiilor financiare, industriale şi comerciale internaţionale. Preşedinţia germană a UE, inaugurată în ianuarie 2007, are planuri ambiţioase de clarificare şi stimulare a Politicii de Vecinătate în Marea Neagră şi Caucaz şi de includere a Asiei Centrale în „dimensiunea estică" a „vecinătăţii UE". Berlinul propune şi o Iniţiativă UE pentru Asia Centrală[249].

La nivel economic, Occidentul s-a concentrat asupra construirii unor conducte din Azerbaidjan, în Georgia şi de aici pe ţărmul turcesc al Mării Negre (Baku-Tbilisi-Ceyhan, în funcţiune din 2006), cu intenţia de a eluda monopolul F. Ruse asupra transporturilor de petrol şi gaze spre Occident. Interesul economic este demonstrat de faptul că firmele şi băncile occidentale au investit, până în 2003, peste 40 miliarde de dolari în Bazinul Caspic (inclusiv Asia Centrală). Potenţialul regiunii ar fi considerabil. Pe întreg Bazinul Caspic ar fi rezerve de gaze naturale în procent de 7% din totalul mondial. Depărtarea de principalii consumatori, starea tehnică a exploatărilor existente, lipsa de rute amenajate de transport şi cheltuielile importante (200 miliarde de dolari după Cambridge Energy Research Associates) reclamate de exploatarea zăcămintelor caspice sunt piedici în calea valorificării lor; la toate acestea se adaugă riscurile conflictelor locale şi cele ce decurg din tensionarea relaţiilor cu F. Rusă. Totuşi mulţi analişti occidentali nu pun în evidenţă, mai ales, interesele politico-economice, subliniind ca singură „*goana după petrol*" nu explică raţiunile implicării Occidentului în Bazinul Caspic, în condiţiile în care sunt spaţii mult mai uşor accesibile (Golful Persic, Venezuela, Africa de Vest). Ei

[249] EU Observer, ian. 2007.

consideră că expansiunea economico-politică în Caucaz (Proiectul Marea Europă) încearcă să facă Rusia mai „*rezonabilă*" în relaţiile cu Occidentul şi să stimuleze obţinerea accesului liber la resursele sale energetice şi deplina integrare în economia mondială.

În aceşti ani, SUA au încurajat UE, companiile transnaţionale, marile bănci (Banca Mondială, BERD) să se angajeze activ în regiune, să favorizeze modernizarea şi stabilizarea Caucazului şi bazinului Caspic, să promoveze democraţia şi drepturile omului, să încurajeze transformări de structură pentru a reduce decalajele economico-sociale şi a contracara sursele de alimentare a conflictelor etno-religioase şi fundamentalismelor de orice natură. UE a adoptat o atitudine mai puţin vehementă faţă de regimurile din Asia Centrală, concentrându-se pe cooperarea economică.

În ultimii ani se remarcă anumite deosebiri în orientările UE şi SUA asupra Asiei Centrale. La Bruxelles, se pune accent pe cooperarea economică şi pe parteneriatul cu F. Rusă. Washingtonul insistă şi pe aspectele de democraţie, drepturile omului şi încadrare în economia mondială, contestând existenţa unei sfere de influenţă ruseşti. Analistul A. Peltman şi Crisis Group, de pildă, sunt de părere că regiunea are un pronunţat caracter de „rusificare" şi că tendinţele de penetrare imaginate la Bruxelles sunt destinate eşecului. Atenţia marilor puteri se concentrează pe hidrocarburile din Kazahstan, Uzbekistan şi Turkmenistan, Tadjikistanul având o „economie de traficanţi". Observatorii remarcă şi concurenţa dintre puteri pe scena Turkmenistanului. S. Niazov a promovat o treptată detaşare de F. Rusă (a sprijinit Ucraina, a ocolit monopolul Gazprom, a pregătit proiecte pentru conductele alternative spre UE, China şi Afganistan-Pakistan). Decesul său subit şi preluarea puterii reale de către serviciile secrete (foste KGB) sunt privite cu nelinişte de Occident.

Remodelarea şi modernizarea sistemelor locale de valori şi instalarea unor circuite economice bazate pe proprietate privată, eficienţă economică şi cooperarea internaţională sunt obiective ale strategiei de mai sus. În cadrul enunţat, cooperarea energetică regională devine un instrument de stabilizare, ce presupune participarea, pe temeiuri competitive, a Chinei, SUA, UE, F. Ruse, Japoniei, Coreii de Sud etc. Orice fel de „*monopol energetic*" este respins, alături de vechile formule de hegemonie regională politică şi militară. Moscova este îndemnată să susţină stabilizarea statelor de la frontierele sale şi cooperarea economico-politică regională, cu atât mai mult, cu cât mijloacele militare tradiţionale ale F. Ruse sunt depăşite de complexitatea problemelor de securitate şi de gestionare. Diverşi analişti ruşi acuză, însă, Occidentul că încearcă să ia sub control bazinele Mării Negre şi Mării Caspice şi Caucazul[250].

Concluzii

- „Vidul de putere" din Asia Centrală conturat după destrămarea URSS a fost acoperit de noile angajamente politice de securitate din cadrul CSI, Grupului de Shanghai, parteneriatelor cu NATO şi SUA. În 2005, s-a creat o solidaritate între F. Rusă, China şi republicile central-asiatice pentru menţinerea regimurilor „democraţiei controlate" şi împotriva „revoluţiilor portocalii". La prima vedere, F. Rusă lasă să se înţeleagă că ar fi „recuperat" Asia Centrală şi că deţine întâietatea politico-militară şi energetică în regiune. Expansiunea economică a Chinei este, însă, la fel de evidentă. Simultan, UE şi SUA sunt active şi „atractive" prin fonduri, expertiză, tehnologi, etc. Mondializarea economică nu poate fi blocată prin măsuri politico-administrative şi actualizarea strategiei de bloc. Spaţiul de manevră al statelor independente se păstrează relativ

[250] V. Primakov, *Lumea după 11 septembrie*, Editura ICR, 2003, p. 206 şi urm.

mare, în condiţiile deschiderii către economia mondială. Întrebarea fundamentală persistă totuşi: mai este posibil controlul exclusiv al unei puteri în spaţiul analizat sau trebuie acceptate regulile liberei competiţii?

- Proiectul Moscovei de organizare a unui „OPEC" al gazelor naturale pare departe de finalizare. Deşi majoritatea transporturilor de hidrocarburi din regiune se realizează prin conducte controlate de F. Rusă, semnificative rute alternative s-au inaugurat spre Georgia şi Turcia şi spre China.

- O tendinţă specifică regiunii rezidă în expansiunea relaţiilor comerciale cu China. Beijingul priveşte Asia Centrală drept un spaţiu de maxim interes pentru aprovizionarea cu hidrocarburi. De asemenea, Asia Centrală şi bazinul Caspic facilitează legăturile directe dintre China şi Occident (UE).

- În acelaşi timp, chiar dacă prezenţa politico-militară americană în regiune a înregistrat un recul (după eşecurile „portocalii" din Kârgâstan şi Uzbekistan), a sporit implicarea UE în Asia Centrală. În prelungirea Mării Negre şi Caucazului, bazinul Caspicii va fi inclus în Politica de Vecinătate a Uniunii. Germania şi alte state UE apreciază că spaţiul Caspica-Asia Centrală poate juca un rol esenţial în asigurarea aprovizionării UE cu hidrocarburi; tocmai tensiunile şi ciocnirile energetice din 2006 dintre F. Rusă, Belarus şi Ucraina şi refuzul Moscovei de a liberaliza piaţa energetică au impus UE identificarea unor noi spaţii de aprovizionare cu petrol şi gaze naturale. În această direcţie, trebuie să amintim că Bruxelles-ul a ignorat ani buni insistentele demersuri americane de amenajare a unor trasee energetice alternative spre Caspica. Mai mult, USA şi alte state (Polonia, România, Marea Britanie, etc.) apreciază că traseele energetice alternative ar trebui puse sub protecţie NATO.

- Asia Centrală joacă un rol crucial şi în lupta pentru combaterea terorismului internaţional; pe teritoriul republicilor sale se află baze indispensabile pentru forţele internaţionale din Afganistan, comandate de NATO. Obiectivele contracarării terorismului internaţional şi extremismului islamic întrunesc acordul unanim al statelor din Asia Centrală, al SUA, F. Ruse, Chinei, UE şi NATO.

- În alte probleme, marile puteri au orientări divergente, Asia Centrală rămânând şi un spaţiu de concurenţă politică, economică şi militară. Totodată, felul în care principalii actori internaţionali abordează temele majore ale Asiei Centrale ilustrează, în fapt, şi capacitatea lor de a gestiona fenomenele şi procesele în derulare, pe scena globală.

- Statele din Asia Centrală evoluează încă în direcţia remodelării economiei, societăţii şi instituţiilor guvernării. Nu s-au definitivat procesele de maturizare naţional-identitară; modernizarea se află într-un stadiu incipient. Cele mai puternice state (Kazahstan, Uzbekistan) mizează pe valorificarea resurselor de hidrocarburi. Concurenţa dintre marile puteri favorizează până la un punct ascensiunea acestora. Concomitent, rivalităţile dintre cei mai importanţi actori internaţionali continuă să se resimtă la nivelul disputelor interne din statele regiunii şi în tensiunile dintre acestea. Modelele democraţiei de inspiraţie occidentală, cele de organizare islamistă (moderată şi radicală) şi cele de regim autoritar laic se vor confrunta pe mai departe în Asia Centrală, direct şi indirect, alimentate de trendurile ce vor brăzda spaţiul eurasiatic.

- „Marele Joc" nu se va finaliza curând în regiune, mai ales că el evoluează în direcţia unei „competiţii cu cel puţin patru actori". Această competiţie se va caracteriza din ce în ce mai mult prin mijloacele tradiţionale de acţiune politico-militare, spre concurenţa economică şi a sistemelor de valori. Nimeni nu va reuşi, pe viitor, să mai izoleze Asia Centrală de restul lumii şi să-şi impună interesele în principal prin baze militare, intervenţii armate sau „război economic". În condiţiile epocii noastre, asemenea instrumente de operare sunt consumatoare ineficiente de resurse şi mobilizează statele şi opinia publică împotriva iniţiativelor respectivelor strategii.

ORIENTUL ÎNDEPĂRTAT - PREZENT ŞI PERSPECTIVE

Orientul Îndepărtat reuneşte sub această denumire trei dintre marile puteri ale lumii – F. Rusă, China şi Japonia –, dar şi ţări precum: Coreea de Nord, Coreea de Sud şi Taiwan. Deşi în prezent, specialiştii în relaţiile internaţionale şi-au îndreptat atenţia asupra părţii sud-vestice a continentului asiatic, ce este strâns legată de evenimentele care au determinat schimbări esenţiale în mediul de securitate, grupul de state format din China, Japonia, Coreea de Nord şi de Sud şi Taiwanul deţine un rol deosebit de important pe scena internaţională. Statele din această zonă sunt preocupate de stabilitatea pe termen lung a regiunii, deşi evenimentele din 11 septembrie 2001 nu le-au alterat relaţiile interne şi internaţionale. În acelaşi timp, se poate vorbi şi despre existenţa unui proces de tranziţie ce se desfăşoară la nivel de sistem şi de relaţii de putere la nivel naţional, care tinde spre democraţie şi economia de piaţă în aproape toate societăţile.

Caracterizare succintă

Este interesant de analizat ideea conform căreia Orientul Îndepărtat este o regiune atât „în tranziţie", cât şi „de tranziţie". Primul concept se referă în principal la tranziţia sistemică şi poate fi aplicat unei regiuni în dezvoltare. Tranziţia sistemică cuprinde suma proceselor de tranziţie existente la nivel naţional. Tranziţia odată ce este finalizată va avea drept rezultat o regiune ale cărei caracteristici sunt complet diferite de cele de acum 50 de ani. Desigur că după ce această stare va fi atinsă, schimbarea va continua şi va putea include un nou proces de tranziţie, către un alt model de organizare regională sau statală. Acesta este şi cazul Asiei de Est, regiune ce a îmbrăţişat democraţia, dar numai în dimensiunea sa economică, tranziţia către o societate deschisă, pluralistă, modernă întârziind. Nu este surprinzător, întrucât piaţa este mult mai sensibilă la influenţele externe decât dimensiunea culturală a unei societăţi. Dacă stabilitatea este scopul principal, atunci regiunea l-a atins în mare parte, deşi nu există indicatori ai finalizării transformării. Pentru regiune, provocarea constă în asigurarea constanţei schimbării. O modalitate de adresare la această provocare este gestionarea schimbării pe două niveluri: internaţional şi naţional. Un exemplu pentru primul nivel este procesul de transformare iniţiat de SUA către China, deşi nu este încă evident cum şi de când a început şi nici dacă va fi finalizat. Al doilea nivel vizează schimbările intervenite în interiorul unui stat, aici situaţia fiind mult mai clară: schimbarea se petrece rapid în unele ţări sau mai încet în altele, dar nu constituie un pericol semnificativ pentru regiune şi în plus gestionarea proceselor reprezintă o responsabilitate a statelor individuale, nu a întregii regiuni.

În ansamblu Asia de Est este profund afectată de globalizare şi liberalizare, dar şi de criza asiatică din anii 1997-1998, ce pare să fi schimbat societăţile din regiune la fel de mult ca şi celelalte două procese. Din aceste motive, tranziţia est-asiatică a fost profundă şi dramatică deşi multe dintre schimbări au fost încununate cu succes.

Specialiştii afirmă că **neoliberalismul** şi **liberalizarea**, ce au fost declanşate în „anii Reagan şi Thatcher", au triumfat odată cu colapsul Uniunii Sovietice (1980-1990). Au avut loc schimbări subtile la nivelul mentalităţilor referitoare la ordinea de după cel de-al doilea război mondial, iar odată cu liberalizarea Europei de Est şi căderea Zidului Berlinului, neoliberalismul şi-a început drumul spre succes. Triumful său a fost complet când URSS a colapsat sub greutatea ineficienţei comunismului, iar China a început să introducă progresiv un nou tip de experiment: „socialismul chinez".

În ceea ce priveşte **globalizarea**, se poate vorbi despre schimbul global rapid şi masiv a unor elemente-cheie: bunuri şi servicii, capital, resurse umane, idei şi informaţii. Revoluţia IT a constituit instrumentul realizării acestui proces. SUA, Europa (incluzând Europa Centrală şi de

Est şi Rusia), Japonia, părţi ale Asiei de Est (inclusiv China), Australia şi Noua Zeelandă au fost absorbite de globalizare, în timp ce zonele rurale ale Asiei, Americii Latine şi Africa au fost marginalizate. Un asemenea schimb rapid al acestor elemente nu are precedent. Schimbul rapid de bunuri şi servicii a fost realizat datorită dezvoltării reţelelor mondiale de transport, logistică şi sisteme IT, dar şi renunţării la comerţul reglementat de aranjamentele GATT sau ale Organizaţiei Mondiale a Comerţului. Este prognozată intensificarea procesului de liberalizare, deşi ţările în curs de dezvoltare doresc o abordare mai echitabilă a acestuia. Transferul rapid de capital – atât în termeni de investiţii, cât şi de capital speculativ – îşi are rădăcinile în dezvoltarea liberalismului financiar la scară mondială. Mai mult, datorită IT-ului, nu este nevoie de deplasarea fizică a capitalului în jurul lumii, astfel că interdependenţa pieţelor de acţiuni şi de capital a determinat accelerarea, fluidizarea şi imposibilitatea de a controla în totalitate circulaţia fluxurilor de capital, ceea ce adesea s-a dovedit a fi în detrimentul ţărilor în curs de dezvoltare.

De asemenea, circulaţia informaţiilor a devenit atât de rapidă, încât toţi suntem acum atraşi într-un „bazin informaţional". Fluxurile informaţionale asigură o mai mare transparenţă şi au efectul sporirii fluxurilor de bunuri, servicii şi capital în lume. Fluxul de resurse umane a fost singurul element care a opus un oarecare grad de rezistenţă globalizării, deşi experţii traversează lumea în lung şi în lat în căutarea unei mai bune valorizări a creaţiilor lor. Totuşi, mişcarea nivelurilor inferioare ale societăţii este strict monitorizată, în special în sensul de la ţările în curs de dezvoltare spre cele dezvoltate. În consecinţă, nu va exista un flux liber de capital uman atâta vreme cât lumea rămâne divizată între „globalizaţi" şi „marginalizaţi".

Un alt factor al tranziţiei este reprezentat de **criza asiatică** (1997-1998), ce a avut importante consecinţe politice, economice, financiare şi sociale asupra ţărilor ASEAN şi a Coreii de Sud, dar indirect şi asupra Chinei, Japoniei şi Taiwanului. Această criză a fost, într-adevăr, o criză totală: a început ca una financiară, a devenit economică, apoi socială şi politică.

Toţi aceşti factori de transformare au iniţiat procesul de tranziţie al statului-naţiune asiatic. Datorită globalizării, s-a resimţit nevoia de a se redefini statul-naţiune în termeni de prerogative şi puteri. Mulţi dintre liderii asiatici au înţeles că trebuie redus controlul total asupra unei multitudini de politici şi decizii, de la controlul monetar, la politicile comerciale şi problemele de securitate şi de mediu. Tranziţia statului-naţiune în Asia înseamnă redefinirea naţiunii şi nevoia de a stabili un nou „contract social" între membrii societăţii şi autorităţi, fără de care o naţiune este condamnată la instabilitate.

În Asia, statul-naţiune trebuie să se lupte atât cu aşa-numita putere „soft" (cultură, economie, putere şi influenţă intelectuală), cât şi cu cea „hard" (putere politică şi militară). În general, statele s-au bazat pe puterea politică şi militară pentru a-şi proiecta voinţa şi influenţa, dar în actualul context de globalizare, puterea culturală, economică şi intelectuală a sporit ca importantă. Este necesar ca statul-naţiune să-şi îmbunătăţească rolul şi statutul în lume, centrându-se nu numai pe puterea „hard", ci şi pe cea „soft". China este un exemplu de dezvoltare a puterii „soft", ea realizând faptul că în prezent nu poate concura astfel cu puterea politică şi militară a Statelor Unite ale Americii.

De asemenea, tranziţia presupune şi redefinirea relaţiilor dintre statele regiunii. Regionalismul asiatic este în curs de cristalizare în condiţiile în care ţările se orientează către comerţ, investiţii, ideile şi expertizele occidentale. Regionalismul ar putea reprezenta o noua formă de tranziţie pentru ţările asiatice, pe măsură ce acestea încearcă să depăşească problemele legate de suveranitatea naţională.

Finalizarea tranziţiei Asiei de Est ar putea avea implicaţii uriaşe atât în plan regional, cât şi internaţional. Pentru a putea verifica această ipoteză, este necesară analiza succintă a celor mai importante ţări din regiune: China, Japonia, Coreea de Nord şi de Sud.

China

China a reprezentat secole întregi o civilizaţie de frunte, depăşind restul lumii în domeniul artei şi ştiinţei. În cursul istoriei, societatea a pendulat între centralizare şi anarhie – punctată de repetate invazii străine, statul fiind instrumentul principal de coeziune **internă** şi prestigiu extern. La sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, China a fost ameninţată de convulsii civile, foamete, înfrângeri militare şi ocupaţie străină. După cel de-al doilea război mondial, comuniştii, sub conducerea lui Mao Zedong au stabilit o dictatură care, în timp ce asigura suveranitatea Chinei, a impus un control strict asupra existenţei cotidiene şi a costat viaţa a milioane de oameni. După 1978, succesorul său, Deng Xiaoping a introdus gradual reformele orientate spre piaţă şi procesul decizional descentralizat. Până în anul 2000 producţia s-a dublat, deşi controlul politic rămâne intens, în timp ce controlul economic a fost relaxat.

În cifre, China numără o populaţie de aproximativ 1,3 miliarde de locuitori pe o suprafaţă de 9 596 960 km^2. PIB-ul său atinge aproximativ 3 000 miliarde de dolari. Resursele naturale ale acestei ţări constau în: cărbune, minereu de fier, petrol, gaze naturale, mercur, cositor, mangan, molibden, vanadiu, magnetită, aluminiu, plumb, zinc, uraniu şi are probabil cel mai mare potenţial hidroelectric din lume. Un aspect negativ al folosirii acestei uriaşe suprafeţe de teren este că numai 13,31% este arabil, din care doar 1,2% are recolte permanente.

În ceea ce priveşte sistemul politic, China este un stat comunist, împărţit în 22 de provincii (oficialii chinezi consideră că Taiwanul este cea de-a 23-a provincie), 5 regiuni autonome şi 4 municipii. Executivul cuprinde: preşedintele (Hu Jintao, ales de către Congresul Naţional Popular la 15 martie 2003), vicepreşedintele (Zeng Qinghong, ales la aceeaşi dată de către acelaşi organism), prim-ministrul, patru viceprim-miniştri şi Consiliul de Stat, numit de către Congresul Naţional Popular. Legislativul este reprezentat prin Congresul Naţional Popular unicameral, format din 2 985 de membri. Puterea judecătorească se află în mâinile Curţii Supreme Populare (judecătorii sunt numiţi de către acelaşi Congres Naţional Popular), curţilor locale populare şi curţilor speciale populare (în următoarele domenii: militar, maritim şi transporturi feroviare).

Viaţa politică chineză nu aduce în prim-plan decât Partidul Comunist Chinez, celelalte mici grupări politice fiind sub controlul strict al acestuia, şi Partidul Democrat Chinez, ce „trece" drept potenţialul rival al partidului de guvernământ. Cu toate acestea, Partidul Comunist Chinez parcurge o etapă de criză de identitate, cauzată de abandonarea tradiţiilor ideologice şi de încercarea de a-şi legitima statutul prin creşterea economică înregistrată în oraşe, concomitent cu asumarea rolului de reprezentant al intereselor maselor şi al identităţii naţionale chineze. Hu Jintao şi noua sa echipă au o abordare mult mai populistă a guvernării, chiar dacă este evident că partidul nu va renunţa la monopolul puterii. Din aceste motive, distanţa dintre economia pluralistă în plină dezvoltare şi guvernarea unui singur partid va creşte în viitor.

Noua conducere de la Beijing

Hu Jintao a preluat puterea în perioada 2002-2004. Iniţial, în 2002 a fost ales secretar general al Partidului Comunist; ulterior, în 2003 şi 2004 a fost promovat preşedinte al republicii şi al Comisiei Militare Centrale a PCC. Hu Jintao – de profesie inginer hidrotehnic – a condus Tineretul Comunist (1982), provincia Tibet (1988) şi Şcoala Superioară de partid (1992). Analiştii îl consideră un pragmatic care se bazează pe o structură de cadre disciplinate, ghidată de foşti camarazi ai lui Hu, de la Şcoala Superioară de partid. Programul său politic intern ar consta în: „dezvoltarea armonioasă a tuturor regiunilor" (cu ani în urmă au fost favorizate provinciile din est şi sud); sprijin pentru populaţia rurală; combaterea corupţiei; întărirea „moralei de partid";

combaterea tendinţelor centrifuge din provincii; reducerea decalajelor grave dintre bogaţi şi săraci (peste 160 de demonstraţii pe zi provocate de cauze social-economice). Unii observatori avertizează că partidul s-ar lăsa influenţat tot mai evident de conducerea militară şi de „sloganuri naţionaliste", folosite pentru a coagula o societate periclitată de deosebiri flagrante de avere şi de un şomaj în creştere vertiginoasă. În ultimii ani, naţionalismul renăscut s-a materializat prin „cultul marilor împăraţi chinezi", în special, prin glorificarea lui Wu Di, întemeietorul Dinastiei Han (secolul II î. Hr.).

China face parte dintr-o multitudine de organizaţii internaţionale, dintre care cele mai importante sunt: ASEAN (partener de dialog), G77, ONU (este membru permanent al Consiliului de Securitate), Organizaţia Mondială a Comerţului, etc.

Din punct de vedere economic, în ultimii ani, China a înregistrat o creştere spectaculoasă (în anul 2002, creşterea reală a produsului intern brut a fost de 8%, iar flata inflaţiei a fost de 0,8%). Cifrele arată că populaţia care trăieşte sub limita de subzistenţă reprezintă 10% din populaţia totală (estimare 2001), forţa de muncă numără 744 milioane de oameni, iar şomajul are o rată de 3,1%.

În ultimii ani, ritmul de creştere al economiei mondiale, care a ajuns până la circa 5%, a fost susţinut de economia americană şi cea chineză. Cele două economii au contribuit împreună cu aproape 50% la creşterea economică globală. Consumatorii americani şi producătorii chinezi sunt cei care au împins înainte economia mondială.

China a înregistrat o creştere economică de circa 8,1% în 2003 (9,7% între 1990-2001), iar rata anuală de creştere a investiţiilor a fost de 40% din PIB. De asemenea, creditarea bancară a avansat mult prea rapid, iar inflaţia este insignifiantă. Creşterea bruscă a Chinei a ajutat economia mondială să evite recesiunea după colapsul bursei americane în 2000-2001. Beijingul a achiziţionat masiv obligaţiuni de stat americane, ceea ce a ajutata dolarul să nu se deprecieze dramatic, deşi deficitul de cont curent în SUA a continuat să se adâncească. Totuşi, ritmul de creştere al economiei chineze pare nesustenabil.

Expansiunea economică a Chinei din ultimul timp a contribuit în mare parte la creşterea cererii mondiale de energie, ceea ce a condus la majorarea preţului petrolului.

China ar putea deveni cel de-al treilea mare exportator mondial, după Germania şi SUA. Economia chineză a devenit locomotiva Asiei de Est, exporturile sale jucând un rol important şi în refacerea economiei japoneze. De asemenea, China este cel mai important beneficiar de investiţii străine directe (49 308 milioane de dolari), având în vedere că multinaţionalele şi-au localizat aici operaţiunile pentru a profita de mâna de lucru ieftină şi de imensa piaţă internă. În 2003, importurile Chinei au crescut cu până la 40%, iar în ultimii ani, acestea au reprezentat o treime din creşterea totală a importurilor mondiale. În 2006, investiţiile străine s-au cifrat la 70 miliarde dolari.

Evoluţii 2005-2006

Analiştii apreciază că R.P. Chineză a devenit cea de-a patra putere economică a lumii, după SUA, UE şi Japonia. Creşterea economică în 2005 a fost de 10%, exporturi echivalente cu 40% PIB, exporturi excedentare de 85 miliarde euro, investiţiile echivalează 50% din PIB, consumul se menţine la 48% din PIB (78% în UE), clasa mijlocie cuprinde 150 milioane locuitori. Exporturile de textile au depăşit toate previziunile. Se practică substituirea unor importuri de materii prime energetice. În iulie 2005, yuanul a fost parţial revalorizat (rezervă de devize de 650 miliarde dolari, a doua după cea japoneză). S-au vândut părţi din activele unor bănci autohtone. Anul 2006 s-a încheiat, de asemenea, cu un bilanţ excelent: investiţii cifrate la 45% din PIB; creştere economică de 10%; excedent comercial de 82,7 miliarde euro în

septembrie, propulsând China în proximitatea SUA, în „plutonul" primilor trei exportatori mondiali; China ocupă de doi ani primul loc mondial în exporturile de tehnologia informaţiei (investiţiile în cercetare-dezvoltare de 103,8 miliarde euro sunt inferioare celor americane, dar superioare celor japoneze); adâncirea dependenţei exporturilor de cererile pieţei globale (în SUA se preconizează măsuri de reducere a deficitului comercial cu China, ce atinge cel puţin 152 miliarde euro); Beijingul şi-a mărit investiţiile în exterior, cu accent pe energie; s-au impulsionat marile proiecte de infrastructură în centrul şi vestul ţării.

În prezent, economia Chinei se supraîncălzeşte. Se apreciază totuşi că fenomenul nu a atins nivelul celui de la începutul anilor '90, când inflaţia, investiţiile şi creditul au înregistrat ritmuri de creştere mult mai mari decât în prezent. În plus, autorităţile au impus măsuri de încetinire a avansului economic. Investiţiile şi creditarea bancară şi-au redus ritmul de dezvoltare. Politica monetară americană foarte relaxată este în parte răspunzătoare de boom-ul economiei chineze. Yuanul fiind legat de dolarul american, China a fost aproape forţată să importe condiţiile monetare relaxate din SUA. Ratele ridicate ale dobânzii din China au atras fluxuri importante de capital care au *inflamat* lichidităţile interne, încurajând creditarea bancară în exces.

Specialiştii apreciază că economia chineză trebuie să-şi diminueze expansiunea puternică în mod treptat, fără ca aceasta să provoace o prăbuşire economică, aşa cum s-a întâmplat în cadrul economiei mondiale, deoarece o prăbuşire a economiei sale ar afecta creşterea avansului economic până în jur de 7%. Se speculează chiar că dacă autorităţile vor continua reformele, în următorii ani, Beijingul ar putea conduce cea mai puternică economie din lume.

Integrarea Chinei în economia mondială contribuie la crearea unei bogăţii reale. O economie poate deveni mai bogată numai printr-o creştere susţinută a productivităţii, prin eficientizarea producţiei ca urmare a exportului sau ca efect al avansului tehnologic.

În mod cert, dezvoltarea Chinei va afecta restul economiei mondiale, de la locurile de muncă, până la preţul petrolului. Analiştii apreciază că integrarea Chinei în economia mondială va conduce la reducerea salariilor pentru muncitorii slab calificaţi şi la diminuarea preţurilor pentru cea mai mare parte a bunurilor de consum, însă randamentul capitalului va spori. Creşterea economiei chineze din ultimii ani se datorează fluxurilor importante de investiţii străine şi a mişcării muncitorilor către domenii industriale mai productive. Prin comparaţie cu India şi Vietnam, salariile din China sunt mai mari. Aceasta din urmă deţine în plus avantajul unei bune infrastructuri, a unei forţe de muncă calificate, a unei rate înalte de economisire care poate finanţa investiţiile şi, cel mai important, economia chineză este extrem de deschisă. Investiţiile străine directe au contribuit mult la creşterea economică din această ţară. Firmele mixte asigură 27% din producţia industrială a Chinei. Sectorul privat din China se dezvoltă foarte repede şi contribuie cu 50% la crearea PIB.

Se apreciază că expansiunea economică a Chinei va afecta restul lumii mai pregnant decât „miracolul japonez". Totalul exporturilor şi importurilor chineze de bunuri şi servicii este posibil să atingă nivelul de 75% din PIB, mai mult decât în oricare altă ţară mare. În SUA, Japonia, India sau Brazilia acest indicator atinge 30% sau mai puţin. De asemenea nivelul total al investiţiilor realizate de firmele străine în China echivalează cu 23% din PIB-ul său, faţă de numai 2% în Japonia. În China există un surplus imens de forţă de muncă, ce ar putea fi absorbit în cel puţin 20 de ani conform estimărilor, situaţie care va concura la menţinerea unui nivel redus al salariilor pentru muncitorii slab calificaţi.

Integrarea economică a Chinei ar putea contribui la creşterea anuală a economiilor dezvoltate cu jumătate de punct procentual în următorii 20 de ani. Celelalte state şi-ar putea maximiza câştigurile prin integrarea Chinei în economia mondială, diminuându-şi pierderile prin creşterea flexibilităţii propriilor economii, prin îmbogăţirea educaţiei şi prin creşterea mobilităţii

între sectoare.

Multe companii din ţările dezvoltate şi-au transferat producţia în state cu forţă de muncă ieftină, precum China sau India, iar datorită acestui fapt, mase de oameni şi-au pierdut locurile de muncă. Diferenţa este că în timp ce aproape 70% din muncitorii americani care îşi pierduseră locurile de muncă s-au reangajat în circa şase luni, în Germania procentul este de 40%, datorită faptului că piaţa forţei de muncă aici este mai puţin flexibilă. Pe de altă parte, transferarea producţiei în ţări care au costuri reduse a contribuit de exemplu la reducerea preţurilor la îmbrăcăminte, efect de care au beneficiat atât americanii, cât şi britanicii, nu însă şi consumatorii din zona euro. Aceasta pentru că există o competiţie mai redusă, sau pentru că producătorii de îmbrăcăminte din zona euro nu şi-au transferat producţia în zone care au costuri mai mici. Din această cauză, atât veniturile, cât şi cheltuielile consumatorilor din zona euro au avansat foarte lent.

Deşi mulţi politicieni şi oameni de afaceri americani au acuzat China pentru pierderea locurilor de muncă din SUA, se pare că nu „avalanşa" importurilor americane din China ar fi principala cauză. În ultimii zece ani, filialele companiilor multinaţionale şi firmele mixte din China au contribuit cu două treimi la creşterea exporturilor acestui stat. În consecinţă, s-a constatat că parte din veniturile create de aceste firme în China se reîntorc sub forma unei cereri în creştere pentru produsele şi serviciile americane.

Ascensiunea rapidă a economiei americane provoacă intensificarea cererii de materii prime şi energie pe plan mondial. Se pune întrebarea dacă economia globală va fi capabilă să furnizeze suficiente resurse în viitor pentru a susţine această ascensiune vertiginoasă. Deja China a ajuns cel mai însemnat consumator de oţel, cărbune şi ciment şi cel de-al doilea mare consumator de petrol după SUA. Cererea de petrol a Chinei s-a dublat în ultimii zece ani. Producţia proprie de petrol a crescut lent, astfel încât China a trebuit să-şi asigure necesarul de petrol prin importuri. Consumul său de petrol a sporit cu 15% în ultimul an, ceea a contribuit semnificativ şi la modificarea recentă a preţurilor petrolului. În opinia analiştilor, ceea ce se va întâmpla cu preţul petrolului va depinde în mare parte de modul în care China va reuşi să-şi încetinească ritmul alert de creştere economică. Se apreciază că o creştere economică anuală de 7% ar fi adecvată pentru China, însă o dată cu încetinirea ritmului de creştere economică, investiţiile ar putea scădea mult mai rapid. În cazul în care China ar suferi o cădere economică, atunci şi preţul petrolului ar scădea. De asemenea, creşterea cererii de energie a Chinei a condus la dublarea preţului mondial al cărbunelui în ultimul an.

În prezent, consumul de energie pe cap de locuitor în China nu este la nivelul celui din Coreea de Sud sau Japonia, dar în următorii ani se va modifica. De exemplu, în China există în prezent o maşină la fiecare 70 de locuitori, spre deosebire de o maşină la fiecare doi americani. Dacă deţinătorii de maşini din China ar ajunge la nivelul din SUA, aceasta ar însemna să existe 650 milioane de automobile în China, adică mult mai mult decât există la ora actuală în toată lumea.

China şi alte state asiatice au intervenit pe piaţă pentru a bloca aprecierea monedelor lor naţionale în raport cu dolarul. Aceste state menţin un curs de schimb artificial al monedei lor pentru a-şi încuraja exporturile competitive şi a crea locuri de muncă. Mulţi economişti socotesc că menţinerea unei rate fixe de schimb a yuanului distorsionează comerţul şi fluxurile de investiţii şi împiedică ajustarea ratelor de schimb la nivel global.

Rezervele valutare ale Chinei s-au dublat începând din 2002, ajungând la peste 480 miliarde de dolari, cea mai mare parte fiind investită în titluri de stat americane în 2004. Deficitul de cont curent al SUA evidenţiază o rată de economisire scăzută a populaţiei americane şi un deficit bugetar foarte mare. China achiziţionează titluri americane pentru a se asigura că America

îşi poate permite în continuare să importe din China. Practic există un interes reciproc între cele două state.

De când a început declinul dolarului, yuanul s-a depreciat cu 11%. Deşi mulţi politicieni americani solicită reevaluarea monedei chinezeşti, acest lucru nu va ajuta prea mult la reducerea deficitului comercial american. Un yuan puternic ar determina şi celelalte state asiatice să-şi reevalueze monedele naţionale. Pe de altă parte, o reevaluare ar fi şi în interesul economic al Chinei, pentru că în acest fel s-ar reduce dependenţa sa de exporturi, iar influxurile de bani străini s-ar mai limita, ceea ce ar permite Chinei să recâştige controlul asupra politicii sale monetare. Datorită faptului că rata de schimb a yuanului este legată de cea a dolarului american, China a adoptat politica monetară foarte relaxată din SUA. Ca urmare a acestui fapt au crescut intrările de capital şi rezervele valutare, dar a luat amploare creditarea bancară şi inflaţia a început să se majoreze.

Deschiderea economică a Chinei a fost iniţiată în anii ’80 şi a determinat reîntoarcerea la dimensiunea ei maritimă. Ieşirea din criza perioadei maoiste a fost posibilă datorită reinstalării sectorului capitalist în cadrul domeniului maritim al ţării, de la frontiera cu Rusia, la cea cu Vietnamul. Conform unor experţi, această dezvoltare economică impulsionată de stat şi de întreprinderile străine (japoneze, americane, australiene, coreene, europene şi taiwaneze) a contribuit la modificarea echilibrului intern al Chinei, atrăgând spre regiunile litorale zeci de milioane de chinezi. Totuşi, există şi aspecte negative ale dezvoltării: a fost adâncită prăpastia dintre o Chină a creşterii şi una internă, subdezvoltată, ridicând totodată şi problema opoziţiei dintre controlul exercitat de către un stat rămas comunist şi provincii unde renaşte un puternic regionalism. Dezvoltarea fără precedent a ţinuturilor litorale chineze a readus în atenţie problema echilibrului forţelor centrifuge şi centripete din istoria Chinei. Până în prezent, statul a reuşit să controleze curentele regionaliste prea puternice şi tendinţele centrifuge ale periferiei sale, prin mai mulţi factori – printre care se numără şi resuscitarea foarte puternică a naţionalismului chinez, atât în interiorul ţării, cât şi în exteriorul ei.

În ciuda problemelor cauzate de SARS (afectarea foarte gravă a tuturor ramurilor industriei), se prevede o creştere anuală a economiei cu peste 7%. Cu toate acestea, creşterea continuă a PIB-ului maschează faptul că şomajul creşte în continuare. Există patru sectoare care absorb forţa de muncă: turismul, aviaţia civilă, divertismentul şi comerţul cu amănuntul, dar şi aici, numărul angajărilor va scădea în următorii doi ani. Toate acestea prevestesc o amplificare a şomajului în mediul urban, cu importante consecinţe negative asupra stabilităţii sociale. Concluzia este ca ratele surprinzătoare de creştere nu se traduc automat în creşterea numărului de locuri de muncă.

În ansamblu, sporirea şomajului, lipsa unei reţele eficiente de securitate socială, dezvoltarea neuniformă, discrepanţele veniturilor, migraţia internă şi alte probleme se combină, rezultatul fiind o situaţie periculoasă pe piaţa muncii. Mai mult, dezvoltarea neregulată a contribuit la degradarea mediului, lipsa apei potabile, despăduriri, practici abuzive în domeniul ocupării forţei de muncă şi corupţia la cele mai înalte niveluri. Guvernul a recunoscut că toate aceste probleme constituie provocări grave la adresa stabilităţii socio-economice, însă măsurile luate s-au dovedit a fi încă inconsistente.

Conducerea de la Beijing este hotărâtă să reglementeze dezechilibrele social-economice interne. În toamna anului 2005, s-a intensificat campania împotriva corupţiei („clica din Shanghai”). PC. a insistat în primăvara anului 2006 pe crearea unei „societăţi armonioase”. În vara 2006, oficialităţile s-au preocupat de necesitatea unei reforme politice care să încurajeze dezvoltarea economiei. S-au respins reformele radicale de democratizare, menţinându-se creşterea graduală. În final, PC. a adoptat în octombrie un scenariu de dezvoltare durabilă, pe

coordonatele „statului de drept” şi a democratizării în tranşe. Dezvoltarea „armonioasă” presupune un „sistem pentru oameni, drept şi democratic, unitate naţională şi protecţia mediului”. În acest cadru se vizează: lupta anticorupţie, armonizarea creşterii economice şi corelarea ei cu justiţia socială, alegerile directe parţiale, etc. Până în 2008, şefii unităţilor administrative vor fi desemnaţi prin vot direct; la începutul anului 2007 s-a garantat proprietatea privată în mediul urban şi s-au egalizat impozitele pentru firmele străine şi autohtone (în jur de 20%). De asemenea, se prevede amplificarea serviciilor sociale, criticate ca fiind insuficiente de „noua stângă” (Wang Hui şi publicaţia Dushu); stânga atrage atenţia că RP. Chineză s-ar putea îndrepta spre o societate inegală de tip latino-american, sau „oligarhică”, de tip rusesc.

Modernizarea forţelor armate constituie parţial şi rezultatul creşterii din ultimii ani a productivităţii industriei de apărare. Reforma industriei de apărare începută în anii ’90, spre deosebire de cea anterioară, este substanţială şi a influenţat pozitiv calitatea output-ului acestei ramuri. Îmbunătăţirile au fost graduale şi incrementale şi se aşteaptă continuarea şi în viitor a acestei tendinţe, presupunând că va fi menţinută creşterea economică. Firmele de armament chineze produc o largă gamă de armament modern, care, în scurt timp, prognozează specialiştii în domeniul securităţii, va putea fi folosit într-un posibil conflict cu Taiwanul şi vor consolida prezenţa militară a Chinei în Asia.

Industria de apărare chineză cuprinde în prezent mai multe întreprinderi de stat precum: Corporaţia Grupului Naţional Nuclear Chinez, Corporaţia Grupului pentru Ştiinţă şi Tehnologie Aerospaţială, Corporaţia Grupului Industriei de Construcţii Navale, Corporaţia Grupului pentru Tehnologie Electronică, etc. Aceste firme nu sunt controlate de Armata chineză, ci sunt entităţi civile ce activează sub autoritatea Consiliului de Stat şi a Comisiei de Stat pentru Ştiinţă, Tehnologie şi Industrie pentru Apărarea Naţională.

În martie 2003, bugetul Armatei Populare de Eliberare (APE) a fost mărit cu 9,9%, ajungând la aproape 22,4 miliarde de dolari. Acesta reprezintă cea mai mică creştere din ultimii zece ani, reflectând decizia guvernului de a redirecţiona fondurile bugetare pentru a îmbunătăţi nivelul de trai al celor mai săraci cetăţeni. Totuşi, bugetul de apărare al Chinei include şi costurile cercetării în domeniul armamentelor şi cheltuielile pentru achiziţii. În realitate, bugetul apărării este de aproximativ 60 miliarde de dolari, iar APE are fondurile necesare continuării programului pe termen lung de modernizare a forţelor. În 2006-2007, bugetul militar va spori din nou la 50 miliarde dolari (neoficial de 105 miliarde dolari). China desfăşoară în prezent un program de achiziţii de sisteme avansate din F. Rusă, în timp ce lucrează în sensul îmbunătăţirii calităţii produselor şi programelor proprii. Dezbateri vii suscită problematica embargoului SUA şi UE asupra importurilor militare chineze. În ansamblu, programele de achiziţii sunt destinate sporirii performanţelor rachetelor şi capacităţilor aeriene şi navale, ce permit Chinei proiecţia puterii la distanţe mari. De asemenea, China acordă mare atenţie şi războiului informaţional şi are în vedere o viitoare restructurare a APE, în sensul transformării sale într-o forţă mai mică şi mai flexibilă. Probabil că aceste transformări vizează continuarea desfăşurării de capacităţi militare avansate în Taiwan. Pentagonul a estimat recent că APE a desfăşurat până acum 450 de rachete balistice cu rază scurtă de acţiune în proximitatea Taiwanului, numărul lor crescând cu 75/an. Se vor construi 5 submarine nucleare şi un portavion. În aceste condiţii, SUA se tem că superioritatea calitativă a Taiwanului, în condiţiile unei modernizări încete a forţelor, va fi anulată de continua expansiune a capacităţilor militare ale Chinei. De aceea, SUA intenţionează să îmbunătăţească atât sistemul taiwanez de comandă, control, supraveghere şi recunoaştere, cât şi apărarea antiaeriană. Dacă balanţa calităţii se va înclina spre China în următorii ani, va creşte şi presiunea cercurilor politice şi militare chineze asupra Taiwanului.

Politica externă şi de apărare

Anii 2005-2006 au fost martorii afirmării Chinei pe scena internaţională. Din Extremul Orient în Asia Centrală, din Asia de Sud-Est până în Orientul Apropiat şi Mijlociu, din Africa de Est până în America Latină, diplomaţia chineză (asistată de comercianţi şi exporturi) a înregistrat importante succese. Tot mai serios, China este luată în calcul ca actor regional şi chiar global.

În ceea ce priveşte relaţiile internaţionale, raporturile cu Taiwanul, constituie un element important. În ultimul deceniu, Taiwanul, prin reafirmarea unităţii sale teritoriale, a creat noi tensiuni în relaţiile cu China. Schimbarea a intervenit după 1990 şi a avut primele rădăcini în politicile interne taiwaneze. Performanţa economică impresionantă a Taiwanului şi integrarea sa în sistemul de comerţ internaţional au devenit sursa mândriei naţionale şi au influenţat pozitiv perceperea statutului în lume al acestei ţări. Schimbarea a fost văzută ca fiind împotriva constrângerilor impuse de China şi de comunitatea internaţională, ca răspuns la poziţia acesteia în lume. Drept consecinţă, mulţi taiwanezi au acuzat China că a impus această „cămaşă de forţă" internaţională. De asemenea, ameninţările militare ale Chinei (1995) au întărit identitatea taiwaneză şi au slăbit sprijinul pentru revenirea teritoriilor la China. În prezent, ideea că Taiwanul este deja o ţară independentă şi suverană nu mai constituie un curent radical, ci viziunea unei mari părţi a populaţiei. Din aceste motive, liderii chinezi sunt profund preocupaţi de tendinţele din evoluţia politicilor interne taiwaneze şi de relaţiile militare dintre Taiwan şi SUA. China trebuie să fie pregătită pentru confruntarea cu o situaţie în care Taiwanul îşi va declara independenţă *de jure*, pe baza recunoaşterii internaţionale a faptului că această independenta nu constituie o ameninţare la adresa securităţii regiunii.

Deşi competiţia înarmării încă se mai desfăşoară, China şi-a modificat tonul în dezbaterile cu Taiwanul, în sensul moderării. Analiştii sunt de părere că Republica Populară Chineză continuă să spere că integrarea economică a Taiwanului cu continentul va conduce insula spre o opţiune unică – realizarea unei uniuni politice – şi, din acest motiv, a propus un acord de liber schimb, similar celui semnat în iunie 2003 cu Hong Kong-ul, prin care cheamă ambele părţi la cooperare în probleme economice.

China mai este implicată şi în alte dispute complexe asupra Insulelor Spratly cu Malaysia, Filipine, Vietnam şi posibil Brunei pentru rezolvarea cărora, în noiembrie 2002, a semnat „Declaraţia referitoare la comportamentul părţilor în sudul Marii Chinei", un mecanism pentru eliminarea tensiunilor lipsit de un cadru legal în ceea ce priveşte „codul de comportament". Alte dispute şi tensiuni se înregistrează în următoarele zone:

- graniţa militarizată cu India (au fost organizate peste 13 runde de mese de lucru pentru rezolvarea acestei dispute);
- dispute cu Japonia asupra insulelor Senkaku (cu zăcăminte de hidrocarburi);
- dispute asupra graniţei cu Tadjikistanul;
- dispute aflate în curs de rezolvare asupra graniţei cu Kazahstanul;
- imigraţia ilegală din Coreea de Nord;
- demarcarea graniţelor maritime şi a zonelor comune de pescuit cu Vietnamul;
- ocuparea de către China a Insulelor Paracel, ce sunt revendicate de Vietnam şi Taiwan, etc.;
- ameninţarea fundamentalistă din zona locuită de uighuri, în nord-vestul ţării;
- dispute există şi asupra situaţiei din Tibet.

De asemenea, deosebit de importante sunt relaţiile Chinei cu India. Creşterea economică şi liberalizarea din China au influenţat semnificativ India, lecţiile rezultate din modernizarea primei fiind aplicate şi în ţara vecină. China şi India au în prezent strategii similare de contracarare a provocărilor specifice. Ambele ţări se confruntă cu uriaşe diferenţe în nivelurile

venitului, probleme etnice şi separatism, în timp ce statul este concentrat pe modernizarea şi dezvoltarea economiei. De exemplu, volumul schimburilor sino-indiene a crescut de la 300 milioane de dolari/an la 5 miliarde de dolari/an, iar volumul estimat pentru 2004-2005 este de aproximativ 7 miliarde de dolari, cu o creştere de 3 miliarde de dolari pentru perioada 2005-2006. Aceste schimbări indică creşterea economică din India, dar şi sporirea interdependenţelor dintre cele două economii.

Din punct de vedere al domeniului securităţii, cele două ţări s-au confruntat în 1962 cu un război de graniţă ce a deteriorat relaţiile sino-indiene din următorii ani. Mai mult, testele nucleare indiene din 1998 au fost interpretate de către China drept o manevră ostilă, disensiunile luând amploare când ministrul indian al Apărării a declarat că China este principala ameninţare la adresa securităţii Indiei. Relaţiile s-au îmbunătăţit odată cu decizia Indiei de a accepta formal că Tibetul este o parte a Chinei. Alianţa *de facto* sino-pakistaneză şi implicarea indirectă a Beijingului în problema Kashmirului trezesc pe mai departe ostilitatea Indiei. La fel, influenţa crescândă a Chinei în Birmania şi Bangladesh este percepută negativ de oficialităţile indiene. Abordarea pozitivă a relaţiilor s-a manifestat totuşi în domeniul exerciţiilor militare bilaterale (noiembrie 2003). Ambele ţări s-au implicat într-un exerciţiu naval de căutare şi salvare de-a lungul coastei Shanghaiului, ceea ce a avut ca rezultat principal creşterea nivelului de încredere între cele două armate. În aprilie 2005, cele mai populate state ale lumii au încheiat un tratat de prietenie şi frontieră. În 2005-2006, mai multe întâlniri la nivel înalt au întărit cooperarea bilaterală, deşi suspiciunile reciproce persistă.

Pentru americani, China reprezintă o preocupare majoră. Pe de o parte, se consideră cooperarea cu ea indispensabilă în Asia-Pacific, pe de altă parte, îngrijorează apariţia unor „tendinţe imperiale" ale Beijingului în Coreea, Indochina, Asia de Est şi Centrală. În dialogul cu SUA, China intră într-o nouă perioadă a relaţiilor nucleare strategice, complet diferite de cele din trecut. Pe măsura ce China îşi modernizează arsenalul nuclear, ea va realiza o capacitate de descurajare mult mai solidă şi mai credibilă, însă SUA îşi vor accentua apărarea strategică, descurajarea convenţională strategică şi preempţia, monitorizând în permanenţă evoluţia Chinei. Această perioadă nesigură de tranziţie este deja marcată de suspiciuni cauzate de lipsa de transparenţă, ceea ce ar putea duce la răcirea relaţiilor sino-americane. Pentru a evita consecinţele negative şi a introduce o mai mare stabilitate în dinamica relaţiilor nucleare dintre aceste două puteri, este nevoie de eliminarea tensiunilor, stabilirea clară a scopurilor şi aplicarea unor măsuri ferme de siguranţă. În absenţa unor astfel de discuţii oficiale între cele două părţi, Centrul pentru Studii Strategice şi Internaţionale - Washington pe de o parte, Fundaţia pentru Studii Internaţionale Strategice de la Beijing şi Departamentul pentru Controlul Armamentelor al Ministerului Chinez de Externe pe de altă parte, au iniţiat un proiect ce urmăreşte îmbunătăţirea relaţiilor din domeniul nuclear dintre SUA şi China. Proiectul include: vizite reciproce la nivel înalt, briefing-uri şi consultaţii cu specialişti din ambele ţări, activităţi comune de cercetare şi publicaţii. Principalul scop este ca, în viitor, SUA şi China să reia discuţiile strategice şi să înceapă un dialog mult mai serios şi realist pentru a putea menţine o relaţie stabilă în eventualitatea construirii sistemelor de apărare anti-rachetă. Dincolo însă de aceste tensiuni punctuale, China beneficiază de aport de capital şi de tehnologie din SUA şi de asistenţă pentru rapida integrare în economia mondială. În domeniul comercial au apărut însă conflicte legate de preţurile de dumping ale unor produse chinezeşti şi de încetinirea dovedită în liberalizarea economiei.

Economia chineză este în mare măsură dependentă de evoluţiile economiei americane. SUA sunt piaţa predilectă a Chinei şi marele animator al investiţiilor străine de după 1990. Forţele maritime americane protejează traseele petroliere chineze în Oceanul Indian şi în zona

Golfului (peste 40% din importurile de hidrocarburi ale Beijingului). Washingtonul conduce coaliţia internaţională care descurajează extremismul islamic în Afganistan, Pakistan şi Kashmir, în proximitatea zonelor uigure din China. Concomitent, deschiderile economice şi politice operate de americani în Asia Centrală au facilitat pătrunderea Chinei în regiune, obligând în cele din urmă Moscova să accepte un parteneriat ruso-chinez în Organizaţia Grupului de la Shanghai. În egală măsură, relaţiile speciale dintre Washington şi Tokyo garantează într-un fel imposibilitatea repetării evenimentelor tragice prin care a trecut China în anii 1931-1945.

Cu toate acestea, autorităţile americane atrag atenţia că Beijingul ar putea evolua într-o direcţie „imperială" prin supraînarmare şi „naţionalism". Se observă că RP. Chineză îşi dezvoltă o forţă maritimă la rivalitate cu Flota 7 SUA. Se exagerează, poate, restructurarea forţelor terestre şi aeriene, orientată spre crearea de unităţi flexibile, mobile, dotate cu o putere superioară de lovire.

În ultimii ani, China a promovat un **nou concept de securitate (NCS)** ce afirmă angajamentul ei de a promova mai eficient pacea şi prosperitatea în noua ordine mondială. NCS constituie un instrument pentru contracararea de către China a aşa-perceputului control american şi pentru afirmarea rolului de conducător regional responsabil şi pacifist al Chinei. NCS are în vedere:

- securitatea prin cooperare;
- o înţelegere mai largă a conceptului de securitate, ce include şi ameninţările din afara conflictului militar tradiţional stat versus stat;
- cooperarea pentru securitate al cărei scop constă în promovarea încrederii între state, nu categorisirea acestora în potenţiali adversari sau prieteni;
- dialogul multilateral;
- măsurile de construire a încrederii;
- controlul armamentului şi neproliferarea;
- interacţiunea economică extinsă ca politică ce reduce tensiunile sociale interne;
- denunţarea folosirii forţei şi a ameninţării cu folosirea forţei pentru a stopa disputele politice;
- relaţiile, bazate pe egalitate şi respect, dintre ţările puternice şi cele slabe.

NCS reafirmă neinterferarea în problemele altor ţări, ceea ce sugerează o continuare a disputelor între SUA şi China asupra unor aspecte precum: asistenţa acordată de către SUA Taiwanului sau plângerile depuse de Departamentul de Stat American şi de alte organizaţii şi indivizi din SUA asupra nerespectării drepturilor omului în China. China ar putea folosi principiul „beneficiului mutual" în relaţiile economice ca bază pentru contracararea reclamaţiilor referitoare la violarea obligaţiilor chineze ce reies din rolul de membru al Organizaţiei Mondiale a Comerţului (admitere în 2001).

Obiecţiile Chinei vizavi de extinderea spre est a NATO şi prezenţa americană în Asia de Est (inclusiv parteneriatele de securitate cu Japonia, Australia şi Coreea) reprezintă o problemă căreia oficialii chinezi îi acordă din ce în ce mai multa importanţă. Australia de exemplu consideră China ca fiind un foarte important partener de comerţ. Refacerea parţială a puterii militare a Japoniei nu poate fi privită cu linişte la Beijing, chiar dacă americanii şi niponii subliniază caracterul ei preponderent defensiv.

NCS furnizează însă şi un cadru pentru sprijinirea activităţilor americane pe care China le agreează (schimburile bilaterale şi lupta împotriva terorismului), iar pe de altă parte denunţă acţiunile SUA ce sunt contrare politicilor chineze (aşa-numitul „hegemonism american" şi alianţele din regiunea Asia-Pacific). Conceptul este destul de flexibil pentru a rezista fluctuaţiilor din relaţiile americano-chineze. Cele două ţări fiind în relaţii relativ bune, Beijingul poate găsi

modalităţi paşnice de aplicare a noului concept de securitate. Specialiştii estimează că China îşi va folosi totuşi influenţa pentru a submina poziţia de lider pe care o deţin SUA. În timp ce NCS reflectă încrederea Chinei în sine şi înţelegerea normelor internaţionale, el este perceput mai degrabă ca o ajustare tactică, decât ca o schimbare majoră în gândirea strategică chineză. Mai nou, liderii din Beijing sugerează că americanii s-au lansat într-o politică de „încercuire" a ţării lor, prin: întărirea alianţei cu Japonia şi ASEAN; dezvoltarea cooperării politico-militare cu India; garantarea securităţii Taiwanului; stabilirea de baze militare şi de relaţii speciale în Pakistan şi Asia Centrală. În acest context, în aprilie 2005 s-au perfectat tratate de prietenie şi parteneriate strategice cu Pakistanul sau India. Concomitent, s-au intensificat relaţiile cu Asia de Sud-Est.

Prioritare pentru China sunt şi problemele Extremului Orient, Asiei Centrale şi de Sud-Est. Raporturile cu F. Rusă şi statele din Asia Centrală se centrează pe cooperarea bilaterală şi în cadrul Grupului de la Shanghai.

Grupul de la Shanghai se află în faţa unor opţiuni serioase. El poate funcţiona ca o formulă de condominium „ruso-chinez" în Asia Centrală, axat pe economie, sprijin politic, combaterea terorismului şi a secesionismului. În egală măsură, s-ar putea încerca metamorfozarea OSC într-un „nou pol mondial", partener şi concurent al SUA, UE şi NATO, pe baza unei „axe" F. Rusă-China-India. Beijingul înclină, după anumite semnale, spre un OSC deschis cooperării mai largi în Asia Centrală, Asia de Sud şi Orientul Mijlociu, refuzând în fapt „strategia de bloc". Dacă Asia Centrală, F. Rusă, Africa, etc. atrag China din punct de vedere al resurselor de aprovizionare, SUA, Japonia şi Coreea de Sud rămân pieţele predilecte de cooperare şi export (peste 400 miliarde dolari/an, faţă de 30 miliarde - totalul raporturilor de schimb cu F. Rusă şi 100 miliarde schimburi bilaterale cu Coreea de Sud).

Dacă în anii 2000-2001 se lua în calcul o posibilă „axă anti-hegemonistă" F. Rusă-China, astăzi evoluţiile sunt departe de o astfel de alianţă, cu toate că Moscova alimentează încă arsenalul militar chinez. Interesele ruse şi chineze se confruntă, totuşi, în Asia Centrală, Siberia de Est şi Coreea. După 2001, Moscova resimte o insistentă „presiune" a imigraţiei ilegale în Siberia şi pare a favoriza prezenţa militară occidentală în Asia Centrală şi relaţiile economice strânse în Japonia. La rândul său, criza prelungită din Coreea de Nord nu poate fi gestionată exclusiv de China.

Teme importante ale politicii externe chineze se referă la „criza nucleară" provocată de Coreea de Nord sau la tensiunile sporite din raporturile cu Japonia (ambele puteri se concurează economic şi politic în Asia de Est şi de Sud-Est, deşi schimburile reciproce au atins aproape 200 miliarde de dolari în 2005). Acordul nuclear cu Coreea de Nord din anul 2007 s-a realizat cu participarea marcantă a Beijingului.

De asemenea, China aspiră la crearea unei „pieţe comune" în Asia de Est şi de Sud-Est (2004) şi participă activ la dialogul Asia-Pacific. O direcţie prioritară a Chinei se referă la „parteneriatul" cu UE, îndeosebi cu Germania şi Franţa. Beijingul îşi asumă din ce în ce mai evident un „rol mondial", în cadrul Consiliului de Securitate sau în abordarea problematicii Africii sau Americii Latine. Recenta reuniune China Africa, din toamna anului 2006, a marcat un moment de vârf în cooperarea multilaterală.

Sunt analişti care urmăresc îndeaproape „penetrarea" economică şi politică a RP. Chineze în Asia de Sud-Est, corelată cu ambiţia sa de a realiza o „comunitate" a statelor **Asiei de Est** (ASEAN, împreună cu Japonia, China şi Coreea). Beijingul s-ar dori „centrul" respectivei comunităţi, „cu valori comune şi o identitate proprie". Schimburile comerciale China-ASEAN au atins 80 milioane euro în 2004 şi au crescut cu 25% în 2005. China a invadat regiunea cu produse ieftine, importă masiv materii prime şi exploatează resursele de hidrocarburi.

„Foamea de materii prime" explică în parte şi progresele realizate de comercianţii şi

diplomaţii chinezi în Orientul Mijlociu şi Africa. Firmele chineze au achiziţionat companii şi acţiuni pe piaţa globală de 23 miliarde dolari în 2005. S-au început amenajările de porturi în spaţiul Oceanului Indian, din Myanmar în zona Golfului. S-au pus bazele unei serioase prezenţe petroliere chineze în Sudan. Beijingul a interferat în dialogul israeliano-palestinian şi cultivă atât Iranul, cât şi Arabia Saudită. De asemenea, China participă la forţele de pace din Liban.

În concluzie, China se transformă treptat într-un fel de superputere. Cu toate acestea, ea se confruntă cu dificultăţi majore asociate cu procesul de restructurare economică. Statul este ameninţat de tensiunile socio-economice ce pot pune sub semnul întrebării capacitatea de conducere a partidului unic. Este evident că modalitatea de gestionare a dinamicii interne va afecta şi comportamentul internaţional al Chinei. Premizele transformării socio-economice au un impact major asupra relaţiilor de putere şi asupra securităţii şi stabilităţii Asiei de Est.

Taiwan

Are o populaţie de 22,6 milioane locuitori, la o suprafaţă de 36 000 km^2. PIB – 441 miliarde de dolari în 2004. Forţe armate permanente: 300 000 oameni, 900 tancuri, 440 avioane de luptă, 21 fregate, 2 submarine, 11 distrugătoare. Economie în expansiune, exporturi masive în China (exporturi generale de 128 miliarde de euro). Investiţii directe în China (70% din totalul investiţiilor directe taiwaneze). La conducere se află grupările „independiste" (preşedintele Chen-Shui-bian) din jurul Partidului Democratic Progresist. Se preconizează modernizarea rapidă a forţelor armate cu ajutor american (14,5 miliarde de dolari) şi amplificarea relaţiilor de alianţă cu Washingtonul şi chiar cu Tokyo (peste 800 de rachete chineze sunt amplasate în apropierea Taiwanului; o nouă „lege chineză" autorizează folosirea forţei în cazul în care regimul de la Taipei ar proclama independenţa insulei). Foştii naţionalişti (Gomindangul) pledează, însă, pentru reconcilierea sino-taiwaneză.

Total dependent de importurile de materii prime, cu preţuri în creştere. Investiţii abundente în industria de vârf. Stabilizarea preţurilor la utilităţi în 2005. Datorie externă de 50% din PIB. Importurile din China le-au depăşit pe cele din SUA. Pe plan politic, s-au menţinut tensiunile dintre preşedinte şi parlamentul controlat de Gomindang. Mai multe manifestaţii publice au denunţat „corupţia prezidenţială".

Mongolia

Are 2,4 milioane locuitori la o suprafaţă de 1,5 milioane km^2. PIB – 1,1 miliarde de dolari. Predomină agricultura (36% din PIB), deşi 56% din populaţie trăieşte în oraşe. Parteneri comerciali sunt China, UE şi F. Rusă. Regim politic democratic din 1990-1992. În anii din urmă, sub influenţa creşterii economiei chineze, s-au intensificat activităţile la minele de aur şi cupru. Exporturile de textile (10% din PIB) sunt direcţionate spre SUA. Tensiuni în negocierea datoriei faţă de URSS (redusă la 240 milioane de euro) şi cu China (din cauza minorităţilor din Mongolia Interioară). Puterea aparţine foştilor comunişti (preşedinţia republicii) şi liberalilor (guvernul). SUA sunt interesate de poziţia geostrategică a ţării.

În noiembrie 2005, preşedintele G. Bush a vizitat Mongolia. Ajutoare economice şi militare americane au fost direcţionate spre Ulan Bator. Creştere economică de 5% şi 7% în 2005, 2006. Descoperirea rezervelor de cupru de la Oyu Tolgoi, Deşertul Gobi, va accelera creşterea economică (participă **Rio Tinto**, numărul unu mondial). În martie 2006, o lege specială a taxat cu 68% veniturile exportatorilor de cupru. Măsurile de întărire a intervenţiei statului în economie sunt promovate de Partidul Popular Revoluţionar Mongol, revenit la guvernare în ianuarie 2006. Proteste populare împotriva „corupţiei guvernamentale".

Japonia

Considerată a fi una dintre primele trei puteri economice ale lumii, Japonia şi-a început refacerea după înfrângerea sa în cel de-al doilea război mondial, devenind un actor important pe scena internaţională. Începuturile Războiului Rece cu Uniunea Sovietică (1947), victoria comunistă în China (1949) şi mai ales Războiul din Coreea (1950-1953) au transformat statutul geopolitic al Japoniei, de la cel de ţară învinsă, la cel de ţară asociată efortului american de luptă împotriva comunismului. Istoricii afirma că Războiul Rece a grăbit reabilitarea internaţională a Japoniei, care a semnat în 1952 un tratat cu Washingtonul (Tratatul de la San Francisco), în sensul unui pact militar complementar. Sfârşitul Războiului Rece nu a alterat problema geopolitică fundamentală a arhipelagului japonez (disputa asupra Insulelor Kurile cu F. Rusă), aceasta rămânând concentrată în triunghiul Rusia-SUA-China. Confruntată cu noul mediu de securitate, Japonia şi-a întărit potenţialul militar pe toate planurile (conform unor experţi, inclusiv pe plan nuclear) şi şi-a consolidat alianţa cu SUA, reînnoindu-şi tratatele şi garanţiile de securitate. Japonia ar fi revenit la poziţia geopolitică a anilor ’50: axa Tokyo-Washington, ce se opune axei Moscova-Beijing, însă noul statut este acela de superputere aliată, nu de perdant. Această „axă” este mai mult o noţiune de laborator geopolitic, realitatea scoţând în evidenţă atât puncte de vedere comune ruso-chineze, cât şi contradicţii fundamentale, determinate de creşterea sistematică a presiunii economico-imigraţioniste chineze în Asia Centrală şi Siberia de Est.

Japonia se întinde din partea de nord a Oceanului Pacific, în Marea Japoniei şi spre Peninsula Coreea. Suprafaţa sa totală este de 377 835 km^2, dintre care 3091 km^2 ape şi 374744 km^2 pământ (Insulele Bonin, Daito-shoto, Minami-jima, Okinotori-shima, Insulele Ryukyu şi Insulele Volcano). În ceea ce priveşte resursele naturale, pământul japonez nu este bogat în minerale, terenul arabil reprezintă doar 12,13% din suprafaţa totală, însă pescuitul în apele teritoriale este una dintre resursele naţionale. Populaţia acestei ţări numără 127 400 000 de locuitori, iar rata de creştere este de 0,11% pe an; 99% din această populaţie este formată din japonezi, restul de 1% fiind reprezentat de coreeni (511 262 locuitori), chinezi (244 241 locuitori), brazilieni (182 232 locuitori), filipinezi (89 851 locuitori) şi alţii. Apartenenţa religioasă este de 40% shinto şi 38% budişti, restul incluzând şi religia creştină (0,7%). PIB de 5 300 miliarde dolari.

Sistemul politic japonez este de tipul monarhiei constituţionale, cu guvern parlamentar. Actuala putere se afla în mâinile politicienilor, birocraţilor şi directorilor de companii, în timp ce împăratul îşi menţine tronul ca simbol al unităţii naţionale. Aşadar, ramura executivă este reprezentată de împărat (Akihito, din 7 ianuarie 1989), şeful guvernului (Shinzo Abe) şi Cabinet (numit de către prim-ministru). Ramura legislativă constă într-o dietă bicamerală (Casa Consilierilor şi Casa Reprezentanţilor), iar puterea judecătorească este reprezentată de Curtea Supremă (şeful justiţiei este numit de către monarh, după ce este desemnat de către Cabinet). La viaţa politică japoneză ia parte un număr redus de partide: Partidul Democrat Japonez, Partidul Comunist Japonez, Komeito, Partidul Liberal Democrat şi Partidul Social Democrat, dintre care, la putere se află liberal-democraţii.

Economia japoneză a suferit consecinţele unui „boom economic artificial” din anii ’80. După zece ani, economia a intrat într-o lungă perioada de stagnare, ce a fost întreruptă doar de măsurile luate de guvern pentru stimularea economiei în anii 1995-1996. La început, guvernul a ezitat şi a luat măsuri modeste pentru rezolvarea crizei financiare şi economice pentru ca apoi să lanseze reformele ce încă mai reprezintă baza politicii economice a lui Koizumi (premier până în toamna 2006). Cursul reformei este direcţionat spre atacarea rădăcinilor problemelor prin liberalizare, descentralizare şi privatizare. În timp ce mulţi observatori consideră că reformele din sectorul guvernamental se derulează prea greu, procesul de restructurare este pe drumul cel bun în

sectorul de afaceri. Problemele persistă în domeniile protejate de către stat (agricultură, construcţii, industria electrică şi comerţul cu amănuntul), ceea ce înseamnă că există o discrepanţă semnificativă între sectoarele supuse competiţiei şi cele protejate. Cu toate acestea, reforma structurală este ireversibilă, iar deschiderea pieţei şi liberalizarea au îmbunătăţit în mod evident mediul de afaceri, ceea ce se reflectă nu numai în nivelul investiţiilor străine, ci şi în câştigarea anumitor sectoare de piaţă de către exportatorii europeni, inclusiv companiile australiene.

În prezent, cooperarea dintre guvern şi industrie, etica strictă a muncii, înalta tehnologie şi procentul mic alocat apărării (1% din PIB) au determinat poziţia Japoniei în lume, aceea de a doua economie puternică din punct de vedere tehnologic, după SUA (la nivel de state). Conform studiilor realizate de CIA, una dintre cele mai importante caracteristici ale economiei japoneze este reprezentată de activitatea comună a manufacturierilor, furnizorilor şi distribuitorilor în grupări numite *keiretsu*. O a doua caracteristică o constituie garantarea angajării pe viaţă pentru o parte substanţială a forţei de muncă din mediul urban. Ambele aspecte se erodează în prezent. Industria, cel mai important sector al economiei este puternic dependentă de materiile prime şi de combustibili, chiar dacă sectorul roboticii sporeşte puterea economică pe termen lung (Japonia posedă 410 000 din cei 720 000 de roboţi industriali din lume). Sectorul agricol este protejat, producţia agricolă fiind una dintre cele mai mari de pe glob.

Creşterea economică a stagnat în anii ’90, media ajungând la doar 1,7%, în principal din cauza efectelor politicii de supra-investiţii de la sfârşitul anilor ’80. Eforturile guvernamentale de a revigora creşterea economică nu au avut iniţial succesul scontat, fiind împiedicate şi de scăderea ritmului economiei americane, europene şi asiatice din perioada 2000-2003. Uriaşa datorie a guvernului japonez (circa 150% din PIB) şi îmbătrânirea populaţiei sunt două dintre cele mai importante probleme. În aceste condiţii, produsul intern brut, în anul 2002, a fost de 3 651 miliarde de dolari, rata de creştere a PIB-ului de 0,2%, iar venitul intern brut pe cap de locuitor de 28 700 dolari. În decembrie 2001, forţa de muncă număra 67,7 milioane de angajaţi, dintre care în servicii – 70%, în industrie – 25%, iar în agricultură – 5%. Rata şomajului, în statisticile din anul 2002, era de 5,4%.

Redresarea economică a devenit clară în 2005 (creştere 2-2,5%). Întreprinderile şi-au redus costurile de producţie, au crescut investiţiile, profitabilitatea a depăşit pragul din 1990, a sporit cererea internă, şomajul a scăzut la 4,2%, etc. Excedent din exporturi în 2004 (132 miliarde euro). Asia acoperă 46% din exporturi. Se conturează specializarea economiilor asiatice în domeniul electronicii. Banca Japoniei a abandonat în 2006 taxa de referinţă zero (adoptată în 2001). Exporturile sunt „motorul economiei” (15% peste nivelul din 2005). Guvernul va aloca în următorii cinci ani 170 miliarde dolari cercetării-dezvoltării (SUA şi Japonia se menţin ca prime puteri **high tech**). Pe moment, concurenţa între firmele nipone şi cele sud-coreene este mai „aprinsă” decât cele dintre companiile nipone şi chineze. Raporturile de liber-schimb se stabilizează cu monarhiile petroliere din Golf, cu insistenţă în Qatar. Japonia curtează şi gigantul petrolier iranian, ori statele din Asia Centrală.

În plan politic, noul premier Shinzo Abe a lansat o puternică strategie de afirmare a ţării sale. S-au normalizat relaţiile cu China şi Coreea de Sud. Totodată, Tokyo va dezvolta cooperarea cu SUA şi încearcă realizarea unui parteneriat cu NATO. Concomitent, s-a reînfiinţat Ministerul Apărării şi s-au pregătit planuri de întărire a apărării strategice. Se va revizui istoria Japoniei şi se vor îndepărta „traumele trecutului”. Ca şi în China sau Coreea, naţionalismul pare să câştige teren. Disputa ruso-niponă asupra Kurilelor rămâne nerezolvată.

În concluzie, problemele economice ale Japoniei sunt mai de grabă structurale şi nu ciclice. Aceasta înseamnă că schimbarea va continua să fie dificilă şi înceată, economia fiind

caracterizată de câteva aspecte structurale ce trebuie revizuite:

- un sistem industrial bazat în principal pe exporturi. Profitabilitatea este văzută ca fiind mai puţin importantă în alocarea resurselor şi în dezvoltarea industriilor şi a firmelor;
- un sistem bancar perceput deocamdată ca neperformant;
- un sistem regulator marcat de influenţa puternică a guvernului, ce limitează intrările libere şi accesul pe piaţă, atât pentru firmele japoneze, cât şi pentru potenţialii competitori din afara graniţelor;
- tendinţe demografice negative, ce au drept rezultate: îmbătrânirea rapidă a populaţiei; un raport între forţa de muncă ocupată şi pensionari favorabil acestora din urmă; o politica de imigraţie restrictivă, ce reduce şansele de modificare a acestor tendinţe demografice negative; constrângeri sociale asupra alegerii locului de muncă de către femei.

Pentru a contracara aceste dificultăţi structurale, Japonia a iniţiat trei politici de reformă principale:

- relaxarea politicilor monetare, ceea ce include asistenţa financiară din partea guvernului pentru marile bănci;
- creşterea nivelului cheltuielilor publice;
- stabilirea unui nivel modest de descentralizare (de exemplu în serviciile financiare) şi acordarea permisiunii investitorilor străini de a achiziţiona bunuri japoneze din anumite domenii.

Majoritatea specialiştilor consideră că aceste eforturi sunt insuficiente pentru rezolvarea problemelor de fond ale economiei japoneze, iar fără o descentralizare strictă, stagnarea economică va continua.

În ceea ce priveşte cheltuielile pentru apărare, în anul 2002 acestea erau de 39,52 miliarde de dolari prevăzându-se creşterea lor până la 40 de miliarde de dolari în 2015. Cifrele pentru capitalul militar sunt estimate în termenii a trei rate de schimb: ratele de schimb nominale, paritatea puterii de cumpărare în sistem şi paritatea puterii de cumpărare a yenului pentru bunurile de investiţii. Majoritatea sistemelor militare japoneze sunt achiziţionate la preţuri ce reflectă preţurile în dolari americani de pe piaţa mondială sau preţurile în yeni pentru bunurile de investiţii, nu pentru cele de consum.

Forţele armate japoneze trebuie să se confrunte cu un mediu de securitate mult mai complex, dat fiind preocupările vizavi de percepţia ameninţării reprezentate de Coreea de Nord şi îngrijorările legate de intenţiile strategice ale Chinei. O nouă Cartă a Apărării din decembrie 2004 şi consolidarea alianţei cu SUA în februarie 2005 sunt menite să echilibreze balanţa de forţe în Asia de Est. Guvernul din Tokyo susţine securitatea Taiwanului, amplifică cooperarea cu India, F. Rusă, Asia Centrală. Totodată, Japonia se opune ridicării embargoului militar european în comerţul cu China. Prim-ministrul Koizumi a adoptat o politică de securitate puternic pro-americană, iar abordarea sa dură în ceea ce priveşte problemele legate de Coreea de Nord i-au adus un semnificativ suport public. Dorinţa de a fi mult mai activi în plan internaţional s-a născut din sporirea tensiunilor cu Coreea de Nord, dar şi din noile realităţi ale lumii post 11 septembrie 2001. Guvernul japonez a declarat public sprijinul pentru intervenţia americană în Irak şi a luat în considerare contribuţia cu logistică la operaţiile de reconstrucţie. Mai mult, după momentul 9/11, Japonia a adoptat o serie de legi ce relaxează restricţiile constituţionale asupra activităţilor militare şi extind participarea japoneză la problemele de securitate internaţională. Chiar dacă vecinii săi sunt încă suspicioşi, Japonia pare a fi mult mai doritoare să iasă de sub protecţia strictă americană şi să se implice activ în mediul internaţional de securitate. Există pericolul ca această evoluţie incrementală să submineze sau să pună în pericol securitatea internă. Japonia va rămâne una dintre marile puteri economice ale lumii, chiar dacă în alte domenii este într-un declin relativ. Acest declin temporar, alături de emergenţa Chinei ca putere economică, politică şi militară

majoră, nu se constituie într-un factor ce favorizează stabilitatea regională.

În afară de competiţia politică, între China şi Japonia se desfăşoară şi o competiţie pentru resurse, în special petrol. Ambele ţări sunt dependente de petrolul din Orientul Mijlociu şi amândouă doresc securizarea rezervelor din estul Siberiei. Rezultatul acestei dispute va pune în balanţă creşterea economică a Rusiei şi relaţiile politice cu China, în special în privinţa dezvoltării Orientului Îndepărtat Rus. O altă problemă deosebit de importantă pentru agenda de securitate japoneză este opţiunea nucleară a ţării. Planificatorii din domeniul apărării şi al securităţii au considerat mult timp că armamentul nuclear ar îndepărta Japonia de interesele sale naţionale şi nu i-ar îmbunătăţi securitatea, ci ar ameninţa-o. Logica revoluţiei nucleare nu a fost niciodată parte a discursului public referitor la opţiunile de securitate japoneze. Spre deosebire de ţările europene şi de SUA, în care avantajele şi dezavantajele teoriei apărării nucleare au fost prezentate pe larg în mass-media, cetăţenii japonezi au avut un minim de informaţii despre consecinţele erei nucleare. Astăzi, ideea că Japonia este ameninţată de Coreea de Nord şi ca aceasta din urmă îşi dezvoltă propriul arsenal nuclear a resuscitat interesul publicului pentru revizuirea unora dintre premizele politicii de securitate japoneze. Există şi voci care susţin opţiunea nucleară. Din aceste motive, varianta alianţelor post-război este puternic sprijinită în Japonia (în special a celei cu SUA). Liderii politici ai Japoniei nu au exclus niciodată posibilitatea ca în viitor opţiunea nucleară să devină necesară din cauza circumstanţelor internaţionale, deşi Constituţia post-război nu permite o asemenea dezvoltare. Totuşi, cea mai consistentă declaraţie de politică antinucleară rămâne cea a celor Trei Principii Non-nucleare (rezultat al evaluării politicii de securitate din perioada 1968-1970). De atunci, politica de securitate japoneză a fost revizuită de câteva ori, introducând şi reevaluarea opţiunii nucleare a ţării. Pe măsură ce Japonia se pregătea pentru a deveni un membru al Tratatului de Neproliferare Nucleară, impactul abandonării publice a politicii nucleare a dat naştere la noi dezbateri internaţionale pe această temă.

Menţinerea Japoniei sub protecţia umbrelei nucleare a SUA a eliminat, în ultima jumătate a secolului trecut, nevoia de a dezvolta armament nuclear, însă faptul ca aceasta reprezintă o virtuală putere nucleară (dacă există voinţa politică de a construi armament nuclear, potenţialul tehnologic japonez permite acest lucru) menţine crescut interesul comunităţii internaţionale vizavi de acest aspect. Unii analişti consideră că îmbunătăţirea activităţii militare a Japoniei reprezintă un semn al ambiţiilor sale militariste şi nucleare, în timp ce alţii sunt preocupaţi de implicaţiile regionale ale participării mai active şi aproape nerestricţionate la securitatea internaţională.

Prim-ministrul Koizumi a decis să accelereze negocierile privind participarea ţării sale la programul american de apărare împotriva rachetelor balistice (BMD), determinat fiind de vulnerabilitatea resimţită de publicul japonez odată cu criza nucleară din Coreea de Nord. Aceasta criză nu numai că a ridicat problema cooperării vizavi de BMD, ci mai mult, a mărit importanţa alianţei americano-japoneze. Îmbunătăţirea performanţelor sistemelor de intercepţie americane Patriot 3 în cursul operaţiei „Iraqi Freedom" a sporit încrederea japonezilor în BMD, ceea ce a dus la stoparea disensiunilor interne referitoare la rachetele balistice. Deşi Japonia pare a fi pregătită pentru a implementa sistemul de apărare anti-rachetă, SUA se confruntă cu riscul de a pierde suportul grupurilor-cheie japoneze dacă nu vor acorda atenţia cuvenită proiectului comun de cercetare şi dezvoltare.

În ceea ce priveşte participarea în organizaţiile internaţionale, principala problemă de pe agenda externă şi de securitate a Japoniei se referă la ocuparea unui loc permanent în Consiliul de Securitate al ONU. Încă din 1991, aceasta depune eforturi consistente de angajare politică la nivel global, reflectate în participarea activă la conferinţele internaţionale de pace din Orientul Mijlociu

(declaraţia premierului Koizumi referitoare la desfăşurarea Forţei Japoneze de Auto-apărare în Irak, a provocat numeroase dezbateri pe plan internaţional, fiind auzite şi voci care susţineau ca aceasta este o modalitate pentru Japonia de a deveni o putere militară şi de a-şi securiza interesele petroliere în zonă), Cambogia, CSI, Africa, fosta Iugoslavie, Timorul de Est şi Afganistan, dar şi la operaţiile ONU de menţinere a păcii (Înălţimile Golan, Timorul de Est, etc.). Reforma ONU este cu atât mai importantă pentru Japonia, cu cât ţara este considerată a fi al doilea mare contributor la Organizaţie. Mai mult, după Uniunea Europeană, Japonia este încă al doilea mare donator de asistenţă în dezvoltare şi joacă un rol din ce în ce mai activ în domeniul securităţii umane, de mediu şi sanitare. Japonia candidează la un loc permanent în Consiliul de Securitate, China având o poziţie relativ ostilă faţă de această aspiraţie.

Participarea la mecanismele de cooperare regională din Asia constituie un aspect la fel de important al politicii externe, ce este dovedit de legăturile strânse cu ASEAN (Summit-ul ASEAN+1, procesul ASEAN+3) şi de rolul de partener de dialog în Forumul Regional ASEAN şi de gazdă a Summit-ului APEC din 1995, Osaka. Recent, în calitate de partener de cooperare al OSCE, Japonia a lansat şi o serie de iniţiative individuale referitoare la Asia Centrală.

În concluzie, trebuie subliniat rolul pe care îl poate juca Japonia în mediul internaţional de securitate. Nimeni nu va contrazice afirmaţia conform căreia securitatea acestei ţări este inseparabilă de securitatea Asiei de Est. Dată fiind natura instabilă a mediului de securitate şi moştenirea de după cel de-al doilea război mondial, rolul constructiv pe care l-ar putea juca Japonia în îndeplinirea obligaţiilor de securitate, ar putea consta în cooperarea cu scopul întăririi factorilor non-militari de securitate a regiunii. Asia de Est, ca şi Europa şi SUA, se află într-un amplu proces de evaluare a noilor riscuri şi ameninţări la adresa securităţii internaţionale. În acest rol de promotor al securităţii în dimensiunea sa non-militară, Japonia ar putea acţiona mult mai eficient. În Asia de Est şi Pacific, cu determinarea sa politică şi un efort conştient, această ţară este capabilă să devină o forţă majoră constructivă care să menţină stabilitatea regiunii, având o contribuţie necesară şi semnificativă la securitatea globală.

Începutul anului 2005 a înregistrat tensionarea raporturilor dintre Japonia, China şi cele două Corei. Ciocnirile sino-nipone s-au manifestat cu violenţă în martie-aprilie, pe fundalul delimitării zonelor economice în Marea Chinei de Est; ca pretext s-au folosit luări de poziţie din Japonia, pe care liderii chinezi le-au apreciat drept „naţionalist-extremiste". Ca urmare, zeci de mii de oameni au participat la demonstraţii în China. Magazine şi mărfuri japoneze au fost distruse. Unele sloganuri „populare" dădeau expresie unor acţiuni de „boicot economic", justificate parţial prin concurenţa din ce în ce mai evidentă dintre cele două economii (mai nou, se dispută aprovizionarea cu petrol şi gaze naturale din F. Rusă). În plus, Japonia s-a manifestat ca susţinătoare a regimului din Taiwan, a extinderii comerţului în Asia de Sud-Est şi s-a opus ridicării embargoului militar al UE asupra Chinei. Cum schimburile reciproce depăşesc 200 miliarde de dolari, autorităţile din Beijing şi Tokyo par decise în 2006-2007 să evite „scăparea evenimentelor de sub control". De asemenea, posibilitatea transformării regiunii în factor de destabilizare internaţională impune o recalibrare reciprocă a „discursurilor naţionaliste".

În privinţa celor două Corei, fiecare în parte este ataşată, în forme şi din raţiuni diferite, „redescoperirii naţionalismului": Coreea de Sud din raţiuni economice, Coreea de Nord din motive de politică internă. SUA şi China au responsabilităţi speciale în menţinerea sub control a evoluţiilor din aceste state.

Coreea

Coreea este moştenitoarea a trei culturi – siberiană, japoneză şi chineză –, iar poziţia sa geostrategică a atras acţiuni ale expansionismelor chinez, rus şi japonez. Ţară a regatelor rivale,

unele vasale Chinei, colonie a Japoniei din 1895 până în 1945, Coreea şi-a afirmat permanent sentimentul naţional şi a dezvoltat puternice sentimente negative împotriva vecinilor săi. Înfrângerea militară a Japoniei din 1945 a presupus ocuparea sudului Coreii de către americani, iar a nordului de către sovietici, ceea ce a dat naştere la două state distincte. Conform opiniilor istoricilor, războiul declanşat în 1950 între Coreea de Nord şi Coreea de Sud, care a făcut mai bine de trei milioane de victime, a constituit un fel de repetiţie la un „al treilea război mondial". Pe teren, războiul a cunoscut confruntarea dintre o armată chineză echipată de Moscova, care susţinea Nordul şi armata americană, secondată de batalioane venite din 15 ţări, care susţinea Sudul, în timp ce în plan diplomatic, bătălia s-a dat în cadrul Adunării Generale a ONU, ca modalitate de a ocoli veto-ul Consiliului de Securitate din care făceau parte atât China, cât şi Uniunea Sovietică. În acel moment, războiul din Coreea a fost perceput în Occident ca o ilustrare a pericolului unei expansiuni puternice a blocului comunist eurasiatic spre periferiile continentului, în timp ce în prezent se află în discuţie ideea conform căreia atacul Nordului asupra Sudului a constituit o manevră a sovieticilor în scopul de a-şi întări tutela asupra unei Chine devenită şi ea comunistă, prin implicarea acesteia într-un război de uzură ce a slăbit-o. În timpul din urmă se apreciază rolul foarte important al lui Kim Ir Sen în declanşarea conflictului şi strategia Chinei comuniste de a se implica masiv în Coreea pentru a exercita presiuni indirecte asupra americanilor în direcţia Taiwanului.

Coreea de Nord

Ulterior rupturii de Sud, armata chineză rămâne în Coreea de Nord până în 1958. După decenii de conducere politică deficitară, Coreea de Nord se bazează pe ajutoarele internaţionale pentru a asigura hrana populaţiei (23 200 000 locuitori), în timp ce continuă să aloce majoritatea resurselor pentru menţinerea unei armate de aproximativ un milion de militari.

Întinsă pe o suprafaţă de 120 538 km^2, între China şi Coreea de Sud, Coreea de Nord deţine resurse naturale de cărbune, zinc, grafit, minereu de fier, cupru, aur, pirită, sare, etc. De asemenea, 14,12% din pământ este arabil, iar 2,49% poate suporta recolte permanente.

Din punct de vedere politic, Coreea de Nord este caracterizată de dictatura comunistă reprezentată de secretarul general al Partidului Muncitoresc, Kim Chong-il (din 1994). Executivul este reprezentat şi de către Cabinet şi premier. Legislativul formal este alcătuit de Adunarea Supremă a Poporului, organ unicameral compus din 687 locuri, iar puterea judecătorească este deţinută de Curtea Centrală. Există trei aşa-zise partide politice, dintre care cel mai important este cel condus de Kim Chong-il, Partidul Muncitorilor Coreeni.

Economia coreeană este una dintre cele mai centralizate din lume. Creşterea PIB în 2002 a fost de 1%, iar PIB/cap de locuitor de 1 000 dolari. De asemenea, economia Coreii de Nord este caracterizată şi de un mare grad de izolare şi de manifestare a unor tendinţe negative grave:

- investiţii foarte reduse;
- scăderea concomitentă a producţiei industriale şi a puterii de cumpărare a monedei naţionale;
- lipsa terenului arabil, ceea ce a condus la perioade de foamete; deşi ajutoarele internaţionale au stopat foametea încă din 1995-1996, populaţia resimte şi acum problemele de malnutriţie şi deteriorare a condiţiilor de viaţă. Se estimează că a murit peste un milion de coreeni, iar un număr mult mai mare a rămas dependent de ajutoarele de hrană;
- fermele colective;
- problemele cauzate de climă, inclusiv inundaţiile majore din 2000;
- stocurile limitate de fertilizatori şi carburanţi;
- cheltuielile militare exagerate, în detrimentul investiţiilor şi consumului civil (5 217,4

milioane de dolari/an, respectiv 33,9% din PIB).

Conform cifrelor din 2000, PIB-ul are o distribuţie aproximativ egală pe cele trei sectoare: 30,4% – agricultură, 32,3% – industrie şi 37,3% – servicii. În ultimii ani, regimul nord-coreean a accentuat dezvoltarea tehnologiilor informaţionale, reducerea crizelor energetice şi atragerea sprijinului extern, însă fără a relaxa controlul guvernamental asupra mijloacelor-cheie naţionale şi fără a permite deschiderea pieţelor. În continuare, pe primul loc în topul industriilor rămâne industria militară, urmată de construcţii de maşini, industria energetică şi cea chimică.

În concluzie, Coreea de Nord reprezintă un dezastru economic. În ultimii doi ani, au fost înregistrate anumite eforturi ale guvernului de a iniţia o serie de reforme economice, însă lipsa de resurse şi de tehnocraţi a condus la eşecul acestora. Dilema Coreii de Nord constă în faptul că deşi regimul pare a conştientiza faptul că schimbarea este necesară, se teme că asemenea reforme şi deschiderea internaţionala i-ar putea cauza revolte sociale şi în final demiterea sa.

Coreea de Nord are numeroase dispute internaţionale cu: statul chinez pentru insulele din râurile Yalu şi Tumen şi pentru migraţia ilegală din Coreea în nordul Chinei, Coreea de Sud pentru Linia Militară de Demarcaţie din interiorul Zonei Demilitarizate care le separă din 1953.

Coreea de Nord constituie aşadar, în mod evident, o sursă de pericole şi ameninţări la adresa nu numai a securităţii regionale, ci şi a celei internaţionale. Cea mai importantă problemă o constituie cea a armamentului nuclear. În Acordurile de la Geneva din 1994, dintre SUA şi Coreea de Nord, americanii s-au angajat să furnizeze părţii coreene două reactoare până în 2003. În schimb, Coreea de Nord a promis că va închide două dintre reactoarele sale vechi pe bază de plutoniu şi că va permite inspectorilor Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică să monitorizeze întregul proces. Ca o compensaţie pentru pierderea de energie ce a rezultat, Coreea de Nord a primit anual 500 000 tone de combustibil petrolier. Cu scopul implementării acestui acord, a fost creată Organizaţia pentru Dezvoltare Energetică a Peninsulei Coreea (ODEPC) formată din SUA, Japonia, Coreea de Sud şi Uniunea Europeană (din 1997).

În octombrie 2002, s-au desfăşurat consultări între Washington şi Phenian, ODEPC concluzionând că Coreea de Nord desfăşoară în secret un program de dezvoltare a armamentului nuclear, ceea ce reprezintă violarea a patru tratate:

- Acordurile de la Geneva, 1994;
- Tratatul de Neproliferare Nucleară;
- Acordul Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică;
- Declaraţia Comună Nord-Sud pentru Denuclearizarea Peninsulei Coreea.

Drept răspuns la aceste acuzaţii, comportamentul Coreii de Nord a fost condamnat de către toţi partenerii ODEPC şi de către toţi şefii de state din ţările Organizaţiei pentru Cooperare Economică din Regiunea Asia-Pacific, chiar şi de către China şi Rusia. În consecinţă, transporturile de combustibil către RDPC au fost suspendate, reacţia acesteia fiind aceea a repunerii în funcţiune a reactorului de la Yongbyon sigilat anterior şi interzicerea accesului în ţară a tuturor inspectorilor AIEA. La începutul anului 2003, Agenţia a adoptat o rezoluţie pentru continuarea nerestricţionată a monitorizării activităţii nucleare a Coreii, poziţia sa fiind susţinută şi de Uniunea Europeană. RDPC a interpretat această rezoluţie ca fiind un ultimatum, iar câteva zile mai târziu a declarat că intenţionează să se retragă din Tratatul de Neproliferare şi că moratoriul referitor la rachetele sale este ieşit din uz.

Problema programului militar nuclear al Coreii de Nord nu este doar bilaterală (RDPC-SUA sau Coreea de Nord - Coreea de Sud) sau doar regională, ci afectează întreaga comunitate internaţionala. Desfăşurând un asemenea program, Coreea de Nord nu numai că violează un mare număr de tratate, ci dă un impuls puternic cursei înarmărilor din Asia de Est, ceea ce ar putea transforma regiunea într-o permanentă sursă de tensiuni.

În ultimul timp, SUA au acţionat în sensul activării unui plan care să împiedice aşa-numitele *„rogue states”* să desfăşoare trafic de arme de distrugere în masă (ADM) şi rachete. Coreea de Nord a fost, chiar dacă nu la nivel formal, o primă ţintă. Obiectivul constă în izolarea regimului şi determinarea acestuia să renunţe la ambiţiile sale nucleare, la comerţul licit şi ilicit cu ADM. Dacă Nordul nu va răspunde pozitiv, există posibilitatea ca presiunea internaţionala să contribuie la colapsul său economic şi la schimbarea regimului politic. Iniţiativa de Securitate a Proliferării – ce implică SUA, Japonia şi opt ţări europene – accentuează controlul asupra transporturilor navale şi aeriene cu scopul identificării armelor nord-coreene de distrugere în masă. Chiar dacă această Iniţiativă nu se va materializa ca o opţiune practică, ea reprezintă totuşi un mesaj puternic transmis către Coreea de Nord, descris de regimul de la Phenian drept „o declaraţie şi o acţiune de război”.

Negocierile în „6” (cele două Corei, SUA, Japonia, F. Rusă şi China) de la Beijing nu s-au soluţionat cu dezarmarea nucleară a Coreii de Nord. Se speculează că regimul comunist nord-coreean beneficiază de sprijinul tacit al Chinei, în contextul noilor tensiuni dintre China, Japonia şi SUA. Şi Coreea de Sud – care are probleme de frontieră maritimă cu Japonia – pare să favorizeze Coreea de Nord, sperând şi într-o unificare a ţării. În cele din urmă, la începutul 2007, s-a ajuns la un acord nuclear cu Coreea de Nord.

Coreea de Sud

Aflată sub influenţă occidentală după războiul coreean, Coreea de Sud a realizat o creştere economică rapid, aproximativ de 20 de ori mai mare decât cea a Coreii de Nord, menţinând în totalitate angajamentul de democratizare a procesului politic.

Populaţia de 48 400 000 de locuitori a Coreii de Sud este desfăşurată pe o suprafaţă de 98 480 km^2, dintre care 98 190 km^2 reprezintă pământ, iar 290 km^2 ape. Pe lângă potenţialul hidrografic deosebit, pământul este bogat în resurse precum: cărbune, tungsten, grafit şi molibden. Terenul arabil constituie 17,44% din suprafaţa totală de pământ, în timp ce doar 2,05% poate menţine permanent recolte.

Considerată a fi unul dintre cei patru „tigri asiatici”, Coreea de Sud a realizat un record incredibil în ceea ce priveşte creşterea economică şi integrarea în economia modernă mondială. Cu trei decenii în urmă, produsul intern brut era comparabil cu cel al celor mai sărace ţări din Africa şi Asia, însă, în prezent, PIB-ul său de 992 miliarde de dolari este de 18 ori mai mare decât cel al Coreii de Nord şi aproximativ egal cu al multor economii din Uniunea Europeană (PIB-ul Franţei de pildă este de 3 000 miliarde de dolari, iar al Chinei de 1200 miliarde). Succesul acesta a fost posibil datorită sistemului de relaţii dintre guvern şi mediul de afaceri, inclusiv prin creditele direcţionate, restricţiile de import, sponsorizarea anumitor sectoare industriale şi un efort susţinut al forţei de muncă. Cu toate acestea, criza financiară asiatică a relevat deficienţele modelului de dezvoltare sud-coreean: mari datorii externe şi un sector financiar fluctuant.

Sistemul politic sud-coreean este construit pe baza Constituţiei din 1948 şi cuprinde:

- executivul, format din şeful statului (Roh Moo-hyun ales prin vot popular în anul 2003), premier şi doi vice-premieri, Consiliul de Stat, numit de către preşedinte la recomandarea premierului;
- legislativul: Adunarea Naţională - unicamerală, compusă din 273 de locuri;
- puterea judecătorească, ce rezidă în Curtea Supremă ai cărei judecători sunt numiţi de către preşedinte, cu încuviinţarea Adunării Naţionale. Viaţa politică democratică este reflectată în numărul şi tipul partidelor politice şi al grupurilor de presiune:
- partide politice: Partidul Popular Democrat (lider), Marele Partid Naţional, Partidul Democrat al Mileniului, Democraţii Liberali Uniţi, Partidul Uri, etc.;

- grupuri politice de presiune: Federaţia Industriaşilor Coreeni, Federaţia Sindicatelor Coreene, Confederaţia Coreeană a Sindicatelor, Consiliul Naţional Coreean al Bisericilor, Asociaţia Coreeană de Comerţ, Asociaţia Coreeană a Veteranilor, Alianţa Democratică Naţională a Coreii, Federaţia Naţională a Asociaţiilor Studenţeşti, etc.

Din punct de vedere militar, cheltuielile anuale ale Coreii de Sud sunt cu mult peste nivelul vecinei sale nordice, deşi armata nu este la fel de puternică – în jur de 13 094,3 milioane de dolari, ceea ce reprezintă 2,8% din PIB, pentru o forţă ce numără 686 000 oameni fără rezerve (Coreea de Nord: 5 217,4 milioane de dolari, 33,9% din PIB, pentru 1 milion oameni, fără rezerve).

În plan internaţional, decizia Coreii de Sud de a trimite trupe în Irak, nu a surprins, dat fiind bunele relaţii dintre aceasta şi SUA. La sfârşitul anului 2003, Coreea de Sud a hotărât desfăşurarea a 3 000 de militari în primăvara lui 2004, trupe combatante şi de genişti, ce suplimentau cei 700 de militari prezenţi deja în teatru din 2002.

Coreea de Sud beneficiază de o puternică protecţie militară a SUA. În acelaşi timp, sud-coreenii şi japonezii au relaţii economice de intensă colaborare-integrare. O atenţie remarcabilă se acordă cooperării economice cu F. Rusă, îndeosebi în energetică şi cu statele din Asia de Sud-Est şi Taiwanul. Deşi naţionalismul sud-coreean rămâne fundamental anti-chinez şi anti-japonez, colaborarea economică cu China atinge niveluri semnificative.

Economia s-a relansat în 2005 cu 3,3% pe baza creşterii consumului intern şi a exportului (corelat cu cererile de pe piaţa chineză). Un plan de revitalizare a economiei va întrebuinţa 1% din PIB. În 2006 exporturile s-au cifrat la 245 miliarde euro, plasând Coreea de Sud printre primele 11 state exportatoare. Anul 2007 va fi dominat de alegerile ce opun partidul **Uri** opoziţiei (**Marele Partid Naţional**).

Relaţiile dintre Coreea de Nord şi Coreea de Sud

Ultimele evoluţii au adus dezvoltări semnificative în relaţiile dintre cele doua Coreii; s-au înregistrat unele contacte în diverse domenii, precum cel: politic, economic, transporturi, social, cultural, etc. Aceste noi tendinţe sunt interesante prin două aspecte. În primul rând, sugerează că în sfârşit Coreea de Nord şi-a dezvoltat o bază instituţională fermă, interacţiunea permanentă cu alte ţări, deşi relativ înceată, constituind un pas înainte. În al doilea rând, această normalizare *de facto* s-a petrecut în timpul şi în ciuda a încă nerezolvatei crize nucleare. În mod inevitabil, însă, problemele nucleare au consecinţe negative asupra relaţiilor dintre Coreea de Sud şi Coreea de Nord. Seulul a făcut presiuni pentru rezolvarea acestora în cadrul Reuniunilor Ministeriale Coreene desfăşurate la Phenian în octombrie 2003, dar nu a fost semnat nici un acord. În ciuda tuturor eforturilor, scopul dezbaterilor rămâne imposibil de realizat, în mare parte din cauza disensiunilor dintre SUA şi Coreea de Nord.

Între Coreea de Nord şi Coreea de Sud există totuşi şi proiecte comune, cum ar fi planurile de legare a Nordului de Sud printr-o şosea şi o cale ferată care să treacă prin două coridoare de-a lungul Zonei Demilitarizate.

În domeniul economic, nivelul schimburilor dintre cele două ţări a atins 700 milioane de dolari în anul 2003, făcând din Coreea de Sud cel de-al doilea mare partener al Coreii de Nord, după China. Deşi fluxurile dinspre Sud spre Nord sunt constituite mai mult din ajutoare decât din comerţ, proporţia reală a schimburilor comerciale este în creştere. Un studiu realizat de către Institutul Coreean pentru Dezvoltare a prevăzut o creştere mult mai mare a afacerilor pentru anul 2004, chiar cu 40%.

În ceea ce priveşte reunificarea celor două Corei, s-a ajuns doar la un acord referitor la construirea unei facilităţi dedicate reunirii familiilor, la Mt. Kumgang. Seulul va participa cu

fonduri financiare, în timp ce Phenianul va furniza materiale şi forţa de muncă. Problema reunificării s-a accentuat după sfârşitul Războiului Rece. Naţionalismul simplist vede legăturile inter-coreene ca pe mult dorita reconciliere dintre două jumătăţi ale unei singure naţiuni, asuprită de puterile străine timp de peste 50 de ani. Realitatea este însă alta: sursa eşecului iniţiativelor de reunificare se află în diferenţele uriaşe de natură politică, economică, socială şi militară dintre Coreea de Nord şi Coreea de Sud. Totuşi, pentru Coreea de Sud aceste obstacole nu sunt de nedepăşit, strângerea relaţiilor cu Nordul fiind considerată un scop în sine al politicii republicii, chiar dacă există riscuri considerabile, atât la adresa securităţii, cât şi la adresa stabilităţii regimului democratic. Occidentul şi Japonia încurajează o unificare sub egidă democratică.

F. Rusă-China

În momentul de faţă, China şi F. Rusă sunt într-un echilibru dinamic. China a devenit un „atelier al lumii" (PIB de peste 3 000 miliarde de dolari) şi o putere „cosmică"; este cea mai dinamică economie a lumii şi cea mai populată ţară. F. Rusă (PIB de 1 100 miliarde de dolari) deţine cele mai importante resurse mondiale, cel mai întins şi slab populat teritoriu (în Siberia) şi locul doi mondial ca forţă militară.

F. Rusă şi China sunt partenere în Organizaţia pentru Cooperare de la Shanghai destinată dezvoltării relaţiilor economice, politice şi a combaterii terorismului internaţional (fundamentalismului islamic). Sunt analişti care apreciază organizarea respectivă ca un instrument de armonizare a intereselor ruse şi chineze în Asia Centrală şi Extremul Orient, în circumstanţele creşterii spectaculoase a economiei Chinei şi Siberiei de Est. Beijingul este interesat să-şi procure tehnologie de vârf şi armament performant, petrol şi gaze din F. Rusă şi, deasemeni, să-şi lărgească piaţa de desfacere pentru produsele sale manufacturate. F. Rusă vizează accesul pe piaţa chineză, precum şi reglementarea definitivă a problemelor de frontieră, a traficului de bunuri şi persoane de frontieră şi stăvilirea emigraţiei ilegale.

Parteneriatul China-F. Rusă s-a cristalizat la începutul anilor '90, pe fondul temerilor ambelor părţi faţă de ascensiunea vertiginoasă a Occidentului, pe care o apreciau într-un fel ostilă: extinderea NATO şi apoi UE, programele de dezvoltare a armamentului antirachetă de către SUA, criticile Bruxelles-ului şi Washingtonului la adresa respectării drepturilor omului în ambele state, etc. Elita rusă post-comunistă, îndeosebi, s-a simţit inspirată de „*modelul chinez*" de corelare a puterilor statului cu imperativele modernizării economice de înaltă performanţă. Resursele energetice ale F. Ruse şi industria sa avansată de armament au devenit ţinte predilecte ale Chinei. În domeniile energetic, economia chineză în extindere constantă are nevoie de cantităţi impresionante de petrol şi gaze (aproape 40% din consumul său de petrol provine din import). Încă din 1999, compania Iukos s-a angajat să livreze petrol către China, începând cu 1,5 milioane tone pe an (pe calea ferată), până la 10 milioane în 2005. S-a proiectat şi un oleoduct pe traseul Tomsk, în Siberia de Est-China de Nord. De asemenea, se află într-un stadiu avansat proiectul oleoductului Angarsk-Daqing (de 2 500 km) în nord-estul Chinei, la concurenţă cu proiectul oleoductului Angarsk-portul Nahodka (Japonia), pregătit de Transneft. Compania Naţională de Petrol a Chinei ar finanţa 50% din proiectul Angarsk-Daqing, capabil să transporte 147 milioane barili/an. În acelaşi timp, Gazprom şi Shell ar urmări construirea oleoductului (de 4 200 km) Xinjiang-Shanghai. Negocieri se desfăşoară şi în cadrul proiectului Kovutka, Siberia de Est-China de Nord. Totuşi, criza Iukos a impus regândirea proiectelor energetice ruso-chineze. Alături de anglo-saxoni şi firme din zona Golfului, Compania Naţională de Petrol a Chinei a fost interesată de cumpărarea unor importante acţiuni Iukos. Concomitent, prioritatea acordată de Moscova cooperării petroliere şi de gaze naturale cu Tokyo a impulsionat conlucrarea energetică dintre China şi Kazahstan.

Deşi China reîntărea în 2004-2006 hotărârea de a se apropia de F. Rusă pentru constituirea unui front împotriva unilateralismului, o evidentă concurenţă ruso-chineză se înregistrează în Asia Centrală, Mongolia şi Coreea; în egală măsură, cei doi „*stâlpi*" ai Grupului de la Shanghai se concurează în Orientul Mijlociu, Asia de Sud (Pakistan şi India) şi Asia de Sud-Est.

Totuşi în 2005-2006, s-au desfăşurat exerciţii militare comune în Extremul Orient şi a fost aprofundată cooperarea politico-militară în Asia Centrală. China şi F. Rusă se opun unor sancţiuni drastice contra Iranului şi independenţei unilaterale a provinciei Kosovo.

Relaţiile ruso-chineze se menţin într-o situaţie de parteneri/concurenţi, cu toate că sunt caracterizate printr-un **parteneriat strategic**. Moscova livrează permanent bunuri de milioane de dolari anual Beijingului, dar nu acceptă vinderea unor componente ale gigantului petrolier **Iukos**, în ţara vecină. Convorbirile la nivel înalt ruso-chineze din septembrie-octombrie 2004 s-au soldat cu încheierea unui tratat de frontieră şi cu asigurarea că **Lukoil** va livra ritmic cantităţi de petrol în această ţară. Ca şi în relaţiile cu UE, F. Rusă promovează şi în raporturile cu China doctrina respingerii „unilateralismului".

Coreea în jocul marilor puteri

Moscova apreciază Coreea în ansamblul ei, ca un spaţiu de echilibru între F. Rusă, China, Japonia şi SUA. Din acest motiv, V. Putin a agreat cristalizarea unui grup de negociere a problemei înarmării nucleare a Coreii de Nord. În acelaşi timp, F. Rusă favorizează extinderea cooperării energetice şi financiare în Peninsula Coreeană şi afluxul de forţă de muncă nord-coreeană, pe care încearcă să-l contrapună imigraţiei ilegale chineze în Siberia. Coreea de Nord depinde economic de importurile cerealiere, energie şi lemn din F. Rusă (70% din comerţul său se îndreaptă spre Extremul Orient rus). Şi în domeniul petrolier, o conductă este luată în calcul pe traseul Siberia de Est-Coreea de Sud. Aceasta din urmă balansează între politica de alianţă cu SUA (Japonia) şi direcţia de unificare a ţării şi de egalizare a presiunilor externe. Demisia ministrului de Externe (ianuarie 2002) scotea în evidenţă tot mai mult tensiunile de la Seul. Apropierea preşedintelui Kim Daejung de Coreea de Nord a fost apreciată de unii analişti ca fiind similară cu o manevră de aliniere la politicile Chinei şi F. Ruse în problema „*crizei nucleare*" din Coreea de Nord.

Relaţiile economice cu Seulul avantajează mai mult F. Rusă. Un Centru de Comerţ sud-coreean din Vladivostok gestionează afacerile bilaterale axate pe electronică, produse alimentare şi construcţii de tot felul. Sud-coreenii participă la funcţionarea „*parcului tehnic*" din Nahodka, sunt implicaţi în industria textilă din provincia Primorskii (exportă mărfurile în SUA). Hyundai ia parte de asemenea la dezvoltarea zonei de la frontiera ruso – nord-coreeană şi sprijină activ proiectele de reconciliere dintre Phenian şi Seul. În egală măsură se promovează lansarea unor linii de transport naval containerizat între China, Coreea de Sud, Coreea de Nord şi Extremul Orient rus. Seulul impulsionează constituirea unui spaţiu de cooperare economică în Asia de Nord-Est, dar Moscova ezită să accelereze o astfel de integrare pe considerentul că ar putea alimenta tendinţe centrifuge în F. Rusă. Un alt proiect important vizează recuplarea sistemelor de căi ferate din Coreea de Sud şi de Nord şi stabilirea de legături cu Transsiberianul, conectat la rândul lui de o nouă reţea feroviară din China de Nord-Est (până în 2010). F. Rusă a alocat fondurile pentru modernizarea liniei ferate Ussurüsk-Khasan şi a încurajat proiectul „liniei ferate din Peninsula Coreea estică" (Donghae); Moscova încearcă prin aceste proiecte să eficientizeze Transsiberianul utilizat doar în proporţie de 50%. Sud-coreenii se implică la rândul lor în proiectele de petrol şi gaze din Sahalin (vizate în principal de japonezi) şi în proiectul oleoductului Primorski-Coreea de Sud. Recent, Coreea de Sud şi-a asigurat – cu participarea companiei **Shell** – un contract de livrării de gaze naturale din Sahalin, de peste 5 milioane m^3

anual. Întâlnirea de la Moscova, dintre preşedinţii V. Putin şi Roh Moo-hyung, din 21 septembrie 2004 a deschis perspective şi pentru o investiţie de 3 miliarde de euro în Tatarstan.

Negocierile în problema dosarului nuclear coreean de la Beijing din 2005-2007 s-au finalizat printr-un acord. SUA recunosc individualitatea Coreii de Nord şi oferă ajutoare substanţiale. China se profilează ca „arbitru diplomatic", oferind o „ieşire" diplomaţiei americane dintr-un impas politic (se aşteaptă „concesii" ale Washingtonului, probabil pe tema Taiwanului).

F. Rusă şi Japonia

Relaţiile sunt contradictorii. Pe de o parte, ambele părţi au interese şi economii complementare şi unele proiecte regionale, pe de altă parte subzistă probleme teritoriale nerezolvate (Sahalinul). Japonia (PIB de peste 5 000 miliarde de dolari la 127 milioane locuitori) acţionează pe direcţia *Eurasia Policy*, lansată în 1997, de accelerare a cooperării economice, cu accent pe Extremul Orient Rus, la concurenţă cu China şi Coreea de Sud şi cu transnaţionalele occidentale; o concurenţă în care Japonia deţine avantajul net al tehnologiei de vârf, al fondurilor financiare (a treia putere economică a lumii, după SUA şi UE) şi pe cel al alianţei solide cu SUA. Consulate şi centre culturale japoneze funcţionează la Vladivostok, Habarovsk şi în Sahalin. O filială a Băncii Micinoku s-a deschis din 2002 la Habarovsk.

În parlamentul nipon activează un „Grup Rus" – adept al compromisului asupra Insulelor Kurile – şi un grup al guvernatorilor japonezi şi din Extremul Orient rus. Prefecturile dinspre Marea Japoniei au legături bune cu Primorskii Krai. Totuşi, preţul ridicat al mărfurilor japoneze prin comparaţie cu cele americane şi sud-coreene, limitează volumul schimburilor bilaterale.

În domeniul energetic, Japonia şi-a manifestat interesul deosebit pentru gazul lichefiat (LNG) din Sahalin. Compania Tohoku Electric Power urmărea realizarea unui contract pe termen lung în complexul Sahalin 2. Transnaţionalele Exxon şi Shell erau dispuse să suporte costurile oleoductului Sahalin-Japonia dacă se conectează cu sistemul rus de conducte. Corporaţia Japan-Sahalin Pipeline are propriul proiect de oleoduct pe direcţia Sahalin-Hokkaido.

Toţi marii investitori occidentali solicită Moscovei garanţii politico-economice pentru contracte pe termen lung, într-o zonă de dispută teritorială ruso-niponă. Investiţiile japoneze în această zonă sunt importante. Compania Sodeco deţinea peste 30% din complexul Sahalin 1, iar Mitsui şi Mitsubishi, 45% din Sahalin 2. Se proiectează exploatarea gazului lichefiat în Sahalin şi transportarea lui pentru prelucrare în Japonia. Se studiază construirea unui tunel subacvatic între Sahalin şi Hokkaido. Numeroase proiecte japoneze sunt rezervate protecţiei mediului (pregătite de companiile Sumitomo, Mitsui şi Mitsubishi).

F. Rusă urmăreşte să devină lider mondial GNL (cu zăcămintele din Sahalin, Chtoman, Yamal, etc.). F. Rusă şi Tokyugaz au un acord pentru 1 milioane tone GNL – Sahalin, 2 milioane tone din 2007.

În Sahalin – Prigorodnoe se va construi cea mai mare uzină de lichefiere gaz (9,6 milioane tone/an); în Qatar de exemplu se construieşte o uzină de 8 milioane tone. Din Sahalin, tancurile petroliere vor transporta gaze în Asia de Sud-Est şi în statele Golfului (proiect de 8 miliarde de dolari). Preţul rusesc al GNL este mai mic decât în statele din Golf. În F. Rusă, Gazprom coordonează livrările externe de gaze.

Companiile nipone au contribuit la reabilitarea şi dezvoltarea infrastructurii: aeroporturile din Vladivostok, Habarovsk, Iuzno-Sahalinsk, portul Zarubino. Riscurile ridicate pe care le presupun însă investiţiile în Extremul Orient Rus îi determină pe japonezi să se asocieze cu firme din SUA, UE şi Coreea de Sud (în Sahalin). În 2006-2007 însă, **Gazpromul** a preluat prin achiziţie de acţiuni controlul asupra Sahalinului.

Asociaţia de Cooperare Asia-Pacific

APEC s-a înfiinţat în 1993. Astăzi are în compunere 21 de state din spaţiul Pacificului, reprezentând 40% din populaţia lumii, 56% din PIB-ul mondial şi 48% din comerţul internaţional. Vizează, cu prioritate, obiective economice, dar abordează şi probleme ale terorismului internaţional sau proliferării nucleare. Malaysia a încercat să opună APEC-ului Organizaţia Asiei de Est, cu excluderea SUA, Australiei şi Noii Zeelande. APEC dispune de un secretariat permanent în Singapore. Au loc conferinţe anuale la nivelul şefilor de guverne. În 1994 s-au adoptat **Bogor Goals** în scopul liberalizării schimburilor comerciale (liber-schimb în două trepte, până în 2010 pentru statele dezvoltate şi până în 2020 pentru cele în dezvoltare). **Acordul de la Shanghai** din 2001 subliniază importanţa pieţei libere, a reformelor structurale, a bunei guvernări. Reuniunea de la Hanoi din 19 noiembrie 2006 s-a centrat pe liberalizarea comerţului şi condamnarea terorismului şi a proliferării nucleare.

Concluzii

Orientul Îndepărtat ar trebui să fie preocupat de stabilitatea sa regională pe termen lung. Problemele specifice sunt constituite de tendinţele de întărire a puterii militare a tuturor actorilor din regiune, dar şi de dezvoltările din unele state din vecinătatea imediată a regiunii (instabilitatea internă a Indoneziei, situaţiile din Asia Centrală şi Siberia de Est, Islamul politic, impactul momentului 11 septembrie asupra relaţiilor stat-societate din Orientul Mijlociu). Alte state mari, precum China şi Japonia, sunt importante pentru regiune mai ales din punct de vedere al activităţii economice şi al asigurării prosperităţii.

Se poate vorbi doar despre patru state care au posibilitatea de a juca un rol strategic în Asia de Est: SUA, F. Rusă, China şi Japonia. Pentru SUA şi China, regiunea este considerată a fi mai mult o oportunitate decât o ameninţare. Oportunităţile implică modalităţile în care regiunea se poate dezvolta şi maturiza ca un grup de state democratice şi pieţe deschise, în timp ce ameninţarea se referă la faptul ca instabilitatea naţională şi regională va furniza anumitor indivizi şi grupuri baza pentru a distruge propriile societăţi în numele unor ideologii extremiste.

În acest cadru, China este o constantă în ecuaţia strategică regională. Dezvoltarea sa economică şi militară este acceptată ca fiind inevitabilă şi este văzută ca o oportunitate, deşi ţări precum Japonia, Vietnam şi Filipine şi-au manifestat îngrijorarea vizavi de ambiţiile chineze în sudul Mării Chinei sau în Marea Chinei de Est. Aceste îngrijorări pot fi ameliorate datorită existenţei unor factori inhibitori ai comportamentului agresiv al Chinei, cum ar fi relaţiile bune cu vecinii din regiunea Asia-Pacific şi cu SUA. Statele din Orientul Îndepărtat sunt însă conştiente de faptul că atractivitatea Chinei ca potenţial investiţional o transformă atât într-o sursă de profit, cât şi într-o „conductă" de investiţii pentru continent.

Japonia reprezintă una dintre cele mai mari economii şi va continua să joace un rol important în Asia de Est. Tot în viitor este posibil ca această ţară să-şi extindă rolul militar astfel încât să sprijine stabilitatea şi securitatea regiunii, de exemplu prin exerciţii navale cu statele vecine şi participarea la patrulele anti-piratare.

În schimb, Coreea de Nord şi Taiwanul constituie surse de risc la adresa securităţii regionale. Specialiştii în domeniul studiilor de securitate afirmă că după 50 de ani de existenţă, Coreea de Nord rămâne un factor de destabilizare de neocolit. Exceptând problema nucleară de care Japonia este deosebit de preocupată, cel mai important pericol se referă la posibilitatea ca armata nord-coreeană să se lanseze într-un război împotriva Sudului. În acelaşi timp, analiştii consideră că Beijingul, care susţine Phenianul, va şti să-l descurajeze prin folosirea tacticii de ameninţare cu represalii, cel puţin atâta vreme cât China va accepta umbra puterii sud-coreene.

În acelaşi timp, Taiwanul continuă să fie o zonă de tensiune geostrategică majoră, în care se confruntă Beijingul şi Washingtonul (sprijinul SUA pentru crearea şi modernizarea forţelor armate taiwaneze este declarat). Chiar dacă posibilitatea Chinei să recupereze Taiwanul prin forţa armelor nu pare reală pe termen scurt, cu certitudine că ea va continua şi va înăspri hărţuirea politică şi diplomatică a fostei provincii chineze. Mai mult, Taiwanul reprezintă o sursă de risc la adresa securităţii regionale şi prin situaţia sa internă şi anume problema minorităţilor autohtone care nu sunt de origine chineză.

Pentru Moscova, evoluţiile din Extremul Orient sunt deosebit de presante. Ca urmare, s-au înmulţit eforturile de stimulare a dezvoltării şi de întărire a prezenţei populaţiei ruse în Siberia de Est. Simultan, F. Rusă încearcă să practice un „joc de echilibru" între China şi Japonia şi este interesată de menţinerea unei prezenţe militare americane suficient de puternice în Japonia şi Peninsula Coreea. În plan mai larg, F. Rusă şi-a amplificat raporturile cu Mongolia, India, Vietnamul, Indonezia, state „circumspecte" în legătură cu viitorul întăririi puterii chineze.

Washingtonul încurajează echilibrul de forţe şi cooperarea în Asia de Est, şi, în plan mai cuprinzător, în Asia-Pacific. Americanii stimulează o refacere parţială a puterii de autoapărare a Japoniei şi includere a Indiei, Australiei şi Noii Zeelande în proiectul **Asiei de Est** (ASEAN+3). În privinţa Chinei, Washingtonul încurajează reformele interne, democratizarea regimului şi îşi exprimă temeri cu privire la diversele programe de înarmare. China – ca şi F. Rusă – se arată adeseori „iritată" de „încercuirea politico-militară" pe care ar încerca-o americanii.

Aşadar, regiunea Asiei de Est s-a schimbat considerabil începând cu 1949, însă transformările din ultimii 55 de ani sunt radical diferite de cele precedente. Schimbările pozitive includ: centrarea pe dialogul la nivel sub-regional şi pan-regional; orientarea sistemelor politice către democraţia liberală; transformarea sistemelor economice în unele orientate spre pieţe şi eliminarea barierelor comerciale; căderea în desuetudine a credinţelor naţionale tradiţionale şi orientarea către individualism şi raţionalism. În acelaşi timp, se poate vorbi şi despre manifestarea unor tendinţe negative, manifestate la nivelul întregului continent, nu numai în ţările analizate aici, ce afectează securitatea şi stabilitatea regiunii: ameninţările militare convenţionale şi neconvenţionale; ameninţările terorismului internaţional şi ale reţelelor radicale; traficul de stupefiante şi de fiinţe umane; pirateria maritimă în apele Asiei de Sud-Est; ameninţările interne de natură economică, socială, politică şi etno-religioasă la adresa stabilităţii interne a statelor; disputele teritoriale din sudul Marii Chinei.

În ansamblu, formele de tranziţie ce se manifestă în Orientul Îndepărtat sunt diverse cuprinzând domenii precum: cel financiar, economic, social şi politic. Tendinţele internaţionale de liberalizare şi globalizare au dat naştere acestor procese în Asia, însă criza asiatică le-a imprimat viteză şi forţă. Deşi aceste schimbări par a fi ireversibile, tranziţia fundamentală ar putea fi realizată numai atunci când conceptul asiatic de stat-naţiune va lua în considerare un stat-naţiune mai cuprinzător, asemănător Europei integrate.

DE LA ORIENTUL MIJLOCIU LA MARELE ORIENT

Îndeobşte, Orientul Mijlociu (sau Apropiat şi Mijlociu) este definit ca un spaţiu geopolitic cu o identitate foarte puternică, materializată în date de ordin geografic, etnico – demografic, economic şi strategic. Din punct de vedere **geografic**, Orientul Mijlociu se plasează între Balcani, Marea Neagră, Caucaz, Mediterana, Africa de Nord – Est, Oceanul Indian şi Asia Centrală. Terenul are, în general, caracteristicile specifice zonelor înalte şi de platou (în Anatolia şi Iran), câmpie şi mai ales deşert (în Irakul Central, Irakul de Vest, Arabia Saudită şi Iranul de Est). Resursele de apă sunt relativ reduse (fluviile Tigru, Eufrat şi Iordan) şi veşnic motiv de dispută între comunităţi. Orientul Mijlociu face legătura între Europa, Africa de Nord, India şi China, precum şi între Eurasia şi Oceanul Indian.

Spaţiul respectiv se distinge şi prin trăsăturile etnice şi culturale ale popoarelor care-l locuiesc: popoare turce (turcii şi azerii), indo-europene (iranieni, kurzi, armeni), arabe; o menţiune specială trebuie făcută pentru israelieni şi pentru druzii din Liban. Toate popoarele din Orientul Mijlociu au robuste tradiţii religioase, culturale şi statale, ce coboară spre originile civilizaţiei: Mesopotamia antică, Egiptul faraonilor, Imperiul perşilor, antichitatea iudaică, imperiile elenistic, roman şi arab, imperiile mongol sau otoman, etc. Creştinismul şi iudaismul îşi au originile în Orient, astăzi majoritatea popoarelor din zonă fiind de credinţă musulmană (preponderent sunnită, dar şi şiită, îndeosebi în Iran şi Irak). Un specific al regiunii rezidă în structurarea popoarelor pe baze tribale şi de clan, cu puternice roluri sociale acordate familiei şi comunităţii. Creşterea demografică atinge ritmuri ridicate, care le depăşesc în mod evident pe cele ale dezvoltării economice.

Din punct de vedere **economic**, Orientul Mijlociu se plasează pe primele poziţii mondiale prin resursele sale de hidrocarburi (60% din total, concentrate în Arabia Saudită, Irak, Iran şi statele din Golful Persic). Economii dezvoltate şi diversificate s-au edificat în Israel, Turcia şi parţial Iran, restul statelor fiind tributare exportului de hidrocarburi. Toate economiile sunt în curs de integrare în economia mondială, în etape distincte desigur.

Orientul Mijlociu (Apropiat şi Mijlociu) se caracterizează printr-o inegală **distribuţie a puterii între state** şi prin regimuri politice preponderent autoritare. Israelul democratic **deţine avantaje economice şi politico-militare notabile**. Turcia (democraţie relativ stabilă), Iranul şi Arabia Saudită (ambele fundamentaliste) – la care se adaugă şi Egiptul (la început de democratizare) – sunt piese esenţiale în stabilitatea regională. Arabia Saudită, Irakul şi Iranul se concurează în zona Golfului. Cooperările, tensiunile şi conflictele dintre state au fost îndelung alimentate de natura regimurilor politice, de orientările religios-culturale şi de competiţiile dintre marile puteri. Etapa actuală post Război Rece se distinge prin regresul lent al regimurilor dictatoriale şi autoritare şi prin diferite procese de democratizare. Un demers aparte spre democratizare se înregistrează în Irak, în pofida opoziţiei armate a grupărilor extremiste şi a disputelor dintre sunniţi, şiiţi, kurzi, etc. O evoluţie aparte se consemnează în Kuwait, Bahrain, Emiratele Arabe Unite, în sensul deschiderii în sensul deschiderii societăţii spre modernitate.

Principalele **vulnerabilităţi şi pericole** interne ale regiunii provin din: tensiunile etno-culturale dintre popoarele arabe, turce, indo–europene sau cele dintre arabi şi israelieni; rivalităţile între musulmani sunniţi şi şiiţi, cele dintre grupările politico-religioase şi cele laice şi dintre grupările politico-religioase moderate şi radicale. Există de asemenea conflictele tradiţionale, de felul celor dintre palestinieni-israelieni, kurzi-turci, kurzi-arabi, kurzi-iranieni, azeri-iranieni, arabi, creştini-arabi, musulmani, turci-armeni, etc. Istoria mai nouă a regiunii pare dominată de o chinuitoare căutare a identităţii politice, care evoluează pe traiectoriile - adeseori divergente – ale refacerii „unităţii marii naţiuni arabe”, cristalizării „unui front pan-musulman”,

modernizării laice şi integrării în procesele mondializării. Disputele etnice şi politice s-au purtat nu o dată cu mijloacele violenţei armate, astăzi islamismul radical şi terorismul marcând profund existenţa indivizilor societăţii şi a statului. Poziţia geostrategică a spaţiului analizat şi resursele sale de hidrocarburi s-au aflat în mod constant în atenţia marilor puteri. În cursul Războiului Rece, SUA şi URSS şi-au disputat controlul politico-militar şi economic, balanţa înclinând treptat în favoarea americanilor. Din 1990-1991, SUA au stimulat cu tenacitate o direcţie de remodelare regională şi de integrare în economia mondială, la care s-a asociat - preponderent economic - şi UE. În 2003, s-a ajuns la o intervenţie internaţională împotriva regimului Saddam Hussein în Irak, după cea din 1991, care nu se finalizase cu o răsturnare de regim la Bagdad. Astăzi se desfăşoară unele procese de democratizare a regimurilor politice din statele arabe, în principal din Irak şi de combatere a mişcărilor fundamentaliste şi a terorismului internaţional. Totodată s-au realizat progrese notabile în soluţionarea negociată a problemei palestiniene – cu participarea ONU, UE, SUA şi a F. Ruse - şi în liberalizarea Libanului. Iranul şiit şi fundamentalist (pe cale să transforme în putere nucleară), Siria Baasistă, grupările pro-siriene din Liban şi teritoriile Palestiniene (**Hezbollah, Hamas, Jihadul Islamic**) se opun încă tendinţelor de remodelare regională o rezistenţă ce apelează atât la fundamentalismul religios, cât şi la variate formule de naţionalism şi intoleranţă etnică şi culturală.

Din 2004, Orientul Mijlociu a fost inclus în proiectul american al Marelui Orient (din Maroc, în Afganistan); acest proiect, la care s-au asociat şi instituţii financiar internaţionale – şi până la o limită şi UE – vizează: transformarea ansamblului geopolitic din Africa de Nord, în Asia Centrală într-un spaţiu de stabilitate, democraţie, dezvoltare economică, din care fanatismul de orice fel şi intoleranţa să fie excluse; armonizarea tradiţiilor societăţii musulmane cu modelul civilizaţional industrial şi post-industrial; combaterea sărăciei, malnutriţiei, conflictelor interetnice şi interconfesionale prin dezvoltarea economică, democraţie, garantarea drepturilor omului, cooperarea regională şi internaţională, interzicerea proliferării armelor de nimicire în masă, eradicarea manifestărilor terorismului de orice fel, etc. Ambiţiosul proiect al administraţiei G. Bush presupune, însă, în primul rând, stimularea forţelor democratizării din societăţile locale şi susţinerea lor multiplă economică, organizaţională, politică de securitate, etc. Se pare că democratizarea prea rapidă – în lipsa unei baze social-economice – favorizează grupările musulmane radicale. Diferiţi comentatori şi politicieni (îndeosebi ruşi) acuză Washingtonul că prin proiectul Marelui Orient ar urmări crearea unei „sfere de influenţă" occidentale de dimensiuni impresionante. În opinia lor, instalarea NATO în Afganistan (la intersecţia traseelor dintre Asia de Est, Asia Centrală şi Asia de Sud), coroborată cu operaţiile Coaliţiei internaţionale în Irak (în „rezervorul de hidrocarburi" al lumii) şi concentrarea de mari proporţii de forţe aero-navale americane în zona Golfului ar indica obiectivele „imperiale" ale Administraţiei Bush. În replică, Moscova şi Beijingul ar avea dreptul să întărească Grupul de la Shanghai şi să coaguleze în jurul acestuia un nou „pol mondial", prin includerea Indiei, Iranului, Pakistanului şi a altor state. Scenariile respective sunt interesante, dar evidenţiază, din nefericire, nostalgiile unor politicieni din Est, incapabili să se desprindă de modelul mondial bipolar, specific epocii Războiului Rece şi să accepte raporturile de competiţie/cooperare caracteristice anilor din urmă.

În 2005-2006 s-au remarcat: prelungirea crizelor irakiană şi palestiniană; conflictele dintre Israel, Hamas şi Hezbollah („micul război" din vara 2006); trecerea la „războiul civil" în Irak; criza programului nuclear iranian; instalarea de forţe internaţionale în sudul Libanului; relativa divizare a regiunii într-un „front arab" (sunnit) şi un „front iranian" (şiiţii, Siria, Hezbollah, Hamas), fiecare grupare fiind sprijinită de Occident sau de F. Rusă şi China. La începutul anului 2007 se constată un nou demers de soluţionare a problemelor regionale de securitate cu participarea marilor puteri şi a instituţiilor internaţionale.

TURCIA – AMBIŢIA SINTEZEI ÎNTRE OCCIDENT ŞI ISLAMUL MODERAT

Republica Turcia (aproape 70 milioane locuitori, 20% kurzi) ocupă cea mai mare parte a Asiei Mici şi zona de sud-est a Peninsulei Balcanice, iar teritoriul său face legătura între Europa de Sud-Est, Caucaz, Asia Centrală şi Orientul Mijlociu. Reprezintă placa turnantă dintre Europa de Est şi Asia, ceea ce explică interesul marilor puteri pentru acest stat. Este membră NATO.

Suprafaţa şi caracteristicile teritoriului.

Teritoriul statului turc însumează 776 620 km^2. Relieful este destul de variat. Situat în centrul ţării, podişul Anatoliei ocupă cea mai mare parte a suprafeţei Turciei. În nord, spre Marea Neagră, întâlnim munţii Pontici; în est, Munţii Taurus şi podişul Kars, iar în sud, Munţii Antitaurus. Zona europeană este caracterizată de prezenţa unor masive montane de mică altitudine. Trăsăturile de relief fac destul de greu de cucerit nucleul anatolian al Turciei şi îngreunează controlul Ankarei asupra estului ţării. Clima este temperat-continentală.

În estul ţării îşi au izvoarele marile fluvii Tigru şi Eufrat, care reprezintă principala resursă de apă pentru statele respective. Ankara a construit un sistem de baraje pe Eufrat, tensionând relaţiile cu ţările arabe. Practic, toate statele din Orientul Mijlociu depind de Turcia din acest punct de vedere.

Republica are litoral la mările Neagră şi Mediterană, controlând strâmtorile de importanţă strategică Bosfor şi Dardanele, între care se află fosta capitală imperială, Istanbul. În mod tradiţional, Rusia a încercat să se extindă spre „mările calde", căutând să domine teritoriul turc. De asemenea, puterile europene fie au urmărit să blocheze Moscova în regiune, fie au întreprins propriile lor expansiuni. Grecia este însă principalul rival în zonă, din motive strategice şi istorice. În sud, Ankara controlează încă nordul Ciprului, zonă cu populaţie de origine turcă. Republica a ocupat teritoriul în 1974, acuzând Atena că pregătea cucerirea insulei.

Populaţie.

Republica Turcia îşi exercită autoritatea asupra unei populaţii formată din 73 700 000 milioane de locuitori (peste 66% la oraşe). Turcii reprezintă circa 80% din populaţie. Singura minoritate semnificativă este cea kurdă, circa 20%. Kurzii locuiesc în general, în estul şi în sud-estul Turciei şi în zone din Siria, Irak şi Iran. De asemenea, mai sunt întâlnite comunităţi reduse de armeni, greci sau de arabi. Oficial este un stat laic. Circa 99% din populaţie se declară adeptă a confesiunii islamice sunnite. Există o tensiune veche, între partizanii laicităţii şi cei ai reîntoarcerii la organizarea pe baze religioase. Menţionăm că islamismul sunnit turc este diferit, în mod tradiţional de cel saudit. Primul vizează în esenţă restaurarea Califatului în Istanbul sau măcar un rol de lider al Turciei în regiune, în timp ce wahhabismul (istoric - o reacţie anti-otomană) pune Mecca şi Medina în centrul lumii musulmane.

Economie.

Turcia posedă o serie de resurse în cantităţi relativ reduse: crom, fier, mercur, cărbune, etc. Spre deosebire de vecinii săi sudici, bogaţi în petrol, Ankara are importante resurse de apă şi terenuri arabile (peste 30% din suprafaţă). Se vizează creşterea producţiei de energie electrică, prin construirea de mari hidrocentrale (barajul Atatürk va avea o capacitate de 2 400 MW, depăşind faimosul baraj Asouan din Egipt). Deja Ankara posedă peste o sută de astfel de facilităţi. PIB-ul atingea 385 miliarde dolari în 2006. Datoria publică este însă foarte mare. Economia a fost serios afectată de crize, în 1999 şi mai ales în 2001. Ankara a beneficiat de sprijin din partea Fondului Monetar Internaţional, în schimbul aplicării unor reforme structurale.

Aderarea la UE va impune reforme structurale de profunzime.

Statele Uniunii Europene reprezintă principalii parteneri comerciali ai Turciei, din 1996 intrând în vigoare o uniune vamală. Astfel, mai mult de 50% din exporturile şi din importurile Ankarei sunt legate de piaţa unică europeană. Legăturile comerciale cu SUA constituie circa 10% din exporturi şi 6% din importuri.

Turcia joacă un rol esenţial în aplicarea proiectelor de transport a hidrocarburilor dinspre Asia Centrală şi Orientul Mijlociu spre Europa, în special către statele U.E. Conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan (capacitate de peste 1 milion barili/zi) oferă o rută alternativă faţă de sistemul de oleoducte controlat de Moscova. Istanbulul reprezintă principalul terminal de export al petrolului din nordul Irakului. Turcia, Azerbaidjanul, Georgia sunt „staţii obligatorii" pe traseul petrolului caspic şi SUA se implică serios pe direcţia enunţată, atât din punct de vedere politic, cât şi militar.

În paralel, o altă conductă va transporta gaze naturale dinspre Azerbaidjan spre localitatea Erzerum din estul Turciei. De asemenea, este proiectată construirea unui gazoduct care să lege Turkmenistanul de Turcia, via Marea Caspică şi Azerbaidjan. Ankara nu a ezitat însă să colaboreze cu F. Rusă şi cu Iranul, din raţiuni economice evidente. O conductă subacvatică denumită „Blue Stream" a fost construită între portul rusesc Izobilnoie de cel turcesc Samsun (cel mai mare proiect al companiei de stat ruse Gazprom, finalizat în 2002), iar un alt gazoduct leagă Iranul de Turcia (din 2002). În 2005-2006, F. Rusă a acordat o atenţie specială dezvoltării cooperării economice şi politice cu Turcia. Proiectul „Nabucco" vizează aprovizionarea UE cu gaze din Orientul Apropiat şi Mijlociu pe un traseu ce porneşte din Turcia şi traversează Balcanii.

Regimul politic.

- Rolul armatei. Armata turcă constituie în acelaşi timp stâlpul statului laic şi protectoarea statului turc în faţa ameninţărilor externe. Preşedintele Republicii deţine şi funcţia de comandant şef. De asemenea, armata turcă asigură tăria flancului sudic NATO, împreună cu forţele aeriene şi navale SUA din Mediterana. Forţele armate cuprind aproximativ 600 000 de oameni, împărţiţi în mari componente terestre, aeriene, maritime, gardă de coastă şi jandarmerie. După diverse estimări, primele sunt alcătuite din peste 400 000 de militari cu circa 2 500 de tancuri (inclusiv modele **Leopard** sau **M60**), grupaţi în 4 armate. Aviaţia este înzestrată cu peste 460 de aparate moderne. Marina este dotată în principal cu 12 submarine şi 19 fregate.

- Partide şi grupări politice. Din punct de vedere oficial, Republica Turcia are structura unei democraţii parlamentare. Legislativul se alege o dată la cinci ani şi desemnează un preşedinte pentru un exerciţiu al puterii de şapte ani. Şeful statului îl numeşte pe primul-ministru, care formează guvernul. Momentan, preşedintele Turciei este juristul Ahmet Necdet Sezer (2000), care a condus Curtea Constituţională în anii '90. Premierul Recep Tayyip Erdogan (musulman moderat) deţine şefia Partidului Justiţiei şi Dezvoltării (2003).

Mişcarea islamistă a renăscut după 1989, în mare parte din cauza modernizării rapide a Turciei. Trebuie amintite şi consecinţele politice ale cutremurului din 1999 şi ale crizei economice din 2001, ce au delegitimat soluţiile clasice conservatoare şi de stânga din Turcia modernă. Nu în ultimul rând, în calitate de stat candidat la aderarea în UE (din 1999), republica ar trebui să îndeplinească criteriile de la Copenhaga, care se referă la democratizare şi la respectarea drepturilor omului. După interzicerea **Partidului Virtuţii**, Recep Tayyip Erdogan a refăcut organizaţia politică sub numele de **Partidul Justiţiei şi Dezvoltării** şi a obţinut majoritatea mandatelor la scrutinul din 2002. În urma unui compromis politic, Erdogan a devenit, în martie 2003, şeful guvernului turc. Este a doua oară când elitele turce tolerează un guvern dominat de

islamişti, după 1990. Reamintim că după ce a intenţionat să introducă educaţia religioasă, guvernul lui Necmettin Erbakan a fost înlăturat (1997), la presiunea Consiliului Securităţii Naţionale. Armata a considerat că Partidul Refah a încercat să construiască gradual o societatea bazată pe Coran, încălcând principiile kemaliste. Momentan, linia Erdogan nu este acceptată de toate cercurile islamiste, iar elitele nu au încredere deplină în intenţiile Partidului Justiţiei şi Dezvoltării. A doua formaţiune (ca număr de mandate) este Partidul Republican al Poporului. Din cauza pragului de 10%, partide cu o influenţă mare în trecut (al Stângii Democratice sau cel al Acţiunii Naţionaliste, etc.) nu au intrat în parlament.

Regimul este însă contestat de o serie de grupări radicale şi teroriste, mai mult sau mai puţin cunoscute. În mare, este vorba despre organizaţii islamiste aparent dizidente sau cu legături în lumea musulmană şi despre formaţiuni kurde. La 15 noiembrie 2003, două sinagogi din Istanbul au fost lovite de către teroriști. La 20 noiembrie 2003, consulatul Marii Britanii şi sediul băncii londoneze HSBC au fost atacate tot în Istanbul. În 2004, au continuat atentatele extremiste. Sursa atentatelor este încă neclară. În diverse medii, loviturile sunt atribuite grupului Abu Hafs al-Masri, legat de organizaţia Al-Qaeda sau Marelui Frontului al Insurgenţilor Estici. Acţiuni de amploare redusă s-au înregistrat în 2005-2006. Relevantă este însă dilema pe care Partidul Justiţiei şi Dezvoltării nu o poate evita: ori adoptă măsuri represive de amploare contra radicalilor, producând o scindare în formaţiunile islamice, ori se retrage de la guvernare, luând partea adepţilor fundamentalismului musulman sunnit. Din câte se pare, guvernul Erdogan a ales prima variantă, atentatele din Istanbul fiind urmate de o campanie de arestări în rândul dizidenţilor. O altă formaţiune islamică militantă importantă, **Hezbollah**, acţionează în estul Turciei, din câte se pare.

Primăvara anului 2007 a fost marcată de reizbucnirea disensiunilor majore dintre adepţii islamului politic şi partidele laice, disensiuni tot mai dificil de arbitrat de către armată.

A doua mare contestare provine din partea radicalilor kurzi. Partidul Muncitorilor (PKK) a iniţiat o serie de acţiuni în forţă contra guvernului de la Ankara, pentru a controla Kurdistanul turc. Armata turcă a ripostat şi a desfăşurat o campanie de lungă durată în estul Turciei, nordul Siriei şi al Irakului pentru anihilarea PKK. În 1999, s-a încheiat un armistiţiu, după arestarea liderului Partidul Muncitorilor, Abdullah Öcalan. La sugestia Occidentului, Ankara a renunţat la pedeapsa cu moartea şi le-a acordat autonomie culturală kurzilor. Diverse estimări (CIA, RAND) susţin ca circa 5000 de luptători PKK s-au refugiat în nordul Irakului. Anii 2003-2006 au înregistrat o lentă, dar clară activare a acţiunilor gherilelor kurde, încurajate şi de prăbuşirea dictatorului irakian Saddam Hussein; Kurdistanul irakian s-a transformat semioficial în „nucleul liber” al naţionaliştilor kurzi (cu simpatii în UE, SUA şi Israel). Protecţia acordată de americani kurzilor irakieni a tensionat relaţiile dintre Ankara şi Washington. Dar şi UE insistă pentru o completă democratizare a ţării şi recunoaşterea drepturilor minorităţilor. Un vechi contencios opune Turcia, Armeniei. El se referă atât la refuzul Ankarei de a-şi asuma oficial responsabilitatea „genocidului armean” din 1915, cât şi la poziţia Turciei faţă de enclava Nagorno-Karabah.

Vulnerabilităţi.

- Turcia a început să-şi revină după criza din 2001. Un pachet de asistenţă cifrat la 16 milioane de dolari a fost negociat cu FMI-ul. În 2003 Banca Mondială a acordat asistenţă în valoare de 4 miliarde de dolari, iar SUA au acceptat să aloce, după o serie de discuţii, peste 8 miliarde de dolari, în septembrie. În 2004, creşterea economică a fost reluată, cu o inflaţie coborâtă spre 12%. UE a decis, la 17 decembrie, să înceapă negocierile de aderare. Totuşi, economia sa rămâne parţial vulnerabilă din cauza inflaţiei.

De asemenea, pe termen lung, modelul de dezvoltare centrat pe stat va fi din ce în ce mai supus contestării. Ankara a început însă din anii ’80 să revizuiască gradual rolul statului în economie, ceea ce a permis atingerea unor ţinte înalte de creştere. Cu toate acestea, republica este criticată de instituţiile financiare pentru ponderea sectorului de stat în PIB.

- O vulnerabilitate a Turciei o constituie nivelul sărăciei (inflaţie 12%, şomaj minim 10%), combinat cu presiunea demografică, urbanizarea populaţiei şi alfabetizarea. Partidele islamiste au profitat de această conjunctură pentru a-şi răspândi ideile, prin adoptarea unor programe egalitariste sau prin răspândirea şcolilor religioase.

- Regimul politic se află într-o situaţie destul de incertă. Există diviziuni profunde între elitele republicane susţinute de armată, islamiştii moderaţi şi radicali. Din exterior, UE solicită aplicarea principiilor de la Copenhaga, iar între Ankara şi SUA – susţinătorul tradiţional – au intervenit o serie de divergenţe, legate de criza irakiană şi de zona locuită de turkomanii din Irak, (bogată în resurse petroliere) sau de relaţiile speciale dintre Washington şi kurzi.

- Rămâne de actualitate problema kurdă. După campania din Irak şi autonomizarea de facto a zonei kurde, nu este exclusă reluarea confruntărilor în Turcia. Ankara nu mai poate interveni acum la sud, cum a făcut până în mai 2003. Kurzii au primit însă o serie de drepturi culturale în Turcia.

Relaţiile cu Statele Unite.

Statele Unite sunt principalul aliat al Turciei şi cel mai important susţinător extern al regimului secular; islamiştii moderaţi se bucură, la rândul lor, de o anumită înţelegere a Washingtonului. În timpul Războiului Rece, Ankara a fost pilonul sud-estic al NATO şi una dintre „ancorele” strategice ale Washingtonului, alături de Israel şi de Persia (până în 1979). Ulterior, Turcia a susţinut politicile americane în Balcani, Caucaz şi în Asia Centrală. După atentatele de la 11 septembrie 2001, republica s-a solidarizat cu SUA, pentru combaterea terorismului internaţional. În Mediterana de Est, Turcia reprezintă un pilon NATO, Alianţa controlând solid întregul bazin al Mediteranei (mai ales, după „reconvertirea” Libiei la democraţie). În Marea Neagră, Turcia participă activ la iniţiativele de cooperare regională. Prin intrarea României şi a Bulgariei în NATO şi contribuţiile Turciei şi Georgiei, Alianţa tinde să deţină ponderea politico –militară într-o regiune, despre care „se zvoneşte” că ar deţine impresionante rezerve de hidrocarburi.

Divergenţe au ieşit însă la suprafaţă în 2003, pe fondul desfăşurării crizei irakiene. Autorităţile turce s-au temut de agravarea problemei kurde, după prăbuşirea regimului baas de la Bagdad. SUA au insistat pentru deschiderea unui front nordic, apoi au ales cooperarea cu facţiunile kurde irakiene (Uniunea Patriotică şi Partidul Democratic).

În toamna lui 2003, Statele Unite au solicitat trimiterea unui contingent în Irak, garantând că trupele turce nu vor fi desfăşurate în zona majoritar kurdă. În octombrie, Ankara a acceptat cererea americană, însă Uniunea Patriotică şi Partidul Democratic din Kurdistan s-au coalizat cu reprezentanţii comunităţilor şiită şi sunnită împotriva măsurii respective, care a căzut în desuetitudine. Cu toate acestea, SUA au acordat pachetul de ajutorare a Turciei, negociat din primăvară. În 2005-2006, americanii şi turcii au pus la punct o cooperare bilaterală împotriva rebelilor kurzi. Efortul de soluţionare negociată a acestei probleme este sprijinit şi de UE.

Turcia susţine cu unele rezerve proiectul american al unui Mare Orient democratic. Are relaţii de cooperare cu Azerbaidjan şi Georgia, sprijină programele PfP – NATO din Caucaz şi Asia Centrală. Ankara, alături de Moscova, nu acceptă „internaţionalizarea” Mării Negre. Turcia rămâne totuşi o „componentă aparte a Occidentului” în Orientul Apropiat şi Mijlociu (prin alinierea la NATO şi UE), care încearcă un experiment decisiv de modernizare a islamului.

Summit-ul NATO de la Istanbul din iunie 2004 a confirmat rolul Turciei în comunitatea euroatlantică, precum şi în procesele de extindere a influenţei NATO în afara Europei.

Relaţiile cu F. Rusă şi cu statele de la Marea Neagră şi Caspica.

În decursul istoriei, Moscova şi Ankara s-au comportat în calitate de competitori strategici în Balcani, Caucaz, Asia Centrală şi Orientul Mijlociu. După prăbuşirea URSS, Ankara a sprijinit majoritatea noilor state din spaţiul CSI, în scopul consolidării independenţei acestora. În Caucaz, a favorizat Azerbaidjanul, aflat în conflict cu Armenia, rival istoric al Turciei şi aliat tradiţional al Moscovei. De asemenea Ankara a militat pentru stabilizarea situaţiei din Georgia. Turcia a lansat în 1992, Cooperarea Economică la Marea Neagră, instituţionalizată în 1998/1999. Sub „regimul" lui Turgut Özal (1983-1993), Ankara a cunoscut o epocă de „renaştere pan-turcă", exprimată şi prin încurajarea acestei tendinţe în Balcani, Caucaz şi Asia Centrală. Între altele, Turcia a sprijinit oficial şi neoficial „Republica Cecenia" în conflictul din 1994-1996; ulterior, unele grupări cecene antiruse s-au bucurat de asistenţa legionarilor din Turcia.

Moscova s-a apropiat însă în mod spectaculos de Turcia în 2005-2006, mizând pe cartea energetică.

În Asia Centrală, politica sa este justificată prin legăturile etno-culturale şi de rivalitatea cu Moscova. Ankara şi-a dezvoltat relaţiile cu ţări precum Kazahstanul sau Uzbekistanul (locuite de populaţii turcice). În Balcani, Turcia şi-a exprimat simpatia faţă de cauzele musulman-bosniacă şi albaneză, împotriva Serbiei lui S. Miloşevici. La rândul său, Moscova s-a apropriat de Siria, Iran şi Irak. O cooperare sistematică s-a realizat între Turcia, Azerbaidjan şi Georgia, cu posibilitatea creării unui „pact regional de securitate" opus „axei" F. Rusă, Armenia, Iran. În 2005-2006, această trilaterală politico-economică s-a consolidat. Turcia a stabilit o cooperare solidă cu Israelul în circumstanţele diferendurilor turco-siriene. Intrată într-o „eclipsă parţială" în 2004, această cooperare a fost relansată în mai 2005, cu ocazia vizitei premierului Erdogan în Israel.

Din punct de vedere energetic, Turcia este esenţială pentru realizarea proiectelor pentru transportul petrolului şi gazelor dinspre Marea Caspică spre Europa, ocolind Rusia. Astfel, începând cu 1994, Ankara a devenit unul dintre promotorii proiectului BTC, ca alternativă la „Ruta Nordică", propusă de Moscova. Competiţia nu exclude, însă, cooperare, în anumite limite. Turcia importă masiv gaz natural din F. Rusă, deşi încearcă să-şi diversifice sursele de aprovizionare.

Relaţiile cu Uniunea Europeană.

Raţiuni politice şi economice au determinat Ankara să ceară, în 1987, integrarea în Comunitatea/Uniunea Europeană. Comisia de la Bruxelles s-a opus însă, în 1989 (criticile la adresa regimului autoritar, tensiunile dintre Grecia şi Turcia). Peste 10 ani, republica a primit statutul de stat candidat, dar începutul negocierilor de aderare este condiţionat de satisfacerea criteriilor politice de la Copenhaga. UE a solicitat Ankarei: rezolvarea până în 2004 a problemei cipriote, a diferendelor de frontieră, introducerea controlului civil asupra armatei şi respectarea drepturilor omului. O decizie finală a fost adoptată la sfârşitul 2005. SUA au exercitat o presiune constantă pentru admiterea Turciei în UE şi se pare că Germania şi Franţa s-au raliat, cu rezerve, acestei opţiuni. Oricum, Occidentul nu-şi poate permite să piardă alianţa Turciei; întrebarea sa este, totuşi, dacă turcii musulmani se pot înscrie în tiparele societăţii laice şi democratice specifice Occidentului?

De asemenea, Turcia face parte din Dialogul Mediteranean, o iniţiativă a Uniunii ce vizează stabilizarea Orientului Mijlociu şi a Africii de Nord şi crearea unei zone de liber schimb.

Ankara a insistat, în 2003, pentru renunţarea la menţionare în Constituţia Europeană a originilor creştine ale UE. Relaţiile solide cu UE şi prezenţa masivă politico-militară a SUA în Orientul Apropriat şi Mijlociu garantează un mediu internaţional favorabil Turciei. De asemenea, Turcia şi Spania promovează proiectul cooperării „civilizaţiilor".

Relaţiile cu statele balcanice.

Rivalitatea greco-turcă constituie o problemă persistentă în Balcani. Diferendul are rădăcini istorice profunde şi se referă printre altele la delimitarea platoului maritim sau la statutul insulei Cipru, din Mediterana de Est. În 1974, Ankara a declanşat o invazie a nordului acesteia, pentru a preveni tentativa de unificare proiectată de „regimul coloneilor" de la Atena, sprijinită de populaţia locală de origine greacă. Insula a rămas divizată între teritoriul statului Cipru şi nordul majoritar turc.

La Summit-ul de la Copenhaga (decembrie 2002) UE a decis că Ciprul îndeplineşte criteriile de aderare şi că va deveni membru în mai 2004. Uniunea a solicitat Turciei să găsească o soluţie de compromis în acest interval.

SUA exprimă îngrijorări asupra politicii europene faţă de Turcia şi a sprijinit planul Annan de federalizare, respins în martie 2003 de ciprioţii turci. În cele din urmă, în mai 2004, doar Republica Cipru (greacă) a fost admisă în UE. Bruxelles-ul a suspendat anumite capitole în cadrul negocierilor de aderare cu Turcia. În 2007, Ankara a anunţat o „strategie proprie" de aderare la Uniune.

Republica a recunoscut FRI a Macedoniei şi a dezvoltat relaţii de cooperare cu acest stat. De asemenea, Ankara s-a implicat în operaţiunile de menţinere a păcii din regiune. Nu în ultimul rând, a susţinut aderarea României şi a Bulgariei la NATO. Pe de altă parte, natura regimului politic de la Ankara rămâne un factor de neignorat în Europa de Sud-Est, unde se înregistrează încă agitaţii extremist islamice în comunităţi cu populaţie albaneză sau turcă.

Relaţiile cu statele din Orientul Mijlociu.

Înconjurat de vecini nesiguri, statul turc a încheiat o alianţă cu Israelul, în 1996, chiar spre finalul războiului din Cecenia. Scopul acesteia este de a contrabalansa Siria, Iranul şi Irakul, toate fiind – la vremea respectivă – apropriate de Moscova. Venirea guvernului islamist la putere a părut să slăbească această apropriere, însă cooperarea cu Israelul a devenit mai importantă după atentatele din Istanbul. În 2003-2004, Ankara s-a plasat pe o poziţie moderată în conflictul israeliano-palestinian, reproşând Israelului însă „excesele de violenţă" şi „vânarea obsesivă" a liderilor **Hamas**. Primele luni ale anului 2005 au prilejuit reconfirmarea relaţiilor speciale turco-israeliene. Turcia şi Iranul – în pofida unor apropieri de circumstanţă - rămân rivali în lumea musulmană, atât din raţiuni de putere, cât şi din motive ideologice. Caucazul de Sud şi Irakul de Nord au reprezentat zone tradiţionale de înfruntare între turci şi persani; prezenţa forţelor Coaliţiei în Irak contribuie la menţinerea fragilului echilibru de putere în zonă. Între Siria şi statul turc există mai multe divergenţe, în principal din cauza barajelor de pe Eufrat. De asemenea, Ankara a acuzat în mod repetat Damascul că găzduieşte partizani PKK. După intervenţia Coaliţiei conduse de SUA în Irak, s-a manifestat o anumită tendinţă de apropriere între cele două ţări.

În a doua jumătate a anului 2003, autonomizarea unor zone din Irakul de Nord a apropriat sensibil Turcia, Siria şi Iranul, neliniştite de posibilitatea recrudescenţei mişcărilor radicale kurde şi de scenariile unui „Mare Kurdistan" unificat şi independent. În 2006, militarii turci au ameninţat că vor urmări gherilele PKK în Irakul de Nord; concomitent, unităţi din Turcia s-au încadrat în forţele internaţionale din Libanul de Sud.

EGIPT. PROVOCĂRILE MODERNIZĂRII.

Situat la întretăierea Asiei şi Africii, Egiptul a atras atenţia marilor puteri, încă din antichitate. Se învecinează cu Libia, Sudan, Arabia Saudită, Israel şi Teritoriile Palestiniene. Ţara leagă, astfel, nordul Africii de Orientul Mijlociu propriu-zis, pe o axă şi Europa de Golful Persic şi Asia de Est, pe a doua axă, prin Canalul Suez.

Teritoriul însumează 1 001 449 km^2, în cea mai mare parte fiind acoperit de trei deşerturi: libian/vestic, saharian şi arabic. Egiptul a fost şi rămâne „un dar al Nilului". Al doilea fluviu din lume ca dimensiuni şi singurul care circulă de la nord spre sud, acesta reprezintă şi în zilele noastre cea mai importantă „resursă" a societăţii egiptene. Circa 99% din populaţia ţării locuieşte de-a lungul văii şi a Deltei Nilului. Clima este deşertică. Egiptul are ieşiri la Marea Mediterană, Marea Roşie şi Golful Aqaba/Eilat. Prin zonele centrale, vestice şi sudice, face parte din continentul african, iar prin peninsula Sinai, din Orientul Mijlociu. Statul controlează canalul Suez, care leagă Mediterana de Marea Roşie, una dintre cele mai importante zone din punct de vedere strategic şi comercial. De asemenea, prin insulele Tiran, autorităţile de la Cairo pot bloca circulaţia în spaţiul Golfului Aqaba, esenţial pentru comerţul israelian.

Poziţia Egiptului invită autorităţile de la Cairo la aplicarea unor politici în trei mari spaţii: Africa de Nord, spre sud, de-a lungul Văii Nilului şi în Orientul Mijlociu.

Populaţie.

Egiptul este locuit de 75 500 000 locuitori, fiind cea mai populată ţară din Nordul Africii şi din Orientul Mijlociu. Societatea egipteană trece printr-o profundă schimbare demografică, în jur de 60% dintre locuitori având vârsta mai mică de 25 de ani. 42,7% dintre egipteni locuiesc la oraş.

Majoritatea locuitorilor sunt de origine egipteană, în proporţie de 99%, formaţi prin sinteza dintre populaţiile arabice şi cele native, după mare cucerire a lui Amr ibn al As (639-641). Circa 94% dintre locuitori aderă la confesiunea musulmană sunnită. Cairo a fost şi este unul dintre centrele importante ale lumii islamice, capitala Fatimizilor şi gazda celei mai prestigioase universităţi, Al-Azhar, o autoritate pentru credincioşii musulmani, chiar şi în zilele noastre. În ciuda tentativelor de reprimare întreprinse de Nasser şi Sadat, islamismul militant a revenit pe scena politică egipteană, începând din anii '70, iar vechea organizaţie Frăţia Musulmană şi-a refăcut forţele.

Cea mai importantă minoritatea religioasă este cea coptă (egipteană), o variantă monofizită a creştinismului (5%), aflată sub autoritatea unui papă. Consideraţi uneori drept descendenţii vechilor locuitori ai Egiptului, aceştia s-au confruntat cu politica de convertire aplicată de autorităţile din noul centru, Cairo. Ţinute sub un control relativ în timpul guvernării imperiului otoman, tensiunile intra-comunitare s-au escaladat gradual în ultimele decenii, din cauza ascensiunii radicalismului islamic.

Economia.

Egiptul dispune de resurse naturale în cantităţi mai reduse în comparaţie cu alte state din Orientul Mijlociu. Rezervele confirmate de petrol se apropie de aproximativ 3 miliarde de barili, locul 26 pe plan mondial. Situate în general în zona Suez-ului, terenurile petroliere sunt exploatate de companii societăţi mixte. Sunt prezente firmele **British Petroleum, Royal Dutch Shell** şi **Agip**. Teritoriul statului egiptean face legătura între zonele petrolifere din Arabia Saudită şi statele dezvoltate occidentale. Tranzitul produselor petroliere se efectuează prin intermediul

oleoductului Sumed, cu o capacitate de 2,5 milioane barili/zi şi prin Canalul de Suez (circa 1,5 milioane barili/zi, EIA, 2004).

Mai importante sunt rezervele de gaz, apreciate momentan la circa 1200 miliarde m^3, Egiptul situându-se pe poziţia a 22-a în lume. Sunt implicate companiile **Exxon, British Petroleum** sau **ENI**. Exploatările principale sunt situate în regiunea Văii Nilului şi în vest. Ţara mai posedă resurse de fosfaţi.

Produsul Intern brut este de 116 miliarde dolari. Economia egipteană depinde în continuare de agricultură, unde este angajată 30% din forţa de muncă activă, de taxele de tranzit şi desigur, de turism.

Circa 40% din economie se află sub control privat, o tendinţă care denotă abandonarea tacită a ideilor socialiste, împărtăşite de către mişcarea „Ofiţerilor Liberi" condusă de Gamal Abdul Nasser. Oficial şomajul a fost de circa 12% în 2001 (CIA, 2004), dar informal se estimează că indicatorul s-ar ridica la 25% (EIA, 2004).

Principalii parteneri comerciali sunt Uniunea Europeană şi Statele Unite. Egiptul trebuie să-şi dezvolte în continuare economia pe termen lung, pentru a face faţă presiunii demografice şi sociale, circa 800.000 de oameni intrând anual pe piaţa forţei de muncă şi a evita potenţiale tensiuni interne. Un nou curs reformator inaugurat în iulie 2004, inclusiv în privatizare, reformă fiscală, sistem vamal. Bugetul de stat a avut însă de suferit, iar ajutoarele sociale s-au micşorat.

SUA sunt principalul susţinător financiar al ţării. Un acord cu Israelul permite activitatea unor zone de producţie de export cu scutiri vamale.

În 2006, creşterea economică a atins 7%. Se aplică o bună reformă fiscală, inflaţia este controlată, investiţiile străine au ajuns la 6 miliarde euro, etc. Turismul şi sumele lucrătorilor din străinătate contribuie cu 20% la PIB. Exporturile se cifrează la 20% din PIB (hidrocarburi).

Situaţia internă.

Armata a fost modernizată după războiul din 1973, pentru a menţine o balanţă convenţională cu cea israeliană. Forţele terestre numără circa 300 000 oameni (12 divizii), cu circa 3 000 de tancuri (peste 500 model M1 A1 Abrams, 800 M 60 A3), aproximativ 5 000 de transportoare blindate, peste 3 000 de piese de artilerie (Cordesman, 2004; JCSS, 2003). Aviaţia are la dispoziţia circa 600 de aparate de vânătoare, dintre care un sfert modele F16, peste 40 de transport şi aproximativ 120 de elicoptere. Egiptul deţine 5 sisteme aeriene de război electronic şi o serie de avioane de recunoaştere fără pilot iar marina posedă 4 submarine şi 10 fregate.

Statul egiptean continuă să pună accent pe ameliorarea calităţii şi cantităţii forţelor sale militare, pentru asigurarea securităţii, dar şi din motive de prestigiu. În plus, armata reprezintă şi „principalul partid politic" al ţării. Singurul potenţial rival rămâne Israelul, armatele Sudanului şi Libiei neconstituind ameninţări credibile. Cooperare strategică cu Statele Unite asigură, în linii mari, siguranţa militară a statului egiptean şi necesităţile de armament ale acestuia. În 2006, s-a luat în discuţie reactivarea programului nuclear. Principala ameninţare la adresa armatei provine însă din interior, statutul său fiind din ce în ce mai mult contestat de către diversele mişcări musulmane radicale.

Regimul politic egiptean are caracteristici autoritare şi plebiscitare. Şeful statului este desemnat, conform Constituţiei, de către o adunare legislativă şi de populaţie, o dată la şase ani. În realitate, puterea este deţinută de armată şi de partizanii partidului Naţional Democrat. Statul şi-a asumat, din timpul lui Nasser, funcţia de modernizare a societăţii prin controlul exercitat asupra economiei, angajarea unor mari proiecte ca barajul Asouan şi reprimarea mişcărilor islamiste şi comuniste. Ideologic, a amestecat naţionalismul cu socialismul şi panarabismul. Fost comandant al aviaţiei şi vicepreşedinte, Hosni Mubarak a venit în fruntea ţării după asasinarea, în

1981, a lui Anwar al Sadat (artizan al „reconcilierii" cu Israelul). Mubarak a continuat liberalizarea graduală politico-economică începută în timpul predecesorului său (1976). Astfel, a fost tolerat multipartidismul formal şi jocul electoral, formaţiunile politice desemnându-şi reprezentanţi în cele două camere ale parlamentului egiptean. Cu toate acestea, şeful statului recurge adesea la guvernarea pe baza stării de necesitate, devenită uzuală după 1981, iar o serie de partide sunt interzise, în principal de teama venirii la putere a islamiştilor sau a extremiştilor de stânga. Sistemul politic a fost adeseori criticat din cauza lipsei sprijinului popular iar recursul la măsuri extraordinare arată dificultatea implementării modelului democratic. Totuşi, acesta rămâne unul dintre cele mai deschise regimuri din lumea arabă.

În 2004–2007, H. Mubarak s-a remarcat prin „opoziţia politicoasă" faţă de proiectul american al democratizării din exterior, a Marelui Orient. Simultan, preşedintele ar acţiona pentru a favoriza preluarea puterii de către fiul său.

Fondat în 1978, Partidul Naţional Democrat a fost succesorul celui Socialist Arab a lui Nasser. În acea epocă, Sadat a eliminat facţiunile radicale de stânga, în cadrul politicii sale de deschidere. Noul lider, Hosni Mubarak a încercat să concilieze valorile moderne ale societăţii cu legea islamică. Formaţiunea reprezintă interesele elitei centriste a statului egiptean şi revendică moştenirea revoluţiei din 1952, care a condus la proclamarea republicii. De asemenea, a promovat o participare limitată a cetăţenilor la viaţa politică egipteană. Partidul face parte din Internaţionala Socialistă.

În ultimele decenii, se înregistrează o renaştere a influenţei grupărilor islamiste egiptene. La alegerile din decembrie 2005, islamiştii au câştigat teren, candidând ca independenţi. După atentatele din Sinai, din 2006, guvernul a întărit măsurile de autoritate (s-ar pregăti transmiterea puterii către Gamal Mubarak). Cea mai veche şi mai importantă este **Frăţia Musulmană**, înfiinţată în 1928 de Hassan al-Banna, cu scopul de a instaura legea coranică în întreaga lume musulmană şi a combate influenţele occidentale; organizaţia se centrează pe „asociaţii civice" cu scopuri sociale, culturale, educaţionale, religioase, economice, etc. **Frăţia Musulmană** nu a aderat la naţionalismul pan arab în mod serios. Mesajul său radical a adus-o în conflict cu autorităţile egiptene, unui prim asasinat căzându-i victimă şeful executivului, Mahmud Fahmi Nokrashi. În replică, Al-Banna a fost executat de serviciile secrete egiptene. Frăţia Musulmană a colaborat cu „Ofiţerii Liberi", dar a fost interzisă în 1954, deoarece a refuzat model statului laic şi socialist, promovat de Nasser. Membri ai organizaţiei au iniţiat o serie de atentate împotriva acestuia. După o tentativă de apropriere în 1964, conflictul dintre statul laic şi Frăţia Musulmană a reînceput.

Bănuit de implicare în asasinarea lui Anwar al Sadat, grupul a devenit, în 1981, ţinta investigaţiilor guvernamentale, dar peste trei ani, Hosni Mubarak a legalizat Frăţia Musulmană, în calitate de organizaţie religioasă. Reprezentanţi ai săi au participat la alegerile parlamentare, în anii '80. Preşedintele Mubarak a decis, ulterior, ca Frăţia să nu mai joace un rol în procesul electoral egiptean, în contextul creşterii popularităţii islamiştilor, tendinţă determinată în mare, de problemele economice şi sociale ale Egiptului (ca şi în Algeria, Tunisia şi Maroc). Grupul este considerat drept principalul competitor al partidului de guvernământ în acest moment, alimentând temerile privind instaurarea unui regim islamist, prin mecanismul alegerilor libere sau prin forţă.

Frăţia a reuşit să depăşească statutul de forţă politică limitată la spaţiul egiptean încă din perioada interbelică, când s-au fost înfiinţat secţii în Iordania, Palestina sau Siria. Membrii săi au luat parte la primul război israeliano-arab (1948-1949), la cel din Algeria, la războiul din Afganistan (1979-1979) sau la cel din Cecenia. În Iordania, ramura locală este denumită **Frontul Acţiunii Islamice** şi a devenit principala forţă de opoziţie. În Siria, membrii Frăţiei Musulmane au contestat regimul familiei Assad şi dominaţia allawită. În Teritoriile Palestiniene, Frăţia a

înfiinţat **Mişcarea de Rezistenţă Islamică (Hamas)**, în timpul primei Intifade, din 1987, sub conducerea şeicului Ahmed Yassin, eliminat în 2004 de forţele israeliene.

Din Frăţia Musulmană s-au desprins o serie de facţiuni, care au considerat că organizaţia este prea moderată. Urmându-l pe ideologul Sayyd Qutb, diversele grupuscule au apărut după ce preşedintele Anwar al Sadat a decis eliberarea islamiştilor, pentru a reduce influenţa stângii radicale. Noile formaţiuni islamiste au pus accentul pe utilizarea violenţei pentru realizarea Califatului, mai mult decât Frăţia Musulmană (care s-a concentrat îndeosebi pe mijloace paşnice gen construirea de şcoli şi pe programe de protecţie socială pentru a-şi răspândi influenţa). Musulmanii radicali considerau că guvernele laice sunt ineficiente şi corupte şi susţineau că singura cale pentru rezolvarea problemelor consta în restaurarea legii islamice.

Prima victimă a fost chiar Sadat, asasinat după ce a încheiat pacea cu Israel-ul de către membrii **Jihadului Islamic** egiptean. Condus de Ayman al-Zawahiri, grupul s-a aliat cu Al-Qaeda în 1998, liderul său devenind adjunctul lui Ossama Ben Laden. Al-Zawahiri este considerat de autorităţile americane ca fiind responsabil de pregătirea operativă a atentatelor din 11 septembrie 2001.

O a doua formaţiune musulmană radicală este **Jamaat Al-Islamyya (Grupul Islamic)**. Liderul spiritual, şeicul Omar Abdul Rahman a fost închis de către autorităţile americane, pentru că a coordonat atentatele de la World Trade Center, din 1993. Islamiştii au întreprins o serie de atentate împotriva comunităţii copte şi a turiştilor străini, determinând reacţia în forţă a statului egiptean. **Jamaat Al-Islamyya** este suspectată de legături cu Al-Qaeda, datând din timpul războiului din Afganistan.

În Egipt, mai activează grupări de stânga radicale, care se revendică de la moştenirea nasseristă, însă acestea sunt în declin din anii ’70, când Sadat a adoptat o linie mai moderată decât a predecesorului său, atât în interiorul, cât şi în exteriorul ţării.

Relaţiile cu statele din Orientul Mijlociu.

Politica faţă de regiunea Orientului Mijlociu a fost dominată de ambiţia de a coordona statele lumii arabe, relaţiile cu Israelul şi de căutarea supremaţiei în nordul şi estul Africii (mai cu seamă în Sudan). De asemenea, Egiptul independent a încercat să se distanţeze de conflictul dintre cele două superputeri. În 2005-2006, ascensiunea regională a Iranului şi creşterea influenţei saudiţilor par a pune în umbră statura de lider a Egiptului. Concomitent, se înregistrează o prezenţă copleşitoare politico-militară americană la nivel regional, combinată cu instalarea de forţe occidentale în Libanul de Sud şi cu creşterea rolului UE şi al F. Ruse.

Prima strategie a urmărit unificarea lumii arabe, pe baza originii, a limbii şi a culturii comune, în jurul naţionalismului şi a socialismului. Proiectul era îndreptat împotriva fostelor puteri coloniale, dar şi a Israelului. Cairo a găzduit, cu întreruperi, sediul Ligii Arabe, exercitând o coordonare informală asupra organizaţiei. Liga a fost însă slăbită de divergenţele dintre membrii săi, una dintre puţinele teme unde s-a ajuns la un relativ consens fiind cea a susţinerii cauzei palestiniene. Astfel, organizaţia nu a reuşit să garanteze o formulă de securitate regională viabilă. În 1977, Egiptul a fost suspendat, deoarece preşedintele Sadat a pregăti încheierea păcii cu Israelul. Starul egiptean a fost reprimit în organizaţie în 1989. Organizaţia nu s-a transformat într-o structură de securitate regională, din cauza conflictelor intestine şi a slăbiciunii membrilor, după cum au dovedit-o cele două războaie din Golf, purtate în 1990-1991 şi 2003.

O a doua strategie şi-a propus crearea unui mare stat arab, care să domine Orientul Mijlociu şi să practice o politică de neutralitate faţă de SUA şi de URSS. După criza Suez-ului, Egiptul încercă să formeze, alături de Siria şi Yemen, Republica Arabă Unită, o construcţie care nu rezista, din cauza divergenţelor dintre elitele de la Cairo şi Damasc. O lovitură de stat la

Damasc va pune capăt, în 1961, tentativei de unificare arabă. O dată cu epoca Sadat, Egiptul a renunţat la proiecte ambiţioase, mulţumindu-se cu recunoaşterea rolului său de putere regională.

Cealaltă mare temă a privit relaţiile cu Israelul. Egiptul a participat, alături de partenerii arabi din Liga Arabă la primul război (1948-1949), care s-a încheiat cu victoria statului evreu. Cairo a preluat, apoi, conducerea luptei împotriva acestuia, din motive de prestigiu, dar şi de teama faţă de puterea în creştere a vecinului său. În 1956, 1967 şi 1973, trupele egiptene au fost însă înfrânte de cele israeliene. În 1977, şeful statului egiptean s-a întâlnit la Ierusalim cu premierul israelian, Menachem Begin, o premieră în politica din Orientul Mijlociu. Peste un an, cei doi lideri au semnat la Camp David un acord care a permis încheierea tratatului de pace între Egipt şi Israel, primul document de acest tip realizat după războiul din 1948-1949. De asemenea, statul egiptean a devenit principalul partener al SUA în lumea arabă, riscând izolarea. Cu toate acestea, autorităţile de la Cairo şi-au modernizat forţele armate, pentru orice eventualitate. Egiptul s-a raliat Occidentului în războiul din Golf (1991), a exprimat unele rezerve faţă de dialogul dintre Autoritatea Palestiniană şi statul Israel, dar a întreprins demersuri pentru identificarea unei soluţii politic, susţinând ideea a două state independente. Egiptul a intermediat, de pildă, prima întâlnire dintre fostul premier israelian Yitzhak Rabin şi liderul OEP, Yasser Arafat, în 1993. Eforturile autorităţilor egiptene s-au intensificat după începutul, în toamna anului 2000, a celei de-a doua Intifade. Ambasadorul de la Tel-Aviv a fost retras, iar relaţiile s-au răcit. Preşedintele Hosni Mubarak a susţinut, totuşi, planul de pace iniţiat de Administraţia Bush şi adoptat de către ceilalţi membri ai Cvartetului pentru Orientul Mijlociu, aşa-numitul „road-map", prezentat după sfârşitul războiului din Irak, din martie - mai 2003. La Cairo au avut loc întâlniri în februarie 2003, între organizaţiile palestiniene pentru negocierea unui armistiţiu cu Israelul. Oficiali egipteni l-au convins pe liderul Autorităţii Palestiniene, Yasser Arafat să numească un prim ministru, o măsură considerat drept un prim pas spre democratizarea structurii. În iunie 2003, s-a ajuns la un acord de retragere israeliană din Teritoriile Palestiniene.

Anunţat în decembrie 2003 şi lansat în aprilie 2004, noul „plan Sharon" a prevăzut retragerea unilaterală a forţelor israeliene de-a lungul liniei de securitate, împreună cu desfiinţarea aşezărilor din Gaza şi a majorităţii celor din nordul Cisiordaniei. O prezenţă militară urma să fie menţinută de-a lungul frontierei cu Egiptul. De asemenea, statul evreu a lovit organizaţia Hamas, executându-i liderii, şeicul Ahmed Yassin şi Abdul Aziz Al-Rantissi (martie-aprilie 2004). În acest context, abordarea egipteană a fost depăşită de evenimente, Cairo lansând doar apeluri pentru relansarea discuţiilor. Statul arab nu a reuşit nici să se impună în faţa radicalilor palestinieni şi chiar a lui Yasser Arafat, nici să influenţeze poziţia dură israeliană, care, de altfel, a fost aprobată la Washington. Lansat prin tratatul de pace din 1979, „procesul de pace" a depăşit capacitatea de gestionare a autorităţilor de la Cairo. Totuşi, în 2005, autorităţile de la Cairo au revenit în prim – plan, participând efectiv la negocierile cu Hamas şi la lansarea unui plan de securizarea a Fâşiei Gaza.

Arabia Saudită şi Egiptul au întreţinut o competiţie în zona Mării Roşii. Cele două state au susţinut facţiuni diferite în războiul din Yemen (1962-1967). Ulterior, Riadul şi Cairo s-au apropiat, în contextul pregătirilor pentru războiul de Yom Kippur. Pacea încheiată cu Sadat a determinat reducerea ajutorului economic saudit. Relaţiile s-au normalizat, Arabia Saudită având un interes vital în tranzitul petrolier prin zona Suez-ului.

Relaţiile cu Siria au fost tensionate, după ruptura din 1961. Damascul a contestat politica de apropriere a autorităţilor de la Cairo faţă de statul Israel şi a participat la războiului civil din Liban. În 1989, relaţiile dintre cele două state s-au normalizat. În toamna lui 2003, Egiptul a luat apărarea regimului Assad, acuzat de Washington pentru sponsorizarea terorismului. Demersurile Egiptului au concurat în mod serios la retragerea trupelor siriene din Liban, primăvara 2005. În

prezent, Egiptul şi Arabia Saudită sunt „pilonii frontului moderat” în lumea arabă. Ambele se opun unei hegemonii iraniene în regiune.

Relaţiile cu ţările africane.

Autorităţile de la Cairo au aplicat o politică de prestigiu în Africa de Nord şi de Est, Egiptul fiind pe drept considerat drept o putere regională. Egiptul este membru în Uniunea şi în Piaţa Comună a statelor din Estul şi Sudul Africii (COMESA). De-a lungul Văii Nilului, Cairo-ul şi-a păstrat dreptul de a interzice orice intervenţie asupra debitului acestuia, intrând într-o dispută cu celelalte state riverane: Sudan, Eritrea, Etiopia, Uganda, Kenya, Rwanda, Burundi, Congo şi Tanzania. Acestea au format Iniţiativa pentru Bazinul Nilului, în februarie 1999, o formulă de cooperare menită a rezolva disputele pentru controlul fluviului.

Fost condominium anglo-egiptean, Sudanul şi-a dobândit independenţa în 1956. În timpul lui Nasser, relaţiile cele două state s-au răcit, mişcările de opoziţia egiptene găsindu-şi sprijin pe teritoriul vecinului sudic. După războiul de Yom Kippur (1973), Sudanul s-a apropiat de Egiptul condus de Sadat, antagonizând Libia. Statul egiptean şi-a amplasat forţe în Sudan, pentru a preveni un atac al regimului de la Tripoli, sprijinit de preşedintele Gafaar Nimeiri. Răsturnarea acestuia de la putere a destabilizat Sudanul unde s-a instaurat un regim islamist, în 1989. O nouă rivalitate s-a declanşat între Cairo şi Khartoum, care s-a apropiat, de data aceasta de Libia. Cele două state îşi dispută zona petrolieră Halaib. Egiptul a acuzat Sudanul că a stat în spatele tentativei de asasinat organizate, în 1995, împotriva preşedintelui Mubarak. ONU a adoptat sancţiuni împotriva acestui stat. La rândul lor, autorităţile de la Khartoum au susţinut că statul egiptean acordă asistenţă miliţiilor creştine şi Alianţei Naţionale Democratice. După a doua lovitură de stat a lui Omar al Bashir, Egiptul şi Sudanul şi-au normalizat relaţiile diplomatice (martie 2000).

Cairo şi Tripoli au lansat, în 1999, un plan pentru încetarea războiului civil dintre miliţiile creştine şi autorităţile sudaneze, respins de Armata de Eliberare Sudaneză. O a doua iniţiativă, gestionată de Kenya, Djibuti, Eritrea, Etiopia, Somalia şi Uganda, a condus la adoptarea acordului de la Machakos, între Armata de Eliberare şi guvernul de la Khartoum (iulie 2002), prin care creştinilor din sud li se promitea organizarea unui referendum privind secesiunea, în şase ani şi jumătate. Cairo s-a opus, însă, destrămării statului sudanez. Pacea pare a se restabili cu susţinerea SUA şi UE.

Egiptul a încercat să obţină estul Libiei, după cel de-al doilea război mondial, dar relaţiile s-au tensionat o dată cu venirea la puterea la Tripoli a colonelului Muammar al-Kaddafi (1969). Revendicând moştenirea nasseristă, acesta a negociat o efemeră uniune cu Egiptul şi Siria (1971-1973), eşuată după schimbarea radicală a politicii vecinului său faţă de Israel. Libia s-a situat în fruntea ţărilor care au criticat tratatul de pace încheiat de Sadat şi Begin. Au avut loc şi confruntări armat limitate la frontiera dintre cele două state. Relaţiile au rămas încordate, însă, după sfârşitul Războiului Rece, Egiptul s-a promovat în rolul de mediator între Statele Unite şi regimul de la Tripoli.

În Cornul Africii, guvernul de la Cairo se opune poziţionării Etiopiei în rolul de lider. De aceea, alături de Sudan, a susţinut indirect mişcările islamiste din Somalia.

Relaţiile cu SUA.

Egiptul s-a transformat în anii '70 în cel mai important partener al SUA în lumea arabă, alături de Iordania şi de Arabia Saudită, într-un moment în care Statele Unite s-a confruntat cu o nouă ameninţare - Iranul devenit fundamentalist din 1979. Egiptul a beneficiat de ajutorare anuale de miliarde de dolari şi de livrări de armament modern. Majoritatea fondurilor au fost destinate

refacerii forţei militare, Cairo urmărind, din câte se pare, atingerea unei parităţi convenţionale cu Tel-Aviv-ul. Ajutoarele vor fi reduse până în 2008, în paralel cu cele destinate Israelului. Politica SUA a permis, astfel, crearea unui echilibru militar relativ între cele două state.

În ciuda criticilor radicalilor, Egiptul a rămas loial politicii americane la sfârşitul Războiului Rece şi a contribuit la tentativa de soluţionare a conflictului israeliano-palestinian. Cele două armate au efectuat exerciţii comune, începând din anii ’80. Egiptul a primit dreptul de a produce sub licenţă tancuri M1A1 Abrams. Condamnând invadarea Kuwaitului, Cairo a trimis cel mai important contingent dintre statele arabe care au luat parte la primul război din Golf (1991) şi a pus teritoriul său la dispoziţia forţelor americane. Egiptul a participat la dialogul mediteranean al NATO, lansat în 1994, pornind de la ideea conform căreia securitatea europeană este legată de cea din regiunea Orientului Mijlociu.

După atentatele de la 11 septembrie 2001, relaţiile bilaterale s-au reorientat gradual. Egiptul s-a raliat demersurilor americane pentru combaterea terorismului internaţional şi a acordat drept de survol. Autorităţile de la Cairo au fost criticate deoarece radicalii din Egipt s-au situat pe locul al doilea în componenţa structurilor grupării Al-Qaeda. S-au manifestat temeri legate de faptul că preluare puterii de către radicalii musulmani va conduce la ruptura cu SUA. La summitul NATO de la Praga (noiembrie 2002) s-a decis extinderea dialogului mediteranean al Alianţei, fiind proiectată aproprierea acestuia de activităţile din PfP. Programul a inclus prevederi despre reforma armatelor, combaterea terorismului şi combaterea proliferării armelor de distrugere în masă.

Noi dificultăţi au apărut în contextul campaniei americane purtate împotriva regimului lui Saddam Hussein, în primăvara lui 2003, care a provocat manifestaţii de protest în Cairo. Şeful statului egiptean nu a participat la campania coaliţiei conduse de Statele Unite, susţinând că războiul va crea „100 de Ben Ladeni”. Cu toate acestea, Hosni Mubarak a considerat că principala responsabilitate pentru declanşarea conflictului îi aparţine fostului preşedinte irakian, Saddam Hussein şi a permis tranzitarea Suezului de către forţele coaliţiei. Liderul egiptean a criticat proiectul prezentat de preşedintele american, George W. Bush, pentru democratizarea Orientului Mijlociu, nu a trimis trupe în Irak şi a luat apărarea regimului de la Damasc. În contextul transformărilor prin care trece NATO şi al creşterii implicării Alianţei în regiune, americanii au propus întărirea cooperării structurate cu statele din regiunea Orientului Mijlociu, inclusiv prin lansarea unui nou parteneriat la reuniunea de la Istanbul.

În consecinţă, principalele probleme pe agenda egipteano-americană constau în diferenţa de concepţie privind viitorul Orientului Mijlociu, chestiunea irakiană, dar şi în capacitatea scăzută a Egiptului de a modera cererile facţiunilor palestiniene. Statul egiptean rămâne, însă, unul dintre cei mai importanţi parteneri ai SUA din lumea arabă, atât datorită poziţiei strategice, cât şi a politicii sale moderate în regiune.

Egiptul şi Uniunea Europeană.

Egiptul este un important furnizor de materii prime pentru statele Uniunii Europene, principala sa piaţă de desfacere. Statele Uniunii s-au implicat în procesul de pace din Orientul Mijlociu, în cadrul aşa numitului Cvartet, sprijinind „road map-ul”, lansat anul trecut de administraţia Bush.

Cairo a semnat un nou acord de asociere în iunie 2001. Cairo a fost inclus în Parteneriatul Euro-mediteranean, lansat în 1995, la Barcelona pentru promovarea stabilităţii şi a securităţii, înfiinţarea unei zone de liber schimb până în 2010 şi respectarea drepturilor omului în acest spaţiu. Uniunea Europeană a acordat asistenţă financiară Egiptului şi celorlalte state participante prin intermediul programului MEDA. Cairo a împărtăşit scepticismul Franţei şi Germaniei faţă de

conflictul din Irak, dar a adoptat un ton relativ moderat. UE a susţinut crearea Grupului de la Agadir, compus din Egipt, Tunisia, Iordania şi Maroc, state care au semnat un acord privind realizarea, înainte de 2010, a unei zone de liber schimb. Divergenţe se manifestă în problema drepturilor omului, Egiptul fiind criticat deseori din cauza caracterului regimului şi al tratamentului aplicat deţinuţilor.

Proiectele de extindere a Uniunii au influenţat legăturile cu statele din Orientul Mijlociu, inclusiv Egiptul. În iunie 2003, Comisia a prezentat un proiect privind relaţiile cu statele vecine, intitulat Europa lărgită, în care erau incluse şi ţările din regiunea Mediteranei. Acesta prevedea asigurarea stabilităţii, promovarea cooperării regionale, reducerea sărăciei şi relaţii preferenţiale cu ţările din Orientul Mijlociu, Rusia sau Ucraina. De asemenea, documentul conţinea prevederi legate de cooperarea în domeniul securităţii şi implicarea UE în prevenirea conflictelor. Proiectul a fost însuşit de Consiliul European în octombrie 2003. Pe baza acestui document, Comisia a prezentat în mai 2004, o nouă strategie pentru aplicare obiectivelor prevăzute cu un an înainte. În 2005-2007, UE a prezentat mai multe soluţii pentru problemele regionale. Îndeosebi noua echipă de la conducerea Germaniei a impulsionat reluarea negocierilor de pace din Teritoriile Palestiniene şi reconcilierea dintre **Hamas** şi **Fatah**.

Relaţiile cu Federaţia Rusă.

Relaţiile dintre Cairo şi Moscova s-au îmbunătăţit după prăbuşirea URSS. Federaţia Rusă a sprijinit politic înfiinţarea unui stat palestinian şi nu a mai fost privită drept o ameninţare la adresa securităţii egiptene, pe fondul declinului relativ al puterii sale în regiune. În aprilie 2001, preşedintele rus, Vladimir Putin şi cel egiptean, Hosni Mubarak convenit asupra necesităţii ameliorării cooperării bilaterale. Circa 14 acorduri de cooperare au fost încheiate. Noi convorbiri la nivel înalt au avut loc în primăvara 2005. Influenţa Moscovei asupra politicii externe este limitată, totuşi, momentan, comparativ cu cea deţinută de fosta URSS până în anii ’70.

Astăzi Egiptul se află în faţa unor provocări majore: relansarea economiei; stabilirea unui echilibru între creşterea demografică şi cea economică; democratizarea regimului politic dificilă într-o societate marcată de grave pericole sociale şi de radicalizarea islamiştilor, etc.

LUNGUL DRUM AL PĂCII CĂTRE PALESTINA

Israelienii şi palestinienii se înfruntă cu arma în mână şi nu numai, încă din 1947-1948. Războiul le-a marcat adânc istoria recentă şi psihologia. Astăzi, ambele popoare speră într-o pace mult aşteptată de comunitatea internaţională. A înţelege şansele acestei păci înseamnă a cunoaşte cauzele conflictului, motivaţiile sale reale şi jocul diferiţilor actori internaţionali.

Un război de deşert, vechi de 57 de ani.

La 29 noiembrie 1947, Adunarea Generală ONU hotăra încetarea mandatului britanic în Palestina şi înfiinţarea unui stat arab şi a unui stat israelian. Liga Arabă (Egipt, Transiordania, Siria, Liban, Irak, Arabia Saudită) a refuzat, însă, să recunoască legitimitatea rezoluţiei forului internaţional. În aceste condiţii, autorităţile evreieşti au proclamat independenţa statului Israel, la 14 mai 1948. Ca efect, a izbucnit un prim război israeliano-arab (1948-1949), ce s-a încheiat cu o „neaşteptată şi categorică victorie" a Israelului; în cursul luptelor, teritoriul „viitorului stat palestinian" a fost ocupat de israelieni şi iordanieni (Israelul ia sub control 6 700 km^2 din Teritoriile Palestiniene, iar Iordania, estul Palestinei „britanice"). Parte din populaţia palestiniană s-a refugiat în ţările arabe vecine, mai ales în Iordania şi Liban. Statele beligerante au semnat doar armistiţii (1949), aşa încât s-a luat doar o „pauză în război". Au urmat conflictele din 1956, 1967 şi 1973.

Prin Războiul de 6 zile din iunie 1967 – provocat de vecinii arabi – Israelul a ocupat Peninsula Sinai, Cisiordania, Înălţimile Golan şi Ierusalimul de Est. Pe fundalul războiului civil din Liban, forţe de elită israeliene au pătruns în această ţară (6 iunie 1982), au decimat bazele Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei (înfiinţată în 1964) din sud şi centru şi marile unităţi siriene din Valea Bekaa; între 26 iunie-3 septembrie 1982, Beirutul a fost pentru scurt timp supus unei blocade complete. În final, israelienii s-au retras, sirienii preluând controlul Libanului şi impunând un regim favorabil Damascului (150 000 creştini s-au refugiat în exterior).

După ce Egiptul a încheiat pacea cu Israelul (1979) şi a recuperat Sinaiul, a venit rândul palestinienilor să intre masiv în luptă în prima linie, pe propriul lor teritoriu. În Cisiordania şi Fâşia Gaza s-a aprins, din 1987, **Intifada (revolta populară a palestinienilor)**, combinată cu un adevărat „război de gherilă" susţinut de la bazele din Liban şi Siria. Iordania a semnat pacea cu Israelul în 1994. Structura politico-militară israeliană s-a adaptat totuşi prompt acţiunilor de „insubordonare civilă violentă", gherilă şi antigherilă (1987-2004). Libanul, Siria şi parţial Iordania au continuat să alimenteze rezistenţa anti-israeliană, un rol tot mai evident revenind şi grupărilor **Hamas** şi **Hezbollah**, ultima agreată şi de conducerea islamică de la Teheran. Abia sfârşitul anului 2004, deschidea perspective încurajatoare pentru încetarea „războiului arabo-israelian" izbucnit în 1948.

Oamenii războiului, oamenii păcii.

Cu toate că nu exista o tradiţie istorică locală de război interetnic, începând cu 1947-1948, arabii şi israelienii au încrucişat armele decenii de-a rândul, cu pauzele de rigoare desigur, pe un spaţiu de aproximativ 120 000 km^2 (inclusiv Peninsula Sinai şi Liban). Cauzele, scopurile şi obiectivele confruntărilor militare sunt atât locale cât şi regionale, raţionale sau iraţionale. Astfel, arabii, indiferent de orientare politică, n-au acceptat existenţa unui stat israelian pe un „pământ sfânt". Israelienii nu puteau renunţa la un drept firesc şi la o întreagă moştenire a „statalităţii antice şi biblice". Arabii au privit Israelul ca pe o enclavă etno-culturală „ostilă", pe care au asemănat-o cu posesiunile cruciate din Evul Mediu. Israelienii s-au considerat puternic ameninţaţi

cu exterminarea militară, politică şi fizică, în condiţiile unui ritm galopant de creştere a populaţiei arabe. Superiori covârşitor prin număr (100 milioane oameni, faţă de 6 milioane), într-o primă etapă arabii au aruncat în luptă forţe armate regulate de mari efective, dotate cu blindate, nave, aviaţie, rachete, precum şi formaţiuni de gherilă. Israelienii le-au opus un sistem de tipul naţiune în arme, având efective superioare din punct de vedere calitativ şi mijloace de luptă cu performanţe remarcabile. Într-o a doua etapă, s-a recurs la gherilă, terorism şi Intifada împotriva Israelului.

Ambele tabere s-au dovedit brave, necruţătoare şi animate de spirit de sacrificiu; ele - cu precădere israelienii şi arabii palestinieni - au făcut risipă de energie, resurse umane şi materiale, în căutarea unei **victorii decisive**, imposibil totuşi, de obţinut. Statele arabe din prima linie au apelat în mod regulat la ajutorul comunităţilor arabe şi musulmane din întreaga lume. Israelul a primit sprijinul marilor democraţii occidentale, îndeosebi al SUA.

Războiul de lungă durată pe care îl analizăm în mod succint, a îmbrăcat şi forme complexe de „ciocnire violentă de civilizaţii". Palestinienii par încă ataşaţi, inclusiv, structurilor tradiţionale de clan şi trib şi valorilor Islamului moderat sau radical. Multă vreme, naţionalismul laic a galvanizat masele de luptători. Ultimele decenii s-au remarcat prin sporirea influenţei grupărilor fundamentalist islamice (**Hamas, Jihadul Islamic, Hezbollah, etc.**), în detrimentul celor de orientare laică şi chiar arab-socialistă (**Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei**).

De cealaltă parte, Israelul s-a edificat rapid, respectând un model de dezvoltare occidental democratic, dominat de partide laice de centru dreapta şi stânga. Condiţiile concrete ale înfiinţării şi apărării statului au impus organizarea lui pe solide baze economico-politice şi militare, pe strategia ripostei preventive armate, generale şi rapide. În paralel cu ascensiunea fundamentalismului islamic arab şi arab-palestinian, a crescut şi în Israel influenţa dreptei radicale şi a partidelor religioase. Motivaţia religioasă a alimentat deci considerabil conflictul armat, radicalizând grupările beligerante şi sporind gradul de **violenţă iraţională** al ciocnirilor directe. Şi palestinienii s-au organizat tot mai evident pe criterii militare, în taberele de refugiaţi şi în localităţile din Fâşia Gaza şi Cisiordania.

Lupta armată, în cele mai diferite forme a ajuns să ocupe aproape un întreg spaţiu de manifestare al indivizilor şi grupărilor, atât pentru arabii palestinieni, cât şi pentru israelieni. Prin urmare, acest război s-a transformat, pe nesimţite într-o „stare normală" a ambelor societăţi. Lui i s-au conferit motivaţii şi interpretări mult exagerate, în raport cu mizele concrete teritoriale.

Pentru arabi, războiul împotriva Israelului se justifica emoţional ca o revanşă în faţa Occidentului, ca un instrument de „renaştere naţională şi civilizaţională", după secole de stăpânire imperial otomană şi colonială. Israelienii, la rândul lor, considerau că victoriile militare demonstrau capacitatea combativă şi virilitatea unui popor, supus secole de-a rândul discriminărilor etnice şi religioase, ce au culminat cu Holocaustul din anii 1939-1945.

Asemenea motivaţii, impregnate de exclusivism şi mistică au fost folosite de conservatori şi ultraconservatori, dar şi de partidele de orientare socialistă. Apelul la ele se încadra în logica asigurării suportului popular emoţional într-un efort armat de uzură. Concomitent, motivaţiile emoţionale permiteau elitelor conducătoare să pună în surdină dificultăţi sau politici locale greşite de natură economică şi administrativă, de la crizele locurilor de muncă, până la corupţia la vârf. În mod repetat, cu precădere în statele şi societăţile arabe, mobilizarea naţională „împotriva duşmanului sionist" a torpilat democratizarea şi modernizarea internă.

În realitate, înainte de 1947, palestinienii, libanezii, egiptenii, iordanienii şi israelienii au avut o sumedenie de experienţe civilizaţionale comune. Astăzi, cel puţin, viitorul economic al regiunii preponderent arabe nu poate fi separat de Israel şi Occident. Ura şi fanatismul au pus însă în surdină o astfel de abordare logică a relaţiilor israeliano-palestiniene.

Dimensiuni internaţionale ale unui conflict local.

La o examinare superficială, războiul arabo-israelian pare o permanentă şi epuizantă măsurare de forţe între Israel, Iordania, Egipt, Siria şi Liban şi formaţiunile de luptă palestiniene. Abordarea mai nuanţată şi mai largă a problematicii respective evidenţiază amplitudinile regionale şi globale ale acestui război.

Pe de o parte, se remarcă transformarea Israelului, în intervalul 1948-1967, în prima putere politico-militară a regiunii. Atingerea şi menţinerea acestei poziţii a provocat o adevărată cursă regională a înarmării şi repoziţionării geopolitice. Rivale tradiţionale pentru spaţiul din Israel şi Teritoriile Palestiniene, Egiptul şi Siria au oscilat între alianţă şi dispută directă şi prin intermediari. Adversari ai statelor arabe, Turcia şi Iranul au favorizat, până spre 1980, Israelul. Concomitent, statele arabe, inferioare din punct de vedere militar au recurs la **arma petrolului** pentru a constrânge Occidentul să exercite presiuni asupra Israelului. În acelaşi timp, diverse minorităţi etno-religioase din regiune (creştini, druzi, kurzi, etc.) s-au simţit încurajate de victoriile israeliene, afirmându-şi tot mai energic identitatea. Frontul arab s-a fisurat treptat, prin manifestarea unor mai vechi opoziţii religioase şi culturale între musulmanii sunniţi, allawiţi, şiiţi şi wahhabiţi.

Pe de altă parte, permanentizarea conflictului local şi mizele vizate au obligat marile puteri să se implice în mod direct şi indirect în dispute. Iniţial, URSS şi SUA au susţinut Israelul, spre deosebire de „puterile coloniale" - Franţa şi Marea Britanie. După declanşarea Războiului Rece conflictul israeliano-arab a fost integrat în complexele confruntări dintre Est-Vest. Americanii şi-au raliat „monarhiile conservatoare" şi elitele reformatoare, sovieticii „statele progresiste". S-a ajuns astfel în situaţia în care nu se puteau identifica decât soluţii politice şi militare de nivel internaţional, variantele lor locale fiind neaplicabile. Conflictele militare arabo-israeliene, în succesiunea lor, s-au transformat aşadar în **indicatori de referinţă pentru starea de securitate a Orientului Apropiat şi Mijlociu, de fapt pentru raporturile de putere dintre blocuri de state la nivelurile regional şi global.** Logica de ciocnire între blocuri specifică Războiului Rece a alimentat, la rândul ei, disputa locală din Orientul Apropiat.

Dependenţele marcante ale complexului local de securitate de tendinţele din complexele regionale şi globale de securitate au reieşit şi mai pregnant în evidenţă, după încheierea Războiului Rece. Dezmembrarea URSS şi a Tratatului de la Varşovia, în 1990-1991 s-au soldat cu o reducere a sprijinului internaţional pentru aşa-numita „cauză arabă". Tradiţionala competiţia Est-Vest în spaţiul analizat aproape ca a dispărut. În schimb, s-a amplificat susţinerea oferită arabilor de puterile islamice, în primul rând de Arabia Saudită şi de Iranul fundamentalist. Creşterea influenţei occidentale americane şi europene – corelată cu procesele de mondializare economică şi democratică – a modificat curând datele internaţionale ale fundalului de conflict. Concret, intervenţiile militare americane şi internaţionale în zona Golfului s-au soldat cu reducerea puterii Irakului, anihilarea orientărilor „progresist socialiste" şi cu restrângerea libertăţii de acţiune a unor actori regionali musulmani. Inclusiv, societăţile arabe tradiţionale s-au deschis treptat spre Occident, piaţă mondială şi democraţie.

Unii analişti consideră că noua competiţie a marilor puteri pentru influenţă în regiune de această dată s-ar purta cu **armele păcii** (economice şi culturale). Din 2000-2004, americanii au preluat iniţiativa politico-diplomatică, urmaţi îndeaproape de europeni. Uneori, europenii au acţionat de conivenţă cu F. Rusă (cazul irakian). Sub umbrela ONU, s-a constituit un cadru nou de reglementare paşnică, având în compunere SUA, UE, F. Rusă şi Naţiunile Unite. Partenere şi concurente, SUA şi UE s-au antrenat în multiple activităţi de negociere cu părţile implicate şi de favorizare a dialogului direct israeliano-arab şi israeliano-palestinian. Liga Arabă şi mai cu seamă

Egiptul şi Iordania au fost nemijlocit implicate în procesul anevoios de pace. În paralel cu noile formule de promovare a păcii, Siria şi Egiptul şi-au coordonat eforturile politico-militare, cu susţinerea precaută a F. Ruse. Pe teren şi după 1990-1991 au continuat luptele, exclusiv de gherilă şi acţiunile de tip terorist, greul efortului armat căzând pe formaţiunile radicale palestiniene. Din 2003, acţiunile cu caracter terorist şi de gherilă au luat amploare şi în proximitatea Teritoriilor Palestiniene, în Irak, în pofida unei puternice prezenţe militare americane şi internaţionale. La începutul anului 2005 se contura transformarea Teritoriilor Palestiniene într-un stat independent, care ar înlocui actuala largă autonomie statală a Autorităţii Naţionale Palestiniene (instaurată în 1993-1994). Au avut loc alegeri democratice în organizaţiile **Fatah, OEP** şi **Autoritatea Palestiniană**, la cumpăna anilor 2004-2005. Principala grupare radicală, **Hamas** participă la procesele politice din Teritoriile Palestiniene, deşi **Jihadul Islamic** şi **Hezbollah** solicită concesii majore din partea Israelului şi refuză să-şi dezarmeze militanţii. Pe teren, Hamas câştigă teren politic în detrimentul „uzatului" Fatah (acuzat şi de corupţie). Egiptul şi Iordania şi-au dat acordul să coopereze în mod nemijlocit pentru garantarea securităţii şi stabilităţii în Fâşia Gaza şi Cisiordania. Se negociază încă participarea ONU, UE şi chiar a NATO la garantarea păcii şi stabilităţii locale şi regionale. Noi răsturnări de situaţie se consemnează în 2006-2007. **Hamas** câştigă alegerile din ianuarie 2006 şi formează guvernul. Liderii Hamas refuză să accepte prevederile înţelegerilor de pace dintre Israel şi Autoritatea Palestiniană şi nu recunosc Israelul; ei sunt sprijiniţi de Siria şi Iran, indirect de F. Rusă. SUA şi UE blochează fondurile internaţionale destinate Autorităţii Palestiniene. În consecinţă, în teritoriile palestiniene încep luptele dintre forţele **Hamas** şi **Fatah** şi dintre armata israeliană şi **Hamas**. Deşi Fâşia Gaza este evacuată, armata israeliană se menţine în Cisiordania. Războiul din vara 2006 dintre Israel şi **Hezbollah** agravează criza. Abia la începutul anului 2007, Hamas şi Fatah par a se fi reconciliat, iar Cvartetul încearcă să relanseze procesul de pace. Deşi avansează un plan propriu de pace (respins de Israel), UE îşi coordonează acţiunea cu SUA. Până la o limită, şi F. Rusă cooperează cu Occidentul. Recunoaşterea Israelului, renunţarea la terorism, retragerea trupelor israeliene sunt doar câteva condiţii obligatorii ale proclamării statului palestinian şi instaurării păcii. Aceste aranjamente în curs de materializare depind totuşi şi de viitoarele evoluţii politico-militare, de atitudinea conducerii conservatoare de la Teheran şi mai cu seamă de evenimentele din Liban, Siria, Iordania şi Irak. În aprilie-mai 2007 au reizbucnit luptele între Fatah şi Hamas. Armata israeliană şi-a reluat în forţă acţiunile în Fâşia Gaza. La mijlocul lunii iunie 2007, ca urmare a reizbucnirii conflictelor dintre **Hamas** şi **Fatah**, radicalii islamişti au luat sub control Fâşia Gaza.

„Frontul refuzului" din Liban şi Siria.

Mai nou, **Libanul** focalizează atenţia presei internaţionale şi a marilor diplomaţii. Situat între Israel, Teritoriile Palestiniene şi Siria, în proximitatea spaţiului de conflict din nord-vestul Irakului (zona sunnită rebelă), **Libanul** se profilează ca scenă a ciocnirii dintre noile tendinţe de democratizare şi remodelare geopolitică, promovate de Occident şi vechile structuri de „Război Rece".

Ţara are o suprafaţă de 10 400 km^2, o populaţie de 3,7 milioane locuitori şi un PIB de 24 miliarde de dolari. Populaţia se împarte în: şiiţi 34%, sunniţi 21,6%, creştini 37,6% şi druzi 7,1%. Economie afectată de conflicte armate, cu datorie externă mare (se încearcă ajutorarea din exterior). Independent din 1948, Libanul a fost condus de creştinii maroniţi până la declanşarea războiului civil, între creştini, musulmani şi druzi, în 1975. În 1975, Siria intervenea militar în favoarea musulmanilor, în 1978, Israelul ocupa zona de sud, susţinut de miliţii creştine radicale opuse refugiaţilor palestinieni şi şiiţilor Hezbollah, iar în 1982, Israelul organiza o amplă operaţie militară şi bloca Beirutul. Între 1982-1984 s-a instalat o temporară misiune internaţională franco-

americano-italiană, sabotată de musulmanii radicali şi de Siria, cu ajutor sovietic. O nouă intervenţie siriană în zona Beirut s-a înregistrat în 1987 şi s-a ajuns la acordurile de la Taef, în 1989 (se menţin trupele siriene de „pace", puterea se împarte între creştini, preşedinte, sunniţi - premier şi şiiţi - conducerea parlamentului).

Alegerile generale din 1992 au dus la instalarea guvernului Rafik Hariri, agreat iniţial de Damasc. Libanul s-a refăcut foarte repede din punct de vedere economic, dar s-au menţinut tensiunile interne şi ostilitatea unor largi categorii ale populaţiei faţă de Siria; personalităţi ale opoziţiei şi armatei au fost „eliminate fizic", la sugestia radicalilor musulmani şi a Siriei. În plus, în 1998, Damascul l-a instalat preşedinte pe Emile Lahoud, iar ocupaţia militară s-a permanentizat, deşi în 2000, Israelul a abandonat „zona de securitate" din sud. Rafik Hariri – acuzat că s-ar fi orientat spre occidentali şi saudiţi – s-a văzut constrâns să abandoneze puterea. La sugestia SUA şi a Franţei, Consiliul de Securitate ONU a solicitat, în decembrie 2004, în termeni fermi, încetarea ocupaţiei siriene în Liban şi dezarmarea miliţiilor locale (**Hezbollah**, adversar redutabil al Israelului).

La 14 februarie 2005, R. Hariri cădea victimă unui atentat, şi Libanul a intrat brusc într-o nouă criză politică, opoziţia acuzând un complot sirian. Preşedintele G. W. Bush şi secretarul de Stat, C. Rice au adoptat un ton ameninţător faţă de preşedintele sirian Bashar-al-Assad, iar F. Rusă, Germania şi principalele state arabe au pledat oficial pentru încetarea ocupaţiei militare străine şi desfăşurarea de alegeri libere. Până în mai 2005, trupele siriene au evacuat ţara.

Partidele politice libaneze se structurează pe clanuri, având în frunte şefi tradiţionali, semi-moderni, semi-feudali. **W. Joumblatt** conduce „ţara druzilor" din munţii din sud, în calitate de şef al Partidului Socialist Progresist. Fost adept al Damascului, a izgonit cu multă cruzime clanul creştin Chamoun din Şouf; după 1992 s-a aliat cu R. Hariri, liderul sunniţilor pro-occidentali. Patriarhul maronit **Nasrallah Gemayel** reprezintă curentele creştine moderate. **Clanul Frangieh** domină zonele maronite din nord şi are orientare pro-siriană. Sunniţii, în general nu dispun de miliţii, ocupând însă poziţii cheie în Tripoli, Saida, Beirut, etc. Miliţiile creştine „falangiste" au fost organizate de **clanul Gemayel**. **Clanul Chamoun** se află în fruntea creştinilor din sud, pro-occidentali. Generalul M. Aoun, liderul creştinilor radicali a fost exilat în Franţa (a revenit de curând în Liban). Druzii, sunniţii familiei Hariri, creştinii s-au constituit deja în „opoziţia pluralistă", opusă şiiţilor şi pro-sirienilor (generalul Aoun a trecut de partea acestora). SUA şi Franţa acţionează deschis de partea opoziţiei, în vreme de Egiptul, Iordania şi Arabia Saudită au insistat pe lângă preşedintele Al-Assad să ordone retragerea trupelor siriene, înainte ca Washingtonul să transforme presiunile economico-diplomatice într-o acţiune militară directă, cu aprobarea ONU. Ca urmare, regimul Lahoud-Karamé s-a văzut pus într-o situaţie foarte dificilă. Demonstraţii anti- şi pro-siriene scot pe străzi sute de mii de oameni.

Principala forţă pro-siriană rămâne **Hezbollah**. Această grupare politico-militară libaneză acceptă pluralismul etno-religios, având însă relaţii de colaborare strânsă cu Damascul şi Teheranul. **Hezbollahul** ar participa la procesele politice din ţară, fără a-şi dezarma totuşi miliţiile. Şiiţii, concentraţi în sud şi în Valea Bekaa au înlocuit sistemul autorităţii semifeudale cu două puternice partide moderne (mişcarea **Amal**-Nabih Berri şi **Hezbollah**). Trebuie remarcat faptul că **Hezbollahul** s-a opus cu armele şi prezenţei militare a refugiaţilor palestinieni în Liban.

Victoria „opoziţiei pluraliste" în alegerile din primăvara 2005, combinată cu replierea forţelor siriene, a favorizat însă procesele de democratizare şi de reducere a influenţei siriene (înlocuită treptat de saudiţi şi occidentali). Guvernul F. Siniora (de largă coaliţie) intră în conflict atât cu preşedintele E. Lahoud şi cu radicalii şiiţi, cât şi cu Siria (deoarece solicită un Tribunal internaţional pentru judecarea asasinilor lui R. Hariri). Rezistenţa dârză opusă de **Hezbollah** armatei israeliene în vara anului 2006 contribuie la întărirea acestei grupări, aliată cu Iranul, Siria

şi Hamas. Imediat, **Hezbollah** lansează ofensiva împotriva guvernului, ajungându-se la manifestaţii de masă de ambele părţi, la ciocniri violente şi atentate teroriste. Dispunerea forţelor internaţionale şi a armatei libaneze în sudul ţării a redus într-un fel încordarea internă, dar divizarea profundă a Libanului în tabere adverse s-a adâncit. În paralel, o surdă concurenţă între Arabia Saudită, Iran şi Siria se amplifică în zonă, pe fundalul reapariţiei unei competiţii regionale americano-ruse. Regimul baasist de la Damasc şi familia Al-Assad îşi joacă poate „ultima carte" de supravieţuire prin aliniere la noile tendinţe internaţionale din „Marele Orient". O condiţie esenţială a acestei performanţe este **contribuţia sa la restabilirea păcii în Teritoriile Palestiniene şi Irak**. Începutul anului 2007 a fost dominat de escaladarea ciocnirilor dintre taberele rivale. În mai 2007 s-au înregistrat lupte între armată şi Hezbollah în nordul şi sudul ţării.

Siria.

Situată între Turcia, Liban, Israel şi Irak, **Siria** joacă un rol aparte în procesele politico-militare din Orientul Apropiat şi Mijlociu. Având o suprafaţă de 185 180 km^2, o populaţie de aprox. 20 milioane locuitori şi un PIB inferior Libanului, ţara se prezintă relativ echilibrată din punct de vedere etno-religios: sunniţi 74%, şiiţi, druzi, ismailiţi, 10%, creştini, 10%; arabi 90%, kurzi aproape 10%. Economie etatistă, cu uşoare tendinţe de reformare (economie socială); 20% şomaj. Producţie petrolieră sub 600 000 barili/zi (25% din cheltuielile publice). Criza irakiană a afectat principalele exporturi siriene. Din 1963, la putere se află Partidul Baas (socialist), condus autoritar, din 1970, de familia Al-Assad. Această familie face parte din minoritatea religioasă allawită (18% din populaţie), care domină politic Siria (aşa cu minoritatea sunnită controla, sub baasişti, Irakul). Armata şi serviciile secrete deţin poziţii cheie în societate. Siria a oscilat între proiecte de „uniune" cu Egiptul şi Irakul şi rivalitatea cu aceste state pentru întâietate în „lumea arabă progresistă" (naţionalistă şi „socialistă"). Raporturile cu Turcia au fost aproape constant ostile, ca şi cele cu saudiţii wahhabiţi. Siria a participat la toate războaiele arabo-israeliene, a pierdut Înălţimile Golan în 1967 şi a ocupat Libanul după 1975. De asemenea, a avut relaţii încordate cu **Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei** şi a acordat sprijin radicalilor palestinieni (**Hamas**) şi şiiţilor libanezi. Cu toate că sunt baasişti, sirienii au ajutat Iranul contra Irakului baasist în 1980-1988 şi au menţinut o alianţă constantă cu URSS şi F. Rusă. Ulterior, s-a raliata la direcţia strategică a puterilor occidentale în primul Război din Golf (1991), dar a privit cu ostilitate intervenţia militară SUA şi aliată în Irak, din 2003. Mai mult, se pare că Siria a oferit asistenţă politică şi militară gherilelor sunnite şi baasiste din Irak.

Ca şi în trecut, între 2000-2004, Damascul a reconfirmat refuzul de a semna o pace serioasă cu Israelul şi alianţa sa cu Teheranul şi Moscova. În ultimele luni, sporind influenţa Egiptului în regiune, **Hamasul** părea să se detaşeze relativ de Siria. Totuşi, cei mai influenţi lideri **Hamas** (K. Meshaal) se află în Siria. În principiu, regimul Al-Assad se opune şi proiectelor occidentale de democratizare a Marelui Orient şi caută să speculeze diferenţele de orientare în politica externă, dintre SUA şi UE, precum şi dintre SUA, UE şi F. Rusă. Apropierea americano-franceză în problema Libanului, participarea directă a Egiptului şi Iordaniei la procesul de pace din Teritoriile Palestiniene, detaşarea Libiei de „fronturile teroriste şi anti-occidentale, pun Siria baasistă într-o ipostază foarte periculoasă.

Disproporţia de forţe faţă de israelieni şi occidentali şi izolarea relativă în lumea arabă descurajează orice adevărată rezistenţă armată; pe de altă parte, „cedarea în faţa Israelului" ar slăbi în mod decisiv regimul baasist, cu atât mai mult cu cât nici în interior baza sa populară nu este la fel de solidă ca în trecut. În primul rând, Bashar al-Assad nu are personalitatea puternică şi abilitatea diplomatică de excepţie a tatălui său. Concomitent, regimul autoritar s-a uzat prin forţa lucrurilor după aproape 35 ani de menţinere la putere. Preşedintele este contestat de parte din

familia sa, de generali, „conservatori", de islamişti, democraţi, moderaţi, kurzi, etc. Sprijinul acordat gherilelor sunnite din Irakul de Nord-Vest irită SUA şi deopotrivă forţele şiite dominante la Bagdad. Nici ostilitatea kurzilor irakieni nu poate fi ignorată la Damasc, în special după reprimarea dură a kurzilor sirieni în 2004. Cooperarea siriano-turcă împotriva numeroasei populaţii kurde din sudul Turciei reprezintă alt element de acutizarea a relaţiilor kurdo-siriene; şi după cum se cunoaşte, în momentul de faţă kurzii irakieni par a fi devenit în principalii aliaţi ai americanilor în „ţara dintre fluvii". În 2005-2006, Damascul a întărit alianţa cu Iranul, participând la „axa" Siria, Iran, **Hezbollah**, **Hamas**, opusă SUA. Simultan, s-au dezvoltat relaţiile politico-militare cu F. Rusă şi chiar cu China. Moscova a livrat categorii de armament modern Siriei, fiind aspru criticată de Israel şi SUA. UE pledează, totuşi, pentru includerea Siriei în negocierile de pace şi securitate din regiune (Liban, Teritoriile Palestiniene, Irak). Şi F. Rusă împărtăşeşte această viziune. SUA continuă să acuze Siria de alimentarea conflictului civil din Irak. Recent, se conturează o tentativă de armonizare a poziţiilor Siriei, Iranului, Arabiei Saudite, Iordaniei şi Egiptului în problema reconcilierii **Hamas-Fatah** şi susţinerii **planului arab** pentru pacificarea Palestinei (retragerea israeliană în frontierele din 1967 şi repatrierea refugiaţilor palestinieni). Scenariul Damascului s-ar axa pe o anumită cooperare la realizarea păcii între arabi şi israelieni şi la democratizarea regiunii, în schimbul menţinerii unui „regim baasist modernizat".

Acorduri şi tratate de pace israeliano-arabe

- 3 aprilie 1949. Armistiţiu în Cipru, după războiul israeliano-arab din 1948-1949 (Egipt, Liban, Iordania şi Siria). Cisiordania şi Ierusalimul de Est trec la regatul Iordaniei. Israelul ia sub ocupaţie 6 700 km^2 din Teritoriile Palestiniene.

- Războiul israeliano-arab de 6 zile (5-10 iunie 1967). Israelul ocupă: Cisiordania, Peninsula Sinai, Ierusalimul de Est, Fâşia Gaza, Înălţimile Golan.

- Războiul de Yom Kippur din 6-24 octombrie 1973

- 26 martie 1979, Washington. Tratatul de pace dintre Israel şi Egipt. Peninsula Sinai revine între frontierele Egiptului.

- 6 octombrie 1981. Asasinarea preşedintelui egiptean Anwar El Sadat de către ultranaţionalişti. Muhammad Hosni Mubarak devine preşedinte prin referendum şi continuă politica de reglementare paşnică a problemei israeliano-palestiniene.

- 15 noiembrie 1988. Consiliul Naţional Palestinian (CNP, parlamentul în exil) proclamă „Statul Palestinian Independent" în Cisiordania şi acceptă Rezoluţiile 242 şi 338 ale ONU, recunoscând astfel implicit existenţa statului Israel.

- Decembrie 1988. Yasser Arafat, şeful OEP în cadrul sesiunii ONU de la Geneva, recunoaşte dreptul Israelului de a trăi „în pace" şi declară ca renunţă complet la terorism.

- Octombrie 1991. Sub patronajul SUA şi al URSS se reiau negocierile de pace dintre Israel, Siria, Iordania, Liban şi Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei.

- 1993-1994. Israelul şi OEP semnează acordurile de recunoaştere reciprocă şi de autonomie în Fâşia Gaza (362 km^2, 800 000 locuitori) şi Ierichon, ca parte a Cisiordaniei (5600 km^2 şi 1,1 milion locuitori).

- Septembrie 1993. Acord pentru autoguvernare şi puterile Autorităţii Naţionale Palestiniene.

- 13 mai 1994. Trupele israeliene se retrag din anumite zone din Fâşia Gaza şi Cisiordania.

- 26 octombrie 1994. Tratatul de pace dintre Israel şi Iordania.

- 4 noiembrie 1994. Asasinarea premierului israelian Yitzhak Rabin de către un fanatic religios.

- 24 mai 2000. Retragerea israeliană din sudul Libanului.

- Septembrie 2000. Palestinienii lansează cea de a II-a Intifadă (I-a în 1987). Trupele israeliene intervin violent în Teritoriile Autonome Palestiniene.

- Septembrie 2002. Cvartetul pentru Orientul Mijlociu (SUA, F. Rusă. ONU, UE) adoptă **Planul Palestina 2005**, de soluţionare a problemei statului independent palestinian.

- 2004. Premierul israelian, Ariel Sharon lansează **Planul de retragere** militară din Teritoriile Palestiniene şi de desfiinţare a mai multor colonii evreieşti. Se construieşte un zid de securitate şi se reduc sensibil atacurile teroriste.

- SUA lansează proiectul democratizării Marelui Orient, în care se încadrează şi reorganizarea prin alegeri a autorităţii Naţionale Palestiniene. UE promovează democratizarea „din proprie voinţă" a Marelui Orient în dezvoltarea Parteneriatului în Mediterana.

- Ianuarie-februarie 2005. Restructurarea democratică a Autorităţii Naţionale Palestiniene şi armistiţiu israeliano-palestinian.

- 2006. Guvern **Hamas** în teritoriile palestiniene. Conflict civil **Hamas-Fatah** şi stoparea retragerii militare israeliene. **Iulie-august.** Mini-război **Israel-Hezbollah.**

- Început 2007. Reluarea activităţii Cvartetului în Orientul Mijlociu. Vizitele A. Merkel, V. Putin, C. Rice în regiune. Zvonuri despre posibile tratative secrete israeliano-palestiniene. **27 februarie.** Acord de pacificare **Hamas-Fatah**; **Hamas** refuză să recunoască Israelul.

Organizaţii palestiniene

- HAMAS (Mişcarea Islamică de Rezistenţă). Înfiinţată de şeicul Yassin în 1987, prin desprinderea unei grupări din organizaţia pro-musulmană Frăţia Musulmană. Foloseşte lupta politică şi acţiunea armată şi urmăreşte crearea unui stat islamic palestinian (sunnit). Bine implantată în Fâşia Gaza, unde deţine o influenţă considerabilă. Statul major exterior se află la Damasc.

- Şeicul Yassin a fost „eliminat" de israelieni în 22 martie 2004, ca şi succesorul său, Abdelaziz Al-Rantissi.

- JIHADUL ISLAMIC. Operează în principal în Fâşia Gaza. Statul major exterior se află la Damasc.

- ORGANIZAŢIA PENTRU ELIBERAREA PALESTINEI. Cea mai cunoscută grupare palestiniană, de orientare naţionalist laică. Nucleul central este reprezentat de **FATAH**, structură creată de Yasser Arafat în 1956. Din 1996, Arafat a devenit preşedintele Autorităţii Naţionale Palestiniene.

După dispariţia lui Yasser Arafat (10 noiembrie 2004), **Mahmoud Abbas** a fost ales preşedinte al Autorităţii Naţionale Palestiniene, acceptând acordul de pace cu Israelul şi promovând proiectul statului palestinian „independent şi democratic". Un armistiţiu israeliano-palestinian a fost realizat în februarie-martie 2005. Israelul se va retrage unilateral şi în etape din Fâşia Gaza şi Cisiordania. **OEP** are o influenţă marcantă în Cisiordania, fiind puternic concurată de **Hamas** în Cisiordania şi Fâşia Gaza.

Israel.

Suprafaţă de 21 000 km^2, populaţie 7,2 milioane locuitori, PIB-150 miliarde de dolari; mozaici 78%, arabi musulmani 15%, creştini 2%, druzi, etc. stat proclamat independent la 14 mai 1948 şi organizat pe baze laice democratice, cu un executiv puternic. Cea mai importantă putere

economico-militară a regiunii, în stare aproape permanentă de război cu vecinii săi arabi şi cu organizaţiile palestiniene ce promovau politici radicale, de desfiinţare a statului Israel. În mod oficial, are un buget militar de 10 miliarde de dolari (7,2% din PIB). Dispune de 125 000 efective terestre (la care se adaugă rezervele), 4 000 tancuri şi blindate, 400 avioane de luptă, 3 corvete, 3 submarine şi de arme nucleare tactice; redutabile servicii de informaţii şi de securitate internă. Partener strategic de primă mărime al SUA în Orientul Apropiat şi Mijlociu.

Principalele partide politice: Partidul Muncii, de centru stânga, Likud, dreapta conservatoare, Kadima, de centru, mai multe mici partide religioase, etc. În noiembrie 1995 a fost asasinat, de extremiştii religioşi, Yitzhak Rabin, liderul Partidului Muncii, fost general şi premier al Israelului. Din martie 2001, Ariel Sharon, alt general celebru, liderul Likud, câştigă alegerile şi devine premier, într-o mare coaliţie cu Partidul Muncii. Ariel Sharon adoptă o linie fermă în relaţiile cu palestinienii, condiţionând orice reglementare politică de încetarea Intifadei şi a atacurilor teroriste. Concomitent, teritoriul Israelului este protejat de un „zid de securitate" şi se pune în mişcare un sistem ofensiv de „război antigherilă". Arafat este blocat la Ramallah, iar lideri ai Hamas şi ai Jihadului Islamic sunt „eliminaţi fizic".

Beneficiind de suportul personal al preşedintelui G. W. Bush, Ariel Sharon lansează un nou plan de pace şi acceptă o retragere unilaterală a colonilor evrei şi a armatei din Gaza şi Cisiordania. În februarie 2005 se ajunge la un armistiţiu între Israel şi palestinieni şi la restabilirea treptată a autonomiei în Teritoriile Palestiniene, cu sprijinul Egiptului, Iordaniei, ONU, UE, SUA şi al F. Ruse. Israelul îşi manifestă în mod insistent voinţa de a se ralia la NATO şi UE şi sprijină iniţiativele occidentale de democratizare a Marelui Orient. Acorduri militare speciale s-au încheiat cu Turcia şi India, de securitate cu Egiptul şi Iordania; se speculează în presă că israelienii privesc favorabil aspiraţiile de unitate şi semi-independenţă ale poporului kurd.

Relaţiile Israelului cu Libanul şi Siria rămân încă foarte tensionate. Ariel Sharon consideră Siria şi mai ales Iranul (care s-ar dota cu arme nucleare) ameninţările cele mai grave la adresa statului său şi a stabilităţii regionale. În interior, regimul Likud-Partidul Muncii este insistent contestat de religioşi, extrema dreaptă coloniştilor din Fâşia Gaza şi Cisiordania.

În 2005-2006 s-au înregistrat câteva schimbări politice semnificative. A. Sharon a fondat noul partid **Kadima**, care a preferat cooperarea cu Partidul Muncii în locul Likudului; între timp, A. Sharon a părăsit scena politică din motive de sănătate, locul său fiind preluat de E. Olmert. Guvernul de coaliţie Olmert a trebuit să facă faţă mini-războiului cu **Hezbollah** şi acţiunilor militanţilor **Hamas**. Pe de altă parte, Israelul a resimţit puternic creşterea influenţei Iranului în regiune, avertizând că va reacţiona militar în ipoteza înarmării nucleare a acestuia. Guvernul E. Olmert a oferit un sprijin constant preşedintelui palestinian M. Abbas. Diplomaţia israeliană este foarte activă în SUA, UE (mai puţin Franţa), F. Rusă, China, Egipt, Turcia, Africa, etc. În plan economic, creşterea a înregistrat ritmuri de 5-6% în 2005-2006, graţie industriilor de vârf; problematica socială devine însă mai presantă. În 2007, guvernul E. Olmert s-a confruntat cu o contestaţie internă din ce în ce mai puternică, pe fundalul complicaţiilor recente din regiune.

Iordania.

Suprafaţă de 89 342 km^2, populaţie 6,1 milioane locuitori, PIB - 15 miliarde de dolari; arabi în majoritate palestinieni 97,8%, armeni 1,7%, cerchezi 1,1%; 92% musulmani preponderent sunniţi, 7% creştini. Sute de mii de refugiaţi irakieni, infuzie de fonduri străine, creştere economică 6%, şomaj 13%, politică de reforme economice, asociere cu UE, etc. Schimburi comerciale orientate spre SUA (27%), Irak, India şi Arabia Saudită. Fost emirat autonom sub mandat britanic (1928), Iordania devine regat independent în 1946, sub conducerea

dinastiei Haşemite. Anterior, Haşemiţii au pierdut influenţa marcantă în Siria (sub presiunea franceză) şi în Arabia Saudită, Hedjaz (în favoarea Saudiţilor, susţinuţi de americani). În 1948-1949, regele Abdullah, în fruntea celebrei Legiuni Arabe (pregătită de britanici), înglobează Cisiordania şi Ierusalimul de Est, locuită de arabi palestinieni. În urma războiului arabo-israelian din 1967, Cisiordania şi Ierusalimul de Est (6 000 km^2, 680 000 locuitori) sunt ocupate de trupele israeliene. Regele Hussein II (din 1952) a întărit statul printr-o subtilă diplomaţie de echilibru, dezvoltarea unei forţe armate moderne şi o orientare moderat pro-occidentală. Aceeaşi direcţie o urmează şi succesorul său, regele Abdullah II (din 1999).

Relaţii foarte bune cu Irakul şi tensiuni în raporturile cu Siria şi Arabia Saudită. Participă activ la procesul de pace israeliano-palestinian, fiind dispusă să contribuie la stabilitatea Cisiordaniei (provincie la care a renunţat oficial în 1988). Tendinţe de democratizare treptată a regimului, din octombrie 2004 instalându-se un guvern de tehnocraţi, avându-l ca vice-prim-ministru pe Ahmed Monacher. Atentate teroriste la Aqaba, în august 2005 şi Aman, în noiembrie. Oferă azil unor grupări din Irak. Concomitent, susţine oficial procesul de stabilizare din Irak.

În 1970-1971 organizaţiile refugiaţilor palestinieni s-au ridicat împotriva monarhiei, şeful statului fiind obligat să recurgă la armată, încadrată cu triburi beduine fidele.

IRAK – DE LA „RĂZBOIUL FULGER" LA „PACEA ARMATĂ"

Din primăvara 2003, Irakul post – Saddam a devenit scena unor neîncetate confruntări armate, pe fundalul eforturilor interne şi internaţionale de stabilizare şi democratizare; **identificarea actorilor acestei drame ce afectează profund populaţia civilă, mediul de afaceri, organizaţiile umanitare, etc. ar putea explica, parţial, persistenţa „violenţei" aparent iraţionale din mirifica „ţară dintre fluvii".**

Actorii dramei irakiene.

- Context geo-politic. Irakul are o suprafaţă de 435 052 km^2, la o populaţie de aprox. 30 milioane locuitori. PIB – 36 miliarde dolari. Terenul este în mare măsură deşertic (spre vest). Câmpia centrală a Tigrului şi Eufratului concentrează majoritatea localităţilor. În nord, se află Munţii Kurdistanului şi un „piemont" înalt şi accidentat. Populaţia se împarte în arabi (majoritari), kurzi (23%), azeri (6%), turkomani (1%). Din punct de vedere religios, două treimi dintre locuitori sunt musulmani şiiţi (centru şi sudul ţării) şi o treime, sunniţi (arabi la vest şi nord de Bagdad), kurzi şi turkomani. Predomină organizarea societăţii pe triburi şi clanuri, deşi Irakul a cunoscut o modernizare accelerată. **Principalele bogăţii sunt: petrolul (peste 113 miliarde barili, locul 2 mondial) şi gazele naturale (peste 3 000 miliarde m^3)**. Irakul se bucură de un autentic prestigiu istoric, aici aflându-se atât centrul primului **Califat arab, cât şi nucleul tradiţional al comunităţii musulmanilor şiiţi (Najaf, Kufa, etc.). Aşa se explică în mare măsură tensiunile persistente cu Arabia Saudită (wahhabită) şi cu Iranul, cea mai mare „ţară şiită". Rivalităţile istorice se transferă şi în planul politic, datorită competiţiei pentru întâietate în lumea şiită. În nord, 100 000 de turkomani se află sub protecţia Ankarei. Peste rivalităţile moştenite din trecut se suprapun actualele tensiuni de natură economică–petrolieră dintre Arabia Saudită, Irak, Iran şi statele Golfului**.

Desigur, marile puteri, de la Franţa, la SUA, Marea Britanie şi Rusia n-au încetat să se concureze în regiune. În momentul de faţă, SUA şi Coaliţia Internaţională (din care face parte şi România) şi-au asumat – în temeiul unor rezoluţii ONU – responsabilitatea stabilizării ţării, în cooperare cu noile autorităţi irakiene.

Principalele forţe politico-militare locale.

- Kurzii. Prin structuri administrative proprii, controlează nord – estul şi nordul, în apropierea unor semnificative rezerve de hidrocarburi şi a frontierelor cu Turcia şi Iranul. Partidul Democratic – M. Barzani şi Uniunea Patriotică – J. Talabani deţin puterea zonală şi dispun de miliţii redutabile. Adversari ireconciliabili ai baasiştilor arabi, aliaţi ai americanilor şi adepţi ai federalizării Irakului. Sunt majoritar sunniţi. Radicalii militează pentru crearea unui Kurdistan „Unificat şi Independent", având în compunere teritorii din Siria, Turcia (20% din populaţia acestei ţări este formată din kurzi) şi Iran. **Actualmente acţionează ca factor de stabilizare în Irak**. M. Barzani este preşedintele parlamentului local.

- Arabii sunniţi, din centrul şi vestul Irakului se împart în grupări baasiste (naţionaliste, socialiste, laice), islamiste şi laice anti – baasiste. Opoziţia radicală se concentrează în „triunghiul sunnit" Fallujah, Samarra, Ramadi. **Partidul Islamic din Irak** reprezintă o ramură a **Frăţiei Musulmane** cu centrul în Egipt. **Partidul Democraţilor Independenţi, Consensul Naţional Irakian** (Allawi), partid de orientare laică, pro – occidentală şi **Congresul Naţional Irakian** al clanului Chalabani, căzut în dizgraţia SUA. Îşi continuă activitatea, aproape în ilegalitate,

baasiştii (socialişti) irakieni. În zona **Tikrit şi Mosul** au supravieţuit nuclee ale baasiştilor lui Saddam Hussein.

- **Turkomanii** pro – turci sau şiiţi se concentrează în zona Kirkuk, flancaţi de kurzi.

- **Arabii şiiţi**. Sunt răspândiţi în centru şi sud şi constituie 60% din populaţie. Marele ayatolah Al Sistani, arab născut în Iran, deţine autoritatea superioară, fiind un adept al separării religiei de stat. **Partidul Daawa** are orientare islamistă şi legături cu Iranul. **Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice din Irak** fundamentalist islamic, dispune de o organizare excelentă şi de o miliţie foarte puternică (Badr); întreţine relaţii speciale cu reformiştii iranieni. Radicalii şiiţi din sud şi din Bagdad au opus o dârză rezistenţă Coaliţiei şi guvernului provizoriu, sub comanda lui Al Sadr, fiul unui cunoscut lider local. În momentul de faţă, Al Sadr a recunoscut oficial autoritatea marelui ayatolah Al Sistani şi a **Adunării triburilor arabe şiite**. Gruparea Al Sadr a mobilizat tineretul şi categoriile cele mai sărăcite ale societăţii.

- **Al-Qaeda** ar comanda Grupul **Al Zarqawi**, fundamentalist iordanian stabilit în Irak (eliminat din acţiune). În zona sunnită, la Fallujah operează mai multe grupuri islamiste, de influenţă wahhabită.

- **Mişcarea Arabă de Rezistenţă** s-a remarcat prin asasinarea şiitului Abdel Zahraa Othman din Basra, preşedinte al Consiliului Provizoriu (17 mai 2004). Fallujah s-a transformat vremelnic într-o zonă administrată fundamentalist talibană (500 000 oameni). **Mujahedinii Poporului** şi **Armata Naţională de Eliberare**, cu baze în nord – estul Irakului operează împotriva regimului fundamentalist de la Teheran. **Ansar Al-Islam**, fundamentalist islamică, din zona Sulaymanyah l-a susţinut pe Saddam Hussein în luptele împotriva kurzilor. Acum acţionează împotriva guvernului central şi a Coaliţiei Internaţionale.

- **Autorităţile centrale**. Fostul preşedinte interimar, Ghazi Al-Yamer, este sunnit şi conduce marele trib Shammar, cu 3 milioane de membri, iar Iyad Allawi – premier provizoriu până în aprilie 2005 – aparţine comunităţii şiite, deşi a cooperat în trecut şi cu baasiştii. După alegerile din ianuarie 2005, s-a instalat un guvern de „uniune naţională". Forţe armate de poliţie şi securitate în curs de edificare. Provincii conduse de guvernatori numiţi de la centru. În teritoriu funcţionează însă numeroase autonomii locale reale (Fallujah, Najaf, zonele kurde, etc.). Forţele Coaliţiei – cu un puternic contingent american de peste 130 000 oameni – menţin poziţiile şi punctele strategice, evitând angajamentele în marile oraşe. NATO a oferit suport Poloniei (care administrează o zonă de securitate în teren) şi asistă la reorganizarea forţelor armate şi de securitate irakiene. Frontierele întinse, greu de supravegheat favorizează infiltrarea unor elemente extremiste şi teroriste din Iran, Iordania Arabia Saudită sau Siria (peste 50 000 de luptători s-ar opune autorităţilor de la Bagdad).

Irakul şi comunitatea internaţională.

- **Naţiunile Unite**. Operaţiunile Coaliţiei conduse de SUA în Irak au fost legitimate „indirect" prin rezoluţia Consiliului de Securitate al ONU, votată pe 16 octombrie 2003 în unanimitate. Franţa, Germania şi Rusia nu au contestat în mod serios proiectul american, după ce înalţi oficiali de la Washington au anunţat că firmele din statele care s-au opus războiului vor putea participa la reconstrucţia irakiană.

Cea mai importantă consecinţă a rezoluţiei este însă consolidarea poziţiei politice a SUA în Irak şi în Orientul Mijlociu în general. Unica ţară arabă din Consiliu – Siria – a votat în favoarea proiectului, în timp ce Congresul de la Washington pregătea impunerea de sancţiuni Damascului. Rezoluţia confirma rolul dominant al administraţiei şi al forţelor Coaliţiei în stabilizarea şi reconstrucţia ţării. Consiliul de Guvernare a fost recunoscut drept principal reprezentant al irakienilor. Totuşi, documentul prevedea ca până la 15 decembrie, să fie elaborat

un calendar pentru adoptarea unei Constituţii şi pentru organizarea de alegeri. Preşedintele Consiliului de Guvernare, Ayad Allawi a sugerat că alegerile pot fi organizate în 2004.

- Organizaţia Conferinţei Islamice a acceptat la rândul ei, Consiliul de Guvernare numit de Coaliţia patronată de SUA, dar a cerut transferul puterii către „poporul irakian". Documentul nu reprezintă vreun calendar de retragere a forţelor coaliţiei. Preşedintele interimar al Consiliului, Ayad Allawi, considera că irakienii nu sunt încă în stare să se guverneze singuri. Statele islamice nu s-au grăbit însă să trimită trupe pentru stabilizarea zonei respective.

Administraţia G. Bush a obţinut totuşi o victorie parţială în cadrul Conferinţei donatorilor pentru Irak, desfăşurată la Madrid între 3–24 octombrie 2003. S-a stabilit un nivel de 33 miliarde de dolari pentru reconstrucţia acestui stat. Principalul donator este desigur Washingtonul, care a oferit 20 de miliarde de dolari, dintre care jumătate reprezintă împrumuturi. Urmează Japonia (1,5 miliarde în 2004; 3,5 între 2005-2007) şi Arabia Saudită (1 miliard). Fondul Monetar Internaţional a oferit 4 miliarde, iar Banca Mondială – minimum 3 miliarde. Majoritatea statelor UE au optat pentru 812 milioane dolari. Franţa, Germania şi Rusia şi-au menţinut politica, refuzând să trimită bani sau trupe. Conform analizelor realizate de ONU şi de Banca Mondială, Irakul ar avea nevoie de circa 55 de miliarde de dolari pentru reconstrucţie.

Dezbateri serioase implică şi problematica reducerii sau anulării datoriei Bagdadului, idee susţinută de Administraţia G. Bush, mai ales după ce Senatul a convertit jumătate din ajutoarele proiectate în împrumuturi. Valoarea creanţelor se ridica la 120 miliarde de dolari, iar serviciul anual al datoriei este de circa 7–8 miliarde dolari. În timpul Conferinţei, reprezentanţii Franţei au acceptat o abordare mai flexibilă a acestei proleme, iar cei germani au afirmat că Berlinul doreşte să joace un „rol constructiv" în găsirea unei soluţii.

O vie nemulţumire se dezvoltă în societatea irakiană împotriva „vârfurilor locale corupte". Şiiţii sunt tot mai radicali. Sunniţii ezită între cooperare şi luptă armată. Kurzii dezvoltă un „stat în stat", prosper şi stabil. Sudul cu centru la Basra s-a transformat într-o zonă de active operaţii economice „legale şi ilegale".

Alte conferinţe ale donatorilor nu s-au soldat cu o sporire a ajutoarelor internaţionale. Chiar şi americanii au alocat mai mult pentru securitatea internă (2,7 miliarde dolari din 14,7 angajate). Numeroase scandaluri de corupţie au vizat fie administrarea fondurilor ONU înainte de 2003, fie administraţia irakiano-americană din timpul „mandatului Bremer".

Evoluţii politico-militare.

Luări de poziţie al oficialilor americani, din vara 2004, lăsau să se înţeleagă faptul că Washingtonul a subestimat până la un moment dat, gradul de dificultate al reconstrucţiei şi democratizării Irakului.

Pe măsură ce opoziţia armată faţă de Coaliţie s-a intensificat – fără a atinge însă dimensiunile unei revolte generale - a ieşit în prim plan nevoia de noi forţe militare pe teren. Trimiterea trupelor turce în Irak a fost totuşi amânată de facto din cauza opoziţiei locale. În premieră, liderii celor trei comunităţi principale au adoptat aceeaşi poziţie, refuzând ajutorul Ankarei în toamna 2003. Consiliul de Guvernare a contestat în mod constant decizia autorităţilor turce de a detaşa trupe pentru stabilizarea Irakului. Liderul Partidului Democratic din Kurdistan, Massoud Barzani a ameninţat că se retrage din această instituţie. Turcii erau acuzaţi că urmăresc să lichideze embrionul de stat kurd din nordul Irakului şi că doresc să ia sub control petrolul din zona Mosul. Majoritatea vecinilor Irakului au criticat trimiterea contingentului, dorit de SUA. Premierul turc Recep Erdogan afirma la 24 octombrie că proiectul este blocat deoarece administraţia americană l-a abandonat. Turcia a fost singura ţară musulmană care a acceptat să trimită militari în Irak.

În Irak au continuat atacurile teroriste şi revoltele locale. La 19 august 2003, un atentat de proporţii a vizat Misiunea ONU din Bagdad. În ziua de 26 octombrie, Paul Wolfowitz a solicitat accelerarea procesului de pregătire de poliţie locale şi constituirea unei forţe de peste 100 000 oameni. Un memoriu atribuit secretarului american al Apărării, Donald Rumsfeld, ridica semne de întrebare asupra modului de a purta războiul contra terorismului. Se sugera că SUA au pus prea mult accentul pe forţă militară în detrimentul instrumentelor politice. Rumsfeld îşi păstra încrederea în victorie, dar estima că va fi obţinută cu multă eforturi.

Zona cea mai nesigură din Irak este aşa-numitul triunghi sunnit din centrul ţării, în special Bagdadul şi localitatea apropiată Fallujah. Aici s-au înregistrat peste 25 de ambuscade pe zi în septembrie-octombrie 2003. Totalul soldaţilor morţi după ce preşedintele G. Bush a anunţat victoria Coaliţiei a depăşit cifra de 100 oameni. Trupele americane au recepţionat „lovituri punctuale" în Mosul, Kirkuk sau Karbala, etc. Autorităţile civile şi militare au identificat adversari în cadrul fostei administraţii irakiene, celulelor baasiste, grupului **Ansar Al-Islam**, împreună cu organizaţia Al-Qaeda. În mod repetat, Ossama Ben-Laden a ameninţat cu executarea unor noi atentate, îndreptate împotriva statelor Coaliţiei, dacă acestea nu-şi retrag trupele din zonă.

SUA au beneficiat în principal de cooperarea militarilor britanici şi polonezi şi a kurzilor. Celelalte forţe aliate au fost în general „expresii militare de solidaritate diplomatică". Românii au confirmat calităţile lor militare şi diplomatice, bulgarii şi-au atras însă critici. Sunt aşteptate viitoare forţe ONU, însă francezii şi germanii nu vor disloca trupe decât dacă probabil vor primi avantaje economice.

Militantul radical şiit Muqtada Al-Sadr a contestat în mai multe rânduri autoritatea guvernului provizoriu din Bagdad. Provenit dintr-o familie cunoscută pe plan local, acesta doreşte retragerea Coaliţiei şi înfiinţarea unui stat islamic. Capitala ar trebui mutată la Najaf, loc sfânt al acestei confesiuni. Pentru a atrage de partea sa populaţia şiită, Al-Sadr a proclamat un guvern paralel şi a încercat să preia controlul asupra altarului Imamului Hussein din Karbala. Prin ultima măsură, radicalul îl sfida pe marele ayatolah Al-Sistani, liderul spiritual al şiiţilor, considerat moderat. Forţele Coaliţiei au reacţionat imediat. Au avut loc confruntări în Karbala şi în Bagdad.

Până în vara 2004 puterea reală în probleme civile aparţinea ambasadorului american, Paul Bremer, şef al administraţiei. Consiliul a format un cabinet de 25 de miniştri şi a adoptat bugetul. Din această instituţie făceau parte principalele grupări politice ale comunităţilor din Irak, de unde se poate deduce că SUA ar promova modelul statului federal. Consiliul trebuia să pregătească viitoarea Constituţie în conformitate cu înţelegerile cu SUA din 15 noiembrie 2003. Cu toate acestea, el a fost apreciat mai ales de către o parte din sunniţi drept colaboraţionist. Câţiva miniştri abia au scăpat cu viaţă dintr-o serie de ambuscade.

Teritoriul s-a organizat pe provincii, conduse de guvernatori, consilii ale şefilor de triburi şi comandanţi militari ai Coaliţiei. S-au instalat treptat şi forţe de ordine irakiene şi a început crearea armatei, inclusiv dizolvarea miliţiilor etnico–religioase şi locale. În ianuarie 2004, kurzii au recuperat oraşul petrolier Kirkuk, din care fuseseră izgoniţi de Saddam Hussein. Americanii sperau să organizeze cele 18 alegeri provinciile în primăvara 2004 şi constituirea unui parlament şi a unui guvern provizoriu în iunie 2004. ONU s-a angajat să trimită o misiune de informare în Irak, după ce şi-a retras misiunea oficială în toamna 2003. Al-Qaeda ar fi preconizat realizarea unei mari coaliţii antiamericane cu ajutorul sunniţilor şi şiiţilor radicali. Marele ayatolah Al-Sistani s-a opus acestui proiect, apreciind că votul universal direct îi favorizează evident pe şiiţii majoritari, spre deosebire de acţiunea violentă. Pentru a garanta stabilizarea ţării, americanii au exercitat presiuni asupra Siriei şi Iranului (dominat din februarie 2004 de conservatori) pentru a nu se implica în Irak şi au apelat tot mai insistent la cooperarea comunităţii internaţionale. În

martie 2004, s-a elaborat o constituţie provizorie, respinsă parţial de Al-Sistani. La 2–3 martie 2004, o serie de atentate a lovite comunităţile şiite în cursul sărbătorii **Ashura**. Experţii au apreciat că fundamentaliştii ar fi urmărit declanşarea unui război general civil între sunniţi, şiiţi şi kurzi. Totuşi, Consiliul provizoriu, poliţia irakiană şi forţele Coaliţiei au rezistat atentatelor teroriste, şi la 28 martie au început să funcţioneze primele ministere conduse de irakieni. Concomitent, SUA au exercitat presiuni asupra Arabiei Saudite, Egiptului, Iranului şi Siriei în vederea democratizării interne şi a interzicerii sprijinului pentru gherilele şi teroriştii din Irak S-a lansat de asemenea Proiectul Marelui Orient şi s-a luat în calcul participarea unor forţe NATO la stabilizarea situaţiei.

În contextul în care Al-Sistani a respins Constituţia şi în care şiiţii au reclamat alegeri imediate, pe baza votului universal, s-au declanşat revoltele şiită şi sunnită (4–5 aprilie 2004). Analiştii oferă explicaţii contradictorii asupra acestor acţiuni militar-politice: unii consideră că serviciile secrete aliate au fost surprinse; alţii avansează un scenariu în care Coaliţia i-a provocat pe rebeli să atace în mod pripit, înainte de a-şi fi definitivat pregătirile. Între 4–6 aprilie, miliţiile **Armatei lui Mahdi** au trecut la ocuparea unor importante localităţi din centrul şi sudul Irakului, controlate de guvernul provizoriu de la Bagdad. La Basra după ce au „cucerit" clădirile guvernatorului irakian, „mahdiştii" s-au retras sub presiunea britanicilor. La Karbala, forţele poloneze şi bulgare i-au blocat pe „mahdişti", ca şi la Samawah, unde au contingentele radical şiite au cedat teren în faţa Coaliţiei. Două cartiere din Bagdad au fost ocupate pentru scurt timp. Rezistenţele radical şiite mai importante s-au menţinut în Kufa şi parţial Najaf. Şefii de triburi din zona Kut au participat la reprimarea revoltei şiiţilor radicali.

Membri ai guvernului provizoriu irakian au negociat cu miliţiile Al-Sadr şi cu rebelii sunniţi din Fallujah (10 aprilie). În ultima zonă, 2 000 de puşcaşi marini americani şi 600 de forţe guvernamentale irakiene s-au confruntat cu miliţiile sunnite, şiite şi naţionalist–arabe; miliţiile şiite s-au retras. Guvernul provizoriu şi Coaliţia au încheiat un armistiţiu cu rebelii. Al-Sadr s-a refugiat la Najaf, sub protecţia îndoielnică a marelui ayatolah Al-Sistani care a denunţat, atât o prelungire peste limită a „ocupaţiei străine", cât şi amestecul Siriei şi Iranului în problemele Irakului (12 aprilie).

Aşa cum s-a menţionat anterior, între şiiţi irakieni şi cei iranieni subzistă deosebiri şi rivalităţi foarte importante. În primul rând de ordin etnico-cultural, specifice faliilor pronunţate dintre lumea arabă şi cea iraniano-persană. În al doilea rând, o importantă minoritate şiită arabă trăieşte în zonele petroliere din sud-vestul Iranului sub autoritatea rigidă a şiiţilor persani. Astfel, încă din aprilie 2003, principalii lideri ai Consiliului Suprem al Revoluţiei Islamice din Irak (cu centrul în sudul ţării) au respins relaţiile de subordonare faţă de Teheran şi şi-au exprimat scepticismul cu privire la oportunitatea constituirii unui stat islamic în Irak. Atunci Teheranul a întărit relaţiile cu Al-Sadr, cunoscut pentru apropierea de mişcarea **Hezbollah** din Liban. Publicaţia saudită **Al Shaarq Al Amsat** a dezvăluit că Iranul a înfiinţat la frontieră cel puţin 3 tabere de antrenament pentru „mahdiştii" irakieni; Al-Sadr ar fi primit 80 milioane de dolari din Teheran pentru organizarea de „celule militante" după model **Hamas**. Iranul ar cheltui cel puţin 70 milioane dolari lunar pentru discreditarea liderilor şiiţi de la Bagdad. Reţeaua radicală ar dispune (în 2004) de 2 700 de puncte de sprijin şi de un corp tehnic şi de un corp tehnic şi de propagandă de 300 de oameni. În nord, iranienii ar încuraja un „război" între turkmenii şiiţi şi kurzi.

În zona Fallujah au acţionat islamiştii sunniţi. Zona a trecut sub controlul şefilor locali sunniţi islamişti. Peste 100 arabi din Siria au fost capturaţi de Coaliţie şi de poliţia irakiană; 30 de sirieni au căzut prizonieri la Fallujah. Al-Qaeda a atacat grupările şiite moderate. Experţii

consideră însă că **Hamas**, provenind din **frăţia Musulmană** din Egipt nu ar putea să se alieze de **fond** cu wahhabiţii din Al-Qaeda.

Transferul de autoritate către irakieni.

Lunile mai-iunie 2004 au fost dominate de demersurile pentru realizarea transferului de autoritate către un guvern local care – cu susţinere internaţională (ONU, NATO, UE şi islamică) – să pregătească alegerile generale din 2005, democratizarea şi reconstrucţia economică a Irakului. O concurenţă surdă s-a desfăşurat în culise pentru controlul asupra petrolului irakian şi în vederea obţinerii de contracte de reconstrucţie.

La 27 aprilie 2004, Consiliul de Securitate a aprobat în principiu Planul Brahimi de transfer de autoritate la 30 iunie. În ţară s-au intensificat: distrugerea de conducte petroliere, loviturile armate, atacurile gherilelor extremiste şiite şi sunnite, etc.

La 1-2 iunie, puterea civilă a fost preluată la Bagdad de preşedintele Ghazi Al-Yawer (şef al tribului de beduini Shammar, cu 3 milioane oameni, apropiat de occidentali şi saudiţi) şi de prim-ministrul Iyad Allawi („şiit laic", pro-american, fost baasist, foarte influent în elitele civile şi militare din Irak). Al-Sistani ar fi acordat un „sprijin moderat" noii puteri, în timp ce Al-Sadr refuza s-o recunoască; analiştii considerau că până la o limită, Al-Sistani l-ar încuraja pe Al-Sadr pentru a exercita presiuni indirecte asupra guvernului şi americanilor.

Reuniunea G8 din 8-10 iunie 2004 a permis o apropiere a punctelor de vedere ale SUA, Japoniei, UE, F. Ruse pe temele viitorului Irakului. Consiliul de Securitate ONU a adoptat în consecinţă, la 8 iunie, o Rezoluţie privind Irakul (nou guvern suveran la Bagdad, alegeri generale, forţele Coaliţiei sub control politic, accelerarea reformelor instituţionale, economice şi militare în Irak, etc.). Imediat s-au reluat incidentele în zona Fallujah (inclusiv luptele dintre extremiştii sunniţi şi şiiţi) şi în sudul controlat de radicalii şiiţi. Summitul NATO de la Istanbul (28-29 iunie) a acceptat ca Alianţa să ofere asistenţă militară de instrucţie noului guvern irakian. Japonia şi Coreea de Sud au decis să detaşeze în Irak importante contingente militare, dar India, Pakistanul şi statele arabe s-au abţinut. De la 28 iunie 2004, autorităţile americane au transferat puterea internă guvernului Allawi.

La începutul lunii iulie, premierul Allawi a introdus măsuri de urgenţă în mai multe zone din ţară (Fallujah, Balad, Ramadi, Al Khalis, Tikrit, As Samarra, etc.). Liderul Al-Sadr nu a recunoscut autoritatea executivului din Bagdad. La 4 august, mahdiştii au atacat forţele irakiene de securitate şi unităţile americane din „oraşul sfânt" Najaf. Luptele s-au extins la Basra, Samarra, Karbala, Kufa, Nassiriya, cartierul Al Sadr din Bagdad. Marele ayatolah Al-Sistani s-a „retras" la Londra, „din cauze medicale". Au urmat săptămâni de înfruntări dure la finalul cărora centrul radical şiit din Najaf a fost anihilat (6 august); Al-Sistani a preluat conducerea realmente consolidat, iar Al-Sadr s-a salvat acceptând protecţia acestuia şi a Adunării triburilor şi clericilor şiiţi. Forţele de securitate irakiene şi trupele coaliţiei s-au concentrat, în continuare, asupra rezistenţelor din Bagdad şi din triunghiul sunnit. Americanii şi Coaliţia evitau angajamentele armate de amploare în localităţi; trupele aliate căutau să se menţină în afara oraşelor şi să susţină forţele irakiene în operaţiile de restabilire a ordinii interne. În acelaşi timp, la Bagdad, s-a desfăşurat Conferinţa Naţională a principalelor forţe politice şi religioase din ţară.

La începutul lunii septembrie, forţele Coaliţiei şi ale guvernului de la Bagdad s-au dirijat în zona „triunghiului sunnit" şi a bazelor grupărilor afiliate la Al-Qaeda. Forţele guvernamentale irakiene care contează şi pe asistenţa NATO – sunt susţinute de 140 000 americani şi 22 000 aliaţi. Generalul Thabit (odinioară baasist) a condus cea mai puternică forţă de securitate irakiană de 5 000 oameni. Lor li s-ar opune 20 000 de luptători din diferite miliţii fundamentaliste şi grupări apropiate de Al-Qaeda (Al-Zarqawi). Aproximativ 11 provincii, din 18 au devenit stabile,

ca şi 75 oraşe din 86. Provinciile kurde (3) reprezintă zone pacificate. Baasiştii s-au refugiat în Siria şi Iordania.

Între 20-30 septembrie 2004, problema irakiană s-a aflat pe agenda de lucru a NATO. În paralel oficialităţile de la Washington au ajuns la o detensionare relativă a relaţiilor cu Damascul, în direcţia includerii Siriei în procesele de stabilizare din teritoriile palestiniene şi din Irak; şi Liga Arabă sprijină această strategie. Starea de tensiune se menţine însă cu Iranul.

În noiembrie 2004 – în timp ce premierul Allawi participa la lucrările la „vârf" ale UE – forţele americane şi irakiene blocau şi luau cu asalt „enclava talibană" Fallujah. Luptele s-au extins în zonele Mosul şi Ramadi. Spre mijlocul lunii forţele aliate controlau un oraş depopulat (300 000 locuitori au fost evacuaţi ori s-au refugiat în exterior). Ordinea se restabilea relativ şi în Mosul.

La 30 ianuarie 2005, s-au desfăşurat alegeri generale democratice (vot universal, drepturi electorale egale, indiferent de religie şi sex, situaţie de excepţie în lumea musulmană). Sunniţii - care au exercitat puterea politică după independenţă – au respins în majoritate scrutinul electoral, dar acceptă să participe la guvernare. S-au constituit: Adunarea Naţională, parlamentele provinciale, parlamentul kurd. Alegerile au fost câştigate de **Alianţa Irakiană Unită** (şiită), **Lista Kurdă, Lista Irakiană** (Allawi) şi **Lista Unificată** (Chalabani). Ulterior s-au desemnat preşedintele (kurdul J. Talabani) şi premierul (I. Jaafari); s-a început pregătirea noii **Constituţii**.

Imediat după alegeri, rebelii au declanşat o campanie de atentate foarte sângeroase, îndeosebi, contra noilor autorităţi irakiene. Americanii şi forţele irakiene, la rândul lor s-au antrenat în operaţii de „curăţire sistematică" a focarelor teroriste de la frontiera cu Siria, de la Sud de capitală şi din Bagdad (martie-iunie 2005). Americanii şi noul guvern par dispuşi să negocieze şi anumite grupări rebele, dacă acestea din urmă renunţă la terorism. În 2005-2006 s-au desfăşurat importante acţiuni politice, militare şi economice. Guvernul de tranziţie condus de Allawi (instalat la 3 mai 2005) a reuşit să sprijine elaborarea Constituţiei, ratificată de parlament (15 octombrie) şi să pregătească alegerile democratice din 15 decembrie. În ciuda atacurilor teroriste, peste 70% din electorat s-a prezentat la vot: Alianţa Irakiană Unită (41%), Alianţa Kurdă (21%), Frontul Acordului Irakian (15,1%), Lista Naţională Irakiană (8%), etc. În februarie 2006, Al-Jaafari, lider Daawa, a preluat conducerea guvernului. Kurzii şi sunniţii au cerut, curând, demiterea lui. La 20 mai 2006 s-a format noul guvern de coaliţie, în frunte cu premierul Al-Maliki (şiiţi, kurzi, sunniţi moderaţi); în noiembrie 2006, adepţii lui Al-Sadr au părăsit guvernul.

Sunniţii şi Al-Sadr se opun federalizării statului. Al-Maliki şi americanii contează pe un „front al moderaţilor", cu o puternică susţinere a Consiliului revoluţiei Islamice (Al-Hakim). La sfârşitul anului 2006 s-au adoptat măsuri pentru repartizarea echitabilă a veniturilor petroliere. Concomitent, Coaliţia a operat transferul treptat al responsabilităţilor de securitate spre autorităţile irakiene, iar Washingtonul şi-a reorganizat comanda superioară şi a pregătit un nou plan de securizare, axat pe Bagdad. În 2005-2006, conflictul intern aproape că a degenerat într-un „război civil" între şiiţi şi sunniţi, alimentat de Al-Qaeda şi de cercuri din statele vecine. În paralel, miliţiile şiite şi-au disputat zonele de influenţă. În ultimele luni, se conturează marginalizarea „mahdiştilor" în contextul înţelegerilor dintre kurzi, Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice şi sunniţii moderaţi. Pe de altă parte, actuala conducere a ţării insistă pentru negocieri directe SUA-Iran şi în favoarea implicării comunităţii internaţionale în stabilizarea Irakului. Pe măsură ce s-au întărit armata şi forţele de ordine irakiene, mai multe state aliate au trecut la reducerea şi retragerea trupelor. SUA au suplimentat temporar efectivele cu 20 000 oameni. În 2007, s-a desfăşurat o importantă reuniune pentru securizarea Irakului, cu participarea marilor puteri şi a statelor din regiune, inclusiv a Siriei şi a Iranului. Totodată, congresul

american a obligat Administraţia Bush să coreleze ajutorul militar oferit Bagdadului cu performanţele de securitate ale guvernului Al-Maliki.

Experţii consideră că problema irakiană se poate soluţiona doar într-un cadru regional mai larg, ce include rezolvarea cauzei palestiniene şi contracararea evoluţiilor periculoase din zona sunnită, Arabia Saudită şi Iran. Coaliţia internaţională, SUA, NATO, ONU urmăresc crearea condiţiilor normale pentru reducerea tensiunilor. În acelaşi timp, numeroşi analişti apreciază că trebuie luate în calcul şi punctele de vedere ale F. Rusă şi Chinei.

Optimism petrolier moderat.

Extracţii. Fostul secretar american al Comerţului, Don Evans aprecia, în primăvara 2004, că producţia petrolieră a Irakului va atinge niveluri de 5-6 milioane de barili pe zi peste trei ani. Declaraţia evidenţia intenţia Administraţiei americane de a depune toate eforturile pentru a mări producţia. Anterior, ministerul de resort din Irak considerase că un asemenea rezultat va fi atins prin 2014. Irakul ar putea începe alocarea de terenuri petroliere către întreprinzătorii privaţi. Conform presei occidentale, autorităţile au în vedere purtarea de negocieri atât cu vechii parteneri, cât şi cu noi ofertanţi. Ministerul Petrolului din Irak a pregătit o strategie în acest sens şi o legislaţie adecvată.

Rezerve de importanţă mondială.

Având rezerve confirmate de circa 113 miliarde de barili, Irakul ocupă locul doi pe plan mondial, după Arabia Saudită (261 miliarde barili). Câmpurile petroliere sunt situate în general în nord-estul şi sud-estul ţării. Apropiate în mare de graniţa cu Iranul, acestea se suprapun peste zonele locuite de kurzi, sunniţi (Bagdad-Tikrit) şi mai ales şiiţi (Basra).

- **Sud**. Principalele câmpuri sunt: Manjun la nord de Basra, cu o rezervă de 12-30 miliarde de barili; Qurna, la vest de Basra, rezerve de 11-15 miliarde de barili; Rumaila, peste 10 miliarde de barili; Halfaya, maxim 5 miliarde de barili; Ben Umar, rezerve de 6 miliarde barili; Ratawi, 3,1 miliarde barili.

- **Centru şi Nord:** Bagdad est, 11 miliarde de barili rezervă; Kirkuk, peste 10 miliarde de barili, unul dintre cele mai vechi şi mai importante câmpuri petroliere din Irak; Kurmala, 1 miliard barili rezerve.

Infrastructuri de transport.

Irakul posedă un sistem de conducte, care permite teoretic, exportul masiv de petrol pe piaţa mondială, însă acesta este serios afectat de războaiele din zonă şi de sabotaje. În asemenea condiţii, principala facilitate utilizată momentan este portul sudic, Mina al – Bakr (900 000 de barili pe zi).

Oleoducte pentru export.

Irak-Turcia. Sistem paralel de conducte care leagă Kirkukul de portul Ceyhan. Oleoductul principal are o capacitate maximă de 1,1 milioane de barili/zi, momentan suportând doar 500 000. După prăbuşirea regimului lui Saddam Hussein, Coaliţia şi-a propus de câteva ori să reia transportul, dar sistemul a fost sabotat în mod repetat.

Irak-Arabia Saudită. Permite exportul prin Marea Roşie şi are o capacitate de 1,6 milioane barili/zi. Riadul a închis oleoductul după primul război din Golf (1990-1991) şi refuză acum să permită curgerea petrolului irakian.

Irak-Siria-Liban. Leagă Kirkuk de portul Banias. Posedă o capacitate de 300 000 de barili pe zi, însă nu este operaţională.

Irak-Israel. Unul dintre cele mai vechi oleoducte, care leagă oraşul nordic Mosul de portul Haifa. Închis în 1948, după proclamarea statului Israel, a revenit în atenţie după sfârşitul ultimului război din Golf. Vechimea sa şi capacitatea redusă de transport (100 000 barili/zi) trezesc însă neîncredere operatorilor.

Reţea internă. Este vorba despre aşa-numita conductă strategică care permite transportul ţiţeiului din nord (Kirkuk) prin porturile din sud şi a petrolului din zona şiită. Cu două oleoducte, are o capacitate de 1,4 milioane de barili/zi, dar este serios afectată.

Dispute economice.

Unul dintre motivele opoziţiei Rusiei, Chinei şi Franţei faţă de politica americană din Irak, rezidă în contractele încheiate de companii din statele respective în timpul regimului baasist. Documentele se refereau la dezvoltarea capacităţilor de extracţie şi la exportul de petrol, iar aplicarea lor depindea de ridicarea sancţiunilor împotriva Bagdadului. **Deutsche Bank** a arătat că Irakul acordase dreptul de a dezvolta terenuri cu rezerve estimate de circa 50 de miliarde de barili (aproape jumătate din totalul potenţialului petrolier al acestui stat) societăţilor străine din afara SUA. După victoria americană şi ridicarea sancţiunilor, situaţia contractelor rămâne incertă. Poziţia Coaliţiei este că decizia aparţine „poporului irakian".

Firmele ruseşti ocupau un loc central. Acestea dobândiseră controlul asupra a circa 49% din exporturile irakiene de petrol, conform New York Times. **Lukoil** avea dreptul de a dezvolta câmpul Qurna Vest, însă contractul a fost anulat de regimul baasist, în 2002. Printre companiile implicate se mai numărau **Zarubeneft** (Manjun), **Tafneft** sau **Slanneft**. Noua legislaţie irakiană, încurajând investiţiile străine, deschide noi perspective de afaceri, inclusiv pentru **Lukoil**.

Nici companiile franceze nu au stat deoparte de bogăţia petrolieră a Irakului. Conform Departamentului american al Energiei, **TotalFinaElf** a negociat pentru a obţine drepturile de dezvoltare asupra câmpului Manjun, însă nu a încheiat un contract de exploatare. Firma şi-a manifestat interesul şi faţă de alte terenuri, intrând în competiţiei cu **Zarubeneft** pentru drepturile asupra câmpului Ben Umar. Irakul a favorizat totuşi societatea rusă.

De asemenea, Compania Naţională a Petrolului din China câştigase un contract pentru dezvoltarea terenului Al-Ahdab, din sudul Irakului.

Deţinând resurse petroliere de valoare strategică, Irakul face obiectul unei dure concurenţe internaţionale, Arabia Saudită, statele Golfului şi Iranul tratându-l drept competitor „deosebit de periculos". Producţia locală de petrol atinge 2 milioane barili/zi şi s-ar fi descoperit noi şi însemnate resurse. Totuşi,majoritatea firmelor irakiene activează în Iordania şi în zonele kurde. Arabia Saudită include o zonă şiită în sud-est, bogată în petrol. Turcia vizează de decenii zona petrolieră Mosul. Iranul este neliniştit de evoluţiile din zonele sale sud-vestice, bogate în petrol şi locuite de arabi. Occidentul aspiră – ca şi China – la un acces liber şi sigur la resursele sale de hidrocarburi. Americanii sunt acuzaţi oficial şi neoficial că urmăresc un acces privilegiat la resursele sale de hidrocarburi. De asemenea se insinuează că americanii şi ruşii au tendinţa de a „face marile jocuri petroliere în lume" şi de a marginaliza OPEC-ul. Marii importatori din UE, Asia de Est şi de Sud-Est depind în mare măsură de petrolul Golfului. Pentru preşedintele G. Bush, Irakul ocupă un loc central în noua arhitectură a „Marelui Orient", democratic şi „mondializat"; este practic „pariul politic al mandatului său prezidenţial".

IRAN. „TOAMNA REVOLUŢIEI ISLAMICE”

Iranul de astăzi este perceput drept un stat fundamentalist (şiit), o mare putere musulmană (nearabă) care sfidează „lumea unipolară” şi implicarea directă a SUA şi a aliaţilor săi în Orientul Apropiat şi Mijlociu. Alte opinii se referă la Iranul fundamentalist ca la o „relicvă a Războiului Rece”, o putere ce încearcă să supravieţuiască „ciocnirii civilizaţiilor” printr-o ipotetică „ameninţare nucleară”.

Poziţie.

Republica Islamică Iran este situată în estul Orientului Mijlociu. Teritoriul statului iranian face legătura dintre această regiune de importanţă strategică şi Asia Anterioară, Caucaz, în nord-vest, Marea Caspică şi Asia Centrală, în nord şi nord-est şi Asia de Sud. Iranul este mărginit de Marea Caspică, Turkmenistan, Afganistan, Pakistan, Golful Oman, Golful Persic/Arabic, Arabia Saudită, Irak, Turcia, Armenia (inclusiv „Republica” Nagorno-Karabah) şi Azerbaidjan. Poziţia ţării obligă orice putere interesată de aceste spaţii să-şi proiecteze forţa şi asupra Iranului. Suprafaţa Republicii Islamice este de 1 633 000 km^2, ocupând locul 17 pe plan mondial. Relieful este în general muntos, Podişul Iranian (300-1 800 m altitudine) ocupând cea mai mare parte din teritoriu. Este înconjurat de munţi, Elburz (nord), Kurasan (est), Zagros (vest). În est sunt întâlnite două deşerturi, Dasht-E-Kavir şi Dasht-E-Lut. Caracteristicile teritoriului fac din zona centrală a Iranului o fortăreaţă naturală, vulnerabilă mai ales dinspre nord-est. Climatul este în general arid, iar reţeaua hidrografică, săracă. Râul Karun afluent al Shatt-el-Arab-ului, este cea mai importantă cale navigabilă. Slăbiciunea hidrografică explică şi de ce a existat în istoria Iranului/Persiei o tendinţă de expansiune spre vest, pentru controlarea văilor Tigrului şi al Eufratului. Iranul are ieşire la două mări de importanţă strategică. Considerată uneori drept cel mai mare lac din lume, Marea Caspică deţine rezerve dovedite de petrol situate între 17 şi 33 miliarde barili şi rezerve de gaz natural de aproximativ 23 mii de miliarde $metri^3$. Una dinte mizele geopolitice ale regiunii este delimitarea platourilor maritime, Teheranul cerând proprietatea asupra 20% din rezerve. Iranul controlează nordul golfurilor Persic şi Oman, prin litoral, strâmtoarea Ormuz, dar şi prin insulele Marele şi Micul Tunb şi Abu Musa. Teoretic, Teheranul are posibilitatea de a interzice comunicaţiile dinspre Orientul Mijlociu spre Oceanul Indian. Statele din Golful Persic deţin circa 60% din rezervele mondiale de petrol şi 32% din cele de gaze naturale. Mai mult, prognozele pe termen lung (2030-2050) demonstrează că importanţa regiunii va spori, în paralel cu mărirea cererii pe plan mondial şi cu epuizarea rezervelor din alte spaţii (Marea Caspică, Norvegia).

Populaţie.

Populaţia ţării se cifrează la 70 milioane locuitori. Rata de creştere se situează undeva între 0,72 şi 2,4%, iar cea a natalităţii este de 18‰. În consecinţă, în jur de 70% din locuitori au o vârstă sub 30 de ani, autorităţile de la Teheran confruntându-se cu o adevărată „bombă demografică”.

Nu trebuie ignorat faptul că dimensiunile populaţiei pot reprezenta, în anumite condiţii, şi un factor de putere deloc de neglijat. Populaţia este urbanizată în proporţie de circa 63%. Circa 77,1% din totalul locuitorilor sunt alfabetizaţi. Spre deosebire de societatea arabă, peste 65% dintre femei ştiu să scrie şi să citească, rata de alfabetizare fiind de 77,1% ceea ce denotă o diferenţă de statut, comparativ cu standardul din ţările Orientului Mijlociu.

Principalul grup etnic este reprezentat de persani, circa 51% din populaţie, localizat, în

general, în nordul şi în centrul Iranului. Principalele minorităţi sunt: azerii, în nord-vest (24%); mazandaranii (8%); kurzii, în nord-vest (7%); arabii, în sud-est (3%), balucii, la est (2%), etc. Iranul rămâne şi o ţară caracterizată prin diversitate lingvistică. Dialectele persane sunt vorbite de circa 58% din locuitori, urmate de limbile turcice, 26% şi de limba kurdă.

Religia musulmană şiită (89%), reprezintă unul dintre principiile unificatoare ale Iranului şi baza actualului regim. Şiismul este al doilea mare curent din interiorul Islamului, caracterizându-se prin organizarea sacerdotală spre deosebire de confesiunea sunnită. De asemenea, de-a lungul timpului s-a remarcat o tendinţă sectară în cadrul şiiţilor, uneori cu accente radicale şi fanatice. Comunităţile sunnite constituie circa 10% din totalul populaţiei şi sunt în mare parte kurzi. De asemenea, mai întâlnim religii ca zoroastrismul, iudaismul, creştinismul sau baha'ismul.

Rivalitatea dintre cele două mari confesiuni islamice (şiism-sunnism) reprezintă principala linie de diviziune şi de conflict a lumii musulmane. Factorul religios explică, printre altele, interesul direct al republicii islamice faţă de sudul şi centrul Irakului, unde se află locurile sfinte şiite, Najaf şi Karbala. O rivalitate tradiţională opune Iranul şi Arabia Saudită, ultima considerându-se liderul Islamului.

Economia.

Iranul posedă importante bogăţii naturale: petrol, gaze naturale, cărbune, minereuri, resurse reduse de uraniu, etc. Petrolul şi gazele determină dezvoltarea economică şi sporesc importanţa geopolitică a acestei ţări. Cu circa 90 de miliarde de barili, Iranul controlează aproximativ 7% din rezervele mondiale de ţiţei, situându-se pe locul patru, după Arabia Saudită (261 miliarde), Irak (113 miliarde) şi Kuwait (97 miliarde). Teheranul nu efectuează exploatări în Marea Caspică, din cauza diferendului legat de delimitarea platoului continental.

Capacitatea de producţie se situează între 3,6-3,7 milioane de barili pe zi, aşezând Iranul pe locul 4 la nivel mondial, după Arabia Saudită (circa 8-9 milioane), SUA (8 milioane) şi Rusia (8 milioane). Exporturile au atins o medie de 2,6 milioane de barili/zi, principalele destinaţii fiind Japonia, China, Coreea de Sud şi UE. Câmpurile petroliere au fost naţionalizate după revoluţia islamică, fiind administrate momentan de Compania Naţională Petrolieră a Iranului (NIOC), care a preluat fostele concesiuni ale British Petroleum şi ale asociaţilor săi. Rezervele de gaze naturale ating 24 mii miliarde m^3, făcând din Iran al doilea mare rezervor, după Rusia (47 mii miliarde). În mod aparent paradoxal, Iranul importă gaz din Azerbaidjan şi din Turkmenistan. Acest lucru sugerează că Teheranul foloseşte resursele sale ca monedă de negociere, probabil cu statele UE.

O conductă leagă Iranul de Turcia. Se furnizează petrol şi gaze în Armenia. Există proiecte de conducte Iran-Kuwait-India şi Iran-Pakistan-India. **Proiectul Nabucco** (Iran-Turcia-Balcani-Europa Centrală) are ca bază resursele de hidrocarburi din Iran. Foarte interesant ar fi proiectul Marea Caspică-Iran-Golful Persic (ar produce Moscovei daune imense).

Produsul Intern Brut al Iranului este de circa 252 miliarde de dolari. Arabia Saudită a înregistrat în 2006 un PIB de 369 miliarde de dolari.

Economia depinde în cea mai mare parte de exportul de petrol şi în 2006 a înregistrat o rată de creştere de peste 4,6%. Estimările occidentale arată că tendinţa va continua, cu rate de aproximativ 4%. Ţiţeiul reprezintă circa 80% din exporturi (direcţionate spre Japonia, China, Coreea de Sud, UE, etc.), 10% din PIB şi 50% din cheltuielile statului. Iranul face parte din OPEC, organizaţie ce şi-a pierdut parţial din influenţă pe piaţa mondială a hidrocarburilor. Industria furnizează circa 25% din PIB, serviciile 55% şi agricultura aproximativ 19%. Rata şomajului este 15,7%. Rata inflaţiei este şi ea foarte mare, 17%.

Totuşi, capacitatea de rafinare a Iranului (40 milioane litri/zi) este inferioară cererii interne

(70 milioane). În 2005-2006 s-au redus subvenţiile acordate populaţiei, au crescut importurile de produse (în valoare de 35 miliarde dolari în 2004-2005), a crescut inflaţia, etc. Se alocă sume importante programului nuclear şi înarmării, în detrimentul economiei civile. Peste 80% din economie este controlată de stat, deşi se conturează programe de privatizare accelerată.

Putere militară.

Caracterul islamic revoluţionar al regimului determină structura forţelor militare ale Iranului. Pe lângă armata regulată, întâlnim Garda Revoluţionară Islamică şi grupări paramilitare. Comandantul-şef este Liderul Suprem, ayatolahul Ali Hoseini-Khamenei. Ca şi în cazul URSS şi al statelor comuniste, se remarcă o dualitate a puterii prin forţele de securitate, ierarhia militară clasică fiind supravegheată de reţeaua religioasă şiită (comisari politici).

Forţele armate convenţionale numără circa 550 000 de oameni şi peste 1 300 de tancuri (480 model T72). De asemenea, Teheranul a investit în dezvoltarea armamentului balistic. Astfel, se presupune că a achiziţionat între 200 şi 300 de rachete Skud B, botezate Shabab 1 (300 km rază de acţiune) şi un număr de rachete Skud C/Shabab 2 (300-700 km). De asemenea, Iranul posedă un număr incert de rachete Shabab 3 producţie proprie, cu raza de acţiune de 1 000-1 500 km. Republica islamică a beneficiat de sprijin în acest sens din partea F. Ruse, a Coreii de Nord şi a Chinei.

O problemă încă controversată o reprezintă programul nuclear, dezvoltat în colaborare cu F. Rusă (este vorba despre o „dependenţă" nucleară a Teheranului de Moscova). Iranul a moştenit de la şah proiectul centralei de la Busher, destinat iniţial construirii armei nucleare. După 1979, noile autorităţi au susţinut şi susţin că cercetările au drept obiectiv utilizarea paşnică a energiei atomice. În 1995, în colaborare cu F. Rusă a început reconstrucţia şi dezvoltarea reactorului 1 al centralei. Conform guvernului american, instalaţia va intra în funcţiune în 2005. Rusia a propus şi înlocuirea reactorului cu unul nou. Guvernul american a acuzat Iranul că obiectivul real este construirea armei atomice. Au fost descoperite facilităţi de îmbogăţire a uraniului la Natanz (centrifugi) şi la Yazd; la Arak există o fabrică de apă grea. Pe întreg parcursul anului 2004 s-au manifestat tensiuni nucleare americano-iraniene. UE şi F. Rusă se străduiesc să arbitreze între cele două părţi şi să obţină dreptul Iranului de a dezvolta un program nuclear civil. Israelul a ameninţat că va utiliza forţa împotriva instalaţiilor nucleare iraniene, Teheranul, că va lovi cu rachete teritoriul acestui stat. Observatorii internaţionali consideră că Teheranul – ca şi Coreea de Nord – practică o politică de „şantaj nuclear". În prezent, CS. ONU a elaborat o rezoluţie pentru încetarea îmbogăţirii uraniului (decembrie 2006). Măsuri mai ferme nu se aplică încă din cauza opoziţiei F. Ruse şi Chinei.

Regimul politic.

În esenţă este vorba despre o sinteză între principiile confesiunii şiite şi democraţia islamică. La bază stau valorile acestei interpretări a islamului, transpuse în Constituţie şi ierarhia sacerdotală. Şeful statului este un ayatolah, intitulat Lider Suprem, care se legitimează atât prin religie cât şi prin votul Adunării Experţilor. Momentan, poziţia este deţinută de Ali Hoseini-Khamenei. Denumit preşedinte, prim-ministrul se alege prin vot universal, cu limita minimă de vârstă de 15 ani. Cabinetul este responsabil în faţa unei Adunări Consultative. Din 1997, funcţia de prim-ministru (preşedinte) a fost îndeplinită de Mohammad Khatami-Ardakani, urmat din iunie 2005 de preşedintele Ahmadinejad. Teoretic, Liderul Suprem se ocupă de stabilirea principiilor directoare ale republicii, iar preşedintele de problemele curente. De asemenea, Adunarea Experţilor îl monitorizează pe şeful statului, iar sistemul judiciar funcţionează teoretic separat de executiv şi de legislativ. Un alt important Consiliu verifică dacă actele guvernării

respectă preceptele Islamului. Un Consiliu al Protectorilor/Gardienilor are însă dreptul de a anula deciziile Adunării.

Principala miză a vieţii politice interne rămâne încă cea a relaţiilor cu modernitatea. Grupările şi partidele din Iran se împărţeau în două orientări, cea conservatoare, adeptă a prezervării sistemului aşa cum a fost el stabilit în 1979 şi cea moderată, care promovează o interpretare mai flexibilă a principiilor musulmane şiite. Amândouă împărtăşesc însă aceleaşi valori fundamentale, iar cultura politică iraniană pare orientată mai mult spre consens decât spre confruntare directă. Liderul grupării conservatoare este ayatolahul Ali Hoseini-Khamenei, iar partida reformatoare este condusă momentan de Mohammad Khatami şi compusă în mare parte din grupuri de studenţi. Remarcabil este că pe fondul unor probleme socio-economice şi al schimbărilor de după 1989, tinerii au dat din ce în ce mai multe semne de nemulţumire faţă de caracterul regimului, inclusiv prin mari manifestaţii. Legitimitatea regimului a fost slăbită din cauza eşecurilor economice şi sociale. Preşedintele Khatami a propus concilierea fundamentelor confesiunii şiite cu principiile „interdependente" ale libertăţii de exprimare şi de asociere, pentru a prezerva fundamentele religiei musulmane. În februarie 2004, însă, conservatorii au preluat controlul asupra parlamentului. Din iunie 2005 s-a afirmat un curent radical islamist (Ahmadinejad), înfrânt însă în alegerile din 2006. Facţiuni politice din exil, din Statele Unite, consideră că regimul din Iran va fi schimbat din interior, preferabil de către reformatori, însă acest scenariu nu trebuie să ignore câţiva factori: Iranul este înconjurat strategic de trupele americane, ceea ce determină apropierea dintre elite şi populaţie, din cauza naţionalismului tradiţional; diferenţele dintre reformatori şi conservatori nu sunt radicale, iar cultura politică este consensuală, în mare parte şi din cauza istoriei acestei ţări (trecut glorios de natură imperială a unui popor de origine indo-europeană, opus arabilor semiţi).

Nici reformatorii nu formează un grup omogen sau pro-occidental. De pildă, Khatami s-a implicat direct în organizarea revoluţiei din 1979, a comandat statul major al armatei iraniene în războiul cu Irakul sau a condus de câteva ori „ministerul Cultului şi Instrucţiei islamice". Totuşi, momentan înregistrăm o reducere a intensităţii rivalităţii dintre moderaţi şi conservatorii clasici.

Experţii apreciază că adepţii islamismului (în Iran sau Turcia, de pildă) provin din clasele mijlocii şi reflectă interesele acestora, opuse oligarhiilor post-coloniale şi monarhiilor absolutiste. Pe de altă parte, sistemul iranian dă anumite semne de uzură internă, de birocratizare şi corupţie generalizată. O nouă clasă de îmbogăţiţi s-a cristalizat şi la un moment dat – ca şi în statele socialiste est-europene – va hotărî să renunţe la controlul rigid al „partidului religios". Armata şi-a revenit, la rândul ei, şi emite pretenţii de putere. Alegerile din 2006 reflectă tocmai ascensiunea „noii clase" (care impulsionează şi privatizările), ce contestă în mod obiectiv primatul politico-economic al „sacerdoţilor".

Problema menţinerii unităţii Iranului reprezintă poate cel mai important obiectiv de politică externă sau internă al Teheranului. Existenţa unui stat al azerilor (Azerbaidjan) şi a unei structuri autonome kurde(în Irakul de Nord) trezesc temeri în rândul elitei iraniene. Tradiţia multiculturală după standardele Orientului Mijlociu limitează încă riscul declanşării unor conflicte interetnice.

În rândul populaţiei kurde (peste 4 milioane, 75% sunniţi) s-au manifestat tendinţe separatiste, reprimate de guvern. Partidul Democratic al Kurdistanului Iranian continuă să activeze pentru obţinerea independenţei. Totuşi, Teheranul nu a dus o politică foarte represivă, de felul Turciei sau a Irakului baasist, ceea ce a făcut ca Iranul să nu se confrunte cu rebeliuni masive. Cu toate acestea, în 2005-2006 s-au înregistrat lupte între forţele iraniene şi gherilele kurde. Caracterul şiit al regimului a adăugat o nouă sursă potenţială de tensiune între nucleul persan şi populaţia kurdă. Pe de altă parte, cel puţin oficial, preşedintele kurd al Irakului,

Talabani, pledează pentru relaţii amicale cu Iranul (spre deosebire de baasişti şi sunniţi). Minoritatea arabă, deşi şiită, nu constituie un element de „siguranţă" al statului. În 2005-2006, ciocniri cu forţele de ordine s-au înregistrat în zona locuită de aceasta, în sud-vestul petrolier al Iranului.

Situaţia azerilor este puţin diferită. Azerbaidjanul a făcut parte din Persia, până când a fost ocupat de Rusia/URSS. Actualul stat independent azer nu reprezintă decât nordul provinciei istorice. În Iran sunt mai mulţi azeri decât în Azerbaidjan (24% din populaţie). În 2006 au fost semnalate totuşi tensiuni alimentate şi de organizaţiile azere din exil. Caracterul islamic al regimului serveşte ca element de detensionare a eventualelor confruntări, deoarece azerii sunt şiiţi. Tendinţe separatiste sunt întâlnite şi în rândul minorităţii baluce; aceasta acţionează şi în vestul Pakistanului pentru crearea unui stat independent. Mai nou, naţionalismul prinde forţă şi în Azerbaidjan, ţara în care americanii au primit importante facilităţi militare.

Lupta pentru putere dintre facţiuni în Iran este încă în desfăşurare, după cum nu lipseşte nici tradiţionala dispută dintre grupările laice şi structurile religioase. O coalizare a laicilor, islamiştilor moderaţi şi minoritarilor ar putea pune, în viitor, în pericol stabilitatea regimului. Din primăvara 2005, Congresul SUA şi Administraţia Bush şi-au sporit asistenţa pentru susţinerea forţelor politice ce vizează democratizarea Iranului. Şi în acest caz, un succes al democraţiei în Irak poate deveni „contagios".

Politica externă.

În mod normal (calcul geopolitic), interesele Iranului ar cere apropierea de Statele Unite şi UE şi distanţarea faţă de Moscova. O politică de acest tip a fost urmărită în timpul regimului şahului, însă regimul instalat după 1979 a schimbat „regulile jocului". Washingtonul – care l-a abandonat efectiv pe şah, determinând exilarea a milioane de iranieni – a devenit „Marele Satan", iar fostul rival moscovit, principalul susţinător extern. La fel, Franţa rămâne încă un stat apropiat Iranului, mai ales că bazele externe ale regimului s-au pus, în anii '70, **pe teritoriul său**. Se speculează că în acei ani, Washingtonul şi Parisul colaborau în secret pentru a opune islamismul comunismului sovietic, aflat în expansiune în Asia Centrală, de Sud şi de Sud-Est.

Relaţiile cu F. Rusă.

Teheranul şi Moscova au încercat să-şi coordoneze politicile după 1989. Afirmarea SUA ca unică superputere, sporirea puterii Occidentului, conflictul din Nagorno-Karabah, izolarea pe plan internaţional a Iranului după 1979 şi temerile elitei persane faţă de o posibilă secesiune explică în mare parte strânsa cooperare între cele două state. S-a vorbit chiar de existenţa unei axe Rusia-Iran, via Armenia, opusă axei Turcia-Azerbaidjan-Israel. Teheranul beneficiază de sprijin tehnic din partea Moscovei, atât pentru programul său nuclear, cât şi pentru conservarea armamentului convenţional. Moscova se opune sancţionării Teheranului în CS. ONU, ultimul acceptând crearea unui „OPEC" al gazelor naturale. În schimb, Iranul ar reprezenta principalul „cap de pod" pentru răspândirea influenţei Moscovei în Orientul Apropriat şi Mijlociu. În acelaşi timp, Iranul, Siria şi grupările palestiniene sunt folosite de F. Rusă ca „aliaţi" pe „marea tablă de şah" a regiunii, în jocul de rivalităţi cu SUA. Pe plan mai larg, Iranul şi Venezuela activează (cu asistenţă tacită din Moscova şi Beijing) pentru reanimarea „frontului antiimperialist al nealiniaţilor" şi o „lume multipolară".

Totuşi, dintr-o perspectivă geoeconomică, cele două state se află în competiţie, pusă momentan în surdină. Rusia joacă contra politicilor OPEC pe piaţa petrolului, unde Iranul este al doilea producător. Republica Islamică ar putea deveni şi principalul rival al F. Ruse pe piaţa gazelor, oferind o sursă de aprovizionare alternativă statelor UE. De asemenea, nu trebuie uitat

diferendul asupra împărţirii Mării Caspice sau faptul că aproximativ 20 de milioane de musulmani din F. Rusă sunt în plină expansiune demografică şi „redeşteptare religioasă” (în majoritate aparţin însă orientării sunnite).

Relaţii cu statele de la Marea Caspică şi din Asia Centrală.

Deşi atenţia factorilor de decizie de la Teheran este orientată spre problemele Orientului Mijlociu, totuşi Marea Caspică este prea importantă pentru a fi ignorată. Iranul revendică un condominium asupra rezervelor petroliere sau cel puţin acordarea a 20% din totalul acestora, pe baza tratatelor încheiate cu fosta URSS. Alte state nu au acceptat revendicările de mai sus, însă autorităţile de la Teheran au anunţat în 2002, că vor începe exploatarea rezervelor pretinse. Iranul a utilizat flotila pentru a intercepta nave ale British Petroleum, ce explorau în zona Araz, teoretic atribuită Azerbaidjanului, în iulie 2001. La rândul său, F. Rusă a desfăşurat un exerciţiu militar comun cu Azerbaidjanul şi Kazahstanul, în august 2002, la care au participat 100 000 de militari şi 60 de nave. Tot în legătură cu Marea Caspică, Iranul ar dori să găzduiască una dintre conductele care vor transporta ţiţeiul spre mările calde. Deşi era cea mai indicată cale de transport, ideea unei conducte iraniene a fost respinsă, din cauza caracterului regimului şi a orientării sale anti-americane. Mai nou, Teheranul şi Moscova ar preconiza constituirea unei „forţe de intervenţie rapidă”, în Caspica.

În Asia Centrală, Iranul se bucură de o influenţă tradiţională în zonele „indo-europene” (paştunii din Afganistan şi Pakistan, tadjicii şiiţi din Pakistan). Teheranul este privit cu ostilitate în zonele turcice (Uzbekistan, Turkmenistan). Relaţiile cu China sunt însă în dezvoltare continuă. Mai puţin zgomotoasă decât diplomaţia rusă, diplomaţia chineză a obţinut concesii energetice semnificative în Iran şi în zona golfului (contracte de miliarde de dolari). Japonia concurează China pe piaţa petrolieră iraniană, de care se interesează tot mai insistent India.

Relaţiile cu Uniunea Europeană.

Logica resurselor ar determina o apropriere graduală între statele Uniunii Europene şi Iran, în ciuda caracterului regimului de la Teheran şi a istoriei sale recente. Uniunea are nevoie de petrolul şi de gazul iranian pe termen lung, iar Iranul este relativ izolat diplomatic şi înregistrează un mare deficit în ceea ce priveşte investiţiile străine. Deşi nu este inclus în strategia europeană a vecinătăţii apropriate, Iranul se arată deschis exportului de gaz natural spre vest. În schimb, Marea Britanie, Franţa şi Germania au mediat încheierea protocolului adiţional la Tratatul de Neproliferare Nucleară, care a detensionat la un moment dat, criza declanşată de programul iranian la sfârşitul anului 2003. Mai mult chiar, statele europene s-au opus intenţiilor SUA de declarare a Teheranului drept stat ce a încălcat tratatul respectiv, evitând discutarea problemei în Consiliul de Securitate, până în decembrie 2006. Nu în ultimul rând, europenii au propus sprijin pentru dezvoltarea unui sector nuclear civil, încercând probabil să slăbească legătura dintre Iran şi Rusia.

Relaţiile cu SUA.

Iranul a fost aliatul de bază al americanilor în regiune până la revoluţia islamică din 1979; de altfel, rămân încă neclare raţiunile pentru care americanii au oprit armata iraniană să apere regimul şahului sau motivele pentru care liderul Komeini a primit azil politic în Franţa (sunt analişti care afirmă că Washingtonul a încurajat indirect ascensiunea fundamentalismului islamic pentru a submina influenţa sovietică în Asia Centrală).

Revoluţia din 1979 a avut însă un caracter radical anti-american, relaţiile dintre cele două state fiind rupte după criza ostaticilor din 1980-1981. Oficial, ele nu întreţin relaţii diplomatice

uzuale, deşi au existat unele forme de cooperare (vezi afacerea Iran-Contras din timpul administraţiei Reagan). Politica externă şi de securitate americană a început să acorde o importanţă sporită regiunilor din Orientul Mijlociu, Caucaz şi Asia Centrală la sfârşitul anilor ’90. Or piesa centrală, după cum arată geografia, este tocmai Iranul, considerat un stat pivot. După 11 septembrie 2001, trupele americane au fost desfăşurate în majoritatea statelor vecine regimului de la Teheran, din Afganistan până în Azerbaidjan.

Intervenţia din Irak din 2003 a dus la dispariţia celei mai importante ameninţări militare directe regionale la adresa Iranului (regimul Saddam Hussein). Teheranul a acceptat tacit şi înlocuirea regimului taliban şi prezenţa trupelor americane în Irak, lucru demonstrat de liniştea relativă din zona sudică acestei ţări. În ultima vreme s-au făcut numeroase speculaţii despre purtarea unor negocieri secrete între SUA şi Republica Islamică. Cu toate acestea, Iranul este încă apreciat drept cea mai mare ameninţare la adresa intereselor americane din Orientul Mijlociu. Americanii ezită între o amplă acţiune militară împotriva Iranului, încurajarea unei democratizări interne sau a rebeliunii populaţiilor minoritare (kurzi, azeri, arabi, baluci).

Israelul, la rândul lui, insistă asupra pericolului reprezentat de programele nucleare şi de dezvoltare a armelor rachetă promovate de Teheran. Washingtonul a acuzat Teheranul de încălcarea Tratatului de Neproliferare Nucleară şi a cerut ridicarea problemei în interiorul Consiliului de Securitate. Revoltele şiite din Irak din 2004 au fost susţinute din Iran. Oficialităţile au respins însă furnizarea de arme către gruparea radicală irakiană Al-Sadr. Mai mult, Washingtonul s-a văzut acuzat de ajutorarea militanţilor antiguvernamentali iranieni concentraţi în estul Irakului şi a rebelilor kurzi din Iran. În acelaşi timp, americanii menţin sancţiunile economice, chiar dacă încearcă o reconciliere cu Iranul, inclusiv prin intermediul preşedintelui V. Putin.

Violenţa anti-americană şi anti-israeliană.

Direcţia imprimată de preşedintele Ahmadinejad politicii externe a tensionat la maximum relaţiile cu SUA. Washingtonul îi reproşează liderului de la Teheran, îndeosebi, amestecul în problemele Irakului şi susţinerea mişcărilor **Hamas** şi **Hezbollah**. În ultimele luni, numeroşi fruntaşi iranieni (inclusiv conservatorul Rafsanjani) au criticat direcţia extremistă a preşedintelui Ahmadinejad. Pe acest fundal, la începutul anului 2007 s-a produs o apropiere saudito-iraniană (cu efecte asupra situaţiilor din Teritoriile Palestiniene, Irak şi Liban) şi au avut loc convorbiri americano-iraniene, cu prilejul reuniunii internaţionale pe tema Irakului (din 10-11 martie 2007). La Washington, cercuri influente pledează pentru implicarea directă a Siriei şi Iranului în soluţionarea principalelor conflicte regionale. O astfel de abordare politică ar putea reduce „jocul” Rusiei de implicare ofensivă în Orientul Mijlociu, prin specularea adversităţilor tradiţionale.

Relaţiile cu lumea arabă

În linii mari, există o veche opoziţie între Iran şi lumea arabă, din cauze culturale, istorice şi religioase. Principalul rival al Teheranului a fost Irakul, până la ultimul război din Golf. Arabia Saudită şi Kuwaitul au finanţat generos Irakul împotriva Iranului, cu intenţia de a elimina un puternic „concurent petrolier”. Teheranul a dezvoltat relaţii de cooperare cu Siria, pentru a echilibra Bagdadul. Intervenţia SUA a schimbat însă regulile clasice ale jocului.

Cu Arabia Saudită, Iranul se află într-o competiţie pentru întâietate în lumea islamică, dar şi pentru controlul Golfului Persic, lucru valabil şi pentru relaţiile cu Emiratele Arabe Unite, Irak sau Kuwait. Fondat pe o interpretare fundamentalistă sunnită a Islamului, regimul saudit încercă în mod tradiţional să joace rolul de lider, rămas vacant după desfiinţarea Califatului otoman de

către Mustafa Kemal. O politică similară în variantă şiită este urmărită şi de Iran, însă cu menţiunea că spre deosebire de mişcările wahhabite, Teheranul se arată mult mai reţinut, din cauza izolării sale politico-diplomatice.

În mod tradiţional, Iranul fundamentalist a acordat asistenţă grupărilor palestiniene şi libaneze, îndeosebi celor fundamentaliste şi radicale (**Jihadul Islamic, Hezbollah şi Hamas**). O componentă militantă şiită şi pro-iraniană acţionează în Liban. În Irak, şiiţii au reacţii contradictorii faţă de Teheran. Parte dintre ei se simt solidari cu regimul şiit de la Teheran, parte resping raporturi de obedienţă. Liderul superior al şiiţilor din Irak, marele ayatolah Al-Sistani respinge implicarea directă a clerului în politică. Concomitent, în zonele petroliere din sud-vestul Iranului trăieşte o puternică comunitate şiită arabă, dezavantajată de guvernul persan de la Teheran, în pofida faptului că este şi ea tot de confesiune şiită. Pe plan mai larg, Republica Islamică s-a opus regimului taliban din Afganistan şi a combătut mişcări radicale gen Al-Qaeda, considerate mult mai radicale decât doctrina Komeini.

Anii 2005-2006 au fost martorii scindării Orientului Mijlociu în fronturi rivale: „arab moderat" (condus de Arabia Saudită şi Egipt) şi „radical" (axa Siria-Iran-Hezbollah-Hamas). Evoluţiile din 2007 par să anunţe un efort de aplanare a tensiunilor arabo-iraniene şi a celor şiito-sunnite, cel puţin la nivelul relaţiilor saudito-iraniene. Delimitarea de „sfere de influenţă" în Irak ar putea constitui scopul acestor înţelegeri, care sunt cu atenţie urmărite de SUA.

ARABIA SAUDITĂ,
O MONARHIE ABSOLUTĂ ÎNTÂRZIATĂ

Poziţia geopolitică şi geostrategică.

Cu o suprafaţă de 2 149 690 km^2, Arabia Saudită are o populaţie de 24 000 000 de locuitori. Etnia majoritară este cea arabă, de religie musulmană sunnită, varianta wahhabită. Posedă un sfert din rezervele mondiale de ţiţei (mai mult de 260 miliarde de barili) şi ocupă locul 4 în lume din punctul de vedere al resurselor de gaze naturale (aproximativ 6 000 miliarde m^3).

Regatul ocupă cea mai mare parte a Peninsulei Arabice, având ieşire la Marea Roşie şi la Golful Persic. Economia se bazează pe petrol (circa 45% din PIB, 90% din exporturi). Alături de F. Rusă, este cel mai mare producător de ţiţei pe plan mondial, deţinând 17% din piaţă. Câmpurile petrolifere sunt situate în general estul ţării. Regatul a înregistrat un PIB de 369 milioane de dolari în 2006, iar rata de creştere s-a situat în acelaşi an, la 7%. Principalii importatori ai produselor saudite sunt: SUA (18,9%), Japonia (15,9%) şi Coreea de Sud (10,3%).

Originile Arabiei Saudite se găsesc în secolul al XVII-lea, când emirul Muhammad Ibn Saud din Daraiyya a cucerit Nejd-ul, inspirat de învăţăturile integriste ale reformatorului religios sunnit, Muhammad Ibn Abd Al-Wahab. Mişcarea avea un pronunţat caracter antiotoman şi antibritanic. Înfrânţi de trupele anglo-egiptene (1818), saudiţii s-au repliat. După primul război mondial, emirul Abd Al-Aziz Ibn Saud a supus forţele Hejaz-ului haşemit – sprijinit de Londra – a alungat dinastia rivală şi a proclamat regatul (1932). Monarhul şi-a asumat şi responsabilitatea de protecţie a locurilor sfinte musulmane, Mecca şi Medina, dobândind şi o mare autoritate religioasă. Riadul s-a orientat treptat spre SUA. În scurt timp, companiile americane au descoperit ţiţeiul, iar statul a intrat într-o nouă eră. În 1973, Riadul a coordonat acţiunile OPEC, provocând primul mare „şoc petrolier”. Ulterior, casa regală a preluat controlul asupra exploatărilor petroliere, menţinând o relaţie specială de alianţă cu SUA. Şefii tribali locali şi religioşi continuă să exercite o importantă autonomie în teritoriu.

O modernizare neterminată.

Arabia Saudită reprezintă astăzi, o sumă a numeroase contradicţii. Principal producător de petrol, ea este unul dintre stâlpii de susţinere ai dezvoltării economice occidentale. Casa regală încearcă să modernizeze anumite sectoare ale societăţii, să introducă sisteme de asistenţă socială sau medicală şi să combată analfabetismul. Fundamentele sale sunt loialitatea triburilor, unitatea dinastiei şi doctrina islamică sunnită strictă.

O mare problemă pare a fi corupţia, a cărei răspândire a fost semnalată de multe ori de occidentali. Organizaţiile pentru protecţia drepturilor omului critică adesea torturile şi execuţiile poliţiei, dar şi absenţa guvernării reprezentative. Un Consiliu Consultativ are atribuţii legislative reduse, iar componenţa este stabilită de monarh. În ultimul timp, regimul pare să se liberalizeze, însă nu este sigur dacă democratizarea parţială nu va destabiliza sistemul politic ce gravitează în jurul dinastiei Al-Saud, afectând esenţialele livrări de petrol.

Schimbarea este necesară dacă se ia în calcul fie şi pentru uimitoarea creştere demografică. Aceasta deja a afectat veniturile din petrol, a contribuit la rapida urbanizare, însă dacă nu este controlată, se poate transforma în cea mai mare ameninţare la adresa integrităţii regimului de la Riad. Acest fenomen recent va contribui la crearea în oraşe a unei mase de tineri, săraci, fără speranţă, gata a fi recrutaţi de diverse grupări radicale. Economia dependentă de petrol are un dezavantaj major, deoarece nu poate integra o mare parte a defavorizaţilor.

Terorismul găseşte astfel condiţii favorabile de dezvoltare. Mulţi membri Al-Qaeda – cu Ben Laden în frunte – provin din Arabia Saudită. Autorităţile de la Riad nu au fost capabile să anihileze această grupare, iar consecinţele s-au văzut. După 11 septembrie, familia regală a fost criticată din cauza incapacităţii sale de a combate terorismul. Unele voci au acuzat chiar şi o complicitate. Protector tradiţional al Arabiei Saudite, Washingtonul şi-a făcut uneori publică neîncrederea în Riad, după 11 septembrie 2001. Războiul din Irak a complicat lucrurile. Regatul a refuzat să permită folosirea teritoriului pentru atacarea vecinului său. Ulterior, soldaţii americani au fost mutaţi din Arabia Saudită în Irak. Ecuaţia petrolieră garantează însă o continuitate. Principale importatoare ale petrolului saudit, Statele Unite vor continua să dezvolte relaţii preferenţiale cu Regatul.

Conflictul din Irak a propulsat Arabia Saudită la conducerea lumii arabe. Jucând „la două capete", Riadul a păstrat un echilibru între adversarii războiului şi Administraţia americană. Pe de o parte, regatul sprijină noile autorităţi de la Bagdad. Pe de altă parte, monarhia îşi întăreşte relaţiile cu Pakistanul şi chiar cu Iranul, pentru a contrabalansa aşa numita axă Tel Aviv-New Delhi.

Vântul schimbării.

Familia regală a decis recent în premieră, introducerea unor forme de guvernare reprezentativă. Se au în vedere alegeri parţiale pentru desemnarea consiliilor locale. Jumătate dintre membrii acestora sunt votaţi de electori, restul numiţi. Oficial, decizia radicală de a organiza alegeri aparţine regelui Fahd, însă se pare că în spatele reformei s-a aflat prinţul moştenitor Abdullah, considerat conducătorul „de facto" al ţării. Nu este exclus ca schimbările să nu se oprească aici. Reformele respective sunt cerute insistent de SUA, care privesc cu îngrijorare nemulţumirile provocate de sărăcie şi suprapopulare, dar şi ascensiunea islamismului militant. În concepţia americană, procesul electoral ar rezolva anumite tensiuni şi ar stabiliza sistemul politic din Arabia Saudită.

Concomitent cu desfăşurarea unei conferinţe despre drepturile omului la Riad, câteva sute de oameni au participat la o manifestaţie pentru democratizarea sistemului politic (14 octombrie 2003). Intervenţia rapidă a forţelor de ordine a condus la risipirea protestatarilor. Parte au fost arestaţi. O a doua tentativă a eşuat peste o săptămână. Desfăşurată preventiv în Riad şi în Jeddah, poliţia a operat arestări. Protestele au fost iniţiate de **Mişcarea pentru Reforma Islamică**, cu sediul la Londra. Condusă de Saad Al-Faqih, gruparea aderă la o orientare conservatoare, chiar şi după standardele saudite. În primăvara 2004, analiştii remarcă tensiunile dintre prinţul moştenitor Abdullah, adept al monarhiei constituţionale şi prinţul Ben Sultan, comandantul Armatei. **Manifestul celor 104**, din 2003 pledează pentru un regim islamic moderat şi constituţional.

În plan mai larg, Arabia Saudită a vizat aderarea la Organizaţia Mondială a Comerţului (OMC) şi integrarea mai directă în circuitele economiei mondiale. O serie de negocieri au avut loc la Geneva. Reprezentanţii petro-monarhiei au încheiat 16 acorduri în acest sens cu state din UE şi cu Japonia.

În decembrie 2005, Arabia Saudită a intrat în OMC. Producţia petrolieră nu este inclusă în acordurile respective. Cu toate acestea, Riadul trebuie să respecte reglementările Organizaţiei, în ceea ce priveşte comercializarea ţiţeiului şi tratamentul firmelor străine. Teoretic, procesul de liberalizare economică promovat de OMC, ar putea determina erodarea solidarităţii din cadrul Organizaţiei Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEC) şi reduce controlul absolut al monarhiei în ţară. De altfel, afirmarea F. Ruse şi a statelor din Asia Centrală pe piaţa petrolieră internaţională – ca şi creşterea spectaculoasă a preţurilor de peste 50 dolari/barilul - vor determina, probabil, diminuarea influenţei OPEC.

Însă din vara 2005, la conducerea statului a venit regele Abdullah, reformator moderat. Lui i s-au datorat promovarea fermă a integrării în OMC şi ridicarea boicotului economic asupra Israelului. De asemenea, noi proiecte sociale s-au soldat cu diminuarea sărăciei. Alegerile locale au fost, totuşi, câştigate de islamişti.

Terorism şi cooperare islamică.

După 11 septembrie 2001, Statele Unite şi Marea Britanie au avertizat în mai multe rânduri asupra riscului producerii unor atacuri împotriva cetăţenilor străini în Arabia Saudită. Aceştia au fost sfătuiţi să evite regatul. Avertismentele au coincis cu începutul Ramadanului 2003-2004, cea mai importantă sărbătoare islamică. Autorităţile de la Riad au dezminţit temerile respective. În acelaşi timp, imaginea Arabiei Saudite s-a degradat. Ossama Ben Laden şi majoritatea atentatorilor proveneau din regat. Statele Unite au criticat Riadul pentru incapacitatea sa de a combate terorismul. Nu s-au clarificat încă legăturile dintre Ben Laden şi casa regală Saudită. Din Raportul Congresului american asupra evenimentelor de la 11 septembrie 2001, secţiunea referitoare la prestaţia saudită nu a fost publicată, la insistenţele Administraţiei Bush. Se pare că unele contacte ale Al-Qaeda beneficiau de sponsorizări din anturajul monarhiei.

Provenit din elita saudită, Ben Laden s-a remarcat în timpul războiului din Afganistan. În anii ’80, Arabia Saudită şi SUA au sponsorizat grupările musulmane din regiune, inclusiv Al-Qaeda. Oficial legăturile s-au rupt în special după primul război din Golf (1990-1991), când Ben Laden s-a întors împotriva Washingtonului. Gruparea sa se inspiră din curentul sunnit wahhabit, care reprezintă fundamentul spiritual al Arabiei Saudite. În luna mai 2003, patru atentate organizate la Riad au fost atribuite grupării Al-Qaeda. Deşi nu a participat la campania din Irak, Arabia Saudită a pledat pentru recunoaşterea Consiliului de Guvernare şi a predat SUA câţiva presupuşi terorişti. De asemenea, Riadul este suspectat că finanţează mişcările radicale, gen **Hamas**. Oricum, încercând să concureze Iranul la conducerea lumii musulmane, Arabia Saudită a sprijinit cu fonduri organizaţiile de diferite orientări, care militează pentru crearea unui stat palestinian. Regatul găzduieşte o importantă minoritate de origine palestiniană.

De asemenea, Riadul sponsorizează mişcările islamiste din Cecenia până în Indonezia şi din Filipine până în Sudan şi Algeria sau Nigeria.

Confruntările militare din Irak şi extinderea acţiunilor teroriste în Orientul apropiat şi Mijlociu au favorizat sporirea tensiunilor din Arabia Saudită. Astfel, în martie 2004, liderul Ali Ben Ali Hadj din cadrul Al-Qaeda a căzut în ciocnirile cu forţele saudite de securitate. La 12 aprilie 2004, s-au înregistrat lupte între forţele de ordine şi fundamentalişti la Riad. Noi lupte au loc în luna mai, în zona Kingdom City şi în alte puncte din ţară, n special la Khobar (20-22, 28-29 mai). Britanicii, la rândul lor, au fost acuzaţi de „toleranţă” faţă de emigraţia radicală saudită: Al-Ansari, lider al **Mişcării pentru reforma Islamică în Arabia**; Al-Massari, fizician, lider al **Comitetului pentru Apărarea drepturilor Legitime** (pan-islamist). Al-Massari s-ar afla în legătură cu organizaţii extremiste şi teroriste, de felul **Al-Qaeda, Armata Islamică din Aden, Ansar Al-Shariah, Al-Muhajiroun**, etc. Foarte activă în ultimul timp s-a dovedit a fi gruparea **Brigada al-Qods**, afiliată organizaţiei Al-Qaeda. S-au înmulţit alarmant atentatele împotriva „străinilor”, îndeosebi a specialiştilor occidentali. Contraofensiva forţelor de securitate – impulsionate de americani – s-a soldat cu succese în iunie, eliminând grupurile Al-Qaeda, conduse de Abdel Aziz Ben Issa al-Muqrin. La 23 iunie 2004, s-a acordat o amnistie fundamentaliştilor islamici. 2005-2006 au fost martorii mai multor acţiuni de tip terorist.

Echilibrul puterii.

Arabia Saudită şi Pakistanul şi-au dezvoltat cooperarea pe fondul aproprierii dintre Israel

şi India (18-19 octombrie 2003). După campania din Irak la care nu a luat parte, Riadul a încercat să devină „purtătorul de cuvânt" al lumii musulmane. Astfel, imediat după ce India a cumpărat radare moderne din Israel, prinţul moştenitor Abdullah s-a întâlnit cu preşedintele Pervez Musharraf. Amândoi au criticat apropierea dintre New Delhi şi Tel Aviv. Deşi oficialii au discutat formal mai ales despre probleme economice, mediile israeliene au acuzat Riadul că a cerut amplasarea de armament nuclear pe teritoriul propriu. Presa arabă a susţinut că cele două state şi-au intensificat cooperarea şi în ceea ce priveşte forţele convenţionale. Nici una dintre ipoteze nu a fost confirmată oficial. Arabia Saudită este cel mai important cumpărător de tehnică militară de pe mapamond. Până acum, familia regală nu şi-a manifestat intenţia de a achiziţiona focoase şi vectori nucleari, bazându-se pe protecţia americană. Schimbarea balanţei de putere regională după războiul din Irak, dar mai ales o oarecare răcire a relaţiilor cu SUA, ar putea determina Arabia Saudită să obţină această tehnologie. În afara Pakistanului, o altă sursă ar fi Rusia. Este de prevăzut că tentativele vor eşua, în faţa opoziţiei SUA faţă de proliferarea nucleară în Orientul Mijlociu.

Saudiţii privesc cu circumspecţie şi evoluţiile din Irak. Ei sunt neliniştiţi atât de prezenţa unui impresionant arsenal militar în regiune, cât şi de puterea în ascensiune a şiiţilor locali. Nici crearea unui regim „democratic arab" în Irak nu le convine saudiţilor. În plus, Bagdadul are revendicări teritoriale tradiţionale în estul regatului. Cel mai mare pericol l-ar reprezenta însă realizarea unei alianţe petroliere şiite între Irak şi Iran.

Iranul şi Arabia Saudită şi-au disputat timp îndelungat hegemonia în regiunea Golfului. Saudiţii au susţinut atât Irakul împotriva Iranului, cât şi Kuwaitul contra Irakului şi Iranului. Deşi unii experţi socotesc că în anii din urmă arabii „pierd teren" în faţa iranienilor, turcilor şi israelienilor, Riadul se apropie treptat de Teheran. O astfel de apropiere este totuşi lipsită de o perspectivă concretă, datorită rivalităţilor economice, etnice şi religioase (sunniţi - şiiţi). Saudiţii promovează **planul arab** pentru pace în Palestina (retragerea Israelului în frontierele din 1967) şi exercită o influenţă marcantă în Liban şi Irak.

Raporturi speciale apropie Arabia Saudită de SUA şi Marea Britanie. Washingtonul proteja politic şi militar ţara, Riadul menţinea echilibrul petrolier. Astăzi, saudiţii privesc cu circumspecţie noua strategie americană în regiune. **Ar Ra'i** din Iordania sublinia, în iunie 2004, că Washingtonul şi-a modificat în mod descurajant politica în Orient, în ultimele decenii. Hotărând în anii '70 să ridice Islamul împotriva comunismului, americanii ar fi tolerat slăbirea stângii laice în Turcia, a şahului în Iran, a regimului Bhutto în Pakistan. După 2001 „vechii aliaţi" ar fi devenit adversari.

Iniţiativa americană pentru Marele Orient, axată pe democratizarea societăţii şi liberalizare economică nu a beneficiat de o susţinere entuziastă a Casei regale Saudite. Ca şi Egiptul, Siria şi Tunisia, Arabia Saudită a exprimat rezerve serioase, evidenţiind pericolele destabilizării locale şi regionale. La 2 martie 2004, **Liga Arabă** a atras atenţia dă modernizarea Orientului trebuie să se realizeze din iniţiativa autohtonilor. UE a prezentat, de asemenea, rezerve semnificative, iar F. Rusă consideră că în societăţile arabe tribale, o democratizare rapidă ar produce anarhie şi terorism. SUA intenţionează atragerea UE şi NATO în acest proces de remodelare – în regiunea petroliferă numărul 1 a lumii; multe grupări arabe privesc însă **Iniţiativa Washingtonului** ca o formă nouă de „expansiune" a Occidentului de felul cruciadei sau ca o „expansiune iudeo-creştină".

Problema dinastică.

Arabia Saudită este o monarhie absolută islamică sunnită. Familia regală şi wahhabismul constituie pilonii sistemului politic. Partidele politice sunt interzise. Cheia tuturor reformelor se

găseşte în acest moment în mâinile familiei Al-Saud, care s-a confruntat cu o criză de succesiune. Regele Fahd ben Abd al-Aziz Al-Saud va fi urmat la tron de fratele său vitreg, prinţul Abdullah. Pe lista moştenitorilor mai erau înscrişi ministrul Apărării, prinţul Sultan sau ministrul de Interne, prinţul Najaf. Majoritatea pretendenţilor sunt în vârstă, iar intr-o familie regală cu mii de membri, orice este posibil. Ambiguitatea în legătură cu viitorul rege a încurajat cererile de participare politică şi destabilizează monahia.

Fondat în secolul al XVIII-lea, wahhabismul este strâns legat de dinastia saudită. Este vorba de un fel de reformă integristă a Islamului sunnit. Pornind de la Coran, acesta interzice contactul dintre femei şi bărbaţi în public, impune portul bărbii, scoate în afara legii alcoolul, drogurile şi prostituţia. Fondatorul, Muhammad Ibn Abd Al-Wahab se asociază cu emirul din Najaf, Muhammad Ibn Saud pentru răspândirea dogmei în peninsula Arabică. După un recul iniţial, wahhabiţii conduşi de dinastia Al-Saud au înfrânt familia regală Haşemită. Riadul a devenit capitala politică, Jeddah, cea administrativă, iar Mecca şi Medina sunt interzise străinilor. De altfel, monarhul poartă şi titlul de Gardian al Locurilor Sfinte ale Islamului. Autoritatea sa religioasă este egalată doar de cea a familiei Haşemite din Iordania, ai cărei membri sunt consideraţi urmaşii Profetului Mohammed.

În ultimele decenii, asistăm la un proces de radicalizare al wahhabismului, care coincide cu întâietatea politico-militară a SUA în lume şi cu globalizarea. O parte a clerului critică cultul personalităţii Ibn Saud. Şeicii Awdah şi Hawali contestă autorităţile religioase tradiţionaliste. Asociat cu profundele probleme ale Arabiei Saudite, noul islamism militant sunnit şi-a făcut o tristă intrare pe scena mondială, odată cu atentatele de la 11 septembrie 2001. Dinastia care a impus wahhabismul riscă să piardă controlul asupra mişcării. Wahhabismul radical se dezvoltă în Afganistan, Asia Centrală, Pakistan, Caucazul de Nord, etc.

O armată tribală cu tehnică de ultima generaţie.

Familia regală a înfiinţat un sistem destul de elaborat de securitate internă, care însă rămâne tributar structurilor tribale. Ministerul de Interne îşi subordonează poliţia, Directoratul special pentru investigaţii şi alte grupări. Serviciul de spionaj şi Poliţia Religioasă răspund doar în faţa regelui.

O atenţie deosebită s-a acordat armatei, compusă din 120 000 de oameni. Forţele terestre sunt organizate în 9 brigăzi cu mai mult de 300 de tancuri M1A1 **Abrams**. Aviaţia posedă circa 400 de aparate moderne de asalt şi 5 sisteme de avertizare **AWACS**. Marina grupează 4 fregate, 31 de elicoptere şi 3 000 de infanterişti. Garda Naţională joacă şi rolul de rezervă strategică. În ciuda bunei dotări, armata nu este considerată de către partea americană, ca fiind o forţă viabilă din motive de instrucţie şi de disciplină. Dependenţa de livrările din Statele Unite reprezintă un alt dezavantaj, deşi ponderea importurilor europene creşte continuu.

Arabia Saudită face parte – alături de vecinii săi – din Consiliul de Cooperare al Golfului, o structură regională sprijinită de SUA pentru a asigura stabilitatea şi securitatea livrărilor de petrol. Timp de decenii, Riadul a reprezentat principalul aliat al SUA în lumea arabă, însă relaţiile s-au răcit relativ după 11 septembrie. Cu toate acestea, Administraţia Bush a menajat Arabia Saudită, iar deplasarea trupelor americane în Irak va contribui la diminuarea contestărilor tip Al-Qaeda.

Ambiţia Riadului este de a deveni principala voce în lumea islamică. Religia musulmană sunnită de orientare wahhabită a condus la o rivalitate dură cu Iranul şi cu diversele grupări şiite. Arabia Saudită domină Organizaţia Conferinţei Islamice sau Liga Musulmană Mondială. Prăbuşirea regimului Hussein şi evenimentele din Iran sau Siria permit continuarea acestei politici. Există tensiuni între Arabia Saudită şi vecinii săi, Irak, Qatar, Emiratele Arabe Unite,

Oman şi Yemen. Între Arabia Saudită şi Kuwait se manifestă un diferend în legătură cu o regiune petrolieră, aşa-numita „Zonă Neutră”.

Liderul producătorilor şi exportatorilor de ţiţei.

Importanţa geopolitică a Arabiei Saudite provine îndeosebi din imensele sale resurse de petrol. Se estimează ca în următoarele decenii, regatul va rămâne o piesă esenţială pentru dezvoltarea economiei mondiale, în ciuda petrolului din Rusia şi din alte state din afara OPEC. Riadul controlează circa 25% din rezervele de ţiţei de pe glob. De asemenea, Arabia Saudită rămâne primul exportator mondial de petrol şi nucleul OPEC. Totuşi multe voci afirmă însă că OPEC este o „relicvă” a Războiului Rece şi că trebuie înlocuit cu alte aranjamente internaţionale, controlate de marile puteri.

Principalele exploatări sunt situate la Ghawar (70 miliarde barili) şi Safaniya (19 miliarde), în estul ţării. Petrolul este controlat de familia regală, prin intermediul companiei **Aramco** şi acoperă peste 90% exporturi. Din punctul de vedere al rezervelor de gaz, Arabia Saudită se situează pe locul al patrulea în lume. Riadul are intenţia să-şi deschidă parţial piaţa, în special în domeniu gazelor (sunt necesare investiţii de peste 25 miliarde de dolari). Au fost discutate mai multe parteneriate cu **Exxon Mobil, BP, Conoco** sau **Lukoil**.

Partenerii comerciali ai Riadului sunt Statele Unite, Japonia, Coreea de Sud sau statele vest-europene. În următoarele decenii se apreciază că Arabia Saudită trebuie să-şi crească exporturile la minimum 22 milioane de barili pe zi, pentru a satisface cererea de petrol şi a evita o criză generală. Regatul îşi va păstra astfel, importanţa strategică. Rezervele din statele de la Marea Caspică şi a Rusiei nu vor echilibra pe termen lung resursele saudite, din cauza capacităţilor şi a nenumăratelor probleme tehnice.

După 11 septembrie 2001, în ţară s-a conturat un curent care promovează extinderea relaţiilor economice şi politice cu UE şi cu F. Rusă. S-a discutat intens în prima partea anului 2003 despre o posibilă alianţă petrolieră între Riad şi Moscova. La începutul anului 2007, preşedintele V. Putin a vizitat zona Golfului, insistând în direcţia dezvoltării cooperării multilaterale. Totuşi, interesele economice ale elitei saudite sunt încadrate în sistemele de afaceri din SUA şi UE. Ţinând cont de aceste date, se apreciază că SUA vor continua să aibă relaţii apropriate cu Riadul. În cel mai bun caz, Washingtonul va încuraja o liberalizarea lentă a regimului, fără a pune în pericol furnizarea cu petrol, deoarece nici o alta ţară nu poate înlocui Arabia Saudită ca furnizor de petrol, fără a provoca o criză economică majoră.

Probleme sociale şi demografice.

Populaţia Arabiei Saudite se ridică la 24 de milioane de locuitori. Majoritatea nativilor sunt musulmani sunniţi, însă există şi o comunitate şiită în est, persecutată până în ultimii ani (unde se află şi principalele zone petroliere). Peste 8,8 milioane de persoane sunt imigranţi, atraşi în special de dezvoltarea industriei petrolului. În jur de 12% din populaţie se ocupă cu agricultura, 25% lucrează în industrie, iar aproximativ 60% în servicii în special în cele legate de sectorul petrolier. Deşi reprezintă o piesă-cheie în economia mondială, regatul se confruntă cu probleme interne foarte dificile. Economia este dependentă de petrol, iar despre o dezvoltarea propriu-zisă nu se poate vorbi. Investiţiile s-au limitat la acest sector, ignorându-se necesitatea dezvoltării altor domenii economice. Şomajul este destul de ridicat, de circa 20%. Ca şi in celelalte state din zonă, sărăcia este răspândită, iar societatea este polarizată din punctul de vedere al distribuţiei veniturilor. În jur de 75% din populaţie locuieşte în oraşe.

Cea mai mare provocare este creşterea demografică. Cu o rată înaltă a natalităţii, Arabia Saudită se are în faţă perspective sumbre. Estimările arată ca în 2030, regatul va avea 40 de

milioane de locuitori, iar în 2050, 90 de milioane, situându-se pe locul al doilea după Iran, în Orientul Mijlociu. Momentan circa 40% din populaţie are sub 14 ani. Economia nu poate absorbi surplusul de oameni, conducerea statului nu încearcă în mod serios să controleze creşterea, iar politicile sociale practicate de familia regală nu au mare impact. În plus, sistemul politic monarhic bazat pe puterea clanurilor va face cu greu faţă presiunii demografice. Totul pe fondul absenţei surselor de apă şi al scăderii veniturilor din petrol ca urmare a creşterii populaţiei.

În cel mai bun caz, vom asista la amplificarea cererilor de participare politică, concomitent cu ascensiunea islamismului radical. Trebuie luată în considerare posibilitatea declanşării unor confruntări sau lovituri de stat dacă sistemul nu se reformează. Până acum, schimbările politice autorizate de regim sunt limitate la nivel de consilii locale, în ciuda presiunilor formale şi informale din partea SUA. Ciocnirile cu extremiştii religioşi şi atacurile împotriva cetăţenilor occidentali s-au amplificat în 2004 - 2007. Ţinând cont de datele de mai sus, nu este de mirare că Arabia Saudită a fost rezervorul principal al militanţilor Al-Qaeda.

STATELE GOLFULUI

Consiliul de Cooperare al Golfului (Arabia Saudită, Oman, Qatar, Bahrein, Emiratele Arabe Unite şi Kuwait). A fost creat la 21 mai 1981 ca zonă de liber schimb. Scopurile organizaţiei sunt: asigurarea stabilităţii economice şi politice prin cooperare, coordonare şi unificare a politicilor economice, financiare, monetare; comerciale, industriale, etc. S-au realizat progrese remarcabile însă persistă tensiuni şi fricţiuni. Omanul şi Kuwaitul insistă asupra problemelor de securitate comună şi de realizare a unei contraponderi militare faţă de Iran, în Strâmtoarea Ormuz. Pe de altă parte, statele membre ale Consiliului asigură majoritatea exporturilor petroliere ale OPEC. În 2004, monarhiile petroliere au sporit producţia, la solicitarea Occidentului, pentru a nu se bloca aşa-numita creştere economică globală. O puternică tendinţă constă în integrarea lor regională, după modelul UE. Ca şi Arabia Saudită sau Iranul, statele Golfului au beneficiat de creşterea preţului petrolului în 2005-2006.

Peste 45% din rezervele mondiale de petrol se află aici. UE a devenit principala piaţă de desfacere a producţiei lor de ţiţei. Cu toate acestea, strategia SUA înscrie regiunea Golfului drept un spaţiu vital pentru interesele proprii (**Doctrina Carter**) şi preconizează întrebuinţarea directă a forţei armate împotriva oricărui stat ce încearcă să-şi instituie controlul hegemonic. Pentru Golf a fost înfiinţat **Rapid Deployment Joint Task Force** şi apoi un comandament aparte. Acorduri militare s-au semnat cu: Bahreinul (1991, 1994), Emiratele Arabe Unite (1991, 1994), Qatarul (1995), Arabia Saudită. În Kuwait şi Djibuti staţionează forţe americane şi chiar franceze. Flota 5 SUA are baza centrală în Bahrein. O forţă navală NATO supraveghează Marea Roşie. Specialiştii apreciază că statele Golfului traversează o perioadă contradictorie: se accentuează atât tendinţele de modernizare şi de creştere a puterii lor economice, cât şi cele de conflicte social-politice şi religioase interne, de frontieră sau altele, ce decurg din consecinţele războiului împotriva terorismului internaţional şi din rivalităţile economico-politice dintre marile puteri.

În raport cu problematica Orientului Apropiat şi Mijlociu, statele Golfului au sprijinit direct şi indirect acţiunile militare americane şi aliate în Irak în 1991 şi 2003. De asemenea, ele au aderat la obiectivele luptei împotriva terorismului internaţional, cu toate că Al-Qaeda şi alte organizaţii teroriste au mobilizat fonduri din regiune. Pe plan mai larg, monarhiile Golfului au oferit asistenţă organizaţiilor musulmane şi naţionaliste din CSI sau din Asia de Sud-Est. Faţă de **Proiectul SUA** de democratizare a Marelui Orient, atitudinea acestor state s-a dovedit destul de rezervată. Progrese ale democratizării mediului politic se înregistrează, totuşi, în Kuwait, Bahrein, Qatar, Arabia Saudită; Washingtonul consideră, de altfel, regiunea drept un „poligon al experimentării democraţiei în lumea musulmană". Concomitent, în anii din urmă se remarcă şi o tendinţă de diversificare a relaţiilor economice spre UE, Japonia, China sau Coreea de Sud. În 2003, UE a ajuns cel de al doilea exportator în Golf.

Oman.

Suprafaţă de 212 457 km^2, populaţie de 2,6 milioane de locuitori; 74% arabi, 13% indieni, 4,3% bengalezi, 3% baluci – pakistanezi, etc. (87,7% musulmani, în majoritate din secta ibadită, 7,4% hinduism). Nu face parte din OPEC. Forţe armate permanente: 33 000 oameni, 110 tancuri, 25 avioane de luptă. Economie agrară, resurse bogate de hidrocarburi, producţie anuală de 50 milioane tone ţiţei şi 7 miliarde m^3 gaze naturale. Petrolul local este însă relativ scump din cauza procentului de 80-90% apă din zăcăminte. Monarhie autoritară sub sultanul Qabus bin Said (din 1970). Funcţionează o Adunare Consultativă, iar din 2000 femeile primesc drept de vot. Fost

protectorat britanic; dezvoltă relaţii speciale politice, economice şi militare cu Marea Britanie şi SUA; menţine însă raporturi bune şi cu Iranul. Alături de Iran, controlează Strâmtoarea Ormuz (prin Capul Ras Musandan). În mod tradiţional. Sultanatul Oman a dezvoltat o politică de expansiune comercial-militară în Africa de Est (Zanzibar) şi Balucistan şi s-a confruntat cu tentative saudiţilor de a obţine ieşirea la Oceanul Indian; din acest ultim motiv, sultanatul a apelat constant la protecţia militară anglo-saxonă. Şi Yemenul de Sud marxist a încercat să anexeze zona Dhofar. În 2005-2006 se remarcă: investiţii de producţie industrială în zona Sohar; importante achiziţii de tehnică militară.

Emiratele Arabe Unite.

Suprafaţă de 83 600 km^2, populaţie de 5 milioane locuitori; 48% arabi, 35% indo-pakistanezi, 5% iranieni, 3,4% filipinezi (96% musulmani). PIB – 70 miliarde de dolari în 2004. Deţine resurse petroliere foarte importante (14 miliarde tone) şi de gaze naturale (6000 m^3). Produce 150 milioane tone ţiţei pe an; în 2006, şi-a propus nivelul de 3,5 milioane barili pe zi.

În Abu Dhabi activează **Consorţiul Dolphin** (51% Abu Dhabi-Offset Group, 24,5% şi 24,5% **Oc. Petroleum**, destinat reţelei regionale de gaze naturale). Dispune de industrie petro-chimică (rafinării) şi siderurgice.

Relaţii economice şi politico-militare orientate spre Japonia, UE, SUA. Federaţie alcătuită din şapte emirate; cele mai importante sunt rivale, Abu Dhabi conducând la nivel politic, iar Dubai la nivelul guvernării executive. Monarhie absolută condusă de Khalifa Ben Zayed Al-Nahayan. Au o forţă armată modernă şi profesionalizată (50 000 oameni, 440 tancuri, 90 avioane de luptă) şi se bucură de alianţa militară a SUA şi Franţei. Creşterea economică de 23% în 2006 a împins PIB-ul spre 125 miliarde de euro. Bugetul va acorda prioritate educaţiei.

Qatar.

Suprafaţă de 11 427 km^2, populaţie de 774 000 de locuitori; 52% arabi, 16,5% iranieni, 15% indo-pakistanezi, 9,5% africani (83% musulmani, 10% creştini). PIB – 40 miliarde de dolari. Rezerve de petrol de aproximativ 500 milioane tone, gaze naturale 7000 miliarde m^3.

Marea uzină de lichefierea a gazului natural de la Ras Laffan. Posedă industrie petro-chimică, siderurgie. Relaţii economico-militare orientate spre UE, Japonia, SUA. Tendinţă de democratizare a regimului politic.

Ameninţat de Arabia Saudită şi Iran; în tensiune persistentă cu Bahreinul. În 2004, a intrat în vigoare o Constituţie. În martie, la Doha, s-a desfăşurat Conferinţa pentru democraţie şi liber schimb, care a pus accentul pe reformele politice, economice şi sociale, în contextul mondializării. Se investeşte în infrastructură (3 miliarde dolari în 2005); plan de investiţii majore de 5 ani (peste 100 miliarde dolari); s-a deschis parţial piaţa de capital; se finalizează lucrările gazoductului subacvatic Qatar-EAU, etc.

Bahrein.

Suprafaţă de 694,25 km^2 (insulă), populaţie de 700 000 locuitori; 75% arabi, 21% indo-pakistanezi, iranieni, etc. (82% musulmani, în majoritate şiiţi, 8,5% creştini). PIB – 8,5 miliarde de dolari în 2004.

Economie dominată de industria petrolieră, a aluminiului, gazelor naturale şi a reparaţiilor navale; centru al traficului aerian şi maritim regional, precum şi al instituţiilor financiare. Monarhie constituţională (regat din 2002), cu o puternică tendinţă de democratizare şi relaţii de alianţă cu Occidentul. Tratat de liber schimb cu SUA (2004). Diverse presiuni economice şi politice saudite. Ca şi rivalul său Qatarul (pentru insulele Hawar), acordă atenţie armatei de

profesie. Bază pentru Flota a 5-a americană.

Kuwait.

Suprafaţă de 17 818 km^2, populaţie de 2,5 milioane locuitori; 40% arabi locali, restul sunt arabi, iranieni, indieni, pakistanezi (85% musulmani). PIB – 35 miliarde de dolari. Resurse petroliere strategice (13,5 miliarde tone), gaze naturale (1 000 miliarde m^3); extrage peste 100 milioane tone ţiţei anual. Industrie prelucrătoare. Excedent bugetar de 20 miliarde dolari (60 miliarde dolari câştiguri petroliere), creşterea ajutoarelor sociale. Monarhie cu tendinţe de democratizare. Relaţii economico-politice orientate spre Occident. Acorduri militare cu SUA şi Marea Britanie şi cu Consiliul de Cooperare al Golfului. Baze permanente pentru forţele Coaliţiei din Irak.

Vizat de concurenţa economico-politică dintre Irak, Iran şi Arabia Saudită, Kuwaitul a apelat la susţinerea britanicilor şi a americanilor. Zeci de mii de salariaţi palestinieni au fost expulzaţi deoarece au pactizat cu irakienii în 1990-1991. S-a încurajat în schimb imigrarea asiaticilor (este o strategie comună a tuturor „emiratelor petroliere" protejate de anglo-saxoni). În 2004-2005, acţiunea unor grupuri extremiste fundamentaliste s-a extins şi în Kuwait. Recent, femeile au primit drept de vot.

Yemen.

Suprafaţă de 527 990 km^2, populaţie de 21 milioane de locuitori; 96% arabi, 3% indo-pakistanezi (99% musulmani). PIB – aproximativ 10 miliarde de dolari în 2004. Resurse: hidrocarburi (4,6 miliarde barili petrol, 420 miliarde m^3 gaze naturale), cupru, plumb, zinc, aur, molibden. Forţe armate permanente: 67 000 oameni, 800 tancuri, 70 avioane. Economie slab dezvoltată, persistenţa structurilor de trib şi clan; poziţie strategică în Peninsula Arabică de Sud-Vest, în Marea Roşie şi la Oceanul Indian (alături de Djibuti, controlează intrarea în Marea Roşie, prin Strâmtoarea Bab-el-Mandeb). Regim politic formal democratic, după unirea în 1990 a Yemenului de Nord cu cel de Sud. Clanurile din Nord au o respectabilă istorie regală şi războinică, fiind orientate tradiţional spre egipteni şi saudiţi. Zona lor de origine este înaltă şi accidentată (fostul Regat de Sanaa). Triburile locale sunt afiliate unui cult variantă a şiitismului. În Aden şi în platoul Hadramawd, triburile sunt sunnite (supuse odinioară britanicilor). Sudul a fost timp de decenii dominat de grupări „socialist-comuniste". După „războiul civil de reunificare" din 1990-1993 – câştigat de nordişti – puterea i-a revenit Partidului Congresul General al Poporului (lider - preşedintele Ali Ahdallah Salih); partidul Ishah are o orientare islamică. Regimul actual,reconfirmat în 2006, aplică planuri FMI de restructurare, primeşte ajutor occidental. SUA au reînceput livrările de arme. Ca şi în alte state arabe în curs de modernizare, armata îndeplineşte un rol politic stabilizator, în condiţiile unei ascensiuni a curentelor militante islamiste şi teroriste, asociate inclusiv cu reţeaua Al-Qaeda (a fost eliminat predicatorul radical Al-Houti). În plus, statul este minat de conflictele dintre triburi pentru stăpânirea zonelor petroliere şi de conflictele persistente cu Arabia Saudită şi cu Eritrea (pentru Arhipelagul Hanish). În momentul de faţă, Yemenul urmăreşte o politică de apropiere de statele Golfului (CCG) şi de Occident. Reformele economice întârzie; sărăcia afectează 40% din populaţie; ajutoare internaţionale; creşterea PIB-ului este egalată de sporirea populaţiei.

Tensiuni regionale şi structuri de securitate.

Regiunea Golfului este marcată de tensiunile sale interne (dominate de rivalităţile dintre saudiţi, irakieni şi iranieni, sunniţi, wahhabiţi şi şiiţi), precum şi de competiţie pentru hidrocarburi dintre puterile post-industriale. Aceste tendinţe coexistă cu cele de cooperare internaţională şi

regională şi de modernizare.

Qatarul şi **Bahreinul** îşi dispută bogatele Insule Hawar (cu resurse petroliere), oraşul Zubara, insula Janan, limitele apelor naţionale şi zonelor economice. Familia domnitoare din Bahrein (Al-Khalifa) – stat cu orientare majoritar şiită – a controlat cu decenii în urmă şi vestul Qatarului. Arabia Saudită wahhabită a oferit protecţie militară Qatarului, în 1986; concomitent, ajută în mod constant şi Bahreinul.

Yemen şi **Arabia Saudită** au încheiat Tratatul de la Jeddah din 12 iunie 2000 de delimitare a frontierelor. Trei provincii nordice din Yemen au rămas în Arabia Saudită în schimbul a 40 000 km^2 în sectorul estic al ţării şi a 4 insule din Marea Roşie. Persistă neînţelegeri la frontiera comună cu Omanul.

Arabia Saudită şi **Emiratele Arabe Unite** nu au reuşit să rezolve definitiv problema zonei Khwar Udaid, de la frontiera cu Qatarul. De asemenea, persistă neînţelegerile în privinţa zonei de frontieră Shaybah, cu 14 miliarde barili de petrol, stăpânită de saudiţi. **Qatarul**, la rândul lui, acuză Arabia Saudită de presiuni în zona Khwar Udaid.

Arabia Saudită, Kuwaitul şi Iranul se confruntă şi în zona Dorra, din nordul Golfului Persic, bogată în gaze naturale. Kuwaitul şi Arabia Saudită şi-au delimitat frontiera maritimă în iulie 2000; Kuwaitul a luat sub control insulele Umm al-Madim şi Quruh (270 miliarde m^3 rezerve estimate), acord neacceptat de Teheran.

Prezenţa politico-militară americană şi britanică garantează până în momentul de faţă atât stabilitatea internă a regiunii, cât şi apărarea sa „în exterior". În mod normal, în regiunea statelor Golfului staţionează peste 30 000 de militari americani şi forţe expediţionare britanice. Lor li se adaugă Flota a 5-a americană, aviaţia strategică, sisteme de cercetare sofisticate, structuri de apărare ş.a.m.d. Forţele armate ale statelor Golfului sunt pe de altă parte supuse unui proces intensificat de modernizare şi profesionalizare (aproximativ 130 000 de oameni, 1 000 blindate, 215 avioane militare, fără Yemen şi Arabia Saudită). Iranul dispune de forţe armate de 550 000 oameni, 1 300 blindate, 270 avioane de luptă, 3 fregate, rachete tactice şi cu rază medie de acţiune, etc. Prezenţa militară a Coaliţiei în Irak şi în Golf ţine la respect „tradiţionalul expansionism iranian".

Washingtonul preconizează ca Irakul şi statele Golfului să-şi armonizeze politicile şi sistemele de securitate şi să edifice o structură regională de securitate asociată în diverse forme de parteneriat cu SUA, UE şi NATO; într-o formă sau alta şi Iranul s-ar putea integra în aceste procese.

Iranul contestă şi drepturile Emiratelor Arabe Unite asupra insulelor Abu Musa şi Tunbs din Golful Persic. În Abu Musa, iranienii au instalat o bază militară. În 2005-2006, China şi-a conturat o politică de investiţii masive în zonă.

INDIA ŞI ASIA DE SUD

Poziţie.

Republica India este situată în Asia de Sud, ocupând majoritatea ariei geografice a subcontinentului indian. Este învecinată cu Oceanul Indian (Marea Arabiei şi Golful Bengal), Maldive, Sri Lanka, Bangladesh, Birmania/Myanmar, China, Bhutan, Nepal şi Pakistan. Teritoriul său leagă Asia de Sud-Est de Asia Centrală şi de Orientul Apropriat şi Mijlociu, poziţionare din care derivă, în parte, valoarea sa politico-militară atât pentru puterile continentale, cât şi pentru cele maritime.

Teritoriul şi populaţia.

India ocupă o arie de circa 3 287 590 km^2, al şaptelea teritoriu ca mărime pe plan mondial, cel mai mare din Asia de Sud. Relieful este diversificat. În nord, întâlnim cel mai înalt lanţ muntos din lume, Himalaya (*Casa Zăpezii* în sanscrită, 14 vârfuri cu altitudinea de peste 8000 de metri, cea mai înaltă creastă – Kanchenjunga – aparţinând statului indian). Sistemul himalayan este împărţit între India (statele federale Arunachal Pradesh, Sikkim, Uttar Pradesh, Himachal Pradesh, Jammu şi Kashmir), China, Nepal, Bhutan şi Pakistan (regiunea Kashmir). Divinizaţi de hinduşi, munţii Himalaya constituie un *limes* al Indiei în nord, dar şi o rută pentru invazii, mai ales în vest şi în est, pe cursul marilor fluvii. Între New Delhi şi Beijing se situează statele-tampon Nepal şi Bhutan. Urmează India de Est, unită cu masa teritorială prin statul federal Sikkim. În sud, întâlnim Bangladeshul, fostul Pakistan de Est. Teoretic, New Delhi ar avea interesul de a stabili graniţa cu China pe culmi, iar istoric, nordul civilizaţiei indiene şi al Imperiului Marilor Moguli a inclus şi teritoriul actual al Pakistanului şi al Afganistanului. Dinspre nord-vest au înaintat, de pildă, triburile vedice (1800-1500 î. Hr.), dar şi falangele comandate de Alexandru cel Mare. Aici s-a desfăşurat în principal şi „marele joc”, competiţia dintre Marea Britanie şi Rusia, din secolul XIX. A doua rută terestră importantă, cea nord-estică a fost urmată de trupele japoneze în cel de-al doilea război mondial sau de forţele Chinei, în 1962.

Între cele două direcţii, se găseşte regiunea Kashmir. Aceasta din urmă leagă Himalaya de masivul Karakorum, considerat drept o continuare geologică. Kashmirul este *de facto* împărţit între India, Pakistan şi China. Regiunea se divide, la rândul său, în: munţii Ladakh, valea Kashmirului şi câmpia Jammu. Istoric, „drumul mătăsii” trecea la nord şi la sud, cu punctul final Peshawar, în Pakistanul modern. Astfel, regiunea leagă geografic, politic şi istoric India de Pakistan şi de China, implicit şi regiunile Asia de Sud, Asia Centrală şi Orientul Mijlociu.

Din Himalaya izvorăsc fluviile Indus (spre vest, controlat de Pakistan în mare parte), Gange şi Brahmaputra, spre est. Acestea departajează celebra câmpie Indo-Gangetică. Valea Indusului (istoricul Punjab, în mare parte) este împărţită între India şi Pakistan, din momentul obţinerii independenţei republicii. Este unul dintre leagănele vedice, vechiul Hindustan, dar, în acelaşi timp şi zona unde au înflorit Sultanatul de la Delhi sau Imperiul Mogulilor. Gangele se uneşte cu Brahmaputra (traversează Tibetul/Xizang) şi se varsă în Golful Bengalului. Câmpia sa reprezintă a doua zonă de formare a civilizaţiei vedice, a religiei brahmane/hinduse, a budismului, a jainismului sau a cultului sikh. În sudul republicii se găseşte platoul Deccan, flancat spre vest de deşertul Thar, iar în sud-est şi sud-vest, de lanţurile montane ale Gaţilor.

India are litoral la Oceanul Indian (Marea Arabică în vest şi Golful Bengalului în est), divizat între coasta Malabar şi coasta Coromandel. Astfel, republica controlează direct ruta maritimă strategică care uneşte regiunea bogată în hidrocarburi a Orientului Mijlociu cu statele

industrializate din Asia de Sud-Est şi din regiunea Pacificului. De asemenea, se află în aproprierea celeilalte linii navale de comunicaţii, ce porneşte din ţările deţinătoare de resurse petroliere şi de gaze, continuă prin Marea Roşie-Canalul de Suez-Marea Mediterană sau Capul Bunei Speranţe-Oceanul Atlantic şi ajunge în Occident. Prin Golful Bengalului, India controlează arhipelagurile Nicobar şi Andaman, învecinându-se cu Indonezia, Malaysia, Birmania/Myanmar, Thailanda, Bangladesh şi Sri Lanka/Ceylon. Marea Andamanului şi Marea Javei sunt separate de strâmtoarea Malacca şi de teritoriul oraşului-stat Singapore. Republica deţine controlul arhipelagului Laccadive din Marea Arabiei. La sud se află insulele Chagos, posesiune britanică unde este amplasată baza americană Diego Garcia. Clima este musonică. În linii mari, vara şi toamna sunt caracterizate prin ploi torenţiale, în timp ce primăvara şi iarna precipitaţiile se răresc.

India este ţara cea mai populată din Asia de Sud. Numărul total de locuitori s-a ridicat în 2003 la 1 130 500 000 de persoane. În consecinţă, dimensiunile populaţiei ţării au fost şi sunt în continuare considerate o drept o problemă globală, influenţând direct agenda de securitate regională şi internaţională, dar şi prin efectele economiei sau mediul înconjurător.

Peste 90% din totalul populaţiei avea în 2003 o vârstă mai mică de 65 de ani. 30% dintre locuitori (circa 300 milioane) erau copii (0-14 ani), iar circa 19%, adolescenţi (15-24 de ani, CIA, UNFPA), iar vârsta medie a fost de 24 de ani. Fertilitatea tinerelor mame (15-20 ani) s-a ridicat la 44 naşteri, raportat la 1000 de femei, în 2003. Aparent este relativ ridicată, însă ţări ca Bangladesh sau Nepal înregistrează valori mai ridicate de 120 de naşteri pe categorie. Doar 8% dintre locuitorii Uniunii au vârsta mai mare de 65 de ani. Procesul de întinerire a populaţiei poate avea consecinţe directe asupra sistemului politic, a economiei, dar şi în ceea ce priveşte puterea relativă a statului indian.

În jur de o treime din populaţie trăieşte la oraşe. India numără 35 de localităţi urbane cu populaţie de peste un milion de persoane, dintre care se remarcă Marele Bombay (15 milioane), Calcutta (11 milioane) sau New Delhi (9 milioane). Supra-aglomerarea urbană este un alt fenomen strâns legat de creşterea populaţiei, de nivelul veniturilor, cu potenţiale consecinţe politice.

Deşi statul modern este rezultatul unei mişcări care a inclus în programul să nu doar democratizarea, ci şi introducerea unui standard de viaţă apropriat de modelul european, inegalităţile (de gen, de venit) persistă încă, la peste 50 de ani de la proclamarea independenţei republicii. Cea mai populată ţară pe plan regional, India are cel mai ridicat PIB raportat la numărul de locuitori din Asia de Sud (928 miliarde dolari).

Celelalte state din Asia de Sud înregistrează rate ale fertilităţii în rândul populaţiei feminine şi de creştere, mai ridicate decât India. Diverse estimări arată Pakistanul va avea o populaţie de aproximativ 230 de milioane locuitori în 2050, Bangladeshul de 279 milioane, Bhutanul de 4,6 milioane iar Nepalul, de 53 milioane (Biroul american de recensământ). De asemenea, se apreciază că totalul locuitorilor Planetei va depăşi nivelul de 9 miliarde de oameni, în timp ce populaţia Indiei se va apropria de circa 1,6 miliarde. În consecinţă, dacă India va reuşi să menţină un ritm constant de dezvoltare economică, şi politica de planificare familială va reuşi, presiunea demografică indiană ar putea fi absorbită şi nu ar mai fi considerată drept o problemă globală.

Majoritatea populaţiei se consideră ca fiind de origine indiană/*arya* (72%), urmată de dravidieni (25%). Aparenta omogenitate după criterii europene este înşelătoare, dacă se ia în considerare diversitatea lingvistică a subcontinentului. Oficial, sunt recunoscute 15 limbi la care se adaugă engleza: assameza, bengali, gujarati, hindi, kannada, kashmiri, konkani, malayalamn, manipuri, marathi, orya, punjabi, sanskrit, sindhi, tamil, telugu şi urdu. Statistic, hindi este vorbită de 40% din populaţie, urmată de bengali (8%), telugu (7,8%), marathi (7,4%), tamil (6,3%), urdu

(5%) sau gujarati (4,8%). Limbile sunt însă însoţite de sute de dialecte, inclusiv sinice sau tibetane. Se poate spune că nu există o identitate măcar aproximativă între cetăţenie, descendenţă şi limbă, care să stea la baza naţionalismului laic occidental. Cauzele sunt de ordin religios (relaţiile milenare între hinduism şi islamism), de civilizaţie şi de istorie (sinteza hindusă post-vedică realizată de casta brahmanilor, sinteza imperiului Mogul, problemele independenţei).

Astfel, există două mari limbi de circulaţie în republică: hindi (derivată din sanscrită) şi engleza. În nord, hindi cunoaşte două forme: hindi propriu-zisă şi urdu, influenţată de persană. Denumite colectiv hindustani, limbile sunt vorbite atât în India, cât şi în Pakistan. Prima variantă este promovată de naţionaliştii hinduşi pentru a deveni unica limbă oficială, în defavoarea englezei, însă politica respectivă se loveşte de rezistenţa vorbitorilor celorlalte dialecte, în special a musulmanilor. Înrudite relativ cu hindi sunt assameza, bengaleza (pe baza dialecticii clasice sanscrite, limbă cultă/prakrit, limbă populară). În sud, familia dravidiană cuprinde dialectele tamil, kannada, malayalam şi telugu. De asemenea, statul indian recunoaşte o serie de comunităţi tribale.

În consecinţă, se poate observa uşor suprapunerea între evoluţia şi răspândirea grupurilor lingvistic şi a civilizaţiei multiforme indiene, sub influenţa căreia intră, de pildă, societăţile thailandeză, cambodgiană sau Malaysiană tradiţionale (prin budism, hinduism, sau islamismul Sultanatului şi al Mogulilor). Limba hindi este legată de religia hindusă, urdu, de influenţa imperială musulmană. Excepţie fac vorbitorii dialectelor dravidiene, convertiţi de casta brahmanilor din antichitate. În ultimele decenii, problema lingvistică a fost intens politizată, atât de partizanii hinduismului politic, cât şi de cei ai *renaşterii islamice*.

În interior, diversitatea lingvistică stă la baza multiplelor particularisme (bengali, punjabi, tamil, etc.), iar în exterior, influenţează conflictul prelungit cu Pakistanul.

Credinţele constituie nucleul fascinaţiei occidentale pentru India, nucleul societăţii, dar şi o sursă de conflict uneori. Subcontinentul reprezintă sursa a două religii majore: hinduismul şi budismul, cărora li se adaugă şi jainismul sau sinteza sikh. De asemenea, India este a doua ţară pe plan mondial ca număr de credincioşi musulmani, ea găzduieşte cea mai mare comunitate zoroastriană, confesiuni creştine şi iudaice. Conform datelor oficiale (1991), 82% dintre cetăţenii Indiei sunt hinduşi, 12%, musulmani, 2,3% creştini, circa 2% sikh, 0,7%, budişti şi 0,4%, jainişti.

Hinduismul constituie una dintre cele mai importante religii contemporane (a treia ca număr de credincioşi) şi baza controversatului sistem de caste. Originile sale se regăsesc în cele patru texte sacre: *Rig Veda, Sama Veda, Yajur Veda* şi *Atharva Veda* (înainte de 1500 î. Hr.), continuate de *Upshanide* şi/sau *Vedanta* (circa 800 î. Hr.). Esenţa sa constă în conceptele de *Brahman* (spirit universal, zeul suprem), *Atman* (suflet personal), avatarurile divine, teoria marilor cicluri cosmice, legea universală (*Dhamma*) şi ciclul karmic al reîncarnărilor. Numărul zeilor se divide în pantE.ONul hindus, dominat de trinitatea cosmocratică Brahma-Vishnu-Shiva. Pe baza religiei, în primul mileniu înainte de Hristos este formalizat sistemul de caste (legile lui Manu, 200 î. Hr.). Societatea tradiţională se împarte generic în patru *varna*, ierarhizate astfel: *brahmani* (sacerdoţi), *kshatrya* (războinici), *vaisya* (meşteşugari, ţărănime) şi *sudra* (servitori). Cei situaţi în afara ordinii, sunt consideraţi *paria*, impuri. Spre deosebire de clase sau de alte grupe de statut, castele au un caracter mult mai restrictiv, mobilitatea fiind aproape inexistentă, după criterii europene. Acceptarea într-o *varna* se făcea pe criterii de origine şi religioase, deşi multe confesiuni au fost echivalate. O persoană îşi putea depăşi statutul inferior dacă ducea o viaţă conform regulilor formalizate de brahmani şi se reîncarna, astfel, într-un grup social superior, apoi atingea iluminarea spirituală. Castele au fost acceptate, în general, de către adepţii celorlalte culte, în ciuda originii sale brahmane/hinduse; mai mult chiar, sunt nucleul dur al civilizaţiei indiene, în ciuda modernizării parţiale a economiei şi a existenţei unui sistem de

guvernare reprezentativă. O creaţie a elitelor, statul modern şi-a propus să reducă influenţa inegalităţii reprezentate de caste, dar eforturile par a fi mai degrabă modeste.

Budismul a fost conceput şi propagat de Gautama Siddharta, în secolul V î. Hr. şi a reprezentat o critică elitistă a brahmanismului. Iluminatul a susţinut că eliberarea din ciclul karmic se poate produce prin adoptarea unei etici personale, intrând într-o contradicţie aparentă cu regulile castelor. Sacerdoţii au răspuns că Buddha a fost un avatar al zeului Vishnu, motiv pentru care noua confesiune şi-a găsit mai mulţi adepţi în Tibet, China, Coreea sau Japonia, decât în India.

Aproape contemporan, jainismul a fost răspândit tot de un membru al castei *kshatrya*, Mahavira. Doctrina mişcării pare influenţată profund de o variantă de animism/panteism, conform căreia viaţa îmbracă multiple forme, care trebuie respectate în întregime. În consecinţă, jainismul promovează o atitudine non-violentă şi pacifistă, despre care se spune că a stat la baza opoziţiei anti-britanice, conduse de Mohandas *Mahatma* (Marele Suflet) Ghandi şi indirect, a tuturor formelor moderne de nesupunere civilă.

Sinteză realizată de guru Nanak (secolul XV, în Punjab), sikhismul se plasează între hinduism şi islamism. Fondatorul a îmbinat monoteismul strict musulman cu principiul reîncarnării. Membru al castei vaisya, Nanak a contestat, la rândul său, organizarea tradiţională indiană. Adepţii locuiesc în general în India şi în Pakistan. Până la cucerirea britanică, credincioşii au condus Punjabul, majoritar islamic, în unele zone, cel puţin. În anii 1946-1947, partajul regiunii a provocat migraţii încrucişate ale populaţiilor sikh şi musulmane, pe fondul atentatelor şi al masacrelor reciproce. Diverse estimări susţin că circa un milion de oameni au murit în timpul confruntărilor. Refugiaţii sikh au beneficiat de un stat unional, însă, prin anii '80, s-au manifestat tendinţe separatiste, în paralel cu escaladarea graduală a crizei din Kashmir.

Islamismul a pătruns în India din secolul VIII, în timpul Califatului, prin nord-vest, o regiune tradiţională a contactului dintre civilizaţiile persană, elenistică şi indiană. În secolul X, nomazi din actualul Afganistan au instaurat celebrul Sultanat de la Delhi. Apogeul culturii musulmane în India a fost atins, însă, în perioada Marilor Moguli, timurizi care au creat un imperiu legendar (secolele XV-XIX). Statul devenise renumit prin bogăţie, relativa toleranţă şi prin monumente grandioase, ca Taj Mahal-ul (secolul XVII), dedicat de Şah Jahan soţiei sale. Imperiul a fost cucerit de Compania Indiilor Orientale, în numele Coronei britanice. Islamicii sunt în linii mari sunniţi, cu influenţe wahhabite.

Economia.

Ţară de dimensiuni continentale, India beneficiază de numeroase resurse naturale. Astfel, deţine a patra rezervă mondială de cărbune, depozite importante de bauxită, minereu de fier, diamante, păduri, etc. De asemenea, circa jumătate din teritoriul său este arabil, în special în zona câmpiei Indo-Gangetice, dar şi în platoul Deccan. Cărbunele stă la baza dezvoltării industriale postbelice, însă India se confruntă cu o serie de dificultăţi în asigurarea resurselor de petrol şi gaze. India posedă circa 542 miliarde m^3 rezerve dovedite de gaze naturale (locul 33) şi 4 miliarde barili rezerve petrol (locul 23). India a încercat să reducă dependenţa energetică, prin investiţii în surse alternative de energie.

Devine evidentă, în acest context, importanţa regiunilor Orientului Mijlociu, Asiei Centrale, Mării Caspice şi Bangladeshului pentru guvernul de la New Delhi. Confruntarea cu Pakistanul afectează, însă, – conform Departamentului american al Energiei – proiectele respective. Electricitatea necesară dezvoltării se asigură în consecinţă prin utilizarea intensivă a cărbunelui, prin hidrocentrale şi prin centrale nucleare. Resursele oferă Indiei numeroase avantaje, dar induc şi o serie de vulnerabilităţi. Mai precis, republica în linii mari are posibilitatea

de susţine cât de cât creşterea populaţiei, de a se industrializa în continuare şi de a beneficia de o economie diversificată. Cu toate acestea, se remarcă potenţiale slăbiciuni în asigurarea petrolului (o treime importat), a gazelor naturale şi chiar a cărbunelui cu valoare ridicată. De asemenea, există o serie de critici care evidenţiază pagubele pe care suprapopulare şi dezvoltarea economică industrială le provoacă asupra mediului înconjurător.

Produsul intern brut s-a ridicat în 2006 la 928 miliarde de dolari. Datoria externă a fost estimată la circa 100 miliarde de dolari în 2003, iar rezervele monetare la 48 de miliarde. Conform Băncii Mondiale, totalul investiţiilor străine s-a ridicat în 2001 la 3,4 miliarde dolari.

Din perspectivă sectorială, agricultura a contribuit cu circa 22% la formarea PIB; industria cu 26%, iar serviciile, cu peste 50% din total (2002, Banca Mondială). Circa 60% din populaţie lucrează în agricultură, faţă de aproape 20% în industria clasică şi peste 20% în servicii.

Culturile indiene sunt destul de diversificate: grâu, orez, bumbac, unde ocupă o pondere importantă pe plan mondial, urmate de creşterea animalelor. Se prelucrează diamante şi este al treilea producător mondial de cărbune, ca volum. Industria are în compunere textile, siderurgie, maşini-unelte şi mai nou informatică şi aerospaţiale, etc.

Nu în ultimul rând, menţionăm că India poate fi considerată una dintre principale beneficiare ale dezvoltării sectoarelor informatice. Creşterea PIB-ului se datorează în mare parte faptului că India a devenit unul dintre centrele industriei de software. Din contră, agricultura rămâne încă un sector slab performant, un alt contrast specific tării.

Exporturile au atins în 2003 valoarea de 49 251 milioane de dolari, iar importurile, de 56 595 milioane de dolari. Principala destinaţie a bunurilor indiene sunt Statele Unite (22,4%), urmate de ţările europene şi de China. Importurile provin din SUA (6,9%), UE sau China.

Creştere economică de 8,5% în 2005; agricultura are nevoie de investiţii şi de lucrări de amenajare, serviciile şi agricultura asigurând ritmurile superioare ale dezvoltării economiei. Au fost înregistrate fluxuri importante de investiţii străine. Informatica se identifică tot mai mult cu brandul Indiei. Cursul reformelor neoliberale a fost totuşi „calmat", deşi ţara are nevoie de investiţii masive, îndeosebi în infrastructură. În 2006, creşterea economică a depăşit 8%, bazându-se pe „explozia consumului intern" (300 milioane oameni formează clasa de mijloc) şi a investiţiilor directe. Totuşi, aproape 60% din populaţie trăieşte din agricultură. Rămân încă sectoare interzise investitorilor străini.

Putere militară.

Natura percepută a ameninţărilor influenţează profund puterea militară a ţării. Sistemul de securitate indian se bazează pe o forţă militară de 1 325 000 de oameni, a patra pe plan mondial după China, Rusia şi SUA. Pakistanul avea la dispoziţie în 2003, 620 000 de oameni în toate structurile. Cheltuielile de apărare s-au ridicat în 2003 la circa 3,21% din PIB. Principalul furnizor de armament rămâne F. Rusă.

Forţele terestre se situează pe locul întâi în lume ca dimensiuni, cu 1 100 000 de oameni sub arme, organizaţi în 34 de divizii (FAS, CIA, Global Security, 2002-2003). Dotarea cuprindea peste 3 600 de tancuri de luptă (T90, T72, T55, Vijayanta; Pakistanul circa 2 100), 300 transportoare blindate (Pakistanul 1 000) şi peste 5 000 de piese de artilerie (Pakistanul 2 000).

Aviaţia dispune 700 de aparate de luptă, în special avioane de asalt (MIG 21, MIG 29; Sukhoi 30k, Mirage 2000, MIG 27, Jaguar, sau bombardiere Tupolev; Pakistanul 340), 200 transportoare aeriene (Pakistanul 20) şi peste 100 elicoptere (Pakistanul 10). Poziţia Indiei a favorizat şi dezvoltarea unei marine de nivel regional. Forţa navală cuprindea în 2004: 1 portavion, 8 distrugătoare lansatoare de rachete, 11 fregate, 24 corvete, 11 nave de patrulare, 16 submarine, 10 nave de debarcare.

Început în anii ’70 (prim test în 1974, îngheţat în scurt timp) şi relansat după sfârşitul Războiului Rece, programul nuclear indian a devenit public în mai 1998, pe fondul escaladării tensiunilor cu Pakistanul (înarmare balistică şi nucleară, problema Kashmirului). Islamabadul a ripostat prin măsuri identice. India a susţinut că scopul dezvoltării potenţialului nuclear militar este de descurajare şi că nu va aplica prima lovitură. Astfel, New Delhi a încercat să pondereze temerile conducerilor de la Islamabad şi Beijing, în legătură cu mărirea capacităţii militare (FAS, Global Security).

Unul dintre cele trei state nesemnatare ale tratatului de neproliferare, alături de Pakistan şi de Israel, India deţine peste 30 de focoase nucleare (FAS 2002). De asemenea, are la dispoziţie rachete balistice cu rază de acţiune de 150 kilometri (*Prithvi*), 1 500 km (*Agni 1*) şi 2 500 km (*Agni 2*), cărora li se adaugă forţa aeriană propriu-zisă şi flota. În interior au fost construite 14 reactoare şi alte facilităţi conexe. Programul nuclear este dezvoltat în continuare. China ar fi dotată cu 20 de focoase nucleare amplasate pe rachete intercontinentale, peste 200, amplasate pe *misile*s tactice şi alte 200 instalate pe bombardiere şi submarine (*idem).*

Pakistanul posedă un număr aproximativ egal de focoase; rachete furnizate de China şi de Coreea de Nord, cu raze de 1 600 km (*Ghauri 1*) şi 2 000 km (*Ghauri 2/Shabab3/No-Dong,* la bază modele sovietice Skud) şi aviaţie de asalt (*ibidem*). Evoluţia programului său a fost direct legată de cel al Indiei, Islamabadul încercând că compenseze dezechilibrul militar convenţional faţă de New Delhi, cu sprijinul direct al Beijingului. În replică, India şi-a dezvoltat cooperarea militară cu URSS/F. Rusă. Garant principal al regimului de neproliferare, SUA au tolerat afluxul de tehnologie spre Pakistanul. În 1998, au impus sancţiuni economice ambelor părţi, rămase fără efect constrângător asupra comportamentului guvernelor respective.

După 11 septembrie 2001, au apărut suspiciuni în legătură cu aşa-numita bombă atomică islamică. Islamabadul a fost suspectat că a permis sau a încurajat răspândirea tehnologiilor nucleare militare spre Iran, Irak sau Libia. Guvernul american s-a preocupat de securizarea armamentului pakistanez, după declanşarea campaniei din Afganistan, în octombrie 2001. Mai mult, americanii şi israelienii au decis să transfere tehnologie militară de vârf Indiei, în 2003-2005. În 2005-2006, India şi SUA au realizat un parteneriat strategic, axat pe cooperarea nucleară.

India a iniţiat un program spaţial, aproape concomitent cu cel nuclear. În anii ’80 şi 1993-1994, a reuşit să-şi demonstreze capacitatea tehnologică, amplasând o serie de sateliţi pe orbită, parţial cu rachete de producţie proprie (SLV, ALSV, PSLV, GSLV) parţial în colaborare cu F. Rusă (FAS, 2002). De asemenea, dezvoltarea sectorului informatic a accelerat desfăşurarea programului de construcţie şi de lansare a sateliţilor de comunicaţii.

Ca principal stat succesor al *Raj*-ului, republica a beneficiat de tradiţia militară britanică şi a continuat într-unele privinţe politica externă şi de securitate a imperiului (faţă de Bhutan, Nepal şi uneori, de Asia de Sud-Est). Influenţa este evidentă în ceea ce priveşte urmărirea unor proiecte strategice. Construirea unei flote, programul nuclear şi cel spaţial se subordonează, din cât se pare, logicii auto-apărării, însă capacităţile respective – alături de dimensiunile teritoriului, creşterea populaţiei şi relativa dezvoltare economică din ultimii ani, centrată pe sectorul informatic – au transformat India într-o putere regională nu numai în Asia de Sud, ci şi în Asia de Sud-Est, unde Beijingul încearcă să-şi afirme întâietatea. În ultimii ani, republica a intensificat cooperarea militară cu Statele Unite, Israelul şi cu F. Rusă, pentru modernizarea tehnicii de luptă.

Regimul politic.

Sistemul politic reprezintă o sinteză între cultura anglo-saxonă, tradiţiile de autonomie locală şi încercarea de a moderniza societatea. India şi-a dobândit independenţa la 15 august

1947, ca urmare a mişcării non-violente promovate de *Mahatma* Ghandi şi de Jawaharlal Nehru, pe fondul tensiunilor dintre militanţii hinduşi şi musulmani. *Raj*-ul britanic a fost divizat pe baza criteriilor religioase de ultimii doi viceregi, Sir Archibald Wavell şi vice-amiralul conte Louis Mounbatten în India şi Pakistanul (Punjabul de Vest şi Bengalul de Est, al doilea, actualul Bangladesh), cărora li se adăugau o serie de mici state.

India s-a format ca o federaţie laică, „socialistă" şi democrată şi este alcătuită din 28 de state, 6 teritorii unionale (administrate de la centru) şi zona capitalei New Delhi. Statele sunt conduse de guvernatori, iar structura lor politică o reproduce pe cea a uniunii (federaţiei). Partidul Congresului şi-a propus ca obiectiv principal îmbinarea caracteristicilor multiculturale ale ţării cu avantajele statului modern. Noul stat a moştenit în mare parte, practicile şi politicile vechiului *Raj*. Astfel, New Delhi este responsabil de politica externă şi de securitate a Bhutanului şi exercită o influenţă masivă asupra orientării Nepalului.

Forma de guvernământ este de republică parlamentară (din 1950), iar regimul politic, democratic, bazat pe separaţia puterilor în stat. Parlamentul se divide în: Consiliul statelor (*Rajya Sabha*) şi Camera Poporului (*Lok Sabha*).

Membrii primei camere sunt desemnaţi de către adunările unionale şi teritoriale, prin reprezentare proporţională, pe listă de candidaţi cu un singur vot transferabil (alegeri parţiale la fiecare doi ani). Şeful statului numeşte 12 membri din rândul personalităţilor indiene, din totalul de 250 de locuri. Majoritatea teritoriilor unionale nu desemnează legiuitori în Consiliu.

Parlamentarii din Camera Poporului sunt aleşi prin scrutin universal uninominal cu un singur tur, sistem influenţat de modelul britanic. Din totalul de 545 de locuri, două sunt ocupate de membri ai comunităţii anglo-indiene, numiţi de către preşedintele republicii. Guvernul a decis dizolvarea Camerei în ianuarie 2004.

Formal, puterea de legiferare este egal împărţiră, însă prin cutumă, *Lok Sabha* s-a impus în calitate de Cameră dominantă. Astfel, politica internă gravitează, în mare parte în jurul evenimentelor legate de respectivul corp legislativ. Nu trebuie ignorat faptul că votul universal, combinat cu rolul *Lok Sabha* reprezintă pârghii prin care elita politică a încercat să formeze un consens naţional, în sens modern. De asemenea, s-a dorit şi adoptarea modelului bipartid caracteristic Marii Britanii sau Statelor Unite pentru a asigura o minimă stabilitate, dar şi din dorinţa expresă a Congresului Naţional de a moderniza India.

Puterea executivă se exercită de către preşedinte şi de prim-ministru. Şeful statului este desemnat pentru un mandat de cinci ani, de către un colegiu electoral, compus din aleşii unionali şi locali. Unul dintre creatorii bombei atomice şi „părinte" al programului spaţial, musulmanul Abdul Kalam a devenit preşedinte în 2002. Responsabilitatea principală în problemele de politică externă şi de administrare a agendei interne aparţine guvernului, al cărui şef provine din interiorul formaţiunii câştigătoare a alegerilor. Liderul *Bharatiya Janata,* Atal Bihari Vajpayee a devenit din 1998, prim ministru. În momentul de faţă, premierul este Manmohan Singh, desemnat de CNI.

Puterea judecătorească este independentă de executiv şi legislativ, în problemele importante pronunţându-se Curtea Supremă.

Cu rădăcini în cultura hindusă, dar şi în cea britanică, Congresul Naţional Indian a militat pentru autonomia, apoi pentru independenţa *Raj*-ului, de la înfiinţarea sa în 1885, ca un forum de discuţii între administraţia imperială şi elitele indiene. Linia moderată a atras reacţia radicalilor hinduşi. De pildă, Mişcarea *Rashtriya Swayamsevak Sangh* (RSS) a militat din 1925 pentru realizarea unui stat hindus, iar o aripă a sprijinit operaţiile armatei japoneze în Assam şi Imphal, din cel de-al doilea război mondial. Ghandi a impus, însă linia acţiunii non-violente, prin intermediul căreia obţine retragerea armatei şi a administraţiei britanice în 1947. După asasinarea

sa de către un fost membru al RSS, J. Nehru s-a ocupat în interior, de construcţia statală şi în exterior de impunerea noii republici pe plan internaţional, prin intermediul mişcării de nealiniere. Născut într-o familie brahmană din Kashmir, liderul politic a fost profund influenţat de cultura britanică şi de marxism. El a promovat proiectul de transformare a Indiei într-o societate laică, multiculturală, relativ egalitară şi dezvoltată, în contrast cu viziunea lui Ghandi despre o ţară rurală, dar şi cu naţionalismul hinduist radical. Sprijinit tacit de Cabinetul londonez şi de contele Mountbatten, Nehru a instituit un stat în acelaşi timp federal şi puternic, pentru a contracara „balcanizarea" potenţială a subcontinentului, bazat pe tradiţia britanică a guvernării (democraţie parlamentară, „rule of law", serviciu civil); el a moştenit majoritatea unităţilor şi a facilităţilor armatei Indiilor (musulmanii s-au retras, în general, în Pakistan), a susţinut o dezvoltare industrială capabilă şi în acelaşi timp şi-a propus să reducă inegalităţile. În exterior, Nehru s-a afirmat ca unul dintre fondatorii mişcării de nealiniere (refuz al bipolarismului, balans între marile puteri, anti-colonialism), însă a menţinut ţara în Commonwealth şi a rezistat presiunilor chineze, promovând o politică de „bună vecinătate" în Asia de Sud-Est. Politica Indiei a contribuit în mod esenţial la contracararea expansiunii comuniste şi a influenţat destul de mult competiţia sino-sovietică. După moartea sa, Congresul a pierdut relativ din influenţă, pe fondul violenţei exercitate împotriva familiei Ghandi-Nehru, a conflictelor din interiorul formaţiunii, a escaladării crizei din Kashmir, dar şi al problemelor economice sociale şi demografice. Momentan, partidul este condus de soţia lui Rajiv Ghandi, Sonia, născută în Italia.

Principalul său rival a fost, în prima parte a secolului trecut, Liga Musulmană, cu originea într-o serie de curente wahhabiste. Radicalizându-se gradual, organizaţia a considerat că autorităţile britanice au o atitudine partizană, a refuzat crearea unui singur dominion şi a revendicat tot teritoriul locuit de musulmanii din *Raj*. În timpul negocierilor din 1946-1947, mediate de lordul Mountbatten, Liga a acceptat împărţirea Punjabului şi a Bengalului, dar s-a opus integrării Kashmirului în Uniunea Indiană. Concomitent, partizanii săi au iniţiat o serie de acţiuni împotriva autorităţilor imperiale şi a Congresului. Spre deosebire de Congres, Liga musulmană nu a reuşit să se instituţionalizeze ca partid dominant, după crearea în 1947, a statului Pakistan. Din contră, viaţa politică internă a fost caracterizată de o serie de puciuri, urmate de liberalizări de scurtă durată. Cel mai occidentalizat grup, armata pakistaneză descinde ca elită din cadrele islamice din interiorul marilor unităţi ale *Raj*-ului britanic.

Ascensiunea *Bharatiya Janata* (religios hindus) a fost strâns legată de tendinţele separatiste ale militanţilor sikh din Punjab, din anii '80; rivalităţile indo-pakistaneze din anii '90 şi creşterea nivelului tensiunilor dintre comunităţile hindusă şi musulmană au contribuit la popularitatea sa. Originar în RSS, partidul s-a constituit iniţial prin radicalizarea Congresului, în perioada de început a guvernării Nehru şi apoi prin fuziunea din 1977 a formaţiunilor hinduiste. Bharatya Janata apără tradiţia în faţa tentativelor de modernizare afişate de partidul Congresului şi promovează o linie dură în relaţiile cu Islamabadul. Atal Bihari Vajpayee a fost un ziarist şi un parlamentar veteran, înainte de a ajunge şef al guvernului în 1996, 1998 şi 1999.

Grupările radicale au militat pentru materializarea diverselor revendicări, în special de natură religioasă. Active în Kashmir, formaţiunile islamice au vizat autonomizarea zonelor locuite de musulmanii din India şi eventual alipirea la Pakistan, în continuarea revendicărilor exprimate de Ligă înainte de partaj (*Jamaat-i-Islami,* Partidul Islamic pakistanez, cu implicare cel puţin politică în problema Kashmirului; *Hezbul Mujahideen*, Partidul Sfinţilor Războinici; *Jaish-i-Mohammed*, Armata lui Mohamed; ultimele două, suspectate de legături cu Al-Qaeda, mişcarea *Hurriyat,* Frontul pentru Eliberarea Kashmirului, etc.).

În replică, organizaţiile hinduiste (*Bajrang Dal* - Luptătorii pentru Revoluţia Hindusă, *Vishwa Hindu Parishad* - Congresul Mondial Hindus, cu Dalai Lama ca membru fondator;

ambele legate de RSS) şi-au propus realizarea statului fundamentat religios şi supunerea populaţiilor islamice sau sikh. Grupările sikh au aspirat spre crearea statului suveran Khalistan, în Punjabul de Est. Formaţiunile tamile au militat pentru separarea populaţiei dravidiene de budiştii din Sri Lanka (fostul Ceylon) şi din India (vezi gruparea *Tamil Nandu*).

Un avans electoral important au realizat în 2004, comuniştii indieni, divizaţi în mai multe facţiuni. Aripa lor extremistă (naxaliţii) desfăşoară acţiuni de gherilă în peste 157 districte. În Andhra Pradesh refuză să accepte negocieri politice.

Alegerile generale din 20 aprilie-10 mai 2004 au împins, din nou, Congresul Naţional în prim-planul politic. Acest partid şi aliaţii săi (îndeosebi comunişti) au câştigat 219 locuri în parlament, spre deosebire de BJP, care contează pe 186 de locuri. India rurală, „musulmană" şi „laică" a votat în favoarea Congresului Naţional, în pofida campaniei violente îndreptate împotriva Soniei Gandhi, în legătură cu originea sa etnică italiană. Cu toate acestea, hinduiştii îşi menţin influenţa în state importante, precum: Punjab, Rajasthan, Gujarat, Madhya Pradesh, Orissa, Karnataka şi în nord-estul ţării. Sonia Gandhi a renunţat la postul de prim-ministru, în favoarea lui Manmohan Singh, (de origine sikh), autor al reformei economice lansate în 1991 şi al deschiderii către economia mondială.

Stabilitatea internă nu s-a asigurat în întregime prin adoptarea regulilor democratice ale jocului politic. Partidele sunt dominate puternic de personalităţi şi de familii. De asemenea, încă de la fondarea statului, asasinatul a fost utilizat destul de des ca o armă politică: Mohandas *Mahatma* Ghandi, Indira Ghandi (fiica lui J. Nehru) şi Rajiv Ghandi (fiul Indirei Ghandi) au căzut ucişi de extremişti hinduşi sau sikh. Practica reflectă atât o anumită fragilitate a sistemului politic, al cărui scop, între altele, este de a reduce la minim violenţa internă, dar şi agravarea unor probleme cum ar fi: rivalitatea hindi-islamici-sikh, refuzul unui model tolerant inspirat din tradiţiile indiană şi anglo-saxonă. Pus în context regional, modelul din India se detaşează însă prin capacitatea sa relativ dezvoltată de formare a consensului intern, prin continuitatea unică şi prin caracterul democratic al regimului, în ciuda problemelor economice, demografice sau a inegalităţii. Deşi politica a fost intens personalizată, a avut loc un proces de consolidare a instituţiilor statului modern, iar violenţa menţionată mai sus nu a devenit principalul instrument de schimbare pe scena puterii.

Puncte forte şi vulnerabilităţi.

- Sectorul informatic, textilele şi industria filmului constituie câteva dintre atuurile Indiei, alături de existenţa unei elite conectate la curentele lumii anglo-saxone, sau a numărului mare de universităţi. Datoria externă reprezintă dublul rezervelor centrale, însă statul nu a fost afectat de crize economice majore în ultimii ani, nici măcar în 1997-1998, când ţările învecinate din Asia de Sud-Est au de suportat un şoc masiv. Mai mult chiar, India a înregistrat în această perioadă tulburată, o creştere economică de peste 5%. Mai amintim că republica are la dispoziţie resurse variate şi suprafeţe mari de teren arabil, care-i acordă o oarecare protecţie în faţa capriciilor economiei mondiale. PIB-ul său se situează sub cel al Chinei şi este destul de apropiat de indicatorii Pakistanului sau al Bangladeshului. Economia Indiei rămâne încă sub potenţialul natural al ţării. Agricultura oferă o relativă autosuficienţă, însă societatea indiană este una agrară, din punct de vedere al ocupării forţei de muncă. Ţara-continent resimte dependenţa faţă de importurile de petrol şi de gaze.

- Sărăcia poate fi considerată ca o potenţială provocare la adresa sistemului politic. Astfel, se argumentează că fenomenul limitează potenţialul de creştere a economiei interne, în corelaţie cu presiunea demografică, supra-aglomerarea urbană şi întinerirea populaţiei. Dimensiunile populaţiei ţării au ajuns fost şi sunt în continuare considerate drept o problemă globală, deoarece

influenţează direct agenda de securitate regională şi internaţională, dar şi prin efectele exercitate asupra economiei sau a mediului înconjurător. Cu toate acestea, inegalitatea de venit are efecte diferite în republică, faţă de statele europene. Doctrina clasică a castelor a legitimat acest fenomen, considerând că prin respectarea regulilor, conform filosofiei reîncarnării, o persoană născută într-un grup social inferior, va renaşte într-una dintre castele conducătoare. Altfel spus, sărăcia după standardele europene, combinată cu alfabetizarea crescândă şi cu supra-aglomerarea urbană nu conduc, din câte se pare, la destabilizarea sistemului politic şi social al Indiei.

- În interior, diversitatea lingvistică stă la baza multiplelor particularisme (bengali, punjabi, tamil, etc.), care sunt uneori exploatate de puterile învecinate. De asemenea, această caracteristică influenţează direct confruntarea cu Pakistanul. India s-a format ca stat laic, conform programului promovat de Jawaharlal Nehru, iar dezvoltarea mişcării hinduiste nu a pus în chestiune, până acum, fundamentele sale instituţionale. După independenţă, s-au accentuat tensiunile dintre musulmanii şi hinduşii din subcontinentul indian. Marea Britanie retrăgându-şi administraţia, în vidul creat au apărut două noi state, India (predominant hindus) şi Pakistanul (predominant musulman), a căror rivalitate constituie încă principala sursă de insecuritate din Asia de Sud (problema împărţirii Kashmirului, divergenţele între radicalii din ambele state, etc.). Amintim deasemenea şi situaţia credincioşilor sikh care au beneficiat de un statut unional, însă în anii ’80, s-au manifestat tendinţe separatiste, în paralel cu escaladarea graduală a crizei din Kashmir. În 1984 au avut loc masacre anti-sikh în principal în New Delhi în contextul asasinării Indirei Gandhi şi al reprimării mişcării conduse de Bhindra-Wale, liderul din Khalistan. Partidul Independentist sikh, **Akali Dal**, din Punjab a ripostat împotriva Congresului Naţional Indian, aliindu-se cu extremiştii hinduşi.

O problemă persistentă, sâcâitoare pentru guvernul din New Delhi o reprezintă revoltele tribale din nord-estul Indiei; din 1947 şi până astăzi, în ciocnirile militare din aceste provincii (Arunchal Pradesh, Assam, Nagaland, Manipur, Mizoram, Meghalaya, Sik) au fost ucişi peste 50 000 de oameni. Triburile bodo din Bhutan şi India de Nord-Est sunt în revoltă armată încă din 1967, conduse de Frontul Naţional Democratic din Bodoland şi de Frontul de Eliberare Tigri Bodolezi. Se consideră că populaţia assama a monopolizat puterea politică locală. Rebelii sunt asistaţi neoficial de oficialităţi din Bangladesh şi Myanmar sau de teroriştii din Harkat ul - Jihad al-Islami. În Assam s-a constituit un front Unit de Eliberare al Musulmanilor (bazat pe mase de imigranţi ilegali din Bangladesh). El acţionează în paralel cu Frontul Unit de Eliberare al Assamului. La începutul lunii octombrie 2004, în ciocniri şi acţiuni teroriste au fost ucişi aproximativ 300 de oameni. Manipur a cunoscut, la rândul său, acţiunea forţelor armate (6 000 de oameni) pentru ocuparea bazelor rebele din zona Sajik Tampak. Luptele au continuat în 2005-2006.

Pe de altă parte, masacrarea musulmanilor din statul Gujarat, în februarie-martie 2003, s-a soldat cu 100 000 de victime directe şi „indirecte”. Pogromul a fost regizat de autorităţi, cu ajutorul extremiştilor hinduişti din **Vishwa Hindu Parishad**; au participat peste 5 milioane de „atacatori”.

- Valorile pe care se fundamentează guvernarea nu sunt contestate în mod serios, în ciuda ascensiunii mişcărilor religioase şi a problemei Kashmirului. Astfel, se poate aprecia că suntem în prezenţa unui stat relativ puternic, care-şi poate exercita funcţiile de bază şi urmări o politică externă activă în exterior. Sistemul castelor joacă un rol pozitiv din acest punct de vedere, deoarece tolerează, în cel mai bun caz, o schimbarea graduală. Grupările secesioniste nu au reuşit până acum, cu excepţia celor din Kashmir, să afecteze serios securitatea Indiei.

- O mare vulnerabilitate constă în absenţa unui sistem consolidat de securitate. Statul indian este flancat de un rival nuclear, Pakistanul şi de o mare putere în ascensiune, China. Acest

context strategic determină un sentiment de insecuritate la New Delhi şi pune numeroase probleme politico-militare, de la Kashmir, la zona Himalaya sau la „cursa navală" din Asia de Sud-Est. În mod tradiţional, India a adoptat o politică de neutralitate până când armata populară chineză a întreprins cunoscuta operaţie himalayană, iar Beijingul s-a implicat din ce în ce mai mult de partea Islamabadului în Kashmir. Imediat, India a aprofundat din anii '70, cooperarea strategică cu URSS şi apoi cu F. Rusă, fără a renunţa totuşi la colaborarea cu SUA şi ţările occidentale. Apropierea dintre cele două state se fundamentează numai pe existenţa unui interes comun (contrabalansarea Chinei), dar Moscova şi-a ameliorat relaţiile cu Beijingul, în cadrul politicii sale globale. La rândul său, New Delhi s-a apropriat din ce în ce mai mult după 1989 de Statele Unite ale Americii şi Uniunea Europeană..

În paralel, guvernele au acordat o atenţie sporită dezvoltării potenţialului ştiinţific (programe spaţiale, IT&C), au propulsat India în „clubul nuclear", au depus eforturi pentru ameliorarea calităţii armatei terestre, aviaţiei şi a flotei militare. Ţinând cont de vulnerabilităţile Pakistanului, cel mai probabil este ca principalul obiectiv al politicilor respective este de echilibrare a puterii Chinei (testul din 1974 a urmat succesului chinez din anii '60, conflictului limitat sino-indian din 1962, confruntării cu Pakistanul din Kashmir şi a conflictului militar ce a condus la secesiunea Bengalului de Est-Bangladesh din 1971).

Nu în ultimul rând, subliniem că testele din 1998 au transformat definitiv conflictul din Kashmir dintr-o problemă regională cu implicarea parţială a marilor puteri într-o temă importantă pe agenda de securitate internaţională, din cauza riscului de destabilizare şi a contestării publice de către New Delhi şi Islamabad a regimului de neproliferare a armelor nucleare.

Partenerii Indiei de la frontiera de nord-vest.

Direcţia de nord-vest a avut un rol marcant în istoria Subcontinentului Indian; secole de-a rândul, din aceste zone au fost lansate cele mai periculoase atacuri şi invazii, de la armatele lui Alexandru cel Mare, până la terorismul islamic de la începutul secolului XXI.

Afganistanul are 652 090 km^2 şi o populaţie de 30 milioane locuitori, „pol mondial al drogurilor" ca şi Birmania. Relieful este predominant muntos, dominat de lanţul Hindu Kush (de la vest la est). Hindu Kush se încadrează într-un spaţiu de teren înalt, ce acoperă Kârgâzstanul, Tadjikistanul, nordul Pakistanului şi al Indiei şi sud-vestul Chinei. Centrul Afganistanului se caracterizează prin podişul înalt Ghazni-Kandahar, flancat la nord de Câmpia Amudariei – la frontiera cu Tadjikistanul, Uzbekistanul şi Turkmenistanul – şi de câmpiile Dash-i-Margo şi Registan. Reţeaua hidrografică nu impresionează, clima fiind aridă (Amudaria la nord, Helmand la sud-vest, Kabul, Murghab). **Controlul zonelor centrale înalte asigură practic controlul politico-strategic al ţării**.

Populaţia aparţine în mare grupului indo-european, de religie musulmană. Pashtunii (paştunii), sunniţi, 38%, ocupă cam jumătate din teritoriu, fiind răspândiţi în estul, centrul, sudul şi vestul Afganistanului, cu prelungiri semnificative în nord-estul Pakistanului. Centrul ţării este stăpânit de hazarii şiiţi, 19% şi de tadjicii sunniţi, 25%. Uzbecii sunniţi, 6% şi turkmenii sunniţi trăiesc în zonele nordice şi nord-vestice. La frontiera dintre Pakistan, Afganistan şi Tadjikistan în zone înalte locuiesc tadjicii din Pamir, ismailiţi (şiiţi radicali). Ismailiţii recunosc autoritatea lui Karim, imam suprem (Agha-Khan), cu studii în SUA şi cu o importanţă fundaţiei umanitară. În sud-vestul Afganistanului sunt triburi baluce (care ocupă aproape toată jumătatea vestică a Pakistanului şi sud-estul Iranului). Paştunii sunt predominanţi în oraşele Kabul, Jalalabad, Kandahar şi Herat. Tadjicii sunt bine instalaţi în Faizabad, în trecătoarea strategică Salang şi în amestec cu uzbecii controlează Kunduz şi Mazar-el-Sharif. Uighurii (3-5 milioane) din nord-

vestul Chinei, sunt o populaţie turcică, musulmană, înrudită uzbecii.

Principalele căi de comunicaţii ocolesc nucleul montan central. O arteră sud-nord porneşte de la Peshawar – în Pakistan –, Jalalabad, trecătoarea Salang, Konduz, est Mazar-el-Sharif, Uzbekistan. O arteră uneşte Jalalabad de Kabul, Kandahar (la sud de podişul înalt central), Farah şi Herat, ambele spre frontiera cu Iranul şi de aici, comunicaţia facilitează accesul în Turkmenistan. Şi, după înfrângerea talibanilor, în 2001-2002, ţara se divide în zone etno-administrative, conduse de „seniori ai războiului". Uzbekul Abdul Rashid Dostum dispune de o armată personală de 25 000 de oameni. În Herat – zona lui Ismail Khan –, influenţa iraniană rămâne puternică, deşi preşedintele Hamid Karzai afirmă că a pus ordine în această administraţie provincială. Un prestigiu deosebit a avut tadjikul Yunus Qanuni ca şi Mohammed Fahim, un timp, ministrul Apărării. Mohammad Mohaqiq s-a consacrat ca lider al hazarilor. Hamid Karzai se bazează pe americani, NATO şi pe forţele internaţionale de stabilizare. El este acuzat că încearcă să „paştunizeze" ţara, disputându-şi influenţa în comunitatea paştună cu talibanii. Aceştia din urmă sunt bine fixaţi în zonele paştune din Pakistan, îndeosebi în Waziristan. Lideri extremişti precum mollahii Omar Usmani şi celebrul Gulbuddin Hekmatyar s-au refugiat în Pakistan. În zona Mazar-el-Sharif, s-a remarcat liderul Mohammed Atta. Alianţa Nordului (tadjiko-uzbekă) rămâne puternică, fiind susţinută din Asia Centrală şi având relaţii solide cu oficialităţile militare ruse. În acelaşi timp, adepţii islamistului „moderat" Gulbuddin Hekmatyar îşi menţin structurile militar-organizatorice. La 31 octombrie 2004, Hamid Karzai a devenit preşedinte cu adevărat legitim, în calitate de câştigător al alegerilor libere. Sub conducerea sa – cu o serioasă asistenţă americană, NATO şi internaţională – se desfăşoară un insistent demers de modernizare şi unificare deplină a statului. Printre măsurile sale mai importante se remarcă: edificarea unei armate naţionale de 70 000 de oameni; deschiderea unui dialog cu „talibanii moderaţi", aplanarea conflictelor dintre paştuni, măsuri de combatere a prosperului comerţ cu droguri, etc. Karzai s-a aliat cu liderul tadjik, Ahmed Zia Massud, fratele eroului general Massud, originar din Panchir şi cu Karim Khalili, hazar. Qanuni era mai apropiat de ministrul Fahim, aliat al ruşilor şi americanilor.

În ultimul timp, paştunii din Afganistan şi Pakistan par să se orienteze spre crearea unei singure comunităţi, peste frontierele existente. Pe de altă parte, Afganistanul, Pakistanul şi India par să-şi dezvolte cooperarea regională economică, politică şi militară, pe coordonatele unor proiecte petroliere comune şi ale combaterii extremismului islamic.

Alegerile legislative din septembrie 2005 au permis edificarea unor instituţii relativ funcţionale. Comunitatea internaţională asigură peste 90% din buget, la care se adaugă ajutorul direct american. Totuşi, economia subterană (asociată cu cultivarea de opium) minează statul (venituri ilegale de aproape 4 miliarde dolari în 2005). Anii 2006-2007 s-au caracterizat prin creşterea insecurităţii în centrul şi sudul ţării. Neotalibanii şi aliaţii lor (Hekmatyar şi marii cultivatori de opium) s-au reorganizat, au primit fonduri, au recrutat luptători şi au achiziţionat armament modern. Atacurile lor s-au corelat cu unele acţiuni teroriste din Irak. Autorităţile pakistaneze nu au reuşit să neutralizeze bazele rebelilor afgani de pe teritoriu, situaţie ce a trezit o vie nemulţumire la Kabul şi în Occident. Guvernul este incapabil să restructureze administraţia, să pacifice provinciile sudice, să distrugă grupările criminale, să dezarmeze miliţiile locale şi să edifice rapid noile forţe de securitate. Conflictul din Afganistan evoluează pe moment ca un „război intern" între paştuni, dar, scăpat de sub control, se poate generaliza. Marile puteri au ripostat prin: întărirea forţelor NATO (care conduc operaţiile militare); intervenţia acestora în sud; accelerarea măsurilor de constituire a forţelor locale de apărare; acordarea de asistenţă civilă; elaborarea unor formule de cooperare între Afganistan, Pakistan şi NATO pentru combaterea formaţiunilor extremiste, etc. F. Rusă, China, India, Iranul (unde s-au refugiat 1 milion de

oameni), statele din Asia Centrală sunt la rândul lor direct interesate în combaterea extremismului fundamentalist islamic (din Afganistan, acesta iradiază spre Asia Centrală, China, India, etc.).

Pakistan.

La o suprafaţă de 796 100 km^2, populaţia depăşeşte 166 milioane locuitori. Nordul ţării se distinge printr-un teren înalt şi accidentat (munţii Hindu Kush, cu vârful Tirich Mir, 7 690 m şi Karakorum, maximum 8 611 m). În vest, se află Balucistanul, o prelungire a Platoului Iranian, înconjurată de munţi (maximum 3 441m). La est se întinde Câmpia Indusului, cu afluentul său Sutlej (2 900 km lungime). Populaţia de origine indo-europeană se împarte în: punjabi (pakistanezi), în centru şi est, cu prelungiri în India, 52,6%, paştuni (afgani), în lungul frontierei cu Afganistanul, 13,2%, sindhi, în sud-est, 11,7%, balucii (în vestul Pakistanului şi sud-estul Iranului); urdu este „limba franca". Kashmirii (câteva milioane locuitori) vorbesc o limbă indico-dardică; sunt în majoritate musulmani. Populaţia Pakistanului este în proporţie de 80% musulmană sunnită şi de 20% musulmană şiită. Waziristanul şi zona Quetta (unde sunt şi hazari şiiţi) dinspre Afganistan au fost transformate în centre ale fundamentalismului paştun. Waziristanul aparţine triburilor paştune Data Khail şi Mada Khail, apărate de un „labirint muntos".

Zonele muntoase din nord s-au transformat în baze ale fundamentaliştilor islamici, îndeosebi în Kashmir. Balucii, la rândul lor sunt cunoscuţi pentru aspiraţiile de separare de Pakistan şi Iran; ei au o proprie Armată de Eliberare şi susţin formaţiunea politică Jamhoori Watan Party. Decenii de-a rândul au primit asistenţă militară „neoficială" sovietică. Şiiţii se confruntă cu o agresivitate în creşterea a extremiştilor sunniţi, aliaţi ai talibanilor. Astfel, organizaţia Sipah-i-Sahaba din sudul Punjabul s-a remarcat prin violenţe anti-şiite. În martie 2004, zeci de şiiţi au fost ucişi în zona Quetta. Organizaţia Lashkar-i-Jhangvi are cele mai dure ieşiri anti-şiite. Alte grupări fundamentaliste acţionează terorist în Kashmir (cu asentimentul tacit al guvernului).

În ultimii ani puterea îi aparţine generalului Pervez Musharraf. Armata are o poziţie încă islamist moderat, dar serviciile secrete pakistaneze au pregătit şi susţinut organizaţia talibanilor; se speculează faptul că şi în prezent, aceleaşi servicii secrete îi ajută pe fundamentaliştii islamici talibani, Al-Qaeda sau din Kashmir. Parlamentul s-a aflat până de curând sub controlul grupărilor Muttahda Majlis-i-Amal (MMA), islamic moderată de opoziţie – care guvernează şi în unele provincii - şi al organizaţiei Pakistan Muslim League-Quaid (PML-Q). MMA oferă, de multe ori, acoperire extremiştilor din Jamaat-i-Islami. MMA îl acuză pe tehnocratul financiar Shaukat Aziz de pro-americanism. Benazir Bhutto, lidera Partidului Poporului şi fostul prim-ministru Nawaz Sharif sunt în exil, deşi negociază cu opoziţia religioasă. Până în iunie 2004, funcţia de prim ministru a fost deţinută de Zafarullah.

Tot anul 2004 au avut loc lupte dure în Waziristan. Trupe pakistaneze şi americane (venite din Afganistan) s-au înfruntat cu talibanii şi grupuri Al-Qaeda şi cu clanuri paştune rebele. Luptele au continuat în 2005-2006, întrerupte de diverse armistiţii. Zonele de frontieră sunt practic guvernate de legea islamică. Americanii au alocat „ajutoare" importante armatei pakistaneze şi şefilor de clanuri loiali. Totuşi, în ţară şcolile religioase (**madrasas**) cultivă ura crescândă împotriva creştinismului, iudaismului şi hinduismului.

Dacă talibanii şi Al-Qaeda folosesc baze din Pakistan, rebelii baluci ar fi organizat atacuri din Afganistan, inclusiv cu asistenţa serviciilor secrete indiene (fixate în Kandahar şi Jalalabad). Balucistanul (347 600 km^2) este locuit de 6% din Populaţia Pakistanului. Gherila locală a început din1973, inclusiv în capitala Quetta. Şeful partidului Jamhoori Watan, Akber Khan Bugti afirma recent că lupta armată s-a cristalizat ca reacţie la autoritarismul militarilor de la putere. Guvernul local este format din islamişti moderaţi; cu toate acestea rebeli baluci şi Al-Qaeda s-au refugiat în

munţi, în zonele Surab şi Qaetta. Numeroase şcoli religioase fundamentaliste s-au înfiinţat între Quetta şi Chaman. Asasinarea recentă a lui Bugti va complica situaţia locală.

În Pakistan, militarii constituie practic elita politică, iar tehnocraţii primesc responsabilităţi economice. Poziţia inferioară în care au fost împinse partidele laice a permis dezvoltarea islamismului politic şi fundamentalist. Din octombrie 2004, generalul Musharraf şi-a asigurat funcţiile de preşedinte şi de comandant al armatei. Oamenii săi au preluat toate funcţiile militare importante. Acţiunile antifundamentaliste s-au intensificat, deşi opoziţia islamică nu încetează să se dezvolte.

O situaţie specială s-a creat în nord-estul Pakistanului, în aşa-numita **Provincie de Frontieră de Nord-Vest**. Aici se află triburi de religie şiită. Ele reclamă înfiinţarea Statului autonom **Karakorum** (între Afganistan şi China). În 1988, miliţiile talibane au atacat cu violenţă triburile şiite, la incitarea generalului Zia ul Haq.

În replică, Zia ul Haq şi generalul în rezervă Fazle Haq au fost asasinaţi de şiiţi. Organizaţiile **Al-Qaeda** şi **Sipah-i-Sahaba**, aripa **Lashkar-i-Jhangvi** s-au remarcat prin excese împotriva şiiţilor, între 1994-2001. Ca urmare, şiiţii au început să-i „vâneze" pe Ben Laden, molahul Omar şi pe Ayman-al-Zawahiri. Astăzi, evoluţiile din Provincia de Nord-Vest rămân contradictorii. Destabilizarea Pakistanului peste un anume nivel poate să se transforme într-un factor important de dezechilibru regional. Ca şi în Afganistan, Occidentul promovează un model politic democratic, în cadrul căruia să se exprime legal, **la vedere**, toate grupurile etnice şi religioase.

În 2005-2006, economia a crescut cu 7% (în ciuda cutremurului catastrofal din 8 octombrie 2005). Exportul de textile acoperă 65% din totalul ieşirilor. Se adaugă: ritmul alert de mecanizare a agriculturii, creşterea serviciilor cu 7,9%, investiţiile şi ajutoarele externe, alocarea unor fonduri importante combaterii sărăciei (65% din populaţie), privatizării (în valoare de 3 miliarde dolari), etc. Situaţia politică este tensionată.

Se intensifică opoziţia islamistă şi anti-americană; generalul Musharraf evită să abandoneze cumulul de putere politică şi militară şi nu reuşeşte să coaguleze cu adevărat partidele şi grupările moderate. Se remarcă însă o înviorare a economiei şi extinderea cooperării internaţionale. China se arată foarte activă în sectorul hidrocarburilor (concentrat în Balucistan), construcţii portuare şi infrastructură. Totodată, Pakistanul, India şi Iranul preconizează construirea unei artere energetice, cu bazele în Iran (cu toate rezervele americane). Primăvare anului 2007 a cunoscut o recrudescenţă a ciocnirilor violente între opoziţia islamistă şi laică şi grupările loiale preşedintelui P. Musharraf.

Politica externă a Indiei.

În deceniile din urmă, politica externă a Indiei este marcată de „vecinătatea neliniştitoare" a Chinei şi de „măsurarea" cultural-istorică dintre hinduism, sinism şi islamism; pe plan secundar, materializarea unui prelungit conflict cu Pakistanul (stat islamic) se corelează direct cu alte tensiuni dominante în Asia de Sud, de Sud-Est şi de Est. În contextul concret al evoluţiilor politico-militare, atât India, cât şi China au manifestat tendinţe naturale de proiectare a propriilor puteri în Asia de Sud şi de Sud-Est. Aliaţii şi adversarii s-au recrutat în raport cu afinităţile cultural-politice, interese convergente sau divergente. F. Rusă, Vietnamul, Indonezia s-au raliat, în general, Indiei, în vreme ce Pakistanul, Bangladeshul sau Birmania au optat pentru China. Din când în când, s-au experimentat „bilaterale" ori „trilaterale" împotriva „hegemonismului occidental" subminate însă de profundele neînţelegeri dintre „marii actori asiatici" (India, China şi F. Rusă). Situaţia respectivă favorizează poziţionarea „superputerilor industriale" (SUA şi Japonia) în ipostaze de „arbitri" regionali şi factori de coagulare a diverselor echilibre de putere.

Totuşi, în anii din urmă, dinamismul economic al statelor est şi sud asiatice a determinat şi o insistentă implicare economică şi politică a UE în spaţiile analizate.

Relaţiile cu Pakistanul.

Confruntarea dintre New Delhi şi Islamabad îşi are originea în rivalitatea dintre reprezentanţii comunităţilor hindusă (Congres, RSS) şi musulmană (Liga, *Jamaat-i-Islami*) din zorii independenţei. Partajul realizat în 1947 a condus la crearea statului laic India şi a celui religios Pakistan (de Vest şi de Est, separate de lanţul himalayan). Opoziţia logică dintre tipurile de legitimitate a reprezentat un factor profund de tensionare a relaţiilor bilaterale. Astfel, grupări pakistaneze au pretins că reprezintă şi că militează pentru autodeterminarea întregii populaţii musulmane din subcontinentul indian, în mod analog, de pildă cu revendicările velico-sârbilor faţă de Bosnia-Herţegovina, sau ale ultra-naţionaliştilor ruşi faţă de Belarus şi de Ucraina. Reciproc, unele formaţiuni hinduse au militat pentru integrarea tuturor teritoriilor care au aparţinut lumii indiene (Pakistanul şi Afganistanul). Purtate în 1946-1947, negocierile au rezolvat provizoriu problema împărţirii Bengalului şi a Punjabului, însă nu au soluţionat-o pe cea a Kashmirului, singurul stat majoritar musulman al republicii. În consecinţă, cele două state s-au înfruntat în trei războaie declarate şi unul neoficial.

Pe fondul masacrelor şi migraţiilor din 1946-1947, *maharajahul* Hari Singh (dinastia Dogra) al Kashmirului majoritar musulman a decis aderarea la noua federaţie indiană (octombrie 1947). Invocând autodeterminarea, Pakistanul a sprijinit miliţiile care angrenaseră acţiuni violente în regiune. Intervenţia armatei indiene a atras reacţia militară pakistaneză (1947-1949). Frontul stabilizându-se, India a cerut asistenţa Organizaţiei Naţiunilor Unite. Negociatorii internaţionali au reuşit să medieze un armistiţiu pe liniile de încetarea a focului, însoţit de promisiunea unui plebiscit, care nu a fost vreodată organizat. Indiei i-a revenit controlul asupra Kashmirului de Est (Valea Kashmirului, parţial Jammu, inclusiv zona nord-estică Ladakh, circa două treimi din aria geografică), Pakistanului, porţiunea vestică şi a unor zone din Jammu (Gilgit şi Baltistan, circa o treime). În 1953-1954, federaţia indiană a integrat Jammu şi Kashmir (capitala de vară Srinagar, relativ apropriată de capitala statului islamic) şi s-a apropriat de URSS – dar nu a rupt relaţiile cu Statele Unite (nealiniere) –, reprimând în continuare Partidul Comunist. Islamabadul a devenit o piesă-cheie în dispozitivul strategic occidental, proiectat de Washington pentru îndiguirea Uniunii Sovietice şi a comunismului internaţional.

Competiţia Est-Vest s-a suprapus astfel peste confruntările regionale, SUA şi URSS încercând să arbitreze problemele Asiei de Sud. Washingtonul a patronat o serie de convorbiri bilaterale, eşuate în contextul victoriei locale chineze din 1962 (Beijingul a preluat de la Pakistan controlul asupra zonei nord-estice a Kashmirului, denumită Aksai Chin, între Tibet/Xizang, şi Turkmenistanul chinez/Xijang, la frontiera nesigură cu URSS).

Confruntările izolate desfăşurate în primăvara-vara 1965, în Punjab şi Kashmir s-au transformat într-un război prin intervenţia armatei pakistaneze în cele două regiuni, urmată de ofensiva indiană spre Lahore. Toate marile puteri au intervenit. Presiunile occidentale au balansat ameninţările Chinei – aliatul Pakistanului –, iar ONU a mediat un nou armistiţiu (23 septembrie 1965), de-a lungul liniilor de demarcaţie din 1949. URSS a obţinut cel mai important succes diplomatic, prin Declaraţia de la Taşkent (10 ianuarie 1966, în actualul Uzbekistan), conform căreia India şi Pakistanul s-au angajat să renunţe la utilizarea forţei pentru rezolvarea diferendelor. Moscova a preluat iniţiativa strategică în Asia de Sud, în detrimentul Statelor Unite şi al noului său rival comunist, China.

Ascensiunea Indirei Ghandi (1967) a schimbat în profunzime relaţiile politice între statele din Asia de Sud. Confruntându-se cu mişcări comuniste, maoiste, islamiste şi hinduiste, noul

prim ministru a aplicat o politică de „mână forte” în interiorul ţării. În acelaşi timp, Indira Ghandi a speculat problemele fundamentale ale Pakistanului, aplicându-i o lovitură din care rivalul regional al Indiei nu şi-a revenit în întregime nici astăzi. Victoria electorală a grupărilor musulmane bengali în Pakistanul de Est (1970), a provocat represiunea centrului punjabi (1970-1971). Milioane de refugiaţi au trecut în India, Pakistanul de Est şi-a proclamat independenţa, iar confruntările dintre armata guvernului de la Islamabad şi cea indiană s-au escaladat. Premierul a ordonat intervenţia împotriva forţelor pakistaneze orientale (3 decembrie1971) pe cinci direcţii de înaintare. Prestaţia militară a trupelor şi aviaţiei inamice în nord-vestul Indiei fiind slabă, capitala estică Dacca a căzut în aproximativ 2 săptămâni. Un nou stat apărea în Asia de Sud, Bangladeshul. Peste 3 ani, India a testat prima armă nucleară, ulterior „îngheţând” programul, în favoarea celui balistic.

Kashmirul a rămas, totuşi, principalul teritoriu în disputa dintre cele două state, competiţia escaladându-se după destrămarea URSS. Privat de aproximativ jumătate din populaţie şi fără importantul Bengal de Est (ieşire la Golf), Pakistanul şi-a adâncit cooperarea cu China şi cu Statele Unite şi s-a orientat spre construirea unui arsenal nuclear (din 1976), singurul capabil în viziunea autorităţilor de la Islamabad, să asigure securitatea statului islamic. Axa SUA-China-Pakistan s-a opus ulterior cu succes operaţiunilor armatei sovietice în Afganistan (1979-1988), cu efecte directe asupra sfârşitului Războiului Rece şi destrămării superputerii comuniste (1989-1991). În paralel, India s-a confruntat cu separatismul sikh, unde a acuzat implicarea pakistaneză şi cu acţiuni violente ale grupărilor islamice din Kashmir.

În 1985, India, Pakistanul, Bangladeshul, Bhutanul, Nepalul, Maldivele, Sri Lanka au fondat Asociaţia pentru Cooperarea Regională în Asia de Sud (SAARC). Structură predominant economică, SAARC include şi garanţii de respectare a integrităţii teritoriale, a suveranităţii şi promovării bunei vecinătăţi. Divergenţele între membrii săi au blocat funcţionarea organizaţiei, însă Cooperarea din Asia de Sud a supravieţuit ca forum de convorbiri bi şi multilaterale.

După 1991, India a reînnoit tratatul de prietenie cu statul rus, s-a apropriat din ce în ce mai mult de unica superputere rămasă, Statele Unite şi a promovat o politică de bună-vecinătate cu China, în scopul „izolări” Islamabadului. În interior, programul nuclear a fost relansat, iar eforturile balistice accelerate. Economia s-a deschis gradual şi a luat avânt drept consecinţă a dezvoltării sectorului informatic. Pakistanul a menţinut alianţa cu Statele Unite şi relaţiile cu China şi s-a folosit de mişcarea talibanilor (1996-1997) pentru a-şi crea o sferă de control în Afganistan.

„Îngheţată” prin acordul marilor puteri în cea de-a doua perioadă a Războiului Rece, criza Kashmirului s-a escaladat din punct de vedere al intensităţii confruntărilor (terorism, gherilă, război), al armamentului utilizat sau deţinut (testele din 1998), cât şi al impactului internaţional (dintr-o problemă locală devine una mondială prin nuclearizarea Indiei şi a Pakistanului). Deşi cele două state s-a ajuns la o serie de măsuri diplomatice pentru „creşterea încrederii”, conflictul a fost escaladat pe teren. De această dată, islamismului radical i-a răspuns hinduismul militant. În replică, la intensificarea acţiunilor grupărilor musulmane, India a introdus controlul centralizat asupra teritoriului Jammu şi Kashmir. Confruntările s-au generalizat până în 1996. Nou creata „Forţă de Securitate a Frontierei” (circa 180 000 de oameni) a combătut eficient grupările islamiste, inclusiv prin metode represive, ca de exemplu operaţia împotriva sanctuarului de la Chahar-i-Sharif (1995).

Conflictul indo-pakistanez s-a amplificat după venirea la putere a alianţei dominate de BJP. New Delhi şi Islamabadul au trecut la demonstrarea noului statut de puteri nucleare în mai 1998 (India în Rajahstan, lângă frontiera estică; Pakistanul în Balucistan). SUA şi marile puteri au intervenit diplomatic (inclusiv cu sancţiuni), pentru a detensiona situaţia. Ca efect, India şi

Pakistanul au semnat la Lahore pe 21 februarie 1999, o declaraţie politică, apogeul „procesului de pace" din perioada respectivă. Premierii Atal Behari Vajpayee şi Nawaz Sharif s-au angajat să evite riscul producerii unui „accident nuclear", să promoveze dialogul, inclusiv în problema Kashmirului şi au condamnat terorismul.

Abordarea politică a crizei s-a dovedit în scurt timp provizorie. În mai 1999, o forţă mixtă (islamici pakistanezi, kashmiri, afgani, poate şi elemente ale trupelor Islamabadului) au trecut de linia de control şi au ocupat poziţii lângă Kargil, pe comunicaţia strategică Srinagar-Leh. Insurgenţii au beneficiat de sprijinul de artilerie al armatei pakistaneze. Autorităţile de la New Delhi au ripostat cu bombardamente aeriene şi de artilerie, reuşind însă să anihileze elementele infiltrate abia în iulie, fără a intra pe teritoriul statului rival. Din punct de vedere politic, Islamabadul a încercat să atragă o intervenţie a marilor puteri în Kashmir, după modelul celei întreprinse de statele occidentale în Kosovo. India şi-a propus limitarea conflictului la zona Kargil, evitarea secesiunii Kashmirului (posibil „efect de domino" în republică) şi delegitimarea pretenţiilor Pakistanului. Consecinţele directe au constat în: izolarea Islamabadului, considerat iresponsabil chiar şi de către puterile aliate, SUA şi China; creşterea agitaţiei grupărilor islamiste în interior şi lovitura de stat din octombrie a şefului statului major, generalul Pervez Musharraf (născut în New Delhi, emigrat în noul Pakistan, cu un stagiu în Turcia), devenit preşedinte din iunie 2001.

Rivalităţile din 1998-1999 au fost urmate de noi tentative pentru relansarea unui proces politic de rezolvare a principalului diferend dintre New Delhi şi Islamabad. Pervez Musharraf şi Atal Behari Vajpayee s-au întâlnit la Agra - localitate simbolică – în care Şah Jahan a construit Taj-Mahalul. Reuniunea la nivel înalt din 14-17 iulie 2001, nu a condus la vreun rezultat semnificativ, iar eşecul abordării bilaterale a determinat resurgenţa violenţelor locale.

Atentatele de la 11 septembrie 2001 au influenţat agenda politică şi militară a Asiei de Sud. Preşedintele Musharraf a respectat alianţa cu Statele Unite în timpul campaniei împotriva regimului taliban (octombrie-noiembrie). În interior, a adoptat o politică de mână forte împotriva islamiştilor radicali, însoţită de epurarea structurilor de securitate naţională. Din raţiuni evidente, India a sprijinit războiul declanşat de administraţia G. W. Bush împotriva terorismului internaţional. Mujahedinii şi-au intensificat, însă, loviturile contra Indiei. Parlamentul local din Srinagar a fost ţinta unui atentat în octombrie 2001, urmat de o a doua tentativă eşuată, îndreptată de această dată împotriva Parlamentului din New Delhi (13 decembrie). Acuzând Pakistanul de sponsorizarea terorismului, India a aplicat sancţiuni politice, economice şi a decis o mobilizare parţială. Încă o dată, criza din Kashmir şi-a etalat implicaţiile internaţionale (confruntare între puteri nucleare şi legăturile posibile între militanţii islamici care acţionează în Kashmir şi Al-Qaeda). Marile puteri au detensionat din nou relaţiile indo-pakistaneze în mai 2002, în timp ce New Delhi a organizat alegeri locale.

În 2003, relaţiile indo-pakistaneze au fost marcate de reluarea convorbirilor bilaterale, mediate de Statele Unite. Aceste negocieri s-au derulat pe fundalul apropierii dintre New Delhi şi Washington. Iniţiativa a aparţinut guvernului BJP de la New Delhi, în contextul interesului crescând american pentru regiunea Asiei de Sud. După o serie de confruntări verbale, India s-a pronunţat pentru ridicarea sancţiunilor diplomatice impuse Pakistanului în luna mai. În octombrie 2003, New Delhi a propus Islamabadului adoptarea unei serii de măsuri de „creştere a încrederii", şi a început discuţii cu separatiştii din Kashmir, grupaţi în Conferinţa tuturor partidelor pentru libertate *(gruparea Hurriyat*). Pakistanul a răspuns în noiembrie printr-un armistiţiu unilateral. Preşedintele Musharraf a fost ulterior ţinta mai multor atentate.

Progrese importante s-au înregistrat la începutul anului 2004. Astfel, la 5 ianuarie, Pervez Musharraf şi Atal Behari Vajpayee au avut o întrevedere considerată „istorică", în cadrul

reuniunii la nivel înalt a Cooperării din Asia de Sud. Cei doi lideri au convenit asupra demarării unor convorbiri pentru rezolvarea diferendelor, problema Kashmirului, în principal. De asemenea, statele din Asia de Sud s-au angajat pentru crearea unei zone de liber schimb, în numai doi ani. Peste o lună, a fost semnată o noua declaraţie care stabileşte o agendă a demersurilor diplomatice („road map"-ul pentru Asia de Sud). În mai 2004, au urmat discuţii pentru măsuri de „creştere a încrederii" în domeniul armamentului nuclear, în mai-iunie şi iulie, convorbiri asupra Kashmirului, culminând cu reuniuni la nivel de ministere de Externe. Punctele de vedere ale Pakistanului şi Indiei rămân încă antagonice. Pakistanul nu abdică de la planul unui Kashmir „independent" sub condominium pakistanezo-indian. La începutul anului 2005, s-au înregistrat însă anumite progrese, cu prilejul unor noi discuţii la nivel înalt. Chiar şi China încearcă să contribuie la stabilizarea regiunii, semnând tratate de alianţă şi de prietenie cu Pakistanul şi India (martie-aprilie 2005).

În paralel, Pentagonul şi autorităţile de la New Delhi şi-au diversificat colaborarea militară; India a achiziţionat tehnică militară avansată din Israel (sistemul de avertizare şi supraveghere aeriană Phalcon), iar Pakistanul a reacţionat prin strângerea legăturilor cu Arabia Saudită. Nu în ultimul rând, au apărut informaţii despre legătura dintre autorităţile pakistaneze, mai ales armată şi proliferarea nucleară în Orientul Mijlociu şi Africa de Nord. Consilier pentru ştiinţă şi tehnologie şi „părinte" al arsenalului nuclear pakistanez, doctorul Abdul Qadeer Khan a fost capturat într-o operaţiune a forţelor germane şi italiene, împreună cu o navă încărcată cu centrifuge, cu destinaţia Libia. În ianuarie 2004, preşedintele Musharraf l-a concediat, iar Khan a recunoscut că a participat la traficul cu armament şi facilităţi nucleare cu Libia, Iranul (rivale al Israelului) şi Coreea de Nord (sursă de rachete, cumpărător de material nuclear).

În Kashmir, din mai 2004, s-au intensificat confruntările în cadrul All-Party Hurriyat Conference din Kashmir, între naţionaliştii moderaţi şi extremişti. Syed Ali Shah Geelani lider istoric şi radical s-a separat de Hurriyat. Umar Farooq, cleric musulman a acceptat să negocieze cu noul guvern indian. Anii 2005-2006 au fost martorii unei oarecare destinderi, punctată totuşi de acţiuni teroriste. Atentatul de la Bombay, din iulie 2006 a fost pus de oficialităţile indiene pe seama serviciilor secrete pakistaneze; în decembrie 2006 însă, preşedintele Musharraf a declarat că Pakistanul ar fi dispus să renunţe la Kashmir, în cazul unei soluţii politice negociate.

Relaţiile cu statele himalayene.

Plasate între China şi India, Nepalul, Bhutanul şi Sikkimul au jucat rolul de stat-tampon, aflate sub „protectoratul" guvernului de la New Delhi. Primul regat a fost şi este renumit pentru populaţia hindusă Gurkha, care încadra temute unităţi britanice, dar şi pentru cel mai înalt vârf din lume, Everestul. Regatul a fost de-a lungul timpului supus Chinei şi s-a confruntat după 1945 cu violenţa la nivelul elitei, dar şi cu o mişcare revoluţionară maoistă.

Parte a regiunii tibetane, locuit însă de o populaţie mixtă, cu un semnificant segment provenit din Nepal, Sikkimul a avut statutul de asociat la Uniunea Indiană. Teritoriul său are o importanţă strategică în geopolitica himalayană deoarece în absenţa exercitării controlului asupra acestui spaţiu, India ar fi tăiată în două. În consecinţă, statul a aderat la republică în 1975.

Integrat în Imperiul Chinez prin Tibet, Bhutanul a fost dependent politico-militar de India (tratatele din 1949, 1961 şi 1991), iar momentan, circa o treime din populaţie este de origine nepaleză. China a revendicat teritoriul acestei ţări, în calitate de stat succesor.

Nepal.

La o suprafaţă de 140 180 km^2, are o populaţie de 26 milioane locuitori; nepalezi 53%, bihari 18%, tibetani, tharu, tamang, newar, etc. Religia de stat este hinduismul 76%; budism 8%,

islamism 4%. Relief înalt, de la sud la nord: Terai, Marea Câmpie a Gangelui, munţii Siwalik, Mahabharat şi Himalaya Joasă (3 000 m) şi zona foarte înaltă a munţilor Himalaya (cu Everest, 8 850 m). Regat unificat de principele gurkha Narayan Shah în secolul XVIII, s-a aflat în relaţii de vasalitate faţă de Imperiul Chinez, deşi puternic influenţat de britanici. Din 1959 se introduce formal regimul monarhiei constituţionale. Abia în 1990-1991 s-au organizat primele alegeri libere, comuniştii înregistrând o ascensiune remarcabilă în contextul confruntărilor dintre monarh şi parlament. Creşterea populaţiei a determinat migrarea unor segmente de populaţie gurkha în India şi în Bhutan. În acest context, Beijingul are tot interesul pentru ca aceste mişcări să nu slăbească poziţia sa în Tibet. Gherila maoistă şi-a extins controlul asupra unor teritorii începând din 1996, provocând temeri la New Delhi, Londra şi Washington. În afara tradiţionalului sprijin indian, SUA au intervenit direct, oferind ajutor economic şi militar, începând din ianuarie 2002, după vizita secretarului de stat Colin Powell. În ianuarie 2003, guvernul american a trimis trupe speciale şi armament Nepalului, iar gherila a acceptat, la un moment dat, încheierea unui armistiţiul. Guvernul nepalez a acuzat China peste câteva luni, că a instigat rebeliunea maoistă. În august 2003, gherilele au reluat acţiunile, însă au semnat un al doilea armistiţiu în octombrie, după succesele forţelor guvernamentale. Dar implicarea Washingtonului în Nepal poate influenţa într-un mod important competiţia dintre India şi China. Prezenţa unor unităţi şi facilităţi militare americane lângă Everest va limita posibilele aspiraţii de putere mondială ale Beijingului.

Gherilele maoiste (susţinute probabil din China), cu bazele în nord-vestul ţării provoacă un război civil nedeclarat; astăzi, rebelii ar controla 68 dintre cele 75 de districte ale ţării. Regele Birendra a fost ucis de unul dintre fiii săi în iunie 2002, iar noul monarh Gyanendra şi Partidul Congresului Nepalez nu sunt în măsură să controleze situaţia internă. Destabilizarea Nepalului şi instaurarea unei dictaturi maoiste ar pune în dificultate India şi ameninţa echilibrul strategic în Asia de Sud. În noiembrie 2004, regele Gyanendra a vizitat New Delhi solicitând sprijin politico-militar. Apropierea dintre cele două state se explică şi prin existenţa unei puternice gherile maoiste şi în India (naxaliştii care operează în 157 dintre cele 593 districte). În 2005-2006, regele Gyanendra a încercat să rezolve criza internă prin armată şi mijloace dictatoriale (februarie 2005). În cele din urmă, sub presiunea internă a partidelor politice, a Indiei şi Occidentului, regele a renunţat practic la putere. Războiul civil (care a durat 10 ani, provocând 12 000 morţi) a încetat în mod formal prin acordurile dintre partide şi maoişti. Organismele internaţionale şi Banca Asiatică de Dezvoltare vor sprijini un program de refacere economică şi combatere a sărăciei.

Relaţiile cu Bangladeshul.

Punjabul de Est a fost defavorizat în urma partajului din 1947. Includerea în noul Pakistan a condus la guvernarea funcţionarilor punjabi din Vest asupra unei populaţii văduvite de întreruperea legăturilor economice tradiţionale cu metropola Calcutta, în ciuda rezervelor sale de gaze naturale. Apărut în urma campaniei militare din 1971, Bangladeshul s-a orientat spre China, după o scurtă perioadă de apropriere faţă de New Delhi. Autorităţile indiene nu a integrat acest stat, din cauza populaţiei sale majoritar musulmane, deşi Bengalul de Vest este o componentă a Uniunii.

Bangladeshul

Are o suprafaţă de 147 570 km^2 şi o populaţie de peste 147 milioane locuitori. Peste 98% din populaţie este de origine bengali; minorităţile sunt alcătuite din populaţii chakma, saontal, marma, magh, khasia, manipuri, etc. Islamismul domină în proporţie de 85,8% în timp ce hinduismul reprezintă 12,4%.

Ţară cu un nivel de trai foarte scăzut (PIB 47 563 milioane de dolari în 2004),

Bangladeshul se caracterizează printr-o rată demografică foarte înaltă, şomajul endemic, răfuielile politice neîncetate. Resursele de gaze naturale (150 miliarde m^3) şi ajutorul financiar internaţional menţin un foarte fragil echilibru intern. Politica internă s-a detaşat prin violenţe civile şi armate, fiind marcată mult timp de activitatea partidului Liga Awami.

În anii din urmă, islamiştii şi-au intensificat activităţile în Bangladesh. Deja operează aici Harkat ul-Jihad al-Islami, asociat cu Ben Laden şi cu reţelele teroriste din India de Nord-Est şi Asia de Sud-Est. Din toamna anului 2001, Liga Awami a pierdut puterea în favoarea opoziţiei. Partidele islamice Jamaat-i-Islami şi Islami Oikya Jote cooperează în secret cu Al-Qaeda. Peste 64 000 şcoli religioase funcţionează în ţară. Un adevărat „culoar islamist" s-a creat în Bangladesh, Birmania/Myanmar, Thailanda. De asemenea, în Bangladesh s-au consemnat activităţi ale organizaţiilor teroriste Hizbut Tahriri, Internaţional Khatme Nabunot, Tablighi Jamaat, Jaish-i-Mustafa (uneori finanţate din Pakistan şi Arabia Saudită). Unul dintre cei mai duri fundamentalişti este Bangla Bhai, liderul formaţiunii Jagroto Muslim Janata Bangladesh. Şiiţii ahmadiya sunt insistent vânaţi de sunniţi. Jagroto dispune de miliţii înarmate şi menţine legături cu serviciile secrete pakistaneze şi cu Al-Qaeda.

Afectat de instabilitate politică, de dezvoltarea unui curent fundamentalist, de inundaţii catastrofale periodice, Bangladeshul nu reprezintă, în general, o ameninţare directă, decât prin slăbiciunile sale interne. Astfel, China a beneficiat de condiţii favorabile pentru o înaintare spre Oceanul Indian. În replică, New Delhi a protejat grupările separatiste chakma (situate între Birmania şi portul Chittagong care beneficiază de o regiune autonomă). O altă problemă o constituie migraţia populaţiei bengali musulmană pe teritoriul statului indian, care a răspuns prin fortificarea frontierei. Economia a crescut cu 5,4% în 2005, exportul de textile aducând 7 milioane dolari. Investiţiile străine rămân în continuare relativ reduse, cu excepţia celor destinate valorificării hidrocarburilor. Corupţia face ravagii. În 2006, creşterea economică s-a situat la 6,7%, dar exporturile sunt ameninţate de „invazia textilelor" din China. Câştigurile din hidrocarburi au crescut la 3 miliarde dolari. Scena politică a fost dominată de ciocnirile dintre partidele „naţionalist" şi cel „islamist". Ca urmare, armata a intervenit printr-o lovitură de stat.

Relaţiile cu Sri Lanka şi Maldive.

Ceylonul a deţinut statutul de dominion în cadrul Commonwealth-ului până 1972 când s-a transformat în Republica Sri Lanka (66 000 km^2, 20 milioane locuitori), fără a părăsi organizaţia succesoare a imperiului britanic. Teritoriul său are o importanţă relativă, deoarece insula se află în vecinătatea coastei indiene, iar populaţia (70% singhalezi, 20% tamili) este originară de pe subcontinent. Din anii '70, Sri Lanka a devenit teatrul unui conflict violent între separatiştii tamili şi guvernul central. New Delhi a încercat în anii '80 să rezolve problema, care risca să se extindă în zonele locuite de tamili din sudul Indiei. După presiuni diplomatice, premierul Rajiv Ghandi a iniţiat o campanie de impunere a păcii în Sri Lanka (1988-1989). Sprijinind la început cererile de autonomie, Republica India a devenit ţinta separatiştilor şi şi-a retras forţele. Rajiv Ghandi a fost asasinat în 1991 de un extremist tamilian. SUA s-au implicat ulterior ca mediator. În februarie 2004, s-a anunţat că Sri Lanka şi India vor încheia un acord de cooperare militară.

Sri Lanka traversează şi o perioadă de „fundamentalism" budist, tolerat de guvern, ca instrument de întărire a coeziunii naţionale (69% din populaţiei este budistă, 15% hinduistă, 7,7% musulmană, 7,5% creştină). Peste 136 lăcaşuri de cult creştine au fost atacate de extremiştii din Janata Vimukhti Peramuna în 2002-2004. Tamilii creştini şi hinduiştii exploatează conjunctura, solicitând independenţa zonelor populate de ei din nord-est şi controlate de „tigrii" din LTTE (se aplica încă armistiţiul semnat cu guvernul în februarie 2002). Tamilii din Jaffna (nord) se concurează cu cei din Batticaloa (est). În Jaffna s-au pus bazele gherilelor tamile. În anii 2005-

2006 s-au intensificat luptele dintre forţele guvernamentale şi Tigrii Tamili.

Situate între arhipelagurile anglo-american Chagos (baza Diego Garcia), insulele indiene Laccadive, Golful Persic şi Sri Lanka, Maldivele sunt locuite de câteva sute de mii de oameni, în general singhalezi musulmani, proveniţi din sudul subcontinentului. Subordonat Ceylonului, micul stat şi-a dobândit independenţa în 1965, ulterior devenind republică. Poziţia sa a determinat guvernul indian să-l includă în sfera proprie de influenţă. Escaladarea conflictului din Sri Lanka a provocat replica Indiei. În noiembrie 1989, au fost trimişi paraşutişti pentru a contracara o tentativă de lovitură de stat a militanţilor tamili. De peste două decenii puterea politică aparţine preşedintelui Maumoon Abdul Gayoom, contestat de reformişti.

Relaţiile cu China.

Raporturile dintre China şi India au oscilat între cooperare, conflict şi competiţie şi afectează relaţiile internaţionale la nivel regional în Asia de Sud, de Sud-Est şi la nivel mondial. Iniţial, după cel de-al doilea război mondial, cele două state au colaborat în cadrul aşa-numitei mişcări de nealiniere. Pe fondul detensionării competiţiei sovieto-americane, în 1954 s-a semnat un acord comercial prin care India recunoştea apartenenţa Tibetului la China şi prin care erau stabilite principiile relaţiilor politice bilaterale: suveranitate şi integritate teritorială, neagresiune, neamestec în problemele interne, coexistenţă paşnică. Cele două state s-au afirmat pe plan internaţional în cursul conferinţei de la Bandung (1955) ale ţărilor nealiniate din noua „Lume a Treia", dar aproprierea anti-europeană/anti-colonialistă fundamentată pe amestecuri de socialism, comunism şi naţionalism nu a durat din cauza conflictelor de interese.

Spaţiul dintre Kashmir şi Indonezia, incluzând sistemul Himalaya şi regiunea de est a Oceanului Indian a reprezentat o arie de competiţie între New Delhi şi Beijing, începând cu a doua jumătate a anilor '50. Explicaţiile sunt complexe: efectele logicii bipolare, învecinarea dintre două state mari, consecinţele decolonizării, caracterul celor două regimuri (ambiţiile chineze, proiectele indiene), motive economice, etc. China comunistă s-a afirmat şi drept succesoarea celei imperiale în Mongolia, Xinjiang, Tibet/Xizang, Taiwan, Macao, Hong Kong şi în fostele teritorii dependente din Indochina, Coreea şi Asia de Sud-Est.

Principala problemă diplomatică nerezolvată în relaţiile cu India a constat în demarcarea frontierei care începe în Kashmirul de Est, trece prin culmile himalayene, prin Nepal şi Bhutan şi se opreşte la poalele munţilor. Conferinţa de la Simla (1913-1914) dintre Marea Britanie, statul independent Tibet şi China a propus o demarcaţie de-a lungul aşa-numitei „linii Mac Mahon", care nu a fost acceptată de Beijing.

După victoria contra Guomidangului, Mao Zedong a ordonat cucerirea Tibetului (1950); aici Republica Populară a aplicat o politică standard de consolidare a frontierei, prin integrare administrativă cu o oarecare autonomie, menţinerea de efective militare importante şi colonizare. În nord-vest, China şi-a reafirmat autoritatea asupra spaţiului vulnerabil al provinciei autonome Xinjiang, locuită de o importantă populaţie musulmană (uighuri) şi învecinată cu URSS. Afirmarea rolului de putere regională a Chinei a fost strâns legată şi de răcirea relaţiilor cu URSS, începând cu 1961. China a început construirea, în anii '50 a unei reţele de comunicaţii terestre, între regiunile amintite, care traversa şi o porţiune a Kashmirului indian, cedată formal de Pakistan.

Beijingul a adoptat o politică specială faţă de problematica din vestul şi estul Indiei. Protestele guvernului Nehru au provocat incursiunea din octombrie 1962 a forţelor chineze, declanşată pe fondul crizei cubaneze şi a celei sino-sovietice şi a atitudinii faţă de Tibet (Dalai Lama s-a refugiat în India după represiunile din 1959). Armata Populară a înfrânt unităţile indiene în zona estică Nefa, dar apoi s-a retras în timp ce Moscova şi Washingtonul pregăteau

ajutor pentru adversarul Beijingului.

Ulterior, China s-a orientat spre probleme mai importante ca rivalitatea cu URSS, dezvoltarea puterii nucleare sau războiul din Vietnam, iar India a încheiat un tratat cu superputerea sovietică (1971). Astfel, status-quo-ul teritorial în regiunea himalayană s-a menţinut până astăzi, cu mici excepţii. Cu toate acestea, China a susţinut politica Islamabadului faţă de India, fără a interveni însă în războaiele dintre cele două state sau în criza nucleară din 1998.

Dezvoltarea economică post-Mao a permis o nouă ascensiune economică a Chinei. În anii ’80 şi ’90, efectele acesteia s-au simţit şi în politica externă. Beijingul şi-a construit o flotă regională, a revendicat prin demonstraţii de forţă controlul Mării Chinei de Est, suveranitatea asupra arhipelagurilor Spratley şi Paracel, împotriva pretenţiilor Indoneziei, Malaysiei, Vietnamului şi Filipinelor, îngrijorând Japonia şi Statele Unite şi a rămas protector al Coreii de Nord nuclearizate. În acelaşi timp, Republica Populară şi-a propus aparent şi „ocolirea” strâmtorii Malacca prin golful Bengal, folosindu-se de relaţiile trilaterale China, Pakistan, Bangladesh şi de legăturile cu Birmania/Myanmar.

În acest punct, s-a menţinut conflictul de interese şi competiţia strategică cu India care domină zona respectivă prin flota militară (include Marea Chinei de Sud ca zonă de interes) şi prin controlul coastelor vestice şi a arhipelagurilor Andaman şi Nicobar. New Delhi a răspuns şi prin modernizarea arsenalului său, inclusiv a celui balistic şi nuclear (proiecte de amplasare pe submarine), prin diplomaţia practicată în Asia de Sud-Est (legăturile cu Hanoiul, Indonezia şi Japonia) şi pe plan internaţional mai larg.

Privind lucrurile dintr-o perspectivă globală, relaţiile sino-indiene sunt importante, prin simplu fapt că China este o putere majoră nucleară (a patra după SUA, F. Rusă şi Franţa), prima ca populaţie, cu o economie în expansiune accelerată; India este o putere nucleară medie în ascensiune, a doua ca populaţie, este democratică şi influenţată de cultura anglo-saxonă. Din acest ultim punct de vedere, orice stat care intenţionează să contrabalanseze Beijingul trebuie să se alieze sau să menţină bune relaţii cu New Delhi. Aşa a procedat Uniunea Sovietică din anii ’50, după ruptura între Nikita Hrusciov şi Mao Zedong, politică continuată de F. Rusă.

Astfel, cvadrupla relaţie China-Pakistan-Bangladesh-Myanmar, susţinută până la un punct de SUA, a fost echilibrată de legăturile dintre URSS/F. Rusă, India şi Vietnam, cel puţin până în 2001-2003. Cu timpul, totuşi, relaţiile bilaterale sino-indiene au evoluat şi spre cooperare, fără a însemna totuşi că New Delhi se raliază la doctrina „anti-hegemonică” a Beijingului. În acest sens, premierul indian Atal Behari Vajpayee a semnat o declaraţie cu omologul său chinez Wen Jiabao (iunie 2003), prin care New Delhi recunoştea încă o dată suveranitatea Beijingului asupra Tibetului, iar China, pe cea a Indiei asupra Sikkimului. La 11 aprilie 2005, între India şi China s-a semnat un tratat de prietenie şi cooperare. Considerată o „viitoare superputere” (economică, militară, prin teritoriu şi populaţie), India s-a bucurat în ultimii ani de atenţia deosebită a Chinei, F. Ruse şi UE. Moscova şi-a disputat cu Washingtonul şi Beijingul influenţa la New Delhi. Legăturile tot mai strânse politico-militare ruso-indiene le-au contrabalansat, în 2006, pe cele americano-indiene. În plus, F. Rusă insistă pe lângă China şi India să formeze o „axă antihegemonică”, sau ca India să adere la Organizaţia Grupului de la Shanghai. Presiunea regională chineză pe multiple direcţii economice, politice şi militare justifică atât ofertele de cooperare aprofundată primite de India din SUA şi F. Rusă, cât şi interesul manifestat de ASEAN pentru o colaborare lărgită (îngrijorează construcţia de baze navale chineze în Myanmar şi Balucistan-Pakistan).

Relaţiile cu statele din Orientul Mijlociu.

Regiunea Orientului Mijlociu prezintă o dublă semnificaţie strategică pentru republică.

Este în acelaşi timp o sursă de ameninţări potenţiale (islamism, rivalităţi statale), dar şi un spaţiu absolut necesar pentru dezvoltarea durabilă a acesteia, datorită faptului că furnizează statului indian majoritatea hidrocarburilor, în special petrol.

După prăbuşirea URSS, India a dezvoltat o cooperare politico-militară serioasă cu Israelul şi şi-a ameliorat legăturile cu Iranul, deşi ultimul este un stat islamic. Politica respectivă s-a bazat pe clasicele conflicte de interese dintre „lumea arabă" şi cele două ţări.

În timpul Războiului Rece, India susţinuse obiectivele mişcărilor palestiniene, însă lucrurile s-au schimbat pe fondul declinului Partidului Congresului şi al escaladării crizei din Kashmir. Mai ales în ultimii ani, Tel Aviv-ul a devenit unul dintre principalii furnizori de armament sofisticat, cu acordul Statelor Unite (în contextul politicii post 11 septembrie), după ce relaţiile bilaterale au fost normalizate (ianuarie 1992). Statul israelian a sprijinit India în timpul conflictului din Kargil, iar peste doi ani s-a creionat o cooperare pentru combaterea terorismului internaţional. În cursul vizitei premierului Ariel Sharon (septembrie 2003) s-a discutat despre un potenţial parteneriat strategic.

De asemenea, oficialităţi indiene au propus conturarea unei colaborări de securitatea Statele Unite-India-Israel, la care s-ar putea adăuga şi Turcia. Dispozitivul ar permite nu doar combaterea terorismului în Orientul Mijlociu, ci şi balansarea Rusiei şi limitarea unei eventuale creşteri a puterii statului chinez. Israelul a modernizat diverse modele de avioane de asalt şi tancuri, a vândut armament uşor şi a trimis instructori pentru antrenarea forţelor indiene. Momentan, statul respectiv ocupă locul doi în „topul" furnizorilor de tehnologie şi tehnică de luptă, după F. Rusă, în India. În mai 2003, Washingtonul a permis livrarea sistemelor AWACS Phalcon. Tranzacţia s-a încheiat în octombrie 2003 şi a implicat şi guvernul rus. De asemenea, s-au întreprins demersuri pentru achiziţionarea tehnologiilor anti-rachetă, gen Arrow.

Din raţiuni de dependenţă economică şi nu numai, India a întreţinut relaţii apropriate cu Arabia Saudită, Irakul baasist şi cu Iranul. New Delhi a protestat diplomatic împotriva războiului din Irak şi a manevrat alături de F. Rusă, dar „idealismul" a fost moderat de pragmatism. Relaţiile cu Arabia Saudită au cunoscut un moment de tensionare, pe fondul „tranzacţiei Phalcon", din toamna anului 2003, iar autorităţile de la Riad s-au apropiat de Islamabad.

Sprijinită de Rusia, cooperarea cu Iranul a fost motivată de interese politico-militare şi energetice. Cele două state au avut un interes comun în combaterea mişcărilor islamiste din Afganistan, în echilibrarea puterii statelor arabe, în proiectele energetice pentru transportul petrolului de la Marea Caspică, etc.

În ianuarie 2003, a fost lansată ideea unei colaborări strategice pentru combaterea terorismului şi pentru prelungirea conductelor de gaze (acord semnat în mai 2003) sau de petrol spre India, ceea ce ar necesita normalizarea relaţiilor cu Pakistanul. Cu toate acestea, se pare că Teheranul a colaborat cu Islamabadul, în dezvoltarea programului său nuclear. Pe 13 decembrie, a fost lansată ideea formării unei zone de liber schimb între Iran, Pakistan şi India de către autorităţile de la Teheran şi New Delhi. India insistă în continuare pentru o cooperare energetică strânsă cu Iranul. Se ia în calcul construirea unei conducte care să tranziteze Pakistanul. O altă conductă de gaze naturale ar trebui să unească Turkmenistanul, Afganistanul, Pakistanul şi India.

Impunându-se în regiune ca principală putere exterioară, Statele Unite au lansat, în toamna lui 2003, iniţiativa unui „Mare Orient Mijlociu", bazat pe democratizare şi cooperare economică. Criticat de statele arabe, proiectul ar putea determina şi implicarea formală a NATO în regiune, după Summit-ul de la Istanbul, din iunie 2004. Respectiva politică americană ar putea rezolva anumite probleme de securitate ale Indiei, politico-militare şi economice (conflictul cu Pakistanul, grupările teroriste islamice, livrări de petrol sigure), în paralel cu coagularea unui parteneriat India-SUA. Nu este clar cum va influenţa parteneriatul strategic relaţiile cu Iranul şi

cu F. Rusă această evoluţie.

Relaţiile cu F. Rusă.

Legătura tradiţională cu Moscova a reprezentat unul dintre principalele obiective de politică externă ale autorităţilor de la New Delhi. Motivele s-au regăsit în evoluţiile din Asia de Sud: conflictul dintre India şi Pakistan şi rivalitatea cu China. Din punctul de vedere al Moscovei, India a constituit un partener util pentru spargerea „încercuirii strategice americane", Pakistanul fiind integrat în sistemul occidental de alianţe ce se întindea în anii '50, de la Marea Baltică la Oceanul Pacific. De asemenea, relaţia a devenit din ce în ce mai importantă pe măsura escaladării competiţiei cu noua Chină comunistă.

Iniţial, India a urmărit să evite implicarea excesivă în rivalitatea Est-Vest, menţinând relaţiile cu Statele Unite şi cu Marea Britanie, de-a lungul întregii perioade a Războiului Rece. Cu toate acestea, alianţa dintre Washington şi Islamabad, aproprierea dintre statul islamic şi cel chinez maoist, conflictul din regiunea Nefa au determinat autorităţile indiene să coopereze din ce în ce mai intens cu Uniunea Sovietică. Moscova a furnizat armament şi a oferit protecţie politico-militară, la rivalitate cu Washingtonul, în timpul războiului din 1962, care a coincis cu ruptura de Beijing. Superputerea sovietică a încercat să medieze conflictul indo-pakistanez în 1966. Astfel, competiţia Est-Vest s-a suprapus peste confruntările regionale. Indira Ghandi a aprofundat cooperarea cu statul sovietic, culminând cu semnarea tratatului de prietenie din 1971 (conţinea şi clauze privind consultări mutuale în caz de agresiune). Ulterior, India a menţinut cooperarea strategică cu URSS, din nou, fără a abandona relaţiile cu SUA şi cu ţările occidentale, chiar şi în contextul coalizării Washingtonului cu Islamabadul şi Beijingul, pentru înfrângerea Armatei Roşii în Afganistan.

Prăbuşirea URSS a avut consecinţe directe în regiunea Asiei de Sud. Au apărut o serie de state noi în Asia Centrală: Kazahstan (între Rusia şi China), la sud Kârgâzstan, apoi Tadjikistan (la nord de Afganistan), Uzbekistan şi Turkmenistan. Principala succesoare a Uniunii, F. Rusă a promovat o politică de menţinere a sferei de influenţă, inclusiv prin dislocarea de forţe militare în Tadjikistan.

India a semnat un nou tratat de prietenie cu statul rus, s-a apropriat din ce în ce mai mult de unica superputere militară, Statele Unite şi a promovat o politică de bună-vecinătate cu China, în scopul „izolării" Islamabadului. Aproprierea dintre Moscova şi New Delhi se fundamentează astăzi mai ales pe existenţa unui interes comun (contra-balansarea Chinei şi a „lumii islamice"). Între 1999 şi 2003, Moscova şi-a ameliorat relaţiile cu Statele Unite, ţările vest-europene continentale şi cu Beijingul, în cadrul politicii sale globale care urmăreşte crearea unei lumi multipolare (guvernare în concert şi echilibru al puterii). Un element al proiectului popularizat în 1998 de fostul prim ministru Evgheni Primakov s-a referit la coalizarea puterilor continentale asiatice, pentru limitarea acţiunilor Statelor Unite. Astfel, „Grupul de la Shanghai" (China, Rusia, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan şi Uzbekistan) a fost instituţionalizat, în 2001. După 11 septembrie organizaţia a intrat într-o perioadă de penumbră.

Principalul furnizor de armament al Indiei rămâne F. Rusă, inclusiv pentru dezvoltarea în continuare a programului balistic şi spaţial. De pildă, cele două state au încheiat un acord în 2001 prin care Moscova va furniza circa 120 de tancuri T 90 ultramoderne şi va acorda licenţa de fabricare pentru alte aproximativ 180. Flota indiană este dotată în mare parte cu nave militare sovietice/ruseşti, iar aviaţia are la dispoziţie câteva bombardiere şi avioane de transport Tupolev.

În 2003, Moscova şi New Delhi s-au opus intervenţiei coaliţiei conduse de Statele Unite în Irak. Conducerea rusă a replicat prin încercarea de coagulare a unei trilaterale alături de autorităţile indiene şi chineze. În mai 2003, Organizaţia de Cooperare de la Shanghai a fost

reactivată, iar definitivarea procedurilor de instituţionalizare, prevăzută pentru 2004. Moscova a promis de mai multe ori Indiei aderarea la acest grup. Alţi potenţiali membri ar putea fi Pakistanul şi Iranul.

Un nou acord militar a fost încheiat, F. Rusă livrând Indiei 4 bombardiere strategice şi 2 submarine nucleare şi s-au purtat discuţii pentru preluarea unui portavion sovietic (ianuarie 2004). La începutul lui 2004, s-a semnat contractul de achiziţionare a navei „Amiral Gorşkov" (45.000 tone), care include şi 28 de avioane modificate MIG 29. Alte contracte pentru livrări de armament s-au realizat la cumpăna anilor 2004-2005 şi în 2006.

În aprilie-mai 2003, concomitent cu înfrângerea forţelor baasiste, forţele navale ruse şi indiene au efectuat un exerciţiu combinat în Marea Arabiei, într-o tentativă de a demonstra că au mijloace la dispoziţie pentru a urmări propriile obiective de politică externă şi de securitate în Asia de Vest.

Poziţia comună nu a însemnat însă răcirea relaţiilor cu Statele Unite. India a primit favorabil instalarea de baze şi forţe NATO în Asia Centrală; prezenţele politico-militare occidentale sunt considerate factori de întărire a stabilităţii regionale. F. Rusă promovează însă reducerea prezenţei militare americane în Asia Centrală.

India şi Asia de Sud-Est.

Asia de Sud-Est este o regiune caracterizată prin dinamism economic, rivalităţi interstatale şi competiţia între marile puteri (China, SUA, Japonia şi parţial F. Rusă). Geografic, subcontinentul indian leagă Orientul Mijlociu de spaţiul respectiv. Din punct de vedere cultural, Asia de Sud-Est reprezintă o arie de contact între civilizaţia hindusă şi lumile musulmană, chineză şi europeană.

Relaţiile de rivalitate cu China, poziţia geografică şi imperativele economice au obligat autorităţile de la New Delhi să aplice o politică de apropiere de unele state din acest spaţiu. India s-a orientat spre Vietnam (împreună cu URSS/F. Rusă) şi Indonezia.

China a întreţinut bune relaţii cu Birmania/Myanmar şi Thailanda (aliată a SUA), în timpul Războiului Rece.

Beijingul revendicând o supremaţie navală în regiune, New Delhi a construit o flotă militară, în contextul politicii „privind spre Est", şi a susţinut Hanoiul şi Jakarta. De pildă, în 1993, India a încheiat un acord de cooperare militară cu Malaysia, iar în 2000/2001, cu Vietnamul şi Indonezia.

New Delhi a format o nouă organizaţie de cooperare economică inter-regională, împreună cu Bangladesh, Birmania/Myanmar, Sri Lanka şi Thailanda (BIMST-EC, iunie 1997). În februarie 2004, membrii săi au căzut de acord asupra creării unei zone de liber-schimb până în 2017. De asemenea a intensificat cooperarea cu Japonia.

Acordul din noiembrie 2002 nu a soluţionat principalele probleme din Marea Chinei de Sud. În octombrie 2003, New Delhi a realizat un acord de parteneriat cu ASEAN, care prevede crearea unei zone de liber schimb până în 2011. Documentul a fost însoţit de o declaraţie de cooperare împotriva terorismului. La rândul lor, SUA încheiaseră anterior un acord similar. Washingtonul a trimis, de altfel, forţe în regiune pentru combaterea mişcărilor teroriste după 11 septembrie 2001. India a propus şi formarea unui mare spaţiu economic asiatic, care să includă şi China, Japonia, Coreea. Negocierile au avansat foarte mult la sfârşitul anului 2004 şi la începutul anului 2005.

Apropierea dintre SUA (împreună cu aliaţii lor) şi India sau Vietnam poate conduce la coagularea unei „constelaţii" strategice pentru contrabalansarea Chinei în Asia de Sud-Est. Relevante vor fi însă şi reacţiile pe termen lung ale Coreii de Sud, Taiwanului şi ale Japoniei faţă

de emergenţa Chinei ca putere majoră.

Birmania (Myanmar)

Suprafaţă de 676 580 km^2, populaţie de 50 000 000 locuitori. Ţară preponderent agricolă (al 7-lea producător mondial de orez, **primul producător mondial de manioc**), fond forestier important, resurse minerale diversificate (staniu, tungsten, zinc, cărbune, pietre preţioase, hidrocarburi), industrie uşoară, rafinării petroliere, etc. PIB de 6 200 milioane de dolari în 2004. Populaţia este formată din: birmani-koi 56%, kacinii organizaţi pe clanuri, cu 6,5%, cinii animişti din Arakan, va (din monii războinici, animişti, ierarhii de clan, în nord-vest, etc.). Budism pe structuri princiare în nord-est 87,2%, creştinism 5,6%, islamism 3,6%, etc. Teren muntos în nord (prelungirea lanţului himalayan, cu maximum 5.881), în vest (Munţii Arakan). În est, munţii Koli Kung şi Tenasserim şi Depresiunea Centrală, irigată de fluviul Irrawaddy. Terenul împădurit acoperă ½ din suprafaţă a Birmaniei.

Regimul politic s-a caracterizat printr-o predominare a **„castei militare”**. Regimurile militare (îndeosebi cel al generalului Ne Win) au adoptat politici economice etatiste şi de reprimare severă a opoziţiei (din 1990 condusă de Aung San Suu Kyi) şi a minorităţilor. Vecinătatea cu India şi China marchează evoluţiile interne din Birmania şi orientările sale de politică externă.

Birmania se distinge printr-un trecut războinic şi prin succesive centralizării şi dezbinării de stat. Birmanii sino-tibetani şi-au disputat frecvent unificarea statală şi au dus o luptă dură împotriva „minorităţilor” arakani, shani, kacini ca şi contra thailandezilor. Birmanii au în budism un important factor de coagulare naţional-culturală. O rivalitate tradiţională îi opune indienilor, consideraţi odinioară „instrumente ale colonialiştilor britanici”. În cel de-al doilea război mondial, naţionaliştii birmani au luptat atât împotriva japonezilor cât şi a britanicilor, armata generalului Aung San impunând obţinerea independenţei de stat în 1948; în nord, s-au menţinut până spre 1954 forţe ale naţionaliştilor chinezi.

Uniunea Birmană a inclus şi „statele nobiliare” ale karenilor, shanilor, kacinilor, cinilor. Cinii tribali şi relativ autonomi ocupă zonele montane din vest, la frontiera cu instabila Indie de Nord-Est. Kacinii sunt încă puternic feudalizaţi (cinci clanuri conduse de principi). Shanii trăiesc tot în clanuri (35 de clanuri unite în câteva districte, având în frunte principi). Parte din shani se află în provincia chineză Iunnan sau în provincia indiană Assam. Shanii (khamti) se includ în grupul tai şi au un cult budist apropiat de thailandezi (secta thamaint). Altă populaţie de munteni, denumită bo, aparţine grupului tai şi ocupă zone la frontiera dintre Birmania şi China.

Karenii şi kaia sunt fixaţi în statul autonom Kaia de la sud de Shan. Din punct de vedere lingvistic aparţin ramurii tai, apropiindu-se de vechea populaţie mon-khmerică. Karenii războinici sunt divizaţi în clanuri (kaia sgau, pvo, pve, kaia, baoo, taundu, zaein, etc.). În nord-vest, la frontiera muntoasă dintre China şi Birmania se află aşezările populaţiei va-palaunilor, înrudiţi cu monii khmerici; va sunt organizaţi pe clanuri şi au tradiţii animiste şi războinice (inclusiv „vânătoarea de capete”). Peste va-monii de vest s-au aşezat strămoşii birmanilor actuali.

Plasarea minorităţilor pe flancurile spaţiului locuit de birmani şi rivalităţile istorice dintre centru şi periferie, dintre comunităţile de munteni şi cele de câmpie constituie grave vulnerabilităţi ale Birmaniei. De altfel, minorităţile susţin de decenii lupte de gherilă pentru autoguvernare. Din 2002, sub presiunea SUA şi internaţională, junta condusă de generalul Than Shwe a acceptat eliberarea doamnei Aung San Suu Kyi (fiica generalului Aung San, liderul Ligii Naţionale pentru Democraţie).

Generalul Khin Nyunt, fost şef al serviciilor secrete timp de 20 de ani a preluat vremelnic funcţia de prim-ministru şi s-a decis convocarea unei Convenţii Naţionale pentru pregătirea unui

regim civil. Brusc, la 19 octombrie 2004, Khin Nyunt s-a văzut denunţat şi arestat sub acuzaţia de corupţie, deşi este unul dintre puţinii comandanţi neimplicat în afaceri ilegale (cu droguri).

Mai nou, junta militară a făcut mai multe promisiuni de transmitere a puterii către civili. F. Rusă şi China (care are importante interese economice în ţară) au blocat sancţionarea de către ONU a Birmaniei pentru încălcarea drepturilor omului (2006-2007). Conducerea militară a ţării rămâne divizată pe mai departe între grupări pro-chineze (generalul K. Nyunt) şi pro-indiene (generalul M. Aye).

Uniunea Europeană şi India.

Relaţiile cu ţările europene au fost marcate de divergenţele provocate de decolonizare, politica de nealiniere a Indiei, dar şi de anumite convergenţe, în special economice. Dincolo de vechi tensiuni şi intoleranţe, India a menţinut un constant contact cu lumea anglo-saxonă, mai ales la nivel ştiinţific şi cultural. UE este unul dintre cei mai mari parteneri comerciali ai Indiei, în contextul demersurilor Uniunii de a-şi dezvolta relaţiile economice internaţionale.

După încheierea Războiului Rece, s-a accentuat tendinţa de apropriere între nou formata Uniune şi autorităţile de la New Delhi, bazată pe raţiuni comerciale şi de necesitatea percepută a colaborării în sectoarele IT&C. Statele Uniunii Europene au încheiat un acord de cooperare cu India în 1994 (în 2001 cu Pakistanul), precedat de o declaraţie politică comună. În 1996, Comisia a prezentat un document despre „parteneriatul strategic" cu statul indian. Republica a fost criticată adeseori de către europeni pentru poluarea mediului sau respectarea drepturilor omului. UE şi India s-au confruntat în cursul negocierilor comerciale de la Cancun (septembrie 2003), UE cerând alinierea la anumite standarde, iar autorităţile indiene, reducerea subvenţiilor agricole. În luna noiembrie, au demarat negocierile pentru atragerea Indiei în programul spaţial GALILEO. Comisia Europeană a lansat un proiect de strategie spaţială a UE. Obiectivul consta în asigurarea independenţei Comunităţii în acest domeniu, în continuarea propunerilor Convenţiei asupra viitorului Europei. Prima fază se referă la dezvoltarea unei politici spaţiale, în cooperare cu Agenţia Spaţială Europeană. Pasul următor prevede acordarea de competenţe Bruxelles-ului în explorarea spaţiului cosmic. Franţa şi Germania sunt promotorii principali ai politicii respective.

Pentru India, însă, relaţia cu Marea Britanie are un caracter special. Fostă colonie britanică, India şi-a dobândit independenţa şi datorită politicii relativ tolerante a Londrei, care a colaborat cu elitele locale şi a sprijinit ideea unui stat unitar. India s-a proclamat republică în 1950, după modelul Irlandei, determinând şi reformarea drastică a Commonwealth-ului. De atunci înainte, Marea Britanie a promovat în general o politică relativ convergentă cu a SUA faţă de India; în economia în curs de mondializare, capitalurile engleze şi indiene cooperează intens, în Europa de Est, statele Golfului, America Centrală, Africa, etc.

Războiul împotriva terorismului internaţional a împins „frontierele" NATO, până în Asia Centrală, desigur cu susţinerea temporară a F. Ruse. Ca şi Moscova, New Delhi ia tot mai serios în considerare extinderea cooperării cu UE şi NATO pentru contracararea ameninţărilor regionale. Totuşi nu trebuie omis faptul că India se profilează în următoarele decenii – alături de China – drept un serios concurent economic al UE.

Relaţiile cu Statele Unite.

Raporturile dintre India şi SUA s-au fundamentat pe legături istorice, interese comune, sau pe asemănările relative dintre regimurile şi valorile politice profesate. Statele Unite au fost, alături de URSS, promotoarele principiului autodeterminării naţionale, în limite interesate, după cel de-al doilea război mondial. În acea perioadă, executivul american a întreprins demersuri pe lângă cabinetul londonez pentru acordarea independenţei *Raj*-ului, principala colonie a Imperiului

Britanic.

După 1947, declanşarea Războiului Rece, victoria Armatei Populare în China şi conflictul armat din Coreea au influenţat politica Statelor Unite faţă de Asia de Sud. În anii ’50, relaţiile speciale cu India neutră au fost însoţite de angrenarea Pakistanului în strategia de *containment*. Islamabadul a semnat acorduri de cooperare militară (1951, 1959) cu Washingtonul şi a aderat la sistemul de securitate american din Orientul Mijlociu („Pactul de la Bagdad” sau METO, ulterior CENTO, 1954-1955) şi din Asia de Sud-Est (SEATO, 1954), conceput în prelungirea geostrategică a NATO (prin Turcia şi Pakistan) şi a ANZUS (prin Australia şi Noua Zeelandă). Dispozitivul de securitate al „Lumii Libere” se întindea în perioada respectivă, din Atlanticul de Nord, până în nordul Pacificului. În replică, URSS a adoptat o abordare pragmatică faţă de „mişcarea de nealiniere” din Orientul Mijlociu şi de pe continentul asiatic, ţintind direct METO/CENTO şi SEATO. Cu toate acestea, Statele Unite au întreţinut relaţii apropiate cu Republica India, în ciuda alianţei cu Pakistanul sau a nealinierii promovate de Nehru, raporturi pe care le-au dezvoltat în contextul ascensiunii politice şi economice a Chinei.

Sprijinindu-se pe Japonia, Australia, Noua Zeelandă, Taiwan şi Coreea de Sud, Washingtonul s-a aflat în poziţia privilegiată de arbitru, speculând ruptura sino-sovietică pentru obţinerea de concesii în timpul Războiului Rece, în ciuda consecinţelor războiului din Vietnam. După destrămarea URSS, Statele Unite s-au afirmat ca putere militar-politică dominantă în Orientul Mijlociu (al doilea război din Golf) şi au adoptat o orientare de integrare a Chinei comuniste reformate în sistemul internaţional, fără a scăpa din vedere ambiţiile Beijingului. Până în 2004, Moscova – afectată iniţial de destrămarea URSS – şi-a extins influenţa de-a lungul „axei” Armenia, Iran, Siria, curtând Arabia Saudită.

La rândul său, India a continuat cooperarea strategică cu Moscova, însă accentul s-a deplasat gradual spre strângerea legăturilor cu Washingtonul. Un efect al crizele din 1998-1999 (testele nucleare şi războiul din Kargil), a fost relativa izolare diplomatică a Islamabadului. În martie 2000, preşedintele W. J. Clinton a întreprins o vizită în India, prima de acest fel din ultimele decenii.

După 11 septembrie 2001, mai multe „constante” ale regiunii Asiei de Sud s-au modificat în mod dramatic. Administraţia G. W. Bush a declanşat războiul împotriva terorismului internaţional, având ca prime obiective gruparea condusă de Ossama Ben Laden şi regimul taliban, sprijinit anterior de autorităţile de la Islamabad. De asemenea, NATO s-a orientat spre reformarea strategiei sale, incluzând şi furnizarea de asistenţă tehnică pentru misiunea ISAF din Afganistan. Din 2000, liderii NATO au aprobat acţiuni militare în afara Europei, ca şi conducerea UE.

Generalul pakistanez Musharraf s-a angajat alături de executivul american, în războiul antiterorist, cu riscul destabilizării mediului politic intern. Cu toate acestea, atentatele grupării Al-Qaeda protejată de talibani, instabilitatea internă, problema livrărilor de armament sau de tehnologie nucleară au sporit îndoielile generale în privinţa caracterului şi a funcţionalităţii regimului politic pakistanez. Statele Unite şi-au presat aliatul pentru combaterea grupărilor teroriste islamice, şi au aprofundat colaborarea cu India. Sancţiunile impuse ambelor state după testele din 1998 au fost ridicate. New Delhi a oferit sprijin imediat pentru forţele care au acţionat în Afganistan, mai ales naval (însoţirea convoaielor până în strâmtoarea Malacca, de pildă), în timp ce Washingtonul s-a implicat în rezolvarea chestiunilor regionale (Nepal, Sri Lanka). La sfârşitul anului, a fost convenit la Casa Albă un nou cadru de cooperare strategică între cele două state, o dată cu vizita la Washington a premierului Vajpayee (7-9 noiembrie 2001). „Cele mai puternice şi mai populate democraţii din lume” au căzut de acord în probleme de interes comun cum ar fi combaterea terorismului internaţional, consultări asupra situaţiei din Afganistan,

cooperare ştiinţifică în domeniile IT şi spaţial şi asupra unei eventuale cooperări militare. Peste o lună, în cadrul Grupului comun de Planificare a Apărării s-a stabilit în principiu efectuarea de exerciţii militare ale marinelor, aviaţiei, unităţilor navale şi a forţelor speciale. Au urmat aplicaţii navale lângă coasta Malabarului şi ale forţelor aeropurtate cu scopul de a testa gradul de interoperabilitate al trupelor celor două state (septembrie-noiembrie 2002). Concomitent, s-a desfăşurat o rundă a „dialogului" privind neproliferarea armelor de distrugere în masă. Noua strategie de securitate a Statelor Unite a considerat India drept mare putere şi a prevăzut dezvoltarea în continuare a relaţiilor cu aceasta, pentru a preveni ameninţările reprezentate de terorismul internaţional sau de proliferarea armelor de distrugere în masă.

La începutul anului 2003, India s-a opus intervenţiei din Irak, alături de F. Rusă şi de China, în timp ce Pakistanul s-a străduit să concilieze politica proamericană cu loialitatea faţă de „lumea islamică". În mai, secretarul de stat american, Colin Powell a indicat că guvernul american va acorda o atenţie sporită problemelor subcontinentului, după încheierea conflictului din Golf. Tot în aceeaşi lună, oficialii Departamentului de Stat au evidenţiat că Washingtonul intenţionează să susţină democratizarea Orientului Mijlociu, să dezvolte economiile ţărilor arabe, să reconstruiască Irakul şi să găsească o soluţie conflictului israeliano-palestinian. A fost reactivată organizaţia regională GUUAM (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan, Moldova), iar Statele Unite au oferit ajutor economic pentru refacerea infrastructurii de control al frontierei (24 mai). Executivul american a întreprins, apoi, demersuri pentru relansarea dialogului politic între New Delhi şi Islamabad. De asemenea, a continuat presiunile asupra Islamabadului, pentru reprimarea grupărilor teroriste islamice, inclusiv Al-Qaeda.

Concomitent, Alianţa Tratatului Atlanticului de Nord a început să se implice, relativ lent, în Orientul Mijlociu, în paralel cu proiectele de preluare a controlului asupra misiunii ISAF. Mai precis, Consiliul Nord-Atlantic a decis să ofere sprijin Poloniei, pentru gestionarea sectorului alocat în cadru forţei Coaliţiei din Irak (3 iunie). Peste o zi, miniştrii de Externe ai statelor membre NATO au discutat preluarea conducerii misiunii ISAF din Afganistan. Adoptată la cererea Varşoviei, hotărârea a reprezentat un moment-cheie în istoria NATO; alături de cooperarea cu statele din spaţiul CSI, angajarea în regiunea Europei de Sud-Est. Astfel Alianţa a devenit şi *de jure* şi *de facto*, un instrument de gestionare a securităţii la nivel aproape global. În august 2003, NATO a preluat comanda misiunii ISAF din Kabul, prima operaţie din afara spaţiului euroatlantice. Ulterior s-au purtat convorbiri oficiale pentru extinderea mandatului asupra întregului teritoriu al Afganistanului, mişcare ce va aduce Alianţa la frontiera cu Pakistanul. Colaborarea strategică SUA-India convenită în 2001 nu a fost însă serios afectată de divergenţele în problema irakiană (de pildă Statele Unite au acceptat vânzarea de către Israel a sistemelor de avertizare timpurie „Phalcon"). În august 2003, Grupul comun de Planificare a Apărării a convenit asupra adâncirii cooperării militare, incluzând şi convorbiri în probleme de strategie sau posibile livrări de armament. În ciuda divergenţelor din timpul negocierilor comerciale multilaterale de la Cancun, Statele Unite au propus un „parteneriat strategic global", prin care India este tratată ca mare putere (septembrie 2003). Astfel, au fost identificate drept obiective comune stabilizarea şi democratizarea regiunii Asiei de Sud şi dezvoltarea relaţiilor economice. Washingtonul a indicat că-şi propune pacificarea şi stabilizarea Afganistanului, suprimarea rebeliunii din Nepal şi găsirea unei soluţii pentru conflictul civil din Sri Lanka. Nu în ultimul rând, executivul american a evidenţiat că înţelege să-şi folosească relaţiile cu Islamabadul şi cu New Delhi în scopul demarării procesului politic pentru rezolvarea diferendelor dintre părţi. Aceste propuneri ar permite crearea unei zone de liber schimb şi a unei balanţe de putere relativ stabile în Asia de Sud, o regiune de importanţă strategică. La nivel global, Statele Unite au oferit un „parteneriat strategic" care include: cooperarea militară pentru eventuale misiuni

multinaţionale „din afara Asiei de Sud”; promovarea drepturilor omului şi combaterea terorismului; deschiderea negociată a pieţelor şi promovarea globalizării prin intermediul comerţului, investiţiilor şi a tehnologiilor.

În timpul vizitei la Londra (noiembrie 2003), preşedintele SUA, G. W. Bush, a precizat principiile directoare ale politicii externe americane (promovarea libertăţii, multilateralism, însoţite de utilizarea forţei, în anumite situaţii). Pentru Orientul Mijlociu, şeful executivului american a evocat spectrul unei „revoluţii democratice”, dar s-a referit şi la necesitatea implicării statelor europene. La sfârşitul anului, SUA au demarat o serie de consultări cu aliaţii şi partenerii lor asupra repoziţionării globale a forţelor americane. Washingtonul şi-a propus crearea unor puncte de sprijin apropriate de noile zone de conflict („marele arc de criză” ce include Africa de Nord, Orientul Mijlociu, Caucazul, Asia Centrală parţial, Asia de Sud şi de Sud-Est). Conceptul de „Mare Orient Mijlociu” a fost popularizat şi în interiorul NATO de către reprezentanţii Statelor Unite, ca spaţiu în care Alianţa trebuie să acţioneze, pentru rezolvarea problemelor care afectează securitatea regiunii transatlantice.

În ianuarie 2004, India şi Statele Unite au decis extinderea parteneriatul strategic în domeniile nuclear civil, explorării spaţiale, apărării anti-balistice, al informaticii şi comunicaţiilor. De asemenea, au apărut speculaţii despre eventuala includere a Indiei şi a Pakistanului în programul PfP lansat de NATO, la iniţiativa Statelor Unite. Peste o lună, India şi Statele Unite au întreprins un exerciţiu militar comun, în care au fost angrenate forţele aeriene, pe teritoriul indian. Anul 2004 şi începutul anului 2005 au fost martore la ascensiunea internaţională a Indiei. Ea candidează (ca şi Japonia) la un loc permanent în Consiliul de Securitate al ONU. Poziţia geo-politică, interesele specifice şi lunga tradiţie de nealiniere sunt argumente în favoarea ideii că India nu se va ralia unui „bloc anti-occidental”, centrat pe F. Rusă şi China, cu atât mai mult cu cât Beijingul s-a pronunţat împotriva hegemoniei „unei singure puteri” în Asia de Sud.

*
* *

Evoluţiile recente nu au împiedicat India să-şi dezvolte cooperarea militară cu F. Rusă şi SUA sau să-şi amelioreze relaţiile cu China. Această politică de echilibru între marile puteri denotă ambiţiile recunoscute ale autorităţilor de la New Delhi de a fi tratate ca un partener egal. În acest context general reiese valoarea strategică a Indiei pentru stabilizarea „Marelui Orient Mijlociu”, care geografic este flancat în stânga de „Marea Europă de Sud Est”, iar în dreapta, de Asia de Sud. În faţă se află statele „Grupului de la Shanghai”, în principal F. Rusă şi China, care şi-au propus coordonarea relativă a politicilor externe pentru limitarea puterii Vestului în general şi a Statelor Unite în particular. Din punct de vedere al poziţiei, „Marele Orient Mijlociu” se suprapune, în linii generale peste un „arc de criză”. În spaţiul acestui „arc de criză” se înregistrează: insecuritate la nivel regional (diferende între actori), ritmuri lente de dezvoltare economică, ascensiunea fundamentalismului religios, proliferarea armelor de distrugere în masă şi utilizarea terorismului ca armă pentru atingerea unor obiective politice globale, (demonstrată din plin de atentatele din 11 septembrie 2001). La nivel statal se constată: legitimitate slabă, creştere demografică uneori galopantă, sărăcie, tensiuni interetnice cu potenţial ridicat de escaladare, utilizarea violenţei ca mijloc de schimbare socială, etc.

Geografic, „Marele Orient Mijlociu” leagă zonele industrializate din Europa Occidentală şi Rusia de complexul inter-regional Asia-Pacific (prin subcontinentul indian şi Asia Centrală), unde diverşi observatori estimează că se va deplasa centrul economic, dar şi politic al lumii. Din punct de vedere economic, „Marele Orient Mijlociu” deţine majoritatea resurselor de hidrocarburi

necesare dezvoltării durabile a societăţilor post-industriale, iar valoarea sa ar putea creşte, pe fondul ascensiunii Chinei şi eventual a Indiei.

INTEGRARE ŞI COMPETIŢIE ÎN ASIA DE SUD-EST

În ultimii ani, regiunea a devenit un spaţiu de integrare regională şi de cooperare între China, Statele Unite, Japonia, India şi parţial F. Rusă. Concomitent terorismul internaţional a marcat tot mai insistent Asia de Sud-Est. Aflate în dezvoltare accelerată din anii '70 – în contextul mondializării – majoritatea ţărilor membre ale Asociaţiei Statelor din Asia de Sud-Est (ASEAN) şi-au propus integrarea pe multiple planuri.

Indonezia.

Republica Indonezia se află într-un spaţiu de contingenţă între Oceanul Indian şi Oceanul Pacific. Se învecinează cu Malaysia, Marea Andaman, Australia, Timorul de Est, Papua-Noua Guinee, Malaysia, Filipine şi Marea Chinei de Sud. Poziţia Indoneziei are o valoare strategică şi economică deosebită, ce poate nu ar necesita nici un fel de argumentaţie, Jakarta controlând cele mai importante căi de comunicaţii pe apă dintre regiunea Orientului Mijlociu şi complexul Asia-Pacific.

Suprafaţa şi caracteristicile teritoriului.

Întinsă pe 5 000 de km, Indonezia cuprinde peste 17.000 de insule şi deţine o suprafaţă de 1,9 milioane km^2, fiind considerat drept cel mai mare arhipelag din lume. Cele mai importante dintre ele sunt Java, Sumatera/Sumatra, Kalimantan (vechiul Borneo de Est), Sulawesi (Celebes) şi Papua (Irian, Jaya, Noua Guinee de Vest). Relieful este specific arhipelagurilor, iar în Java sau Sumatra sunt întâlniţi vulcani activi.

Indonezia dispune de ieşiri la Mările Andaman (în vest), Oceanul Indian, mările Timorului, Banda, Molucce, Celebes, Sulu şi a Chinei de Sud. Statul indonezian controlează (parţial sau în întregime) strâmtorile Malacca, Karimata, Sunda, Makassar şi Molucce. Clima este ecuatorială.

Geografia favorizează Indonezia, în sensul că, datorită situării şi a căilor de comunicaţii ce îi traversează teritoriul, Jakarta deţine un avantaj care îi permite atât să joace un rol politic pe plan regional, cât şi să aibă parte de numeroase beneficii economice. Alături de Malaysia, Singapore sau Thailanda, face parte din „a treia generaţie" a statelor asiatice industrializate. Cu toate acestea, fragmentarea şi întinderea teritoriului îngreunează exercitarea controlului de către autorităţile centrale.

Populaţie.

Populaţia Indoneziei s-a ridicat în 2003, la circa 250 milioane de locuitori, cea mai mare din regiunea Asiei de Sud-Est (500 milioane persoane). Comparativ, în 2001, Malaysia era locuită de 23 milioane de locuitori, Filipine şi Vietnam, fiecare cu 80 milioane, iar Thailanda, de aproximativ 60 milioane (US Census Bureau, 2003). Mult mai relevant este faptul că Indonezia se situează, ca populaţie, pe locul patru pe plan mondial, după China, India şi Statele Unite.

Densitatea înregistrată în 2003 a fost estimată la aproximativ 129 locuitori pe km^2 (70 - Malaysia; 283 - Filipine; 250 - Vietnam; 125 - Thailanda; US Census Bureau, 2003). Deosebirile sunt determinate de faptul că mii de insule nu sunt locuite sau sunt slab populate, spre deosebire de Java sau Sumatra. Indonezia trece printr-un proces de întinerire demografică. În jur de o treime

din totalul populaţiei are vârsta sub 14 de ani. Se apreciază că Indonezia va fi locuită, în 2020, de aproximativ 280 milioane locuitori, iar în 2050, de peste 330 milioane (US Census Bureau 2003).

• *Populaţia în creştere constituie o potenţială resursă de putere pentru Jakarta, dar acest lucru necesită dezvoltarea durabilă a economiei, precedată de asigurarea ordinii pe teritoriul statului, afectat de tendinţe centrifuge. Autorităţile au aplicat o politică de colonizare a insulelor periferice cu nativi din Java, trezind animozităţile populaţiei locale.*

O caracteristică a arhipelagului o constituie diversitatea etno-lingvistică, favorizată de configuraţia geografică a ţării. Javanezii constituie majoritatea populaţiei Indoneziei (45%), urmaţi de sundanezi (14%), ambele grupuri aderând, în general, la religia islamică. Oficial, au fost catalogate câteva sute de grupuri etno-lingvistice, împrăştiate în cele câteva mii de insule ale statului indonezian.

Una dintre cele mai importante minorităţi este cea chineză (4%), implicată în activităţile economice esenţiale pentru dezvoltarea societăţii, ca şi în statele vecine. Statutul comunităţii suportă, însă influenţa relaţiilor când calde, când reci dintre Indonezia şi China, aspirantă la predominanţa regională. De pildă, tentativa eşuată de lovitură de stat întreprinsă de partidul comunist în 1965 a provocat executarea a circa 500.000 de oameni, proveniţi, în general, din cadrul acestei minorităţi.

• *Ţară multiculturală, Indonezia are nevoie de promovarea toleranţei între grupul javanez şi celelalte populaţii din arhipelag. Statul modern este perceput, nu de puţine ori, drept o creaţie „imperialistă" a Jakartei. Tensiuni interetnice se înregistrează în Borneo sau în Papua de Vest.*

Indonezia este cea mai populată ţară musulmană de pe mapamond. Aproximativ 80% dintre locuitorii ţării aderă la islamismul sunnit (concentraţi în Sumatera şi Java). Confesiunile creştine, hinduse sau budiste se apropie fiecare de circa 5% din totalul populaţiei. Concentrări de populaţie creştină sunt întâlnite în estul Indoneziei (Molucce, Sulawesi).

Caracterizat prin multitudinea practicilor, Islamul a reprezentat una dintre forţele care au condus la obţinerea independenţei fostelor Indii Olandeze de Răsărit. Din punct de vedere istoric, a existat o tensiune între adepţii lui Allah şi hinduşi.

Puternice în Sumatera/Sumatra, sultanatele musulmane s-au confruntat cu statele hinduse (ce le-au precedat), ieşind în cele din urmă învingătoare. Nobilimea hindusă javaneză s-a refugiat în insula Bali (peste 2 milioane de locuitori). De asemenea, în Java s-a constatat prezenţa unui islamism sincretic, cu influenţe hinduse sau budiste (US Library of Congress, 1998), spre deosebire de varianta mai strictă din Sumatra. Cultele catolic şi protestant au fost aduse în insule de către portughezi şi apoi de olandezi, care au stăpânit Indonezia din secolul XVII, până în 1945-49.

• *Indonezia poate fi considerată drept prelungirea estică a civilizaţiei musulmane, originară din Orientul Mijlociu. În rândul lumii islamice, importanţa Jakartei este în creştere, în primul rând datorită populaţiei. Religia contribuie la diferenţierea ţării faţă de o parte a statelor din regiune şi mai ales faţă de China. Indonezia este percepută ca un „bastion" al fundamentalismului islamic în Asia de Sud-Est, mai ales după atentatele de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite şi a celor din Bali, din octombrie 2002, octombrie 2005; nu în ultimul rând, în interior apar tensiuni, câteodată grave. între musulmani, comunitatea chineză, cea hindusă şi creştină.*

Economia.

Republica Indonezia este renumită pentru resursele sale, care au atras interesul imperiilor portughez, olandez sau nipon. Astfel, se găsesc rezerve de petrol (7 miliarde barili) şi de gaze naturale (2 000 miliarde m^3), ţara situându-se pe locul al şaselea în lume la ultimul capitol.

Valoarea resurselor de hidrocarburi capătă o semnificaţie deosebit. Dacă avem în vedere faptul că regiunile Asiei de Sud-Est şi de Est sunt relativ sărace din acest punct de vedere, situaţie care stă la origine disputei asupra controlului insulelor din Marea Chinei de Sud. Statul indonezian mai beneficiază de rezerve de cupru, cărbune, nichel, etc., importante la nivel internaţional.

- *Indonezia este cea mai bogată ţară în regiune, resursele reprezentând al treilea element care stă la baza puterii statului, după poziţia strategică şi dimensiunile populaţiei.*

Economia indoneziană reprezintă o combinaţie între modernitate şi subdezvoltare şi suferă încă consecinţele marii crize asiatice din 1997. Produsul Intern Brut s-a ridicat în 2006 la circa 396 miliarde de dolari, în creştere cu 3-4% faţă de anul precedent. Exporturile şi importurile sunt realizate în principal cu Japonia, Statele Unite şi ţările din Asia de Sud-Est. Agricultura a contribuit cu 17% la formarea PIB-ului, în timp ce industria şi serviciile cu peste 40% fiecare. Cu toate acestea, aproape jumătate din populaţia activă este angajată în sectorul rural, ceea ce face necesară continuarea dezvoltării economice. De asemenea, inflaţia a fost de circa 11%, şomajul de aproximativ 10%.

Ţara a fost foarte grav afectată de tsunami de la sfârşitul anului 2004. În 2005, economia a fost lovită de dezastre naturale, atentate teroriste, creşterea preţului petrolului. Statul, care subvenţiona carburanţii, a mărit brusc preţurile de vânzare. Ajutoarele externe nu s-au ridicat la valorile iniţiale. Anul 2006 a adus o creştere de 6%. Totuşi, economia nu poate absorbi aproximativ 2 milioane de tineri pe an. Infrastructura deficitară nu permite valorificarea eficientă a resurselor, deşi guvernul urmăreşte aplicarea unui ambiţios program de investiţii pe termen lung (de peste 200 miliarde dolari). Inflaţia crescută se corelează şi cu menţinerea în sărăcie a 40% din populaţie (53% utilizează energia electrică şi 4% telefonul). Preşedintele S. Bambang Yudhoyono s-a angajat să reformeze instituţiile statului şi mediul de afaceri, pentru a atrage cât mai multe investiţii directe.

- *Deşi a fost calificată drept un nou „tigru" sau „dragon", Indonezia nu a reuşit să utilizeze la adevărata lor valoare resursele sale naturale, din câte se pare, în ciuda impresionantelor sale rate de creştere economică, înregistrate în anii '90.*

Putere militară.

Rolul armatei **constă** în apărarea teritoriului statului, dar mai ales în prezervarea integrităţii acestuia şi în combaterea diverselor mişcări radicale sau separatiste. În total, forţele militare numără circa 270 000 de luptători, dintre care circa 200 000 sunt încadraţi în unităţi şi mari unităţi terestre. Recent separată de armată, poliţia are în compunere aproximativ 150 000 de oameni. Indonezia dispune de o flotă de dimensiuni reduse, confruntându-se în nord cu dificila misiune de a contracara eventualele pretenţii chineze asupra posesiunilor Jakartei din Marea Chinei de Sud. Armata indoneziană a participat la confruntările cu nou creata federaţie Malaysiană (1962-1965), pentru nord-vestul insulei Borneo, revendicat, de altfel şi de Filipine şi a cucerit vestul Noii Guinee (Papua/Irian, 1963) şi Timorul de Est (1976). În interior, armata a reprimat sângeros tentativa de punci comunist (1965), preluând puterea în stat. Militarii şi-au propus să asigure stabilitatea politică, necesară unei expansiuni economice, strategie ce a funcţionat până în 1997-1998. Funcţiei politice i se adăuga una de garantare a frontierelor, în faţa mişcărilor secesioniste caracteristice arhipelagului, mai ales după criza asiatică.

Regim politic.

Forma de stat este de federaţie, iar regimul, laic, prezidenţial cu tendinţe de democratizare. Şeful statului conduce şi executivul, fiind desemnat de o adunare consultativă.

Indiile Olandeze de Est au fost cucerite în 1941 de japonezi, care au instituit o administraţie locală condusă de liderul naţionalist Ahmed Sukarno. După obţinerea independenţei, politica indoneziană a fost caracterizată prin autoritarism, corupţie şi prin dominaţia armatei, mai ales în timpul regimurilor Ahmed Sukarno (1945-1965) şi al generalului Mohammed Suharto. Iniţial, statul s-a fundamentat pe clasicul amestec de naţionalism şi de socialism al mişcărilor de decolonizare, căruia i se adăugau influenţe islamice. Evenimentele din 1965 şi temerea de infiltrare comunistă au condus la o lovitură de stat militară. Suharto a preluat puterea şi a devenit preşedintele Republicii Indonezia. Forţele militare au asigurat stabilitatea ţării multiculturale timp de câteva decenii, guvernarea autoritară preluând şi elemente de corporatism.

După marea criză asiatică, însă, armata s-a dovedit incapabilă de a gestiona problemele economice şi politice ale Indoneziei. Generalul Suharto a fost răsturnat, declanşându-se un proces de tranziţie spre un sistem politic democratic. În 2001, fiica fondatorului statului independent, Megawati Sukarnoputri a devenit preşedinte, pe fondul escaladării crizei interne. În 2004, generalul în retragere S. B. Yudhoyono a fost ales preşedinte, prin vot universal.

Principalele formaţiuni politice sunt partidul Luptei pentru Democraţie al lui Megawati Sukarnoputri, Federaţia Corpurilor Funcţionale (partizanii fostului regim) şi cel musulman, partidul Redeşteptării Naţionale. Sunt întâlnite şi formaţiuni islamiste radicale. Noul regim s-a confruntat cu trei mari provocări: menţinerea ordinii interne, democratizarea şi terorismul. Pe 5 aprilie 2004, au avut loc primele alegeri pentru desemnarea unui parlament bicameral. Estimările arătau că partidul Luptei pentru Democraţie şi Federaţia Corpurilor Funcţionale au obţinut fiecare aproximativ câte 20% din voturi. Un număr ridicat de partide a contestat, însă rezultatul alegerilor. Aşa cum s-a arătat, preşedinte a devenit generalul Susilo Bambang Yudhoyono (20 septembrie 2004). **Coaliţia naţională** a partidelor de opoziţie domina, totuşi, parlamentul de 550 de locuri. Partidul Golkar, fondat de generalul Suharto deţinea 28 locuri, **Partidul Democraţiei** al fostului preşedinte Megawati are 109 locuri, iar **Partidul Democrat** (musulman) al lui Yudhoyono, doar 57 locuri.

Problemele integrităţii teritoriale şi a exercitării autorităţii statului au devenit din ce în ce mai importante, depăşind ca urgenţă pe cea a liberalizării regimului. Formaţiuni separatiste s-au manifestat în Aceh şi în Papua/Irian, iar violenţa a ajuns o metodă curentă pentru rezolvarea divergenţelor în unele zone din Indonezia de Est şi din Kalimantan. Grupări teroriste regionale şi internaţionale au profitat de vulnerabilităţile Indoneziei, după atentatele de la 11 septembrie 2001. Analiştii apreciază că, pe termen lung, slăbirea statului indonezian ar stimula ambiţiile Chinei în Asia de Sud-Est.

Totul a început în Timorul de Est, fosta colonie portugheză, cucerită de regimul „Noii Ordini", care nu a reuşit să înfrângă în totalitate mişcarea locală de rezistenţă, Frontul de Eliberare (FRETELIN). În august 1999, populaţia a respins prin referendum proiectul de autonomie propus de Jakarta, pronunţându-se pentru independenţă. Sprijinite relativ de armată, miliţii pro-guvernamentale au declanşat acţiuni violente contra partizanilor independenţei, conduşi de Jose Gusmao. Australia a coordonat, sub auspiciile ONU, o forţă de implementare a păcii (INTERFRET, septembrie 1999), care a stabilit ordinea şi a permis separarea Timorului de Est de Indonezia (a devenit oficial al 192-lea stat din lume, pe 20 mai 2002).

Tendinţele centrifuge s-au manifestat în continuare, mobilizând la maximum instituţiile şi resursele Indoneziei, autorităţile temându-se de un „efect de domino" şi nu fără motive. Un al

doilea focar conflictual s-a redeschis în zona Aceh, din nord-vestul insulei Sumatera, unde exista un puternic particularism local, alimentat de amintirea vechiului sultanat şi de o interpretare strictă a Coranului şi cu tradiţii militare persistente. Poziţionată strategic lângă strâmtoarea Malacca, provincia deţine resurse importante de hidrocarburi, în special de gaze naturale. În anii ’50 şi ’70 s-au înregistrat acţiuni separatiste. Condusă de un descendent regal, Hassan di Tiro, Mişcarea pentru Aceh-ul Liber GAM, înfiinţat în 1976 a reluat operaţiile contra autorităţilor indoneziene (1989), care au suspendat autonomia provinciei şi au trecut la represiune. Militanţii GAM au ripostat prin tactici de gherilă şi prin acţiuni îndreptate contra firmelor petroliere occidentale. Regimul, însă, a ripostat şi printr-o nouă abordare politică, reacordând dreptul la autoguvernare, inclusiv aplicarea dreptului coranic (2002). O serie de armistiţii au fost încheiate în 2000 şi în 2001. Totuşi, acţiunile violente s-au amplificat. Diverşi observatori indică că GAM ar avea legături cu grupări islamiste din sudul Thailandei, Malaysia şi din Filipine. După 11 septembrie 2001, autorităţile au reînceput operaţiile contra rebelilor, sub acoperirea luptei antiteroriste. Grupul radical **Laskar Islam** a încercat, de altfel, să-şi extindă acţiunile şi în zona Aceh. Un acord încheiat la sfârşitul lui 2002 a căzut în desuetudine în primăvara următoare. Armata indoneziană a lansat o campanie împotriva forţelor separatiste pe 19 mai 2003, după eşecul negocierilor purtate în capitala Japoniei. La operaţiile din nordul Sumatrei au participat circa 40 000 de militari, dar victoria rapidă promisă de comandamentul suprem nu a fost obţinută. În martie 2004, autorităţile apreciau că legea marţială ar putea fi suspendată în luna mai, însă armata a susţinut că separatiştii constituie încă un pericol, deşi comunităţile locale şi-au înfiinţat „miliţii de autoapărare”. După dezastrul natural de la sfârşitul lui 2004, s-au reluat convorbirile politice dintre oficialităţi. Un acord politic mai clar s-a realizat în 2006, Acehul primind dreptul de autoguvernare.

Foarte periculoase sunt şi raidurile piraţilor – unii purtând însemne ale separatiştilor din Aceh – în Strâmtoarea Malacca (peste 800 km lungime). SUA, Singapore şi Malaysia au luat anumite măsuri de siguranţă. Specialiştii consideră, însă, ca Indonezia nu combate cu fermitate „flagelul pirateriei”, tot mai asociat cu terorismul internaţional.

Cereri de separare s-au înregistrat şi în estul extrem al arhipelagului, în Papua/Irian Jaya/Noua Guinee de Vest, începând din 1999. Bogată în resurse aurifere şi de gaze naturale, zona este locuită de o populaţie parţial tribală, practicând şi creştinismul, alături de credinţele tradiţionale. Revendicat de Jakarta, teritoriul a fost integrat în 1963, sub presiunea armatei indoneziene. După căderea generalului Suharto, a primit statutul de regiune autonomă, însă proiectul guvernamental de împărţire în trei provincii s-a lovit de rezistenţa paşnică a localnicilor. Liderul separatist Theys Eluay a fost executat de către forţele guvernamentale la sfârşitul lui 2001.

Insulele Molucce au fost, la rândul lor, teatrul violenţelor între comunităţile creştină şi musulmană. Conflictul s-a declanşat ca urmare a politicii de populare a zonei de est a Indoneziei cu nativi din Java şi Sumatera. Populaţia creştină a perceput acţiunile guvernamentale drept o ameninţare, însă violenţele au izbucnit abia după 1999, declanşate de un accident rutier. O dată cu apariţia formaţiunilor religioase rivale, Laskar Islam, Laskar Kristus sau Frontul pentru Eliberarea Moluccelor, conflictul s-a escaladat. În noiembrie 2003, musulmanii au preluat iniţiativa în insula nordică Ambon, creştinii ripostând. Confruntările s-au extins în Maluku, Sulawesi sau Lombok, pe fondul inacţiunii guvernamentale.

Kalimantanul (fostul Borneo de Est) nu constituie un focar de tensiuni. Comunitatea nativă dayak nu a acceptat politica guvernamentală de colonizare internă. În primăvara lui 2001, localnicii au măcelărit mii de musulmani, favorizaţi, din nou de criza de autoritate a guvernului indonezian.

După 11 septembrie, guvernele din Asia de Sud-Est au declanşat acţiuni de combatere a grupărilor teroriste. Jakarta a fost acuzată de vecinii săi şi de mediile americane că ezită să treacă la represalii împotriva acestor formaţiuni. Mai mult, asupra autorităţilor a planat bănuiala că acoperă acţiunile unor organizaţii ca Jemaah Islamiyah sau Laskar Islam, ambele legate de Al-Qaeda. Soldat cu peste 200 de morţi şi sute de răniţi, atentatul din insula Bali (12 octombrie 2002) a demonstrat gravitatea ameninţării reprezentate de terorismul islamic pentru guvernul indonezian, dar şi pentru celelalte state din Asia de Sud-Est. Îndreptate împotriva a două cluburi frecventate de turişti australieni din localitatea Kuta, loviturile au fost atribuite celui mai important dintre grupurile fundamentaliste radicale din Asia de Sud-Est, Jemaah Islamiyah. În octombrie 2005 s-au înregistrat noi lovituri teroriste în Bali.

Condusă de indonezianul Abu Bakar Ba'asyr, formaţiunea respectivă militează pentru fondarea unui stat în teritoriile locuite de musulmani din Indonezia, Malaysia, sudul Filipinelor şi este legată de Al-Qaeda, în special, prin finanţări. Capturat de autorităţi, Ba'asyr a fost condamnat la 15 ani de închisoare în septembrie 2003, hotărârea judecătorească alimentând însă criticile la adresa atitudinii ambigue a Jakartei faţă de lupta împotriva terorismului internaţional. Ulterior, pedeapsa sa a fost redusă la mai puţin de un an închisoare (martie 2004). Principalul suspect în cazul atentatului din Bali-Amrozi ben Nurhasyim a fost condamnat la moarte la 7 august 2003. Un alt lider – Ridhwan Al-Hambali – a fost arestat în Thailanda, de către unităţi americane, în vara 2003. Jemaah Islamiyah mai este suspectată că întreţine relaţii cu mişcări din Malaysia (KMM) şi poate Filipine (Abu Sayyaf). Se presupune că organizaţia a pus la cale şi atentatul de la hotelul Marriot din Jakarta, frecventat de diplomaţi occidentali, din 5 august 2003.

La rândul său, gruparea Laskar Islam a fost bănuită de autorităţile americane de legături cu Al-Qaeda, care ar fi deţinut o bază de antrenament în insula Sulawesi. De asemenea, GAM-ul a acţionat în Malaysia, iar guvernul de la Manila a susţinut că rebelii musulmani sunt sprijiniţi din fostul Borneo.

Vulnerabilităţi.

a) Economice.

Economia rămâne încă parţial dependentă de exporturile de petrol, în curs de restructurare. Statul menţine o prezenţă importantă, iar nivelul datoriilor a fost destul de însemnat. De asemenea, se resimt încă consecinţele crizei din 1997-1998, mai ales în sistemul bancar. Principiile de care a depins dezvoltarea celui de-al doilea val al statelor asiatice sunt puse sub semnul întrebării. Inspirată de modelul japonez, implicarea statului în economie a favorizat economisirea, investiţiile şi exporturile, dar a încurajat şi rigiditatea politicilor, alături de corupţie. Accentul pus pe „asianism" nu a ascuns dependenţa ţărilor de centrele economiei mondiale, însă trebuie spus că în mare măsură, politicile de dezvoltare şi-au arătat la un punct utilitatea. Asia de Sud-Est s-a situat printre primele regiuni, din punct de vedere al dinamismului economic, alături de America de Nord, Europa de Vest sau Asia de Est.

b) Politice.

Noul regim trece printr-o perioadă critică, iar valabilitatea sa va fi demonstrată în anii ce vor urma. Fosta guvernare a „Noii Ordini" a încercat să promoveze un autoritarism fundamentat pe „valorile asiatice", anticomunism, împreună cu o economie de piaţă, dirijată de stat şi orientată spre export, în timp ce partizanii liberalismului au avut o audienţă redusă. Legitimitatea unei Indonezii democratice ar putea intra în conflict cu dorinţa politicienilor şi militarilor de la Jakarta de a menţine integritatea statului, în absenţa unei culturi politice caracterizate prin toleranţă. Nu este clar definit statutul viitor al armatei.

c) Tensiuni interetnice şi religioase.

Criza din 1997-1998, căderea regimului militar şi instabilitatea politică centrală au favorizat declinul autorităţii Jakartei şi revigorarea forţelor centrifuge. Una dintre cele mai mari provocări provine din partea diverselor separatisme. Indonezia independentă a preluat în mare parte tradiţia imperială olandeză (vezi anexarea Timorului portughez, din 1976), în beneficiul populaţiei javaneze musulmane. În consecinţă, s-a confruntat cu secesiuni în Timorul răsăritean (devenit independent pe 20 mai 2002), Bali (locuit de vechea elită hindusă din Java), Aceh, Papua/Irian, favorizate de prăbuşirea regimului generalului Suharto.

Conflictele inter-confesionale constituie o a doua problemă a republicii. În ultimii ani, a crescut violenţa grupărilor musulmane radicale, unele locale, altele legate de Al-Qaeda, ca grupul Jemaah Islamiyah. După căderea regimului „Noii Ordini", au început confruntări între creştini şi musulmani, în Molucce şi Sulawesi. Statul nu a reuşit să restaureze ordinea în teritoriile respective. S-au înregistrat şi atacuri îndreptate împotriva comunităţii chineze, în timpul crizei din 1997.

d) De securitate.

Indonezia rămâne încă o ţintă potenţială a grupărilor afiliate Al-Qaeda, ca Jemaah Islamiyah şi a radicalilor locali, mai ales în condiţiile în care forţele de securitate sunt obligate să combată mişcările secesioniste, iar tensiunile dintre musulmani şi celelalte comunităţi cresc în amploare. Acestea profită de incapacitatea relativă a statului de a-şi impune autoritatea şi reprezintă o problemă regională, ţinând cont de eventualele legături cu mişcările islamiste din Thailanda, Malaysia sau Filipine. Prin conexiunile cu mişcarea lui Osama Ben Laden, terorismul din Asia de Sud-Est a devenit o problemă internaţională.

Din perspectiva politico-militară clasică, vulnerabilitatea cea mai importantă a Indoneziei provine din absenţa unor garanţii de securitate, combinată cu problemele interne. O dată cu independenţa, republica s-a declarat neutră, iar celebra conferinţă a nealiniaţilor din 1955 s-a desfăşurat la Bandung, pe insula Java. Lider şi fondator al ASEAN, statul indonezian a acţionat, în limitele puterilor sale, pentru neimplicarea celorlalte state în confruntarea Est-Vest. Un acord de securitate mutuală, încheiat de Jakarta şi Canberra (1995), a fost denunţat ulterior de guvernul indonezian şi reconfirmat în ultimii ani.

Arhipelagul Filipine.

Face trecerea din Asia de Sud-Est în bazinul Oceanului Pacific, legând dinspre sud Americile de China şi de Japonia. Cele mai mult de 7 000 de insule ale arhipelagului acoperă peste 300 000 de kilometri pătraţi. Din punct de vedere strategic, al mărimii şi al numărului de locuitori (în total 91 milioane), se remarcă insulele Luzon, unde se află şi capitala Manila şi Mindanao. Filipinele controlează parţial strâmtorile Balabac (nordul Indoneziei) şi Luzon (la sud de Taiwan), aflate în apropierea punctului terminus al rutei Orientul Mijlociu-Asia de Est. În consecinţă, poziţia arhipelagului respectiv constituie o piesă-cheie pentru proiectarea puterii în Asia de Sud-Est, de Est şi în Pacific. Din acest motiv, Filipinele au trezit interesul Coroanei habsburgice a Spaniei şi apoi al Statelor Unite.

O caracteristică a Filipinelor constă în concentrarea demografică în insulele principale, densitatea cifrându-se la peste 280 de persoane pe kilometrul pătrat. Rata natalităţii a fost în 2001, de circa 26 naşteri, la mia de locuitori, populaţia arhipelagului crescând într-un deceniu cu peste 15 milioane de locuitori. Oficial, peste 90% dintre filipinezi ştiu să scrie şi să citească, iar circa 60% trăiesc în oraşe. Populaţia arhipelagului este adeptă a catolicismului (circa 87%, în două forme de cult), adus în insule de către Spania imperială. Pe locul doi se situează diverse confesiuni protestante (5%) şi Islamul (4%). Cultul musulman a fost indus în arhipelag dinspre nordul actualelor state Indonezia şi Malaysia. Adepţii lui Allah (*moros*) erau majoritari în sud, în

principal în cea de a doua insulă filipineză, Mindanao. Din punct de vedere al originii etnice, peste 85% dintre locuitori sunt filipinezi, restul populaţiei provenind din diverse regiuni ale Asiei. Spaniola (filipineză) şi engleza reprezintă limbile oficiale.

Arhipelagul are la dispoziţie rezerve de aur, argint, cupru sau nichel. Pământul arabil şi pădurile reprezintă cele mai importante resurse filipineze.

Exporturile şi importurile sunt realizate în cooperare cu SUA, ţările UE, Japonia şi alte state asiatice. Industria şi serviciile contribuie cu circa 75% la formarea PIB-ului (126 miliarde dolari), însă sectoarele respective sunt în mare parte dependente de cel rural. Economia are, în consecinţă, un caracter predominant agrar, caracterizată prin culturi de orez, porumb, cânepă, ananas, cauciuc natural, trestie de zahăr, tutun, etc. Afectată de instabilitatea politică, de violenţa internă, de retragerea bazelor americane dar şi de consecinţele crizei din 1997, Republica Filipine încearcă să se dezvolte, punând accentul pe domenii *high-tech* şi pe creşterea exporturilor.

Climatul de instabilitate socială şi politică din 2005 a afectat într-o mică măsură creşterea economică (5%). Mai serioase au fost consecinţele creşterii preţurilor hidrocarburilor. Exporturile se axează pe electronică (60%). S-a încercat reducerea cheltuielilor bugetare, mai ales că datoria externă reprezintă 70% din PIB. În 2006, exporturile au sporit cu 16,4%, veniturile statului s-au stabilizat, obţinându-se succese în politica socială (56 milioane săraci). Totuşi, numeroase contingente ale forţei de muncă pleacă peste hotare (de unde trimit 13-14 miliarde dolari pe an). Corupţie endemică. Puterea preşedintelui Arroyo se bazează tot mai evident pe armată, fiind contestată de extremiştii de stânga şi de musulmani.

Regimul politic prezidenţial s-a caracterizat prin corupţie, oscilaţii între democraţie şi autoritarism şi instabilitate. Fiica fostului preşedinte Diosdado Macapagal, Gloria Macapagal Arroyo a devenit şef al statului, în ianuarie 2001, după ce o revoltă l-a înlăturat pe J. Estrada, considerat, ca şi celebrul cuplu Marcos, un „şef al hoţilor" din ţară; noua guvernare s-a confruntat, însă, cu acuzaţii similare. Pe 27 iulie 2003, ofiţeri proveniţi din forţele speciale au încercat să preia puterea în Manila, blamând regimul de corupţie, dar tentativa insurecţională nu s-a bucurat de sprijinul populaţiei, al celorlalţi militari sau al Statelor Unite. Noi alegeri au fost programate în mai 2004 şi câştigate de Arroyo (susţinută de puternica grupare creştină **Biserica lui Hristos**).

O caracteristică a politicii o constituie utilizarea violenţei, atât de către autorităţi, cât şi de către grupurile rebele. **Noua Armată Populară**, de orientare maoistă, de pildă, a apărut în urma conflictelor din interiorul tradiţionalului Partid Comunist, la sfârşitul anilor '60, în contextul disensiunilor dintre Moscova şi Beijing. Condus de Jose Maria Sison, grupul a militat pentru instaurarea unui regim maoist la Manila şi a contestat legăturile politico-militare dintre Filipine şi Statele Unite ale Americii. La apogeu în anii '80, rebelii au contribuit la răsturnarea lui Ferdinand Marcos, dar puterea lor a intrat în declin ca urmare a acţiunilor autorităţilor de la Manila, a sfârşitului confruntării dintre SUA şi URSS şi a retragerii bazelor americane din Filipine. În 1994, din Partidul Comunist maoist s-a detaşat o facţiune, **Brigăzile Alex Boncayo**, care se opunea negocierilor purtate cu guvernul, prin intermediul **Frontului Naţional Democratic**. Rebelii din **Noua Armată Populară** au continuat să acţioneze în Luzon, Mindanao şi în Visayas, în principal în mediul rural. Consideraţi din 2002 drept teroriști, maoiştii au închinat „alianţe tactice" cu grupările insurecţionale şi teroriste musulmane şi au continuat atacurile de mică intensitate îndreptate contra armatei şi a serviciilor guvernamentale. Întrerupte în 2001, negocierile cu autorităţile au fost reluate în februarie, în Oslo.

Formaţiunile islamice reprezintă o a doua ameninţare pentru guvernul de la Manila şi pentru Statele Unite şi aliaţii lor, din cauza legăturilor cu Al-Qaeda. Principalul grup, **Frontul**

Naţional de Eliberare Moro/Maur (FNEM) a declanşat o campanie contra Manilei din anii ’70 pentru secesiunea sudului musulman al arhipelagului, speculând temerile populaţiei musulmane din Mindanao, devenit minoritară. Frontul, sub conducerea lui Nur Misauri, a fost sprijinit din Borneo Malaysian şi din Libia. Un prim acord de pace a fost denunţat în 1977, de către activiştii musulmani, însă armata nu a reuşit reprimarea militanţilor. După căderea regimului Marcos, s-au reluat discuţiile. Conducerea Frontului a abandonat proiectul de înfiinţare a unui stat musulman în 1987. Guvernul a înfiinţat o regiune autonomă musulmană în 1990, iar peste şase ani, a semnat un acord final de pace cu organizaţia. Tensiunile nu s-au oprit în întregime. Nemulţumit de înţelegerile convenite cu autorităţile Nur Misauri a condus o revoltă în 2001, reprimată de puterea centrală.

Confruntările au reînceput la sfârşitul lunii februarie 2003, Frontul Islamic colaborând cu rebelii maoişti. Un atentat a ucis cel puţin 20 de oameni, la Davao. Un nou armistiţiu a fost încheiat în iulie 2003, mediat de Kuala Lumpur. Fondatorul Salamat Hashim a murit pe 13 iulie 2003. SUA au stăruit pentru încheierea unui acord de pace cu guvernul.

Grupul Abu Sayyaf a fost înfiinţat de radicalii musulmani, care au respins politica de negocieri a Frontului Naţional Moro. Specializată în răpiri, organizaţia şi-a propus crearea unui stat musulman în Filipine şi în Asia de Sud-Est. Abu Sayyaf a întreţinut, conform autorităţilor americane şi filipineze, legături cu Al-Qaeda şi cu Jemaah Islamiyah. Grupul acţionează în insulele Mindanao, Basilan şi Jolo. Fondatorul Abdurajik Janjalani a fost ucis de forţele guvernamentale în 1998, comanda revenind fratelui său, Khaddafi. După atentatele de la 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au asistat autorităţile filipineze pentru combaterea grupului Abu Sayyaf. Forţe americane au fost trimise în ţară, pentru instruirea unităţilor filipineze şi au desfăşurat exerciţii comune în 2002, în zona insulei Basilan. În februarie 2003, s-au instalat trupe speciale americane în Filipine, dar preşedintele statului a interzis angajarea acestora în lupte. Confruntările s-au intensificat. La 7 decembrie, unul dintre comandanţii Abu Sayyaf, Galib Andang a fost arestat de autorităţi. În aprilie 2004, un alt lider de frunte, Hamsiraji Sali a căzut în lupta cu forţele speciale. Jemaah Islamiyah a fost declarată, în octombrie 2003, drept o ameninţare la adresa securităţii naţionale. În aceeaşi lună, un membru al conducerii grupului Fathur Rohman al-Ghozi a fost împuşcat de către forţele filipineze, după ce evadase dintr-o închisoare de maximă securitate din Manila.

Thailanda.

Situată în vestul Peninsulei Indochina, este singurul stat din regiune care nu a cunoscut o colonizare occidentală. Majoritatea populaţiei (66,5 milioane locuitori) aderă la credinţele budiste (95%), sau islamice (4%). Circa 75% dintre locuitori sunt thai şi 14% de origine chineză. În 2004, PIB-ul s-a ridicat la aproximativ 126 miliarde de dolari, cu 5,3 mai mult decât în anul precedent. Pentru 2003, rata prevăzută de creştere depăşea 6% (în 2006 s-a cifrat la 227 miliarde dolari). Astfel, în ciuda deficienţelor monetare şi din sistemul bancar – care au declanşat criza din 1997 şi a reculului vânzărilor din sectorul II – economia Thailandei trece peste perioada tulbure de la sfârşitul anilor ’90. Monarhia a încercat în mod tradiţional să joace un rol de putere regională, intrând în conflict cu autorităţile din Vietnam (pentru Laos şi Cambogia), Birmania sau din nordul peninsulei Malacca. Bangkokul este un aliat de bază al statelor Unite în Asia de Sud-Est şi a dezvoltat relaţii de cooperare cu China. În sudul ţării, se manifestă tendinţe secesioniste în rândul populaţiei musulmane. Se presupune că grupările islamiste din zonă întreţin legături cu formaţiuni similare din Indonezia, Malaysia sau Filipine.

Independenţa şi prestigiul statului se bazează pe o redutabilă forţă armată, sistematic modernizată: 314 000 efective permanente, 300 tancuri, 120 avioane de luptă, 1 portavion, 12

fregate, etc. Cele cinci provincii din sudul Thailandei (80% musulmani) se află practic în revoltă prelungită. Regimul autoritar al premierului Thaksin Shinawatra (partidul **Thai Rak Thai**) a ezitat între măsurile militare şi cele poliţieneşti. La 28 aprilie 2004, confruntările dintre musulmani şi forţele de ordine au dus la uciderea a peste 100 de oameni. Luptele au continuat şi în 2005. Altă complicaţie locală pentru Thailanda decurge din susţinerea pe care această ţară o acorda gherilelor minoritare din Birmania. Cea mai veche (din 1947) şi redutabilă mişcare, **Uniunea Naţională a Karinelor** (din sud-estul Birmaniei) este condusă de legendarul general Sav Bo Mya. La începutul anului 2004, acesta a acceptat începerea negocierilor de pace cu junta militară din Rangoon. Primul-ministru thailandez Thaksin Shinawatra avea interese clare de afaceri în regiunea de frontieră, bogată în zăcăminte miniere. În consecinţă, karenii se văd prinşi între Rangoon şi Bangkok şi obligaţi să accepte o soluţie de autonomie minimală. În aceeaşi situaţie se află şi shanii.

Criza politică din 2005-2006 s-a soluţionat temporar prin preluarea puterii de către armată (19 septembrie), girată de regele „semidivin" Bhumibol. Noul premier Surayud Chulannot s-a angajat să conducă un regim de tranziţie spre restructurarea democraţiei. Economia a crescut în 2005 cu 4%. S-au planificat ample lucrări de infrastructură. Exporturile thailandeze au început să fie puternic concurate de cele chinezeşti. Premierul Thaksin (susţinut de populaţia rurală şi noii afacerişti) a fost acuzat de corupţie şi contestat de populaţia urbană. Guvernul Chulannot a promovat investiţii de 4 miliarde dolari în economie şi angajarea de negocieri politice cu separatiştii musulmani.

Malaysia.

Poziţionată strategic între Marea Andaman şi Marea Chinei de Sud, Malaysia controlează celebra strâmtoare Malacca, ce leagă Oceanul Indian de Asia de Sud-Est şi de Est. Federaţie independentă din 1957, cuprinde sultanatele din Peninsula Malaysia şi din nord-vestul insulei Borneo, cu excepţia statului Singapore şi a Bruneiului. Religie oficială, islamul este îmbrăţişat de aproximativ 47% dintre cetăţeni (27 milioane locuitori), urmat de budism, de 21% (în special în rândul populaţiei sinice), creştinism, 10% şi hinduism 5%. Circa 60% dintre locuitori sunt Malaysieni; 25% chinezi şi 8%, de origine indiană. După o cădere bruscă în timpul crizei de la sfârşitul anilor '90, Produsul Intern Brut a crescut cu 4% în 2002, la circa 95 miliarde de dolari (162 miliard în 2006). Kuala Lumpur deţine rezerve petroliere de circa 3-4 miliarde barili (locul 24 în lume) şi circa 2 000 miliarde m^3 rezerve de gaze naturale. Spre deosebire de vecinii săi, Malaysia a ales să se izoleze pentru a-şi rezolva problemele economice, cu unele rezultate (inflaţie 2% şi şomaj de 5%).

Monarhie constituţională electivă, Malaysia a ieşit în octombrie 2003, din epoca de guvernare a premierului islamist-naţionalist Mahatir, care a condus executivul de la Kuala Lumpur timp de două decenii. În martie 2003, partidul succesorului acestuia, Ahmad Badawi, a câştigat alegerile parlamentare centrale şi locale. Malaysia este foarte activă în comunitatea islamică şi militează pentru o Asie de Sud-Est liberă de influenţa marilor puteri.

Primului-ministru al Malaysiei, Abdullah Ahmad Badawi, i s-a propus, printre altele, remodelarea forţelor de ordine şi a armatei. Poliţia controlează serviciul de informaţii şi antiteroriste. Din păcate, criminalitatea înregistrează rate în creştere constantă. O comisie excepţională anchetează comportamentul forţelor de ordine, obişnuite să acţioneze cu brutalitate în cursul „dictaturii" lui Mahatir Mohamad. În anii '60, noua federaţie s-a confruntat cu Indonezia, care a încercat să cucerească fostele colonii britanice, însă expansiunea Jakartei lui Sukarno a fost respinsă cu ajutorul Londrei.

În 2005, sectorul privat a devenit cu adevărat „motorul economiei” (creştere economică 5%). S-au efectuat investiţii în infrastructură şi educaţie şi au crescut exporturile de electronice. În 2006 s-a redus inflaţia, iar creşterea economică a atins 5%. Planul de dezvoltare 2006-2009 prevede peste 12 miliarde dolari investiţii în infrastructură.

Singapore.

Singapore a aderat iniţial la federaţie, însă a preferat ulterior să rămână independent, din cauza predominaţiei islamului şi a aprehensiunilor elitei comunităţii chineze. Suveranitatea acestui oraş-stat s-a datorat, în mare măsură, protecţiei Washingtonului. Singapore are o suprafaţă de 683 km^2 şi o populaţie de 4,2 milioane de locuitori, în majoritatea chinezi. PIB-ul depăşeşte impresionanta sumă de 141 miliarde de dolari (placa turnată a comerţului şi afacerilor financiar-bancare, flotă de 22 milioane t, rafinării petroliere, electronică, textile, servicii, etc.).

Malaysia şi Filipine şi-au disputat teritoriului Sabah-ului din fosta insulă Borneo. Între Kuala Lumpur şi Bangkok a existat un diferend asupra nordului peninsulei Malaya, împărţit între cele două ţări. O altă potenţială ameninţare la adresa Malaysiei provine dinspre grupările islamiste radicale, gen Kumpulan Mujahidin Malaysia (KMM), suspectată de legături cu Al-Qaeda. Oficiali din FBI au considerat că atentatele de la 11 septembrie au fost planificate parţial în Kuala Lumpur. După 11 septembrie, guvernul Malaysian a luat măsuri pentru reprimarea formaţiunilor radicale. La Kuala Lumpur a fost deschis un centru regional pentru combaterea terorismului, înfiinţat cu sprijinul SUA (iulie 2003). În paralel, Malaysia a continuat să susţină cauza musulmană, în cadrul Organizaţiei Conferinţei Islamice, vezi controversatul discurs de retragere al premierului Mohamed Mahatir, acuzat de anti-semitism, din toamna lui 2003. După Era Sukarno, relaţiile dintre Kuala Lumpur şi Jakarta s-au ameliorat, regimul „Noii Ordini” renunţând la vechi linii directoare ale arhaicei politici externe: apropierea faţă de China şi URSS şi proiectul unei Mari Indonezii. Cele două state au fondat ASEAN şi au continuat să colaboreze în ciuda unui diferend privind insulele Sidipan şi Ligitan şi a acţiunilor desfăşurate în Malaysia de către mişcări islamiste originare din ţara vecină. Totuşi, Kuala Lumpur s-a numărat printre capitalele care au acuzat Indonezia că are ezitări în combaterea terorismului local şi internaţional.

Acţiunile gherilelor islamiste de la frontiera cu Thailanda menţin o anumită tensiune între cele două state, în pofida repetatelor înţelegeri guvernamentale (Siamul a stăpânit Peninsula Malaya, alături de britanici). Se adaugă tensiunile interne dintre populaţia majoritară şi comunitatea chineză puternică (susţinută din Singapore, Taiwan, China, etc.).

Vietnam.

Vietnamul (332 000 km^2, 85 milioane locuitori) joacă un rol important în evoluţiile politice din Asia de Sud-Est. Statul modern s-a format în urma celor două războaie indochineze: cel cu Franţa (1946-1954) şi a celui dintre Vietnamul de Nord marxist-leninist şi cel de Sud, la care au participat, în diferite forme SUA, China, URSS şi o parte a statelor din regiune (1961-1973/1975). Circa 90% din populaţie este de origine vietnameză, întâlnindu-se minorităţi khmere, chineză, etc. Majoritatea populaţiei împărtăşeşte credinţele budiste (circa 70%), dar există şi credincioşi catolici, pe lângă confucianişti.

Alături de R.P. Chineză şi de Coreea de Nord, Vietnamul este guvernat de unul dintre rarele regimuri comuniste ce au supravieţuit sfârşitului Războiului Rece. Inspirându-se din modelul autorităţilor de la Beijing, Hanoiul a declanşat o serie de reforme graduale pentru liberalizarea relativă a economiei.

Relaţiile comerciale cu SUA au fost reluate în 2001, Washingtonul devenind principala destinaţie a exporturilor Republicii Socialiste. Hanoiul are rezerve de petrol de circa 1,4 miliarde

barili şi se apreciază că ar putea deveni un exportator semnificativ, cel puţin pe plan regional. PIB-ul Vietnamului s-a ridicat în 2006 la aproape 65 miliarde de dolari. Evoluţia economică a fost relativ influenţată de criza regională, însă în 2002, rata de creştere a fost apreciată la circa 7%, iar în 2006 a atins tot 7%. Forţe armate: 500 000 trupe permanente, 1 200 tancuri, 200 avioane de luptă 6 fregate; tendinţe noi de cooperare politico-militară cu SUA. După 1975, Vietnamul a reluat tradiţionala rivalitate cu R.P. Chineză şi a devenit principalul aliat în regiune al Moscovei (1978), ultima beneficiind de o bază navală la Camranh. În paralel, s-a înregistrat apropierea dintre Washington şi Beijing. Hanoiul a satelitizat Laosul şi a trimis trupe în Cambodgia, răsturnând regimul khmerilor roşii (1978-1979). Forţele vietnameze au înfrânt şi armata chineză într-un scurt conflict, la începutul lui 1979, Beijingul intervenind în favoarea protejaţilor săi cambodgieni. Încheierea Războiului Rece a determinat reluarea relaţiilor cu foştii adversari, SUA (1975), China şi deschiderea relativă a Vietnamului spre exterior. Hanoiul şi Moscova au realizat un parteneriat strategic, în 2001. Diferendul de frontieră cu Beijingul a fost rezolvat, formal, în 2000. De fapt, tradiţia Chinei imperiale – pe care parţial o reactualizează Beijingul – include Vietnamul, Coreea, zone din Indonezia de Nord, Birmania, Asia Centrală şi Mongolia, într-o sferă de hegemonie sinică. „Imperiu al Micului Dragon", Vietnamul are totuşi o îndelungată tradiţie de rezistenţă împotriva „Imperiului Celest" şi de dominaţie în Indochina. Spectaculoasă creştere economică anuală. Această performanţă se întemeiază pe sporirea constantă a consumului intern şi a exportului (produse petroliere şi electronice). Investiţii străine din Japonia, SUA, Coreea de Sud, Singapore (în medie 6,5 miliarde dolari pe an); privatizarea sectorului bancar (30%); negocieri de aderare la OMC; acorduri speciale cu SUA (PNTR), etc. Are cel mai important ritm de creştere economică după China.

Cambodgia.

Suprafaţă de 181 916 km^2, populaţie de 14 milioane locuitori; khmeri, 88,6%, vietnamezi, 5,5%, chinezi 3%. Budismul hinayana este religie de stat. PIB-ul 3 miliarde dolari, economie predominant agricolă, cauciuc natural, resurse mineraliere, aproape neexploatate. Ţară răvăşită de război şi de dictatura „khmerilor roşii" (1975-1979), actualmente monarhie constituţională; gherila „khmerilor roşii" a încetat în 1998. Sector dinamic în textile, turism în expansiune. Corupţie generalizată. Ajutoare externe de aproape 1 miliard dolari pe an.

Laos.

Suprafaţă de 236 800 km^2, populaţie de 5 600 000 locuitori; peste 70 clanuri tai sino-khmer, predominând Lao-Loum 53%, Lao-Theung 23%, Lao-Tai 13%, şi Lao Soung 10%, etc. Budismul hinayan predomină detaşat. Teren înalt, Valea fluviului Mekong intens populată, economie predominant agrară, potenţial hidroenergetic, al treilea producător mondial de opium. Regim politic autoritar, centrat pe Partidul Popular Revoluţionar (Pathet Lao); evoluează în orbita politică a Vietnamului, ca şi Cambogia (ceva mai autonomă). Ajutoare internaţionale şi din Japonia

Brunei.

Suprafaţă 6 765 km^2, 400 000 locuitori, sultanat islamic (încercuit teritorial de Malaysia), locuit în majoritate de malaezi şi chinezi (68%, 15%). Bogat în resurse de hidrocarburi, PIB – 4,5 miliarde dolari în 2004. Independent din 1984; condus de familia sultanului Hassanal Bolkiah şi de o elită islamistă opusă democratizării occidentale.

Formule de organizare regională.

Regiunea sud-estică a Asiei prezintă o dublă importanţă: strategică şi economică. Situată între India, China, Pacificul dominat de Statele Unite şi Japonia, aceasta a fost întotdeauna un spaţiu de confruntare şi cooperare între marile puteri. Rutele care leagă Orientul Mijlociu bogat în hidrocarburi de estul asiatic industrializat trec prin Oceanul Indian spre Marea Chinei de Sud şi Japonia. De asemenea, regiunea posedă importante resurse de petrol, gaze, minereuri, etc. Începând din anii ’70, Asia de Sud-Est s-a remarcat şi prin ratele înalte de creştere economică, urmând exemplul Japoniei, Taiwanului, Hong Kong-ului şi al Coreii de Sud. Comunităţile chineze din regiune joacă un rol important în această dezvoltare. Ridicarea „tigrilor” a întărit previziunile despre deplasarea centrului politic şi economic dinspre Atlantic spre Pacific, în secolul XXI şi a contribuit la modernizarea economică, în primul rând a Chinei. Criza din 1997-1998 a afectat puternic economiile locale, însă treptat ţări precum Thailanda sau Malaysia au început să-şi revină.

Relativa slăbiciune militară a statelor din Asia de Sud-Est nu este compensată, însă, de o formulă viabilă de cooperare strategică. Înfiinţat în 1954, Pactul de la Manila SEATO (Filipine, Thailanda, Pakistan, SUA, Marea Britanie, Franţa, Australia, Noua Zeelandă) a reprezentat o construcţie politico-militară creată de Washington în cadrul politicii de „containment” a lagărului socialist. Indonezia lui Sukarno a găzduit conferinţa de la Bandung a ţărilor nealiniate din 1955, un succes mai mult de imagine. Malaysia şi Singapore au decis să încheie acorduri directe de securitate cu Marea Britanie, sau cu Statele Unite. Lipsită de viabilitate, Organizaţia Tratatului Asiei de Sud-Est dispărea o dată cu încheierea războiului din Vietnam (Calvocoressi, 2000).

După înlăturarea fondatorului Sukarno şi eliminarea partidului comunist de pe scena politică, Indonezia şi-a ameliorat relaţiile cu vecinii şi a pus bazele Asociaţiei Statelor din Asia de Sud-Est (ASEAN), în 1967, alături de fostul său rival Malaysia şi de Filipine, Thailanda şi Singapore. Apărută în contextul escaladării conflictului din Vietnam, organizaţia a combinat diverse formule de guvernare mai mult sau mai puţin autoritare şi anticomuniste cu accentul pus pe dezvoltarea economică liberală, beneficiind direct sau indirect de dividendele prezenţei americane în regiune. S-a bazat pe cooperare, neutralitate şi neamestecul în treburile interne. Brunei a aderat la Asociaţie în 1984. Astăzi, ASEAN are 560 milioane locuitori şi acoperă 4% din exporturile mondiale.

Sfârşitul Războiului Rece şi ascensiunea Chinei schimbă realităţile din regiune. Un nou forum regional ia fiinţă – conexat cu ASEAN – dedicat problemelor de securitate, ce include şi marile puteri din afara regiunii (Australia, Canada, China, cele două Corei, F. Rusă, India, Japonia, Mongolia, Statele Unite, Uniunea Europeană şi Noua Zeelandă). Caracterul anti-comunist al ASEAN se modifică după acceptarea Vietnamului, alături de Cambogia, Laos şi de Myanmar, la sfârşitul anilor ’90. În 1992, a fost lansat proiectul creării unei zone de comerţ liber. Criza din 1997 şi tulburările din Indonezia au trezit neîncrederea în politicile tradiţionale ale ASEAN şi în capacitatea organizaţiei de a rezolva pe cont propriu agenda politică şi economică a regiunii. Asociaţia şi-a adâncit colaborarea cu Japonia, China şi Coreea de Sud, în interiorul aşa-numitului proces „ASEAN plus 3” (1997-1998), care a lansat conceptul realizării unei cooperări a Asiei de Est.

În contextul mai larg al ameninţării terorismului internaţional, Asociaţia a început să-şi dezvolte o serie de mecanisme pentru combaterea acestui fenomen. După 11 septembrie 2001, membrii ASEAN şi-au manifestat solidaritatea cu Statele Unite şi au încheiat un acord de colaborare cu Washingtonul (august 2002). Indonezia, Malaysia şi Filipine au perfectat un document de cooperare împotriva terorismului, în mai 2002. Exemplul a fost urmat de toate statele membre ASEAN, în luna iulie a aceluiaşi an. A crescut şi implicarea guvernului de la

Tokyo în regiune, care a propus formarea unor unităţi mixte regionale antiteroriste, după modelul celor destinate luptei împotriva pirateriei.

Statele ASEAN, Indonezia, Malaysia, Singapore, Filipine, Brunei, Vietnam, Laos, Birmania, Cambogia au decis, în reuniunea din octombrie 2003, de la Bali: să creeze o comunitate de securitate, pentru combaterea terorismului, care însă nu va reprezenta o formă de alianţă; să adâncească demersurile pentru finalizarea zonei de comerţ liber, până în 2020 şi să dezvolte relaţiile cu R.P. Chineză, India şi Japonia. Astfel, s-a amânat cu circa un deceniu liberalizarea schimburilor convenită în 1992, ceea ce evidenţiază punctele slabe ale cooperării între statele din Asia de Sud-Est. Mult invocata neutralitate depinde îndeosebi de echilibrul dintre Statele Unite, Japonia, India şi China şi mai puţin de puterea economică, diplomatică şi militară a statelor din regiune. În 2003-2004 organizaţia a dezvoltat relaţii comerciale cu Beijingul, Tokyo şi New Delhi, pe fondul eşecului negocierilor multilaterale de la Cancun. Majoritatea statelor membre au aderat şi la Forumul de Cooperare Economică Asia-Pacific (APEC). Fondată în 1989, organizaţia grupează statele riverane, SUA, F. Rusă, China, Japonia, etc. şi îşi propune să creeze o zonă de liber schimb până în 2020. Uniunea economică ASEAN ar trebui finalizată în 2015. investi\iile străine directe în regiune au ajuns la 37 miliarde dolari (7miliarde în India, 70 în China).

Reuniunea ASEAN – cu participarea Chinei, Indiei, Japoniei, Coreii de Sud, Australiei, Noii Zeelande şi a F. Ruse – de la Ventiane (Laos), din 29-30 noiembrie 20024 s-a dorit un „pas înainte” în direcţia constituirii unui „bloc economic asiatic”, rival al UE şi SUA. S-au discutat problemele „pieţii unice” îndeosebi, ale liberului schimb între ASEAN şi China (schimburi reciproce de 100 miliarde dolari în 2004). Beijingul ar dori ca ASEAN şi China să formeze un bloc similar cu UE (înainte de 2020). La 29 noiembrie s-a semnat un acord de zonă de liber schimb între China şi ASEAN, cu termeni limită de realizare 2010. „Manevra” pune în gardă SUA şi Japonia, Washingtonul dominând încă economic şi politico-militar regiunea. Deşi schimburile comerciale ale Australiei cu ASEAN se cifrează la 26 miliarde dolari (şi alte 8 milioane în servicii), Canberra a refuzat să semneze Tratatul de Prietenie şi Cooperare cu Asociaţia, pentru a-şi păstra dreptul de a acţiona preventiv împotriva grupărilor teroriste internaţionale.

Un summit internaţional a avut loc la 5 ianuarie la Jakarta pentru ajutorarea statelor atinse de tsunami de la sfârşitul anului 2004; se va constitui un sistem de alertă regională. În 2005-2006, integrarea a cunoscut unele progrese, pregătindu-se elaborarea unei Constituţii şi adoptarea unui model de organizare asemănător cu UE.

Reuniunea Asiei de Est de la Kuala Lumpur, din 14 decembrie 2006 a scos în evidenţă două viziuni diferite asupra cooperării regionale: guvernanţii din Beijing au dorit să grupeze statele ASEAN, Japonia, Coreea de Sud şi China; cei din Tokyo au insistat să fie cooptate şi India, Australia şi Noua Zeelandă. Totodată, observatorii subliniază că, spre deosebire de UE, integrarea regională în ASEAN a fost promovată în primul rând de companii (comerţul regional se plasa în 2003 la nivelul de 6% din comerţul mondial). Economiştii atrag atenţia că, fără integrare economică, ASEAN nu va rezista concurenţei Chinei şi Indiei.

Asia de Sud-Est şi marile puteri.

După numeroşi analişti, Beijingul reprezintă principalul nou competitor pentru hegemonie în Asia de Sud-Est. Motivaţiile Chinei ţin de trecutul său imperial, de rolul proeminent al populaţiilor chineze în dezvoltarea economic-financiară a statelor din regiune ori sunt legate de revendicarea unui nou statut de putere mondială, bazat pe creşterea economică şi ameliorarea relativă a capacităţilor sale militare. Minorităţi chineze semnificative există în Singapore sau

Malaysia, dar şi în Myanmar, Vietnam şi Indonezia. În ultimii ani, Beijingul şi-a construit o flotă capabilă să-i susţină revendicările în Marea Chinei de Sud, considerată uneori drept un „lac chinez", ceea ce a declanşat o cursă a înarmărilor navale, India şi Thailanda modernizându-şi, la rândul lor, componentele militare navale. China a dezvoltat relaţii apropiate cu Myanmar şi Thailanda, pentru a echilibra „alianţa" dintre India şi Vietnam şi exercită o influenţă importantă în Singapore şi Malaysia. Filipine, Indonezia şi Vietnamul au constituit obstacole relative în faţa ambiţiilor Beijing-ului, însă atitudinea ultimelor ţări s-a schimbat relativ, după prăbuşirea URSS.

Relaţiile dintre Jakarta şi Beijing au fost întotdeauna marcate de o anumită ambiguitate. Astfel, în timpul guvernării lui Sukarno, Indonezia naţionalistă, socialistă şi anti-colonialistă a întreţinut raporturi bune cu noua Chină, dar şi cu Uniunea Sovietică. Zhou Enlai a fost invitat la conferinţa de la Bandung, iar partidul comunist local devenise cel mai puternic din regiune, ceea ce a alimentat, de altfel, „teoria dominoului". Reprimarea tentativei de lovitură de stat din 1965, instaurarea regimului „Noii Ordini" şi războiul din Vietnam au tensionat relaţiile sino-indoneziene, Jakarta apropiindu-se de SUA, dar şi de Japonia, Australia, sau India. În anii '80 şi '90, s-a manifestat o destindere între cele două state. Relaţiile cu Beijingul au fost normalizate în 1990. După 1997-1998, slăbiciunea Indoneziei a afectat potenţialul său rol de contrapondere la ascensiunea Chinei.

Partajul zonelor bogate în resurse din Marea Chinei de sud reprezintă, în afara ameninţării teroriste, o problemă de bază a statelor din Asia de Sud-Est. Iniţial posesiuni chineze, ocupate de Franţa şi incluse în Indochina colonială, insulele Paracel şi Spratley sunt revendicate de Vietnam, China, Taiwan, Filipine, Malaysia şi Brunei. S-a estimat că în Marea Chinei de Sud se află importante resurse de petrol şi de gaze naturale. China comunistă a trimis trupe în anii '70. După prăbuşirea URSS, Beijingul a revendicat supremaţia maritimă regională, provocând Statele Unite şi ţinând în acelaşi timp în şah ţările ASEAN. Indonezia s-a implicat, la rândul său, în această dispută, China intenţionând aparent să-şi extindă controlul în jurul insulelor Natuna, după 1991. În mod indirect, India, a influenţat evoluţia evenimentelor, prin dotarea sa cu o flotă capabilă să afecteze interesele Chinei.

Insula Mischief a fost ocupată de China în 1994, fără ca ţările din regiune să se opună în mod serios. Filipine a invocat alianţa cu Statele Unite, iar Jakarta şi Canberra au încheiat un tratat de securitate mutuală peste un an. Momentan se mai găsesc în zonă şi militari filipinezi sau vietnamezi. China a încheiat, în noiembrie 2002, un pact cu statele membre ale asociaţiei ţărilor din Asia de Sud-Est, asupra conduitei în Marea Chinei de Sud, care nu rezolvă problema revendicărilor. Beijingul nu a ezitat să-şi extindă influenţa în regiune şi prin alte mijloace. China şi ţările ASEAN au căzut de acord, la un moment dat, în privinţa înfiinţării unei zone de liber-schimb până în 2010. La reuniunea din octombrie 2003, Beijingul şi New Delhi au semnat tratatul de prietenie şi cooperare, lansat în 1976 de ţările membre ale Asociaţiei. Astfel, Republica Populară se angajează să respecte principiile non-intervenţiei şi neutralităţii în regiune; de asemenea, a fost perfectat un parteneriat politic şi economic între statele Asiei de Sud-Est şi China. Acesta prevede întărirea cooperării între Beijing şi cele 10 state membre ASEAN, dar nu conţine clauze de securitate sau militare. În acelaşi timp, **Iniţiativa Qingdao** prevede crearea unei „rezerve energetice" pentru 22 state asiatice.

Politica Chinei în Asia de Sud-Est influenţează în mod direct viitorul său statut de putere. Instituirea unei hegenomii în regiune va confirma ambiţiile sale, dar o asemenea evoluţie trezeşte rezistenţe serioase la Washington, Canberra şi Tokyo. Ţările ASEAN sunt mai rezervate, punând accentul pe cooperare şi pe negocierea cu Beijingul.

Relaţiile cu Statele Unite.

Asia de Sud-Est este importantă pentru autorităţile americane atât din raţiuni politico-militare, cât şi din motive economice. Prezente în regiune, la sfârşitul secolului al XIX-lea, din momentul cuceririi Filipinelor, Statele Unite s-au implicat pentru a juca un rol pe scena internaţională, alături de puterile europene, într-un spaţiu aflat în proximitatea Chinei. Ulterior, Washingtonul a condus alianţa care a înfrânt, în cel de-al doilea război mondial, Japonia imperială şi a sprijinit destrămarea imperiilor europene, acordând o independenţă condiţionată Filipinelor. În contextul declanşării Războiului Rece, al succesului maoist în China continentală, al războiului din Coreea şi al decolonizării, americanii au preluat conducerea apărării intereselor occidentale în Asia de Sud-Est. Cele două războaie din Indochina au determinat un declin relativ al prezenţei Statelor Unite; totuşi expansiunile sovietică şi chineză au fost blocate cu ajutorul aliaţilor Thailanda şi Filipine, dar şi a altor state ASEAN.

Destrămarea URSS a schimbat regulile competiţiei politice din Asia de Sud-Est, din perspectiva americană. China a fost considerată o potenţială ameninţare strategică pe termen lung, factori de decizie de la Washington luând poziţie faţă de politica acesteia în Marea Chinei de Sud, Coreea sau Taiwan. Principala problemă regională constă în gestionarea ascensiunii Beijingului ca centru de putere, care ar putea schimba natura sistemului internaţional post Război Rece. Atentatele din 11 septembrie 2001 au atras atenţia asupra altei ameninţări stringente, cea a terorismului internaţional, Statele Unite deschizând „un al doilea front" în Asia de Sud-Est împotriva grupării Al-Qaeda şi a formaţiunilor afiliate. Administraţia americană a încurajat diferitele iniţiative şi formule de cooperare prezentate mai sus.

Indonezia şi-a datorat independenţa în mare măsură datorită opoziţiei SUA faţă de colonialismul vest-european. Totuşi, Ahmed Sukarno a contestat, în scurt timp, ordinea bipolară şi s-a opus fondării SEATO, inspirat din modelul Alianţei Nord-Atlantice. Regimul său a dezvoltat legături cu Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice şi cu R.P. Chineză, încercând apoi să blocheze prin forţa armelor proiectul britanic al unei federaţii Malaysiene, prin care adepţii comunismului şi partizanii Beijing-ului să fie relativ controlaţi. Considerând că fondatorul Indoneziei moderne a trecut de partea Estului, Statele Unite au sprijinit acţiunile militarilor conduşi de generalul Suharto, care a pus bazele unei guvernări anti-comuniste, prevenind astfel extinderea regimurilor marxist-leniniste în regiune, orientare atât de temută de guvernul american. Importanţa Jakartei neutre oficial a crescut după căderea Saigonului, în 1975. Statele Unite au acordat asistenţă tehnică armatei indoneziene, cu accentul pe instrucţia corpului ofiţeresc.

Chestiunea viitorului Chinei a trezit încă o dată interesul pentru Indonezia, singurul stat care ar avea capacitatea de a se opune acţiunilor Beijingului în Asia de Sud-Est, în ciuda vulnerabilităţilor interne şi a slăbiciunilor sale militare. Pe fondul escaladării violenţelor din Timorul de Est, Congresul american a suspendat, însă, programul de asistenţă militară. Un embargo asupra livrărilor de armament a fost decretat.

Loviturile din 11 septembrie 2001 au modificat relativ datele problemei, Indonezia angajându-se oficial în lupta împotriva terorismului internaţional. Astfel, preşedintele Megawati Sukarnoputri a fost primul şef de stat din lumea musulmană care a vizitat Statele Unite după atentate. Washingtonul a reluat, în ianuarie 2003, asistenţa acordată forţelor armate indoneziene. Încălzirea relaţiilor a avut unele limite, mediile politice americane, dar şi vecinii din ASEAN criticând „ezitările" guvernului de la Jakarta în combaterea grupărilor Jemaah Islamiyah sau Laskar Islam. Congresul american a întrerupt, încă o dată, programul de asistenţă militară în 2004, iar embargoul a rămas în vigoare. Atentatele de la Bali au determinat autorităţile indoneziene să trateze cu o mai mare duritate aceste formaţiuni. Totuşi, ca şi Malaysia, Indonezia

s-a opus campaniei din Irak, în martie 2003, iar SUA au refuzat, în continuare, să considere campania din Aceh, drept o parte a războiului dus împotriva terorismului internaţional.

După reuniunea de la Bangkok a APEC dedicată *inter alia* şi combaterii terorismului, preşedintele George W. Bush a efectuat o vizită-surpriză în Bali, în luna octombrie 2003, pentru a-şi exprima sprijinul faţă de politica actuală a Indoneziei. Un al doilea centru regional anti-terorist trebuia înfiinţat în Indonezia, cu sprijinul Australiei.

Filipine reprezintă un aliat principal al Statelor Unite în regiunea Asiei de Sud-Est. Washingtonul a acordat în 1946 independenţa fostei sale colonii, legând Manila de un tratat de asistenţă mutuală (1951). De asemenea, au fost menţinute baze militare la Clark şi în Golful Subic.. Filipinele au constituit o piesă de bază în dispozitivul de securitate american, creat pentru „îndiguirea" Uniunii Sovietice, chiar şi după retragerea din Vietnam şi desfiinţarea SEATO. La începutul anilor '90, SUA şi-au redus prezenţa militară, iar în 1992, legislativul de la Manila a refuzat să prelungească termenul de închiriere a bazelor americane. În paralel, se înregistra un declin al prezenţei ruseşti în Vietnam şi o creştere a puterii armatei chineze. Peste doi ani, Filipine a invocat tratatul cu SUA, în faţa pretenţiilor exprimate de Beijing faţă de insula Spratley. SUA au oferit suport politic, dar au menajat susceptibilităţile Beijingului. Pe baza unui acord de staţionare a trupelor convenit în1999, a început o serie de exerciţii militare comune, pentru a întări capacitatea combativă a armatei filipineze. În iunie 2001, preşedintele filipinez Gloria Macapagal Arroyo a propus redeschiderea bazei din Golful Subic, în principal pentru navele americane.

După 11 septembrie 2001, Manila şi-a oferit sprijinul de campanie anti-teroristă americană. La rândul lor, Statele Unite au acordat ajutor economic în valoare de câteva zeci de milioane dolari în perioada 2001-2002. În 2002, statele Unite au trimis câteva sute de militari pentru a instrui forţele filipineze care combăteau grupările legate de Al-Qaeda, Abu Sayyaf şi Jemaah Islamiyah.

Statele Unite au acordat Filipinelor statul de „aliat major non-NATO" şi au asigurat asistenţă în valoare de circa 100 de milioane de dolari. Manila a sprijinit campania americană în Irak. În octombrie 2003, aflat într-o vizită la Manila, preşedintele George W. Bush a alocat un ajutor economic în valoare de 300 de milioane dolari pentru combaterea teroriştilor. Statele Unite au elaborat şi un program de reformare a forţelor militare, valabil timp de cinci ani. Au continuat exerciţiile comune în Luzon, însă în sudul arhipelagului, trupele americane le-a fost interzisă implicare în lupta împotriva grupărilor Abu Sayyaf şi Jemaah Islamiyah. O nouă aplicaţie a avut loc în 2004, lângă insulele Spratley, revendicate de China.

În campania împotriva terorismului, Washingtonul a mai beneficiat de sprijinul direct al Thailandei, care a primit, al rândul său, statutul de „aliat major în afara NATO", ca şi Filipine, Egipt, Israel, Australia sau Pakistanul. Preşedintele George W. Bush a participat pe 20-21 octombrie 2003 la summit-ul APEC de la Bangkok, în cursul unui turneu în Asia de Sud-Est, ce a inclus şi vizite în Filipine, Singapore sau Indonezia. Criticat de fostul premier Malaysian Mahatir Mohamed în discursul de adio, şeful executivului american a promovat agenda anti-teroristă la reuniunea din capitala Thailandei şi a acordat o serie de ajutoare suplimentare guvernului filipinez.

Legat prin diverse acorduri de statul american, Singapore a declanşat, la rândul său, o serie de arestări în rândul militanţilor islamişti, ca şi aparent anti-occidentala Malaysia, care a acceptat să coopereze în 2002 cu SUA pentru combaterea terorismului. În iulie 2003, autorităţile singaporeze au încheiat un acord de liber-schimb cu Statele Unite ale Americii, singurul document de acest tip semnat în regiune. Un al doilea acord urma să fie convenit cu Thailanda. Preşedintele George W. Bush a convenit, împreună cu şeful executivului singaporez, Goh Chok

Tong, în octombrie 2003, asupra extinderii cooperării în materie de securitate. Probleme în Malaysia au apărut în aceeaşi lună, când s-a descoperit că reţeaua de comercializare a tehnologiilor nucleare militare condusă de savantul pakistanez Abdul Khan a achiziţionat componente destinate Libiei.

De asemenea, o normalizare s-a înregistrat în relaţiile dintre SUA şi Vietnam între 1995 şi 2001. Preşedintele Bill Clinton a vizitat în 2000, Hanoiul, într-o tentativă de apropiere. Aflat în căutare de susţinători, Vietnamul nu a refuzat mâna întinsă de fostul inamic, deşi rămân de rezolvat probleme legate de ultimul război. În 2003, ministrul apărării Pham Tra a efectuat o vizită la Washington, iar pentru prima dată după încheierea conflictului, o navă militară americană a acostat în Vietnam, în luna noiembrie. Peste o lună, au fost reluate cursele aeriene între cele două ţări. Comandantul flotei americane din Pacific, amiralul Thomas Fargo a vizitat, la rândul său, Vietnamul, în luna februarie 2004. Prezenţa militară americană se face simţită în Thailanda, Cambodgia, Vietnam, Filipine, etc.

Politica SUA în regiune s-a fundamentat nu numai pe relaţiile bilaterale sau pe legăturile cu ASEAN, ci şi pe încurajarea prezenţei active a aliaţilor săi principali din Asia – Japonia, Australia şi Noua Zeelandă. Tokyo şi-a intensificat suportul după 1989, contribuind la combaterea piraţilor şi ulterior, la campania împotriva terorismului. În acest sens, guvernul nipon a propus încheierea unui acord de securitate regională în 2002 şi a creat o forţă regională anti-teroristă. În decembrie 2003, Japonia a găzduit un summit împreună cu ţările ASEAN, în care s-au angajat să semneze tratatul de prietenie al Asociaţiei şi să realizeze o zonă de liber-schimb cu Malaysia, Filipine şi Thailanda. Un acord de acest fel a fost deja încheiat cu Singapore. La rândul său, Australia a lansat ideea cooperării economice în complexul inter-regional Asia-Pacific şi a semnat un tratat de asistenţă cu Indonezia în 1995, legând Jakarta de sistemul de securitate american (denunţat ulterior). În februarie 2002, s-a perfectat un pact de cooperare cu Indonezia pentru combaterea terorismului, urmat de alte documente similare convenite cu Malaysia şi Thailanda (octombrie 2002). La începutul lunii aprilie 2004 , după exemplul Chinei, Japoniei, Uniunii Europene şi parţial al SUA, Australia şi-a anunţat intenţia de a semna un acord pentru liberalizarea schimburilor cu statele membre ASEAN.

Statele Unite rămân puterea cu întâietate politico-militară în Asia de Sud-Est, dar poziţia lor trezeşte nemulţumiri din partea Chinei. Washingtonul se opune politicii sudice a acesteia, sprijinindu-se pe Filipine şi chiar India, în timp ce Thailanda, Malaysia sau Indonezia adoptă atitudini mai nuanţate. Oricum, regiunea resimte tot mai mult presiunea economică, politică şi militară a Chinei. O altă provocare regională, provine din partea grupărilor islamiste legate de Al-Qaeda.

Relaţiile cu Federaţia Rusă.

Politica Moscovei în Asia de Sud-Est a fost determinată timp de aproape o jumătate de secol de competiţie cu Statele Unite şi de rivalitatea cu R.P. Chineză. Până în anii ’60-’70, potenţialul expansionist al fostei Uniuni Sovietice a trezit reacţii ostile în capitalele Asiei de Sud-Est, cu excepţia Hanoiului şi a sateliţilor săi. Fosta superputere a alimentat conflictul din Vietnam şi a oferit asistenţă regimului lui Ho Şi Min, alături de Beijing, urmărind înfrângerea SUA şi afirmarea Moscovei ca protectoare al fostelor colonii occidentale (în dauna Chinei maoiste). Succesul indochinez nu a condus însă la retragerea masivă americană din regiune, Washingtonul sprijinindu-se pe regimurile prietene din Thailanda şi Filipine, dar şi pe neutralitatea Indoneziei. În ultimele două ţări, insurecţiile comuniste au fost, de altfel, reprimate de către autorităţi.

În următoarele decenii, Vietnamul a rămas aliatul principal al URSS în Asia de Sud-Est. Hanoiul s-a integrat în CAER şi a încheiat un tratat „de prietenie şi cooperare” cu defuncta URSS

(1978), pregătind campania din Cambogia. Asistenţa sovietică a facilitat victoria vietnameză în scurtul conflict cu R.P. Chineză. La rândul său, Moscova a beneficiat de acces militar direct în Asia de Sud-Est, obţinând baze militare, în temeiul unui acord din 1979.

Noua F. Rusă a acordat o atenţie mai mică evoluţiilor regionale, iar Vietnamul s-a deschis într-o oarecare măsură spre ASEAN, India, SUA, Japonia şi UE. La începutul lui 2001, F. Rusă şi Vietnamul au încheiat un parteneriat strategic. În luna octombrie a aceluiaşi an, Vladimir Putin a anunţat retragerea oficială a forţelor sovietice din zonă, proces început în ianuarie 2002. Din motive politice şi economice, F. Rusă a refuzat astfel să prelungească perioada de închiriere, care expira în 2004. Mişcarea simbolizează declinul puterii Moscovei în regiune. Schimbarea de politică se datorează modificărilor produse o dată cu încheierea Războiului Rece.

Decăzută din poziţia deţinută anterior, Moscova a promovat o politică de cooperare cu R.P. Chineză, în cadrul Grupului de la Shanghai, continuând să întreţină relaţii apropiate cu New Delhi şi Hanoiul; concomitent, F. Rusă încearcă să-şi menţină prezenţa şi prin alte mijloace, făcând apel în special la exporturile de armament. În mai 2003, de exemplu, Malaysia a semnat un contract de cumpărare a 18 aparate Su-30 MK. Cele două state au convenit asupra organizării de exerciţii navale comune, iar marina rusă a primit drept de staţionare în porturile Malaysiene. Şi Myanmarul a beneficiat de contracte de armament şi chiar de un sprijin ruso-chinez la ONU.

În acest context, s-a înregistrat o ameliorare şi în relaţiile Moscovei cu Jakarta, în anii ’80 şi ’90. La această evoluţie a contribuit şi tensiunea survenită între Washington şi Jakarta din timpul crizei Timorului. Factori de decizie din cadrul armatei indoneziene au căutat o sursă secundară de aprovizionare cu armament, după ce SUA le-au întrerupt integral livrările. Preşedintele Megawati Sukarnoputri a vizitat, în aprilie 2003, Moscova, moment ce a prilejuit achiziţionarea unui număr redus de avioane şi de elicoptere ruseşti. În toamnă, conducerea armatei indoneziene şi-a anunţat disponibilitatea de a continua această cooperare.

Mai nou, F. Rusă a relansat relaţiile cu statele ASEAN şi cu cele din Organizaţia Conferinţei Islamice.

Uniunea Europeană şi Asia de Sud-Est.

Sfârşitul celui de-al doilea război mondial a fost urmat de contestarea prezenţei statelor vest-europene în regiune de către populaţiile din colonii, cu acceptul şi uneori sprijinul Statelor Unite, Chinei şi al URSS. Marea Britanie s-a retras din proprie iniţiativă, nu înainte de a înfrânge o mişcare de gherilă comunistă în Malaysia. Din contră, francezii, olandezii şi portughezii şi-au abandonat posesiunile doar în urma unor presiuni şi confruntări care s-au escaladat câteodată, ca în cazul războiului din Indochina. Membre în SEATO, Londra şi Parisul s-au aliniat politicii americane, fără a juca un rol fundamental în conflictele caracteristice Războiului Rece, începând din anii ’60-’70. Construcţia comunitară europeană, a schimbat însă datele problemei. Accentul s-a deplasat dinspre mijloacele clasice de politică externă spre cele economice, iar ţările vest-europene au beneficiat de avantajul aşa-numitei „puteri civile”.

Pentru Indonezia, Uniunea Europeană reprezintă unul dintre cei mai importanţi parteneri comerciali. UE a luat poziţie în favoarea independenţei Timorului de Est, însă, spre deosebire de SUA, a ridicat embargoul impus pe armament, deşi divergenţe în legătură cu utilizarea tehnicii militare achiziţionate nu au lipsit. Statele membre ale Uniunii au susţinut menţinerea integrităţii sale teritoriale, după escaladarea tendinţelor secesioniste, cerând şi respectarea valorilor democratice. Uniunea a trimis, de altfel, o misiune de observatori la alegerile parlamentare. Dezvoltarea economică şi importanţa în creştere a producătorilor ITC din Thailanda, Singapore şi Malaysia, poziţia statelor din regiune şi proiectele de integrare a complexului Asia-Pacific motivează aprofundarea relaţiilor între Uniunea Europeană şi ţările Asiei de Sud-Est. În afara

asistenţei financiare şi a câştigurilor din afaceri, UE poate reprezenta un model de integrare pentru puterile mici şi mijlocii din această regiune. La rândul lor, statele din Europa de Vest şi Comunitatea înregistrează un deficit în ceea ce priveşte sectorul informatic. Cooperarea UE-statele ASEAN se desfăşoară într-o serie de structuri mai mult sau mai puţin instituţionalizate: colaborarea directă între Uniune şi Asociaţia asiatică, dialogul în cadrul Forumului Regional al acesteia sau în APEC şi legăturile bilaterale. În iulie 2003, Comisia Europeană a propus întărirea relaţiilor, prin realizarea unui parteneriat care să includă: o dimensiune anti-teroristă, întărirea ASEAN ca organizaţie şi realizarea condiţionată a unei zone de liber schimb. Strategia a fost adoptată de Consiliul Afacerilor Generale al UE, cu unele modificări.

Relaţiile cu India.

Ca şi în cazul Chinei, Asia de Sud-Est a reprezentat un spaţiu tradiţional de difuzare a civilizaţiei şi influenţei politice a Indiei. Rivalitatea cu Beijingul a stimulat adoptarea, la New Delhi a unei politici de ameliorare a relaţiilor cu statele Asiei de Sud-Est, însoţită de programele de dezvoltare a capacităţilor navale şi aeriene. Autorităţile de la New Delhi şi Bangkok, de pildă, au întreţinut relaţii foarte apropiate în timpul perioadei de aur a mişcării nealiniaţilor. Jawaharlal Nehru a fost unul dintre liderii de marcă, alături de Sukarno, Nasser sau Tito prezenţi la Conferinţa de la Bandung. India şi Indonezia au în comun interesul limitării unei eventuale expansiuni chineze şi o moştenire culturală, însă există contradicţii evidente între statul majoritar hindus şi cel musulman. După o perioadă tensionată ce a urmat loviturii de stat din 1965, relaţiile au fost normalizate în anii ’80 şi s-au ameliorat în deceniul următor. Pe 1 septembrie 2003 a fost încheiat un acord de cooperare pentru combaterea terorismului.

În mod tradiţional, India a dezvoltat legăturile cu Vietnamul, pentru a contrabalansa politica R.P. Chineze în regiune. După sfârşitul Războiului Rece, implicarea politică a Indiei şi Asiei de Sud-Est a sporit, încheindu-se acorduri de colaborare militară cu autorităţile de la Kuala Lumpur (1993), Hanoi şi Jakarta (2000/2001) sau promovându-se iniţiative gen BIMST-EC (Bangladesh, Birmania/Myanmar, Sri Lanka şi Thailanda, 1997). În timpul reuniunii ASEAN de la Bali, din octombrie 2003, New Delhi a semnat tratatul de prietenie şi cooperare cu statele membre ale Asociaţiei. S-a prevăzut şi crearea unei zone de liber-schimb până în 2010. Washingtonul nu se opune ca India să ocupe locul fostei URSS în echilibrarea balanţei de putere a regiunii.

Asia de Sud-Est îşi păstrează valoarea strategică pentru marile puteri, la începutul secolului XXI. Spaţiu de manevră politico-diplomatică al Chinei, Japoniei şi Statelor Unite, regiunea este caracterizată de o oarecare instabilitate, începând cu 1997-1998. Provocarea terorismului internaţional a sporit angajamentul Statelor Unite, după 11 septembrie 2001. La rândul lor, ţările membre ASEAN continuă tradiţionala politică de balansare între Beijing, Washington sau Tokyo, propunându-şi menţinerea suveranităţii şi dezvoltarea economică. Economia chineză însă funcţionează ca un „magnet” pentru regiune.

OCEANIA ÎN SPAŢIUL ASIA – PACIFIC

Suprafaţa 8,9 milioane km^2, populaţia 30 milioane locuitori. Poziţie geostrategică între Oceanul Indian şi Oceanul Pacific, asigură controlul asupra Pacificului Central şi de Sud. Australia reprezintă 85% din suprafaţa continentului. Are în compunere: **Melanezia** (Noua Guinee, Bismarck, Solomon, Fiji,), **Micronezia** (Mariane, Caroline, Marshall, Palau, Kiribati), **Polinezia** (Noua Zeelandă, Samoa, Hawaii, Tonga, Tuvalu, Phoenix, Polinezia Franceză). Spaţiul respectiv dispune de diverse resurse minerale precum: hidrocarburi, fosfaţi, nichel, metale preţioase. Pe de altă parte, insulele din Pacific contribuie esenţial la asigurarea traficului de bunuri şi persoane dintre Asia şi cele două Americi; tendinţa actuală şi de viitor rezidă în dezvoltarea unui spaţiu economico-politic al Pacificului, la rivalitate cu cel al Atlanticului. „Puteri emergente", precum China şi India sunt deja considerate de analişti drept adevărate „motoare" ale economiei mondiale, alături de Japonia, SUA sau „tigrii Asiatici". SUA rămân desigur singura putere mondială cu interese majore în ambele megaspaţii economico-politice ale lumii, Pacificul şi Atlanticul. Interesant este că Siberia, Orientul Apropiat şi Mijlociu – regiunile planetei cu cele mai bogate resurse energetice şi de altă natură – se plasează între spaţiile (pieţele) dinamic economice. Puternicul dispozitiv strategic american garantează stabilitatea politico-militară în Pacific (ca şi în Atlantic sau Oceanul Indian); în ultimul timp, China pare înclinată să-şi dezvolte o forţă strategică navală, iar Japonia să se reînarmeze. SUA controlează exclusiv peste 8 milioane mile^2 insule şi spaţiu maritim.

Australia, Noua Zeelandă, Papua Noua Guinee fac parte din **Asociaţia Asia-Pacific** (alături de F. Rusă, SUA, Canada, Japonia, China, Coreea de Sud, Taiwan, Mexic, Vietnam, Filipine, Peru, Thailanda, Singapore, Brunei, Chile, Hong Kong, Malaysia). **Asia-Pacific Economic Co-operation** este o asociaţie guvernamentală a dialogului deschis. Deciziile APEC se adoptă pe bază de consens şi se aplică în mod voluntar. APEC reprezintă: 60% din PIB-ul mondial (aproximativ 20.000 miliarde de dolari), cele mai dinamice economii ale lunii, 47% din comerţul mondial, etc. Începând de la înfiinţarea sa, **Asociaţia** a căutat să reducă tarifele comerciale; până în 2010 s-ar dori realizarea unui spaţiu al comerţului şi investiţiilor libere şi al dezvoltării industriei spre 2020.

Reuniunea **APEC** din 20-21 noiembrie 2004 şi-a propus obţinerea unei creşteri echitabile şi sustenabile, reducerea dezechilibrelor, liberalizarea investiţiilor, sporirea securităţii umane, promovarea bunei guvernării, etc. Se vor încuraja acordurile de liber schimb şi acordurile regionale de liber schimb. În acest sens, s-a lansat **Initiative for Expanded Trade in APEC (Trade and Investment Liberalization şi Trade and Investment)**. Se aprofundează studiul pentru **Trans-Pacific Business Agenda.** La summit-ul prezentat au participat ca observatori: **Pacific Economic Cooperation Council (PECC), ASEAN, Pacific Island Forum**. **Forumul Insulelor Pacificului** sete dominat de Australia; participă şi Noua Caledonie şi Polinezia Franceză.

Australia (Uniunea Australiană).

Suprafaţa 7 682 030 km^2, populaţia 20 milioane locuitori; 90% sunt urmaşii emigranţilor

europeni, 6,4 asiatici (chinezi, vietnamezi, filipinezi, etc.), 1,5% aborigeni (27% catolici, 22% anglicani, 22% protestanţi, 3% ortodocşi, 1% musulmani, etc.). PIB – 746 miliarde de dolari. Economie performantă, resurse naturale foarte numeroase, producţie diversificată (bauxită, zinc, fier, mangan, plumb, cupru, sare, cărbune, aur, argint, diamante); agricultură performantă (locul 1 mondial cu 120 milioane capete ovine, 26 milioane capete bovine), cereale (peste 80% export). Turismul încasează 8–10 miliarde de dolari/an. Aproximativ 70% din exporturile sale se îndreaptă spre spaţiul Pacificului. Regina Marii Britanii rămâne şeful **Uniunii**. Democraţie parlamentară condusă din 1996 de un guvern conservator (J. W. Howard). Membru fondator al pactelor ANZUS şi SEATO, aliat al SUA şi Marii Britanii şi al Coaliţiei internaţionale împotriva terorismului. „Cu imaginea poziţiei sale în bordura Oceanului indian, uriaş pol maritim şi economic organizat în inima triunghiului Africa de Sud-Australia-India, Australia este chemată să devină o mare putere a oceanului Indian" (A. Chanprade, F. Thual). Britanicii le-au cedat australienilor Insulele Cocos şi Insula Christmas din Oceanul Indian (acestora li se adaugă Insula Norfolk). Canberra contestă pretenţiile coloniale franceze în Pacific şi o posibilă hegemonie chineză în Asia de Sud-Est. De asemenea, fundamentalismul islamic şi terorismul internaţional sun considerate ameninţări în curs de amplificare. Forţa navală se cifrează la 11 fregate, 6 submarine şi 130 avioane moderne de luptă. Australia participă la securizarea Timorului de Est, la controlul asupra Strâmtorii Torres (vis–à–vis de Papua Noua Guinee); faţada nordică a Australiei resimte „presiunea demografică şi fundamentalist islamică" a Indoneziei (248 milioane locuitori).

Creştere economică stabilă de 15 ani (3,5% pe an); şomaj 4,8%; 40% din rezervele mondiale de uraniu, etc. Va asista SUA la construirea şi alimentarea centralelor nucleare chineze. Seceta din 2006 a redus exporturile de grâu. Intervenţii militare de stabilizare în Timorul de Est, Tonga, Solomon, etc. La 13 martie 2007, Australia şi Japonia au încheiat un acord de cooperare militară. Se speculează că s-ar încerca realizarea unei „alianţe a democraţiilor" din Pacific (SUA, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, Canada, India, Singapore) – un fel de contrapondere la China şi ASEAN.

Noua Zeelandă.

Suprafaţa 270 534 km^2, populaţia 4,1 milioane locuitori; 70% anglo-neozeelandezi, 9% britanici, 10% maori, restul: chinezi, indieni (76% creştinism, 24% alte confesiuni). PIB – 102 miliarde de dolari. Economie dezvoltată cu agricultură remarcabilă (48 milioane ovine, 9 milioane bovine); parteneri principali sunt: Australia, Japonia, Marea Britanie, SUA, etc. Regina Marii Britanii este şeful statului. Democraţie parlamentară condusă de laburişti. Ostilă pretenţiilor de mare putere ale Franţei în „teritoriile de peste mări". Se bazează politico-militar pe SUA, Marea Britanie şi Australia (ANZUS). Controlează: insulele Cook, Nine, atolii Tokelau, Ross Dependency (Antarctica), etc. Insulele principale (de Nord şi de Sud separate prin Strâmtoarea Cook) se întind pe o lungime de 1600 km; insulele Steward, Chatham, Kermadec, Campbell se află la până 1 000 km distanţă. Forţele armate dispun de 40 avioane moderne de luptă. Insulele Cook ocupă o poziţie strategică în Pacific ca şi Tokelau (în Polinezia învecinându-se cu Polinezia Franceză, Tonga, Samoa americană, Kiribati, etc.). În interior există anumite tensiuni între populaţia majoritară şi clanurile maori. Aceştia sunt împărţiţi în 7 triburi, fiecare având propriul său **consiliu.** Politică de control ferm a inflaţiei; şomaj 3,7%; datorie externă 23% din PIB; balanţă comercială deficitară, etc. Opoziţia Partidului Naţional câştigă electorat.

Timorul de Est.

Suprafaţa 14 874 km^2, populaţia aproape 1 milion locuitori; metişi – papuaşi, melanezieni,

polinezieni (catolici, protestanţi). PIB – 210 milioane de dolari. Resurse bogate de hidrocarburi în Marea Timor. Colonie portugheză până în 1978. Confruntări între grupările de stânga (**Fretelin**), de dreapta (**Udt**) şi pro-indoneziene (**Apodeti**) ce degenerează în război civil încă din 1975. Trupele indoneziene ocupă ţara în 1975 şi înfrâng detaşamentele stângii **Fretelin**. ONU nu recunoaşte anexarea Timorului de Est, peste 200 000 oameni sunt ucişi în luptele cu forţele indoneziene şi miliţiile locale afiliate lor, iar în septembrie 1999 ONU impune o soluţie în favoarea populaţiei majoritare. Forţa ONU (UNAMET) de 10 000 de oameni – cu participare marcantă australiană – garantează stabilizarea. Din 2002, Timorul de Est funcţionează ca stat independent; tensiunile între grupările de stânga şi dreapta însă se menţin. Ţara depinde de asistenţa internaţională oferită de ONU, SUA, Australia, Japonia, etc. Tensiuni persistă în raporturile cu Indonezia şi cu Australia (pentru delimitarea zonelor economice cu hidrocarburi din Marea Timor). Recent, s-a ajuns la reglementarea raporturilor dintre Australia şi Timorul de Est. În 2006 s-au repetat violenţele interne, aplanate cu sprijin internaţional.

Federaţia Statelor Micronezia.

Suprafaţa 701 km^2, populaţia 118 000 locuitori; 12% americani şi filipinezi, 88% micronezieni (creştinismul - majoritar). Federaţie de state (Chuukal - mai important), fostele Caroline de Est administrate de SUA până în 1990. Depind de ajutorul economic şi de protecţia politico-militară a SUA.

Palau.

Suprafaţă de 488 km^2, populaţie de 20 000 de locuitori. Republică prezidenţială. Depind de ajutorul economic şi de protecţia politico-militară a SUA.

Marshall.

Suprafaţa 181 km^2 populaţia 52 000 locuitori; 90% micronezieni. Legături foarte strânse cu SUA, bază militară americană, poziţie strategică în Pacificul Central.

Samoa.

Suprafaţa 2 831 km^2, populaţia 179 000 locuitori; 93% polinezieni, 7% metişi, etc.; creştinism majoritar. Fostă Samoa de Vest, administrată de noua Zeelandă până în 1962, când devine stat independent. Monarhie constituţională.

Papua Noua Guinee.

Suprafaţa 462 840 km^2, populaţi 6 milioane locuitori; 74,8% Malaysi, polinezieni, europeni, chinezi, 15% melanezieni, restul papuaşi (750 triburi); 66% creştinism, 34% animism. Noua Guinee de Est – cu Port Moresby –, Arhipelagul Bismarck, insulele Noua Britanie şi Bougainville. Monarhie constituţională (regina Elisabeta II). Război civil în Bougainville (1988-1998), cu zeci de mii de victime; se acordă o fragilă autonomie, dar statul rămâne în criză. Resurse importante de hidrocarburi, cupru, aur, crom, nichel. Continuă rivalităţile dintre provincii şi bandele înarmate. Violări ale drepturilor omului, SIDA, etc. Presiune indoneziană în Papua Noua Guinee şi asistenţă australiană.

Solomon.

Suprafaţa 28 370 km^2, populaţia 500 000 locuitori; 94% melanezieni; creştinismul este majoritar. Resurse: bauxită, nichel, fosfaţi, metale preţioase. Fostă colonie britanică (independentă din 1978), include importanta insulă Guadalcanal.

Tensiuni cu Papua Noua Guinee pentru Insula Bougainville (1990). Conflicte civile armate în Guadalcanal între 1999-2000, mediate de Australia şi Noua Zeelandă. Relaţii economice cu Australia, Japonia, SUA, Marea Britanie. Atacuri împotriva comercianţilor chinezi în aprilie 2006 şi intervenţie de poliţie australiano - neo-zeelandeză.

Vanuatu.

Suprafaţa 12 190 km^2, populaţia 200 000 locuitori (72 de insule pe 800 km lungime); 94% melanezieni, restul vietnamezi, chinezi, 4% francezi; creştinism majoritar. Fostă colonie, administrată (până în 1980) prin condominium de Marea Britanie şi Franţa sub denumirea de Insulele Hebride. Tensiuni între populaţia majoritară anglofonă şi populaţia francofonă.

Noua Caledonie.

Colonie franceză, situată la sud de Vanuatu. Suprafaţa 19 013 km^2, populaţia 150 000 locuitori, majoritari europeni şi metişi. Populaţia kanak (denumită iniţial canaque), formată din melanezieni oscilează între autonomie şi independenţă (activează un Front de Eliberare Naţională).

Nauru.

Suprafaţa de 21,2 km^2, populaţia 12 000 locuitori; creştinism majoritar. Paradis fiscal (400 bănci), tensiuni politice interne şi adversitate faţă de Franţa (experimentele nucleare din atolul Mururoa).

Kiribati [se pronunţă Kiribes]

Suprafaţa de 811 km^2, populaţia 94 000 locuitori; 97% polinezieni creştini. Arhipelagul Gilbert concentrează majoritatea populaţiei. Fost protectorat britanic. Membru al Forumului Pacificului de Sud.

Tuvalu (Insulele Ellice).

Suprafaţa 25 km^2, populaţia 11 000 locuitori; 93% polinezieni creştini. Monarhie constituţională. Fostă colonie britanică.

Fiji.

Suprafaţa 18 272 km^2, populaţia 830 000 locuitori; 51% melanezieni, 44% indieni, restul metişi, chinezi, europeni, etc. (53% creştini protestanţi, 38% hinduşi, 8% musulmani). Colonie britanică (până în 1970), republică prezidenţială. Conflicte între comunităţile melaneziană şi indiană. Lovituri de stat militare în 1997 şi 2000; confruntări între naţionalişti (Partidul Unit Fijian) şi laburişti. Melanezienii se află sub influenţa unei puternice elite aristocratice tradiţionaliste şi militare. O nouă lovitură de stat în decembrie 2006.

Tonga.

Suprafaţa 750 km^2, populaţia 100 000 locuitori; 98% polinezieni (creştini metodişti). Monarhie constituţională; fost protectorat britanic până în 1970.

Polinezia Franceză.

Suprafaţa maritimă 4 milioane km^2 (Insulele Societăţii - cu Tahiti, Tuamotu, Gambier, Marchize, Australe) – toate având 4 000 km^2 şi o populaţie de peste 155 000 de locuitori.

Depinde de ajutorul economic al metropolei; cu toate acestea există o mişcare locală de independenţă ca şi în Noua Caledonie.

AMERICA LATINĂ

Ca şi în alte spaţii marcate de Războiul Rece şi America Latină a înregistrat schimbări semnificative în deceniile din urmă, în circumstanţele accelerării proceselor de democratizare a societăţii şi mondializării. Treptat după o etapă de progres a regimurilor neoliberale, se remarcă o anumită ascensiune a stângii, îndeosebi în Venezuela, Brazilia, Nicaragua, Ecuador şi Bolivia; tensiunile economico-sociale ţinute cu greu sub control şi excesele „renaşterii indiene" rămân factori de risc pentru fragilele democraţii latino-americane. Cu toate acestea, a prins contur o nouă „solidarizare" a statelor latino-americane, atât în raporturile cu SUA, cât şi în ansamblul relaţiilor internaţionale. Obiectivele principale ale „noii solidarităţi", vizează modernizarea, reducerea gravelor decalaje sociale, cooperarea economiei, etc.

Relaţiile cu marii actori economici ai lumii

La 24 mai 2003, s-a desfăşurat la Cuzco reuniunea **Grupului de la Rio** (Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Ecuador, Mexic, Panama, Paraguay, Uruguay şi Venezuela). S-a decis atunci renegocierea acordurilor cu FMI şi separat, cu cei mai importanţi membri ai fondului (SUA, Germania, Marea Britanie şi Franţa). Latino-americanii apreciau că o creştere robustă este mai importantă decât ajustarea structurală; fiecare stat membru urmărea ca FMI să respecte acordarea unei marje de împrumut de 20% pentru investiţii sociale. Ar trebui în mod obligatoriu ca FMI să adopte şi o viziune socială asupra politicilor sale.

Concomitent, se remarcă efortul statelor Americii Latine de a-şi diversifica relaţiilor politice şi economice, la loc central plasându-se raporturile cu SUA, Spania şi UE. Şi F. Rusă încearcă să joace un rol activ în relaţiile cu Venezuela, Argentina, Chile, Brazilia şi Cuba (vizita ministrului de Externe, I. Ivanov din decembrie 2003), deşi volumul schimbărilor comerciale dintre părţi abia trece de 5 miliarde de dolari. Moscova este însă departe de influenţa pe care o exercita pe continent în anii 1970-1990; astăzi, în locul său s-a instalat UE, „tolerată" mai uşor de SUA. China, la rândul ei, şi-a amplificat schimburile cu aceste ţări, îndeosebi cu Venezuela şi Brazilia. În 2004-2005, China a încheiat importante acorduri de cooperare cu Brazilia, Venezuela, Argentina, Chile, etc., urmărind procurarea de materii prime şi impulsionarea exporturilor sale.

O direcţie importantă a noului tablou latino-american o reprezintă cooperarea regională.

La sfârşitul lunii octombrie 2003, a avut loc, la El Calatate, întâlnirea dintre preşedinţii Lula da Silva al Braziliei şi Nestor Kirchner al Argentinei. Ambii au hotărât să transforme MERCOSUR în conformitate cu modelul UE, pentru a rezista politicilor protecţioniste ale statelor post-industriale şi a ocupa un loc important pe scena internaţională. Se doreşte constituirea „unui bloc cu o singură voce", capabil să rezolve problemele subdezvoltării, marginalizării sociale, corupţiei instituţionalizate, etc. Relaţiile cu organismele economice internaţionale, SUA şi UE trebuie transformate radical; acordurile financiare de achitare a datoriilor externe se vor subordona obiectivelor social-politice ale debitorilor. Obligaţiile faţă de FMI (ajustările bugetare şi serviciul datoriei externe) vor trece pe planul doi; creşterea statelor debitoare într-o lume multilaterală de parteneri egali, care respectă reglementările ONU, se va transforma în prioritate regională. Acordurile argentino-braziliene se menţin pe linia Grupului 22

din OMC, ce solicită micşorarea subvenţiilor agricole în statele post-industriale (lideri sunt China, India, Mexic, etc.). În privinţa Zonei de Liber Schimb (ZLEA) propusă de Washington, Brazilia şi Argentina au o poziţie comună: SUA, care deţin hegemonia tehnologică şi 70% din PIB-ul celor două Americi, vor fi obligate să adopte politici flexibile de tip UE pentru reuşita acestui proiect; altfel, statele latino-americane îşi vor proteja economiile naţionale, chiar dacă o asemenea măsură este în detrimentul populaţiei cu venituri mici şi foarte mici. Venezuela şi Brazilia, în special, contestă „hegemonismul" SUA şi acţionează pentru implicarea ONU în conflictul intern din Columbia, unde s-au desfăşurat deja forţe armate americane. În 2004, MERCOSUR şi Pactul Andin au format Comunitatea sud-americană.

În acelaşi timp Argentina, Venezuela, Brazilia şi Bolivia coagulează un fel de „front opus SUA". În 2004-2005, Venezuela a adoptat măsuri împotriva capitalului american şi a oferit „susţinere petrolieră" altor state latino-americane. Simultan, s-a lansat un amplu proces de reformă agreată de populaţie şi de întărire militară. Brazilia, concurentă a Venezuelei în regiunea Amazonului, încearcă să se plaseze pe o poziţie moderată în raporturile cu SUA. Chile cunoaşte ca şi Brazilia, o creştere economică semnificativă. Bolivia caută să obţină ajutorul vecinilor săi pentru a obţine ieşirea la Pacific, zonă anexată de Chile la finele secolului XIX. Peru, Venezuela şi MERCOSUR o susţin.

În acelaşi timp, latino-americanii îşi pun speranţe deosebite şi în cooperarea cu Spania şi UE.

Între 14-15 noiembrie 2003, şefii de state şi guverne ibero-americane s-au reunit la Santa Cruz. Conferinţa a decis să sprijine Bolivia – confruntată cu o gravă criză economică, socială şi politică – prin: încurajarea pe termen limitat a exporturilor sale; diligenţe pe lângă Chile şi Peru cu scopul de a-i permite ieşirea la Pacific, într-o zonă de la frontiera acestor state. S-a constituit, pe de altă parte, un secretariat permanent ibero-american. Cu prilejul conferinţei, s-a derulat şi o întâlnire a reprezentanţilor populaţiilor defavorizate (amerindieni). Mai nou, Spania dezvoltă în Amazonia proiecte de anvergură, alături de latino-americani.

Summitul UE-America Latină din mai 2006 de la Viena a scos în relief: refuzul UE de a suspenda taxele vamale pentru MERCOSUR; neliniştile provocate de tendinţele etatiste din Bolivia şi Venezuela. Brazilia (care conduce gruparea statelor în dezvoltare din OMC) insistă ca europenii să elimine subvenţiile agricole (Brazilia cooperează, în acest sens, cu Africa de Sud, India, China, etc.).

Pe de altă parte, latino-americanii solicită o revizuire a raporturilor cu SUA.

La 14 ianuarie 2002, la Conferinţa celor Două Americi de la Monterey-Mexic, prezidată de SUA şi Brazilia s-a ajuns la un acord de principiu asupra liberului schimb: s-a stabilit un minimum de obligaţii şi drepturi pentru primul nivel de liber schimb deplin; cel de al doilea nivel permite coexistenţa liberului schimb cu acordurile bilaterale. Scopul zonei este să liberalizeze investiţiile şi să permită accesul statelor mici pe piaţa SUA (piaţa zonei valorează aproximativ 13 miliarde de dolari). Pentru a impulsiona zona de liber schimb, Washingtonul a pregătit acorduri bilaterale cu o serie de state latino-americane cum ar fi Peru, Columbia, Bolivia. Argentina şi chiar prospera administraţie a preşedintelui chilian, Ricardo Lagos (socialist moderat) au criticat ceea ce ei au definit drept „capitalismul liberal sălbatic". Tendinţa latino-americanilor este de a transforma relaţiile cu SUA într-un „parteneriat" reciproc avantajos, de inspiraţie vest-europeană. Şi în problema evoluţiilor din Cuba, ţară aflată la sfârşit de regim „castrist", SUA şi latino-americanii sunt în dezacord. În ansamblu, participanţii la summit-ul celor două Americi s-au declarat de acord să combată sărăcia, corupţia, crima organizată şi să consolideze evoluţiile democratice din statele lor. Reamintim faptul că schimburile comerciale SUA-America Latină se situau în 2005 la nivelul de 250 miliarde de dolari.

Summitul celor două Americi din noiembrie 2005 a evidenţiat atenţia acordată de SUA tratatelor bilaterale de liber-schimb. G. Bush a încercat fără succes să-l izoleze pe H. Chavez. Brazilia a opus **Free Trade Area of the Americas** propria sa strategie de integrare sud-americană. UE încurajează integrarea din cadrul MERCOSUR; totuşi, în America Latină persistă rivalităţile dintre Brazilia şi Argentina şi se conturează crearea unui nou „pol de putere bolivian" (Venezuela, Bolivia, Ecuador, Cuba). Mai pragmatice, alte conduceri statale dezvoltă relaţiile cu SUA, China, F. Rusă, între altele şi pentru a contracara puterea concentrată rapid în Brazilia.

Pe lângă o rivalitate SUA-Brazilia, în America Latină se conturează şi o concurenţă făţişă Mexic-Brazilia. Ambele state speră să se afirme în grupul primelor 10 ţări industrializate ale lumii şi în poziţia de lideri ai „americano-latinităţii". Statele de la sud de Canalul Panama consideră Mexicul prea apropiat de SUA, aproape integrat în economia americano-canadiană. Brazilia ar fi deci un lider natural mai puţin dependent de SUA. Preşedintele L. I. Lula a negociat cu Administraţia G. W. Bush în iunie 2003, având întregul său guvern alături. De asemenea Brazilia a pozat în lider al „americano-latinităţii" la Evian şi Davos. L. I. Lula intenţionează să introducă în şcoli studierea obligatorie a limbii spaniole pentru a depăşi obstacolul lingvistic dintre Brazilia şi vecinii săi. Vicente Fox, preşedintele Mexicului s-a implicat în reglementarea conflictului civil din Venezuela. Ambii preşedinţi au solicitat pentru ţările lor, locuri de membri permanenţi ai Consiliului de Securitate ONU. Brazilia are însă resurse mai bogate şi o politică internă şi externă imaginativă. FMI a fost convins să susţină reformele sociale, Venezuela acceptă medierea sa, Bolivia consideră ajutorul MERCOSUR indispensabil, etc. În aceste circumstanţe, latino-americanii par să se regrupeze în jurul Braziliei şi organizaţiei MERCOSUR, care negociază ca „bloc economic", proiectul Zonei de Liber Schimb a celor două Americi. Totuşi, SUA reuşesc să exploateze atât slăbiciunile Braziliei, cât şi temerile vecinilor de o apropiere „prea sufocantă" de „acest gigant al Sudului".

Anii 2005-2006 n-au schimbat contrastele specifice Americii Latine. Astfel, în acest spaţiu trăiesc 213 milioane săraci (40% din totalul populaţiei); 13 milioane „latinos" s-au stabilit în SUA în doar doi ani. În acelaşi timp, creşterea economică a fost constantă. Sumele trimise acasă (îndeosebi în Mexic) de imigranţi au atins 38 miliarde dolari în 2005, fiind egale cu investiţiile străine directe. Statele din America Centrală primesc de la cetăţenii lor din exterior între 10-30% din PIB. Programe sociale mai ample s-au aplicat în Brazilia şi Chile (sărăcia a coborât la nivelul de 18,8%).

Statele MERCOSUR au respins, în noiembrie 2005, acordul de liber-schimb al Americilor (ALCA). Anul 2006 a adus întărirea măsurilor protecţioniste nord-americane (inclusiv construirea „zidului" la frontiera cu Mexicul) şi naţionaliste în sud. Venezuela s-a alăturat MERCOSUR în 2006 şi a promis construirea unui gazoduct de 8 000 km lungime în direcţia sudului continentului.

Dacă integrarea a realizat progrese în cadrul ALENA (SUA, Canada, Mexic), disputele par să caracterizeze Pactul Andin şi MERCOSUR-ul. Venezuela încearcă să-şi „exporte" modelul său de „socialism" în Bolivia, Mexic, Ecuador, Peru; Brazilia, Argentina, Chile se pronunţă pentru o societate deschisă şi dinamică. Venezuela însă, contează pe „forţa sa energetică" şi pe cooperarea cu F. Rusă, China şi stânga internaţională. Etatismul economic permite pe moment asigurarea de ajutoare sociale, reprezentând însă o soluţie deja invalidată de istorie pentru dezvoltarea social-economică.

Renaşterea amerindienilor.

Pe lângă deplasarea spre stânga a principalelor state din America Latină şi criza modelelor economice neoliberale, analiştii remarcă un alt proces semnificativ: **revolta amerindienilor sau trezirea lor la viaţa politică**. Obiectivele moderate ale acestei renaşteri ar consta în: combaterea

excluderii sociale; recunoaşterea drepturilor colective administrative şi culturale, a caracterului multicultural al unor state, etc. Revolta amerindienilor se intersectează cu ridicările celor mai defavorizate categorii de metişi, mulatri şi negri din Republica Dominicană până în Bolivia şi Argentina. Contestatarii blamează politicile neoliberale (Acordurile de la Washington din 1993) ale guvernelor instalate prin alegeri libere şi „hegemonismul" transnaţionalelor. Există pericolul ca unele regimuri democratice actuale să fie înlocuite cu „formule" de stânga sau populiste. Criticile se îndreaptă în direcţia Administraţiei G. W. Bush pentru obstinata sa politică anti-drog şi de liber-schimb. Latino-americanii din categoriile defavorizate susţin că liberalizarea economică a încurajat corupţia şi a alimentat averile elitelor politice şi bancare.

Indigenii şi-au constituit adevărate reţele de partide, mişcări şi de ONG-uri locale şi internaţionale destinate să le promoveze revendicările de autonomie politico-administrativă şi economice (mai ales acolo unde comunităţile dispun de resurse de petrol, gaze, diamante, etc.). Aceste ONG-uri resping monopolul puterii centrale asupra resurselor naturale şi solicită coparticiparea la valorificarea lor. În numeroase cazuri, mişcările amerindienilor afişează sloganuri antiamericane, etatiste, neomarxiste şi castriste primind sprijin multiplu din Cuba şi Venezuela (grupările conduse de Evo Morales şi Felipe Quispe din Bolivia); Morales a afirmat la Havana că SUA s-ar putea confrunta cu un „Nou Vietnam" în America Latină. El s-a afirmat al conducerea sindicatului cultivatorilor de coca (Andean Council of Coca Leaf Producers - CAPHC), cu filiale în tot bazinul Anzilor, inclusiv în zonele peruane care au devenit baze ale gherilelor „Calea Luminoasă". CPHT se află în legătură cu partidele de stânga din Peru (Federaţia Ţăranilor Peruani, Partidul Unificat Mariategui) şi cu Forumul de la Sao Paulo al stângii latino-americane, bază a antimondialismului internaţional. Bolivia trece printr-o etapă dificilă de recesiune: în zonele înalte amerindiene se consolidează tendinţele autonomiste, comunitariste şi autoritare şi spre deosebire de tendinţele din zonele joase (între Santa Cruz şi Tarija, cu zăcăminte de gaze), populate de metişi şi albi. În Columbia, gherilele FARC acţionează tot în „zonele coca" (departamentele Cagneta şi Putumayo). În Mexicul de Sud, zapatiştii solicită secesiunea zonei Chiapas şi unificarea cu zonele amerindiene din Guatemala de Nord, „focare ale gherilei" de peste 40 de ani. Grupări extremiste de stânga, aliate cu narco-traficanţi acţionează şi în America Centrală. Se speculează că ele beneficiază de susţinere FARC şi din Venezuela. SUA analizează cu atenţie aceste noi (vechi, totuşi) tendinţe latino-americane, pledând pentru integrarea comunităţilor amerindiene în „statul de drept şi piaţa liberă". Este motivul pentru care Washingtonul a încurajat programul reformist al preşedintelui brazilian da Silva. Sărăcia rămâne cauza determinantă a revoltei amerindienilor; există însă pericolul extinderii acestei agitaţii în comunităţile albe şi metise din state precum Brazilia sau Columbia. Prevenirea unei explozii sociale de proporţii impune schimbări semnificative şi în relaţiile social-economice dintre SUA şi America Latină, în sensul unui parteneriat real.

Stânga şi dreapta la putere

Noua stângă latino-americană a probat, în 2005-2006, că nu diferă prea mult de „vechea stângă"; poate, spre deosebire de aceasta din urmă, noua stângă utilizează o strategie electorală pentru a prelua puterea. Însă, odată instalate la conducere, cercurile de stânga au trecut la aplicarea unor programe economice etatiste, oficial declarate „în sprijinul maselor defavorizate". Venezuela, Peru, Bolivia, Ecuador sunt state cu periculoase dezechilibre de ordin social-economic; în Venezuela şi Bolivia, reforma agrară modernă abia începe să se aplice.

Fostul militar H. Chavez a înmulţit măsurile etatiste, preluând sub control principalele sectoare economice (hidrocarburile, transporturile, telefonia, comerţul intern). Amic al lui F. Castro, H. Chavez laudă strategia troţkistă a „revoluţiei permanente"; alimentează cu fonduri

mişcările radicale, se amestecă în disputele politice din Nicaragua, Ecuador, Peru, Bolivia, etc. În paralel, Venezuela achiziţionează masiv armament rusesc şi chinez şi îşi întăreşte cooperarea cu Iranul, China, F. Rusă. H. Chavez consideră că americanii vor fi afectaţi energetic de o ciocnire deschisă cu regimul său populist-autoritar. De asemenea, H. Chavez îl sfidează în mod deschis pe G. Bush şi îl susţine masiv pe F. Castro (liderul din Venezuela a lansat „revoluţia bolivariană").

Ecuadorul noului preşedinte R. Correa (din ianuarie 2007) ar evolua într-o direcţie de „stângă creştină". Correa propagă „revoluţia cetăţenilor" şi preconizează etatizarea industriei energetice. În Bolivia, E. Morales (preşedinte din 2005) a impus noi reglementări companiilor din energetică, stârnind reacţii negative în „Brazilia social-democrată". Dreapta s-a menţinut la putere cu dificultate în Mexic. Nicaragua însă s-a întors la sandinişti. Vizita preşedintelui G. Bush în America Latină de la începutul anului 2007 a fost folosită ca un nou prilej de evidenţiere a deosebirilor dintre America Latină de stânga şi America Latină de dreapta. De fapt, o grupare de centru-stânga şi centru-dreapta reuneşte statele cele mai stabile din regiune: Brazilia, Chile, Peru, Columbia, Uruguay, Paraguay, Mexic, Guatemala, Salvador, Costa Rica, Panama, Haiti, Guyana, Surinam, R. Dominicană, etc. Centru-dreapta începe să înţeleagă necesitatea combinării reformelor economice liberale şi accentuarea preocupărilor pentru programe sociale.

În pofida criticilor de stânga, actuala administraţie americană – spre deosebire de trecut – nu a intervenit direct şi brutal în evoluţiile latino-americane. Anumite cercuri de la Washington au apreciat că situaţia actuală decurge din excesele politicilor neo-liberale şi din gravele inechităţi sociale acumulate în zeci de ani. Soluţii de stânga şi centru-stânga pentru reforme economico-sociale întârziate (reforme agrare, sisteme de sănătate şi învăţământ) nu vor face decât să întărească ţările latino-americane şi să reducă afluxul de emigranţi spre America de Nord. Numeroşi oameni de afaceri nord-americani se acomodează măsurilor latino-americane de etatism relativ. Dreapta conservatoare din SUA apreciază că regimurile populiste latino-americane se vor „sufoca economic" din lipsă de fonduri, tehnologie şi pieţe de desfacere (exporturile petroliere spre China sunt infinit mai dificil de realizat prin comparaţie ce cele spre SUA...). În caz extrem, s-ar putea recurge la acordarea de asistenţă grupărilor de dreapta din statele conduse în mod „radical" („reţeta Nicaragua").

Interesante sunt şi transformările consemnate la nivelul instituţiilor statului, cu precădere a celor de putere. Centru-dreapta şi centru-stânga practică jocuri politice cu reguli democratice (drepturi democratice, alegeri libere, pluripartitism, etc.). Regimurile populiste tind să restrângă drepturile democratice după preluarea puterii. Uneori, ele folosesc armata ca instituţie principală de susţinere, în afara manipulării „maselor". Armata se află şi în spatele unor guverne de centru-dreapta. Este adevărat că armatele latino-americane nu mai au aplombul politic din anii '50. Unele structuri militare s-au radicalizat spre stânga (Venezuela, Bolivia), altele rămân în limite constituţionale, menţinându-şi însă forţa latentă (Chile, Peru, Columbia, Brazilia, Paraguay). Dacă armata boliviană este divizată între stânga şi dreapta, armata din Paraguay a primit recent ajutoare americane. Epoca dictaturilor militare de dreapta este revolută, stânga militar-politică având un „moment de glorie". Chiar şi în Cuba, instituţiile militare şi de poliţie oferă suport de putere unui regim de stânga, deja uzat. Cuba şi Venezuela continuă, totuşi, să se înarmeze şi s-ar putea să-şi atragă replici din partea altor state.

Mexic.

Suprafaţă de 1 964 375 km^2, populaţie de aproximativ 108 000 000 locuitori (75% metişi, 10% albi, 15% amerindieni la care se adaugă 16 000 000 de mexicani în SUA). PIB – 885 miliarde de dolari. Resurse: petrol 7 miliarde t., gaze naturale 2 200 miliarde m^3, argint (locul 1 mondial la producţie), uraniu, mercur, cadmiu, cupru, plumb, zinc, mangan. Putere industrială, cu

siderurgie, construcţii de maşini, petrochimie, textile, turism, etc. SUA sunt principalul partener comercial la care se adaugă Canada (prin NAFTA). Forţe armate permanente: 193 000 de oameni, 900 de tancuri, 8 fregate, 3 distrugătoare în 2005. Regim politic democratic după ce Partidul Revoluţionar Instituţional a pierdut puterea în 1997, după decenii de dominare autoritară a societăţii. Fostul preşedinte Vicente Fox, aparţinea Partidului Acţiunii Naţionale (conservator), cu toate că stânga (Partidul Revoluţionar Democratic), controla capitala. Din 2004, s-a relansat creşterea economică (4%) cu o inflaţie scăzută (4%). Nordul industrializat depinde de comenzile din SUA. Probleme serioase subzistă în sistemul de asigurări sociale, relansarea sectorului energetic, sărăcie, etc.

Ultimele decenii înregistrează includerea accelerată a Mexicului de Nord şi Central în sistemul economic al SUA, „hispanizarea" sudului Americii de Nord şi adâncirea „prăpăstiei de dezvoltare" între sudul şi centrul Mexicului. În acest context, în ianuarie 1994, rebelii amerindieni au cucerit câteva localităţi din statul Chiapas.

Mişcarea „zapatistă" a câştigat repede o reputaţie internaţională, fiind considerată un „protest viguros împotriva capitalismului neo-liberal şi a mondializării sălbatice". În februarie 1996, s-a ajuns la un acord politic cu guvernul; situaţia a rămas totuşi dificilă în sudul sărac şi tradiţionalist al Mexicului.

Alegerile din vara anului 2006 au fost câştigate cu dificultate de F. Calderon (Partidul Acţiunii Naţionale), în detrimentul candidatului stângii, A. M. L. Obrador. Partizanii acestuia au blocat unele zone din ţară luni de zile. Economia a crescut cu 3% în 2006 datorită exporturilor petroliere, finanţelor solide, industriei auto (1,2 milioane autoturisme exportate în 2005). **Nissan** şi **Ford** investesc masiv. Emigranţii transferă anual 35 miliarde dolari. F. Calderon lansează programe sociale.

America Centrală.

Regiune relativ stabilizată şi în curs de încadrare accentuată în sistemul economic SUA-Mexic-Canada. La 17 decembrie 2003 s-a încheiat Tratatul de Liber Schimb, între SUA şi Central American Free Trade Agreement. Rămân totuşi focare de instabilitate în Cuba, Haiti, Republica Dominicană. De asemenea, s-a semnat un acord special cu UE.

Belize.

Suprafaţa de 22 966 km^2, populaţia de 263 000 de locuitori (metişi, creoli, maya); şeful statului este regina Elisabeta II-a a Marii Britanii. PIB – 1 miliard de dolari. Economie agrară şi agroalimentară şi turism. Rata analfabetismului – 70%. Criminalitate juvenilă. Diferend teritorial cu Guatemala pentru zona strategică Toledo. Fostă colonie britanică (până în 1981). Exportă citrice,zahăr şi petrol.

Guatemala.

Suprafaţă de 108 889 km^2 şi populaţie de 12 700 000 de locuitori (56% metişi - latinos, 44% amerindieni, 2/3 din populaţie – pe platourile din Sierra Madre). PIB – 23 miliarde de dolari în 2005. Deţine o poziţie strategică, având ieşire la Atlantic şi Pacific. Economie bazată pe agricultură (60% din terenuri sunt mari proprietăţi), având performanţe în exportul de cafea şi trestie de zahăr.

Explozie demografică, 80% din populaţie în sărăcie. Rezerve de petrol şi nichel. Industrie prelucrătoare în expansiune: textile, alimentară, nichel, ciment, chimică, farmaceutică, etc. Dependentă financiar şi comercial de SUA. Regim politic democratic, instabil. Puterea aparţine Marii Alianţe Naţionale de dreapta. Război civil foarte sângeros (zeci de mii de amerindieni

exterminaţi) declanşat din anii ’50. Gherila amerindiană, activitatea bandelor organizate şi a grupărilor de extremă stângă (Uniunea Naţională Revoluţionară Guatemaleză), alimentată de o gravă inegalitate socială (2% din populaţie controlează 58% din avuţia naţională). Din 1966 s-a ajuns la un fragil acord de pace. Un număr de peste 11 000 militari au fost instalaţi în oraşe pentru a combate grupurile criminale.

Honduras.

Suprafaţă de 112 000 km^2, populaţie de 7 milioane de locuitori, în majoritate metişi. PIB – 6,5 miliarde de dolari în 2005. Economie agricolă, resurse de argint, zinc, plumb, etc.; dezvoltare industrială concentrată în nord (San Pedro Sula), dependentă comercial de SUA. Peste 80% din populaţie trăieşte în sărăcie. FMI a decis reducerea cu 90% a datoriei externe de 5 miliarde de dolari. Armata - sub control civil, după o lungă perioadă de implicare în politică. Bază politico-militară a SUA pentru contracararea stângii din Salvador şi Nicaragua; ca şi în Guatemala, bandele înarmate perturbă stabilitatea ţării. Creştere economică de 5% în 2005.

El Salvador.

Suprafaţă de 21 041 km^2, populaţie de 7 milioane locuitori. PIB – 14 miliarde de dolari în 2005; agricultură şi industrie derivată, chimie, textile, etc. În 1980, s-a declanşat războiul civil [Frontul Democrat Revoluţionar şi Frontul de Eliberare Naţională Farabundo Marti (FMLN), contra autorităţilor, susţinute de SUA]. Peste 1 milion de refugiaţi, morţi şi răniţi. Acorduri de pace în 1992-1993. Regim politic democratic, dominat de Alianţa Republicană Naţionalistă, de dreapta şi FMLN, social-democrat, care controlează parlamentul. Guvernul este aliniat Washingtonului, în SUA aflându-se şi 2,4 milioane de salvadorieni. Politică de austeritate financiară şi de combatere a bandelor criminale. Dolarizarea economiei; 20% din PIB din depunerile emigranţilor.

Nicaragua.

Suprafaţă de 129 373 km^2, populaţie de 5,6 milioane de locuitori (70% metişi). PIB – 4 miliarde de dolari în 2005; ieşire la ambele oceane, predominant agricolă, inflaţie, datorie externă foarte mare, etc. Dictatura familiei Somoza (1937-1979). Război de gherilă condus de Frontul Sandinist de Eliberare Naţională (1961-1979). Instalaţi la putere, sandiniştii au experimentat o dictatură comunistă cu ajutor sovietic şi cubanez. Declanşarea gherilei de dreapta în 1982, susţinută de SUA („contras”); începând cu 1990, s-a trecut la un regim democratic. FMI anulează 4,5 miliarde de dolari din datoria externă. SUA încurajează restabilirea situaţiei economiei şi jocul democratic, deşi societatea şi viaţa publică sunt clar divizate în grupări de dreapta şi stânga socialistă (fostă sandinistă). Sandiniştii au câştigat localele, liberalii controlând puterea centrală. În noiembrie 2006, sandinistul D. Ortega, devenit social-creşti, a câştigat prezidenţialele.

Costa Rica.

Suprafaţă de 51 000 de km^2, populaţie de 4 milioane de locuitori, în majoritate albi. PIB – 16,8 miliarde de dolari în 2005; Economie cu pondere agricolă de export, industrie diversificată, turism, politică-economică neoliberală, asistată de SUA; avantaje financiare pentru transnaţionale. Ieşire la ambele oceane. Regim politic democratic (statul protector), armata desfiinţată din 1948, neutră din 1983. Scandaluri repetate de corupţie. Preşedintele social-democrat O. Arias (Premiul Nobel) reales în februarie 2006.

Panama.

Suprafaţă de 78 200 km^2, populaţie de 3 milioane de locuitori (65% metişi, 10% albi). PIB – 12,2 miliarde de dolari în 2005. Economie centrată pe servicii (Canalul Panama, conducta petrolieră, zona liberă Colon cu afaceri de peste 11 miliarde de dolari), parteneri comerciali principali din SUA şi UE. Rol strategic, cu ieşire la ambele oceane. Panama s-a detaşat de Columbia în 1903, din iniţiativa SUA, cu scopul construirii canalului. Dictatura generalului A. Noriega – comerţ cu droguri şi relaţii cu F. Castro – răsturnată prin intervenţia militară a SUA din 1989. În 1999, Canalul Panama a trecut sub suveranitate naţională. Din septembrie 2004, la conducere se află preşedintele M. Torrijos, fiul generalului O. Torrijos. Creştere economică constantă (zona liberă Colon), deşi şomajul atinge nivelul de 14%. Creştere de 7%; proiecte de modernizare a Canalului, cu investiţii străine.

Cuba.

Suprafaţă de 110 861 km^2, populaţie de aproximativ 11 500 000 de locuitori (majoritar metişi şi mulatri, 37% albi şi 11% negri), câteva milioane de refugiaţi în SUA. Resurse slabe cu excepţia nichelului. Agricultură centrată pe cultura trestie de zahăr. Se dezvoltă exporturile de nichel şi petrol. Elementele de industrie textilă, chimică, turism de nivel mediu. Economie etatistă, regim politic de dictatură comunistă sub conducerea lui F. Castro (din 1959). Criză economică prelungită, datorie externă de peste 30 miliarde de dolari (la un PIB de 28 miliarde de dolari). Asigurare medicală de masă, alfabetizare generală, şomaj redus. Forţe armate permanente: 46 000 de oameni, 800 de tancuri, 100 de avioane, 5 nave de patrulare. Până în 2001, a găzduit cea mai importantă bază militară rusă în emisfera vestică. F. Castro este acuzat de Washington că se implică în „exportul de revoluţie" (Nicaragua, Bolivia, Venezuela, Angola, etc.) şi în traficul internaţional de droguri. Deşi supusă presiunilor economice şi politice ale SUA, Havana întreţine relaţii bune cu China, UE, F. Rusă şi „regimurile socializante din America Latină". Chiar şi embargoul SUA s-a relaxat din 2001. S-au dezvoltat accelerat însă relaţiile cu Venezuela, peste 20 000 de tehnicieni cubanezi lucrând în această ţară. Puterea a fost temporar transferată lui R. Castro, ministrul Apărării. Va adopta probabil modelul chinez de reformă.

Republica Dominicană.

Suprafaţă de 48 675 km^2, populaţie de 9 milioane de locuitori (17% albi, 79% mulatri, 12% negri). PIB – 22 miliarde de dolari. Economie agrară, resurse de nichel (locul 8 mondial ca producţie în 2005). Forţe armate permanente: 24 500 de oameni, 40 de tancuri, 5 nave de patrulare. După dictatura lui R. L. Trujillo (1930-1961), s-a instaurat un regim constituţional instabil. Viaţa politică a fost dominată de preşedintele J. V. Balaguer Ricardo (1961-1996). Începând din mai 2000, la conducere ajunge R. H. Mejia, liderul Frontului Revoluţionar (stânga). Măsurile neoliberale aplicate de guvern provoacă tulburări sociale (electricitatea controlată de AES din Statele Unite şi Union Fenosa din Spania). La 11 noiembrie 2003, s-a declanşat o grevă generală. Falimentul a trei bănci comerciale s-a soldat cu reducerea puterii de cumpărare a populaţiei la jumătate. În mai 2004, la conducerea statului a ajuns L. Fernandez (Partidul Liberalizării) care a aplicat un program de austeritate şi de combatere a corupţiei. Creştere economică de 10% în 2006, şomaj 16%.

Haiti.

Stat insular cu o suprafaţă de 27 700 km^2 şi o populaţie de 8,5 milioane de locuitori (94% negri, 5% mulatri). PIB – 3,4 miliarde de dolari în 2005. Stat lipsit de resurse naturale, cu agricultură de subzistenţă (cultură de banane şi cafea); industrie în progres, în filialele unor companii americane de electronică, textile, material sportiv. Primele alegeri libere au loc în 1990.

Preşedintele J. B. Aristide, catolic de stânga nu convine Administraţiei Bush. După lovitura de stat militară de dreapta din 1991 şi refuzul de a se reinstaura alegerile libere, se ajunge la intervenţia armată a SUA, aprobată de ONU şi OSA. Preşedintele legitim, J. B. Aristide (lider al mişcării Lavalas) este reinstalat la putere. În 1996, a urmat preşedintele R. Préval. În 2000, alegerile au fost contestate de opoziţie şi de observatorii internaţionali şi câştigate din nou de populistul J. B. Aristide. Criză economică şi socială prelungită, sărăcie cronică („regatul haosului şi mizeriei"). La mijlocul anului 2003, s-a înregistrat manifestaţii tot mai violente; la 5 decembrie, capitala Port au Prince a devenit scena unor sângeroase confruntări între opoziţie (organizaţii ale societăţii civile, ale studenţilor) şi forţele de ordine. Cu sprijin american, s-a organizat opoziţia Partidului Convergenţa Democratică, iar guvernul a fost supus unui embargo financiar internaţional. Opoziţia civilă este condusă de A. Apaid, industriaş din Port au Prince, cu afaceri în SUA. Liderii contestării civile solicită prezenţa unei forţe internaţionale de securitate pentru a stopa alunecarea ţării spre un sângeros război civil. Experţii SUA urmăresc: dezvoltarea unui cadru politic democratic; dezvoltarea instituţiilor statului de drept; combaterea corupţiei endemice; lichidarea economiei paralele (85% din angajaţi lucrează „la negru"). Lui J. B. Aristide i se reproşează ambiguitatea programului şi a discursului politic declarativ, populist, în realitate etatist. Criticii săi susţin că fostul preot revoluţionar s-a transformat într-un prosper om de afaceri, care trăieşte ca un „naş columbian", într-o vilă fortificată şi apărată de „mercenari străini" (*rangers* demobilizaţi). Averea sa a depăşit 1 miliard de dolari; dispune de post de Radio-TV, de formaţiuni paramilitare particulare („himerele"). Şi o parte din opoziţie şi-a recrutat „bande înarmate".

La 5 februarie 2004, rebelii au capturat oraşul Gonaives, „Armata Canibalilor", aflată anterior în solda guvernului înaintând spre capitală. Spre sfârşitul lunii februarie, adversarii preşedintelui controlau mai mult de jumătate din ţară. Ei erau conduşi în mare măsură de foşti ofiţeri ai armatei desfiinţate de J. B. Aristide, în 1994. Bazele lor de sprijin se aflau la frontiera cu Republica Dominicană, stat ce le-a furnizat şi armament de război. Liderii Guy Philippe şi L. J. Chamblain au servit în armată şi s-au aflat în exil în R. Dominicană. La 24 februarie 2004, guvernul Aristide pierde oraşul Cap Haitien. Preşedintele s-a văzut obligat să abandoneze puterea (29 februarie 2004) sub presiunea SUA, Franţei şi Canadei; forţele internaţionale de pace au debarcat în capitală. Din iunie 2004, se ajunge la instalarea de forţe ONU şi începe reconstrucţia statului. În 2006, R. Preval revine în fruntea statului. Creştere de 2,5%; 8 000 oameni forţe internaţionale; reconstrucţie cu ajutor extern (SUA, Canada, UE); tentative de anihilare a grupărilor criminale.

Statele insulare (Jamaica, Bahamas, Trinidad-Tobago, Barbados, Dominica, Grenada, St. Lucia, St. Vincent, Antigua-Barbuda, St. Kitts-Nevis) au resurse economice relativ slabe, suplimentate prin turism şi sisteme de facilităţi fiscale. Jamaica deţine resurse de fosfaţi şi ocupă o poziţie strategică în Caraibe. La fel, Bahamas controlează Strâmtoarea Florida şi se află într-o relaţie strânsă cu SUA. Trinidad-Tobago are resurse de hidrocarburi; şi aici, persistă tensiunile dintre indieni (45%) şi negri (45%). Grenada, independentă din 1974, a evoluat un timp spre castrism, până în 1983; se află sub influenţa SUA, ocupând o poziţie strategică. Washingtonul deţine un control serios politico-militar şi în Porto Rico. Trinidad-Tobago este primul furnizor de gaze naturale lichide pentru SUA şi dezvoltă industria aluminiului (investiţii ALCOA de 2 miliarde dolari).

Venezuela.

Suprafaţă de 916 554 km^2, populaţie de aproximativ de 27 000 000 de locuitori (67%

metişi şi mulatri, 21% albi şi 10% negri). PIB – 202 miliarde de dolari. Resurse: petrol – 8 miliarde barili, locul 5 mondial, capacitate de rafinare 75 miliarde de tone în zonele Maracaibo şi Orinoco; gaze naturale, 2 700 miliarde m^3, locul 10 mondial; cărbune 30 milioane t/an; fier, bauxită – 5 milioane t/an, locul 6 mondial; aur şi diamante. Furnizează petrol (2/3 din totalul exporturilor) şi aluminiu (locul 8 mondial). Agricultură bazată pe zootehnie; reţea de transport concentrată în nord. Comerţul exterior este orientat către SUA şi America Latină. Forţe armate permanente: 60 000 de oameni, 80 de tancuri, 80 de avioane de luptă, 6 fregate, 2 submarine. S-a lansat un program susţinut de înarmare inclusiv pregătirea unei rezerve de 2 milioane de oameni. Principalele ramuri extractive au fost naţionalizate. Regimul politic cu instituţii formal democratice, dar guvernare autoritară şi naţionalistă al preşedintelui Hugo Chavez (din 1998), susţinut de Partidul Polo Patriotico.

Din 1999, Venezuela a devenit republică prezidenţială. Tensiuni mai vechi de frontieră cu Columbia şi susţinerea tacită a gherilelor columbiene de stânga şi a lui F. Castro. În aprilie 2002, Hugo Chavez a fost înlăturat de la putere pentru scurt timp pe fundalul unor mari demonstraţii populare, încurajate de patronate şi de SUA (el a dezvoltat relaţii speciale cu Libia şi Saddam Hussein). În ianuarie-februarie 2003, s-au înregistrat violente demonstraţii antiguvernamentale (3 ianuarie). Are loc întrunirea Grupului de la Quito (Spania, SUA, Chile, Mexic, Ecuador şi Brazilia) pentru soluţionarea crizei. Peste 60% din populaţie se situează alături de H. Chavez; el a inaugurat şi un program radical de reformă agrară (70% din populaţi trăieşte în sărăcie). În 2004 şi 2006, el a fost confirmat în funcţie. Aproximativ 20% din buget se alocă învăţământului. Din 2004, ţara şi-a reluat creşterea economică (11%).

În momentul de faţă, viaţa politică este blocată de echilibrul de forţe dintre preşedinte (apărat de armată şi de forţele de stânga) şi opoziţie (patronat, sindicate petroliere, grupările politice de dreapta). Oficialităţile de la Washington susţin că Chavez ajută cu petrol regimul castrist şi că a „importat" mii de „specialişti" cubanezi civili şi militari. Numeroşi lideri latino-americani îl acuză pe Chavez de susţinere cu fonduri şi arme a gherilelor din Columbia, sindicatelor din Bolivia şi de legături cu reţelele de traficanţi de droguri din Bolivia, Columbia şi Cuba. Frontiera dintre Columbia şi Venezuela reprezintă o arteră principală a traficanţilor de droguri, regimul de la Caracas având un fel de acord „tacit" de neutralitate cu aceştia. Preşedintele Chavez, pe de altă parte, foloseşte „arma petrolului" (15% din importurile petroliere americane) pentru a ţine SUA la distanţă. Preşedintele a lansat de curând aşa-numita „revoluţie bolivariană", referitoare la o nouă solidaritate latino-americană. Venezuela oferă asistenţă petrolieră statelor din Caraibe şi din America de Sud. În paralel, s-a încheiat un acord energetic şi minier cu Brazilia, bază a susţinerii Organizaţiei Latino-Americane a Energiei. Alte direcţii de cooperare economică preferenţială vizează China, Spania, UE, F. Rusă, Africa de Sud, etc. În 2006 se alătură MERCOSUR.

Cea mai mare creştere economică din America de Sud (9% în 2006). Principalele companii străine sub control de stat. Cooperare în expansiune cu F. Rusă, China, Iran (investiţii petroliere chineze de 6 miliarde dolari). Subvenţii sociale de 10 miliarde dolari; construcţii de locuinţe sociale; reducerea nivelului sărăciei la 34%, etc.

Guyana.

Suprafaţă de 215 083 km^2, populaţie de 776 000 de locuitori (50% indieni, 35% negri, 7% mulatri şi metişi, 7% amerindieni, etc.). PIB – 760 milioane de dolari în 2005. Resurse: minerale slab exploatate, forestiere, hidroenergetice, aur, diamante, bauxită. Economie dominată de agricultură, export de aur şi bauxită. Fostă colonie britanică (până în 1966) de orientare marxistă (din 1966 până la sfârşitul secolului XX); ţară divizată etnic şi politic între locuitorii de origine

indiană (Partidul Progresist al Poporului - Alianţa Civică) şi africană (Congresul Naţional al Poporului - Partidul Reformei). Trafic de droguri, criminalitate. Tensiuni de frontieră cu Surinamul şi Venezuela; Caracasul a încercat să detaşeze nord-vestul ţării unde urma să creeze statul Rupamuni. Brazilia s-a opus deoarece are o influenţă marcantă în Podişul Guyanei. 40% din economie controlată de stat, extindere a extracţiei de petrol.

Surinam.

Suprafaţă de 163 820 km^2, populaţie de 500 000 de locuitori (37% indieni, 31% creoli, 15% indonezieni, 10% negri, etc., din care 50% de religie musulmană). Resurse: bauxită (locurile 5-6 la nivel mondial); petrol (300 000 t/an). Producţia de aluminiu şi aur este în creştere. Industrie relativ echilibrată. Fostă colonie olandeză devenită stat independent în 1975, ţara cunoaşte interminabile tensiuni etnice şi politice (campanii împotriva populaţiei de origine indiană). Dictatura militară din 1980 - 1991 a acutizat disensiunile interne. Treptat s-a trecut la democratizarea vieţii politice, sub conducerea liderului Ronald Venetiaan. Şi în această ţară se resimte influenţa Braziliei, combinată cu promovarea intereselor olandeze şi franceze (bazate pe teritoriul Guyanei Franceze).

Columbia.

Suprafaţă de 1 141 568 km^2, populaţie de 46 071 000 de locuitori (43% metişi, 20% albi, 23% mulatri, 6% negri, etc.). PIB – 127 miliarde de dolari. Deţine resurse de: huilă (producţie de 30 milioane t/an), petrol (30 milioane t/an), gaze naturale, pietre preţioase. Agricultură axată pe producţia de cafea (locul 2 mondial), banane, trestie de zahăr, creşterea vitelor. Industrie diversificată; balanţă comercială activă (40-50% import-export în SUA, creştere economică ritmică, politici neoliberale). Forţe armate permanente: 200 000 de oameni, 330 de tancuri, 35 de nave, 2 submarine. Cunoscută pentru producţia şi traficul organizată de droguri, Columbia este marcată şi de lupte politice interne. Dispute şi conflicte armate cu Venezuela, Brazilia (în Amazonia) şi Peru. Decenii de conflicte armate între forţele guvernamentale, grupările de dreapta şi de stânga. Gherila „M-19" a dominat scena acţiunilor armate între 1981 - 1990; după ce a acceptat regulile jocului democratic, locul său a fost ocupat de FARC (Forţele Armate revoluţionare ale Columbiei) şi de AEN (Armata de Eliberarea Naţională). Între 1996-2001, peste 130 000 columbieni s-au refugiat în străinătate din cauza luptelor interne. Din 1998, în urma negocierilor cu autorităţile, FARC preia sub control o suprafaţă de 42 000 km^2 (în sud). AEN a întrerupt negocierile deoarece nu i s-a recunoscut autoritatea într-o zonă de 600 de km^2 (în nord). Războiul civil continuă şi sub preşedintele Alvaro Uribe (din februarie 2002) – susţinut de forţe speciale din SUA – şi, în acest context, stânga a câştigat ceva teren. O tensiune persistă în raporturile cu Venezuela, acuzată de sprijinirea rebelilor FARC. În iulie 2003, forţele paramilitare de dreapta ale Blocului Cacique Nutibara din Medellin s-au demobilizat; acordul a survenit în urma înţelegerilor dintre rebeli şi autorităţi. Totuşi, lunile septembrie-octombrie 2003 au fost marcate de atentate sângeroase destinate destabilizării situaţiei interne. Agenţi cubanezi şi din Venezuela şi traficanţi de droguri din Peru şi Bolivia contribuie în mod direct la prelungirea rezistenţei armate împotriva guvernului columbian; instabilitatea ameninţă să se extindă în Ecuador, Peru şi Bolivia.

Aliat de bază al SUA, preşedintele A. Uribe a fost reales în 2006. Investiţii străine de 5 miliarde dolari; creştere economică de 5-6%; prioritate acordată cheltuielilor de securitate; tratat de liber-schimb cu SUA (ajutor militar de 1 miliard dolari/an). Traficul de droguri nu poate fi stopat (800 t. cocaină/an).

Ecuador.

Suprafaţă de 283 561 km^2, populaţie de 13,3 milioane locuitori (40% metişi, 40% amerindieni, 15% albi, 5% negri). PIB – 24 miliarde de dolari în 2005. Resurse petroliere (25 milioane t/an), industrie siderurgică, chimică, uşoară. Agricultură centrată pe culturile de bananieri (locul 1 mondial la export), cafea, cacao, trestie de zahăr; exporturi de carne. Tensiuni cu Peru şi Columbia (Peru a alipit în 1942, regiunea Amazonului Superior – 175 000 km^2). Anii 1998-2000 au fost marcat de o profundă criză. Preşedintele Gustavo Nabo a promovat o orientare economică de privatizare şi dolarizare (din anul 2000) şi de alianţă politico-militară cu SUA. Susţine acţiunile militare ale SUA şi Columbiei împotriva traficanţilor de droguri din America Latină. Regimul politic este contestat de stânga, studenţi, universitari, amerindieni, etc. Preşedintele Lucio Gutierrez, fost colonel pucist, a câştigat alegerile din noiembrie 2002 cu ajutorul populaţiei de origine amerindiană şi a Partidului Societăţii Patriotice. Din octombrie 2004, opoziţia controlează oraşele, guvernul neavând nici majoritatea parlamentară. Venituri petroliere în creştere, dezvoltare cu 6% a economiei, scăderea inflaţiei, etc. Relaţii încordate între Ecuador şi Columbia, ultima acuzându-i pe ecuadorieni că alimentează cu arme grupurile rebele din sud. În interior, Gutierrez a fost contestat de grupările politice amerindiene, divizate însă între moderaţi şi radicali. Cu toate acestea, partidele amerindiene ocupă 100 de locuri în parlament şi controlează 4 provincii din 22. În aprilie 2005, Gutierrez este obligat de populaţia ieşită în stradă să abandoneze puterea.

Alegerile prezidenţiale din octombrie 2006 au fost câştigate de candidatul de stânga R. Correa, catolic, adversar al liberalismului economic, apropiat de H. Chavez. Anterior, s-au întrerupt negocierile de liber-schimb cu SUA şi s-au luat măsuri împotriva unor companii petroliere (Oxy). Creştere economică de 4%; 20% din PIB exporturile petroliere; 60% din populaţie trăieşte în sărăcie. R. Correa are ciocniri serioase cu opoziţia conservatoare.

Bolivia.

Suprafaţă de 1 098 581 km^2, populaţie 9 milioane locuitori (55% amerindieni, 30% metişi, 15% albi, etc.). PIB – 9 miliarde de dolari în 2005. Resurse: argint, staniu, tungsten, stibiu, gaze naturale, exportate prin conducte, în special în Brazilia; agricultură axată pe cultura de coca. Economie dependentă de import (1/3 din SUA) şi afectată de lipsa de acces la Oceanul Pacific. Conflicte tradiţionale cu Peru, Chile, Brazilia, Paraguay (pentru zona petrolieră Chaco). Regim politic formal democratic, dominat de activitatea preşedintelui autoritar Victor Paz Estenssoro (1952-1965, 1960-1964, 1985-1989) şi a colonelului Hugo Banzer Suarez (1971-1978, 1997-2001), liderul Partidului Alianţa Democratică. Nivel de sărăcie – 80% din populaţie. Criza economică şi tulburările sociale au provocat la 17 octombrie 2003, demisia preşedintelui G. Sanchez de Lozada.

În contextul sporirii tensiunilor interne, între 12-13 februarie 2003 au izbucnit tulburări în La Paz. Situaţia a devenit explozivă la 8 octombrie când s-a anunţat că statul va vinde gazele naturale unor firme din SUA şi Mexic. Intervenţia în forţă a armatei şi poliţiei a dus la o revoltă populară generalizată. Coloane de ţărani şi mineri au început să se îndrepte spre La Paz. Demonstraţiile din capitală au lansat o turnură antiamericană. Economist de marcă, fostul preşedinte era legat de corporaţiile SUA care controlau electricitatea (ENDE), căile ferate (ENFE), hidrocarburile (YPFB), telecomunicaţiile (CENTEL), transporturile aeriene (LAB), etc. Împotriva sa au acţionat în principal cartelurile drogurilor, puternice în zone întinse din teritoriu. Armata ocupă o poziţie centrală în stat, contestată de gherilele de stânga şi de sindicatele muncitorilor din minerit. Partidul Mişcarea Naţionalistă Revoluţionară este puternic contestat de sindicate şi de Mişcarea spre Socialism.

O problemă a societăţii boliviene rezidă în refuzul amerindienilor (aymara şi quechua) de a mai accepta excluderea politico-economică. În 2000 şi 2003, mişcările populare contra exceselor neoliberalismului guvernanţilor s-au bazat tocmai pe revolta comunităţilor de amerindieni, ameninţate să-şi piardă resursele economice prin afluxul de capital străin dirijat spre hidrocarburi. Politica SUA de combatere a comerţului cu droguri a lovit de asemenea culturile indigene de coca. Carlos Mesa, noul preşedinte bolivian (din octombrie 2003) s-a angajat să înceapă un dialog sistematic cu reprezentanţii comunităţilor amerindiene şi ai societăţii civile şi a promovat doi aymara în guvernul de la La Paz. Sindicatele agricole l-au susţinut pe Carlos Mesa spre deosebire de COB (Centrala Muncitorească Boliviană).

Democraţia politică a permis stângii şi grupărilor amerindiene să controleze între 20-30% din electorat (partidele amerindiene din Bolivia şi Ecuador poartă uneori denumirea de Pachakutik). Una dintre grupările amerindiene, condusă de liderul sindicatelor rurale, Felipe Quispe, are un proiect de stat independent denumit Republica Kollasuyu, în zona Lacului Titicaca (fostul regat Tiahuanaco din Peru, Bolivia şi Chile). Criza internă s-a prelungit în primele luni ale anului 2005.

Ales preşedinte în 2005, liderul de stânga Evo Morales a trecut la aplicarea unui program de reforme. A modificat Constituţia, partidul său (Mişcarea pentru Socialism) având majoritate în Cameră şi în Adunarea Constituantă (iulie 2006). În mai, resursele de hidrocarburi au trecut în proprietatea statului. Companiilor străine li s-au impus noi acorduri (fapt ce a provocat tensionarea relaţiilor cu **Petrobras – Brazilia**). S-a procedat şi la lansarea reformei agrare în conformitate cu modelul „statului social comunitar" (pământul aparţine comunelor populare). Estul, controlat de elite albe şi metise de latifundiari, s-a pronunţat în favoarea autonomiei (încurajată de cercuri din SUA, Brazilia şi Paraguay). Armata – marcată de dispute între ofiţerii de stânga şi de dreapta – s-a plasat, în ansamblu, de partea lui Evo Morales, alături de masele de amerindieni. Argentina, dar mai ales Venezuela şi Cuba, oferă ajutoare diverse noului regim.

Peru.

Suprafaţă de 1 285 216 km^2, populaţie de 28 milioane de locuitori (54,2% amerindieni, în majoritate quechua, 32% metişi, 12% albi, etc.). PIB – 54 miliarde de dolari în 2005. Resurse diversificate: argint (locul 2 mondial, producţie 200 t/an), aur, zinc (locul 5 mondial), cupru (mare exportator mondial), bismut (cele mai importante resurse mondiale), gaze naturale (8 700 mii de miliarde m^3) fosfaţi, săruri de potasiu, fier, cărbune, etc. Dezvoltare economică accelerată (îndeosebi prin exploatarea zăcământului de gaze Camisea), investiţii străine (tot mai numeroase din Chile), privatizare, hidroenergetică, construcţii navale, automobile, siderurgie, metalurgie, neferoase, chimie, industrie petrolieră; agricultură bazată pe irigaţii (citrice, banane, trestie de zahăr, cafea, grâu, porumb, coca, creşterea animalelor, pescuit industrial). Comerţ exterior orientat spre SUA (30%), UE (25%), statele andine şi MERCOSUR. Creştere economică de 7% în 2006. Regim politic de democraţie prezidenţială. Între 1990-2000, puterea a aparţinut preşedintelui autoritar Alberto Fujimori; în timpul mandatului său, s-a agravat situaţia economico-socială. A luat amploare războiul civil, declanşat în 1980 între dreapta, guvern, gherilele maoiste „Calea Luminoasă" şi gherilele „Tupac Amaru"; războiul civil provocat de zeci de mii de victime, mai cu seamă de amerindieni. Conflicte de frontieră cu Ecuador şi Chile. Pe fundalul tulburărilor sociale şi politic, preşedintele A. Fujimori şi-a dat demisia (noiembrie 2000), puterea revenindu-i moderatului Alejandro Toledo, în iunie 2001. Instabilitatea politică se menţine. La 27 mai 2003 de pildă, preşedintele Alejandro Toledo a introdus starea de urgenţă timp de 30 de zile pentru a rezista valului de greve şi demonstraţii. Guvernul se confruntă cu adâncirea crizei interne şi cu mişcările politice ale amerindienilor. Fostul ofiţer, Antauro Humala

acţionează pentru un „stat incas”, în fruntea unei puternice grupări extremiste. În zonele sudice, în apropierea conductei boliviene de gaze naturale s-au multiplicat ciocnirile armate cu gherilele de stânga (cooperează cu cele din Bolivia şi Columbia).

Mişcarea Naţională Peruviană a lui Humala are o ideologie rasistă fiind orientată împotriva creolilor, „chilienilor” şi „ecuadorienilor”; ea înregistrează progrese pe fundalul unei corupţii galopante şi a sărăciei.

Alegerile din iulie 2006 au fost câştigate cu greu de social-democratul Alan Garcia (de partea stângii radicale s-a implicat şi H. Chavez). Noul şef al statului s-a confruntat cu o gravă criză economico-socială; zona capitalei (8milioane locuitori) şi zonele de litoral au votat pentru dreapta şi centru-dreapta, masele de amerindieni – pentru O. Humala.

Economia s-a redresat rapid, dar pretenţiile sociale ale populaţiei au crescut; investiţiile străine au atins aprox. 15 miliarde dolari în 2005. Marile companii au obligaţia de a achita „ajutoare sociale voluntare”. Jumătate din populaţie trăieşte în sărăcie. Zonele tradiţionale ale amerindienilor se modernizează foarte greu, sunt ostile proprietăţii private şi individualismului, neexistând o educaţie modernă în sistemul de muncă. În plus, marii cultivatori şi exportatori de coca se opun eliminării surselor de venituri prin promovarea industrializării şi măsuri antidrog. Un complex de factori obiectivi şi subiectivi determină deci menţinerea comunităţilor de amerindieni din Peru, Bolivia, Ecuador, Columbia în sărăcie, înapoiere, „colectivism arhaic”, etc. De foarte multe ori, amerindienii devin astfel masă de manevră a radicalilor şi extremiştilor de tot felul, sau obiect al unor „experimente socialiste”, infirmate deja de istorie.

Argentina.

Suprafaţă de 2 780 092 km^2, populaţie de 39 milioane de locuitori (84% albi, 6,5% metişi, 3,4% amerindieni). PIB – 233 miliarde de dolari; datorii externe de 135,7 miliarde de euro în 2005. Resurse: petrol (producţie de 40 milioane de t/an), uraniu, metale feroase şi neferoase. Economie industrială, hidroenergetică puternică, turism, agricultură axată pe exportul de carne, grâu, soia, vinuri, etc.; amplă criză economică izbucnită în 1998, care parţial se resimte şi în prezent (50% din populaţie - în sărăcie). Regim politic democratic, dominat decenii de-a rândul de instabilitate sau de conducerea autoritară a lui Juan Domingo Peron. După 1974, s-a declanşat o violentă gherilă urbană, reprimată cu ferocitate de dictatura militară, instalată în 1976. Înfrângerea în Războiul din Insulele Malvine/Falkland, purtat împotriva Marii Britanii a marcat revenirea la democraţie şi la „un peronism liberalizat” (1989-1995). Membră de bază a MERCOSUR şi a Grupului de la Rio (din 1987: Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Ecuador, Mexic, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela); relaţii privilegiate cu Brazilia şi Venezuela. Din mai 2003, Argentina îl are la conducere pe Nestor Kirchner, peronist de stânga, adept al „solidarităţii sociale şi latine”. Din 2002, s-a relansat creşterea economică, asistată de o politică financiară prudentă. FMI încearcă să aplice o strategie flexibilă de susţinere a ţării pentru depăşirea gravei crizei economice în care se zbate.

Patru ani de creştere economică susţinută (8% în 2006) au favorizat mai multe excedente comerciale (exporturi de soia, grâu, automobile, construcţii, etc.). Investiţii străine; boom turistic; şomaj 10%; 2,5 milioane locuitori au ieşit din categoria săracilor, etc. Totuşi, o elită foarte bogată (10%) controlează economia. Guvernul practică austeritatea financiară (a rambursat datoria FMI de 11 miliarde dolari), rezervă centrală de 35 miliarde dolari. Slăbiciuni în sectorul energetic nuclear, acord de gaze naturale cu Venezuela şi Bolivia. Societatea resimte încă tensiuni între adepţii regimului militar naţionalist şi cei ai stângii.

Chile.

Suprafaţă de 756 626 km^2, populaţie de 16 000 000 de locuitori (66% metişi, 25% albi, 7% amerindieni). PIB – 157 miliarde de dolari. Forţe armate permanente: 77 000 de oameni, 300 de tancuri, 85 de avioane, 3 fregate, 3 submarine, 3 distrugătoare. Conflicte de frontieră devenite tradiţionale cu Peru şi Bolivia. Resurse: cupru (1/5 din resursele mondiale), aur, argint, salpetru de Chile. Industrie ritmic dezvoltată, construcţii de maşini, extractivă, construcţii navale, textile; surplus al producţiei agricole; pescuit industrial. Comerţ exterior prioritar cu SUA. Regim prezidenţial. Dictatura Augusto Pinochet (1973-1989) a blocat în mod sângeros ascensiunea stângii chiliene a preşedintelui Salvador Allende. Din 1989, s-a revenit la democraţie (cu **Alianţa** democrat-creştină în opoziţie). În 2000, puterea a fost câştigată de socialistul moderat Ricardo Lagos (Concentrarea pentru Democraţie). Creştere economică constantă. Exporturi excelente de cupru (China), tratate de asociere cu UE şi de liber schimb cu SUA şi Coreea de Sud, etc. Un acord cu Venezuela ar trebui să contribuie la evitarea unei crize energetice.

Cu toate că dispune de o economie stabilă, ţara rămâne divizată politic între grupările de stânga (Concentrarea pentru Democraţie) şi dreapta (Alianţa pentru Chile).

Din ianuarie 2006, preşedinta M. Bachelet a preluat puterea, angajându-se într-un program de reforme sociale echilibrate.

Uruguay.

Suprafaţă de 176 215 km^2, populaţie de 3 403 000 de locuitori (88% albi – spanioli şi italieni –, 8% metişi, restul mulatri şi negri). Climă şi relief armonioase, fluviul fertil Uruguay, valorificat hidroenergetic. PIB – 12 miliarde de dolari în 2005; economie modernă axată pe servicii (2/3), industrie uşoară şi agricultură. Regim politic democratic; după „războiul" gherilei urbane Tupamaros (din 1967), s-a instalat dictatura militară din perioada 1973-1985. Din 1990, se încearcă dezvoltarea pe temelii neoliberale a economiei. Partidele clasice Colorado şi Blanco sunt contestate de stânga şi sindicate. În 2003, sindicatele s-au opus cu succes privatizării sectorului energetic (petrolier) ca şi în Bolivia. Supranumit „Elveţia Americii Latine", Uruguayul înregistrează o prelungită criză economică insolită de şomaj şi imigraţie în contextul „crizei argentiniene". În acest context, T. Vazquez, de orientare social-democrată a câştigat prezidenţialele din 2004. Relansare economică, tensiuni cu Argentina.

Paraguay.

Izolată între Argentina, Bolivia şi Brazilia, ţara este lipsită de ieşire la mare; suprafaţă de 406 752 de km^2, populaţie de 6 300 000 de locuitori (91% metişi, 3% amerindieni, la care se adaugă germani, etc.). PIB – 5,5 miliarde de dolari în 2005. Agricultura (creşterea vitelor) constituie baza economiei. Hidroenergetică dezvoltată (fluviul Parana). Dependent de exporturile agricole. Paraguayul a cunoscut lunga dictatură a etatistului Alfredo Stroessner (1954-1989). La finele secolului XX, s-a trecut la democratizarea vieţii politice şi privatizarea economiei. Puterea politică aparţine încă unei oligarhii (1% din populaţie controlează 77% din terenurile agricole – **Partidul Colorado**) contestată de stânga şi liberali. La putere se află N. Duarte (**Colorado**) care se concentrează pe lupta împotriva corupţiei, eradicarea inflaţiei, securitatea socială (70% din populaţie în sărăcie). Pe termen mediu, se resimte presiunea regimurilor cu tentă socialistă şi populistă din Argentina şi Brazilia (depinde în ambele în domeniul comercial). Dispută cu Bolivia asupra 2/3 din zona Chaco, unde se concentrează şi resursele de petrol şi gaze.

În 2005-2006 se aplică reforme economice asistate de FMI; creştere economică de 7%. Ofensivă economică a Chinei (primul exportator, înaintea Braziliei); 50% din populaţie în sărăcie; emigraţie economică; relaţii speciale politico-militare cu SUA.

Brazilia.

Cea mai mare putere din America Latină, cu o suprafaţă de 8 547 404 km^2, populaţie de aproximativ 186 000 000 de locuitori (80% populaţie urbană – 54,4% albi, 40% mulatri şi metişi, 5% negri, etc.). Forţe armate permanente: 288 000 de oameni, 175 de tancuri, 220 de avioane, 1 portavion, 14 fregate, 4 submarine. PIB – 934 miliarde de dolari. Datoria externă – 230 miliarde de dolari în 2005. Resurse: forestiere (50 milioane ha), fier, bauxită, mangan, nichel, staniu, aur, fosfaţi, sare, petrol (producţie de 60 de milioane de t), gaze naturale (10 milioane de m^3 producţie anuală). A doua putere industrială a Americii şi locul 10 mondial; construcţii de maşini, energetică, informatică, energie nucleară, industrie cosmică, etc. Agricultură orientată spre culturile de cafea şi trestie de zahăr (locul 1 în exportul mondial), tutun, manioc, soia (locul 1 mondial), citrice, creşterea animalelor (locul 2-3 mondial la export); anii 1968-1980 au reprezentat „epoca miracolului brazilian". Creştere economică de 5% (2004) şi 2% (2006). Exporturile se orientează prioritar spre SUA, Japonia, Germania, etc. Deţine o poziţie cheie în America Latină şi domină MERCOSUR (Piaţă Comună alcătuită din Argentina, Uruguay, Paraguay). O schimbare majoră a produs extinderea viguroasă a culturilor de soia (producţie de 13 miliarde de euro cât PIB-ul Uruguayului în 2003). În egală măsură, descoperirea unor zăcăminte de aur şi diamante naturale a avut efecte economice, politice şi de mediu în Amazonia. Regim politic prezidenţial, într-un stat federal cu o armată puternică. Din 2002, pe fundalul crizei financiare şi a accentuării dramatice a decalajelor sociale, a fost ales preşedinte Luiz Ignacio da Silva, lider sindical şi al Partidului Muncitorilor, rivalul social-democraţilor. Relaţii economice diversificate cu SUA, UE, Japonia, China şi Coreea de Sud (prin apropierea de Peru construieşte o „axă" de afaceri Atlantic-Pacific). Investiţii străine serioase, excedent comercial de 24 miliarde de euro.

Actualul regim brazilian, de orientare „socialist pragmatică" se concentrează asupra stabilităţii economice, combaterii foamei (afectează peste 40 milioane de locuitori), reforme sociale şi fiscale. Principalul consilier al preşedintelui, călugărul C. Alberto Libanio Christo, aparţine unui curent creştin de stânga; echipa de decidenţi a fost formată sub influenţa marelui pedagog Paulo Freire (decedat în 1997) şi s-a exersat în conducerea unor importante organizaţii civice, grupurilor de iniţiativă civică, cercurilor de studii universitare, etc. Socialiştii au ca rival Mişcarea Democratică Braziliană de centru-dreapta. O preocupare primordială a noilor autorităţi de la Brasilia o reprezintă atragerea sprijinului mediilor locale şi internaţionale de afaceri în favoarea planului de reforme sociale interne (reformă agrară pentru 400 000 de familii, măsuri de alfabetizare accelerată, ajutoare sociale pentru populaţia situată sub pragul sărăciei extreme - cum ar fi creditele ieftine, etc.). SUA menţin o relaţie corectă cu regimul „social-populist" din Brazilia, deschis cooperării internaţionale şi favorizează aspiraţiile acestui stat la o poziţie de lider în America Latină, la rivalitate cu „stângismul" din Venezuela.

În octombrie 2006, L. I. Lula a fost reales preşedinte. Rezervele băncii centrale de 100 miliarde dolari; inflaţie de 3,2%; şomaj 9%; serviciile reprezintă 75% din economie. Mari lucrări de infrastructură, reformă socială („bursa familiei" pentru 11 milioane locuitori). Relaţii în dezvoltare cu China, politică de lider în America Latină şi pe plan internaţional. Companiile braziliene de prestigiu au investit 17,5 miliarde euro în exterior (intrări de capital străin de 13,7 miliarde euro). Brazilia este autonomă din punct de vedere petrolier. Cu toate acestea, economia sa nu se apropie de ritmurile galopante de creştere din China şi India.

AFRICA POST - RĂZBOI RECE

Africa modernă a cunoscut succesiv colonizarea şi decolonizarea (exclusiv după cel de-al doilea război mondial). Războiul Rece din anii 1946-1990 a stimulat atât decolonizarea continentului, cât şi împărţirea lui în sfere de influenţă occidentale, sovietice şi parţial chiar comunist-chineze. Pluralismul politic a înregistrat succese în confruntarea cu „socialismul indigen"; la orizont se profilează, însă, noi adversari: radicalismul islamic; competiţia economico-politică dintre marile puteri.

Interesele marilor puteri.

Sfârşitul secolului XX a reprezentat prin încetarea Războiului Rece, un moment de cotitură în istoria recentă a Africii. Totuşi, competiţia pe continent a marilor actori internaţionali nu s-a stins, chiar dacă sovieticii (ruşii) au evacuat principalele baze militare şi au renunţat la protecţia pe care o acordau unor aşa-zise regimuri socialiste. Puterile politice, economice şi militare ale începutului de secol XXI, în primul rând SUA, UE şi China, sunt tot mai prezente în Africa. Acţiunea lor se suprapune curentelor actuale de mondializare economico-culturală şi eforturilor de coagulare a unei „identităţi africane distincte" în plan internaţional.

SUA în Africa.

Washingtonul s-a prezentat în mod tradiţional drept partizan al decolonizării şi democratizării Africii. În cursul Războiului Rece, influenţa americană s-a concentrat, îndeosebi, asupra unor state din Africa de Vest (Nigeria), de Sud şi de Est. Americanii au avut o contribuţie importantă la îndepărtarea regimului rasist din R. S. Africană. După 1990 şi mai ales după 2000, Washingtonul a promovat **African Growth and Opportunity Act (AGOD)** şi a suplimentat **Millenium Challenge Account (MCA)**. Ambele vizează statele şi zonele cele mai periclitate sau cele mai interesante pentru nord-americani. Ghana, Uganda şi Senegalul s-au aflat în centrul atenţiei. Selecţia se realizează pe baza indicatorilor Administraţiei SUA, Băncii Mondiale, FMI, Freedom House, Institutional Investor Magazine, Heritage Foundation. Un accent special se pune pe acordurile de liber schimb şi pe garanţiile acordate investitorilor străini, în contextul mondializării economice şi edificării democraţiei.

Nigeria ocupă un rol central în relaţiile SUA-Africa Neagră (al cincilea furnizor de petrol al SUA); ea reprezintă principalul partener comercial al Washingtonului şi asigură cele mai solide forţe de pace de pe continent. O însemnătate deosebită au resursele sale petroliere. De altfel, se poate afirma că interesul pentru petrol şi combaterea „convergenţelor teroriste" africano-arabe guvernează politica Administraţiei G. Bush pe continent. Prioritatea criteriilor geopolitice în abordarea problemelor africane de către americani este demonstrată şi de centrarea recentă pe stabilitatea Africii de Vest şi a celei Centrale. De asemenea, Washingtonul se preocupă de rezolvarea conflictelor interne şi de progresele democraţiei în Nigeria, Angola, Sudan, Congo (Kinshasa), Zimbabwe, Kenya, etc.

Un moment de referinţă în evoluţia raporturilor SUA-Africa l-a constituit vizita din iulie 2003 a preşedintelui G. Bush (Senegal, Africa de Sud, Botswana, Uganda, Nigeria). Aşa cum se

cunoaşte, Nigeria, Africa de Sud şi Botswana s-au dovedit de multe ori aliaţi ai Washingtonului în Africa Sub-sahariană; Senegalul a intrat mai târziu în atenţia americanilor, dar poziţia sa militar-economică devine tot mai importantă. Uganda s-a implicat în conflictul civil din Congo (Kinshasa; în estul acestei ultime ţări s-au dispus însă forţe de pace ONU (iniţial, franceze şi britanice). Companiile nord-americane sunt interesate de hidrocarburile din Angola, Gabon, Guineea Ecuatorială, Ciad, Sao Tomé. Angola singură extrage 900 000 barili/zi şi exportă în SUA 350 000 barili/zi (**Chevron** domină în Cabinda şi Angola). Gabonul poate produce până la 500 000 barili/zi; 45% din producţia locală se transportă peste Atlantic. Guineea Ecuatorială evoluează tot spre 500 000 barili/zi. Sao Tomé ar putea deţine până la 10 miliarde barili, preşedintele **de Menezes** susţinând Washington-ul. **Exxon Mobil** şi **Texaco** au construit conducta Ciad-Camerun.

Investiţiile SUA şi internaţionale sunt acompaniate de eforturi susţinute de stabilizare a statelor exportatoare. SUA îşi asigură astăzi 65% din importurile petroliere din America Latină şi Africa (de aceea numeroşi analişti consideră că implicarea nord-americanilor în Golf urmăreşte obiective politice superioare intereselor strict petroliere şi anume de remodelare geopolitică regională).

Washington-ul şi-a consolidat şi prezenţa politică şi militară în Africa Neagră, recent cu accent pe Africa de Vest. D. Rumsfeld a anunţat în septembrie 2003, că se negociază facilităţi militare în: Camerun, Guineea Ecuatorială, Gabon, Sao Tomé şi Principe, Nigeria, Coasta de Fildeş şi Benin. Asemenea proiecte sunt asociate cu obiectivele stabilizării regiunii Golfului Guineea, garantării stabilităţii zonelor petroliere de la sud de Sahara şi combaterii terorismului internaţional. Franţa şi Nigeria privesc intenţiile respective cu destulă reticenţă.

Promovarea democraţiei, a comerţului liber şi a cooperării regionale sunt puse uneori în pericol chiar de aliaţii Americii. De pildă, rivalitatea serioasă care persistă între Egipt şi statele din Africa de Est pentru controlarea Nilului. Kenya conduce o „coaliţie" a riveranilor şi a abrogat Tratatul din 1929 care acorda Egiptului prioritate în Valea Nilului. Etiopia a cedat Egiptului, în 1902, controlul asupra Nilului Alb. Mai multe state – Burundi, Congo (Kinshasa), Etiopia, Eritrea, Kenya, Rwanda, Sudan, Tanzania, Uganda – revendică modificări în regimul utilizării apei. Aceste state urmăresc crearea unei Companii Electrice Regionale, cu asistenţa Băncii Mondiale.

Analiştii de specialitate remarcă atât dilema Washingtonului (rezultată din faptul că Egiptul şi Kenya joacă rolul de aliaţi de bază), cât şi legăturile ce se pot face între revoltele musulmane din Kenya (Mombasa) şi Al-Qaeda; de asemenea, se speculează că funcţionează o „alianţă tacită" între Egipt şi Tanzania, rivala „eternă" a Kenyei. În principiu, SUA îşi propun să identifice soluţii „concertate" şi „amiabile" între părţi, într-un cadru regional.

Interesul american pentru Africa este demonstrat şi de organizarea unui comandament regional pe continent (dezvoltarea cooperării militare, operaţii anti-teroriste şi de stabilitate). În momentul de faţă, funcţionează comandamente în Cornul Africii. Celelalte forţe se subordonează comandamentelor din Europa şi din Pacific. În 2005-2007, americanii au acţionat îndeosebi împotriva extremiştilor islamici din spaţiul Saharei şi din Somalia, în care guvernul în funcţie a fost sprijinit de trupele etiopiene pentru a elimina grupările islamiste.

Procesul politic se desfăşoară cu participarea UA, UE şi SUA. Concomitent, SUA, UE, UA şi ONU s-au preocupat de criza din Darfur şi de trimiterea în zonă de forţe internaţionale, cu sprijinul Chinei. Americanii şi francezii, pe de altă parte, susţin regimul ciadian în lupta împotriva rebelilor. Marocul şi Algeria beneficiază la rândul lor de protecţie americană, mai ales că Occidentul s-a reconciliat cu Libia. În plus, statele africane de limbă anglo-saxonă sunt favorizate

de Washington. Pe lângă ajutoarele economice şi militare, influenţa americană se difuzează şi prin intermediul misiunilor religioase evangheliste.

În ultimul timp, strategii de la Washington s-au interesat de Sahel, spaţiu deşertic (5 000 km. lungime, 70 milioane musulmani) în care s-au infiltrat reţele Al-Qaeda (în Sahara Spaniolă, Maroc, Algeria, Mali, Niger, Ciad, etc.). O misiune specială s-a deplasat în regiune (**Pan Sahel Initiative**). Forţe speciale şi puşcaşi marini cooperează cu armatele locale.

UE în Africa.

În anii Războiului Rece, Africa era controlată în mare măsură de regimuri etatiste apropiate de URSS, „Libia Socialistă", Cuba, China, „puterile anglo - saxone" şi de Franţa. Parisul a reuşit prin abilitate diplomatică şi relaţii speciale cu URSS şi R. P. Chineză să fructifice cu succes economic relaţiile cu fostele sale colonii. După încetarea Războiului Rece, Parisul s-a lansat într-o „ofensivă de umplere a vidului strategic" rezultat din retragerea cubanezo-sovietică de pe continent. Acţiunea sa – pusă uneori în legătură cu „interesele UE" în Africa – a început să fie contracarată la sfârşitul sec. XX de SUA.

Încă din 2002, Robert B. Zoellick, înalt responsabil economic american a contestat monopolul francez în fostele colonii administrate odinioară de Paris. SUA şi-au sporit deja importurile din Africa de la 14 miliarde de dolari în 1999, la 21,3 miliarde de dolari în 2001. Aproximativ 20% din importurile americane de petrol vin din Africa. Coasta de Fildeş pare să evolueze spre Washington. Misionari, ofiţeri de informaţii, politicieni şi oameni de afaceri nord-americani au „invadat" Mali. Ajutoarele şi investiţiile din SUA tind să depăşească fondurile alocate de Franţa. Cele mai pesimiste opinii sugerează că „noua politică africană" a SUA (demarată de Bill Clinton şi dezvoltată de George Bush) se explică prin: atractivitatea pieţelor petroliere regionale; contracararea islamismului militant; concurarea Franţei chiar în propria „zonă tradiţională de influenţă" şi reducerea implicită a prestigiului ei în UE. Chiar şi în Senegal, centrul „zonei franceze", influenţa SUA creşte vertiginos. Preşedintele Wade s-a raliat războiului împotriva terorismului internaţional, cu toate că ţara sa este majoritar musulmană.

În anii din urmă, UE şi-a conturat o anumită „politică africană". Ţările din bazinul Mediteranei fac parte dintr-o reţea de parteneriat cu Uniunea Europeană. Franţa şi Italia sunt foarte active în regiune. De asemenea, UE tinde să se implice şi în stabilizarea unor zone din Africa de Est-Centrală (Sudan) sau de Vest-Centrală (Congo), fără însă a face o adevărată concurenţă SUA. Recent, Marea Britanie a început să promoveze un ajutor internaţional centrat pe Africa (2004-2005). În general, britanicii şi americanii operează coordonat în Africa.

În zilele de 5-6 decembrie 2003, s-a desfăşurat la Tunis, Summit-ul euro-maghrebian la nivel înalt la care au participat: Franţa, Spania, Italia, Portugalia, Malta, Mauritania, Marocul, Algeria, Tunisia şi Libia. S-au discutat aspecte ale luptei antiteroriste, migraţiei persoanelor şi spaţiului „solidarităţii euro-mediteraneene". Atenţia preşedintelui J. Chirac s-a concentrat asupra spaţiilor petroliere din Algeria, Camerun şi Gabon. Franţa a încercat şi în problemele africane să imprime în cadrul UE o direcţie de contestare a iniţiativelor anglo-saxone. Astfel, Parisul a sprijinit regimul preşedintelui R. Mugabe (Summit-ul franco-african din 20-21 februarie 2003), exclus din Commonwealth pentru violări la adresa drepturilor omului. Totodată, l-a ajutat pe preşedintele Kabila în cursul crizelor congoleze, fiind acuzat şi de participarea la masacrarea populaţiei tutsi, din Rwanda, în 1993-1994. La fel, o intervenţie militară pripită în Coasta de Fildeş urmărea să împiedice implicarea în criză a ONU şi SUA (în primăvara 2003). Totuşi, o politică de prestigiu în Africa nu poate fi promovată cu resursele materiale limitate ale Franţei.

Uniunea Europeană a urmărit sporirea ajutoarelor de dezvoltare în Africa, dar n-a renunţat la subvenţionarea propriilor agricultori; aceste politici vin în contradicţie cu interesele

exportatorilor agricoli de pe continent. Iniţiativele europene vizează şi reglementarea emigraţiei masive spre Vechiul Continent. O atenţie deosebită a UE se concentrează asupra cooperării energetice cu statele din bazinul Mediteranei (Algeria şi Libia). Şi tema combaterii terorismului islamic interesează Bruxelles-ul, îndeosebi a bazelor din Maroc şi Algeria.

Mai nou, **China** şi-a reluat „ofensiva" în Africa; interesul ei se concentrează pe spaţiile cu resurse petroliere şi cu alte materii prime industriale. India, Brazilia şi F. Rusă, la rândul lor, promovează orientări de cooperare la nivelul statelor în dezvoltare, încurajate îndeosebi de Africa de Sud.

Dezbateri tot mai vii au trezit orientările Beijingului în Africa. Pentru China, acest continent reprezintă atât o imensă piaţă de materii prime, cât şi un spaţiu de expansiune comercială. Oameni de afaceri, specialişti, lucrători chinezi se instalează în câteva puncte strategice, cu precădere porturi şi zone bogate în hidrocarburi. Se acordă împrumuturi financiare necondiţionate politic, se construiesc infrastructuri, rafinării, conducte. Tenacitatea şi disciplina caracterizează expansiunea chinezilor pe continent, şi poate mai puţin generozitatea (au apărut numeroase critici locale la adresa orientărilor lor „neo-colonialiste"); textilele chineze ameninţă să închidă fabricile locale. Uneori, chinezii şi occidentalii cooperează foarte bine (în Sudan, Angola, Ciad, Nigeria, etc.). Recent, s-a întrunit summitul China-Africa (noiembrie 2006), la care au participat 50 de state. Beijingul va acorda ajutoare (credite şi împrumuturi) de 5 miliarde dolari, îşi va dubla ajutoarele în 2006-2009 şi va anula datoriile celor mai sărace ţări. Anterior, preşedintele Hu Jintao şi premierul Wen Jiabao au efectuat ample turnee africane (exemplu preluat şi de V. Putin). Guvernul chinez oferă sprijin inclusiv sfidând FMI şi Banca Mondială. Comerţul chino-african se plasează la nivelul de 40 miliarde dolari (aproape egal cu cifra schimburilor ruso-chineze). După SUA şi Franţa, China a devenit cel de-al treilea partener comercial al Africii. Experţi americani atrag atenţia că Washingtonul va trebui să adopte o nouă strategie africană – în colaborare cu UE – în ipoteza amplificării ofensivei Chinei pe Continentul Negru.

Probleme „interne" ale continentului african.

Elitele intelectuale şi politice ale Africii, cu precădere ale Africii Negre, consideră drept vulnerabilităţi şi ameninţări ale începutului mileniului III: instabilitatea politico-militară şi economică cvasi-permanentă; tensiunile şi conflictele inter-tribale soldate cu milioane de morţi, răniţi şi refugiaţi; conflictele teritoriale dintre state; slăbiciunile instituţiilor politice; situaţia dificilă a democraţiei şi respectării drepturilor omului; înapoierea economică, corupţia endemică, criza sistemelor de asigurări sociale şi a învăţământului; intoleranţa religioasă; expansiunea terorismului internaţional şi a fundamentalismului islamic, etc. Nu trebuie excluse nici „ciocnirile" dintre islamism şi creştinism sau competiţia pentru resurse şi influenţă între marile puteri (cu precădere blocul anglo-saxon şi cel „francez şi francofon"). O gravă problemă a întregului continent o reprezintă SIDA, extinsă pe spaţii foarte largi. Fruntaşii societăţii civile în curs de coagulare evidenţiază ca necesităţi imediate ale Africii: asigurarea de resurse pentru combaterea masivă şi sistematică a bolii SIDA; anularea sau reducerea drastică a datoriilor externe; suport pentru soluţionarea conflictelor şi tensiunilor interafricane; investiţii în sănătate, educaţie şi a altor sectoare, inclusiv cel al infrastructurii.

În vederea concertării guvernelor africane s-a constituit Uniunea Africană (UA, 2002), după modelul UE. În ianuarie 2004, reprezentanţi ai celor 53 de state membre s-au întrunit la Addis Abeba pentru a înfiinţa o forţă armată integrată de pace şi stabilitate. Din ianuarie 2004, UA dispune şi de o Curte Africană a Drepturilor Omului. La iniţiativa Africii de Sud s-a lansat **New Partnership for Africa's Development (NEPAD)** care include: programul de guvernare

democratică, negocieri între putere şi opoziţie, combaterea corupţiei, promovarea democraţiei, dezvoltarea societăţii civile, adâncirea cooperării pe continent, etc. NEPAD are şi capabilitatea de a oferi consultanţă investitorilor internaţionali. Uniunea Africană nu recunoaşte guvernele instalate prin violenţă.

Un alt demers semnificativ al Africii de Sud şi al Libiei se referă la constituirea unui „Consiliu de Securitate" al Uniunii Africane şi a unor Forţe de Pace, destinate zonelor bântuite de războaie civile. Acordul respectiv a fost semnat de reprezentanţii a 28 de state; în februarie 2004, Consiliul a intrat în funcţiune pentru 4 ani, fiind format din 15 state. O Forţă de Pace alcătuită din 4 brigăzi (15 000 oameni) va fi condusă de un comandament în care sunt prezenţi delegaţi ai Africii de Sud, Nigeriei, Kenyei şi Egiptului (Libia a propus fără succes desfiinţarea tuturor armatelor naţionale şi constituirea unei „singure armate africane"). Există şi un „Consiliu al Înţelepţilor" pentru negocieri şi o structură de analiză a riscurilor şi ameninţărilor. Uniunea Europeană a alocat anumite fonduri pentru Forţa de Pace. SUA, ca şi statele scandinave, antrenează trupele nigeriene, dar în general, fondurile lipsesc. Africa de Sud a dislocat 3 000 de militari în Burundi şi R. D. Congo. Namibia a trimis un contingent misiunii ONU din Liberia, Zambia are trupe în Sierra LE.ONe. Zimbabwe, Angola şi Namibia s-au implicat în 1998, în războiul civil din Angola, în ciuda opoziţiei Africii de Sud; asemenea atitudini vor trebui să fie descurajate deoarece au provocat un adevărat „război regional" prin acţiunile statelor amintite, cărora li s-au opus Uganda, Rwanda, Burundi, etc. UA s-a văzut însă depăşită de evenimente în Darfur.

Pe lângă Uniunea Africană, la nivel regional funcţionează şi alte structuri de cooperare: **Comisia Oceanului Indian** (Comore, Franţa, Madagascar, Mauritius, Seychelles), **Piaţa Comună a Africii de Est şi de Sud**, **Comunitatea Economică a Statelor din Africa Centrală** (Angola, Burundi, R. D. Congo, Camerun, Congo-Brazaville, Ciad, Gabon, Guineea Ecuatorială, Rwanda, Sao Tomé); **Uniunea Monetară Vest-Africană** (Benin, Burkina Faso, Coasta de Fildeş, Guineea-Bissau, Mali, Niger, Senegal, Togo), **Comunitatea Statelor Sahelo-Sahariene, Comunitatea Africii de Est** (Kenya, Uganda, Tanzania), **Comunitatea Economică a Statelor din Africa de Vest** (dominată de Nigeria), **Uniunea Maghrebului Arab**, **Comisia Lacului Ciad** (Camerun, R. Centrafricană, Ciad, Niger, Nigeria), **Comunitatea de Dezvoltare Sud Africană, Reuniunile 5+5** (Italia, Franţa, Malta, Portugalia, Spania şi statele arabe de la Mediterană). Statele africane fac parte din ONU şi unele dintre ele fac parte şi din: Liga Arabă, Organizaţia Conferinţei Islamice, Comunitatea Francofoniei, Commonwealth, etc.

Modernitate şi tribalism.

Africa are peste 800 milioane oameni (13% din populaţia lumii) în creştere constantă; 37% din populaţie trăieşte în oraşe. Tradiţiile africane convergente sau divergente sunt un alt factor important ce modelează evoluţiile politico-militare pe continent. Ciocnirile dintre civilizaţiile arabă şi arabizată şi cele creştine sau animiste, de pildă, divid societăţile şi statele africane de la Atlantic la Oceanul Indian. Tribalismul solid instalat (între 2 000-3 000 de limbi vorbite), combinat cu frontierele deloc fireşti moştenite din epoca colonială sporesc riscurile conflictuale. Epoca stăpânirii coloniale în sine, complică prin moştenirile sale negative, situaţia existentă. Slaba tradiţie naţională şi puternica amintire a unor rivalităţi istorice reprezintă fondul multor conflicte civile africane.

În Africa Centrală, masacrele populaţiilor **hutu** în 1972 şi **tutsi** în 1994 – dincolo de „stimulentele" administrate de fostele puteri coloniale - îşi au originile şi într-un trecut încărcat de frustrări. Liderii populaţiei hutu, majoritară şi relativ sedentară în Burundi şi Rwanda, şi-au justificat acţiunile de „epurare etnică", printr-o îndelungată şi dură dominaţie politică şi militară a

războinicilor „feudali” nomazi tutsi (amestec de migratori albi şi africani), aşezaţi în regiune cu aproximativ 500 de ani în urmă; în societatea nobiliar-războinică, tutsi rigid ierarhizată, populaţiei hutu i s-a rezervat o poziţie inferioară, tolerată şi chiar încurajată de puterea colonială dominantă – Belgia. În acelaşi timp, trebuie remarcat faptul că tutsi, răspândiţi în toată Africa Subsahariană (11-12 milioane de oameni) au o puternică conştiinţă identitară şi comportament „agresiv” de „negustori şi cuceritori”. Ei sunt implicaţi în evenimente deosebite în întreaga regiune, de la jocul de putere din Uganda, până la războaiele civile din cele două state Congo. În prezent fac parte din „sfera anglo-saxonă” şi se opun intereselor francofone.

În Africa de Nord, persistă tensiuni între statele arabe şi între arabi şi berberi. **Berberii** sunt răspândiţi în nordul Africii, în Maroc, Algeria, Tunisia şi vestul Libiei, Mali, Niger, Senegal, Egipt; în Sahara, tuaregii vorbesc o limbă berberă. În total sunt peste 10 milioane de berberi. Au o organizare tradiţional tribală şi dezvoltă relaţii de colaborare-conflict cu arabii majoritari. Reprezintă probabil cea mai veche populaţie a Africii de Nord, influenţată de civilizaţiile greco-romană şi feniciană. În momentul cuceririi arabe (secolul VII) se împărţeau în zenaga (păstori) şi sanhadja (agricultori sedentari). Sedentarii au suferit puternica influenţă a triburilor arabe sulaini şi hilal (secolul XI). În Algeria de Nord-Est, berberii alcătuiesc masa populaţiei din provincia Kabilia. Ei trăiesc în comunităţi închise, autoguvernate, conduse de **anini**. În Maroc, populează Munţii Atlas. Berberii din Rif, din centrul şi nordul Marocului sunt cunoscuţi pentru revoltele violente împotriva spaniolilor şi francezilor, din anii 1920-1930. Berberii zenaga şi bareberii se află în vestul Atlasului; în Tunisia există triburi matmata şi wargamma, iar în Fezan - Libia, populaţia afro-berberă teda (tibbu).

Tuaregii, nomazi din zonele de deşert sunt împărţiţi în şase triburi (kel-ahagar şi kel-adjer – Sahara, kel-air, kel-gres, foras, inlemmiden – pe cursul mijlociu al Nigerului). Ei nu recunosc frontierele existente şi nici o altă autoritate superioară, în afara sfatului căpeteniilor militare. Femeia ocupă un loc central în societate, spre deosebire de lumea arabă. Organizarea are caracteristici nobiliar-militare (relaţii de dependenţă – vasalitate). Islamismul nord-african şi berber menţine multe elemente „păgâne” (locuri sfinte, izvoare sacre). Berberii din Maroc şi Algeria şi tuaregii din Niger şi Mali şi-au apărat constant autonomiile şi, concomitent, au fost angrenaţi în confruntările pentru sfere de influenţă, mai ales în conflictele din Sahara, dintre Libia şi statele africane.

Etiopia, Eritrea şi Somalia alcătuiesc, la rândul lor, un spaţiu de convergenţă culturală şi de confruntări etnico - politice. Etiopia creştină a fost dominată de populaţia amhara (nordul şi centrul ţării), răspândită şi în Eritrea, la care se adaugă populaţiile oromo (creştini şi musulmani), tegreeni (creştini şi musulmani), tigré (musulmani), etc. Amhara folosesc o limbă din grupa semitică. Amhara a exercitat o dominaţie dură în secolele epocii moderne. Alte populaţii folosesc limba kuşită: galla, oromo, somali, danakili (nord-est); kafficio, agan (în nord şi nord-vest), etc. Galla ocupă principalele zone din Etiopia Centrală şi de Sud. Somali, destul de numeroşi în est şi danakli sunt nomazi războinici şi crescători de vite. Un conflict istoric, politic şi de civilizaţie îi opune pe creştini (amhara îndeosebi), musulmanilor din est, nord-est, sud şi sud-vest. Eritrea, între altele, a fost şi baza Imperiului Axoum (convertit la creştinism în secolele III-IV), care cuprindea Etiopia şi părţi din Peninsula Arabă, controlând ieşirea din Marea Roşie. Arabii, sosiţi în secolele VII-VIII pe coastele Africii de Est au ocupat zonele Axoum şi au încercat în secolul XVI, fără succes, să cucerească regatul creştin. Până prin anii 1960-1970, Etiopia creştină feudal-despotică, dar pro-occidentală domina regiunea. Conflictele politice interne, conflictele interetnice şi disputele de putere dintre marii actori internaţionali s-au soldat cu modificări geopolitice; la finele secolului XX s-a instalat un „calm relativ”, oricând posibil de transformat

în confruntare armată (deşi Etiopia şi Eritrea se află sub influenţa SUA). În prezent, minoritarii tegreeni conduc Etiopia federalizată.

Somalii (de limbă kuşită) trăiesc în clanuri (dir, tsaq, darod, hawiye, digil, rahanwin), conduse de lideri aproape militari; comunităţile sunt, într-o mare măsură, pastorale. S-au suprapus peste populaţiile galla, răspândindu-se din nordul Somaliei în Etiopia, Djibouti, nordul Kenyei, etc. În evul mediu, conducătorii islamici din Adal s-au aflat în războaie prelungite cu etiopienii şi portughezii creştini. În perioada interbelică (când ţara se afla sub control colonial italian, francez şi britanic), liderul Muhammad Abdille Hassan a condus „războiul sfânt", fiind înfrânt cu dificultate de britanici. În 1960, teritoriile administrate de britanici şi italieni (până în 1940-1941) s-au unit într-un stat independent, Republica Somalia. Zona a rămas instabilă şi datorită repetatelor conflicte provocate de Somalia pentru „recuperarea provinciilor istorice" din statele vecine; astăzi Somalia este răvăşită de războaiele dintre clanuri. Sunt predominant războinici, împărţiţi în caste exclusiviste (războinici, lideri religioşi şi lucrători).

Sudanul istoric a fost înglobat secole de-a rândul în civilizaţia kuşană creştină. Din secolele XIV-XV, arabii au preluat conducerea înfiinţând mai multe state, de pildă puternicul **Fundj,** în frunte cu sultanul Umar Dungas (secolul XVI). După 1921, teritoriul vast din Dongola şi Munţii Nubiei a intrat sub dominaţia Khedivului Egiptului; în sud, s-a răspândit creştinismul în mediul negrilor nilotici, preponderent animişti. Între 1879-1898, Sudanul a trecut sub stăpânirea „rebelului" Khalifa Abdullahi, înfrânt de forţele anglo-egiptene. În cele trei provincii sudice, majoritar nilote şi creştine s-au organizat după 1956 grupuri de luptă pentru independenţă, (precum Any-Nya). Un sângeros război între creştini, animişti şi musulmani domină istoria recentă a Sudanului. Vecinătatea cu Egiptul, Libia, Ciadul, Republica Centrafricană, Zair, Uganda, Kenya, Etiopia, Eritrea a favorizat iradierea conflictului într-un întins spaţiu. Pe de altă parte, Sudanul s-a aflat aproape constant în atenţia fundamentaliştilor islamici, ca bază ofensivă avansată în Africa Neagră.

În vestul Africii, **Mauritania, Senegal, Guineea, Mali şi Burkina** rămân încă ataşate unui trecut glorios de sinteză arabo-africană.

Mauritania, deşi slab populată (aproximativ 2,5 milioane locuitori) şi integral musulmană este separată etnic în arabi (mauri albi şi negri): 70%, şi negri walof, tukulor, soninke, peuli, etc.: 30%. Are peste 400 000 de nomazi. A făcut parte din statele tukulorilor şi din Vechea Ghana, nordul fiind stăpânit de berberi şi arabi (din secolele X-XI). Ulterior, a devenit un „centru anemic" în „Imperiul Mali". Tensiunile s-au intersectat cu convergenţele culturale între arabi şi africani.

Senegalul este populat de negrii walof: 44%, peuli, fulani şi tukulori: 24%, serer: 15%, dyula (diola), soninke, mandingo: 3%, în majoritate musulmani (92%). „Imperiul" Takrur era fondat de tukulorii musulmani, înrudiţi cu fulanii şi peulii. El a trecut succesiv sub controlul Vechii Ghane şi Vechiului Mali (secolul XII), ca „rampă"a unui islam ofensiv. În secolul XIX, Senegalul s-a integrat în „Imperiul" fulanilor, conduşi de Al-Hdji Umar, asupra căruia au obţinut victorii dificile trupele coloniale franceze. Parisul a folosit Senegalul drept bază a expansiunii sale în Africa de Vest.

Guineea aparţine aceleiaşi „arii puternic islamizate” din partea occidentală a continentului. Este locuită de fulani: 39%, malinke-maninke: 23%, sussu: 11%, kissi: 6%. A făcut parte din „Imperiul” Mali (capitala Niani pe teritoriul său) din secolul XIII. Mandingo bambara din Segou cuceresc ţara în secolul XVIII. Peulii din Futa-Djalon (din vest) au edificat un stat separat în secolul XVI, islamizat şi foarte bine ierarhizat politico-militar. În secolul XIX, fulanii au creat „imperiul” lui Al-Hadj Umar; în estul Guineii, malinke, sub Somory Touré, au edificat un alt stat, cucerit de francezi (la sfârşitul secolului XIX).

Mali are o civilizaţie de sinteză arabo-africană. Populaţia include bambara-mandingo (31%), senufo, niafunke, soninke, maninke, tuaregi (7%), songhai. Există, în mijlocul unei majorităţi musulmane, o minoritate animistă şi una creştină. Triburile mande-mandingo au cucerit şi Vechea Ghană (secolul XIII), întemeind un „Imperiu” musulman, de la Atlantic (Delta Senegalului), pe cursul mijlociu al Nigerului. În secolul XIV, statul tributar Songhai (din Vest), ocupă întreg teritoriul Mali. Songhai au înfrânt populaţiile mossi din sud şi triburile de tuaregi, din nord. În secolul XV, populaţia mandingo, sub Askia Muhammad, preia conducerea în Songhai, frontierele sale învecinându-se cu regatele haussa şi cu Kanem-Bornu. Totuşi, sultanii din Maroc au distrus „Imperiul” Songhai în secolul XVI. Limba songhai s-a folosit intens în „Sudanul Occidental” până la cucerirea franceză (dialecte: dendi, dyerma, djerma, dyabarma, zaharma, zarna, etc.). Senufo au migrat şi spre Coasta de Fildeş, după prăbuşirea statului Songhai. Populaţia soninke-mande se întâlneşte în Senegal, Mauritania, Zambia, Volta Superioară.

Burkina Faso (Volta Superioară), cunoscută drept „patria mossilor” (50% din populaţia de peste 12 milioane locuitori) reprezintă tot un mozaic etnic; aici trăiesc populaţii bobo (grupurile mande şi voltaic), 17% fulani, 10% dagara, lobi. Musulmanii ating o proporţie de 49%, aproape cât creştinii şi animiştii. Mossi, veniţi dinspre est (secolul XI), au înfiinţat regate războinice (Yatenga, Ouagadouguu, Fada N’Gourma) rezistând penetraţiei islamice timp de secole. Forţa lor rezida în cavaleria uşoară (în 1338 lovesc Mali şi ocupă Timbuktu, iar între 1460 şi 1490 atacă statul Songhai, ulterior, se opun expansiunii statului Segou-Banibard, secolul XVIII şi invaziilor musulmane fulane declanşate din statul-bază Liptako, în secolul XIX). Trupele coloniale franceze au întâmpinat o dârză rezistenţă a mossilor până spre 1920, mulţi dintre şefii de triburi şi cetele lor militare refugiindu-se în Ghana britanică.

În vechiul **Sudan Occidental** se află deci numeroase populaţii, stabilite ca urmare a loviturilor aplicate în zonele lor ancestrale de migratorii **fulbe** şi **mandingo**. Limbile **fula** se vorbesc de la Atlantic la Nil (fulani, fulbe, peuli, tukolari, etc.), în comunităţi de păstori, negustori, sedentari; limbă des uzitată în Camerun. În nordul Ghanei şi în Arhipelagul Bisagos, triburile locale păstrează puternice tradiţii gentilice matriarhale. Triburile sunt grupate în societăţi secrete arhaice („Roro”, cu centrul în Sierra LE.ONe sau Liberia ori societăţile secrete ale populaţiei yoruba de pe ţărmurile Guineii). Englezii au păstrat ierarhiile tribal-feudale, pe când francezii le-au combătut.

Zonele Senegalul Superior şi Nigerul Superior sunt populate de mandingo, mossi, songhai, etc. Începuturile mandingo se află în Imperiul Mali, populaţia răspândindu-se în Mali, Gambia, Coasta de Fildeş, Volta Superioară, Siera LE.ONe, Liberia, etc. Triburile soninke, din grupul mandingo au înfiinţat statul Ghana în zonele cursurilor superioare ale fluviilor Senegal şi Niger (secolul IX). State fulbe au apărut în Guineea şi valea fluviului Senegal, în zona Nigerului de Mijloc, sub şeicul Ahmadu, care îl detronează pe ultimul monarh mandingo. Fulbe (războinici nomazi, crescători de vite) promovează un model de societate bazată pe relaţii nobiliar vasalice, primind dijme din partea sedentarilor agricultori (wolofi, sereri, mandingo, etc.); ei au promovat

„războiul sfânt islamic”. Al-Hagi Umar Fal, de origine tukulor, i-a succedat lui Ahmadu, rezistând forţelor coloniale franceze până la începutul secolului XX. Toate populaţiile fulbe menţin încă, puternice tradiţii de solidaritate comunitară, „de sânge” şi de cult. Pe acest fundal, alianţele etno-culturale se transformă relativ direct în simpatii şi antipatii politice, adeseori violente (în spaţiul dintre Senegal şi nordul Camerunului).

Spaţiul de la **Golful Guineii**, în care se încadrează **Liberia, Coasta de Fildeş, Ghana, Togo, Benin, Nigeria, Camerun, Guineea Ecuatorială, Gabon** (cu iradieri în Sierra LE.ONe, Burkina, Niger, etc.) s-a detaşat atât printr-o poziţie strategică în Africa de Vest, cât şi prin resurse minerale şi naturale deosebite (în ultimele decenii s-au descoperit însemnate depozite de petrol şi gaze naturale). În acest spaţiu s-a desfăşurat un „înfloritor” comerţ cu sclavi până în secolul XIX şi de asemenea, un schimb dinamic de mărfuri cu Occidentul şi lumea islamică, peste Sahara. Este şi cauza pentru care marile puteri internaţionale (în trecut Franţa, Marea Britanie, ulterior SUA şi URSS) s-au străduit să-şi impună autoritatea în regiune. Concomitent, ţările Golfului Guineea au cunoscut expansiunea Islamului şi implicit conflictul tradiţional Nord-Sud dintre populaţiile musulmane, creştine şi animiste. Fărâmiţarea tribal-etnică şi amestecul între diferite grupuri etnico-religioase au favorizat instalarea unor stări conflictuale timp de secole, omniprezentă şi astăzi.

Ghana, fost centru al „imperiului” lui Wangara (secolul IX), era „rezervorul de aur” al negustorilor transaharieni, implicaţi în afaceri la Marea Mediterană şi în Orient. Istoria sa medievală timpurie se asociază cu evenimentele din Maroc, Mali, Mauritania, Senegal şi cu „puterea mandingo”. În nordul Ghanei s-au fixat maprussi, mossi, dagomba. Sudul ţării (pe litoralul atlantic) a fost ocupat de triburi akwamu şi denkyira (secolul XVII). Populaţia **ashanti** a unificat centrul şi sudul în sistem confederativ şi a edificat un nou „imperiu”. Pe coastă au apărut şi colonii comerciale europene (portughezi şi olandezi, din secolele XV-XVI). Ashanti aparţineau grupului lingvistic akan (dialecte akan, akyem, ashanti, fanti, twi, etc.). Puterea lor s-a bazat pe disciplină, organizare militară, bază meşteşugărească, exploatări miniere, comerţ cu aur şi sclavi, orientate cu precădere spre punctele comerciale europene din zonă. Populaţia a adoptat islamul şi creştinismul, ambele impregnate de spiritualitate gentilico-tribală. Târziu, la începutul secolului XX, ashanti au fost înfrânţi de britanici şi de „duşmanii” lor tradiţionali, populaţia **fanti.** Confederaţia fanti s-a aliat cu britanicii în durele războaie de cucerire a Ghanei (Confederaţia Ashanti s-a restabilit sub dominaţia britanică, cu responsabilităţi locale). **Fanti** din zona centrală de litoral a Ghanei fac parte tot din grupul akan, dar au contestat în mod repetat hegemonia ashanti. Sunt organizaţi în societăţi de autoapărare.

Coasta de Fildeş şi-a definit în linii generale profilul etno-religios în ultimele trei secole. Populaţiile baule şi any au migrat dinspre est; alte populaţii au fost împinse dinspre nord de către fulani, în cursul cuceririlor lor de tip „jihad”. Pe litoral, s-au stabilit puncte comerciale portugheze, olandeze şi franceze. O intensă competiţie de hegemonie locală s-a derulat între francezi şi britanici, în secolul XIX. Baule reprezintă aproximativ 20% din populaţie şi ocupă zonele centrale ale ţării. Any din sud-est sunt foarte apropiaţi de baule; ambele populaţii fac parte din grupul akan (dominat de ashanti şi fanti din Ghana) şi menţin puternice ierarhii tradiţionale. Ashanti ocupă 14% din populaţia actuală a Coastei de Fildeş. Bete aparţin grupului bassa-grebo-kru, răspândit şi în Camerunul de Est. Populaţiile kru aparţin spaţiului din sud-vestul Coastei de Fildeş şi sudului Liberiei. Buni navigatori, războinicii şi negustorii kru au acţionat din Siera LE.ONe, până în Camerun, de multe ori făcând servicii Marinei Regale Britanice. **Senufo** au

migrat în Coasta de Fildeş, după prăbuşirea statului Songhai (secolul XVI); comunităţi senufo trăiesc în Mali, Volta Superioară (Burkina), Ghana.

Evenimentele din secolul XIX au modificat structurile etno-culturale şi au provocat conflicte încă foarte periculoase. De exemplu, grupuri de sclavi eliberaţi de SUA s-au colonizat în **Liberia**. Aici există deci o comunitate ce provine din foşti sclavi eliberaţi (creştini) şi stabiliţi pe litoral (21% din populaţie). În interior, trăiesc populaţii kru, bassa, grebo, gio, kpelle. Populaţia kru ocupă şi sud-vestul Coastei de Fildeş. Bassa şi grebo, înrudiţi cu triburile kru, populează şi Coasta de Fildeş. Kpelle (din familia lingvistică nigeriano-congoleză) s-au răspândit în Liberia, Guineea şi Sierra LE.ONe; au instituţii tradiţionale foarte robuste. Kpelle şi bassa sunt cele mai vechi şi puternice populaţii locale. În nord trăiesc şi triburi care vorbesc dialecte mande-mandingo (răspândite în Mali, Gambia, Guineea, Sierra LE.ONe, Burkina, Liberia, Coasta de Fildeş, etc.). Elita provenită din sclavii eliberaţi a dominat exclusivist ţara până spre 1970.

Britanicii, la rândul lor, au fixat grupuri de sclavi eliberaţi în **Sierra Leone**. Astăzi ţara este locuită de populaţii de negri (90%) şi mulatri (10%), în majoritate musulmani (60%); animiştii au o pondere semnificativă (30%). Peste triburile limba, temne şi sherbro, s-au aşezat populaţii **mende**, venite din sud-est (secolul XVI). Portughezii şi britanicii au dezvoltat un intens comerţ cu sclavi până în secolul XIX. Triburile din interior au fost supuse prin arme, după 1898. Şi în acest caz există un grup elitist provenit din sclavi britanici şi colonizaţi în zona Freetown. Mende (din grupul mandingo) domină zona interioară a ţării; în secolul XX, mende au creat o redutabilă putere militară ce s-a opus britanicilor. În rândurile populaţiei mende sunt foarte influente societăţile secrete (poro – masculine şi sande – feminine). Bininii din Delta Nigerului au avut tradiţie statală încă din secolul XV. În Vestul statului **Benin**, populaţia **yoruba** a edificat o interesantă civilizaţie de oraşe-state. Statul **Dahomey**, de la apus de **yoruba** dispunea o structură „feudal-sclavagistă".

Un important grup îl reprezintă populaţia **haussa**, dintre Niger şi Lacul Ciad, răspândită însă şi în alte zone ale „Sudanului Occidental". Haussa sunt amestecaţi cu berberii, fulanii din nordul Nigeriei şi au dominat nordul Nigeriei, sudul Nigerului, nordul Ghanei, Benin, chiar şi zone din actualul Sudan. Ei au fondat oraşe-stat comerciale şi „industriale" (în secolul X, Cano). În secolul XIX, statul Sokoto conduce confederaţia oraşelor haussa.

În pofida amestecului de populaţii, o regiune cu o anumită stabilitate şi importante resurse petroliere ar îngloba **Benin, Nigeria, Camerun, Guineea Ecuatorială şi Gabon**.

Nigeria domină de departe, prin populaţie, teritoriu, resurse şi forţă militară Africa de Vest. Populaţia, de peste 134 milioane de locuitori este alcătuită din haussa (22%), fula-peuli (11%), yoruba (21%), ibo (18%), etc. Haussa sunt musulmani şi s-au amestecat cu fulanii de aceeaşi credinţă. Fulanii s-au suprapus în secolul XIX peste haussa, în nordul Nigeriei, întemeind „imperiul" Sokoto; britanicii au cucerit rând pe rând emiratele fulanilor (1880-1910). *Fulanii (peulii, fulbe) populează zone întinse între Senegal şi nordul Camerunului; sunt originari din estul Guineii.* Yoruba trăiesc în vestul Nigeriei şi în Benin. Sunt musulmani şi creştini. În secolul XIX, oraşele state Ibadan şi Abeokuta, Ekiti, etc. s-au epuizat în războaie interne. După 1896, statele yoruba au trecut sub protectoratul britanicilor din Lagos. Ibo din sud-estul ţării sunt creştini. Populaţiile Nigeriei au puternice individualităţi de grup etno-religios, de unde şi gradul ridicat al instabilităţii interne. Pe această realitate s-a grefat şi nemilosul război civil din 1967-1970, provocat de intenţia Provinciei de Est – Biafra – de a se separa de federaţie.

Populaţiile bantu predomină în **Camerun**; alături de ele, haussa, fulbe-fulani, kirdis, etc., majoritar creştini (50%) şi animişti (24%) şi minoritari musulmani. Vestul Camerunului are legături foarte strânse cu estul Nigeriei. Pe litoral sunt instalate populaţii bantu din categoriile fang, bulu şi beti (biti), ce ajung dincolo de Benin. Bulu, navigatori şi războinici iscusiţi au pus la grea încercare armata colonială, germană, între 1899-1901. În administraţie se întrebuinţează franceza şi engleza. Fang şi bulu s-au răspândit şi în Guineea Ecuatorială continentală (Mbini) iar bubi constituie 60% din populaţia Insulei Bioko. **Gabonul**, slab populat, este locuit de bantu-fang (33%), eshira, njebi, mbede, ateke, etc., aproape în unanimitate creştini. Bateke sunt întâlniţi şi în Republica Congo. Camerunul, Guineea Ecuatorială şi Gabonul au alimentat comerţul cu sclavi, dar nu au cunoscut tradiţii politico-statale aborigene, comparabile cu Nigeria sau chiar Beninul.

Un spaţiu de interferenţă între nordul, estul şi vestul Africii şi poziţionat pe arterele dintre Golful Guineii, Mediterana şi Marea Roşie este ocupat de **Niger, Ciad şi Africa Centrală**.

Nigerul a evoluat în legătură cu frământata istorie a islamismului saharian şi a „imperiilor" din Sudanul de Vest (din Mali, Guineea, Nigeria, Volta Superioară). Astăzi, din aproape 11 milioane de locuitori, 50% aparţin marelui grup haussa, 9% sunt fulani, 22% djerma (ambele populaţii migrate din Vest), 4% kanuberi beri (din vechiul stat musulman Bornu din secolele XI-XVIII, din zona lacului Ciad). Islamismul deosebit de ofensiv predomină în proporţie de 90%; tuaregii au exercitat o dominaţie militară în secolele XVII-XIX.

Negrii sudanezi şi nilotici convieţuiesc în **Ciad**, lângă triburi nomade şi arabizate. Din punct de vedere al religiei, musulmanii sunt majoritari (54%) în raport cu animiştii şi creştinii. Zonele din vest au făcut parte din „imperiul" Bornu (legat de negustori şi războinicii musulmani din Africa de Nord). Populaţiile afro-ciadiene au dezvoltat, în sud, zona sarasilor - tradiţionalistă şi creştină. Conducătorul arabizat Rabech ibn Fadi Allah a stăpânit statul Wadai, ocupat de francezi în jurul anului 1900. Istoria a lăsat moştenire o puternică tensiune nord (islamic) - sud (creştin).

Populaţia baya (34%) a ocupat vestul **Republicii Centrafricane**; banda (27%) s-a răspândit în zonele centrale de savană, iar azanda în est. Populaţia azanda (din Sudanul de Sud-Vest, estul R. Centrafricane şi nordul R. D. Congo-Zair) a condus, prin forţa armelor şi organizare, zona Bahr al Ghazal; menţine tradiţia societăţilor secrete. La sfârşitul secolului XIX, făcea parte din statul condus de războinicul Rabech, înfrânt de trupele franceze. Astăzi, Republica Centrafricană are 4,3 milioane locuitori, 68% creştini, 16% musulmani şi 15% animişti. Tensiunile creştini - musulmani sunt frecvente.

În bazinul fluviului Congo, şefii locali şi provinciali continuă să deţină o reală autoritate. Zona de la sud de linia Duala, Camerun - Marile Lacuri aparţine populaţiilor **bantu** (grupurile pangwe, mpongwe, bakongo, umbundu din Angola, lunda, baluba, mongo-nkundu, baniaruanda, barundi înrudite cu cele din Africa Central-Orientală). Şi populaţii sudaneze (azanda, mbvaka) sau nilote – bahri au penetrat aici venind din est.

Statele autohtone din **Congo** istoric au precedat cucerirea colonială portugheză. Populaţia bakongo a înfiinţat un regat stabil, condus de Maninkongo (secolul XV), cunoscut de portughezi. În provincia Kasai, s-au stabilit bazele statului **Kulea** (secolele XVII-XVIII). Între Kasai şi Lacul Tanganika s-a dezvoltat statul Lunda (secolele XVIII-XIX). Tendinţele de dezvoltare locală şi de separatism (mai ales în Shaba-Katunga) reprezintă o tradiţie în secolele XIX-XXI.

În regiunea Marilor Lacuri locuiesc populaţii bantu (suahili-wasuahili, baganda, kikuin, baniaruanda şi barundi). Alături de acestea s-au aşezat în nord-vest populaţii nilote (nandi, suk, turkana, massai), iar în nord-est, populaţii kuşite (galla). Cele mai puternice state au fost regatele Unioro, Urundi, Ruanda şi Buganda; ultimul – condus de tutsi – a dominat regiunea în secolele XVII-XVIII.

După cum s-a evidenţiat anterior, **tutsi** sunt o populaţie războinică, stabilită în urmă cu aproape 500 de ani în Rwanda, Burundi şi Congo de Est. Specialiştii discută încă pe tema originii lor, unii considerându-i un amestec între nomazi de „rasă albă" şi africani (au „nasul drept"). Pe teritoriile cucerite, **tutsi** au întemeiate regate conduse de **mwami**, cu ierarhii rigide şi armate foarte eficiente. Instituţiile tribale şi gentilice şi-au menţinut influenţa până în prezent. Populaţia majoritară hutu a fost dominat dur şi tratată ca o „masă de sclavi". Regele Kigeri VI, ruandez s-a impus şi în Uganda; a pus bazele unei armate semipermanente, în prima jumătate a secolului XIX. În Burundi s-a distins N'Tare Rugamba din dinastia Banyiginga, din acelaşi secol XIX.

În 1890, regele Mwezi Gisabo din Burundi s-a văzut obligat să accepte stăpânirea colonială germană. Şase ani mai târziu şi Rwanda intră sub control german. Din 1918, Rwanda şi Burundi au trecut sub administraţie belgiană, sub tutelă internaţională. Germanii şi belgienii au recunoscut întâietatea aristocraţiei **tutsi**, în relaţiile cu populaţia majoritară hutu.

Populaţiile de agricultori bantu s-au stabilit şi în **Uganda**. În sudul şi vestul ţării s-a exercitat dominaţia „Imperiului Kitara" şi a statului populaţiei cwezi (în jur de 1 500). O invazie din nord a condus la formarea regatului Bunyoro-Kitara şi apoi a statelor Buganda şi Ankole (secolul XVII). Populaţia ganda din Buganda s-a aliat cu britanicii (în secolul XIX). Spre deosebire de aceasta, regatul Bunyoro-Kitara s-a opus cu armele britanicilor, ca şi regele Mwanga II al Bugandei (sfârşitul secolului XIX); sub protectoratul Coroanei s-a menţinut autonomia regelui Bugandei, ultimul monarh, Sir Mutesa devenind preşedinte al Ugandei independente (1962-1966).

Populaţia nyankor, din sud-vestul Ugandei, include triburile **hima** care au întemeiat regatul Ankole, desfiinţat abia în 1966; regii din Ankole şi-au extins stăpânirea exact atunci când britanicii se aflau la începuturile ofensivei în Buganda. Monarhul Sir Gasyounga a fost înlăturat de republicani în 1966.

Africa Orientală a primit repetate influenţe din Axoum, Arabia sau India. În acest context s-a cristalizat o civilizaţie de sinteză (swahili – locuitorii ţărmurilor) de limbă bantu, dar cu o civilizaţie impregnată de influenţe arabo-persane. Arabii au căutat să înainteze în interior, fără a reuşi să ocupe regatele Buganda şi Maniema.

S-au opus, îndeosebi, massai niloti din Tanzania, ce sunt în mod tradiţional crescători de vite, organizaţi pe sistem gentilic şi tribal, cu capacităţi militare de temut. Timp îndelungat s-au războit cu kikuyii.

Africa de Est, deschisă influenţelor culturale şi penetraţiei arabe, persane, indiene, portugheze, etc., nu a cunoscut „regate" şi „imperii" centralizate de importanţa celor din Africa de Vest şi Centrală. Populaţiile bantu răspândite în aceste zone au edificat în general, mici state în jurul unor centre comerciale (Mombasa, constituit de swahili). Treptat în Africa de Est (Kenya şi Tanzania) s-a cristalizat, după cum s-a evidenţiat, o puternică cultură **swahili,** de sinteză africano-arabă.

În **Kenya**, somalii războinici şi turkanii au ocupat nordul ţării, în detrimentul populaţiilor kikuyi şi kamba. Kikuyii (9 clanuri tradiţionale) au puternice ierarhii tradiţionale. S-au confruntat

neîntrerupt cu somalii şi massaii. Au iniţiat marea revoltă „Mau-Mau” şi Partidul KANU, având un rol proeminent în viaţa politică a ţării. Arabii şi-au înfiinţat colonii în zona **Zanj**, în ciuda rezistenţelor portughezilor. În interior, populaţiile luhya, kikuyi şi luo s-au organizat în state relativ dezvoltate. Britanicii i-au suprapus peste şefii tribali locali, recunoscându-le privilegiile. Influenţa britanică se resimte serios în organizarea politică şi de stat a Kenyei.

Populaţiile bantu au creat state relativ slabe în **Tanzania**. Basitii au înfiinţat Bukoba, preluat de triburile hima. Regatul Vuga a fiinţat în nord-est (triburile kimweri). În zona est-Kilimanjaro a apărut statul triburilor horombo. În centru, triburile niamwezi s-au unificat spre 1870. Războaiele inter-tribale şi comerţul cu sclavi a răvăşit secole de-a rândul Africa de Est. Mari pierderi a provocat şi invazia triburilor nguni în sud, în secolul XIX. Triburile hehe, abushiri, bwanaheri au opus o rezistenţă dârză coloniştilor germani, între 1891-1898. Un adevărat război colonial s-a desfăşurat în cursul revoltei „Maji-Maji”. Sukuma fac parte din grupurile cele mai numeroase din Tanzania, ei sunt agricultori tradiţionalişti ce perpetuează un spirit comunitar dezvoltat. Turkanii (de limbă nilotică) sunt răspândiţi în nord-vestul Kenyei şi nord-estul Ugandei. Sunt războinici şi menţin tradiţii ancestrale.

Triburile makonde (înrudite cu makua şi mwera) din sudul Tanzaniei şi nordul **Mozambicului** au opus în mod constant rezistenţă armată arabilor şi portughezilor, inclusiv în războiul pentru independenţă de după 1960-1961. La fel şi triburile tsonga din sudul Mozambicului şi nordul Transvaalului, baza „Imperiului lui Shoshagane” (din triburile ndandwe), din secolul XIX; statul lui Shoshagane a împrumutat numeroase elemente zulu de organizare militară. Şi tsonga au participat intens la lupta armată împotriva administraţiei portugheze din Mozambic. Triburile shona (bantu) au făcut parte din statele Rozvi şi Netebele; sunt aşezate în Zimbabwe şi centrul Mozambicului. După luptele din 1896-1897, au rămas autonomi, sub administraţie britanică.

Populaţiile bantu au construit pe teritoriul **Zimbabwe**, „Imperiul Mwene Mutapa” (în secolele XV-XVI), civilizaţie ce dispunea de impresionante fortăreţe de piatră. „Imperiul Rozvi” (din secolul XVII) a stopat înaintarea portughezilor în Mozambic. Triburile ndebele, izgonite din sud de zuluşi (după 1820) au distrus statul Rozvi şi au întemeiat regatul care va acţiona alături de triburile shona împotriva coloniştilor britanici, până spre 1897. Şefii locali au fost reconfirmaţi totuşi la conducere de britanici. Respingerea autoguvernării minorităţii albe de către majoritatea populaţiei de culoare, cu viguroase tradiţii războinice datează din 1920 - 1922.

Bantu din grupurile **bemba** şi **lozi** au dominat actualul teritoriu al **Zambiei** în secolul XVII, dezvoltând un intens comerţ cu arabii şi portughezii de pe coastele Oceanului Indian. Triburile **nguni** migrate din aria zulu şi-au fondat un „imperiu” în Zambia, Zimbabwe şi Malawi (începutul secolului XIX). Populaţiile chewa şi nsenga le-au plătit tribut. În secolul XIX, elitele bantu din Zambia au dezvoltat o „cultură politică” superioară, impunând abolirea controlului colonial în 1964.

Aşa cum se cunoaşte, la sud de fluviul Zambezi domină populaţiile bantu, hotentoţii, boşimanii, afrikaanerii şi britanicii, asociaţi cu indieni, asiatici, metişi, etc. Bantu se împart în: basuto, zuluşi, xhosa (amakosa), etc. Boşimanii (khoisanici) au fost împinşi în sudul Africii din zonele tropicale sub presiunea triburilor bantu; ei şi-au redus drastic numărul datorită atacurilor burilor şi represiunilor coloniale germane. Hotentoţii (khoisanici) au rezistat secole burilor şi apoi coloniştilor germani.

În sudul Africii, războinicii bantu-sotho (cu grupurile kakeng, kwena, phuti, phuting, taung, tlokwa, pedi, etc.) au înfiinţat puternicul regat **Lesotho**, sub Mashweshe, în secolul XIX. Sub stăpânirea britanică, Sotho de Nord au avut un regim de autoguvernare. **Swazi**, tot bantu, au ocupat zone din sudul Africii, fiind împinşi în **Swaziland** de zuluşi. Ca şi sotho, şi zulu au prin tradiţie o riguroasă educaţie militară. S-au bucurat de autoguvernare şi în R. S. Africană. Bantu-xhosa populează zonele din Transkei şi Ciskei; au organizare tradiţională.

Zuluşii păstrează vie memoria tradiţiilor statale; fondatorul puterii lor militare din secolul XIX a fost căpetenia Dingiswaio, din statul Zulu (din Natal) un adversar redutabil al burilor şi britanicilor. În egală măsură, Chaka a lovit şi supus numeroase triburi bantu sau a provocat refugierea unor populaţii în regiunea Marilor Lacuri (angoni), Mozambic (şangaan) sau Zimbabwe (tabele). În epoca dominaţiei britanice, ierarhii zulu au beneficiat de o poziţie superioară (funcţionari ai Coroanei); sistemul s-a menţinut şi după 1945. Zulu îi consideră pe numeroşii bantu, angajaţi în timp în economia Africii de Sud, drept „imigranţi". Problemele etnico-politice ale Africii de Sud sunt foarte complicate de altfel ca şi cele din Congo, Nigeria sau Ghana, Coasta de Fildeş, etc.

Limbile africane acţionează atât ca elemente de consolidare a identităţii comunităţilor, cât şi ca instrument de dezvoltare a unor culturi unitare, capabile în numeroase cazuri să depăşească tribalismul. Alte elemente de identitate se referă la teritoriu, stat şi religie. Cele mai importante limbi locale – folosite concomitent cu araba, franceza şi engleza sunt grupate în: limbile semitice, precum araba, tigre, amhara, coptă-religioasă; berbere (zenanga, rifi, kabili, slohi); kuşite (somali, danakli, galla, bejda); ciad-haussa (hausa, muzgu, kotoko); nilote, pe cursul superior al Nilului (silluki, neuri, dinka, massai, etc.); sudaneze (ashanti, eve, yoruba, ibo, mande-mandingo-soninke, vest-bantoide-wolof, serer, mossi-grusi sau central-bantoidă, est-bantoidă, ca ibibo, ekoi, djukun, kanuri, azande, mandi, etc.); bantu (suaheli, kiluba, lingala, kicongo, zulu, xhosa, etc.); hotentoto-boşimană-khoisanică; malgaşa.

Amhara este o limbă naţională în Etiopia, cu o literatură proprie. Tigre delimitează parte din populaţia musulmană din Etiopia şi din zonele învecinate; apropiată de gheză, limba scrisă a fostului Imperiu Axoum (cu influenţe din Peninsula Arabă). Berbera aparţine unor comunităţi care folosesc în general araba ca limbă scrisă. Limbile kuşite moderne nu au literatură scrisă. Somali este oficială. Haussa are o mare răspândire în Africa (imediat după araba şi swahili), fiind întrebuinţată şi în scris; limbă comercială în Africa de Vest, oficială în Nigeria şi Togo. Tensiuni etno-culturale se manifestă între vorbitorii de hausa, tiv, kanuri şi fula-peuli. Fulana - altă limbă de negustori şi cuceritori - se vorbeşte pe un vast spaţiu, de la Atlantic la Nil; limbă de prestigiu în Nigeria şi Camerun, cu scriere arabă şi latină şi literatură, kanuri, cu alfabet arab şi „african", cu literatură relativ veche. Yoruba din Togo, Benin, Nigeria de Vest se întrebuinţează în administraţie, şcoală, presă cu o literatură bogată (alfabete latin şi „african"). Maninka (bambara-mandekan) din Mali, Liberia, Guineea, Senegal, Coasta de Fildeş, Mauritania, Gambia, Guineea-Bissau, Sierra LE.ONe, serios influenţată de arabă, portugheză, franceză şi engleză; scriere cu alfabet latin, arareori arab. Mende, apropiată de maninka se scrie cu alfabet „african" şi semne silabice de influenţă arabă. Wolof a devenit limbă oficială în Senegal alături de franceză, încă înainte de independenţă.

La senufo din Mali, Ghana, Volta Superioară, Coasta de Fildeş se apelează şi pentru emisiuni radio. Swahili s-a acceptat ca limbă oficială în Tanzania, Kenya, Uganda, Malawi, R. D. Congo-Zair, dar se vorbeşte şi în Comore, Somalia, Zambia, R. Malgaşă. Este o veche limbă comercială şi culturală, cu literatura bogată, întrebuinţată şi de UNESCO. Zulu şi sotho se scriu cu alfabet latin şi au avut o literatură relativ dezvoltată.

Tradiţiile etnico-culturale diverse din Africa, convergente şi divergente sunt uneori considerate un fel de „balast" al modernizării rapide. Perpetuarea lor este firească şi nu poate fi imputată doar epocii coloniale. Inclusiv războaiele între statele africane au fost înregistrate înainte de instalarea puterilor coloniale, ca şi comerţul cu sclavi. Europenii au totuşi răspunderi deosebite faţă de africani: trasarea de frontiere între state în dispreţul tuturor regulilor dreptului istoric şi etnic (de aici seria neîntreruptă de conflicte sângeroase ce continuă şi astăzi); exploatarea economică egoistă şi iraţională; slaba preocupare instituţionalizată pentru modernizarea societăţilor pe care le-au administrat; transferul brutal de instituţii occidentale neadaptate specificului local (mai cu seamă în coloniile franceze); aţâţarea urii interetnice şi interconfesionale şi exploatarea rivalităţilor şi conflictelor locale, etc.

Desigur o răspundere serioasă incumbă elitelor africane, adeseori incomplet modernizate şi incapabile să creeze modele de sinteză între tradiţiile locale solide şi înnoirile secolelor XX-XXI. Tribalismul, modernizarea superficială, întârzierea în procesul construcţiei naţionale, statul slab, economiile neperformante, rivalităţile interetnice şi inter-religioase, incapacitatea de trasare a unor noi frontiere cât de cât „naturale", fac din Africa un imens spaţiu al destabilizării şi înapoierii economice. Este adevărat că în ultimul timp, după încetarea Războiului Rece, se înregistrează tendinţe ceva mai încurajatoare pentru democraţie, stabilitate şi unele soluţii regionale şi continentale pentru combaterea stărilor conflictuale de natură etnico-politică.

Probleme medico-sanitare.

Starea de sănătate a populaţiei constituie altă vulnerabilitate majoră a Africii. Slăbiciunea instituţiilor de stat, a sistemelor de sănătate, combinată cu insignifianta educaţie medicală a populaţiei contribuie la atingerea unei rate înalte a mortalităţii, îndeosebi a celei infantile. Un mare pericol pentru întreaga populaţie provine de la vertiginoasa răspândire a virusului HIV. Aproape 70% din victimele SIDA la nivel mondial provin din Africa (15 milioane de oameni ucişi de SIDA). Botswana şi Africa de Sud cunosc rate foarte înalte de infectare (ultima până la 11% din populaţie). Africa de Sud, Uganda şi Zambia sunt aproape singurele state care au politici oficiale anti-SIDA. Pe lângă SIDA, Africa este „celebră" şi pentru epidemiile persistente de malarie, ce ating între 300-700 milioane de oameni. Organizaţia Mondială a Sănătăţii conduce din 1998 un program special. Şi malnutriţia afectează în mod direct şi pe scară largă populaţia africană.

Bază economică slab dezvoltată.

Tribalism, conflicte interetnice, SIDA, malnutriţie, racile înregistrate în Africa se combină cu structurile economice, în general slab sau mediocru dezvoltate. Sectorul tradiţional de subzistenţă predomină în pădurile tropicale şi savanele din vestul, centrul şi sudul continentului. Animalele asigură 1/3 din „energia" folosită în agricultură, iar lemnul predomină ca material de construcţii. Sectoarele moderne s-au dezvoltat în epoca colonială, în principal cele asociate industriilor de extragere a materiilor prime. Africa de Sud şi Zimbabwe au cunoscut, însă, o „expansiune industrială" deosebită şi o exploatare agricolă modernă, pe scară largă.

În epoca post-colonială, statele africane independente au urmat direcţii diferite de dezvoltare economică. Unele au urmat calea „socialismului de stat", altele au respectat normele „dirijismului capitalist". Accentul a căzut pe exporturile de minereuri, petrol, produse agricole. Fondurile rezultate din aceste activităţi au alimentat „noua elită" birocratică şi de întreprinzători - păstrând încă ierarhii tribale -, concurând la o polarizare socială dramatică pe continent. O schimbare spre creşterea producţiei industriale autohtone a serviciilor şi agriculturii moderne s-a

remarcat spre 1990-2000, combinată cu tentative insistente de democratizare a societăţii. Totuşi, statele africane rămân cele mai sărace din lume şi cele mai îndatorate.

Astăzi industria extractivă are valoare de nivel internaţional în Nigeria, Algeria, Libia, Zambia, Sahel, Africa de Sud, Namibia, Angola, R. D. Congo, Gabon, Sao Tomé, Botswana (petrol, crom, aur, bauxită, diamante, fosfaţi, gaze naturale, zinc, cobalt, uraniu, argint, cărbune, etc.). Sectoarele manufacturiere s-au instalat în Egipt, Algeria, Zimbabwe, Burkina Faso, Coasta de Fildeş, etc. Creşteri economice s-au înregistrat în Mozambic, Ghana, Tanzania, Uganda, Capul Verde, Rwanda, Ciad. Exporturile petroliere, îndeosebi spre SUA ar putea spori cu 14%. R. D. Congo va primi câteva miliarde de dolari pentru stabilizare şi refacere economică. În general, însă, lipsesc investiţiile majore din multiple cauze; mai nou, capitalurile autohtone şi internaţionale au tendinţa de a părăsi Zimbabwe şi chiar Africa de Sud din lipsă de încredere în stabilitatea politică a ţărilor respective. Şi reţeaua de transporturi – anemică în majoritatea statelor – suferă din cauza lipsei unor programe serioase de investiţii majore. Din aceste motive principale, Africa rămâne în principal tot un furnizor de materii prime pentru economia mondială şi o piaţă de desfacere relativ săracă, cu perspective reduse de a-şi modifica cât de curând, poziţia. Fluctuaţiile preţurilor la materii prime şi politicile protecţioniste ale statelor industrializate au lovit comerţul african în anii 1980-1990. Statele sub-sahariene au ajuns astfel la o datorie externă de 230 miliarde de dolari în 1999. Problemele datoriilor africane şi cele ale dezvoltării moderne sunt strâns asociate; ele nu se pot rezolva decât pe termen lung şi prin eforturi conjugate locale şi ale marilor puteri economice şi organismelor financiare internaţionale.

Stat şi societate.

Sistemele politice africane din ultimele decenii par a evolua spre o democratizare de cele mai multe ori formală. Lipsesc tradiţiile autentice de democraţie modernă, cultura şi practica politică absolut necesare. Tribalismul, solidaritatea de clan şi identităţile religioase îşi pune amprenta majoră asupra sistemelor politice, marcate în mod repetat în despoţii, dictaturi militare ori războaie civile prelungite. În anii din urmă se remarcă – sub presiunea Occidentului şi a unor factori interni – o tendinţă de asociere a legitimităţii regimurilor politice din Africa cu organizarea sistemelor de partide politice şi libertatea alegerilor. Această tendinţă este totuşi fragilă, neasimilată de masa populaţiei locale.

Slăbiciunea statelor independente africane se înscrie ca o vulnerabilitate deosebit de periculoasă a continentului. Aceste state au în realitate sisteme politico-administrative şi fiscale coerente, nu strâng impozite în mod sistematic şi nu oferă servicii esenţiale locuitorilor (stabilitate, apărare, ordine, învăţământ şi sănătate). De cele mai multe ori, statele legitimează hegemonia unor grupuri etnice sau a unor „noi clase” de îmbogăţiţi. Corupţia, nerespectarea drepturilor omului,funcţionarea lamentabilă a justiţiei sunt tot atâtea obstacole în calea modernizării statelor şi societăţilor africane. Ţări mari – Nigeria, Sudan, Etiopia, Congo, Angola – devin, ca urmare a conflictelor interne factori de destabilizare regională. Libia a fost la rândul ei un factori de destabilizare politică regională din Ciad până în Golful Guineei.

Armata constituie o prezenţă obişnuită în politica africană. Chiar dacă în anii din urmă militarii s-au abţinut să se implice direct în administraţie, ei îşi menţin influenţa. În statele africane influenţate de tribalism, armata a asigurat o anumită coeziune organizatorică şi suportul de putere necesar guvernării. În Algeria, Maroc, Egipt, armata se află în spatele unor regimuri încă solide. La fel şi în Nigeria. În Mauritania, armata a gestionat un proces democratic în 2006-2007. În Uganda şi Ciad, forţele militare au salvat regimurile în funcţie de la prăbuşire, sub atacurile rebelilor. Africa de Sud are întâietatea militară regională, dar regimul actual nu a schimbat structurile de forţă moştenite din trecut. R. Mugabe se menţine în Zimbabwe cu ajutorul

armatei. Militarii tutsi „veghează" asupra regimurilor democratice din Rwanda şi Burundi. Congo abia începe reconstrucţia „forţelor armate naţionale". Angola încă nu a scăpat de coşmarul rebeliunilor militare (în special în enclava Cabinda). Democraţia africană va depinde de reconciliere inter-etnică şi de dezvoltare economico-socială; în caz de derapaj politic, intervenţia militarilor va continua şi în anii viitori.

Tipurile de societăţi africane variază atât sub aspectul conţinutului, cât şi al formei. Sunt state integrate în aşa-numitele modele arabe modernizatoare, în contact intens cu civilizaţia occidentală, cu elemente importante de clasă mijlocie, elită intelectuală şi politică, cu muncitorime industrială relativ calificată şi spirit comunitar musulman. Triburile nomade din zonele de pustiu trăiesc încă într-un „ev mediu militar modernizat". Spaţii întregi din Africa de Vest, Centrală şi de Est s-au trezit în modernitate cu structuri semi-tradiţionale, amestecate cu populaţii de şomeri industriali şi intelectuali. În statele cu resurse naturale bogate, elitele de avere, militare şi birocratice s-au detaşat vertiginos de masa populaţiei, situaţie ce favorizează confruntările etnico-politice. Uneori clanuri şi populaţii compacte ocupă poziţii de elite, contradicţiile economico-politice degenerând uşor deci în războaie etnico-politice (Rwanda, Congo, Angola, Coasta de Fildeş, Ghana, etc.). Minoritatea albă, metişii şi asiaticii, de pildă, ocupă poziţiile cheie în Africa de Sud; guvernul promovează o politică de ridicare accelerată a nivelului economic şi social al majorităţii bantu, dar o intensificare a ritmului echilibrării raporturilor economice s-ar putea finaliza cu deriva societăţii şi a statului (precum în Zimbabwe). Polarizarea accentuată a societăţilor africane pe criterii de avere şi privilegii, combinată cu alţi factori interni şi externi generează în mod clar convulsii social-politice, conflicte armate, extremism, şi de ce nu, fundamentalism religios.

Evoluţii 2005-2007.

Sărăcia a împins mase impresionante de africani spre Uniunea Europeană. Pentru a încuraja dezvoltarea locală, FMI şi Banca Mondială au anulat datoriile a 19 state africane în septembrie 2005 (dintr-un total de 180 miliarde euro pentru zonele sub-sahariene). În Africa de Nord, negocierile Procesului Barcelona (noiembrie 2005) nu s-au finalizat cu mai multă democraţie şi liberalizare economică. Nici discuţiile OMC n-au dus la eliminarea subvenţiilor agricole occidentale (185 miliarde euro/an), care concurează exporturile africane.

Cu toate acestea, se conturează o creştere economică durabilă în Africa de aproximativ 5% pe an, deşi preţurile la energie au crescut pe plan mondial. FMI evidenţiază importanţa revenirii la stabilitate în unele state şi a direcţionării cheltuielilor publice spre educaţie şi sănătate. **Iniţiativa în favoarea ţărilor foarte îndatorate** a realizat unele succese. ONU atrăgea însă atenţia asupra pericolului investiţiilor directe în state fără economie modernizată (favorizarea unor grupuri locale, dezorganizarea economiilor tradiţionale). În 2004, Africa a absorbit 15 miliarde euro (2,8 din totalul mondial), mai cu seamă în zonele bogate în hidrocarburi. ONU susţine că Africa are nevoie de: dublarea ajutoarelor externe timp de 10 ani; stimularea iniţiativelor africane (ar fi necesare sume de 42 miliarde euro anual).

Anul 2006 a confirmat ritmul de creştere economică de 5% (cel de lansare economică ar fi de 7%). Sporirea preţurilor la materiile prime a contribuit la obţinerea acestei performanţe; la fel, şi menţinerea stării de pace relativă în majoritatea statelor (conflicte s-au consemnat totuşi în Coasta de Fildeş, Ciad, Sudan, Somalia, Uganda, R. Centrafricană, Congo, Mali, etc.). S-au înregistrat şi unele progrese în buna guvernare. În plus, China a investit sume importante pe continent, dinamizând economiile din Angola, Mozambic, Tanzania, etc.

Dezvoltări impresionante au avut loc în **Algeria** (2,3 km², 34 milioane locuitori), care a exportat petrol şi gaze în valoare de 38 miliarde euro în 2006, adoptând şi măsuri de restrângere a

libertăţilor pieţei hidrocarburilor. Două gazoducte vor asigura aprovizionarea UE. **Libia** şi **Marocul** au avut, la rândul lor, performanţe economice; disensiunile marocano-algeriene asupra Saharei de Vest însă persistă. Totodată, ambele state rămân în atenţia grupărilor fundamentaliste afiliate Al-Qaeda, cu prelungiri în Sahara şi Uniunea Europeană. **Africa de Vest** evidenţiază contrastul dintre statele bogate în hidrocarburi şi cele lipsite de petrol şi gaze naturale. **Capul Verde** se apropie de nivelul unei dezvoltări medii. **Nigeria** a câştigat aproximativ 60 miliarde euro din exporturile petroliere în 2005, cu toate dificultăţile provocate de luptele dintre trupele guvernamentale şi miliţiile separatiste. **Senegalul** şi **Coasta de Fildeş** sunt pe mai departe afectate de dispute interne, spre deosebire de **Mali**, **Togo**, **Sierra LE.ONe**, **Ghana**, **Liberia**.

Africa Centrală.

Camerunul a beneficiat de anulări de datorii externe şi de asistenţă internaţională (stimulate de participarea la valorificarea hidrocarburilor proprii şi din Ciad). **R. Centrafricană** a trebuit să apeleze la francezi pentru a rezista atacurilor rebelilor (sprijiniţi de Sudanul musulman). **R. D. Congo** a trecut cu relativ succes (cu sprijin ONU şi UE) prin etapa alegerilor democratice, în 2006; subzistă însă tensiunile Vest-Est. **Guineea Ecuatorială** şi **Sao-Tome** speră să obţină venituri importante din hidrocarburi. Într-o situaţie similară se află şi **Ciadul**, ameninţat însă de rebeli şi de miliţiile musulmane din Sudan.

Africa de Est.

Burundi rămâne expus ciocnirilor tribal-politice. **Rwanda** contează pe susţinere americană şi exercită influenţă în Congo de Est. **Uganda** pare să-şi fi rezolvat conflictul cu rebelii religioşi; totodată, concurează influenţa regimului fundamentalist din Sudan în Cornul Africii. **Kenya** este dominată de rivalităţi politice şi corupţie şi ameninţată de fundamentalismul islamic (inclusiv din direcţia Somaliei). **Etiopia** şi **Eritrea** se menţin în rivalitate în Cornul Africii. **Etiopia** – apropiată de SUA – joacă rol de „poliţie internaţională" în regiune, deşi are grave probleme etnice şi economico-sociale interne. **Somalia** se zbate între anarhie, stabilitate şi islamism, cu excepţia statului cvasi-independent **Somaliland**. **Sudanul** se federalizează în raport cu resursele locale de hidrocarburi; rezistă cu ajutor arab şi chinez, cu toate că răspândeşte extremism islamic în exterior. **Tanzania** a cunoscut atât seceta, cât şi avântul exploatării resurselor aurifere (al treilea producător african, după Africa de Sud şi Ghana). Investiţiile chineze au sporit în Eritrea, Madagascar, Tanzania, Mozambic, etc.

Sudul Africii.

Africa de Sud deţine pe mai departe cea mai redutabilă putere economică (PIB de 256 miliarde dolari, 135 miliarde Nigeria, 105 Algeria, 116 Egipt). Constantă creştere economică de 5%, care ar putea fi afectată de măsurile de stânga. Viaţă politică marcată de ciocnirile (între stânga şi dreapta) din cadrul Congresului Naţional African. Tendinţă de radicalizare a politicii externe şi de apropiere de Iran şi Venezuela („frontul antihegemonist"). **Angola** a ajuns principalul exportator de petrol în direcţia Chinei. **Mozambicul** a avut în 2006 o creştere de 8%. În **Zimbabwe** se adânceşte în criza economică.

PARTEA III

CRONOLOGIE 2006-2007

2006. PRINCIPALELE EVENIMENTE INTERNAŢIONALE

2 ianuarie

Teritoriile Palestiniene. Mahmud Abbas anunţă amânarea alegerilor generale din 25 ianurie 2006 dacă Israelul nu permite scrutinul din Ierusalimul de Est. Incidentele din Gaza şi intenţia **Hamas** de a relua lupta armată afectează foarte serios procesele de reconstrucţie internă şi de pace.

- **„Războiul gazului natural" dintre Ucraina şi F. Rusă.** La 1 ianuarie, **Gazpromul** sistează livrările de gaze naturale spre Ucraina; se înregistrează „pierderi colaterale" şi în statele UE. Moscova solicită un preţ de 230 USD/1000 m^3, de cinci ori mai mare decât cel din 2005. Franţa, Italia, Austria, Germania cer părţilor să ajungă cât mai repede la o înţelegere. Franţa primeşte din F. Rusă doar 25% din gazele naturale de import (se bazează pe centrale electrice nucleare).

- În seara de 2 ianuarie, **Gazprom** reia livrările de gaze naturale, în mod normal.

- Germania va examina mai atent *„viitoarele importuri de gaze naturale din F. Rusă*". SUA au avertizat Moscova că „*nu este corectă utilizarea presiunilor energetice în scopuri politice*".

3 ianuarie

- **Iran.** După ce s-a retras brusc de la negocierile nucleare, Teheranul anunţă că din 9 ianuarie va relua cercetările în domeniul energiei atomice. Oficialităţile afirmă că preferă să trateze cu UE deoarece „nu au încredere" în F. Rusă.

- **Irak**. Negocieri pentru formarea unui guvern de „uniune naţională". Sunniţii sunt divizaţi, **Mişcarea Maram** criticând **Frontul Înţelegerii** pentru convorbirile separate cu puterea. Şiiţii nu-l doresc în guvern pe fostul premier Allawi.

- Atacuri teroriste la Al-Miqdadiyah (Diyala) soldate cu zeci de victime şi la Bagdad, împotriva şiiţilor.

4 ianurie

- **Belarus.** G. Krol, ambasadorul SUA nu crede că alegerile prezidenţiale vor fi corecte. Opoziţia contestă dreptul lui A. Lukaşenko la cel de-al treilea mandat.

- **Ucraina.** Încheierea unui contract pentru importul de gaze naturale din F. Rusă. Încetează „războiul gazelor" declanşat la sfârşitul anului 2005, care a afectat şi UE.

- **F. Rusă.** Preşedintele V. Putin asigură UE că prin acordul cu Ucraina se va garanta aprovizionarea ritmică a Europei.

- **Darfur.** Ciadul propune ca provincia sudaneză să treacă sub administraţia ONU. Comunitatea Economică şi Monetară a Africii Centrale (CEMAC – Ciad, Camerun, R. Centrafricană, Gabon, Guineea Ecuatorială) susţine această propunere, fiind afectată de luptele dintre facţiunile rebele. Preşedintele sudanez Al-Bashir nu poate controla situaţia. Franţa dispune de un contingent în Ciad.

- Israel. Criză politică şi îngrijorare maximă provocate de starea gravă a sănătăţii premierului A. Sharon.

- Tunisia. Mediu politic agitat. Formaţiunea **Alianţa Democratică Progresistă,** mişcarea **Ettajdid, Partidul Patriotic al Muncii şi Democraţiei,** comuniştii democraţi se pronunţă pentru dialog politic. Pe poziţii dure se plasează islamiştii **Ennahdha** şi liderii **Mişcării 18 Octombrie,** aflaţi în greva foamei (înclinaţi să colaboreze cu islamiştii).

5 ianuarie

- Ucraina. I. Timoşenko va contesta în justiţie noul acord ruso-ucrainean pentru livrări de gaze naturale. Se cer explicaţii pentru procedeul prin care **Ros Ukr Energo** (firmă cu sediul în Elveţia, formată din **Gazprom** şi **Raiffeisen Zentralbank)** cumpără gaze naturale de la **Gazprom,** la preţul de 230 USD/t m^3 şi îl vinde companiei **Naftogaz – Ucraina,** cu 95 USD/1000 m^3. **Ros Ukr Energo** amestecă gazele ruseşti cu cele din Asia Centrală şi obţine un preţ mai scăzut pentru Ucraina, dar devine singurul său intermediar. Se speculează faptul că fostul preşedinte L. Kucima şi controversatul cetăţean rus S. Moguilevici – căutat de FBI – ar fi implicaţi în afacere. Nici preşedintele V. Iuşcenko n-ar fi străin de aceste „angajamente".

- SUA. Secretarul de stat, C. Rice, critică politica energetică a Moscovei şi presiunile economico-politice asupra Ucrainei. F. Rusă ar trebui să înţeleagă că nu poate încălca regulile comerţului internaţional, mai ales că deţine şi preşedinţia prin rotaţie a G8.

- Armenia. Marea Britanie remarcă progresele realizate de guvern în direcţia urmăririi standardelor europene. Armenia este inclusă în European Neighborhood Policy.

- Georgia. Forţele armate vor atinge nivelul de 26.000 de oameni în trupele regulate şi 6.000 de grăniceri.

- Washington. Întâlnire între preşedintele G. Bush, însoţit de principalii săi colaboratori şi personalităţi consacrate ale polticii externe americane (M. Albright, J. Baker, F. Carlucci, R. Mc Namara, C. Powell, W. Perry, L. Eagleburger, G. Shultz, A. Heig, W. Cohen, J. Schlesinger, H. Brown, M. Laird).

6 ianuarie

- F. Rusă. Irkutsk. Preşedintele V. Putin afirmă că la sfârşitul anului 2006 va începe construirea conductei Siberia – Pacific (Taishet – Nahodka), de 15 miliarde dolari. Se va dezvolta şi regiunea Saha (Iakuţia), care are resurse enorme de hidrocarburi şi cărbune. Se aşteaptă formarea unui consorţiu internaţional pentru cărbunele din zona Elginskoe (poate atinge o producţie de 30 milioane t/an, în 2010).

- ONU, Brazilia, Germania şi India vor propune din nou reorganizarea Consiliului de Securitate.

7 ianuarie

- Teritoriile Palestiniene. Hamas consideră că ar putea câştiga alegerile din 25 ianuarie şi forma un guvern.

Uniunea Europeană

- „*Războiul gazului natural*" dintre Ucraina şi F. Rusă a afectat UE. Liderii statelor din Est subliniază că au avertizat în mai multe rânduri asupra intenţiilor Moscovei de a folosi hidrocarburile ca „armă politică". Cancelarul german A. Merkel aşteaptă o soluţionare grabnică a conflictului.

- Şi Bulgaria avertizează că pretenţiile **Gazprom** de creştere a preţului la livrarea gazelor naturale şi de reducere a taxelor de tranzit spre Macedonia, Grecia şi Turcia sunt inacceptabile (4 ianuarie).

- **Germania** primeşte din F. Rusă 30% din importurile sale de gaze naturale. În 2001, social-democraţii s-au angajat să închidă cele 17 centrale nucleare până în 2020. Social-creştinii conduşi de E. Stoiber se opun.

- **Bruxelles.** Reuniune extraordinară UE pe tema conflictului energetic ruso-ucrainean (4 ianuarie). 80% din exporturile de gaze ruseşti spre Occident tranzitează Ucraina. UE va dezvolta stocurile proprii, va promova livrări alternative şi se va îmbunătăţi sistemul de „solidaritate energetică". Se va constitui un terminal în Adriatica (pentru Africa de Nord şi Orientul Apropiat şi Mijlociu).

- Comisarul European pentru Concurenţă, Neelie Kroes (Olanda) susţine că UE nu trebuie să se mai extindă după includerea României şi Bulgariei, în 2007.

- J. Chirac anunţă o nouă iniţiativă pentru o Europă a „proiectelor", „socială şi politică". Austria – care conduce UE timp de 6 luni – îşi propune relansarea Constituţiei Europene şi cristalizarea „noii identităţi" europene.

9 ianuarie

- **Teheran.** Convorbiri pe teme nucleare între diplomaţii ruşi şi iranieni (7-8 ianuarie). Iranul reia cercetările nucleare. Regimul Ahmadinejad intenţionează să amplifice relaţiile şi cu Venezuela „*în contextul unui proces revoluţionar mondial (anti-occidental)*".

- **Belarus.** Al. Milinkievici, candidat al „opoziţiei unite" pentru prezidenţialele din 19 martie, contează şi pe ajutorul democraţilor din Polonia, inclusiv pe sprijinul autorităţilor de la Varşovia pentru lansarea unui post de radio independent.

- **USA.** C. Rice acţionează pentru impulsionarea procesului de pace în Teritoriile Palestiniene şi insistă pentru desfăşurarea de alegeri libere în Ierusalimul de Est.

- **Azerbaidjan.** Criză în partidele de opoziţie. Partidul Independeţei Naţionale se împarte (gruparea E. Mamedov, pro-guvernamentali şi gruparea A. Aliev).

- **Georgia.** Impas în negocierile cu Osetia de Sud. Tbilisi va solicita în mod oficial retragerea „forţelor ruse de pace". M. Saakşavili afirmă în **Washington Post** că Moscova a refuzat să permită tranzitul gazului din Kazahstan spre Georgia; aceasta din urmă, nu acceptă să vândă Gazpromului conducta care face legătura dintre F. Rusă şi Armenia.

- **F. Rusă** apreciază că Iranul trebuie să prelungească moratoriul experienţelor nucleare.

- **Turcia.** UE şi alte foruri internaţionale îşi exprimă îngrijorarea pentu capacitatea guvernului de la Ankara de a face faţă crizei gripei aviare.

10 ianuarie

- **Afganistan.** În ciuda apelurilor guvernamentale, unele facţiuni rebele refuză să accepte „*procesul de pacificare şi democratizare*". Totuşi, doi importanţi comandanţi din **Hizb-i Islami** (G. Hekmatyar) afirmă că vor depune armele în provincia Nuristan. Intervenţia şefilor de triburi din această provincie a fost decisivă.

- **Iran.** Acţiuni armate ale grupării sunnite **Judullah** (Soldaţii Domnului) în provincia Sistan, din sud-estul ţării.

- **F. Rusă. Cecenia.** Shamil Basaev ameninţă că atacurile radicalilor se vor extinde dincolo de Volga.

- Moscova îşi exprimă îngrijorarea în legătură cu reluarea cercetărilor nucleare în Iran.

- Ucraina. Parlamentul de la Kiev a decis demiterea guvernului Ehanurov după încheierea acordului pentru livrările de gaze naturale cu F. Rusă.

11 ianuarie

- Irak. Uniunea Patriotică din Kurdistan şi Partidul Democratic au decis să creeze o administraţie unificată în Kurdistan (7-10 ianuarie). Capitala se fixează la Erbil. La conducere rămâne încă doi ani M. Barzani.

- F. Rusă. Convorbiri V. Putin – H. Karzai (Astana, Kazahstan). F. Rusă va acorda ajutor pentru reconstrucţia Afganistanului.

12 ianuarie

- Pakistan. Continuă luptele dintre unităţi ale armatei şi miliţiei Corpului de Frontieră şi militanţi islamişti neo-talibani în Waziristanul de Nord.

- Iran. Preşedintele Ahmadinejad respinge blamul internaţional aruncat asupra ţării sale după reluarea cercetărilor nucleare. Occidentul nu poate impune „un monopol" asupra tehnologiei nucleare.

- Afganistan. Bulgaria va trimite cât de curând primele subunităţi în cadrul ISAF.

- Irak. Al-Hakim, liderul UIA consideră că principala condiţie politică a participării la un viitor guvern rezidă în acceptarea Constituţiei. Germania se va alătura cu o contribuţie proprie Fondului Internaţional pentru Reconstrucţia Irakului şi va participa la antrenarea forţelor locale de securitate.

- F. Rusă. Daghestan. Lupte între forţele de securitate şi rebeli în districtul Untsukul (începute cu săptămâni înainte).

13 ianuarie

- F. Rusă. V. Putin îşi propune să refacă relaţiile strategice nucleare cu Ucraina şi Kazahstanul. Ministrul de Externe S. Lavrov este de părere că CSI-ul ar trebui „reformat" (12 ianuarie). Pe de altă parte, **Gazpromul** ar dori ca **Naftohgaz U** să devină parte în **Ros Ukr Energo.**

- SUA insistă pe lângă **Fatah** să nu asocieze **Hamas-ul** la exercitarea puterii în Teritoriile Palestiniene.

- Washington. Convorbiri oficiale G. Bush – A. Merkel. Se urmăreşte o soluţionare politică a crizei iraniene. Relaţiile transatlantice se vor întări.

Uniunea Europeană

- Germania. A. Merkel apreciază că ţara sa nu trebuie să depindă în mod strict de importurile de gaze naturale din F. Rusă. Relaţiile cu Moscova au nivelul „parteneriatului strategic", cele cu SUA fiind de „prietenie", de împărtăşire a unor valori comune.

- Olanda. Partidul Democraţii 66 din coaliţia de guvernământ refuză să aprobe transferul celor 1.200 militari olandezi din ISAF în provincia sudică Orugzan, din Afganistan (9-10 ianuarie).

- Bruxelles. Un post de Radio şi unul TV în limba bielorusă vor fi lansate din iniţiativa UE. De asemenea, UE insistă ca F. Rusă şi R. Moldova să ajungă la un acord pe tema preţului gazelor naturale (10 ianuarie).

- „Troica Europeană" decide să se adreseze CS ONU pentru soluţionarea dosarului nuclear iranian (12 ianuarie).

- **Parlamentul European** va constitui o comisie de anchetă a „închisorilor secrete CIA” (12 ianuarie). Campanie media, cu vizibilă tentă anti-SUA şi anti-NATO (în stilul „Războiului Rece”). UE, SUA, F. Rusă şi China vor examina la Londra dosarul nuclear iranian.

Europa de Sud-Est

- **Bosnia-Herţegovina**. O subunitate **Eufor** este implicată într-un schimb de focuri, în cursul arestării „criminalului de război” D. Abazovici (6 ianuarie).

- **Serbia-Muntenegru.** Guvernul de la Belgrad adoptă „platforma oficială pentru Kosovo”: menţinerea provinciei în cadrul Serbiei, cu o largă autonomie; crearea unei entităţi sârbe (municipalităţi autonome în K. Mitroviţa, K. Pomoravlia şi Metohiia) şi protejarea monumentelor istorice şi religioase (5 ianuarie).

- Minoritatea albaneză din sudul Serbiei se pronunţă pentru autonomie politică şi pentru participarea la negocierile ONU asupra statutului provinciei Kosovo.

- M. Vukovici, lider al Partidului Democratic al Socialiştilor din Muntenegru consideră că Serbia trebuie să se concentreze pe problemele sale interne şi să permită „desfacerea” Uniunii cu Muntenegru (10 ianuarie).

- **Kosovo.** Preşedintele parlamentului provincial respinge posibilitatea autonomiilor locale sârbe.

- **Albania.** Banca Mondială acordă un împrumut de 196 milioane dolari destinat „combaterii sărăciei”.

23 ianuarie

- **Kabul.** Preşedintele H. Karzai „demască” un „stat vecin”, pentru implicare în atentatele din provinciile sudice, în special în Kandahar. Referirile preşedintelui vizează aproape explicit Pakistanul.

- **Irak.** Liderul radical şiit Al-Sadr vizitează Teheranul (22 ianuarie). Iranul şi Irakul ar fi „aliaţi naturali” împotriva SUA şi a Israelului. Pe de altă parte, facţiuni extremiste ar plănui asasinarea lui Al-Hakim, cel mai important lider şiit (Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice în Irak).

- **Ucraina.** Preşedintele V. Iuşcenko insistă asupra stabilităţii interne în vederea bunei desfăşurări a alegerilor din 26 martie. F. Rusă acuză Ucraina de sustrageri naturale spre UE.

- **F. Rusă** acuză patru diplomaţi britanici de spionaj. Tensiuni între Rusia şi Occident (tema livrărilor de gaze naturale, ameninţări de retragere din Tratatul pentru forţele armate convenţionale, hărţuirea Ucrainei, R. Moldova şi Georgiei, limitarea acţiunii ONG-urilor, dezacorduri pe problemele Iranului şi admiterii în OMC şi soluţionării crizelor din zona Mării Negre etc.).

- Moscova insistă ca Iranul să accepte propunerea sa de îmbogăţire a uraniului.

- Fostul consilier A. Illarionov avertizează că firmele de stat sunt în mod excesiv promovate de putere, ca şi curentele naţionaliste. V. Putin ar fonda „statul corporatist” de tip imperial.

- F. Rusă respinge acuzaţiile Georgiei că ar fi sabotat conducta de gaze de tranzit din Osetia de Nord. Azerbaidjanul pompează cantităţi suplimentare de gaze naturale în Georgia.

- **Londra.** Convorbiri între miniştrii de Externe din Armenia şi Azerbaidjan pe tema statutului provinciei Nagorno-Karabah (18-19 ianuarie), sub egida **Grupului Minsk.** Se discută pe marginea unor principii de negociere.

24 ianuarie

- Iran. Tensiuni cu Pakistanul după răpirea unor grăniceri de către extremiştii baluci din **Jundullah.** Agitaţii „naţionaliste" în provincia petrolieră Khuzestan (arabă, la frontiera cu Irakul).

- F. Rusă. Kabardino-Balkaria. Autorităţile se aşteaptă la intensificarea atacurilor extremiste islamiste (organizaţia **Yarmuk Djamaat).**

- Moscova susţine propunerea Abhaziei din 20 ianuarie de a participa la sesiunea CS al ONU din 28 ianuarie şi de a semna un fel de „armistiţiu" cu Georgia (practic ar fi recunoscută ca stat independent).

- Azerbaidjan. Partidul Independenţei Naţionale l-a exclus pe liderul său, Ali Aliev. Fondatorul Etibar Mammadov a redevenit preşedinte de onoare. Conducerea efectivă a preluat-o Ayaz Rustamov (22-23 ianuarie). Blocul de opoziţie **Azadliq** (Partidul Musavat, FPA) îl susţine pe Aliev, devenit şeful Partidului Democratic din Azerbaidjan.

- Kârgâstan. Grupuri de opozanţi din Talas protestează împotriva înlocuirii guvernatorului Jusupbex Jeenbekov din fruntea provinciei Jalal-Abad. Mai mulţi dizidenţi din capitală s-au înscris în partidul de opoziţie **Asaba** (inclusiv fostul ministru de externe, Roza Oturbaeva).

- Irak. Principalele grupări sunnite reproşează guvernului şi „forţelor de ocupaţie" că practică un „război" rasial şi religios.

25 ianuarie

- Alegeri în **Teritoriile Palestiniene**.

- Belarus. Un sondaj **Gallup** indică faptul că 54,6% din electorat va vota pentru A. Lukaşenko la alegerile prezidenţiale. Pentru opoziţia unită s-au exprimat 16,8% (A. Milinkievici). Opoziţia promovează independenţa Belarusului şi o relaţie privilegiată cu Polonia şi UE.

- Ucraina. Blocul prezideţial „Ucraina Noastră" propune refacerea „frontului revoluţiei portocalii" (Blocul Iulia Timoşenko, PS, Blocul Poporului Ucrainean, PORA – Partidul Ordinii şi Reformelor).

- Adunarea Consiliului Europei a adoptat mai multe rezoluţii împotriva încălcării regulilor democraţiei în Belarus, Azerbaidjan, Cecenia etc. (24-25 ianuarie).

- F. Rusă. V. Putin va încuraja cooperarea nucleară cu Kazahstanul (şi pe cea petrolieră). Se va relansa Comunitatea Economică Eurasiatică (zonă de acorduri vamale la care va adera şi Uzbekistanul). F. Rusă se va uni în mod real cu Belarusul.

- Kârgâstan. Preşedintele Kurmanbek BAkaiev are probleme în provinciile sudice. A cedat în privinţa înlocuirii guvernatorului din Jalal-Abad. Şi în provincia Osh se înregistrează tensiuni militare. S-au luat măsuri împotriva unor ONG-uri (Pentru Democraţie şi Societate Civilă).

- Davos. Forumul Economic Mondial (25-26 ianuarie). Participă 2.400 personalităţi din 89 de state – „decidenţii mondiali".

26 ianuarie

- Iran. Membrii permanenţi ai CS al ONU şi reprezentanţii Germaniei vor discuta la Londra, 30 ianuarie, programul nuclear iranian.

- Se semnalează retragerea unor fonduri iraniene din băncile occidentale.

- Irak. Consiliul Mujahedin Shura apreciază că liderul „extremist" Al-Zarkawi (Al-Qaeda) trebuie să se supună dispoziţiilor sale. Liderii tribali şi religioşi sunniţi şi foştii baasişti preiau practic conducerea „rezistenţei armate". Sunniţii primesc ajutoare din statele arabe (statele Golfului, Arabia Saudită, Iordania, Siria, etc.).

27 ianuarie

- Afganistan. Marea Britanie va mai trimite pe front încă 3 300 militari (până la plafonul de 5 700 de oameni). NATO amână încă implicarea în sudul ţării.

- Belarus. UE va finanţa – cu susţinere germană – un post de radio independent. Consiliul Europei critică atacurile împotriva libertăţii de exprimare în Belarus (26 ianuarie).

- R. Moldova. Preşedintele V. Voronin promovează un plan pentru înlocuirea „forţelor ruse de pace" din Transnistria cu observatori internaţionali. La 26 ianuarie, s-a întâlnit la Chişinău cu D. Cramer, asistent al Secretarului de Stat al SUA.

- F. Rusă. La Forumul de la Davos, delegaţia rusă a „ratat" un aranjament cu americanii pentru includerea în OMC (se negociază accesul liber pe piaţa de capital).

- China se va opune oricărei „sancţiuni arbitrare" împotriva Iranului.

28 ianuarie

- Teritoriile Palestiniene. Hamas a câştigat alegerile parlamentare (74 din 132 locuri). **Fatah** s-a plasat pe poziţia secundă (45 locuri). Se înregistrează ciocniri armate între miliţiile celor două grupări. Israelul şi statele occidentale nu vor trata cu un guvern **Hamas.** Acesta din urmă propune formarea unui cabinet de tehnocraţi. Militanţi rebeli **Fatah** cer şi demisia actualei conduceri. Cvartetul pentru Orientul Apropiat şi Mijlociu subliniază că **Hamasul** trebuie să renunţe la terorism (26-28 ianuarie).

- Forumul Social Mondial la Caracas (27-28 ianuarie). H. Chavez pledează pentru „*victoria socialismului în lume*".

Uniunea Europeană

- Cancelarul austriac, W. Schűssel afirmă că reforma instituţională UE trebuie decisă până în 2007. Bulgaria şi România sunt „deja acceptate". Statele balcanice „*au clar o perspectivă europeană (apaţin Europei din punct de vedere geografic, politic şi ca mentalitate)*". Turcia „este un caz sine". Mai departe de această extindere se va aplica o „politică de vecinătate". Va trebui introdus un „impozit european".

- Consiliul Europei (Adunarea Parlamentară) condamnă crimele comunismului (25 ianuarie).

- Spania. Madridul „acceptă în principiu" existenţa „naţiunii catalane" (21-22 ianuarie).

- Conferinţa pentru unitate europeană, Salzburg, 27-28 ianuarie.

- Versailles. Convorbiri Chirac-Merkel (23 ianuarie). Germania insistă asupra adoptării Constituţiei Europene.

- Bruxelles. UE va coopera doar cu un guvern palestinian pacifist (26 ianuarie).

Europa de Sud-Est

- Macedonia. Proteste populare împotriva privatizării **Macedoniei Electric Power.**

- Kosovo. După dispariţia lui I. Rugova, cel mai puternic lider local rămâne naţionalistul Hashim Thaci. Se pare că se va aplica scenariul Kosovo independent, cu garanţii internaţionale ferme pentru sârbi (23 ianuarie).

- Serbia. Arestarea unor conducători ai companiei MOBTEL sub acuzaţia de afaceri ilegale. P. Ashdown consideră că protejarea liderilor R. Karadzici şi R. Mladici provoacă o mare dezamăgire comunităţii internaţionale.

30 ianuarie

- **Belarus.** A. Lukaşenko avertizează că Occidentul (SUA, Polonia şi Germania) ar pregăti „mişcări de stradă" în cazul victoriei sale electorale (19 martie). Preşedintele V. Putin l-a asigurat de simpatia F. Ruse.

- **Venezuela** şi **Bolivia** deţin cele mai importante resurse de hidrocarburi din America de Sud.

- **Ucraina.** Mai multe organizaţii religioase (Societatea Ortodoxă, Frăţiile Bisericii Ortodoxe Ucrainene, pro-Moscova) vor sprijini Partidul Comunist la viitoarele parlamentare; platforma „comunisto-ortodoxă" include: unificarea slavilor, libera folosire a limbii ruse, combaterea NATO etc. „Războiul vamal" ruso-ucrainean pe produse alimentare.

- **F. Rusă.** În 2005, s-au interzis 300 ONG-uri, alte 400 fiind în atenţia autorităţilor.

- **Daghestan.** Lupte împotriva rebelilor islamişti în zonele Khasavyurt şi Derbent.

- **Armenia.** Lideri ai partidului de guvernământ **HHD (Dashnaksdatiun)** revendică teritorii din Anatolia de Est. Turcia pune condiţia recunoaşterii frontierelor actuale pentru normalizarea relaţiilor bilaterale.

- **Partidul Renaşterii Naţionale** (de opoziţie), condus de A. Bazeyan, nu crede că se va ajunge în curând la reglementarea Crizei din Nagorno-Karabah. Bazeyan este un veteran al luptelor cu azerii; el consideră că F. Rusă a dublat preţul gazelor naturale pentru a „pedepsi" guvernul A. Sargsian (Partidul Hanrapetutiun), orientat relativ spre Occident.

- **Georgia.** Acord Tbilisi-Teheran pentru livrări de gaze naturale (27 ianuarie). Pentru a rezista presiunii **Gazprom**, se vor recepţiona 2 milioane m^3/zi prin Azerbaidjan, prin **Georgian Gas Corporation.** Azerbaidjanul asigură, la rândul său, cantităţi de 2 milioane m^3/zi.

- **Londra.** Membrii permanenţi ai CS. ONU şi Germania consideră că dosarul nuclear iranian „trebuie" să fie dezbătut în Consiliul de Securitate.

- **Irak.** Autorităţile şi şefii tribali din zona „triunghiului morţii" au încheiat un acord de luptă comună împotriva teroriştilor (se vor forma comitete şi miliţii locale după toate regulile anti-gherilei).

31 ianuarie

- **F. Rusă.** Preşedintele V. Putin afirmă cî este sprijinit de către toţi membrii G8. Preşedintele G. Bush susţine includerea F. Ruse în OMC. De asemenea, şeful statului respinge expansiunea băncilor străine în F. Rusă, destabilizarea Asiei Centrale (trebuie încurajate procesele de democratizare nu „revoluţiile"). Victoria electorală **Hamas** loveşte în planurile americane de pace în Orientul Apropiat şi Mijlociu, dar se solicită acestei organizaţii abandonarea extremismului. Moscova trebuie să dezvolte capacităţile centralelor nucleare (25% din necesarul de energie în 2030). Partidele politice sunt totuşi slabe. Regimul prezidenţial rămâne încă necesar. V. Putin critică din nou ONG-urile „manipulate" („de păpuşari") din exterior. Rusia a finanţat, prin livrări de energie, economia Ucrainei cu 3 miliarde USD în 2005, în timp ce SUA prevăd un ajutor economic de 180 milioane USD. Statul nu va „renaţionaliza" industria hidrocarburilor. Preşedintele pretinde că Rusia deţine rachete superioare oricărui sistem defensiv.

- Proteste în lumea musulmană după apariţia în **Danemarca** şi **Norvegia** a unor caricaturi „ce ofensează" imaginea profetului Mahomed.

- **Washington.** Discurs al preşedintelui G. Bush asupra „Stării Naţiunii". America trebuie să rămână prima putere a lumii. Militarii – nu politicienii – vor stabili calendarul retragerii din Irak. SUA îşi vor reduce dependenţa energetică de Orientul Apropiat şi Mijlociu (până în 2025). **Hamasul** trebuie să abandoneze terorismul, iar poporul iranian, să-şi „câştige libertatea".

1 februarie

- **Londra. Afganistan.** Conferinţa internaţională prezidată de H. Karzai şi T. Blair, cu participarea ONU. Ajutorul internaţional este parţial condiţionat de combaterea comerţului cu droguri (31 ianuarie-1 februarie). S. Lavrov, ministrul rus de Externe se opune politicii de reconciliere cu talibanii şi neotalibanii. Şi V. Putin susţine că grupările religioase cu aspiraţii politice pot destabiliza Asia Centrală, care nu are nevoie de un „nou Afganistan".

2 februarie

- **New Delhi.** India a realizat un contract de livrări de armament cu F. Rusă în valoare de 10 miliarde dolari; ruşii vor construi un sistem de apărare a.a., în care vor include şi rachete S-300 modificate.
- **New York.** J. Negroponte consideră că V. Putin întăreşte controlul statului asupra economiei şi societăţii.
- **Turkmenistanul** va insista să-şi diversifice rutele exportului de gaze naturale spre exterior, inclusiv prin Afganistan, Azerbaidjan sau Iran.

3 februarie

- **Hamas** nu poate accepta decât „*un armistiţiu de lungă durată*" cu Israelul.
- **Műnchen.** Cea de-a 42-a Conferinţă pentru Securitate. Participă miniştrii de Externe şi ai Apărării (3-5 februarie). M. Saakaşvili este invitatul special al reuniunii. Conferinţa dezbate în special parteneriatul SUA-UE. A. Merkel îl compară pe preşedintele Iranului cu „Adolf Hitler". D. Rumsfeld consideră că Iranul este „*susţinătorul cel mai important al terorismului internaţional*". M. Saakaşvili se pronunţă pentru amplificarea rolului NATO – UE în Caucaz.

Uniunea Europeană

- **Bruxelles.** Miniştrii de Externe din UE intervin pe lângă autorităţile din Belarus pentru organizarea unor alegeri prezidenţiale „corecte". De asemenea, oficialii europeni se întâlnesc cu A. Milinkievici, candidatul opoziţiei la funcţia de preşedinte.
- **UE** va ajuta financiar Autoritatea Palestiniană (boicotată de SUA şi Israel) pentru a bloca extinderea influenţei iraniene (31 ianuarie).
- **UE** este dispusă să înceapă convorbiri pentru realizarea unui „parteneriat intensiv" cu Ucraina (1 februarie). I. Timoşenko respinge orice posibilă alianţă cu V. Iuşcenko.
- **Polonia.** Viraj spre dreapta al guvernării. Conservatorii s-au aliat cu populiştii şi cu dreapta catolică (**Autoapărarea – Samoobrona** şi **Liga Familiilor Poloneze).** Autorităţile subliniază că Polonia va duce o „*politică a interesului naţional*" (2 februarie).
- **M. Britanie.** UE se îndreaptă spre „un nou consens" declară T. Blair la Oxford (2 februarie).

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** Arestarea unor apropiaţi ai fostului lider militar R. Mladici (26 ianuarie). Germania avertizează Serbia că s-ar putea suspenda negocierile pentru Acordul de Stabilizare cu UE dacă nu se intensifică cooperarea cu T. I. Haga. Un diplomat croat a fost agresat la Belgrad.
- **Gazprom** urmăreşte să achiziţioneze în întregime compania de distribuţie **Jugoroszgaz** (unde deţine 50% din capital).
- **Albania.** Noi măsuri anticorupţie (27 ianuarie).
- **Croaţia.** Populaţia respinge proiectul european de creare a unei zone de liber-schimb în Balcanii de Vest (ca alternativă la admiterea în UE).

- **Kosovo.** Negociatorul sârb din Kosovo, M. Jaksici ameninţă că nu va mai participa la Tratativele de la Viena deoarece ministrul Vuk Draşkovici pare să accepte „*independenţa condiţionată a provinciei*" (30 ianuarie). Fatmir Sejdiu a fost ales preşedinte al Ligii Democrate (albaneze) şi candidat pro-vest la preşedinţie; are şi sprijinul Alianţei pentru Viitorul Kosovo (Adrian Gjini). Preşedintele V. Putin afirmă că „modelul Kosovo" va trebui aplicat şi în cazul unor „conflicte îngheţate" (31 ianuarie) din zona Mării Negre.

6 februarie

- **Afganistan.** Poteste ale populaţiei şi autorităţilor împotriva publicaţiilor occidentale care au „denigrat Islamul". Lupte în zona Sangin, din provincia sudică Helmand. Olanda va trimite noi efective pentru ISAF.

- **Cairo.** Negocieri inter-palestiniene şi israeliano-palestiniene, mediate de Egipt. S-ar putea forma un guvern Hamas – Fatah. Israelul nu va coopera cu un asemenea regim.

- **Iran.** După ce AIEA (IAEA) a decis să înainte **Dosarul iranian** către CS.ONU, la 4 februarie, Teheranul îşi va „*limita cooperarea nucleară internaţională*". S. Ivanov, ministrul rus al Apărării, insistă pentru soluţionarea diplomatică a problemei (5 februarie). La fel şi Beijingul. Moscova nu consideră Iranul un „*sponsor al terorismului internaţional*". Hojatoleslamul „liberal", Ali Abrahi, apreciază că Ahmadinejad izolează Iranul; SUA nu înţeleg însă „nimic" din realităţile din Iran, Irak şi Afganistan, iar UE l-a slăbit indirect pe fostul preşedinte reformator Khatami.

- **Belarus.** Guvernul din Minsk blochează vizita unor înalţi funcţionari din SUA şi UE.

- **Georgia.** S-a retras din Consiliul Militar al CSI (13 februarie).

- **F. Rusă.** Moscova ar dori formarea unui „larg front antiterorist", sub egida ONU. Dacă NATO va rămâne doar o „alianţă militară", s-ar putea să pună anumite probleme F. Ruse, care este un „stat eurasiatic". Importanţi senatori republicani din SUA critică administraţia de la Kremlin pentru autoritarism.

- **Gazpromul** ar intenţiona să dubleze **Blue Stream-ul** din Marea Neagră şi să construiască o conductă Samsun-Ceyhan. Ministerul Dezvoltării Economice şi Comerţului afirmă că mari companii din SUA sunt foarte interesate de „*zonele economice speciale*" din F. Rusă.

- **Liban.** Alianţă între **Hezbollah şi Mişcarea Patriotică pentru Libanul Liber,** a generalului creştin, M. Aoun.

7 februarie

- **Irak.** Radicalul şiit Al-Sadr vizitează Damascul. Irakul şi Siria ar avea „duşmani comuni" (SUA, Israel, Marea Britanie).

- Consultări între autorităţile de la Bagdad, americani şi şefi ai triburilor sunnite (şeicii din 8 triburi). Se urmăreşte câştigarea sprijinului lor în lupta antiteroristă. Al-Hakim solicită ca forţele de securitate să „respecte drepturile omului".

- **F. Rusă. Daghestan.** Lupte între forţele de securitate şi militanţi islamici (**Kaspüsk Djamaat).**

- **Armenia.** Partidele coaliţiei de guvernare (**Republican, Orinats Yerkin şi HHD) vor continua să-l sprijine pe premierul A. Markarian.**

- **Kârgâstan**. Ciocniri între kârgâzi şi dungani (descendenţi ai chinezilor musulmani) în Iskra, în nordul ţării.

- **Afganistan.** Atacuri asupra forţelor NATO. Atentat foarte grav în Kandahar.

- **F. Rusă-Cecenia.** Premierul Ramzan Kadîrov a fost numit şeful „aripii cecene" a partidului **Rusia Unită.** V. Putin afirmă că 50% din forţele locale de poliţie sunt formate din

foştii militanţi, trecuţi de partea Moscovei. Orice grupare cecenă care renunţă la lupta armată poate primi un tratament politic normal. Sciziuni între gherilele cecene şi islamiste.

- Tensiuni diplomatice ruso-georgiene pe tema prelungirii mandatului forţelor ruse de pace din Abhazia şi Osetia de Sud.

- Preşedintele rus, V. Putin, critică publicarea de atacuri în presă împotriva Islamului şi solicită „prudenţă" în abordarea Dosarului iranian.

- **Ciadul** şi **Sudanul** se angajează să-şi normalizeze relaţiile sub presiunea SUA.

8 februarie

- **Nepal.** Alegeri locale în 36 municipalităţi câştigate de partidele pro-guvernamentale (Rastriya Prajatantra, Nepasl Sadbhawana, Rastriya Janshakti).

- **Germania** susţine admiterea F. Ruse în **G8.**

- **Afganistan.** Neotalibanii oferă recompense substanţiale pentru uciderea de militari germani, norvegieni şi danezi din forţele NATO; se încearcă astfel influenţarea grupurilor de opinie din UE, care nu agreează participarea la acţiunile de pace din afara Europei.

- **Ucraina.** Guvernul impune ca firma de import **UkrGazEnergo** să nu poată practica preţuri de livrare în următorii 5 ani, peste 110 dolari/1 000m^3. Pe de altă parte, V. Iuşcenko propune în mod deschis modificarea Constituţiei din 2004, deoarece aceasta reduce drastic puterile preşedintelui.

- **Hamas** poate accepta doar „*un armistiţiu de lungă durată*" cu Israelul şi doar dacă se restabilesc frontierele din 1967. Israelienii ar trebui să renunţe la colonii şi să accepte reîntoarcerea refugiaţilor. O soluţionare definitivă a problemei palestiniene trebuie realizată de „comunitatea internaţională" Khaled Mashaal, şeful biroului Politic **Hamas** a comparat lupta palestinienilor cu „rezistenţa antihitleristă".

- **Israelul** nu renunţă la Ierusalim, la zona centrală de colonii din Cisiordania şi nu negociază cu **Hamas.**

9 februarie

- **Polonia.** Preşedintele L. Kaczynski se află la Washington. Insistă pe noi ajutoare militare şi economice. Se opune „noului imperialism" al F. Ruse. Ar putea accepta un sistem antirachetă american (acesta din urmă vizează doar rachete din dotarea Chinei, Pakistanului, Iranului).

- **SUA.** Oficialităţile americane afirmă (**Washington Post)** că actuala conducere rusă presează statele din Asia Centrală ca să utilizeze exclusiv conductele de petrol şi gaze moştenite de la URSS; Rusia obţine astfel „profituri uriaşe". Administraţia Bush priveşte cu nelinişte influenţa negativă a „capriciilor energetice ruseşti" asupra UE şi statelor vecine F. Ruse. Firme de tipul UkrRosEnergo sunt surse de corupţie şi afaceri ilegale, „conectate la Kremlin". UE nu exercită „suficiente presiuni" pentru liberalizarea pieţei energetice în F. Rusă.

- Discurs al preşedintelui G. Bush pe tema cooperării inter-state în lupta împotriva terorismului internaţional.

- **Armenia şi Azerbaidjan.** Preşedinţii R. Kocharian şi I. Aliev s-au întâlnit în 10-12 februarie, la Rambouillet sub egida OSCE. Ar putea impulsiona soluţioarea conflictului Nagorno-Karabah.

- **F. Rusă.** Moscova a exportat armament în valoare de 6,1 miliarde de dolari în 2005 (contracte de 23 miliarde). Iranul va primi rachete anti-rachetă de tipul **Tor-M1** (se speculează că s-ar livra şi sistemul antirachetă S-300, destinat combaterii rachetelor de croazieră).

Pe de altă parte, sub pretextul extinderii NATO, cel puţin 4 unităţi de rachete S-300 s-au dispus în Belarus (lovesc la 150 km de frontiera vestică a CSI). F. Rusă, Belarus şi Kazahstan ar construi un sistem comun anti-rachetă.

- F. Rusă. Stavropol. Lupte între militanţi islamişti (Shelkavsky Djamaat) şi forţe de securitate ruse.

- Ucraina. Parlamentul interzice privatizarea combinatului siderurgic din Nikopol. De asemenea, nu acceptă antrenarea de trupe străine în ţară.

- Georgia. SUA se pronunţă pentru menţinerea forţelor de pace din Osetia de Sud şi Abhazia, deşi parlamentul din Tbilisi a solicitat OSCE înlocuirea lor cu „trupe internaţionale". Washingtonul sprijină, însă, integritatea teritorială a Georgiei şi proiectele de pace avansate de M. Saakaşvili.

- Turcia şi Turkmenistanul (cu asistenţă SUA) reiau discuţiile pentru construcţia „conductei transcaspice".

- Afganistan. Herat. Ciocniri sângeroase între sunniţi şi şiiţi în cursul ceremoniilor **Ashura.** Autorităţile de la Kabul acuză Pakistanul şi Iranul de amestec în diverse tulburări religioase şi politice din ţară.

- Azerbaidjan. Partidul **Musavat** a părăsit blocul opoziţiei.

- Iran. Preşedintele Ahmadinejad instigă la „ură faţă de Occident" sub pretextul „apărării Profetului". Au loc demonstraţii radicale, se comentează pe tema „conspiraţiei sioniste" ce ar urmări „*declanşarea unui conflict între creştini şi musulmani*".

- Aflat la **Madrid**, preşedintele V. Putin invită liderii **Hamas** la negocieri, cu condiţia acceptării reglementărilor internaţionale de pace.

- **Israelul** critică energic această decizie, iar SUA „aşteaptă clarificare".

10 februarie

- Moscova. Reuniunea G8 (10-11 februarie). Se centrează pe probleme energetice şi participă ca invitaţi China, India, Brazilia, Africa de Sud. UE pledează pentru un tratat energetic clar cu F. Rusă şi pentru reducerea monopolului **Gazprom.** Creşterea economică mondială va atinge 4,3%. Preţul petrolului s-a dublat în 2 ani, în special din cauza consumurilor din China şi India. F. Rusă trebuie să dovedească seriozitate în livrările de hidrocarburi.

- Taormina, Italia. Reuniunea informală a miniştrilor Apărării din NATO (9-10 februarie). Ministrul rus al Apărării, S. Ivanov, declară că urmăreşte realizarea „compatibilităţii operaţionale" cu forţele Alianţei. Un contingent rus de 200 militari ONU în misiunea din sudul Sudanului. NATO va întări cooperarea cu „lumea musulmano-arabă" şi prin Dialogul mediteranean. De asemenea, NATO este pe deplin solidar cu Danemarca. SUA critică indirect livrările de armament rus către guverne „iresponsabile".

- Kârgâstan. Tensiuni între gruparea preşedintelui BAkaiev şi parlament; BAkaiev încearcă să introducă un regim prezidenţial şi respinge acuzaţiile că „mafiotizează ţara".

- Tokyo. Discuţii la nivel de viceminiştri de Externe chinez şi japonez pentru relansarea relaţiilor sino-nipone (10-11 februarie).

Uniunea Europeană

- Bruxelles-ul se străduieşte să obţină contracte energetice sigure în Asia Centrală, mai ales în Turkmensitan. În acelaşi timp, UE este în măsură să sprijine financiar şi tehnologic extinderea sistemului rusesc de conducte, în schimbul unor livrări sigure, de lungă durată. Moscova nu a ratificat însă **Cartea Energiei,** şi nu acceptă accesul liber pe piaţa energetică şi

înlăturarea monopolului **Gazprom.** Şi reuniunea G8 din capitala F. Ruse dezbate această tematică.

- Comisia Europeană îndeamnă statele UE să abroge restricţiile asupra liberei circulaţii a lucrătorilor (8 februarie).

- Cancelarul Germaniei, A. Merkel, insistă ca NATO să devină un forum politico-militar în care să se discute în mod obligatoriu toate temele majore de securitate internaţională (6 februarie). Doar în cazuri de dezacorduri majore, statele membre ar putea acţiona „unilateral". NATO are obligaţia de a-şi îmbunătăţi strategia şi de a coopera cu alte state democrate, de exemplu, cu Japonia, Coreea de Sud, Australia, Noua Zeelandă etc.

- Slovacia. La 7 februarie, premierul M. Dzurinda a respins pretenţiile catolicilor de a avea un tratament în conformitate cu acordurile cu Vaticanul. Creştin-democraţii (KDH) s-au retras din guvern. Vor urma alegeri anticipate (ar fi favorizaţi socialiştii din SMER).

- Germania. Continuă greva în serviciile publice (se contestă programul de lucru). Serviciile publice sunt încadrate cu 4,7 milioane salariaţi, inclusiv 1,7 milioane funcţionari. Totodată, se pregătesc negocieri dificile pentru salariile din metalurgie. Germania a avut în 2005 un deficit bugetar superior limitei UE de 3,5%. Pe de altă parte, exporturile au atins un maxim de 786 miliarde euro, excedentul fiind 160 miliarde. Franţa a exportat de 355 miliarde având un deficit de 25 miliarde. Deficitul comercial al SUA a ajuns la 725,8 miliarde dolari, importurile cifrându-se la aproximativ 2.000 miliarde dolari („*motorul economiei mondiale*").

- Danemarca. Statele musulmane ameninţă cu boicotul economic ca represalii pentru „*atacurile la adresa Profetul*".

- UE. Demonstraţii „energice" ale musulmanilor din Marea Britanie, Franţa şi Germania, provocate de „*înjuriile de presă aduse Islamului*". Uniunea se confruntă cu o tot mai serioasă problema de „*conflict de civilizaţii*", alimentată de Islam. Anumiţi analişti consideră că radicalizarea musulmanilor din Occident va trezi reacţii extremist-naţionaliste în UE.

Europa de Sud-Est

- Serbia – Muntenegru. G. Bogdanovici, membru al echipei de negociatori pentru Kosovo, apreciază că Occidentul a optat deja pentru independenţa provinciei. Britanicii ar sprijini – ca şi Grupul de Contact – o „*independenţă condiţionată*".

- Parlamentul din Muntenegru amână – la insistenţele UE – dezbaterile asupra „*referendum-ului de independenţă*".

- Autorităţile de la Belgrad s-au angajat să-l aresteze pe Ratko Mladici, până la 21 februarie. UE avertizează că neîndeplinirea acestui angajament va determina suspendarea negocierilor Acordului de Stabilizare şi Asociere.

- Măsuri antidemocratice împotriva grupărilor politice şi liderilor români din zona Timocului.

- Bosnia-Herţegovina. Liderii musulmani locali solicită un dialog între religii şi stoparea violenţelor de stradă în întreaga lume.

- Kosovo. Parlamentul local îl desemnează pe Fatmir Sejdiu în calitate de preşedinte al provinciei (10 februarie). Fatmir Sejdiu aparţine moderaţilor din Liga Democratică.

Hashim Thaci, preşedintele Partidului Democratic, se pronunţă pentru independenţă, cu descentralizare administrativă şi garantarea drepturilor minorităţilor.

13 februarie

- F. Rusă-SUA. Exporturile ruseşti de hidrocarburi vor creşte; F. Rusă va ajunge pe locul patru la importurile americane de petrol şi gaze (de pe locul 8).

- Teroriştii anihilaţi în zona Stavropol erau tătari de la o bază din nord-estul Ceceniei.

- **Afganistan.** Influentul lider din Herat, Ismail Khan, ministrul Energiei şi Apelor investighează ciocnirile sângeroase din această zonă, din 9 februarie. Este acuzat în special conducătorul sunnit Gjolam Faruk Hosayni.

- Neo-talibanii afirmă că 214 miltari americani au fost ucişi în Afganistan în 2001-2005.

- **Ashabad.** Conferinţă interministerială pe tema conductei de gaze naturale Turkmenistan-Afganistan-Pakistan (13-14 februarie). Conducta ar avea 1 690 km, ar costa 3,3 miliarde dolari şi ar realiza o capacitate de 33 miliarde m^3 pe an. Turkmenistanul exportă 46 miliarde m^3 pe an.

- **F. Rusă. Cecenia.** Liderul rebel Sadulayev declară că „statul cecen" este islamic. Vicepremierul laic, Zakayev, s-a retras din conducere.

- **Iran.** Manifestanţii ample celebrează ziua „revoluţiei islamice". Atacuri ale autorităţilor la adresa SUA, Franţei, Danemarcei, etc. Negarea **Holocaustului** şi ameninţări la adresa Occidentului în „Războiul caricaturilor" (11-13 februarie).

- **Liban.** Liderul druz, Walid Jumblatt, avertizează că Iranul şi Siria urmăresc să instaureze hegemonia **Hezbollah** în ţară (12 februarie). Zona Ferma Shabaa nu aparţinea Libanului în 1962; apărarea ei este folosită ca pretext pentru a menţine conflictul cu Israelul.

- **Irak.** Majoritatea şiită (UIA) l-a desemnat pe Ibrahim al-Jaafari pentru funcţia de premier (12 februarie). Se aştepta promovarea actualului vicepremier Abd al-Mahdi. Preşedintele Talabani insistă pentru cooptarea liderului laic Iyad Allawi în guvern (Lista Naţională Irakiană); el solicită şi participarea Frontului Înţelegerii (sunnit) la administrarea statului.

- **Turkmenistanul** intenţionează să mărească preţul gazelor naturale de export, de la 60 la 100 dolari pe 1 000 m^3.

- **Armenia.** Şeful staff-ului prezidenţial, Artashes Tumanian, a înfiinţat un nou partid pro-guvernamental şi pro-occidental, denumit **Nor Yerkir (Noua Ţară).** Armenia urmăreşte să se integreze în UE în 2015.

Întâlnirea dintre preşedinţii Armeniei şi Azerbaidjanului din 10 februarie, de la Paris, nu s-a soldat cu progrese în soluţionarea **Dosarului Nagorno-Karabah** (rămân în suspenie temele refugiaţilor şi integrităţii teritoriale a Azerbaidjanului).

14 februarie

- **Iran.** La 20 februarie vor reîncepe convorbirile cu reprezentanţii autorităţilor de la Kremlin pentru îmbogăţirea uraniului în F. Rusă.

- **Israelul.** Diplomaţii israelienii susţin că nu există nici o diferenţă între „*teroriştii ceceni şi Hamas*".

- **Irak.** Fruntaşii kurzi nu vor participa la viitorul guvern dacă zona petrolieră Kirkuk nu se va afla sub controlul lor. Firme din Kuwait exploatează deja resursele petroliere din cele trei provincii kurde.

- **F. Rusă. Gazpromul** respinge propunerile franceze de a renunţa la monopolul de export. Guvernul rus nu promite că va liberaliza în viitor piaţa energetică internă. **Lukoil** îşi va extinde operaţiile în UE şi SUA (600 benzinării în Europa, 2 000 în America).

- **Kazahstan.** În ultimele luni, cei mai importanţi lideri ai opoziţiei, Zamanbek Nurkadilov şi Altynbek Sarsenbaev, au fost împuşcaţi „*după reguli mafiote*" (principalele grupări de opoziţie sunt AK Zhol, Trues AK Zhol şi Pentru un Kazahstan Drept). Fostul candidat la preşedinţie, Zharmakhan Tuyakbai acuză guvernul de „crimă politică".

- **Franţa** salută iniţiativa F. Ruse de a negocia cu **Hamas** continuarea procesului de pace în Teritoriile Palestiniene. Aflat la Moscova, premierul de Villepin, împreună cu premierul M.

Fradkov solicită Iranului abandonarea oricărui program nuclear militar. Pe de altă parte, **Total** şi **Gas de France** îşi manifestă interesul pentru resursele energetice din Marea Barents. Franţa va coopera în continuare în domeniul spaţial cu F. Rusă.

- **F. Rusă** va construi o bază de lansare rachete cosmice în Indonezia, în Insula Biak.

15 februarie

- **Pakistan.** Vizita preşedintelui afgan, H. Karzai, în Pakistan. Se discută stadiul relaţiilor bilateriale, infiltrările de extremişti în Afganistan, cooperarea energetică. Preşedintele P. Musharraf afirmă că 82 000 militari pakistanezi se află la frontieră şi că 600 au căzut în luptele cu terorişti (concentraţi în zonele tribale). CS.ONU a aprobat „parteneriatul" dintre Afganistan şi organizaţiile internaţionale (**Afganistan Compact**); acest document a fost adoptat la Londra, 31 ianuarie, şi prevede: susţinere economică timp de 4 ani; întărirea statului şi a societăţii civile; combaterea terorismului şi a reţelelor de droguri; refacerea infrastructurii, etc.

- **Azerbaidjan.** Iskander Hamidov, preşedintele **Boz Gurd** (Partidul Naţional Democratic), consideră că doar un nou război va soluţiona Nagorno-Karabah.

- **SUA.** Secretarul de stat, C. Rice, afirmă în legătură cu Iranul: opoziţia a primit ajutoare de peste 100 milioane de dolari; America intenţionează „*să se adreseze direct poporului iranian*". Venezuela devine o „problemă" pentru Occident. Iranul strânge relaţiile cu Venezuela şi Cuba.

- **Georgia.** Parlamentul votează o rezoluţie pentru retragerea forţelor ruse de pace din Osetia de Sud.

- **Nigeria.** Statul Kano, care a adoptat sharia şi-a dezvoltat o miliţie islamică, antrenată probabil în Iran şi Libia; ciocniri cu minoritatea şiită.

- **Kârgâstanul** reclamă o chirie de 200 milioane de dolari pe an pentru baza SUA de pe teritoriul său. Baza rusească – în curs de extindere – nu plăteşte chirie deoarece aparţine OTS Colectivă (baza Kent).

- **Irak.** Publicarea unor convorbiri secrete ale lui Saddam Hussein. Se referă la ascensiunea terorismului internaţional şi la inducerea în eroare a inspectorilor ONU; reiese că dictatorul deţinea arme de nimicire în masă.

- **Moscova** presează Uzbekistanul să se integreze în organizaţia Tratatului de Securitate Colectivă.

16 februarie

- **Irak.** Atentate cu maşini-capcană la Bagdad.

- **Ucraina.** Autorităţile de la Kiev examinează posibilitatea de a negocia direct cu **Gazprom** importurile de gaze naturale. Pe de altă parte, Ucraina, ca şi Georgia, speră să devină membră NATO în 2008.

- **Vietnam.** Premierul M. Fradkov declară că F. Rusă va construi o centrală nucleară pentru guvernul de la Hanoi. Aflat în Vietnam, oficialul rus a promis sprijin pentru dezvoltarea hidrocentralelor din nordul ţării şi în domeniul exploatării hidrocarburilor.

- **F. Rusă.** Statul Major General al Armatei consideră inoportună o „acţiune militară" împotriva programului nuclear iranian.

- **Daghestan.** Lupte în districtul nordic Nogai. În acelaşi timp, puternicul lider Magomedali Magomedovici Magomedov a demisionat din fruntea Consiliului de Stat, pe care îl conducea din 1994; în vârstă de 75 de ani, Magomedov aparţine populaţiei **dargin,** cel de-al doilea grup etnic din republică.

Uniunea Europeană

- Bruxelles. Îmbătrânirea populaţiei riscă să reducă, pe termen lung, creşterea economică. Până în 2050, doar două persoane (în loc de patru) vor lucra pentru un pensionar. Ca urmare, rata creşterii economice se va reduce la jumătate până în 2030.

- La 13 februarie s-a semnat acordul tehnic pentru construirea reactorului nuclear ITER (SUA, Japonia, UE, China, Rusia, Coreea de Sud, India). Reactorul va intra în funcţiune în 2035, pe baza fuziunii nucleare şi va costa 10 miliarde euro.

- J. M. Barosso, preşedintele CE, îşi exprimă sprijinul pentru Danemarca în „*scandalul caricaturilor*" (14 februarie). Libertatea presei este o valoare fundamentală în UE.

- Creşterea economică în zona euro a atins 1,3% în 2005 şi s-ar putea cifra la 2,2% în 2006.

- Strasbourg. 30-50 000 oameni au manifestat împotriva **Directivei serviciilor – Bolkestein** (14 februarie). PE adoptă această **Directivă** la 16 februarie. Statele din Est sunt nemulţumite.

- Turneu al J. Solana în Orientul Apropiat şi Mijlociu. Se urmăreşte „calmarea spiritelor" în „scandalul caricaturilor".

- Berlin. N. Sarkozy a propus un plan pentru un „acord constituţional" al UE, axat pe patru puncte. Germania nu renunţă însă la procesul ratificării **Constituţiei UE** (16 februarie).

- Berlin. Convorbiri T. Blair-A. Merkel (17 februarie). UE trebuie să promoveze o politică unitară a siguranţei energetice. Există un plan comun pentru următorii 15 ani.

- Grupul metalurgic european **Acelor** – numărul doi mondial – a înregistrat un beneficiu record de 3,4 miliarde euro; patronatul său se opune preluării de către **Mittal Steel.**

- Israelul solicită oficial ca UE să exercite presiuni asupra **Hamas** pentru a se încadra în procesul de pace în Teritoriile Palestiniene (întâlniri cu J. Solana)

- Praga. Preşedinţii Cehiei şi Poloniei doresc o nouă Constituţie UE.

- SUA au acordat Ucrainei statutul de economie de piaţă, care favorizează aderarea la OMC (17 februarie). Peste 32% din exporturile Ucrainei se orientează spre UE şi 31% în direcţia fostei URSS şi SUA.

- UE acordă un ajutor de 33,2 milioane euro guvernului Ch. K. Banny pentru stabilizarea Coastei de Fildeş (17 februarie).

Europa de Sud-Est

- Serbia-Muntenegru. Preşedintele sârb, B. Tadici, se arată dispus să negocieze direct cu preşedintele kosovar, F. Sejdiu; acesta din urmă declară însă că independenţa nu poate fi „negociată". B. Tadici cere ca statutul definitv al Kosovo să fie clarificat peste 20 de ani (14 februarie).

- **Grupul de Contact** susţine că nu există o decizie proprie pentru Kosovo. Convorbirile sub egida ONU vor stabili statutul provinciei (13 februarie).

- Liderul opoziţiei pro-sârbe din Muntenegru, P. Bulatovici, solicită UE să-şi clarifice poziţia în privinţa independenţei acestei republici (12-13 februarie). Bruxelles-ul răspunde că UE nu poate să se implice direct în disputele din Muntenegru.

- CS.ONU insistă ca guvernul albanez să asigure respectarea drepturilor minorităţii sârbe din Kosovo (14 februarie). Ministrul de Externe de la Tirana, Besnik Mustafay, se pronunţă pentru un Kosovo independent şi respinge proiectul „Albaniei Mari" (14 februarie).

- Washington. Miniştrii de Externe din Albania, Croaţia şi Macedonia se întâlnesc cu Secretarul de Stat american, C. Rice (14 februarie).

- O. Rehn, comisarul european pentru Extindere critică „slaba cooperare" dintre Belgrad şi T. I. Haga (14 februarie).

- Serbia ameninţă că nu va recunoaşte legitimitatea votului pentru independenţă în Muntenegru dacă nu se vor pronunţa în favoarea acesteia peste 50% din cei 460 000 de alegători oficial înregistraţi. UE ar opta pentru 55% din voturi exprimate sau 41% din numărul votanţilor înregistraţi (15 februarie).

- O. Rehn se află la Belgrad la 15 februarie. Solicită tuturor părţilor amplificarea cooperării balcanice. O. Rehn şi preşedintele J. M. Barosso se întâlnesc cu liderii Serbiei şi Muntenegrului (16 februarie).

20 februarie

- **Afganistan.** Persistă acuzaţiile oficiale că rebelii islamişti au principalele baze în Pakistan.

- **Ucraina.** I. Timoşenko ar fi dispusă să refacă blocul „Revoluţiei Portocalii".

- **India.** Autorităţile de la New Delhi se vor implica în realizarea conductei de gaze naturale Turkmenistan-Afganistan-Pakistan (proiectul este finanţat de UE şi SUA).

- **Iranul** susţine un guvern **Hamas** în Teritoriile Palestiniene. Marele ayatolah Ali Khamenei l-a primit pe Khalid Meshaal, şeful Biroului politic al **Hamas.** Această organizaţie nu va recunoaşte Israelul până când nu se vor soluţiona problemele refugiaţilor şi cele ale Ierusalimului de Est.

- Pe de altă parte, ministrul de Externe, Manuchehr Mottaki negociază la Bruxelles programul nuclear iranian. În acelaşi timp, se desfăşoară tratative neconcludente la Moscova.

21 februarie

- **Irak.** Convorbiri Jack Straw, ministrul britanic de Externe, – preşedintele Jalal Talabani. Aliaţii promovează formula unui guvern de unitate naţională. La rândul său, ambasadorul american, Zalmy Khalilzad avertizează că ţara poate cădea pradă conflictelor interne dintre diferitele miliţii; Iranul antrenează şi înarmează miliţii extremiste. SUA se bazează şi pe şefii tribali tradiţionali. Miliţiile lor sunt finanţate de americani şi utilizate în acţiuni antigherilă. Şiiţii sunt dispuşi să acorde mai multe prerogative preşedintelui şi să cedeze zona Kirkuk pentru a obţine cooperarea kurzilor. Până în prezent, kurzii, sunniţii şi laicii au respins candidatura lui Jaafari la şefia guvernului. Şi Liga Arabă insistă pentru alcătuirea unui guvern de coaliţie.

- **F. Rusă.** Unificarea industriei aeronautice (**United Aircraft Construction Corporation). Airbus-ul** propune crearea unei „alianţe" cu OAK, având o forţă de 25 miliarde dolari.

- **SUA.** Oficialii americani apreciază că o soluţie pentru Nagorno-Karabah trebuie identificată în 2006.

- **Azerbaidjan.** Preşedintele rus V. Putin se află la Baku (21-22 februarie). Schimburile comerciale bilateriale au atins 1 miliard dolari. Azerbaidjanul va exporta 3 milioane tone ţiţei pe ruta Baku-Novorossiisk şi va alimenta tranzitul pe canalul Volga-Don.

- **Georgia.** Se menţine pe poziţia demilitarizării Osetiei de Sud. Tbilisi se opune primirii necondiţionate a F. Ruse în OMC.

- **Tadjikistan.** Ajutor al Băncii Mondiale de 32,5 milioane dolari.

- **Teritoriile Palestiniene.** Liderul islamist din Gaza, Ismail Haniyeh, va fi numit prim-ministru. Acţiuni ale armatei israeliene în Cisiordania.

22 februarie

- **Irak.** Autorităţile iraniene acuză „sionismul" de atacarea Moscheii de Aur (sunnită) din Samarra.

- Al-Hakim, cel mai puternic lider şiit şi le cere irakienilor să se unească împotriva „teroriştilor”.

- Sunniţii sunt decişi să întrerupă dialogul politic deoarece autorităţile nu oferă protecţie lăcaşurilor de cult. Ei îi acuză pe şiiţi că practică „un război sectar”.

- **Moscova** solicită Japoniei să nu pună „condiţii inacceptabile” pentru semnarea Tratatului de Pace. Totodată, Duma de stat adoptă o nouă lege antiteroristă. Preşedintele V. Putin acuză Georgia că exacerbează „ameninţarea externă” pentru a abate atenţia de la problemele sale interne (la 15 februarie, Tbilisi a cerut înlocuirea unităţilor ruse de pace din Abhazia şi Osetia de Sud prin forţe internaţionale).

23 februarie

- **Baku.** Reuniune a coordonatorilor naţionali din statele GUAM.

- **Irak**. Convorbiri între principalele partide politice după atacul asupra Moscheii de Aur din Samarra (Bagdad). Marele ayatolah Al-Sistani îi cheamă pe irakieni la unitate.

- **Ucraina. Blocul Timoşenko** nu a reuşit să obţină concesii din partea blocului pro-prezidenţial **Ucraina Noastră.** V. Iuşcenko este acuzat de pactizare cu **Partidul Regiunilor** şi cu „clanurile oligarhice” (Pinciuk, Surkiş, Boholiubov, Novinskii).

- **Armenia.** Îngrijorarea provocată de încheierea unor noi acorduri militare între F. Rusă şi Azerbaidjan.

- **Viena.** Întâlnire între delegaţiile parlamentare rusă şi georgiană pe tema Osetiei de Sud.

- **SUA.** Turneu de cinci zile al Secretarului de Stat, C. Rice, în Orientul Apropiat şi Mijlociu (se încheie la 25 februarie). Nu reuşeşte să izoleze Iranul şi Hamasul. Egiptul, Arabia Saudită şi Libanul, statele Golfului consideră că o atitudine dură faţă de **Hamas** ar dăuna procesului de pace.

- **F. Rusă şi China** au trimis emisari la Teheran pentru a convinge Iranul să se supună exigenţelor internaţionale.

24 februarie

- **Arabia Saudită:** atentat cu maşină capcană dejucat împotriva instalaţiei petroliere de la Abqaiq, fără afectarea producţiei şi exporturilor (conform declaraţiilor ministrului Petrolului, Ali al-Nouaimi). La New York, preţul barilului de petrol cu termen de livrare aprilie a crescut de la 62,37 dolari la 62,91 dolari şi apoi la 63,25 dolari. Este prima tentativă cunoscută de atacare a unei instalaţii petroliere din Arabia Saudită, care luptă din 2003 împotriva unui val de atentate ale organizaţiei Al-Qaeda. Producţia Arabiei Saudite se situează în prezent la 9,5 milioane de barili pe zi.

25 februarie

- **Teheran.** Noi tratative nucleare ruso-iraniene.

- **Teritoriile Palestiniene.** Întâlnire între reprezentantul american D. Welch şi autorităţi palestiniene (Ramallah). Preşedintele Mahmoud Abbas solicită un „*termen de reflecţie*” pentru **Hamas** în problema tratativelor de pace cu Israelul.

- **SUA** menţine totuşi ajutoarele umanitare pentru palestinieni. Autoritatea Palestiniană are nu mai puţin de 150 000 funcţionari.

- **Israelul** va lovi militar toate grupările palestiniene „teroriste”.

Uniunea Europeană

- **CE** estimează că în 2006 creşterea economică va fi de 2,2% (1,5% în 2005). Situaţia de ansamblu depinde în mare măsură de **Zona euro** şi de relansarea economică a Germaniei. Dezechilibrele mondiale afectează în mod serios UE (21 februarie). De asemenea, CE le cere statelor membre (Franţa, Grecia, Marea Britanie, Portugalia) să reducă deficitele bugetare (22 februarie).

- **Germania.** Guvernul urmăreşte o relansare a creşterii şi ocupării forţei de muncă, printr-un program de 25 de miliarde euro.

- CE atrage atenţia asupra „*tendinţelor noi de patriotism economic*". Franţa, Luxemburgul, Spania se opun unor fuziuni de companii în favoarea **Mittal** sau E.ON (urmăreşte preluarea **Endessa).** Belgia nu agreează achiziţionarea **Electroabel** de către italienii de la ENEL. Guvernul francez interzice achiziţionarea externă în 11 sectoare strategice industriale. Polonia reclamă la Curtea Europeană de Justiţie fuziunea dintre băncile **Unicredit** şi **HVB**. Analiştii economici consideră însă că guvernele nu se vor putea opune „fanatic" proceselor naturale de piaţă.

- **Paris.** Convorbiri între preşedinţii J. Chirac şi L. Kaczynski (24 februarie). J. Chirac subliniază „*amiciţia tradiţională*" dintre cele două ţări. Franţa este primul investitor străin în Polonia, deşi compania aeriană LOT lucrează cu americanii de la **Boeing.** Persistă divergenţe pe temele Constituţiei Europene, relaţiilor cu SUA, energetice (Varşovia, promovează un tratat de solidaritate UE în materie de energie).

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** La 20 februarie încep convorbirile sârbo-albaneze referitoare la statul provinciei (sub egidă ONU). Albanezii propun un statut asemănător Macedoniei, sârbii preferă modelul Bosnia-Herţegovina (cu entităţi etnico-teritoriale).

- Preşedintele **R. Moldova**, V. Voronin respinge aplicarea „soluţia Kosovo" în cazurile Transnistriei, Abhaziei, Osetiei de Sud (22 februarie).

- **Serbia**. Presiune internaţională pentru predarea generalului R. Mladici. UE someză Serbia-Muntenegru să-l predea pe R. Mladici până la 27 februarie. În caz contrar vor fi întrerupte negocierile pentru Acordul de Stabilitate şi Asociere.

- **Muntenegru.** Continuă discuţiile cu UE asupra referendumului independenţei.

- **Bulgaria.** Acţiuni neconcludente asupra crimei organizate. Etnicii turci solicită drepturi naturale „normale".

27 februarie

- **Belarus.** SUA nu cred că alegerile prezidenţiale vor fi libere. Demonstraţii de opoziţie la Minsk. Totuşi, ţara cunoaşte o creştere economică reală.

- **Kazahstan.** Proteste de stradă împotriva regimului autoritar al preşedintelui. Nazarbaev (Almaty). Oficialităţile îl acuză pe E. Utembaev, şeful administraţiei Senatului de implicare în recentele asasinate politice. Presa independentă îl incriminează şi pe ginerele preşedintelui, Rakhat Aliev. În mai 2006, vor începe exporturile masive de petrol spre China; conducta Atasu-Alashankou are o capacitate iniţială de 10 milioane t/an. Kazahstanul producea 1,2 milioane barili ţiţei/zi în 2004.

- **F. Rusă.** Compania de stat **Alrosa** (diamante, regiunea Saha) a decis să răscumpere părţile micilor acţionari (23%). Aplică astfel directivele lui V. Putin. Pe de altă parte, se vor investi 10 miliarde dolari pentru creşterea producţiei anuale de uraniu, cu 500% până în 2020.

- **Kârgâstan.** „*Vechile structuri ale crimei organizate*" conduc statul şi după înlăturarea preşedintelui Askar Akaev (declaraţie a Rozei Otunbaeva, lidera Partidului **Asaba).**

- Iran. Mai mulţi lideri susţin necesitatea negocierilor nucleare directe între SUA şi Iran. Atentate teroriste în Khuzestan. Aflat în Kuwait, preşedintele Ahmadinejad a declarat că SUA şi F. Rusă ar trebui să renunţe la armele nucleare.

- Irak. Al-Sadr atacă prezenţa forţelor militare străine şi cheamă la unitate între şiiţi şi sunniţi. Peste 300 oameni au căzut victime luptelor dintre şiiţi şi sunniţi, în ultima săptâmână.

- Afganistan. Poliţia marocană a descoperit o „*filieră iraniană*" pentru „*exportul de terorişti*" în Afganistan.

28 februarie

- Budapesta. Vizita preşedintelui rus V. Putin în Ungaria şi Cehia (1 martie). Concomitent, preşedintele polonez L. Kaczynski vizitează Kievul. Ministerul de Externe al F. Ruse protestează împotriva sprijinului acordat de Lituania „Planului Saakaşvili" pentru Abhazia şi Osetia de Sud.

- Irak. Premierul Al-Jaafari negociază la Ankara, stabilirea unor relaţii de amiciţie cu Turcia; aliaţii kurzi protestează împotriva unor aranjamente referitoare la zona Kirkuk. Liderul şiit Al-Hakim (Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice) se bazează pe ajutorul kurzilor pentru formarea guvernului de coaliţie. Al-Sadr ripostează cu un „front şiito-sunnit", aproape imposibil de realizat.

1 martie

- F. Rusă. Acţiuni armate extremiste în **Inguşetia.**

- Afganistan. Turneu al preşedintelui american G. Bush în Afganistan, India şi Pakistan. Semnarea tratatului nuclear cu India (3 martie). Ciocniri între miliţiile generalilor A. Dostum şi A. Malek. Şefii tribali din provincia Khost s-au angajat să combată gherilele talibane de la frontiera pakistanezo-afgană. Cele 7 triburi de frontieră aparţin populaţiei paştune, majoritară în sudul Afganistanului.

2 martie

- Armenia. Preşedintele Kocharian declară că în situaţia în care Azerbaidjanul va ataca Nagorno-Karabah, guvernul de la Erevan va interveni în conflict.

- SUA-Caucaz. Kyle Scott, însărcinat cu afaceri al SUA avertizează Consiliul Permanent al OSCE: F. Rusă a decis în mod unilateral să nu participe la activitatea Comisiei Unificate de Control din Osetia de Sud; i-a convocat pe liderii Abhaziei şi Osetiei de Sud la Moscova; a întrerupt negocierile de la Viena etc. Consiliul OSCE din decembrie 2005 a acceptat planul georgian ca bază a soluţionării negociate a celor două „conflicte îngheţate". Guvernul din Tbilisi a început, în mod unilateral, demilitarizarea spaţiului limitrof Osetiei de Sud.

- Moscova. Negocieri pe teme nucleare între F. Rusă şi Iran. Ali Larijani acuză SUA de tentativă de blocare a convorbirilor prin intenţia de a trimite Dosarul iranian în dezbaterea CS. ONU. G. Gref, ministrul Dezvoltării Economice şi Comerţului afirmă că 39 „*de activităţi economice strategice*" vor fi restricţionate pentru investitorii străini.

3 martie

- Moscova. Convorbiri între delegaţia **Hamas** şi autorităţile ruse. SUA resping orice dialog cu „teroriştii".

- F. Rusă. Daghestan. Se speculează că populaţia lezginii, din Daghestanul de Sud şi Azerbaidjanul de Nord şi-ar fi organizat grupări teroriste (în partidul **Sadval**). Totuşi, principalele acţiuni de gherilă s-au desfăşurat în nord, în zonele Makhachkala şi Khasavyurt.

- **Ucraina.** Partidul Regiunilor (pro-rus) ar putea câştiga alegerile din 26 martie deoarece „*frontul revoluţiei portocalii*" este dezorganiza; totuşi, I. Timoşenko conduce în sondaje la capitalul „încredere" (24%).

4 martie

- **SUA-Pakistan.** Preşedintele G. Bush promovează la Islamabad cooperarea între Occident, Afganistan, India şi Pakistan. Între SUA şi Pakistan funcţionează un „parteneriat strategic".

Uniunea Europeană

- Unii comentatori atrag atenţia că UE practică un „standard dublu" în problemele de libertatea presei: condamnă politic şi juridic atitudinile antisemite, dar nu adoptă măsuri similare în „*scandalul caricaturilor musulmane*".

- **Italia.**Vizita premierului S. Berlusconi în America de Nord. Pledează pentru acţiunea unită SUA-UE împotriva „extremismului islamic" (2 martie).

- **Franţa.** Preşedintele J. Chirac insistă asupra unei strategii a **Europei Proiectelor.** Pledează pentru sporirea puterilor responsabilului pentru politica externă al UE sau pe reluarea unor puteri fiscale de către guvernele naţionale. Rivalul său, N. Sarkozy, propune în schimb revigorarea instituţiilor europene. Franţa va lansa şi o dezbatere asupra „frontierelor finale" ale Uniunii (27 februarie).

- UE sprijină constituirea noului Consiliu ONU pentru Drepturile Omului, deşi SUA şi Marea britanie se opun (1 martie).

- **Bruxelles.** CE va aloca 500 de milioane euro pe an pentru ajutorarea lucrătorilor din regiunile afectate de restructurări masive (**EU Globalisation Fund)**. Convorbiri între CE şi miniştrii Energiei din F. Rusă şi Ucraina (Bruxelles, 28 februarie). China se plasează într-o poziţie mai bună decât UE în livrările de energie din F. Rusă, deoarece se află mai aproape de aceste resurse şi este dispusă să accepte preţuri mai mari. Dificultăţi în constituirea forţei europene de poliţie pentru alegerile din R. D. Congo (27 februarie). J. M. Barroso, preşedintele CE, atrage atenţia asupra pericolului „patriotismului economic", manifestat în recentele „scandaluri" Gaz de France-Suez-Enel, Mittal S.-Arcelor, E.ON-Endesa, etc. (1 martie). CE cere explicaţii Franţei. Eşec al negocierilor nucleare UE-Iran (3 martie), AIEA va înainta Dosarul nuclear iranian CS.ONU. UE va finanţa guvernul palestinian de tranziţie. **Hamas,** însă, va trebui să-şi modifice atitudinea faţă de Israel. Intră în vigoare Acordul de Asociere UE-Algeria.

Europa de Sud-Est

- S. Jessen-Petersen, şeful UNMIK, estimează că Muntenegru şi Kosovo vor ajunge independente (24 februarie). Printr-o viitoare integrare în UE, problema frontierelor va deveni irelevantă în Balcanii de Vest.

- **Serbia.** UE acordă Serbiei o lună pentru predarea lui R. Mladici sub ameninţarea sistării negocierilor cu privire la Acordul de Stabilizare şi Asociere (27 februarie).

- Convorbiri la nivel înalt pentru crearea unei zone de liber schimb între Albania şi Croaţia.

- CEFTA va include (pe lângă România, Bulgaria şi Croaţia) Albania, Serbia-Muntengru, Bosnia-Herţegovina, Macedonia şi Moldova.

- **Muntenegru.** Acord între guvern şi opoziţie. Referendumul pentru independenţă se va desfăşura la 21 mai, după regulile UE: 55% din voturile exprimate la o participare de minimum 50% din electoratul înscris pe liste.

- **Kosovo.** Premierul Bejram Kosumi, şi-a prezentat demisia (1 martie) după ce a pierdut sprijinul Alianţei pentru Viitorul Kosovo. În locul său a fost nominalizat Agim Ceku, lider UCK (fost ofiţer în armatele iugoslavă şi croată, bănuit de „crime de război").

6 martie

- **Turcia şi F. Rusă** se opun desfăşurării de acţiuni antiteroriste de către flota NATO, în Marea Neagră.

- **SUA-India-Pakistan.** Ecouri ale vizitei preşedintelui G. Bush în Asia de Sud. Numeroşi experţi apreciază că Washingtonul acordă prioritate relaţiilor cu India, în detrimentul Pakistanului şi preşedintelui P. Musharraf. Qazi Husein Ahmasd, liderul **Jamaat i-Islami,** afirmă că G. Bush îl sprijină pe Musharraf, deoarece acesta acesta ar promova interesele SUA, chiar dacă patronează un regim dictatorial. Pe de altă parte, P. Musharraf declară că în Afganistan, „*se pregătesc în secret*" comploturi împotriva ţării sale, cu ajutorul serviciilor secrete indiene.

- **Consiliul pentru Relaţii Externe** propune administraţiei americane să reexamineze statutul F. Ruse de „partener strategic" al SUA; Moscova lui V. Putin ar face practic concurenţă Washingtonului în Asia Centrală şi în alte zone. La 6 martie a început vizita lui S. Lavrov în SUA. Schimburile bilateriale au crescut cu 30% în 2005 (20 miliarde dolari).

- **F. Rusă.** Administraţia V. Putin socoteşte „revoluţiile portocalii" ameninţări la adresa suveranităţii de stat.

- Dispută între republicile Osetia de Nord şi Inguşetia pentru districtul Prigorodnîi (tradiţional osetin).

- **Iran-Turcia.** Se dezvoltă cooperarea dintre cele două state în acţiunile anti-PKK (kurzi).

- **Irak.** Britanicii intenţionează să-şi retragă cei 8 000 de militari, în 4 etape, până în 2008. În schimb, 1.300 australieni rămân pe loc.

- **China.** Sesiunea anuală a parlamentului (2 927 delegaţi, Beijing, 5 martie). Guvernul şi PCC se vor preocupa, îndeosebi, de reducerea decalajelor social-economice, de ridicarea satelor, asigurări sociale, infrastructuri, etc. Creşterea economică se va limita la 8% (9,9% în 2005).

- **Bolivia.** Preşedintele Evo Morales a ajuns la un acord cu opoziţia pentru: organizarea de alegeri în vederea convocării Adunării Constituante; autonomia provincială (referendum la 2 iulie).

- **Bangladesh.** Poliţia l-a arestat pe Siddiqul Islam (Bangla Bhai), liderul extremist care a organizat cele 400 atentate din 17 august 2005. La 2 martie a fost capturat şi şeicul Abdur Rahman, şeful **Jammatul Mujahideen.**

- **Algeria.** Peste 2 600 islamişti (FIS) au fost eliberaţi din închisori în cadrul politicii oficiale de „reconciliere naţională". Pe de altă parte, se pare că Algeria va achiziţiona armament rusesc în valoare de 4 miliarde dolari.

7 martie

- **Israel.** Ministrul Apărării, Shaoul Mofaz, l-a avertizat pe premierul desemnat palestinian, Ismail Haniyeh, că liderii **Hamas** vor fi în continuare „ţinte" ale represiunilor dacă organizaţia lor nu abandonează terorismul.

- **Ucraina.** Preşedintele V. Iuşcenko va reexamina situaţia de la frontiera cu Transnistria, după ce autorităţile din Kiev au introdus reguli vamale legale în R. Moldova. I. Smirnov şi oficialităţile ruse au criticat aspru măsurile respective, salutate, însă, de UE.

- **Washington.** Întâlnire C. Rice-S. Lavrov. Secretarul american de stat nu admite dezvoltarea programului uraniului îmbogăţit în Iran. SUA nu vor accepta ca Iranul să fabrice

arma nucleară. Pe de altă parte, oficialităţile americane acuză Teheranul de amestec în conflictul civil din Irak. La Bagdad, războiul civil poate fi evitat printr-un guvern de coaliţie (D. Rumsfeld).

C. Rice şi-a manifestat îngrijorarea cu privire la „soarta democraţiei" în F. Rusă. S. Lavrov şi-a exprimat părerea de rău că SUA se opun intrării F. Ruse în OMC.

- Irak. Marele ayatolah Al-Sistani le-a cerut şiiţilor că identifice soluţia guvernului de coaliţie. Iordania propune o conferinţă a principalilor lideri religioşi din ţară.

8 martie

- New York. F. Rusă, afirmă ministrul de Externe, S. Lavrov, se opune unor sancţiuni ONU împotriva Iranului.

- Belarus. Poliţia arestează mai mulţi membri ai conducerii forţelor „opoziţiei unite", care îl susţin pe candidatul A. Milinkievici.

9 martie

- SUA. Dubai Ports World a renunţat – sub presiunea Congresului – la contractul de administrare a 6 porturi americane. D.P.W. a achiziţionat, însă, anterior compania britanică P&O, care administra 29 de terminale portuare în lume; decizia finală DPW a survenit după ce preşedintele G. Bush nu a reuşit să convingă mediile politice şi de afaceri că această tranzacţie nu pune în pericol „securitatea SUA". Preşedintele G. Bush a semnat prelungirea măsurilor antiteroriste **Patriot Act** („*SUA se află în război*"). G. Bush se află în dezacord cu republicanii conservatori şi în problema combaterii imigraţiei ilegale. Preşedintele speră că Senatul să amendeze proiectul legii Camerei care prevede, între altele, construirea unei „frontiere fortificate" cu Mexicul, de 1 100 km; Casa Albă ar dori ca imigranţii ilegali să poată primi „un drept de lucru".

- Tbilisi. Reuniunea Comunităţii Alegerii Democratice (Georgia, ţările baltice, R. Moldova, Ucraina, Slovenia, Macedonia). Preşedintele M. Saakaşvili afirmă că împotriva Georgiei se poartă „un război ideologic".

- Iran. Arestări în mediile arabe din Khuzestan.

- Uzbekistanul aderă oficial la comunitatea Economică Eurasiatică (F. Rusă, Belarus, Kazahstan, Kârgâstan, Tadjikistan). Exerciţiu militar „antiterorist" al Grupului de la Shanghai (2-5 martie).

- India. Organizaţia extremistă **Lashkar-e-Hahar** a revendicat atentatele sângeroase din oraşul sfânt hindus Varanasi (Benares).

- Israel. Premierul E. Olmert s-a lansat în campania electorală pentru alegerile din 28 martie. Israelul îşi va fixa frontierele definitive până în 2010. Coloniile principale din Cisiordania vor fi incluse între „frontierele naţionale". O prezenţă israeliană se va menţine în Valea Iordanului. Liderii **Hamas** au răspuns că Olmert „*le-a adresat o declaraţie de război*".

10 martie

- Algeria. Vizita preşedintelui rus, V. Putin. Vor continua negocierile cu privire la datoriile Algeriei faţă de F. Rusă şi asupra contractului de armament.

- Irak. Ciocniri ample între miliţii sunnite şi şiite, asasinarea comandantului trupelor irakiene din Bagdad, executarea unor extremişti judecaţi de autorităţi etc.

- SUA. D. Pipes, analist american neoconservator al lumii islamice declară că „*extinderea democraţiei*" în statele musulmane s-a soldat cu preluarea puterii de către radicali.

Uniunea Europeană

- Procesul teroristului Zacarias Moussaoui, cu cetăţenie franceză, se desfăşoară în SUA; Moussaoui a fost implicat în atentatele din 11 septembrie 2001.

- OMC înţelege „reţinerile" UE de a permite importurile de produse agricole modificate genetic din SUA, Canada şi Algeria.

- Un studiu ne demonstrează că introducerea euro a dezavantajat Portugalia şi Italia, datorită: erorilor în politica bugetară, competitivităţii economiilor respective, concurenţei produselor din industria uşoară chineză, politicii economice greşite, etc.

- **ENEL** va face o nouă ofertă publică pentru achiziţionarea grupului francez **Suez,** chiar dacă acesta urmăreşte să fuzioneze cu **Gaz de France** (8 martie). **Suez** are o capitalizare bursieră de 40 miliarde euro şi **ENEL** va apela la împrumuturi bancare pentru 50 milioane euro; bănci italiene, germane şi Crédit Suisse First Boston examinează acest scenariu, care a iritat guvernul francez.

- **Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică.** SUA consideră că programul nuclear iranian reprezintă o „ameninţare globală". Teheranul ameninţă cu un „război petrolier" dacă Dosarul nuclear va fi înaintat CS.ONU. AIEA va remite totuşi studierea problemei nucleare iraniene la CS. ONU (6 martie).

- **Franţa.** Vizita preşedintelui J. Chirac în Arabia Saudită (5 martie).

- **UE.** Strategia energetică comună divizează Uniunea. Franţa are o politică energetică solidă, bazată pe centrale nucleare, spre deosebire de alte state. Unele state pledează pentru „*libera concurenţă energetică*", altele pentru „servicii publice" sprijinite de societăţi naţionale. Polonia solicită adoptarea unei „politici energetice solidare" faţă de F. Rusă. Un „NATO energetic" ar trebui să includă SUA şi să interzică acordurile bilaterale dintre statele UE şi F. Rusă.

- **Berlin.** Vizita preşedintelui polonez, L. Kaczynski, în Germania (8-9 martie). Propune un „*NATO supra-energetic*". Guvernanţii din Berlin ar pleda pentru un „OSCE energetic". Proiectul va fi examinat de miniştrii UE la 14 martie. UE ar opta pentru o strânsă cooperare cu F. Rusă, dar şi pentru surse energetice alternative. J. M. Barroso ar trebui să abordeze problematica parteneriatului energetic cu F. Rusă la Moscova, la 17 martie (acordurile cu Algeria de la sfârşitul 2006 şi descoperirea unor gigantice resurse de gaze în spaţiul maritim al Norvegiei vor reduce, totuşi, presiunea „diplomatico-energetică" a F. Ruse).

- **Varşovia** este iritată de proiectele energetice germano-ruse şi de problema proprietăţilor germanilor izgoniţi din Polonia, după 1945.

- **Franţa.** Guvernul intenţionează să întărească „*participarea salarială*" la marile companii; totuşi, firmele sub 50 salariaţi nu sunt luate în calcul, deşi au 8 milioane salariaţi.

- **Viena.** Reuniune a miniştrilor de Externe ai UE (8 martie). Se abordează problemele Iranului, **Hamas,** Balcanilor. UE va reformula strategia de ajutor financiar pentru Autoritatea Palestiniană. La reuniune participă şi miniştri de Externe din România, Bulgaria şi statele din Balcanii de Vest. Balcanii de Vest „sunt aşteptaţi" în UE.

- **CE** a elaborat o **Carte Verde** asupra energiei (8 martie). Se pune un accent mai mare pe energia nucleară. Se ia în calcul şi importul de gaze naturale iraniene prin Nabucco.

- **UE.** Se va constitui un fond comun pentru cercetări şi tehnologii de apărare.

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** Serbia cere ONU să blocheze desemnarea lui Agim Ceku ca premier; Occidentul însă îl priveşte ca pe o personalitate capabilă să „*ţină sub situaţia sub control*". Sârbii refuză să participe la guvernare.

- Serbia-Muntenegru. Preşedintele Uniunii, S. Marcovici, susţine deschis independenţa Republicii Muntenegru (6-7 martie). Ministrul unional al Apărării, Z. Stankovici, declară că armata nu va interveni în procesul electoral din Muntenegru.

S. Miloşevici a încetat din viaţă, la Haga (11 martie). Occidentalii estimează că în viitor se deschid perspective mai bune pentru integrarea Serbiei în structurile euroatlantice.

13 martie

- Afganistan. Acţiuni împotriva talibanilor din provincia estică Kunar. Executarea unor muncitori străini din ordinul mullahului Omar. Tentativă de asasinat împotriva fostului preşedinte S. Mujaddedi (actual şef al camerei superioare a parlamentului), adept al reconcilierii cu talibanii. Pakistanul neagă vehement orice implicare a sa.

- Iran. Teheranul nu acordă o atenţie deosebită ofertei ruse de îmbogăţire a uraniului.

- Irakul. Peste 50 de oameni au fost ucişi şi alţii 200 răniţi, în atacurile teroriste din zona Sadr City-Bagdad (12 martie). Nou plan de acţiune coordonată între forţele de securitate şi armata irakiană. Liderul Al-Sadr se pronunţă împotriva declanşării unui război religios civil.

- Belarus. Arestarea unor activişti democraţi locali şi ucraineni, la Minsk (din Frăţia Studenţească Ucraineană). Al. Lukaşenko îl acuză pe rivalul său la funcţia de preşedinte, Milinkievici, de „ultra-naţionalism".

- Ucraina. Sondajele de opinie pentru alegerile din 26 martie indică: 20-26% din electorat, în favoarea **Partidului Regiunilor,** 16%, pentru V. Iuşcenko – **Ucraina Noastră,** 17-18%, pentru **Blocul I. Timoşenko.** Ministrul de Externe, B. Tarasiuk, a vizitat Washingtonul (9-10 martie). Kievul este exceptat de la aplicarea Amendamentului Jackson-Vanik, spre deosebire de Moscova.

- F. Rusă. Ministrul de Externe, S. Lavrov, afirmă că SUA „blochează" admiterea ţării sale în OMC deoarece Moscova nu liberalizează piaţa bancară, sub „*pretextul nerespectării unor norme democratice*", etc. Pe de altă parte, S. Lavrov se arată neîncrezător în investigaţiile medicale cu privire la decesul lui S. Miloşevici.

- Daghestan. Noi atentate împotriva unor funcţionari superiori din Ministerul de Interne.

- Georgia. Minoritatea armeană din sud (provincia Djavakheti) cere autonomie.

- Tadjikistan. Ajutor financiar SUA pentru poliţia de frontieră şi unităţile antidrog.

14 martie

- Moscova. Conferinţă internaţională pe teme de energie (13-14 martie) în sistemul G8. Autorităţile şi firmele ruse se străduiesc să-şi convingă partenerii că pot fi „*furnizori stabili de energie*". **Gazpromul** se consideră cel mai stabil furnizor de gaze naturale din lume, prin raportare la Algeria, Qatar şi Iran.

Cu sprijinul Chinei, se reiau negocierile nucleare ruso-iraniene.

- SUA. Aflat la Astana, secretarul pentru Energie, S. W. Bodman, îşi exprimă dorinţa de a vedea cât de curând Kazahstanul racordat la complexul de transport petrolier Baku – Ceyhan.

- ONU. Reuniune informală a CS pe tema Dosarului nuclear iranian.

15 martie

- Afganistan. Specialiştii americani au descoperit resurse de petrol şi gaze naturale, în zonele nordice.

- Irak. Publicaţii egiptene, britanice şi americane scot în relief influenţe iraniene în ţară: în miliţiile **Badr Corps** în sud; susţinătorii curentului religios din Najaf se opun, totuşi, şiiţilor

iranieni din centrul Qom; liderul superior Al-Qaeda, Al-Zawahiri, are legături cu forţele speciale iraniene Al-Quds.

- F. Rusă. În 2006, rata inflaţiei ar putea atinge 8-9%. Populaţia nogai (tătari) solicită un district autonom în Republica Karachaevo-Cherkessia; presa rusă relatează ca „Batalionul nogai" din Stavropol ar colabora cu gherilele cecene.

- Belarus. Peste 1 000 de observatori internaţionali vor monitoriza alegerile prezidenţiale din 19 martie (400 din partea OSCE). S-a interzis primirea unor observatori ai Parlamentului European. Autorităţile locale avertizează că s-ar pregăti un „complot internaţional" împotriva preşedintelui A. Lukaşenko.

- Tbilisi. Vizita preşedintelui turc, A. Necdet Sezer, în Georgia (14-15 martie). Turcia susţine Georgia cu energie electrică, sprijină integritatea sa teritorială şi aspiraţiile de a adera la NATO. Americanii, la rândul lor, se pronunţă pentru soluţionarea paşnică a conflictelor din Abhazia şi Osetia de Sud.

16 martie

- Moscova. Conferinţa miniştrilor Energiei din statele G8 (16-17 martie). Americanii invită Federaţia Rusă să se alăture celor 11 membri ai **Generation IV International Forum (GIF),** pentru energia nucleară de vârf. Ambasadorul american, W. J. Burns, declară că este iminentă semnarea acordului bilateral pentru aderarea F. Ruse la OMC.

Autorităţile ruse au nevoie de investiţii de 17 miliarde dolari până în 2030, pentru a garanta livrări stabile de energie. UE insistă asupra liberalizării accesului la 1/3 din reţeaua de transport de energie a F. Ruse şi eliminarea monopolului **Gazprom.** Guvernul rus nu acceptă, însă, să cedeze controlul asupra sectorului energetic. Compania de stat **Rosneft** a cumpărat acţiuni **Yukos** de la băncile occidentale, în valoare de 500 de milioane de dolari. Serviciul Federal de Emigraţie – anual, 20 milioane (50% ilegali) imigranţi intră în Rusia. Georgienii şi tadjicii trimit sume importante, neimpozabile, în ţările lor. M. Kasianov şi I. Hakamada au fondat partidul **Uniunea Democratică a Poporului,** de centru-stânga.

- Irak. Inaugurarea lucrărilor parlamentului. Operaţie ofensivă irakiano-americană în zona Samarra.

- SUA. S-a dat publicităţii **Strategia naţională de securitate.** Regimul de la Teheran sponsorizează terorismul internaţional, urmăreşte distrugerea Israelului, ameninţă pacea regională şi democratizarea Irakului, blochează accesul poporului iranian la democraţie etc. SUA îşi propune să constrângă Teheranul să-şi modifice politicile sale şi sistemul politic. În privinţa F. Ruse, SNS atrage atenţia asupra „pervertirii democraţiei" şi în direcţia unor acţiuni internaţionale opuse intereselor SUA. Diplomaţia este mijlocul principal de soluţionare a disputelor şi crizelor internaţionale. De asemenea, se menţine strategia „loviturilor preventive" împotriva „ameninţărilor teroriste".

- Iran. Ali Larijani, secretarul Consiliului Suprem al Securităţii Naţionale, afirmă că ar putea avea loc discuţii directe cu americanii asupra situaţiei din Irak. Al-Hakim, liderul Alianţei Unite Irakiene, a solicitat Teheranului şi Washingtonului să treacă la un dialog „direct şi deschis" (15 martie).

- Turneu al lui D. Fried, asistent al secretarului de Stat pentru Afaceri Europene şi Eurasia şi al ambasadorului S. Mann (OSCE) în Caucazul de Sud. Azerbaidjanul ameninţă din nou Armenia cu folosirea armelor în conflictul din Nagorno-Karabah.

17 martie

- Belarus. Mai mulţi foşti şi actuali lideri est-europeni cer ca UE să exercite presiuni puternice pentru democratizarea acestei ţări.

- China ar putea adera la strategia SUA de a promova „*proiecte globale de securitate energetică*". SUA şi China pot coopera în domeniul gazelor naturale. F. Rusă va spori cu 25% livrările de petrol în China.

- Bruxelles. Realizarea unui „front unit" al opoziţiei siriene anti-Assad.

18 martie

- SUA. Turneul internaţional de o săptămână a Secretarului de Stat, C. Rice (Chile, întâlnire cu preşedintele bolivian, E. Morales, Indonezia – 14 martie, Australia, dialog tripartit SUA, Australia, Japonia, Samoa).

Senatul aprobă plafonul datoriei de stat de 9 000 de miliarde de dolari.

Uniunea Europeană

- Extinderea UE. În ultimul timp, Germania pare să se apropie de Franţa în dezbaterea asupra extinderii; ar trebui rezolvate cu prioritate probleme interne ale Uniunii **(Constituţia UE,** reformele instituţionale).

Avertismentele comune UE-SUA cu privire la sancţiunile ce s-ar putea aplica guvernului din Minsk, dacă alegerile din 19 martie nu se vor desfăşura în mod democratic (15 martie).

UE va introduce taxe pe importurile de încălţăminte din China şi Vietnam (14 martie).

- Moscova. Reuniunea G8 pe teme de Energie. Convorbiri J. M. Barroso-V. Putin (16 martie). UE speră să obţină acces liber pe piaţa energetică rusească. Moscova preferă să încheie acorduri de livrare pe termen lung. Pe de altă parte, F. Rusă este dispusă să coopereze cu UE în Kaliningrad, Belarus, Ucraina, Caucazul de Sud, Balcanii de Vest, Orientul Apropiat şi Mijlociu etc. Se negociază un nou acord energetic de 10 ani cu UE. F. Rusă îşi exprimă nemulţumirile în privinţa influenţei crescânde a UE în Ucraina şi R. Moldova.

- Franţa. Manifestaţii şi tulburări în peste 140 de localităţi provocate de noile reglementări în materie de contracte salariale pentru tineret; violente ciocniri între forţele de ordine şi protestatari, îndeosebi la Paris (16-19 martie).

Europa de Sud-Est

- Serbia-Muntenegru. Dispute internaţionale asupra cauzelor decesului lui S. Miloşevici şi cu privire la locul ales pentru înhumare. În cele din urmă, se recunosc „cauzele naturale" ale decesului; S. Miloşevici este înmormântat în Serbia, la Pozarevici, localitatea natală, fără ca evenimentul să provoace incidente de amploare (18 martie).

T.P.I. insistă pentru imediata predare a liderilor R. Karadzici şi R. Mladici; în caz contrar, se vor suspenda negocierile pentru Acordul de Stabilizare şi Asociere cu UE. Parlamentul rus propune închiderea TPI.

Tensiuni între guvernul sârb şi principalele sindicate (**Alianţa Sârbă a Uniunilor Independente**) pe tema modificării regulilor salariale.

- Germania va dezvolta o relaţie „privilegiată" cu Balcanii de Vest (15 martie). Abia după ce se va stabiliza complet regiunea se va lua în calcul aderarea la UE. Din acest punct de vedere, poziţiile Berlinului se apropie din nou de Paris.

La Berlin câştigă ideea de a se constitui o comunitate Sud-Est Europeană care să stabilizeze zona printr-un parteneriat întărit cu UE.

20 martie

- F. Rusă. Fostul consilier prezidenţial liberal A. Illarionov avertizează **G7** că participând la summitul din iulie 2006, de la Sankt Petersburg, va gira politica autoritară a lui V. Putin.

Moscova respinge criticile americane referitoare la starea democraţiei în Rusia. Premierul Ramzan Kadirov pledează pentru o zonă de comerţ liber în Cecenia (în F. Rusă funcţionează 6 astfel de zone).

„Conservatorul" S. Ivanov a preluat conducerea unui „guvern în guvern" care va superviza problemele de apărare. Rivalul său la succesiunea lui V. Putin, „liberalul" D. Medvedev, coordonează „proiectele naţionale" (în principal resursele energetice).

Schimburile comerciale ruso-chineze au atins aprox. 24 miliarde dolari şi se vor dubla până în 2010.

- Baku. Congresul mondial al azerilor s-a pronunţat pentru o „patrie unitară" pentru „*50 milioane oameni*". Iranul a fost criticat în domeniul reprimării minorităţilor (18 martie). Radicalii azeri fac parte din ramura conservatoare a Frontului Popular ce denunţă şi Tratatul de prietenie din mai 2002.

- Belarus. Continuă protestele opoziţiei împotriva „falsificării *alegerilor prezidenţiale*" din 19 martie. UE şi OSCE au criticat Administraţia Lukaşenko. SUA au cerut repetarea alegerilor, în timp ce F. Rusă le consideră corecte.

- Irak. Asociaţia Învăţaţilor Arabi Musulmani (sunniţi) propune un „front unit" împotriva americanilor şi forţelor internaţionale.

21 martie

- Beijing. Vizita preşedintelui rus V. Putin în China (21-22 martie). F. Rusă va livra gaze naturale prin sistemul de conducte „Altai". Comentatorii apreciază că V. Putin urmăreşte să sublinieze rolul major al ţării sale în regiune. China importa 7,7 milioane t ţiţei rusesc (în exclusivitate pe calea ferată). O conductă pentru China a fost prevăzută încă din 2004. S-au încheiat 30 de înţelegeri şi acorduri economice (o conductă de gaze naturale de 4 100 km, în valoare de 10 miliarde dolari, utilizabilă din 2011; o conductă de petrol – ramură a sistemului din Siberia de Est). Totuşi, F. Rusă reprezintă doar 2% din comerţul Chinei (a zecea parte din volumul comerţului chino-american).

V. Putin s-a pronunţat împotriva „*exportului de democraţie*" şi în favoarea unei „lumi multipolare".

- Tadjikistan. În convorbirile cu reprezentanţii UE, opoziţia susţine că în ţară sunt 1 000 deţinuţi politici (din PSD, P. Democrat, P. Taraqqiyot, etc.).

- Turkmenistan. Ucraina va trebui să negocieze cu F. Rusă tranzitul celor 40 miliarde m^3 gaze achiziţionate din Turkmenistan. **Gazprom** a comandat, la rândul lui, 30 miliarde m^3, dar conducta din Asia Centrală are doar o capacitate de 40 miliarde m^3/an.

- Irak. Oficialităţile superioare americane şi iraniene au acceptat să iniţieze „convorbiri confidenţiale" pe tema situaţiei din Irak. Atac sângeros al gherilelor asupra unui post de poliţie din Al-Madaain. Unităţi americane şi irakiene au capturat, în replică, 60 de adversari. Fostul premier, I. Allawi, apreciază că în Irak ar fi început „războiul civil". Se înfiinţează un nou Consiliu al Securităţii Naţionale. Al-Dari, preşedintele Asociaţiei Învăţaţilor vizitează F. Rusă. S. Lavrov a propus o „*conferinţă naţională de reconciliere*". Se speculează că sunniţii ar aştepta ajutorul Moscovei, în condiţiile în care şiiţii intermediază convorbiri directe americano-iraniene.

22 martie

- China. CNPC „*a făcut un cadou de 400 milioane dolari*" companiei ruse **Transneft** pentru a începe lucrările oleoductului de la Skovorodino.

- **NATO** va achiziţiona avioane de transport **Antonov-124** de la **Ruslan SALIS** (Joint-venture, ruso-ucrainean). Acest model este singurul avion din lume care poate transporta încărcături de 150 t, cu diametrul de 6,5 m.

- **Kiev.** Preşedintele V. Iuşcenko ar dori realizarea unei „coaliţii portocalii" după alegeri (nu acceptă, însă, desemnarea I. Timoşenko ca premier).

- **Ankara.** Reuniune internaţională cu tema contraterorismului; participă şi preşedintele afgan, H. Karzai, însoţit de comandantul şef al armatei, generalul A. Rashid Dostum.

23 martie

- **Iran-Japonia.** Tokyo va continua cooperarea petrolieră cu Teheranul în ciuda criticilor americane (zona Azagedan). Japonia importă 16% din necesarul de petrol din Iran.

- **Irak.** Operaţie americano-irakiană, la vest de Bagdad, în zona Abu-Ghurayb.

- **Kiev.** V. Iuşcenko promite o „coaliţie protocalie" la guvernare.

- **Bahrein.** Se încheie conferinţa internaţională pentru „*apărarea profetului Mahommed*". Participanţii fac apel la „*dialogul între culturi*".

24 martie

- **Belarus.** Forţele de ordine demantelează „*lagărul anti-Lukaşenko*" din Minsk.

- **Teritoriile Palestiniene.** Preşedintele Mahmoud Abbas crede că într-un an se poate ajunge la pacea cu Israelul. Unele colonii evreieşti pot fi menţinute în Cisiordania. La 20 martie, s-a constituit guvernul Ismail Haniyeh (**Hamas**). Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei nu acceptă programul noului guvern şi insistă ca **Hamasul** să-i recunoască primatul politic.

Uniunea Europeană

- **Spania.** La 22 martie, ETA a anunţat încetarea unilaterală a acţiunilor armate, după 40 de ani de terorism (800 morţi). Liderii săi doresc o soluţionare politică a problemei Ţării Bascilor. Negocieri au avut loc în 2004-2005, la Oslo şi Geneva (anterior în 1989, 1999). Şeful ETA ar fi Josu Ternera; partidul **Batasuna** (Arnaldo Otegi) ar trebui să participe la negocieri. Partidul Naţionalist Basc (moderat) – care conduce Ţara Bascilor – sprijină aceste tratative.

- **Consiliul European** (23-24 martie). Liderii UE susţin reformele structurale şi necesitatea creării de noi locuri de muncă. O preocupare presantă o reprezintă încadrarea în muncă a tineretului.

UE va promova o politică energetică comună, fără a încălca suveranitatea statelor. În iunie, se va discuta „*atitudinea externă comună*" în probleme de energie. Fiecare ţară îşi va stabili propriul „mixt-energetic", cu participarea CE. Nu se pune, încă, problema unui regulator al pieţelor energetice europene.

Consiliul European a decis unificarea rapidă a pieţei gazului şi electricităţii; întărirea securităţii aprovizionării; o strategie pentru tehnologie energetică, etc. Sunt vizibile tensiunile între „liberali" şi „intervenţionişti".

Întâlnire tripartită – UE, partenerii sociali. Se pot lansa 10 milioane noi locuri de muncă până în 2010. Statele trebuie să investească anual 3% din PIB în cercetare. Se acceptă o formulă de compromis pentru liberalizarea serviciilor (cu excluderea celor sociale şi de sănătate).

- **66** (cele mai mari state) au dezbătut coordonarea activităţilor împotriva criminalităţii organizate şi terorismului (Heiligenddam, 23 martie).

- **Franţa** respinge acuzaţiile de „*patriotism economic*": deschiderea către investitorii străini atinge cel mai mare nivel din UE (42% din active aparţin străinilor, faţă de 36% în Marea Britanie, 24% în Germania, 13% în Italia – surse FMI).

- **UE** va trimite o misiune militară de 1 500 oameni în susţinerea ONU în R. D. Congo (20-21 martie).

- **Directiva Bolkestein.** Se va renunţa la principiul „ţării de origine" (la fixarea preţurilor de lucru), decizie ce va dezavantaja statele din Est. Piaţa serviciilor UE – 70% PIB-ul UE, 116 milioane salariaţi.

- **Franţa-SUA.** Săptămâna dominată de agitaţii sociale provocate de noua legislaţie referitoare la tinerii angajaţi (sub 26 de ani). În SUA, doar 12,5% (sindicalizaţii) sunt protejaţi prin convenţii colective.

Li se adaugă funcţionarii statelor şi cei federali (16% din populaţia activă). Salariul minim garantat la nivel federal atingea în 1997, 5,15 dolari/oră (13% din populaţie se afla la nivelul sărăciei). Rata şomajului atinge însă 4,8% din populaţia activă. În SUA, 16% din populaţia activă nu deţine asigurare de sănătate şi nu există sistem universal de securitate socială (cu excepţia bătrânilor şi celor mai săraci).

- **SUA, Franţa şi Japonia** vor experimenta un nou combustibil nuclear, în cadrul GNEP (Parteneriatul nuclear civil lansat de G. Bush).

- Companiile **Alcatel** (franceză) şi **Lucent** (americană) reîncep negocierile de unificare; americanul CISCO S ar avea astfel un rival.

- **UE.** Comisia Europeană ameninţă Spania cu sancţiuni dacă nu permite companiei E.ON să achiziţioneze **Endesa** (23 martie).

Europa de Sud-Est

- **Grecia.** Vizita d-nei T. Bakoyannis, ministru de Externe în SUA. Guvernul de la Atena susţine: stabilizarea Balcanilor de Vest, integrarea Turciei în UE, aplicarea normelor UE în Cipru.

- **Bosnia-Herţegovina.** Cele trei comunităţi au acceptat reforma instituţională (un preşedinte, doi vicepreşedinţi, două camere ale parlamentului, etc.).

- **Serbia.** Preşedintele B. Tadici va ajuta guvernul Kostuniţa să-l predea pe B. Mladici TIH (23 martie). Partidul Democratic propune însă organizarea de alegeri generale.

- **UE** solicită garanţii ferme pentru minoritatea sârbă din Kosovo; Belgradul ar dori crearea unei zone sârbe care să depindă de R. Serbia. Belgradul persistă în larga descentralizare şi în autonomia provinciei, opunându-se statutului de independenţă.

- **Albania.** CE recomandă semnarea Acordului de Stabilizare şi Asociere cu această ţară (21 martie).

- **Muntenegru.** Trei partide de opoziţie s-au aliat împotriva „frontului independenţei". Premierul M. Djukanovici acuză Serbia de amestec în pregătirea referendumului din 21 mai.

- **Macedonia.** NATO va examina acceptarea ţării în alianţă în raport cu modul în care se vor desfăşura alegerile din acest an.

27 martie

- **SUA.** Pentagonul declară că serviciile ruse de informaţii au cooperat cu S. Hussein, inclusiv în 2003 (prin ambasadorul V. Titorenko). C. Rice (26 martie) avertizează că asemenea semnale ar putea afecta relaţiile ruso-americane. Partea rusă respinge aceste „insinuări".

- Summit al Ligii arabe la Khartoum. Se numeşte un reprezentant special în Irak. Ministrul irakian de Externe Al-Zebari critică ajutorul insuficient al statelor arabe.

- **Moscova.** E. Primakov (la reuniunea Rusia – Islamic World Strategic Vision Group) afirma că planul „nejudicios" al SUA de a „*exporta modelul său de democraţie în lumea musulmană*" este cauza principală a lipsei de dialog dintre Occident şi Islam.

- **F. Rusă.** Partidul naţionalist **Rodina** l-a ales preşedinte pe A. Babakov, în locul lui D. Rogozin (adversar moderat al Kremlinului). **Rodina** devine astfel „mai docil" faţă de V. Putin. Partidul **Rusia Unită** are o bază de masă de 30 milioane aderenţi.

- **Cecenia.** Mai mulţi poliţişti au trecut de partea insurgenţilor.

- **Kabardino-Balkaria.** Curtea supremă republicană dizolva Consiliul de Stat al Balkariei şi interzice publicaţiile separatiste balkare.

- **Osetia de Nord.** Un grup islamic de luptă îşi reafirmă intenţia de a lovi în forţele ruse de securitate.

- **Karaceaievo-Cerkessia.** Ciocniri între islamişti şi forţele de securitate.

- Tensiuni între Inguşetia şi Osetia de Nord pentru raionul Prigorodnîi.

- **Armenia.** Veterani şi ofiţeri din Nagorno-Karabah avertizează că ministrul Apărării, S. Sarkisian ar preconiza cedarea regiunii către Azerbaidjan. El ar urmări ca astfel să obţină sprijin occidental pentru a-i succeda lui R. Kocharian în fruntea statului.

Pe de altă parte, unele organizaţii propun realegerea preşedintelui Ter-Petrosian, silit să cedeze puterea în 1998. Armenia a primit un împrumut de 235 milioane dolari în cadrul **Millenium Challenge Compact.**

- **SUA.** Preşedintele G. Bush este susţinut „ferm" de 40% dintre americani. Acest procentaj este relativ bun prin comparaţie cu situaţia altor lideri ai marilor puteri.

- **Georgia.** K. Annan se pronunţă pentru prelungirea mandatului misiunii UNOMIG. Un consilier prezidenţial arestat pentru spionaj în favoarea „*unei puteri străine*"!

- **Kazahstan.** S-au inaugurat lucrările **Comisiei pentru democratizare (**24 martie).

- **Turkmenistan.** Semnarea acordului pentru reglementarea datoriei Ucrainei de 169,9 milioane dolari. **Banca pentru Dezvoltare a Asiei** va acorda Uzbekistanului un împrumut de 100 milioane dolari pentru 3 ani (dezvoltare rurală, sectorul privat, cooperare regională, educaţie, servicii sociale, etc.).

- **Kârgâstan.** Se înfiinţează un grup oficial pentru reformă constituţională. Ţara va primi 105 milioane dolari de la instituţii financiare internaţionale.

- **Ucraina.** Convorbiri pentru formarea guvernului. Presiune internă şi externă în vederea refacerii „coaliţiei portocalii", sloganul electoral de I. Timoşenko.

- **Irak.** Noi tensiuni politice provocate de atacul trupelor irakiene şi americane asupra centrului religios şiit Al Mustafa Husayniyah din Bagdad (26-27 martie). Partidul şiit Al-Daawah din Alianţa Şiită a reclamat sub control irakian direct a forţelor de securitate. Japonia va acorda 655 milioane dolari împrumut în condiţii foarte favorabile.

28 martie

- **F. Rusă** nu va trimite armament guvernului palestinian fără avizul Israelului. S. Ivanov, ministrul Apărării, anunţă că 70% din efectivele militare ruse vor fi profesionalizate până în 2008. Moscova va coopera pe baze de egalitate, prietenie şi pragmatism cu Kievul.

Gazpromul va primi un împrumut de 1,5 miliarde dolari de la ABN AMRO şi de la **Calyon.** De asemenea, gigantul rus va dezvolta zăcămintele de gaze naturale din Tadjikistan (peste 70 miliarde m^3).

- **Azerbaidjanul.** Se înfiinţează **Centrul pentru Coordonarea Politică** (axat pe reformă), condus de E. Mammadov, fost lider al blocului de opoziţie **Azadliq.** La noul bloc participă: Partidul **Umid,** parte din Partidul **Taraggi**, Mişcarea pentru Renaşterea Naţională.

- **Banca Mondială** a decis să anuleze datoriile a 17 state sărace (37 miliarde dolari).

- **Afganistan.** Nou apel al preşedintelui H. Karzai pentru încetarea acţiunilor militare ale neotalibanilor. Concomitent, forţele pakistaneze operează în zonele tribale de frontieră.

- Iran. ayatolahul Hashemi-Shahrudi, şeful justiţiei, critică aspectele „corupţiei lărgite" din sectorul de stat. Teheranul a devenit principalul partener comercial extern al Bagdadului.

Irak. Se speculează că Washingtonul nu l-ar dori pe Al-Jaafari ca şef al guvernului de la Bagdad. Majoritatea şiită priveşte Iranul ca un aliat, fapt ce provoacă complicaţii diplomaţiei americane în regiune.

Al-Jaafari nu confirmă amestecul Washingtonului în problemele sale guvernamentale. Oficialităţile de la Bagdad afirmă că forţele Al-Qaeda au fost înfrânte pe plan militar (4 000 poliţişti au fost concediaţi). Conducerea centrală Al-Qaeda anulează strategia politică „eronată" a reţelei din Irak. Turkomanii (asistaţi de Turcia) au câştigat sprijinul sunniţilor din zona Kirkuk.

29 martie

- Moscova. Preşedintele V. Putin apreciază că SUA ridică noi obstacole în calea admiterii F. Ruse în OMC. Specialişti ai Dumei afirmă că americanii ar urmări să favorizeze aderarea Ucrainei la OMC, în detrimentul F. Ruse.

Preşedintele G. Bush aşteaptă o întâlnire directă clarificatoare a lui V. Putin.

- F. Rusă. Un oficial al Departamentului de Stat estimează că în prezent, poziţia Moscovei faţă de mişcările democratice din CSI este „defensivă şi reactivă".

- Ucraina. Alegeri parlamentare cu rezultate neconcludente.

- Oslo. Convorbiri între premierii rus şi norvegian cu privire la cooperarea în domeniul gazelor naturale (28-29 martie).

- Tadjikistan. China va acorda un împrumut de 172 milioane dolari dintr-un total de 900 milioane.

Concomitent, Tadjikistanul va dezvolta relaţiile militare cu F. Rusă.

- Uzbekistan-Coreea de Sud. Vizita preşedintelui Islam Karimov la Seul. Se va dezvolta cooperarea energetică (în Uzbekistan trăiesc 230.000 de coreeni).

- Afganistan. Lupte violente în provincia Kandahar.

- ONU-Iran. CS a elaborat o hotărâre prin care se cere Iranului să înceteze activităţile de îmbogăţire a uraniului, în termen de 30 de zile. La conferinţa Ligii Arabe, Emiratele Arabe Unite au acuzat Teheranul că deţine abuziv 3 insule în Golful Persic.

30 martie

- Berlin. Conferinţa miniştrilor de Externe din statele membre ale CS. ONU pe tema Iranului.

- F. Rusă. V. Putin afirmă că descurajarea nucleară reprezintă baza securităţii statului. În ianuarie 2006, S. Ivanov punea accentul pe armele high-tech.

- Cecenia. Şeful parlamentului din Groznîi, cere unirea Ceceniei cu Inguşetia, deoarece cecenii şi inguşii aparţin „*naţiunii unitare vainah*". Preşedintele inguş, Murat Zyazîkov respinge aceste alegaţii. Inguşetia se află într-un prelungit „conflict rece" cu Osetia de Nord.

- Kazahstan. O nouă doctrină militară va urmări: profesionalizarea şi modernizarea armatei; dezvoltarea de relaţii cu NATO şi statele vecine.

31 martie-2 aprilie

- Irak. Reuniune a liderilor irakieni (31 martie). Se dezbat problemele de securitate care divizează blocurile sunnit şi şiit. Sunniţii propun la conducere un vice-prim-ministru pentru securitate. Vizita echipei Rice-Straw la Bagdad (2 aprilie).

- **Teritoriile Palestiniene.** Premierul Ismail Haniyeh cere încetarea confruntărilor dintre facţiunile interne. Armata israeliană bombardează nordul Fâşiei Gaza. **Cvartetul** internaţional presează **Hamasul** să recunoască Israelul.

- **Israel.** Formarea guvernului de coaliţie (2 aprilie).

- **Thailanda.** Alegeri anticipate la 2 aprilie.

- **Turcia.** Ciocniri violente între forţele de ordine şi kurzi în sud-estul ţării (la Diyarbakir). Au început din 30 martie.

Uniunea Europeană

- **Franţa.** Criza actuală este provocată, de fapt, de mondializare. I. Ramonet apreciază că salariaţii nu admit să facă noi sacrificii materiale pentru „*flexibilzarea pieţei muncii*", după ce s-a modificat, în sens negativ, sistemul de pensii. „Statul protector" ar fi cedat în faţa capitalului financiar.

- **Extinderea.** N. Sarkozy (Roma, 30 martie) atrage atenţia popularilor europeni că trebuie clarificate **problemele limitelor extinderii şi relaţiilor de parteneriat privilegiat.** Austriecii apreciază însă că angajamentele balcanice trebuie respectate.

- **Constituţia.** Popularii europeni decid să sprijine în continuare Constituţia UE (Congresul de la Roma, 30-31 martie). Francezii ar dori să se revizuiască acest text. Şi Cehia ar propune unele amendamente pentru Constituţia UE.

- **Energie.** Cancelarul german, A. Merkel declară că statele UE vor avea competenţa deplină asupra surselor mixte de energie. CE va coordona politicile energetice naţionale şi pe cele ale Uniunii. Andris Priebalgs, comisar pentru Energie afirmă că securitatea energetică a UE va fi garantată doar dacă pieţele din F. Rusă şi Marele Orient Mijlociu se vor liberaliza (28 martie). Europenii speră să semneze un important parteneriat strategic energetic cu F. Rusă şi să obţină accesul la piaţa Asiei Centrale.

- **Piaţa muncii.** Guvernul Olandei ar intenţiona să „închidă", de la 1 ianuarie 2007, piaţa locală a muncii pentru noile state UE. Finlanda, Spania, Danemarca, Irlanda, Suedia, Marea Britanie au ridicat sau au redus în mod serios restricţiile speciale.

- **Bugetul UE.** Se vor finaliza discuţiile cu PE până în iulie; acesta din urmă a solicitat o nouă sumă de 12 miliarde euro pentru politica externă (bugetul pe viitorii 10 ani se cifrează la 862,4 miliarde euro, doar de două ori mai mare decât bugetul militar anual al SUA!).

- **Tensiuni sociale.** La 28 martie, Franţa şi Marea Britanie au fost afectate de greve. În Franţa, sindicatele contestă noua lege a contractelor de muncă pentru tineri, în Marea Britanie, prevederile referitoare referitoare la pensii. Preşedintele CE, J. M. Barosso consideră că Europa „*are nostalgia revoluţiei şi teama de reformă*" (20 martie).

- În schimb, **Suedia** şi **Danemarca** aplică **Strategia „Flexicurity"** (concedieri liberale, combinate cu subsidii pentru concediaţi, facilităţi pentru pensionari şi asistenţă socială activă). CE va publica un document în acest sens în vara 2006.

- **Economie.** Boom al fuziunilor (400 miliarde dolari în 2006, faţă de 345 în 2005). La nivel mondial s-a atins cifra de 881 miliarde cu 44% mai mare decât în 2005 („noua economie").

- **Diplomaţie.** UE apreciază alegerile corecte din Ucraina şi blamează Belarus. Germania va sprijini Polonia în problema energiei. Turneu al C. Rice în Europa (Berlin, Paris, Londra), început la 30 martie. Abordează temele Iranului şi Orientului Apropiat.

Europa de Sud-Est

- **Kosovo**. S. Jessen-Petersen, şeful UNMIK, respinge cererea Serbiei de arestare a lui Agim Ceku, premierul provinciei. Ceku şi Thaci conduc negocierile pentru viitorul statut al

Kosovo. Diplomatul austriac, A. Rohan (adjunct al reprezentantului special ONU, M. Ahtissari), pledează pentru „mai mult realism" în negocierile sârbo-albaneze. Sârbii trebuie să se integreze în viaţa politică a provinciei. Liderul sârb S. Ristici, primar al localităţii Zubin Potok, afirmă că sârbii vor detaşa zonele locuite de un Kosovo independent. V. Draşkovici, ministru de Externe al Uniunii ar accepta un Kosovo independent dacă s-ar garanta drepturile minorităţilor sârbe.

- Serbia. Parlamentarii au boicotat iniţiativa socialiştilor de a ţine un minut de reculegere în memoria lui S. Miloşevici (27 martie). Preşedintele B. Tadici vizitează Suedia. Serbia va menţine stabilitatea în Balcanii de Vest, indiferent de deciziile cu privire la Kosovo şi Muntenegru (27 martie). **Partidul Democrat** insistă să se organizeze alegeri generale. Partidul Democrat din Serbia – al premierului Kostuniţa şi PSS ar „bloca" orice decizie de democratizare accelerată. Comisarul European pentru Extindere, O. Rehn, presează guvernul de la Belgrad să urgenteze predarea lui R. Mladici (28 martie). R. Jelasici, guvernatorul Băncii Naţionale, afirmă că ajutorul economic UE depinde de colaborarea Serbiei cu TIH. UE va continua negocierile pentru Acordul de Stabilizare şi Asociere cu Serbia; acestea vor fi întrerupte dacă R. Mladici nu va fi predat TIH până la sfârşitul lunii aprilie.

- La 28 martie, generalul american de forţe aeriene (cu patru stele), Ch. Wald, adjunct al comandantului SUA din Europa, negociază cu Serbia-Muntenegru, 4 acorduri militare (printre care armele de distrugere în masă, adâncirea cooperării militare).

- Macedonia. Parlamentul a adoptat o nouă lege electorală (29 iulie).

- Croaţia. Autorităţile de la Zagreb (cu sprijinul Germaniei şi Austriei) pledează pentru un „tratament special" acordat ţării lor în negocierile de aderare la UE. Croaţia trebuie separată de tematica Turciei şi de cea a Balcanilor de Vest.

- Bulgaria. CE este îngrijorată de situaţia criminalităţii şi a corupţiei; probabil Bulgariei i se va aplica „clauza de salvgardare", dacă va fi acceptată în Uniune, în ianuarie 2007.

3 aprilie

- Venezuela. Statul (**Petroleos de Venezuela S.A.)** a decis să deţină 60% din orice companie petrolieră străină care activează în ţară (**B.P., Shell, ENI, Total).**

- Arabia Saudită a atins nivelul extragerii de petrol de 11 milioane barili/zi.

- ASEAN. SUA insistă ca R. P. Chineză să-şi reevalueze moneda. ASEAN ar dori ca americanii, în schimb, să reducă deficitul de cont curent. Numeroase state din regiune îşi învestesc rezervele internaţionale în SUA.

- Japonia. Raportul Tamkan anunţă revigorarea economiei şi sfârşitul deflaţiei. Rata inflaţiei va ajunge până la 2%, dar dobânda de referinţă va rămâne un timp la nivelul zero.

- China. Progrese în negocierile începute în 2002 pentru „autonomia Tibetului", sub conducerea Dalai-Lama.

- Irak. C. Rice, J. Straw au dezbătut cu liderii din Bagdad problema viitorului premier şi a guvernului de unitate naţională. Al-Jaafari este considerat prea lipsit de energie; contracandidatul său ar putea fi „dinamicul" Abd al-Mahdi, mai apropiat însă de Teheran. Comentatorii avizaţi consideră că Al-Sistani deţine autoritatea reală în ţară şi că şiiţi irakieni se simt, totuşi, diferiţi de cei iranieni. Sunniţii nu acceptă, în realitate, pierderea poziţiilor de conducere, iar kurzii sunt „ca şi independenţi". Cea mai greu de controlat rămâne provincia Anbar.

- Moscova. Tratative pentru acorduri de cooperare economică ruso-birmaneze. Mai ales China este foarte activă în Birmania.

- China şi **Turkmenistanul** au încheiat un acord pentru construirea unei conducte de gaze naturale. Beijingul va achiziţiona 30 miliarde m^3, timp de 30 de ani, începând cu 2009.

4 aprilie

- SUA. Ministrul german de Externe, F. W. Steinmeier a avertizat Teheranul să nu încerce impresionarea comunităţii internaţionale prin testarea de noi torpile şi rachete sol-sol. Creştere a economiei SUA şi a zonei euro (cea mai semnificativă din ultimele 20 de luni).

- Israel. Negocieri între partidele **Kadima** (29 locuri) şi **Muncii** (19 locuri) pentru un guvern de coaliţie. Se poartă convorbiri şi cu liderii sionişti ai partidului **Israel Beitenu** (11 mandate), de extremă dreaptă.

- Turcia, în pofida unei creşteri economice evidente, tensiunile etnico-naţionale se accentuează în sud-estul ţării. Unii comentatori apreciază că zona kurdă va trebui să obţină un fel de autonomie.

- În Irak, zona kurdă este cvasi-independentă.

- Echilibru nuclear americano-rus. SUA deţin: 5 966 capete nucleare, 500 instalaţii Minutemen – 3 500 instalaţii Peacekeeper, 3 168 rachete Trident 1 şi 2 şi 243 bombardiere strategice. **F. Rusă:** 4 399 capete nucleare, 663 rachete balistice, 78 bombardiere strategice, etc.

- Turcia. Premierul T. Erdogan a reaprins energic propunerile Partidului Societăţii Democratice (kurd) de a se angaja convorbiri politice bilaterale. Erdogan insistă ca DTP să declare PKK „organizaţie teroristă".

- Thailanda. Criză politică. Opoziţia boicotează alegerile; premierul Thaksin Shinawatra demisionează din partidul său, deşi a câştigat alegerile din 2 aprilie. **Partidul Thaci Kak Thai** ar putea guverna în continuare.

- Japonia intenţionează să propună o zonă de liber-schimb în Asia de Est, Asia-Pacific, inclusiv cu India şi China (16 state). Japonia doreşte să contracareze în acest fel ascensiunea politico-economică a Chinei. Zona de liber schimb ar regrupa 3 miliarde de oameni şi un PIB de 9 100 miliarde de dolari. SUA priveşte cu retincenţă orice excludere a sa din combinaţiile regionale. China are un acord de liber schimb cu ASEAN, spre deosebire de Japonia).

5 aprilie

- Armenia. Aram Karapetian, liderul partidului Zor Zhamanakner (**Timpuri Noi** – prorus) critică guvernul de la Erevan; acesta ar accepta o „soluţie occidentală" pentru Nagorno-Karabah. O importantă delegaţie americană se află la Baku. După 9 aprilie copreşedinţii Grupului Minsk vor dezbate situaţia din Nagorno Karabah cu partea azeră.

- Iran-Irak. Convorbirile americano-iraniene s-ar putea desfăşura la Bagdad, în prezenţa oficialităţilor irakiene. Se vor discuta diverse probleme, de la formula guvernamentală, până la bazele SUA. Ayatolahul Ahmad Jannati, secretarul Consiliului Gardienilor s-ar afla la Bagdad. Autorităţile iraniene le cer americanilor concesii pentru a-i susţine în Irak.

6 aprilie

- Belarus. În prezenţa şefului opoziţiei A. Milinkievici, PE cere repetarea alegerilor în această ţară.

- Ucraina. I. Timoşenko insista să câştige postul de premier. Discuţiile cu preşedintele V. Iuşcenko şi cu socialiştii se desfăşoară cu dificultate.

- ONU. SUA au refuzat, „pe moment" să participe la Consiliul pentru Drepturile Omului.

- Turcia. Lupte între unităţi militare şi rebeli kurzi din PKK în provincia Surnak, lângă Irak. Până la 5 aprilie au avut loc ciocniri cu protestatarii la Diyarbakir. Peste 37 000 oameni au fost ucişi în acţiuni violente, după 1984.

7 aprilie

- Teritoriile Palestiniene. SUA şi UE au suspendat ajutoarele financiare directe până la crearea condiţiilor pentru reluarea procesului de pace cu Israelul.

- Rabat-NATO. Reluarea dialogului NATO-statele de la Mediterana (Israel, Egipt, Tunisia, Algeria, Maroc, Mauritania, Iordania). Se va înfiinţa o „*celulă de parteneriat*".

- Japonia. Discuţii pe teme de securitate cu liderii Coreii de Nord. Concomitent, negocieri Nord-Sud.

8 aprilie

- Teritoriile Palestiniene. Oficialităţile israeliene consideră că Abbas şi-a pierdut autoritatea. Dacă guvernul **Hamas** nu se angajează în procesul de pace, Israelul va acţiona prin „mijloace unilaterale". **Hamas** nu acceptă discuţii de pace sub presiune. Egiptul şi Arabia Saudită susţin că ne-finanţarea guvernului Haniyeh înseamnă „un nou război".

9 aprilie

- Irak. Atentat sângeros la sud de Bagdad, al doilea după cel de la Najaaf, din 8 aprilie. Liderul şiit Al-Hakim s-a pronunţat pentru măsuri dure împotriva teroriştilor şi pentru un guvern de unitate naţională. Armata de 115 000 oameni (2 divizii, 13 brigăzi şi 49 batalioane) este dislocată în cele mai importante zone.

Uniunea Europeană

- Marea Britanie. Diverse grupări de stânga se pronunţă pentru retragerea lui T. Blair din fruntea guvernului. Totuşi, aproximativ 40% dintre britanici au încredere în premier. Succesorul său desemnat ar fi G. Brown. Pe plan mai larg, numeroase organizaţii democrate, liberale şi de stânga desfăşoară o intensă campanie împotriva lui G. Bush, T. Blair şi S. Berlusconi, reproşându-le, în primul rând, „alianţa ofensivă" în Orientul Apropiat şi Mijlociu sau pregătirea unei „invazii" în Iran.

The Spectator apreciază că modelul economico-social britanic promovează statul protector social: funcţionarii (15% din electorat), şomerii cu alocaţii (11%), diversele categorii de pensionari (26%) – în total 7 milioane persoane. Laburiştii şi conservatorii promovează acelaşi sistem. Marea Britanie este pe cale să „alunece" spre „fundătura" din Germania, unde taxe mari grevează asupra întreprinzătorilor.

- Franţa. Tensiunile sociale au atins noi momente de vârf, deşi preşedintele J. Chirac s-a pronunţat pentru un compromis. Socialiştii, comuniştii, sindicatele, studenţii, elevii, funcţionarii publici s-au „revoltat" împotriva măsurilor liberale pe piaţa muncii. La 4 aprilie, s-au înregistrat noi ample acţiuni de protest. Valul de proteste de masă – animate de „minorităţi politice active" – zguduie Franţa, la câteva luni doar în urma confruntărilor cu tineretul islamic, din 2005.

Chiar şi J. Chirac a afirmat că „*liberalismul este un pericol mai mare decât comunismul*". Formula sa politică aparţine „*gaullismului social*".

- Bruxelles. O. Rehn, comisar pentru Extindere apreciază că discuţiile asupra „frontierelor" UE pot alimenta curentele naţionaliste, mai ales în Balcanii de Vest. Parteneriatele privilegiate şi aranjamentele multilaterale nu se pot substitui extinderii.

- Vaticanul insistă ca „valorile creştine" să fie puse la temelia UE.

- Germania. Guvernul pregăteşte un program de reducere a taxei pe profitul din investiţii la 25% (cel din servicii profesionale rămâne la 42%) şi de desfiinţare a taxei locale pe afaceri. Se discută încă posibilitatea introducerii salariului minim (piaţa germană a muncii se va deschide în 2011). Discuţii pentru o nouă strategie energetică în Germania (importă 60% din necesar). Se vor

aloca 30 miliarde euro pentru centrale electrice până în 2012 şi 40 în domeniul energiei regenerabile.

- CE a adresat cu avertisment Franţei pentru introducerea de restricţii la investiţii străine (guvernul îşi dă acordul pentru un pachet de acţiuni superior nivelului de 33,3% în 11 domenii economice. În caz de nemodificare a legislaţiei din 31 decembrie 2005, CE se va adresa CEJ (4-5 aprilie). Şi Spania şi Italia ar putea ajunge în faţa CEJ pentru situaţia din sectorul energetic. Pe de altă parte, 17 state UE nu încurajează liberalizarea pieţei energetice (de la Austria, la Slovacia). Preşedinţia austriacă a Consiliului Europei insistă pentru un impozit comun pentru întreprinzători. La 5 aprilie s-a realizat acordul asupra bugetului comunitar 2007-2013 (866,4 miliarde euro).

- UE va aloca 80 milioane pentru modernizarea Libanului în cadrul unui nou acord de cooperare.

- Polonia. Criză guvernamentală. Conservatorii (**Lege şi Justiţie**) cu 29% din electorat, nu reuşesc să obţină cooperarea liberalilor din **Platforma Civică,** cu 32% din electorat. Ar putea deveni arbitru, dreapta naţionalistă din Samoobrona (Autoapărarea).

Europa de Sud-Est

- Macedonia. Conflict între Biserica Ortodoxă Macedoneană, susţinută de guvernul de la Skopje, şi arhiepiscopul Jovan Vraniskovski, sprijinit de autorităţile de la Belgrad şi de clerul din Serbia.

- Bulgaria. Gruparea naţionalistă **Ataka** cere referendum cu privire la instalarea bazelor militare americane. În România, PC ar dori ca preşedintele Tr. Băsescu să dea explicaţii asupra „*eşecurilor politicii externe*", în Z.L. a Mării Negre.

- Statele din Balcani vor trebui să investească în sectorul energetic 21 miliarde euro în următorii ani.

- Bucureşti. Reuniunea CEFTA (6 aprilie). Participă cancelarul austriac W. Schűssel, preşedinte al Consiliului European şi comisarii UE pentru Extindere şi Comerţ (O. Rehn şi P. Mandelson). Se discută relansarea Acordului de liber schimb central-european şi includerea R. Moldova, Albaniei şi Bosniei-Herţegovina în cadrul său (la iniţiativa Bucureştiului). Pactul de Stabilitate şi CE sprijină aderarea R. Moldova la CEFTA. Acordul va pregăti aderarea statelor respective la UE. Parlamentul European (Comisia pentru Afaceri) consimte să ofere R. Moldova o „etapă intermediară" pe traiectoria integrării în UE. Între cele 8 state există 31 acorduri de liber schimb. Integrarea regională se cuplează cu extinderea UE.

- Serbia. Reluarea negocierilor UE-Serbia (5 aprilie). Generalul R. Mladici ar fi promis că se va preda TIP, în câteva săptâmâni.

- ONU nu va permite secesiunea districtelor sârbeşti din Kosovo.

- Kosovo. Impas în negocierile sârbo-albaneze asupra statutului provinciei (3 aprilie). Sârbii doresc constituirea unei „republici" autonome în Kosovo. Grupul de contact insistă pentru reluarea tratativelor (se acceptă o anumită autoconducere a districtelor sârbeşti şi chiar relaţii privilegiate cu Belgradul).

10 aprilie

- Asia de Sud-Est. Specialiştii prognozează că în următorii ani acest spaţiu va deveni „cea de a treia piaţă" a comerţului cu arme (400 miliarde dolari) după SUA şi UE.

- F. Rusă. Guvernatorii au primit dreptul de a se implica în conducerea localităţilor, peste autorităţile alese direct.

„Krasnaia Zvezda" (10 aprilie) atrage atenţia asupra cantităţii reduse de arme moderne ale armatei.

Proteste împotriva sărăciei în 250 de localităţi. M. Kasianov lansează platforma şi organizaţia liberală **Uniunea Democratică a Poporului;** această formaţiune va participa la prezidenţialele din 2008.

Discuţii la Moscova, între delegaţiile rusă şi armeană pe tema Nagorno-Karabah. La rândul lor, autorităţile americane negociază în aceeaşi problemă cu Armenia şi Azerbadjanul. Pe de altă parte, şi trimisul special UE pentru Caucazul de Sud, P. Semneby, s-a întâlnit cu oficialităţi armene şi azere (în prima parte a lunii aprilie).

- Israel. Planul de trasare a frontierei din Cisiordania trebuie definitivat, până în 2008, cu ajutorul Administraţiei Bush.

- Georgia. Opoziţia (**Frontul Democratic** al partidelor Conservator şi Republican şi **Noii Conservatori**) ar putea înceta boicotarea parlamentului. Se pune accent pe o reformă democratică a legislaţiei electorale şi pe anchetarea „abuzurilor şi crimelor" săvârşite de „forţele speciale" de la Interne. Preşedintele M. Saakaşvili îşi menţine cota de popularitate de 40-50%.

- Kârgâstan. Proteste ale societăţii civile (**Pentru Democraţie şi Societate Civilă,** condusă de E. Baisalov) împotriva reţelelor criminalităţii politico-economice. Opoziţia beneficiază şi de susţinerea lui O. Tekebaev, fost preşedinte al parlamentului şi a Rozei Otunbaeva, fost ministru de Externe.

- Turkmenistan-China. Recentul acord pentru conducta de gaze naturale destinată Chinei (4.000 km) a provocat nelinişte la Moscova şi Washington. Pe de altă parte, Turkmenistanul va mări preţul gazelor naturale de la 65 la 100 dolari pe m^3.

- **China** a lansat o adevărată ofensivă a conductelor, căilor ferate şi achiziţionării active pe piaţa hidrocarburilor din Asia Centrală, la concurenţă cu F. Rusă, SUA şi UE. **Gazprom** se baza pe Turkmenistan pentru 70-80 miliarde m^3, dar China va achiziţiona 50 de miliarde în 2010 (Turkmenistanul poate extrage 100-120 miliarde m^3). Acordul cu China va influenţa şi aprovizionarea UE, efectuată în principal prin F. Rusă.

- Afganistan. Vizita preşedintelui H. Karzai în India (de la 9 aprilie). Observatorii comentează că se va consolida cooperarea celor două state, poate chiar în dauna Pakistanului.

- Ucraina. Preşedintele V. Iuşcenko s-a pronunţat pentru un guvern de coaliţie al reformatorilor.

- SUA. Administraţia Bush neagă informaţiile că s-ar pregăti un atac militar împotriva Iranului.

- Iran. Teheranul va organiza o conferinţă de solidaritate (14-16 aprilie) şi va susţine financiar guvernul **Hamas.**

- Discuţii confidenţiale iraniano-americane la Washington.

- Irak. Continuă negocierile pentru formarea guvernului de coaliţie. Sunniţii (**Frontul Înţelegerii**) şi kurzii resping candidatura lui Jaafari. Marele ayatolah Al-Sistani s-a pronunţat în favoarea realizării unei înţelegeri multilaterale. Liderii politici, în special, şiiţi şi kurzi au respins afirmaţiile preşedintelui egiptean H. Mubarak (8-9 aprilie) referitoare la „*trădarea şiiţilor aliaţi ai Iranului*". În coaliţia celor 7 partide şiite, Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice concurează cu Daawa (Jaafari), sprijinită de Al-Sadr.

Compania norvegiană DNO a descoperit noi zăcăminte de petrol în nordul Irakului.

11 aprilie

- F. Rusă. Caucazul de Nord. Ciocniri armate în Daghestan şi Inguşetia (7-10 aprilie); în Inguşetia la ciocniri participă grupul condus de sauditul Abu-Dzeit.

- Armenia. Tensiuni politice provocate de vânzarea unei unităţi de la termocentrala Hrazdan către **Gazprom** (cu 250 milioane dolari în m^3 gaze naturale).

- Irak. Asociaţia Învăţaţilor Musulmani (sunnită) afirmă că SUA şi Iranul urmăresc să distrugă rezistenţa locală.

- Iran. preşedintele Ahmadinejad declară că ţara sa a reuşit să îmbogăţească uraniul. F. Rusă apreciază că Iranul se mişcă într-o „direcţie greşită".

- F. Rusă. Impasul în negocierile pentru admiterea în OMC este provocat de refuzul Moscovei de a deschide spre exterior piaţa proprie de capital.

Pe de altă parte, F. Rusă va acorda ajutoare guvernului plaestinian **Hamas.**

12 aprilie

- Ucraina. Opoziţie fermă a I. Timoşenko faţă de încercările preşedintelui V. Iuşcenko de formare a unei mari coaliţii, cu Partidul Regiunilor (11-12 aprilie).

- Afganistan. Atacuri ale neo-talibanilor în nord-est (11-12 aprilie).

- Cairo. Reuniune a miniştrilor arabi de Externe, în lipsa delegaţiei irakiene. Liga Arabă ar încerca să „stabilizeze" Irakul prin forţe proprii.

- NATO. R. Simmons, reprezentant special al Secretarului General pentru Caucazul de Sud se află la Baku (10-13 aprilie). Examinează implementarea Planului de Acţiune de Parteneriat adoptat în 2005. NATO ar putea participa la o forţă internaţională de securitate în Nagorno-Karabah.

- Georgia. Vizită de o săptămână a preşedintelui M. Saakaşvili în China.

13 aprilie

- Banca Mondială. P. Wolfowitz lansează un plan anticorupţie. Bangladeshul a fost „pedepsit" pentru oferte trucate, la fel India, Kenya, Ciad, Argentina, etc. Se vor dezvolta sisteme anticorupţie (11 aprilie).

BM distribuie anual 20 miliarde dolari ţărilor în dezvoltare.

- SUA. C. Rice pledează pentru o forţă ONU în Darfur. Cei 7 000 militari UA sunt depăşiţi de evenimente.

- **Afganistan**. Din 12 aprilie, ofensivă americano-afgană în est (2 400 oameni). Neotalibanii evită luptele preferând metodele teroriste.

- Iran. El Baradei s-a deplasat la Teheran pentru a obţine suspendarea programului de îmbunătăţire a uraniului. SUA propun o acţiune în forţă a ONU în Iran.

14 aprilie

- Moscova. F. Rusă va organiza o conferinţă cu reprezentanţi din UE, SUA, China pe tema crizei nucleare iraniene. Un înalt funcţionar chinez se va deplasa la Teheran şi Moscova. Iranul va trebui să ofere garanţii serioase că aplică doar un program nuclear civil.

- Teheran. Se inaugurează lucrările conferinţei de susţinere a Intifadei.

- Egipt. Atacuri ale extremiştilor împotriva unor biserici copte din Alexandria; copţii reprezintă 10% din populaţia de 72 de milioane de locuitori ai Egiptului.

- Ciad. Atac al rebelilor din Frontul Unit pentru Schimbare în capitala N'Damena. Luptele au continuat în est, la André. Se speculează că rebelii ar avea ajutoare din Sudan. Forţele guvernamentale sunt sprijinite de Franţa.

15 aprilie

- SUA. Preşedintele G. Bush insistă ca reducerile de taxe să fie prelungite până în 2010. Ele ar explica, atât rata creşterii economiei americane, cât şi rata şomajului de sub 5%.

- Irak. Discuţii pentru desemnarea noului premier. Adel Abdel Mahdi (vicepremier) s-a retras din cursa guvernamentală.

- Afganistan. Lupte dure la SV de Kandahar în fieful taliban. În est, în provincia Kunar acţionează o forţă americano-afgană.

Uniunea Europeană

- Franţa. Algeria încă ezită să accepte un tratat de prietenie din cauza legislaţiei franceze restrictive din februarie 2005 (10 aprilie).

În altă ordine de idei, la Paris se consideră că abandonarea CPE a avut efectul „unui dezastru" asupra premierului de Villepin.

- Italia. Rezultatele alegerilor parlamentare anunţă (9-10 aprilie) o criză politică majoră în Italia. R. Prodi a revendicat victoria, dar stânga şi dreapta îşi împart la egalitate ţara. Comentatorii avertizează că R. Prodi ar fi devenit practic „prizonierul comunismului". **Forţa Italia** rămâne cel mai puternic partid (11 aprilie).

- Germania. M. Platzeck a demisionat din fncţia de preşedinte al PSD (10 aprilie). Creştin-democraţii caută o soluţie de compromis în problema asigurărilor de sănătate (12 aprilie). S-ar putea constitui un fond comun de asigurări alimentat prin cotizaţii proporţionale cu veniturile. Asigurările de sănătate au fost deja afectate de şomaj şi de îmbătrânirea populaţiei.

- Consiliul Europei propune un nou parteneriat cu UE (11 aprilie).

- Decizia UE şi SUA de a suspenda ajutoarele palestiniene a fost criticată de **Hamas**, **Liga Arabă**, **F. Rusă**, etc.

- Bruxelles. Zeci de mii de kurzi au cerut UE să exercite presiuni asupra Turciei pentru respectarea drepturilor omului şi a celor politice (15 aprilie).

Europa de Sud-Est

- Bosnia-Herţegovina. Demisia lui D. Andan, şeful poliţiei R. Srpska, acuzat de crime de război (1992-1995). Pe de altă parte, Curtea de Justiţie l-a condamnat pe sârbul N. Samardzici la 13 ani închisoare pentru crime de război.

- Serbia. Premierul V. Kostuniţa a declarat la 10 aprilie că un Kosovo independent va destabiliza Balcanii de Vest. Belgradul ar fi dispus să acorde o largă autonomie de „tip european". Arestări în cazuri de crimă organizată (inclusiv doi judecători).

- Paris. Întâlnire J. Chirac-V. Kostuniţa (11 aprilie). R. Mladici va fi predat „cât de curând".

- Turcia. Preşedintele A. Necdet Sezer va susţine aderarea Bosniei-Herţegovina la NATO şi UE (Sarajevo, 10 aprilie).

- Macedonia. UE este îngrijorată de întârzierile în reforma poliţiei. Bruxelles-ul solicită reforma electorală şi juridică. Din decembrie 2005, Macedonia a primit statutul de candidat UE (11 aprilie).

- Kosovo. M. Ahtisaari, reprezentant ONU pentru negocierile sârbo-albaneze apreciază că UE trebuie să asocieze statutul Kosovo cu integrarea Balcanilor de Vest în Uniune (12 aprlie). Convorbirile sârbo-albaneze s-au sistat la 3 aprilie; Belgradul revendică autonomia sârbilor într-un Kosovo semi-independent. Bruxelles-ul doreşte un „*Kosovo democratic şi multi-etnic*".

The Baltimore Sun afirmă că ascensiunea naţionalismului la Belgrad (apropierea lui V. Kostuniţa de socialişti) i-ar putea determina pe occidentali să agreeze independenţa Kosovo (10 aprilie).

- **Bulgaria.** Aflat în vizită la Sofia, O. Rehn, comisarul UE pentru Extindere a avertizat Bulgaria că poate rata integrarea în 2007, din cauza slabelor rezultate obţinute în combaterea corupţiei şi crimei organizate.

- **Turcia.** A început să emită un canal de televiziune în limba kurdă (interzisă în 1991). Danemarca a permis anterior instalarea canalului prin satelit **ROJ TV.** Abia în 2002 – sub presiunea UE – parlamentul turc a acceptat emisiuni limitate TV în kurdă.

17 aprilie

- **Iran.** F. Rusă se pronunţă pentru soluţionarea crizei nucleare prin mijloace diplomatice.

- **Marea Britanie.** Guvernul se opune preluării companiei de gaze naturale **Centrica** de către **Gazprom.**

- **F. Rusă. Daghestan.** Lupte între forţele de securitate şi islamişti, în zona Buinaksk.

- **Georgia**. Preşedintele M. Saakaşvili critică „războiul comercial" pe care îl poartă F. Rusă împotriva ţării sale.

Pe de altă parte, M. Saakaşvili (întors din vizita din China) se referă la proiectele de construcţie a unei hidrocentrale şi de facilităţile oferite de Beijing pentru exporturile georgiene de produse alimentare.

- **Kârgâstan.** Tensiuni politice după atacarea lui E. Baisalov, liderul Coaliţiei pentru Democraţie şi Societate Civilă (la 12 aprilie).

- **Irak.** Lupte în localitatea Al-Adhamaniya de lângă Bagdad, împotriva „baasiştilor". Mai mulţi fruntaşi sunniţi (Frontul Naţional pentru Dialog, Partidul Islamic din Irak) au fost ucişi în ultimele zile. Trupele britanice s-au văzut nevoite să dezarmeze poliţişti din Basra, afiliaţi unor miliţii şiite radicale.

18 aprilie

- **Liban.** Liderul druzilor. W. Jumblatt acuză mişcarea **Hezbollah** de legături „conspirative" cu Iranul.

Pe de altă parte, preşedintele egiptean, H. Mubarak, a afirmat că şiiţii din regiune „primesc ordine" de la Teheran.

- **Moscova.** Reprezentanţi ai CS. ONU şi Germaniei discută problema dosarului nuclear iranian. China, F. Rusă şi chiar Germania se opun unei „soluţii militare". Kremlinul nu se pronunţă însă făţiş împotriva unei acţiuni americane.

- **Armenia.** Autorităţile afirmă că ar fi prematur să se negocieze retragerea armatei din 6 districte din Nagorno-Karabah. Vor continua convorbirile cu **Grupul Minsk**-OSCE.

- **Azerbaidjan.** Mişcarea **Calea Azerbaidjanului** declanşează o campanie pentru reîntoarcerea refugiaţilor azeri în Armenia şi crearea unei zone autonome a lor. Şi în Georgia ar trebui create autonomii azere în zonele Marneuli şi Gardabani.

- **Kârgâstan.** Oficialităţile protestează împotriva intenţiei SUA de a introduce ţara pe o listă de ajutorare a iniţiativei **H. Indebted Poor Countries;** ele consideră că aceste fonduri ar fi „manipulate politic" de BM şi FMI. Kârgâstanul se confruntă cu pericolul unei „revolte portocalii", îndreptate împotriva corupţiei şi crimei organizate.

- **Ucraina.** I. Timoşenko acuză anturajul preşedintelui V. Iuşcenko de pregătirea unui guvern de coaliţie cu **Partidul Regiunilor** (rusofon).

- **SUA-China.** Vizită de patru zile a preşedintelui Hu Jintao. Cu o săptămână înainte, s-au semnat contracte în valoare de 16,2 miliarde de dolari. Comerţul bilateral înregistrează însă, un deficit de 202 miliarde dolari în defavoarea americanilor.

19 aprilie

- Afganistan. Continuă operaţia „Mountain Lion" afgano-americană în provinciile de nord-est, Konar şi Nuristan.

- SUA îi solicită Rusiei să înceteze cooperarea nucleară cu Iranul. Ministerul rus de Externe răspunde că doar ONU poate adresa asemenea cereri. În acelaşi timp, Moscova propune să i se dea „Hamasului o şansă" să guverneze.

20 aprilie

- Caucazul de Sud. Activitate intensă a **Grupului Minsk**–OSCE pe tema Nagorno-Karabah (convorbiri cu oficialităţile din Armenia şi Azerbaidjan). Comentatorii sugerează că Armenia ar trebui să cedeze un district în schimbul unui referendum în Nagorno-Karabah.

- Azerbaidjan. Vizita unei delegaţii militare iraniene (anterior, între cele două state s-a încheiat un acord de cooperare militară).

- Nepal. Sub presiunea manifestaţiilor de stradă şi a comunităţii internaţionale, regele Gyanendra restaurează democraţia. În special, India va garanta evoluţia „paşnică şi democratică" a ţării.

21-22 aprilie

- Irak. Şiitul Al-Maliki a fost desemnat premier.

- Iran. Experţi ruşi asigură revizia unor submarine din golful Persic. Submarinele au în dotare rachete **Club-S** cu bătaie de 200 km.

Uniunea Europeană

- Comisia Europeană îi cere **Gazpromului** să-şi onoreze contractele (20 aprilie). La 18 aprilie, **Gazpromul** a ameninţat UE că se va orienta spre parteneriate cu SUA sau China. **Gazpromul** favorizează companiile care fac „lobby" pentru F. Rusă.

- Estonia va fi, în luna mai, cel de-al 15-lea stat care va ratifica Constituţia UE. Germania speră ca acest document să fie ratificat până în 2009 de toate statele Uniunii.

- UE. Experţii apreciază că cele 2,8 miliarde euro, alocate programului TACIS după 1991, au fost în general „risipite".

- IEA avertizează UE că riscă să devină mult prea dependentă energetic de F. Rusă.

- UE. Mai mulţi economişti de prestigiu (între care şi belgianul Paul de Grauwe) semnalează că în lipsa unei uniuni politice, moneda euro s-ar putea prăbuşi în 10-20 de ani. La fel şi finanţistul german Jurgen Stark consideră că euro nu va rezista fără o uniune politică.

- Ungaria. Socialiştii premierului F. Gyurcsany au câştigat alegerile parlamentare (210 locuri din 386).

- Franţa. Vizita preşedintelui J. Chirac în Egipt (19-20 aprilie). Cu acest prilej, şeful statului francez respinge „*programul militar nuclear*" iranian.

Europa de Sud-Est

- Kosovo. M. Dodik, premierul R. Srpska, susţine că un Kosovo independent ar destabiliza Bosnia-Herţegovina, deoarece sârbii ar fi pregătiţi să se desprindă de acest stat (17 aprilie). Trimisul american, F. Wisner, laudă însă, eforturile depuse de conducerea albaneză pentru a garanta drepturile minorităţii sârbe (100.000 de oameni). Sârbii propun să se constituie municipalităţi sub administraţie internaţională. Riza Haljimi, liderul Acţiunii Democrate pledează, la rândul său, pentru autonomia albanezilor din Serbia (în contrapartidă pentru autonomia locală a sârbilor din Kosovo). Un înalt oficial ONU se pronunţă pentru menţinerea

forţelor internaţionale la nord de râul Ibar, care împarte oraşul Mitroviţa în zone albaneze şi sârbe (19 aprilie). Generalul de brigadă american în retragere S. Schook, a devenit şef-adjunct al UNMIK; S. Schook a mai deţinut funcţii pe linie NATO în Kosovo şi Bosnia-Herţegovina.

24 aprilie

- **Afganistan**. Marea Britanie va menţine peste 3 300 de militari în Afganistan, cel puţin încă trei ani.

- **China** va investi masiv în exterior. Rezervele în devize ale statului au depăşit 875 de miliarde de dolari (peste nivelul Japoniei).

- **Teritoriile Palestiniene**. Mahmud Abbas declară că ar putea demite guvernul **Hamas** dacă acesta nu-şi modifică atitudinea faţă de procesele de pace. Occidentul nu negociază cu **Hamas.**

- **Iran.** Teheranul nu va renunţa la îmbogăţirea uraniului. Partidele reformiste şi ultraconservatoare au decis să acţioneze concertat, în condiţiile în care guvernul le ignoră punctele de vedere.

- **Egipt.** Atentate teroriste în Sinai (24, 26 aprilie).

- **China.** Turneul diplomatic al preşedintelui Hu Jintao include SUA, Maroc, Arabia Saudită, Nigeria şi Kenya.

- **Irak.** Preşedintele parlamentului a fost ales sunnitul Al-Mashhandi, asistat de doi vicepreşedinţi (unul şiit şi celălalt kurd).

La 22 aprilie, Al-Maliki a devenit premier, Jalal Talabani a primit reconfirmarea în funcţia de preşedinte al statului. Şiitul Al-Mahdi rămâne vicepreşedinte al guvernului.

Al-Hashimi, liderul Partidului Islamic (sunnit) a fost ales la rândul său, vicepreşedinte al guvernului. Cele 11 miliţii vor fi integrate în armată. Marele ayatolah Al-Sistani susţine dezarmarea miliţiilor civile.

- **Belarus.** Patru sisteme de rachete sol-aer, S-300, au fost importate din F. Rusă; fiecare conţine 24 de lansatoare. Belarus îşi va dezvolta relaţiile cu Iranul şi Cuba.

- **Ucraina.** Ministrul de Externe, B. Trasiuk, consideră că CSI este o organizaţie „ineficientă".

-**Armenia.** Preşedintele parlamentului Artur Baghdasarian apreciază că viitorul ţării este în NATO şi UE. Preşedintele statului, Robert Kocharian, nu împărtăşeşte acest punct de vedere. Vizită a unei delegaţii a UE, condusă de austriacul H. Winkler, în Caucazul de Sud.

- **Kazahstanul** a permis ca peste 3 000 avioane NATO şi aliate să folosească aeroporturile sale după 2001. Trupe din Marea Britanie, Turcia şi SUA vor participa la manevre comune în septembrie 2006.

- **Moscova. Kârgâstan**. Vizita preşedintelui Kurmanbek BAkaiev. F. Rusă va extinde baza militară de la Kant (în cadrul OTSC). Moscova ar putea investi 3 miliarde de dolari în economia Kârgâstanului (hidrocentrale şi siderurgie).

Manevre antiteroriste în Tadjikistan (trupe ruseşti, belaruse, armene şi locale). Premierul Feliks Kulov (kârgâs) ar fi pregătit să accepte unele revendicări ale opoziţiei (reforme politice şi economice).

- **Tadjikistan.** Dezvoltare a cooperării militare cu India, pe baza acordului din 2002.

25 aprilie

- **Belarus. Gazprom** anunţă că va mări preţul gazelor naturale livrate Minskului (de la 47 dolari/1 000m^3). Guvernul belarus propune ca **Gazprom** să participe la alte obiective economice, după ce a respins preluarea companiei **Beltranshaz.**

- Londra. UE cere ca F. Rusă să semneze **Carta Energetică. Gazprom** nu poate concura piaţa europeană a gazelor în condiţiile în care Moscova nu-şi liberalizează propria piaţă energetică. Partea rusă ameninţă „*că se va întoarce*" spre parteneri din Asia.

- SUA. C. Rice pledează pentru rute energetice alternative pentru a face faţă tendinţelor Moscovei de a „dicta" în politica europeană prin livrările de gaze naturale.

- Venezuela. H. Chavez îl susţine pe D. Ortega în alegerile prezidenţiale din Nicaragua. 51 de municipalităţi sandiniste vor primi petrol în mod preferenţial. Candidatul de dreapta, E. Montealegre, conduce în sondajele electorale. Şi în Salvador, 16 municipalităţi ale Frontului Farabundo Marti au primit contracte avantajoase. Unsprezece state din Caraibe beneficiază de acelaşi tratament. Cuba, Venezuela şi Bolivia ar fi întemeiat „o alianţă comercială" anti-SUA.

26 aprilie

- Oslo. Mahmoud Abbas se pronunţă pentru organizarea unei conferinţe internaţionale asupra conflictului arabo-israelian.

- Teheran. Vizita preşedintelui sudanez, Al-Bashir. Iranul şi Sudanul îşi propun să relanseze „Mişcarea Nealiniaţilor". Noi acţiuni ale sunniţilor baluci din gruparea Jundullah, în provincia estică Zahedan. Pe de altă parte, iranienii au achiziţionat rachete BM-25 (2 500 km/bătaia) din Coreea de Nord.

- Irak. Şiitul radical, Al-Sadr „sponsorizează" colonizări arabe în „zona kurdă" Kirkuk. Turcia a concentrat, la rândul ei, forţe armate la frontiera cu Irakul, pentru a lovi bazele PKK din zona montană Qandil (6.000 de gherilieri). Kurzii irakieni se tem şi de o cooperare între turcomani, şiiţi şi turci în zona Kirkuk. Şi la frontiera estică s-au semnalat forţe iraniene.

- Belarus. Miting al opoziţiei (10 000 de oameni) la Minsk. Liderul Milinkievici propune ca regimul Lukaşenko să fie combătut „*prin nesupunere civilă*". S-a înfiinţat o nouă mişcare populară, **Pentru libertate.**

- F. Rusă. Convorbiri V. Putin-A. Merkel, la Tomsk (26-27 aprilie). Comerţul dintre Germania şi F. Rusă atinge nivelul de 50 miliarde de dolari. Moscova doreşte o soluţie diplomatică pentru Iran. S-au semnat mai multe înţelegeri economice ruso-germane. **Gazprom** şi **BASF** vor coopera pentru a produse 25 miliarde m^3 de gaze naturale/an, pe o perioadă de 30 de ani. Cele două companii îşi vor ceda reciproc pachete de acţiuni. **BASF** va deţine 25% din **Iujno-Russkoie Oil and Gas** din zona Yamoto-Veneţ. **E.ON** ar ceda **Gazpromului** subsidiara din Ungaria pentru 25% din **Iujno-Russkoie O.G.** În realitate, **Gazprom** ar trebui să investească sume colosale pentru a exporta în afara UE.

- Washington. Vizita preşedintelui azer Ilham Aliev.

27 aprilie

- Sofia. Reuniune informală NATO la nivel de miniştri de Externe. Se examinează: dosarul iranian, situaţia din Darfur, şansele de extindere a Alianţei, relaţiile cu partenerii, îndeosebi Australia şi Japonia. Acord pentru bazele SUA în Bulgaria. Proteste ale F. Ruse.

- Afganistan. Capturarea unui important lider al partidului Hizb-i-Islamic (condus de Gulbuddin Hekmatyar), în nord-est (provincia Konar). Autorităţile pakistaneze din Quetta acuză Afganistanul de încurajarea rebelilor din Balucistan.

- Irak. Peste 400 de rebeli au atacat fără succes, forţele irakiene din Baaquba.

28 aprilie

- AIEIA a remis CS. ONU raportul asupra dosarului nuclear iranian.

- Belarus. Condamnări şi arestări împotriva lui A. Milinkievici şi a altor lideri ai opoziţiei. UE şi SUA protestează.

- Ucraina. Secretarul general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, afirmă că Ucraina şi Georgia vor fi încurajate să adere la Alianţă.

29 aprilie

- F. Rusă invită Iranul să suspende activităţile de îmbogăţire a uraniului.

- Kârgâstan. Bişkek. Peste 10 000 de oameni au participat la o manifestaţie antiguvernamentală, F. Kulov a fost totuşi aclamat de populaţie.

30 aprilie

- Iran. Guvernul de la Teheran ar fi dispus să coopereze pe scară largă cu AIEA dacă dosarul nuclear nu ar ajunge la CS.ONU.

Uniunea Europeană

- Austria. Preşedinţia austriacă a UE încearcă să reanimeze „construcţia politică" europeană. Un accent se pune pe rolul parlamentelor locale şi naţionale.

- Germania. Dresdner Bank estimează o creştere economică de 2,2% în 2006 (prin export, investiţii şi reorientarea consumului; TVA va creşte cu trei puncte în 2007).

- Franţa. Socialista S. Royal ar câştiga prezidenţialele cu 53% în faţa lui N. Sarkozy (acuzat de xenofobie).

- Summitul UE-Japonia (Tokyo, 24 aprilie). Se examinează Planul de Acţiune pentru Cooperare adoptat în 2001.

- Bruxelles-ul caută soluţii pentru disputele comerciale polono-ruse. Moscova a blocat câteva importante exporturi poloneze. Moscova „*practică războiul comercial*" în relaţiile cu Ucraina, Moldova, Georgia, Polonia, etc.

- Bruxelles. Seminar al CE asupra viitorului Uniunii (27-28 aprilie). Se axează pe recâştigarea suportului popular pentru proiectul european. Politicile economice şi sociale trebuie mai bine coordonate. Se discută şi alegerea între „*bilateralism, regionalism şi multilateralism*". Problema **Constituţiei** devine tot mai presantă, în „perioada de reflecţie".

Europa de Sud-Est

- Bosnia-Herţegovina. SUA exercită presiuni pentru reformarea preşedinţiei bosniace. Totuşi, camera inferioară a parlamentului a respins reforma constituţională (26 aprilie).

- Serbia-Muntenegru. Avertismente ferme al UE în legătură cu cooperarea cu TIB.

- Albania. Durres. Reuniune la „vârf" din Balcanii de Vest (28 aprilie).

- Muntenegru. Opoziţia denunţă arestarea unor militanţi anti-independenţă. Vuk Draşkovici, ministru de Externe al Serbiei-Muntenegru, atrage atenţia că Kosovo independent va destabiliza Balcanii (26 aprilie).

- Bulgaria. UE ar putea amâna integrarea până în 2008 din cauza insuccesele înregistrate în lupta împotriva structurilor crimei organizate; la Sofia acţionează inclusiv filiale ale reţelelor „mafiei ruse", şi s-au consemnat zeci de „crime la comandă". Semnarea Tratatului pentru bazele militare ale SUA (27 aprilie). Demonstraţii ale radicalilor **Ataka.**

2 mai

- Belarus. Demonstraţie a opoziţiei pentru eliberarea liderilor săi (1 mai, Minsk). Guvernul doreşte să obţină gaze naturale ruseşti în schimbul unor acţiuni la **Beltranshaz.**

- **SUA.** Democratul J. Biden, din Comisia Externă a Senatului propune federalizarea Irakului şi retragerea trupelor până în 2008. Preşedintele G. Bush respinge acest proiect.

- **Ucraina.** În anumite provincii, limba rusă a devenit cea de-a doua limbă oficială, prin adoptarea unor decizii la nivel local. Ministrul de Externe, B. Tarasiuk, afirmă că opţiunea pentru NATO este „ireversibilă" (28 aprilie). Moscova refuză să renegocieze chiria pentru bazele navale din Ucraina.

- **Irak.** Convorbiri între preşedinţie şi unele grupări rebele.

- **F. Rusă.** Persistă tensiunile în Republica Adygeya (din Caucazul de Nord).

- **Hamas** ar accepta planul de pace elaborat de Liga Arabă în 2002. Dispute între liderii moderaţi **Hamas** din ţară şi radicalul Khaled Meshaal, din Damasc. Egiptul insistă ca **Hamas** să respecte **Foaia de Parcurs a Cvartetului pentru OM.**

3 mai

- **ONU.** Kofi Annan a prezentat Strategia luptei împotriva terorismului internaţional. Se preconizează elaborarea unei Convenţii internaţionale în acest domeniu.

- **Tbilisi.** M. Saakaşvili sugerează că Georgia ar putea abandona CSI.

- **Kârgâstan.** Criză politică şi demisii ministeriale. Preşedintele K. BAkaiev ar putea accepta modificarea **Constituţiei.** Opoziţia (**Pentru Reformă)** ameninţă cu răsturnarea regimului în cursul mitingului de la 27 mai.

- **Pakistanul** doreşte să devină membru al Organizaţiei de Cooperare a Grupului Shanghai.

- **China** oferă asistenţă militară Tadjikistanului.

- **Bruxelles.** UE îşi manifestă îngrijorarea cu privire la naţionalizarea resurselor energetice ale Boliviei. Spania şi Brazilia suportă cele mai grele lovituri. **Petrobras** controlează 46% din rezervele locale de gaze naturale (cele mai bogate după zăcămintele din Venezuela). **Repsal-YPF** (argentiniano-spaniolă) deţine 27,5% din producţia de gaze naturale a Boliviei.

- **Afganistan.** Britanicii explorează modalităţile de desfăşurare a unor forţe militare indiene în această ţară.

- **Iran**. Germania ar putea susţine aplicarea de sancţiuni ONU în problema Dosarului nuclear iranian. Teheranul nu are încredere însă în controlul internaţional asupra programului său nuclear. F. Rusă se opune sancţiunilor ONU – ca şi China - dar şi înarmării nucleare a Iranului.

- **Irak.** Atacuri ale forţelor turceşti şi iraniene asupra bazelor PKK.

- **Washington.** Cancelarul german A. Merkel – la ONU. Discută pe larg şi cu preşedintele G. Bush (anterior, la Paris, reprezentanţii marilor puteri au ratat consensul pe Dosarul nuclear iranian). Ambele părţi evită un dezacord occidental. A. Merkel se adresează şi Comitetului Evreiesc American.

4 mai

- **Ucraina.** Guvernul intenţionează să „fortifice" frontiera cu F. Rusă pentru a opri activităţile de crimă organizată transfrontalieră.

- **Puerto Ignazu.** Conferinţa şefilor de state din Argentina, Bolivia, Brazilia şi Venezuela. Se discută consecinţele naţionalizării hidrocarburilor în Bolivia. Brazilia propune o „alianţă" energetică şi economică continentală. Venezuela, totuşi, susţine ferm Bolivia. (Venezuela va fi primită în MERCOSUR).

- **ONU.** Proiect de rezoluţie de condamnare a Iranului în Consiliul de Securitate, pregătit de franco-britanici.

- Israel. Premierul E. Olmert declară că numeroase colonii din Cisiordania vor fi incluse între frontierele Israelului. Ar putea fi însă cedate cartierele arabe din Ierusalim. Preşedintele G. Bush declară că angajamentul american pentru securitatea Israelului este de „nezdruncinat".

- SUA. Aflat la Vilnius (Summitul şefilor de stat de la M. Baltică şi M. Neagră), vicepreşedintele american, D. Cheney, critică F. Rusă pentru: restrângerea democraţiei, folosirea „şantajului energetic", ostilitatea faţă de vecini. Adaugă însă că Moscova nu este un „inamic" al Washington-ului. Anterior, Departamentul de Stat a înfierat livrările de armament rusesc către Iran (3 mai).

- Vilnius. Lideri ai opoziţiei din Belarus participă la conferinţa **Viziunea comună asupra Politicii Europene de Vecinătate.** El solicită sprijin UE. Vicepreşedintele american D. Cheney consideră că Europa nu poate permite existenţa „regimului Lukaşenko". Preşedintele V. Iuşcenko atrage atenţia că UE trebuie să accepte candidatura Ucrainei, iniţial chiar şi un acord de asociere (în momentul de faţă există un Acord de Cooperare şi Parteneriat).

- Somalia. Alianţa pentru Restaurarea Păcii şi Contraterorism din Mogadishu (a „lorzilor războiului") este sprijinită de SUA; în această zonă, Al-Qaeda a câştigat teren.

- Algeria. Câştig de 16 miliarde dolari din afaceri cu hidrocarburi, ianuarie-aprilie 2006.

- Atena. Începe cel de-al patrulea **Forum Social European (altermondialist).**

5 mai

- Kiev. Preşedinţia Ucrainei ia în calcul retragerea din CSI.

- Moscova. Oficialităţi din F. Rusă şi presă avertizează că discursul lui D. Cheney din 4 mai „*anunţă un nou Război Rece*".

- Baku. Preşedintele iranian Ahmadinejad susţine că ţara sa va îmbogăţi uraniu la scară industrială.

- Darfur. Cu participarea SUA şi a UA s-a semnat un acord parţial de pace între guvernul sudanez şi Mişcarea Armata de Eliberare a Sudanului; altă facţiune armată (**Mişcarea pentru Justiţie şi Egalitate**) a refuzat înţelegerile.

6 mai

- Washington. Convorbire telefonică C. Rice-S. Lavrov după ce F. Rusă şi China au respins propunerile occidentale de soluţionare a Dosarului nuclear iranian. Moscova şi Beijingul nu acceptă măsuri de forţă.

Uniunea Europeană

- Bruxelles. UE atrage atenţia Moscovei că **Gazprom** nu trebuie să „discrimineze" anumite state ale Uniunii. Monopolurile **Gazprom** sunt obstacole în calea relaţiiilor comerciale normale. F. Rusă are datoria de a-şi liberaliza energetica dacă doreşte investiţii europene.

- UE îşi exprimă îngrijorarea cu privire la „soarta democraţiei" în Kârgâstan.

- Italia. Impas în negocierile politice pentru alegerea preşedintelui republicii (15 mai).

- Bruxelles. CE studiază posiblitatea de a ajuta preşedinţia Autorităţii Palestiniene. Şi SUA împărtăşeşte un punct de vedere asemănător.

- Marea Britanie. Grav eşec electoral al laburiştilor la alegerile locale din 5 mai. Conservatorii au câştigat 40% din locuri, liberal-democraţii 27%, iar laburiştii 26%. Premierul Tony Blair a procedat la o drastică remaniere guvernamentală.

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** Eforturi insistente pentru capturarea lui R. Mladici. UE suspendă negocierile pentru Acordul de Stabilizare şi Asociere (3 mai). Pe de altă parte, Belgradul ar pregăti un plan cu 25 municipalităţi „descentralizate" în Kosovo. De asemenea, Serbia reclamă autonomii pentru rromi, turci şi goranci. R. Hollbrooke afirmă că Serbia trebuie „să se resemneze" cu pierderea provinciei Kosovo (2 mai). Preşedintele Serbiei, B. Tadici, susţine că incapacitatea guvernului Kostuniţa de a-l captura pe R. Mladici va influenţa negativ procesele din Kosovo şi Muntenegru.

- **Kosovo.** La 4 mai, reîncep convorbirile pentru statutul Kosovo (la Viena, sub egida ONU).

- **SEECP, Atena.** Reuniunea cere UE să rămână „deschisă" faţă de Balcanii de Vest şi R. Moldova (3-4 mai); R. Moldova devine membră a SEECP. Preşedintele Voronin apelează la UE şi SUA pentru a se garanta integrarea teritorială a republicii de la est de Prut.

8 mai

- **Irak.** Kurdistanul are deja un guvern de coaliţie. Peste 1 000 de oameni au fost însă ucişi în Irak, doar în luna aprilie.

- **F. Rusă.** Ministrul Energiei, V. Hristenko infirmă acuzaţiile unor oficialităţi occidentale referitoare la aşa-numitul „şantaj energetic" practicat de Kremlin. Şi preşedintele G. Bush că Rusia recurge la „naţionalism economic".

- **Ucraina.** Convorbiri diplomatice cu Georgia: se examinează retragerea din CSI şi transformarea GUAM.

- **Armenia.** Uniunea Veteranilor din Nagorno-Karabah (**Uniunea Yerkrapah**) – cea mai influentă grupare din ţară – respinge orice cedare în probleme teritoriale în relaţiile cu Azerbaidjanul. Concomitent, liderii din Baku nu admit nici o „rectificare de frontieră" în Nagorno-Karabah. Presiuni ale preşedintelui R. Kocharian asupra lui A. Baghdasarian (**Orinats Yerkir**) de a demisiona din cauza unor declaraţii prooccidentale. Partidul republican (HHK) al premierului **A. Merkarian** respinge acţiunea şefului statului.

- **Georgia.** Opoziţia pro-rusă solicită (gruparea „anti-Soros") demisia preşedintelui M. Saakaşvili; se raliază şi fruntaşi ai grupării **Justiţie,** a fostului ministru I. Giorgadze, refugiat în F. Rusă. Georgia, Armenia şi F. Rusă preconizează refacerea legăturilor pe calea ferată, pe litoralul Mării Negre. Cu toate acestea, la Tbilisi şi la Kiev se examinează posibilitatea abandonării CSI.

- **Kazahstan**. SUA ocupă primul loc la investiţiile străine în Kazahstan (12 miliarde de dolari). Preşedintele G. Bush recunoaşte „rolul vital" al acestui stat la Caspica.

- **Iran**. Scrisoare a preşedintelui Ahmadinejad către preşedintele G. Bush. Americanii evită, însă, convorbiri oficiale bilaterale.

9 mai

- **New York**. Ministrul rus de Externe, S. Lavrov, declară că Dosarul nuclear iranian nu se poate soluţiona decât prin mijloace politice. Se pare că marile puteri au căzut de acord să negocieze pe mai departe cu Iranul.

- **Teritoriile Palestiniene.** Ciocniri între forţele **Fatah** şi **Hamas** în Fâşia Gaza.

- **Darfur. Sudan**. Preşedintele G. Bush pledează pentru instalarea de forţe ONU în Darfur (300 000 de morţi în ultimii 3 ani şi 2,4 milioane refugiaţi).

10 mai

- **F. Rusă.** V. Putin prezintă „Starea Naţiunii"! El solicită ca aderarea la OMC să nu fie condiţionată politic. În vest ar trebui să dispară „gândirea de bloc" specifică Războiului Rece. F. Rusă va coopera cu UE în problemele energetice. Pe de altă parte, F. Rusă va continua să-şi

întărească puterea militară. Kremlinul a adoptat un plan de 5 ani pentru dezvoltarea forţelor nucleare. Critică foarte dură la adresa politicii externe SUA. Se speculează că s-ar declanşa „un nou Război Rece".

- **Kârgâstan.** Diferiţi comentatori din Uzbekistan critică Kârgâsztanul deoarece „*tolerează extremismul religios*" (activitatea grupării Hizb ut-Tahrir).

- **Afganistan.** Generalul-locotenent Karl Eikenberry, comandant al forţelor Coaliţiei recunoaşte faptul că talibanii acţionează mai viguros în provinciile Helmand, Kandahar şi Oruzgan.

11 mai

- **ONU.** El-Baradei, preşedintele IAEA apreciază decizia marilor puteri de a oferi o şansă unor iniţiative politice în **Dosarul nuclear iranian.**

- **Irak.** Observatorii internaţionali atrag atenţia că autorităţile nu par a controla guvernoratul Diyala, de la est de Bagdad (cu importantul oraş Baaquba).

- **Kârgâstan.** Liderul opoziţiei, Omerbek Tekebaev, solicită excluderea din guvern a unor miniştri compromişi.

- **New York**. Poziţie comună a SUA şi Franţei în problema libaneză. CS.ONU ar trebui să intervină pentru normalizarea relaţiilor dintre Siria şi Liban şi în vederea dezarmării **Hezbollah.**

- **SUA.** Guvernul american ia în calcul posibilitatea utilizării cărbunelui pentru producerea de combustibil lichid (la preţul de 30 de dolari barilul în loc de 73 de dolari barilul de petrol). SUA deţin 25% din rezervele mondiale de cărbune.

12 mai

- **F. Rusă.** Vastă acţiune anticorupţie „la vârf". Demiteri ale unor înalţi responsabili în FSB, MI, Procuratura Generală.

- **Armenia.** A. Baghdasarian a demisionat de la conducerea parlamentului. Partidul **Orinats Yerkir** a părăsit guvernul.

Uniunea Europeană

- **Bruxelles.** Reuniunea a parlamentelor naţionale şi a PE (8-9 mai). UE se va concentra asupra modalităţilor de dialog cu cetăţenii. 15 state au adoptat Constituţia UE. Se va prelungi perioada de „reflecţie". CE promovează măsuri de protecţie a consumatorilor şi are în vedere o „Cartă a Drepturilor Sociale". De asemenea, se preconizează crearea unui sistem comun de ordine publică, protecţie civilă şi antiterorist şi aplicarea unei politici comune a imigraţiei. Vor spori puterile parlamentelor naţionale. Se va reexamina strategia de extindere a UE. Franţa insistă în favoarea „Europei proiectelor", CE pune accent pe „reforma instituţiilor".

- **Washington.** Cvartetul pentru OM a decis ca UE să organizeze un **mecanism temporar** pentru finanţarea palestinienilor. Premierul palestinian Ismail Haniyeh respinge „*ajutoarele condiţionate politic*" (9 mai).

- **Viena. Summitul UE-America Latină.** Se discută în principal problemele energetice şi comerciale. Participă 60 de state. Nu se pot suspenda taxele vamale în comerţul cu MERCOSUR. Europenii sunt preocupaţi de „naţionalismul economic" din Bolivia şi Venezuela. America Latină reprezintă 5,6% din comerţul exterior al UE. Bolivia va naţionaliza şi exploatările forestiere şi minele.

- **Dosarul nuclear iranian.** UE ar încerca să ofere Teheranului „*garanţii regionale de securitate*" pentru a renunţa la îmbogăţirea uraniului (12 mai). Guvernul iranian doreşte să i se

„recunoască” dreptul de a îmbogăţi uraniu. ONU solicită SUA să înceapă un dialog direct cu Iranul.

- Gazoductul nordic. Polonia şi alte state insistă ca gazoductul ruso-german din Baltica să fie administrat de UE (9 mai).

Europa de Sud-Est

- Serbia. Preşedintele B. Tadici consideră că R. Mladici nu poate fi arestat imediat. Partidul **G 17 Plus,** din guvernul Kostuniţa, ameninţă cu declanşarea alegerilor anticipate dacă Belgradul nu înţelege să coopereze corect cu TPI.

- Kosovo. Raportul UNMIK subliniază îmbunătăţirea tratamentului aplicat minorităţilor sârbe din provincie (11 mai). Secretarul General NATO, J. de Hoop Scheffer, pledează pentru o „soluţie de compromis” în problema statului Kosovo. NATO va contracara orice acţiune a „extremiştilor”. Numeroşi comentatori apreciază că provincia va deveni „independentă” sub garanţii UE şi NATO.

- Bosnia-Herţegovina. Convorbiri între C. Rice şi S. Tihici, preşedintele Bosniei-Herţegovina (preşedinţie colectivă). SUA insistă pentru adoptarea unei noi Constituţii (11 mai).

- Dubrovnik. Întâlnire între D. Cheney, vicepreşedintele SUA şi premierii Croaţiei, Albaniei şi Macedoniei (7 mai). America susţine integrarea celor 3 state în NATO.

15 mai

- Georgia. Prima reuniunea a Consiliului de Coordonare Georgia-Abhazia, organism stabilit în înţelegerile de pace din 1997.

- F. Rusă. Convorbiri V. Putin – Mahmoud Abbas. Moscova întreţine relaţii oficiale cu guvernul Hamas. Între timp, în Teritoriile Palestiniene se intensifică ciocnirile armate între **Hamas** şi **Fatah.** Americanii cer ca toate forţele de securitate să se afle sub autoritatea lui Abbas.

- America Latină. Presa franceză apreciază că la sud de Rio Grande se înfruntă stânga „castristă” (Cuba, Bolivia, Venezuela) şi cea „social-democrată” (Brazilia, Chile şi Argentina).

- Ucraina. Neînţelegeri cu România referitoare la delimitarea Insulei Şerpilor.

- Washington. SUA nu vor negocia direct cu Iranul. Cadrul ONU rămâne spaţiul exclusiv de discuţii. Pe de altă parte, SUA au scos Libia de pe lista „statelor teroriste” şi vor restabili relaţiile diplomatice la nivel de ambasadă. Libia este pe locul nouă în topul rezervelor mondiale de petrol.

- Georgia. Convorbirile dintre guvernul din Tbilisi şi Osetia de Sud au intrat în impas. Osetia de Sud pune condiţia semnării unui acord de neagresiune, document prin care i s-ar recunoaşte implicit independenţa. Georgia insistă ca F. Rusă să-şi retragă „*forţele de pace*”.

- Irak. Noi incidente în zona Basra între poliţie şi miliţiile tribale. S-a constituit o comisie guvernamentală de anchetă. Se speculează pe tema implicării Iranului în aceste ciocniri armate.

Raiduri ale forţelor SUA la sud de Bagdad în zona sunnită rebelă Al-Yussufiya. Cinci grupuri rebele refuză să negocieze cu americanii.

- Iran. Acţiuni armate ale rebelilor în sud-estul ţării.

- Turcia. Peste 200 000 de militari sunt concentraţi la frontiera irakiană.

- Ecuador. Statul a preluat activele americanilor de la compania petrolieră. **Occidental Petroleum** (extrăgea 100 000 de barili/zi, o cincime din producţia ţării). De asemenea, taxele petroliere pentru companiile străine au fost fixate la 50% (82% în Bolivia). Ca urmare, capitalul extern se retrage, economia intrând în derivă. O situaţie aproape similară se înregistrează în Bolivia.

- Somalia. Noi lupte între islamişti şi Alianţa Antiteroristă (la Mogadishu).

- New York. CS. ONU va aproba trimiterea de forţe ONU în Darfur.

16 mai

- Ucraina. Impas în negocierile Iuşcenko-Timoşenko pentru formarea guvernului.

- F. Rusă. Un Raport al Consiliului Europei acuză Rusia de xenofobie şi extremism.

- Pakistanul. Respinge acuzaţiile Afganistanului că i-ar oferi „protecţie secretă" liderului fundamentalist Ben Laden.

- Iran. UE oferă Teheranului un reactor cu apă uşoară dacă renunţă la îmbogăţirea uraniului. Deşi F. Rusă şi China susţin propunerea UE, preşedintele Ahmadinejad o ridiculizează. China invită Iranul la reuniunea Grupului Shanghai.

Pe de altă parte, presa internaţională subliniază că uraniul îmbogăţit de Iran provenenea din China.

Aflat în China, ministrul rus de Externe, S. Lavrov afirmă că Moscova şi Beijingul se opun unei intervenţii militare în Iran.

- NATO, R. Moldova şi Georgia cer F. Ruse să-şi retragă trupele din Transnistria.

- Asia de Sud şi de Sud-Est. Indonezia încearcă – în pofida crizei interne – să joace rolul de „*lider al lumii musulmane*". Între altele, caută să medieze între Iran şi SUA sau între Israel şi palestinieni, deşi nici până în 2006 nu a recunoscut oficial Israelul. În Timorul de Est persistă conflictele interne ca şi în Sri Lanka; gruparea dizidentă a „Tigrilor Tamili", condusă de Karuna a reluat lupta armată. Criza politică se prelungeşte în Thailanda.

17 mai

- Afganistan. Lupte foarte grele între neotalibani şi armată, în sudul ţării (16-17 mai).

- Kârgâstan. Serviciul Naţional de Securitate va fi antrenat doar de experţi din F. Rusă. Sporeşte influenţa rusă, dar şi reacţia opoziţiei.

- F. Rusă, Inguşetia. Atentat sângeros împotriva unor oficialităţi din MI.

- Ierusalim. Ministrul francez de Externe, Ph. Douste-Blazy atrage atenţia că Israelul nu-şi poate trasa în mod unilateral frontierele.

- Taşkent. Gazpromul va spori capacitatea conductei **Central Asia** (gaze naturale Turkmenistan-Uzbekistan-F. Rusă) de la 50 la 70 miliarde m^3.

- Gazpromul va investi peste 1 miliard de dolari în Uzbekistan şi va obţine contracte noi de exploatare a gazelor naturale.

- Nepal. Parlamentul reduce la maximum prerogativele regale.

18 mai

- Iran. A. A. Velayati, consilier al marelui ayatolah Khamenei se pronunţă pentru negocieri directe cu SUA.

- Irak. Noul premier italian, R. Prodi va retrage trupele din această ţară după discuţii cu guvernul de la Bagdad.

19 mai

- Iordania. Regele Abdallah II intervine pe lângă preşedintele G. Bush pentru relansarea procesului de pace israeliano-palestinian.

- Bagdad. Acord pentru constituirea guvernului între sunniţi, şiiţi şi kurzi. Controverse pentru Interne şi Apărare.

- Fâşia Gaza. Noi ciocniri între forţele **Fatah** şi **Hamas.**

20 mai

- Fâşia Gaza. Trupele israeliene l-au ucis pe responsabilul zonal al **Jihadului Islamic.** Ciocniri între **Fatah** şi **Hamas** şi în Cisiordania. La 21 mai se va desfăşura o întâlnire insraeliano-palestiniană la Cairo, înainte de deplasarea lui E. Olmert în SUA.

- Washington. Preşedintele G. Bush solicită Congresului să identifice o soluţie rezonabilă pentru 12 milioane de imigranţi ilegali. Peste 60 000 de militari au fost desfăşuraţi la frontiera cu Mexicul pentru a bloca intrarea „ilegalilor" în SUA.

Uniunea Europeană

- Bruxelles. J. M. Barroso este de părere că în „pauza de reflecţie", UE şi-ar putea reforma instituţiile. CE şi PE ar trebui să primească mai multe atribute în justiţie şi afaceri interne, în detrimentul statelor. A. Merkel se pronunţă pentru „revizuirea radicală" a proiectului european.

- Consiliul de Miniştri al UE aprobă bugetul pentru 2007-2013 în valoare de 864 miliarde de euro (15 mai).

- Franţa şi **Marea Britanie** rămân preocupate de „scandalul Villepin-Sarkozy" şi de succesiunea lui Tony Blair, la conducerea Partidului Laburist.

- Uniunea Democraţiei Franceze, partener de guvernare al UMP afirmă că francezilor trebuie să li se prezinte o altă constituţie a UE; UDF susţine federalizarea Europei spre deosebire de J. Chirac.

- Strasbourg. Raportul de Monitorizare al CE pentru România şi Bulgaria. Se cere adâncirea şi intensificarea reformelor. Data concretă de aderare la Uniunea se va preciza la sfârşitul anului 2006. SUA salută progresele realizate de România în procesul integrării în UE.

- Ministrul rus de Externe, S. Lavrov a afirmat în faţa europarlamentarilor că UE are un „comportament imperial" şi că Rusia trebuie să fie „partenerul" Uniunii, nu obiect al politicii sale externe.

- Italia. R. Prodi a format cu mare dificultate un guvern de „conjunctură", în care foştii comunişti controlează Externele (17 mai). Unii parlamentari din UE îi acuză de „relaţii suspecte" cu fostul KGB.

- The Economist analizează alianţa Barroso-Merkel. Ambii susţin o UE puternică şi extinsă, pe traiectoria centru-dreapta (anticomunistă). În paralel, euroscepticii au câştigat noi poziţii în Franţa, Polonia sau Marea Britanie (20 mai).

- Spania. Lideri ai ETA au declarat că bascii trebuie să se exprime liber cu privire la autodeterminare în Franţa şi Spania.

- Marea Britanie. După patru ani de tensiuni intercomunitare, s-au reunit parlamentul Irlandei de Nord (15 mai).

- Bruxelles. Comisia Europeană cere Turciei accelerarea reformelor şi adoptarea unei poziţii constructive în problema reunificării Ciprului.

Europa de Sud-Est

- Kosovo. Coordonatorul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE) Erhard Busek, consideră că nu există o alternativă pentru Kosovo decât independenţa, iar negocierile de la Viena privind viitorul statut al acestei provincii constituie doar o fază intermediară a acestui proces. Deţinerea în continuare a provinciei Kosovo ar putea fi o sarcină prea grea pentru Serbia a declarat Erhard Busek postului **Deutchland Radio Kultur,** explicând că Belgradul nu are nici puterea economică şi nici politică să rezolve această problemă. În opinia

sa, toate şansele Serbiei de a mai păstra provincia Kosovo au fost pierdute. La începutul anilor '90 Eduard Busek deţinea funcţia de vicecancelar al Austriei.

Oficiali ai Ministerului de Externe din F. Rusă sugerează că „soluţia Kosovo" va trebui aplicată şi în „conflictele îngheţate" din răsărit (19 mai).

- Bulgaria. Raportul de Monitorizare al CE din 16 mai provoacă tensiuni la Sofia. P. Stoianov, liderul Uniunii Forţelor Democrate (opoziţie) aşteaptă demisia miniştrilor ale căror zone de guvernare au fost criticate. Problemele deosebite au fost trecute în revistă de Meglena Kuneva, ministrul Afacerilor Europene. Cele mai multe vizează capitolele „Justiţie şi Afaceri Interne" şi „Agricultura". Comisarul european Olli Rehn a avertizat Bulgaria că trebuie să arate rezultate concrete în problema spălării banilor, a luptei anticorupţie şi combaterii criminalităţii organizate, dacă doreşte să intre în UE la 1 ianuarie 2007. Întrebat de jurnaliştii bulgari căte „*capete de corupţi*" ar însemna un progres în ochii Comisiei, O. Rehn a explicat că este vorba de o evaluare calitativă a luptei anticorupţie şi a celei contra criminalităţii organizate, nu una cantitativă. Evaluarea va fi făcută „la sânge" de experţii CE a avertizat Rehn.

- Serbia. M. Labus a demisionat de la conducerea partidului B17Plus deoarece formaţiunea sa politică nu a părăsit guvernul. Aflat la Berlin, premierul V. Kostuniţa a pledat pentru menţinerea integrităţii Serbiei-Muntenegru (15 mai).

- Bosnia-Herţegovina. Preşedinţia colectivă insistă ca SUA să nu abandoneze Bosnia-Herţegovina după ce parlamentul a respins reforma constituţională (12 mai).

- Serbia-Muntenegru. Peste 55% din electoratul din Muntenegru s-a pronunţat pentru proclamarea independenţei (21-23 mai).

22 mai

- Afganistan. Intensificarea luptelor cu unităţile talibanilor (provinciile Helmand şi Oruzgan). Preşedintele H. Karzai susţine că Pakistanul forţează sute de talibani să se instaleze în Helmand. Noi ciocniri cu talibanii în zona Kandahar cu participarea trupelor americane.

- Liban. Guvernul de la Teheran respinge rezoluţia CS.ONU pentru dezarmarea miliţiilor libaneze şi restabilirea bunelor relaţii între Siria şi Liban. Iranul îşi coordonează activităţile în regiune cu Siria, **Hezbollah** şi **Hamas.**

- Arabia Saudită va achiziţiona din Marea Britanie 72 de avioane de luptă „Eurofighter Typhoon".

- Iran. Autorităţile iraniene acuză SUA şi Marea Britanie de implicare în ciocnirile armate din estul ţării. Proteste studenţeşti în mai multe oraşe cu populaţie azeră.

- F. Rusă. Ministrul de Externe, S. Lavrov, afirmă că Occidentul dovedeşte „paranoia" în abordarea Dosarului nuclear iranian. SUA, mai ales, au un comportament de „Război Rece" în relaţiile cu Moscova. De asemenea, nici Belarusul nu trebui izolat pe plan diplomatic.

- Irak. Agravarea situaţiei trupelor britanice din zona Basra. Vizita premierului Tony Blair la Bagdad. Se menţin tensiunile politice între şiiţi şi sunniţi. Vicepreşedintele Al-Hashimi (Partidul Islamic) consideră că rebelii trebuie să negocieze cu guvernul şi cu SUA. Miliţiile însă vor fi dezarmate.

- Georgia. Tbilisi este vizibil iritat de reuniunile guvernamentale comune ale Osetiei de Nord şi Osetiei de Sud.

- Kiev. Reuniunea de două zile a statelor membre GUAM. Se discută problemele energetile regionale şi „conflictele îngheţate". Se va constitui **Organizaţia pentru Democraţie şi Dezvoltare Economică – GUAM** la care ar putea adera şi Lituania, România, Bulgaria şi

Polonia. Organizaţia va urmări obiective de cooperare şi securitate regională şi de integrare în UE. În primul rând se va realiza o zonă de liber-schimb.

- China. Peste 40 milioane ţărani au rămas fără pământ, în principal din cauza rechiziţionării forţate în folosul construcţiilor industriale şi comerciale. Guvernul a introdus măsuri de reducere a decalajelor de viaţă dintre oraş şi sat, dar procesul se derulează cu dificultăţi.

- America de Sud. După semnarea acordurilor de liber-schimb între SUA, Columbia şi Peru, s-a constitut „axa stângii", formată din Venezuela, Bolivia şi Cuba. Un alt bloc reuneşte statele MERCOSUR. **Pactul Andin** nu mai funcţionează.

23 mai

- F. Rusă. Oficialităţile de la Moscova nu vor discuta problemele democraţiei în Rusia în cadrul **G8.** Concomitent un sondaj secret relevă faptul că 67% dintre ceceni ar sprijini gherilele. În acelaşi timp, anumiţi experţi avansează ideea că Moscova se implică în tensiunile din Orientul Apropiat şi Mijlociu şi din motive economice (pentru a stimula creşterea preţului la hidrocarburi).

- Armenia. Partidul Unit al Muncii, al magnatului Gurgen Arsenian, a fost cooptat la guvernare. Concomitent, se zvoneşte că Artashes Geghamian liderul formaţiunii de opoziţie, **Partidul Acordul Naţional,** ar primi fonduri din partea puterii. Arkadii Ghukasian, liderul „Republicii" Nagorno-Karabah apreciază că populaţia din această provincie s-a exprimat din 1991 pentru independenţă, prin referendum. Reamintim că reprezentanţi ai Adunării Parlamentare NATO au propus ca Armenia să preia temporar controlul regiunii Nagorno-Karabah şi organizarea unui nou referendum peste 10-15 ani (2004).

- Kazahstan. Oficialităţile ezită să aprobe admiterea Iranului în Grupul de la Shanghai. În acelaşi timp persistă disputele asupra proiectelor unor conducte Transcaspice (Iranul nu agreează asemenea iniţiative).

- Georgia. Abhazia. S. Bagapsh declară unei delegaţii americane că retragerea Georgiei din CSI va duce la eliminarea forţelor ruse de pace. În aceste condiţii, Abhazia ar prefera să-şi dezvolte propria poliţie, evitând să primească alte forţe internaţionale de ordine.

- F. Rusă ar putea întări Organizaţia Tratatului de Securitate ca ripostă la transformările din GUAM.

- Washington. Întâlnire G. Bush-E. Olmert. SUA susţin planul israelian de retragere din Cisiordania. SUA prezintă oferta de sisteme antirachetă statelor europene; se pare că acestea vor fi instalate în est. Pentagonul a trimis un raport Congresului apreciind că R. P. Chineză reprezintă „*o ameninţare militară pe termen lung*". Beijing respinge cu fermitate aceste ipoteze.

24 mai

- Afganistan. Comandanţii SUA recunosc că talibanii controlează zone din provinciile Kandahar, Helmand, Orugzan.

- Iran. Teheranul este pregătit să înceapă convorbiri necondiţionate cu SUA. Continuă ciocnirile între forţele de ordine şi azerii din Tabriz şi Urumieh. ONU critică încălcarea drepturilor omului în ţară. Tensiuni în campusurile studenţeşti din Teheran.

- Kârgâstan. Regimul „pro-rus" se pregăteşte cu mijloace de forţă să contracareze manifestaţiile opoziţiei.

- Qatar. Reuniunea (pe teme energetice) Organizaţiei **Asian Cooperation Dialogue** (30 de state).

Sudan. Darfur. Lupte între facţiunea ALS condusă de Minni Arcua Minnawe (tribul nomad zaghawa din nord) şi conducerea mişcării, reprezentată de Abdel Wahid (tribul sedentar şi majoritar four).

25 mai

- Iran. Ciocniri între forţele de ordine şi „bandiţii" din sud-estul ţării. Oficialităţile din Iordania afirmă că programul nuclear iranian reprezintă o ameninţare majoră şi că Teheranul se amestecă în disputele Irakului.

- Irak. Miliţiile şiite şi sunnite introduc legea islamică în unele localităţi din zona Bagdad.

- SUA. Preşedintele G. Bush afirmă că Iranul ar putea beneficia de „stimulente" dacă renunţă la îmbogăţirea uraniului. La 25 mai, George Bush şi Tony Blair au discutat despre problemele Irakului şi Iranului. Ambii admit că au săvârşit erori în aprecierea situaţiei din Irak şi că au suferit serioase pierderi de imagine.

- Timorul de Est. Trupele australiene – cu mandat ONU – încearcă să restabilească ordinea după izbucnirea unor lupte între armată şi rebeli.

26 mai

- Nepal. Încep convorbirile guvern – rebelii maoişti.

- F. Rusă va livra Iranului sistemul anti-aerian de înălţime joasă şi medie **Tor-M1** (29 de bucăţi).

- Israel. Guvernul va permite transferul de arme către forţele de securitate ale preşedintelui Abbas; acesta a obţinut retragerea miliţiilor **Hamas** din Gaza şi a solicitat recunoaşterea guvernamentală imediată a Israelului.

- SUA. Senatul aprobă noua lege asupra imigraţiei, relativ favorabilă „ilegalilor" (12 milioane). Victorie politică a preşedintelui G. Bush şi a „comunităţii hispanice" de peste 55 milioane de oameni.

Uniunea Europeană

- Soci. Summitul UE-F. Rusă (24-25 mai). Nu se ajunge la un acord energetic. Moscova refuză să adere la **Carta Energetică** şi să abandoneze monopolurile **Gazprom.** Preşedintele V. Putin declară că SUA sunt un partener foarte important pentru F. Rusă, dar trebuie să recunoască dreptul F. Ruse de a-şi promova interesele. Pe de altă parte, Moscova va reduce şi mai mult accesul din exterior la resursele naturale şi va întări controlul de stat. Analiştii atrag atenţia că proiectele conductelor **Transcaspice** (Kazahstan, Turkmenistan, Iran, Turcia) provoacă nelinişte la Moscova. Pe de altă parte, se speculează că dreapta americană ar fi intensificat acţiunile antiruse, recurgând la stimularea „extinderii democraţiei" şi la promovarea „*proiectelor rutelor energetice alternative*".

- Arcelor S.A., lider european cu sediul în Luxemburg, intenţionează să constituie o companie împreună cu producătorul rus de oţel **Severstal** pentru a rezista ofertei publice de achiziţie (OPA) înaintată de liderul indian **Mittal Steel.**

- Bruxelles. „Tigrii Tamili" din Sri Lanka au fost trecuţi pe lista organizaţiilor teroriste, totuşi SUA, UE şi Japonia sunt pregătite să contribuie cu 3,5 miliarde de euro la stabilizarea ţării.

- Viena. Reuniunea informală a miniştrilor de externe din UE (27 mai). Se va prelungi perioada de reflecţie asupra **Constituţiei Uniunii.** Germania şi alte 14 state semnatare ale Constituţiei nu acceptă modificări esenţiale ale Tratatului constituţional. Olanda nu mai este interesată de Constituţie, în timp ce Franţa propune schimbarea unor importante prevederi.

- **Paris.** Îngrijorări serioase pentru vulnerabilităţile economiei franceze în noile condiţii ale globalizării. Capitalurile europene (din Germania, Olanda, Marea Britanie, Italia) achiziţionează active şi proprietăţi în Franţa. Serviciile sunt concurate de mâna de lucru din exterior, într-o ţară cu 10 milioane de şomeri. Băncile se simt ameninţate de partenerii anglo-saxoni şi germani. Guvernul înclină spre o orientare de „patriotism economic".

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** Ministrul rus de Externe, S. Lavrov, afirmă că F. Rusă va susţine orice soluţie politică adoptată în comun de sârbi şi albanezi (10-22 mai). Atac asupra unui convoi ONU în vestul provinciei, zona Mala Krusa (sub pretextul că oferă protecţie sârbilor).

- **Bulgaria.** Deşi criticată de UE, puterea de la Sofia se opune desecretizării arhivelor poliţiei politice. Concomitent, însă, începe instalarea bazelor militare americane.

- **Serbia.** UE se declară gata să reia negocierea Acordului de Stabilizare şi Asociere cu Serbia, V. Draşkovici propune restaurarea monarhiei constituţionale la Belgrad; de asemenea, el se opune unui Kosovo independent. Liderii Serbiei acceptă rezultatul oficial al referendumului pentru independenţa Republicii Muntenegru.

- **Bosnia-Herţegovina.** Se speculează că sârbii ar pregăti un referendum pentru a se separa de federaţie (SUA insistă să se întărească puterile guvernului central). Observatori europeni şi americani atrag atenţia că independenţa Muntenegrului şi provinciei Kosovo ar fi în măsură să provoace reacţii separatiste şi în alte zone din regiune: Macedonia, Albania de Sud, Cipru. De asemenea, aplicarea integrală a **principiului autodeterminării de stat** ar stimula forţele separatiste din Ţara Bascilor, Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Nagorno-Karabah, sudul Ucrainei, Caucazul de Nord, etc.

29 mai

- **Teritoriile Palestiniene.** În ciuda repetatelor acorduri interne, forţele preşedintelui Abbas şi **Hamas** se înfruntă zilnic. Preşedintele îşi întăreşte unităţile proprii (garda de 10 000 de oameni) şi ameninţă cu demiterea guvernului.

- **Columbia.** Preşedintele liberal Alvaro Uribe a fost reales cu o mare majoritate. Armata a ajutat la restabilirea autorităţii statului obţinând rezultate pozitive în combaterea FARC. Gruparea **Polul Democratic,** de stânga, a devenit cea de-a doua forţă politică a ţării.

- **F. Rusă.** Au loc negocieri „discrete" între Moscova şi Teheran referitoare la programul nuclear iranian.

- **Georgia** şi **Azerbaidjanul** propun UE un proiect alternativ pentru aprovizionarea cu energie din Asia Centrală.

- **Washington.** SUA solicită F. Ruse retragerea trupelor din Transnistria. SUA nu pot ratifica **Tratatul armelor convenţionale în Europa** dacă nu se îndeplineşte acest angajament al Moscovei (din 1999). F. Rusă, în schimb, acceptă exporturile din Transnistria fără aprobarea guvernului de la Chişinău.

- **Ucraina.** Proteste în portul Feodosia (ale activiştilor pro-ruşi) împotriva prezenţei unei nave sub pavilion NATO; se extind şi în alte oraşe cu populaţie rusofonă. Deputaţii rusofoni afirmă că americanii ar urmări să construiască o bază militară în Crimeea pentru a proteja concesiunea platoului continental în zona Kerci-Feodosia, acordată unei companii din SUA. În realitate, în Crimeea vor avea loc manevre militare internaţionale (PfP). Concomitent, rusofonii insistă ca Peninsula Crimeea să „*revină din nou la Rusia*".

- **Afganistan.** Incidente grave între o unitate SUA şi populaţie, la Kabul. Comandanţii Forţei Internaţionale atrag atenţia asupra infiltrării talibanilor în nordul ţării.

- Siria. Presa internaţională speculează pe marginea intenţiilor F. Rusă de a construi o bază navală la Mediterana, în porturile Tartus şi Latakia V. Surkov, consilier al preşedintelui V. Putin afirmă că Moscova încearcă să câştige poziţii geopolitice pierdute la dezmembrarea URSS.

- F. Rusă nu agreează înfiinţarea – sub patronajul SUA – a unei organizaţii internaţionale antidrog în Asia Centrală. Moscova promovează o politică de reduceri a prerogativelor organelor locale (alese prin vot direct), în contextul „luptei împotriva corupţiei".

30 mai

- Kazahstan. Autorităţile insistă ca **Grupul de la Shanghai** să nu adopte o „orientare anti-occidentală".

- Tadjikistan. Procuratura afirmă că sute de islamişti (aparţinând Mişcării Islamice din Uzbekistan) au fost instruiţi la Qom, în Iran. Colonelul rebel M. Khudoiberdiev ar avea tabere de antrenament în Uzbekistan (a încercat să obţină puterea în 1998).

- Kârgâstan. Opoziţia a decis să acorde puterii timp pentru reforme (până în septembrie – decizie a adunării populare din 27 mai).

- Publicaţia franceză **„Le Monde"** consideră că Occidentul (SUA şi UE) a adoptat o platformă politică coordonată în raporturile cu statele din Orientul Apropiat şi Mijlociu. În acest context, s-a diminuat şi „vocea independentă" a diplomaţiei franceze.

31mai

- Quito. Acord de cooperare petrolieră între Ecuador şi Venezuela. Preşedintele H. Chavez consideră că Venezuela trebuie să reziste şi militar în faţa SUA şi, în consecinţă, va dezvolta cooperarea de profil cu F. Rusă.

- Azerbaidjan. Comitet al partidelor de opoziţie pentru sprijinirea azerilor din Iran.

- Afganistan. ONG-ul Corp Watch susţine că fondurile pentru reconstrucţia ţării sunt consumate în proporţie de 80% de experţii străini şi de comenzile acordate occidentalilor; „corupţia şi nepotismul" s-au instalat la toate nivelurile puterii.

- Turcia. Tensiuni în amplificare între islamişti şi laici. Atentate împotriva unor laici. Armata rămâne fermă de partea laicilor, dar adoptă o poziţie intransigentă faţă de kurzi. În exterior, Turcia întreţine relaţii comerciale mai ample cu F. Rusă decât cu UE. Pe de altă parte, Ankara rămâne deschisă către „*comunitatea statelor turce*" din Asia Centrală.

- F. Rusă. Caucazul de Nord. Ciocniri cu gherilele islamiste în Inguşetia şi Daghestan. Administraţia din Cecenia intervine pentru sporirea numărului de militari ruşi.

– Irak. Premierul Al-Maliki instituie starea de urgenţă în zona Basra (lupte între clanuri şi grupări criminale). Rebelii şi miliţiile au luat însă sub control zone importante din provinciile Anbar şi Diyala şi diverse sectoare din Bagdad.

- Ciad-Darfur-Sudan. Oficialităţile de la Paris sunt conştiente de sporirea influenţei americane în Darfur şi a celei chineze în Sudan. Pentru „*susţinerea unui echilibru*", Franţa acordă sprijin economic, politic şi militar regimului preşedintelui Idriss Déby Itno din Ciad (peste 1 200 militari, aparate **Mirage F1,** forţe speciale, aprovizionare de la bazele din Gabon, etc.). Idriss Déby aparţine etniei zaghawa (care locuieşte şi în Darfur); trupe din Ciad şi franceze apără cele 12 tabere cu refugiaţi din Darfur (200 000 de oameni). Sudanul, în schimb, îi ajută pe rebelii din FUC, din etnia tama. Trupele FUC, conduse de Mahamat Nor au sprijinit forţele sudaneze în Darfur. În acest context, Franţa şi SUA au promovat o iniţiativă de dislocare de forţe ONU în Darfur.

- Uganda. Rebelii din organizaţia „Armata de Rezistenţă a lui Dumnezeu" conduşi de J. Kony, primesc sprijin din Sudan. Majoritatea trupelor lor (aflate în război de 19 ani) s-a deplasat

în nord-estul R. D. Congo şi în nordul Ugandei. Din aceste zone, rebelii exercită presiuni şi asupra guvernului din Sudanul de Sud.

- Timorul de Est. Restabilirea ordinii cu ajutorul forţelor australiene. Preşedintele X. Gusmao coordonează întreaga ţară; sunt prezente şi forţe de stabilizare din Portugalia, Malaysia, Noua Zeelandă.

- Egiptul, Iordania şi Arabia Saudită vor lansa o nouă iniţiativă de pace în Teritoriile Palestiniene.

- Somalia. Lupte între alianţa „lorzilor războiului" şi miliţiile islamiste, în capitala Mogadishu (Uniunea Curţilor Islamice).

- Iran. Recentele ciocniri din zonele locuite de azeri au fost denunţate la Teheran, drept comploturi americane. Azerii sunt bine reprezentaţi în elita Iranului, chiar şi marele ayatolah Khamenei aparţinând acestei minorităţi. În schimb, liderul naţionalist azer Rahim Shahbazi (cu baza în SUA) activează în rândul tineretului.

1 iunie

- R. Moldova. Ministrul de Externe belgian, De Gucht, preşedinte în exerciţiu al OSCE se află la Chişinău. Se pronunţă pentru: reluarea negocierilor în formatul 5+2; retragerea forţelor ruse şi instalarea de forţe internaţionale sub mandat OSCE.

Transnistria ar primi un statut special în cadrul R. Moldova. Moscova însă, consideră că soluţia menţinerii Transnistriei în cadrul R. Moldova nu este realistă. Ucraina a propus desfăşurarea de forţe de stabilizare din GUAM.

- Iran. Ministrul de Externe, M. Mottaki, acceptă negoceri directe cu SUA, dar respinge orice condiţie prealabilă. La 31 mai, secretarul de stat, C. Rice, anunţase că SUA vor discuta cu Iranul după ce acesta va suspenda îmbogăţirea uraniului. F. Rusă sprijină poziţia SUA. Membrii permanenţi ai CS.ONU şi Germania fac ofertă comună pentru abandonarea programului nuclear iranian, se prevăd ajutoare economice, transferuri de tehnologie, livrarea unui „reactor curat", etc.

Uniunea Europeană

- Bruxelles. Acord asupra liberalizării pieţei serviciilor. Se elimină principiul „ţării de origine". Directiva va fi transpusă în trei ani în legislaţiile naţionale.

- Franţa. Nou val de incidente în suburbii, în special în zona Parisului.

- Germania. Uşoară scădere a ratei şomajului în mai 2006 (de la 11,5 la 10,8%).

- Lituania. Criză politică provocată de demisia premierului A. Brazauskas. Se sugerează că **Partidul Muncii** de guvernământ ar primi fonduri din F. Rusă. Preşedintele Valdas Adamkus este acuzat de Partidul Muncii de „practici totalitare" (31 mai).

- Cehia. Opoziţia liberală (M. Topolanek) îl acuză de corupţie pe premierul social-democrat, J. Paroubek. În zilele de 2-4 iunie se desfăşoară alegeri generale (câştigate de opoziţie – Partidul Democratic Civic).

- UE – Directiva privind timpul de lucru. Marea Britanie, Germania şi statele din Est susţin săptămâna de lucru de 48 de ore liber negociată; Franţa, Spania, Suedia se opun acestor poziţii. Comisia Europeană nu a reuşit să obţină un compromis.

- Bruxelles. J. Solana insistă ca UE să continue negocierile energetice cu F. Rusă, dar să elaboreze o **politică energetică cu adevărat comună** şi să identifice „rute alternative" de aprovizionare (2 iunie). UE poate investi în F. Rusă dacă i se permite accesul liber pe piaţa energetică. Vitală ar fi o rută Caspica-Europa. Algeria ar putea asigura 20% din necesarul de gaze naturale al Uniunii.

Europa de Sud-Est

- **Bosnia-Herţegovina.** Autorităţile din R. Srpska nu doresc să organizeze un „referendum” pentru independenţă.

- **Muntenegru.** O. Rehn, Comisarul UE pentru Extindere, se pronunţă pentru încheierea Acordului de Stabilizare şi Asociere până la sfârşitul anului 2006. Autorităţile din Austria declară că separarea paşnică a Republicii Muntenegru de Serbia este o „victorie” a politicii externe europene.

- **Kosovo.** Serbia acceptă o „*autonomie substanţială*” pentru regiune (30 mai). Planul ar prevedea garanţii internaţionale pentru frontierele Serbiei şi supravegherea ionternaţională în Kosovo timp de 20 de ani. Oficialităţile de la Priştina resping propunerile Serbiei. NATO însă va refolosi o bază din nordul provinciei.

- **Bulgaria.** Ministrul de Interne, R. Petkov afirmă că importanţi lideri politici (inclusiv din minoritatea turcă) „au lucrat pentru KGB”. Negocieri pentru o nouă revizuire a Constituţiei şi amplificarea luptei împotriva crimei organizate. Bulgaria ar putea rata integrarea în UE în 2007 din cauza incapacităţii sale de a combate „mafiile locale”.

5 iunie

- **Peru.** Se anunţă victoria social-democratului Alan Garcia în alegerile prezidenţiale din 4 iunie; intervenţiile lui Hugo Chavez în procesul electoral peruan au contribuit şi ele la înfrângerea candidatului stângii, Ollanta Humala. Sudul sărac, predominant indian, l-a preferat pe Humala. În parlament, socialiştii dispun de 36 de mandate, dreapta de 39 şi stânga reformistă, de 45.

- **Bucureşti. Forumul Mării Negre.** Lansat din iniţiativa României, cu participarea unor înalţi reprezentanţi ai SUA, Consiliului Europei, Pactului de Stabilitate pentru Sud-Estul Europei, şefilor de state din România, R. Moldova, Ucraina, Georgia, Armenia, Azerbaidjan şi a unor delegaţii din Bulgaria şi Turcia; F. Rusă are statut de observator şi priveşte cu „neîncredere” această iniţiativă în contextul tensiunilor politice cu SUA şi energetice, cu UE. Washingtonul insistă ca statele din regiune să coopereze, inclusiv pentru a asigura tranzitul de hidrocarburi spre Europa. Se examinează şi problemele „conflictelor îngheţate” şi ale „internaţionalizării” Mării Negre. Au avut loc şi negocieri între preşedinţii Armeniei şi Azerbaidjanului; primul a insistat pe dreptul Nagorno-Karabah la autodeterminare; cel de-al doilea pe respectarea integrităţii teritoriale.

- **F. Rusă.** S. Lavrov, ministru de Externe avertizează ca Moscova se va opune „recurgerii la forţă” în soluţionarea „conflictelor îngheţate” din regiunea Mării Negre. Georgia ar „submina” procesele de securitate în Abhazia şi Osetia de Sud. Comentatorul A. Iskandorian apreciază că pe moment F. Rusă şi SUA nu au interesul să „modifice echilibrul de forţe” din Caucazul de Sud. N. Spasski, secretar adjunct al Consiliului Securităţii Naţionale declară că schimbările din Asia de Est reprezintă cea mai importantă „provocare” la adresa F. Ruse. China tinde să devină superputere şi Rusia trebuie să recupereze decalajul tehnologic.

- **Ucraina.** Demonstraţii anti-NATO şi antiguvernamentale în zonele rusofone. Zvonuri privind iminenta secesiune a Crimeii. Partidul Ucraina Noastră îl acuză pe V. Ianukovici de incitare la federalizarea statului. Socialiştii – partenerii „coaliţiei portocalii” – apreciază că ministrul Apărării a greşit, provocând reacţii adverse în Crimeea.

- **Teritoriile Palestiniene.** Preşedintele Mahmud Abbas intenţionează să convoace populaţia la referendum pentru a-şi exprima poziţia faţă de **Memorandumul Barghuti** (al liderilor palestinieni deţinuţi în Israel) care cere recunoaşterea Israelului şi continuarea procesului de pace. Egiptul, SUA, UE şi Israelul susţin poziţia lui Abbas.

- **Asia Centrală.** Conferinţă Japonia – statele din Asia Centrală. Guvernul din Tokyo nu poate lăsa regiunea bogată în hidrocarburi la discreţia Rusiei şi Chinei. Japonia va sprijini şi construirea unor căi de comunicaţii între Tadjikistan şi Afganistan; acesta din urmă s-a alăturat organizaţiei **Central Asia Plus Japan.**

- **Canada.** Arestarea unor membrii ai reţelei Al-Qaeda, din zona Ottawa.

- **Somalia.** Islamiştii („Tribunalele Islamice") au ocupat Mogadishu după patru luni de lupte cu **Alianţa Antiteroristă,** sprijinită indirect de SUA şi de Etiopia (islamiştii au legături cu Al-Qaeda şi Eritrea). Statele sahelo-sahariene ar intenţiona să ceară intervenţia unei forţe ONU, constituită din trupe africane. Miliţiile islamiste (11 000 oameni) sunt alimentate cu fonduri şi arme şi de interlopul local Abukan Omar Adan, care controlează portul Al-Maan. Şeful islamiştilor, Sheik Sherif Ahmad este protejatul său. Alt interlop, Bashir Raghe, care stăpânea aerodromul Aiseley a cooperat cu serviciile secrete americane. Miliţiile sale („seniorii războiului") au eşuat în tentativa de a captura portul Al-Maan (în martie) şi au pierdut capitala Mogadishu. Islamiştii controlează şi zona fertilă Shabelle. Comandantul Mohammed Qanyare Afrah s-a refugiat în Johwar, 100 km în nord. Şeful „seniorilor războiului" (favorizat de americani), Mohammed Sheere s-a deplasat în Etiopia pentru a solicita sprijin. Bazele islamiste se află în vest, zonă în care acţionează şi experimentatul lider Al-Turki. Guvernul de tranziţie are o slabă susţinere armată.

- **Irak.** Zona Kirkuk este vizată de miliţiile Al-Sadr. Kurzii par să accepte prezenţa miliţiilor **Badr** (Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice din Irak).

6 iunie

- **Teheran.** J. Solana, înalt reprezentant UE a prezentat conducerii iraniene propunerile pentru soluţionarea **Dosarului nuclear** (între compensaţii figurează: sprijin pentru construcţia de reactoare nucleare civile, achiziţii de tehnologie, piese de schimb pentru aviaţia civilă, garanţii de securitate regională etc.). Israelul susţine oferta marilor puteri.

- **Moscova.** Întâlnire V. Putin-H. Kissinger. Liderul de la Kremlin consideră că relaţiile ruso-americane se „ameliorează", după cum reiese şi din recentul acord asupra **Dosarului nuclear iranian.**

- **Mali.** Demersuri interne şi externe pentru rezolvarea noului conflict armat între tuaregii din nord şi guvernul de la Bamako.

- **Bolivia.** Preşedintele E. Morales a inaugurat „revoluţia agrară". Peste 2,2 milioane ha au fost repartizate ţăranilor fără pământ. Marii proprietari din est au denunţat „*lipsa dialogului politic*".

7 iunie

- **Irak.** Forţele americane şi irakiene (cu cooperarea serviciilor secrete iordaniene) l-au anihilat pe liderul extremist Al Zarqawi. Ministrul Apărării a fost numit un general sunnit, iar la Interne şi Securitate au fost desemnaţi doi lideri şiiţi. Americanii concentrează trupe în Anbar.

- **F. Rusă.** Ministrul de Externe, S. Lavrov a atras atenţia că Moscova îşi propune să avantajeze în schimburile economice doar „statele partenere". Aderarea Ucrainei şi Georgiei la NATO ar reprezenta o serioasă „străpungere geopolitică" („bulversare geopolitică"). Moscova are o „legătură strânsă interregională" cu R. Autonomă Crimeea.

- **Tadjikistan.** Grănicerii locali controlează frontierele, cu sprijinul experţilor ruşi.

- **Azerbaidjan.** Mahmud Chehraganli, liderul Souther Azerbaidjan National Awakening Movement (în exil la Istanbul) protestează împotriva „reprimării" azerilor din Iran. Partidul Frontului Popular din Azerbaidjan îl susţine.

8 iunie

- Kazahstan. Guvernul de la Astana va aproba racordarea la conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan (cu o participare de 25 milioane t ţiţei/an). Investiţiile străine au atins nivelul de 50 miliarde dolari, după 1993 (proveniţi din SUA, Olanda, Marea Britanie, Italia şi China). Kazahastanul a mobilizat 80% din investiţiile străine în Asia Centrală.

- Teritoriile Palestiniene. Armata israeliană l-a eliminat pe Abou Samhadana, şeful securităţii **Hamas** şi al „*comitetelor de rezistenţă populară*".

- Cairo. Magistraţii solicită şefului statului democratizarea ţării. Partidele de opoziţie (**Frăţia Musulmană, Kifaya, Tagammu, Al-Ghad)** se pronunţă împotriva transferului de putere către Gamal Moubarak. Protestele studenţeşti se amplifică. Gamal Mombarak controlează **Partidul Naţional Democrat,** aflat la putere.

10 iunie

- Teritoriile Palestiniene. Preşedintele Abbas anunţă referendumul pentru relaţiile cu Israelul pentru 26 iulie. **Hamas** afirmă că Abbas pregăteşte „o lovitură de stat". Atacurile armate israeliene din 8-10 iunie complică situaţia Autorităţii Palestinene. Premierul israelian E. Olmert este aşteptat la Londra şi Paris.

- Ucraina. Eşecul negocierilor pentru formarea unui „guvern portocaliu". Se estimează că V. Iuşcenko înclină să formeze guvernul cu V. Ianukovici (pentru a împiedica federalizarea statului).

- Afganistan. Preşedintele H. Karzai anunţă înfiinţarea unei forţe speciale de poliţie, care va fi întrebuinţată în provinciile sudice, în zonele în care talibanii sunt activi. Vor fi de fapt miliţii ale satelor (sistem de autoapărare).

- Irak. Ciocniri între britanici şi miliţii Al-Sadr la Amara, la sud de Bagdad. Trupe americane şi irakiene se concentrează în provincia Diyala, la nord de Bagdad.

11 iunie

- Londra. Premierul israelian E. Olmert e dispus „la concesii dureroase" în Cisiordania.

Uniunea Europeană

- Premierul Belgiei, Guy Verhofstadt pledează pentru o „Europă federală" şi în favoarea Constituţiei UE.

- Agenţia Energetică Internaţională (IEA) consideră că UE trebuie să-şi dezvolte resursele energetice atomice deoarece F. Rusă n-ar reprezenta un „partener sigur". În replică, conducerea **Gazprom** ameninţă că va înfiinţa un „cartel internaţional" al gazelor naturale.

- Rheinsberg. Întâlnire informală Merkel-Chirac (6 iunie). Germanii insistă pentru menţinerea Constituţiei UE. Se discută şi problemele fuzionării bursei **Euronext** (Paris, Amsterdam, Bruxelles, Lisabona) cu **NYSE** sau cu **Deutsche B.** Totuşi, NYSE şi Euronext au fuzionat creând o piaţă bursieră de peste 20 000 miliarde dolari.

Se poartă discuţii cu Bursa din Milano şi se aşteaptă şi adeziunea germanilor. NYSE deţine şi 25% din Bursa Britanică. Se consideră că fuziunea bursieră consolidează serios parteneriatul transatlantic.

- Paris. Summitul anual franco-britanic (9 iunie). S-au abordat: problemele energetice; cooperarea împotriva migraţiei ilegale; teme ale agendei internaţionale etc. Franţa şi Marea Britanie vor coopera în domeniul centralelor nucleare şi vor construi în comun 3 portavioane.

- **Austria** propune introducerea unui nou criteriu pentru aderare la UE: capacitatea de absorţie a Uniunii (definită instituţional, financiar şi democratic). Franţa şi Olanda susţin propunerea austriacă, în timp ce Marea Britanie o respinge.

- Un recent raport **(Ernst&Young)** asupra investiţiilor străine înregistrează la capitolul atractivitate: SUA, China, India, Germania, Franţa, etc. În Polonia, investiţiile străine au creat cele mai multe locuri de muncă din Europa. Germania şi Marea Britanie sunt, la rândul lor favorizate, în domeniul creării noilor locuri de muncă prin investiţii directe, datorită tehnologiei superioare de care dispun.

- **Bruxelles.** Reuniunea a miniştrilor Apărării din NATO (8 iunie). Participă reprezentanţi ai Afganistanului şi ai 37 state ce asigură ISAF.

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** Liderii sârbi din provincie au rupt legăturile cu administraţia ONU şi intenţionează să separe zona de nord în cazul proclamării independenţei la Priştina (5 iunie). Grupul de Contact a atenţionat Belgradul cu privire la influenţa negativă pe care o exercită asupra minorităţii sârbe din provincie (8 iunie).

- **Belgrad.** Asasinarea unui martor principal în Ancheta Djindjici. Dispute între partide în problema Kosovo. Premierul Kostuniţa ar dori alegeri generale în ideea că un nou guvern ar trebui să-şi asume riscurile pierderii provinciei Kosovo; analiştii apreciază că evenimentele în curs favorizează grupările naţionaliste.

- **Cipru** a blocat începutul convorbirilor UE-Turcia.

- **Grecia şi Turcia** au decis să dezvolte măsuri comune pentru „*securitatea aeriană şi navală*” în Marea Egee.

12 iunie

- **Teritoriile Palestiniene: Hamas** a anunţat că va întrerupe armistiţiul cu Israelul; s-au lansat rachete asupra oraşelor Sderot şi Ashkelon (încă din 11 iunie). Israelienii au ripostat în Fâşia Gaza, împotriva grupării **Brigăziile Ezzedin Al Qassam.** Militanţi **Fatah** au atacat sediul guvernului **Hamas** (Ismail Haniyeh) din Ramallah. Forţe **Hamas** au lovit sedii prezidenţiale în Fâşia Gaza. Preşedintele Abbas a declarat stare de urgenţă. Iranul şi Siria insistă să protejeze **Hamas.**

- **Azerbaidjan.** Liderul în exil al mişcării pentru Deşteptarea Naţională a Azerilor din Sud a fost „trimis” din Baku în statele Golfului.

- **Teheran.** Reprimarea unor demonstraţii pentru drepturile civile ale femeilor. Pe de altă parte, resurse diverse evidenţiază implicarea Gardienilor Revoluţiei în afaceri.

13 iunie

- **Suhumi.** Abhazia, Transnistria şi Osetia de Sud decid crearea unei alianţe politice şi resping formatul internaţional al „forţelor de pace”.

- **Venezuela.** H. Chavez va vizita Iranul, Vietnamul, Coreea de Nord, F. Rusă şi China. Washingtonul a trecut Venezuela pe lista statelor care menţin terorismul.

- **Sankt Petersburg.** Forumul economic internaţional. Moscova nu va renunţa la monopolurile **Gazprom.** În plus, oficialii ruşi au anunţat că „*epoca energiei ieftine pentru europeni s-a încheiat*”. Se speculează însă că SUA, UE, Japonia şi F. Rusă ar pregăti un acord pentru accesul reciproc pe pieţele energetice. Sunt însă analişti care atrag atenţia că **Gazprom** îşi va epuiza zonele de exploatare în scurt timp şi nu avea capacităţi să lanseze noi resurse.

- **Irak.** Vizită „surpriză” a preşedintelui G. Bush la Bagdad; noul guvern al premierului Al-Maliki va fi susţinut de americani.

- **Stockholm**. Institutul pentru problemele păcii. Cheltuielile militare globale au atins nivelul de 890 miliarde dolari (48% cheltuieli SUA).

- **SUA.** Camera Reprezentanţilor alocă suplimentar 66 miliarde dolari pentru operaţiile de stabilizare din Irak şi Afganistan. Între 2003-2006, americanii au cheltuit 320 miliarde de dolari pentru susţinerea forţelor din Irak şi 89 miliarde în Afganistan.

- **Kârgâstan.** Parlamentul respinge din nou tratatul politic cu Kazahstanul.

- **Ucraina.** Partidul prezidenţial, Ucraina Noastră respinge cooperarea guvernamentală cu I. Timoşenko şi cu socialiştii.

- **Quito.** Reuniunea a **Pactului Andin** (fără Venezuela, Peru, Bolivia, Ecuador, Columbia). Se solicită asocierea cu **UE** şi înnnoirea avantajelor vamale în schimburile comerciale cu SUA; Peru şi Columbia au semnat acorduri de liber-schimb cu SUA. Preşedintele E. Morales a adoptat o poziţie „pragmatică” în raporturile cu SUA.

14 iunie

- **Irak.** Operaţie irakiano-americană pentru securizarea zonei Bagdadului (40 000 oameni). Şiiţii lui Al-Sadr demonstrează în cartierul Kazimuyah împotriva americanilor.

- **Afganistan.** Acţiuni de amploare împotriva talibanilor în sud (americani, britanici, canadieni, afgani). Neotalibanii şi-au construit baze în Balucistan şi în zonele tribale din Pakistan.

- **F. Rusă. Inguşeţia**. Operaţie amplă a forţelor ruse în zona Nazran. **Lukoil** anunţă că este obligat să vândă **Gazpromului** 1 000 m^3 gaze naturale cu aproape 23 dolari; **Gazpromul,** care deţine monopolul conductelor (150 000 km) îl distribuie în UE cu preţul de 230 dolari/1 000 m^3.

15 iunie

- **China.** Reuniunea a **Grupului de la Shanghai.** Royal Institute for International Affairs califică „precaut” organizaţia („club de autocraţi şi dictatori”). Se comentează că OCS ar viza „excluderea” SUA din Asia Centrală; s-au încheiat şi acorduri de cooperare „antiteroristă” (militară). Preşedintele Ahmadinejad propune ca OSC să se transforme într-un „bloc” antihegemonic, economic, politic şi militar. Acceptarea Iranului în această organizaţie va tensiona în mod explicit situaţia internaţională. V. Putin a afirmat că Iranul are dreptul să folosească atomul „în scopuri paşnice”. Moscova intenţionează să transforme OCS într-o contrapondere la NATO şi SUA în Asia Centrală. China – care va investi 100 miliarde dolari în Iran până în 2030 (acord din 2004) – consideră că nu a sosit, însă, momentul pentru ca Teheranul să primească statut de membru cu drepturi depline al organizaţiei (propunere avansată de V. Putin). S-a luat, în schimb, în discuţie proiectul conductei Iran-Pakistan-India, cu participarea **Gazprom.** Un expert chinez în relaţii internaţionale afirma: „*Rusia este atât de arţăgoasă deoarece se află în declin. China ... aşteaptă cu răbdare să-i vină vremea*”.

- **Somalia.** Parlamentul din Baidoa cere intervenţia unei forţe internaţionale de pace; islamiştii din Mogadishu nu acceptă această rezoluţie şi acuză Etiopia de „ambiţii expansioniste”.

16 iunie

- **Kazahstanul** s-a alăturat în mod oficial conductei Baku-Tbilisi-Ceyhan. Preşedintele Nazarbaev a declarat că ţara sa are interesul să menţină o relaţie foarte bună cu SUA şi UE, concomitent cu participarea la activităţile Grupului de la Shanghai.

- **Washington.** Secretarul de Stat, C. Rice anunţă constituirea unui „grup de contact” la ONU pentru examinarea crizei din Somalia.

17 iunie

- Coreea de Nord. Pregătirea lansării unei rachete balistice (**Taepodong 2)** – 6 000 km a trezit dezaprobarea energetică a Japoniei şi SUA.

- Kazahstan. Alma Ata. Conferinţa pentru Măsuri de Încredere în Asia (CICA).

- F. Rusă. Cecenia. A fost ucis, Halim Saidulaiev, şeful politic al rebelilor ceceni. Conducerea rebeliunii rămâne activă sub radicalii Bassaiev şi Umarov.

- Nepal. Acord de principiu între maoişti şi premierul Roirala.

- Somalia. Grupuri de militari etiopieni au intrat în zona controlată de islamişti. Ele ar susţine (cu aprobarea SUA) guvernul federal de tranziţie. Se pare că trupele din Sudan şi Uganda sprijină acelaşi guvern.

- China. Amnesty International califică China drept un exporator de armament care alimentează conflictele din Sudan, Nepal, Birmania. China trebuie să se supună „regulilor internaţionale".

- Irak. Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice susţine federalizarea statului.

- Armenia-Azerbaidjan. Discuţiile se centrează pe împărţirea districtelor din Nagorno-Karabah între cele două state.

- Paris. Târgul internaţional de armament. F. Rusă doreşte să coopereze individual, pe linie de tehnologie, cu statele NATO.

- F. Rusă. Cecenia. Un sondaj de opinie relevă că 25-27% din populaţie sprijină regimul pro-rus şi 25-27% se opune acestuia. Opinia publică susţine unirea Ceceniei cu Inguşetia.

Uniunea Europeană

- Polonia se opune ca UE să accepte gazoductul baltic dintre Rusia şi Germania.

- Slovacia. La 17 iunie – alegeri parlamentare. Partidul de guvernământ (**Uniunea Democratică şi Creştină**) ar fi puternic concurat de partidul de stânga, **Smer** (Direcţia). Rezultatele finale: **Smer** – 30%, creştin-democraţii – 18%.

- Eufor. R.D. Congo. 1 500 militari din UE şi Turcia (cu baza în Gabon) vor supraveghea alegerile din această ţară, din 30 iulie.

- Londra. Convorbiri E. Olmert-T. Blair (12 iunie). Dacă tratativele cu preşedintele Abbas eşuează, Israelul va aplica un plan de „regrupare" în „blocurile de colonii". Premierul israelian vizitează şi Parisul (14-15 iunie).

- J. Claude Juncker, premierul Luxemburgului apreciază că Franţa şi Olanda, fiind în minoritate în dezbaterea asupra **Constituţiei UE,** trebuie să-şi modifice atitudinea. R. Prodi consideră că Italia ar putea media între diferitele poziţii adoptate în privinţa **Constituţiei**.

- Parlamentul European cere liderilor Uniunii să „salveze" Constituţia (14 iunie). Aproape toţi popularii sprijină acest document. Liberalii (G. Watson) pledează pentru menţinerea prevederilor esenţiale ale Constituţiei, ca şi socialiştii.

- Spania. ETA încearcă să obţină începerea negocierilor şi cu guvernul de la Paris.

- Bruxelles. Consiliul European din 15-16 iunie, 16 state au votat Constituţia Europeană. Franţa şi Olanda au respins-o. Alte şase state au suspendat procesul de votare a ei (Marea Britanie, Polonia, Portugalia, Cehia, Suedia şi Irlanda). Comisia Europeană va întocmi un raport asupra „capacităţii de absorbţie" a Uniunii. Franţa şi Olanda urmăresc să transforme „capacitatea de absorbţie" într-un criteriu de aderare.

Germania şi cei 15 „constituţionali" cer ca Franţa şi Olanda să înainteze propuneri concrete pentru depăşirea impasului **Constituţiei UE.** Marea Britanie ar accepta prevederile instituţionale. Luxemburgul susţine că un „nucleu central" al UE se va integra în curând politic.

Problema Constituţiei UE va fi nesoluţionată în 2007-2008, după alegerile din Franţa şi Olanda. O dezbatere largă va avea loc în decembrie asupra procesului extinderii europene, după integrarea României şi Bulgariei.

UE va elabora o strategie energetică externă. Pe de altă parte, UE va relua ajutorul financiar pentru palestinieni, ocolind guvernul **Hamas.**

- Danemarca propune ca SUA şi UE să înfiinţeze o „*vastă zonă de liber-schimb*". UE şi SUA controlează două cincimi din comerţul mondial, prin schimburile reciproce. 85% din investiţiile SUA sunt direcţionate spre UE.

- Belgia. Camera Deputaţilor va lua în dezbatere planul dreptei flamande (**Vlaams Belang**) de „separare" a regatului.

Europa de Sud-Est

- Albania. S-a semnat Acordul de Stabilizare şi Asociere cu UE. Se vor adopta treptat regulile europene şi se vor reduce taxele vamale (12 iunie).

- Kosovo. Albania sprijină un „Kosovo Independent". Mediatorii ONU pregătesc o întâlnire la „vârf" albanezo-sârbă, la sfârşitul lunii iulie. Demisia înaltului reprezentant ONU, S. Jessen-Petersen (12 iunie).

- UE începe negocierile concrete cu Turcia (12 iunie) şi Croaţia. Bruxelles-ul recunoaşte independenţa Republicii Muntenegru.

- R. Srpska. Premierul M. Dodik se pronunţă în favoarea unui referendum pentru independenţa republicii.

- Serbia. Premierul V. Kostuniţa a solicitat ajutorul F. Ruse cu prilejul vizitei la Moscova (13 iunie). Belgradul nu acceptă independenţa Kosovo. Demonstraţii pentru autonomia albanezilor din sudul Serbiei (15 iunie).

19 iunie

- Coreea de Nord. Negocierile în **Format 6** sunt în impas. Phenianul pregăteşte pentru lansare racheta intercontinentală **Taepodong 2** (din februarie 2005, RPCD s-a proclamat putere nucleară). SUA, Japonia şi Australia au reacţionat energic. Guvernul comunist din Nord a întrerupt negocierile nucleare până la ridicarea sancţiunilor economice de către SUA (septembrie 2005).

- „Financial Times" defineşte F. Rusă drept un „stat corporatist" (70% din resursele de hidrocarburi nu vor fi liberalizate).

- Sri Lanka. Lupte între forţele guvernamentale şi gherilele „Tigrilor Tamili" (LTTE). Au loc ciocniri în apele din zona Peninsulei Mannar (în nord); gruparea colonelului „dezident" Karuna s-a instalat în estul insulei. Se înregistrează ciocniri armate şi între tamili. Guvernul nu are intenţia reală de a negocia o soluţie politică.

- Timorul de Est. Conflictul pentru putere din acest stat, din aprilie 2006 (30 morţi, 60 000 refugiaţi) se suprapune peste rivalităţile etnice. Trei districte din est sunt locuite de papuaşi (lorosaesi) şi 10 districte de băştinaşi austronesieni, 55% din populaţie. Preşedintele fondator Xanana Gusmao este din zona papuaşă, iar premierul Mari Alkatiri, din grupul etnic opus (relativ favorabil Indoneziei).

- Nepal. Recentul acord dintre guvernul de coaliţie şi maoişti prevede: alegeri libere, dezarmare (sub supraveghere ONU), respectarea regulilor societăţii democratice, etc. India sprijină acest proces de pace şi stabilizare.

- Washington. Premierul Agim Ceku s-a angajat în faţa C. Rice că în Kosovo se va edifica un stat democratic.

- Beijing. Semnarea tratatului de cooperare între China şi Afganistan. H. Karzai şi Hu Jintao se angajează să combată în comun separatismul, extremismul şi terorismul.

- Teheran. Vizita liderului şiit Al-Hakim în Iran. Teheranul nu acceptă discuţii „condiţionate" cu Washingtonul. Americanii acuză oficialităţile iraniene de sprijinire a unor grupări radicale şiite. Se menţin tensiunile din Azerbaidjanul de Sud.

20 iunie

- Uganda. Guvernul din Sudanul de Sud (Juba) mediază între preşedintele Museveni şi liderii Kony şi Otti, ai **Armatei de Rezistenţă a lui Dumnezeu**. Această grupare de gherilă acţionează de decenii în centrul şi nordul Ugandei şi la frontiera dintre Uganda, R. D. Congo şi Sudan. Kony şi Otti sunt urmăriţi de Tribunalul Internaţional pentru crime în masă (2 milioane refugiaţi). Grupurile de gherilă – adeseori formate din copii-luptători – sunt fanatizate religios (evanghelişti).

- Moscova. Convorbiri R. Prodi-V. Putin; Italia este cel de-al treilea partener comercial al F. Ruse (23,5 miliarde dolari, schimburile din 2005).

- Liberia. Guvernul are dificultăţi în acţiunea de revenire la starea de pace de după îndelungatul război civil. Peste 100 000 luptătorii trebuie „reconvertiţi" la viaţa civilă. Se menţine starea de insecuritate generalizată.

- Ucraina. Preşedintele V. Iuşcenko reconfirmă orientarea ţării sale spre UE şi NATO şi confirmă ineficienţa CSI.

- Washington. Mai mulţi influenţi senatori (democraţi şi republicani) avertizează statele **G7** asupra „*devierii Rusiei spre autoritarism*".

21 iunie

- Grupul de la Shanghai şi India. Guvernul de la New Delhi „studiază cu atenţie" redimensionarea rolului Grupului de la Shanghai (OCS) în Asia Centrală. India apreciază, îndeosebi, rolul energetic şi economic al organizaţiei. Pe de altă parte, între statele membre şi India persistă deosebiri, de la natura regimului politic, până la interesele regionale. Crearea unui „bloc alternativ", de „securitate colectivă", energetic şi nuclear nu anunţă perspective cu totul favorabile statelor regiunii şi afectează relaţiile cu Occidentul. Kârgâstanul şi Kazahstanul se tem de „expansiunea chineză". Kazahstanul are interese economice şi politice în SUA, UE şi pe conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan. Chiar şi Iranul concurează F. Rusă la exporturile de gaze naturale.

- Uruguay. Dispute în cadrul guvernului de centru-stânga şi în echipa preşedintelui Tabaré Vázquez (între promotorii unui acord de liber schimb cu SUA şi adversarii lor). Miniştrii Economiei şi Industriei atrag atenţia că exporturile spre SUA au crescut la 22,5%, pe când cele spre Brazilia „s-au prăbuşit". MERCOSUR este criticat şi pentru presiunile exercitate de Argentina şi Brazilia şi dezavantajarea economiei naţionale.

- Kiev. S-a refăcut „coaliţia portocalie" (**Ucraina Noastră, Blocul Timoşenko, P. Socialist**). I. Timoşenko ar putea ajunge premier. **Ucraina Noastră** are un program radical pro-occidental şi liberal, în timp ce I. Timoşenko vizează realizarea unui „stat puternic". **Gazpromul** declară că va mări preţul livrărilor de gaze naturale, în timp ce I. Timoşenko a reafirmat că va renegocia contractul cu această companie (80% din gazele naturale ruseşti, destinate UE, traversează Ucraina).

- Irak. Premierul Al-Maliki a lansat un „plan de reconciliere" cu „rezistenţa onorabilă" (aprobat de Talabani şi de americani).

- F. Rusă-Iran. Deşi numeroşi deputaţi din Moscova speră să se realizeze o „alianţă energetică" cu Teheranul, Iranul rămâne un competitor pe piaţa europeană. Pe de altă parte, statele din Asia refuză să accepte preţurile practicate de F. Rusă în UE.

R. Abramovici va achiziţiona 41% din cel mai important producător de oţel, compania de stat **Evraz;** Abramovici susţine politica lui V. Putin de creare a unor mari companii „cu largi interese". Acţionarii **Arcelor** au blocat, însă, fuziunea cu **Severstal** (a oligarhului A. Mordaşov).

Gazpromul ar proiecta şi o conductă de gaze naturale în Europa de Sud-Est, la concurenţă cu protocolul **Nabucco.**

- Inguşetia. Lupte împotriva grupării sauditului Abu-Dzeit.

- Armenia. Demersuri pentru coalizarea partidelor pro-occidentale de opoziţie (**Orinats Yerkir –** A. Baghdasarian, **Zharangutiun** – R. Hovannisian, fost ministru de Externe, crescut în SUA, **Hanrapetutiun,** fost premier A. Sargasian, **Liberal Progresit**).

22 iunie

- Columbia-Venezuela. Se menţin relaţiile tensionate dintre cele două state. La frontiera de vest a Venezuelei, în provinciile Zulia, Tachira şi Apura, în zonele marilor proprietăţi agricole s-au instalat de ani de zile miliţii de dreapta din Columbia (provincia Norte de Santander). Grupurile antigherilă – asociate serviciilor secrete DAS – luptă atât împotriva preşedintelui H. Chavez, cât şi a militanţilor FARC; concomitent, ele controlează şi reţelele de droguri.

- SUA. Cota de popularitate a preşedintelui G. Bush a crescut de la 31 la 38%. Republicanii s-au angajat în ofensiva electorală parlamentară, exploatând şi disensiunile dintre democraţi; aceştia din urmă nu au reuşit să adopte o poziţie comună faţă de angajamentul militar din Irak. Politica Iranului şi demersurile de creare a unui centru de putere asiatic (sino-ruse) nu favorizează „abordările pacifiste" ale democraţilor, cu atât mai mult, cu cât UE este înclinată să adopte orientări tot mai apropiate de centru-dreapta.

- Camerun-Nigeria. Acordul dintre cele două state, mediat de ONU, ar trebui să rezolve problema controlului asupra Peninsulei Bakassi, bogată în hidrocarburi. Documentul a fost „garantat" de SUA, Franţa, Marea Britanie şi Germania. Camerunul preia în întregime peninsula respectivă.

- Egipt. Ambasadorul american, F. J. Ricciardone critică „încăpăţânarea" regimului Mubarak de a se opune reformelor democratice. Oficiul din Cairo al Institutului Internaţional Republican (condus de senatorul J. McCain) a fost închis. Copţii au început să se agite, cerând libertate religioasă. Americani furnizează regimului un ajutor de 2 miliarde dolari pe an şi se opun menţinerii în arest a liderului opoziţiei, Aymen Nour. Alegerile locale au fost amânate până în 2008 şi s-a prelungit regimul stării de urgenţă (din 1981) pentru încă doi ani.

- Lukoil va delocaliza 25-30% din extracţie şi rafinare (în Asia Centrală, Orientul Apropiat, America de Sud, Africa de Vest). Mai puţin se va investi în Europa de Est, regiune „prea politizată".

- Turkmenistanul va majora cu 50% preţul gazelor naturale livrate **Gazprom** (100 dolari mia de m^3).

- China în Asia Centrală. Deşi au economii complementare, statele din Asia Centrală şi China nu ar putea realiza prea uşor o economie integrată. Îndeosebi Kazahstanul şi Kârgâstanul se tem de „expansiunea chineză".

- Gazpromul urmăreşte să pătrundă pe piaţa italiană (a treia din UE, după Germania şi Marea Britanie). În acelaşi timp, **Gazpromul** se va implica în proiectul conductei Iran-Pakistan-India, de 7,4 miliarde dolari.

- Iordania, Petra. Întâlnire Olmert-Abbas.

23 iunie

- R. D. Congo. Apropiatele alegeri generale – protejate de ONU, UA şi UE – prilejuiesc reaprinderea unor vechi dispute etnico-religioase şi teritoriale (îndeosebi între Est şi Vest). În principiu, **Acordurile de la Pretoria** din 17 decembrie 2002 prevedeau restaurarea păcii interne cu ajutorul democraţiei, refacerii economiei şi forţelor armate şi de poliţie. S-a creat o **Structură militară de integrare,** cu asistenţa MONUC şi a unui Comitet internaţional de tranziţie. Peste 140 000 oameni sub arme au fost inventariaţi. S-au creat 16 brigăzi (din 18) ale armatei naţionale; acestea se comportă, însă, ca forţe de ocupaţie în provinciile Ituri şi Kivu. În nordul provinciei Katanga, miliţiile **maii maii** îşi continuă „războiul murdar" (persistă şi rivalităţile între nord şi sud). Provincia Kivu de Nord este fieful generalului L. Nkunda (fost membru al Adunării pentru Democraţie), „protector" al etniei tutsi şi apropiat de Rwanda. În Kivu de Sud acţionează Forţele de Eliberare din Rwanda (hutu). Provincia Ituri este marcată de luptele dintre etniile hema şi lendu. În vest, în Congo de Jos, mişcarea religioasă **Bundu din Kongo** propune un stat federal. Statisticile sunt înfricoşătoare: 55% din populaţie nu are acces la apă, 70% trăieşte cu 0,20 dolari pe zi; 64% suferă de malnutriţie.

- Cecenia. Doku Umarov, noul şef la militanţilor ceceni a declarat că va lua ofensiva, inclusiv, pe teritoriul Rusiei.

24 iunie

- China. Se încheie turneul african al premierului chinez Wen Jiabao (17-24 iunie). Poziţiile **Sinopec** s-au întărit în Angola, o investiţie de 1,3 miliarde dolari se va dirija spre Zimbabwe (termocentrale); turneul s-a încheiat în Uganda.

- Germania. Iranul trebuie să înceteze imediat îmbogăţirea uraniului.

- Arabia Saudită şi **Afganistan.** Ample acţiuni ofensive antiteroriste.

Uniunea Europeană

- Problema palestiniană. Aproximativ 100 milioane euro vor fi furnizaţi preşedinţiei palestinieni, „ocolind" guvernul **Hamas.** Se vor susţine: programul de urgenţă al BM; sectorul energetic; domeniul securităţii sociale. Peste 160 000 funcţionari nu au mai fost plătiţi din martie 2006. Israelul va putea alimenta acest fond cu taxele vamale.

- Spania. Batasuna (interfaţa politică a ETA) solicită implicarea Parisului în soluţionarea problemei bascilor („Batasuna" nu este interzisă în Franţa). Bascii doresc să constituie un singur stat („Euskadi"), înglobând zone din Spania şi Franţa. Autorităţile de la Paris consideră că bascii trebuie să discute doar cu Madridul.

- Franţa. Ségolène Royal câştigă tot mai multă popularitate, deşi discursul său politic nu este „chiar de stânga". Candidatul socialist la postul de preşedinte promovează obiective „de dreapta" în problemele combaterii infracţionalităţii, dar şi „*lozinci salariale de stânga*". Se pronunţă pentru „un stat puternic". N. Sarkoz este apreciat drept post-gaullist, neoliberal şi atlantist.

- Spania. Electoratul din Catalonia a optat pentru o „largă autonomie". Catalanii s-au definit drept „comunitate naţională". Exemplul lor ar fi putea fi urmat de Andaluzia, Baleare, Galicia etc. Socialiştii premierului L. R. Zapatero se pronunţă pentru o „Spanie pluralistă", spre deosebire de populari. Disputele pe tema autonomiei bascilor ar putea afecta în mod serios guvernarea lui L. R. Zapatero.

- Bruxelles. Parlamentul (negociind cu guvernele naţionale) va avea posibilitatea să respingă proiectele CE, mai ales în domeniul financiar.

- UE condiţionează negocierile cu Turcia de normalizarea relaţiilor între aceasta din urmă şi Cipru. Ankara cere, însă, un fel de „recunoaştere" a Republicii Ciprului de Nord. Austria ar fi gata să promoveze un „parteneriat special" în locul integrării Turciei în UE.

- UE-SUA. Creştin-democraţii germani propun un parteneriat economic trans-atlantic, capabil să genereze o „piaţă comună" în următorii 10 ani. Cancelarul A. Merkel optează pentru atlantism. Parlamentul European aprobă o astfel de orientare. Administraţia G. Bush îşi reconsideră, în sens pozitiv, alianţa cu europenii (**Summitul de la Viena,** 21 iunie). Ambele părţi şi-au exprimat acordul asupra problemelor programului nuclear iranian, liberalizării comerţului mondial. UE şi SUA apreciază importanţa relaţiilor cu F. Rusă, dar exprimă neliniştea în legătură cu evoluţia regimului politic din această ţară şi faţă de unele iniţiative diplomatice ale Moscovei. F. Rusă ar urmări să controleze „rutele nordică şi sudică" de gaze naturale ale UE.

- Budapesta. Vizita preşedintelui G. Bush în Ungaria (22 iunie). Preşedintele american îşi manifestă aprecierea faţă de Revoluţia din 1956. În „Noua Europă", SUA sunt considerate „*garantul independenţei naţionale*". Cel mai serios sprijin pentru războiul antiterorist vine din partea României (peste 1 000 oameni în misiuni externe).

- Marea Britanie. Agitaţiile „naţionaliste" ale conservatorilor ar putea provoca, în viitor, separarea Scoţiei de Anglia, implicit pierderea poziţiilor Marii Britanii în UE şi în Consiliul de Securitate.

Europa de Sud-Est

- Belgrad. Premierul V. Kostuniţa critică politica UE faţă de Serbia. UE şi SUA iau poziţii dure faţă de declaraţiile premierului (19-21 iunie). Vizita preşedintelui României, Tr. Băsescu la Belgrad (România va ajuta Serbia să depăşească această situaţie extrem de dificilă).

- Kosovo. Consiliul sârbilor avertizează că „*independenţa Kosovo va destabiliza Europa*". Comunitatea internaţională înclină să accepte independenţa supravegheată a provinciei.

- Bosnia-Herţegovina a preluat controlul parţial asupra spaţiului său aerian (19 iunie).

- Albania. Preşedintele Alfred Mosiu insistă ca parlamentul să urgenteze reforma electorală.

- Bulgaria. Acţiuni de verificare a averilor, dosarelor de colaboratori ai fostei poliţii politice (peste 150 politicieni) şi anti-mafia. Fostul premier S. de Saxa-Coburg pare implicat în afaceri ilegale (cu V. Emanuelle, şeful Casei de Savoia).

26 iunie

- F. Rusă. Gazpromul va realiza un **Joint venture** cu **Iranian Petroleum.** În altă ordine de idei, G. Schröder consideră că Ucraina „fraudează" exporturile de gaze naturale ruseşti în UE. Mai mulţi guvernatori şi primari (inclusiv I. Lujkov al Moscovei) denunţă drept „extremişti" **Partidul Rodina** al lui d. Rogozin şi **Partidul Naţional Bolşevic. London Foreign Policy Center,** apropiat de T. Blair apreciază însă că „regimul Putin" a afectat grav democraţia în F. Rusă, chiar dacă ţara a avansat la poziţia 10 în topul puterilor economice.

- Vietnam. Schimbarea bruscă a conducerii ţării, în frunte cu preşedintele Tran Duc Luong.

- SUA-Japonia. Vizita premierului Junichiro Koizumi în SUA. Se examinează relaţiile de cooperare în contextul sporirii cheltuielilor militare chineze şi ameninţărilor nord-coreene. Îngrijorează şi posibilitatea ca Gomindanul să câştige preşedinţia Taiwanului, fapt ce ar duce la o serioasă apropiere de Beijing. În prezent, SUA şi Japonia garantează securitatea Taiwanului, sub conducerea democraţilor. Confruntările dintre preşedintele Chen şi liderul gomindanist Ma Ying-

JE.ON se suprapun peste tensiunile dintre „autohtoni” (dialectul minnan) şi „chinezii gomindanişti” veniţi în 1947-1949 (dialectul mandarin).

- Caucazul de Sud. Departamentul de Stat propune ca bază de discuţii pentru soluţionarea conflictului din Nagorno-Karabah: retragerea trupelor armene din provincie şi desfăşurarea de forţe internaţionale; stabilirea de relaţii normale între Armenia şi Azerbaidjan; organizarea unui referendum local etc. Azerbaidjanul acceptă în principiu aceste propuneri, dar insistă ca Nagorno-Karabah să rămână în cadrul frontierelor sale.

- Iran. Lupte ale gherilelor kurde (Forţele Populare de Apărare) în Salmas, Azerbaidjanul iranian. Trupele iraniene şi cele turce cooperează împotriva kurzilor. Autorităţile de la Teheran au executat şi mai mulţi oponenţi arabi din sud-vestul ţării.

- Irak. Producţia de petrol atinge nivelul de 2,6 milioane barili pe zi. Mai multe grupări rebele ar fi dispuse să accepte oferta guvernamentală de reconciliere, cu scopul de a „bloca” extinderea influenţei iraniene. **Ansar Al-Sunnah Army,** din provincia Anbar propune să se negocieze inclusiv modificarea Constituţiei şi retragerea forţelor americane, în următorii doi ani. **Mujahedin Shura** a respins oferta premierului Al-Maliki (susţinută şi de **Liga Arabă**). **Al-Qaeda** şi-a intensificat atacurile asupra şiiţilor, în zona Bagdad, incitând la „război civil”.

27 iunie

- Moscova. Preşedintele V. Putin afirmă că F. Rusă are interese globale şi că acestea nu trebuie să provoace confruntări. „*Nu împărţim statele în adversari şi parteneri*”. Parteneriatul cu SUA trebuie să se bazeze pe egalitate. F. Rusă nu are proiecte „neoimperiale” şi nu aplică „şantajul energetic”. De asemenea, el propune SUA un nou tratat în locul START.

- Ucraina. Partidul Regiunilor blochează activitatea parlamentului sub pretextul că „puterea portocalie” a monopolizat comisiile legislativului (27-28 iunie).

- Chişinău. Ministrul ucrainean de Externe, B. Tarasiuk afirmă că nu va recunoaşte nici un rezultat al unui referendum în Transnistria. Pe de altă parte, s-au intensificat contactele între reprezentanţii Transnistriei, Abhaziei şi Osetiei de Sud.

- Cecenia. F. Rusă. Radicalii D. Umarov şi S. Basaev a preluat conducerea politică a gherilei locale.

28 iunie

- Moscova. Direcţia actuală a Kremlinului este de a controla sectoarele-cheie ale economiei prin corporaţii de stat („statul corporativ”). SUA insistă ca F. Rusă să-şi „deschidă” piaţa energetică.

- Kabul. Vizita Secretarului de Stat, C. Rice. Afganistanul, Pakistanul şi SUA au interese comune antiteroriste. La 27 iunie, C. Rice a discutat cu P. Musharraf în direcţia eliminării bazelor talibane din Pakistan. Starea de securitate din Afganistan s-a deteriorat, inclusiv în nord, în zona de responsabilitate germană. Concomitent, pakistanezii îşi exprimă îngrijorarea asupra pretenţiilor Kabulului asupra zonelor paştune de la frontiera cu Afganistanul.

29 iunie

- Sankt Petersburg. Reuniune a miniştrilor de Externe G-8. Se fixează agenda reuniunii din 15-17 iulie (va fi dominată de problemele palestiniană şi iraniană). C. Rice se referă la starea democraţiei în F. Rusă şi asupra „amestecului” dintre diplomaţie şi afaceri energetice.

- Teritoriile Palestiniene. Atac al forţelor israeliene împotriva trupelor şi guvernului **Hamas.** Principalele organizaţii palestiniene tocmai recunoscuseră implicit Israelul.

30 iunie

- Moscova. F. Rusă acuză Ucraina că a vândut, în „mod ilegal", rachete de croazieră de tipul AS-15 „Kent" în China şi Iran, în 2000-2001.

- Teritoriile Palestiniene. Operaţii ale armatei israeliene în Fâşia Gaza şi Cisiordania. Arestarea unor miniştri şi parlamentari **Hamas.**

1 iulie

- China. Zeci de mii de demonstranţi au cerut „democraţie" în Hong Kong.

- Banjul. Gambia. Reuniune UA. Participă ca invitaţi preşedinţii H. Chavez şi Ahmadinejad. UA solicită forţe ONU în Darfur, în ciuda opoziţiei Khartumului.

- Afganistan. Două rachete au lovit principala bază aliată situată în zona Kandahar.

- ONU. Teritoriile Palestiniene. SUA acuză Siria de implicare în atacurile Hamas împotriva Israelului.

Uniunea Europeană

- Olanda. Demisia guvernului de centru-dreapta după retragerea din coaliţie a partidului **D.66** (29-30 iunie); cauza reală rezidă în disputele cu populiştii pe tema imigraţiei.

- Germania. Bundestagul a decis limitarea dreptului de veto al landurilor. Pe de altă parte, comentatorii avizaţi apreciază că parteneriatul Germania-SUA a luat treptat locul „motorului" franco-german. Sprijinul Germaniei a determinat şi realizarea unei poziţii comune SUA-UE în problema iraniană.

Bruxelles. UE încurajează băncile să sprijine mai serios IMM-urile (în număr de 23 milioane).

- Polonia. Preşedinţii Poloniei, Germaniei, Cehiei, Slovaciei şi Ungariei au marcat 50 de ani de la „revolta poloneză" din iunie 1956 (Poznan, 28 iunie).

Europa de Sud-Est

- Serbia. S. Sreckovici (SPO) propune ca toate forţele reformiste să se alieze împotriva curentului naţionalist. Belgradul cere ajutorul serviciilor secrete străine pentru arestarea lui R. Mladici. Liberalii din partidul **G 17 Plus** solicită interzicerea **Partidului Radical Sârb** (28 iunie).

- Macedonia. Cu câteva zile înainte de alegerile parlamentare din 5 iulie, s-au înregistrat mai multe incidente şi schimburi de focuri (cu precădere între partizanii albanezi ai **Uniunii Democratice pentru Integrare şi Partidul Democratic al Albanezilor,** condus de vicepreşedintele Menduh Thaci). Premierul kosovar A. Ceku le-a cerut albanezilor să înceteze violenţele.

- Kosovo. Vizita premierului V. Kostuniţa la Londra (27 iunie). Serbia propune o „perioadă de tranziţie" de autonomie lărgită înainte de proclamarea independenţei. V. Kostuniţa s-a deplasat în Kosovo, la Gracaniţa (28 iunie); cu acest prilej a respins independenţa provinciei.

Aflat în Bosnia-Herţegovina, preşedintele sârb B. Tadici afimă că frontierele din Balcanii de Vest nu trebuie modificate. O schimbare în Kosovo ar putea produce efecte în Republica Srpska (29 iunie).

- Bosnia-Herţegovina. Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei adoptă o rezoluţie; se cere ca Bosnia-Herţegovina să elaboreze şi aplice o **Constituţie** federală, până în 2010 (în locul Acordului de la Dayton). R. Srpska respinge propunerile de dizolvare a „entităţilor etnice" actuale (29 iunie).

3 iulie

- F. Rusă. Gazpromul va aplica aceleaşi preţuri pentru exportul de gaze naturale în UE şi în CSI.

Presa moscovită comentează favorabil vizita preşedintelui N. Sezer în Rusia (din 28-30 iunie); se evidenţiază totuşi faptul că ambele state se concurează pentru transportul petrolului caspic.

- Georgia. Pregătiri de confruntare armată la frontiera cu Osetia de Sud. În schimb, Georgia participă la Consiliul de Coordonare, alături de Abhazia şi ONU (pentru normalizarea situaţiei în Kodori şi Gali).

Pe de altă parte, s-a înfiinţat un consorţiu ruso-abhazo-georgian pentru magistrala feroviară dintre F. Rusă, Georgia şi Armenia.

- Ucraina. V. Iuşcenko refuză să dizolve parlamentul chiar dacă socialiştii au încheiat o alianţă cu Partidul Regiunilor. I. Timoşenko a reclamat refacerea alegerilor generale.

- Afganistan. Fostul preşedinte B. Rabbani apreciază că starea de securitate din ţară s-a deteriorat din cauza modului în care preşedintele Karzai conduce şi a „amestecului străin". Îndepărtarea liderilor rezistenţei din administraţie ar fi fost altă eroare.

- Bolivia. E. Morales şi **Mişcarea spre Socialism** au câştigat cu 55% alegerile pentru Adunarea Constituantă (2 iulie); referendumul pentru autonomia celor 9 provincii a marcat însă o înfrângere a poziţiei sale centraliste, cu 56% în favoarea descentralizării. Provinciile cele mai bogate din est – în primul rând Santa Cruz de la Sierra – s-au pronunţat pentru autonomie lărgită.

- Irak. Al-Qaeda îndeamnă grupările sunnite să riposteze cu armele în faţa atacurilor şiiţilor. În diverse zone – mai ales în Bagdad – s-au înregistrat atentate sângeroase.

Începe turneul premierului Al-Maliki în statele arabe vecine; se fac refereriri la terorişti infiltraţi în Irak „via Iran".

- Teritoriile Palestiniene. Ofensive limitate ale armatei israeliene în nordul şi sudul Fâşiei Gaza. Se implică şi **Brigăzile Al-Aqsa** apropiate de Fatah. Israelul susţine că va opri operaţiile militare când militarul capturat va fi eliberat.

5 iulie

- Georgia. Vizita la Washington a preşedintelui M. Saakaşvili. La 6 iulie discută şi cu ministrul turc de Externe, A. Gul. Se dezbate şi problematica transporturilor hidrocarburilor caspice.

- Kazahstan. S-au unificat (la 4 iulie) cele două partide prezidenţiale, OTAN şi ASAR, cu participarea Darigha Nazarbaeva. O nouă lege a presei întăreşte controlul autorităţilor. **Kaz MunaiGaz** a achiziţionat 33% din compania chineză **PetroKazahstan.**

6 iulie

- F. Rusă. V. Putin se opune aplicării de sancţiuni împotriva Iranului şi Coreii de Nord. Consiliul Federaţiei aprobă folosirea de către preşedinte a serviciilor secrete împotriva „terorismului". Abhazia intervine lângă Moscova pentru a susţine un Kosovo independent.

- Afganistan. Aflat la Washington, ministrul de Externe, R. Dadfar Spanta a prezentat o **nouă strategie** antiteroristă: combaterea centrelor din afara ţării, riposte armate punctuale, reconstrucţia regiunilor afectate de acţiunile armate.

Marea Britanie va spori numărul militarilor dislocaţi în Afganistan.

- Irak. Preşedintele parlamentului, Al-Mashhadani, a acuzat SUA şi Israelul de aroganţă şi a subliniat contribuţia Iranului în „reconstrucţia" ţării.

7 iulie

- ONU. Japonia propune o luare de poziţie dură a CS faţă de noua escaladare a înarmării cu rachete balistice de către Coreea de Nord; R. P. Chineză contează doar pentru o recomandare CS.

- Irak. Acţiune în forţă a trupelor americane într-o zonă şiită din Bagdad (Sadr City).

- Mexic. F. Calderon, reprezentând dreapta, a fost declarat câştigător al alegerilor prezidenţiale din Mexic. Rivalul său de stânga, L. Obrador a contestat rezultatul sufragiului. Se aşteaptă, verdictul tribunalului electoral.

8 iulie

- Teritoriile Palestiniene. Premierul Ismail Haniyeh propune încetarea operaţiilor militare israeliene. E. Olmert cere interzicerea oricărui bombardament cu rachete palestiniene.

- Teheran. Conferinţa statelor vecine Irakului (8-9 iulie). Preşedintele iranian Ahmadinejad se pronunţă pentru „*dispariţia regimului sionist*". De asemenea, în vederea stabilizării situaţiei din Irak se impune elaborarea unui calendar al retragerii forţelor militare străine. Pe de altă parte, Washingtonul intenţionează să predea irakienilor zonele de securitate, până la finele anului 2006.

- ONU. „*Reformă foarte diluată*" a organizaţiei, votată de Adunarea Generală.

9 iulie

- Irak. Masacrarea a zeci de sunniţi la Bagdad de către miliţiile şiite (cartierul **Jihad**). Miliţiile Al-Sadr au luat poziţii în enclavele şiite din zone sunnite. Americanii au arestat mai mulţi comandanţi radicali şiiţi.

- Coreea de Nord. Regimul comunist de la Phenian se consideră pregătit de „război total", în situaţia în care va fi condamnat de ONU. Washingtonul insistă asupra reluării negocierilor de la Beijing şi refuză un „dialog bilateral". Japonia solicită o replică internaţională fermă iar SUA au trimis noi forţe anti-rachetă în regiune. Comentatorii avizaţi atrag atenţia că înarmarea nord-coreeană ar putea provoca „remilitarizarea Japoniei", şi o dură competiţie strategică în Asia de Est.

- Afganistan. În contextul amplificării raidurilor talibanilor, britanicii vor prelua conducerea operaţiilor anti-gherilă în sudul statului. Ei vor aplica strategia folosită în anii '50 în Malaysia (cointeresarea şi ajutarea populaţiei locale; organizarea de forţe locale de autoapărare; sprijin economic în regiunile afectate militar, etc.). H. Karzai, la rândul lui, a apelat la miliţiile fidele din triburile paştune, iar americanii preconizează reactivarea miliţiilor tadjice, din **Armata Nordului.** De asemenea, se pare că va spori rolul Indiei în combaterea islamismului radical, în condiţiile în care Pakistanul se confruntă cu creşterea rolului dizidenţei fundamentaliste, asociată cu talibanii şi Al-Qaeda.

Uniunea Europeană

- Marea Britanie. Serviciile de securitate supraveghează peste 8 000 „islamişti" simpatizanţi Al-Qaeda.

- Slovacia. Noul guvern este format de stânga, dreapta şi naţionalişti (SMER, Partidul Naţional Slovac şi Mişcarea pentru o Slovacie Democratică, al fostului premier V. Meciar). Autorităţile au anunţat că vor anula reformele fiscale liberale. Partidul Socialist European a cerut „explicaţii" liderilor SMER.

- Cipru. S-au reluat convorbirile intercipriote, cu participarea ONU.

- **Germania.** A. Merkel insistă pentru a se modifica Constituţia federală. Se vor preciza din nou rolurile celor două camere ale parlamentului. Landurile vor primi mai multă autonomie în domeniul legislaţiei provinciale, dar se va restrânge dreptul lor de veto.

- **UE-China.** Negocieri pentru reducerea reciprocă a barierelor vamale. China va achiziţiona 50 avioane **A 320.** UE a reluat negocierile nucleare cu Iranul (6 iulie).

- **Polonia.** Demisia premierului K. Marcinkiewicz. Se conturează o nouă criză politică majoră la Varşovia. O coaliţie a conservatorilor, naţionaliştilor şi stângii conduce Polonia (ca şi Slovacia). Observatorii consideră că „fraţii Kaczynski" împing Polonia într-o „direcţie imprevizibilă".

Europa de Sud-Est

- **Albania.** Comerţul cu UE se cifrează între 74-85% din importurile şi exporturile Albaniei. Pentru a se apropia de standardele europene se impun: liberalizarea reală a pieţei, restituirea proprietăţilor, consolidarea administrativă, asigurarea drepturilor omului, reforma electorală, etc.

- **Serbia.** Washingtonul şi Belgradul vor dezvolta cooperarea militară. Premierul V. Kostuniţa va vizita SUA. Totuşi, sporeşte în interior influenţa Partidului Radical, etichetat drept ultranaţionalist (deţine 80 locuri în parlament). Se va amplifica un cadru regional pentru investiţii în sistemul **Pactului de Stabilitate.**

- **Kosovo.** Va începe o nouă rundă de negocieri sârbo-albaneze, la 11 iulie, la Viena. Belgradul solicită crearea unei zone protejate a „lăcaşurilor culturale şi religioase" ale sârbilor.

- **Macedonia.** Alegerile parlamentare din 5 iulie au fost câştigate de naţionalişti (VMRO-DPMNE). Se aşteaptă o alianţă cu Uniunea Democrată a albanezilor.

- **Bosnia-Herţegovina.** Germania le solicită politicienilor locali să realizeze rapid reforma constituţională (3 iulie). Preşedinţia comună a aprobat, însă, legea reformei armate (5 iulie), elaborată cu susţinere NATO.

- **SUA** şi-au reafirmat voinţa de a promova integrarea Albaniei, Croaţiei şi Macedoniei în NATO, posibil în 2008. Secretarul general NATO, J. de Hoop Scheffer s-a exprimat în acelaşi sens (6 iulie).

10 iulie

- **F. Rusă.** Liderul insurgenţilor S. Basaev a fost ucis. Liderul radical Umarov anunţă că a numit emir în zonele Volgăi şi Uralilor. Concomitent, preşedintele G. Bush a evidenţiat perspectivele încheierii unui acord cu Moscova în problemele proliferării nucleare.

- **Nagorno-Karabah.** S. Ohanian, ministru al Apărării în Nagorno-Karabah afirmă că-şi va retrage trupele din 7 districte azere după clarificarea statutului enclavei.

- **Georgia.** Responsabili din Osetia de Sud acuză guvernul din Tbilisi de protejare a grupării rebele „Ismailov" în valea Pankisi. Amplificarea tensiunilor între Tbilisi şi Moscova. Ruşii întăresc dispozitivul din Osetia de Sud şi Abhazia şi blochează frontiera. Georgienii remaniază guvernul şi organizează manevre militare.

- **Iran.** Intensificare a atacurilor politice la adresa Israelului şi SUA. Teheranul susţine **Hamasul,** deşi statele vecine solicită că această organizaţie să abandoneze terorismul.

11 iulie

- **F. Rusă.** Se deschide Conferinţa „opoziţiei" (Moscova), sub preşedinţia lui G. Kasparov. Participă şi fostul premier M. Kasianov şi chiar diplomaţi din SUA şi Marea Britanie. Ministrul

Apărării a reafirmat „*dreptul Moscovei de a aplica lovituri preventive*” contra teroriştilor (aluzie la Valea Pankisi din Georgia).

- Ucraina. Persistă confuzia pe scena politică, după realizarea alianţei dintre Partidul Regiunilor, comunişti şi socialişti. I. Timoşenko şi Partidul Ucraina Noastră se pronunţă pentru noi alegeri generale. **PORA** şi-a chemat aderenţii la Kiev. V. Putin a reiterat avertismenul ca puterile străine să nu se implice în Ucraina.

- Erevan. Guvernul insistă ca F. Rusă să redeschidă principalele puncte de trecere de la frontiera cu Georgia, prin care se tranzitează mărfurile spre Armenia.

- Irak. Confruntări sângeroase între radicali sunniţi şi şiiţi (în special atentate). Sunniţii doresc instalarea de forţe ONU în Irak. Adresându-se parlamentului kurd la Erbil, premierul Al-Maliki s-a pronunţat pentru federalism, democraţie şi respectarea legii. Ambasadorul american la Bagdad, Z. Khalilzad avertizează că o retragere rapidă a forţelor SUA va provoca un „război civil” în Irak şi intervenţia puterilor regionale (Turcia şi Iranul) împotriva kurzilor.

- Afganistan. Aflat la Kabul (după o vizită în Tadjikistan), D. Rumsfeld a evidenţiat necesitatea întăririi ajutorului internaţional – inclusiv european şi rusesc – pentru deplina securizare a sudului ţării.

- India. Sângeroase atacuri teroriste în Bombay.

12 iulie

- ONU. F. Rusă şi China propun o rezoluţie comună în problema rachetelor nord-coreene. Se exclud acţiunile în forţă şi se pune accent pe reluarea negocierilor de la Beijing. Rezoluţia japoneză se referă, însă, în termeni duri la programul militar al Coreii de Nord. SUA blochează o rezoluţi a Consiliului de Securitate.

- Kârgâstan. Doi diplomaţi americani au fost declaraţi „*persona non grata*” pentru amestec în „treburile interne”. Incidente violente în sudul statului.

- Ucraina. Suporterii **Blocului Timoşenko** încep acţiunile la Kiev în vederea „apărării democraţiei”. S-au înregistrat ciocniri cu partizanii lui V. Ianukovici. Reprezentanţi ai **Ucrainei Noastre** consideră că noua coaliţie din parlament ar fi o „diversiune” a Moscovei.

- Iran. J. Solana a declarat că Dosarul nuclear iranian va fi înaintat CS. ONU datorită incapacităţii Teheranului de a purta un dialog politic.

- Hezbollah răpeşte doi militari israelieni şi cere eliberarea deţinuţilor palestinieni.

- Liban. Atacuri israeliene în Libanul de Sud, în zona controlată de **Hezbollah** şi pe căile de acces spre Siria. Autorităţile israeliene îşi propun să elimine „ameninţarea teroristă” la frontierele de nord. Concomitent, se desfăşoară acţiuni militare şi împotriva **Hamas** în Fâşia Gaza.

- Kazahstan. Conducta Kazahstan-China va fi prelungită cu 252 km (de la 962 km) până la rafinăria Sushanzi. China va transporta până la 20 milioane t/an (în prezent se tranzitează 5-8 milioane t). În acelaşi timp, observatorii remarcă tendinţa statelor din Asia Centrală de a „imita” regimul politic de la Moscova.

- Irak. Mujahedin Army începe atacurile împotriva intereselor iraniene. În sud, şeicul Al-Hasani a fost declarat „spion sionist” de către iranieni. Guvernul a preluat controlul asupra provinciei Al-Muthanna (de sub autoritate britanică). Cea mai mare rafinărie va fi construită în zona Kon Senjaq, din Kurdistan (70 000 barili/zi). În cadrul unei întâlniri cu D. Rumsfeld, premierul Al-Maliki arată că ţara sa este aproape de războiul civil. Forţele de securitate au interzis pătrunderea rebelilor în Bagdadul de Vest. Şiiţii acuză miliţiile Asociaţiei Învăţaţilor Musulmani că resping reconcilierea politică şi că sprijină celulele Al-Qaeda şi baasiste.

Conducătorii miliţiilor Badr şi Al-Sadr neagă atacarea populaţiei sunnite; Asociaţia Învăţaţilor Musulmani acuză Iranul de susţinere masivă a miliţiilor şiite.

13 iulie

- F. Rusă consideră ca fiind „disporporţionată" riposta israeliană în Libanul de Sud. De asemenea, Moscova respinge „terorismul" promovat de **Hezbollah.**

Pe de altă parte, V. Putin şi-a exprimat surprinderea că anumiţi politicieni germani şi europeni nu înţeleg avantajele Gazoductului Baltic. Peste 100 euro-deputaţi au intervenit în favoarea lui M. Hodorkovski. A. Zakaiev a afirmat că gherilele cecene ar fi dispuse să negocieze cu Moscova. Oficialii ruşi promovează: suveranitatea democratică, întărirea economică şi dezvoltarea puterii militare. Acestea sunt pârghii în contextul mondializării.

- SUA. Vizita preşedintelui G. Bush în Germania. Reconfirmare a parteneriatului strategic cu Berlinul. SUA şi Germania vor încuraja administraţia de la Moscova să dezvolte ţara pe o direcţie democratică. SUA blochează o rezoluţie CS cu privire la încetarea acţiunii militare israeliene.

- Gazprom a preluat subsidiara **E.ON** din Ungaria în schimbul a 25% din câmpul de hidrocarburi Yujno-Russkoie.

- Afganistan. Se reface „poliţia religioasă" (**Departamentul promovării Virtuţii**).

14 iulie

- SUA-F. Rusă. Convorbiri „directe şi deschise" G. Bush-V. Putin la Sankt Petersburg. Se anunţă un posibil acord în problemele proliferării nucleare şi accesului Rusiei în OMC; americanii, totuşi, nu promit un sprijin imediat pentru candidatura rusă la OMC.

- Conflictul din Liban. Preşedintele G. Bush l-a asigurat pe premierul F. Siniora că actele de război ale israelienilor se vor limita la sudul Libanului. Armata israeliană a impus blocada aeriană şi navală în zonă. Liderul **Hezbollah,** Hassan Narsrallah a proclamat „războiul total" împotriva Israelului. Toate rutele ce fac legătura cu Siria au fost distruse.

- Iran. Teheranul „blamează" atacurile israeliene în Libanul de Sud. Lupte împotriva grupărilor kurde în vestul provinciei Azerbaidjan.

- Irak. Preşedintele parlamentului, Al-Mashhadani le solicită liderilor Al-Sadr să reia negocierile cu sunniţii. Ministrul Apărării; Al-Ubaydi s-a pronunţat pentru reconcilierea politică. Pe de altă parte, la Washington s-a anunţat că acţiunile din Irak au consumat 291 miliarde dolari (14 miliarde pentru forţele irakiene).

15 iulie

- Summitul G8. Sankt Petersburg (15-16 iulie). Temele securităţii energetice şi proliferării nucleare rămân prioritate, chiar dacă se adaugă şi criza nord-coreeană şi conflictul din Orientul Apropiat şi Mijlociu. Occidentaii speră să obţină drepturi sporite de a opera pe piaţa energetică rusă. De asemenea, se examinează problematica „*comerţului cu produse nucleare*". Moscova speră să primească garanţii pentru acceptarea în OMC. Observatorii apreciază că V. Putin va folosi **Summitul G** pentru a relansa „*Rusia ca putere globală*". J. M. Barroso subliniază că UE doreşte stabilirea unor principii de securitate energetică, dar că nu va negocia în problemele încălcării drepturilor omului. Bruxelles-ul respinge aşa-numita „diplomaţie energetică" a F. Ruse. În acelaşi sens, s-au exprimat şi liderii Germaniei şi SUA.

- Israel. Autorităţile israeliene cer aplicarea Rezoluţiei ONU 1559 de dezarmare a **Hezbollah** şi de instituire a controlului libanez la frontiere. De asemenea, se apreciază că Siria şi Iranul sunt implicate în conflict. Liga Arabă nu ajunge la o poziţie comună la Cairo.

Hezbollahul bombardează cu rachete teritoriul israelian. În replică, aviaţia israeliană operează intens în sudul Libanului. Marile puteri solicită încetarea imediată a operaţiilor militare. Egiptul instituie starea de urgenţă în Sinai. Anumiţi comentatori speculează faptul că prin loviturile aplicate **Hamasului** şi mişcării **Hezbollah,** israelienii vin indirect în sprijinul moderaţilor palestinieni şi libanezi. ONU va încerca o mediere în regiune. SUA doresc ca **Hezbollahul** să înceteze lupta şi să depună armele. V. Putin înţelege neliniştile israelienilor, dar ca ripostă militară nu trebuie să fie disproporţionată. Iranul ameninţă că atacarea Siriei ar provoca intervenţia sa armată (13 iulie).

Analistul A. Frishman, de la **Yedioth Ahronoth** este de părere că armata israeliană va „curăţa" sudul Libanului de **Hezbollah;** liderii acestei organizaţii au calculat greşit că premierul E. Olmert ar fi mai puţin decis să lupte decât predecesorul său. **Hezbollahul** ar dispune 10 000-12 000 rachete cu rază de acţiune de 30-70 km. Chiar şi ministrul rus al Apărării, S. Ivanov apreciază că **Hezbollahul** trebuie să abandoneze „terorismul".

Uniunea Europeană

- Negocierile UE-Iran (11 iulie). Negociatorul iranian Ali Larijani nu a reuşit să indice o dată precisă referitoare la definitivarea răspunsului Teheranului la propunerile nucleare ale marilor puteri.

- Miniştrii de Externe UE au decis să reia negocierile cu Serbia (10 iulie). V. Kostuniţa s-a deplasat la Bruxelles.

- Bruxelles-ul va debloca 50 milioane euro pentru palestinieni.

- Consfătuire UE-UA la Rabat (10 iulie). Se discută problemele imigraţiei ilegale. UE va acorda ajutoare africane de 18 miliarde euro în 2007-2013 pentru dezvoltare locală.

- Conflictul din Libanul de Sud. UE se arată „preocupată" de acţiunile armate şi de riposta „disproporţionată" a Israelului.

- Miniştrii de Finanţe au decis reducerea birocraţiei UE (14 iulie).

- UE analizează cu atenţie evoluţiile din Ucraina şi ezită să se pronunţe asupra viitoarei integrării a Kievului în Uniune. Unii experţi atrag atenţia că Ucraina ar trebui să se concentreze asupra „europenizării" instituţiilor şi societăţii.

- UE şi G8. Bruxelles-ul se va axa pe problemele securităţii energetice şi pe cele africane. UE a refuzat să monitorizeze comportamentul „*forţelor ruse de pace*" din Georgia. Pe de altă parte, europenii sunt divizaţi în problema elaborării unei strategii energetice unitare.

Europa de Sud-Est

- Dubrovnik. Summit regional. Declaraţie de sprijin pentru integrarea în NATO şi UE. Cooperarea de securitate NATO – UE garantează stabilitatea în Balcanii din Vest. Consorţiul DNA şi MOL va achiziţiona compania **Energopetrol** din Sarajevo.

- Muntenegru recunoaşte „sprijinul extraordinar" primit din partea Albaniei în „lupta pentru independenţă" (13 iulie).

- Kosovo. Ambasadorul rus la ONU, V. Ciurkin consideră că această organizaţie nu poate impune o soluţie a viitorului statut al provinciei. Preşedintele kosovar, F. Sejdiu a solicitat CS.ONU recunoaşterea independenţei provinciei (13 iulie). Premierul sârb V. Kostuniţa respinge orice soluţie impusă în problema Kosovo (14 iulie). S-a semnat un acord de comerţ liber între Albania şi Kosovo, cu participarea UNMIK.

- Turcia. A. Babacan, negociatorul turc atrage atenţia că abandonarea negocierilor cu UE ar avea „consecinţe inimaginabile" pentru ţara sa. UE a impus deschiderea accesului navelor

cipriote în porturile Turciei. Ankara solicită la rândul ei ca statele occidentale trebuie să ridice embargoul asupra Ciprului de Nord.

- Slovenia va adera la zona euro în 2008.

- Bosnia-Herţegovina. S-a adoptat strategia de combatere a terorismului (13 iulie).

- UE. Grupul tactic balcanic (subunităţi din Bulgaria, Cipru, Grecia şi România) va deveni operaţional în iulie 2007.

- Serbia-SUA. Vizita premierului V. Kostuniţa la Washington şi convorbiri cu C. Rice (11-12 iulie).

17 iulie

- F. Rusă. Experţii apreciază că UE şi F. Rusă trebuie să-şi deschidă reciproc pieţele de hidrocarburi. Moscova va fi nevoită să practice, în interior, preţuri reale. FSB a lansat o somaţie către gherilele cecene să depună armele (15 iulie). Tensiuni între Inguşetia şi Osetia de Nord. Lupte în Mesketi, sudul Ceceniei.

- Georgia. Moscova avertizează autorităţile din Tbilisi şi să nu folosească forţa în Osetia de Sud. Se strâng „voluntari" din Caucazul de Nord pentru „apărarea" Osetiei. Washingtonul prelungeşte programul de asistenţă militară **Sustainment and Stability Operations P.**

- Azerbaidjan. SUA şi OSCE condamnă Baku pentru pedepsele aplicate unor „tineri opozanţi".

- Kârgâstan. SUA ar putea asigura acestui stat 150 milioane dolari pe an pentru baza de la Manas. Lupte împotriva islamiştilor (MIU) în zona Jalal Abad. Ele se înregistrează şi în Tadjikistan.

- SUA. Dispute serioase între liderii democraţi pe tema prezenţei militare în Irak.

- Belarus. Unificarea celor două partide comuniste locale.

- Ucraina. Preşedintele V. Iuşcenko declară că va combate anarhia şi secesionismul. La 25 iulie, el ar putea dizolva parlamentul. I. Ehanurov, lider al partidului **Ucraina Noastră** se opune. Coaliţia „anticriză" (pro-ruşii, socialiştii şi comuniştii) afirmă că susţine integrarea europeană a Ucrainei; aderarea la NATO trebuie supusă unui referendum. În teren, Ucraina pare tot mai divizată din punct de vedere „etnico-politic".

- Afganistan. Continuă ofensiva forţelor internaţionale ("Mountain Thrust") în sud. Atentate sinucigaşe în est.

- Iran. Guvernul de la Teheran ar fi pregătit pentru negocieri nucleare. Ayatolahul suprem Khamenei susţine pe deplin lupta **Hezbollah.** SUA şi Israelul ar urmări să controleze Libanul prin dezarmarea acestei mişcări. S-ar pregăti, însă, „voluntari şi sinucigaşi" în Iran. Teheranul va interveni direct în conflict dacă Israelul atacă Siria.

- Indonezia. Provincia autonomă Aceh (din 11 iulie) va introduce legea islamică şi va reţine 70% din veniturile resurselor sale de hidrocarburi.

- Irak. Atacuri sângeroase împotriva şiiţilor la Mahmudiyah; sunt atribuite radicalilor baasişti. Mai multe personalităţi politice şi sportive au fost decapitate.

- Liban. V. Putin afirmă ca ţara sa ar putea trimite trupe în sudul Libanului, în cadrul unei forţe internaţionale. Moscova şi Washingtonul nu ar fi „concurenţi". De asemenea, preşedintele rus „a discutat deschis" cu puterile occidentale perspectivele democratizării ţării sale.

- Atacuri **Hezbollah,** cu rachete în nordul **Israelului**. **Tsahalul** bombardează poziţiile adverse şi aviaţia loveşte punctele de comandă, instalaţiile de rachete, infrastructura, etc.; peste 500 000 refugiaţi. Autorităţile israeliene urmăresc să creeze o zonă de securitate de 20 km la frontiera de nord. Continuă acţiunile armate împotriva **Hamas** în Fâşia Gaza şi Cisiordania. Armata pătrunde în zona Maroun al Ras din sudul Libanului şi distruge buncărele şi rampele de

lansare ale **Hezbollah.** Franţa şi Marea Britanie critică replica „exagerată” a Israelului. SUA se pronunţă pentru dezarmarea miliţiilor locale.

- Somalia. Intervenţie a armatei etiopiene. Islamiştii refuză să negocieze cu guvernul interimar. Islamiştii au blocat Baidoa, localitate controlată de preşedintele Abdullahi Yusuf.

18 iulie

- Ucraina. Partidul **Ucraina Noastră** a decis să treacă în opoziţie. I. Timoşenko le-a solicitat deputaţilor săi şi ai partidului **Ucraina Noastră** să părăsească parlamentul pentru a provoca noi alegeri. Ciocniri între militanţii radicali şi cei filo-ruşi la Kiev.

- Irak. Atentat foarte sângeros la Kufah, într-o zonă şiită (190 morţi şi răniţi). Militanţi Al-Sadr atacă trupe britanice. Marele ayatolah Al-Sistani cere o intervenţie internaţională în Libanul de Sud. Ankara ar preconiza să folosească armata împotriva kurzilor refugiaţi în Irak.

În mai-iunie, peste 6 000 irakieni au fost ucişi şi alţi 13 200 răniţi. Peste 50 000 oameni au fost ucişi din 2003. Autorităţile din Bagdad acuză miliţiile **Umar (Al-Qaeda)** de atacuri împotriva forţelor de securitate.

- Moscova. Va trimite un înalt reprezentant în Orientul Apropiat şi Mijlociu pentru a negocia încetarea conflictului dintre Israel şi Hezbollah. Secretarul general ONU spera ca să se ajungă la o soluţie de pace garantată de o puternică forţă internaţională.

- Georgia. Parlamentul din Tbilisi votează o rezoluţie pentru excluderea „*forţelor ruse de pace*” de pe teritoriul statului (Abhazia, Osetia de Sud). Ambasadorul american este de părere că retragerea trupelor ruse înainte de identificarea unei soluţii pentru înlocuirea lor nu este o propunere realistă.

- Iran. Generalul de brigadă, Mohammad Hejazi, şeful **Forţelor Basij** acuză Al-Qaeda şi grupările neo-talibane de „cooperare” cu „sioniştii şi americanii”. Ambele grupări s-au implicat în Palestina şi Liban.

19 iulie

- Liban. Adjunctul ministrului rus de Externe, A. Saltanov începe un turneu de mediere în regiune. F. Rusă ar putea accepta unele sancţiuni pentru Iran, dacă acesta nu face „concesii nucleare”. În timp ce preşedintele E. Lahud apreciază sprijinul Iranului pentru ţara sa, W. Jumblatt denunţă amestecul iranian şi sirian în criza în curs.

- Armenia. V. Manukian (fost premier şi lider al **Uniunii Naţional Democratice)** şi R. Hovannisian (fost ministru de Externe şi lider al partidului **Zharangutiun – Moştenirea**) au lansat o nouă mişcare „democratică şi civică”.

- Moscova. Negocieri ruso-georgiene.

- Irak. Premierul Al-Maliki afirmă că mişcarea **Mujahedin Khalk** se implică în luptele din Irak. Peste 3 800 membri ai acestei mişcări s-ar afla în baza americană de la Camp Ashraf, la 100 nord Bagdad. Ameninţările Turciei că va interveni în nordul Irakului, urmărind gherilele PKK riscă să provoace agravarea conflictelor în regiune; de altfel, turcii cooperează cu Iranul şi Siria contra PKK, în mod indirect acţionând în defavoarea SUA. Pe de altă parte, americanii i-ar încuraja pe luptătorii kurzi din Iran. SUA şi UE presează Turcia să adopte un comportament democratic în problema kurdă, direcţie politică ce alimentează curentele anti-occidentale.

20 iulie

- F. Rusă. Negocieri pentru pace în Liban cu Siria şi preşedintele E. Lahud. Israelul a depăşit cadrul unor măsuri antiteroriste extinse. Diplomaţi ruşi şi germani încearcă să elibereze prizonierii israelieni.

- Georgia. UE se declară „foarte preocupată” de evoluţia relaţiilor dintre Moscova şi Tbilisi.

- Irak. Aproximativ 60 000 oameni (7 000 din Coaliţie) i-au parte la operaţia de securizare a Bagdadului; SUA au cedat irakienilor 30 din cele 110 baze proprii. Liderul miliţiilor **Badr** (şiite) critică SUA deoarece se opun folosirii forţei reale în combaterea terorismului (Hadi al-Amiri).

21 iulie

- Argentina, Córdoba. Reuniune MERCOSUR la care participă F. Castro şi H. Chavez.

- Moscova. Conferinţa CSI. Lipsesc şefii de state din Georgia, Turkmenistan, Ucraina, Armenia.

- China şi **Coreea de Sud** îşi exprimă îngrijorarea cu privire la recentele lansării de rachete nord-coreene. SUA apreciază regimul din Coreea de Nord drept „*iresponsabil şi periculos*”. Beijingul şi Moscova au votat, la 15 iulie, Rezoluţia CS. ONU de condamnare a experimentelor militare din Coreea de Nord.

22 iulie

- Irak. Bagdad. Prima Conferinţă pentru reconciliere. Miliţiile Al-Sadr sunt aliate cu **Hezbollahul.**

- Somalia. Trupele etiopiene s-au instalat la Wajid (100 km nord Baidoa). Islamiştii au chemat populaţia la „război sfânt” (apel al liderului superior, şeicul Hassan Dahir Aweys, conducătorul **Consiliului Suprem Islamic**). La Khartum se desfăşoară negocieri între guvernul interimar şi islamişti. Eritrea îi susţine pe aceştia din urmă.

- Teritoriile Palestiniene. M. Abbas şi guvernul **Hamas** propune încetarea focului împotriva israelienilor; miliţiile radicale nu respectă această decizie; aproximativ 100 palestinieni au fost ucişi în 14 zile de lupte.

- SUA. Secretarul de Stat, C. Rice se va deplasa în Orientul Apropiat şi Mijlociu. La Roma se va întruni Grupul de contact pentru Liban (SUA, UE, F. Rusă, Franţa, Marea Britanie, Italia, Liban, Israel, Egipt, Arabia Saudită, ONU, BM). Ministrul saudit de Externe este aşteptat, la 23 iulie, la Washington.

Miniştrii de Externe din Franţa şi Germania participă la negocierile multilaterale din regiune. ONU solicită: încetarea acţiunilor militare, o Conferinţă internaţională de pace, o forţă de stabilizare. În Israel au căzut peste 1 000 rachete **Hezbollah** (15 morţi).

Uniunea Europeană

- Bruxelles. Conferinţa internaţională pentru Darfur. UE alocă 1 miliard euro pentru refugiaţi şi forţele de pace UE.

- UE-F. Rusă. Tensiunea persistă în problemele energetice. Europenii acuză Moscova că încearcă să monopolizeze exporturile de gaze naturale spre Vest (de aici şi neînţelegerile ruso-algeriene).

- Bruxelles. UE ar încerca să reexamineze **Acordul de Asociere cu Israelul** deoarece acesta din urmă „*încalcă drepturile omului*”.

Congresul SUA aprobă, însă, politica Israelului. Olanda şi Germania evită să condamne Israelul pentru atacurile din Libanul de Sud, spre deosebire de Finlanda, Franţa şi Marea Britanie. Misiune de mediere a lui J. Solana în Israel, Egipt, Teritoriile Palestiniene (după 18 iulie). Verzii europeni ar dori ca NATO să conducă forţa internaţională din Libanul de Sud. F. Rusă ar fi dispusă la rândul ei să participe la forţa internaţională.

- **Kazahstanul** doreşte să intre pe piaţa energetică europeană, prin achiziţii în Lituania (18 iulie); se va vinde parte din compania de stat **Ventspils Nafta.** Lituania a respins ofertele **Gazprom** şi **Transneft.**

- **Polonia.** Noul prim-ministru J. Kaczynski (fratele preşedintelui) s-a pronunţat în favoarea dezvoltării cooperării în cadrul UE. Polonia va elimina dependenţa energetică de F. Rusă prin dezvoltarea atomo-centralelor.

- **UE** şi-a creat o structură **Rapid Border Intervention Team.**

- **Germania** intenţionează să reformuleze Politica Europeană de Vecinătate; în această perspectivă, Berlinul ar putea încuraja apropierea de UE a Ucrainei şi statelor din Caucazul de Sud.

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** M. Ahtisaari invită delegaţiile sârbă şi albaneză să reia negocierile directe la Viena. Autorităţile kosovare afirmă că în loc de noi tratative, vor solicita recunoaşterea imediată a independenţei provinciei (17 iulie). UE pare decisă să trateze Kosovo ca stat independent (17 iulie). Bruxelles-ul se pregăteşte să conducă forţa internaţională de poliţie. Preşedintele sârb, B. Tadici se întâlneşte cu J. M. Barroso, respingând orice proiect pentru un Kosovo independent.

- **Bosnia-Herţegovina.** Responsabili ai Pactului de Stabilitate avertizează B. H. să renunţe la măsurile economice protecţioniste.

- **Serbia.** Premierul V. Kostuniţa prezintă la Bruxelles planul pentru capturarea generalului R. Mladici; se încearcă, astfel, deblocarea convorbirilor pentru realizarea **Acordului de stabilizare şi asociere.**

- **Macedonia.** Formarea unei coaliţii de guvernare VMRO-DPMNE şi Partidul Democratic al Albanezilor.

- **Bulgaria.** Reforma Justiţiei – condiţie a integrării în UE – este sprijinită de USAID.

- **Atena.** Musulmanii din Grecia (200 000) au primit dreptul de a construi o moschee în capitală.

- **România.** Exerciţii militare comune româno-bulgaro-americane (17 iulie).

- **Albania.** Germania susţine admiterea acestui stat în NATO.

24 iulie

- **F. Rusă.** Guvernul central va încerca să „armonizeze" dezvoltarea economică a regiunilor şi republicilor. Peste 300 000 ruşi vor fi repatriaţi în fostele republici sovietice. O delegaţie cecenă încearcă revenirea în F. Rusă a unor adepţi ai lui A. Mashadov, refugiaţi în Azerbaidjan şi Turcia.

- **Algeria.** Toate societăţile străine vor plăti o taxă pe supra-beneficiile din hidrocarburi. Statul va deţine 51% din orice firmă mixtă.

- **Ciad.** Preşedintele Déby Ito a obţinut acceptul BM de a folosi 30% din veniturile petroliere pentru a moderniza instituţiile statului (armata); 70% vor fi întrebuinţate în domeniile sociale. Cu o producţie de 200 000 barili pe zi, Ciadul beneficiază de asistenţă franceză şi americană în luptele cu islamiştii, ajutaţi de Sudan.

- **Georgia.** Mai mulţi politicieni moderaţi au fost înlăturaţi de la guvernare în favoarea aripii dure a puterii. Presa rusă speculează ca Tbilisi s-ar pregăti să reia „*provinciile rebele*" prin forţa armelor.

- Turneu diplomatic al preşedintelui H. Chavez al **Venezuelei** în: Belarus, F. Rusă, Iran, Vietnam, Qatar, Mali.

- **R. Moldova.** OSCE nu susţine un referendum pentru independenţa Transnistriei.

- **Afganistan.** Ofensiva antiteroristă în sud, în provincia Helmand. NATO preia conducerea operaţiilor militare.

- Apropiere între **Uzbekistan**, **Kârgâstan** şi **Tadjikistan**. Presa speculează asupra influenţei serviciilor ruseşti şi americane asupra grupării islamice uzbece din Pakistan. Ambele servicii se acuză de „manipulare" a liderului Tohir Iuldoşev.

- Iran. Oficialităţi administrative din Kurdistanul iranian se pronunţă pentru negocieri cu PKK.

- Irak. Vizita premierului Al-Maliki la Londra. La Washington, el va cere suplimentarea forţelor americane. La Cairo va avea loc o conferinţă a „reconcilierii naţionale". Preşedintele parlamentului, Al-Mashhandani îi acuză, însă, pe americani de „genocid".

25 iulie

- F. Rusă. S. Lavrov afirmă că problema forţei de pace din Libanul de Sud ar fi esenţială. Moscova acuză Washingtonul de „*monopolizare a crizei*" şi nu recunoaşte apartenenţa **Hamas** şi **Hezbollah** la terorism. **Hamas** trebuie să abandoneze acţiunea armată.

- Azerbaidjan. Partidul Independenţei Naţionale – condus de Etibar Mammadov – insistă pentru unificarea cu Azerbaidjanul iranian.

- Georgia. Trupele de interne şi armata se pregătesc să preia controlul în valea Kodori, în zona guvernatorului rebel Emzar Kvitsiani; presa din Tbilisi îl acuză de colaborare cu FSB. Forţele ruseşti „de pace" din Osetia de Sud şi Abhazia nu mai beneficiază de mandat internaţional, iar parlamentul Georgiei s-a pronunţat pentru retragerea lor. Acţiunea în forţă în Kodori a început la 25 iulie, cu participarea a 1 000 militari. Până la 26 iulie, zona a fost „curăţată".

- Washington. Convorbiri americano-irakiene.

- Siria. Diplomaţii ruşi au intervenit la Damasc pentru a bloca folosirea de rachete **Scuds** împotriva Israelului.

- Criza din Liban. Reprezentanţii Arabiei Saudite negociază cu marile puteri un plan de pace în 6 puncte.

- Vizite ale preşedintelui iranian Ahmadinejad în **Turkmenistan** şi **Tadjikistan**.

- Lupte în sudul **Kârgâstanului**.

- F. Rusă. Aflat la Moscova, preşedintele Venezuelei H. Chavez a semnat un contract pentru achiziţionarea de avioane militare – în pofida opoziţiei SUA – şi a discutat pe temele cooperării energetice. Companiile ruseşti au fost invitate să participe la realizarea conductei pan-latino-americane de gaze naturale, de 8 000 km. Achiziţiile de arme din F. Rusă se cifrează la 3 miliarde dolari. Venezuela asigură, totuşi, 15% din importurile petroliere ale SUA.

26 iulie

- Roma. Conferinţa pentru Liban. S. Lavrov a fost „mulţumit" de rezultatele conferinţei (25-26 iulie). S-a dezbătut problema forţei de stabilizare; guvernul libanez trebuie să preia controlul asupra ţării. S-a ajuns la un acord formal în privinţa forţei de stabilizare.

- Duşanbe. Întâlnire între preşedinţii Iranului, Afganistanului şi Tadjikistanului. Iranul şi Siria ar fi trebuit invitate la Roma.

- Turcia. Premierul R. Erdogan solicită o intervenţie NATO în nordul Irakului împotriva rebelilor kurzi.

- Camerunul. Statele dezvoltate încurajează eforturile de modernizare ale preşedintelui P. Biya. Datoria sa externă a fost redusă cu 90%. Zona Bakassi a fost eliberată de nigerieni. Tranzitul petrolier din Ciad este controlat de Camerun. UE va investi sume importante în regiune.

Canada este interesată de zăcămintele de 2 miliarde tone de bauxită (Compania **Alcan** deţine uzina de aluminiu din Edéa). Americanii de la AES construiesc o centrală hidro; alte forme au afaceri în domeniile cobaltului şi nichelului; francezii în telefonia mobilă. Corupţia şi sărăcia fac totuşi ravagii.

27 iulie

- Ucraina. Masă rotundă a partidelor parlamentare; nu participa I. Timoşenko. Participanţii se declară „partizanii" apropierii de UE şi NATO. Crimeea urmăreşte să achiziţioneze gaz metan direct de la **Gazprom.**

- Georgia. „Guvernul abhaz" în exil s-a instalat în defileul Kodori. Moscova apreciază ca M. Saakaşvili urmăreşte să internaţionalizeze problemele Abhaziei şi Osetiei de Sud.

28 iulie

- ASEAN. Reuniunea de la Kuala Lumpur, Malaysia. F. Rusă avertizează CS. ONU să nu folosească un ultimatum împotriva Iranului. SUA nu au dat, la Roma, un „drept" Israelului să atace Libanul.

- ONU. Rezoluţie a CS în problema programului nuclear iranian; îmbogăţirea uraniului va înceta până la sfârşitul lunii august, altfel, vor urma sancţiuni internaţionale.

- Malvine. Descoperirea de resurse economice (petroliere) în Atlanticul de Sud ameninţă să reactualizeze contradicţiile anglo-argentiniene în zonă.

- Peru. Preşedintele Alan Garcia anunţă măsuri de restructurare şi combatere a sărăciei: 1,3 miliarde euro investiţii în infrastructură, spitale şi ajutarea zonelor rurale. În ultimii cinci ani, creşterea economică a fost de 20% şi inflaţia de 10% şomajul fiind însă ridicat. Parlamentul este dominat de stânga lui Humala.

29 iulie

- Criza libaneză. Ministrul de Externe, Ph. Douste-Blazy, consideră că deosebirile dintre poziţiile Franţei şi SUA nu se referă la obiectivul central al dezarmării Hezbollah, ci la metodele folosite. Forţa internaţională de stabilizare va trebui instalată după obţinerea unui acord politic. UE va furniza cele mai importante efective. Parisul doreşte o rezoluţie imediată a CS.ONU pentru încetarea focului.

C. Rice revine în Israel. Aviaţia continuă bombardamentele dure. Lupte în zona Bint Jbeil. Libanul refuză discuţiile cu Secretarul de Stat american până la încetarea bombardamentelor aeriene. În Fâşia Gaza continuă raidurile Tsahal. **Hezbollahul** întrebuinţează noi rachete de provenienţă siriană. C. Rice cere, în cele din urmă, încetarea imediată a focului. Israelienii ar dori prelungirea ostilităţilor încă două săptămâni.

- Congo. La 30 iulie vor avea loc alegeri generale (25,7 milioane alegători, 33 candidaţi la preşedinţie, 9.647 pentru parlamentul cu 500 locuri).

Uniunea Europeană

- Criza libaneză. UE aprobă planul de pace al premierului libanez (încetarea focului, schimb de prizonieri între Israel şi **Hezbollah,** forţă internaţională de stabilizare aprobată de CS. ONU, etc.). UE a ratat din nou posibilitatea de a „*avea o singură voce*" într-o criză regională. Punctele de vedere francez şi american sunt adeseori convergente. Englezii se plasează, în general, alături de americani. Germanii ezită să se implice direct. Italienii speră să realizeze o „axă" cu Germania şi Spania.

- **Marea Britanie.** Convorbiri G. Bush-T. Blair pe tema forţei de stabilizare din Libanul de Sud. Numeroşi laburişti îl acuză pe T. Blair de adoptarea unei orientări mult prea „proamericane" în problema libaneză, prin contrast cu UE.

- **Turcia.** Sondajele de opinie indică faptul că doar 39% din europeni sunt favorabili integrării Turciei; cei mai refractari se înregistrează în Austria şi Germania. Totuşi, în 2005, 35% s-au pronunţat pentru aderarea Turciei la UE.

- **Bruxelles-ul.** CE va liberaliza serviciile poştale (măsură aplicată deja în Marea Britanie, Olanda, Suedia, Germania). Serviciile poştale încadrează 1,6 milioane oameni şi au o cifră de afaceri de 88 miliarde euro.

- **A. Giddens** evidenţiază performanţele interne ale lui T. Blair: 75% din populaţia activă are locuri de muncă; sporirea rolului statului în învăţământ şi sănătate; salariul minim garantat; reducerea şomajului în rândul tineretului şi a şomajului de lungă durată, etc.

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** La convorbirile la vârf de la Viena, albanezii au revendicat independenţa (24 iulie). Belgradul a respins această poziţie.

E. Busek, coordonatorul Pactului de Stabilitate a afirmat că independenţa Kosovo este inevitabilă. Radicalii sârbi sunt dispuşi să recurgă la arme pentru a menţine Kosovo; de asemenea, ei ameninţă că pot răsturna puterea de la Belgrad.

- **Serbia.** Preşedintele B. Tadici se află la Bucureşti (25 iulie). F. Wisner, trimisul SUA, solicită autorităţilor sârbe „*mai multă flexibilitate*" în problema Kosovo.

Slovenia propune crearea unui „*grup de sprijin pentru Serbia*" (26 iulie). „Soluţia Kosovo" nu trebuie impusă din exterior; o poziţie similară afişează şi Bucureştiul.

- **România.** Vizita preşedintelui Tr. Băsescu în SUA (27-29 iulie). Washingtonul apreciază „rolul cheie" al României la Marea Neagră şi în Balcani.

- **Macedonia.** N. Gruevski, liderul VMRO-DPMNE va forma guvernul. În septembrie vor avea loc manevre militare comune cu americanii. În Bulgaria s-a înfiinţat un nou partid macedonean.

31 iulie

- **F. Rusă.** Cvartetul pentru Orientul Mijlociu ar trebui să impună părţilor un plan de pace.

Pe de altă parte, a intrat în vigoare o lege împotriva extremismului. F. Rusă va fi inclusă în OMC în 2008, după finalizarea negocierilor cu SUA, Costa Rica, Georgia şi R. Moldova.

- **Georgia.** Forţele de poliţie ale guvernului au înfiinţat opt puncte fixe de supraveghere la frontiera din Kodori, cu Abhazia. Un lider al opoziţiei pro-ruse, I. Butiaşvili a fost acuzat de complot.

UE continuă să medieze în problema Osetiei de Sud.

- **Armenia.** Se întăresc legăturile cu Iranul. După vizita preşedintelui Kocharian la Teheran, de la 5 iulie, iranienii s-au angajat să susţină energetic regimul de la Erevan. Se va construi o puternică hidrocentrală (zona Arax). Armenia livrează energie electrică în schimbul gazelor naturale.

- **Tadjikistan.** Banca Mondială a acordat fonduri de 20 milioane dolari pentru reforma instituţională şi combaterea sărăciei.

- **Ucraina.** Partidul Regiunilor ameninţă cu provocarea sciziunii în stat dacă nu este chemat la guvernare sau dacă se dizolvă parlamentul.

- **Afganistan.** Lupte împotriva neo-talibanilor în provincia Oruzgan şi în Paktya, în est. Franţa insistă ca Pakistanul să intensifice combaterea zonelor de gherilă de la frontieră.

Concomitent, observatorii europeni remarcă: incapacitatea guvernului central de a soluţiona problemele economice şi de securitate din sud; corupţia şi abuzurile aparatului de stat; amplificarea acţiunilor coordonate de gherilă; expertiza antigherilă mediocră a forţelor NATO, etc.

- Iranul ameninţă că va provoca o „criză a petrolului" dacă ONU va impune sancţiuni împotriva sa.

- Liban. Liderii **Hezbollah** nu-şi vor dezarma miliţiile chiar dacă se va ajunge la o reglementare paşnică a conflictului în curs. W. Jumblatt consideră însă că **Hezbollah** trebuie să se integreze în statul libanez şi să înceteze să se comporte ca o „enclavă străină".

- Irak. Guvernul pare depăşit de problemele din sudul ţării, populaţia fiind în „pragul revoltei". Localităţile Basra, Amarah, Diwaniyah sunt aproape de necontrolat.

1 august

- F. Rusă. Preşedintele Murtaza Rahimov se opune intenţiilor lui V. Putin de a aboli statutul de „republică suverană" a **Başkortostanului.** Republica este locuită de tătari, başkiri, ciuvaşi, marisi şi ruşi. R. Bignov, şeful Centrului cultural tătar susţine ideile lui V. Putin, deaorece M. Rahimov ar valorifica în interesul său personal privatizările din industria petrolieră.

În general, cele mai recente declaraţii ale oficialilor de la Moscova se axează pe limitarea accesului capitalului străin în energetică. **Gazprom** şi **Rosneft** nu doresc să-şi piardă poziţiile de monopol. Nici **Lukoil** nu face o politică cu adevărat independentă de Kremlin. Cu toate acestea, importante personaje din Occident sunt cooptate în conducerea unor companii mixte. Lordul G. Robertson, de pildă, fost şef NATO, a devenit vicepreşedinte la **TNK-BP.**

- Armenia. Un înalt reprezentant american a discutat cu Arkadi Ghukasian preşedintele R. Nagorno-Karabah.

- Georgia. Conducătorii Abhaziei au refuzat să permită controlul internaţional asupra bazei militare de la Gudanta.

- Liban. Reza Baqeri, ministru adjunct de Externe al Iranului afirmă că operaţiile militare israeliene în Liban pregătesc intervenţia unei forţe multinaţionale în regiune.

- Mexic. Mari demonstraţii în favoarea candidatului de stânga la preşedinţie, M. L. Obrador.

- Irak. Atacuri teroriste îndreptate împotriva forţelor de securitate (Bagdad, Karrada, Tikrit). Sunniţi radicali acuză armata americană de „masacrul" de la Daawanim. Al-Sadr afirmă că SUA că urmăresc să domine Orientul Mijlociu şi „întreaga lume". Situaţia economică se deteriorează vertiginos. Şomajul a atins nivelul de 50%.

- Asia Centrală. G. Saidazimova apreciază că lupta guvernelor din regiune împotriva **Hizb ut-Tahrir** ar putea radicaliza mediile islamiste. S. Badalov, şef al **Hizb ut-Tahrir** din Kârgâstan neagă orice legături cu extremiştii islamici. Lipsa democraţiei reale şi sărăcia alimentează structurile **Hizb ut-Tahrir.** Totodată, se remarcă: tensiuni între SUA şi Kârgâstan, cooperare „antiteroristă" Uzbekistan-Kârgâstan; favorizarea Tadjikistanului de către occidentali (25% din populaţia Afganistanului este formată din tadjici, mulţi încadraţi în **Alianţa Nordului)**.

- Ucraina. St. Pifer, fost ambasador american la Kiev consideră că Occidentul poate coopera cu V. Ianukovici. Deşi Ucraina rămâne un „spaţiu de dispută" între Vest şi F. Rusă, cooperarea trebuie să primeze. Societatea ucraineană va putea să-şi orienteze, din proprie iniţiativă, reformele.

2 august

- F. Rusă. Guvernatorul Habarovsk-ului, I. Işaiev negociază cu **Exxon Neftegaz Lt.** construcţia unei conducte de gaze Sahalin-China; **Exxon Neftegaz Lt.** deţine 30% din **Sahalin 1,** cea mai importantă investiţie străină directă din federaţie, **Gazpromul**, care domină Sahalin1, nu acceptă proiectele **Exxon.**

- Armenia. Partidele de opoziţie critică „apatia civică" a populaţiei.

- Georgia. Abhazia. Mai mulţi militari ruşi au fost ucişi în cursul unui atac între localităţile Gagra şi Dudanta. Oficialităţile americane sprijină „*acţiunea de ordine*" a forţelor georgiene în Kodori şi critică blocarea tranzitului din F. Rusă spre Georgia şi Armenia.

3 august

- Ucraina. Şeful Partidului Regiunilor, V. Ianukovici a devenit prim-ministru. El s-a angajat să promoveze o politică de deschidere spre Vest şi de parteneriat cu F. Rusă. Va controla ministerele economice, preşedintele rezervându-şi Externele, Internele şi Apărarea; preşedintele poate dizolva doar parlamentul. I. Timoşenko îl acuză pe V. Iuşcenko de „trădare".

- Irak. Vizita ministrului japonez de Externe, Taro Aso; se abordează tematica ajutorului economic. Preşedintele parlamentului de la Bagdad, sunnitul Al-Mashhadani, tratează cu partea siriană, strângerea colaborării (2 august).

Liderul kurd PKK, Zubayir Aydan afirmă că luptătorii săi nu vor părăsi zona Muntelui Qandil. Banca Mondială a acordat un împrumut de dezvoltare regională zonelor autonome kurde. În acelaşi timp, comandantul CENTCOM, generalul John Abizaid avertizează că ţara poate „aluneca" spre războiul civil (din cauza extremiştilor sunniţi şi şiiţi, a implicării Iranului şi a altor state vecine). D. Rumsfeld consideră că stabilizarea se poate realiza prin combinarea mijloacelor militare, economice şi politice.

Tot mai mulţi lideri şiiţi cer înlocuirea forţelor internaţionale cu miliţiile locale. Forţele internaţionale i-ar „favoriza" pe baasişti. Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice predează pentru dezarmarea miliţiilor şiite Al-Sadr. Cele două miliţii şiite îşi dispută centrul şi sudul Irakului. Şi americanii au luat măsuri împotriva miliţiilor Al-Sadr, în zona Bagdad. Al-Hakim promovează federalismul, spre deosebire de sunniţi şi de Al-Sadr, care întreţine relaţii de alianţă cu radicalii sunniţi (Asociaţia Învăţaţilor Musulmani). Guvernul intenţionează să preia răspunderea securităţii în toate provinciile, până la sfârşitul anului 2006.

4 august

- ONU. Compromis franco-american pentru soluţionarea conflictului din Libanul de Sud: încetarea imediată a focului; restaurarea controlului guvernului libanez asupra zonelor din sud; instalarea unei forţe de securitate, sub mandat ONU. **„Washington Post"** apreciază că statele arabe moderate nu doresc o întărire a **Hezbollah,** în conflictul în curs; această mişcare reprezintă, în primul rând, interesele Iranului şiit, competitorul istoric al sunniţilor arabi în regiune.

- Bagdad. Demonstraţie a şiiţilor Al-Sadr, de solidarizare cu **Hezbollah**.

- Cuba. Preşedintele G. Bush declară că SUA vor susţine „democratizarea Cubei".

- Sri Lanka. Noi lupte violente între forţele guvernamentale şi rebelii tamili. Tamilii se răzbună pe minoritatea sinhaleză musulmană. De asemenea, ei atacă portul Trincomalee. Guvernul acuză India de susţinere tacită a **Tigrilor Tamili** (în India locuiesc 60 milioane tamili); autorităţile de la New Delhi propun ca Sri Lanka să se federalizeze. Facţiunea rebelă a colonelului Karuna acţionează împotriva TT.

5 august

- Conflictul din Libanul de Sud. Conducerea superioară israeliană a decis, la 31 iulie, să intensifice acţiunile militare terestre şi aeriene. Trupele trebuie să atingă cel puţin valea Litani şi să distrugă principalele baze **Hezbollah** din zonă. Peste 10 000 de militari se aflau în luptă, şi două noi brigăzi de 12 000 oameni vor intra în acţiune. Comandanţii frontului de nord au fost înlocuiţi, iar şeful Statului Major General a trebuit să-şi „ia un scurt concediu". Rezistenţa în fortificaţii a luptătorilor şiiţi este însă redutabilă; rachetele lor lovesc în continuare nordul şi centrul Israelului.

Un comando israelian a operat în nordul văii Bekaa, altul în zona Tyr. Israelienii au pătruns în sud între 5-10 km adâncime. Chiar dacă CS.ONU s-ar pune de acord asupra unei rezoluţii franco-americane, israelienii vor opera cu marile lor unităţi terestre, aeriene şi navale până când **Hezbollah** va depune armele. Secretarul adjunct de Stat, D. Welch s-a deplasat la Beirut (4-5 august).

Uniunea Europeană

- Bruxelles. UE respinge cererea SUA ca **Hezbollah** să fie caracterizată drept „teroristă". De asemenea, Uniunea solicită încetarea imediată a focului în Libanul de Sud. Marea Britanie, Olanda, Polonia, Cehia şi Germania favorizează poziţia SUA (1 august). Germania este de acord cu **încetarea imediată a ostilităţilor,** în timp ce Franţa cere **încetarea imediată a focului.**

- Dispute între **Germania** şi **CE** pe temele controlului Uniunii asupra unor sectoare ale pieţei interne (construcţii, telecomunicaţii, transporturi, etc.).

- Australia acuză **UE** de eşecul negocierilor pentru liberalizarea comerţului mondial.

- Polonia solicită reintroducerea pedepsei cu moartea la nivel european pentru anumite delicte foarte grave. L. Walesa se pronunţă împotriva epurărilor anti-comuniste, radicale şi a tendinţei fraţilor Kaczynski de a remodela partidele de centru dreapta.

- Depedenţa energetică a UE de F. Rusă. Pe lângă **Gazoductul Nordic,** F. Rusă este interesată să promoveze – la concurenţă cu **Proiectul Nabucco** - **South European Gas Pipeline.** Aceasta ar prelungi Gazoductul din Marea Neagră. Ungaria ar urma să îndeplinească un „rol-cheie". Conducta balcanică ar putea tranzita Bulgaria şi România. Italienii de la ENI susţin acest proiect. **Proiectul Nabucco** are ca stat „cheie" Austria şi urmăreşte tocmai reducerea dependenţei europenilor de **Gazprom.**

- Tensiuni între **Slovacia** şi **Ungaria** pe temele drepturilor „excesive" ale minorităţii maghiare (450 000 oameni).

Europa de Sud-Est

- Kosovo. Autorităţile sârbe nu acceptă independenţa provinciei, opunându-se însă unei rezistenţe armate. Şi O. Ivanovici, lider al sârbilor din Kosovo exclude o rezistenţă armată. În acelaşi timp, V. Kostuniţa atrage atenţia că Bruxelles-ul nu poate condiţiona integrarea în UE de abandonarea provinciei (31 iulie). Premierul kosovar Agim Ceku este de părere că statutul neclar al provinciei se reflectă asupra degradării economiei. Serbia solicită amânarea negocierilor de la Viena, din 8 august, provocând protestele albanezilor. Reprezentanţi ai Pactului de Stabilitate socotesc că Belgradul va trebui „să aleagă" între Kosovo şi UE (2 august).

- Serbia. Gazprom ar putea investi 1 miliard dolari în Serbia. Belgradul favorizează un proiect de conductă din Turcia până în Italia de Nord.

- Albania. Ciocnirile dintre Partidul Democratic, de guvernământ şi opoziţie, blochează procesul de reformă internă (4 august).

- Macedonia. UE insistă pentru adâncirea dialogului politic şi formarea guvernului de coaliţie.

- Bosnia-Herţegovina. R. Srpska refuză să dizolve Consiliul Poporului.

- Reuniunea a premierilor **Albaniei, Bosniei-Herţegovina, Croaţiei**, cu participarea cancelarului Austriei şi a Pactului de Stabilitate (Salzburg, 1 august).

- Se pregătesc negocieri în trei – **Turcia, Grecia, Cipru**.

7 august

- F. Rusă. V. Ciurkin, ambasador la ONU solicită statelor arabe să trateze cu seriozitate proiectul rezoluţiei CS, în „*interesul tuturor părţilor angajate în conflictul dintre Israel şi* ***Hezbollah*****”.** La fel, Iranul şi Siria trebuie să exercite presiuni pentru soluţionarea crizei. Nu s-a stabilit încă o participare a F. Ruse la forţa internaţională din Libanul de Sud. De asemenea, Moscova critică decizia americană de a sancţiona firmele **Rosoboroneksport** şi **Suhoi** pentru livrarea de tehnică guvernului iranian. **Suhoi** şi **Boeing** cooperează pentru 100 aparate de călători. **Komersant** apreciază că „*era parteneriatului ruso-american*” s-ar fi încheiat.

- India şi **Tadjikistanul** îşi vor întări cooperarea economică şi politică.

- SUA. Democraţii pun accentul electoral pe protejarea fermierilor americani şi pe inegalităţile sociale. Ca urmare, republicanii au început să-şi diminueze eforturile pentru larga liberalizare a comerţului mondial, mai ales că UE nu este dispusă să-şi deschidă piaţa alimentară. Totodată, democraţii sunt decişi să folosească implicarea militară în Irak pentru a „submina” Administraţia G. Bush.

- Armenia. Liderii partidului **Orinats Yerkir** acuză **Partidul Popular** (HHK) de alianţă cu influentul ministru al Apărării, S. Sarkisian şi de tentativă de fraudare a alegerilor parlamentare din 2007. A. Baghdasarian, liderul **O.Y.** are în proiect constituirea unei coaliţii a opoziţiei. Premierul A. Markarian şi preşedintele R. Kocharian sunt asociaţi ai **HHK** şi ai aşa-numitului „partid militar”.

- Azerbaidjan. Partidul Islamic din Azerbaidjan organizează demonstraţii anti-israeliene şi anti-americane.

- Ucraina. Guvernul V. Ianukovici include miniştri „prezidenţiali” (Externe, Interne, Apărare, Justiţiei, etc.). Sectoarele economice aparţin Partidului Regiunilor şi câteva socialiştilor. SUA şi F. Rusă au salutat formarea noului Cabinet. Geopoliticianul A. Dughin este de părere că Ucraina se va diviza în state ale ruşilor şi ale ucrainenilor. F. Rusă ar fi dorit o Ucrainăunitară şi neutră.

- Afganistan. Lupte între forţele NATO şi rebeli în Helmand.

- Iran. Autorităţile vor oferi, la 22 august, un răspuns oficial în Dosarul nuclear. Dacă ONU va aplica sancţiuni Teheranului, se va ajunge la o gravă criză energetică.

- Irak. Forţe irakiene şi americane încearcă să dezarmeze „*detaşamentele şiite ale morţii*” din Bagdad. Peste 10 000 de salariaţi şi-au reluat activităţile după anularea unor decizii abuzive de „de-baasificare”. Pe de altă parte, peste 50% din zona Mosul este controlată de rebeli. Corupţia este o altă problemă majoră; în 2005, pe piaţa neagră a petrolului s-au procurat 4 miliarde dolari. Trei dintre provinciile meridionale (Naysan, Dhi Qar, Muthanna) sunt relativ securizate, prin eforturile britanicilor, forţelor de securitate irakiene şi ale şefilor de triburi. Provincia Basra – foarte bogată în petrol – a ajuns teatru de confruntare între Consilierul Suprem al Revoluţiei Islamice, partidul Fadela (adepţii bătrânului ayatolah Ab-Sadr, asasinat) şi „mahdiştii” (miliţiile tânărului Al-Sadr). Britanicii trebuie să asigure echilibrul unei zone ce-şi revendică autonomia. În nord, însă, provinciile kurde se detaşează prin securitate şi un început de prosperitate. Zeci de mii de irakieni musulmani, creştini şi preislamici s-au refugiat aici, cu asentimentul oficialilor locali, interesaţi să recruteze specialişti şi „mână de lucru”. Miliţiile kurde sunt tot mai bine organizate.

8 august

- F. Rusă. Se propune o rezoluţie intermediară de încetare imediată a focului în Libanul de Sud. Israelul şi SUA resping această iniţiativă. Moscova intervine pentru a modera poziţiile Damascului şi Teheranului.

- Armenia. Preşedintele R. Kocharian este susţinut de noul partid **Armenia Prosperă,** al magnatului G. Tsarukian (200 000 membri). **Partidul Justiţiei (Artarutiun**) îl acuză pe Kocharian de „*dictatură de clan*".

- Georgia. Dispozitivul militar din împrejurimile Osetiei de Sud a fost întărit. În Kodori se va instala o unitate specială, recrutată din populaţia zonei.

- Kârgâstan. Unităţi de securitate – sprijinite şi de Uzbekistan – au lichidat o grupă de militanţi ai MIU, în zona Osh; între ei se afla şi imamul M. Kamalov. Mii de credincioşi au participat la serviciul său funerar. **Hizb ut-Tahrir** (din Marea Britanie) condamnă acest „asasinat", iar observatorii occidentali evidenţiază că dispariţia acestui influent lider moderat ar putea agrava situaţia politică zonală.

- SUA. Ierarhia bancară mondială: **Bank of America** (BOA) are capitalizarea de 239,36 miliarde dolari şi active de 1 450 miliarde dolari; Citigroup are o capitalizare de 239,34 miliarde dolari şi active de 1 630 miliarde.

- Afganistan. Prizonieri rebeli capturaţi în nordul statului declară că au primit ajutoare din Pakistan (în zona Quetta).

- Libanul de Sud. Forţele israeliene au capturat mai mulţi luptători **Hezbollah** antrenaţi în **Iran.** Se pare că Iranul a livrat arme perfecţionate mişcării (**Streta 2/2, Strela 3, Igla-1E, Mithag-1,** fabricată de iranieni după sistemul chinezesc **QW, Zelzal 2**) etc. Preşedintele G. Bush a acuzat Iranul şi Siria că au livrat armament modern. Liderul suprem iranian, Ali Khamenei cheamă „lumea musulmană" în susţinerea **Hezbollah** (8 august).

- Moscova. Convorbiri între preşedinţii V. Putin şi V. Voronin. Este a treia vizită a preşedintelui R. Moldova în capitala rusă, în timp de o lună. F. Rusă insistă ca R. Moldova să devină stat federal şi ca trupele ruse să rămână încă 20 de ani în Transnistria.

- Irak. Valuri de violenţă. Principalele victime provin din luptele şi atentatele dintre şiiţi şi sunniţi. Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice este pregătit să negocieze cu Asociaţia Învăţaţilor Musulmani încetarea „războiului intern". Israelul anunţă că luptători radical şiiţi (**Al-Sadr**) s-ar afla în Libanul de Sud. Autorităţile irakiene folosesc pentru controlul direct al provinciilor 5 divizii, 25 brigăzi, 85 batalioane şi 48 din cele 110 baze ale coaliţiei internaţionale. 75% din „mercenarii" care acţionează în Irak provin din Arabia Saudită şi 15% din Siria.

- Kazahstan. Comentatorii atrag atenţia că două puternice „clanuri" îşi dispută puterea: unul condus de Darigha, fiica preferată a preşedintelui Nazarbaev şi altul de Timur Kulibaev, soţul Dinarei, altă fiică a preşedintelui; Kulibaev controlează petrolul şi gazele naturale.

- Ucraina. Radicalii de stânga şi de dreapta acuză noul guvern de „trădare naţională".

- Bangladesh. Se conturează o alianţă între Partidul Naţionalist de guvernământ, armată şi formaţiunea fostului dictator Hossain Mohamad Ershad. Coaliţia pune în pericol, atât opoziţia (**Liga Awami**) cât şi partidele islamiste de la guvernare (**Jammat-e-Islami, Islami Oitya**). Creşterea economică a atins nivelul de 6,7% în 2005, datorită valorificării resurselor interne, cu sprijinul investitorilor străini.

9 august

- Bruxelles. P.L. Bersani, ministrul italian al Energiei susţine că recentul acord dintre **Gazprom** şi compania algeriană **Sonatrach** poate pune în pericol UE; negociatorii ruşi şi

algerieni au stabilit că-şi vor armoniza preţurile de livrare. Algeria asigură UE şi va onora angajamentele energetice.

- Libanul de Sud. Cabinetul israelian aprobă o ofensivă generală spre Litani. Adjunctul şefului Statului Major, generalul M. Kaplinski va prelua comanda pe frontul de Nord.

10 august

- F. Rusă. Lupte cu gherilele musulmane în Daghestan şi Inguşetia. La Moscova, se anunţă că din 2008, forţele ruse vor lăsa Cecenia „în grija clanului Kadirov".

- SUA. Autorităţile de la Washington se opun extinderii ofensivei israeliene; la ONU se poartă discuţii pentru o rezoluţie de compromis a CS.

- Irak. Atentat sinucigaş foarte grav în Najaf, în apropierea reşedinţei marelui ayatolah Al-Sistani. Atacuri s-au înregistrat şi la Basra, împotriva locuinţei ayatolahului Al-Hasani. Guvernatorul local (din partidul Al-Fadilah) ar încerca eliminarea aderenţilor ayatolahului Al-Hasani. Triburile din zonele Mahmudiyah şi Latifiyah se pronunţă pentru reconciliere, ca şi patru formaţiuni militare şi 1 000 cadre ale fostei armate. Ministerul Apărării amplifică măsurile de dezarmare a miliţiilor.

- Georgia. Oficialităţile doresc să creeze o puternică armată de rezervă de 100 000 oameni. Concomitent, se consemnează agitaţii în zonele populate de azeri.

- Ucraina. Partidul Regiunilor abandonează revendicarea de federalizare a statului, în favoarea descentralizării administrative.

- Vizite ale preşedintelui român Tr. Băsescu la Bagdad şi Kabul (9-10 august).

- Marea Britanie. Dejucarea unui „*complot terorist global*". Peste 10 aparate de zbor comerciale trebuiau aruncate în aer în zboruri spre SUA. S-au operat numeroase arestări cu cooperarea serviciilor secrete pakistaneze. Preşedintele G. Bush condamnă „islamismul fascist" ca o deosebit de ameninţătoare primejdie la adresa umanităţii.

- Afganistan. Predarea comenzii de către americani în provinciile Helmand, Kandahar şi Kabul a fost exploatată de către rebeli. În nord, generalii Abdul Malik şi Rashid Dostum şi-au menţinut miliţiile.

11 august

- CS. ONU. Se adoptă rezoluţia franco-americană pentru încetarea focului în Libanul de Sud şi instalarea în zonă a unei forţe de pace de 15 000 oameni. Guvernele libanez şi israelian vor aproba rezoluţia până la 13 august. **Hezbollah** se va retrage la nord de Litani.

- Israelul declară că nu va părăsi Libanul de Sud până când nu se vor instala forţe armate libaneze şi internaţionale. **Hezbollah** nu va renunţa la arme atât timp cât Israelul va menţine trupe în zonele din sudul ţării.

12 august

- Liban. Trupele israeliene înaintează spre Litani. Este cea mai amplă ofensivă terestră şi aeriană. O coloană de blindate se îndreaptă în direcţia Tyr. Şeful Statului Major, Dan Halutz afirmă că luptele vor continua până se vor defini modalităţile practice de aplicare a rezoluţiei CS.ONU, din 11 august.

Aproximativ 3 000 rachete au lovit Israelul. Peste 1 milion civili s-au refugiat; în lupte au căzut 1 061 libanezi şi 124 israelieni. Totuşi, **Hezbollah** şi liderii săi au devenit „*eroi ai lumii arabe*" şi ai „musulmanilor". Numeroşi şefi militari şi politici critică: încrederea prea mare în eficacitatea ofensivei aeriene; nehotărârea şi lentoarea în conducerea acţiunilor terestre; incapacitatea conducerii politice de aproba lansarea la timp a ofensivei generale terestre (aprobată

abia la 9 august). Likudul ameninţă că va înlătura guvernul Olmert. Armata israeliană îşi intesifică ofensiva în zilele de 12-14 august.

O înţelegere israeliano-libaneză va surveni la 13 august. Ea se va axa pe introducerea trupelor libaneze în sudul ţării. Focul se va interzice, în principiu, după 14 august.

Uniunea Europeană

- **Bruxelles.** CE solicită adâncirea cooperării antiteroriste între statele membre după dejucarea complotului terorist de la Londra (11 august).

- **Polonia.** Tensiuni în relaţiile dintre Varşovia şi Berlin pe tema drepturilor germanilor expulzaţi din Est. Democrat-creştinii germani ar încuraja promovarea de compensaţii (12 milioane germani au fost izgoniţi din Europa Centrală şi de Est după 1945).

- J. Solana primeşte favorabil propunerea suedeză de a se întruni o conferinţă a donatorilor pentru Liban. Un grup de parlamentari europeni şi din zona Mediteranei au cerut încetarea imediată a focului în Liban (10 august). Ministrul de Externe al Finlandei declară că 98% din victimele din Libanul de Sud sunt civili; E. Tuomioja critică incapacitatea UE de a promova o soluţie proprie pentru Libanul de Sud.

- Dispute între UE şi Spania pe tema fuziunii dintre **E.ON** şi **Endesa.** Spaniolii încearcă să le impună germanilor 19 condiţii. Germanii au oferit 27 miliarde euro, în timp ce **Gas Natural,** 21 miliarde. Madridul apelează la o prevedere europeană care permite intervenţia statului pentru a bloca afaceri ce ating „securitatea publică".

- **Franţa.** Revigorarea relativă a economiei. Productivitatea se plasează cu 2 trepte sub nivelul SUA; diferenţa atinge 2,5 trepte în cazul Germaniei.

- **Norvegia.** Creştere sensibilă a sprijinului pentru aderarea la UE.

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** Grupul de Contact avertizează asupra tensiunilor interetnice acumulate în nordul provinciei; aici, trei municipalităţi au întrerupt legăturile cu guvernul central. La Viena, se vor negocia problemele descentralizării administrative. Sârbii kosovari nu participă la negocierile ONU.

Tribunalul Internaţional se opune ca liderul radical V. Seseli să fie judecat în Serbia. Pe de altă parte, **Ministerul Apărării** a precizat că doar preşedintele Republicii deţine comanda asupra armatei (premierul revendică această prerogativă).

- **Serbia** cere ca şi „criminalii de război" din Croaţia, din cursul **Operaţiei Storm,** din 1995, să fie judecaţi. Partidul Democrat al preşedintelui B. Tadici cheamă Partidul Democratic din Serbia să înceteze cooperarea cu socialiştii. F. Rusă este decisă să investească serios în Serbia. Se speculează ca Moscova ar încerca să-şi creeze astfel o „bază de sprijin" în Balcanii de Vest.

- **Bosnia-Herţegovina.** Premierul croat Ivo Sanader propune o conferinţă internaţională pentru reforma constituţională în B.H. (8 august). Comunităţile locale se opun alegerii unui preşedinte comun şi sporirii puterilor parlamentului federal. Înaltul reprezentant C. Schwarz-Schilling nu primeşte această sugestie.

- **Macedonia.** Proteste ale aderenţilor partidului albanez majoritar **Uniunea Democratică** (17 locuri în parlamentul de 120 membrii). **VMRO-DPMNE** a optat pentru coalizarea cu **Partidul Democratic al Albanezilor** (11 locuri în parlament).

14 august

- Bolivia. După naţionalizarea resurselor de hidrocarburi, compania naţională YBFB a rămas fără fonduri de producţie (30 de companii energetice s-au retras din ţară). Companiile străine (BP, Brazilia-Petrobras şi Repsol – Spania) au investit 5 miliarde dolari în Bolivia, şi nu doresc să-şi vândă ieftin participările de 51%. Argentina şi Brazilia au refuzat să mărească preţul la achiziţiile de gaze naturale.

- Etiopia. Lupte împotriva rebelilor din Ogaden National Liberation Front. Tensiune în creştere la frontiera cu Eritrea. Intervenţie în sprijinul guvernului din Somalia – Baidoa. Eritrea evoluează într-o direcţie totalitară, sprijinind mişcările islamiste locale (un general etiopian răsculat s-a refugiat pe teritoriul său). Conflictele dintre etniile oromo şi tigré se extind, ultimii deţinând puterea, deşi reprezintă 7% din populaţie. Oromii (50% din populaţie) susţin un „*front propriu de eliberare*".

- F. Rusă. Se anunţă acordul **Boeing-VSMPO-Avisma** pentru exploatarea titaniului (valoare de 18 miliarde dolari). Participă T. Pickering, vicepreşedintele companiei americane, fost ambasador la Moscova. Lupte cu rebelii în Kabardino-Balkaria.

- R. Moldova. Transnistria. Recentele atentate din Tiraspol au adus în atenţie disputele din republica separatistă. I. Smironv este contestat de E. Sevciuk, patronul grupului de afaceri **Sheriff** şi al partidului **Obnovlenie,** majoritar în parlament. Presa speculează că afaceriştii locali ar putea ajunge la un acord cu regimul V. Vordin. E. Schroedter, expert al PE în R. Moldova este de părere că UE ar trebui să negocieze direct cu Moscova; în septembrie, ar urma un referendum pentru independenţă în Transnistria.

- Armenia. Opoziţia acuză HHK de acţiuni pentru transformarea sa în partid-stat.

- Georgia. Guvernul din Tbilisi şi SUA solicită înlocuirea trupelor ruse din Abhazia şi Osetia de Sud cu forţe internaţionale. Planul de pace avansat de Georgia este susţinut de OSCE.

- Afganistan. Provincia Faryab. Tensiuni între autorităţile centrale şi generalii Abdul Malik (Partidul Libertăţii) şi Rashid Dostum (Mişcarea Naţională Islamică). Guvernul din Kabul încearcă să dizolve miliţiile locale. Miliţia lui Dostum controlează provincia Jowzjah.

- Iran. Ofensivă comună turcă şi iraniană împotriva gherilei kurde Pejak**.**

- Irak. Atacuri ale militanţilor din partidele şiite împotriva kurzilor; în dispută se află zona petrolieră Kirkuk. Pe de altă parte, oficialităţile americane acuză Iranul de incitare la violenţă în Irak.

15 august

- India. Gherila maoistă acţionează în nordul, estul şi centrul Indiei (Chhattisgarth, Andhra Pradesh, la frontiera cu Nepalul, etc.). Unul dintre lideri este Ganesh Ueike, secretar al unei structuri a Partidului Comunist din India. În zona Dantewada se desfăşoară un adevărat război civil (sute de morţi, 50 000 refugiaţi). Autorităţile declară naxalismul (maoismul) un pericol intern la fel de important ca şi terorismul. Cele mai importante grupări maoiste sunt Grupul Războiului Popular şi Centrul Maoist Comunist, unite în Partidul Comunist (Maoist), în 2004. Naxaliştii dispun de 10 000 luptători şi 40 000 cadre. În 2005, s-au înregistrat 1 600 ciocniri armate, cu 670 morţi; 170 de districte din 602 sunt afectate de rebeliunea maoistă. Foarte puternică este baza din zona împădurită Bastar. În replică, s-a înfiinţat mişcarea **Salwa Judum** care a organizat autoapărarea satelor (5 000 oameni). Gherila se sprijină pe triburile cele mai puţin dezvoltate şi pe sărăcia endemică din unele zone ale Indiei.

- F. Rusă. Summit neoficial al CSI la Soci (15-17 august). Ucraina nu se poate reîntoarce în sistemul centralizat de distribuţie a gazelor naturale condus de Rusia.

- Afganistan. Atentate teroriste la Kabul.

16 august

- Israel. Conflictul din Libanul de Sud, prin rezultatele sale incerte, riscă să provoace o criză internă. Israelul a scos din luptă peste 530 luptători **Hezbollah** şi a distrus rachetele cu rază lungă de acţiune. Populaţia şi autorităţile nu au, însă, încredere în capacitatea armatei libaneze şi a forţelor ONU de a securiza zona de frontieră. În acelaşi timp, analiştii evidenţiază: slaba pregătire a rezerviştilor, defecţiunile în aprovizionare; ordinele contradictorii. Generalul Udi Adam, comandant în Libanul de Sud, critică comportamentul politicienilor; aceştia din urmă subliniază că şeful statului major, Dan Halutz a exagerat eficacitatea aviaţiei. Informaţiile militare n-au prezentat date corecte despre armamentul şi bunkerele **Hezbollah.** De asemenea, au surprins calitatea şi echipamentul şiiţilor libanezi. Armata este acuzată că ar fi acţionat „ciudat", tocmai pentru a favoriza o „soluţie politică". Lideri **Kadima** sunt anchetaţi pentru corupţie. În Gaza au fost ucişi 200 de palestinieni fără a fi eliberaţi militarii prizonieri.

- F. Rusă. Insulele Kurile. Incidente între o patrulă navală rusă şi o navă japoneză de pescuit. La 17 august au început ample manevre navale ruse în zonă.

Transneft ar putea închide conducta spre rafinăria Mazelkin, din Lituania; se speculează că ruşii s-ar „răzbuna" astfel pentru preluarea rafinăriei de către o companie poloneză.

La **Soci,** Rusia, Belarus şi Kazahstan şi-au reiterat decizia de a construi o uniune vamală. Concomitent, F. Rusă înţelege să joace un rol cheie în reglementarea problemelor Orientului Mijlociu. E. Primakov nu crede că SUA au dorit extinderea conflictului din Liban.

- Irak. Administraţia de la Washington se opune divizării Irakului pe criterii religioase. Lupte între forţele de ordine şi gărzile imamului şiit Al-Hasani, la Karbala. Concomitent, kurzii şi şiiţii intenţionează înlocuirea preşedintelui parlamentului, Al-Mashhadani, care s-a pronunţat în „favoarea insurgenţilor"; Al-Dulaymi, liderul Frontului Înţelegerii va negocia numirea unui nou politician sunnit în acest post. În acelaşi timp, experţii americani atrag atenţia că facţiunea Al-Qaeda încearcă să-şi organizeze o platformă politică, alături de structurile militare.

- Armenia. Opoziţia apreciază că actuala putere (Partidul Republican) cooperează cu „grupări criminale".

- Londra. Se pare că tentativa teroristă din capitala britanică a fost pregătită de Al-Qaeda, în bazele de la frontiera afgano-pakistaneză.

- Afganistan. Talibanii folosesc rachete antiaeriene în provincia Helmand.

- Teheran. Deşi acuză CS. ONU ca „instrument american", guvernul iranian este dispus să negocieze **Dosarul** său nuclear, îndeosebi cu UE.

17 august

- Sri Lanka. După patru ani de armistiţiu, s-a reluat foarte sângerosul război dintre **Tigrii Tamili** şi forţele guvernamentale (1 000 morţi şi 135 000 refugiaţi în câteva săptâmâni de lupte). Autorităţile au luat în calcul slăbirea rezistenţei rebelilor, după „*defectarea colonelului Karuna*" (2004) şi urmăresc izolarea zonelor de nord, de cele de est. **Tigrii Tamili** rezistă, însă, în nord în zona Jaffua, şi în zona portului Trincomalee; şeful lor suprem, Velupillai Prabhkaran refuză orice negocieri de pace, deşi UE a înscris organizaţia sa pe „lista teroriştilor". Publicaţia **„Economist":** războiul va continua dacă trupele vor putea fi aprovizionate, în special, pe frontul de nord.

18 august

- Liban. Numeroşi observatori consideră că **Hezbollah** şi liderul său Nasrallah au ieşit întăriţi din confruntarea armată cu Israelul. Totuşi, radicalii au trebuit să accepte forţe libaneze şi ONU în zonele lor, fără a preda armele. Forţa internaţională nu pare dispusă să se interpună cu adevărat între miliţiile **Hezbollah** şi armata israeliană. Guvernul (format din sunniţi, druzi şi

creştini de dreapta) ar dori reducerea puterii armate a şiiţilor, susţinuţi de Siria şi Iran. Dacă nu se va desfăşura o forţă robustă de pace, analiştii consideră că se poate oricând relua conflictul dintre Israel şi **Hezbollah.**

Saad Hariri acuză Siria de „divizare" a Libanului. Druzii, la rândul lor, nu doresc transformarea Libanului într-o scenă de confruntare între americani, israelieni, sirieni şi iranieni. Concomitent, ONU a convocat mai multe reuniuni pentru constituirea Forţei internaţionale. Franţa încă nu s-a angajat în mod serios, „europenii" ezită, Germania refuză să trimită trupe etc. Preşedintele G. Bush pledează pentru o implicare masivă a UE.

- **Moscova.** Bugetul pe 2007 prevede cheltuieli de 205 miliarde dolari; 52,2% din veniturile F. Ruse provin din exporturi de hidrocarburi (observatorii remarcă, însă, slabele investiţii în industrie, cu precădere în petrol şi gaze).

- **Afganistan.** Guvernul de la Kabul propune înfiinţarea unui Consiliu tribal, pe întreaga frontieră afgano-pakistaneză; din consiliu vor face parte confederaţiile tribale paştune şi baluce (în anii Războiului Rece au încercat separarea de Pakistan, cu ajutor sovietic). Triburile ar trebui mobilizate împotriva gherilelor teroriste. Totodată, se are în vedere şi stabilirea unui parteneriat strategic cu India (deoarece Pakistanul ar „exporta" terorism în ambele state).

18 august

- **Cuba.** Preşedintele interimar R. Castro ar accepta normalizarea relaţiilor cu SUA, dacă s-ar renunţa la „ameninţări şi presiuni".

- **SUA.** Peste 11 milioane de imigranţi ilegali se află în ţară (6 milioane mexicani şi 1,4 din Salvador, Guatemala, India şi China).

- **Israel.** Guvernul a oprit oficial dezangajarea militară din Cisiordania.

- **Teritoriile Palestiniene. Hamas** ar participa la un guvern naţional dacă: ar păstra postul de premier; eliberarea miniştrilor arestaţi de israelieni; subordonarea celorlalte formaţiuni etc. **Fatah** a respins aceste propuneri.

- **China-Africa.** Din 2000, funcţionează un „summit" China-Africa. Beijingul a redus tarifele la importuri pentru statele africane şi încearcă să se „infiltreze" în zonele energetice şi comerciale. Recent, s-au obţinut facilităţi în Angola în schimbul unui împrumut de 2 miliarde dolari (refuzat de FMI). Din Sudan, China importă 7% din necesarul său de ţiţei şi caută să penetreze în Ciad, în zona **Exxon Mobile.** Nigeria va primi investiţii de 4 miliarde dolari în schimbul unor facilităţi petroliere (va rafina 110 000 barili/zi la Kaduna). R. Kagan critică slaba reacţie SUA şi UE la „expansiunea economică" a Chinei în Africa.

19 august

- **Liban.** Preşedintele francez J. Chirac solicită clarificarea misiunii „FINUL lărgită" din sudul ţării. Parisul a trimis doar 400 militari (din 3 000). Se aşteaptă un angajament serios al statelor europene; de asemenea, J. Chirac contează pe o participare semnificativă a Turciei, ţară musulmană. SUA vor acorda sprijin logistic. Unii observatori evidenţiază faptul că Franţa ar încerca să nu „facă jocurile" SUA şi Israelului în zonă.

- Israelul a respins participarea Malaysiei şi Indoneziei, state care nu-i recunosc existenţa politică. Vicepremierul palestinian Nasser Shaer a fost arestat la Ramallah.

- **R. D. Congo.** J. Kabila a obţinut cel mai mare număr de voturi pentru preşedinţie, în primul tur de scrutin (48%, faţă de 18% câştigate de J. P. Bemba, cu baza în Kinshasa).

- **SUA.** Presiuni intense asupra Sudanului pentru a accepta forţe ONU în Darfur.

Uniunea Europeană

- **J. Solana** se pronunţă în favoarea unei „forţe robuste” pentru Libanul de Sud. Publicistul S. Hersh afirmă că atacurile israeliene în Liban ar fi trebuit să prefaţeze o ofensivă împotriva Iranului. Alte surse, inclusiv ruseşti, contrazic aceste afirmaţii.

- **Bruxelles.** În statele euro-zonei s-a înregistrat o creştere economică puternică, în ultimii 6 ani.

- **Marea Britanie.** Vii dezbateri politice în legătură cu accesul liber pe piaţa muncii pentru bulgari şi români. Londra acuză Bulgaria că acordă foarte uşor cetăţenia.

- **Germania.** Israelul nu se opune unei participări germane la forţa de pace din Libanul de Sud.

- **SUA.** UE aşteaptă ca SUA să ridice parte din barierele impuse capitalului străin în aerospaţiale (aviaţia comercială); în prezent el este limitat la 25% din acţiunile respective.

- **Cehia.** M. Topolanek (Partidul Civic Democratic) a preluat conducerea guvernului; cabinetul său minoritar ar funcţiona cu sprijinul condiţionat al social-democraţilor (16 august).

- **Londra.** Reuniune a miniştrilor de Interne UE (16 august) pe tema combaterii coordonate a terorismului.

- **Riad.** Arabia Saudită a achiziţionat 72 aparate „Eurofighter” (din Marea Britanie).

- **Bruxelles.** UE se doreşte o „forţă motrice” în reconstrucţia Libanului de Sud. Uniunea urmăreşte o soluţie politică globală în Orientul Mijlociu (18 august).

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** Dezbateri dure în cadrul guvernului cu privire la independenţa Kosovo. D. Iocici, ministrul de Interne declară că Belgradul nu va accepta niciodată independenţa provinciei. Se speculează că guvernanţii de la Belgrad îl vor captura pe R. Mladici doar dacă vor primi concesii în Kosovo.

- **Bosnia-Herţegovina.** Tensiuni interne după atacul cu bombe împotriva mormântului lui A. Izetbegovici. Conducerea R. Srpska nu va accepta pierderea controlului asupra poliţiei locale.

- **Kosovo.** ONU nu acceptă o înmpărţire a provinciei între sârbi şi albanezi. Germanul Joachim Ruecker va conduce misiunea ONU din Kosovo.

21 august

- **Ucraina.** C. Pascual, fost ambasador SUA la Kiev, crede în „evoluţia democratică” a Ucrainei. NATO şi UE ar trebui să favorizeze actuala conducere iar F. Rusă să înţeleagă că o „*Ucrainã democratică, suverană şi prosperă*” nu reprezintă o ameninţare. Persistă dezacorduri între Ucraina şi F. Rusă pe tema preţurilor livrărilor de gaze naturale, cu atât mai mult, cu cât Turkmenistanul preconizează să crească preţurile de livrare.

- **Africa de Vest.** CEDEAO, gazoductul Comunităţii Economice a Statelor din Africa de Vest, va începe să funcţioneze în 2007. Banca Mondială, Chevron şi Shell au finanţat în principal lucrările de instalare a acestuia.

- **Maroc.** Zeci de militanţi radicali islamişti au fost arestaţi (de la începutul lunii august), inclusiv, în legătură cu „pregătirile complotiste” de la Londra; printre ei figurează şi militari.

- **Venezuela.** „Foreign Policy” şi „Jeune Afrique” apreciază regimul H. Chavez drept o formă de „autoritarism competitiv”. Preşedintele respectă în mod formal democraţia şi se bazează pe: armata epurată, o anumită parte a sărăcimii şi pe „militanţi”. Partidele de centru s-au văzut marginalizate. Adepţii săi sunt finanţaţi de la bugetul public (30% din PIB), Venezuela câştigând din exportul de hidrocarburi 84 miliarde de dolari în 2005. Aproximativ 125 000 ha au fost expropriate, în timp ce fondul forestier (50%) din suprafaţa ţării aproape că nu este exploatat. Totuşi, dezordinea înregistrează cote alarmante, regimul populist neglijând în mod premeditat

„birocraţia de stat”. În cea de-a doua parte a anului 2006 însă, H. Chavez se va orienta evident spre **Socialismul Secolului XXI**.

- F. Rusă. Situaţia internaţională – marcată de extinderea NATO şi de radicalismul islamic – impune ca statul să deţină o „*puternică forţă de apărare*”. D. Umarov, liderul rebelilor ceceni a proclamat „amnistia” pentru miliţiile lui Kadirov, care n-au ucis conaţionali. În Inguşetia s-au semnalat noi lupte, în zona Sunja.

- Armenia. Influentul om politic, V. Dallakian a părăsit partidul de opoziţie **Artarutiun,** sperând să fie ales preşedintele parlamentului; el ar adera la **Armenia Prosperă** (BH), partidul oligarhului G. Tsarukian.

- Georgia şi Azerbaidjan negociază un program de dezvoltare a cooperării economice.

- Afganistan. Lupte foarte dure între trupele guvernamentale, forţele NATO şi talibanii din zona Panjwai, provincia Kandahar.

- Liban. Hezbollahul îşi va retrage forţele militare din sud, dacă guvernul va bloca orice atac israelian.

- Irak. Teroriştii trag asupra pelerinilor şiiţi în zona Bagdadului.

22 august

- SUA. Debarcarea democratului J. Liberman din poziţiile centrale ale partidului favorizează curentele neoconservatoare. Republicanii îi acuză pe democraţii „defetişti” de inconsecvenţa în problemele securităţii naţionale, temă ce va figura la loc de cinste în campania electorală. Pe de altă parte, sondaje recente probează faptul că un sfert din electoratul american este format din „evanghelişti militanţi”. Ei oferă o puternică susţinere atât republicanilor şi neo-conservatorilor, cât şi demersurilor internaţionale ale SUA favorabile Israelului. Liderul texan, J. Hagee declară că ajutorarea Israelului este un „imperativ biblic”.

- F. Rusă. Ministerul de Interne va intensifica acţiunile împotriva grupării radicale **Islamic Jammat,** din Tatarstan, Başkortostan şi Ulianovsk. **Daghestan Jamaat** şi-a asumat atentatul asupra ministrului local de interne; lovitura a fost organizată de grupul **Riiadus Salihiin** întemeiat de S.Basaiev.

- Kârgâstan. Autorităţile acuză celulele Mişcării Islamice din Uzbekistan de destabilizare a zonelor din sudul ţării.

- China. Se implică serios în cooperarea energetică cu Turkmenistanul. Până în 2009 ar trebui să se construiască un gazoduct, în comun.

- Iordania. Foşti ofiţeri irakieni au înfiinţat organizaţia în exil, **Mişcarea Forţelor Naţionale şi Patriotice**; aceasta se opune exceselor „de-baasificării”.

- Irak. Dispute între kurzii care folosesc dialectul badinanii şi cei care vorbesc sarani. Sunniţii moderaţi se pronunţă pentru cooperarea cu şiiţii.

23 august

- Coasta de Fildeş. Preşedintele L. Gbagbo ameninţă procesele de democratizare şi reconciliere naţională. Rebelii din **Noile Forţe** şi opoziţia civilă (unite în RHDP) afirmă că preşedinţia încearcă să controleze viitorul proces electoral. H. Kovan Béatié (PDCI), A. Quattara (RDR) şi G. Soro (Noile Forţe) au făcut apel la „comunitatea internaţională”. Zona de vest a fost în totalitate militarizată, iar premierul K. Banny nu are putere asupra armatei.

- Ciad. Preşedintele Déby Itno lansează o nouă direcţie în politica internă şi regională. La 8 august, s-a întâlnit cu N’Djamena, cu liderii din Libia şi Sudan. Conducătorul libian, Kaddafi a mediat normalizarea relaţiilor între vecinii săi, cu participarea Senegalului. Ciadul şi Sudanul s-au

angajat să nu mai ofere asistenţă miliţiilor rebele, Ciadul normalizându-şi relaţiile cu R. P. Chineză.

- Gazpromul avertizează Bosnia-Herţegovina că va stopa livrările de gaze naturale dacă nu va primi plata datoriei de 104,8 milioane de dolari.

- Kazahstan. SUA ocupă primul loc în investiţii directe (30% din 12 miliarde dolari).

- Iran. Parisul rămâne pe poziţia fermă a încetării programului nuclear dezvoltat de Teheran. Ample exerciţii militare în sudul ţării. China doreşte continuarea negocierilor nucleare. Într-un mod asemănător se exprimă şi diplomaţii ruşi, sancţiunile fiind „premature".

- F. Rusă. Un înalt funcţionar din Ministerul de Externe consideră că „*soluţia Kosovo independent*" se poate aplica şi în zona lărgită a Mării Negre. SUA nu susţin scenariile ruse pentru Osetia de Sud şi Abhazia.

- Irak. Clericul şiit radical, Al-Hasani, îl sfidează pe marele ayatolah Al-Sistani, încercând să ocupe templul Imamului Husayn din Karbala. Mai multe sute de militanţi au fost arestaţi. Al-Hasani s-a opus constant intervenţiei SUA şi evoluţiei politice de după 2003. De asemenea, el s-a remarcat drept adversar al Iranului, al partidului Al-Daawah (Al-Maliki) şi al Consiliului Suprem al Revoluţiei Islamice. Adepţii săi se opun federalizării şi americanilor şi pledează pentru un stat teocratic. Gruparea sa ar dispune de 30 000 de aderenţi. Al-Hasani deţine autoritatea religioasă şi asupra „miliţiilor mahdiste". Reacţia împotriva iranienilor a sporit la Basra, Karbala, Najaf, unde „*se comunică mai mult în persană decât în arabă*". Partidul **Al-Fadilah** ar fi sponsorizat de Teheran, deşi pledează pentru dezvoltarea cooperării interetnice.

- Zimbabwe. Se adânceşte criza economică şi socială. Peste 3 milioane de oameni s-au stabilit dincolo de frontiere, moneda este periodic devalorizată, şomajul atinge nivelul record de 70%, produsele de bază se distribuie pe cartele, etc. Comunitatea de Dezvoltare din Sudul Africii insistă pentru adoptarea unei politici de stabilizare şi reformă. China şi Africa de Sud încearcă să influenţeze actuala conducere în direcţia enunţată, SUA şi UE reclamând soluţionarea prioritară a problemelor drepturilor politice şi ale drepturilor omului.

- China. Aflat la Beijing din 23 august, preşedintele Venezuelei, H. Chavez, afirmă că va acoperi 15-20% din importurile petroliere ale acestei ţări.

24 august

- Liban. Publicaţia sunnită „Al-Mustaqbal" sugerează organizarea unui nou „front pro-sirian", care ar încerca să preia puterea prin forţă, la Beirut; din alianţa respectivă fac parte: preşedintele E. Lahoud, S. Frangié (maronit), generalul M. Aoun (creştin), aflat în relaţii foarte bune cu **Hezbollah**. Această direcţie de politică internă libaneză ar pune în pericol Forţa internaţională şi ar furniza Israelului motivul pentru reluarea luptei armate.

- Malaysia. Partidul de guvernământ, Organizaţia Naţională a Unităţii Malaysiei (UMNO) este divizat de confruntările dintre premierul Abdullah Badawe şi fostul lider Mahathir Mohammad. Fostul conducător Anwar Ibrahim (Partidul Justiţiei Populare, multietnic) profită de criză pentru a contracara Partidul Islamic. Partidul Democratic (chinez) ezită să i se alăture.

25 august

- Somalia. Miliţiile islamiste au recrutat o forţă de 11 000 militari, finanţată de oameni de afaceri şi de unele state arabe. Ele au pus în derută alianţa şefilor militari „antiterorişti", sprijinită de Washington. La Baidoa, au apărut trupele etiopiene, în susţinerea „guvernului de tranziţie". Un acord fragil, semnat în 22 iunie, la Khartum nu se soldează cu încetarea luptelor interne în Somalia, alimentate de Eritrea şi Sudan.

- **Sahara Occidentală.** Marocul a reactivat Consiliul Consultativ al şefilor acestui teritoriu menţinut sub control armat. **Frontul Palisario** şi Algeria resping, totuşi, orice plan de autonomie locală, mizând pe obţinerea independenţei.

- **SUA** insistă ca Sudanul să accepte forţe ONU în Darfur (din 7 milioane locuitori, 180 000 au fost ucişi şi 2,4 milioane s-au refugiat). La New York, CS. ONU discută această temă.

- **Kuala Lumpur.** Se semnează Acordul comercial dintre SUA şi ASEAN, care pregăteşte Acordul de Liber Schimb.

- **Afganistan.** Sub presiunea Washingtonului, Afganistanul şi Pakistanul au încheiat un acord de cooperare antiteroristă la frontiere (2.500 km). Din Comisia de coordonare a acţiunilor respective fac parte cele două state, SUA şi NATO.

- **Congo.** Analiştii sunt de acord că alegerile din această bogată şi întinsă ţară s-au desfăşurat în condiţii relativ normale J. Kabila a primit voturi surprinzătoare în est, printre triburile care folosesc limbile swahili şi a fost respins în vest, între triburile lingala. J. P. Bemba, fost rebel susţinut de Uganda ar putea ajunge vice-preşedinte. Veteranul A. Gizenga a obţinut 15% din voturi.

26 august

- **Mexic.** „Zapatiştii" deţin pe mai departe controlul în zona Chiapas, în sud. Totuşi, radicalii de stânga s-au întărit şi în localităţile San Salvador de Alenco şi Texcoco, la nord de capitală. Stânga radicală se bazează pe Frontul Poporului pentru Apărare Teritorială, aliat al „Zapatiştilor".

- **Peru.** Cu toate că social-democratul A. Garcia a câştigat alegerile, militanţii „Căii Luminoase" nu au abandonat definitiv lupta armată în zonele Huallaga (nord-est) şi în junglă. Între 1980-2000, războiul împotriva maoiştilor s-a soldat cu 70.000 morţi.

- **La nivel global,** în 2005 s-au înregistrat 11 000 atentate teroriste cu 14 600 morţi în 2004 au avut loc 3 192 atentate.

- **Teritoriile Palestiniene. Fatah** acceptă principiului guvernului de uniune naţională. „Supremaţia israeliană" a luat sfârşit în Libanul de Sud, afirmă un responsabil al organizaţiei şi un „program pragmatic" poate fi acceptat. **Fatah** va prezenta la ONU şi Planul arab pentru Palestina. Italia propune o forţă internaţională pentru Gaza.

- **Irak.** Sute de şefi de triburi s-au reunit la Bagdad în „*căutarea reconcilierii naţionale*"; triburile sunt adeseori amestecate din punct de vedere religios. Al Hakim (Consiliul Revoluţiei Islamice) insistă pentru acceptarea federalismului.

- **Israel.** Două treimi din electorat solicită demisia guvernului şi a conducerii armatei. Concomitent, Israelul a achiziţionat 2 submarine **Dolphin**, parţial subvenţionate de Germania (Israelul dispune de 5 submarine nucleare, dotate cu armament nuclear: rachete balistice **Jericho 1 şi 2**).

- **Iran.** Preşedintele Mahmoud Ahmadinejad a inaugurat uzina de apă grea din Arak.

- **ASEAN.** Reuniune a miniştrilor Economiei. Japonia propune organizarea unei pieţe comune, prefaţată de un Acord de Liber Schimb, la care să se alăture China, India, Coreea de Sud, Australia şi Noua Zeelandă.

27 august

- **Algeria.** Atacuri teroriste ale Extremiştilor din **Grupul salafist pentru predică şi luptă,** condus de emirul Abou Mossah Abbelwadoud (cu baza în Kabylia). La 31 august, expira amnistia acordată de guvern islamiştilor combatanţi.

- **Egipt.** Partidul de guvernământ (PND) propune o Constituţie modificată în acord cu legea islamică. Mohamed Baltaqui, deputat şi lider al **Fraţilor Musulmani** s-a pronunţat pentru „întărirea solidarităţii" cu regimul H. Chavez, din Venezuela.

- **Guineea Ecuatorială.** SUA vor investi 1,4 miliarde dolari în uzina de gaze naturale de lângă Malabo.

Uniunea Europeană

- Reuniune a miniştrilor de Externe UE pe tema Libanului (25 august). Uniunea va trimite 9 000 militari în Libanul de Sud (Italia 3 000, Franţa 2 000, Spania 1 200, Polonia 300, Belgia 400, Finlanda 850, Germania marină şi poliţie, etc.)

- **Întâlnire J. Chirac-A. Merkel** (25 august). Persistă dezacorduri faţă de situaţia din Liban. Franţa va trimite, în cele din urmă, peste 2 000 militari în Forţa internaţională. Germania nu doreşte să deplaseze trupe în zonă. E. Stoiber, şeful creştin-socialilor germani se opune acestui angajament; el consideră că misiunile militare nu avantajează politic ţara sa şi ca **Bundeswehrul** nu are nici dotarea necesară. „Haaretz" observă că Parisul evoluează aproape de Washington în problemele libaneză şi iraniană. Orientările economice ale celor două state par ireconciliabile, Germania evoluând spre o economie „liberalistă".

- **Suedia** se opune construirii Gazoductului Nordic.

- **Marea Britanie.** Intensificarea ameninţărilor teroriste au readus în dezbatere problema musulmană în stat. Peste 750 000 pakistanezi (din Punjab şi Kashmir) trăiesc în Marea Britanie. Majoritatea aparţin credinţelor musulmane barelvie (la origine rural, nepolitizat şi tolerant) şi deobandie (apărut în anii '70); ultimul este mai politizat, şi furnizează militanţi Al-Qaeda. Se înregistrează şi influenţe saudite sau ale adepţilor statului islamic modern.

- **Slovacia.** Violenţe antimaghiare în oraşul Nitra, „înfierate" de guvernul de la Budapesta (25 august).

- **Germania.** S-au luat măsuri „cantitative" pentru întărirea securităţii, într-o direcţie de contra-terorism.

- **Belgia.** Specialiştii apreciază că această ţară s-ar fi transformat în principala bază a „jihadiştilor" din Europa (îndeosebi, a Grupului marocan islamic de luptă).

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** Preşedintele B. Tadici respinge ideea creării unei armate proprii a provinciei Kosovo. Concomitent, M. Dinkici, ministrul de Finanţe apreciază că Serbia ar putea adera la UE în 2012.

- **Kosovo.** Mediatorul ONU, M. Ahtisaari este la Priştina (22 august). Discuţiile se concentrează pe descentralizarea administrativă. Europenii pledează pentru mai multe garanţii oferite minorităţii sârbe. Municipalităţile sârbe solicită practic autoadministrare (23 august). Antentat antisârbesc la Mitroviţa.

- **Albania.** Compania americană **Lockhead Martin** va construi un sistem de supraveghere navală. V. Draşkovici, ministrul sârb de Externe, acuză Tirana de „*aspiraţii expansioniste*" (23 august). Kosovo reprezintă doar o etapă din proiectul „Albaniei Mari".

- **Bulgaria.** Dezbateri aprinse asupra temei cooperării cu fosta poliţie politică. Elaborarea unei legislaţii adecvate încă întârzie. Printre numele vehiculate se află: Gh. Pârvanov (şef al statului), F. Dimitrov (fost premier UFD), Ahmed Doan (lider al minorităţii turce) etc. Se atrage atenţia că premierul S. de Saxa Coburg a blocat „deconspirarea" în 2001 şi că relaţiile reţelelor serviciilor secrete bulgare cu cele sovietice rămân încă neelucidate pe deplin.

28 august

- SUA-F. Rusă. Washingtonul ar dori să întrebuinţeze rachete balistice, cu încărcătură convenţională, împotriva structurilor teroriste. Moscova ar prefera rachetele de croazieră şi cele cu „bătaie medie", deoarece armele strategice pot spori confuzia (sunt detectabile la 10 minute după lansare). Aflat la Fairbanks, Alaska, S. Ivanov, ministrul Apărării, neagă informaţiile cu privire la o nouă doctrină militară care ar permite F. Ruse să-şi orienteze alianţele complexe în raport cu ameninţările (alături de SUA şi NATO împotriva terorismului internaţional, atunci când se pune problema „*noii ordini mondiale*").

- Venezuela şi **Guatemala** îşi dispută un loc în CS. ONU.

- Asia Centrală. Vizită de patru zile a premierului J. Koizumi, în Kazahstan şi Uzbekistan. Presa rusă comentează negativ acest turneu (A. Panov, fost ambasador la Tokyo).

- F. Rusă. Daghestan. Ciocniri cu militanţii islamişti în zona Mahachkala; ar fi fost ucis Gadji Melikov, emirul fundamentalist local. Lupte s-au înregistrat şi în Inguşetia, în zonele Malgobek, Sunja şi Nazran. Procuratura rusă şi-a exprimat îngrijorarea faţă de creşterea „acţiunilor teroriste" cu 50% în raport cu 2005, în Caucazul de Nord. Rebelii islamişti au creat un **Front al Caucazului,** cu sectoare republicane (2005).

- Georgia. Chiar dacă s-ar desfăşura un referendum pentru independenţă în Osetia de Sud (ca şi în Transnistria), Washingtonul nu-l va accepta.

- Irak. 600 de şefi tribali, reuniţi în conferinţa de la Bagdad, şi-au exprimat sprijinul pentru guvernul Al-Maliki.

- Tadjikistan. Cu trei luni înaintea alegerilor parlamentare, opoziţia rămâne slabă. **Partidul Renaşterii Islamice (HNIT)** nu şi-a revenit încă după moartea liderului său, Said Abdullo Nuri. **Partidul Democratic (HDT)** a fost afectat de arestarea „pentru terorism", a preşedintelui său M. Iskandarov. O dizidenţă a sa (**Vátan**), cooperează cu guvernul **Partidului Democratic al Poporului.** R. Zoirov, liderul **Partidului Social Democratic** ar putea să-l concureze pe preşedintele I. Rahmonov, cu toate că acesta controlează ferm aparatul de stat şi media.

- Lituania. „Război economic" cu F. Rusă asociat cu traseele terestre şi navale spre Baltica şi Kaliningrad.

- Slovenia. Bled. Conferinţa internaţională „Caspian Prospects". Convorbiri armeano-azere, sub coordonarea OSCE.

- Somalia. Negocieri politice între islamişti şi guvernul provizoriu (Khartoum).

- Uganda. Acord de pace între autorităţi şi rebelii din **Armata de Rezistenţă** (cu baze în Sudanul de Sud).

- Azerbaidjan. Liderul islamic Allahshukur Paşazade respinge acuzaţiile guvernamentale de radicalizare. Responsabili ruşi suspectează comunitatea musulmană din Caucazul de Sud de susţinere a rebelilor din nord.

- Afganistan. Sângeros atentat la Lashkargah, provincia Helmand.

Analiştii de la „**Asia Timers**" consideră că talibanii şi-ar fi modificat strategia. Ei ar urmări să realizeze o coaliţie largă a paştunilor, tadjicilor şi uzbecilor, împotriva Administraţiei Karzai şi a forţelor occidentale. În acelaşi timp, s-ar fi dezvoltat legăturile cu Al-Qaeda. Talibanii dispun de 27 000 oameni în Waziristanul de Nord şi de 13 000 în Warizistanul de Sud. Între ei se remarcă luptători străini din ţările arabe, din Cecenia şi Asia Centrală. Strategia talibanilor ar include: încetarea luptei împotriva armatei pakistaneze; gherilă şi atentate sinucigaşe în sudul şi estul Afganistanului; luarea sub control a satelor, desfiinţarea administraţiei oficiale şi mutarea bazelor pe teritoriul afgan. Ofensiva generală a talibanilor ar fi fost lansată în primăvara 2006. Dintre comandanţii talibani s-ar remarca: molahul Dadullah, vetcranul Jalaludin Haqqani, liderul

islamic Hekmatyar. În zonele Kunar şi Nurestan, din est, controlate de salafişti şi de fidelii lui Hekmatyar (generalul Kashmir Khan) au apărut unităţile comandantului taliban Mohammed Ismail. În aceste condiţii, cooperarea între autorităţile afgane, aliaţii occidentali şi Pakistan devine tot mai necesară. În acelaşi timp, aliaţii occidentali au nevoie şi de sprijinul F. Ruse, Chinei şi statelor din Asia Centrală.

29 august

- F. Rusă. S. Mironov (**Partidul Vieţii**), preşedintele Consiliului Federaţiei, anunţă probabila coalizare cu **Partidul Patria** şi cu **Partidul Pensionarilor.** Se speculează că V. Putin ar promova un sistem politic cu două mari partide, de centru-dreapta şi de centru-stânga. Partidul Naţional Bolşevic (condus de influentul E. Limov) refuză să se alieze cu „eurasiaticii". În problema libaneză, Moscova doreşte ca Israelul să ridice blocada maritimă şi aeriană. Rezoluţia ONU trebuie integral aplicată.

- SUA. C. Rice cooperează cu UE în negocierile nucleare cu Iranul. D. Cheney şi D. Rumsfeld se opun unor noi concesii.

- Irak. Lupte în Al-Diwaniyah între forţele de securitate şi miliţiile Al-Sadr; în cele din urmă, s-au încheiat un armistiţiu (27-29 august). Aceeaşi situaţie şi în Al-Nasiriyah, unde miliţiile Al-Sadr au atacat reprezentanta marelui ayatolah Al-Sistani. Generalii americani remarcă faptul că unele batalioane irakiene, cu recrutare locală, refuză să acţioneze în afara provinciei natale. „Frontul şiit" din Irak nu este foarte omogen. Puternicul **Consiliu Suprem al Revoluţiei Islamice,** condus de Al-Hakim rivalizează cu aderenţii lui Al-Sadr, prea apropiaţi de Iran. Lui Al-Sistani i se reproşează originea iraniană, opus „republicii islamice" (velayat-e-faqih). Locuitorii Najafului, comercianţii, clasa mijlocie resping orientările promovate de Al-Sadr. În întreaga ţară comunităţile se delimitează şi puterea tinde să se „localizeze".

- Caucazul de Sud. UE remarcă dezvoltarea Politicii de Vecinătate în zonă. Georgia şi Armenia ar putea adera în viitor la Uniune. S-ar putea negocia un Acord de liber schimb cu Georgia. Comisarul pentru Relaţii Externe, B. Ferrero-Waldner şi-a exprimat îngrijorarea cu privire la sporirea cheltuielilor militare. UE va susţine **Procesul Praga**, mediat de OSCE, pentru soluţionarea problemei Nagorno-Karabah.

- Ucraina. I. Timoşenko este capabilă să conducă o puternică coaliţie a opoziţiei de 160 deputaţi (129 proprii, restul socialişti şi din partidul Ucraina Noastră). I. Vinskii, important lider a părăsit Partidul Socialist.

30 august

- F. Rusă. Se speculează că **Rus Al** va achiziţiona **Swal** şi părţi din **Glencore** (Elveţia), constituind cea mai puternică companie globală de aluminiu (30 miliarde de dolari). Noi lupte în Inguşetia. Demisia cabinetului din Osetia de Nord. Autorităţile pledează pentru redeschiderea frontierei cu Georgia, la Verhnîi Lars. Concomitent, anumite oficialităţi propun unificarea Ceceniei cu Inguşetia şi reclamă zone din Daghestan. Observatorii remarcă achiziţionarea unor importante publicaţii de către oameni de afaceri din cercul lui V. Putin.

- Irak. Atentat sângeros într-o piaţă din Bagdad. Pe de altă parte, ţara trece printr-o criză de produse petroliere.

- Ucraina. Partidul prezidenţial al **Ucraina Noastră** s-ar putea alătura coaliţiei conduse de V. Ianukovici.

- R. Moldova. Preşedintele V. Voronin respinge orice posibilitate de unificare cu România.

- Afganistan. Proteste în vestul ţării pentru lipsa de securitate şi corupţie.

- Liban. G. Corm, libanez, fost ministru de finanţe apreciază că fondarea statului Israel a „dereglat" echilbrele cultural-religioase din regiune. În Liban, dialogul creştino-islamic este hotărâtor, împreună cu pluralismul cultural-religios. Israelul, dimpotrivă, acţionează ca un stat unitar din punct de vedere etno-religios, şi ar încerca să „valorifice" tensiunile dintre grupurile ne-israeliene. În momentul de faţă, Libanul s-ar fi transformat din nou în scena înfruntării dintre SUA (aliate cu Israelul, Egiptul şi Arabia Saudită) şi „axa" Iran-Siria. Franţa ar încerca să se reconcilieze cu SUA după „divorţul" irakian şi să implice UE în periculosul şi complicatul joc de conflicte din regiune.

31 august

- F. Rusă. Kazan. **Conferinţa Rusia şi lumea islamică** la care participă reprzentanţi ai Moscovei şi ai 15 state din OCI. Se doreşte o „lume multipolară" şi un „parteneriat între civilizaţii". E. Primakov consideră că în Orientul Mijlociu se confruntă două „naţionalisme".

- Afganistanul şi **India** condamnă uciderea liderului din Balucistan, Nawab Bugti (**Jamhuri Watan**) de către forţele pakistaneze.

- Yemen. S-au achiziţionat avioane MIG-29SMT, în valoare de 1,3 miliarde de dolari.

- SUA. Mai mulţi senatori republicani (R. Lugar, McCain) afirmă că Moscova a încheiat o „*alianţă a gazelor naturale*" cu Iranul, şi că SUA au interese vitale în securitatea energetică a zonei Caspice şi Caucazului de Sud; de asemenea, Moscova sprijină cu arme şi diplomatic mai multe regimuri „ostile Americii" (de la Coreea de Nord, la Venezuela).

- Azerbaidjan. Discuţiile pe tema Nagoron-Karabah vor fi reluate la Paris sau Londra, în septembrie.

- Irak. Atentat foarte sângeros la Bagdad (320 victime). Sunniţii radicali poartă deja o luptă armată cu aspecte de război civil, împotriva şiiţilor.

- Israel. Manifestaţii de masă împotriva „slăbiciunilor" guvernului faţă de **Hezbollah** şi **Hamas.**

1 septembrie

- Iran. Moscova „regretă" decizia Iranului de a nu stopa îmbogăţirea uraniului; pe de altă parte, se consideră că sancţiunile internaţionale ar fi contraproductive. Fostul preşedinte iranian Khatami întreprinde un „turneu academic" în SUA.

- SUA. Test reuşit al Scutului antirachetă în Pacific.

- Somalia. Uniunea Triburilor Islamice a trecut sub conducerea radicalului Hassan Dahir Aweys, vechi militant aproapiat de Al-Qaeda. Baza sa este reprezentată de familia de clanuri **Hawiye,** în frunte cu clanul **Haber Gidir (20%)** din populaţie. Guvernul de tranziţie se sprijină pe miliţia **Majertin** din Puntland (din est) şi pe armata etiopiană. Colonelul Yussuf Abdullahi, preşedintele statului federal, face parte din familia Majertin şi conduce Puntlandul. Somalilandul va deveni un stat cvasi-independent, controlând portul Berbera, la Golful Aden. Premierul guvernului de tranziţie, Mahomed Gedi, aparţine familiei Hawiye. Divizarea ţării în triburi, clanuri şi administraţii locale rivale va spori starea de insecuritate din Cornul Africii.

- Orientul Apropiat şi Mijlociu. Demersuri ale secretarului general ONU, Kofi Annan pentru aplicarea rezoluţiei 1701 a CS. ONU. Siria s-a angajat să nu alimenteze cu arme mişcarea **Hezbollah.** Israelul va ridica blocada asupra Libanului când se va dezarma **Hezbollahul;** această mişcare nu va depune armele decât dacă Israelul nu va mai reprezenta o „ameninţare" la adresa Libanului. Comunitatea internaţională va dona 500 milioane dolari palestinienilor. Germania ar putea trimite până la 2 000 oameni în Libanul de Sud, Indonezia, 1 000, Spania, 1 200.

- **Sudan.** După adoptarea rezoluţiei 1706 a CS (31 august) referitoare la trimiterea de forţe ONU în Darfur, Sudanul a adoptat o poziţie „*de rezistenţă la intervenţia externă*".

- **Nigeria.** Zonele petroliere din vestul şi estul Deltei Nigerului sunt greu de controlat de către autorităţi. În vest, organizaţia comunităţilor ijaw susţine formaţiuni armate (Mişcarea pentru Eliberarea Deltei Nigerului). Armata este coruptă, slab înarmată şi instruită; politicienii şi bandele înarmate valorifică la preţuri de speculă produsele petroliere, punând în pericol activitatea marilor companii şi resursele financiare ale statului. În aprilie 2007, se va alege succesorul preşedintelui Olusegun Obasanjo, într-un stat divizat în populaţii şi triburi, predominant musulmane în nord şi creştine în sud. Partidul Democratic de guvernământ tinde să treacă sub control musulman.

- **Japonia.** Conservatorul Shinzo Abe se pregăteşte să preia şefia **Partidului Liberal Democrat** şi postul de premier. El pledează pentru sporirea rolului politic şi militar al Japoniei, şi doreşte revizuirea prevederilor de apărare din Constituţie. Abe se bucură de o mare popularitate în ţară.

- **Thailanda.** Pe fundalul confruntărilor cu opoziţia şi cu radicalii islamişti din sud, poziţia premierului Thaksin s-a deteriorat. Partidul său (Thai Rak Thai) pare înclinat, în perspectiva legislativelor din octombrie 2006, să-l promoveze pe Semdik Jatusripitak.

- **Africa de Sud.** Creştere economică de 4%. Din 1999, se aplică un program neoliberal de dezvoltare, cu accent pe stimularea **ofertei.** Congresul Naţional African (ANC) s-a transformat într-un partid al „*burgheziei de culoare*", depărtându-se de tradiţia Mandela şi de aliaţii săi de stânga, Partidul Comunist şi centrala sindicală COSATU. Doctrina promovării negrilor (Broad-based Black Economic Empowerment Act), din 2003 este, însă, criticată deoarece favorizează grupurile protejate de preşedintele Mbeki (gruparea fraţilor Aziz şi Essop Pahad, care conduce Externele şi administraţia centrală). În mod oficial, 30% din populaţie trăieşte sub pragul de sărăcie, şomajul atingând nivelul de 30%. Virusul HIV a atins 5,3 milioane oameni. Abaterea de la principiul egalităţii raselor şi sărăcirea bazei populaţiei alimentează viitoare conflicte sociale şi politice, într-o ţară în care se vorbesc 11 limbi şi în care negrii deţin doar 2% din activele economice.

- **Pakistan.** Guvernul a diminuat considerabil fondurile pentru grupările militare care operau în Kashmir (Hizb-ul-Mujahideen, Lashkar-i-Taiba, Jaish-i-Mohammad; Harkat-ul-Mujahideen, Al-Badr-Mujahideen). Asasinarea aristocratului lider al balucilor, Akbar Bugti de către armata pakistaneză a imflamat spiritele la Quetta. Triburile mengal, bugti şi marri s-au revoltat de mai mulţi ani, deşi uneori au negociat cu autorităţile centrale. Bugti era totuşi un adversar raţional spre deosebire de radicalii din Armata de Eliberare a Balucistanului.

2 septembrie

- **SUA.** Pentagonul estimează că Irakul se transformă în scena luptelor dintre radicalii sunniţi şi şiiţi, care îşi creează enclave şi caută să stăpânească resursele economice. Preşedintele G. Bush consideră că „majoritatea" irakienilor doreşte pacea. În acelaşi timp, el consideră că SUA conduce „*războiul împotriva islamismului fascist*".

- **SUA-India.** Direcţiile de cooperare bilaterală stabilite de premierul Atal Bihari Vajpayee, în 1999-2000, sunt dezvoltate de actualul guvern de coaliţie, condus de Congresul Naţional. Au loc manevre militare comune, s-a încheiat un „*acord de cer deschis*", se cooperează în domeniile nuclear şi antiterorist. Între cele două state s-a încheiat în 2005 un parteneriat strategic. India a devenit un aliat şi o contrapondere la China. SUA sunt primul partener comercial al Indiei (11,1% din schimburile sale). Cei 2 milioane de indieni din America, situaţi la nivelul tehnocraţilor şi clasei medii au favorizat aceste relaţii speciale. Relaţiile cu UE sunt marcate de focalizarea Uniunii pe China.

Uniunea Europeană

- Germania. A. Merkel s-a pronunţat pentru o **Constituţie** europeană, care să facă referire la valorile creştine (29 august).

- Bruxelles. UE este preocupată de starea de tensiune din Caucazul de Sud. În octombrie, se vor încheia „planuri ale acţiunii", în cadrul Politicii de Vecinătate, cu Georgia şi Azerbaidjan. „Conflictele îngheţate" reprezintă pericolul major în regiune. Azerbaidjan şi Georgia deţin poziţii cheie pe traseul petrolului caspic.

- Liban. Preşedintele J. Chirac a subliniat eşecul politicii externe UE în Liban. Statele Uniunii nu doresc să-şi transfere prerogativele de politică externă. Soluţia zonală ar fi: anularea blocadei israeliene, refacerea Libanului, cu ajutor internaţional, antrenarea Siriei şi Iranului în discuţii diplomatice, constituirea statului palestinian (28 august).

- Finlanda. Reuniunea miniştrilor de Externe UE (1-2 septembrie). Finlanda propune negocieri cu **Hamas,** înainte ca mişcarea să recunoască Israelul. Vor continua negocierile cu Iranul. Totodată, se examinează stadiul relaţiilor cu F. Rusă. Pe de altă parte, unele puteri europene se întreabă dacă „Foaia de Parcurs" mai poate fi aplicată în relaţiile israeliano-palestiniene. Europeni studiază şi problema trimiterii de forţe de pace în Gaza. SUA ar fi fixate în Irak şi mult prea apropiate de Israel, pentru a se „*bucura de încrederea*" tuturor părţilor angajate în conflict.

- UE, F. Rusă, Norvegia şi Islanda vor coopera în Baltică şi Barents. Se au în vedere: hidrocarburile, resursele piscicole şi populaţiile aborigene. Tratatul respectiv se va încadra în **Dimensiunea Nordică** a politicii Uniunii. Germania sprijină o nouă „deschidere" spre Rusia, orientare opusă Poloniei şi ţărilor baltice. Polonia ar putea încheia un acord pentru „scutul strategic" american, în schimbul unui ajutor energetic. Politica estică a UE va avea „o ancoră" în extinderea relaţiilor pe multiple planuri cu F. Rusă, într-o „Mare Europă".

- Franţa. D. de Villepin şi N. Sarkozy vor încerca să-şi concilieze politicile electorale.

- Marea Britanie. Poliţia a arestat 16 suspecţi de terorism, în Londra şi Manchester.

- Polonia. Presa franceză consideră regimul din Polonia: ultraliberal în domeniul economiei, conservatori în sfera moralei şi represiv în politica socială. Guvernul este alcătuit de partidele **Lege şi Justiţie, Autoapărarea şi Liga familiilor poloneze** (45% din votanţi, în septembrie 2005, la o rată de absenteism de 40%). Preşedintele Lech Kaczyski a fost ales în octombrie 2005 cu 54% din voturi, la o rată de absenteism de 50%. Aceste partide sunt sprijinite de aripa de dreapta a **Solidarităţii.** Dreapta poloneză se bazează pe biserică, pe defavorizaţii „capitalismului sălbatic" şi pe naţionalişti. Social-democraţii au plătit „preţul integrării" în UE. Totuşi, 56% din electorat este nemulţumit de actuala guvernare, deşi opoziţia liberală (**Platforma Civică şi Social-democraţii)** este încă slabă şi divizată. În politica externă, Polonia rămâne un stat „atlantist", care se simte ameninţată de cooperarea ruso-germană şi se opune federalizării UE (evoluând pe o orientare apropiată Cehiei).

Europa de Sud-Est

- Kosovo. UNMIK şi autorităţile locale au elaborat un plan pentru posibila integrare în UE (**Kosovo European Action Plan**). Se pune accent pe: democratizare, asigurarea drepturilor minorităţilor şi refugiaţilor, pe libertăţile civile, etc. Guvernul sârb îl acuză pe reprezentantul ONU, M. Ahtisaari de lipsă de „imparţialitate". Premierul V. Kostuniţa îl atacă dur pe Ahtisaari (29 august).

- Bulgaria. CE aşteaptă „*mai multă iniţiativă*" în combaterea corupţiei şi a crimei organizate.

- **Macedonia.** Instalarea guvernului N. Gruevski (27 august), considerat un naţionalist conservator. **Partidul Democratic al Albanezilor** face parte din coaliţia guvernamentală (68 locuri în parlament, din 120).

- **Muntenegru.** S-a depus cererea oficială pentru aderare la PfP (31 august).

- **Turcia.** Parlamentul European critică încălcarea drepturilor omului în această ţară. Ankara condiţionează restabilirea relaţiilor cu Cipru de ridicarea blocadei asupra Ciprului de Nord. SUA propun trecerea schimburilor comerciale ale Ciprului de Nord sub control ONU. Problema kurdă devine tot mai presantă. Pe lângă partidele legale şi PKK, în zonele majoritar kurde se dezvoltă islamismul radical.

În acest cadru, demersurile Turciei de dezvoltare şi integrare în UE vor fi tot mai dificile, de unde şi interesul guvernanţilor săi de a oferi asistenţă statelor Uniunii, care trimit trupe de stabilzarea în Libanul de Sud.

4 septembrie

- **F. Rusă.** Grave acţiuni anticaucaziene în zona Kondopoga din Karelia (după 30 august). Sunt implicate organizaţii ruse extremiste (Mişcarea împotriva imigrării ilegale, Congresul mondial a poporului rus). Caucazienii sunt acuzaţi de monopolizare a comerţului şi de legături cu „crima organizată".

Oficialităţile din Cecenia şi din alte republici pledează pentru autonomie economică lărgită. Moscova încearcă să promoveze o politică de centralizare.

Preşedintele V. Putin aflat în vizită la Sofia a perfectat acordul pentru conducta Burgas-Alexandroupolis (Grecia). V. Putin va întreprinde un turneu african, cu escale speciale în Africa de Sud şi Maroc. Preşedintele rus apreciază că securitatea energetică implică şi angajamente serioase din partea clienţilor externi.

- **Armenia.** Erevanul respinge apelul Moldovei, Ucrainei, Azerbaidjanului şi Georgiei pentru implicarea ONU în problema Nagorno-Karabah.

- **SUA.** Analişti americani atrag atenţia că problemele de securitate domină agenda electorală, în detrimentul celor social-economice.

Deşi costurile de sănătate au crescut şi salariile au stagnat, democraţii nu au elaborat, încă, o alternativă de program economic. Se câştigă excelent în sectoarele asociate mondializării, beneficiile companiilor atingând niveluri de vârf.

- **Georgia.** Guvernul din Tbilisi solicită negocieri directe cu Osetia de Sud şi Abhazia, fără participarea F. Ruse. Liderul Partidului Muncii, S. Natelaşvili, critică ajutorul oferit de americani regimului Saakaşvili.

- **Asia Centrală.** Conducătorii Uzbekistanului, Kazahstanului, Kârgâstanului şi Tadjikistanului discută pe tema împărţirii resurselor de apă. Se aşteaptă ajutorul F. Ruse, care ar putea redirecţiona anumite cursuri de apă din Siberia spre regiunea central-asiatică.

- **Mexic.** F. Calderon a devenit oficial preşedinte, după verdictul Tribunalului electoral din 5 septembrie. Opoziţia de stângă persistă în nesupunere civică, cu toate că lozincile sale pierd din atractivitate.

- **Kazahstan.** Membrii ai anturajului preşedintelui Nazarbaev ar lua în calcul proclamarea unei monarhii constituţionale.

- **China.** CNPC îşi va extinde afacerile energetice în Uzbekistan, în zona Lacului Aral.

- **Iran.** Eşuarea tentativei secretarului general ONU, K. Annan, de a obţine aplicarea rezoluţiei 1696 a CS de către Teheran (2-3 septembrie). Iranul va îmbogăţi uraniu şi va discuta pe marginea programului său nuclear. În paralel, se desfăşoară ample manevre militare.

- **Irak.** Arestarea liderului Al-Qaeda, Hamid Juma al-Saidi. Ministrul britanic de Externe, M. Beckett consideră că este esenţial ca guvernul de la Bagdad să se concentreze pe tema securităţii interne.

- **Sudan.** Guvernul de la Khartoum acceptă forţele ONU în Darfur. China va avea o misiune de observatori militari. F. Rusă, China, India şi Malaysia sunt importanţi parteneri comerciali ai Sudanului (livrări de arme şi importuri de petrol).

5 septembrie

- **Africa de Sud.** Vizita preşedintelui rus V. Putin (5-6 septembrie). Se apreciază că oamenii de afaceri ruşi înţeleg să-i concureze pe cei occidentali şi chinezi, pe piaţa resurselor minerale.

- **SUA.** Preşedintele G. Bush apreciază că islamiştii de la Teheran urmăresc distrugerea Israelului şi obţinerea unei poziţii dominante în regiune. Extremismul şiit şi sunnit sunt ameninţările cele mai periculoase ale epocii.

- **Georgia.** Poliţia a arestat mai mulţi membrii ai grupărilor pro-ruse din ţară, afiliate conducătorului în exil, Igor Giorgadze.

- **F. Rusă. Gazprom** acceptă să plătească 100 dolari/1 000m^3 de gaze naturale din Turkmenistan. Moscova va achiziţiona 50 miliarde m^3 anual în 2007-2009. După ce va controla compania de transport **Beltransgaz, Gazpromul** va livra gaze naturale la preţuri acăzute guvernului de la Minsk. Recentele luări de poziţie ruse în problema Kurilelor, se asociază cu intenţia Moscovei de a valorifica resursele naturale ale zonei (4,5 miliarde dolari pe an).

- **Afganistan.** Oficialităţile canadiene propun o implicare mai serioasă a armatei pakistaneze în sudul ţării.

6 septembrie

- **SUA.** Descoperirea unor zăcăminte petroliere în Golful Mexic. În Canada, se află, de asemenea, importante zăcăminte de „nisip petrolier".

- **F. Rusă.** Osetia de Nord. Atac al rebelilor extremişti în zona Maiski.

- **Kazahstan.** Investiţiile în zona petrolieră caspică s-au cifrat, în 2003-2005, la 3,8 miliarde dolari. Se estimează că în 2006-2010, vor atinge 13 miliarde de dolari şi 16,8 miliarde, în 2011-2015.

- **Ucraina.** Premierii de la Kiev şi Varşovia au căzut de acord să extindă conducta Odessa-Brodi (pentru petrolul caspic).

- **Kabul.** Vizita preşedintelui pakistanez P. Musharraf. Cele două state vor coopera mai strâns împotriva islamiştilor extremişti. În acelaşi timp, în capitala afgană se află şi secretarul general NATO, Jaap de Hoop Scheffer.

- **Teheran.** Barham Salih, vicepremier al guvernului irakian, pledează pentru un compromis regional între SUA, Iran şi Irak. Guvernul de la Bagdad preia controlul direct asupra forţelor sale armate. Starea de urgenţă, însă, este prelungită în Irak.

- **Irak.** Şiiţii au pregătit proiectul legii autonomiei locale, asemănătoare cu situaţia provinciilor kurde. Sunniţii se opun federalismului deoarece regiunile lor sunt lipsite de resurse de hidrocarburi.

- **Teritoriile Palestiniene.** Gaza. În 13 luni de ciocniri între palestinienii şi trupele israeliene (Operaţia „*Summer Rains*") au murit 230 locuitori ai Fâşiei Gaza. Ca reacţie, ostilitatea locală faţă de **Hamas** a crescut în amploare. Salariaţii au intrat în greve succesive. A crescut numărul palestinienilor ucişi în confruntările dintre **Fatah** şi **Hamas,** provincia fiind

neguvernabilă. De asemenea, ea este divizată în numeroase clanuri rivale (de exemplu Kafarneh şi Masri). Pe acest fundal, **Hamas** şi **Fatah** se văd obligate să ajungă la o guvernare de coaliţie.

7 septembrie

- Armenia. Parlamentul adoptă mai multe măsuri pentru dezvoltarea relaţiilor cu UE.

- Afganistan. Generalul J. Jones recunoaşte că forţele NATO au fost surprinse de forţa talibanilor; ca urmare, sunt necesare noi trupe şi mijloace moderne de luptă, pentru a prelua iniţiativa, până la sfârşitul anului 2006. Specialiştii estimează că produce 96% din cantitatea mondială de opium. Succesele relative ale talibanilor au fost înregistrate tocmai în provinciile dominate de cultivatorii de mac. Tribalismul rămâne foarte puternic; la fel şi controlul şefilor tradiţionali şi al clerului. Populaţia deţine în mod obişnuit arme şi nu acceptă statul laic. Corupţia face ravagii în administraţie.

- Liban. Liderul **Hezbollah,** Hassan Nasrallah, ar fi provocat distrugerea Libanului de Sud, prin capturarea militarilor israelieni. Concomitent, şeicul Hani Fahs şi muftiul şiit de Tyr, Ali Al-Amin (**fondator al Hezbollah**) se pronunţă pentru completa „libanizare a şiiţilor". Statul libanez este mai important decât amiciţia cu Iranul.

- SUA. Neo-conservatorul D. Pipes apreciază că America ar trebui să trateze pragmatic problemele lumii arabe. Alegerile libere ar fi cazul să desăvârşească un proces de democratizare, axat pe proprietate privată, libertăţi civice, educaţie, egalitate, etc.

8 septembrie

- SUA. Senatul aprobă un buget al apărării de 470 miliarde dolari. Republicanii afirmă că securitatea externă şi internă este preocuparea centrală a Americii. Peste 63 miliarde dolari sunt destinaţi operaţiilor militare din Irak şi Afganistan.

- Irak. Guvernul de la Bagdad a preluat conducerea armatei irakiene (270 000 oameni). Forţele armate vor spori până la nivelul de 325 000 oameni. În perioada 11-12 septembrie, premierul Al-Maliki se va afla în Iran.

9 septembrie

- Berna. 30 de state în curs de dezvoltare sunt dispuse să reia negocierile OMC - Runda Doha **(Declaraţia de la Rio de Janeiro**). Se speră că statele dezvoltate îşi vor deschide pieţele agricole.

- Liban. Se reia activitatea portuară normală. 85% din economia libaneză depinde de importuri iar 80% din acestea se realizează prib Beirut. Turcia va detaşa 1 000 militari în Libanul de Sud.

Uniunea Europeană

- UE-F. Rusă. Ministrul german de Externe a propus un plan pentru relansarea relaţiilor de parteneriat: crearea unei zone de liber-schimb, a unui parteneriat energetic, deşi Moscova refuză să semneze **Carta Europeană.** UE s-a împărţit în state care privesc F. Rusă ca un partener geo-politic şi state vecine, care o consideră o „ameninţare".

- Ucraina. Premierul V. Ianukovici subliniază voinţa Ucrainei de a se integra în UE. Avertizează, însă, că ţara sa nu va negocia ca un „cerşetor" (5 septembrie). Kievul îndeplineşte **Planul de Acţiune** pentru reforme economice şi juridice. Pe de altă parte, Ucraina acceptă monitorizarea europeană a frontierelor Transnistriei şi nu recunoaşte legitimitatea referendumului pentru independenţă, din 17 septembrie. Totuşi, relaţiile bune cu Rusia rămân vitale pentru Ucraina.

- **Germania.** Ministrul de Externe, F. W. Steinmeier declară că adoptarea **Constituţiei UE** va fi o prioritate a Berlinului (4 septembrie). Constituţia va conferi coerenţă politicii externe şi de securitate. Şi Franţa ar dori relansarea acestui proiect. J. M. Barroso, în schimb, cere ca statele membre să se concentreze asupra modului în care funcţionează piaţa internă.

- **Siria** acceptă propunerea italiană de desfăşurare a grănicerilor europeni la frontiera cu Libanul (9 septembrie).

- Forţele navale europene, conduse de Germania vor supraveghea apele libaneze. Israelul va ridica blocada Libanului.

- **UE.** Un sondaj al **German Marshall Fund** evidenţiază că majoritatea europenilor doresc unificarea politicii externe a Uniunii, dar resping transformarea ei în bloc politico-militar.

- **Italia** insistă ca UE să se implice politico-militar în Teritoriile Palestiniene.

- **Franţa.** N. Sarkozy propune reforme radicale UE: alegeri generale pentru PE, funcţionarea CE ca un guvern, transformarea Constituţiei într-un tratat, alegerea comisarilor de către PE, fixarea frontierelor UE, cu excluderea Turciei (8 septembrie).

- **China** a devenit cel de-al doilea partener comercial al UE, după SUA. Exporturile sale în UE sunt de trei ori mai mari decât importurile. Beijingul solicită recunoaşterea statutului de economie de piaţă, pentru a evita taxele de import din UE. UE va negocia un acord de liber-schimb cu ASEAN, China, Coreea de Sud, dar şi cu Japonia. Schimburile comerciale UE-Coreea de Sud şi UE-Japonia s-au dublat. UE reprezintă 15% din comerţul exterior ASEAN.

- **Marea Britanie.** T. Blair va renunţa la funcţii în vara 2007. Ch. Clarke îl atacă dur pe G. Brown, ministrul de Finanţe, pentru campania anti-Blair. G. Brown deţine o slabă cotă de popularitate printre britanici (20%).

- **NATO.** Reuniune a Consiliului Militar la Varşovia (8-10 septembrie). Se evidenţiază necesitatea trimiterii de întăriri în Afganistan (2 500 oameni, elicoptere, blindate, etc.). Peste 2.000 oameni au fost ucişi în 2006 de către talibani.

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** J. Solana speră că autorităţile de la Belgrad vor coopera mai bine cu T. I. Haga (4 septembrie). Vizita preşedintelui B. Tadici la Washington (6-8 septembrie). V. Draşkovici avertizează că un Kosovo independent va destabiliza Balcanii de Vest. Semnarea unui acord de cooperare militară între Serbia şi SUA (Washington, 7 septembrie).

- **Bosnia-Herţegovina.** Premierul M. Dodik afirmă că un referendum pentru independenţă este inevitabil în R. Sprska. Oricum, R. Srpska are nevoie de o autonomie lărgită (4 septembrie).

- **Albania.** Acord între democraţi şi socialişti pentru organizarea alegerilor locale. T. Ridge, fost secretar de stat SUA pentru Securitate internă va deveni consilier special al premierului S. Berisha.

- **Kosovo.** Comisarul european pentru Extindere, O. Rehn apreciază că UE trebuie să aibă relaţii directe cu Kosovo; provincia se va bucura de dreptul de a încheia acorduri internaţionale. Preşedintele B. Tadici afirmă că provincia Kosovo poate primi cea mai largă autonomie, inclusiv dreptul de a încheia acorduri internaţionale (7 septembrie).

- **Muntenegru.** Alegeri generale (10 septembrie); socialiştii-democratici au cele mai mari şanse de reuşită.

- **Turcia.** UE ameninţă Ankara cu îngheţarea temporară a negocierilor de aderare, dacă nu-şi deschide porturile şi aeroporturile pentru R. Cipru. Aceasta din urmă (cu sprijinul Franţei şi Austriei) se postează pe o poziţie inflexibilă, deşi SUA exercită presiuni serioase pentru admiterea Turciei în UE. În plus, parlamentul UE pune drept condiţie a aderării recunoaşterea genocidului armenilor din 1915 (4 septembrie).

- Bulgaria. Vizita preşedintelui V. Putin. Semnarea acordului pentru conducta Marea Neagră-Marea Egee, cu Bulgaria şi Grecia (285 km).

- UE. Comisia Europeană recomandă intrarea României şi Bulgariei în Uniune, în ianuarie 2007. Ambele state se vor afla sub strictă supraveghere.

- F. Rusă. 11 septembrie. Preşedintele V. Putin a supervizat construirea liniei ferry-boat ce uneşte St. Petersburg de Kaliningrad, evitând orice tranzit prin Lituania. Şeful statului rus a negat ipoteza că Moscova şi Beijingul ar pregăti un „bloc" rival Occidentului. Concomitent, F. Rusă va trimite 400 genişti în Liban, în afara FINUL. Ministrul Apărării, S. Ivanov a criticat „*învechita industrie electronică*" de stat. Prăbuşirea unui elicopter militar rus în Caucazul de Nord. În Ossetia de Nord acţionează în continuare gherile islamiste.

- Ucraina. Un important grup din blocul Ucraina Noastră s-a alăturat opoziţiei.

10 septembrie

- Afganistan. Noi atacuri teroriste în provincia Paktiya (moderatul Hakim Taniwal, guvernatorul local, a fost ucis, 10 septembrie). Pe de altă parte, NATO a scos din luptă 100 rebeli în zona Kandahar, în cursul **Operaţiei Meduza.**

- Iran. Autorităţile nu acceptă nici o suspendare a programului nuclear. În sud-est, continuă să acţioneze rebelii baluci din gruparea **Jundullah,** a lui Abdulmalik Rigi.

- „Republicile rebele" Transnistria, Abhazia, Osetia de Nord sunt pregătite pentru referendumuri pentru independenţă, cu susţinerea tacită sau explicită a Moscovei. F. Rusă asociază problematica respectivă cu soluţionarea problemei Kosovo.

- Irak. Deşi parlamentul amână votarea legii administraţiei, liderii Consiliului Suprem al Revoluţiei Islamice se pronunţă ferm în favoarea federalismului. Misiunea ONU pentru Asistenţă în Irak consideră că ţara se află într-un „moment crucial".

- Asia Centrală. G. Saidazimova apreciază că ameninţările teroriste în Asia Centrală provin, în principal, din partea grupurilor locale, social marginalizate. În condiţiile în care SUA solicită schimbări democratice în regimurile politice din regiune, fostele republici sovietice preferă să întărească relaţiile de securitate cu F. Rusă şi China.

- Algeria. Grupul salafist pentru predică şi luptă, a respins amnistia acordată de autorităţi, şi ar fi aderat la Al-Qaeda.

- Kazahstan. Zharmarkahan Tuyakbai devine preşedinte al unui Partid Naţional Social Democrat, raliat blocului Pentru un Kazahstan Drept.

- OPEC nu va permite ca preţul petrolului să coboare sub 60 dolari barilul.

12 septembrie

- Georgia. Vizita unei delegaţii militare americane.

- Afganistan. Prezent la Bruxelles, preşedintele pakistanez P. Musharraf a atras atenţia că în această ţară s-ar putea declanşa „*un război naţional al paştunilor*". NATO nu acceptă propunerea ONU de a-şi asuma misiunea distrugerii culturilor de mac. Talibanii au ocupat localitatea Delaram, din sud, provincia Nimroz (controlează legăturile cu Herat şi Kandahar). Washingtonul a relansat căutarea lui Ben Laden.

- Irak. Vizita premierului Al-Maliki în Iran. Parlamentul din Bagdad a respins propunerea grupării Al-Sadr şi a sunniţilor din Frontul Înţelegerii de retragere a trupelor străine. Se remarcă îmbunătăţirea siguranţei în provincia Anbar. Se apreciază că efectivele cele mai importante ale Al-Qaeda s-ar afla în Irak.

- Siria. Atentat dejucat la ambasada SUA din Damasc. Presa israeliană îi reproşează lui A. Sharon respingerea negocierilor cu Siria în problema Golanului, în 2003.

13 septembrie

- Minsk. Vizita ministrului chinez al Apărării, Cao Gangchuan. Preşedintele A. Lukaşenko declară că politica externă a Belarusului ar fi „identică" cu cea a R. P. Chineze.

- Afganistan. S-a inaugurat calea ferată Torkham-Jalalabad (Pakistan-Afganistan, provincia estică Nangarhar). Polonia va sprijini forţele combatante NATO cu 1 000 militari (în acest timp, alţi 1 000 militari se află deja în teren).

- F. Rusă. Caucazul de Nord. Focuri de armă la frontiera dintre Cecenia şi Inguşetia.

- Indonezia. Deşi se aplică o Constituţie laică, organizaţiile islamiste radicale (Consiliul Mudjahidinilor, Frontul Apărării Islamului, Forum Betawi Rempug) încearcă să impună „Sharia" în Java de Vest şi Sulawesi de Sud. Puternica organizaţie sufită, **Nahdlatul Ulama,** din Java de Est respinge tendinţele de islamizare a statului şi avertizează că „*proiectul califatului universal*" poate deveni o periculoasă himeră. În acelaşi timp, societatea civilă şi-a constituit „*organizaţii de autoapărare*" (Alianţa tineretului pentru protecţia naţiunii, Garda Bandsa, asociat cu Nahdlatul Ulama etc.). Îndeosebi **Garda Bangsa** dispune de grupuri de autoapărare etc.

14 septembrie

- R. Moldova. Moscova este pregătită să recunoască rezultatul unui referendum pentru independenţa Transnistriei; în acelaşi timp, nu se pune problema unificării acestui „stat" cu F. Rusă.

- Israel. Criză politică şi la nivelul conducerii armatei provocată de eşecurile relative din „războiul anti-Hezbollah".

- Kazahstanul nu are între proiectele sale aderarea la UE. El urmăreşte, între altele, să realizeze un parteneriat energetic cu Uniunea. Preşedintele Nazarbaev se pronunţă pentru dezvoltarea cooperării în cadrul parteneriatului cu SUA (cooperare în Marea Caspică, suport antiterorist).

- F. Rusă. Reuniune a **Clubului Valdai** (experţi străini în probleme ruseşti) cu preşedintele V. Putin. Moscova va „juca pe cartea" modernizării energeticii, cooperării cu China, UE şi SUA; armamentul său strategic (nuclear) pare deja învechit. V. Putin nu sesizează deosebiri marcante între problemele Kosovo şi cele din zona Mării Negre.

- Kiev. UE se pregăteşte să contribuie la refacerea conductelor de petrol şi gaze care leagă F. Rusă de Ucraina şi Europa Centrală. Se discută posibilitatea încheierii unui Acord de liber-schimb.

- Irak. Lupte între forţele de securitate şi americane şi miliţia Al-Sadr, în zona sudică Diwaniyah.

- Armenia. Sondaj de opinie publică: Turcia reprezintă cea mai mare ameninţare, F. Rusă şi Franţa fiind „aliaţi naturali".

15 septembrie

- Cuba. Conferinţă a statelor nealiniate (116 state).

- Kiev. Ministrul Apărării, A. Hristenko îl contrazice pe premierul V. Ianukovici, care afirmase (14 septembrie, Bruxelles) că ţara sa nu este încă pregătită pentru **NATO Membership Action Plan.**

16 septembrie

- SUA. Preşedintele palestinian M. Abbas va fi primit de G. Bush, la 20 septembrie.

- **Afganistan.** Operaţie ofensivă NATO în est şi sud. Peste 50% dintre efective sunt afgane, restul fiind preponderent americane. Operaţia „**Mountain Fury"** se corelează cu **„Meduza",** din sud. În cadrul ei s-au remarcat trupele canadiene. Se conturează noi operaţii în vest pentru a distruge nucleele rebele (talibanii se infiltrează din Pakistan, cuceresc zone pe care le fortifică, căutând astfel să creeze reţele locale de sprijin).

- **Liban. Hezbollah** refuză să permită controlul armatei libaneze în fiefurile sale.

- **Sudan.** Liderii autonomişti din regiunile sudice susţin deplasarea forţelor ONU în Darfur.

- **Somalia.** UA ar fi dispusă să trimită 8 000 oameni în această ţară, ca forţă de pace.

- **Singapore.** Reuniunea miniştrilor de Finanţe din G7. Creşterea mondială este puternică. Periculoase rămân: tensiunile inflaţioniste, preţurile ridicate ale energiei, tendinţele protecţioniste.

- **Bagdad.** Forum al reconcilierii cu participarea societăţii civile. Capitala va fi protejată de o „*centură de securitate*", cu 28 posturi de control. Americanii îşi fixează atenţia pe această zonă.

- **Cuba.** Venezuela şi Iran încearcă, fără succes, să creeze un „front antiamerican" în „blocul" statelor nealiniate.

- **Burundi.** Analiştii remarcă persistenţa tensiunilor chiar şi după semnarea acordului de pace dintre autorităţi şi **Forţele Naţionale de Eliberare,** conduse de A. Rwasa (7 septembrie). Guvernul partidului multietnic al **Consiliul Naţional pentru Apărarea Democraţiei – Forţele pentru Apărarea Democraţiei,** la putere din august 2005, ar fi ameninţat de un „complot" al ofiţerilor tutsi. Peste 3 000 forţe de pace vor părăsi, cât de curând, Burundi.

Uniunea Europeană

- **Reuniune a miniştrilor de Externe UE.** Nu se ajunge la opoziţie comună faţă de închisorile CIA, cu toate că Finlanda presează în această direcţie (15 septembrie). Marea Britanie şi Cehia au poziţii pro-americane. În schimb, Uniunea va sprijini guvernul de coaliţie din Teritoriile Palestiniene.

- **UE** avertizează Macedonia. Partidul albanez majoritar Uniunea Democratică pentru Integrare (Ali Ahmeti) nu recunoaşte actualul guvern.

- **Bruxelles.** Vizita premierului Ucrainei, V. Ianukovici (14 septembrie). Ţara sa se menţine în cursa pentru UE.

- **PE** insistă ca piaţa internă a armamentelor să fie liberalizată. De asemenea, deputaţii au ajuns la un „compromis fragil" pe tema liberalizării pieţei serviciilor.

- **Italia** sprijină o Constituţie UE simplificată, în ideea avansată de N. Sarkozy.

- **Transnistria.** UE consideră ilegal referendumul din 17 septembrie; F. Rusă critică această poziţie. Comisarul F. Frattini insistă în vederea unei politici comune antiteroriste. Se prelungesc discuţiile asupra raportului dintre drepturile omului şi măsurile antiteroriste.

- **Africa.** Conducerea CE se va întâlni cu cea a UA în octombrie. Se va aborda situaţia imigraţiei ilegale. Din octombrie 2005, UE are o **Strategie pentru Africa.** Bruxelles-ul acordă cel mai mare ajutor extern pentru Africa (15 miliarde euro, în 2003).

- **Germania.** Coaliţia de la guvernare se confruntă cu reforma din sănătate (145 miliarde euro pe an). Stânga doreşte o „sănătate egală", dreapta - separarea cotizaţiilor de sănătate de salarii, pentru a reduce costurile forţei de muncă. Se adaugă discuţiile asupra fiscalităţii întreprinderilor şi pieţei muncii. Principalele partide doresc să menţină coaliţia până în 2009.

- **Italia** prezintă un proiect (aprobat de Siria) de supraveghere de către UE a frontierei din Libanul de Est şi Nord.

- **CE.** Critică Franţa pentru „protecţionism” economic; într-o situaţie similară se află şi sectorul bancar din Italia.

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** Asasinarea unui lider albanez din zona Novi Pazar (10 septembrie); în acest spaţiu, se confruntă Sandjak Democratic P. şi List for Sandjak. Preşedintele B. Tadici pledează pentru strângerea cooperării cu Ungaria. F. Rusă arputea vota în CS împotriva unei soluţii defavorabile Serbiei în problema Kosovo. Oficialităţile SUA şi UE doresc o clarificare a statutului Kosovo, în 2006.

- **Muntenegru.** Victorie electorală a Partidului Democratic al Socialiştilor condus de M. Djukanovici (aliat cu social democraţii). Partidul Socialist Popular şi Partidul Popular de opoziţie au câştigat 19% din voturi. **Lukoil** va construi 40 staţii de benzină. UE va relua negocierile cu Muntenegru.

- **Bosnia-Herţegovina.** Premierul R. Srpska, M. Dodik afirmă că formaţiunea sa ar putea părăsi BH imediat după ce Kosovo îşi va proclama independenţa. M. Dodik se opune şi reformei forţelor de poliţie şi securitate.

- **Atena.** Semnarea unui acord energetic între Grecia şi Albania (12 septembrie).

- **Turcia.** Atentat al gherilelor kurde în localitatea Diyarbakir. Un trimis special american (generalul în retragere J. Ralston) discută cu autorităţile turce strategia de contracarare a extremismului rebelilor kurzi.

18 septembrie

- **Africa.** Exporturile sale în 2005: 29% în SUA, 32% în UE, 27% în Asia, 12% în Africa. Creşterea economică s-a situat la nivelul de 5,4%.

- **F. Rusă.** Preşedintele V. Putin afirmă că exporturile de petrol spre Asia-Pacific, vor creşte de la 3% la 30%. Exporturile de gaze naturale vor spori până în 2020, de la 9% la 25%. S-a lansat şi proiectul conductei petroliere **East Siberia-Pacific Ocean,** spre Japonia şi Coreea (probabil China de Nord-Est). Totodată, se vor reexamina acordurile cu **Shell, Exxon Mobil** şi **Total SA** în direcţia întăririi controlului de stat asupra câmpurilor **Sahalin 1 şi 2. Rosneft** va fi privatizată în următorii ani, prin ofertă publică. Banca Mondială plasează F. Rusă pe locul 151 din 208 state în raport cu capacitatea de guvernare. Corupţia este comparabilă cu cea din Nigeria. Publicistul V. Iasmann critică proiectele „*revanşismului rusesc*”. Ele ar viza refacerea, într-o nouă formulă, a URSS şi chiar crearea unui „superstat” în Eurasia, Balcanii de Est şi Orientul Apropiat şi Mijlociu. Moscova ar încuraja, atât unificarea R. Srpska cu Serbia, cât şi separatismele din zona Mării Negre.

- **F. Rusă. Cecenia.** A fost ucis în luptă Isa Muskiiev, comandant superior rebel. Parlamentele Ceceniei şi Inguşetiei cheamă populaţia la calm şi la ignorarea „provocărilor armate”.

- **Grupul de la Shanghai** îşi va coordona mai eficace politica energetică.

- **GUAM.** La insistenţele Azerbaidjanului, organizaţia a solicitat includerea problemei Nagorno-Karabah pe agenda Adunării Generale ONU; Armenia se opune acestei iniţiative.

- **Preţul petrolului** scade de la 80 dolari barilul la 62 dolari.

- **Azerbaidjan.** Acord de alianţă între Partidul Independenţei Naţionale şi gruparea lui Saleh Ibrahim, din Azerbaidjanul iranian. SUA vor contribui la modernizarea forţelor armate azere, în zona Caspicii.

- **Kârgâstan.** Opoziţia (Congresul Poporului), puternică în sud, exercită presiuni pentru reformarea regimului politic. Mai mulţi islamişti au fost arestaţi în zona Balikşi (**Hizb ut-Tahrir**).

- **Uzbekistan.** Proeminentul imam Ruhiddin Fahriddinovto – evadat din închisoare în 1998 şi capturat în 2005 – a fost condamnat la 17 ani de detenţie; el ar conduce Mişcarea Islamică din Uzbekistan, de orientare radicală.

- **Belarus** propune transformarea Mişcării Nealiniaţilor într-un „*centru global de putere*". Între timp, A. Milinkievici continuă protestele împotriva regimului Lukaşenko. Minskul va livra arme Venezuelei (1 miliard dolari).

- **Ucraina.** P. Poroşenko declară că unirea Transnistriei cu F. Rusă va destabiliza regiunea (15 septembrie); exemplul ei ar putea fi urmat de Crimeea, Abhazia, Osetia de Sud.

- **R. Moldova.** Referendumul nerecunoscut din Transnistria este câştigat de separatişti. UE şi SUA resping acest referendum.

- **Tadjikistan.** La alegerile prezidenţiale, Partidul Popular Democratic de guvernământ, va susţine candidatura lui Imamoli Rahmanov. Partidul Democratic de opoziţie va boicota alegerile, spre deosebire de socialişti şi agrarieni.

- **Afganistan.** Convorbiri între conducătorii SUA, Afganistanului şi Pakistanului. H. Karzai este pregătit să negocieze cu „*talibanii moderaţi*". Operaţii NATO soldate cu victorii în Kandahar-Panjawi.

- **Armenia.** Preşedintele R. Kacharian este adeptul recunoaşterii internaţionale a R. Nagorno-Karabah.

Partidul Mişcarea Armeană Pan-Naţională, al fostului preşedinte L. Ter-Petrossian va participa la legislativele din mai 2007. Facţiunea **Armat,** apropiată Vano Siradeghian, fost ministru de Interne, nu şi-a precizat încă poziţia.

- **Sudan.** Rebelii **beja** (cinci triburi) sunt antrenaţi în Eritrea, stat care întreţine relaţii controversate cu SUA şi Israel.

19 septembrie

- **Japonia** îşi exprimă îngrijorarea faţă de „*comportamentul ofensiv*" al F. Ruse în zona Sahalin şi în privinţa revizuirii aranjamentelor energetice locale. Se estimează că în perimetrul Sahalin ar fi mai mult petrol decât în Marea Nordului.

- **SUA.** D. Haster, preşedintele Camerei Reprezentanţilor a criticat politica energetică a F. Ruse faţă de statele baltice şi Gazoductul Baltic.

- **Birmania.** F. Rusă şi China s-au opus abordării problemei juntei militare din această ţară în cadrul CS.ONU. **Compania Myanmar Oil and Gas Enterprise** va explora zăcământul Mottama Offshore B. împreună cu **Itera Oil** şi cu **India's Sun Group.**

- **Kazahstan.** Discuţii pentru crearea unui centru comun de îmbogăţire a uraniului, împreună cu F. Rusă.

- **Darfur.** Luptătorii autonomişti din Darfur primesc ajutoare din Sudanul de Sud şi de Est, din Ciad, Uganda, Eritrea şi din Occident. Islamiştii susţin guvernul de Khartoum, alături de China şi F. Rusă.

- **Iran.** Firme şi bănci din Norvegia şi Franţa fac investiţii de miliarde dolari în sectorul energetic.

- **Irak.** Adunarea celor 18 triburi din Anbar a decis formarea unei miliţii de 20 000 oameni împotriva insurgenţilor.

- **Turcia** se opune federalizării Irakului, deşi legislaţia respectivă se află într-o etapă avansată de pregătire; guvernul de la Ankara se teme de „contaminarea" puternicei minorităţi kurde din sudul Turciei.

- **F. Rusă.** Industria aeronautică traversează o criză profundă. V. Putin speră să obţină un loc în conducerea EADS şi să dezvolte cooperarea EADS-United Aircraft Company. Pe de altă parte, Moscova proiectează un canal Marea de Azov-Marea Caspică (6 000 km).

- **Georgia.** Semnarea unui nou Acord de asistenţă militară între Washington şi Tbilisi, în prezenţa generalului-locotenent W. Ward, comandant-adjunct US European Command. Şi NATO va dezvolta cooperarea cu statele din Caucazul de Sud.

- **Ucraina.** Tensiuni între preşedintele V. Iuşcenko şi premierul V. Ianukovici pe tema NATO; parlamentul îl susţine pe V. Ianukovici. I. Timoşenko cere blocului Ucraina Noastră să se ralieze opoziţiei.

- **ONU.** Sesiune a Adunării Generale. Preşedintele G. Bush critică programul nuclear iranian. Preşedintele iranian Ahmadinejad, denunţă „dictatura" Consiliului de Securitate.

20 septembrie

- **F. Rusă.** Ministerul Apărării neagă informaţiile cu privire la includerea SUA şi a NATO pe o listă a „inamicilor" Moscovei. Concomitent, analiştii apreciază că un mare succes al preşedintelui V. Putin ar fi reducerea sărăciei (de la 40% din populaţie, la 20%). Liberalii (Uniunea Forţelor de Dreapta) ar urmări să câştige legislativele din 2015.

- **China.** Preţul produselor manufacturate creşte constant (sporesc cheltuielile cu materiile prime şi forţa de muncă). Astfel, China „exportă" inflaţie în Occident.

- **Azerbaidjan.** Cu sprijinul OSCE se va negocia, între guvern şi opoziţie, modificarea legii întrunirilor publice.

- **Madagascar.** Mari companii americane, chineze, norvegiene (**Exxon, Sunpec, Venco Energy, Norsk Hydro**) au primit dreptul să exploreze zăcămintele de hidrocarburi. 65% din venituri vor fi prelevate de statul malgaş.

- **SUA.** Întâlnire G. Bush-M. Abbas. „Fatah" are sprijinul Americii.

- **Irak.** UNAMI a înregistrat uciderea a 6 600 irakieni în luptele şi atentatele din lunile iulie şi august. Factorii principali ai stării de violenţă ar fi: slăbiciunea guvernului, acţiunile extremiştilor, miliţiilor locale şi bandelor criminale.

- **Taiwan.** Agitaţii politice şi luări de poziţii împotriva preşedintelui Chen Sui-Bian, orchestrate de Partidul Democrat Progresist. Se speculează că Beijingul s-ar fi implicat pentru a contracara mişcarea de independenţă.

21 septembrie

- **F. Rusă. Karaceaevo-Cerkessia.** Se amână crearea districtului autonom Nogai (10 000 locuitori); în 2005, s-a înfiinţat districtul autonom Abazin (ambele comunităţi reprezintă 8% din populaţia de 400 000 locuitori ai republicii).

- **New York.** Reuniune NATO. Se va dezvolta „**Dialogul intensificat**" cu Georgia. Din nou s-a cerut suplimentarea efectivelor din Afganistan, a elicopterelor şi armamentului greu.

- **Ucraina.** Un nouă înţelegere largă cu Bruxelles-ul va susţine posibila integrare a ţării în UE. V. Ianukovici arată că guvernul de la Kiev nu intenţionează să adere la Spaţiul Economic Unic.

- **Japonia.** Noul premier şi lider al liber-democraţilor, Shinzo Abe îşi propune să abandoneze „regimul post-belic". Japonia trebuie să redevină o mare putere democratică, fără

vechile-i complexe de „ţară învinsă” în 1945. Japonia trebuie să pună interesul comun deasupra celui individual şi „servirea patriei” mai presus de alte opţiuni („Japonia nobilă”).

22 septembrie

- Liban. Liderul H. Nasrallah afirmă că „Hezbollah” ar deţine 20 000 rachete. Mişcarea sa nu va preda armele. Nasrallah critică guvernul în exerciţiu.

- Thailanda. Comitetul de reformă format din 6 generali susţine că va preda puterea unei administraţii civile. Aceasta va revizui constituţia şi după un an se va reveni la un regim democratic. Se va încerca eradicarea corupţiei din guvernarea Thaksin. Militarii se bucură de protecţia generalului în retragere Prem Tinsulanonda, fost premier, actualmente consilier al regelui Bhumibol (divinizat de populaţie). Totuşi, Thaksin şi partidul său populist **Thai Rak Thai** rămân puternici în predominantul electorat rural.

- Yemen. Opoziţia unită, formată din cinci partide (de la islamişti la socialişti) se pronunţă împotriva realegerii preşedintelui Ali Abdulah Saleh (în funcţie din 1978); i se reproşează nepotismul şi „conducerea de clan”, bazată pe bogăţiile sudului petrolier. Contracandidatul cel mai important la preluarea funcţiei de preşedinte este omul de afaceri Faisal bin Shamlan, din Partidul **Islah or Reform,** apropiat de Frăţia Musulmană. Totuşi, Saleh – susţinut de Congresul popular general, de armată şi de şefii tribali - a rămas preşedinte, obţinând o clară victorie electorală (20 septembrie).

23 septembrie

- Thailanda. Junta militară va alege succesorul premierului Thaksin. Militarii epurează administraţia. În sud, au loc tratative cu radicalii musulmani. Şeful conducerii militare este generalul musulman Sonthi Boonyanatklin. Va fi revizuită şi Constiuţia.

- Teritoriile Palestiniene. Mişcarea **Hamas** refuză să recunoască oficial Israelul, oferind în schimb un „*armistiţiu de 10 ani*”. Saudiţii insistă ca ei să adere la planul de pace al Ligii Arabe, din 28 martie 2002 (tratate de pace, în schimbul retragerii israeliene în frontierele din iunie 1967).

- Arabia Saudită. O nouă lege permite investitorilor străini să acţioneze în libertate. Căutând să elimine dependenţa de exporturile petroliere, Arabia Saudită dezvoltă petrochimia, turismul şi promovează mai multe campanii de privatizare.

- Qatar. „Al-Hayat” atrage atenţia că acest emirat găzduieşte o bază militară americană şi, totodată, finanţează islamismul radical.

- F. Rusă. Preşedintele V. Putin recunoaşte din nou integritatea R. Moldova. Moscova ar plănui o „Federaţie Moldovenească”, alcătuită din Moldova, Găgăuzia şi Transnistria.

Uniunea Europeană

- Ungaria. Politicieni şi media din Moscova atrag atenţia că manifestaţiile recente scot în evidenţă şi ciocnirea dintre cercurile pro-occidentale şi cele pro-ruse (mediul de afaceri, partidul socialist). Între timp, continuă manifestaţiile antiguvernamentale (anti-UE) la Budapesta.

- Germania. A. Merkel respinge ideea constituirii unei „axe” Berlin-Paris-Moscova; de asemenea, ea îi asigură pe liderii statelor baltice şi Poloniei că nu va urma direcţia de politică externă a lui G. Schroeder în relaţiile cu F. Rusă. Germania va coopera cu statele mici europene, şi va dezvolta parteneriatul transatlantic. Berlinul respinge şi proiectul înlocuirii Constituţiei UE cu un „mini-tratat”. În viitor – cu excepţia Balcanilor – Germania îşi va concentra atenţia asupra noilor state UE şi va amâna examinarea unor noi cereri de aderare.

- **Compiegne, Franţa.** Reuniune la „vârf" Franţa, Germania şi F. Rusă. Se discută: dosarul iranian, securitatea energetică, cooperarea în cadrul EADS etc. V. Putin a sosit la Paris, la 22 septembrie. Compania „Vinci" va participa la construirea autostrăzii St. Petersburg-Moscova (636 km). Zăcământul Shtokman de gaze naturale din Marea Nordului va asigura 45 miliarde m^3 pentru Europa (în prezent, se importă din F. Rusă 55 miliarde m^3). **Total** şi două companii norvegiene negociază participarea la exploatarea acestuia. În problema iraniană, Franţa se distanţează de SUA şi Germania, acceptând negocieri fără precondiţii. De altfel, Parisul nu este de acord nici cu sancţiunile ONU.

- **Eurozona** va eşua dacă guvernele naţionale nu vor adopta reforme economice dure (liberalizarea serviciilor, creşterea competitivităţii, flexibilizarea pieţei muncii, etc.).

- **Berlin. Forum Bertelsmann pentru viitorul Europei.** D. de Villepin apără „*patriotismul economic european*". UE are nevoie de o strategie industrială comună, care să respecte fiecare cultură naţională şi de companie. Sindicatele franceze se opun fuziunii dintre **Gas de France** şi **Suez** deoarece s-ar pierde 20 000 locuri de muncă. De asemenea, de Villepin a pledat pentru o „*diplomaţie energetică europeană*". Germania promovează proiectul zonei de liber schimb SUA-UE (22-23 septembrie).

- **CE** propune ca PE să invite România şi Bulgaria în cadrul UE, începând de 1 ianuarie 2007 (22 septembrie).

- **Austria.** În preajma legislativelor, social democraţii sunt afectaţi de un mare scandal de corupţie.

- Miniştrii de Justiţie ai **UE** nu s-au pus de acord pe temele **imigraţiei** (22 septembrie). Legalizarea statutului unor mase de imigranţi ilegali în Spania şi Franţa irită Germania şi statele nordice. CE, Germania, Irlanda şi Finlanda solicită abandonarea **veto-ului** naţional în probleme de imigraţie, terorism, crimă organizată.

- **Situaţia locurilor de muncă în UE.** Grade de acoperire: Danemarca – 76%, Olanda – 73,2%, Suedia – 72,5%, Marea Britanie – 71,7% etc. Pe ansamblu, la actualele standarde de asigurări sociale şi pensii ar trebui realizată o acoperire de 67%.

- **Suedia.** F. Reinfeld şi alianţa de centru-dreapta au câştigat alegerile din 17 septembrie, în detrimentul social-democraţilor.

- Pentru publicistul R. Cohen (**„International Herald Tribune"**) **Franţa** rămâne o ţară „*dominată de birocraţie*" şi scindată în grupări de dreapta şi de stânga. N. Sarkozy pare „ultraliberal" şi pro-atlantist. Cu toate acestea, el se opune ferm integrării Turciei în UE.

- **Polonia.** „Gazeta Wyborcza" reproşează, între altele, regimului Kaczynski deteriorarea relaţiilor cu Germania, aliată SUA şi pilon UE.

Europa de Sud-Est

- **UE** somează din nou **Serbia** să-l aresteze şi să-l predea pe R. Mladici. Pe de altă parte, preşedintele B. Tadici respinge orice posibilitate de implicare a armatei în viaţa politică.

- **Kosovo.** Adjunctul trimisului ONU, A. Rohan consideră că discuţiile prelungite dintre părţi nu vor soluţiona problema statutului provinciei. Grupul de Contact ar pregăti o formulă proprie de acord. Sârbii urgentează adoptarea unei noi **Constituţii,** cu intenţia de a menţine Kosovo în actualele frontiere. Atentat în zona sârbă din Klina (19 septembrie). K. Berisha, preşedintele parlamentului, avertizează că populaţia majoritară se va revolta dacă nu se va obţine independenţa. În acelaşi timp, Consiliul Europei pregăteşte o rezoluţie pentru independenţa Kosovo (20 septembrie).

- **Bosnia-Herţegovina.** C. Schwarz-Schilling, înalt reprezentant în B.H. ameninţă cu demiterea premierului R. Srpska, M. Dodik, pentru intenţii „separatiste" (19 septembrie).

- **Turcia.** UE insistă ca Ankara să acorde prin lege o mai largă libertate de exprimare şi să normalizeze relaţiile cu Cipru. Concomitent, însă, oamenii politici menajează Turcia, „piesă" vitală pentru aprovizionarea directă a UE cu energie din bazinul Caspicii (dependenţa Uniunii de importurile de energie a atins pragul de 56% în 2005). Finlanda mediază o înţelegere, pornind de la ideea ridicării sancţiunilor economice asupra Ciprului de Nord.

25 septembrie

- **Africa de Sud.** Fostul vicepreşedinte J. Zama – absolvit de acuzaţiile de corupţie – s-a lansat în competiţia pentru conducerea Congresului Naţional African; el se bucură de „amiciţia" comuniştilor, sindicatelor şi chiar a puternicelor organizaţii zuluse.

- **F. Rusă.** Ministrul de Finanţe, A. Kudrin apreciază că ţara sa trebuie să obţină „*egalitatea economică şi financiară*" cu SUA şi Germania, în următorii 10 ani. V. Putin estimează că UE s-ar „teme" de puterea Rusiei. În Cecenia, a fost ucis comandantul separatist general de brigadă Aka Amir Musa (Hadisov); anterior, a căzut în luptă, Isa Muskiev. Duma de stat a reînnoit amnistia pentru rebelii nord-caucazieni (22 septembrie). Liderul religios Musa Mukojev cheamă la jihad populaţia din Kabardino-Balkaria, în cadrul „Frontului din Caucaz". Atacuri extremiste în Rusia, împotriva diasporei caucaziene.

- **China.** Demisia liderului comunist din Shanghai, Chen Liangyu (acuzat de corupţie) ridică semne de întrebare asupra disputelor la nivelul BP al PCC. Chen şi-a făcut studiile la Birmigham şi s-a bucurat de protecţia lui Jiang Zemin, predecesorul preşedintelui Hu Jintao. Se estimează că Hu a dorit să contracareze tendinţele centrifuge ale liderilor provinciali, care reclamă mai multă autonomie economico-administrativă. Sesiunea CC al PCC din 8-11 octombrie va pune accent pe „societatea armonioasă" şi pe combaterea corupţiei.

- **Somalia.** Islamiştii s-au instalat în portul Kismayo. În Kenya, musulmanii sunt ţinuţi sub control. Tanzania le permite însă accesul la funcţii importante. Cu toate acestea, influenţa musulmană a crescut în portul Malindi.

- **Tanzania.** Sub preşedintele J. Kikwete, sărăcia s-a redus în mod evident. Creşterea economică de 5,8%, inflaţia în scădere, investiţiile în şcoli şi resurse de apă s-au mărit, etc. Resursele aurifere şi de nichel şi liberalizarea treptată a economiei pot deschide perspective pozitive în Tanzania.

- **Bangladesh.** Sărăcia şi rata alarmantă a natalităţii (243 milioane locuitori în 2050) ameninţă stabilitatea statului. Presiunile populiste ale **Awawi League** descurajează investiţiile străine, într-o ţară cu resurse importante.

- **ONU.** Candidatura Venezuelei pentru un loc în CS, la concurenţă cu Guatemala, a divizat America Latină. F. Rusă şi China înclină să sprijine Venezuela.

- **SUA.** Negocieri dificile cu Coreea de Sud. Cererea preşedintelui Roh Moo-Hyun de a comanda în timp de război şi forţele americane din peninsulă (30 000 oameni) şi de a negocia autonom cu Coreea de Nord; problemele tratatului de liber schimb. Japonia a adoptat noi sancţiuni împotriva Phenianului din cauza programului militar al acestuia.

- **Pakistanul** a primit 900 milioane dolari ajutor militar, după 2001. Va beneficia de încă 600 milioane până în 2013. Ajutorul economic a atins 3,6 miliarde dolari şi o scutire de datorie externă de 13,5 miliarde dolari. Unii analişti remarcă amploarea separatismului din provincia Sind şi din Balucistan. Se speculează că India s-ar implica în ambele zone.

- **Azerbaidjan.** Preşedintele Ilham Alyiev va promova, ca politică prioritară, integrarea economică cu Occidentul; ţara sa ocupă o poziţie vitală pentru „securitatea energetică" a UE. Uniunea trebuie însă să se implice serios în problema Nagorno-Karabah. Germania este tot mai

interesată de investiţiile în zonă. Organizaţia de Eliberare din Karabah cheamă la război pentru recucerirea acestei zone.

- Georgia oferă ONU o nouă formulă de rezolvare a „conflictelor îngheţate". Implicarea ONU în regiune provoacă nemulţumirea Moscovei. Georgia propune demilitarizarea Abhaziei şi Osetiei de Sud şi negocieri sub egidă ONU-OSCE-UE.

- Egiptul, Marocul, Turcia, Yemenul vor constitui centrale nucleare.

- Kârgâstan. Parlamentul cere: regimul de „tandem" BAkaiev-Kulov să fie înlocuit de un guvern al partidelor politice; Serviciul Securităţii Naţionale să se subordoneze guvernului. Pe de altă parte, persistă starea de tensiune la frontiera cu Uzbekistanul.

- Ucraina. Ruşii subcarpatici doresc să obţină statut de minoritate naţională.

- Iran. Germania va înceta negocierile cu Iranul dacă nu se va stopa îmbunătăţirea uraniului, până în octombrie. Nici SUA nu acceptă negocieri în alte condiţii. Insistentă campanie a „feministelor" iraniene, din grupările „conservatoare şi liberale", pentru egalitate în drepturi.

- Irak. Forţele militare SUA îşi instalează baze în Kurdistan; se va pune accent pe baze aeriene. Kurzii şi sunniţii sunt de acord că cea mai mare ameninţare o reprezintă Iranul; chiar şi unii lideri şiiţi au început să ia în calcul sporirea „pericolului iranian". Preşedintele Jalal Talabani declară că, dacă Iranul, Siria şi Turcia nu vor înceta amestecul în Irak, atunci va susţine grupurile dizidente din aceste state.

- Afganistan. Yunos Qanuni, preşedintele Camerei parlamentului critică Pakistanul şi administraţia Karzai, care s-ar fi „îndepărtat de popor". Mai mulţi funcţionari au fost ucişi în zonele din sud.

- SUA, UE şi Turcia. Pentru Washington, Turcia este o putere regională ce echilibrează Iranul. Popularitatea Iranului a crescut însă în Turcia. Problema Ciprului şi poziţia Ankarei faţă de Irak şi kurzi complică calculele geopolitice occidentale. Turcia devine tot mai iritată de atitudinea UE şi încearcă să se apropie de F. Rusă, Iran şi Siria. Sprijinul popular pentru integrarea în UE a scăzut simţitor, Franţa, Germania, Austria preferând „*un parteneriat special*" cu Turcia. Până la alegerile din 2007, premierul R. Erdogan nu va putea face multe concesii occidentalilor şi kurzilor, de teama naţionalişilor; armata va rămâne în umbră acelaşi „arbitru" al scenei politice.

26 septembrie

- F. Rusă. Moscova va acorda asistenţă Teheranului la centrala nucleară de la Bushehr (apărată de rachete ruseşti). Ministrul de Externe, S. Lavrov susţine că SUA şi F. Rusă trebuie să-şi recunoască reciproc interesele şi să coopereze în plan internaţional SUA traversează o „*perioadă dificilă de adaptare externă*". F. Rusă este plasată la o „*intersecţie a civilizaţiilor*". În acelaşi timp, Duma de stat atrage atenţia asupra radicalizării mişcărilor islamiste şi se referă la intensificarea tensiunilor între confesiuni. Fricţiuni între autorităţile poliţieneşti din Cecenia, Osetia de Nord şi Inguşetia, antrenate în combaterea rebelilor musulmani.

- Armenia. Sistemul Rus Unificat de energie a preluat controlul distribuţiei energiei electrice. Pe de altă parte, Erevanul a criticat guvernul de la Baku pentru respingerea planului de pace în Karabah. Guvernul de la Baku solicită retragerea trupelor străine şi refacerea integrităţii teritoriale a Azerbaidjanului.

- Georgia. Oficialităţile de la Moscova îl acuză pe M. Saakaşvili că intenţionează să înlocuiască forţele ruse de pace cu forţe GUAM. Unităţi din Abhazia au desfăşurat manevre militare în apropierea Culoarului Kodori.

- Kazahstan. Preşedintele N. Nazarbaev vizitează Spania şi apoi SUA (26-27 septembrie).

- **R. Moldova.** Revigorarea activităţii comisiei parlamentare R. Moldova-România (întreruptă în 2002).

- **Washington.** Întâlnire G. Bush-H. Karzai. Se discută despre recentul acord de pace dintre şefii de triburi din Waziristan şi guvernul pakistanez, care ar urma să reducă acţiunile talibanilor. Generalul plin, Dan McNeil a preluat comanda ISAF; americanii au decis să întărească forţele NATO din Afganistan.

- **Iran.** Demonstraţii naţionaliste în Azerbaidjanul de Sud.

- **Irak.** Operaţie ofensivă irakiano-britanică la Basra (3 300 oameni). Va începe la 27 septembrie şi va viza extremiştii şi miliţiile locale. Se înteţesc zvonurile despre un posibil „complot militar" asociate cu fostul premier Allawi.

27 septembrie

- **Georgia.** Patru ofiţeri GRU au fost arestaţi la Tbilisi sub acuzaţia de spionaj şi terorism. Moscova ameninţă cu intervenţia CS. ONU şi cu rechemarea ambasadorului său. S. Ivanov denunţă livrările de armament NATO spre Georgia (din statele baltice, Bulgaria, România, Slovenia, Slovacia). Tema va fi reluată cu Consiliul informal NATO-F. Rusă din Portoroz, Slovenia, la 29 septembrie.

- **Armenia.** Exerciţiu militar antiterorist al statelor CSI.

- **Azerbaidjan.** CE şi Consiliul Europei insistă să se reformeze sistemul penal.

- **Kârgâstan.** Preşedintele K. BAkaiev afirmă că reforma internă se va finaliza în 2015. Ţara sa va dezvolta relaţii cu F. Rusă, UE, Japonia, SUA, statele vecine etc.

- **China** va construi o conductă de gaze de 7 000 km din Turkmenistan, peste teritoriile Uzbekistanului şi Kazahstanului.

- **Thailanda.** Regele Bhumibol – care a legitimat junta militară – l-a impus, în octombrie 2005, pe generalul de trupe speciale Sonthi Boonyaratkalin în fruntea armatei terestre (deşi este musulman). Generalul Surayud Chulanot, comandantul şef al armatei şi Prem Tinsulanonda, şeful Consiliului Privat al monarhului nu l-au privit cu bunăvoinţă pe premierul „populist" Thaksin (provenit din poliţie). Generalul Sonthi s-a opus reprimării violente a autonomiştilor islamici din sudul ţării; conduita sa profesională este excelentă, ca şi comportamentul „economico-politic" (nu are legături cu înalta corupţie din stat). Analiştii apreciază că în societatea thailandeză se confruntă elita militar-birocratică, sprijinită de monarhie, şi noua clasă a marilor capitalişti. Majoritatea partidelor şi a electoratului a aprobat lovitura de stat. Constituţia amendată va reduce puterea premierului. Situaţia populaţiei rurale s-a deteriorat, decalajele sociale serioase putând stimula extremismele politice. SUA pledează pentru revenirea la regimul democratic.

- **Bolivia.** Deşi a suspendat naţionalizarea exploatării hidrocarburilor, preşedintele E. Morales a lansat „reforma agrară" (a treia după 1953-1996). 20 milioane ha ar trebui transferate comunităţilor de indieni. 50 000 familii de fermieri deţin 90% din terenurile productive. Fermele din est (soia, bumbac) asigură exporturi de 600 milioane dolari. Fermierii deja s-au înarmat. Ciocnirile dintre amerindieni şi restul populaţiei s-au extins. Venezuela, China şi unii socialişti europeni îl favorizează pe E. Morales, dar echipa sa nu are prea multe capacităţi manageriale.

- **China.** Renaşterea Islamului în nord, în zonele minorităţii hui (10 milioane oameni). În total, în China trăiesc 30 milioane musulmani, care au legătură cu lumea islamică. Femeile se bucură de privilegii în societăţile tradiţional musulmane. Arabia Saudită, prin Banca Islamică de Dezvoltare a finanţat Universitatea islamică din Yinchuan (provincia Ningxia). Alte minorităţi musulmane (uighurii, tadjicii şi kazahii) locuiesc în nord-vest.

- **Uganda.** Rebelii nu depun armele dacă Tribunalul Penal Internaţional nu-l amnistiază pe şeful lor istoric, J. Kony. Tradiţionala rivalitate dintre triburile din sud (mai avantajate politic şi

economic) şi cele din nord, menţine starea de nesiguranţă în „sanctuarul" Acholis. Preşedintele Yoweri Museveni a fost un adversar redutabil al „nordiştilor". J. Kony, „catolic african" era venerat ca „sfânt" din copilărie; războiul său absurd şi sângeros s-a soldat cu înspăimântătoare masacre (2 milioane de „nordişti" au sfârşit prin a se refugia în sud). Sudanul l-a susţinut pe Kony deoarece Museveni a sprijinit revolta creştină din această ţară.

- Irak. Peste 4 milioane de oameni s-au strămutat datorită conflictelor de după 2003. Guvernul kurd ameninţă cu secesiunea dacă Bagdadul nu-i recunoaşte „*independenţa petrolieră*". Irakul a pierdut 16 miliarde dolari datorită luptelor interne din 2004-2006. Producţia sa se situează la aproximativ 2 milioane barili/zi. În Kurdistan, ar fi rezerve de 45 miliarde barili ţiţei şi 100 trilioane m^3 gaze naturale.

- São Tomé şi Principe. Cu rezerve probabile de 11 miliarde barili de petrol, arhipelagul atrage atenţia statelor vecine şi a investitorilor străini. Preşedintele F. de Menezez (cultivator de cacao) este sistematic contestat de social-democraţi. Zona petrolieră este exploatată în comun cu Nigeria. Compania americană **Environmental Remediation Holding Corporation** (asociată cu interesele nigeriene) a fost favorizată, ca şi în Guineea Ecuatorială. Social-democraţii s-au raliat companiei angoleze **Sonangol.**

- Banca Goldman Sachs estimează că, în condiţiile actualelor rate de creştere, economiile „emergente" ale Chinei, Indiei, Braziliei şi Rusiei ar putea depăşi, până în 2041, totalul economiilor SUA, Marii Britanii, Franţei şi Italiei.

- Angola. Ţara contrastelor. Mizeria, bolile (holera), şomajul, criminalitatea periculos de intensificată caracterizează situaţia dintr-un stat african cu bogate resurse naturale. Portughezii şi angolezii apropiaţi de aceştia au părăsit de mult ţara şi doar 7% dintre funcţionari au studii superioare. Capitala Luanda, cu 4,5 milioane locuitori, „*străluceşte printr-o înspăimântătoare mizerie*". Creditele străine şi sumele asigurate de explotarea hidrocarburilor alimentează o minoritate conducătoare, incapabilă să guverneze în stil modern. Donatorii străini au obligat însă autorităţile să accepte zeci de proiecte-pilot de auto-administrare locală, în paralel cu un început de privatizare în economie. Enclava Cabinda, bogată în petrol, a primit statut de autonomie din iulie 2006.

- Brazilia. Deşi corupţia rămâne o problemă presantă, regimul preşedintelui Lula da Silva are realizări sociale remarcabile. O „*Brazilie dinamică economic şi prosperă*" coexistă, totuşi, cu o „*Brazilie subdezvoltată*" (1% din populaţie controlează economia, 15 milioane analfabeţi, 54 milioane oameni din 186 milioane trăiesc cu 55 euro/lună, 100 000 persoane agresate, ucise în fiecare an, 11 milioane oameni primesc asistenţă socială directă, şomaj de 10%). Creşterea economică 1,2%, excedent comercial de 40 miliarde dolari, inflaţie controlată.

28 septembrie

- Belarus. Preşedintele V. Lukaşenko doreşte ca statele CSI să se apere în comun împotriva „*agresiunii informaţionale*" („noii cruciaţi" urmăresc schimbarea valorilor naţionale, eliminarea memoriei istoriei, propagarea conflictelor inter-etnice şi inter-confesionale, impunerea modelelor occidentale de societate, etc.). Raportorul ONU pentru drepturile omului, A. Severin este dur criticat. Totuşi, Minsk-ul ameninţă să rupă contractele cu **Gazpromul** din cauza măririi preţurilor.

- Ucraina. Premierul V. Ianukovici încearcă să-i destituie pe guvernatorii prezidenţiali din Poltava, Tarnopol, Harkov, Kherson, Cernişev. Ministru de Externe, B. Tarasiuk respinge acuzaţiile Moscovei cu privire la „*asuprirea limbii ruse*".

- Washington. Convorbiri G. Bush-H. Karzai, P. Musharraf. Ben Laden şi Hekmatyar ar acţiona în provincia afgană Konar. P. Musharraf critică un raport din Ministerul Apărării de la

Londra ce „demască" relaţiile dintre serviciile secrete pakistaneze şi teroriştii Al-Qaeda. **Human Right W.** acuză ambele state asiatice de nerespectarea drepturilor omului.

29 septembrie

- Armenia. Vizită a preşedintelui J. Chirac. În Franţa, Armenia se bucură de o certă simpatie în detrimentul Turciei. Parisul (ca şi Moscova) sprijină actualul regim din Erevan; recent, Franţa – spre deosebire de Germania – pare să fi renunţat la ameninţarea cu sancţiunile împotriva altui apropiat al Armeniei şi Rusiei, Iranul fundamentalist.

- NATO îndeamnă la calm F. Rusă şi Georgia. Reuniunea informală a Alianţei se concentrează pe edificarea NATO Response Force, pe cooperarea cu Australia şi pe susţinerea misiunii ONU în Darfur.

- Afganistan. Observatorii militari apreciază că insurgenţii ar reprezenta o coaliţie a talibanilor, grupării Hekmatyar şi traficanţilor de droguri. Operaţiile NATO se vor extinde şi în est.

- ONU. Israelul nu acceptă o anchetă a Consiliului Drepturilor Omului în zona Gaza.

- F. Rusă. Construcţia gazoductului **Blue Stream 2** în Marea Neagră (cu participare ENI şi MOL) pune Turcia într-o situaţie dificilă. Ankara are interese asociate cu gazoductul **Nabucco** (2008-2011) şi atrage atenţia că noua arteră rusă măreşte dependenţa UE de exterior. Turcia şi Iranul se angajează să contribuie la aprovizionarea cu petrol şi gaze naturale a UE. Un activ parteneriat economic se dezvoltă între Grecia, F. Rusă şi parţial Bulgaria.

Uniunea Europeană

- Franţa. Comentatorii politici atrag atenţia că Le Pen ar putea câştiga 20% din voturi la alegerile prezidenţiale. Electoratul este afectat de mondializare, insecuritate şi de reducerea nivelului de trai, ambele extreme adunând aproximativ 40% din voturi. J. F. Kahn este de părere că parte din vină o poartă „elita birocratică" (de dreapta şi stânga) ruptă de realităţi. Societatea laică ar fi ameninţată de diferite grupuri cultural-religioase şi de interese (precum în SUA). J. Chirac ar fi contribui din plin „*la declinul celei de a V-a Republici*". N. Bavarez şi D. Jeambar: în Franţa s-a instaurat o „dictatură" a discursului politic golit de conţinut şi o „aroganţă" care respinge orice dialog şi dizidenţă; nu există autocritică la nivelul clasei politice, se practică „anti-americanismul" primar, se abuzează de intervenţionismul economic al statului, economia are o productivitate mediocră şi o rată mare a şomajului, etc. Francezii ar trebui să renunţe la orgolii, să adopte reforme, să liberalizeze cu adevărat economia să se concentreze pe inovaţie să renunţe la „*demogagie în politica externă*", etc.

- Europa Centrală. Referindu-se la criza din Ungaria, M. Kozminski, atrage atenţia că: întreaga economie din centrul continentului este lipsită de transparenţă; afacerile nu sunt încă pe deplin separate de politică, de unde şi lipsa practicilor „bunelor moravuri" în jocurile economice; problematica regională este complicată şi de pasiunile naţionaliste. De altfel, alegerile locale din 1 octombrie au fost câştigate la scor de FIDESZ.

- Marea Britanie. Discurs al lui T. Blair la congresul laburist de la Manchester (26 septembrie). Nu este sigur că G. Brown îi va succeda în funcţie.

- Spania. ETA este scindată în problema negocierilor cu guvernul socialist. Stânga „abertzale" şi gherilele urbane („kale borroka") militează pentru „independenţă şi socialism". Premierul R. Zapatero pledează pentru legalitate şi nonviolenţă. El riscă să fie presat de ETA şi de adversarii săi populari. La problematica ETA se adaugă şi sporirea tensiunii produse de migraţia ilegală.

- **Polonia.** Guvernul pierde sprijinul Partidului Autoapărarea; i se reproşează neglijarea veniturilor agricultorilor şi personalului din învăţământ şi sănătate. Se prefigurează alegeri anticipate.

- **Tratatul Constituţional.** Reîncep dezbaterile informale sub preşedinţia italianului G. Amato (C. Patten, M. Barnier, O. Schily, P. Lippoven, Wimkok). Germania sprijină Constituţia şi nu acceptă observaţiile franceze şi italiene. Berlinul şi Washingtonul susţin clar şi poziţiile internaţionale ale Vaticanului. De Villepin critică orientările lui N. Sarkozy, referitoare la necesitatea unui „mini-Tratat" UE.

- **Austria.** În mod surprinzător, social-democraţii au câştigat alegerile parlamentare.

- **Curtea Europeană** reexaminează statutul PKK de „organizaţie teroristă".

- **CE. Energie.** Franţa propune înfiinţarea unui post special de coordonare a strategiei energetice în UE (reprezentant special). F. Rusă consideră că trebuie modificată Carta Energiei. Finlanda şi ecologiştii insistă pentru reducerea consumului de energie cu 20% până în 2020, opinie respinsă de CE. Problemele energiei şi imigraţiei se vor dezbate la Consiliul European de la Lahti, din 20 octombrie 2006.

- **Ucraina.** B. Ferrero-Waldner, comisar pentru Relaţii Externe afirmă că „*pe moment nu se conturează perspective ale aderării*" Kievului la UE. J. Barroso declară că după acceptarea României şi Bulgariei, Uniunea va „lua o pauză" în vederea soluţionării problematicii sale instituţionale (25 septembrie).

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** Martti Ahtisaari nu crede că independenţa Kosovo va constitui un precedent. CS. ONU va trebui să ia o decizie, negocierile directe nefiind productive. Se sugerează chiar detaşarea zonelor majoritar sârbe, din nord, de provincia ce va deveni independentă. Guvernul de la Belgrad depune eforturi în vederea înlocuirii lui Ahtisaari. Marile puteri îi oferă, însă, întreg sprijinul lui Ahtisaari pentru a soluţiona problema Kosovo până la sfârşitul anului 2006.

- **Macedonia.** Ali Ahmeti, liderul Uniunii Democratice pentru Integrare (albaneză) insistă să fie inclus în noul guvern.

- **Albania.** Premierul Sali Berisha se declară în favoarea unui Kosovo independent, ca rezultat al negocierilor (24 septembrie).

- **Bosnia-Herţegovina.** Semnarea unui acord economic şi politic între Serbia şi R. Srpska (26 septembrie).

- **Muntenegru.** Secretarul SUA pentru Apărare, D. Rumsfeld: se vor depune eforturi pentru apropierea armatei de standardele NATO (26 septembrie).

- **Serbia.** Partidul liberal **G17 Plus** îşi va retrage miniştrii din guvern deoarece nu s-au satisfăcut cerinţele UE. B. Tadici consideră că gruparea sa, Partidul Democratic poate coopera cu Partidul Democratic din Serbia, al premierului V. Kostuniţa (28 septembrie). NATO şi-a deschis Biroul de legătură din Belgrad. Serbia a primit statut de observator în **South-East European Defence Ministers Group.**

- **Turcia.** PKK declară o încetare unilaterală a focului (30 septembrie). PKK propune organizarea de convorbiri între părţi în vederea constituirii unui regim democratic, cu respectarea idetintăţilor naţionale. SUA au desemnat un reprezentant pentru coordonarea cu Turcia a acţiunilor anti-PKK. Finlanda se pronunţă pentru deschiderea UE spre Turcia şi Balcanii de Vest. Capacitatea de absorbţie a UE nu trebuie să însemne noi „bariere" în calea extinderii.

2 octombrie

- **Georgia.** Tensiune crescută în raporturile cu F. Rusă. Cu toate acestea, continuă retragerea trupelor din bazele militare locale (4 000 oameni în bazele militare, 2 500 oameni în Osetia de Sud şi Abhazia). Mediere OSCE, UE, SUA. V. Putin acuză „o anumită putere" de încurajarea autorităţilor din Tbilisi. Ofiţerii ruşi acuzaţi de spionaj vor fi predaţi OSCE. Moscova trece la un fel de blocadă. Georgia va importa electricitate din Iran, peste teritoriile Armeniei.

- **F. Rusă.** Se apropie de final negocierile cu SUA şi Georgia, decisive pentru aderarea la OMC. Presiuni asupra TNK-BP pentru a-şi corela activităţile din Kovukta (Liberia de Est) cu **Gazpromul.**

- **Cecenia.** Reorganizarea gherilelor cecene. Se realizează dispozitivul „fronturilor" de Nord-Est, Nord-Vest, Sud-Vest şi Sud-Est, Central, Caucazian, de Urali, de Volga, de Daghestan. Gherilele au lovit o importantă conductă de petrol în zona Volgograd.

- În **Inguşetia** se amplifică instabilitatea, pe fundalul corupţiei din aparatul de stat.

- Specialiştii ruşi în problemele irakiene observă că violenţele sângeroase sunt obişnuite în această ţară, cu sau fără participarea radicalilor islamişti. Ele sunt alimentate de antagonismul istoric dintre şiiţi şi sunniţi, ca şi de rezistenţa constantă opusă de kurzi, faţă de arabi, turci sau iranieni.

- **Moscova.** Autorităţile ruse avertizează Polonia asupra instalării de componente ale sistemului „Missile-Defense" (NATO, SUA).

- **Azerbaidjan.** Memorandum de cooperare energetică cu UE.

- **Teheran.** Guvernul solicită Franţei supervizarea programului nuclear iranian.

- **SUA-Iran-Pakistan.** H. Gul, fost şef al serviciilor secrete pakistaneze (**Inter-Intelligence Secret Services**) insistă asupra faptului că americanii ar fi deplasat 13 portavioane în zona Golfului, cu intenţia de a lovi Iranul şi Siria. Ulterior, SUA ar încerca să forţeze schimbarea regimurilor din Pakistan şi Arabia Saudită. Analiştii de specialitate atrag, însă, atenţia că nici actualul climat din Occident şi nici cel internaţional nu mai permit lovituri de forţă neaprobate de CS. ONU; serviciile secrete pakistaneze sunt cunoscute pentru „*jocul lor dublu*" în combaterea terorismului islamic.

4 octombrie

- **F. Rusă.** Preşedintele V. Putin solicită Dumei de stat să înăsprească regimul imigraţiei. Georgienii (300 000) sunt vizaţi cu prioritate. F. Rusă respinge orice mediere internaţională în disputele cu Georgia.

- **Cecenia.** Grave disensiuni între regimul R. Kadirov şi Alu Alhanov, lider al republicii, mai flexibil şi mai apropiat de Moscova.

- **Daghestan.** Ciocniri armate în raionul Magaramkent.

- **Kiev. Partidul Ucraina Noastră** s-a raliat opoziţiei. În acelaşi timp, liderii săi au criticat F. Rusă pentru aplicarea unei „politici imperiale" în relaţiile cu Georgia.

- **Afganistan.** Importanţi politicieni republicani din SUA pledează pentru includerea unor talibani în guvern şi pentru izolarea „luptătorilor" străini din Al-Qaeda.

- **SUA.** Turneul secretarului de Stat, C. Rice în Orientul Apropiat şi Mijlociu.

- **Irak.** Destituirea mai multor comandanţi militari şi de poliţie pentru abuzuri, corupţie, asasinate.

5 octombrie

- **Caucazul de Sud.** P. Semneby, reprezentant special UE pentru zonă critică Armenia şi Azerbaidjanul; ambele state refuză practic să soluţioneze conflictul din Nagorno-Karabah.

- **Afganistan.** NATO a preluat comanda în estul ţării.

- **Irak. „**Armata Islamică" ar fi dispusă să negocieze cu americanii. Secretarul de Stat, C. Rice vizitează Bagdadul şi se pronunţă pentru cooperare între sunniţi, şiiţi şi kurzi. La 6 octombrie, C. Rice se deplasează în **Kurdistan**.

- Presa britanică şi franceză comentează întregul turneu (1-6 octombrie) al C. Rice. În **Egipt**, secretarul de Stat a insistat pentru menţinerea „frontului" celor 8 state arabe moderate şi combaterea terorismului. La Ramallah şi Ierusalim, a subliniat necesitatea relansării procesului de pace; preşedintele M. Abbas trebuie sprijinit, mai ales că au reizbucnit luptele între **Hamas** şi **Fatah.** În Irak a pledat pentru reconciliere şi în favoarea „împărţirii echitabile" a resurselor petroliere.

6 octombrie

- **Teritoriile Palestiniene. Hamas** nu va recunoaşte Israelul. Se poate accepta doar un armistiţiu.

- Reuniţi în Marea Britanie, reprezentanţii marilor puteri (CS ONU) au decis să: sancţioneze **Coreea de Nord** pentru a o obliga să reia tratativele nucleare de la Beijing; să studieze posibilele sancţiuni împotriva programului nuclear iranian.

- **Georgia.** Partidul de guvernământ, **Mişcarea Naţională** a câştigat alegerile locale.

- **Irak.** Tensiunile se menţin în zona Mosul (2,7 milioane locuitori, 55% arabi, 30% kurzi). Diviziile 2 şi 3 ale armatei irakiene sunt controlate de kurzi (30.000 oameni), în vreme ce poliţia (16.000 oameni), se subordonează liderilor arabi. Partidul Baas ilegal îşi menţine încă influenţa. Kurzii i-au ajutat în mod decisiv pe puşcaşii marini să recucerească oraşul. Un referendum va decide soarta acestei provincii.

- **Israel-Siria.** „Yediot Aharonot" este de părere că Israelul a greşit atunci când a respins negocierile de pace cu Siria. Damascul ar fi dispus să accepte pacea în schimbul Golanului. O astfel de iniţiativă ar pune în dificultate Iranul, Hezbollahul, Hamasul şi Jihadul Islamic.

- **Vietnam.** Observatorii străini remarcă amplificarea mişcării pentru democraţie participativă, lansată în aprilie 2006 („Blocul 8406"). Ţara ar trebui să elimine primatul PC în patru etape. Guvernul ezită între toleranţă şi represiune. Autorităţile insistă ca americanii să permită aderarea la OMC şi participarea la reuniunea Asia-Pacific, din noiembrie. Liderii comunişti Nguyen Minh Triet, şeful statului şi Nguyen Than Dung nu renunţă la puterea absolută, în ciuda reformelor economice. Occidentalii şi corporaţii internaţionale insistă în direcţia democratizării vieţii politice.

- **SUA-America Latină.** Cei 12 milioane de imigranţi din SUA, din America Latină trimit în ţările de origine 40 miliarde dolari anual (20 miliarde doar în Mexic).

7 octombrie

- **OPEC.** Scăderea vertiginoasă a preţului petrolului (55,27 dolari barilul) va determina reducerea voluntară a producţiei statelor exportatoare de petrol.

- **Beijing.** Vizita premierului japonez Shinzo Abe anunţă relansarea relaţiilor sino-nipone. Japonia, China şi Coreea de Sud trebuie să coopereze mai intens, în deplină „încredere". Se speră că Phenianul va reveni la negocieri, sub presiunea părţii chineze şi a celei ruse.

- **Pakistanul** beneficiază de atenţia sporită a SUA şi Chinei. Beijingul construieşte portul Gwadar din Balucistan, primind garanţii navale. În mod obişnuit, navele americane şi indiene escortează convoaiele civile din Golful Aden până în Marea Chinei de Sud. În plus, India, cu acordul tacit al americanilor, contribuie la dezvoltarea porturilor iraniene.

- **Africa.** Schimburile dintre China şi Africa au crescut simţitor între 2000 şi 2005 (40 miliarde dolari). Orientul Apropiat şi Mijlociu asigură importurile petroliere chineze (Angola şi

Arabia Saudită). Beijingul oferă fonduri, tehnologie, mână de lucru calificată. 15% din importurile de materii prime ale Chinei provin din Africa.

Uniunea Europeană

- UE reclamă un loc separat în ONU.

- Kazahstan. UE subliniază importanţa strategică a acestei ţări pentru aprovizionarea sa cu resurse energetice (4 octombrie). Se impun însă noi reforme interne. Occidentul susţine aderarea Kazahstanului la OMC şi includerea sa în ENP (politica de vecinătate). În momentul de faţă se aplică un Partnership and Cooperation Agreement (PCA). Germania insistă pentru o serioasă implicare a UE în Asia Centrală (partea vestică a Kazahstanului se află în zona europeană a spaţiului Atlantic-Urali).

- Bruxelles. CE a optat pentru o politică comercială liberală şi pentru deschiderea pieţelor internaţionale (4 octombrie). Se vor încheia tratate de liber-schimb cu statele OMC (îndeosebi, China şi din Asia de Sud-Est). UNICE (patronatele Uniunii) acceptă libera concurenţă cu economiile emergente.

- Marea Britanie. Conferinţa conservatorilor de la Bournemouth (3 octombrie) a stabilit că integrarea instituţională în UE se va supune unor referendumuri. Se doreşte o „Europă de state".

- Grupul Amato pentru **Constituţia UE** studiază propunerile lui N. Sarkozy de elaborare a unui „mini-tratat". Fundaţia Bosch asigură acestei grup un buget de 100 000 euro.

- NYSE se arată dispusă să coopereze şi cu **Deutsche Borse,** alături de proiectul fuziunii cu **Euronext.**

- G. Verheugen avertizează asupra creşterii puterii înaltei birocraţii de la Bruxelles.

- Misiunea de monitorizare UE de la Karni, dintre Fâşia Gaza şi Israel este amânată. Misiunea de la Rafah, dintre Egipt şi Fâşia Gaza aproape că nu a funcţionat.

- Banca Centrală Europeană a mărit rata dobânzii de politică monetară la 3,25%. Se urmăreşte descurajarea majorărilor salariale şi a creşterii inflaţiei. Zona euro a înregistrat o creştere de 2% (cea mai mare în ultimii cinci ani), stimulată de consum. Economia SUA a înregistrat o creştere de 3%.

- Spania ar avea nevoie de 7 milioane de imigranţi până în 2020.

- Ungaria. Premierul socialist F. Gyurcsany a fost reconfirmat de parlament (6 octombrie). Dreapta continuă demonstraţiile împotriva sa.

- Polonia. Manifestaţii pro şi contra actualului regim. Moscova se opune amplasării scutului antirachetă SUA.

- Franţa. Creştere economică între 0,6% şi 1%. Reducerea săptămânii de lucru la 35 de ore a încurajat delocalizările de companii şi „*fuga creierelor*" în Marea Britanie şi SUA. Şomajul s-a redus la 8,6%.

Europa de Sud-Est

- Bosnia-Herţegovina. Partidul Comunitatea Democratică Croată refuză să recunoască alegerea social-democratului Z. Komsici în preşedinţia colectivă a republicii (1 octombrie). R. Radmanovici şi H. Silaidjici au câştigat voturile sârbilor şi musulmanilor. 12 partide (5 din R. Srpska) au câştigat locuri în parlament. Forţele UE se vor reduce de la 6 000 la 1 600 oameni.

- Kosovo. UE şi SUA nu acceptă includerea provinciei în Serbia, în conformitate cu noua **Constituţie** de la Belgrad (2 octombrie). UE va desfăşura o forţă de poliţie după clarificarea statutului Kosovo. Premierul S. Berisha a pledat pentru independenţa Kosovo la Consiliul Europei (4 octombrie). Statutul se va definitiva după alegerile din Serbia.

- **Bulgaria** va primi din partea UE 13 miliarde euro până în 2013; ea are obligaţia de a cofinanţa cu 15% proiectele europene (locale).

- **Turcia.** Vizita cancelarului german A. Merkel (5 octombrie). Berlinul nu va bloca integrarea Turciei în UE, deşi creştin-democraţii ar fi preferat un parteneriat special. Turcia este un foarte important partener comercial al Germaniei (schimburi de 21 miliarde euro). La 2 octombrie, premierul R. Erdogan a avut discuţii, cu preşedintele G. Bush, la Washington. În curând se vor desfăşura primele trupe turceşti din Libanul de Sud.

- **Albania.** Creştere economică de 5%. Investiţii străine importante vor viza porturile şi căile de comunicaţie.

- **Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei** a adoptat o rezoluţie pentru Balcanii de Vest, subliniind necesitatea unei „foi de parcurs" a UE pentru acest spaţiu.

- **Macedonia.** Dezbateri în parlament asupra legii poliţiei.

- **Bruxelles.** Croaţia s-ar putea alătura UE în 2009.

- **Muntenegru.** Retragerea premierului M. Djukanovici (3 octombrie).

- **Grecia.** Greve ale personalului din învăţământ. Imigranţii solicită cetăţenie pentru copiii născuţi în Grecia (20 000).

Socialiştii se pregătesc pentru câştigarea localelor din 15 octombrie şi forţează alegerile generale anticipate sub pretextul eşecului înregistrat de guvern în lupta împotriva corupţiei.

Discuţii Karamanlis-Fradkov. Se examinează şi livrările ruseşti de gaze naturale, după 2016.

9 octombrie

- **F. Rusă.** Proteste în Rusia şi în Occident, în urma asasinării proeminentei jurnaliste A. Politkovskaia (implicată în anchetarea acţiunii oficiale în Cecenia). Autorităţile germane se vor referi la acest caz grav în timpul vizitei preşedintelui V. Putin la Dresda (10 octombrie).

Guvernul de la Berlin se pregăteşte să lanseze un nou plan pentru „*integrarea Rusiei în Europa*", axat pe problematica economică. **Gazpromul** va dezvolta prin forţe proprii exploatarea zăcământului Shtokman, deşi nu are experienţă în zone subacvatice. De asemenea, Moscova intenţionează să promoveze preţuri petroliere proprii.

În domeniul aluminiului, se va constitui cea mai mare companie din lume (**RusAl, Sual** şi **Glencore**).

- **America Latină.** Tulburări studenţeşti în Chile; ciocniri între minerii de stat şi cooperative de mineri în Bolivia. Venezuela are şanse reduse – în faţa Guatemalei – de a ocupa un loc în CS. ONU.

- **Armenia.** Consiliul Europei insistă pentru reforma electorală. S-au reluat, la Moscova, negocierile în conflictul din Nagorno-Karabah (6 octombrie).

- **Kazahstan.** Liderii partidului de guvernământ **Otan** se pronunţă pentru reducerea prerogativelor prezidenţiale şi „dezvoltarea" democraţiei.

- **Ucraina** va importa 57,5 miliarde m^3 gaze naturale din Turkmenistan şi din alte state din Asia Centrală (prin conducte ruseşti).

- **Afganistan.** Lupte intense în provinciile estice. O delegaţie ONU va analiza situaţia din această ţară.

- **Iran.** Pregătirea alegerilor locale, la care reformiştii ezită să participe. Ayatolahul „rebel" (adept al separării religiei de stat), Kazemeyni Boroujerdi a fost arestat (8 octombrie).

- **Irak.** Violenţa maximă continuă să afecteze grav Bagdadul. Oficialităţile apelează la populaţie pentru stoparea „războiului fratricid".

10 octombrie

- Germania (10-11 octombrie). Vizita preşedintelui rus V. Putin. Germania ar putea deveni „*centru al distribuţiei de energie*", cu ajutorul importurilor din F. Rusă. Autorităţile ruse critică experienţele nucleare din Coreea de Nord şi scutul antirachetă american. Creştin-democraţii propun un acor de liber-schimb UE-F. Rusă. V. Putin solicită dreptul investitorilor ruşi de a se implica în afaceri în UE.

- Georgia. R. Simmons, reprezentant special NATO pentru Caucazul de Sud se află la Tbilisi (anterior a vizitat Baku); el se pronunţă pentru stabilizarea şi dezvoltarea relaţiilor cu F. Rusă. UE nu consideră F. Rusă „parte neutră" în conflictele din Abhazia şi Osetia de Sud.

- R. Moldova. Liderii separatişti de la Tiraspol resping un plan de compromis al OSCE (Transnistria semi-independentă într-o federaţie).

- Afganistan. Generalul britanic D. Richard sugerează că 70% din populaţie pare să ofere sprijin talibanilor. NATO deţine probe că serviciile secrete pakistaneze încurajează pe rebeli.

11 octombrie

- Kazahstan. Semnarea unui acord anti-terorist cu R. P. Chineză.

- Kârgâstan. Demonstraţii pentru libertatea presei.

- R. Moldova. Reluarea convorbirilor cu F. Rusă pe tema Transnistriei.

- Irak. Parlamentul adoptă legea de federalizare, deşi sunniţii şi gruparea Al-Sadr se opun. Al-Sadr ordonă miliţiilor sale să înceteze atacurile împotriva altor irakieni.

- Georgia. Presa internaţională semnalează iritarea Moscovei în legătură cu o presupusă instalare de radare americane în Georgia (incluse în **Regional Airspace Initiative**).

12 octombrie

- Georgia blochează negocierile pentru aderarea F. Ruse la OMC. UE cere reducerea taxelor aeriene pentru zborurile în Siberia, drept condiţie OMC.

- Kârgâstan. Gruparea de opoziţie **Pentru Reforme** propune: guvern de uniune naţională; elaborarea unei noi Constituţii; libertatea de expresie; reprezentarea guvernamentală a minorităţilor; combaterea corupţiei, etc. Preşedintele BAkaiev oferă convorbiri la „masa rotundă".

- Iran. Teheranul oferă sprijin guvernului palestinian condus de **Hamas.** Aflux de refugiaţi din Afganistan (până la 1 milion oameni).

- Ecuador. O posibilă victorie la prezidenţiale a lui R. Correa va agrava relaţiile cu Columbia. Coreea susţine gherilele FARC şi este un aliat al lui H. Chavez; pe de altă parte, el se declară „creştin de stânga", adversar al acordului de liber-schimb cu SUA.

13 octombrie

- Teritoriile Palestiniene. Hamas reafirmă decizia sa de a nu recunoaşte Israelul şi de a înceta lupta armată. Khaled Mashaal afirmă că, oricum, recunoaşterea Israelului trebuie să fie negociată (restituirea tuturor teritoriilor anexate în 1967 şi rezolvarea problemei refugiaţilor palestinieni).

Tentativele diplomaţilor din Qatar de a aplana conflictul dintre **Hamas** şi **Fatah** au eşuat, deşi administraţia palestiniană se află în criză financiară.

- Coreea de Nord. Publicaţia „Asia Time Online" trece în revistă reacţiile provocate de experienţele nucleare nord-coreene în China. S-ar putea ca, până la un moment dat, China să profite de înarmarea nucleară a comuniştilor de la Phenian, corelând problematica respectivă cu

cea a Taiwanului. Totuşi, pe termen lung, Japonia şi alte state ar fi capabile să-şi dezvolte programe similare, punând Beijingul în faţa unor noi dificultăţi politico-militare.

14 octombrie

- Sudan. Semnarea unui acord de pace cu rebelii din estul ţării (susţinuţi de Eritrea).

- SUA. Turneu asiatic al C. Rice. Se vor discuta problemele programului nuclear nord-coreean şi Iniţiativele de securitate contra proliferării, lansate de americani în urmă cu trei ani.

- Japonia-China. Premierul Shinzo Abe este hotărât să relanseze relaţiile cu Beijingul, în direcţia unui parteneriat strategic. Preşedintele Hu Jintao a afirmat că în relaţiile sale externe „*China va privilegia Japonia*" (8 octombrie). S. Abe şi H. Jintao vor încerca să contribuie la soluţionarea dosarului nuclear nord-coreean. Numeroase dezacorduri persistă, încă, de la delimitarea zonelor de hidrocarburi din Marea Chinei de Est, până la re-analizarea „trecutului militarist" al Japoniei. În privinţa Coreii de Nord, Japonia a adoptat deja o serie de noi sancţiuni economice.

15 octombrie

- Teritoriile Palestiniene. Israelul îşi va intensifica acţiunile militare în Fâşia Gaza până la încetarea „atacurilor teroriste". Observatorii din zonă se tem de o confruntare directă de proporţii cu palestinienii.

- Coreea de Nord. Regimul de la Phenian respinge noua rezoluţie a CS.ONU în problema experienţelor sale nucleare. China este vizibil iritată de comportamentul nord-coreenilor.

- Sud-coreeanul Ban Ki-moon va deveni noul secretar general ONU (13 octombrie).

- Ecuador. Politicianul de stânga Rafael Correa ar avea şansele să fie ales preşedinte; el este cunoscut drept un admirator al lui H. Chavez.

- Tanzania. Cu o suprafaţă de 945 000 km^2, o populaţie de 38 milioane locuitori, ieşire la Oceanul Indian şi cu importante resurse minerale (aur, nichel, diamante), Tanzania se bucură acum de atenţia marilor puteri. Din Dodoma se poate controla zona Marilor Lacuri, Tanzania învecinându-se direct cu Rwanda, Burundi, Uganda, Kenya, Congo, Zambia şi Mozambic. Regimul politic fiind stabil, britanicii pot furniza anual 135 milioane euro ajutoare umanitare. Partidul de guvernământ, **Chama Cha Mapinduzi** rămâne totuşi naţionalist şi etatist, relativ ostil marilor afaceri. Instalarea radicalilor islamişti pe coastele Somaliei complică situaţia politică din regiune şi obligă regimurile locale de „tradiţie anglo-saxonă" să adopte măsuri de combatere a corupţiei şi sărăciei. În Tanzania, aproape 40% din populaţie are confesiune musulmană, 45% este de confesiune creştină, restul fiind animişti.

- Coasta de Fildeş. Preşedintele L. Gbagbo se confruntă cu rezistenţa separatistă (G. Solo), politică (A. Onttara, K. Bédié) şi cu adversitatea Franţei. J. Chirac urmăreşte înlăturarea lui Gbagbo (acuzat de filo-americanism), şi organizarea de alegeri prezidenţiale.

- Somalia. Ofensivă locală a forţelor guvernamentale şi etiopiene. A fost recapturat oraşul Burhakaba (la 9 octombrie). În Mogadishu, islamiştii par a fi restaurat o anumită ordine, cu toate că nu-şi pot controla complet clanurile de războinici. Gruparea lui Ayro este asociată cu Al-Qaeda. Clanul Aweys (condus de Sheikh Hassan Dahir Aweys) reprezintă islamul radical. Dahir Aweys a fost colonel (1977) şi speră să construiască un „emirat" în Somalia.

- Marea Britanie. Liberalii britanici propun ca Tratatul Constituţional să fie relansat, punându-se accentul pe instituţii şi drepturi politice. Problemele economice, modelul social, politica de mediu, finanţele, extinderea şi dezvoltarea sustenabilă îi divizează pe europeni. Liberalii europeni nu au reuşit să ajungă la o poziţie comună, la Bucureşti (12-13 octombrie).

- **Socialiştii europeni** au suspendat temporar SMER-ul slovac din partidul lor (pentru cooperare cu extremiştii).

- **China-Coreea.** Problematica nucleară se combină cu dezbaterile asupra viitorului regimului comunist din nord. China, Coreea de Sud, Japonia, SUA şi F. Rusă examinează mai multe scenarii post-Kim-Jong-Il. Coreea de Sud atrage atenţia că regimul comunist dispune de o armată de 1,5 milioane oameni, de arme chimice, biologice şi poate nucleare. Beijingul ar încerca instalarea unui guvern pro-chinez la Phenian. Sud-coreenii sunt interesaţi, în primul rând, în unificarea ţării. Ei se tem şi de revendicările teritoriale chineze, în tradiţia regatului Kogoryo, din nord-estul Imperiului Celest. La 13 octombrie, preşedintele Roh Moo hyun a vizitat Beijingul. Coreea de Sud acoperă 8,5% din investiţiile străine în China. Numeroşi experţi apreciază că liderii chinezi ar putea accepta reunificarea Coreii doar sub egidă proprie şi în relaţie cu soluţionarea problemei Taiwanului. Japonia şi SUA ar favoriza o unificare a ţării „rivală" Chinei.

Uniunea Europeană

- **Franţa, Germania.** Cancelarul A. Merkel s-a întâlnit cu preşedintele J. Chirac (12 octombrie). Ambele personalităţi nu acceptă o participare rusească de peste 5% în EADS. Occidentalii sunt iritaţi de hărţuirea investitorilor în sectorul energetic, de ascensiunea naţionalismului şi de repetatele încălcări ale regulilor democraţiei. Moscova încearcă să negocieze poziţii puternice în economia UE în schimbul investiţiilor în piaţa sa energetică; de asemenea, se conturează tentative de „*spargere a solidarităţii economice*" SUA-UE. Germania şi Franţa insistă ca F. Rusă să se ralieze la prevederile **Cartei Energetice** a UE.

- **Belgia.** Progrese ale dreptei extremiste în alegerile locale din Belgia. În **Franţa,** socialiştii par să fi ajuns la o poziţie comună faţă de candidatul la preşedinţia republicii: S. Royal.

- **Franţa.** Adunarea Naţională adoptă o lege care sancţionează nerecunoaşterea „*genocidului armean din 1915*". Satisfacţie la Erevan şi indignare la Ankara şi la Baku.

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** Preşedintele F. Sejdiu se pronunţă pentru „largi drepturi" în favoarea minorităţii sârbe. M. Ahtisaari declară că doar CS. ONU va impune o soluţionare a statutului provinciei deoarece sârbii şi albanezii nu reuşesc să se pună de acord (10 octombrie). UE consideră ca fiind periculoasă amânarea unei decizii în cazul Kosovo (12 octombrie).

- **Serbia.** Partidul Radical Sârb pledează pentru orientarea statului spre F. Rusă. Partidul Liberal Democratic se pronunţă pentru un „Kosovo independent" şi împotriva adoptării unei noi Constituţii. Criză de guvern la Belgrad după demisia partidului **G17.** Aflat în Italia, preşedintele B. Tadici solicită reluarea negocierilor cu UE.

- **Macedonia.** Exerciţii comune ale forţelor de poliţie locale şi ale Gărzii Naţionale din SUA (11-12 octombrie).

- **Bruxelles.** Comisarul O. Rehn se pronunţă pentru continuarea extinderii UE în Balcanii de Vest (10 octombrie). Mai multe oficialităţi UE avertizează guvernele de la Paris şi Berlin să nu alimenteze reacţiile „anti-turce" în Uniune.

- **Bosnia-Herţegovina.** O coaliţie de guvernare între Partidul Bosniac al Acţiunii Democrate şi Partidul pentru Bosnia-Herţegovina a destabilizat statul; afirmaţia aparţine liderilor Uniunii Social Democraţilor Independenţi din R. Srpska (12 octombrie).

- **Bulgaria.** NATO se pronunţă pentru o participare mai largă a acestei ţări la misiuni de pace (Sofia a trimis 628 militari în diferite zone ale lumii).

16 octombrie

- F. Rusă. Kremlinul se opune folosirii forţei împotriva Coreii de Nord. Seulul îşi exprimă speranţa că regimul comunist din nord va reveni la masa tratativelor. A. Lukin, directorul Centrului de Studii pentru Asia de Est atrage atenţia că: F. Rusă are interese nucleare convergente cu SUA; proliferarea nucleară reprezintă o ameninţare pentru F. Rusă; democratizarea şi unificarea Coreii este în interesul stabilităţii regionale; politica externă a F. Ruse nu se poate baza pe o „*istorie antiamericană*". Ministerul Industriei şi Energiei declară şapte sectoare economice ca fiind **strategice** şi propune limitarea accesului capitalului străin (între care şi 70 perimetre de petrol şi gaze). Compania **Lukoil** ar putea pierde 19 dintre cele 406 licenţe de exploatare pe care le deţine (**Conoco Phillips** deţine 20% din Lukoil, ultima mare companie petrolieră privată din Rusia).

- Armenia. Investitori ruşi sunt interesaţi de achiziţionarea reţelei de căi ferate.

- Georgia, Azerbaidjanul şi Turcia au încheiat un acord pentru linia strategică de cale ferată Kars-Ahalkalalki-Baku (capacitate de transport anuală de 5 milioane t).

- Georgia solicită Azerbaidjanului, Kazahstanului şi Iranului gaze naturale pentru a rezista blocadei economice ruse. CS. ONU a prelungit mandatul UNOMIG pentru încă 6 luni. Armata Georgiei va cuprinde 28 000 oameni; se speculează faptul că rezoluţiile cu privire la Coreea de nord şi Georgia au materializat un compromis ruso-american.

- GUAM-ul propune o nouă formulă a forţelor de pace în zona Mării Negre (15 octombrie, Chişinău).

- Kârgâstan. Peste 100 milioane dolari va investi, în fiecare an, guvernul din Kazahstan. UE va susţine reformele democratice din această ţară.

- Belarus. Reduceri reciproce ale importurilor ruso-belaruse. Minskul se pronunţă pentru o „**uniune cu doi preşedinţi**".

- Irak. Al-Qaeda anunţă înfiinţarea unui „stat islamic" în mai multe provincii din estul şi centrul ţării (sub conducerea şeicului Al-Baghdadi). Sunniţii sunt chemaţi să se alăture mujahedinilor. Liderii sunniţi resping însă această iniţiativă. Premierul Al-Maliki adoptă noi măsuri de forţă împotriva miliţiilor locale. Ministerul de Interne blamează miliţiile Al-Sadr. Miliţiile kurde şi Corpul Badr s-au integrat, deja, în forţele de securitate.

- Coreea de Nord. Nave din SUA, Japonia, Marea Britanie şi Australia execută controlul transporturilor de material strategic în direcţia Coreii de Nord. Presa din Hong Kong sugerează ca Beijingul ar trebui să fie mai preocupat de programul nuclear al lui Kim Jong Il, decât Washingtonul.

17 octombrie

- F. Rusă. Vizita premierului israelian E. Olmert.

- Consiliul Europei. T. Davis, secretar general al CE exclude similitudinile dintre situaţiile provinciilor Transnistriei, Osetiei de Sud, Abhaziei, Ciprului de Nord, zonelor kurde din Turcia, Ceceniei, etc. (16 octombrie). El critică atitudinea Moscovei faţă de Tbilisi.

- Ucraina. Premierul V. Ianukovici propunere reluarea negocierilor cu adepţii preşedintelui V. Iuşcenko. Partidul Ucraina Noastră speră să creeze un bloc al „Ucrainei Europene" în opoziţie.

- Sri Lanka. Convorbirile de pace de la sfârşitul lunii octombrie sunt ameninţate de ofensiva forţelor guvernamentale în Peninsula Jaffna, în zona strategică Kilinochchi. „Tigri Tamili" rezistă foarte bine, dar liderul lor, Velupillai Prabhakaran se pronunţă pentru „o soluţie politică". Preşedintele Mahinda Rajapakse insistă să obţină o victorie militară. Alţi politicieni singhalezi ar accepta o formulă de stat federal.

- **Bolivia.** Preşedintele E. Morales este tot mai evident contestat de dreapta, extrema stângă şi biserică. Principala centrală sindicală denunţă uciderea unor minori în incidentele de la Huanani, la fel şi Federaţia Naţională a Cooperativelor Miniere. Generalul în rezervă M. Antenaza avertizează că armata va interveni în conflictul dintre conservatori (provincia Santa Cruz) şi indigenii din vest. Santa Cruz a cunoscut o dezvoltare vertiginoasă, susţinută de imigranţi germani, brazilieni, croaţi, etc. E. Morales denunţă intervenţia transnaţionalelor din această zonă (85% din zăcămintele de gaze naturale). Organizaţia **Nacion Camba** insistă pentru separarea zonei de Bolivia. Toate departamentele din est, legate de dreapta lui J. Qiroga propun revizuirea moderată a Constituţiei. Americanii reduc ajutorul militar sub pretextul incapacităţii autorităţilor de a distruge plantaţiile de coca.

18 octombrie

- **SUA-F. Rusă.** Generalul E. Bujinski, din Ministerul rus al Apărării apreciază că sistemul antirachetă, proiectat în Europa Est-Centrală, ar ameninţa Rusia.
- **Afganistan.** Noua miliţie locală (subordonată consiliului local) a preluat misiunile de securitate în districtul Musa Qala, din Helmand. În locul britanicilor, se vor dispune trupe afgane.
- **Odessa.** Negocieri OSCE pentru reluarea tratativelor dintre Chişinău şi Tiraspol.
- **Irak.** Sute de militanţi Al-Qaeda au ocupat parte din localitatea Ramadi, integrată în „emiratul" lui Al-Baghdadi.

20 octombrie

- **Mecca.** Liderii religioşi musulmani cheamă la încetarea violenţelor interconfesionale în Irak.
- **Ucraina.** Blocul Iulia Timoşenko propune partidului Ucraina Noastră o formulă de coalizare în opoziţie. V. Ianukovici continuă să acapareze prerogative de conducere. Adepţii săi au contestat funcţionarii numiţi de preşedinte în 70 de districte. Pe de altă parte, se radicalizează mişcările naţionaliste ucrainiene şi proruse.
- **OPEC** a decis să reducă producţia de petrol cu 1,2 milioane barili/zi. OPEC produce 27 milioane barili/zi.
- **Sri Lanka.** Lupte navale între forţele guvernamentale şi Tigrii Tamili în zona Peninsulei Jaffna. Totuşi, se vor relua negocierile de pace de la Geneva (în 28-29 octombrie).
- **Irak.** Oficialităţile americane recunosc că trebuie modificat planul pentru stabilizarea Bagdadului. Planul de stabilizare a fost aplicat în iunie-septembrie 2006, cu participarea a 30 000 militari americani. Lupte la Amara, în sud, între forţele de securitate irakiene şi miliţiile Mahdi.
- Turneul C. Rice în **Asia de Est**. După convorbirile din Japonia, Coreea de Sud şi China, secretarul de Stat se va întreţine cu oficialităţile ruse.
- **China.** Presiune diplomatică a Beijingului asupra Coreii de Nord. Coreea de Sud nu va renunţa la unele proiecte comune cu Nordul. Japonia va aplica sancţiunile ONU. SUA doresc să reia „negocierile în 6", concomitent cu aplicarea sancţiunilor ONU.
- **Bolivia.** Presa americană anunţă că familia G. Bush ar fi achiziţionat o fermă de 40 000 ha în nordul acestui stat.

21 octombrie

- **Moscova.** Discuţii V. Putin-C. Rice; secretarul de Stat solicită F. Ruse şi Georgiei să înceteze conflictul în curs. Abhazia şi Osetia de Sud resping orice soluţie bazată pe menţinerea între frontierele Georgiei. C. Rice îşi exprimă speranţa că Moscova nu va limita activitatea societăţii civile.

- Washington. Administraţia G. Bush pregăteşte o modificare a strategiei faţă de **Irak**. Pe lângă federalizare, această nouă orientare ar include şi cooperarea antiteroristă cu statele din regiune. Americanii par convinşi că Irakul se va scinda în regiuni, mai mult sau mai puţin independente. În ultimele luni, s-a dezvoltat cooperarea dintre şiiţii moderaţi şi kurzi, iar armata irakiană a început dezarmarea miliţiilor şiite radicale (apropiate de Iran). Sunniţii sunt divizaţi în grupări moderate, pro-baasiste, afiliate la Al-Qaeda, islamiste independente, etc.

- Afaceri petroliere. Studiile de specialitate arată că rentele petroliere percepute de statele producătoare evoluează în raport cu: resursele respective, stabilitatea politică, socială, economică, riscurile de afacere, situaţiile de pe pieţele de profil şi asociate, etc. Ciadul percepe 12%, SUA 40-50%, Nigeria 60-70%, Norvegia 60-75%, Bolivia şi Venezuela 80%, etc.

- Iran. „Burghezia religioasă" şi „burghezia militară", organizaţii de caritate islamice şi de stat controlează 30% din bogăţiile ţării (Astan – 7,1% din PIB, Fundaţia Dezmoşteniţilor – 5,7%, Societatea Zahra – 3,6%, Fundaţia Bassidji – 0,3%, etc.). Se conturează constituirea „*unui stat în stat*" care ameninţă dezvoltarea economiei şi stabilitatea socială; în acelaşi timp, puterea economico-financiară a acestor organizaţii reflectă forţa „*clasei religios-administrative*", care exercită practic conducerea politică în Iran. **Astan** şi-a creat, în primul rând, un „imperiu economic" (hoteluri, uzine, ape minerale, sodă, lanţuri de magazine, etc.). Reprezentanţii marelui ayatolah „ghid suprem" conduc administraţiile locale, deşi guvernul numeşte, la rândul lui, şefi civili ai unităţilor respective. **Astan,** de exemplu, deţine 700 000 ha în Khorasan, exploatate de 300 000 oameni. „Iran Economics" sugerează că „burghezia religioasă" îşi dispută influenţa cu „burghezia militară". Inclusiv fostul preşedinte Rafsanjani s-a remarcat prin „apetitul pentru afaceri", având o impresionantă avere personală.

- Zimbabwe. Dezastrul economic devine ameninţător pentru regimul dictatorial: rata şomajului – 70%, inflaţia 1 000%. Totuşi, Zimbabwe a ocupat odinioară cea de-a doua poziţie între economiile sud-africane.

- Arabia Saudită. Se investesc 7 miliarde dolari pentru construirea unui „zid de securitate", de 800 km, la frontiera cu Irakul.

- SUA. Campania pentru alegerile parlamentare parţiale este dominată de temele Irakului, economice şi de protecţia socială. Deşi preşedintele G. Bush rămâne încrezător în victoria republicanilor, observatorii politici mizează pe succese ale democraţiilor în Camera Reprezentanţilor. În Europa, G. Schroeder se remarcă, în continuare, ca un contestator al politicii externe a preşedintelui G. Bush, taxat drept un lider influenţat de „*fundamentalismul creştin*". Dialogul creştinism-islamism nu poate fi realizat de către „fundamentalişti". Ieşirile la rampă ale fostului cancelar german sunt, însă, în mare măsură afectate de „*prietenia sa excesivă*" cu V. Putin şi **Gazprom.**

Uniunea Europeană

- Bruxelles. Preşedintele CE, J. M. Barroso, este de părere că „*Moscova are o problemă de credibilitate*". Alţi politicieni europeni apreciază că UE nu reuşeşte să adopte o politică solidară faţă de F. Rusă, situaţie ce favorizează „*jocul diplomatic al Moscovei*" (acorduri energetice bilaterale, „curtea" făcută Germaniei şi Franţei). F. Rusă este nemulţumită de unele acţiuni europene în Ucraina. În Ungaria – unde ruşii vor dispune de un mare depozit de gaze naturale - J. Solana ar fi intervenit pentru încetarea protestelor de stradă ale opoziţiei.

- Miniştri de Externe UE critică F. Rusă pentru blocada economică impusă Georgiei (17 octombrie). Franţa, Italia, Portugalia, Grecia s-au opus unei atitudini dure, spre deosebire de statele din Europa de Nord şi Est-Centrală.

- **UE** este dispusă să sprijine aplicarea de sancţiuni împotriva programului nuclear iranian (17 octombrie).

- **Germania.** Liniile directoare ale politicii externe germane se axează pe: consolidarea constituţională a UE; parteneriatul strategic transatlantic în cadrul şi în afara NATO; parteneriatul strategic cu F. Rusă, pe temelia valorilor europene şi a dialogului democratic în Europa de Est şi Caucaz. Proteste ale sindicatelor împotriva reformelor sociale (21 octombrie). Succese în alegerile locale ale extremei drepte.

- **Summit informal UE** (Lahti, 19 octombrie). Demers pentru realizarea unui acord asupra relaţiilor cu F. Rusă. Pe agenda discuţiilor figurează: problemele energetice, restrângerea activităţii firmelor străine în Rusia, starea democraţiei în Rusia, problemele est-europene şi din Caucaz, situaţia programului nuclear iranian, etc. Parte din presa rusă evidenţiază strategia defectuoasă a lui V. Putin de „exploatare" a divergenţelor din cadru UE şi de ignorare a proceselor reale de integrare. Gemanii sunt siguri că între UE şi F. Rusă există o interdependenţă clară. V. Putin refuză din nou să semneze **Carta Energetică** şi se referă direct la cazuri de corupţie din Spania şi Italia.

- **UE-Turcia.** Preşedintele J. Chirac declară că recunoaşterea oficială a genocidului armenilor, din 1915, este o condiţie a integrării Turciei în UE. Comisarul O. Rehn nu acceptă acest punct de vedere (EU Observer, 18 octombrie).

- **Constituţia UE.** CE apără „nucleul" Tratatului Constituţional (19 octombrie).

- **Strategie UE** pentru pace, securitate şi dezvoltare în Cornul Africii (20 octombrie). Accentul ar trebui să cadă pe soluţii regionale, cu participarea UE şi a Autorităţii Interguvernamentale pentru Dezvoltare (Djibuti, Eritrea, Kenya, Somalia, Sudan, Uganda). UE adoptă un „*parteneriat politic regional pentru pace, securitate şi dezvoltare*" în regiune.

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** Negocierile cu UE vor rămâne blocate până la capturarea lui R. Mladici. Liberalii afirmă că dezvoltarea Serbiei este blocată din cauze politice, nu economice. America blochează, la rândul ei, participarea Serbiei la PfP.

- **Kosovo.** Premierul Agim Ceku solicită comunităţii internaţionale să impună independenţa provinciei (16 octombrie). UE propune finalizarea statutului Kosovo în 2007. M. Ahtisaari pledează pentru stabilirea lui în decembrie 2006. Europenii doresc ca sârbii să adopte mai întâi o nouă Constituţie şi să aleagă un nou parlament.

- **Statele din Balcanii de Vest şi România** au încheiat o înţelegere de cooperare împotriva terorismului şi crimei organizate (Belgrad, 16 octombrie). Preşedintele Tr. Băsescu a exprimat unele rezerve faţă de acest act.

- **Macedonia.** Aflat la Berlin, premierul N. Gruevski s-a pronunţat pentru o rapidă integrare în NATO şi UE (2009-2013).

- **Croaţia.** Vizita premierului I. Sanader la Washington (19 octombrie). Sprijin american pentru integrarea în NATO şi UE. Şi Partidul Popular European susţine aderarea Croaţiei la NATO, în 2008. Slovenia blochează însă negocierile cu UE până la reglementarea unor probleme de frontieră.

- **Bosnia-Herţegovina.** Investitorii italieni achiziţionează bănci locale.

- **R. Srpska.** Victoria electorală a Uniunii Social Democraţilor Independenţi (M. Dodik) ar deschide perspectiva eliminării „*nomenclaturii militar-politice*" de la putere. H. Silajdzici, liderul din Sarajevo trebuie deci să-şi modereze intenţiile de desfiinţare a republicii sârbe.

- **Turcia.** Citigroup C. achiziţionează 20% din **Akbank,** cea de-a treia bancă din ţară (cu 3,1 miliarde dolari).

- Bulgaria, Grecia şi Turcia vor participa la forţa navală din Liban.

- Grecia. Noua Democraţie a câştigat majoritatea în alegerile locale.

23 octombrie

- Armenia. Partidul Mişcarea Armeană Pan-Naţională (odinioară de guvernământ) a confirmat participarea fostului lider Levon Ter-Petrosian la prezidenţialele din 2008; partidul include şi gruparea „exilatului politic", Vano Siradeghian.

- Georgia. Guvernul de la Tbilisi nu va folosi forţa împotriva Abhaziei şi Osetiei de Sud. Reprezentanţii UE, Germaniei şi Finlandei insistă pentru reluarea negocierilor cu republicile separatiste.

- Kârgâstan. Preşedintele Kurmanbek BAkaiev încearcă să soluţioneze criza internă prin negocieri cu opoziţia şi asigurarea unor posturi guvernamentale.

- Ucraina. Congres al partidului **Ucraina Noastră**. V. Iuşcenko cere reformarea partidului şi eliminarea dependenţelor de grupurile de afaceri.

- R. Moldova. S-au realizat unele „progrese" în negocierile dintre Chişinău şi Tiraspol.

- Afganistanul şi **Pakistanul** acceptă convocarea unei adunări („Peace Jirga") a triburilor paştune din ambele părţi ale frontierei. În septembrie, triburile din Waziristan au ajuns la o înţelegere cu guvernul pakistanez, pe coordonate anti-extremiste. Trupele germane şi franceze nu intervin în Afganistanul de Sud.

- Iran. Preşedintele Ahmadinejad se opune „*ordinii mondiale unipolare*". Democraţii americani pledează pentru negocieri directe cu „adversarii" SUA.

- Irak. Noi ciocniri între „Mahdişti" şi „Brigăzile Badr", la Amarah (19-23 octombrie). Trupele guvernamentale au restabilit ordinea. Aproximativ 50 de lideri religioşi au semnat deja Carta de la Mecca pentru reconcilierea şiiţilor şi sunniţilor.

24 octombrie

- Armenia. Convorbiri armeno-azere la nivel de miniştri ai Apărării şi de Externe (Paris, 23-24 octombrie); se discută problema Nagorno-Karabah.

- Afganistan. Lupte între triburile rivale din Herat (Shindand). Ciocniri cu talibanii în provincia Kandahar.

- Kiev. Convorbiri V. Ianukovici-M. Fradkov.

- SUA. Americanii anunţă o modificare a strategiei în **Irak**: încurajarea liderilor politici şi religioşi să contribuie la reconcilierea naţională; finalizarea planului de constituire a forţelor militare irakiene; presiuni asupra sunniţilor pentru a înceta lupta armată. G. W. Casey arată că în dinamica sa conflictul armat a evoluat de la lupta împotriva coaliţiei la disputele armate dintre localnici. Miliţiile trebuie dezarmate. Sunt necesare alegeri locale. Forţele irakiene de securitate vor controla ţara în 2007.

25 octombrie

- F. Rusă. V. Putin nu sesizează nici o contradicţie între respectarea frontierelor Georgiei şi dorinţa de autodeterminare a unor minorităţi etnice. Despre Ucraina, preşedintele rus afirmă că este un stat independent; Moscovei, însă, nu-i este indiferentă direcţia de evoluţie a Ucrainei. În regiunea Volga s-au înregistrat 214 „atacuri teroriste", în ianuarie-septembrie 2006.

26 octombrie

- F. Rusă. Întâlniri între V. Putin şi înalţi responsabili din Moscova şi secretarul general NATO, Jaap de Hoop Scheffer. V. Putin face remarci critice la adâncirea cooperării NATO-

Georgia şi la desfăşurarea sistemului antirachetă în Europa Est-Centrală. Pe de altă parte, la 25 octombrie, V. Putin şi-a exprimat disponibilitatea de a „proteja" Ucraina împotriva „interferenţele externe"; de aceea, se va întări prezenţa flotei ruse în zona Crimeii.

- **Afganistan.** Prezenţa NATO va fi necesară încă 10 ani.

- **Kârgâstan.** Opoziţia acceptă să se organizeze un referendum pe tema reformei constituţionale.

- **Turkmenistanul** îşi propune: să atingă producţia de gaze naturale de 250 miliarde m^3 în 2030; să construiască conducte spre China, Pakistan-India, Pakistan-Emiratele Arabe Unite şi F. Rusă-Ucraina.

- **R. Moldova.** Se realizează terminalul Giurgileşti (38 milioane t), cu sprijinul **Azpetrol.**

27 octombrie

- **Vancouver.** Reuniune Asia-Pacific. NATO a atins un nivel maxim de angajare în Afganistan; armata afgană este formată din 35 000 oameni, iar rebelii sunt în defensivă la nivel strategic.

- **UE** insistă pentru formarea unui guvern naţional în **Teritoriile Palestiniene.**

- **Liban. Forţele Libaneze** conduse de Samir Geagea se opun radicalilor **Hezbollah** şi aliaţilor lor creştini (gruparea M. Aoun). Şeful miliţiei şiite A**mal,** Nabih Berri, preşedinte al Camerei Deputaţilor, reclamă relansarea negocierilor politice. **Hezbollah** refuză să depună armele.

28 octombrie

- **SUA.** Întâlnire la vârf americano-irakiană.

Premierul Al-Maliki pledează pentru susţinerea armatei naţionale şi continuarea asistenţei militare externe.

- **Teheran.** Iranul confirmă oficial accelerarea programului nuclear.

- **Somalia.** Trupe din Etiopia şi Eritrea luptă în tabere adverse în această ţară. Uganda, Etiopia şi Yemen ajută guvernul central, unele state arabe sunt furnizoare de arme pentru islamişti.

Uniunea Europeană

- **PE** adoptă o rezoluţie care evidenţiază necesitatea unor relaţii cu F. Rusă, bazate pe considerente economice, politice, de libertăţi democratice etc. (25 octombrie).

- **UE-Ucraina** (27 octombrie). Vizita preşedintelui V. Iuşcenko la Helsinki. El insistă că UE să nu-şi finalizeze discuţiile asupra „frontierei estice" în detrimentul ţării sale (supusă presiunilor economice, politice şi militare ruseşti).

Oficialităţile Uniunii insistă asupra stabilităţii interne incerte din Ucraina şi tind să includă Kievul în „politica de vecinătate".

Stabilitatea este reclamată de Bruxelles şi faţă de relaţiile F. Ruse cu Ucraina; ea a devenit o condiţie a realizării zonei de liber-schimb UE-F. Rusă.

- **Bruxelles**-ul sprijină negocierile dintre guvernul spaniol şi grupările radicale ale bascilor.

- **UE-China.** Europenii critică „concurenţa neloială" a companiilor chineze. Se negociază un tratat strategic, care nu poate face abstracţie de respectarea drepturilor omului.

- **G6** (Franţa, Germania, Italia, Polonia, Spania şi Marea Britanie) au decis să-şi dezvolte cooperarea împotriva terorismului şi imigraţiei ilegale.

Europa de Sud-Est

- Serbia. Belgradul consideră că F. Rusă şi China nu vor accepta un Kosovo independent (22 octombrie). Noua constituţie aprobată aproape de „limita electorală". Preşedintele B. Tadici afirmă că Serbia nu doreşte să-i administreze pe albanezii din Kosovo, dar că-şi va apăra frontierele (25 octombrie).

- Kosovo. Semnarea unui acord interimar de liber-schimb cu Bosnia-Herţegovina, cu participarea UNMIK. Grupul de Contact înclină spre o „formă de independenţă" pentru Kosovo. J. Solana admite că statutul de independenţă din Kosovo ar putea reprezenta un precedent pentru „conflictele îngheţate" din Est. Reprezentanţii SUA consideră că noua Constituţie sârbă nu afectează statutul Kosovo.

- NATO. Reuniune a delegaţiilor parlamentare din Albania, Macedonia şi Croaţia; se solicită admiterea în NATO (24 octombrie).

- Bosnia-Herţegovina. Peace Implementation Council reclamă reforme constituţionale care să combată separatismul etnic. Principalele partide sârbe şi croate (Uniunea Social-Democraţilor Independenţi şi Uniunea Democratică Crioată) sunt dispuse să formeze un guvern de coaliţie (25 octombrie).

- Macedonia. SUA insistă în vederea reluării dialogului dintre guvern şi opoziţie.

- SUA. F. Wisner, trimis special SUA în Kosovo, apreciază că statutul provinciei trebuie aprobat până la sfârşitul anului 2006 (26 octombrie).

30 octombrie

- Moscova. Conferinţa pe tema energiei. A. Piebalgs, comisar UE pentru energie reclamă deschiderea pieţei ruse şi spargerea monopolului **Gazprom.**

Americanii şi polonezii atrag atenţia că **Gazoductul Baltic** va mări dependenţa Europei de Rusia. F. Rusă ocupă primul loc la vânzările de arme: 5,4 miliarde dolari în 2004. Pe de altă parte, Kremlinul urmăreşte constituirea unui cartel energetic al CSI. Semnarea unui acord de cooperare militară ruso-american.

- Uzbekistan. Germania încearcă să reducă presiunile politice ale UE asupra acestei ţări şi să promoveze cooperarea economică.

- Afganistan. Talibanii resping negocierile cu regimul Karzai atât timp cât trupele străine staţionează în ţară.

- Sri Lanka. Reluarea luptelor între forţele guvernamentale şi rebeli după eşecul negocierilor de la Geneva, din 28-29 octombrie.

- Irak. Aflat la Londra, preşedintele J. Talabani (29 octombrie) se pronunţă pentru negocieri directe SUA-Iran-Siria.

- Bangladesh. Ciocniri sângeroase între partizanii Partidului Naţionalist şi islamiştii din Liga Awami. Armata intervine în forţă şi se conturează o posibilă lovitură militară de stat (29 octombrie).

PNB s-a scindat, apărând un Partid Liberal Democratic. Populaţia (150 milioane locuitori) este nemulţumită de nivelul foarte redus de trai şi de corupţia endemică. Islamismul radical a cucerit poziţii importante în ţară.

31 octombrie

- Coreea de Nord. Acord informal între China, Coreea de Nord şi SUA pentru relansarea negocierilor „în 6". F. Rusă aderă la această înţelegere.

- Kârgâstan. Întâlnire între preşedintele Kurmanbek BAkaiev şi opoziţie (Temir Sariev).

- Iran. Aflat la Londra, fostul preşedinte Khatami afirmă că ţara sa este pregătită pentru negocieri directe cu SUA.

- Irak. Timp de o săptămână s-au desfăşurat, la Awan, negocieri între reprezentanţii americani şi liderii a 12 formaţiuni de gherilă.

1 noiembrie

- Iran. F. Rusă se opune sancţiunilor internaţionale propuse de UE împotriva regimului de la Teheran.

- Moscova. Discuţii la nivel de miniştri de Externe între F. Rusă şi Georgia.

- Teritoriile Palestiniene. Armata israeliană exercită presiuni în Fâşia Gaza, fieful Hamas (5 700 luptători în Gaza, 1 500 în Cisiordania). Preşedintele Abbas şi-a refăcut miliţia Tanzim (cu armament greu permis de israelieni) şi cu ajutorul a 2 000 de oameni din Brigada Badr, componentă iordaniană a Armatei de Eliberare a Palestinei. Forţele lui Dahlan sunt la rândul lor redutabile.

2 noiembrie

- Kârgâstan. Miting al opoziţiei în capitala Bişkek. Premierul F. Kulov refuză să demisioneze. Demonstraţiile continuă întreaga săptămână.

- Moscova. Vizita preşedintelui egiptean H. Mubarak. F. Rusă va susţine programul centralelor nucleare din Egipt.

- Georgia. Liderii din Abhazia şi Osetia de Sud vor negocia cu guvernul din Tbilisi doar după retragerea trupelor din Kodori.

- Afganistan. Jamir Khan Shinwari proeminent lider autonomist paştun din Pakistan îşi exprimă speranţa că talibanii, Karzai şi americanii ar putea începe negocieri de pace.

3 noiembrie

- America Centrală. A crescut prosperitatea „micilor tigrii" locali: Panama, Costa Rica, Trinidad-Tobago. Performanţele lor se explică prin: stabilitate politică, atragerea de investiţii străine, stabilitate juridică, etc. Se produc microprocesoare, s-a dezvoltat turismul şi s-a trecut la valorificarea zăcămintelor de hidrocarburi (Trinidad-Tobago). În Panama se stabilesc anual aprox. 20 000 de pensionari americani.

- Myanmar. Situaţia drepturilor omului se dezbate în CS. ONU. Autorităţile militare (Consiliul pentru Pace şi Dezvoltare) resping „*amestecul imperialist*" în treburile interne. Liderii opoziţiei (Liga pentru Democraţie şi Generaţia 88) sunt arestaţi. CS este paralizat de refuzul Chinei, Indiei, F. Ruse şi Thailandei de a se aplica sancţiuni regimului militar. China exploatează câmpurile de gaze naturale din Yadana, Oceanul Indian. Artera fluviului Irrawaddy reprezintă un obiectiv strategic al Beijingului. Pentru a evita surprinderea, în caz de invazie militară, s-a mutat capitala la 400 km de Rangoon, la Naypidaw. Ţara este administrată de junta condusă de generalii Than Swe şi Maung Aye prin intermediul a 13 comandamente militare. Deşi guvernul a încheiat un acord de pace cu rebelii din statul Shan, luptele continuă cu karenii, karenienii, shanii, Frontul Democratic al Studenţilor etc. Minoritatea wa (de limbă chineză) a susţinut, până în 1989, Partidul Comunist; astăzi, ea controlează zona de la frontiera cu R. P. Chineză, ca şi zona de nord-est „recuperată" de la shan. Wa deţine poziţii puternice în traficul de droguri şi în alte sfere ale economiei. Presiunea chineză se resimte acut în Myanmar.

- Arabia Saudită. Industrializarea şi deschiderea spre exterior şi afluxul de lucrători străini ameninţă să bulverseze ierarhiile tradiţionale. Conservatorii se tem de: dezvoltarea spiritului critic, emanciparea femeii, contestarea autorităţilor laice şi religioase.

- SUA. Neo-conservatorul M. Lind - separat de echipa G. Bush – analizează „impactul irakian" asupra politicii externe SUA. În viziunea sa, orientarea neo-conservatoare (bazată pe o piaţă mondială, de-reglementată, dominată de SUA şi pe o lume unipolară) se deosebeşte de cea neo-liberală doar prin unele detalii. Lumea de astăzi evoluează într-o direcţie multipolară şi de concurenţă pe piaţa globală. Grupurile care influenţează politica externă americană: atlantiştii din nord-est, tot mai slabi; grupurile de presiune religioase, etnice, economice sunt deosebit de influente. Acestea din urmă vor împinge tot mai mult SUA spre Pacific şi America Latină. Cât de curând, Iranul, Egiptul, Japonia, Coreea de Sud şi poate Germania vor deţine arme nucleare.

4 noiembrie

- Beijing. Reuniune China-Africa. China va oferi credite şi împrumuturi de 5 miliarde dolari, în următorii trei ani.

- ONU. Misiunile de pace ale Organizaţiei consumă 5 miliarde dolari în fiecare an; SUA asigură 26% din cheltuieli.

- SUA. Presiuni – inclusiv din armată – pentru demisia lui D. Rumsfeld.

Uniunea Europeană

- Spania. Problema bascilor (3 milioane oameni). Negocierile cu **Euskadi ta Askatasuna** se desfăşoară pe capitole politice şi militare. Partidul Socialist Basc (componentă a PSOE) poartă discuţii cu **Batasuna,** aripa politică de stânga a ETA. Vor fi eliberaţi prizonierii şi se va permite reîntoarcerea în ţară a exilaţilor. O masă rotundă a partidelor politice se inaugurează la Vitoria. Populaţia solicită mai multă autonomie în Ţara Bascilor Navarra şi Ţara Bascilor franceză (cu excepţia radicalilor basci). Partidul Naţionalist Basc s-a apropiat de Batasuna. PNB solicită recunoaşterea identităţii basce. Cele trei provincii basce din Spania (Vizcaye, Guipuzcoa, Alava) au guvernare proprie; Navarra dispune, de asemenea, de autonomie. Socialiştii doresc un acord între radicali şi moderaţi şi se pronunţă pentru autonomie consolidată. PNB pledează pentru organizarea unui „*referendum al independenţei*" sub egida UE sau în favoarea unui statut similar cu Catalonia. Cele şapte provincii basce din Spania şi Franţa ar trebui reunite, printr-o modalitate de negociere. Parisul respinge orice propunere de această natură.

- UE-Turcia. Finlanda speră să obţină progrese pe tema recunoaşterii Ciprului până la publicarea raportului CE referitor la Turcia (8 noiembrie). Se negociază: deschiderea porturilor turceşti pentru ciprioţii greci; administrarea portului Famangusta de către UE şi a portului Varosha de către ONU. Ciprioţii turci solicită participarea ONU (SUA) la negocieri. UE apreciază că, însă, Ankara nu a realizat progrese semnificative pe linia reformelor interne şi în relaţiile cu Cipru.

- Marea Britanie şi alte state europene vor restricţiona temporar afluenţa de lucrători români şi bulgari.

- Constituţia UE. În Germania, se dezbate tema raportului dintre parlamentul naţional şi Parlamentul European; legea nu permite ca Parlamentul European să-şi aroge drepturi superioare parlamentului naţional. A. Merkel înclină acum să accepte o revizuire a Tratatului Constituţional.

- Convorbiri Merkel-Blair (3 noiembrie). Germania va prelua în ianuarie 2007 preşedinţia UE şi a G8.

- Persistă tensiunile germano-poloneze în ciuda întâlnirii la nivel înalt din 30 octombrie. Varşovia este iritată de despăgubirile cerute de germanii din Est şi de Gazoductul Baltic.

Europa de Sud-Est

- **F. Rusă-Bulgaria.** Compania rusă **Atomstroieksport** va construi o nouă instalaţie nucleară (5 miliarde dolari).

- **SUA** şi **UE** salută adoptarea noii Constituţii sârbe (30 octombrie); sunt criticate, totuşi, prevederile referitoare la Kosovo. SUA trimit o delegaţie militară în Muntenegru (6-8 noiembrie).

- **Serbia.** Preşedintele B. Tadici insistă ca alegerile prezidenţiale şi parlamentare să se desfăşoare concomitent. Ambasadorul francez Y. Perne declară că problema Kosovo trebuie soluţionată rapid; de asemenea, nu va exista un „*precedent Kosovo*" pentru zona lărgită a Mării Negre.

- **Bosnia-Herţegovina.** R. Srpska refuză să aplice reforma poliţiei. SUA vor păstra o prezenţă militară distinctă în ţară.

- **Bulgaria, România, Grecia, Cipru** vor constitui un grup de luptă european.

- **Bulgaria.** Deşi Uniunea Europeană acceptă un „partid macedonean", Sofia refuză să-i permită activitatea.

- **Albania.** Parlamentul adoptă o rezoluţie de condamnare a comunismului (30 octombrie).

- **Kosovo.** Trimisul Organizaţiei Naţiunilor Unite, M. Ahtisaari va propune „*independenţa graduală*", cu obligaţia îndeplinirii unor criterii internaţionale. Şase municipalităţi sârbe vor fi autonome.

- **Macedonia.** Parlamentul adoptă legea reformei poliţiei (30 octombrie).

- **Albania** şi **Macedonia** semnează acordul pentru conducta petrolieră AMBO (30 octombrie); conducta de 917 km va transporta petrol caspic pe direcţia Burgas-Valona.

- **Turcia.** Generalul Yasar Buyukanit comandantul armatei consideră terorismul şi separatismul drept principale ameninţări la adresa ţării; armata va garanta, în continuare, regimul democratic şi „secular".

6 noiembrie

- **F. Rusă.** Proteste ale organizaţiile democratice împotriva extremismului de dreapta (4-5 noiembrie). S. Lavrov afirmă că opoziţia din **Kârgâzstan** trebuie să respecte legea, iar **Georgia** să renunţe la "retorica belicoasă". Întărirea curentului "naţionalist-imperial" în F. Rusă (ca şi în China sau Japonia). Preşedintele V. Putin insistă ca etnicii ruşi să controleze conducerile din toate provinciile. La Moscova se desfăşoară negocieri pentru normalizarea relaţiilor turco-armene. Preţul gazelor naturale pentru Georgia a atins nivelul de 230 dolari/1 000 m². UE şi SUA au intervenit în favoarea Georgiei; UE susţine reluarea negocierilor dintre Tbilisi şi Abhazia; liderii secesionişti solicită retragerea trupelor guvernamentale din Kodori.

- **Kârgâzstan.** Demonstraţii de masă în faţa sediului preşedintelui din Bişkek. Premierul F. Kulov acuză opoziţia de "tentativă de lovitură de stat". Berlinul pledează pentru negocieri între putere şi opoziţie; este necesară o Iniţiativă UE pentru Asia Centrală.

- **Afganistan.** Deputaţii nu acceptă retragerea ISAF din districtele sudice Panjwai şi Zaray. Provincia Kapisa de la nord de Kabul a fost securizată (după 2 noiembrie).

- **Timorul de Est.** Persistă tensiunile interne.

- **Fiji.** Armata pregăteşte o lovitură de stat (conflict între indieni şi melanezieni).

- **Iran.** Observatori locali denunţă "părtinirea" de care dă dovadă Consiliul Gardienilor Revoluţiei în selecţionarea candidaţilor la alegeri (pentru Adunarea Experţilor). Hadi Khamenei, fratele reformist al şefului suprem s-a numărat printre cei excluşi de pe liste. Puterile europene, F. Rusă şi China se opun sancţiunilor militare împotriva Iranului. Autorităţile de la Teheran continuă să spere în tratative directe cu Washingtonul.

- **Mexic.** Stânga aproape că blochează funcţionarea statului.

- **Irak.** Condamnarea la moarte a lui Saddam Hussein a provocat satisfacţia şiiţilor şi Iranului, şi nemulţumirea sunniţilor. În luptele de le Al-Tuwaythah, lângă Bagdad, au fost ucişi 53 de membri Al-Qaeda.

- **Belarus.** Congres naţional al opoziţiei la Minsk.

- **Nicaragua.** Victoria electorală a candidatului sandinist D. Ortega (5 noiembrie).

- **Venezuela.** Regimul H. Chavez este "paradoxal": în ciuda retoricii "revoluţionare" a şefului statului, economia "capitalistă" se dezvoltă rapid (creştere de 10%); oamenii de afaceri au încredere în stabilitatea internă; parte din beneficii se îndreaptă spre categoriile sociale defavorizate.

7 noiembrie

- **F. Rusă.** Rebelii ceceni şi-au propus să dezorganizeze sistemul energetic. Autorităţile consideră că nivelul corupţie a atins 240 miliarde dolari (F. Rusă pe locul 151 din 208 state în clasamentul corupţiei şi al bunei guvernări.

- **Armenia.** Cheltuielile militare în creştere (1 miliard dolari în 2007 pentru Azerbaidjan).

- **Azerbaidjan. SOCAR** şi **Sibneft** au semnat un aranjament petrolier pentru zonele Zykh şi Govsany din Peninsula Absheron.

- **Kârgâzstan.** Aproximativ 45 deputaţi s-au constituit în Adunare Constituţională pentru a reduce prerogativele preşedintelui. Ministrul de Interne a fost demis. E. Baisalov, lider al Coaliţiei pentru Democraţie şi Societate Civilă şi Frontul Reformelor cheamă la "modernizare". Ciocniri de stradă între demonstranţii pro şi anti BAkaiev.

- **Pakistan.** Guvernul de la Islamabad a decis să construiască un zid de protecţie la frontiera cu Afganistanul, cu sprijin occidental.

- **Turkmenistan.** Descoperirea unui important zăcământ de gaze naturale (7 trilioane m^3). Turneu al ministrului german de externe, F-W. Steinmeier în Asia Centrală. Germania propune construirea unei conducte caspice cu o capacitate de 30-40 miliarde m^3.

- **Ucraina.** Partidul **Ucraina Noastră** urmăreşte modificarea Constituţiei =i sporirea puterilor preşedintelui.

- **China-Africa.** China consumă cărbune, fier, cereale aproape cât SUA. Ca efect, preţurile la materii prime a crescut (la fier cu 71,5% în 2005). Consumul de petrol al Chinei atinge 8% din producţia mondială. Explozia textilelor chineze a lovit direct economia africană. Împrumutul de 1,2 miliarde dolari pentru Angola se dirijează astfel: 30% pentru angolezi, 70% pentru firmele chineze din ţară.

8 noiembrie

- **FMI** avertizează că economia rusă va intra într-o perioadă de stagnare dacă nu se vor adopta reforme structurale. În Cecenia îşi dispută puterea clanurile Kadirov şi Alhanov. Vizita premierului M. Fradkov la Beijing; până în 2010, schimburile bilaterale ar trebui să atingă 80 miliarde dolari.

- **Belarus.** Liderul sindical A. Buhvostau va coordona pregătirea Congresului Forţelor Pro-Democrate.

- **Georgia** Respinge propunerea **Gazprom** de a micşora preţul la gaze naturale în schimbul cedării unor facilităţi energetice. E. Kvitsiani, lider rebel din Kodori, conduce acţiuni teroriste locale. Manevre militare în Osetia de Sud.

- **Afganistan.** H. Karzai este dispus să negocieze cu rebelii (Hizb-e-Islami şi talibanii). Structurile tradiţionale rămân foarte puternice (şefii tribali, şefii religioşi, locali, provinciali şi

naţionali); acestea au caracter tradiţional şi militar. Instituţiile statului modern sunt afectate în mod serios de "nepotism şi corupţie".

- Kârgâzstan. Parlamentul adoptă nouă Constituţie care reduce puterea preşedintelui. Opoziţia acceptă un compromis cu puterea.

9 noiembrie

- Moscova. S. Ivanov, ministrul Apărării apreciază că un "Kosovo independent" va deveni un precedent pentru Abhazia şi Osetia de Sud. V. Putin sugera că va opune veto la declararea independenţei Kosovo, dacă nu se va aplica aceeaşi soluţie şi în provincii separatiste din Georgia.

Nou acord între V. Putin şi M. Shaimiyev, preşedintele Tatarstanului (Tatarstanul şi Cecenia nu au acceptat Tratatul Federal din 1992).

- Irak. Peste 650 suspecţi arabi au fost arestaţi în ultimele patru luni (în majoritate din Egipt, Siria şi Libia). Pe de altă parte, patru grupări rebele (inclusiv Armata Islamică) au acceptat condamnarea la moarte a lui Saddam Hussein.

- Specialiştii remarcă o anumită creştere a influenţei regionale a **Australiei** în Pacific (manifestată şi cu prilejul Conferinţei Regionale din 25-27 octombrie). Insulele Solomon au încercat, fără succes, să reorganizeze – misiunea de asistenţă RAMSI.

- Liban. Speculaţii în unele publicaţii arabe: SUA ar accepta reintrarea Libanului în sfera de influenţă siriană pentru a reduce tensiunea din Irak.

- Israel. "Haaretz" îi acuză pe "rusofonii" lui Avigdor Liberman că urmăresc "cucerirea puterii" (partidul **Israel Beiteinou**). Liberman controlează "afacerile strategice", iar sefarzii (partidul Shas) afacerile interne. Peste 50% din milionul de imigranţi din fosta URSS îl susţin pe Liberman; acesta ar promova o "linie rasistă şi imperială" foarte dură.

10 noiembrie

- F. Rusă. Ministrul Apărării, S. Ivanov se pronunţă în favoarea dezvoltării relaţiilor militare ruso-americane (9 noiembrie). S. Ivanov a devenit şi preşedintele CA. al United Aircraft Compagny (OAK).

- Franţa-Iran. În următorii 5 ani, investiţiile franceze se vor cifra la 25 miliarde euro. Se vor urmări capacităţile energetice, automobilele, băncile, etc. Peste 25% din creditele garantate de Teheran (6 miliarde dolari) în 2006 provin din bănci franceze. SG. va investi în zonele de gaze naturale South Pars, între Iran şi Qatar. **Total** este la rândul său implicat. **Gaz de France** îl însoţeşte, împreună cu **Technip**. La rândul ei, **Peugeot** sprijină **Iran Khodro**. **Citroën** şi **Renault** pătrund în forţă pe piaţa locală. **Alcatel** (care are relaţii serioase cu **Lucentul** american) operează pe piaţa Iranului.

11 noiembrie

- Kabul. Aflat în vizită de lucru, ministrul italian de Externe, D'Alema s-a pronunţat în favoarea unei noi Conferinţe internaţionale pentru Afganistan. Lupte în sudul ţării.

- Irak. Al-Qaeda urmăreşte să folosească 12 000 luptători împotriva americanilor. Între 2-8 noiembrie, peste 100 poliţişti au fost ucişi sau răniţi. Preşedintele G. Bush ar căuta o nouă strategie pentru Irak, numindu-l pe R. Gates la Ministerul Apărării.

Grupul de studii condus de J. Baker ar lua în calcul dezangajarea treptată şi negocieri cu Siria şi Iranul.

- Moscova. Ali Lrijani are convorbiri cu oficialităţile ruse pe tema programului nuclear iranian. F. Rusă încearcă să aducă amendamente proiectului de rezoluţie al CS. ONU.

- Israel. Politologul Eytan Gilboa speră că o alianţă SUA-UE-statele arabe moderate ar putea negocia cu Siria şi izola Iranul.

Uniunea Europeană

- Polonia şi statele baltice se opun unor "înţelegeri secrete" ale marilor puteri occidentale cu F. Rusă (6-7 noiembrie). Oficialităţile de la Varşovia avertizează că ar putea opune veto unui nou acord energetic UE-F. Rusă (9 noiembrie). Premierul J. Kaczynski acceptă însă crearea armatei europene de 60 000 oameni. Se respinge ideea că ar exista o **UE a celor 15** şi o **UE a celor 10**. **UE a celor 15** nu ignoră "interesele naţionale".

- Memorandum de cooperare energetică între Azerbaidjan şi UE (7 noiembrie). Kievul ezită încă să aplice proiectul construirii conductei Odessa-Brodi-Plock.

- UE reduce sancţiunile împotriva Uzbekistanului (ca urmare a presiunilor germane, franceze şi ruse).

- F. Bolkestein se opune "federalizării" UE şi amestecului exagerat al comisarilor în problemele statelor; el este totuşi adeptul integrării economice.

- Irlanda exclude rediscutarea Constituţiei UE.

- Turcia. Dacă nu se ajunge la un acord între Bruxelles şi Ankara, se examinează două scenarii: să se negocieze doar pe câteva capitole (comerţ, vămi, libera circulaţie a bunurilor); să se suspende negocierile. Comisarul O. Rehn se pronunţă în favoarea sprijinirii reformelor din Turcia. Raportul asupra Turciei recunoaşte progresele, dar evidenţiază: restricţiile aplicate libertăţii de exprimare; locul ocupat de armată în societate; discriminarea ne-musulmanilor, etc.

- Bruxelles. Noţiunea **capacităţile de absorbţie** din 1993 va fi înlocuită cu cea de **capacitate de integrare**. CE se declară pentru extindere, anumite state împotrivă. Se manifestă şi temerea că blocarea perspectivelor de aderare la Uniune a unor state din Est va fi valorificată de F. Rusă în propriul ei interes.

- Europa Centrală. Presa austriacă remarcă plină de nelinişte opoziţia dură dintre partidele de centru-dreapta şi cele social-democrate din Cehia, Ungaria, Austria.

- Economia zonei euro a înregistrat o creştere de 2,8% în 2006.

- Preocupări pentru constituirea unei reţele energetice a UE. Italia insistă în favoarea unei autorităţi centrale europene pe acest sector. Unele state se opun totuşi liberalizării complete a pieţei energetice (6 noiembrie).

Europa de Sud-Est

- Muntenegru. Dezvoltarea relaţiilor oficiale cu Kosovo irită Serbia. Procurorul general denunţă un "complot al minorităţii albaneze". SUA vor sprijini reforma armatei.

- Kosovo. ONU va amâna clarificarea statutului provinciei (5 noiembrie). Se aşteaptă rezultatul alegerilor din Serbia. Se vor deschide misiuni kosovare la Washington şi Bruxelles. Premierul Agim Ceku ameninţă că ar putea proclama independenţa în mod unilateral (9 noiembrie). M. Ahtisaari propune: Kosovo cu suveranitate limitată, menţinut un timp sub control UE; proclamarea independenţei; autonomia zonelor sârbe.

- Albania. Un raport OSCE critică corupţia din sistemul juridic.

- Bosnia-Herţegovina. Inaugurarea preşedinţiei colective.

- Serbia. Comisarul european O. Rehn critică guvernul de la Belgrad pentru slaba cooperare cu TPI şi pentru obstrucţionarea negocierilor pe tema Kosovo (8 noiembrie). Semnarea unui acord militar sârbo-american.

13 noiembrie

- **F. Rusă.** Polonia condiţionează sprijinul său pentru parteneriatul UE-F. Rusă de ratificarea **Cartei Energetice**, semnată de Moscova în 1994 (deschiderea accesului la conducte şi liberul tranzit pe acestea); şi statele baltice susţin această poziţie, chiar şi România. Franţa, Spania, statele nordice, etc. nu sunt de acord cu embargoul rusesc asupra "cărnii poloneze". Ministrul Industriei şi Energiei urmăreşte să crească simţitor tarifele aplicate Caspian Pipeline Consortium (F. Rusă, Oman, **Chevron**, Kazahstan, **Lukoil**, BP, AGIP, **Rosneft**, **Shell**). Se preconiza redimensionarea capacităţii de transport a petrolului kazah de la 34 la 67 milioane t/an.

- **Tatarstanul** insistă ca legislaţia federală să respecte specificul etnic şi naţional.

- **Nepal.** Pregătiri pentru întrunirea parlamentului provizoriu (la 26 noiembrie) şi a guvernului interimar. Acordul de pace cu maoiştii din 8 noiembrie a fost încheiat sub presiunea SUA şi a Indiei. Şeful maoist Puspa Kamal Dahal (Prachanda) s-a angajat să demobilizeze armata de 35 000 luptători.

- **Kiev.** Tensiuni politice provocate de intenţiile premierului V. Ianukovici de a renunţa la miniştrii "pro-occidentali" de la Externe şi Apărare (B. Tarasiuk şi A. Hristenko). Partidul **Ucraina Noastră** rămâne în opoziţie (Congresul din 11 noiembrie).

- **Afganistan.** Teheranul este dispus să contribuie la reconstrucţia ţării. **Joint Coordination and Monitoring Board** (care supervizează reconstrucţia Afganistanului) declară că insurgenţa s-a extins după 2005 (3 700 morţi în 2006). UE a sprijinit regimul Karzai cu peste 4,6 miliarde dolari.

- **Irak.** Marele ayatolah Al-Sistani cere executarea imediată a lui Saddam Hussein. Târg comercial şi industrial la Sulaymaniyah, în Kurdistan.

- **Iran.** F. Kaddumi, şeful diplomatic al OEP a fost asigurat de sprijinul Iranului pentru statul palestinian. Fostul preşedinte Khatami asigură Ankara că Turcia nu trebuie să se teamă de programul nuclear iranian.

14 noiembrie

- **Azerbaidjan.** Începe exploatarea zăcământului de gaze naturale Shah Deniz (1 trilion m^3).

- **Kârgâzstan.** Premierul F. Kulov declară că noua Constituţie conţine articole contradictorii.

- **Irak.** Mase de refugiaţi şiiţi se retrag la Karbala. Generalul american J. Abizaid, şeful CENTCOM subliniază asistenţa oferită guvernului Al-Maliki. Iordania va primi petrol irakian. În provincia Diyala s-a înfiinţat o coaliţie anti-iraniană (Partidul Islamic din Irak, Frontul Turcoman, Frontul Dialogului Naţional, Mişcarea Naţională Irakiană, etc.). Preşedintele Talabani îi acuză pe sunniţi se sectarism (Asociaţia Învăţaţilor Musulmani); ţările arabe le oferă ajutoare. Peste 5 000 membri ai forţelor de securitate au fost demişi din diferite motive.

- **F. Rusă.** Ministrul Apărării S. Ivanov îi "demască" drept ofiţeri GRU pe D. Kozak şi V. Surkov, adjunct al Administraţiei prezidenţiale. Se estimează că la Kremlin se înfruntă "conservatorii" şi "liberalii".

15 noiembrie

- **Moscova.** Preşedinţii V. Putin şi G. Bush au declarat că se va încheia un acord comun pentru OMC; se discută problemele Iranului, Kosovo, Georgiei, etc.

- **Caucazul de Nord.** Comandantul Amir Sayfulla, lider al Frontului din Caucaz, a chemat la revoltă populaţia musulmană din Kabardino-Balkaria.

- **India.** Conferinţă economică regională pe tema reconstrucţiei Afganistanului.

16 noiembrie

- Thailanda. Provinciile sudice (Pattani, Yala, Narathiwat) din proximitatea Malaysiei (statul Kelantan) sunt scena tulburărilor islamiste. Au avut loc întâlniri între premierii Thailandei şi Malaysiei şi negocieri cu rebelii (care au baze în ţara vecină). Islamiştii sunt divizaţi într-o mulţime de organizaţii ("frontul" **Bersatu**). Bankokul a promis o oarecare descentralizare (1997) şi folosirea limbii locale yawi, apropiată de limbile malaysiene. Noul premier thailandez mizează pe rolul monarhului, care se bucură de autoritate printre musulmani.

- Teritoriile Palestiniene. Deşi premierul Ismail Hanyeh a fost dispus să renunţe la postul său în favoarea lui Mohammad Al-Shbeir, universitar apropiat de **Hamas**, guvernul palestinian de unitate nu s-a format.

- Liban. Poziţiile grupărilor anti şi pro-siriene rămân ireconciliabile.

- Etiopia. Premierul M. Zenawe a declarat "război" islamiştilor din Somalia (are o armată de 150 000 oameni, cu armament relativ modern). Eritrea şi Egiptul susţin cauza islamiştilor, spre deosebire de SUA.. Populaţia **oromo** din Etiopia sprijină însă un Front de Eliberare. În Ogaden acţionează alt Front de Eliberare, aliat cu **Al-Ittihad-al-Islami**, din Puntland. S-ar putea contura o situaţie dificilă pentru etiopieni.

17 noiembrie

- Israel. Guvernul a respins propunerea franco-italo-spaniolă pentru soluţionarea conflictului israelo-palestinian. Israelul preferă negocierile directe cu palestinienii. Europenii ar fi propus o conferinţă internaţională pentru Orientul Mijlociu.

- Sudan. Autorităţile acceptă desfăşurarea unei forţe ONU-UA în Darfur.

- F. Rusă se opune adoptării de măsuri internaţionale dure împotriva Iranului şi Coreii de Nord.

- ONU. Adunarea Generală solicită retragerea trupelor israeliene din Fâşia Gaza.

18 noiembrie

- Hanoi. Summit Asia-Pacific. Se vor impulsiona negocierile pentru liberalizarea comerţului internaţional. Subvenţiile din agricultură impun o rezolvare imediată. Se vor dezvolta şi negocierile cu R.P.D. Coreeană.

- R.D. Congo. Declarat învingător în alegeri la 29 octombrie, Kabila Jr. Este contestat de J. P. Bemba. Analiştii scot în evidenţă faptul că R.D. Congo se împarte în „două ţări", cu două orientări culturale şi politice. În est, se foloseşte limba swahili, populaţia fiind orientată spre Africa anglofonă. În aceste zone, J. Kabila a câştigat 80-90% din voturi. În vest, orientarea rămâne francofonă. Sub Mobutu, a condus estul. J. P. Bemba şi J. Kabila ar trebui să împartă puterea. Miliţii rebele rămân în acţiune în est, în Ituri, Nord-Kivu, Sud-Kivu (hutu). Ţară cu o populaţie de 60 milioane locuitori, R.P.D. Congo se zbate în mizerie, corupţie, rivalităţi militare interne, sărăcie, etc.

- Teritoriile Palestiniene. Continuă acţiunile armatei israeliene în Fâşia Gaza.

- SUA. Fuziune **Alcatel-Lucent** aprobată de preşedintele G. Bush. Laboratoarele militare **Bell** rămân independente.

19 noiembrie

- SUA. Ecouri internaţionale la victoria electorală relativă a democraţilor. La Moscova se apreciază că dezacordurile cu Washingtonul se vor amplifica pe temele democraţiei şi drepturilor omului. În Germania, democraţii sunt priviţi ca promotori ai apropierii de UE, dar ca adversari ai liberalizării comerţului mondial. Marea Britanie va rămâne aproape de SUA. Iranienii speră într-o

modificare a politicii americane în Orientul Mijlociu, spre deosebire de israelieni. La Beijing nu se aşteaptă schimbări radicale în politica externă americană (în afară de negocieri directe cu Iranul şi Coreea de Nord).

- Republica Centrafricană şi **Ciad.** Ofensive ale rebelilor din nord. Franţa a trimis întăriri în sprijinul guvernului de la Bangui. Rebelii din UFDR ar avea sprijin din Sudan. Pe de altă parte, Franţa şi Libia ajută atât Ciadul cât şi miliţiile zaghawa (conduse de D. Déby, fratele preşedintelui Déby Ito).

- Mauritania. Alegeri legislative şi locale sub supraveghere internaţională. Ahmed Ould Daddah şi Reuniunea forţelor Democrate sunt consideraţi învingători.

Uniunea Europeană

- Bruxelles. Reuniune pe tema Parteneriatului Intensiv cu F. Rusă. Polonia şi statele baltice atrag atenţia că Moscova – neratificând la **Carta Energetică** – nu oferă garanţii de aprovizionare cu energie. Franţa consideră că interesele şi politicile UE şi F. Ruse sunt interdependente. J. Solana pledează pentru dezvoltarea energiei nucleare (13 noiembrie). Problemele Georgiei şi Ceceniei vor fi discutate cu V. Putin.

În cele din urmă, Polonia a blocat lansarea noilor negocieri UE-F. Rusă. Alte state încearcă să introducă prevederi ale Cartei Energetice în noul parteneriat cu Moscova. Unii oficiali europeni sugerează că Polonia şi F. Rusă trebuie să-şi rezolve diferendele prin mijloace bilaterale.

- NATO. Un studiu recent atrage atenţia că statele Alianţei trebuie să se protejeze de intenţia Moscovei de a înfiinţa un "OPEC" al gazelor naturale (14 noiembrie).

- Piaţa financiară. Mai multe bănci (**Citigroup, Credit Suisse, Deutsche Bank, Goldman Sachs, Merrill Lynch, Morgan Stanley**) vor construi o platformă pan-europeană de tranzacţionare bursieră (în conformitate cu Directiva pentru Instrumente Financiare). Aceste bănci intermediază 50% din tranzacţiile europene de capital.

Varşovia. Preşedintele L. Kaczynski solicită relaţii bazate pe egalitate cu F. Rusă (15 noiembrie). Moscova a impus sancţiuni exporturilor poloneze de carne.

SUA-UE. Bruxelles-ul ar încerca să introducă prevederi de mediu care ar limita zborurile companiilor americane spre Europa. Pe de altă parte, Administraţia Bush presează oficialităţile europene să continue negocierile de aderare cu Turcia (15 noiembrie).

- UE a semnat acorduri "Vecinătate" cu Azerbaidjan, Armenia şi Georgia (14 noiembrie).

- Olanda. Liderii de la Haga doresc o Uniune în care să se clarifice atributele UE şi cele ale statelor membre.

- Franţa, Spania şi Italia propun – fără alte consultări internaţionale – un plan de pace pentru Orientul Mijlociu; Israelul nu-l acceptă (17 noiembrie).

- Dispută asupra extinderii UE. Deputaţii de centru-dreapta din PE insistă ca extinderea Uniunii să se axeze pe criterii instituţionale, financiare şi politice (16 noiembrie). Uniunea ar trebui să-şi definitiveze mai întâi reforma instituţională.

- Armata europeană. Parisul critică Londra pentru blocarea creşterii sumelor alocate politicii comune de apărare. Reuniunea miniştrilor Apărării (14 noiembrie) a fixat un plafon de cheltuieli de 22 milioane euro în 2007 pentru Agenţia Europeană de Apărare. Franţa ar dori ca UE să garanteze apărarea Europei şi ca NATO să treacă în plan secund.

Europa de Sud-Est

- Kosovo. Statutul provinciei va fi definitivat după alegerile sârbe din 21 ianuarie 2007. F. Rusă ar încerca să blocheze prin veto independenţa Kosovo. Preşedintele B. Tadici apreciază că în ianuarie 2007, sârbii vor trebui să aleagă între Partidul Democrat şi Partidul Radical. Serbia

insistă ca trimisul ONU, M. Ahtisaari să demisioneze. Premierul kosovar A. Ceku vizitează Atena (15 noiembrie). H. Thaci, liderul opoziţiei din Kosovo s-a deplasat la Washington (16 noiembrie). Grupul de Contact promovează descentralizarea administrativă în provincie.

- Bosnia-Herţegovina. Partidul Social Democraţilor Independenţi (R. Srpska) propune un referendum asupra reformei poliţiei (13 noiembrie). A. Terzici, premierul Bosniei-Herţegovina denunţă această intenţie.

- Turcia. Datorită politicii anti-Ankara afişată de Paris, relaţiile militare turco-franceze sunt suspendate (16 noiembrie).

- PE critică (socialiştii şi liberalii) acţiunile în forţă desfăşurate de armata israeliană în Fâşia Gaza (15 noiembrie).

- Istanbul. La 13 noiembrie are loc reuniunea Alianţei Civilizaţiilor (fondată de Turcia şi Spania în 2005).

- Bosnia-Herţegovina, Croaţia, Serbia şi Muntenegru semnează un acord de colaborare împotriva terorismului şi crimei organizate (16 noiembrie). Macedonia şi Bosnia-Herţegovina au încheiat un acord de cooperare militară.

- Viena. Cel de-al treilea **Forum Economic** şi-a publicat concluziile (inaugurat la 7 noiembrie).

- Skopje. Reuniune ministerială a Iniţiativei South-East European Energy Community (17 noiembrie).

- Milocer. Întâlnire a şefilor statelor din cadrul Iniţiativei IGMAN (Bosnia-Herţegovina, Croaţia, Muntenegru, Serbia) pentru bună vecinătate şi colaborare regională. (IGMAN a fost lansată de 140 ONG-uri în 2000)

- Serbia. DSS se coalizează cu încă trei mici partide în preliminariile alegerilor generale din ianuarie 2007.

- UE va lua în discuţie construirea noului reactor nuclear din Bulgaria.

- Bulgaria. PE critică inexistenţa minorităţii "macedonene" în legislaţie.

- Muntenegru. Ajutor de 63 milioane euro din partea Germaniei.

- Bulgaria, România, Grecia şi Cipru vor forma un **grup de luptă UE** de 1 200 oameni, Bulgaria, România şi Serbia vor executa in exerciţiu militar la Dunăre în 2007.

20 noiembrie

- New Delhi. Conferinţa statelor vecine Afganistanului (18-19 noiembrie). Întâlnire T. Blair-P. Musharraf. Turneu al lui T. Blair în Afganistan. Se discută proiectul conductei de gaze Turkmenistan-Afganistan-Pakistan-India.

- Londra. "Scandalul Litvinenko". Fostul ofiţer de informaţii din F. Rusă a devenit obiectul unei operaţii de "lichidare", prin otrăvire. Înainte de moarte, Litvinenko îl acuză direct pe preşedintele V. Putin de atitudini dictatoriale şi „complotiste"; evenimentul provoacă emoţie şi aduce grave prejudicii de imagine preşedintelui rus, în contextul restrângerii unor drepturi democratice în ţară, al tensiunilor energetice cu UE, al orientării dure adoptate faţă de statele vecine – inclusiv România – şi al manifestărilor xenofobe în creştere. A. Litvinenko şi alţi dizidenţi socotesc F. Rusă un stat condus de "servicii secrete şi de oligarhi corupţi". Anchete paralele în cazul Litvinenko s-au deschis în Marea Britanie şi F. Rusă.

Pe de altă parte, oficialităţile de la Moscova vor permite deschiderea reală a pieţei de capital în 2016.

- Cecenia. Disensiuni între membrii detaşamentului de "munteni", adversari ai premierului Kadirov. M. Baysarov, liderul acestora, a fost împuşcat la Moscova (18 noiembrie). Sultan Isakov, apropiat al lui Kadirov, a fost arestat pentru afaceri ilegale.

- Continuă disputele teritoriale dintre Osetia de Nord şi Inguşetia.

- Parlamentul Armeniei protestează împotriva asasinării unor conaţionali în F. Rusă (3 000 armeni în 10 ani).

- **Georgia.** I. Okruashvili a demisionat (forţat) din funcţia de Ministru al Apărării (17 noiembrie); se speculează că ar fi câştigat "o popularitate excesivă", sau că ar fi fost bănuit de intenţii „prea belicoase" în reporturile cu F. Rusă, Abhazia şi Osetia de Sud. Americanii (asistentul secretarului de stat M. Bryza) solicită reluarea negocierilor dintre Tbilisi şi Suhumi.

- **Antalya.** Summitul statelor turcofone (inaugurat la 17 noiembrie). Participă, din CSI, Azerbaidjanul, Kazahstanul şi Kârgâzstanul. Kazahstanul va susţine proiectul magistralei feroviare Kars-Tbilisi-Baku.

- **Kazahstan.** În pofida bunelor relaţii cu Beijingul, **Nations Energy** (care deţine Karajanbas cu 340 milioane barili petrol) nu va primi dreptul d a intra în negocieri cu **China's International Trust&Investment Corporation**.

- Schimb de focuri la frontiera uzbeko-tadjikă (17-19 noiembrie). Uzbekistanul a arestat 5 "spioni". K. Usmonov, lider **Hizb ut-Tahrir** din Uzbekistan a primit o condamnare de 10 ani închisoare.

- **Ucraina.** Preşedintele V. Iuscenko dispune o anchetă amplă la **UkrGaz Energo** (controlată de F. Rusă). Compania este acuzată că încearcă falimentarea unor întreprinderi pentru a favoriza achiziţionare lor de către **Gazprom**. Concomitent, V. Iuscenko a avertizat guvernul şi parlamentul că va întrebuinţa dreptul de veto în caz de confruntare cu cele două instituţii (parlamentul a evitat totuşi demiterea miniştrilor apropiaţi de preşedinte). Preşedintele pledează şi pentru liberalizarea utilităţilor. De asemenea, tema revizuirii Constituţiei din 2004 rămâne în atenţia dezbaterilor politice.

- **Afganistan.** Preşedintele pakistanez P. Musharraf solicită Occidentului un "Plan Marshall" pentru stabilizarea ţării vecine. SUA vor susţine ofensiva de iarnă împotriva talibanilor (din 2007, NATO va conduce toate operaţiile militare din Afganistan).

- **Irak.** Ministrul sirian de Externe, Al-Muallim s-a angajat să sprijine eforturile de pacificare ale guvernului de la Bagdad (19 noiembrie). Liderul **Asociaţiei Învăţaţilor Musulmani**, Al-Dari, este urmărit de poliţie pentru "incitare la terorism". Liderul **Congresului Suprem al Revoluţiei Islamice**, Al-Adhadh, membru al "Shura", a fost asasinat (19 noiembrie). Şeicul Al-Rishah, preşedintele Consiliului Salvării din Anbar (organizaţie a triburilor) a dispus intensificarea luptei împotriva Al-Qaeda. Partidul **Al-Daawah** este de acord cu arestarea lui Al-Dari.

21 noiembrie

- **Azerbaidjan.** Moscova reacţionează negativ la intenţia Azerbaidjanului de a creşte preţul gazelor naturale la 230 dolari/1 000m³.

- **Georgia** va accepta admiterea F. Ruse în OMC dacă Moscova renunţă la posturile vamale instalate în provinciile secesioniste.

- **R. Moldova** va sprijini intrarea F. Ruse în OMC dacă acesta va renunţa la "boicotul economic".

- **Londra.** Convorbiri T. Blair-Nursultan Nazarbaev.

- **R. Zimbabwe** încearcă să se apropie de Iran.

- **Iran.** Peste 1 milion refugiaţi afgani se află în ţară. Mesbah-Yazdi, mentorul ultra-conservator al preşedintelui Ahmadinejad, ţinteşte poziţia de succesor al marelui ayatolah Khamenei. I se opun conservatorii moderaţi (Rafsanjani) şi reformişti.

- Irak. Se pregăteşte o conferinţă trilaterală Irak-Siria-Iran. S-ar accepta o prezenţă redusă a forţelor americane în Irak. Mai mulţi oficiali americani propun trimiterea unei forţe NATO în nordul Irakului pentru a bloca orice deteriorare a stabilităţii. R. Holbroke şi R. Asmus (democraţi) se raliază acestei orientări. Raid americano-irakian în Sadr-City.

22 noiembrie

- F. Rusă. Preşedintele V. Putin va relansa campania împotriva corupţiei. În acelaşi timp, el acuză unele state UE că tratează Moscova precum în anii Războiului Rece. V. Surkov revine la popularizarea doctrinei democraţiei suverane; democraţia nu se poate dezvolta în condiţii de sărăcie, haos, instituţii de stat în disoluţie, înapoiere economică, etc. (20-22 noiembrie).

- Europa de Est. Problema tătarilor din Crimeea (250 000 oameni). Ei trăiesc în Ucraina, în zona autonomă a Crimeii, preponderent rusofonă şi ortodoxă. M. Djemilev a condus demersurile pentru "reabilitarea" tătarilor (12% din populaţia Crimeii, de confesiune sunnită). Aceşti vechi locuitori ai peninsulei n-au primit pământurile confiscate de bolşevici. Adunarea reprezentativă a tătarilor (Kurultai) se alege o dată la cinci ani şi desemnează un fel de executiv (mejlis). Tătarii susţin partidul naţionalist ucrainean Ruh şi preşedinţia lui V. Iuscenko, spre deosebire de rusofoni. Kievul se bazează pe alianţa dintre tătari şi ucrainieni (24,5% din populaţie). Drepturile civile, economice şu culturale limitate, sărăcia, marginalizarea politică alimentează instabilitatea din Crimeea, teritoriu cu poziţie strategică în Marea Neagră.

- Vietnam. Moscova şi Hanoi vor coopera în sectorul energetic (acorduri bilaterale realizate de V. Putin, la 20 noiembrie). **Gazprom** va coopera cu **Petrovietnam**.

- Nicaragua. Guvernările liberale de după 1990 au adâncit decalajele sociale. În agricultură, împrumuturile bancare favorizează marile proprietăţi. Scăderea preţului cafelei în 2006 a marcat serios economia (50% din populaţie este concentrată în agricultură). Peste 14% din populaţie a emigrat, îndeosebi în Costa Rica, unde au înflorit agricultura de export şi "statul providenţial".

- Ecuador. Sărăcia loveşte 50% din populaţie. Peste 4 milioane oameni au emigrat după 1985. Trans-naţionalele îşi adjudecă 75% din extracţia de petrol.

Datoria externă atinge 18 miliarde dolari. Ecuadorul beneficiază de încasări din petrol de 2 miliarde dolari/an şi 1,7 miliarde dolari trimişi de emigranţi.

- Salvador. Peste 2 milioane locuitori au emigrat, îndeosebi în SUA. Ei asigură 15% din PIB (3 miliarde dolari în 2005). Economia urmează o "direcţia americană", fiind dolarizată. Se înregistrează un aflux de mână de lucru din Honduras şi Nicaragua.

23 noiembrie

- Islamabad. Vizita preşedintelui Hu Jintao (după cea de la Delhi). Acord de liber-schimb (în 5 ani volumul schimburilor comerciale va atinge nivelul de 15 miliarde dolari/an).

Companiile chineze au încheiat contracte de 3 miliarde dolari. Beijingul ar intenţiona să-şi consolideze prezenţa în sudul Pakistanului, în proximitatea câmpurilor petroliere din zona Golfului.

- La New Delhi, preşedintele Hu Jintao declară că nu doreşte ca "alte mari puteri" să domine Asia de Sud (21-22noiembrie).

- R.D. Congo. "Căştile albastre" blochează (23-26 noiembrie) înaintarea trupelor generalului rebel L. Nkunda spre Goma (Kivu de Nord).

- Ciad. Ciocniri între forţele armate şi unităţi ale UFDD, cu baze în Sudan. Oraşul estic Abéché este cucerit temporar de rebeli. Forţe ale R.F.D. (Adunarea Forţelor Democratice) şi CNT

(Concordia Naţională Ciadiană) s-au infiltrat spre Biltine, la nord de Abéché şi la nord de N'Djamena.

- Guatemala. La 10 ani de la încetarea războiului civil, ţara are nevoie de reforme. Aproape 1,5% dintre fermieri deţin 63% din proprietăţile rurale. Violenţele sunt, în continuare, evenimente cotidiene. Deşi preşedintele O. Berger (industriaş bogat) susţine reformele, blocul oligarhic conservator îi face o opoziţie sistematică. Pentru combaterea crimei organizate se vor înfiinţa forţe rapide speciale. La fel şi pentru bandele ce terorizează satele.

24 noiembrie

- Irak. Reuniune a liderilor politici şi religioşi sub conducerea preşedintelui Talabani (la 23 noiembrie, peste 200 şiiţi au căzut victime unui atentat în Bagdad).

- Liban. Partidele şiite **Amal** şi **Hezbollah** ameninţă guvernul cu noi demonstraţii de stradă.

În cursul săptămânii, sunniţii şi parte dintre creştini au protestat împotriva asasinării liderului anti-sirian P. Gemayel. Guvernul Siniora se pregăteşte să accepte crearea tribunalului internaţional pentru anchetarea asasinării fostului premier R. Hariri.

- Africa de Sud. Din 2004, statul a preluat controlul asupra resurselor naturale. Până în 2014, non-albii vor trebui să deţină 26% din activele companiilor miniere. Din cauza programului guvernamental lipsit de claritate, investiţiile străine în minerit s-au redus considerabil.

- Moscova. Într-un interviu publicat postum, A. Politovskaia îl acuză pe V. Putin de "lichidare a democraţiei" şi de utilizare a "luptei împotriva terorismului" în scopul consolidării controlului asupra statului.

- Teritoriile Palestiniene. Hamas propune Israelului un armistiţiu în schimbul încetării acţiunilor militare în Fâşia Gaza.

25 noiembrie

- Teritoriile Palestiniene. Cairo. Khaled Meshaal ameninţă cu lansarea unei noi Intifade dacă nu se înfiinţează statul palestinian în frontierele din 1967. Un guvern unitar palestinian va fi format după ridicarea embargoului internaţional.

- Arabia Saudită. Întâlnire Dick Cheney cu autorităţile de la Riad. Saudiţii insistă ca americanii să contracareze hegemonia iraniană în Irak.

- Canada. Premierul St. Harper recunoaşte identitatea naţională a Québec-ului în cadrul "Canadei unite" (referendumurile din 1980 şi 1995 au respins la limită independenţa provinciei).

- SUA. Preşedintele G. Bush va apela la sprijinul statelor arabe moderate (Egipt, Iordania, Arabia Saudită) pentru reglementarea conflictului intern din Irak. Specialiştii sunt de acord că principalele probleme ale Orientului Mijlociu sunt strâns legate între ele.

- Mexic. F. Calderon se va proclama oficial preşedinte la 1 decembrie; adversarul său, L. Obrador, s-a declarat preşedinte legitim la 20 noiembrie. Mai multe atentate au zguduit capitala, iar grupurile de gherilă şi-ai reluat acţiunile: Armata Zapatistă (EZLN), Armata Populară Revoluţionară (EPR) şi Armata Revoluţionară a Poporului insurgent (ERPI), precum şi alte 23 de formaţiuni mai mici. Ele operează în special în zonele sărace rurale, populate de indigeni. Se remarcă o tendinţă de unificare a acestor grupuri, EPR şi Partidul Democratic Popular Revoluţionar dispunând de structuri în aproape toate statele. EZLN controlează un teritoriu autonom. Radicalii de stânga resping strategia de dezvoltare promovată de F. Calderon.

- Bolivia. Criză internă după decizia a şase guvernatori de provincii bogate de a rupe legăturile oficiale cu preşedintele E. Morales (18 noiembrie). Adunarea Constituantă este controlată de stânga, iar senatul de dreapta. Statul se află în pericol de scindare.

- Kârgâzstan. "Le Courrier International". Societatea se împarte în "triburi, clanuri, familii". Conducătorii locali pot fi, în mod tradiţional, schimbaţi cu mare uşurinţă. Actuala opoziţie este formată din foştii aderenţi ai preşedintelui BAkaiev din cursul luptelor împotriva lui Askar Akaiev. BAkaiev s-a dovedit a fi mai pro-rus decât predecesorul său şi a provocat nemulţumirea occidentalilor. Instabilitatea politică s-a cronicizat.

Uniunea Europeană

- J. Lemierre, preşedintele BERD apreciază că **Gazprom** promovează o politică agresivă şi de "spoliere" în relaţiile cu Georgia, şi că Moscova încearcă să întrebuinţeze "arma energetică în relaţiile internaţionale (17 noiembrie).

- Bruxelles. CE cere ca F. Rusă să renunţe la boicotarea cărnii din Polonia (20 noiembrie). G. Soros atrage atenţia că Germania este prea dependentă de livrările ruseşti de energie. Preşedintele lituanian V. Adamkus apreciază că este "o iluzie' să speri în relaţii bune cu Moscova (20 noiembrie). Estonienii reclamă presiunile economice ruseşti care se intensifică, în pofida protecţiei oferite de NATO şi UE. **Pe întreaga frontieră vestică şi sudică a F. Ruse, Moscova încearcă să aplice o strategie de forţă, recurgând la mijloace economice, diplomatice şi chiar militare.** Mai mult, dacă Occidentul încurajează forţele"portocalii" din Est, Moscova stimulează partidele şi mişcările de stânga, ecologiste, pacifiste, "anti-hegemoniste" din UE, inclusiv pe cele aflate la guvernare. **Cu toate acestea, progresele NATO şi UE spre Est nu-şi reduc amploarea.**

- Bruxelles-ul este pregătit să ofere avantaje economice Minsk-ului dacă acesta acceptă **Programul de reforme democratice în 12 puncte** (20 noiembrie).

- Helsinki. Reuniune UE-F. Rusă (24 noiembrie). Polonia se opune unui nou parteneriat până când F. Rusă nu abandonează restricţiile comerciale. CE şi Moscova adoptă măsuri de reducere a taxelor. Polonia, UE şi F. Rusă vor purta tratative pentru aplanarea tensiunilor recente. Moscova nu va aplica măsuri împotriva exporturilor europene de carne. CE se pronunţă pentru separarea activităţilor energetice de aprovizionare şi distribuţie; se consideră că "monopolul marilor companii naţionale" blochează concurenţa şi menţine preţurile ridicate la energie.

- G. Schmitt, director de program în fundaţia **American Enterprise Institute** – marile puteri din UE favorizează aranjamentele energetice cu F. Rusă şi abandonează, practic, "securitatea energetică" europeană.

- Paris. Partidul Socialist a desemnat-o pe Ségolène Royal candidat la preşedinţie; este considerată o adeptă a deschiderii către electoratul de stânga şi centru, uneori cu accente de "populism".

- Olanda. Scrutinul a dat câştig de cauză democrat-creştinilor (41 locuri din 150), urmaţi de laburişti (32%), de socialişti (foşti maoişti) (26) şi de liberali (22 locuri). Socialiştii au contribuit la respingerea **Constituţiei Europene**, în 2005. Adepţii înnoirilor sunt în minoritate faţă de "conservatorii" de stânga şi de dreapta.

Europa de Sud-Est

- Kosovo. Disensiuni în cadrul Ligii Democratice din Kosovo (între grupările Sejdiu şi Daci). Misiunea UNMIK se va încheia în 2007. Premierul A. Ceku avertizează comunitatea internaţională asupra pericolelor amânării recunoaşterii independenţei provinciei (20 noiembrie). M. Polt, ambasador SUA la Belgrad declară că "integritatea teritorială" nu trebuie să blocheze statutul Kosovo (21 noiembrie). Atentat împotriva şcolii sârbe din Opotovo (21 noiembrie). NATO va descuraja orice "revoltă" în provincie (23 noiembrie).

- **Economist Intelligence Unite.** Clasamentul regimurilor democratice: Grecia (democraţie consolidată), Bulgaria şi România (democraţie slabă), Albania, Bosnia-Herţegovina, Turcia (regim hibrid), etc. Clasamentul s-a realizat în raport cu: procesul electoral şi pluralism, funcţionarea guvernării, participare politică, cultură politică şi libertăţi civile.

- **Albania.** Alegerile locale se vor desfăşura sub monitorizarea UE. Restructurarea forţelor de ordine internă. Reuniune UE-Forumul ministerial al Balcanilor de Vest (20 noiembrie). Conferinţa economică CEI (22-23 noiembrie).

- **Serbia.** Tribunalul Internaţional transferă către Belgrad cazul lui V. Kovacevici ("Rambo").

- Dispute economice între Serbia şi Bosnia-Herţegovina amână aderarea lor la CEFTA.

- **SUA** se angajează să facă investiţii majore în Bosnia-Herţegovina (19 noiembrie). Washingtonul solicită impulsionarea reformelor administrative şi politice.

- **Macedonia.** Principalele partide vor relansa dialogul politic, pe temele reformelor şi integrării euro-atlantice (19 noiembrie). Premierul croat I. Sanader îl primeşte pe premierul macedonean N. Gruevski; ambele state vor acţiona în comun pentru integrarea în NATO, în 2008. O delegaţie a Congresului american se află la Skopje (22 noiembrie).

- **Turcia.** Se pregăteşte vizita papei Benedict XVI la Ankara şi Istanbul. Patriarhul ecumenic Bartholomeu şi Benedict XVI sprijină integrarea Turciei în UE. Demonstraţii islamiste ostile, controlate de forţele de ordine.

- **Bulgaria.** Votarea unor amendamente constituţionale impuse de aderarea la UE (21 noiembrie).

27 noiembrie

- **F. Rusă.** Comisarul european P. Mandelson avertizează că blocarea exporturilor de carne din Bulgaria şi România ar putea duce la stoparea accesului F. Ruse în OMC. Moscova a protestat, în mai multe rânduri, faţă de orientările Sofiei şi Bucureştiului care ar "sfida" interesele ruse în Marea Neagră şi Caucazul de Sud. Preşedintele V. Putin a replicat că Bruxelles-ul "poartă răspunderea" includerii României şi Bulgariei în UE fără "consultarea" Kremlinului.

Caucazul de Nord. Iordanianul Al-Urdani, membru al gherilelor anti-ruse a fost ucis în Daghestan. Gherilele islamiste din Osetia oferă recompense pentru "eliminarea colaboraţioniştilor".

- **Ecuador.** Victoria în alegerile prezidenţiale a candidatului de stânga creştină, "necomunistă, R. Correa (26 noiembrie). Clasa mijlocie l-a abandonat pe miliardarul A. Naboa (26 noiembrie). Correa a promis revizuirea Constituţiei, sporirea ajutoarelor sociale, renegocierea contractelor petroliere, etc.

- **Armenia.** Acţiuni ale **Mişcării de Nesupunere Civică**, iniţiată de un grup opoziţionist (din care face parte şi fostul ministru de Externe, A. Azoumanian); mişcarea critică şi incapacitatea partidelor pro-occidentale de a-şi coordona demersurile politice (23-26 noiembrie).

- **Georgia.** E. Kokoitu a fost reconfirmat preşedinte al "republicii" secesioniste Osetia de Sud. La ceremonia din 25 noiembrie participă şi liderii Transnistriei, Abhaziei, Nagorno-Karabah, spaţii guvernate ilegal cu sprijinul direct al autorităţilor din Moscova. Preşedintele V. Putin speră să poată folosi, la momentul oportun, "precedentul Kosovo" pentru a legaliza statutul acestor puncte de sprijin ale influenţei ruse în bazinul Mării Negre.

- **SUA** critică nerespectarea drepturilor religioase în Uzbekistan. Germania însă, insistă ca UE să-şi modifice politica dură în raport cu Uzbekistan şi Belarus.

- Belarus. Preşedintele A. Lukasenko – confruntat cu presiunile **Gazprom** – propune: coordonarea strategiilor energetice ale Ucrainei şi Belarusului (23 noiembrie); unirea celor două state. Pe de altă parte, Minskul ar fi dispus să reia dialogul cu UE.

- Iran. Situaţia arabilor din provincia Khuzestan rămâne dificilă, chiar după ce Adunarea Generală ONU (22 noiembrie) şi Parlamentul European (18 noiembrie) au condamnat oficial politicile de discriminare practicate de Teheran. Lupte între trupele iraniene şi grupuri kurde din **Partidul Vieţii Libere în Kurdistan**, cu baze în nordul Irakului.

- Irak. După gravele ciocniri dintre şiiţi şi sunniţi din zona Bagdad (23 noiembrie), autorităţile întăresc măsurile de securitate. Al-Sadr ameninţă însă că nu va mai susţine guvernul actual, dacă premierul Al-Maliki se va întâlni cu preşedintele G. Bush, la 29-30 noiembrie; el îi acuză pe americani de colaborare cu foştii baasişti. Liderul sunnit Al-Dari le cere statelor arabe să nu mai recunoască guvernul actual. Miliţiile tribale din Anbar şi forţele aeriene SUA au lovit mai multe grupuri Al-Qaeda. Vizita preşedintelui Jalal Talabani în Iran.

- Filipine. Preşedinta G. Macapagal-Arroyo este adeseori acuzată că poartă, din iunie 2006, "un război murdar" pentru eliminarea radicalilor de stânga (maoişti). Un grup de generali a elaborat un plan de lichidare a liderilor extremei stângi, în provincia Luzon-Central. Sunt vizate şi structurile locale de sprijin din sate ale Noii Armate Populare. O comisie specială anchetează, însă, activităţile extremei drepte.

28 noiembrie

- Georgia. Opoziţia critică afirmaţiile ambasadorului american J. Tefft, ce-şi exprima "speranţa" că Georgia nu va coopera, pe termen lung, cu Iranul

- Tallinn. Convorbiri G. Bush-T.H. Ilves. NATO, SAU, statele baltice trebuie să sprijine democraţia în Ucraina, Georgia şi Balcani. NATO şi SAU îşi apără aliaţii împotriva ameninţărilor externe. F. Rusă ocupă un rol crucial în lupta împotriva terorismului şi a proliferării armelor de nimicire în masă.

- Minsk. Concomitent cu reuniunea NATO, se desfăşoară summitul CSI de la Minsk (fără rezultate notabile). Ucraina, Belarus şi Azerbaidjanul încearcă să-şi coordoneze politicile energetice. Preşedintele V. Putin susţine că va promova preţurile energetice de piaţă în relaţiile cu statele CSI.

- Ucraina. Parlamentul adoptă hotărârea cu privire la "Holodomor" (genocidul din timpul foametei din 1932-1933) cu 233 voturi din 450.

- Riga. Summitul NATO (28-29 noiembrie). Se dezbat îndeosebi problemele Afganistanului şi securităţii energetice.

- Iran, Marele ayatolah Ali Khamenei consideră că prezenţa trupelor americane destabilizează Irakul. Franţa, Germania şi Marea Britanie au pregătit un proiect de rezoluţie pentru sancţionarea Iranului, din cauza programului său nuclear.

- Irak. Autorităţile americane acuză mişcarea **Hezbollah** de implicare în antrenarea radicalilor şiiţi. În acelaşi timp, se înregistrează o sporire a influenţei Al-Qaeda în vestul provinciei Anbar; Al-Qaeda este văzută de sunniţi ca o forţă capabilă să se opună şiiţilor şi sporirii amestecului iranian.

- Moscova. Competiţia pentru putere. Preşedintele V. Putin îşi instalează oamenii în fruntea principalelor instituţii de conducere; aceştia se constituie în grupări ce-şi dispută deciziile în stat. D. Medvedev, vice-premier, s-ar afla în opoziţie cu I. Secin, adjunct al şefului Administraţiei prezidenţiale. Director-adjunct al **Gazpromului** a ajuns V. Golubev, alt apropiat al preşedintelui.

29 noiembrie

- Azerbaidjan. Preşedintele Ilhan Aliev se referă la "Procesul Praga" de negocieri directe pe tema Nagorno-Karabah (declanşat în aprilie 2004). Guvernul de la Baku insista asupra: revenirii refugiaţilor azeri (1 milion oameni); autoguvernării enclavei armene în cadrul Azerbaidjanului (soluţia din Nahicevan).

- Georgia. NATO evidenţiază progresele realizate în reforma militară. Se impune consolidarea sistemului juridic. De asemenea, trebuie rezolvate conflictele din Osetia de Sud şi Abhazia. Se va dezvolta Dialogul Intensificat, etapă ce precede **Planul de Acţiune Membership** (dinaintea invitării oficiale în organizaţie). F. Rusă trebuie să evacueze bazele militare din Georgia şi R. Moldova şi să ratifice Tratatul CFE.

- Irak. Preşedintele J. Talabani şi-a încheiat vizita la Teharan. Iranul sprijină integritatea Irakului şi guvernul Al-Maliki. Liderul radical Al-Sadr va abandona guvernul din cauza convorbirilor Bush-Al-Maliki. Anterior, S. Hadley, adviser de securitate naţională, şi-a exprimat neîncrederea în capacitatea premierului Al-Maliki de a gestiona ţare. Americanii insistă ca Arabia Saudită să-i convingă pe sunniţi să participe efectiv la guvernare.

- Iran. Deputatul M. N. Rudaki, membru al Comitetului pentru Securitate Naţională şi Politică Externă pledează pentru promovarea unei politici regionale active; nici un sistem de securitate nu se va putea consolida în regiune fără Iran şi Siria.

- Siria. Analiştii apreciază că funcţionează o guvernare de familie şi clan; regim menţinut cu ajutorul poliţiei politice şi a serviciilor secrete. Liderii principali aparţin în continuare familiei Assad, sectei allawite şi Partidului Baas. Deşi este apropiat de regimurile de la Cairo şi Ryad, preşedintele Bashar Al-Assad rămâne un aliat al **Iranului, Hamasului** şi F. Ruse. Damascul exercită o importantă influenţă în Liban, Teritoriile Palestiniene şi nord-vestul Irakului.

30 noiembrie

- Irak. Oficialităţile ruse se pronunţă în favoarea unei conferinţe internaţionale pentru soluţionarea conflictului din Irak. Între 70-80% din arabi ar dori ca forţele SUA să rămână maximum un an în ţară. Kurzii însă insistă ca americanii să-şi instaleze baze militare în nord.

- Afganistan. Pakistanul sugerează ca preşedintele Karzai să impună un guvern de coaliţie, cu participarea talibanilor.

- Amman. Convorbiri G. Bush-Al-Maliki. Forţele SUA vor opera în Irak atât timp cât va fi necesar. Şiiţii se tem că saudiţii vor interveni în Irak, de partea sunniţilor, dacă trupele americane s-ar retrage.

- Moscova. Industria grea va fi reorganizată din 2008. Industria energetică se va liberaliza până în 2011. Vice-premierul D. Medvedev critică lipsa de performanţă a agriculturii. BM şi FMI denunţă corupţia şi birocraţia ce afectează grav mediul de afaceri.

- Georgia se arată dispusă să negocieze necondiţionat cu Abhazia; autorităţile din Suhumi refuză să permită deschiderea unui centru ONU pentru drepturile omului la Gali. Opoziţia îi cere preşedintelui Bagapsh să formeze un guvern mai puternic.

- Reuniune a **Grupului de la Sanghai** în Kazahstan.

- Turkmenistan. Criză a cerealelor.

- Belarus. Preşedintele A. Lukaşenko este nemulţumit de evaluarea **Beltranshaz** la 3,5 miliarde dolari (ar dori 12 miliarde). **Gazprom** urmăreşte să controleze 50% din această companie şi să sporească preţul gazelor naturale livrate la 200 dolari/1 000 m^3.

1 decembrie

- F. Rusă. M. Kasianov cheamă opoziţia să boicoteze alegerile parlamentare din 2007.

- **Ucraina.** Parlamentul îi demite pe miniştrii de Externe şi Interne. Premierul V. Ianukovici se află la Moscova.

- **Liban.** Mari demonstraţii şiite la Beirut pentru a forţa demisia guvernului Siniora. Ţara pare împărţită în două tabere inflexibile.

- **Teritoriile Palestiniene.** În pofida insistenţelor europene şi americane, Mahmoud Abbas a întrerupt negocierile cu **Hammas**. Premierul Ismail Haniyeh s-a întâlnit cu preşedintele Ahmadinejad în Quatar.

- **C. Rice în Orientul Mijlociu.** Convorbiri cu liderii din Israel, Egipt, statele Golfului. Se caută o soluţie pentru marile crize regionale (30 noiembrie-1 decembrie). SUA vor aloca pentru cheltuieli militare în Irak şi Afganistan 200 miliarde dolari în 2007, faţă de 120 miliarde în 2006.

- **Malaysia.** Stabilitatea ţării şi creşterea economică sunt ameninţate de tensiunile dintre majoritatea musulmană şi minorităţile chineză şi indiană. Naţionalismul politic şi economic al partidului de guvernământ (Organizaţia Unităţii Naţionale Malaysiene) a determinai reducerea investiţiilor străine directe la 4 miliarde dolari în 2004.

- **Africa de Sud.** Opoziţia este reprezentată de **Alianţa Democrată**, condusă de Tony LE.ON (albi, metişi, 8 milioane locuitori din 48 milioane). CNA al preşedintelui Mbeki domină însă scena politică, fiind aliată chiar şi cu partidul **Noii Naţionalişti** (dreapta albă). **AD** are o orientare liberală într-un stat cu rata şomajului de 40% şi o corupţie în creştere.

Uniunea Europeană

- **Berlin.** Gernot Erler, secretar de stat la Ministerul de Externe afirmă că UE şi F. Rusă trebuie să coopereze pe multiple planuri; UE solicită F. Ruse ratificarea **Cartei Energetice** şi abandonarea oricărei tentative de a folosi energia ca pârghie de presiuni politice; UE este direct interesată de relansarea, din 2007, a Politicii de Vecinătate şi de relaţii speciale cu statele din Asia Centrală; F. Rusă poate coopera în această direcţie cu Uniunea (30 noiembrie). Bruxelles-ul nu intenţionează să modifice regimurile politice din Asia Centrală.

- **The Economist.** Se aşteaptă mari achiziţii de utilităţi. **Iberdrola** (companie electrică spaniolă) oferă 17,2 miliarde euro pentru **Scottish Power**. Vor domina piaţa europeană 6 mari companii energetice. Piaţa energetică se va liberaliza în 2007. **E.ON** insistă să achiziţioneze **Endesa** cu 37 miliarde euro, dar guvernul de la Madrid se opune. Socialiştii francezi doresc să re-naţionalizeze GdF. Numai Marea Britanie nu împiedică achiziţionarea unor companii de utilităţi de către capitalul străin. CE respinge condiţiile dure puse de spanioli concernului E.ON.

- **Bruxelles.** A. Piebalgs, comisar pentru Energie, anunţă semnarea a două acorduri cu Kazahstanul. UE este interesată în implicarea F. Ruse în transportul de energie şi este preocupată de politica energetică a Chinei în Asia Centrală. Concurenţa UE-China-F. Rusă se amplifică în regiune.

- **Banca Centrală Europeană** continuă să scumpească creditul, deşi euro rămâne prea puternic în raport cu dolarul (1,3348). Dacă 1 euro ar atinge nivelul de 2 dolari, s-ar emite un semnal negativ pentru creşterea economică a UE. BCE îşi fixează atenţia asupra stabilităţii preţurilor, creşterii economice de peste 2% şi inflaţiei de 2%; în acest context, taxa de referinţă ar evolua între 2-4%.

- **PE.** Cel puţin 11 state ar fi acceptat tacit zborurile avioanelor CIA (28 noiembrie).

- Reuniune a miniştrilor de Externe din **UE** şi statele arabe de la Mediterana. S-ar contura unele perspective de pace în Teritoriile Palestiniene (27-28 noiembrie). **Hamas** trebuie să accepte oficial existenţa Israelului şi acordurile palestiniano-israeliene. Între 1995 şi 2006, UE a oferit ajutoare regionale de 21 miliarde euro.

- Preşedintele G. Bush vizitează **Estonia** (27 noiembrie) şi **Letonia** (28 noiembrie).

- **UE** va avea o reglementare comună pentru produsele chimice (REACH). Se va înfiinţa o agenţie specială.

- **Armata europeană.** După succesul misiunii în R.D. Congo, Polonia apreciază că s-ar putea forma o armată europeană de 100 000 oameni, în sprijinul NATO.

- **Polonia** va trimite noi trupe în Afganistan.

- **Summitul NATO de la Riga** (28-29 noiembrie). Preşedintele G. Bush aşteaptă un angajament mai serios al europenilor în Afganistan şi semnarea unor parteneriate cu Japonia, Coreea de Sud şi Australia. Marea Britanie şi Polonia vor retrage trupe din Irak în 2007, spre deosebire de România. Participanţii analizează situaţiile strategice din Irak şi Afganistan. Germania şi Franţa acceptă doar angajamentele excepţionale de luptă în Afganistan. Pactul pentru Afganistan (plan de 5 ani pentru stabilizare şi reconstrucţie) se bazează pe acţiunea NATO (care comandă ISAF, sub mandat ONU, cu participarea a 37 state). Integrarea euro-atlantică a Balcanilor de Vest rămâne prioritară. Se va continua procesul de extindere NATO şi PfP. Trei state balcanice vor fi invitate să se alăture Alianţei în 2008. Va fi dezvoltat şi Dialogul Intensificat cu Georgia şi Ucraina. Parteneriatul NATO-F. Rusă este un element strategic de securitate în Eurasia. NATO şi UE împărtăşesc valori şi interese comune şi au stabilit un parteneriat strategic. NATO se va implica în securizarea rutelor energetice.

- **Reacţii în F. Rusă.** S. Ivanov s-a arătat iritat pentru că reuniunea NATO s-a desfăşurat într-un fost "teritoriu sovietic" (28 noiembrie). Nu înţelege de ce se consolidează structura Alianţei în ţările baltice. SUA au încercat să destabilizeze Uzbekistanul. Georgia încearcă să implice NATO şi UE în "soluţionarea problemelor sale interne".

- Senatorul republican R. Lugar este de părere că NATO trebuie să ajute statele care sunt supuse "presiunilor" diplomatico-energetice. F. Rusă încearcă să accentueze dependenţa energetică a UE şi chiar să "finlandizeze" Europa. NATO poate să securizeze rutele energetice alternative. Ambiţiile „hegemoniste" ale Kremlinului pot fi astfel contracarate (28 noiembrie).

- Preşedintele V. Putin apreciază că UE şi F. Rusă formează "familia europeană", dar că Bruxelles-ul nu trebuie să impună standarde comune Moscovei. F. Rusă doreşte să edifice împreună cu UE un"spaţiu comun" al "aliaţilor şi partenerilor".

Europa de Sud-Est

- **Kosovo.** Ambasadorul român în Serbia, I. Macovei, se declară împotriva obţinerii independenţei provinciei deoarece ar "destabiliza" Balcanii de Vest (26 noiembrie). Precedentul Kosovo ar putea fi folosit şi de alte mişcări separatiste din Europa. Proteste violente ale radicalilor albanezi la Priştina (28 noiembrie). Pe de altă parte, albanezii din sudul Serbiei sărbătoresc "energic" ziua independenţei Albaniei, la Presevo şi Bujanovici. Preşedintele F. Sejdiu pledează cauza albanezilor la Washington, în timp ce prim-ministrul A. Ceku se află la Moscova (30 noiembrie).

- **Bosnia-Herţegovina.** Protest ale sârbilor împotriva întâlnirilor "confidenţiale" dintre S. Mesici, preşedintele Croaţiei, Z. Komsici şi H. Silajdjici, membrii ai preşedinţiei colective B.H. (28 noiembrie). Trei companii (petrol şi construcţii de maşini – rafinăria Bosanski Brod, societatea de distribuţie Petrol, fabrica Modrica) din Srpska vor fi achiziţionate de compania **Russian Zarubejneft**.

- **NATO** invită Serbia, Muntenegru şi Bosnia-Herţegovina să participe la Programul pentru Pace (29 noiembrie). Albania, Croaţia şi Macedonia ar putea primi invitaţia să se alăture Alianţei în 2008.

- **Serbia.** Surse din serviciile secrete dezvăluie că R. Mladici beneficiază de protecţia unor înalţi ofiţeri şi oameni politici, încă din 2002. UE doreşte stabilirea unui control politic real asupra armatei şi poliţiei.

- **Croaţia.** Comisarul pentru Extindere, O. Rehn apreciază că această ţară s-ar putea alătura UE înainte de 2010 (30 noiembrie).

- **Muntenegru** oferă facilităţi pentru investiţiile străine. Capitalul rusesc se detaşează prin investiţii de 2miliarde dolari, îndeosebi în aluminiu. Compania canadiană TriGranit, asociată cu **Barrick Gold** (numărul unu mondial), dezvoltă proiecte în domeniul aurifer în Muntenegru, Slovenia, Ungaria, România, Rusia, Polonia, Bulgaria.

- **Turcia.** Vizita papei Benedict XVI (28 noiembrie-1 decembrie). Concomitent, CE recomandă suspendarea convorbirilor de aderare la UE (28 noiembrie); Germania, Franţa, Danemarca sunt în favoarea acestei propuneri.

- **Albania.** J. Borrell, preşedintele PE sprijină aderarea Albaniei şi a Balcanilor de Vest la UE (29 noiembrie).

4 decembrie

- **Coasta de Fildeş.** Comunitatea internaţională este neliniştită din cauza ciocnirilor recente (30 noiembrie) dintre partizanii preşedintelui Gbagbo şi premierul Konan Banny (Dabou, Toumodi, Abidjan).

- **Burundi.** Tensiuni politice interne ce pun în pericol reconstrucţia post-conflict.

- **F. Rusă-Indonezia.** Încheierea unor acorduri la nivel înalt de mai multe miliarde dolari (energie atomică, armament, echipamente spaţiale, etc.)

Dispute între conducerea pro-rusă a Ceceniei şi Moscova asupra valorificării resurselor petroliere locale (2 milioane t/an). F. Rusă (**Rosneft**) „valorifică interesat" aceste resurse.

- **Armenia.** Premierul Andranik Markarian critică F. Rusă pentru sancţiunile impuse Georgiei şi în problema acţiunilor "rasiste, anti-armene". **Gazprom** urmăreşte să controleze conducta de gaze naturale Iran-Armenia.

- **Fiji.** Lovitură de stat militară, condamnată de comunitatea internaţională. Minoritatea indiană (44%) controlează economia, iar indigenii – armata.

- **Kârgâstan.** Se menţine tensiunea între putere şi opoziţie.

- **OPEC** va examina cererile Angolei (1,4 milioane barili/zi) şi Sudanului de aderare la Cartel.

- **Ucraina.** Vizita premierului V. Ianukovici la Washington (începe la 3 decembrie). Kievul ar rămâne angajat pe traiectoria UE şi NATO.

- **R. Moldova.** I. Smirnov afirmă că R. Moldova şi Transnistria au orientări diferite. Cea din urmă "priveşte" spre Est.

- **Irak.** Al-Hakim, liderul Consiliului Suprem al Revoluţiei Islamice, respinge propunerea lui K. Annan de convocare a unei conferinţe internaţionale pentru "pacificarea" Irakului (2 decembrie). Kurzii sunt alături de Al-Hakim, în timp ce sunniţii fac apel la intervenţia statelor arabe. Al-Hakim va discuta cu preşedintele G. Bush evoluţia viitoare a situaţiei din ţară. R. Prodi se pronunţă pentru includerea Siriei şi Iranului în procesul regional de stabilizare (presa internaţională a speculat însă pe marginea legăturilor sale cu serviciile ruse de informaţii şi despre intenţia de a construi un grup de presiune "strict european" în UE, alături de Franţa şi Spania). Aflat la Washington, Al-Hakim le-a cerut americanilor să combată cu vigoare opoziţia armată a baasiştilor. Premierul Al-Maliki se declară de acord cu o conferinţă regională pentru securitatea Irakului. De asemenea, a solicitat statelor din Golf să blocheze fondurile pentru rebelii sunniţi.

- **UE** a lansat un nou Parteneriat cu Africa de Sud.

- R. Centrafricană. Rebeliune în nord-estul ţării. Ajutor al BM. De 82 milioane dolari; se examinează un program de reconstrucţie de 1 miliard dolari. Regimul lui F. Bozize este sprijinit de Occident, Franţa intenţionând să desfăşoare o forţă de "supraveghere" la frontiera dintre Ciad-Sudan-R. Centrafricană.

5 decembrie

- Moscova. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse, Alexei II a amplificat campania împotriva "prozelitismului catolic".

Aflat la Bruxelles, ministrul de Externe S. Lavrov declară că britanicii au tendinţa de a politiza Cazul Litvinenko; F. Rusă se opune unor sancţiuni dure împotriva Iranului; cooperarea cu SUA la CS. ONU decurge"bine", etc. În legătură cu OSCE, Moscova ar dori o reorganizare amplă. OSCE nu poate soluţiona "conflictele îngheţate" doar în favoarea unor state. F. Rusă va examina dacă va participa la un viitor OSCE centrat pe drepturile omului. SUA şi Marea Britanie resping candidatura Kazahstanului la preşedinţia OSCE, în 2009.

- Iran. Confruntări între studenţi şi autorităţi pe temele libertăţii de expresie.

- R. Moldova. Moscova încearcă să relanseze **Scenariul Kozak**, în schimbul ridicării embargoului asupra exporturilor moldoveneşti. Concomitent, preşedintele V. Voronin a modificat în sens negativ declaraţiile cu privire la relaţiile cu România.

- Kiev. Se amplifică tensiunile dintre preşedintele V. Iuşcenko şi premierul V. Ianukovici. Preşedintele respinge demiterea ministrului de Externe, B. Tarasiuk.

- Paris. Discuţii ale Grupului 5+1 pe tema sancţiunilor împotriva programului nuclear iranian.

6 decembrie

- F. Rusă. Parlamentul votează noi prerogative pentru preşedintele V. Putin, în special dreptul de a impune sancţiuni economice externe.

Duma de stat adoptă hotărâri de sprijinire a pretenţiilor de independenţă ale Abhaziei şi Osetiei de Sud şi de asociere a acestora cu F. Rusă.

- Iran. Demonstraţii studenţeşti la Teheran.

- SUA. Administraţia Bush nu va angaja negocieri directe cu Iranul decât după ce această ţară va renunţa la programul militar nuclear. Oficialităţile de la Teheran aşteaptă însă ca SUA să le recunoască poziţia de "primă putere regională".

- Irak. Atentatele sângeroase se succed aproape zilnic în Bagdad. Lovituri dure înregistrate de Al-Qaeda la Basra.

7 decembrie

- ONU. Se amână cererea adresată de GUAM de dezbatere în Adunarea Generală a "conflictelor îngheţate" din zona Mării Negre. Armenia se pronunţă împotriva implicării ONU în regiune.

- Washington. Preşedintele G. Bush consideră că se impune adoptarea unei "noi direcţii" în Irak. El respinge totuşi negocierile directe cu Siria şi Iranul.

- Cornul Africii. Djibuti. Sub preşedinţia lui Ismail Omar Guelleh, Djibuti s-a lansat într-un program de dezvoltare de 5 miliarde dolari (până în 2010). Se construieşte marele terminal petrolier de la Doraleh, se reface portul Djibuti, se amenajează aeroportul Ambouli; Kuwaitienii vor investi în rafinării. De asemenea, se va relansa Piaţa Comună a Africii de Est şi Australe (Comesa). Uniunea triburilor islamice din Somalia şi oficialii iranieni au negociat cu autorităţile din Djibuti. Administraţia democrată a SUA a încurajat regimurile din Uganda, Eritrea şi Etiopia.

- Oslo. Reuniune a reprezentanţilor şiiţi, sunniţi şi creştini pe tema violenţelor din Irak.

- Iran. Cunoscutul sociolog şi istoric Ehsan Naraghi (fost consilier UNESCO) este de părere că în societatea iraniană se consolidează tendinţe de înnoire: se amplifică participarea femeilor în economie, politică, cultură; tinerii teologi par mai deschişi către abordarea nedogmatică a **Islamului**.

- Algeria va investi în industria hidrocarburilor 100 miliarde dolari până în 2009. De asemenea, ea preconizează să asigure, până în 2015, peste 40% din necesarul UE (se va ajunge la o capacitate de export de 85 miliarde m³ pe an în 2010). Gazoductul **Medgaz** va uni Oranul cu oraşul spaniol Almeria (200km lungime, capacitate de 8 miliarde m³/an). Gazoductul Algeria-Sardinia-Italia (**Galsi**) va furniza 8 miliarde m³/an, timp de 20 ani. Un gazoduct de 4 300 km va uni Delta Nigerului cu Algeria şi UE. Gazoductul Alger-Lagos va fi definitivat. Legile noi prevăd că **Sonatrach** va deţine 51% din orice **joint-venture** realizat cu companii străine. Pentru UE, valorificarea resurselor algeriene şi nord-africane oferă posibilitatea de a rezista oricărui "şantaj energetic rusesc".

- China-Iran. Sinopec intenţionează să exploateze (împreună cu **Shell** şi iranienii) zăcământul de la Yadavaran, de 3 miliarde barili.

- Banca Islamică pentru Dezvoltare va lansa un fond de 10 miliarde dolari, destinat combaterii sărăciei, cu precădere în Africa.

8 decembrie

- Liban. Premierul F. Siniora acuză **Hezbollah** de încercare de lovitură de stat. Opoziţia ar dori să obţină dreptul de veto în guvern. Maroniţii propun un guvern neutru, modificarea legii electorale şi alegeri anticipate. Preşedintele E. Lahoud se opune instituirii tribunalului internaţional ce va examina asasinarea fostului premier R. Hariri. Egiptul condamnă presiunile de stradă iniţiate de Hezbollah.

- Moscova. Autorităţile vor permite investitorilor străini să participe la exploatarea zăcământului maritim Shtokman (3 700 miliarde m³ gaze naturale).

- Nigeria. Atacurile separatiştilor din Delta Nigerului provoacă pagube de 25% din producţia petrolieră anuală a ţării.

- Commonwealth-ul suspendă Fiji după lovitura de stat din 4-5 decembrie.

- Teritoriile Palestiniene. Hamasul nu va "recunoaşte niciodată" Israelul.

- Ciad. Rebeliunea din est şi nord este susţinută de Sudan şi probabil de Arabia Saudită. S-a format o alianţă între grupările RAFD-CNT, avându-i în frunte pe T. Erdimi şi Hassan al-Djineidi. Preşedintele Itno declară că se află în război cu Sudanul. Clanul goranes a trecut de partea secesioniştilor, spre deosebire de zaghawa. Etnia zaghawa şi-a intensificat acţiunile de luptă şi în Sudan, sub comanda lui Khalil Ibrachim. Libia s-a raliat de partea lui Itno, SUA insistă pentru o conferinţă de pacificare.

- Madagascar. Preşedintele M. Ravalomanana (om de afaceri) se prezintă la alegerile din 3 decembrie cu un bilanţ pozitiv. Fostul şef al statului timp de decenii, amiralul D. Ratsiraka (şef **Arema**) a lăsat în urmă o ţară în mizerie şi serios zdruncinată în plan social-politic. Guvernele şi băncile occidentale au oferit un sprijin de 2,4 miliarde dolari pentru 2002-2006. FMI susţine actualul regim. După 2002 s-au desfăşurat mai multe anchete şi procese împotriva foştilor înalţi responsabili; s-au redus rivalităţile dintre populaţia de pe litoral şi cea din zonele centrale (etniile merina şi betsileo). În plan politic, se detaşează partidele **Arema** (Acţiunea pentru Renaşterea Madagascarului) – din zonele centrale, condus de exilatul R. Rajaonarivelo, şi **Tiakoi Madagasikara** (TIM), câştigător al legislativelor. Ratsiraka, de etnie merina, s-a afirmat şi cu ajutorul comunităţilor de pe litoral.

9 decembrie

- Ramallah. Preşedintele Mahmoud Abbas (OLP) şi **Fatah** se pronunţă pentru alegeri anticipate. **Hamas** respinge această orientare.

- Irak. Comitetul ulemelor (sunnit) respinge propunerea guvernului de organizare a unei conferinţe pentru reconciliere. Şi **Consiliul Dialogului Naţional** are rezervele sale asupra intenţiilor premierului Al-Maliki; sunniţii solicită invitarea baasiştilor la negocieri. Kurzii ar fi de acord să accepte şi baasişti refugiaţi în străinătate.

- Reuniune a **Comunităţii Sud-Americane de Naţiuni** la Cochabamba, în Bolivia (8-9 decembrie). S-ar încerca angajarea unui proces de integrare regională (totuşi, politicile statelor rămân greu de coordonat).

- Iran. Ministrul de Externe M. Mottaki se arată dispus "să ajute SUA" să-şi retragă trupele din Irak. Programul nuclear al Teheranului se va dezvolta.

- Riad. Reuniune a Consiliului de Cooperare a Golfului. Se examinează, prioritar, situaţia din Irak şi problematica nucleară iraniană. Saudiţii consideră că situaţia regională a devenit explozivă (Liban, Irak, Teritoriile Palestiniene dominate de confruntări). SUA nu trebuie să-şi retragă brusc trupele.

Uniunea Europeană

- Bruxelles. Perfectarea acordurilor de cooperare energetică şi nucleară cu Kazahstanul (4 decembrie).

- UE va antrena forţe de poliţie din Afganistan (4 decembrie).

- Reuniune OSCE la nivelul miniştrilor de Externe (5 decembrie). Anterior, a avut loc o întâlnire UE-OSCE. SUA solicită, în termeni fermi, retragerea trupelor ruse din Transnistria şi Georgia.

- Polonia se pronunţă pentru reluarea, la 8 decembrie, a negocierilor UE-F. Rusă. Decizia pare să fie influenţată de convorbirile Merkel-Chirac-Kaczynski (5 decembrie).

- UE va aloca 80 milioane euro în 2007-2010 pentru combaterea sărăciei în Tadjikistan.

- Turcia acceptă să permită accesul navelor din Cipru într-un port, pentru a evita o criză majoră în relaţiile cu UE (7 decembrie).

- SUA solicită UE să dezvolte ONG-urile care promovează democraţia, îndeosebi în CSI. Neînţelegeri pe tema liberalizării pieţei aeriene: SUA nu permite achiziţii din partea companiilor străine decât până la 25% din acţiunile unei firme; în UE se acceptă 49%.

- Bruxelles. Specialiştii apreciază că **Politica Europeană de Vecinătate** se va orienta cu mai multă intensitate spre Est, spre CSI şi zonele energetice ale Caspicii. UE va stabili relaţii speciale cu OCEMN şi va urmări dezvoltarea relaţiilor bilaterale. Se vor desfăşura reuniuni la nivelul ministerelor de Externe cu statele GUAM. Se vor aloca 12 miliarde euro până în 2013 pentru cooperarea în Est, urmărindu-se crearea unui spaţiu de liber schimb în Est şi Sud (Mediterana). Germania acordă prioritate reporturilor cu statele din Est (4 decembrie), inclusiv prin implicarea în rezolvarea conflictelor locale. Autorităţile de la Kiev doresc însă un tratament de stat candidat la integrare, ca şi Georgia.

Europa de Sud-Est

- Kosovo. Demonstraţii (10 000 oameni) în faţa ambasadei SUA din Belgrad (2 decembrie). Subsecretarul de stat N. Burns se arată surprins de poziţia ambasadorului rus la Belgrad, Al. Alexeev, de respingere prin veto a unei soluţii pentru Kosovo. K. Annan avertizează asupra pericolului amânării unei soluţii pentru Kosovo (8decembrie).

- **Serbia.** Ivica Dacici a preluat şefia P.S.S. Va continua "linia Miloşevici" şi va "apăra" Kosovo prin "orice mijloace" (4 decembrie). În perspectiva alegerilor generale, radicalii se bucură de 35% din preferinţele electoratului, Partidul Democrat (Tadici) de 23%, Partidul democrat din Serbia (Kostuniţa) de 14%, socialiştii de 5,6%, G17 Plus de 5,2%, etc.

- **Croaţia.** UE intervine pentru a media conflictul pentru zonele de pescuit din Adriatica, dintre Croaţia, Slovenia şi Italia (7 decembrie). Croaţia îşi va dubla efectivele din Afganistan (până la 300 oameni).

- **Bosnia-Herţegovina.** PIC respinge renegocierea reformei forţelor de poliţie.

- **Muntenegru.** Mai mulţi albanezi sunt acuzaţi de conspiraţie. Experţi ai Gărzii Naţionale americane vor coopera la reforma militară locală.

- **Grecia.** Acord de cooperare militară greco-rus (6decembrie).

- Lupta împotriva corupţiei, reforma justiţiei, consolidarea economică şi politică rămân priorităţi în Albania, Croaţia, Macedonia, Bulgaria, etc.

11 decembrie

- **Moscova.** Autorităţile ruse acuză media occidentală de lansarea unui "război rece" împotriva Kremlinului. Preşedintele V. Putin ar fi "adus sub control" presa din ţara sa şi ar fi limitat drastic libertăţile democratice. Se sugerează că repetatele dezvăluiri din mass-media occidentală s-ar corela şi cu lupta pentru putere la vârful statului rus. Investigaţii în Marea Britanie şi Germania în Cazul Litvinenko.

- Liderul de la Kremlin insistă ca statul să preia controlul asupra principalelor capacităţi energetice ale federaţie. Fostul consilier prezidenţial A. Illarionov a definit această politică drept "statul corporativ".

- Tensiuni în Osetia de Nord. În ciuda dispoziţiilor prezidenţiale, refugiaţii inguşi nu sunt primiţi în provincia Prigorodnîi.

- Preşedintele V. Putin ezită să accepte includerea Republicii Adygeya (Adygeya) în regiunea Krasnodar.

- **Armenia.** Arestarea unor militanţi din Nagorno-Karabah (între care şi Zhirair Sefilian, şef al voluntarilor din Liban) sub acuzaţia de incitare la revoltă a minorităţii armene din Georgia, Djavakhk (10 decembrie).

- **Tbilisi.** Eşec al negocierilor pentru cotele de gaze naturale de la Shah Deniz. Georgia are nevoie de 1,5 miliarde m³ pentru a evita preţul de export al **Gazpromului**, de 230 dolari m³. Turcia refuză să renunţe la o treime din cota sa de 3 miliarde m³/an. Georgia consumă 1,8 miliarde m³/an. Iar Azerbaidjanul, pe de altă parte, refuză să exploateze în mod extensiv Shah Deniz-ul (8decembrie).

- Parlamentul amână votul pentru ieşirea din CSI.

- Parlamentul aprobă crearea unei armate de rezervă de 20 000 oameni.

- **Tadjikistanul** va achiziţiona gaze naturale din Uzbekistan la preţul de 100 dolari m³ (în loc de 55 dolari).

- **SUA.** Camera Reprezentanţilor aprobă noi măsuri restrictive faţă de Belarus, în replică la încălcarea drepturilor omului da către autorităţi.

- **Statele Golfului** sunt hotărâte să dezvolte un program nuclear propriu dacă ONU nu reuşeşte să blocheze ascensiunea nucleară a Iranului.

- **Afganistan.** Pakistanul se opune convocării unei adunări comune a triburilor paştune de la frontiera cu Afganistanul. Unii observatori acuză oficialităţi civile şi militare pakistaneze de sprijinire a extremiştilor din Afganistan.

- Irak. Preşedintele J. Talabani respinge Proiectul Baker pentru Irak. Negocierile secrete dintre americani şi rebeli irakieni (Ansar Al-Sunnah, 1920 Revolution Brigade, National Islamic Resistance) au eşuat. Insurgenţii îl acuză pe ambasadorul american Khalilzad de intransigenţă, prin boicotarea unui guvern condus de Allawi; în plus, oficialul american ar înclina să trateze cu iranienii. Măsuri adoptate împotriva radicalilor şiiţi.

- Liban. Misiune de mediere a Ligii Arabe. **Hezbollah** ar urmări doar o "reală participare" a opoziţiei la procesul decizional. Manifestaţiile de sute de mii de oameni ale şiiţilor (Beirut) şi sunniţilor şi creştinilor (Tripoli) au împins ţara în prag de război civil (10 decembrie).

12 decembrie

- F. Rusă. Pe lângă preluarea controlului asupra Sahalin 2 (10 milioane t gaze lichefiate/an), Moscova intenţionează să respingă ratificarea **Cartei Energiei UE**. Germania insistă pentru introducerea unor prevederi din **CE UE** în parteneriatul cu F. Rusă. De asemenea, se urmăreşte încheierea unor acorduri energetice bilaterale.

Tensiune energetică în creştere şi "război economic" între F. Rusă şi Belarus. Se conturează posibilitatea ca Minskului să i se aplice regimul de taxe din exteriorul CSI (violându-se regulile adoptate în1996). SUA insistă să se discute în CS ONU greva foamei declarată de două luni de un lider al opoziţiei. A. Milinkievici primeşte premiul"Saharov" al parlamentului European. Extremişti ruşi din Moscova ard steagul Estoniei. Manifestaţii de forţă ale organizaţiei "Naşi", de sub influenţă prezidenţială şi hărţuirea opoziţiei din gruparea Frontul Unit Civil (G. Kasparov).

- Armenia. SUA vor pune la dispoziţia Erevanului 236 milioane dolari (**Millenum Challenge**) doar dacă se vor realiza progrese în domeniul democraţiei. **Millenium Chalenge Corporation** i-a alocat până în 2006 1,4 milioane dolari.

- Kazahstanul produce: 60 milioane t petrol, 23 miliarde m³ gaze naturale, 10 milioane t gaze condensate.

- Georgia. Vizita premierului Z. Noghaideli la Washington (11-12 decembrie). Se discută: conflictele "îngheţate", raporturile cu F. Rusă, relaţiile bilaterale, etc. Moscova propune un nou plan de pace: Georgia , Abhazia şi Osetia de Sud să formeze un "stat comun", pe baze confederative. Deputaţii din Tbilisi susţin că F. Rusă ar trebui să aplice un asemenea plan în teritoriile sale. P. Semneby, reprezentant special UE pledează pentru o foarte largă autonomie a Abhaziei şi Osetiei de Sud.

- R. Moldova. UE va dubla ajutorul său în următorii 4 ani (254 milioane euro). După 1991, Bruxelles-ul a alocat R. Moldova ajutoare de 300 milioane euro.

- Bagdad. Atentat sângeros (300 victime) al extremiştilor sunniţi şi baasişti. Concomitent, mai mulţi clerici saudiţi cer sprijin pentru sunniţii irakieni. Aflat la Washington, vicepreşedintele Al-Hashimi critică incapacitatea guvernului de a controla miliţiile şiite.

- China. Construirea conductei de gaze Turkmenistan-Uzbekistan-China reprezintă o prioritate pentru Beijing.

- SUA-Liban. C. Rice afirmă că "viitorul Libanului" nu va fi negociat cu Siria sau Iranul.

13 decembrie

- Georgia. Noi convorbiri între Tbilisi şi NATO în vederea realizării Membership Action Plan.

- Irak. Premierul Al-Maliki se întâlneşte cu o delegaţie de congresmeni americani, condusă de J. McCain. Un nou plan de securitate se va aplica. Forţele irakiene vor combate

miliţiile radicale, iar cele aliate – gruparea Al-Qaeda. Baasiştii vor fi invitaţi la Conferinţa reconcilierii din 16 decembrie.

- Kazahstanul va finaliza discuţiile cu UE pentru primirea în OMC.

- Afganistan. Kandahar. Preşedintele H. Karzai declară că Pakistanul urmăreşte să controleze Afganistanul şi stimulează luptele interne dintre paştuni. Nu talibanii ar fi "adevărata problemă" a ţării, ci Pakistanul.

- Iran. La 15 decembrie, electoratul va fi chemat la vot pentru alegerea consiliilor municipale, Adunării Experţilor şi unor locuri în Parlament. Reformatorii sunt mai bine coordonaţi decât conservatorii (divizaţi între adversarii şi partizanii lui Ahmadinejad).

- SUA. Discuţii între preşedinţii G. Bush şi J. Talabani. Americanii vor sprijini un bloc moderat al şiiţilor, sunniţilor şi kurzilor. 66% dintre irakieni nu doresc o retragere bruscă a forţelor aliate din ţară.

14 decembrie

- Japonia. Ministrul de Externe, Taro Aso, propune împărţirea Kurilelor între F. Rusă şi Japonia (75% la F. Rusă).

- F. Rusă. Gazprom are în plan să devină cea mai mare companie din lume din punct de vedere al capitalizării. Menţinerea acestui monopol energetic ar fi vital pentru Rusia.

- Iran. Rezerva financiară atinge nivelul de peste 57 miliarde dolari. Iranul câştigă peste 36 miliarde dolari din exportul de ţiţei.

15 decembrie

- Iran. "Moderaţii" au câştigat alegerile locale. Ayatolahul Yazdi, mentorul lui Ahmadinejad a pierdut în "bătălia" pentru conducerea Consiliului Experţilor. Rafsanjani va conduce această instanţă superioară a statului.

- OPEC îşi va reduce producţia pentru a menţine preţul de 60 dolari barilul (25,8 milioane barili/an). Stocurile în OECD se ridică la 50 milioane barili în situaţia în care economia mondială a înregistrat **cea mai importantă creştere după 1970.**

- Maroc. În replică la noile livrări de avioane de luptă ruseşti în Algeria, Marocul va achiziţiona aparate franceze **Rafale**, cu sprijin financiar saudit. Algeria a semnat un parteneriat strategic cu F. Rusă în 2001; Moscova încearcă s-o atragă într-un "OPEC" al gazelor naturale.

- Liban. Premierul F. Siniora afirmă că prin vizita sa la Kremlin a obţinut sprijin rusesc în faţa Siriei şi Iranului. SUA vor contribui la rândul lor la întărirea armatei libaneze.

- Africa. Nairobi. Pact de pace şi dezvoltare în regiunea Marilor Lacuri. Participă: R.D. Congo, Rwanda, Burundi, Tanzania, Uganda, Kenya. Fondurile vor fi asigurate de Banca Africană de Dezvoltare şi de statele membre. Se vor combate miliţiile rebele. Statele semnatare au realizat şi un acord de ajutor mutual şi neagresiune.

- Siria. Preşedintele Bashar Al-Assad ar fi dispus să negocieze pacea cu Israelul. Damascul respinge atât guvernul libanez condus de Siniora, cât şi tribunalul internaţional. Concomitent, preşedintele Al-Assad apreciază că un proces real de pace în regiune nu poate exclude Siria şi Iranul.

- Japonia. Parlamentul adoptă reformele educaţiei şi apărării. Japonia îşi va constitui o forţă reală de apărare. În sfera educaţiei, se va reintroduce studiul tradiţiilor naţionale. Bugetul Apărării depăşeşte 32 miliarde euro.

14-15 decembrie

- **Beijing.** Reuniune economică SUA-China (cel de-al doilea partener comercial al SUA). Aceasta din urmă deţine 41% din uriaşul deficit comercial american. Exporturile ieftine din China favorizează consumul menajer, dar ameninţă industriile americane. SUA vor încuraja "economisirea" (reducerea consumului), iar China va stimula consumul intern. Astfel, s-ar putea reduce decalajele din schimbul de mărfuri. Rămâne în discuţie aprecierea atât de necesară a yuanului. S-a semnat un acord între băncile de import-export. China va achiziţiona 4 reactoare nucleare electrice de la compania americano-japoneză **Westinghouse** (Toshiba), în detrimentul francezilor de la **Areva**.

16 decembrie

- **Teritoriile Palestiniene.** M. Abbas va convoca alegeri legislative şi prezidenţiale anticipate. Un guvern de experţi va fi format în acest scop.

Ciocniri între **Hamas** şi **Fatah** în Fâşia Gaza. Israelul salută decizia Autorităţii Palestiniene, ca şi marile puteri occidentale.

- **Irak.** Conferinţa de reconciliere. Premierul Al-Maliki le propune baasiştilor să revină în aparatul de stat. Takfirii (extremiştii sunniţi) sunt dur criticaţi. Al-Sadr se opune prezenţei baasiştilor în administraţie. În paralel, lupte între şiiţi şi sunniţi continuă.

- **Marea Britanie.** T. Blair îşi începe la Ankara (15 decembrie) turneul în Orientul Mijlociu. El se pronunţă în favoarea sprijinirii lui M. Abbas.

Totodată, T. Blair insistă pentru adâncirea dialogului UE-Turcia şi pentru eliminarea parţială a blocadei internaţionale asupra Ciprului de Nord. În Egipt, premierul britanic poartă discuţii şi cu înalte personalităţi sunnite.

- **Brazilia.** Preşedintele I. Lula se declară de orientare de centru-stânga, situată la rivalitate cu stânga. Mediul de afaceri a prosperat sub preşedinţia sa; totodată, decalajele sociale s-au redus, într-o măsură mică. Criminalitatea şi violenţa fac ravagii în marile oraşe.

- **Coreea de Nord.** SUA sunt dispuse să negocieze direct cu regimul comunist nord-coreean.

Uniunea Europeană

- **Bruxelles.** CE nu va permite F. Ruse să practice un joc de divizare a Uniunii, prin acorduri energetice bilaterale şi prin comerţul cu produse agricole (14 decembrie). PE a votat o rezoluţie asupra necesităţii consolidării unităţii UE în relaţiile cu F. Rusă (13 decembrie). Totodată, Polonia va permite un aranjament pentru reluarea negocierilor UE-F. Rusă.

- **Summitul UE** (14-15 decembrie, Bruxelles). Şefii de state salută aderarea României şi Bulgariei. Se dezbat: extinderea, bugetul, politica energetică, Constituţia, etc.

Se suspendă negocierile cu Turcia pentru 8 din cele 35 capitole. Procesele de lărgire şi reformă internă se vor desfăşura în paralel. Marea Britanie conduce grupul care doreşte accelerarea extinderii UE, spre deosebire de Franţa.

Unele state evidenţiază prioritatea reformei interne a Uniunii în raport cu extinderea. Polonia pledează pentru R. Moldova, Ucraina, Georgia, Turcia şi Balcanii de Vest. Germania îşi propune să relanseze Constituţia acceptată de 18 state. Londra nu va renunţa la dreptul de veto în problemele juridice şi de poliţie.

Un plan de pace în 5 puncte pentru Orientul Apropiat se axează pe negocierile directe israeliano-palestiniene. Liderii europeni consideră că politica Iranului are un impact negativ asupra Orientului Mijlociu. Siria este, la rândul ei, sever criticată pentru implicarea sa continuă în Liban.

- **Germania.** Ministrul de Externe F.W. Steinmeier (social-democrat) încearcă să "detaşeze" Siria din "frontul anti-occidental" din Orientul Mijlociu. El propune Damascului un serios sprijin european şi "bunele sale oficii" pe lângă Washington. Franţa rămâne, pe mai departe, inflexibilă faţă de regimul lui Al-Assad (mai ales după ce s-a înregistrat o amplificare a activităţii serviciilor secrete siriene în Liban).

Europa de Sud-Est

- **Serbia.** Premierul V. Kostuniţa îl atacă, din nou, pe M. Ahtisaari, reprezentantul special ONU (10 decembrie). Preşedintele B. Tadici recunoaşte că provincia Kosovo ar putea obţine independenţa, deşi acest rezultat trebuie respins de sârbi. M. Dinkici, lider G 17 Plus, este pregătit să conducă negocierile pentru Kosovo.

ONU apreciază că statutul neclar al provinciei blochează negocierile pentru drepturile minorităţilor. Preşedintele B. Tadici consideră că Serbia trebuie să se integreze rapid în UE (12 decembrie).

- **UE** va relua negocierile cu Serbia după alegeri, dacă noul cabinet va adopta o atitudine constructivă (14 decembrie).

- **Bosnia-Herţegovina.** M. Dodik, premierul R. Srpska le cere vinovaţilor de crime de război să se predea. Republica sârbă îşi va menţine forţe proprii de poliţie.

- **Tirana.** Reuniune a miniştrilor Apărării din Albania, Bosnia-Herţegovina, Croaţia, Macedonia, Muntenegru, Serbia. Se examinează cooperarea cu NATO şi reforma militară.

Partidele de stânga refuză să participe la alegerile locale din 20 ianuarie (10 decembrie). UE insistă ca toate partidele să-şi asume reformarea ţării (12 decembrie).

- **UE** a pus la punct mecanismul pentru monitorizarea reformelor din justiţie şi anticorupţie, în Bulgaria şi România (13 decembrie).

- **Germania.** A. Merkel consideră că Balcanii de Vest se pot integra în UE pe "termen mediu" (14 decembrie). Statutul Kosovo rămâne cea mai presantă problemă a zonei.

- **Turcia şi Israelul** vor construi un "coridor energetic". Se poate transporta şi apă spre Israel. Hidrocarburile din conducta Baku-Ceyhan pot fi tranzitate prin Israel spre sud şi est (15 decembrie).

18 decembrie

- **F. Rusă.** Confruntări între opoziţia liberală şi naţionalişti. Peste 3 000 oameni au protestat deschis la Moscova împotriva autoritarismului regimului Putin (16 decembrie). În replică, 70 000 membri ai organizaţiei "Naşi" au defilat pe străzi sub pretextul comemorării "bătăliei Moscovei" din 1941 (17 decembrie). Sute de jurnalişti au comemorat victimele atentatelor împotriva presei libere (200 ziarişti asasinaţi după 1989). Premierul finlandez M. Vanhanen a declarat în PE că UE nu are interesul ca F. Rusă să devieze într-o direcţie nedemocratică. "Reporteri fără frontiere" atrage atenţia că firmele de stat tind să controleze media. Vizita preşedintelui sirian Bashar Al-Assad la Moscova. Anterior, primul-ministru F. Siniora a acceptat o mediere a ruşilor în conflictul intern din Liban. F. Rusă poate juca un rol major în regiune. Administraţia federală încearcă să restrângă autonomiile Tatarstanului şi Bashkortostanului. În Cerkessia au fost ucişi şi răniţi mai mulţi imami.

- **Cecenia.** Arabul Amir Muhamad a preluat comanda "voluntarilor islamici", după uciderea lui Al-Urdani, în Daghestan.

- **Karachai-Cerkessia.** Se constituie un district **Nogai** (15 000 oameni, 187 km²) în raionul Adyge.

- **Armenia.** În pregătirea alegerilor din primăvara 2007, preşedintele R. Kocharian mizează pe victoria coaliţiei formate din **Partidul Republican, Armenia Prosperă, Partidul Muncii Unit, Federaţia Revoluţionară Armeană – Dashnaktsiutiun**, etc.

- **Geogia.** Agenţiile de presă anunţă constituirea partidului **Forumul Naţional**, adept al "republicii parlamentare". Se speculează că această grupare, condusă de K. Shartava (din cercul lui Şevarnadze) ar "naviga în siajul Moscovei" (15 decembrie).

Între timp, liderii din Abhazia îşi întăresc relaţiile cu F. Rusă şi pledează pentru "cooperarea economică" cu UE. La Tbilisi, sute de georgieni izgoniţi din Abhazia protestează; este arestat, pentru trafic de droguri, D. Shengetia, fostul comandant al gherilelor anti-ruse "Fraţii Pădurii", dizolvate în 2004. Şefii diplomaţiilor de la Moscova şi Tbilisi rămân în dispută. "Adunarea interparlamentară" Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria, în reuniune la Moscova, doreşte recunoaşterea internaţională a independenţei acestor teritorii şi se opune trimiterii de forţe internaţionale de pace (altele decât cele ruseşti).

- **Kazahstan.** Preşedintele N. Nazarbaev declară că ţara sa duce o politică independentă şi că va deveni o "putere energetică" (resurse oficiale de 12 000 miliarde tone hidrocarburi, producţie anuală de 64 milioane t. în 2006, 78 milioane în 2009, 150 milioane t. în 2015). **Iranul** va participa la construirea conductei transcaspice. Se va reexamina problema delimitării resurselor de hidrocarburi din Zona Caspică, în primele luni din 2007.

- **Kârgâzstan.** Parlamentul va revizui statutul bazei americane de la Manas. Participarea la Programul HIPC va fi decisă în martie 2007.

- **Ucraina.** Comuniştii intenţionează să organizeze un "referendum" anti-NATO în Crimeea. Se prelungeşte conflictul preşedinte – premier, provocat, între altele, de demiterea ministrului pro-occidental de Externe, B. Tatasiuk, şeful Partidului **Ruh**. I. Timoşenko se pronunţă pentru rezolvarea "crizei politice interne" cu participarea tuturor părţilor. Consiliul Europei apreciază că SIDA, xenofobia, corupţia sunt marile probleme ale ţării.

- **Afganistan.** Franţa îşi va restructura dispozitivul de sub conducerea NATO. 1 100 oameni vor rămâne în zona Kabul; se va acorda asistenţă la instruirea armatei guvernamentale.

- **Iran.** Înfrângere a radicalilor din tabăra Ahmadinejad în alegerile din Teheran. Reviriment al conservatorilor (50% din voturi) şi reformiştilor (30% din voturi).

- **Irak.** Premierul Al-Maliki recheamă în armată ofiţerii de profesie. Conferinţa pentru reconciliere condamnă grupările extremiste şiite şi sunnite. Premierul T. Blair afirmă că provincia Basra va trece sub autoritatea centrală în 2007 şi că Marea Britanie va sprijini politic şi militar guvernul din Bagdad. Guvernul critică aşa-numita Conferinţă a sunniţilor din Irak, desfăşurată între 13-14 decembrie la Ankara. În Kirkuk, s-au instalat peste 220 000 kurzi.

- **Teritoriile Palestiniene.** Poziţia preşedintelui M. Abbas de posibilă lansare a alegerilor anticipate provoacă noi tensiuni **Fatah-Hamas**, în Fâşia Gaza. Occidentul, Israelul şi multe state arabe se plasează de partea lui M. Abbas.

19 decembrie

- **F. Rusă.** Ministrul de Externe, S. Lavrov, apreciază că F. Rusă "şi-a recâştigat încrederea în sine", desfăşurând o politică externă "pragmatică". Moscova pledează pentru o lume a interdependenţelor. Se vor aboli măsurile de blocare a importurilor de carne din UE (2,5 miliarde dolari/an).

- **Turcia.** M. Saakaşvili discută la Ankara cooperarea energetică cu Turcia şi Azerbaidjan.

- **Kazahstan.** Vizita preşedintelui N. Nazarbaev în China. Se încheie mai multe acorduri de cooperare (în principal, cu privire la oleoductul Atasu-Alashankou, 10 milioane t./an). Nazarbaev va ajunge şi în Hong Kong şi Macao.

- **Ucraina.** I. Lutsenko, ministru de Interne, va înfiinţa mişcarea **Autoapărarea Poporului**; aceasta va acţiona împotriva curentelor "conservatoare" şi a actualei linii politice "anti-democratice". I. Lutsenko s-a remarcat activ în cursul "revoluţiei portocalii" din 2004. Preşedintele V. Iuşcenko refuză încă să semneze Legea bugetului de stat pe 2007.

- **R. Moldova.** Cetăţenii din exterior au adus în republică 1 miliard dolari în 2006; în Moscova ar lucra peste 136 000 oameni.

- **Afganistan.** Guvernatorul din Helmand a fost destituit. Provincia asigura 42% din producţia locală de opiu; liderii comerţului cu droguri cooperează cu rebelii talibani. Mai mulţi înalţi ofiţeri au fost arestaţi, sub acuzaţia de spionaj în favoarea Pakistanului.

- **Iran.** Preşedintele Ahmadinejad se arată iritat de scăderea cotei sale pe scena politică internă.

- **Irak.** Liderii kurzi acuză miliţiile radicale şiite de escaladarea terorii (959 atacuri pe săptămână în august-noiembrie, 68% împotriva americanilor). **Crisis Group** se pronunţă pentru soluţionarea multilateral negociată a conflictului intern. Convorbiri pentru o nouă lege petrolieră. Se pregăteşte o coaliţie anti-radicală (**Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice, Partidul Islamic-sunnit, Acordul Naţional,** partidul Daawah, kurzii).

- **Azerbaidjan. Yeni Azerbayçan Party** domină scena politică internă. Opoziţia este dezbinată, alegerile sunt "manipulate", presa este strict controlată. SUA exercită presiuni pentru o democratizare mai accelerată. Occidentul, totuşi, din diverse motive (securitate energetică şi altele), menajează actuala putere de la Baku; aceasta este curtată şi de Moscova, Teheran şi Beijing. În toamna 2005, OSCE a patronat iniţiativa unui forum putere-opoziţie, dar blocul **Azadliq** nu a participat la discuţii.

20 decembrie

- **Armenia.** SUA sunt solidare cu "activiştii locali pentru drepturile omului". În continuare, grănicerii ruşi sunt plasaţi pe frontierele armene.

- **Azerbaidjan.** Rezolvarea problemei Nagorno-Karabah va fi prioritatea anului 2007; se va acorda autonomie acestei provincii. Georgia se bazează pe livrările de hidrocarburi din Azerbaidjan.

- **Belarus.** Adunarea Generală ONU condamnă violarea drepturilor omului (72 voturi pentru, 69 abţineri, 32 contra).

- **R. Moldova.** Acord cu F. Rusă pentru livrările de gaze naturale (170 dolari/1 000 m^3 în 2007, preţul european în 2011). Preşedintele V. Voronin subliniază că F. Rusă rămâne un "partener strategic". România trebuie să accepte R. Moldova ca "stat egal", ceea ce „Bucureştiul refuză".

- **Afganistan.** Obaidullah Akhund, fost ministru taliban al Apărării, conduce o grupare de 400 rebeli în Kandahar; în această provincie se află în ofensivă forţe NATO şi afgane (ca şi în septembrie).

21 decembrie

- **F. Rusă.** Cancelarul A. Merkel şi dreapta germană vor introduce în planul extinderii relaţiilor cu F. Rusă şi temele drepturilor omului şi democraţiei. Social-democraţii pun accent pe cooperarea economică. Oficiali ruşi (din parlament) apreciază că UE este "ameninţată" de statele prin care tranzitează conductele ruseşti de hidrocarburi. Laburiştii britanici avertizează că Moscova încearcă să opună Vechea Europă - Noii Europe, Marii Britanii şi statelor nordice ("blocul atlantist"). Moscova îşi intensifică demersurile pentru dezvoltarea Siberiei de Est.

Gazprom a preluat 51% din "afacerea" Sahalin 2, de 20 miliarde dolari. **Gazprom** a plătit 7,4 miliarde dolari companiilor străine. Se speculează că vor urma să fie aduse la "ordine" **TNK-BP** şi **Total PSA**.

- **Turkmenistan.** Se anunţă decesul neaşteptat al preşedintelui S. Niazov. La Moscova, numeroşi generali evidenţiază poziţia strategică a Turkmenistanului. Preşedintele **Academiei pentru Probleme Geopolitice**, generalul (r) L. Ivaşov, se pronunţă pentru energica promovare a intereselor ruseşti în ţară. Turcia, China şi SUA sunt tot mai active în Turkmenistan. Temporar, puterea a fost preluată de vicepremierul G. Berdimuhammedov, de 49 de ani. H. Orazov, liderul în exil al mişcării **Watan** s-ar putea reîntoarce din Suedia, ca şi Avdi Kuliev, preşedintele Uniunii Forţelor Democratice, aflat în Ucraina. Turkmenistanul deţine resurse de 3 000 miliarde m³ gaze naturale.

22 decembrie

- **Sudanul** acceptă planul ONU pentru Darfur. Se vor deplasa trupe ONU şi UA.
- **Cvartetul** pentru Orientul Mijlociu amână pe trei luni furnizarea de ajutoare către guvernul palestinian **Hamas**.
- **Beijing.** Nu se realizează progrese în convorbirile pe tema programului nuclear nord coreean, începute în octombrie.
- **Ucraina.** Convorbiri V. Iuşecnko-V. Putin, la Kiev. Se vor discuta problemele energetice şi relaţiile bilaterale. Şeful SBU a demisionat.
- **Afganistan.** NATO are nevoie de încă 2 500 oameni pentru misiunile sale curente. Atenţia trebuie divizată între combaterea talibanilor şi acţiunea împotriva traficanţilor de droguri.
- **Irak.** Vizita secretarului american al Apărării R. Gates. SUA vor susţine o "coaliţie a moderaţilor" şi anihilarea miliţiilor radicale şi a celulelor Al-Qaeda.
- **SUA** vor menţine o importantă şi de durată prezenţă militară în regiunea Golfului.

23 decembrie

- **Ierusalim.** Convorbiri Olmert-Abbas. Se vor debloca fonduri pentru Autoritatea Palestiniană; se examinează relansarea procesului de pace şi eliberarea deţinuţilor palestinieni.
- **CS. ONU.** Sancţiuni limitate împotriva programului nuclear iranian.
- **Baku.** Azerbaidjanul ar putea reduce importurile scumpe de gaze naturale din F. Rusă. În paralel, se vor micşora livrările de petrol spre Novorossiisk. Exporturile de gaze naturale spre Georgia şi-au dublat preţurile.
- **Liga Arabă** este incapabilă să ofere o soluţie pentru Liban. **Hezbollahul** solicită drept de veto în guvern. Egiptul mediază încetarea focului între **Hamas** şi **Fatah**.
- **Polonia** va menţine 900 oameni în Irak şi în 2007.
- **Bolivia.** Regimul preşedintelui E. Morales promovează reforma agrară şi reducerea puterii guvernatorilor provinciali; într-o ţară divizată între zonele din Est şi Vest, între indieni şi metişi, împărţirea a 20 milioane ha. ar favoriza instalarea a 1 milion de indieni pe terenurile joase şi prospere economic.

24 decembrie

- **Teheran.** Preşedintele Ahmadinejad protestează împotriva sancţiunilor nucleare adoptate de CS. ONU (23 decembrie).
- **Somalia.** Ofensivă de amploare (terestră şi aeriană) a armatei etiopiene împotriva islamiştilor; aceştia din urmă "cheamă populaţia la război total". Trupele etiopiene înaintează spre Mogadishu.

- **MERCOSUR** şi-a constituit un parlament cu rol consultativ.

- **Indonezia.** Liderii GAM (autonomişti) Muhammad Nazar şi Irwandi Yusuf au câştigat alegerile din Aceh; în estul provinciei, populaţia rămâne ostilă faţă de ei. GAM va trebui să coopereze cu parlamentul, birocraţia şi vechile partide.

Uniunea Europeană

- **CE** insistă ca guvernul spaniol să nu blocheze preluarea companiei **Endesa** de către **E.ON** (21 decembrie); partea spaniolă a pus 19 condiţii pentru aprobarea acestei afaceri.

- **UE** speră că succesorii preşedintelui turkmen S. Niazov vor deschide ţara către "democraţie". Relaţiile energetice cu Turkmenistanul au o pondere remarcabilă în opinia oficialilor Uniunii.

- **Franţa.** "Eurobarometer" – 56% din francezi ar vota în favoarea Constituţiei UE. În Olanda, 59% din votanţi ar adera la Constituţia UE. N. Sarkozy şi S. Royal ar fi mai apropiaţi de Washington decât echipa preşedintelui J. Chirac.

- **Germania.** Ministrul de Externe, F.W. Steinmeier afirmă că UE nu trebuie să se aştepte la "miracole" de la preşedinţia germană. Între priorităţile anului 2007 se înscriu: asigurarea securităţii energetice; dezvoltarea cooperării cu statele din Est şi Asia Centrală; combaterea poluării şi a birocraţiei; Constituţia UE; crizele din Liban şi Teritoriile Palestiniene; problema Kosovo; negocierile cu Turcia; raporturile cu F. Rusă, etc.

- La 22 decembrie ("Cotidianul"), analistul H. Riecke de la Consiliul German pentru Relaţii Internaţionale declară: "Cred că nu trebuie să ne aşteptăm la prea mult (de la preşedinţia germană a UE), pentru că spaţiul de manevră este foarte redus. Prima parte a preşedinţiei va fi dedicată problemelor economice – Agenda Lisabona, strategia privind energia. Germania este foarte performantă în domeniul cercetării şi dezvoltării. În plus, Berlinul va încerca să inventeze mecanisme de a verifica dacă legile propuse de Bruxelles sunt eficiente înainte ca ele să fie adoptate. Însă se vor lovi de dezbaterea dacă UE este un vehicul care ar trebui să facă statele mai competitive sau ar trebui mai degrabă păstrat modelul social, de intervenţie a statului. Acesta din urmă cu siguranţă nu va supravieţui concurenţei.

În problema Constituţiei, trebuie să se coordoneze cu francezii, ca să facă ceva până la alegerile pentru Parlamentul European din 2009, iar alegerile din Franţa sunt abia în mai. Germanii vor încerca doar să dea un impuls valorilor europene, vor menţine textul aşa cum e şi poate vor adăuga câteva protocoale.

Germania va presa Rusia să-şi deschidă piaţa investiţiilor străine. Însă vor exista fricţiuni în sânul coaliţiei între SPD şi CDU. Spre deosebire de Gerhard Schröder, Angela Merkel are o reticenţă organică în a accepta Rusia ca partener de încredere. Ea lucrează bine cu Putin, vorbeşte rusa, dar nu îl vede ca partener. Şi nu cred că Steinmeier, ministrul de Externe, este destul de puternic să plaseze Rusia prea sus pe agenda de politică externă. Se va insista însă pe diversificarea surselor de energie, reducerea ponderii Rusiei ca furnizor şi a dependenţei de companii ruseşti controlate de stat.

Se încearcă probabil un soi de reeditare a acelui "Ostpolitik" de succes al lui Willy Brandt (SPD) din anii '70. Se vor abţine însă de la orice gest care ar putea fi interpretat drept o promisiune pentru o viitoare integrare în UE a statelor din Est şi se vor limita la promovarea statului de drept, pieţei libere, democraţiei. Iar în Balcani, probabil se va ajunge la o soluţie impusă pentru Kosovo, fără acordul Serbie, drept pentru care forţele naţionaliste se vor revolta. Berlinul poate ajuta guvernul să se descurce cu acestea, pentru că germanii se tem de extinderea instabilităţii în Bosnia.

Merkel în mod clar nu este o promotoare a integrării Turciei şi va fi dură cu Ankara. Turcii nu vor îndeplini condiţiile UE, iar asta îi va da lui Merkel din plin ocazia să nu facă nici un pas înainte. SPD şi CDU au căzut de acord să nu facă din Turcia o prioritate. De altfel, SPD e chiar jenat că Schröder a insistat atâta pentru integrarea Turciei."

Europa de Sud-Est

- Serbia. TPI solicită ONU să preseze Serbia şi Bosnia-Herţegovina pentru a accelera capturarea criminalilor de război; C. Del Ponte critică introducerea Serbiei în sistemul PfP. Serbia va semna acordul de aderare la CEFTA. V. Kostuniţa urmăreşte să conducă un guvern "european", cu izolarea politică a radicalilor şi socialiştilor. S-a inaugurat sediul Misiunii de legătură NATO la Belgrad. Se va amplifica lupta împotriva crimei organizate.

Guvernul de la Belgrad a încredinţat **Gazpromului** construirea unei conducte Bulgaria-Croaţia. Se speculează că **Gazpromul** ar încerca "sabotarea" conductei Nabucco.

- Muntenegru. Poliţia a arestat albanezi cu cetăţenie americană implicaţi în tulburări etnice.

- Kosovo. Mai mulţi fruntaşi albanezi au fost arestaţi de poliţia KFOR pentru deţinere de arme de război (20 decembrie). I. Crisis Group avertizează că nehotărârea UE în problema statutului Kosovo va alimenta tensiunile în Balcani (Spania, Grecia, Cipru şi România se opun independenţei provinciei). UE intenţionează, totuşi, să asigure impunerea unui nou statut.

Disensiuni între adepţii preşedintelui F. Sejdiu şi cei ai lui N. Daci în cadrul Ligii Democratice din Kosovo.

- Turcia. T. Blair consideră "crucială" integrarea Turciei în UE (16-18 decembrie).

- Bosnia-Herţegovina. J. Merda, şeful Centrului pentru prevenirea terorismului (**Zapret**) avertizează că wahabbismul – bine infiltrat în zonele albaneze din Balcani – s-ar putea extinde treptat şi în B.H; în momentul de faţă, majoritatea musulmanilor locali are o orientare relativ moderată.

- Bucureşti. Albania, Serbia, Bosnia-Herţegovina, Muntenegru, Kosovo şi R. Moldova semnează tratatul CEFTA. UE include acest sistem în măsurile de "pre-aderare". Radicalii sârbi se opun prevederilor CEFTA. Condamnarea oficială a regimului comunist din România de către preşedintele Traian Băsescu.

26 decembrie

- Belarus. Tensiuni energetice între Moscova şi Minsk. **Gazprom** propune un preţ de 200 dolari la 1 000 m³, în loc de 46,68 dolari; el urmăreşte să achiziţioneze 50% din compania de transport **Beltranshaz**. UE intervine ca să nu se blocheze tranzitul spre Vest.

- Moscova. A. Perminov, şeful Agenţiei Federale Spaţiale, declară că ţara sa nu va furniza Chinei tehnologie de vârf. Beijingul s-ar afla cu 30 de ani în urmă din punct de vedere tehnologic, dar progresează foarte repede (sunt 30 de proiecte spaţiale comune).

- Baku. Convorbiri azero-ucrainiene. Se discută proiectul conductei Odessa-Brodi, cu participarea F. Ruse şi Kazahstanului. Azerbaidjanul va livra Georgiei 1 milion m³ gaze naturale pe zi la 120 dolari unitatea.

Preşedintele Aliev apreciază că CSI nu oferă nici un avantaj ţării sale.

- Georgia. Priorităţile strategice ale guvernului: integrarea în NATO, sprijinul internaţional pentru refacerea integrităţii statului, soluţionarea conflictelor local prin convorbiri directe, sub egidă internaţională, etc. Trupele ruse abia au părăsit locaţiile din Tbilisi.

- Kazahstan. Partidul de opoziţie **Ak Jol** (A. Baimenov) se aliază cu partidul **Adilet – Justiţie**, în vederea democratizării instituţiilor de guvernare şi a societăţii. Guvernul promovează

o orientare "naţional moderată". Totuşi, populaţia rusă părăseşte treptat ţara (de la 37% în 1980, la 26% în 2006).

- Kârgâzstan. Persistă reacţiile negative ale opoziţiei la tendinţa de întărire a prerogativelor preşedintelui (numirea premierului).

- Turkmenistan. Parlamentul îl confirmă pe G. Berdimuhammedov drept candidat la alegerile prezidenţiale din 11 februarie 2007. Aceeaşi aprobare o primesc alţi cinci candidaţi locali.

- Ucraina. Echipa V. Ianukovici discută posibilitatea integrării în piaţa rusă de energie. Premierul laudă **Ros.Ukr.Energo** (sediul în Elveţia, 50% Gazprom, 45% D. Firtaş, 5% I. Fursin) pentru asigurarea aprovizionării din Turkmenistan. "The Wall Street Journal Europe" insistă asupra relaţiilor lui D. Firtaş cu „crima organizată". Compania Industrial Union Donbass, care exploatează gaze naturale în Uzbekistan, se vede obligată să se asocieze cu **Ros.Ukr.Energo**.

- Afganistanul respinge propunerea Pakistanului de a "mina" frontierele; o astfel de decizie ar diviza populaţia paştună care trăieşte în ambele state.

- Teheran. Ministrul de Externe, Manucher Mottaki, afirmă că Iranul a intrat oricum în "clubul nuclear", în ciuda celei mai noi rezoluţii ONU.

- Irak. Mai mulţi „agenţi" iranieni au fost arestaţi de americani. Aflat la Cairo, Allawi propune o conferinţă de reconciliere cu participarea partidelor irakiene, a rebelilor şi baasiştilor, a statelor vecine, a marilor puteri, etc. (24 decembrie). Noi atentate sângeroase la Bagdad.

27 decembrie

- Kârgâzstan. Opoziţia (**Pentru Reforme**) ameninţă cu proteste de masă în cazul în care parlamentul va reintroduce regimul prezidenţial. SUA vizează întărirea relaţiilor cu Kârgâstanul.

- Turkmenistan. Liderii în exil ai opoziţiei nu vor putea participa la alegerile prezidenţiale.

Preşedintele partidului Agzibirlik Mişcarea Populară Democrată ar fi dispărut din capitală, în condiţii suspecte.

- Moscova. R. Moldova semnează acordul comercial bilateral, sprijinind admiterea F. Ruse în OMC.

28 decembrie

- Teheran. Mohammad Hashemi, lider al unui partid de centru şi frate al liderului proeminent Hashemi Rafsanjani critică politica nucleară a preşedintelui Ahmadinejad; în cele din urmă, americanii au obţinut câştig de cauză în CS. ONU.

- Mongolia. Creşterea economică constantă de 6-7% s-a datorat valorificării resurselor de cărbune, aur, argint, cupru. Companiile ruse, americane, canadiene, australiene domină, producţia lor fiind, în general, destinată Chinei.

Presiunea grupărilor politice naţionale a determinat adoptarea unor măsuri de "protecţie" a resurselor (34% din cele strategice vor aparţine statului). Exploatările de argint din nord sunt valorificate de firme din China.

Guvernul mongol insistă să controleze depozitul de argint de la Tumurtei. China rămâne un fel de "ameninţare", Japonia oferă cele mai mari ajutoare externe, relaţiile cu SUA sunt foarte bune.

- Arabia Saudită. Se manifestă anumite divergenţe de opinii în familia regală pe teme majore de politică internă şi externă. Regele Abdullah rămâne adeptul liniei pragmatice. Prinţul regal Sultan, şeful armatei (şi miniştrii ultra-conservatori) este înclinat să se implice mai ferm în susţinerea sunniţilor din Irak şi se opune negocierilor americano-iraniene. Prinţul Turki – recent

demisionat din postul de ambasador la Washington – pledează pentru o cooperare regională de securitate în Golf.

- Nigeria. Yar Adua, guvernatorul musulman al statului Katsina din nord, a fost acceptat drept candidat la preşedinţie al Partidului Democratic al Poporului, al actualului şef al statului, Olusegun Obasanjo (protestant). Familia Adua are vechi legături cu O. Obasanjo. Opoziţia este condusă de Muhammadu Buhari. Corupţia, violenţele interetnice, confruntările nord-sud rămân problemele principale ale Nigeriei.

- Argentina. Relansarea economică de după 2002 dă anumite semne de încetinire. Creşte astfel inflaţia, se menţine la o valoare depreciată pesosul pentru încurajarea exporturilor, investiţiile rămân reduse, statul controlează rigid preţurile la energie, etc. Lipsa de resurse afectează petrochimia, oţelul, aluminiul.

- Ecuador. Proteste oficiale împotriva deciziei Columbiei de a distruge culturile de coca de la frontiera comună.

30 decembrie

- Irak. Fostul preşedinte Saddam Hussein a fost executat.

- Somalia. Forţele blindate şi aeriene etiopiene au cucerit capitala Mogadishu (2,5 milioane locuitori). Islamiştii s-au refugiat în câteva mici sanctuare din sud.

Uniunea Europeană

- Bruxelles-ul solicită un acord imediat între F. Rusă şi Belarus pentru livrările de gaze naturale (29-29 decembrie).

- Bilanţul preşedinţiei finlandeze a UE. La succese sunt înscrise: aderarea României şi Bulgariei la 1 ianuarie 2007; negocierile pe unele capitole cu Cipru şi Turcia; reglementarea pieţei serviciilor; directivele pentru produsele chimice; intrarea Sloveniei în sistemul euro; acordul cu F. Rusă pentru zborurile spre Siberia şi Consiliul de parteneriat permanent cu F. Rusă (în domeniul transporturilor); promovarea dimensiunii nordice (UE, F. Rusă, Norvegia), etc. Printre insuccese sunt evidenţiate eşecurile în finalizarea noului Parteneriat cu F. Rusă şi tensiunile "cipriote" din relaţiile Turcia-UE.

- Madrid. ETA a violat armistiţiul încheiat cu guvernul Zapatero.

Europa de Sud-Est

- Kosovo. După ce M. Ahtisaari va prezenta propunerile sale în CS. ONU, se vor aştepta reacţiile Belgradului şi Priştinei; o decizie finală a CS. ONU se va adopta în primăvara 2007.

- Turcia. Consiliul Securităţii Naţionale s-a pronunţat pentru continuarea demersurilor de integrare în UE (Ankara, 28 decembrie). Noua strategie de aderare adoptată de guvern pune accent pe capacitatea internă a Turciei de a opera reforme şi limitează "amestecul" Bruxelles-ului (25 decembrie). S-a încheiat un acord de liber-schimb cu Albania.

- Serbia. Guvernul aprobă planul de luptă împotriva corupţiei (28 decembrie). Reluarea negocierilor cu UE sunt condiţionate de constituirea unui guvern reformator şi cooperarea cu TPI (28 decembrie).

- Bosnia-Herţegovina. Partidul Acţiunii Democrate şi Partidul pentru B.H s-au coalizat pentru a forma guvernul în Federaţia Croato-musulmană (27 decembrie). Preşedinţia colectivă va accepta doar un premier cu majoritate în Camera Reprezentanţilor B.H.

- Macedonia. Opoziţia (Alianţa Social Democrată şi Uniunea Democratică pentru Integrare) nu mai participă la discuţiile politice cu puterea în exerciţiu (26 decembrie). Scandal al contrabandei cu arme spre Bulgaria.

2007

1-29 ianuarie

Uniunea Europeană

- Cooperarea UE-F. Rusă. A. Merkel afirmă că negocierile bilaterale sunt dificile şi că se urmăreşte realizarea unui parteneriat strategic serios. Berlinul este adânc preocupat de situaţia ONG-urilor şi presei libere în F. Rusă. UE trebuie să aibă acces liber pe piaţa energetică rusească, dacă **Gazprom** vizează un demers similar în Vest (7 ianuarie). Întâlnirea Merkel-Putin de la Moscova, din 21 ianuarie ar trebui să relanseze Tratatul de Parteneriat Strategic.

- UE-Ucraina. Bruxelles-ul este pregătit să negocieze un Acord de Cooperare Intensificată cu Kievul (22 ianuarie). UE vizează "integrarea economică graduală şi cooperarea politică". Kievul ar dori obţinerea unui statut de **asociat**.

- Dispute noi. G. Verheugen afirmă că statele mici n-ar avea nevoie de funţii de comisari europeni şi că preşedintele CE ar trebui ales de PE. Reprezentanţii Poloniei şi ai altor state au criticat dur asemenea puncte de vedere (4 ianuarie); preşedintele CE ar putea fi, însă, ales de PE.

- Constituţia UE. Reuniunea celor 18 state care au acceptat Constituţia, sub egidă germană (26 ianuarie). UE se poate divide. Marea Britanie, Franţa, Olanda, Cehia, Polonia au în continuare serioase rezerve faţă de "centralismul european".

- Estonia. Ministrul de Externe, U. Paet respinge campaniile de propagandă ostilă montate de Moscova (în legătură cu orientarea pro-occidentală a ţării).

- CE pune accent pe energia regenerabilă şi pe surse alternative în strategia sa pe termen lung. În 2020, UE ar putea importa 70% din necesarul său energetic (în loc de 50%).

- Armata europeană. J. Solana afirmă că UE îşi va asuma mai multe misiuni de pace în 2007. În 2006, UE a trimis 9 000 oameni în Liban (organizaţi în grupuri de luptă) şi 1 400 în Congo. UE asigură o misiune de poliţie în Afganistan. Olanda şi Marea Britanie se opun asumării de către UE a unor misiuni specifice NATO. Va urma însă o misiune de securitate în Kosovo.

- Suedia. Ministrul de Externe, C. Bildt, anchetat pentru favorizarea **Gazprom**.

- Probleme energetice. Planul de Acţiune UE pentru energie (10 ianuarie) pune accent pe elaborarea unei strategii comune faţă de F. Rusă şi pe surse alternative. Statele UE sunt divizate: Germania şi Ungaria au încheiat acorduri energetice bilaterale cu F. Rusă, Franţa se bazează pe centrale nucleare, Marea Britanie şi alte state importă hidrocarburi din zona nord-europeană, Bulgaria şi Grecia cooperează cu F. Rusă, etc.

Institutele de specialitate avertizează că, în lipsa investiţiilor majore, F. Rusă nu-şi va putea onora exporturile de hidrocarburi după 2010. J. Rifkin atrage atenţia că în 2030 marile puteri îşi vor disputa hidrocarburile din Orientul Mijlociu şi spaţiul arctic. UE ar trebui să-şi reducă emisiile de carbon cu 30% până în 2020 şi consumul de energie cu 20%. China în schimb, va construi 500 de termocentrale cu cărbune până în 2030.

CE şi Germania sunt în dispută pe teme de justiţie (vetoul naţional), reglementări pentru industria auto sau fragmentarea giganţilor energetici. A. Merkel se confruntă cu parlamentarii germani care nu aprobă funcţionarea unei agenţii europene pentru drepturile fundamentale. La 17 ianuarie, A. Merkel a declarat, în faţa PE, că problema Constituţiei UE nu necesită o nouă dezbatere publică. Statele trebuie să se concentreze pe punctele în dispută dacă doresc o Constituţie în 2009.

- UE (22 ianuarie) este de acord cu aplicarea sancţiunilor ONU dacă Iranul nu suspendă programul nuclear până la 21 februarie 2007. Teheranul a respins inspecţiile internaţionale la 22 ianuarie.

- **Bruxelles.** Vizita secretarului general ONU, Ban Ki-moon. Discuţii asupra situaţiilor din Kosovo, Cipru, Afganistan şi pe tema cooperării cu UE şi NATO (25 ianuarie)

- **Cazul Litvinenko.** Într-un interviu "postum", fostul agent rus A. Litvinenko sugerează că premierul italian R. Prodi ar fi colaborat cu KGB-ul (21 ianuarie).

- **Franţa.** Diverşi comentatori atrag atenţia că J. Chirac, încercând să se menţină în prim-planul vieţii politice, recurge la vechi sloganuri antiamericane şi caută "amiciţia" Iranului, pentru a organiza un nou "front al refuzului" în Orientul Apropiat şi Mijlociu (F. Rusă, Franţa, poate China, Siria şi Iranul).

Orientarea sa ar fi deosebită de "direcţia Merkel", în politica externă, Germania afirmându-se ca un interlocutor tot mai activ în regiune. În interior, preşedintele "demască" atlantismul lui N. Sarkozy. "Die Welt" îl consideră pe J. Chirac un politician care "nu a ezitat niciodată să-şi abandoneze, dacă a fost necesar, aliaţii".

Europa de Est, Marea Neagră şi Caspica

- **Washingtonul** critică "presiunile energetice" aplicate de Moscova guvernului de la Minsk şi subliniază importanţa "rutelor energetice alternative". Regimul A. Lukaşenko este declarat corupt şi pentru faptul că încearcă să taxeze suplimentar hidrocarburile tranzitate spre UE.

- **Georgia. Abhazia.** Minoritatea armeană (60 000 locuitori din 220 000) solicită reprezentare distinctă în parlamentul local. La Tbilisi, preşedintele M. Saakaşvili se pronunţă în favoarea dezvoltării teritoriului Tamarasheni, din Osetia de Sud (la 2 km. de capitala Tskhinvali), populat majoritar de georgieni; în teritoriul Kurta s-ar pregăti o administraţie locală anti-rusă.

- **Kârgâzstan.** Preşedintele şi-a întărit atributele de putere (poate desemna premierul). Parlamentul refuză menţinerea în funcţie a premierului F. Kulov (18 ianuarie).

- **Tadjikistan. Gazprom** achiziţionează noi licenţe pentru gaze naturale. Şi în **Uzbekistan**, **Gazprom** obţine dreptul de a explorare în câmpurile de hidrocarburi din vestul ţării. După semnarea tratatului de prietenie, China va susţine construcţia unei hidrocentrale în nord (600 milioane kwh).

- **Belarus-F. Rusă.** Analistul S. Pereslegin (apropiat de V. Putin) acuză regimul A. Lukaşenko de "escrocherii". Astfel, Belarusul cumpără 17 milioane t. petrol din F. Rusă, consumă 4 milioane t. şi vinde la preţuri UE 13 milioane t. Cu parte din fonduri se alimentează programe sociale. Guvernul de la Minsk adoptă măsuri de "război economic" ca urmare a creşterii preţului livrărilor ruse de hidrocarburi. Preşedintele V. Putin intervine pentru deblocarea negocierilor bilaterale (9ianuarie), exporturile spre UE fiind din nou grav afectate. La 10 ianuarie, ambele state au decis să reia exporturile petroliere. Belarus propune discuţii pe teme energetice cu UE.

- **F. Rusă.** Generalul-colonel V. Popovkin, şeful Forţelor Federale Spaţiale şi alţi demnitari ruşi critică amplasarea Scutului Antirachetă american în Europa de Est-Centrală. Partea americană neagă intenţia de a ameninţa Rusia (22 ianuarie). F. Rusă a încheiat un acord de colaborare de piaţă cu Algeria în domeniul gazelor naturale (20-21 ianuarie); partea rusă asigură 25% din necesarul UE de gaze naturale, cea algeriană 10%. Moscova va întări cooperarea cu R. Srpska (22 ianuarie). **Soluţia Kosovo** va trebui adoptată şi în Zona lărgită a Mării Negre. La 23 ianuarie, V. Putin afirmă că F. Rusă doreşte o "lume echilibrată şi multipolară".

- **F. Rusă. Caucazul de Nord.** Lupte cu gherilele islamiste în Daghestan, Inguşetia, Adigya, etc.

- **Azerbaidjan.** Compania de stat SOCAR va suspenda exporturile petroliere pe conducta Baku- Novorossiisk (2,4 milioane t/an); petrolul va fi folosit pentru alimentarea centralelor

electrice, afectate de creşterea preţului gazelor naturale ruseşti. Baku-Novorossiisk va fi alimentată de compania transnaţională AIOC (2 milioane t/an).

- Armenia. V. Oskanian, ministru de Externe, afirmă că guvernul său s-ar asocia la **Proiectul Nabucco** (legat de conducta Caspica de Sud şi de importurile europene de gaze naturale din Asia Centrală).

- UE. O delegaţie condusă de H. Mingarelli, director pentru Europa de Est, Caucazul de Sud şi Asia Centrală vizitează Abhazia şi Osetia de Sud (17 ianuarie). Se discută reluarea negocierilor cu guvernul din Tbilisi.

- Ucraina. Parlamentul reduce prerogativele prezidenţiale (12 ianuarie). V. Iuşcenko se adresează Curţii Constituţionale. Comuniştii propun suspendarea preşedintelui. Noi ciocniri între tătari şi slavi în Crimeea (20-22 ianuarie). Majoritatea tătarilor revendică vechile lor titluri de proprietate asupra pământului.

- Turkmenistan. Noua conducere politică va respecta înţelegerile pentru conducta de gaze cu destinaţia China (18 ianuarie); în total, se va livra Chinei cantitatea de 30 miliarde m³/an (50 miliarde F. Ruse).

- Kazahstan. Beijingul este dispus să finanţeze refacerea a 2 300 km cale ferată, parte din linia ce uneşte F. Rusă de China (8 500 km). Kazakh Caspian Transport System va lansa un traseu de tancuri petroliere pe direcţia Baku, pentru conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan (2010-2011), capacitate de 25-38 milioane t/an. **Chevron** va sprijini acest proiect (**Tengizchevroil**), alături de Eni-SPA, Agip.KCO.DK.

- China. Lupte în teritoriul Tashkorgon, de la frontiera cu Kârgâstanul. Trupele chineze au anihilat o formaţiune a Mişcării Islamice din Turkestanul de Est (4-8 ianuarie).

Europa de Sud-Est

- Bosnia-Herţegovina. N. Spirici a fost desemnat premier, cu sprijinul majorităţii partidelor politice (4 ianuarie). Se amplifică zvonurile despre o posibilă ieşire a R. Srpska din federaţie în cazul care Kosovo va deveni independent (17 ianuarie). Înaltul reprezentant internaţional C. Schwarz-Shilling opinează că trebuie să se menţină încă regimul de supraveghere internaţională (**Peace Implementation Council**). Liderul musulman H. Silajidjici susţine că se cere întărirea supravegherii internaţionale pentru a se contracara "naţionalismul sârb" (23 ianuarie).

- Serbia. Preşedintele B. Tadici declară că va urmări o politică de integrare în UE. De asemenea, el susţine că, deşi Serbia nu acceptă oficial independenţa Kosovo, nu are mijloace pentru a se opune acestui curs al evenimentelor (2 ianuarie). Ambasadorul SUA, M. Polt consideră că nerezolvarea problemei Kosovo blochează accesul Serbiei în UE (17 ianuarie). La 11 ianuarie, Serbia participă la reuniunea Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic. Alegeri parlamentare (21 ianuarie). Preşedintele V. Putin respinge orice „soluţie impusă" în Kosovo (21 ianuarie). PDS şi PD au obţinut cele mai multe voturi; Partidul Radical rămâne în minoritate.

- Macedonia. Persistă tensiunile politice în coaliţie şi între guvern şi principalul partid albanez. La 11 ianuarie se adoptă noua lege a partidelor politice. Partidul Democratic al Albanezilor a câştigat alegerile din Saraj (14 ianuarie), zonă majoritar albaneză.

- Kosovo. N. Daci, fost lider al Ligii Democrate, va fonda partidul moderat **Uniunea Democratică** (12 ianuarie). M. Ahtisaari a prezentat Planul Kosovo Grupului de Contact (26 ianuarie).

- România. Convorbiri Tr. Băsescu-V. Iuşcenko şi Tr. Băsescu-V. Voronin (15-16 ianuarie). Vizita premierului italian R. Prodi la Bucureşti.

- **Grecia** sprijină integrarea treptată în UE a Turciei şi Balcanilor de Vest. Turneu al premierului C. Karamanlis în Serbia, Slovenia şi Croaţia (început la 14 ianuarie).

- **Germania** crede în „perspectiva europeană" a Balcanilor de Vest (14 ianuarie).

- **Albania.** Acord al partidelor politice cu privire la alegerile locale (13 ianuarie); s-au exercitat serioase presiuni occidentale în acest sens.

- **Cipru.** Preşedintele T. Papadopoulos declară că unificarea rămâne singura soluţie politică locală (17 ianuarie).

- **Bulgaria.** UE va interveni pe lângă Libia pentru a elibera personalul sanitar bulgar acuzat de crimă, în urmă cu câţiva ani (10 ianuarie). Ofensivă a capitalului rusesc în energetica bulgară.

- **Turcia şi Egiptul** salută noul plan de securitate irakiano-american (12 ianuarie). Turcia va accelera reformele necesare aderării la UE până în 2013. Ankara insistă asupra problemelor din zona Kirkuk şi a bazelor PKK din nordul Irakului (15-16 ianuarie). Americanii privesc problema Kirkuk ca fiind o „afacere a Irakului" (18 ianuarie).

- **Muntenegru.** Semnarea Parteneriatului cu UE (23 ianuarie).

- **România-UE.** Reuniunea miniştrilor de Externe UE (22-23 ianuarie). Ministrul român de Externe insistă pentru o politică europeană la Marea Neagră. Concomitent, Compania de Stat a Petrolului din Azerbaidjan va construi o linie maritimă petrolieră spre UE, cu baza în România. Iniţiativele Bucureştiului la Marea Neagră sunt dur contestate de Moscova. Ministrul R.M. Ungureanu va fi, curând, obligat să-şi prezinte demisia din funcţie, la solicitarea premierului C.P. Tăriceanu.

Alte zone

- **Japonia.** Oficialităţile nipone dezmint ipoteza că ar lua în calcul o împărţire cu F. Rusă a Arhipelagului Kurile, negocierile trebuind, însă, să se desfăşoare în continuare (5 ianuarie).

- **Teheran.** Principalele autorităţi pledează în favoarea recunoaşterii de către comunitatea internaţională a **poziţiei Iranului de putere regională**. Arabia Saudită neagă orice tentativă de mediere între SUA şi Iran. Rafsanjani speră să se treacă la o „revoluţie economică", prin dezvoltarea sectorului privat (22 ianuarie). Reformiştii irakieni avertizează că regimul Ahmadinejad a provocat o gravă criză politică, izolând Iranul de lumea arabă şi musulmană şi alimentând amestecul în Irak.

- **Irak.** Ofensivă a miliţiilor din subordinea Consiliului Salvării din provincia Al-Anbar. Guvernul anunţă că 16 273 irakieni şi-au pierdut viaţa în lupte în 2006. Premierul Al-Maliki promite o nouă iniţiativă de securitate în Bagdad (6 ianuarie); se urmăreşte, în primul rând, neutralizarea radicalilor şiiţi.

Turcia protestează împotriva tendinţelor kurzilor de a lua sub control exclusiv zona petrolieră Kirkuk.

Ofensivă irakiano-americană în Bagdad (din 10 ianuarie). Sunt vizate miliţiile radicale şiite şi sunnite. Unităţi kurde din armata irakiană sunt utilizate în zonele şiite. O mare bază americană se construieşte la Sulaymaniyah. Ofensiva se înscrie în strategia de restrângere a influenţei iraniene.

Numeroase grupări sunnite se opun „aservirii" Irakului de către Iran şi extinderii influenţei fundamentaliştilor.

- **Liban.** Aflat la Beirut, premierul turc R.T. Erdogan s-a oferit să medieze între părţile aflate în dispută (3 ianuarie). La 23 ianuarie, ciocniri dure la Beirut între opoziţia şiită şi forţele de ordine.

- **SUA.** Întâlnire G. Bush-A. Merkel. Washingtonul aprobă propunerea europeană de relansare a procesului de pace din Teritoriile Palestiniene (4 ianuarie). C. Rice se deplasează în regiune.

La 10 ianuarie, preşedintele G. Bush prezintă noul său plan de securizare a Irakului. El se axează pe: cooperarea cu moderaţii şiiţi şi sunniţi; contracararea miliţiilor radicale şi a Al-Qaeda; ajutorul statelor arabe moderate; contracararea influenţelor siriană şi iraniană, etc. Se vor trimite încă 21 000 militari americani.

Secretarul de stat C. Rice se deplasează în Orientul Mijlociu. La Riad, critică Iranul, dar declară că SUA nu plănuiesc folosirea mijloacelor militare împotriva sa (16 ianuarie).

Mesajul preşedintelui G. Bush cu privire la **Starea Naţiunii** (23 ianuarie). Pe lângă fundamentaliştii Al-Qaeda, America se confruntă şi cu „extremiştii şiiţi" şi cu Iranul. SUA se află în război cu „totalitarismul extremist" şi vor încuraja statele moderate, reformele şi democraţia. America îşi va reduce consumul de energie cu 20% în 10 ani. Situaţia economică este încurajatoare. **C. Rice** afirmă că în Afganistan şi Irak acţiunea armată trebuie combinată cu cea politică şi cu eforturile de reconstrucţie (26 ianuarie). Discuţiile cu Iranul pot avea loc dacă se suspendă programul nuclear.

- **Somalia.** Atacuri împotriva forţelor guvernamentale şi etiopiene în zona Mogadishu (6 ianuarie). Islamiştii s-au retras în Peninsula Ras Kamboni, unde sunt blocaţi şi de marina americană. La 12 ianuarie, islamiştii au pierdut şi ultimele poziţii din Ras Kamboni. **Grupul de contact** din Kenya solicită o forţă internaţională de pace de 8 000 oameni. Şefii locali au acceptat să-şi încadreze miliţiile în forţele guvernamentale de ordine.

- **Afganistan-Pakistan.** Regimul de la Kabul protestează împotriva planului pakistanez de minare a frontierelor. Afganistanul nu acceptă neoficial actualul traseu al frontierei care lasă milioane de paştuni sub autoritatea Pakistanului; pe de altă parte, unele cercuri pakistaneze au încurajat mereu diverse rebeliuni în statul vecin, temându-se de revendicările sale teritoriale şi de o alianţă afagno-indiană. La 11 ianuarie, guvernele Afganistanului şi Pakistanului au decis să înfiinţeze o comisie comună pentru adunările tribale din zonele de frontieră. S-a creat şi un Centru comun de informaţii (Afganistan, Pakistan, NATO).

Forţele afgane şi NATO au distrus două grupări talibane în provinciile Paktya şi Helmand. SUA şi NATO trebuie să trimită mai multe trupe în sud. Prizonierii talibani susţin că rebelii paştuni sunt protejaţi de pakistanezi în zona Quetta.

- **NATO.** Japonia apreciază că principalele ameninţări la adresa securităţii naţionale sunt: armamentul nuclear nord-coreean; un conflict China-Taiwan; terorismul internaţional (la 11 ianuarie China a folosit o armă rachetă pentru a distruge un satelit expirat). În faţa creşterii puterii chineze, Japonia şi-a refăcut Ministerul Apărării şi parteneriatul cu SUA, preconizând dezvoltarea cooperării cu NATO. Premierul Shinzo Abe a vizitat sediul Alianţei la 12 ianuarie; se vor desfăşura reuniuni între cele două părţi (s-a deplasat şi în Marea Britanie, Germania şi Franţa). Turneul vest-european al premierului nipon (9-13 ianuarie).

- **Thailanda.** Guvernul limitează investiţiile străine şi relansează protecţionismul (probabil sub presiunea exporturilor din China.

- **Bangladesh.** Criză politică provocată de disputele dintre PNB şi Liga Awami. La 11 ianuarie, s-a instaurat starea de urgenţă şi s-au amânat alegerile generale.

- **ASEAN.** Şefii de stat şi de guvern au hotărât să: întărească cooperarea economică şi antiteroristă; să pregătească o **Chartă comună** (Filipine, 13 ianuarie). La 15 ianuarie se desfăşoară reuniunea Asiei de Est (ASEAN, India, Australia, Noua Zeelandă, China, Japonia, Coreea de Sud).

- **Teritoriile Palestiniene.** După înfruntări armate şi greve, se instalează o stare relativă de pace; se conturează un guvern de uniune naţională. Negocierile **Fatah-Hamas** de la Damasc se suprapun cu relansarea Cvartetului pentru OM şi cu turneul C. Rice în regiune (13 ianuarie).

- **China-Africa.** Bilanţ comercial: 14 miliard de dolari exporturi chineze, 15 miliarde importuri, preponderent materii prime.

- **America Latină.** Începe la 13 ianuarie turneul preşedintelui iranian Ahmadinejad în state „anti-americane" (Venezuela, Ecuador, Nicaragua). Constituirea unui „front anti-imperialist" în regiune (Venezuela, Ecuador, Nicaragua, Bolivia, Cuba) este susţinută tacit de F. Rusă şi China. În Bolivia se înregistrează ciocniri între partizanii preşedintelui şi cei ai guvernatorului provinciei Cochabamba. Senatul rămâne controlat de conservatori; 9 guvernatori provinciali solicită autonomie lărgită.

- **Guineea.** Ample proteste populare împotriva regimului L.Conté (10 ianuarie).

- **MERCOSUR** (18-19 ianuarie). Reuniunea de la Rio de Janeiro vizează amplificarea cooperării regionale, drepturile omului, cooperarea energetică. Bolivia nu va adera la organizaţie dacă nu va avea o orientare de stânga. Venezuela propune modelul său de „Socialism al Secolului XXI", anti-liberal. Brazilia se plasează pe o poziţie de stânga moderată. Se încheie acorduri de cooperare în domeniul hidrocarburilor. MERCOSUR reprezintă o piaţă de 250 milioane oameni, cu un PIB de 1 000 miliarde dolari, 76% din totalul Americii de Sud.

- **India.** Vizite ale ministrului rus al Apărării (22 ianuarie) şi preşedintelui V. Putin (25-26 ianuarie). Moscova va livra armament modern(126 Mig 35) şi centrale nucleare. India şi China primesc 70% din exporturile ruseşti de armamente. Planul de cooperare militară ruso-indian pe perioada 2001-2010 are o valoare de 18 miliarde dolari.

- **China** şi **F. Rusă** au opus veto rezoluţiei prezentate de SUA în CS. ONU în privinţa încălcării drepturilor omului în Myanmar (11 ianuarie). C.N. Petroleum Corporation (companie chineză) a câştigat drept de exploatare a hidrocarburilor. Myanmar deţine 510 miliarde m³ gaze, 3,2 miliarde barili petrol.

- **Forumul de la Davos.** Cancelarul A. Merkel speră să obţină un aranjament energetic avantajos cu F. Rusă (24 ianuarie). Cehii atrag atenţia că Moscova „divide energetic" statele UE. V. Ianukovici, premierul Ucrainei, declară că ţara sa este interesată în conducta Odessa-Brodi, ca rută alternativă pentru F. Rusă şi UE.

- **Arabia Saudită** avertizează Iranul să nu se implice în „afacerile lumii arabe" (24 ianuarie).

- **R.D. Congo.** Generalul L. Nkunda (de etnie tutsi) rămâne influent în provincia Kivu de Nord (susţinut de Rwanda).

- **Ciad.** Prin intermediul Libiei, şeful rebelilor FUC s-a reconciliat cu preşedintele D. Itno. Alte grupări rebele (UFDD, RAFD, CNT) rămân în luptă, cu ajutor din Sudan.

29 ianuarie-11 februarie

Uniunea Europeană

- **Berlin.** Convorbiri A. Merkel-N. Nazarbaev (30 ianuarie). Germania şi UE au interese „vitale" în Asia Centrală. Cancelarul A. Merkel face un turneu diplomatic în Orientul Mijlociu în contextul relansării procesului de pace israeliano-palestinian (începutul lui februarie).

- **Afganistan.** UE va asista la modernizarea forţelor locale de poliţie (**Political and Security C.** şi **Support a NATO led military and nation-building campaign in the South Asia country**).

- Ministrul german de Externe, F.W. Steinmeier pledează pentru o **Iniţiativă UE în Asia Centrală**. Aceasta s-ar referi la întărirea stabilităţii regionale. Kazahstanul a cerut includerea în

PEV. Trasee energetice alternative ar lega UE de regiunea bogată în hidrocarburi, ocolind F. Rusă.

- Constituţia UE. Statele rămân încă puternic divizate pe această temă.

- NATO. Secretarul general NATO, Jaap de Hoop Scheffer, atrage atenţia asupra importanţei parteneriatului strategic SUA-UE (29 ianuarie). NATO şi UE sunt reciproc dependente. „Teama de influenţa SUA", nejustificată întotdeauna, dăunează NATO şi UE.

- UE. Turneul A. Merkel în Orientul Mijociu (3-7 februarie).

- Probleme energetice. Aprovizionarea cu energie electrică nu trebuie să depindă doar de companii gigant precum E.ON sau EDF. Ar fi necesare forme de coordonare regionale şi divizarea marilor companii (30 ianuarie). Numeroase state europene îşi exprimă scepticismul faţă de propunerile CE de creştere la 20% a proporţiei consumului de energie regenerabilă. Statele pro-nucleare (Franţa) se opun celor „ecologiste" (Grecia, Austria).

- CE încearcă să reducă emisiile de bioxid de carbon. Cancelarul german, A. Merkel intervine în favoarea industriei de automobile din ţara sa (31 ianuarie).

- UE-Ucraina. După înlăturarea din funcţie a ministrului de Externe B. Tarasiuk, se profilează limitarea ambiţiilor Kievului la o „zonă de liber-schimb" cu UE.

- Paris. Conferinţa internaţională asupra încălzirii globale (2-4 februarie).

- UE îndeamnă Serbia şi autorităţile de la Priştina să negocieze statutul Kosovo, pe baza propunerilor raportorului ONU, M. Ahtisaari (2 februarie).

- UE-Marea Neagră. Bruxelles-ul consideră F. Rusă un"actor responsabil" în regiune. Abhazia şi Osetia de Sud ar putea fi incluse în P.V.E fără a leza integritatea Georgiei (4-5 februarie).

- Washington. Diplomaţii americani avertizează UE să nu favorizeze aspectele economice în relaţiile cu Belarus în detrimentul democraţiei (8 februarie).

- Spania. ETA ar accepta condiţionat autonomia garantată de **Constituţie** (6 februarie). Stânga patriotică (abertzale) revendică dreptul bascilor de a se pronunţa asupra statutului şi „reunificarea" cu Navarra. În prezent funcţionează Comunitatea autonomă bască (3 provincii) şi Comunitatea forală (fueros) Navarra. Independiştii doresc constituirea unui stat basc independent, cu 4 provincii spaniole şi 3 franceze (Labourd, Soule, Basse-Navarre). **Uztaritz** (Batasuna franceză) a reclamat autonomie locală pentru cele 3 provincii din sudul Franţei.

Europa de Est. Marea Neagră şi Caspica

- F. Rusă. Preşedintele V. Putin apreciază că proiectul sistemului american antirachetă din UE ameninţă ţara sa (1 februarie). Totuşi, armata rusă ar avea rachete care pot anihila orice sisteme defensive. Iranul are dreptul la tehnologie nucleară civilă. Bugetul militar al F. Ruse va atinge aprox. 150 miliarde euro (de trei ori mai mare decât în 2000).

- Georgia este pregătită de tratative cu F. Rusă şi pentru recunoaşterea autoguvernării federale în Abhazia şi Osetia de Sud (27 ianuarie). Cehii de la **Energy Pro.** au achiziţionat reţeaua hidro.

- Azerbaidjan. Kaz Munai Gaz din Kazahstan va livra petrol conductei Baku-Tbilisi-Ceyhan (cu o capacitate de 28-38 milioane t/an). Proiectul **Kazah Caspian Transport System**, bazat pe zăcămintele de la Kashagan, va fi finalizat în 2010. O. C. Shangai se va dezvolta în direcţia unei „zone de liber-schimb".

Opoziţia din Azerbaidjan acceptă dialogul politic cu puterea. Noi negocieri OSCE pe tema Nagorno-Karabah. Regimul de la Baku îşi va moderniza forţele armate, cu asistenţă din NATO şi Turcia.

- Kârgâzstan. Parlamentul kârgâz a aprobat numirea lui Azim Isabekov – apropiat al preşedintelui K. BAkaiev – în fruntea guvernului (26 ianuarie).

- Belarus. Persistă tensiunile Rusia-Belarus provocate de creşterea preţurilor la hidrocarburile de import. La 30 ianuarie, companiile ruseşti au decis să exporte petrol (21 milioane t/an) la preţul din 2006, adică 240 dolari/t. Preşedintele Lukaşenko ar „flirta" cu Vestul şi acuză F. Rusă de ambiţii „imperiale" (6 februarie), dar refuză orice democratizare internă.

- Armenia. F. Rusă va construi o rafinărie pentru procesarea petrolului iranian, cu o capacitate de 7 milioane t/an (în ţară se consumă 250 000 t.). Strategia armeană de securitate prevede relaţii „complementare" cu Occidentul şi F. Rusă.

- Ucraina. Parlamentul interzice orice fuziune a sistemului ucrainean de transport gaze naturale cu cel rusesc (6 februarie).

- Negocierile pentru Nagorno-Karabah. M. Bryza, înalt diplomat american, speră ca Armenia şi Azerbaidjanul să ajungă rapid la un acord de bază (7 februarie).

- Tbilisi. M. Saakaşvili, I. Aliev şi R.T. Erdogan semnează acordul de cooperare **Shared Vision of Regional Cooperation** (7 februarie). Se includ: proiectul căii ferate Kars-Tbilisi-Baku; sprijinul reciproc în energetică. Erevanul se teme să nu fie izolat economic.

Europa de Sud-Est

- Kosovo. Mai multe publicaţii occidentale speculează că provincia va primi un statut de independenţă limitată, cu susţinerea NATO şi UE. Guvernul de la Belgrad refuză orice formulă de independenţă. NATO solicită vecinilor Serbiei să adere la „poziţia Ahtisaari" în problema Kosovo (29 ianuarie). China şi F. Rusă pledează în favoarea obţinerii „asentimentului Serbiei" pentru „separarea" provinciei Kosovo. O. Ivanovici, liderul Listei Sârbe din Kosovo, pledează pentru un „protectorat" UE în provincie. La 2 februarie, Serbia respinge propunerile din Planul Ahtisaari (un stat „multi-etnic, cu dreptul de a face parte din organizaţii internaţionale", supervizat de o putere militară şi civilă internaţională). Sârbii locali resping planul ONU (6 februarie). Radicalii albanezi au o poziţie similară.

Demersuri ale fruntaşilor UE pe lângă Serbia în favoarea planului ONU (6-7 februarie). Cele două părţi implicate ar trebui să poarte convorbiri asupra planului, la Viena.

- Bosnia-Herţegovina. SUA insistă pentru presiuni internaţionale în direcţia adoptării de reforme (30 ianuarie). Compania rusă **Zarubejneft** a achiziţionat, în R. Srpska, rafinăria din Modrica (cea mai mare din federaţie) şi distribuitorul **Petrol** (2 februarie).

- Conducta petrolieră trans-balcanică. La 31 ianuarie, reprezentanţii Bulgariei, Macedoniei şi Albaniei au semnat acordul pentru conducta Burgas-Vlora (35 milioane t/an, iniţiativa **Albanian Macedonian Bulgarian Oil Corporation**). Textul acordului pentru conducta „rusă" Burgas-Alexandroupolis s-a definitivat la 26 ianuarie.

- Conducta Burgas-Alexandroupolis va fi construită de companiile: **Gazprom Neft, Rosneft, TNK-BP, Bulgargaz, Terminal Universal Burgas, Hellenic Petroleum, Thraki** (partea rusă va deţine 51% din acţiuni).

- Serbia. Preşedintele B. Tadici începe consultările pentru formarea guvernului (29 ianuarie). Aproape nici un partid nu doreşte să accepte oficial pierderea provinciei Kosovo. V. Kostuniţa (PDS) s-ar apropia de naţionaliştii radicali.

- Croaţia. Continuă divergenţele cu Slovenia şi Italia pentru zăcămintele de hidrocarburi din Adriatica.

- Macedonia. Uniunea Democratică pentru Integrare (albaneză) boicotează parlamentul.

- Turcia va sprijini proiectul avionului american de luptă **F-35** (28 ianuarie). Ofiţeri experţi din Turcia, NATO şi UE au examinat la Istanbul acţiunile PKK. Mai mulţi membri Al-

Qaeda au fost arestaţi (29 ianuarie). Ankara protestează împotriva „înţelegerilor” de prospecţiuni petroliere Cipru-Egipt şi Liban.

Alte zone

- Washington. Reuniune a Cvartetului pentru orientul Mijlociu (2 februarie). Cvartetul va activa pentru soluţionarea conflictului israeliano-palestinian pe baza rezoluţiilor CS. ONU nr. 242 şi 338. F. Rusă este preocupată de prezenţa militară masivă a SUA în regiune şi consideră că Siria şi Iranul nu pot fi excluse din negocierile de securitate. La Teheran, la 28 ianuarie, I. Ivanov, secretarul CSFR s-a întâlnit cu înalţi responsabili locali. Iranul şi F. Rusă ar putea reglementa piaţa mondială a gazelor naturale. Senatorul J. McCain avertizează F. Rusă că, atât timp cât nu împărtăşeşte valorile democraţiei, nu poate fi considerată partener pe deplin al Occidentului (8 februarie).

- Teheran. Deşi sunt acuzate de implicare în Irak, autorităţile iraniene par dispuse să negocieze cu SUA şi Occidentul, inclusiv asupra programului nuclear. Kurzii şi majoritatea şiiţilor doresc o cooperare între americani şi irakieni pentru stabilizarea Irakului. SUA vor impune sancţiuni companiilor care vor construi conducte petroliere în Iran (5 februarie). Liderul şiit Al-Hakim discută cu fruntaşii iranieni despre negocierile cu SUA. (5 februarie).

- Irak. Acţiuni în forţă ale trupelor irakiene şi americane împotriva extremiştilor sunniţi (**Armata Raiului**, asociată cu Al-Qaeda) în zona Najaf (cu ocazia **Ceremoniilor Ashura**, la sfârşitul lunii ianuarie). Liderii miliţiilor şiite **Al-Mahdi** s-ar fi refugiat în Iran după măsurile ferme irakiano-americane din zona Bagdad. **Liga Arabă** rămâne dezbinată pe tema Irakului. Pe de altă parte, autorităţile de la Bagdad resping presiunile Turciei asupra nordului ţării şi amestecul din zona Kirkuk. Oficialităţile kurde şi şefii militari americani se pronunţă pentru negocieri între Ankara şi PKK.

Secretarul de stat pentru Apărare, R. Gates, neagă existenţa unui plan american de atacare a Iranului. La 4 februarie, se înregistrează atentate sângeroase la Bagdad şi lupte la Mosul. Americanii avertizează asupra principalelor conflicte din Irak: între şiiţi în sud; în zona Bagdad; zona insurecţională;zona de acţiune Al-Qaeda. Siria îi ajută pe sunniţi, Iranul pe şiiţi. În ţară ar lupta între 30 000-50 000 de mercenari.

Noul plan de securizare a Bagdadului a început să se aplice gradual din 7-8 februarie. Conducerea operaţiei Bagdad revine generalului A. Kanbar. Generalul D. Petraeus a preluat comanda de ansamblu a forţelor americane şi va primi în sprijin încă 21 000 oameni. În ţară, 1,7 milioane oameni şi-au abandonat aşezările vechi şi 1,2 milioane s-au refugiat în Siria şi Iordania.

- Moscova. Preşedintele V. Putin pledează pentru o participare serioasă a F. Ruse la stabilizarea Orientului Apropiat şi Mijlociu (29-30 ianuarie). S. Lavrov, ministrul de Externe, aminteşte că ruşii şi americanii au puncte de vedere apropiate asupra Iranului, Irakului şi Orientului Mijlociu, dar divergente pe tema Kosovo (3 februarie).

Pe de altă parte, OSCE ar fi devenit inutilă. V. Potatin, co-patronul **Norilsk Nickel** (30 miliarde dolari, 20% din producţia mondială), laudă suportul oferit de stat marilor companii. Moscova neagă pregătirea unui cartel al gazelor naturale (6 februarie). De asemenea, se propune un pact antirachetă Washingtonului (6 februarie).

- Somalia. Va avea loc o conferinţă de reconciliere sub egida SUA şi UE.

- China-Africa. Vizita preşedintelui Hu Jintao în Sudan (2 februarie). China are serioase interese petroliere în Sudanul islamic, supus sancţiunilor americane. Hu Jintao va călători în 8 state africane.

- Teritoriile Palestiniene. Acord de încetare a focului între preşedintele M. Abbas şi **Hamas** (Mecca, 8-9 februarie).

- **Afganistan.** Lovituri aeriene aliate în teritoriul Musa Qala din Helmand, ocupat de talibani (2-5 februarie).

- **München** (9-10 februarie). Conferinţa reprezentanţilor a 40 state pe teme de securitate. Se discută: gestionarea crizelor, securitatea energetică, proliferarea ANM, terorismul internaţional, etc.

V. Putin pledează pentru „rolul mondial al Rusiei" într-o lume multipolară, şi propune un scut antirachetă Europa-Rusia. La 11 februarie, preşedintele rus vizitează Arabia Saudită; urmează Qatar şi Iordania. **Lukoil** şi **Conoco Ph** cooperează în Irak, la West Qurma 2 (16 miliarde barili).

- **Coreea de Nord.** Convorbirile de la Beijing s-ar apropia de finalizare (7-8 februarie). Dacă închid reactorul de la Yonbyon, nord-coreenii vor primi ajutoare energetice.

- **Pakistan.** După ministrul saudit de Externe, preşedintele P. Musharraf vizitează Iranul (4 februarie). Se discută proiectul conductei de gaze naturale Iran-Pakistan-India (Iranul nu poate alimenta însă nici măcar Turcia cu 10 miliarde m^3/an).

- **SUA-Turcia.** Convorbirile la nivel înalt dintre cele două părţi se referă la combaterea PKK. Washingtonul sfătuieşte Ankara să negocieze cu autonomia kurdă din Irak blocarea acţiunilor militare PKK (6 februarie). Congresul american va examina în martie o rezoluţie de condamnare a masacrării armenilor în 1915.

- **Etiopia.** Premierul Meles Zenawi (fost gheriler marxist), fondator al statului federal etiopian şi al Frontului Democratic Revoluţionar, duce o politică de afirmare a ţării sale în plan regional. Este aliatul principal al SUA şi Occidentului în Africa de Est şi Centrală, susţinând Uganda, mişcările politice tutsi, rebeliunea din Sudanul de Sud şi războiul împotriva terorismului internaţional.

Unii comentatori politici apreciază că Etiopia ar prefera: instalarea de forţe occidentale şi africane de pace în Somalia; menţinerea unei Somalii semi-divizate (Somaliland, Puntland şi Jubaland), cu toate că-şi va retrage majoritatea forţelor militare din această zonă; Somalilandul ar asigura ieşirea Etiopiei la ocean.

Dislocarea de forţe ONU-UA (cu participare SUA şi UE) în Darfur ar completa o „barieră militară" anti-extremistă în vastul spaţiu dintre Niger, Sudanul de Sud, Uganda, Kenya, Cornul Africii (cu puternica bază americană şi aliată din Djibuti).

La rândul ei, China a devenit activă în Africa (în Sudan, Mozambic, Tanzania, Angola, etc.).

12-28 februarie

Uniunea Europeană

- **Bruxelles.** Reuniunea miniştrilor de Externe. Sârbii şi albanezii trebuie să ajungă la un acord asupra viitorului Kosovo (12 februarie); la Belgrad, ar fi de dorit un guvern de „coaliţie democratică". Guvernul de uniune palestinian va trebui să recunoască Israelul. Iranului i se vor aplica sancţiuni internaţionale dacă nu va accepta rezoluţia ONU asupra programului nuclear (presa occidentală speculează că Iranul este deja pe cale să-şi fabrice arma nucleară).

- **Reuniunea miniştrilor Energiei** (15 februarie). Se va înfiinţa o autoritate de supraveghere a pieţei energetice. CE a propus separarea activităţilor de producţie şi distribuţie, sau impunerea de preţuri controlate.

- **NATO** ar putea pune la dispoziţia UE reţeaua sa proprie de alimentare cu petrol (11 500 km).

- **Bruxelles.** UE pregăteşte o nouă politică de comerţ şi securitate pentru bazinul Mării Negre (Black Sea Synergy). Se propun: un sistem de conferinţe la nivelul miniştrilor de Externe

din regiune, cu participarea oficiului UE pentru politică externă; UE se va implica în tranzitul produselor energetice, combaterea separatismului, imigraţiei ilegale, criminalităţii organizate, mediului, terorismului, etc. F. Rusă reacţionează, în general, tot mai nervos la noile iniţiative UE.

- **Marea Britanie** ar dori un „mini-tratat" tehnic asupra UE pentru a se evita un referendum asupra Constituţiei Uniunii. Spania şi Italia susţin Constituţia, alături de Germania şi majoritatea statelor membre (20-21 februarie).

- **Italia.** Criză politică (din 19 februarie). Guvernul R. Prodi a fost pus în dificultate în parlament pe teme de politică externă. R. Prodi formează un nou guvern cu sprijinul partidelor de centru stânga şi al senatorilor de drept (început martie).

- **Polonia.** A. Macierewicz reorganizează serviciile secrete (WSI). Peste 60 de „agenţi ruşi" au fost „deconspiraţi" (ofiţeri, publicişti, diplomaţi). Şi în **Cehia** se desfăşoară o campanie relativ asemănătoare.

- **CE** cere ca Elveţia să elimine avantajele fiscale acordate multinaţionalelor (2 miliarde euro).

- **PE** aprobă Raportul final cu privire la zborurile CIA în Europa (14 februarie); lipsesc însă probele clare.

- **Comisarul european pentru Energie, A. Piebalgs** critică folosirea exporturilor de petrol şi gaze de către Kremlin ca „armă politică" (14 februarie).

- Intră în funcţiune Agenţia Europeană pentru drepturile fundamentale (1 martie).

- **UE-Turcia.** Ankara promovează o nouă strategie de integrare în uniune. Agenda reformelor interne se va centra pe priorităţile Turciei (2 martie).

Europa de Est, Marea Neagră, Caspica

- **F. Rusă.** Discursul preşedintelui V. Putin de la München, din 10 februarie, a fost catalogat drept „agresiv" la adresa SUA şi NATO de către numeroşi experţi occidentali. Oficialităţile americane au insistat pe necesitatea continuării relaţiilor de parteneriat şi au avertizat asupra pericolelor relansării strategiilor „Războiului Rece" şi zonelor de influenţă. Secretarul de stat de la Apărare, R. Gates a atras atenţia asupra exporturilor ruseşti de armament în direcţii „periculoase" şi a întrebuinţării „diplomaţiei energetice". Suedia şi Finlanda consideră că ambiţiile F. Ruse de mare putere sunt o realitate, dar că UE trebuie să-şi promoveze propriile valori şi obiective. Lituania se oferă să faciliteze accesul Belarusului spre rute energetice alternative. Analiştii evidenţiază întărirea „componentei militare" în conducerea F. Ruse în contextul „ofensivei" pentru afirmarea statutului de „putere globală".

Oficialităţi militare ameninţă că – în cazul retragerii Moscovei din Tratatul INF, 1987 – Cehia şi Polonia ar intra în atenţia sistemului de rachete al F. Ruse. Este o „intimidare" de răspuns la proiectatul scut antirachetă american (19 februarie). „The Economist" avertizează că F. Rusă doreşte o „sferă de influenţă" în Europa. În replică, NATO apreciază că vizarea unor teritorii din sistemul Alianţei de către F. Rusă nu poate fi acceptată. Statele NATO nu au o poziţie comună faţă de sistemul antirachetă american. Divergenţe între cancelarul A. Merkel şi ministrul de Externe german, care critică SUA. C. Rice şi alţi oficiali americani insistă că partea rusă exagerează problematica scutului antirachetă (20-22 februarie).

La 22 februarie, ministrul rus de Externe se deplasează la Berlin; presa germană atrage atenţia că Moscova alimentează programul nuclear iranian şi forţele armate ale Teheranului, dar respinge scutul antirachetă în Europa (destinat contracarării ameninţărilor Iranului şi altor posibile atacuri). În paralel, ambasadorul american la Moscova, W. Burns subliniază necesitatea „dialogului strategic" SUA-F. Rusă (1 martie).

În acelaşi timp, diverşi reprezentanţi ai F. Ruse „critică vehement" orientările pro-atlantiste din statele balcanice, Georgia, România, Ucraina. O anume campanie ostilă României este întreţinută de publicaţii ruse şi de cele „afiliate" din R. Moldova; se face apel şi la vechea recuzită a „Moldovei Mari", redescoperită de anturajul preşedintelui V. Voronin.

Lupte între gherilele islamiste şi forţele de securitate în Daghestan şi alte zone din Caucazul de Nord. Duma aprobă noul tratat cu Tatarstanul (autonomie economică şi politică). Serioase semne de întrebare ridică – în analizele independente – situaţia din Caucazul de Nord, zonă marcată de rivalităţi etnice, ascensiune a islamismului, explozie demografică, etc. Instalarea deplină la putere a clanului Kadirov în Cecenia (15 februarie) nu este apreciată neapărat ca o „mare victorie" a Moscovei, fiind vorba de o grupare asociată criminalităţii organizate şi imprevizibilă din punct de vedere politic.

- Kazahstanul îşi reorganiza armata cu asistenţa F. Ruse (22 februarie).

- Kârgâzstan. Opoziţia radicală (Frontul Unit, la care s-a raliat şi F. Kulov) presează în direcţia alegerilor prezidenţiale (19 februarie). Liderul O. Abdrahmanov se declară adeptul reformelor progresive.

Guvernul nu acceptă cooperarea cu Programul HIPC de reducere a datoriei externe de 1,4 miliarde dolari, pentru a nu „pierde controlul naţional" asupra economiei (de fapt, evită să reformeze economia).

- Turkmenistan. Preşedintele G. Berdimuhammedov se pronunţă pentru „democratizarea treptată" a ţării (16 februarie). Dispute internaţionale pentru hidrocarburi: Tukmenistanul extrage 64 miliarde m³/an; F. Rusă şi-a adjudecat 85% din exporturi, dar China contează pe 30 miliarde m³/an; se pregăteşte o conductă sub-caspică, pe lângă magistrala de 10 miliarde dolari, orientată spre China.

- Ucraina. Crearea alianţei „opoziţiei unite" la 24 februarie (Ucraina Noastră şi Blocul I. Timoşenko).

- Georgia. Vizita preşedintelui M. Saakaşvili la Bruxelles (26-27 februarie). UE salută reformele interne şi susţine integritatea teritorială a Georgiei. UE ar putea participa la forţele de pace ONU din Abhazia şi Osetia de Sud (în aprilie expiră mandatul încredinţat F. Ruse).

Europa de Sud-Est

- Kosovo. Proteste violente ale radicalilor albanezi (Autodeterminarea) la Priştina şi intervenţie în forţă a unităţilor Poliţiei ONU (10 februarie); la demonstraţia violentă au participat şi radicali albanezi din statele vecine şi din UE. Parlamentul Serbiei a respins Planul ONU pentru Kosovo (14 februarie). Secretarul general NATO, de Hoop Scheffer a declarat că nu există alternativă la acest document (14 februarie). Şeful UNMIK, J. Ruecker declară că numeroase state sprijină propunerile lui M. Ahtisaari (16 februarie). Atentate asupra unor vehicule OSCE (26 februarie). Liderii religioşi musulmani şi catolici din Kosovo critică „excesul de concesii" oferite bisericii sârbe ortodoxe (19 februarie). La 21 februarie se reiau negocierile Serbia-Kosovo, sub auspiciile ONU (Viena).

- Macedonia. Secretarul general NATO, de Hoop Scheffer îşi exprimă preocuparea pentru lipsa dialogului politic în ţară (14 februarie).

- Bulgaria. Sofia sprijină planul ONU pentru Kosovo (21 februarie) şi va menţine trupe în Irak.

- Albania. Campanie electorală punctată de câteva incidente grave (13-16 februarie). Alegeri locale (18 februarie). Dreapta domină în nord, socialiştii în centru şi în sud. Washingtonul sugerează guvernului de la Tirana să reformuleze legea electorală (22 februarie).

- **Turcia.** Măsuri anti-PKK în mai multe state UE. Premierul R.T. Erdogan este dispus să coopereze cu kurzii irakieni (13-14 februarie). Înalţi reprezentanţi ai Turciei, Irakului şi Iranului examinează cooperarea împotriva PKK (19-21 februarie). Armata turcă adoptă o poziţie dură. Liderii de la Ankara favorizează abordarea politică a problemei PKK.

- **Bosnia-Herţegovina.** Oficialităţile americane declară că nu se poate impune din exterior reorganizarea forţelor de poliţie. Mandatul înaltului reprezentant internaţional Ch. Schwarz-Schilling a fost prelungit cu un an (27 februarie). Forţele UE se reduc de la 6 000 la 2 500 oameni.

- **Budapesta.** Întâlnire trilaterală Austria, Ungaria, Serbia (25 februarie).

Alte zone

- **Teritoriile Palestiniene.** Se pare că recentul acord dintre Fatah şi Hamas se bucură de aprobarea statelor arabe moderate şi a Iranului şi Siriei. Arabia Saudită ar lăsa impresia unui „joc dublu" în Orientul Mijlociu. În cursul discuţiilor dintre K. Meshaal şi oficialităţile ruse s-a insistat pe ridicarea sancţiunilor internaţionale asupra Hamas (27 februarie). Washingtonul – care critică implicarea iranienilor şi sirienilor în Irak – şi-a exprimat anumite rezerve; C. Rice se va deplasa în regiune cu scopul de a aplica strategia recentă a Cvartetului marilor puteri (o împărţire a sferelor de influenţă în zona Golfului între Iran şi Arabia Saudită, cu sprijinul F. Ruse, Chinei şi chiar Franţei nu este de dorit nici măcar la Cairo sau Bruxelles).

E. Olmert nu acceptă un guvern palestinian care ignoră planul Cvartetului (întâlnire Rice, Olmert, Abbas, 19 februarie). Aflat în vizită în Arabia Saudită, Oman şi Iordania, preşedintele V. Putin a criticat politica SUA de „export de democraţie" şi de „folosire unilaterală" a forţei. NATO s-ar putea implica – alături de UE şi ONU – în stabilizarea Orientului Mijlociu, în 2009. Moscova solicită o conferinţă internaţională pentru Orientul Mojlociu.

- **Afganistan.** Talibanii s-au infiltrat în zona Washir (între Kandahar şi Herat). Convorbiri americano-pakistaneze pe teme afgane (12 februarie). Preşedintele G. Bush a cerut întărirea participării NATO la operaţiile din Afganistan. Armata naţională va creşte la 70 000 oameni în 2008, iar forţele de poliţie la 82 000 oameni (15 februarie).

Guvernatorul provinciei de Nord-Vest din Pakistan, J. Orakzai califică organizaţia talibanilor ca „mişcare de eliberare naţională" (18 februarie); proteste NATO şi ONU. Parte din presa pakistaneză se pronunţă în sprijinul guvernatorului Orakzai. Trupele afgane şi NATO recuceresc districtul Bakwa din Farah (20 februarie). Concomitent, Marea Britanie, Polonia, Australia, etc. au decis să-şi sporească efectivele din Afganistan, aşteptându-se la o nouă ofensivă a talibanilor în primăvara 2007.

Controversată lege de amnistiere a „crimelor" comise în războaiele civile din Afganistan (lege de „reconciliere", 20-23 februarie). Peste 2 000 de grupuri înarmate se menţin în ţară.

- **Myanmar.** Junta militară se confruntă cu o contestare tot mai importantă venită din partea miilor de membri ai organizaţiei civice democratice **Generaţia 88**.

- **Malaysia.** Convorbiri la nivel înalt între guvernele Malaysiei şi Thailandei. Se discută posibilităţile stabilizării provinciilor musulmane din sudul Thailandei (12 februarie). Principalele organizaţii militante (Mişcarea Mujahedinilor Islamici din Pattani, Organizaţia Unită pentru Eliberarea Pattani, Frontul Islamic pentru Eliberarea Pattani, Frontul Revoluţionar Malaysian pentru Eliberarea Pattani) ar accepta o autonomie lărgită.

- **Teheran.** Convorbiri la vârf siriano-iraniene (17-18 februarie). Siria, Iran şi Arabia Saudită au favorizat acordul Hamas-Fatah şi negocierile dintre grupările adverse libaneze şi irakiene. Înalţi reprezentanţi iranieni au propus şi SUA tratative directe (15-16 februarie). Se speculează că, sub presiunea Teheranului, miliţia radicală şiită Al-Mahdi a acceptat încetarea

tacită a activităţilor în Bagdad. Liderul suprem, ayatolahul Ali Khamenei, promovează un amplu program de privatizare a economiei („îmburghezirea elitelor iraniene"). Se vor relua discuţiile nucleare cu UE (19 februarie).

- **Irak.** Acţiunile ofensive irakiano-aliate vizează: stabilizarea situaţiei în Bagdad şi Basra; contracararea amestecului străin; reconcilierea naţională; întărirea armatei şi a forţelor locale de securitate; se negociază şi cu miliţiile locale, în afară de cele radicale; eliminarea terorismului de orice fel, etc. Legislaţie pentru împărţirea echitabilă a veniturilor energetice (26 februarie).

- **Beijing.** Acord (în 6) pentru abandonarea programului nuclear nord-coreean (13 februarie).

- Turneul preşedintelui M. Abbas în principalele state UE (începe la 23 februarie). Liderii Hamas au vizitat anterior Moscova şi au declarat că F. Rusă joacă un rol foarte important în regiune. Premierul israelian E. Olmert s-a aflat în Qatar.

- **Azerbaidjan.** Aflat în exil în F. Rusă, fostul preşedinte Aiaz Mutalibov „deplânge" slăbiciunile opoziţiei din ţara sa (21 februarie).

- **Viena.** Convorbiri între C. Rice, miniştrii de Externe din F. Rusă şi Germania şi J. Solana. CS. ONU va presa Iranul să suspende programul militar.

- **Cambodgia.** Descoperirea unor rezerve de hidrocarburi (2 miliarde barili petrol) în Golful Thailandei. Execută prospecţiuni **Chevron, Total, CNOOC** (China), etc. China importă 80% din hidrocarburi din zonele Golfului Persic şi Africii şi acordă împrumuturi guvernului Hun Sen (Partidul Poporului Cambodgian) pentru infrastructuri. Trustul **Sokimex**-Tela Petroleum controlează distribuţia şi se află în strânse legături cu Vietnamul. Instituţiile occidentale exercită presiuni pentru a reduce corupţia şi relaţiile politicieni-economie.

- **Pakistan.** Preşedintele P. Musharraf se confruntă cu opoziţia în creştere a radicalilor musulmani (în vest şi în nord), precum şi a Partidului Poporului (Bhutto) şi a Ligii Musulmane (N. Sharif).

- **New Delhi.** Reuniune a miniştrilor de Externe din India, China, F. Rusă (15 februarie).

- **Venezuela.** Întărirea controlului de stat în principalele sectoare economice; se anunţă prăbuşirea preţurilor în domeniul comerţului cu amănuntul. Se pare că „luna de miere" dintre H. Chavez şi „capitalişti" a luat sfârşit.

- **Tokyo.** Discuţii între premierii japonez Shinzo Abe şi rus Mihail Fradkov (28 februarie). S-au încheiat 15 înţelegeri economice, inclusiv din domeniul combustibilului de la centralele nucleare. Japonezii vor investi într-o mare rafinărie din Siberia de Est (20 milioane t/an) şi în conducta Siberia-Pacific.

- **Somalia.** La 1 martie se instalează primele forţe de pace trimise de UA (AMISOM), cuprinzând 8 000 oameni din Uganda, Burundi, Nigeria, Ghana, Malawi.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

ACHAR, G., *Noul Război Rece. Lumea după Kosovo,*Corint, Bucureşti, 2002.

- *L'Année stratégique 2005*, IRIS, Armand Colin, Paris, 2005.

ART, R. J., JERVIS, R., *International Politics*, Pearson, Longman, 2005.

Gl. lt. dr. BĂDĂLAN, E., *Forţe şi tendinţe în mediul European de securitate,* Sibiu, 2003.

BARBER, B. R., *Imperiul fricii. Război, terorism şi democraţie*, Incitatus, Bucureşti, 2005.

BRZEZINSKI, Z., *Marea tablă de şah*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999.

BUJASKI, J., *Pacea Rece. Noul imperialism al Rusiei*, Casa Radio, Bucureşti, 2005.

CENTENO, M. A., *Blood and Debt. War and the Nation – State in Latin America*, University Park, Penn. State University Press, 2002.

CHAUPRADE, A., THUAL, F., *Dicţionar de geopolitică*, Corint, Bucureşti, 2003.

CHIFU, I., *Spaţiul post – sovietic în căutarea identităţii*, Politeia, SNSPA, 2005.

CONSIDINE, J. I., KERR, W. A., *The Russian Oil Economy*, Northampton, Edward Elgar, 2002.

CHOW, G. C., *China's Economic Transformation*, Blackwell, 2002.

CLAVAL, P., *Geopolitică şi geostrategie*, Corint, Bucureşti, 2001.

- *Ending Civil Wars. The Implementation of Peace Agreements*, Lynne Rienner, 2002.

EVANS, M., MURRAY, R., *The African Charter on Human and Peoples Rights*, Cambridge University Press, New York, 2002.

FUKUYAMA, F., *Construcţia statelor. Ordinea mondială în secolul XXI,* Antet, Bucureşti, 2004.

- *Globalization and Human Rights*, Berkeley, University of California Press, 2002.

GRAY, C., S., *Strategy for Chaos. Revolutions in Military Affairs and the Evidence of*

History, Portland, Frank Cass, 2002.

GRIFFITH, M., *Relaţii internaţionale*, Ziua, Bucureşti, 2003.

HELD, D., MC GREW, A.,GOLDBLATT, D., PERRATON, J., *Transformări globale*, Polirom, 2004.

HISCOX, M. J., *International Trade and Political Conflict*, Princeton, University Press, 2002.

HUNTINGTON, S. P., *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Antet, Bucureşti, f. a.

IANKOVA, E. A., *East European Capitalism in the Making*, New York, Cambridge University Press, 2002.

IONESCU, M. E., *După hegemonie*, Scripta, Bucureşti, 1993.

KAPLAN, A., *The Anarchy in the Making of U. S. Culture*, Cambridge, Harvard University Press, 2002.

KAPLAN, R. D., *La răsărit, spre Tartaria*, Polirom, 2002.

LEMPERT, R. J., POPPER, S. W., BANKS, S. C., *Shaping the Next One Hundred Years*, Rand, *2003.*

LITTLE, D., *American Orientalism. The United States and the Middle East since 1945*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2002.

LUONG, P. J., *International Change and Political Continuity in Post Soviet Central Asia*, New York, Cambridge University Press, 2002.

- *Mapping the Global Future. 2020 Project*, NIC, December 2004.

MATEI, H. C., NEGUŢ, S., NICOLAE, I., *Enciclopedia Statelor Lumii*, Meronia, Bucureşti, 2004.

SOCOR, V., *September 11 and the Geopolitical Revolution of our Time*, Politeia, SNSPA, 2004.

POLLAK, K. M., *Arabs at War*, Lincoln University of Nebraska Press, 2002.

PRIEST, D., *The Mission. America's Military in the Twenty Century*, New York, W. W. Norton, 2003.

RICHARDSON, J., *War, Science and Terrorism. From Laboratory ton Open Conflict*, Portland, Frank Cross, 2002.

ROBB, P., *A History of India*, Palgrave, New York, 2002.

ROY, D., *Taiwan. A Political History*, Ithaca, Cornell University Press, 2003.

SMITH, K. E., *Politica externă a Uniunii Europene*, Editura Trei, Bucureşti, 2004.

STIGLITZ, J, E., *Globalizarea. Speranţe şi iluzii*, Editura Economică, Bucureşti, 2003.

WALTZ, K. N., *Omul, statul şi războiul*, Institutul European, Iaşi, 2001.

WALLERSTEIN, I., CLESSE, A., *The world we are entering, 2000 – 2050*, Dutch University Press, 2002.